

CORNELIUS TACITUS

**AB ILIPSI O IFGRONOVIO NHEINSIO
IAERNESTIO FAWOLFIO**

EMENDATUS ET ILLUSTRATUS,

AB IMMANUELE BEKKERO

AD CODICES ANTIQUISSIMOS RECOGNITUS.

TOMUS ALTER.

LIPSI AE
APUD WEIDMANNOS.
a. 1831.

INDEX HISTORICUS.

Numeri absolute positi ad Annales referuntur, H. praefixum habentes ad Historias, G. ad libellum de moribus Germanorum, A. ad vitam Agricola, Q. ad dialogum de oratoribus.

- Abdageses Parthus 6 36.
 Abdis Parthus 6 31.
 Abgarus v. Acharus.
 Abnoba mons G. 1.
 Albius Ruso 6 30.
 Acharus Arabum rex 12 12 et 14.
 accensatores praemiis illecti 4 30.
 exsilio aut morte multati 6 9 et 30.
 districtiores velut sacrosancti 4 36.
 Acerronia Agrippinae familiaris 14 5, in mari occiditur ib.
 Cn. Acerronius consul 6 46.
 Achaia proconsulari imperio levatur 1 76. additur Moesia 1 80.
 terrae motu adfecta 4 13. exterretur rumore pseudo-Drusi 5 10. spoliatur a Nerone 15 45.
 studiis clara O. 30.
 Macilius consul 12 64.
 Acilius Aviola 3 41.
 Acilius Strabo 14 18.
 Acratus Neronis libertus 15 45, 16 23.
 acta deorum G. 43. diurna populi Romani 3 3, 16 22. diurna urbis 13 31. publica 12 24. senatus 5 4. principis 1 72, 4 42, 13 5 et 11. actorum libri O. 37.
 Acte Neronis pellex 13 12, 14 2.
 Actium H. 1 1. Actiaca religio 15 23. victoria 1 3, 2 53, 4 5.
 Actiaca legiones 1 42. Actiacum bellum 3 55.
 Actius centurio 6 24.
 actor publicus 2 30, 3 67.
 Actia PVitellii axor 6 47.
 Addua fl. H. 2 40.
 Adgandestrius Cattorum princeps 2 88.
 Adiabeni 12 13. vastantur a Tigrae 15 1. Izates 12 14. Mo-
 TACITUS. II.
- nobazes 15 1 et 14. Adiabenum regimen 15 1.
 adoptio Agrippae H. 1 15. Caii et Lucii Caesarum 1 3. H. 1 15.
 Germanici 1 3. Liviae 5 1. Marcelli H. 1 15. Neronis 12 25. Pisonis H. 1 14. Tiberii 1 3. H. 1 15. nulla in gente Claudiorum usque ad Neronem 12 25.
 adoptio lege curiata H. 1 15. nuncupata in castris, in senatu, pro rostris H. 1 17. simulata prohibetur 15 19. adoptionis ara 1 14.
 Adrana fl. 1 56.
 Adrumetum Africae oppidum 11 21.
 adulatores 2 38, 4 9, 6 32, 11 25.
 adulterii poena apud Germanos G. 19.
 advocatorum perfidia 11 5.
 aediles 2 85. libros vetitos cremant 4 35. luxum urbis coercent 3 52. apud eos licentia stupri vulgatur 2 85. potestas cohibita 13 28.
 aedilitas curulis 1 3.
 Aedui a Romanis desciscunt 3 40.
 Romanorum fratres senatorum ius adipiscuntur 11 25. vincuntur a Siliio 3 46. H. 4 57. invant Vitellianos H. 1 64, Vindicem H. 1 51, 4 17. adhaerent Maricco H. 2 61.
 Aeeta rex Colchorum 6 34.
 Aegaeum mare 5 10.
 Aegeae civitas Ciliciae 13 8.
 Aegeatae pop. 2 47.
 Aegialius libertus H. 1 37.
 Aegiensis civitas 4 13.
 Aegyptia sacra 2 85. Aegyptiae literae 2 60.
 Aegyptii superstitioni H. 4 81. ani-

- malia venerantur H 5 5. corpora
 condunt ib.
 Aegyptus ab Augusto seponitur 2
 59. ab equitibus Romanis regitur
 H 1 11. claustra annonae H 3 8.
 duae in ea Romanae legiones 4 5.
 Aelia Petina 12 1.
 Aelianus Plantius v. Plautius.
 Aelius Gallus 5 8.
 Aelius Gracilis Belgicae legatus
 13 53.
 Aelius Lamia 4 13. censorio fune-
 re decoratur 6 27.
 Aelius Neronis libertus 13 1.
 Aelius Seianus praetorii praefectus
 1 24. cum Druso in Pannoniam
 mittitur ib. Tiberium in Agrip-
 pinam accendit 1 69. socer filio
 Clandii destinatur 3 29. a Tibe-
 rio laudatur 3 72. Liviae adul-
 ter 4 3. Liviae matrimonium pe-
 tit 4 39. Agrippinam accusat 4
 17 et 54. Agrippinae et Neroni
 insidias necit 4 67. Drusum ve-
 neno necat 4 8. effigies ei a se-
 natu decernitur 3 72, 4 74.
 triumphalia Tiberius tribuit 4
 26. origo eius ac mores 4 1.
 Tiberio vitam rusticam suadet 4
 41 et 57. periculo Tiberii se op-
 ponit 4 59. erga senatores arro-
 gans 4 74. filii eius necantur 5
 9. bona publicantur 6 2.
 Aemilia Lepida v. Lepida.
 Aemilia Musa locuples 2 48.
 Aemilia monumenta 3 72.
 Aemiliana praedia 15 40.
 Aemilium genus bonorum civium
 fecundum 6 27.
 Aemilius Lepidus 2 48.
 Aemilius Longinus H 4 59 et 62.
 Aemilius Mamercus 11 22.
 Aemilius Pacensis H 1 20. inter
 duces Othonis eligitur H 1 87. a
 militibus custoditur H 2 12. in
 Capitolio pugnans occiditur H 3
 73.
 Aemilius primipilus 2 11.
 Aenus fluvius H 3 5.
 aequinoctii sidus 1 70.
 aerarii cura varie habita 3 25, 13
 29.
 aerarium militare 1 78.
 Aeschines O 15 et 25.
 Aesculapius deus H 4 84. eius asy-
 lum 3 63. delubrum 4 13.
 Aeserninus Marcellus 3 11.
 Aestyi Germaniae pop. G 45.
 Afer Domitius v. Domitius.
 Afranius 4 34.
 Afranius Burrus v. Burrus.
 Afranius Quintianus in Neronem
 coniurat 15 49. negat, dein fate-
 tur 15 56. occiditur 15 70.
 Africa 2 52. H 1 11, 3 48. eius
 iura nova H 1 78. duabus legio-
 nibus tenebatur 4 5. eius procu-
 ratores 4 50.
 Agerinus Agrippinae libertus 14 6.
 agger Drusi coercendo Rheno fa-
 bricatus 13 53. H 5 19.
 aggeres sructi expugnandis urbibus
 H 3 20.
 Agricola Taciti socer A 3. ardor
 eius in studiis A 4. prima mili-
 tia in Britannia A 5. quaestor in
 Asiam mittitur A 6. legio i in
 Britannia praepositur A 7. inter
 patricios adscitur A 9. Aquita-
 niae praepositur ib. consul fit
 ib. Britanniae praepositur ib.
 Monam insulam capit A 18. acer-
 bus in conviciis A 22. Caledo-
 niam penetrat A 29. victoriam
 de Britannis consequitur A 37.
 Romam revertitur A 40. Domi-
 tiano suspectus A 39. moritur
 A 43. eius elogium A 44.
 Agrippa Asinius v. Asinius.
 Agrippa Fonteius v. Fonteius.
 Agrippa Haterius tribunus plebis
 1 77. praetor 2 51. consul desi-
 gnatus 3 49. consul 3 52. illu-
 stribus viris perniciem meditatur
 6 4.
 Agrippa Iulius 15 71.
 Agrippa Menenius O 17.
 Agrippa Postumus in Planasiam
 electus 1 3. atrox ingenio 1 4.
 ab Augusto visitur 1 5. a Tibe-
 rio occiditur 1 6, 3 30.
 Agrippa Postumus falsus 2 39. oc-
 ciditur 2 40.
 Agrippa Vibulenus 6 40.
 Agrippa rex Indaeorum 12 23.
 contra Parthos copias ducere iu-
 betur 13 7. Roma a Flavianis
 excitur H 2 81. Tito auxilium
 ducit contra Indaeos H 5 1.
 MVipsanius Agrippa gener Augu-
 sti 4 40. H 1 15. tribuniciae po-
 testatis socius 3 56. Tiberii
 aemulus 6 51. Mytilenis secre-
 tum agit 14 53. bellorum et vi-

- ctotiarum Augusti socius 1 3, 14 53. Ubios in fidem recipit 12 27. Agrippae monumenta 15 39. filia v. Vipsania. nepos 3 75. uxor adultera 1 53. Agrippina Germanici uxor 1 33, 2 71. nurus Tiberii 1 42. Rheni pontem solvi prohibet 1 69. legionibus grates agit ib. fama et fecunditas eius 2 43. pudicitia impenetrabilis 4 12. Iuliam parit 2 54. cineres Germanici Romam reportat 2 75. querimonia eius cum Tiberio 4 52. maritum sibi pascit 4 53. simulandi nescia 4 54. a Tiberio apud senatum accusatur 5 3. in exilium pulsa 14 63. moritur 6 25. Agrippina Germanici filia, Tiberii neptis 4 53. vitae suae commentarios scripsit ib. CnDomitio nubit 3 75. in eam Messallinae odium 11 12. Claudii coniugium capiat 12 3. ei nubit 12 7. Lolliam ad mortem adigit 12 22. stuprum eius cum Pallante 12 25 et 65, 14 2. Angustae cognomentum adipiscitur 12 26. coloniam Agrippinam deduci iubet 12 27. signis Romanis praesidet 12 37. Capitolium carpento ingreditur 12 42. chlamyde aurata navali praelio praesidet 12 56. Narcisso infensa 12 57. Claudium veneno necat 12 67. senatus interesse cupit 13 5. potentia eius infracta 13 12. accusationi respondet 13 21. Neronem filium illicit ad incestum 14 2. ex dolosa navi evadit 14 5. iussu Neronis occiditur 14 8. eius et Neronis effigies 5 4. Agrippinensis colonia H 1 56, 4 20 et 25 et 28 et 56. origine Germana H 4 28. G 28. auxilium a Ceriale petit H 4 79. Agrippinus Paconius 16 28 et 29 et 33. ala equitum 1 49, 14 26. Auriana H 3 5. Batavorum H 4 18. Britannica H 3 41. Caninefas 4 73. Moesicae et Pannonicae H 3 2. Petrina H 1 70, 4 49. Picentina H 4 62. Raeticae H 1 68. Scriboniana H 3 6. Singularium H 4 70. Sullana H 1 70, 2 17. Taurina H 1 59 et 64. Treverorum H 2 14, 4 55. Albana villa A 45. Albanorum regum imagines 4 9. Albanum saxum 15 43. Albani pop. 2 68, 4 5, 6 33, 12 45, 13 41. H 1 6. Albingaunum Liguria oppidum H 2 15. Albinus Lucceius v. Lucceius. Albis fl. 1 59, 2 14 et 22 et 41 et 44. G 41. Albium Intemelium H 2 13. albo senatorio eradere 4 42. Albucilla amoribus famosa 6 47. in carcerem ducitur 6 48. Alci dii Germanorum G 43. Alesia 11 23. MAletus praetorinus 2 47. Tib Alexander eques Rom. 15 28. Aegypti rector H 1 11. in Vespasianum pronus H 2 74. legiones sacramento eius adigit H 2 79. Alexandria Aegypti 2 59. H 1 31. ibi imperium Vespasiani coepit H 2 79. horreum P. R. H 3 48. Serapim accipit H 4 81 et 84. Alfenus Varus praefectus castrorum H 2 29. dux Vitellianorum Batavos ducit H 2 43. praetorii praefectus H 3 36. Apenninum obsidet H 3 55. ad Vitellium regreditur H 3 61. infamis et ignavus H 4 11. Aliensis clades H 2 91. Alieni forum H 3 6. Aliso castellum 2 7. TAlledius Severus eques 12 7. Alliarum Sempronii Gracchi uxor 1 53. Allobroges H 1 66. Alpes Cottiae s. Cottianae H 1 61 et 87, 4 68. Graiae H 2 66. Inliae H 3 8. maritimae 15 32. H 2 12, 3 42. Pannoniae H 2 98, 3 1. Peninae H 1 61 et 70 et 87, 4 68. Raeticae G 1. Alpinus Montanus Trevir H 3 35, 4 31. ad Civilem transit H 5 19. Dalpinus eius frater H 5 19. Alpinus Iulius H 1 68. Altinum oppidum H 3 6. Altinus Iulius 15 71. Amanus Syriae mons 2 83. Amasis rex Aegypti 6 28. Amathus 3 6. Amathusia Venus ib. Amazones 3 61, 4 56.

- Ambivius Turpio** O 20.
Aminius Rebius legum peritus 13 30.
Amisia fl. 1 60 et 63, 2 23.
Amisia statio 2 8.
Amorgus insula 4 13 et 30.
Amphictyones 4 14.
amphitheatrum Fidenis ruit 4 63.
Placentiae conflagrat H 2 21. **Neronis in Martio campo extruitur** 13 31. **Cremonense** H 2 33. **strunt milites** H 2 67.
Tampius Flavianus Pannoniae legatus H 2 86. **natura ac senecta cunctator** H 3 4. **militibus inuisus** H 3 10. **vinctus ac discrimini exemptus ib. arma in Pannonia movet** H 5 26.
Amuclanum mare 4 59.
Amulius Serenus H 1 31.
Anagnia opp. H 3 62.
Ancharius Priscus Caesium Cordum accusat 3 38 et 70.
ancilium nondum conditorum religio H 1 89.
ancillis Graeculis delegantur infantes O 29.
Ancona 3 9.
Ancus rex 3 26.
Andecavi Galliae pop. 3 41.
Anemuriensis civitas 12 55.
Angli Germaniae pop. G 40.
Angrivarii Germaniae pop. 2 8 et 22 et 24. G 33. **de illis triumphatur** 2 41.
anguis ex muliere nata 14 12. **visa in cubiculo Neronis** 11 11.
Anicetus Neronis libertus 14 3. **exitium Agrippinae struit** 14 3 et 7 et 8. **idem postea Octaviae insidiatur** 14 62. **in Sar'iniam pellitur ib.**
Anicetus Polemonis libertus H 3 47. **eius exitium** H 3 48.
Anicius Cerialis v. Cerialis.
Annaeus Lucanus v. Lucanus.
Annaeus Mela Lucani pater occiditur 16 17.
LAnnaeus Seneca ab exsilio revocatur 12 8. **praetor fit ib. Neronis praeceptor** 13 2. **eius potentia morte Burri infringitur** 14 52. **oratio eius ad Neronem** 14 53. **accusatur** 14 65, 15 56. **secesum orat** 15 45. **occiditur** 15 60. **imperio dignus est habitus** 15 65. **divitiae** 13 42.
Annaeus Serenus 13 13.
Annaeus Statius 15 64.
annalium munus 3 65, 13 31, 4 67. **compositio** O 22.
Annja Rufilla 3 36.
Annius Bassus H 3 50.
Annius Faustus H 2 10.
Annius Gallus dux Othonis H 1 87, 2 23. **ad occupandas Padi ripas praemittitur** H 2 11. **Placentiae auxilium ducit** H 2 23. **moram Othoni suadet** H 2 33. **milites Othonianos placat** H 2 44. **a Vespasiano in Germaniam mittitur** H 4 68, 5 19.
Annius Pollio maiestatis postulat 6 9. **in Neronem coniurat** 15 56. **in exsiliu pellitur** 15 71. **Serviliae maritus** 16 30.
annonae claustra H 3 8. **subsidia** H 3 48. **praefectura** 1 7, 13 22. H 4 68. **cura praecipua principum** 3 54, 4 6.
annulus ferreus G 31. **annulum frangere** 16 19. **annulo clausa utensilia** 2 2. **annulis donati equites fiunt** H 1 13, 2 57, 4 3.
annus vernus, magnus O 16. **septimus Iudaeorum** H 5 4. **divisio apud Germanos** G 26.
Ansibarii Germaniae pop. 13 55 et 56.
Antei 2 6.
PAnteius Syriae praeficitur 13 22. **ob Agrippinae amicitiam Neroni inuisus veneno exstinguitur** 16 14.
Antenor 16 21.
Anthemusias urbs 6 41.
Antigonus rex 4 43.
Antiochia urbs 2 79. **Germanicus in ea crematur** 2 83. **eius theatrum** H 2 80.
Antiochus Cilix rex 12 55, 13 7 et 37. H 5 1. **regum inservientium ditissimus** H 2 81. **Armeniae partem nactus** 14 26. **Vespasianum iuvat** H 5 1.
Antiochus Commagenorum rex 2 42.
Antiochus Epiphanes Syriae rex H 5 8.
Antipolis Galliae Narbonensis municipium H 2 15.
antistes caerimoniarum H 4 83.
Antistia Planti uxor 14 22.
Antistius Labeo 3 75.
Antistius Sosianus tribunus plebis 13 28. **ob probrosa carmina ex-**

- silio multatur 14 48 et 49, 16 21.
 PAnteium accusat 16 14. ab ex-
 silio ob id revocatur ib. praetor
 14 48. in exsilium repellitur H 4
 44.
 CAntistius consul 4 1. alius 12 25.
 LAntistius Verus consul 13 11.
 exercitui praeest in Germania 12
 53. Plantum generum ad res no-
 vas hortatur 14 58. Asiae procur-
 rator 16 20. moritur 16 10 et 11.
 Antistius Vetus e primoribus Ma-
 cedonum relegatur 3 38.
 Antius 3 71, 14 4 et 27. Antias
 ager 14 3. Neronis patria 15 23.
 et secessus 15 39.
 Antona Britanniae fl. 12 31.
 Antonia Claudii filia 12 2 et 68.
 Corneliæ Sullae uxor 13 23. con-
 iurationis in Neronem conscia 15
 53.
 Antonia Flaccilla 15 71.
 Antonia minor LDomitii uxor 4 44.
 CnDomitii et Domitiae Lepidae
 mater 12 64.
 Antonia Germanici mater 3 3 et 18.
 et Claudii 11 3.
 Antoninus Arrinus H 1 77.
 Antoninus Haterius 13 34.
 Antonius Felix Pallantis frater 12
 54. Iudaeae procurator ib. saevi-
 tia eius ac libido H 5 9. Drusi-
 lam uxorem ducit ib.
 Antonius Flamma H 4 45.
 Antonius Iulius 3 18. interfectus
 ob adulterium Iuliae 4 44.
 Antonius Naso tribunus praetorii
 H 1 20.
 Antonius Natalis in Neronem coniu-
 rat 15 50 et 54 et 55. ob festina-
 tum iudicium impunis 15 56 et 71.
 Antonius Novellus Othonis dux H 1
 87. nullius auctoritatis in milites
 H 2 12.
 Antonius Primus 14 40. H 2 86.
 oratio eius pro bello festinando
 H 3 2. Italiam invadit H 3 6. et
 vastat H 3 49. facundia et in vul-
 gum auctoritas H 3 10 et 80. vir-
 tes in praeliis H 3 17. avaritia
 ac superbia H 3 28 et 31. Cremon-
 am expugnat H 3 31. Mucianum
 insectatur H 3 53. ab eo timetur
 H 4 39. milites alloquitur H 3 60.
 prodicionis suspectus H 3 78, 4
 68. potentia eius in urbe H 4 2.
 fracta Muciani adventu H 4 11.
 consularia ei decernuntur H 4 4.
 ad Vespasianum proficiscitur H 4
 80. eius arrogantia H 3 49, 4 80.
 LAntonii mors 4 44.
 MAntonius triumvir 1 3 et 9 et 10,
 2 53. Germanici avus 2, 43 et 53.
 a Parthis exturbatur 2 2. Artav-
 vaden interficit 2 3. epistolae in
 Augustum 4 34. impugnatur a
 Cicerone O 37. eius neptis li-
 berto nupta H 5 9.
 Antonius Taurus tribunus praetorii
 H 1 20.
 Aorsi Asiae populus 12 15 et 16 et
 19.
 Apamienses 12 58.
 Apennini iuga H 3 42 et 50 et 52
 et 55.
 MAper orator O 2 11 et 27.
 Aphrodisienses pop. 3 62.
 Apicata Seiani uxor pellitur 4 3.
 Seiani scelus in Drusum prodiit
 4 11.
 Apicius dives ac prodigus 4 1.
 Apidius Merula 4 42.
 Apinius Tiro H 3 57 et 76.
 Apio Cyrenensium rex 14 18.
 Apis Aegyptiorum deus H 5 4.
 Apollinaris v. Claudius Apollinaris.
 Apollinis aedes H 1 27, 3 65.
 Apollo Clarius 2 54, 12 22. Py-
 thius 12 63. H 4 83.
 Apollodorus O 19.
 Aponianus v. Dillius Aponianus.
 MAponius Satarninus Moesiae re-
 ctor H 1 79. triumphali statua
 donatur ib. pessimum facinus au-
 det H 2 85. defectionem Vitellio
 nuntiat H 2 96. celerare cum
 exercitu iubetur H 3 5. cum le-
 gione VII advenit H 3 9. pericli-
 tatur H 3 11.
 Aponius Silius H 3 10 et 11.
 appellationes ad senatum 14 28.
 Appia via 2 30. H 4 11.
 Appius Appianus senatu movetur
 2 48.
 Appius Caecus O 18.
 Appius Silanus 6 9, 11 29.
 Appuleia Varilia 2 50.
 SexAppuleius 1 7.
 Aprilis Neroneus dictus 15 74, 16 12.
 Apronia a viro in praeceps iacta
 4 22.
 Apronianus Vipstianus H 1 76.
 LApronius eques Rom. 1 29, 3 64.
 inter Germanici duces 1 56, sen-

- tentia in Libonem 2 32. Africae praefuit 4 13. Plantii Silvani socer 4 22. triumphalia insignia obtinet 1 72. in Africam contra Tacfarinatem mittitur 3 21. generum accensat ob interemptam filiam 4 22.
- Apronius Caesianus eius f. 3 21. Germaniae inferioris propraetor 4 73, 11 19.
- aprorum formae insigne superstitionis G 45.
- Apuli pop. 3 2.
- Apulia 3 71, 16 9.
- aquila cum Varo amissa reperitur 1 60, 2 25.
- aquilae propria legionum numina 2 17. augurium laetum ib. H 1 62. inter aquilas vectae militum pecuniae 1 37.
- Aquila Iulius 12 15.
- Aquila Vedius H 2 44, 3 7.
- Aquileia H 2 46 et 85, 3 6 et 8.
- Aquila adultera exsilio punitur 4 42.
- aquiliferi 1 39 et 48. H 1 56, 4 25.
- Aquilius primipilaris H 4 15.
- Aquilius Regulus H 4 42.
- Aquinas colonia H 1 88, 2 63.
- Aquinus Cornelius H 1 7.
- Aquitania H 1 76. A 9.
- ara adoptionis 1 14. Magna 12 24, 15 41. Ubiorum 1 39 et 57. amicitiae et clementiae 4 74. Consi 12 24. Drusi 2 7. Herculis 12 24. Solis 6 28. Veneris Paphiae H 2 3. Ulyssis G 3. ultionis 3 18.
- arae barbarae 1 61. decretae ob trib. pot. 3 57. dicatae fluminibus 1 79. statutae diis Manibus 3 2.
- Arabes Iudaeis inimici H 5 1.
- Arar Galliae fl. 13 53. H 2 59.
- Araricus Vulcatius 15 50.
- aratro designata oppida 12 24.
- Aravisci Pannoniae pop. G 28.
- Araxes Armeniae fl. 12 51. Artaxata adluit 13 39.
- Arbela castellum 12 13.
- arbor ruminalis 13 58.
- Arcadiae reges 12 53.
- Arcas Enander 11 14, 15 41.
- arcanum imperii 2 36 et 59. H 1 4.
- Archelaus Cappad. rex 2 42, 6 41.
- Archias Licinius O 37.
- arcus dicati ob signa Vari recepta 2 41. ob res bene gestas 2 64.
- in honorem Germanici 2 83. ob trib. pot. Drusi 3 57. ob victoriam Corbulonis 15 41.
- ardentia pila 15 7.
- Arduenna silva 3 42.
- Arenacum H 5 20.
- Areum iudicium 2 55.
- argentum signatum 6 17. Britannicum A 12. Germanis nullum G 5. Mattiacum 11 20.
- Argius dispensator H 1 49.
- Argivi in Coe 12 61.
- Argolicus Archaeus 6 28.
- Aricia opp. H 4 2. nemus Aricinum H 3 36.
- Arii Asiae pop. 11 10.
- Arii Germaniae pop. G 43.
- Ariminum H 3 41 et 42.
- Ariobarzanes Armeniae rex 2 4.
- Ariovistus rex H 4 73.
- Aristobulus minoris Armeniae rex 13 7, 14 26.
- Aristonicus bellum cum Romanis gerit 12 62.
- arma Germanorum G 6. Suiorum sub custode G 44. armorum agger ex victoria H 2 70.
- armamenta navium H 5 23.
- Armenia 2 56, 3 48. Romanis infida 2 3. ab Iberis occupatur 6 33. bellum cum Iberis gerit 12 44. a Parthis occupata 13 6. suo arbitrio relicta 15 17.
- Armenii inter Parthos et Romanos ambigni 2 5, 13 34. olim sub Aegyptiis 2 60. aditi Corbuloni 15 12. reges accipiunt a Caesaribus 2 3. quos non defendunt 2 4. Artaxiam a Germanico accipiunt 2 64. petuntur Vononi 2 68. socii Tiridatis 6 44. subiguntur a Mithridate 11 9. vastantur a Corbulone 14 23. H 3 24. Armeniorum cultus, instituta 2 56. perfidia 12 46.
- Arminius Germanorum dux 1 55. victus a Segeste 1 58. Cheruscos concitat 1 60. contra Germanos pugnat 1 63. castra Romanorum aggreditur 1 68. cum Flavio fratre colloquitur 2 9. a Germanico funditur 2 17. iterum cum Germanis pugnat 2 21. eius favor apud populares 2 44. manum cum Maroboduo conserit 2 46. regnum affectans occiditur a suis 2 88.

- Arms Etruriae fl.** 1 79.
Arpus Chattorum princeps 2 7.
Arretianus Clemens H 4 68.
Arria Galla CPisonis uxor 15 59.
Arria Thraseae uxor 16 34, alia
 huius mater ib.
Arrius Antoninus H 1 78.
Arrius Varns praefectus cohortis
 13 9. H 3 52. Vitellianos fundit
 H 3 16 et 61 praefectus praetorii
 H 4 2. apud Mucianum incusatur
 H 3 52. a Muciano timetur H 4
 39 et 68. praetoria insignia obti-
 net H 4 4.
Arruntius Stella 13 22.
LArruntius 1 8. Tiberio suspectus
 1 13, 6 27. H 2 65. coercendo
 Tiberi praeponitur 1 74. de eo
 negotio agit in senatu 1 79. eius
 potentia 6 5. sanctissimae eius
 artes 6 7. accusatus se ipse ne-
 cat 6 47 et 48. eius accusatores
 puniti 6 7.
TArruntius 3 11.
Arsaces rex Armeniae 6 31. inter-
 ficitur 6 33.
Arsaces Parthus H 5 8. Arsacis
 gens 12 14. regnum G 37.
Arsacidae 6 34, 11 10. eorum fa-
 stigium 15 1. favor 14 26. so-
 lium 2 2. H 1 40.
Arsanias Armeniae fl. 15 15.
Arsamosata Armeniae castellum
 15 10.
Artabanus rex Parthorum 2 3 et 4.
 legatos ad Germanicum mittit
 2 58. superbus erga Romanos,
 saevus in suos 6 31. subsidium
 in Armeniam mittit 6 33. regno
 a suis elicitur 6 36. revocatur 6
 43. Selenciam subingat 6 42.
Artavasdes Armeniae rex 2 3.
Artaxata Armeniae caput 2 56, 13
 39. ab Hiberis occupantur 6 33.
 iugum Parthorum accipiunt 12
 50. a Romanis capiuntur et in-
 cenduntur 13 41, 14 23.
Artaxias Armeniae rex 2 3. alius
 Zeno a suis coram Germanico
 consalutatus 2 56. obit 6 31.
artes civiles A 39. Graecae 15 41.
 Indicae 14 16. O 10. militares
 12 12. Romanae 6 11. seniles 3
 8. theatrales 14 21. artium cor-
 ruptarum causae O 28.
Arverni pop. Galliae H 4 17.
Arulenus Rusticus tribunus pl. 16
 26. praetor H 3 80. Thraseam
 laudat et damnatur A 2.
Aruseius accusator 6 7.
LAruseius 6 40.
Asciburgium Germaniae opp. in
 Rheni ripa H 4 33. G 3.
Asclepiodotus v. Cassius.
Asconius Labeo 13 10.
Asiae urbes templum Tiberio sta-
 tuunt 4 15 et 55. Asiae amoena 3
 7. proconsules 3 32, 13 43. H 3
 46. A 6. Asiae urbes XII terrae
 motu collapsae 2 47. ob id tri-
 buto levatae 2 47, 4 13.
Asiaticus dux Galliarum H 2 94.
 ad supplicium postulatur ib.
Asiaticus Iulius O 14.
Asiaticus Vitellii libertus H 2 57 et
 95. servili supplicio afficitur H 4
 11.
Asiaticus Valerius v. Valerius.
Asinius Agrippa consul 4 34. mo-
 ritur 4 61.
Asinius Gallus 1 8. libertas eius
 erga Tiberium 1 12. in senatu
 sententiae 1 76, 2 32 et 33 et 35,
 4 20 et 30 et 71. tribunum plebis
 increpat 1 77. patronus a Pisone
 petitur 3 11. Agrippinae adulter
 6 25. moritur 6 23.
Asinius Marcellus 14 40.
Asinius Pollio 1 12, 11 6. O 17 et
 21 et 25. de eius scriptis mentio
 4 34. O 38.
Asinius Pollio alae praefectus H 2 59.
Asinius Saloniinus obit 3 75.
CAsinius consul 4 1.
LAsinius consul 14 48.
MAsinius consul 12 64.
 asini effigies Iudaeis coli credita
 H 5 4.
Asitius O 21.
Asper Sulpicius v. Sulpicius.
LAsprenas Africae proconsul 1 53.
 percunctatio eius in senatu 3 18.
 Calpurnianus H 2 9.
Assyrii H 5 2 et 8.
 asyla apud Graecas civitates 3 60,
 4 14. asylum Romae H 3 71.
Ateius Capito coercendo flumini
 imponitur 1 76. de eo negotio
 in senatu agit 1 79. Tiberio in
 senatu adversatur 3 70. moritur
 3 75.
PAtellius Hister 12 29.
Ateste opp. H 3 6.
Athenae 2 53 et 55, 3 26. O 40.

- Atidius Geminus 4 43.
 Atilius bello Punico primo aedem Spei vovet 2 49.
 Atilius libertus in exsilium agitur 4 33 et 62.
 Atilius Rufus Syriae praeses A 40.
 Atilius Vergilio H 1 44.
 Atilius Verus H 3 22.
 Atilla Lucani mater 15 56. nec absoluitur nec damnatur 15 71.
 Atimetus Domitiae libertus et concubinus 13 19 et 21. supplicio afficitur 13 22.
 atrium libertatis H 1 31.
 Attia Augusti mater O 28.
 Attici oratores O 25.
 AAtticus A 37.
 Atticus v. Curtius, Iulius Pomponius, Vestinus.
 Atticus Quintius H 3 73 et 74 et 75.
 Attia O 20 et 21.
 Attus Clausus 4 9, 12 25.
 Atys rex 4 55.
 auctumnus Germanis nullus G 26.
 auditoria iudicialia O 39. recitationum O 9. scholasticorum ib.
 Aventicum Helvetiorum caput H 1 68.
 Aventinus 6 45. H 3 70 et 85.
 Avernus lacus 15 42.
 Aufidienus Rufus 1 20.
 Aufidius Bassus O 23.
 augurale 2 13, 15 30.
 auguratus 1 62. H 1 77.
 augurium salutis 12 23.
 Augusta v. Livia.
 Augustae nomen datum 12 26, 15 23. H 2 89.
 Augusta Taurinorum H 2 66.
 Augustales Iudi 1 15 et 54.
 Augustales sodales 1 54, 2 83, 3 64. H 2 95.
 Augustani equites a Nerone conscripti 14 15.
 Augustodunum Aeduorum caput 3 43.
 Augustus 1 1. educatus ab Attia matre O 28. in locum Hirtii se consulem sufficit O 17. annos natus xix civilia bella sustinet 13 6. bellum cum Antonio 11 7. H 3 66. Neroni uxorem aufert 1 10. imperium invadit 1 2. quod nomine principis constituit 1 9. rem publicam legibus ornat 3 28. reperit vocabulum summi fastigii, tribuniciam potestatem 3 56. quaedam ex antiquitate flectit ad praesentem usum 4 16. legem maiestatis extendit 1 72. patricios creat 11 25. pomerium urbis anget 12 23. Aegypto equites Romanos imponit H 1 11. iis plenam potestatem tradit 12 60. saepius in Orientem et Occidentem comitat comite Livia 3 34. item senex crebro in Germanias 1 46. inde irritus discedit 1 59. in collocanda filia de equitibus Romanis consultat 4 39. filiam relegat 1 53. Drusi corpori obviam progreditur 3 5. nepotum excessum fert fortiter 3 6. histrionibus indulget 1 54. spectaculum praelii navalis edit 12 57. rationarium imperii perscribit 1 11. coercendos imperii terminos suadet ib. et A 13. lvi annis imperat O 17. divinos honores sperat 4 38. eius testamentum 1 8. moritur Nola 1 5. mores et gesta 1 9 et 10. effigies inter numina 1 11, 2 41. inter Iovem et Martem memoratus 2 22. imago 2 37. statua 1 73. templa 4 37 et 55 et 57, 6 45. cultores 1 73, 4 67. asylum 3 63. eloquentia 13 3. epistolae O 13. indicium de Asinio Gallo aliisque 1 13. forum 4 25. fortuna in rempublicam valida, domi improspere 3 24.
 Aviola v. Acilius.
 Aviones Germaniae pop. A 40.
 Avitus Britanniae legatus 14 29. v. ADidius.
 Avitus Dubius 13 54 et 56.
 aurariae 6 19.
 Aurelia Caesaris mater O 28.
 Aurelius Cotta 13 34. alius 3 2 et 17. Fulvius H 1 79. Pius 1 75.
 Scaurus G 37.
 MAurelius consul 3 2.
 Auriana ala H 3 5.
 Aurinia mulier fatidica G 8.
 aurum Germanis nullum G 5.
 Auspex Iulius H 4 69.
 auspices 11 27, 15 37.
 auspicia apud Germanos G 10.
 Auzea castellum Numidiae 4 25.
 Bactriani campi 11 8.
 Baduhennae lucus 4 73.
 Baetica provincia H 1 53. civitates Maurorum dono accipit H 1 78.

- Baiae 11 1, 13 21, 15 52.
 Bajanus lacus 4 14.
 CBalbillus 13 22.
 Balbus Hispanus Caesaris opibus
 potens 11 24, 12 60.
 Balbus Domitius 14 40. Laelius
 truci eloquentia 6 47 et 48.
 Baleares insulae 13 43.
 balista 12 56, 15 9. H 3 23 et 29,
 4 23.
 balsamum nascitur in Iudaea H 5
 6. G 45.
 barba ex voto H 4 61.
 Barbus Proculus H 1 25.
 Bardaues a Parthis accitur 11 8.
 occiditur 11 10.
 Barea Soranus 12 53. a Nerone
 pervertitur 16 21 et 23. mortis ar-
 bitrium ei permittitur 16 33. fal-
 so testimonio circumventus H 4
 10.
 Bargioras H 5 12.
 Barium Apuliae municipium 16 9.
 barritus Germanorum sonus G 3.
 basilica Pauli reficitur 3 72.
 basilicae 16 72. H 1 40.
 Basilides Sacerdos H 2 78. alius e
 primoribus Aegypti H 4 82.
 Bassus v. Lucilius Bassus, Annins,
 Caesellius, Saleins.
 Bastarnae pop. 2 65. G 46.
 Batavi Chattorum quondam pop.
 H 4 12. G 29. Gallis antiquitus
 infesti H 4 73. gens ferox H 1
 59. tributorum expertes H 4 12
 et 17, 5 25. virtute praecipui
 G 29. a Civile in arma rapiun-
 tur H 4 21. contra Britannos pu-
 gnant cum gloria A 36. H 4 12.
 Batavodurum oppid. H 5 19 et 20.
 Batavorum cohortes H 1 59, 2
 27 et 66 et 69, 4 15. A 36. insu-
 la 2 6. H 5 23. motus H 4 13.
 Bathyllus a Maecenate amatus 1
 54.
 Baulos villa 14 4.
 Bebins Massa H 4 50. A 45.
 Bedriacensis pugna H 2 39 et 50
 et 52 et 66 et 86. H 3 31. Be-
 driacenses campi H 2 70.
 Bedriacum H 2 23 et 39 et 44 et
 49, 3 15 et 20 et 27 et 31.
 Belgae 3 40. robur Gallorum H 4
 76. Romanorum amici 1 43. Bel-
 garum civitates 1 34. H 4 37.
 Belgica 13 53. Belgicae legatus
 H 1 59. procurator ib. 12 58.
 bellum Italicum 3 27. Germanicum
 H 4 13. Perusinum 5 1. Sabinium
 H 3 72. sociale 6 12.
 Belus amnis H 5 7.
 Beneventum 15 34.
 Benignus v. Orfidius.
 Berenice regina H 2 2 et 81, 1 83.
 Berytus H 2 81.
 LBestia O 39.
 Betasii superati H 4 56 et 66.
 Betus Chilo H 1 37.
 Bibaculus 4 34.
 bibliothecae O 21 et 37.
 CBibulus 3 52.
 bigati pecuniae species G 5.
 Bingium Germaniae opp. H 4 70.
 Bithynia 1 74, 14 46. eius pro-
 consul CPetronius 16 18.
 Bithyni accusant Cadium Rufum et
 Tarquitium Priscum 12 22, 14
 46.
 bitumen ex Iordane egeritur H 5 6.
 Blaesus v. Iunius.
 Blaesi duo voluntaria morte per-
 empti 6 40.
 Blandus v. Rubellius.
 Blitius Catulinus 15 71.
 Bocchoris rex Aegypti H 5 3.
 Bodotria Britanniae aestuarium A
 23 et 25.
 Boiemum G 28.
 Boii Gallica gens G 28 et 42. H 2
 61.
 Boiocalus Germanus 13 55 et 56.
 Bolanus v. Vettius.
 boleti 12 67.
 Bonna Germaniae civitas H 4 19 et
 70 et 77. castra ibi Romanorum
 H 4 20 et 25 et 62 et 70 et 77,
 5 22.
 Bononia H 2 35. eius amphitheatrum
 ib. et 62 et 67. colonia 12 58.
 bos a Iudaeis immolatur H 5 4. lo-
 quitur H 1 86. ab Aegyptiis co-
 litur H 5 4.
 Bosporanum bellum 12 63.
 Boudicea Icenorum regina 14 31.
 se ipsa veneno necat 14 37. A
 16.
 Bovillae opp. 2 41, 15 23. H 4 2
 et 46.
 braccae tegmen barbarum H 2 20.
 Brigantes Britanniae pop. 12 32.
 H 3 45. domiti a Ceriali A 17.
 Briganticus v. Iulius Briganticus.
 Brinno Canninefatium dux H 4 15.
 Britanni homines immolant 14 30.

- sexum non discernunt in imperiis 14 35. ingenia A 21. lingua G 45.
- Britannia** H 1 19. metallifera A 12. perdomita et statim amissa H 1 2. deficit 14 30. eius proconsules A 14 sqq. eius victoriae 14 29 et 32. clades 14 37. A 37. situs et mores A 10.
- Britannicus Claudii et Messallinae filius** 11 11 et 32, 12 2. Domitio postponitur 12 25 et 41. veneno a Nerone tollitur 13 16.
- Brixellum** H 2 33 et 51 et 54.
- Brixiana porta** H 3 27.
- Bructeri pop.** 1 51 et 60, 13 56. H 4 21 et 77, 5 18. excisi G 33.
- Brundisium foedus** 1 10.
- Brundisium opp.** 2 30, 3 1, 4 27. H 2 83.
- Brutidius Niger** 3 66.
- Brutus libertatis auctor** 1 1. legem curiatam repetit 11 22. patricios minorum gentium instituit 11 25.
- Brutus** 1 2. laudatur 4 34. summus orator O 25. conciones 4 34. O 18 et 21.
- Bucina convivium dimittebatur** 15 30.
- Burdo v. Iulius Burdo.**
- Burii Germaniae pop.** G 43.
- Burrus Afranius praetorii praefectus** 12 42. Neronis rector 13 2. ei suspectus 13 20. dignationem retinet ib. super Agrippinae caede consulitur 14 7. moritur 14 51.
- Byzantium Thraciae urbs** 2 54. H 2 83, 3 47. eius situs 12 63. tributo levatur 12 64.
- Cadicia Scaevini uxor** 15 71.
- Cadius Rufus repetundarum damnatur** 12 22. in senatorium locum restituitur H 1 77.
- Cadmus** 11 14.
- Cadra collis** 6 41.
- Caecilianus senator** 6 7. Domitius 16 34. Magius 3 37.
- Caecilius Cornutus** 4 28. Metellus G 37. Simplex H 2 60. idem consul H 3 68.
- Caecina Alienus** H 1 52. habitus eius et mores H 1 53. dux a Vitellio deligitur H 1 61. cum Helvetiis pugnat H 1 67 et 68. modeste per Italiam incedit H 2 20.
- Placentiam oppugnat** H 2 20. frustra H 2 22. favor illius apud milites H 2 30. ambitio H 2 56 et 99. contra Vespasianum mittitur H 2 99. perfidiam meditatur ib. Vicetiae genitus H 3 8. ad Vespasianum desciscit H 3 13. eius edictum H 4 31.
- Caecina Severus** 1 31, 3 18 et 33. Marsos caedit 1 59. xl annis militavit 1 64. Arminium vincit 1 68. triumphalia insignia obtinet 1 72.
- Caecina Largus** 11 33 et 34.
- Caecina Licinius** H 2 53.
- Caecina Tuscus** 13 20. H 3 38. caelebs vita 12 1. caelibum poenae 3 25.
- Caelis Vibenna** 4 65.
- Caelius mons Romae deustus** 4 64. mons Augustus appellatus ib.
- Caelius v. Coelius.**
- Caepio Crispinus** 1 74. v. et Servilius.
- Caeracates pop.** H 4 70.
- Caesar dictator v. Iulius. Caesar Augustus v. Augustus. Caesar Tiberius v. Tiberius etc.**
- Caesar Augusti nepos** 1 3, 4 1. ad res Orientis missus 2 42. Armeniam obtinet 3 48. Tiberii aemulus ib. Liviam uxorem habet 4 40.
- Caesar Caligula** 1 41 et 69. Iuliam Augustam in funere laudat 5 1. eius impudicitia 6 2, 15 72. Claudiam Silanam uxorem ducit 6 20. et Lolliam 12 22. de eo scitum Passieni dictum ib. effigiem suam in templo Hierosol. poni iubet H 5 9. Macroni conscius in Tiberio necando 6 50. conatus adversus Germanos irriti A 13. G 37. occultis insidiis oppressus a Cassio Chaerea 1 32. H 3 63.
- Caesar Augusti nepos** 1 3 et 53. Tiberii aemulus 6 51. Lepidae sponsus 3 23.
- Caesarea urbs Indaeae** H 2 79.
- Caesaris nomen principatus** H 2 80. recusatum a Vitellio H 2 62. receptum ab eodem H 3 58. familia Caesarum ad unum redacta 13 17. Caesarum tumultus 3 9.
- Caesellius Bassus Poenus** 16 1. se ipse interficit 16 3.

- Caesia silva 1 50.
 Caesianus Apronius 3 21.
 Caesius Cordus 3 38. repetundarum damnatus 3 70.
 Caesius Nasica 12 40.
 Caesonius Suillius 11 36.
 Caesonius Maximus 15 71.
 Caesonius Paetus consul 14 29.
 idem Caesennius vocatur 15 6 et 25.
 Ccaetronius legatus 1 44.
 Caianarum expeditionum ludibrium H 4 15. G 37.
 Calabria 3 1 et 2. H 2 83. a servis turbata 12 65.
 Calavius Sabinus 15 7.
 Caledonia Britanniae pars A 10 et 11 et 25 et 31.
 Calendae Ianuariae 4 70.
 Calenus v. Iulius Calenus.
 Cales provincia quaestoria 4 27, 6 15.
 Calgacus Britannorum dux A 29.
 Caligula v. Ccaesar Caligula.
 Callistus Clandii libertus 11 29 et 38. Lolliae Paulinae fautor 12 1.
 Calpurnia illustris femina pervertitur 11 22. ab exsilio revocatur 14 12.
 Calpurnia Clandii imperatoris pellex 11 30.
 Calpurnianus Decius 11 35.
 Calpurnia scita 15 20. Calpurnium genus 3 24, 15 48.
 Calpurnius aquilifer 1 39.
 Calpurnius Asprenas H 2 9.
 Calpurnius Fabatus 16 8.
 Calpurnius Galerianus occiditur H 4 11.
 Calpurnius Repentinus H 1 56. occiditur H 1 59.
 Calpurnius Salvianus 4 36.
 LCalpurnius consul 4 62.
 LCalpurnius Piso v. LPiso. CnCalpurnius v. CnPiso.
 Calvia Crispinilla H 1 73.
 Calvina Iulia pellitur 12 4 et 8.
 Calvisius consul 4 46.
 Calvisius Sabinus 6 9. H 1 48.
 Calvisius Silanae cliens 13 19 et 21. relegatur 13 22. poena exsolvitur 14 12.
 Calusidius miles 1 35 et 43.
 Calvus orator O 17 et 48. eius libri quot 21 et 25 et 34.
 camarae naves Ponticae H 3 46.
 cameli 15 12.
 Camerinus Sulpicius 13 52. Scribonianus H 2 72.
 Camerium 11 24.
 Camillus Scribonianus v. Furius.
 Campani 3 2.
 Campania 3 47, 4 67, 13 26. turbine ventorum vastata 16 13. haustae et obrutae eius urbes H 1 2. Campaniae lacus H 1 23. laus H 1 2, 3 60 et 66. classis 15 46.
 Campanus Tungrus H 4 66.
 campus (Martis) 1 15. in eo amphitheatrum 13 31. sepultura Augusti 1 8. Germanici 3 4. Britannici 13 17.
 campi mirabiles ad mare mortuum H 5 7.
 Camulodunum colonia Brit. 12 32, 14 31.
 Camurius miles, occisor Galbae H 1 41.
 candidati numero liberorum praefertur 2 51. eorum ambitus 15 20. praeturae duodecim 1 14.
 Cangi Britanniae pop. 12 32.
 Caninius Gallus 6 12.
 Caninius Rebilus uno die consul H 3 37.
 Canninefas 11 18. ala 4 73. tumultus H 4 16.
 Canninefates pop. H 4 15 et 32 et 56 et 79. cohortes H 4 19.
 Canopus Aegypti opp. 2 60.
 cantus Batavorum in acie H 4 18.
 Germanorum G 2 et 3. Britannorum A 33.
 Capito v. Ateius, Fonteius, Cossutianus.
 Capito Insteius 13 9 et 39. Lucilius 4 15. Valerius 14 12. Verginius H 3 77.
 Capitoli historia H 3 72. Capitolium incensum 6 12. H 1 2, 3 72. malum omen H 4 54. a Vespasiano restituitur H 4 53. obsidetur a Gallis 11 23.
 Cappadocia olim sub Aegyptiis 2 60. in provinciam redigitur 2 42 et 56. nova ei iura imponuntur H 1 78. situs 15 12. procurator 12 49.
 Cappadocum nobilitas 14 26.
 Capreae insula 4 67, 6 2 et 10.
 Capua colonia 13 31. Vitellio fida H 3 57. ideoque punita H 4 3. templum ibi Iovis 4 57 et 67.

- Caractacus Britannorum dux 12 33.
   per dolum capitur 12 36. H 3 45.
   Romam ducitur 12 36. a Claudio
   veniam obtinet 12 37.
 CPapirius Carbo O 18. accusatur
   a Crasso O 34.
 Carenes Parthorum dux 12 12 et 14.
 Carinas Celer senator 13 10. Se-
   cundus 15 45.
 Carmanii 6 36.
 Carmelus mons et deus H 2 78.
 carmina Caesaris, Bruti, Ciceronis
   O 21. Neronis in Afranium 15
   49. adde 14 16. probrosa 14 48,
   16 14.
 Carsidius Sacerdos 4 13.
 Carsulae opp. H 3 60.
 Carthago H 1 76. eius portus H 4
   49.
 Cartimandua regina Brigantum 12
   36. H 3 45. Venusii uxor 12 40.
 Carus Metius accusator A 45. In-
   lius H 1 42.
 Casperius centurio 12 45. ad Vo-
   logesen mittitur 15 5.
 Casperius Niger H 3 73.
 Caspia via 6 33. Caspiarum clau-
   stra H 1 6.
 Cassia familia 6 2, 12 12. lex 11
   25.
 Cassius a Germanis victus G 37.
 Cassius Asclepiodotus Bithynus 16
   33.
 Cassius Chaerea 1 32.
 CCassius interfecto Caesaris 1 2 et
   10, 2 43. H 2 6. ultimus Roma-
   norum 3 34. effigies eius 16 7.
   uxor 3 76.
 Cassius Longus H 3 14. Longinus
   6 15. Tiberii progenies 6 45.
 Cassius miles 15 66.
 Cassius mimus s. histrio 1 73.
 Cassius Severus 1 72. procacia
   eius scripta ib. in exilio conse-
   nuit 4 21. orator primus a ratio-
   ne aetatis aureae discessit O 19
   et 26.
 CCassius Syriae rector 12 11. in-
   ris peritia insignis 12 12. oratio
   eius contra servos 14 43. disci-
   plina 15 52, 13 41. gravitas
   morum 16 7. in exilium agitur
   16 9 et 22.
 LCassius Tiberii progenies 6 15. v.
   Cassius Longinus.
 Castor et Pollux G 43. Castorum
   locus prope Cremonam H 2 24.
 castra Vetera v. Vetera.
 Cataphractae H 1 79.
 Catilina O 37.
 Cato tragoedia O 2 et 3.
 CCato O 34.
 MCato 4 34, 16 22.
 Cato censorius 3 66. O 18.
 Catonius Iustus 1 29.
 Cattumerus Chattorum princeps 11
   16.
 Catualda nobilis iuvenis 2 62 et
   63.
 Catulinus v. Blitius.
 Catulli carmina 4 34.
 Catulus Lutatius H 3 72.
 Catus Decianus 14 32. Firminus v. F.
 Caudina clades 15 13.
 Cecrops 11 14.
 Celenderis Ciliciae castellum 2 80.
 Celer v. Carinas, Domitius, Pro-
   pertius.
 Celer architectus 15 42.
 PCeler eques Rom. 13 1. accusa-
   tur 13 33.
 PCeler sapientiam profitetur H 4
   10. a Musonio Rufo accusatur
   ib. damnatur H 4 40.
 Celsus eques Rom. 6 14. tribunus
   6 9. coniurationis reus 6 14.
 Celsus Marius v. Marius. Iulius
   G 14.
 Cenchrus amnis 3 61.
 censorius funus 4 15, 6 27, 13 2.
   H 4 47.
 census Galliarum 1 31 et 33, 2 6
   et 14 et 46.
 centeni G 6 et 12.
 centesima rerum venalium 1 78,
   2 42.
 centumvirales causae libera repu-
   blica et sub Caesaribus O 7 et
   38.
 centurionatus 1 44.
 centuriones a militibus verberati 1
   32. victi H 1 56. interfecti H 2
   60. classiarii 14 8.
 Cephens Aethiopum rex H 5 2.
 Cercina insula 1 53, 4 13.
 Ceres dea 15 44 et 53. Cereris aedes
   2 49, 15 53. Cereales circenses
   15 53 et 74. Indi Cereales H 2 55.
 Cerialis Anicius consul 15 74. oc-
   ciditur 16 17.
 Cerialis Petilius 14 32. inter duces
   Vespasiani assumitur H 3 59. Ro-
   mam cum equitibus praemittitur
   H 3 78. in Germaniam mittitur

- H 4 68 et 71. culpa eius in bello
 H 4 75. castra hostium capit H 4
 78. Domitianum eludit H 4 86.
 contra Civilem ducit exercitum
 H 5 14. Germanos fundit H 5 21.
 Batavorum insulam populatur H 5
 23. Britanniae praeficitur A 8.
 Brigantes superavit A 17.
 Cerius Severus H 1 31.
 certamen ob puerperium Poppaeae
 15 23. certamina sacra 14 21.
 Certus Quintius H 2 16.
 Cervarius Proculus eques Rom. 15
 50. Fenium Rufum accusat 15
 66. impunis ob indicium 15 71.
 cestici ludi 16 21.
 Cestius senator 3 36, 6 7. consul
 6 31.
 Cestius Gallus Syriae legatus H 5
 10. Proculus 13 30. Severus H 4
 41.
 Cethegus Labeo 4 73. Cornelius
 14 17.
 Cetronius Pisanus H 4 50.
 Chaerea Cassius v. Cassius.
 Chalcedonii 12 63.
 Chaldaei 2 27, 12 22 et 52 et 68, 14
 9. eorum ars 3 22, 6 20, 16 14.
 Chamavi Germaniae pop. 13 55.
 G 33.
 Charicles medicus 6 50.
 Chariovalda dux Batavorum 2 11.
 Chasuari Germaniae pop. G 34.
 Chatti Germaniae pop. 1 55, 2 7 et
 25. H 4 37. latrocinia agitant 12
 27. ab Hermunduris vincuntur
 13 57. eorum mores G 30 et
 31.
 Chauci Germaniae pop. 1 38. Ro-
 manis auxiliabantur 1 60, 2 17.
 eorum terra 2 24. Germaniam
 incursant 11 18. Civili auxilium
 praestant H 4 79, 5 19. eorum
 situs et mores G 35. maiores 11
 19.
 Cherusci Germaniae pop. 1 56, 13
 56. eorum habitus et militia 2
 64. G 36. ab Arminio concitan-
 tur 1 59. a Germanico pulsati 2
 17. eorum internae discordiae 2
 26. bellum contra Romanos su-
 munt 2 45. cum Chattis discor-
 dant 12 28. inertes ac stulti vo-
 cantur G 36. regem Roma pe-
 tunt 11 16.
 chiliarchus 15 51.
 Christus 15 44. Christiani afflicti ib.
 Cibyrica civitas 4 13.
 MCicero Catonem laudat 4 34. eius
 carmina O 21. locus ex eius
 Hortensio O 16. mors O 17. vi-
 tia O 18. liber Brutus O 30.
 orationum censura O 22 et 25.
 Cilices 2 78, 16 21. agrestes Cli-
 tae dicti 12 55.
 Cilix Thamyra H 2 3.
 Cilo Iunius 12 21.
 Cimbri Germaniae pop. H 4 73. G
 37.
 Cincia lex v. lex.
 Cincius 15 25.
 Cingonius Varro 14 45. consul de-
 signatus H 1 6. occisus H 1 37.
 cineres exsulum in patriam repor-
 tati 14 12.
 Cinithii Africae pop. 2 52.
 Cianna 1 1. in urbe confligit H 3
 83. apud Ianiculum H 3 51.
 Cinyras H 2 3. Cinyrades sacerdos
 ib.
 circense Iudicium 12 41, 15 23 et
 44 et 53. id Germanici effigies
 praeit 2 83.
 circus 15 74. maximus 2 49, 3 2.
 conflagravit 6 45, 15 38.
 Cirtensium pagi 3 74.
 Civica proconsul Asiae occiditur
 A 42.
 Civilis v. Claudius et Iulius Civilis.
 civis servatus 3 21, 12 31, 15 12.
 civitas Romana donata praemium
 virtutis 3 40, 13 54. H 1 8 et 78,
 3 47.
 Clanis fl. 1 79.
 Clarii Apollinis oraculum 2 54, 12
 22.
 classes Romanae 4 5.
 classarius 4 27, 12 56, 14 4.
 classica legio H 1 31 et 36, 2 67.
 classici H 2 11 et 14, 17 22 et 67.
 Classicianus Inlius 14 38.
 classicum canitur in supplicio civis
 2 32.
 Classicus Treverorum alae praefe-
 ctus H 2 14. a Romanis desciscit
 H 4 57. Romani imperii insignia
 sumit H 4 59. Rhenum transit
 H 5 19. equites Cerialis fundit
 H 4 79. segnis in bello H 4 70.
 clavarium donativi nomen H 3 50.
 Claudia Pulchra 4 52 et 66. ob
 adulterium damnatur 4 52.
 Claudia Sacrata mulier Ubia H 5
 22.

- Claudia Silana C^oCaesaris uxor 6
 20. obit 6 45.
 Claudiae familiae superbia 1 4 et 16.
 Claudiale flaminium 13 2.
 Claudius Apollinaris H 3 57. remi-
 gibus praeerat H 3 76. praefec-
 tus classis H 3 77.
 Claudius Civilis (idem Iulius Civi-
 lis) Batavorum dux H 4 13. in
 populum Romanum ruit H 4 54.
 Batavos accendit H 4 14. Gallia-
 rum societatem affectat H 4 17.
 suos in Vespasiani verba adigit
 H 4 21. viribus angetur H 4 28.
 castra Romana obsidet H 4 23.
 iis per deditionem potitur H 4
 60. crinem post caedem legionum
 deponit H 4 61. societate Agrip-
 pinensium angetur H 4 66. ad
 Cerialem scribit H 4 75. exerci-
 tum reparat H 5 14. a Ceriali
 fugatur H 5 18. navalem aciem
 ostentat H 5 23. Romanis se de-
 dit H 5 26.
 Claudius Cossus H 1 69.
 Claudius Demianus 16 10.
 Claudius Drusus 1 3.
 Claudius Faventinus centurio H 3
 57.
 Claudius Iulianus H 3 57. gladiato-
 ribus praeerat H 3 76. occiditur
 H 3 77.
 Claudius Labeo Batavus H 4 18. e
 custodia perfugit H 4 56. Civili
 resistit H 4 66.
 Claudius Marcellus 1 3.
 Claudius Pyrrhicus trierarchus H 2
 16.
 Claudius Sagitta praefectus alae
 II 4 49.
 Claudius Sanctus H 4 62.
 Claudius Senecio 13 12.
 Claudius Severus Helvetiorum dux
 H 1 68.
 Claudius Timarchus Cretensis 15
 20.
 Claudius Victor H 4 33.
 TiClaudius, qui deinde imperator
 1 58, 3 18. eius filio Seianus
 socer destinatur 3 29. bonarum
 artium cupiens 6 46. imminutae
 mentis ib. hebes 11 13 et 28.
 censoria munia usurpat 11 13.
 fontes aquarum urbi infert ib.
 novas litterarum formas adiicit
 11 13 et 14. oratio eius pro Gal-
 lis 11 24. elegancia in dicendo
 13 3. lustrum condit 11 25. vi-
 tae caelibus intolerans 12 1. uxori
 devinctus 11 23, 12 1. Messallia-
 nam uxorem necat 11 38. Agrip-
 pinae coniungitur 12 5. pome-
 rium urbis auget 12 53. privi-
 gnum filio anteponit 12 41. ius
 reddit 12 43. navale praelium in
 lacu adornat 12 56. Iudaeam
 equitibus aut libertis permittit
 H 5 9. veneno necatur 12 67. di-
 vus 12 69. eius templum in Bri-
 tannia 14 31.
 Clausus v. Attus.
 Clemens Arretinus H 4 68.
 Clemens Iulius centurio 1 23 et 26.
 Clemens Postumi Agrippae servus
 2 9. interficitur 2 40.
 Clemens Saliens 15 73.
 Clemens Suedius H 1 87, 2 12.
 Cleonicus Senecae libertus 15 45.
 Cleopatra pellex Claudii 11 30.
 clipeus defunctis decernitur 2 83.
 Clitarum natio 6 41, 12 55.
 Clodius Macer H 1 37 et 73, 2 97.
 in Africa interfectus H 1 7 et 11
 et 38, 4 49.
 Clodius Quirinalis 13 30.
 CClodius 11 7. PClodius ib.
 Cluvidienus Quietus 15 71.
 Cluvius 13 20. historicus 14 2.
 Cluvius Rufus Hispaniae praeses
 H 1 8. laudatur per edictum H 1
 76. Lucceium Albium timet H 2
 58. Vitellii comitatu adicitur
 H 2 65, 3 65. Hispania disce-
 dit H 4 39. ab Helvidio laudatur
 H 4 43.
 Cocceianus Salvius H 2 48.
 Cocceius Nerva v. Nerva Cocceius.
 Cocceius Proculus speculator H 1
 24.
 codicilli Pisonis 3 16. Seiani 4 39.
 Senecae 15 64. Veientonis 14 50.
 Goelaetae Thraciae pop. 3 38.
 Coelius Cursor eques Rom. 3 37.
 CCoelius consul 2 41.
 Coelius orator qualis O 17 et 21 et 25.
 Coelius Pollio 12 45.
 Coelius Roscius H 1 60.
 Coelius Sabinus H 1 77.
 Coenus Neronis libertus H 2 54.
 Coeranus philosophus 14 59.
 Coeus Latoniae parens 12 61.
 Cogidunus Britanniae rex A 14.
 Cohibus fl. H 3 48.
 cohortes leves 1 51, 2 52, 3 39,

- 4 73. subsidiariae 1 63. urbanae
 4 5. H 1 20 et 87, 3 64. mil-
 lenariae H 2 93. praetoriae 1 7.
 Usipiorum A 28. auxiliae H 1
 59, 2 89. togatae H 1 38.
 Cois immunitas datur 12 61. apud
 Coos Aesculapii delubrum 4 14.
 Colebi pop. 6 34.
 Collega consul 3 16 et 31. A 44.
 Collina porta H 3 82.
 coloniae ius, et ratio deducendae
 14 27.
 Colophon urbs 2 54.
 comae rutilae G 4. A 11.
 cometes sidus 14 22, 15 47.
 CCominius 4 31.
 comites principum in Germania G
 13
 comitia consularia sub Tiberio 1
 81. sub Vitellio H 2 91. e cam-
 po ad patres transferuntur 1 15.
 magistratum in quinquennium 2
 36. ambitus O 37 quibus signis
 dirimebantur H 1 18. comitialis
 morbus 13 16.
 Commageni 2 42 et 56, 15 12.
 commanipulares H 4 46.
 commentarii senatus 15 47. Agrip-
 pinae iunioris 4 53. Claudii 13
 43. principales H 4 40.
 comperendinationes liberae fuere
 ante Caesares O 38.
 conciliabula 3 40.
 Concordiae aedes H 3 68. Concor-
 diae dona decernuntur 2 32.
 confarreandi mos 4 16.
 congiarium plebi datum 3 29, 12
 41, 13 31, 14 11. O 17.
 coniuratio in Caium 16 17. in Ne-
 ronem 15 48 sq.
 conscientiae vis H 4 41.
 Consil ara 12 24.
 Considius Aequus 3 37.
 Considius Proculus 3 18.
 consules ob mortem Drusi sede
 vulgari sedent 4 8.
 consularia insignia 13 10, 15 7 et
 72, 12 21, 16 17. H 1 79, 4 4.
 consulatus coartati H 2 71. a Vi-
 tellio dati abrogantur H 4 47.
 contubernia ducum A 5. militum 1
 17 et 41 et 48. H 1 54.
 convivium bucina dimissum 15 30.
 Germanorum qualia G 22.
 Corbulo Domitius 3 31. dux Clau-
 dii 11 18. contra Germanos mit-
 titur ib. in exercenda disciplina
 severus 13 35. fossam inter Rhe-
 num et Mosam ducit 11 20. in
 Armeniam a Nerone mittitur 13
 8. vires contra Parthos dividit
 13 37. Artaxata capit ac delet
 13 41. Tigranocertis potitur 14
 24. in Syriam abscedit 14 24.
 subsidium Tigrani mittit 15 3.
 Euphratis ripam insedit 15 9.
 Paeto laboranti fert auxilium 15
 12. inter eum ac Vologesem
 nuntii 15 17. contra Parthos mit-
 titur 15 25. occiditur a Nerone
 H 2 76.
 Corcya insula 3 1.
 Corinthus Achaiae urbs H 2 1. Co-
 rinthiense litus 5 10.
 Corma fl. 2 14.
 Cornelia Cossa virgo Vestalis 15
 22.
 Cornelia Gracchorum mater O 28.
 Cornelia virgo flaminica Dialis 4 16.
 Cornelius Scauri accusator 6 29 et 30.
 CCornelius O 39.
 PCornelius H 3 34.
 Cornelius Aquinus H 1 7.
 Cornelius Cethegus consul 4 17.
 Cornelius Cossus consul 14 20.
 Cornelius Dolabella v. Dolabella
 Cornelius.
 Cornelius Flaccus 13 39.
 Cornelius Fuscus Pannoniae procu-
 rator H 2 68, 3 66. eius aucto-
 ritas H 3 4. classis Ravennatis
 praefectus H 3 12. Ariminum
 obsidet H 3 42. praetoria insignia
 consequitur H 4 4.
 Cornelius Laco praetorii praefectus
 H 1 13 et 19. ignavissimus H 1
 6. potentia eius apud Galbam H 1
 13. occiditur H 1 46.
 Cornelius Lupus 13 43.
 Cornelius Marcellus 16 8. H 1 37.
 Cornelius Martialis v. Martialis.
 Cornelius Merula 3 58.
 Sex. Cornelius Orfitus 16 12. con-
 sul 12 41.
 Cornelius Primus H 3 74.
 Cornelius Scipio 3 74, 12 53.
 Cornelius Sulla senatu movetur 2
 48.
 Cornelius Sulla consul 3 31, 6 15.
 Cornelius Sulla dictator v. Sulla.
 Cornelius Sulla Clandii gener 13
 23. socordi ingenio 13 47. Mas-
 siliam ablegatur ib. interficitur
 14 57.

- Cornelius Tacitus de suis annali-
 bus 4 32 et 33, res Domitiani
 composuit 11 11. H 1 1, quin-
 decimviralis sacerdos ib. prae-
 tor ib. eius dignitatis progressus
 H 1 1. Agricola filiam uxorem
 duxit A 9.
 cornu tribunalis 1 75.
 Cornutus Caecilius 4 28.
 coronae aureae in conviviis 2 57,
 14 24. civica 3 21, 15 12, 16
 15. facundiae 16 3. spiceae 2
 83. querceae 2 83. coronae in
 modum tumuli congestae H 2 55.
 Corsica insula H 2 16.
 Corvinus v. Messala, Valerius.
 Cornucanii 11 24.
 Cosa Etruriae promontorium 2 39.
 Cossus Claudius H 1 69.
 Cossus Cornelius v. Cornelius.
 Cossorum familia 11 22.
 Cossutianus Capito lege repetunda-
 rum damnatus H 1 6, 13 33, 16
 21. senatorium ordinem recipit
 14 48. Antistium praetorem ac-
 cusat ib. Tigellini gener ib. 16
 17. Thraseam accusat 16 28. ob
 id quinquagies sestertio donatur
 16 33.
 LCotta 3 66.
 Cotta Anrelius 13 34. alius 3 17.
 Cotta Messallinus 2 32. claris ma-
 ioribus animo diversus 4 20. atrox
 eius sententia in Agrippinam ac
 Neronem 5 3. accusatur 6 5.
 Cottiae Alpes v. Alpes.
 Cotys Armeniae minoris rex 11 9.
 Cotys Bospori rex 12 15 et 18.
 Cotys rex partis Thraciae 2 64. a
 Rhescuporide occiditur 2 66, 3
 88. eius liberi tutorem Roma ac-
 ciunt 2 67, 3 38, 4 5. uxor 2
 67.
 covinarii A 35 et 36.
 Cous insula 2 75.
 Crassorum domus subversa H 4 42.
 LCrassus O 18 et 26 et 34. censor
 rhetores Latinos ludum claudere
 iussit O 35.
 MCrassus (triumvir) censor O 35.
 eius potentia 1 1. oratione va-
 luit O 37.
 MCrassus Pisonis Liciniani pater
 H 1 14.
 Crassus eiusdem Pisonis frater H 1
 48.
 Crassus Scribonianus H 4 39.
 Cremerensis clades H 2 91.
 Cremona urbs H 2 17 et 22 et 23.
 spectaculum gladiatorum a Cae-
 cina ibi editum H 2 67. Vitellii
 in eam adventus H 2 70. Caeci-
 na partem equitum ad eam oc-
 cupandam mittit H 2 100, oppu-
 gnatur H 3 27. Vitellianis parti-
 bus obstricta H 3 30. excindit-
 ur H 3 33. quo tempore condita
 H 3 34.
 Cremutius Cordus 4 34.
 Crepereius Gallus 14 5.
 Crescens Neronis libertus H 1 76.
 Tarquinius 15 11.
 Creta insula 4 21. proconsules 3
 38, 15 20. leges 3 26. O 40.
 eloquentiam negligit O 40. Ro-
 mam legatos mittit 3 63. Indaeo-
 rum patria H 5 2.
 Creticus Silanus 2 4 et 43.
 crinis propexus ex voto H 4 61.
 Crispina TVinii filia H 1 47.
 Crispinilla v. Calvia.
 Crispinus Caepio 1 74.
 Crispinus centurio H 1 58.
 Crispinus Rufus praetorii prae-
 ctus 11 1. praeturae insignibus
 donatur 11 4. praefectura priva-
 tur 12 42. Poppaeae maritus 13
 45. pellitur in exilium 15 71.
 se ipse interficit 16 17.
 Crispinus Varus H 1 80.
 cruppellarii 3 43.
 Cruptorix 4 73.
 Ctesiphon imperii Parthorum sedes
 6 42.
 Cumae 16 19.
 Cumana littora 15 46.
 Cumanus v. Ventidius.
 curiae veteres 12 24.
 Curvatus Maternus v. Maternus.
 CCurio 11 7. Curiones O 37.
 curru vehi in ludis vetitum 1 15.
 praeliari A 12.
 Curtilius Mancina 13 56.
 TCurtisius 4 27.
 Curtius Atticus 4 58. a Seiano op-
 primitur 6 10.
 Curtius Iacus H 1 41, 2 55.
 Curtius Lupus quaestor 4 27.
 Curtius Montanus 16 28. famosi
 carminis reus 16 29. patri con-
 ceditur 16 33. eius in senatu
 sententia H 4 40 et 42.
 Curtius Rufus 11 20 et 21.
 Curtius Severus 12 55.

- curulis sella 1 75. H 2 59 et 83, 15 29.
 custodia senatorum in domibus magistratuum 6 3.
 castos Inppiter H 3 74. legum 3 28, 4 30.
 Casus fl. 2 63.
 Cyclades insulae 2 55, 5 10.
 Cyclopes interfecti 3 61.
 Cyne 2 47.
 Cynica secta 16 34. H 4 40.
 Cyprus insula H 2 2. Cyprii ius asyli defendunt 3 62.
 Cyrenenses Caesium Cordum accusant 3 70. Pedium Blaesium 14 18. Antonium Flammam H 4 45.
 Cyrrus urbs Syriae 2 57.
 Cyrus rex 3 62, 6 31.
 Cythera insula 3 69.
 Cythrus insula H 2 8.
 Cyziceni libertate privati 4 36.
 Dacia A 41.
 Daci H 1 2. H 3 46. H 4 54. G 1.
 Dahae pop. 2 3, 11 10.
 Dalmatae 2 53. in partibus Othonis H 2 32. duabus legionibus tenebantur 4 5. eae in Othonem iurant H 1 76. Vespasiani partibus accedunt H 2 86. in classe Ravennate militant H 3 12. classem supplent H 3 50. Dalmaticum bellum 6 37.
 Damaratus 11 14.
 Dandarica 12 16.
 Dandaridae 12 15.
 Danubius fl. 2 63, 4 5. H 3 46. G 1.
 Dareus rex 3 63. alius 12 13.
 Davara castellum 6 41.
 decemviralis potestas 1 11. decemviri 3 27.
 Decimus Pacarius Corsicae procurator H 2 16. interficitur ib. Calpurnianus 11 35.
 Decius Samnis O 21.
 Decius 3 20.
 decumana porta 1 66.
 decumatae cohortes 3 21. legiones 14 44. H 1 51. decumari deditos H 1 37.
 decumates agri G 29.
 decuria 13 27. equitum 3 30, 14 20.
 decurio equitum 13 40. H 2 29.
 decuriones H 1 70.
 Deiotarus O 21.
 Tacitus II.
 Delphi 2 54.
 delubrum 4 43 et 70, 15 40. H 5 9. Aesculapii 4 14. Iunonis ib. Vestae 15 41. Fortunae delubra 3 71.
 Delus 3 61.
 Demetrius Cynicus 16 34. mare defendit H 4 40.
 Demianns v. Claudius.
 Demonax praefectus 11 9.
 Demosthenes O 12 et 15 et 25 et 32 et 37.
 Densus Iulius 13 10. Sempronius H 1 43.
 Denter Romulus 6 11.
 Denthelates ager 4 43.
 Dexter Subrius H 1 31.
 dextrae implicatae in foederibus 12 47. concordiae insigne H 2 8. hospitii H 1 54.
 diadema imagini Neronis subiectum 15 29.
 Dialibus non licet egredi Italia 3 58.
 Diana Leucophryne 3 62. Ephesia 4 55. Persica 3 62. Limnatidis templum 4 43. eius patria 3 61.
 Didius Britanniae legatus 12 40, 14 29. parta a maioribus continuit A 14. Gallus vocatur A 14. dux contra Mithridatem Bosphoranum 12 15.
 Didius Scaeva H 3 73.
 Dido 16 1.
 Didymus libertus 6 24.
 dierum spatia apud Britannos A 12.
 dii Manes 3 2.
 Dillius Aponianus H 3 10.
 Dillius Vocula legatus H 4 24. in Gugernos exercitum ducit H 4 26. Herennium Gallum a militibus vinctum exsolvit H 4 27. Civilis eum aggreditur H 4 33. eius culpa in bello H 4 34. militum iras servili habitu evadit H 4 36. imperium recipit H 4 37. Gallorum fraude decipitur H 4 56. desertus a militibus H 4 77. occiditur H 4 59.
 Dinis dux Thracum 4 50.
 Diodotus Stoicus O 30.
 diplomata H 2 54 et 65.
 Dis pater H 4 84.
 Divodurum opp. H 1 63.
 Dolabella Africae proconsul 4 23. Tacfarinatem superat 4 25. triumphalia ei negatur 4 26. Quinti-
 b

- lium Varum accusat 4 66. sententia eius de gladiatoribus 11 12.
- Dolabella Cornelius adulator nimius 3 47 et 68.
- Dolabella Cornelius custoditur H 1 88. iussu Vitellii occiditur H 2 63.
- Domitia Decidiana Agricolae uxor A 6.
- Domitia Lepida Neronis amita, Agrippinae aemula 13 19. ab hac pervertitur 12 64 et 65.
- Domitianus Vespasiani filius H 3 59. in Capitolium accitur H 3 69. inde elabatur H 3 74. Caesar consulatur H 3 86, 4 2. praetura ei decernitur H 4 3. eam suscipit H 4 39. senatum ingreditur H 4 40. adversa eius fama H 4 51. indomitae libidines H 4 2 et 68. fidem Cerialis tentat H 4 86. licentia A 7. Tacitum provehit H 1 1. ad bellum profisciscitur H 4 85. Lugdunum venit H 4 86. falsus eius e Germania triumphus A 39. anxius erga duces insignes ib. praiceps in iram A 42. multas nobilium caedes perpetrat A 45.
- Domitius LCrassi collega in censura O 35.
- CaDomitius Ahenobarbus Neronis pater, Agrippinae vir 4 75. Tiberii progener 6 45. Albucillae adulter 6 47. consul 6 1. incendium aestimat 6 45. effigies ei a filio ponitur 13 10.
- LDomitius Neronis avus 1 63. Antoniam ducit 4 44. Albim transscendit ib. moritur ib.
- LDomitius, Neronis abavus, acie Pharsalica cecidit 4 44.
- CaDomitius, Neronis proavus, civili bello maris potens 4 44.
- LDomitius Nero v. Nero.
- Domitius Afer 4 52. primoribus oratorum additus ib. Varum Quintilium accusat 4 66. obit 14 19.
- Domitius Balbus 14 40.
- Domitius Caecilius 16 34.
- Domitius Celer 2 77. triremi in Syriam pergit 2 78. Laodiceam appellit 2 79.
- Domitius Corbulo v. Corbulo.
- Domitius Pollio 2 86.
- Domitius Sabinus H 1 31.
- Domitius Silius 15 59.
- Domitius Statius 15 71.
- Domitius tragoedia O 3.
- donaria militaria 1 44.
- Donatius Valens H 1 56. occiditur H 1 59.
- donativum 12 41, 14 11. H 1 5 et 25 et 37, 4 19 et 36 et 58.
- Donna insula 4 30.
- Doryphorus Neronis libertus 14 65.
- dos 15 37. a marito oblata G 18.
- Druidae 14 30. H 4 54.
- Drusiana fossa 2 8.
- Drusilla Cleopatrae et Antonii neptis H 5 9.
- Drusilla Germanici filia 6 15.
- Drusus accusatus a Calvo O 21.
- Drusus Tiberii f. 1 24. e Vipsania 3 75. proavo Pomponio Attico 2 43. in Pannoniam mittitur ib. prompto ad asperiora ingenio 1 29. Romam redit 1 30. consul 1 55. gladiatorum editioni praesidet 1 76. sanguine gaudet ib. concors Germanico 2 43. in Illyricum mittitur 2 44, 3 7. Pisoni super Germanici morte respondet 3 8. Germanos ad discordiam illicit 2 62. Illyrico redit 3 11. ovans urbem init 2 64, 3 19. urbe repetendis auspiciis egreditur 3 19. consul iterum cum patre Tiberio 3 31. tribuniciae potestatis consors 3 56. intendit Seiano manus 4 3. veneno a Seiano necatur 4 8.
- Drusus Claudius Augusti privignus, Tiberii frater, imperator appellatur 1 3. Germanici pater 1 33, 2 8. Agrippinae socer 1 41. magna eius apud Romanos memoria 1 33. vulgi favor in eo haud prosper 2 41. tributum Frisiis imponit 4 72. Suevis regem dat 12 29. Rhenum aggere coercet 13 53. H 5 19. Oceanum tentat G 34. eius exsequiae 3 5. Caesar vocatur 1 25 et 27 et 55, 2 67, 12 29.
- Drusus Germanici f. 4 4. togam virilem sumit ib. diis a sacerdotibus commendatur 4 17. praefectus urbis 4 36. atrox ingenio cum Seiano in fratrem conspirat 4 60. in carcere moritur inedia 6 23. falsus apud Cyclades 5 10.
- Drusus Libo v. Libo.

- Drusus Livius largitor 3 27.
 Drusorum familia 1 28, 4 7, 11
 35. Drusi cognomen adeptum
 Scriboniis 2 32.
 Dubius Avitus 13 54 et 56. v.
 Avitus Dubius.
 Ducennius Geminus 15 18. praefec-
 ctus urbis sub Galba H 1 14.
 ducentesimae vectigal 2 42.
 C. Dailius Iani templum struxit 2
 49.
 Dulgibini Germaniae pop. G 34.
 duodecim tabulae 6 16.
 Dyrrhachium H 2 83.
 Ecbatana 15 31.
 Edessa 12 12.
 edictum ne praesides Indos ede-
 rent 13 31. edicto monetur po-
 pulus 1 8, 3 6. increpatur 5 5.
 modestiae admonetur H 4 45.
 educatio liberorum O 28. apud Ger-
 manos G 20.
 effigies Caesaris in exercitu 12 17.
 Germanici 2 83. Agrippinae 5 4.
 Neronis 13 8, 15 22 et 29. Octa-
 viae 14 61. Poppaeae 12 17, 15
 24. H 3 31. Seiani 4 74. Tibe-
 rii 4 64 et 74. Vitellii H 3 31.
 damnatorum demotae 11 38. in
 Gemonias tractae 3 14.
 Egnatia Maximilla 15 71.
 Egnatii 1 10.
 P. Egnatius Sorani cliens 16 32.
 Eleazarus Indaeorum dux H 5 12.
 Elephantinae insula 2 61.
 Eleusis H 4 83.
 Elui H 1 37.
 Elymaei 6 44.
 Elysii Germaniae pop. G 43.
 Emeritenses H 1 78.
 Eusia Macronis uxor 6 45.
 L. Ennius eques Rom. 3 70.
 Epaphroditus Neronis libertus 15
 55.
 Ephesii 3 61, 4 55, 16 23. O 15.
 Epicharis mulier 15 51. conuictos
 Neronis accendit ib. mira con-
 stantia 15 57.
 Epicurus O 31.
 Epidaphne 2 83.
 Epiphanes rex H 2 25.
 Eporedia H 1 70.
 Epponina Sabini uxor H 4 67.
 Eprius Marcellus uno die praetor
 12 4. repetundarum absolvitur
 13 33. acri eloquentia 16 22. O
 5. in Thraceam iuehitur 16 22
 et 28. quinquages sestertio do-
 natur 16 33. sententia eius de
 sortiendis legatis H 4 6 et 8.
 Neronem contra multos incitat H
 4 7. ab Helvidio accusatur H 4
 43.
 epulum plebi datum H 1 76.
 equester ordo 2 83. H 4 39. locus
 3 30, 6 7, 14 53.
 equestres Aegypto impositi 12 60.
 equestris Fortunae templum 3 71.
 equites alarii 4 73, 12 27.
 equites Romani Indis prohibiti H 2
 62. in luctu traheati 3 2. locus
 eorum in circo 15 23.
 equitum Romanorum societates 4 6,
 13 50.
 equorum praesagia apud Germanos
 G 10.
 equus bellator O 14. Enphrati im-
 molatur 6 37. equus consularia
 insignia gestans 15 7.
 Erato Armeniae regina 2 4.
 Erindes fl. 11 10.
 Erythrae 6 12.
 Erycus mons 4 43.
 Etrusci litteras a quo didicerint 11
 14. Lydorum consanguinei 4 11.
 primores haruspices 11 15.
 Euander 11 14, 15 41.
 Euboea insula 2 54, 5 10.
 Eucerns Alexandrinus 14 60.
 Endemus medicus 4 3 et 11.
 Endoses Germaniae pop. G 40.
 Eumolpidarum gens H 4 83.
 Eunones Aorsorum princeps 12 15
 et 18. Mithridatem Claudio com-
 mendat 12 19.
 Euodus Claudii libertus 11 37.
 Eufrates fl. 4 5, 6 37, 14 25. H
 5 9.
 Euripides O 42.
 exsequiae publicae 3 48, 16 6.
 exsilibus ius libertorum restituitur
 H 2 92.
 Fabatus Calpurnius 16 8.
 Fabianus Valerius 14 40.
 Fabii H 2 95.
 Fabius Fabullus legatus H 3 14.
 Fabius Iustus O 1.
 Fabius Maximus 1 5. moritur ib.
 Fabius Paulus 6 28.
 Fabius Priscus H 4 79.
 Fabius Romanus 16 17.
 Fabius Rusticus historicus 13 20 et
 61, 14 2, 15 61. A 10.
 b *

- Fabius Valens** legatus H 1 7. **Vitellii** instigator H 1 52. **Vitellium** imperatorem consulat H 1 57. dux ab eo deligitur H 1 61. eius mores H 1 66, 3 62. **Othonianos** per epistolas increpat H 1 74. **Gallii** auxilia mittit H 2 14. in **Italiam** cum exercitu venit H 2 27. vires cum **Caecina** iungit H 2 30. pontem in **Pado** struit H 2 34. praelium cum **Othonianis** committit H 2 41. epistolae eius ad consules H 2 55. ob lucra et quaestus infamis H 2 56. a **Vitellio** pro concione laudatur H 2 59. gladiatores **Bononiae** edit H 2 71. **mnipia** imperii obit H 2 92. **Romae** quoque gladiatores edit H 2 71 et 95. dux contra **Vespasianum** deligitur H 2 99. segnitè ad bellum incedit H 3 40. a **Flavianis** capitur H 3 43. **Urbini** interficitur H 3 62. origo eius et vita ibid.
Fabricius Veiento 14 50.
Fabicii 2 33.
Fabullus Fabius v. **Fabius**.
Falanus eques **Romae** 1 73.
Famisulanus Vectonius 15 7.
famosorum libellorum cognitio 1 72.
fascis versi 3 2. **imperatorii** 13 9.
fasti adulatione foedati H 4 40.
nomen fastis exemptum 3 17 et 18.
Faventinus Claudius H 3 57.
Favonius 4 67, 16 22.
Faustus Sulla consul 12 52.
Faustus Annus H 2 10.
Felix v. **Antonius Felix**.
Felix Sextilius H 3 5, 4 70.
feminae belli duces apud Britanos 14 35. A 16 et 31. ob lacrimas incusatae 6 10. **feminarum libido** coercita 2 85. honores moderandi 1 14. **feminae illustres arena foedantur** 15 32. **lupanaria compleunt** 15 37. earum quae cum servis iunguntur poenae 12 53.
generatores accusantur 6 17.
generis duae partes 6 17. **unciarium et semunciarium** 6 16.
Fenius Rufus praefectus annonae 13 22. praefectus praetorii 14 51. **Agrippinae** amicus 14 57. in **Neronem** coniurat 15 50 et 53. **Senecam** interfici patitur 15 61. ab indicibus proditur 15 66. occiditur 15 68. amici eius damnantur 16 12.
Fenni pop. G 46.
Ferentanus opp. 15 53.
ferentarius miles 15 35.
Ferentinum municipium H 2 50.
feriae Latinae 4 36, 6 11.
Feronia H 3 76.
Festus cohortis praefectus opprimitur H 2 59. **Marcus** 15 50. **Valerius** H 2 98.
fetiales 3 64.
Fidena opp. 4 62. **Fidenae** H 3 79.
Firminus Catus senator 2 27. relegatur et a **Tiberio** protegitur 4 31.
Firmus Plotius v. **Plotius**.
Flaccilla Antonia 15 71.
Flaccus Cornelius 13 39.
Flaccus Hordeonius v. **Hordeonius**.
Flaccus Pompeius 2 32 et 66, 6 27.
Flaccus Vesularius v. **Vesularius**.
flamen Dialis post **Mervalam** diu nullus 3 58. **Augusti** 1 10. **Martiales**, **Quirinales** 3 58.
Flaminia via 3 9, 13 47. H 1 86, 2 64, 3 79.
flaminica Dialis 4 16.
flaminium 4 15. **Claudiale** 13 2.
Flamma Antonius H 4 45.
flamineum 15 37.
Flavianus v. **Tamptus Flavianus**.
Flavianus Tullius v. **Tollius**.
Flavius Gallorum dux H 2 94.
Flavius Nepos tribunus 15 71.
Flavius Sabinus v. **Sabinus**.
Flavius Scaevinus 15 49. e domo eius coniuratio in **Neronem** proditur 15 54. constanter se defendit 15 55. occiditur 15 70.
Flavus Arminii frater 2 9, 11 16.
Flavus Sabinus in **Neronem** coniurat 15 49. in scena canentem occidere 15 50. **Senecae** tradere imperium cogitat 15 65. pervertitur 15 67.
Flevum Frisiorum castellum 4 72.
Flora templum 2 49.
Florentini legatos Romam mittunt 1 79.
Florus Gessius Indaiae procurator H 5 10. **Iulius** 3 40 et 42.
Florus Sulpicius v. **Sulpicius**.

- Fonteius Agrippa 2 30 et 86.
 Fonteius Agrippa Moesia praepo-
 nitur H 3 46.
 Fonteius Capito Asiae proconsul
 absolvitur 4 36.
 Fonteius Capito consul 14 1.
 Fonteius Capito in Germania occi-
 ditur H 1 7 et 37. causa caedis
 H 3 62. Iulium Paulum Batavum
 occidit H 4 13. eius avaritia ac
 sordes H 1 52.
 Formiae 15 46. Formiani agri 16
 10.
 Foroiuliensis colonia H 2 11, 3
 43. A 4.
 Fortis Fortunae templum 2 41.
 Fortunae templum 15 53. H 3 50.
 Fortunarum effigies 15 23.
 Fortunatus libertus 16 10.
 forum Alieni H 3 6. boarium 12
 24. Iulium 2 63, 4 5. olitorium
 2 49. Romaquum 12 24.
 Fosi Germaniae pop. G 36.
 Iossa Corbulonis 11 29. Drusiana
 2 8. inter Ararim et Mosellam
 13 53. navigabilis 15 42. 4000
 passuum 4 49.
 framea G 6 et 18. earum concus-
 sio G 11.
 frigoris vis 13 35.
 Frisii 1 60. H 4 15. pacem fran-
 gunt 4 72. a Corbulone subigun-
 tur 11 19. agros Romanorum oc-
 cupant 13 54. maiores et mino-
 res G 34.
 Frontinus Iulius v. Iulius.
 Fronto Iulius v. Iulius.
 Fronto Octavius 2 33.
 Fronto Vibius 2 68.
 Fucinus lacus 12 56.
 Fufius Geminus consul 5 1 et 2.
 eius mater necatur 6 10.
 Fulcinus Trio v. Trio.
 Fulvius Aurelius H 1 79.
 Fundani montes 4 59. lacus H 3 69.
 funditores 2 20, 13 39.
 funus censorium 4 15, 6 27, 13 2
 H 4 47. publicum 6 11.
 Furnius Claudia Pulchrae adulter
 4 52. damnatur ib.
 Furnius O 21.
 Furius Camillus proconsul Africae
 2 52. Tacfarinatem pellit 3 20.
 Furius Camillus Scribonianus con-
 sul 6 1. H 1 89. arma civilia
 movet 12 52. interfectus sub
 Claudio H 2 75. eius filius ib.
- Fuscus v. Cornelius Fuscus.
 Gabinianus orator O 26.
 Gabinus saxum igni impervium 15
 43.
 Gabolus Licinius 14 12.
 Gaetuli pop. 4 44.
 Gaetulicus v. Lentulus.
 Galatia 13 35. cum Pamphylia sub
 eodem praeside 15 6. H 2 9.
 GGalba consularis 6 40.
 SerGalba 3 55. consul 6 15. H 1
 1 et 11. Tiberii praesagium de
 illius imperio 6 20. fit princeps
 H 5 16. eius severitas H 1 5 et
 18 et 35. crudelitas H 1 6. in-
 genii mobilitas H 1 7. irrisui et
 fastidio erat ob senectam H 1 7.
 Vitellium in inferiorem Germa-
 niam mittit H 1 9. de adoptando
 Caesare cogitat H 1 12. militi-
 bus non fedit H 1 14. oratio eius
 Pisonem adoptantis H 1 15. cae-
 lestia praesagia contemnit H 1
 18. pro Apollinis aede sacrificat
 H 1 27. aurea ipsius statua
 H 1 36. imago eius solo affligi-
 tur H 1 41. occiditur ib. eius
 vita et mores H 1 49. eius ima-
 gines in Germania saxis petun-
 tur H 1 55. circa templa latae
 H 2 55. restitutae H 3 7.
 SerGalba orator O 18 et 25. ac-
 cusatur a Catone censorio 3 66.
 Galbani H 1 51. Galbiana legio
 H 2 86, 3 2 et 7.
 Galeria Vitellii uxor H 2 60. Tra-
 chalum protegit ib. laudatur H
 2 64.
 Galerianus Calpurnius v. Calpur-
 nius.
 Galerius Trachalus orator H 1 90.
 ab uxore Vitellii protegitur H 2
 60.
 Gargacus Britannorum dux A 29.
 eius oratio ib.
 Galilaei Iudaeae pop. 12 54.
 Galla Arria 13 49. Sosia 4 19.
 Galli a Germanis pulsus G 2. animos
 tollunt H 4 54. delectum et tri-
 buta aspernantur H 4 26. auxi-
 liares H 2 68 et 69, 4 31. re-
 bellionem coeptant 3 40. Ro-
 mam olim ceperunt H 3 72. in
 Germaniam forte transgressi G
 28. in bellis floruerunt A 11.
 fessi ministrandis equis 2 5.
 morbis obnoxii H 2 93. Romanam

- civitatem adipiscuntur 11 23. H 1 8. Gallorum fraus 4 56. inertia G 28. A 11.
- Gallia comata 11 23. Lugdunensis H 1 59, 2 59. Narbonensis 2 63, 12 23, 16 13. H 1 48 et 87, 2 28, 3 42. ad Rhenum Galbae adversa H 1 51. Galliarum aditus H 1 87. census 1 31 et 33, 2 6 et 14 et 46. littus 4 5. ora 11 18. H 4 12. fides 1 34. munificentia in legiones 1 71.
- Gallica incendia 15 43. Gallicae cohortes 2 17. H 1 70. Gallicum foedus H 4 77.
- Gallio v. Innius.
- Gallus Annius v. Annius Gallus. Asinius v. Asinius Gallus.
- PGallus eques Rom. 16 12.
- Galvia Crispinilla H 1 73. magistra libidinum Neronis ib.
- Gambrivii G 2.
- Gannascus Chattorum dux 11 18. occiditur 11 19.
- Garamantes 3 74. legatos Romam mittunt 4 26. indomiti ac latrocinii sueti H 4 50. eorum rex 4 23.
- Garutianus Trebonius H 1 7.
- Gavius Silvanus praetorianorum tribunus 15 50. ad Senecam a Nerone mittitur 15 60. se ipse interficit 15 71.
- Gelduba castrorum locus H 4 26 et 32 et 58. a Civili capitur H 4 36.
- Gellius Poplicola 3 67.
- Geminus eques Rom. 6 14.
- Geminus v. Atidius, Ducennius, Fufius, Rubellius, Viridius.
- Gemoniae 3 14, 5 9, 6 25. H 3 74 et 85.
- Gerellanus tribunus 15 69.
- Germaniae fines G 1. vocabulum G 2. caelum G 2 et 23 et 24. terrarum discrimina G 5. metallorum inopia ib. ripa superior H 4 70. Germaniae inferioris legiones 1 31. H 1 9. superioris 1 31, 6 30. H 1 12 et 53.
- Germani indigenae G 2. laeti bello H 4 16. acie et iustis locis funduntur 2 5. ab Agrippinensibus trucidantur H 4 79. a Cerialie fugantur H 5 18 et 21. imperatorum custodes 13 18. legatos ad Civilem mittunt H 4 17. morbis obnoxii H 2 93. nataudi artem callent H 2 35, 4 66, 5 14. cis Rhenum colentes 1 56. Germanorum arma 2 14. H 5 14. G 6. anni distributio G 26. bella cum Romanis diuturna G 37. cansae transcendendi in Gallias H 4 73. computationes G 22. consultationum mos G 11. defectio H 1 19. dii G 9. domus G 16. educatio liberorum G 20. fides et virtus 13 54. feminae H 5 25. G 7 et 8 et 17 et 18 et 19. fatidicae pleraeque habitae pro deabus H 4 62. G 8. festa nox solennibus epulis 1 50. funera et sepulcra G 27. heredes G 20. hospitalitas G 21. liberalitas G 15. magistratum electio G 12. militiae studium G 14. patrius mos in bello H 2 22. migrationes G 28. poenarum diversitas G 12. proceritas corporum H 5 14. G 4. regum et ducum potestas G 2 et 7. signa in bellis imagines ferarum H 4 22. G 7. spectacula G 24. tumidae terrae, profundi amnes 2 23. turbatio H 3 46, 4 3. vetus libertas 11 16. G 37. vestitus et matrimonia G 17 et 18. lingua G 43 et 46. vini intemperantia G 23. sepultura G 27. usura illis ignota G 26.
- Germanica bella a Plinio scripta 1 69. Germanica clades H 4 12. Germanicarum legionum motus 1 31. sedatur 1 49.
- Germanici cognomen H 1 62.
- Germanicus Drusi filius 1 3. a Tiberio timetur 1 7. legionibus Germanicis imponitur 1 3 et 31. in eum populi favor 1 33. imperium ei a militibus offertur 1 35. Germaniam vastat 1 51. triumphat 1 55. imperator vocatur 1 58. ossa Varianarum legionum sepelit 1 62. Arminium cum exercitu sequitur 1 63. comitas eius in milites 1 71. classem contra Germanos parat 2 6. decurrit in honorem Drusi patris 2 7. somnium eius 2 14. navalis clades 2 2. Romam a Tiberio revocatur 2 26. de Germanis triumphat 2 41. Orienti praepositur 2 43. Spei templum conse-

erat 2 49. Athenis uno tantum
 lictore incedit 2 53. a Pisone
 spernitur 2 57. Aegyptum adit
 2 59. ob id a Tiberio incusatur
 ib. ovatio ei decernitur 2 64.
 morbo corripitur 2 69. suspicio
 de veneno ib. amicitiam Pisoni
 renuntiat 2 70. moritur 2 72.
 Alexandro Magno aequatur 2
 73. corpus eius Antiochiae nu-
 datur 2 73, 3 12. honores ei de-
 creti 2 83. reliquiae Augusti tu-
 mulo illatae 3 4. cineres 2 75.
 laudes 1 33, 2 13 et 43 et 73.
 sapientia 2 43. successor ab Au-
 gusto destinatus 4 57.

Gessius Florus v. Florus.

Geta H 2 72.

Geta v. Lusius.

Gindes fl. 11 10.

gladiatores eruptionem tentant 15
 46. gladiatores milites H 2 34
 et 43, 3 57 et 76.

gladiatoria sagina H 2 88.

gladiatorum editio 1 76, 4 63, 11
 22, 12 57, 13 5, 15 32 et 34.

gladiatura 3 43.

glesum Germanis succinum G 45.

Glicius Gallus 15 56 et 74.

Glota Britanniae aestuarium A 23.

Gorneae Armeniae castellum 12 45.

Gotarzes Artabani frater 11 8. re-
 gno Parthorum potitur 11 10.
 contra eum Meherdatem expe-
 tunt Parthi 12 10. moritur 12 14.

Gothini Germaniae pop. G 43.

Gothones Germaniae pop. 2 62. G
 43.

Gracchi olim turbatores plebis 3 27.

Gracchus praetor 6 16.

Gracchus v. Sempronius.

CGracchus 4 13, 6 38.

CGracchus orator O 18.

Gracilia Verulana H 3 69.

Gracilis Aelius 13 53.

Graeci ludicras artes non spernunt
 O 10. prompti ad nova et mira
 5 10. laeti antiquitatibus H 2 4.
 sua tantum mirantur 2 88. eorum
 litterae 11 14. G 3. certamina
 14 21. amictus ib.

Graiae Alpes H 2 66. Graius mons
 H 4 68.

Grampus Britanniae mons A 29.

QGranius Pisonem incusat 4 21.

Granius Marcellus Bithyniae prae-
 tor 1 74.

Granius Marciannus senator 6 38.

Graptus Neronis libertus 13 47.

Gratianus Tacitus 6 38.

Gratus Inlius H 2 26.

Gratus Munatius 15 50.

Grinnes Germanorum castra H 5
 20 et 21.

Griphus Plotius H 3 52, 4 39.

Gugerni Germaniae pop. H 2 26,
 5 16 et 18.

Gyarus insula 3 68 et 69, 4 38.
 gymnasium a Nerone dedicatur 14

47. conflagrat 15 22. gymnasia
 improbata 14 20.

Hadria opp. 3 12. mare H 3 42.

Haemus Thraciae mons 3 38, 4
 51. H 2 85.

Halicarnassii 4 55.

Halotus Claudii spado 12 66.

Halus opp. 6 41.

Hammonis oraculum H 5 3 et 4.

haruspicum collegia 11 15, 15 47.
 H 2 78, 3 3, 4 53.

QHaterius 1 13. in luxum civitatis
 verba facit 2 33. senex foedis-
 simae adulationis 3 57. moritur
 4 61.

QHaterius consul 12 58.

Haterius Agrippa v. Agrippa.

Haterius Antoninus 13 34.

Hebraeae terrae H 5 2.

Heliopolis 6 28.

Helius libertus 13 1.

Hellusii Germaniae pop. G 46.

Helveconae Germaniae pop. G 43.

Helvetii Gallica gens H 1 67. G
 28. a Caecina diripiuntur H 1

67 et 68. legatis ad Vitellium
 missis impunitatem impetrant
 H 1 69.

Helvidius Priscus legatus legionis

12 49. tribunus plebis 13 28.

Thraseae gener 16 28 et 35. Ita-

lia eiicitur 16 33. sub Galba

redit H 4 6. praetor designatus

H 2 91. liber in sententiis H 2

91, 4 4. 6 43. patria eius, ori-

go, ingenium H 4 5. O 5. prae-

tor Capitolii aream lustrat H 4

53. ab Herennio Senecione lau-

datur A 2.

Helvidius Prisci f. sub Domitiano

in carcerem ducitur A 45.

Helvius Rufus miles 3 21.

Hemiochi pop. 2 68.

Hercules 4 38. a Germanis colitur

- G 9. virorum fortium primus G
 2. Lydia potitus 3 61. apud Aegyptios celebris 2 60. incendio perit 15 41. eius posterius 4 43. Herculi sacra silva 2 12. os Nili dicatum 2 60. omne magnificum tribuitur G 34. Herculis columnae G 34. venatio 12 13. Herculis Praesentis sanum 15 41. Herculis Monoeci portus H 3 42. Herculeus trierarchus 14 8. Hercynia silva 2 45. G 28. Hercynius saltus G 30. Herennius Gallus H 4 13. legionis legatus H 4 19. Voculae in partem curarum additur H 4 26. vinctus H 4 27. custoditur H 4 59. occiditur H 4 70 et 77. Herennius Senecio A 2. occiditur A 45. Hermagoras rhetor aetate Augusti O 19. Hermiones Germaniae pop. G 2. Hermunduri Germaniae pop. 2 63, 12 30, 13 57. G 41. eorum rex 12 29. Herodes Indaeorum rex H 5 9. Herthum colunt Germani G 40. Hibernia insula 12 35. A 24. Hiberi Thessalis orti 1 23, 6 34, 12 44. Hiero 6 42 et 43. Hierocaesarea civ. 2 47, 3 62. Hierosolyma urbs Indaeorum H 2 10, 5 1. eius origo H 5 2 et 8. a Tito obsidetur H 2 4, 5 9 et 11. Hilarius Vitellii libertus H 2 65. Hirtius consul occiditur 1 10. Hispalienses H 1 78. Hispaniae tribus legionibus tenentur 4 4. armis non redundant H 2 32. validissima terrarum pars H 3 53. Hispaniarum in Romanos munificentia 1 71 et 78. Hispo Romanus 1 74. Senecam accusat 14 65. Hister v. Atellius. histriones verberum immunes 1 77. Italia pelluntur 4 14, 13 25. a Tuscis acciti 14 21. eorum immodestia 4 14. fautores 1 77, 13 25 et 28. Homerus H 5 2. O 12. Homonadenses Ciliciae pop. 3 48. Horatius O 20. Lucilio postpositus O 23. Horatius Pulvillus H 3 72. Hordeonius Flaccus legatus H 1 9 et 54. ab exercitu spernitur H 1 9, 4 19. ad ripae curam a Vitellio relinquitur H 2 57. Germaniae rector H 2 97. Civilem monet ut Vitellii auxilia avertat H 4 13. Civilis conatus dissimulat H 4 18. socordia innocens H 1 56. a militibus vinctus exsolvitur a Vocula H 4 27. milites in verba Vespasiani adigit H 4 31. a militibus interficitur H 4 36. Horesti Britanniae pop. A 38. Hormus Vespasiani libertus H 3 12. culpa eius in Cremona excisa H 3 28. vita foeda ib. equestri dignitate donatur H 4 39. MHortalus Hortensii nepos 2 37. QHorteusius orator 2 37. pronepotes eius pauperrimi 2 33. horti Luculliani 11 1 et 32 et 37. horti populo Romano a Caesare legati 2 41. Maecenatis 15 39. Neronis ib. Sallustiani 13 47. H 3 82. Serviliani 15 55. H 3 38. hospitales mensae 2 65. dii 15 52. hostiae 15 47. Paphiae Veneris H 2 3. humanae G 9. Hostilia. vicus Veronae H 2 100, 3 9 et 14 et 21 et 40. Hypaepeni 4 55. Hyperides O 12 et 16 et 25. Hyrcani pop. 14 21 et 25, 15 1. Macedones 2 47. Iani templum 2 49. Ianiculum H 3 51. Iason 6 34. Iazyges Sarmatae 12 29. H 3 5. Icelus Galbae libertus H 1 13, 2 95. Marcianus appellatur H 1 13. anulus donatur ib. Laconem contra Vinium stimulat H 1 33. eius rapinae H 1 37. occiditur H 1 46. Icenii Britanniae pop. 12 31 et 32. eorum rex 14 31. Ida Cretae mons H 5 2. Idaei H 5 2. pulsus cum Saturno H 5 4. Idistavisus campus 2 16. ignes terra editi 13 57. Ilienses 4 55. publicis muneribus solvuntur 12 58. Ilium 2 54, 6 12. Illyricum 1 5 et 46, 2 44 et 53.

- H 19 et 76, 2 86, 4 3. turbatum H 1 2.
 imago Caesaris pro tutela 3 36. triumphalis 15 72. imaginum pompa 4 9. imagines revulsae H 4 62.
 imperatoris nomen 1 3, 9 58, 2 26. cui postremum Tiberius concesserit 3 74. imperator populus 3 6.
 imperium Romanum ad rubrum mare pateus 2 61. sub Nerva Traiano floruit A 3.
 Ingaevones G 2.
 Inguiomerus Arminii patrui 1 60. a Germanico fugatur 2 17. ad Maroboduum perfugit 2 45.
 Insechi pop. 13 37.
 Isteius v. Capito.
 Iasubres pop. 11 23.
 Intemelium H 2 13. A 7.
 Interamna H 2 64, 3 61.
 Ioannes dux Iudaeorum H 5 12.
 Ionium mare 2 53.
 Iordanes fl. H 5 6.
 Iis H 5 2. eius templum H 4 84. ei Suevi sacrificant G 9.
 Istaevones Germaniae pop. G 2.
 Italia externaе opis indiget 3 54. moris antiqui retinens 16 5. stipendiaria 11 22. fertilis 1 79, 12 43.
 Italicus Suevorum dux H 3 5. Vespasiano auxilium ducit H 3 5 et 21.
 Italus Cheruscorum rex 11 16. eius filius ib.
 Ituraei Syriae adduntur 12 23.
 Iturius Silanae cliens 13 19. Agrippinam accusat ib. relegatur 13 22. poena exsolvitur 14 12.
 Iuba Maurorum rex 11 16. Iubae filius 4 23.
 Iudaea tributum diminutionem orat 2 42. eius caput Caesarea H 2 79. fit provincia H 5 9. bellum cum Romanis gerit H 5 1 sqq.
 Iudaei provinciae Syriae adduntur 12 23. ius muniendi emunt H 5 12. sue abstinent H 5 4. eorum origo et mores H 5 2 et 4. reges 5 8. superstitio H 2 4, 5 13. sacra 2 85. mente sola numen intelligunt H 5 5. primum a Pompeio domiti ib. 9. Iudaicum bellum H 1 10. Iudaicum mare H 5 7.
 Indas H 5 2.
 indicia senatui tradita equites recuperant 11 22. Serviliae leges senatui reddunt 12 60.
 Iugantum civitas 12 40.
 Iulia gens 1 8, 2 41 et 83. eius sacerdotium H 2 95. origo ab Aenea 2 58, 4 9. lex 2 50, 4 42.
 Iulia Augusti filia, uxor Tiberii 6 51. adultera 3 24, 4 44. moritur 1 53.
 Iulia Augusti neptis impudica 3 24. moritur 4 71.
 Iulia Augusti uxor v. Livia Augusti uxor.
 Iulia Germanici filia nascitur 2 54. M' Vinicio nubit 6 15.
 Iulia Drusi filia Neroni nubit 3 29. iterum Rubellio Blando 6 27. ad mortem agitur 13 33 et 43.
 Iulia Procilla Agricolae mater A 4. a militibus occiditur A 7.
 Iulianae partes 1 2.
 Iulianus Claudius v. Claudius Iulianus.
 Iulianus Tertius v. Tertius.
 Iulianus Titius v. Titius.
 Iulius Africanus Gallus 6 7.
 Iulius Agrestis centurio H 3 54.
 Iulius Agricola v. Agricola.
 Iulius Agrippa 15 71.
 Iulius Alpinus Helvetius H 1 68.
 Iulius Altianus 15 71.
 Iulius Aquila 12 15. praetoria insignia obtinet 12 21.
 Iulius Asiaticus O 14.
 Iulius Atticus speculator H 1 35.
 Iulius Auspex Remus H 4 69.
 Iulius Briganticus alae praefectus H 2 22. sorore Civilis genitus H 4 70. eidem infensus et invisus H 5 21. Romanis fidus ib. occiditur ib.
 Iulius Burdo H 1 58.
 Iulius Caesar 1 8. militum seditionem comescit 1 42. unicam filiam amittit 3 6. lex eius de modo credendi 6 16. aedes H 1 42. statua in insula Tiberis H 1 86. summus anctorum de rebus Gallicis G 28. primus cum exercitu Britanniam ingreditur A 13. Pompeium evertit H 3 66. orator 13 3. O 17 et 21 et 25 et 38. Dolabellam accusat O 34. funus eius turbatum 1 8. villa 14 9.

- Iulius Calenus Aeduns H 3 35.
 Iulius Carus miles legionarius H 1 42.
 Iulius Celsus tribunus 6 14.
 Iulius Civilis Batavus H 1 59. idem Claudius Civilis.
 Iulius Classicianus 14 38.
 Iulius Classicus v. Classicus.
 Iulius Clemens v. Clemens.
 Iulius Cordus H 1 76.
 Iulius Densus equester 13 10.
 Iulius Florus Trevir 3 40 et 42.
 Iulius Frontianus praetor H 4 39. Britanniae legatus A 17.
 Iulius Fronto tribunus vigilum H 1 20. ab Othonianis victus H 2 26.
 Iulius Graecinus Agricolae pater A 4.
 Iulius Gratus castrorum praefectus H 2 26.
 Iulius Indus Trevir 3 42.
 Iulius Mansuetus H 3 25.
 Iulius Marinus mori coactus 6 10.
 Iulius Martialis tribunus H 1 28. et 82.
 Iulius Maximus adversus Voculam dux H 4 33.
 Iulius Montanus mori adactus 13 25.
 Iulius Paulus Batavus H 4 13 et 32.
 Iulius Pelignus Cappadociae procurator 12 49.
 Iulius Placidus tribunus H 3 85.
 Iulius Pollio 13 15.
 Iulius Postumus Augustae intus 4 12.
 Iulius Priscus centurio H 2 92. Apenninum obsidet H 3 55. desertis castris ad Vitellium regreditur H 3 61. se ipse interficit H 4 11.
 Iulius Sabinus Lingo H 4 55. Iulii Caesaris filius putatur ib. Caesarem se salutare iubet H 4 67. novem annis latet ib.
 Iulius Sacrovir Aeduns 3 40, 4 18 et 19. fugit 3 46. uno praelio victus H 4 57.
 Iulius Secundus orator O 2.
 Iulius Tugurinus eques Romanus 15 50.
 Iulius Tutor Trevir H 4 55. Agrippinenses in verba Galliarum adigit H 4 59. proditur funditurque H 4 70. Rhenum transit H 5 19. a Ceriale fugatur H 5 21.
 Iulius Vindex 15 74. caeditur H 1 51. uno praelio H 4 57. coepta eius H 1 6 et 51.
 Iulii Alba acciti 11 24. Inliorum tumultus 16 6. domus interiit H 1 16.
 Iulus Antonius 3 18. interfectus ob adulterium Iuliae 1 19, 4 44.
 Iuncus Virgilianus senator 11 35.
 Iunia familia 3 24 et 69; 15 35.
 Iunia MBruti soror, CCassii uxor moritur 3 76.
 Iunia Calvina Silani soror 12 4.
 Italia pellitur 12 8. patriae red-ditur 14 12.
 Iunia Scriboniani mater 12 52.
 Iunia Silana CSilani uxor 11 12. a viro per Messalliam pellitur 11 12, 13 19. Agrippinae accusatores parat 13 19. in exsilium agitur 13 22. moritur 14 12.
 Iunia Torquata 3 69.
 Iunii H 3 38.
 Iunius Blaesus Pannoniae legatus 1 16. Seiani avunculus 3 35. proconsul in Africam mittitur ib. provincia ei prorogatur 3 58. triumphus insignia obtinet 3 72. imperator a legionibus salutatur 3 74.
 Iunius Blaesus filius 1 19. ad Tiberium missus 1 29. propriam manum ducit 3 74. Lugdunensis Galliae rector H 1 59. magnificentia eius erga Vitellium H 2 59. ob id Vitellio invisus ib. veneno necatur H 3 38.
 Iunius Cilo Ponti procurator 12 21.
 Iunius consul 12 58.
 Iunius Gallio Senecae frater 6 3. fratris morte pavidus 15 73.
 Iunius Lupus senator 12 42.
 Iunius Marullus consul designatus 14 48.
 Iunius Mauricus H 4 40.
 Iunius Otho praetor 3 66, 6 47.
 Iunius Otho tribunus plebis 6 47.
 Iunius Rusticus 5 4.
 Iunius senator 4 64.
 Iunius Silanus v. Silanus.
 Inno 15 44. H 4 53. Ianonis cella H 1 86. delubrum 4 14.
 Iuppiter Capitolinus 15 23. censer-vator H 3 74. custos ib. Dis H 4 83. liberator 15 64, 16 35.

- Salaminus 3 62. stator 15 41.
 vindex 15 74. Saturnum pellit
 5 2.
 iuris principia et progressus 3 25.
 ius belli 12 17. coloniae 14 27.
 commercii 2 62. consulare 1 1.
 hastae 13 28. honorum adipi-
 scendorum 14 50. hospitii G 21.
 hostium H 4 58. imperii 15 31.
 H 2 40. Latii 15 32. legationis
 1 39. legatorum H 3 80, 4 48.
 libertorum H 2 92. militum 11
 33. muniendi a Iudaeis emitur H
 5 12. naturae 13 19. patrium 4
 16. praetoris 2 56 et 77. pro-
 consulare 3 21, 13 21. senato-
 rum 11 25. sententiae dicendae
 13 49. successionis G 32. tribu-
 niciae potestatis 1 13. tribuni-
 cium 1 2. virgarum 1 77.
 insinrandum Romanorum pro impe-
 rio Galliarum H 4 59 et 60. sol-
 leae initio anni 16 22.
 iustitium 1 16 et 50, 2 82, 3 7.
 Iustus Catonius centurio 1 29.
 Iustus Fabius O 1.
 Iustus Minucius v. Minucius.
 iuvenales Iudi a Nerone instituti
 14 15. iis Nero cecinit 15 33.
 iuvenalium Iudicrum 16 21. H 3
 62.
 Iuvenalis ex primoribus Tungrorum
 H 4 66.
 Iuates Adiabenus 12 14.
 Labeo cognomen Antistiorum, Asco-
 niorum, Cethegorum, Pompeio-
 rum, Titidiorum; ubi vide.
 Lacedaemonii eloquentiam conte-
 mnunt O 40.
 Laco v. Cornelius Laco.
 Laco Achaeus 6 18.
 lacus Asphaltites in Iudaea H 5 6.
 Avernus 15 42. Baianus 14 4.
 Curtii H 2 55. Fucinus 12 56.
 Fundani H 3 69. Lucrinus 14 5.
 Velinus 1 79. Campaniae 3 59.
 Nili receptacula 2 61. secretus
 Germanorum G 40.
 Laelia virgo Vestalis 15 22.
 CLaelius orator O 25.
 Laelius Balbus 6 47. in insulam
 deportatur 6 48.
 Laertes Ulixis pater G 3.
 Lamia Aelius 6 27.
 Langobardi Germaniae pop. 2 45.
 ad Arminium deficiunt ib. regem
 Cheruscorum invant 11 17. in
 bello strenui G 40.
 Lannvium municipium 3 48.
 Laodicea Syriae urbs 2 79. ter-
 rae motu affligitur 14 27.
 lapis ligatus vittis H 4 53.
 PLargus Caecina 11 33.
 Larium sacellum 12 24.
 Latinius Latiaris praetorius 4 68.
 Titium Sabinum circumvenit 4
 68. poenas luit 6 4.
 Latinius Pandus Moesiae propae-
 tor 2 66.
 Latinum vetus 4 5. Latii ius 15 32.
 Latona 3 61, 12 61.
 latus clavus O 7.
 laurea 2 26. H 3 77.
 laureatae statuae 4 23. litterae A
 18.
 laurus fascibus imperatoriis addita
 13 9. lauru ornatae domus 15
 71. imagines H 2 55. strata via
 H 2 70.
 Lecanius Galbam occidisse creditur
 H 1 41.
 CLecanius consul 15 33.
 lectus convivalis 14 9.
 legati legionum praetores destinati
 2 36. consulares A 7. praetorii
 ib. legatorum ius H 3 80 et 4 48.
 legio adiutrix H 2 43. Actiacae 1
 42. H 3 44. Claudiana H 2 85,
 3 9 et 21. Galbiana H 2 86, 3
 7 et 10 et 21. Gemina H 3 7.
 Hispana H 1 6. Italica H 1 59
 et 64 et 74, 2 41 et 100, 3 14
 et 18. Macedonica H 3 22. ra-
 pax H 2 43 et 100, 3 14 et 18.
 legio prima 1 31 et 37 et 39 et
 44 et 51 et 65. H 1 55 et 57,
 4 19 et 20 et 25 et 62.
 prima adiutrix, classicorum H 1
 6 et 31, 2 67 et 86.
 prima Italica H 1 59 et 64 et 74.
 secunda 1 37 et 70, 14 37.
 tertia 13 40, 15 6 et 26. H 1 79,
 2 74 et 85 et 96.
 quarta 15 6, 7 26. H 1 9 et 12
 et 18 et 55. cognomento Ma-
 cedonica H 3 22.
 quinta 1 45 et 64, 4 73, 15 6
 et 10 etc.
 sexta 2 79 et 81, 13 40, 15 6.
 sexta Hispanica H 3 44, 4 68,
 5 14.
 septima Claudiana H 2 85, 3 9,
 4 39.

- legio septima Galbiana H 2 11 et 67 et 86, 3 25.
 octava 1 23 et 30. H 2 85, 3 10.
 nona 4 23, 14 32 et 38.
 decima 2 57, 14 6. H 5 11.
 decima Hispanica H 2 58, 3 44, 4 68 et 76.
 undecima H 2 11 et 67, 3 50.
 duodecima 15 6 et 7 et 10 et 26.
 tertiadecima Gemina 1 37. H 2 11 et 43 et 67 et 86.
 quattadecima 1 70, 14 34. H 2 11 et 32 et 43 et 66 et 86, 3 13, 4 6 et 76, 5 14 et 16 et 19.
 quintadecima 1 23 et 30, 15 25. H 1 41 et 55.
 sextadecima 1 37. H 1 55, 3 22.
 duodevicesima H 1 18 et 55, 3 22.
 undevicesima 1 31. H 1 60. H vicesima 1 31 et 37 et 39 et 42 et 51.
 prima et vicesima 1 64. H 2 43 et 100 etc.
 duoetvicesima H 2 100.
 legionarii milites 6 41, 14 26 et 38. H 3 50.
 Lemovii Germaniae pop. G 43.
 Laenas Vipsanius 13 30.
 Lentinus v. Terentius.
 Lentulus Gaetulicus 4 42, consul 4 46. superioris Germaniae legatus 6 30.
 CanLentulus Druso in Germania comes 1 27. eius in Libonem sententia 2 32. de Silano 3 68. augur 3 59. maiestatis accusatur 4 29. moritur 4 44.
 Lentuli eloquentiae studiosi O 37.
 Lepida Aemilia simulati partus rea 3 22. damnatur 3 23.
 Lepida Aemilia iuveni Druso nubit 6 40. accusata se ipsa interficit ibid.
 Lepida Cassii uxor 16 8.
 Lepida Messallinae mater 11 37.
 MLepidus 3 22. Pisonis defensionem suscipit 3 11. sororem defendit 3 22. socors et maioribus suis dedecorus 3 32.
 Lepidi rogationes turbidae 3 27.
 MLepidus imperii capax 1 13. Africae proconsulatum recusat 3 35. de Lutorio reo sententiam dicit 3 50. eius laudes 4 20. provinciam Asiam sortitur 4 56. eius potentia 6 5. mors 6 27.
 Lepidus triumvir 1 1 et 2 et 9 et 10.
 Lepidus Agrippinam stuprat 14 2.
 Leptini 3 74.
 Leptitani H 4 50.
 Lesbos insula 2 54, 6 3.
 Leucorum civitas H 1 64.
 Leucophryne v. Diana.
 lex Caesaris de usuris 6 16. Cassia 12 25. Cincia 11 5, 13 42, 15 20. Cornelia de falsis 14 40. de sicariis 13 44. curiata 11 22. H 1 15. Iulia de adulterio 2 50, 4 42. de ambitu 15 20. maiestatis 1 72. Oppia 3 34. Papia Pop-paea 3 25 et 28. repetundarum 11 6, 12 22, 13 33. Roscia 15 32. Saenia 11 25. Servilia 12 60. sumptuaria 3 52. Sullae 11 22.
 leges agrariae, frumentariae 4 32. Atheniensium 3 26. Tulli regis 12 8. legum principia et varietates 3 26.
 Libanus mons Indaeae H 5 6.
 libelli accusatorum 3 44. famosi 1 72. libellis praefecti liberti 16 8.
 libellus Augusti de imperii opibus 1 11.
 Liber pater 4 38. a Iudaeis non colitur H 5 5. domitor Orientis ibi. Liberi Liberaeque aedes 2 49.
 liberi principum sedentes vescebantur 13 16.
 liberorum numerus favorabilis 2 37 et 51 et 71, 3 33, 15 19.
 libertatis atrium H 1 31. simulacra 1 77.
 liberti a Claudio legibus adaequantur 12 60. equestri dignitate donati H 1 13. apud Germanos et Britannos quales G 25. A 19. ministeria principum H 1 58.
 libertinorum filiis magistratus mandantur 11 24. divitiae 12 53, 14 55.
 libertorum fraudes erga patronos 13 26. ius H 2 92. de libertis ingratis deliberatio 13 26.
 Libo Drusus accusatur 2 28 et 30. se ipse interficit 2 31. de eius damnatione mentio 4 29.
 LLibo consul 2 1.

- libratores 2 20, 13 39.
 Libya 2 60. H 5 2.
 Licinianus Piso H 1 14.
 MLicinius consul 4 62.
 MLicinius consul 15 33.
 Licinius Archias O 37.
 Licinius Caecina H 2 53.
 Licinius Gabolus 14 12.
 Licinius Proculus Othoni familiaris
 H 1 46. praetorii praefectus H
 1 46 et 82 et 87. 2 33. vitia
 eius H 1 87. imperitia H 2 33.
 in exercitu Othoniano potestas
 H 2 39. fuga post praelium H
 2 44. prodidisse Othonem fate-
 tur H 2 60.
 victor Liviae non conceditur 1 14.
 dno Agrippinae concessi 13 2.
 Ligii Germaniae pop. 12 29. G 43.
 Ligur Varius v. Varius.
 Ligures H 2 14. Ligurum cohors
 ib. Liguris feminae praeclarum
 exemplum H 2 13.
 Liguria H 2 15. A 7.
 Linnae v. Diana.
 Lingones Galliae populus H 1 53
 et 54 et 57 et 59. 2 27. Vi-
 tellianis partibus fidi H 1 64.
 civitate Romana donantur H 1
 78. a Sequanis funduntur H 4
 67. pro Verginio contra Vindi-
 cem stant H 4 69. Romanos ag-
 gressi H 4 77.
 Linus Thebanus II 12. O 12.
 Liris fl. 12 56.
 litterae a quibus inventae II 14.
 Aegyptiae 2 60. Graecae in Ger-
 mania G 3. novae a Claudio ad-
 ditae II 13. sacerdotum Iudai-
 corum H 5 13.
 Livia Augusti uxor 1 3. dolus eius
 in Augusti nepotes ib. Augusti
 mortem celat 1 5. in familiam
 Iuliam assumitur 1 8. rei publi-
 cae gravis 1 10. adulatio senatus
 in eam 1 14. Agrippinae infensa
 1 33. 2 43. 4 12. Augustae nomen
 adipiscitur 1 8. Urgulianam
 diligit 2 34. 4 22. Plancinam
 protegit 3 15 et 17. comes Au-
 gusto in provinciis 3 34. valetu-
 do eius atrox 3 64. effigiem
 Augusto dicat ib. vota pro eius
 valetudine 3 71. extrema eius
 senecta 4 8. sedes eius inter Ve-
 stales in theatro 4 16. delubrum
 ei ab Asia et Hispania dicatum
 4 37. eius in Tiberium filium ex-
 probratio 4 57. Iuliam neptem
 exsulem sustentat 4 71. moritur
 25 5 1.
 Livia Drusi uxor 2 43. soror Ger-
 manici 2 84. adulteratur a Seiano
 4 3. sententiae in eius effigies
 et memoriae atroces 6 2.
 Livia familia 6 51.
 Livineius Regulus 3 11. 14 17.
 Livius historicus 4 34. A 10.
 CLivius 2 30.
 Locusta mulier venefica 12 66. 13
 15.
 Lollia Paulina Claudii coniugium
 ambit 12 1. ad mortem adigitur
 12 22. sepulcrum ei exstruitur
 14 12.
 Lollianae clades 1 10.
 MLollius Paulinus consularis 3 48.
 Lolliae Paulinae pater 12 1.
 Londinium Britanniae colonia 14 33.
 Longinus v. Aemilius, Cassius, Pom-
 peius.
 Longobardi v. Langobardi.
 Lucania provincia II 24. H 2 83.
 Lucanus Annaeus Melae f. poeta
 15 49. 16 17. O 20. matrem in-
 ter coniuratos in Neronem nomi-
 nat 15 56. occiditur 15 70.
 Lucaris modus decernitur 1 77.
 Lucceius Albinus Maurelaniae pro-
 curator H 2 58. trucidatur H 2
 59.
 Lucilius Bassus classis praefectus
 H 2 100. classem Vespasiano
 prodit H 3 12 et 36 et 40. ad
 componendam Campaniam mitti-
 tur H 4 3.
 Lucilius poeta O 23.
 Lucilius Capito Asiae procurator
 4 15.
 Lucilius centurio interficitur 1 23.
 Lucilius Longus Tiberii familiaris
 4 15.
 Lucretius poeta O 23.
 Sp Lucretius G 11.
 Lacerinus lacus 14 5.
 Luculliani horti II 1 et 32 et 37.
 Lucullus 4 36. 6 50. 11 1. 12 62.
 13 34. 15 27.
 Lucus Vocontiorum municipium H
 11 66.
 Indi Angustales 1 15 et 54. Cerea-
 les H 2 55. cistici 16 21. cir-
 censes 2 83. 11 11. 15 53 et
 74. iuvenales 14 15. 15 33. 16

21. H 3 62. magni 3 64. Megalenses 3 56. saeculares 11 11. olim a stantibus spectati 14 20. ludorum curator 13 22. praeses 3 64. ludis cohors assistit 13 24. ludicrum quinquennale 14 20, 16 2. ludicrum adere magistratus provinciales prohibiti 13 31. Troiae inter pueros nobiles 11 11. Oscum 4 14.
 Lugdunensis clades 16 13. colonia H 1 51 et 64. eius in Viennenses odium H 1 65.
 Lugdunum 3 41. H 2 65, 4 85. lunae defectus 1 28. templum 15 41. lupanaria 13 25, 15 37.
 Lupia fl. 1 60, 2 7. H 5 22.
 Lupus v. Cornelius, Curtius, Iunius, Numisius.
 Lusitani 13 46. H 1 13 et 70.
 Lusius Geta praefectus praetorii 11 31. praefectura privatur 12 42.
 Lusius Saturninus 13 43.
 Lusius Varius consularis 13 32.
 lustrale certamen 16 4.
 lustratio urbis 13 24. provinciarum, exercitus 15 26. H 4 3. areae Capitolinae H 4 53.
 Iustrum a Claudio conditur 11 25, 12 4. secundum 16 2.
 Lutatia domus H 1 15.
 Lutatius Catulus Capitolium dedicat H 3 72.
 Clutorius Priscus eques Romanus 3 49 et 50. in carcere occiditur 3 51.
 Lycia 2 79, 13 33. Lycium mare 2 60.
 Lycurgus Spartae legislator 3 6. O 25.
 Lydia 3 61, 4 55. opulenta 13 33.
 Lygus spado 4 8 et 10 et 11.
 Lysias O 12 et 25.
 Macedones 2 55, 3 61, 4 55, 6 28 et 31. H 5 8. nullos oratores habent O 40.
 Macedones Hyrcani 2 47.
 Macedonia proconsulari imperio levatur 1 76. Moesiae adicitur 1 80.
 Macer v. Marcius, Clodius, Pompeius.
 machinae bellicae Germanis insolitae H 4 23.
 Macrina Pompeia 6 18.
 Macro praefectus praetorii 6 15 et 23. odium eius validum ad exitia 6 29. atrocitas in eum a Trione composita 6 38. nimia eius potentia 6 45. Seianum oppressit 6 48. Tiberium iniectum vestium necat 6 50.
 Maecenas in Bathylli amorem effusus 1 54. Romae atque Italiae ab Augusto praepositus 6 11. Cilnius ib. eius horti 15 39. calamiistri O 36.
 Maevius Pudens H 1 24.
 magi Italia pelluntur 2 32. magorum sacra 2 27, 6 29. superstitiones 12 59.
 Magius Caecilianus praetor 3 37.
 Magnetes 2 47, 3 62, 4 55.
 Magnus Pisonis frater H 1 48.
 Magontiacum H 4 15 et 24 et 25 et 33 et 37 et 59 et 61 et 70.
 maiestatis lex 1 72, 2 50, 3 22, 4 34 et 48, 14 48. accusationum complementum 3 38.
 Malorix Frisiorum dux 13 54.
 Maloendus Marsorum dux 2 25.
 Mamercus v. Aemilius, Scaurus.
 Mancius v. Curtius.
 Manimi Germaniae pop. G 43.
 Manlius Patritius senatorii ordinis H 4 55.
 Manlius Valens legionis legatus 12 40. Italicae legionis legatus H 1 64.
 Manlius Variliae adulter 2 50.
 Mannus Tuisconis f. G 2.
 manumittendi species 13 27.
 mapalia 3 74, 4 25. H 4 50.
 Marcellus Augusti nepos e sorore 1 3. intra iuventam eripitur 2 41. Tiberii aemulus 6 51. successor ab Augusto ascitur H 1 15. Marcelli theatrum 3 64. statua 1 74.
 Marcellus Cornelius 16 8. H 1 37.
 Marcellus Epirius v. Epirius Marcellus.
 Marcellus Graecus 1 74. add. Aeserninus, Asinius, Romilius.
 Marcia Maximi uxor 1 5.
 Marcia aqua 14 22.
 Marcianus v. Icelus.
 Marcius Festus 15 50.
 Marcius Macer H 2 23. gladiatoribus praerat H 2 36. consularis eius dissimulatur H 2 71.
 PMarcus mathematicus 2 32.
 Marcodurum vicus H 4 28.

- Marcomani Germaniae pop. 2 46
 et 62. G 42.
 Mardi pop. 14 23.
 margaritae in Oceano gignuntur A
 12.
 Mariccus Boius H 2 61.
 Marinus v. Iulius, Valerius.
 mariti iudicium in uxorem 13 32.
 Marius Celsus legionis legatus 15
 25. consul designatus H 1 14.
 ad Illyrici exercitus mittitur H 1
 31. ad Galbam revertitur H 1
 39. Galbae fidus H 1 45. dux
 ab Othone deligitur H 1 71 et
 87. qui eius consiliis in bello
 utebatur H 1 90. a militibus
 criminibus incessitur H 2 23.
 consul H 1 77. Othoni cuncta-
 tionem suadet H 2 33. consula-
 tus ei a Vitellio servatur H 2
 60.
 Marius Maturus Alpium procura-
 tor H 2 12. Vitellio fidus H 3
 42. in verba Vespasiani adigitur
 H 3 43.
 Marius Nepos senatu movetur 2 48.
 CMarius 1 9, 12 6. H 2 38. Cim-
 bros in Italia devicit G 37.
 PMarius consul 14 48.
 SexMarius 4 36. Hispaniarum di-
 tissimus 6 19. saxo Tarpeio de-
 licitur ib.
 Maroboduus Suevorum rex 2 26.
 apud populares invisus 2 44. ab
 Arminio funditur 2 46. deseritur
 et frangitur 2 62 et 63. Raven-
 nae custoditur 2 63.
 Mars Chathorum deus 13 57. Ger-
 manorum H 4 64. G 9. Mars ul-
 tor 3 18, 2 64. Martis campus
 1 8, 3 4, 13 17, 15 39. H 1 86,
 2 95.
 Marsiaci pop. H 4 56.
 Marsi 1 50 et 56, 2 25. H 3 59.
 G 2.
 Marsigni Germaniae pop. G 43.
 Martialis Cornelius 15 71. a Sa-
 bino ad Vitellium mittitur H 3
 70. pugnans in Capitolio occidi-
 tur H 3 73.
 Martina venefica 2 74. subita mor-
 te exstinguitur 3 7.
 Marullus v. Iunius.
 Marus fl. 2 63.
 Massa Behius v. Behius.
 Massilia studiorum sedes ac magi-
 stra 4 44. A 4.
 Massilienses 4 43, 13 47.
 mater deum 4 64. G 45.
 Materni fabulae O 2 et 11.
 mathematici Italia pelluntur 2 32.
 H 2 62. ea senatus consulta ir-
 rita 12 52. infidum et fallax ho-
 minum genus H 1 22.
 Matii 12 60.
 matrimi pueri H 4 53.
 matrimonium cum fratris filia inau-
 ditum 12 5. senatus consulto fit
 licitum 12 7. eius sollennia 11
 27.
 Mattiaci Germaniae pop. 11 20. H
 4 37. G 29.
 Mattiacum Chathorum opp. 1 56.
 Mauretaniae duae H 1 11, 2 58.
 Mauri rebellant 4 23. eorum la-
 trocinia H 2 58. civitates Baeti-
 cis donantur H 1 78.
 Mauricus v. Iunius Mauricus.
 Maximilla v. Egnatia.
 Maximus v. Caesonius, Fabius, Iu-
 lius, Sanguinius, Scaurus, Tre-
 bellius.
 Mazippa Maurorum dux 2 52.
 Medea 6 34. O 3. Ovidii O 12.
 Medi 2 56 et 60, 6 34, 13 41. H
 5 8.
 Mediolanum municipium H 1 70.
 Mediomatrici 1 63. H 4 70 et 71.
 Megalesii Iudi 3 6.
 megistanes Armenii 15 27.
 Meherdates Phraatis filius 11 10.
 ad Parthorum regnum vocatur 11
 10. 12 10. praecepta ei a Clau-
 dio data 12 11. a Gotarze capi-
 tur 12 14. aures ei deciduntur
 ibid.
 Mela v. Annaeus Mela.
 Melitene 15 26.
 Memmius Pollio consul designatus
 12 9.
 Memmius Regulus moritur 12 22,
 14 47.
 Memmius Regulus consul 15 23.
 Memnonis saxea effigies 2 61.
 Memphis veteris Aegypti columnen
 H 4 84.
 Menapii pop. H 4 28.
 Menelans 2 60.
 Menenius Agrippa orator O 17 et 21.
 Mennius castrorum praef. 1 38.
 Mennius Rufinus H 3 12.
 mensium nomina mutata 15 74, 16
 12.
 Mephitis templum H 3 33.

- Mercurius Germanorum 13 57. G 9.
 Merula flamen Dialis 3 58.
 Merula Apidius v. Apidius.
 Mesopotamia 6 36 et 37 et 44,
 12 12.
 Messala Corvinus praefectus urbis
 6 11, 11 6 et 7. orator 13 34.
 O 17. in quo Cicerone melior
 O 18 et 21.
 Messala Valerius 1 8.
 Messala Valerius consul 13 34.
 Messala Vipstanus v. Vipstanus.
 Messala Volesus 3 68.
 Messallina Claudii uxor 11 2. Silium
 perdit amat 11 12, 13 19. adul-
 terorum facilitate fastidit 11
 26. Silio nubit 11 26. defertur
 11 30. simulacrum vindemiae ce-
 lebrat 11 31. convicta a Narcisso
 12 65. occiditur 11 38.
 Messallina Statilia v. Statilia.
 Messallini atroces sententiae A 45.
 Messallinus Cotta v. Cotta.
 Messenii pop. 4 43.
 Metelli O 37.
 Metellus consul G 37.
 LMetellus 3 71.
 Metius Carus A 45.
 Metrodorus O 31.
 Mevania ab exercitu Vitellii pos-
 sessa H 3 55 et 59.
 Miletus 2 54. Milesii 3 63, 4 43.
 Apollinis cultores A 55.
 miliarium aureum H 1 27.
 Milichus Scaevini libertus 15 54.
 coniurationem Neroni aperit 15
 55. praemiis datur 15 71.
 Milo O 37 et 39.
 Milvius pons v. Mulvius.
 Minerva H 2 53. aedes eius 13
 24. simulacrum 14 12.
 Minos Cretensis legislator 3 26.
 Minturnae H 3 57.
 Minucius Iustus castrorum praefe-
 ctus H 3 7.
 Minucius Thermus 6 7.
 miracula 2 24, 3 53, 13 41. Ve-
 spasiani H 4 81.
 Misenensis classis 14 62, 15 51.
 H 2 9 et 100, 3 56 et 60.
 Misenum 4 5, 6 50, 14 4, 15 46.
 missio honesta 2 67. ignominiosa
 H 3 57.
 Mithridates 2 55, 3 62 et 73, 4
 14 et 36.
 Mithridates Bosporanus 12 15. de-
 ditus Romam mittitur 12 21.
 Mithridates Hibernus 6 33. Arme-
 nia potitur 6 33, 11 9. in re-
 gnum remeant 11 8. ad Rhadami-
 sto pellitur 12 45. necatur 12
 47.
 Mnester Agrippinae libertus 14 9.
 Mnester Poppaeae adulter 11 4.
 occiditur 11 36.
 Moenus Germaniae fl. G 28.
 Moesia 1 80, 2 66, 4 5. H 1 76
 et 79, 2 83, 3 75.
 Moesicae legiones H 2 44 et 85.
 Moesicus exercitus H 2 86, 3 2
 et 9.
 moles Drusi H 5 19. Civilis H 5
 14.
 Mona insula 14 29. A 14 et 18.
 Moneses nobilis Parthus 15 2
 et 4.
 Monobazus Adiabenum rex 15 1
 et 14.
 Monoecus v. Hercules.
 Montanus v. Alpinus, Iulius, Cur-
 tius, Traulus, Votienus.
 Morini Galliae pop. H 4 28.
 Mosa fl. 2 6 et 47, 11 20. H 4
 28 et 66, 5 23.
 Mosella fl. 13 53. H 4 71 et 77.
 Mosteni 2 47.
 Moyses H 5 3 et 4.
 Mucianus Licinius Syriae praeses
 H 1 10, 5 26. Othonis partibus
 accedit H 1 76. eius virtutes H
 2 5. ad Vespasianum oratio H 2
 76. in eius verba milites adigit
 H 2 80. dux contra Vitellium
 destinatur H 2 82. bellum pro-
 priis opibus iuvat H 2 84. glo-
 riae avidus H 3 8. motus Daco-
 rum reprimat H 3 46. callidus H
 3 53. victoriam moratur H 3 78.
 superbae eius litterae ad sena-
 tum H 4 4. Romam ingreditur
 H 4 11. potentia eius in urbe
 H 2 95, 3 49, 4 11 et 39. Vi-
 tellii filium interfici iubet H 4
 80. ad bellum proficiscitur H 4
 85. mores H 2 5. libros edidit
 O 37.
 QMucius praeceptor Ciceronis O
 30.
 Mulvius pons 13 47. H 1 87, 2
 89, 3 82.
 LMummius primus theatralia spe-
 ctacula edit 14 21.
 Mummius Luperus legatus H 4
 18. vallum murosque castrorum

- firmat H 4 22. Veledae inter dona mittitur H 4 61. interficitur ib.
- Munatius Gratus eques Romanus 15 50.
- Munatius Plancus 1 39.
- Marcus v. Statius.
- Musonius Rufus philosophus 14 59. sapientiae praeceptis iuvenes imbuat 15 71. inter legatos ad Flavianos proficiscitur H 3 81, 4 10. repetitur cognitio inter Musonium et P. Celerem H 4 40.
- Musulamii Africae pop. 2 52. principes securi percutiuntur 4 24.
- Mutia Prisca Augustae intima 4 12.
- Mutilus v. Papius.
- Mutina H 1 50, 2 52 et 54.
- Myrina 2 47.
- Mytilenae 6 18, 14 53. O 15.
- Nabalia fl. H 5 26.
- Nabataeorum rex 2 57.
- Nabarra Germaniae pop. G 43.
- Nar. l. 1 79, 3 9.
- Narbonensis Gallia v. Gallia.
- Narcissus Claudii libertus 11 29. Messallianum desert 11 30. in eodem cum Claudio gestamine sedet 11 33. defensionem Messallinae impedit 11 14. caedem properat 11 37. quaestoria insignia obtinet 11 38. Aeliam Petinam apud Claudium fovet 12 1. Agrippinam incusat et illa ipsum 12 57. verba eius in illam 12 65. ad mortem agitur 13 1.
- Narisci Germaniae pop. G 42.
- Narria 3 9. H 3 58 et 60 et 63 et 77 et 78.
- Nasica v. Caesius.
- Naso v. Antonius, Valerius. natalis dies 6 18, 14 2. H 2 95.
- Natalis v. Antonius.
- Natta v. Pinarius.
- Nava fl. H 4 70.
- naves pari utrinque prora H 3 47. G 44.
- navis dolosa ad Agrippinam necandam 14 3 et 5.
- Nauportum 1 20.
- Naxus 16 9.
- Neapolis urbs 14 10, 15 33, 16 10.
- Nemetes Germaniae pop. 12 27. G 28.
- nemus Aricinum H 3 26. sacrum H 4 14.
- Nepos v. Flavius, Marinus. Neptuni asyllum 3 63.
- Nero Domitius a Claudio adoptatur 11 11. Claudii filio antepositur 12 15. Octavia Claudii filia ei despondetur 12 9. toga virilis ei maturatur 12 41. proconsulare imperium extra urbem ib. princeps iuventutis appellatur ibid. Octaviae coniungitur 12 58. Iliensium causam agit ib. imperator declaratur 12 69. Claudium in funere laudat 13 3. artes eius 13 3, 14 16. statuas recusat 13 10. Acten libertam amat 13 12. ab Octavia coniuge abhorret ib. exturbat eam 14 60. dein revocat ib. tandem interfici iubet 14 64. Britannicum veneno tollit 13 16. matris concubitus an expectaverit 14 2. matrem tollere nititur 14 3. occidi iubet 14 7. Neapolim concedit 14 10. Romam revertitur 14 13. invenales ludos instituit 14 15. flagitia eius et infamia ib. ad deteriores inclinat 14 52. responsum eius ad Senecam 14 55. Poppaeam deperit 13 46. cum ea coniungitur 14 60. Pythagorae nubuit 15 37. Christianos suppliciiis afficit 15 44. coniuratio in eum 15 48. cithara in theatro canit 16 4. equites cogit actitare mimos H 3 62. Poppaeam ictu calcis affligit 16 6. mortuam laudat ib. profusae eius donationes H 1 20. inferias ei fecit Vitellius H 2 95.
- Nero Germanici filius 2 43. senatui a Tiberio commendatur 3 29, 4 8. Iuliam Drusi filiam ducit uxorem 3 29. grates senatui agit 4 17. commendatur diis 4 17. Seianus eum insectatur 4 59 et 67. a Tiberio apud senatum accusatur 5 3. effigies eius a populo geritur 5 4.
- Nero Tiberii pater 1 10, 5 1, 6 51.
- Nero falsus H 1 2, 2 8.
- Nero Otho H 1 78.
- Neroneus mensis 16 12.
- Nerva Caesar H 1 1. principatum ac libertatem miscuit A 3.
- Nerva Cocceius legum peritus 4 58. voluntaria morte obit 6 26.
- Nerva Cocceius praetor designatus 15 72.

- Nerva Silius consul 15 48. alius 4 68.
 Nerva Traianus v. Traianus.
 Nervii Galliae pop. H 4 15 et 56.
 Civili se iungunt H 4 66; a Canninefatibus funduntur H 4 79.
 Germanicam originem affectant G 28.
 Nerulinus Suillii filius 13 43.
 Nestor O 16.
 Nicephorium urbs 6 41.
 Nicephorius Armeniae fl. 15 4.
 Nicetes sacerdos O 15.
 Nicopolis Achaiae urbs 2 53. colonia Romana 15 10.
 Nicostrati robor O 10.
 Niger v. Brutidius, Casperius, Veianus.
 Nilus fl. 2 60 et 61.
 Ninos Assyriae urbs 12 13.
 Nisibis opp. 15 5.
 noctes, non dies Germani computant G 11.
 Nola urbs 1 5 et 9, 4 57.
 nomen avi materni sumptum 13 45.
 nonanus miles 1 23 et 30.
 Nonianus Servilius O 23.
 Nonius Actianus H 4 41.
 Nonius Priscus exsul 15 71.
 Nonius Receptus a militibus victus H 1 56. occiditur H 1 59.
 CNorbanus consul 1 55. alius H 3 72.
 LNorbanus consul 2 59.
 Noricum 2 63. H 1 11 et 70, 3 5. G 5.
 Novaria municipium H 1 70.
 Novellus v. Antonius.
 novendialis cena 6 5.
 Novesium Germaniae opp. H 4 26 et 33 et 35 et 57 et 62 et 70 et 79. eo se Vocula recipit H 4 57. castra ibi Romanorum H 4 77, 5 22.
 CNovius eques Rom. 11 22.
 Nuceria colonia 13 31. 14 17.
 Nuithones Germaniae pop. G 40.
 Numa 3 26. regia eius 15 41.
 Numa Marcius 6 11.
 Numantina Silvani uxor 4 22.
 Numantina clades 15 13.
 Numicius Thermus 16 20.
 Numidae Africae pop. 2 40 et 52. 3 21. peditum aciem non tolerant 4 24. eorum reges 16 1.
 Numisius Lupus legionis legatus H 1 79. consularibus ornamentis donatur ib. octavam legionem ducit H 3 10.
 Numisius Rufus legatus legionis H 4 22. a Classico victus H 4 59. occiditur H 4 70. Numisii H 4 77.
 nuptiales faces 15 37. tabulae 11 30. nuptiarum sollemnia 11 26.
 Nymphidius consularibus insignibus donatur 15 72. origo eius et vita ib.
 Nymphidius Sabinus praefectus 15 72. H 1 5 et 25. imperium sibi molitur ib. opprimitur ib. et 37.
 Obaritus centurio 14 8.
 Obultronius Sabinus aerarii quaestor 13 28. in Hispania occisus H 1 37.
 Occia virgo Vestalis moritur 2 86.
 Oceani Britannici natura A 10. quando maxime tumescat 1 70. cetero mari truculentior 2 24. septentrionalis G 1.
 Oericulum H 3 78.
 Octavia Augusti soror 4 44 et 75.
 Octavia Claudii filia 11 32, 12 2 et 68. LSilano despondetur 12 3, dein Domitio, qui postea imperator 12 9. ei nubit 12 58. sed is ab illa abhorret 13 12. efficitur 14 60. revocatur ib. in exsilium agitur 14 63. interficitur 14 64.
 Octavium tumulus 4 44.
 Octavius Augusti pater 1 9.
 Octavius Fronto praetura functus 2 33.
 Octavius Sagitta tribunus plebis 13 44. in exsilium redigitur H 4 44.
 Odrusae Thraciae pop. 3 38.
 Oeenses Africae pop. H 4 50.
 Olenius primipilaris 4 72.
 Tollius Poppaeae pater 13 45.
 Onomastus Othonis libertus H 1 25 et 27.
 operae theatrales 1 16.
 Opitergium opp. H 3 6.
 Oppiae leges 3 34.
 Oppius 12 60.
 MOpsius praetorius 4 68 et 71.
 oraculum 2 54. H 5 13. Apollinis 3 36. Clarii 2 54. Hammonis H 5 3. Phrixi 6 34.
 oratio Agrippinensium H 4 65.
 Calgaci A 30. Caractaci 12 34 et 37. CCassii 14 43. Cerialis

- H 4 73. Civilis H 4 32, 5 17 et 26. Claudii 11 15 et 24. Curtii Montani H 4 42. Galbae H 1 15. Germanici 1 42, 2 71. Hortali 2 37. Iulii Agricolae A 35. Iuliae Agrippinae 13 21. M Lepidi 3 50. Muciani H 2 76. Neronis 14 55. Othonis H 1 37, 2 47. Pacti Thraseae 15 20. Pisonis H 1 29. Segestis 1 58. Senecae 14 53. Teneberrorum H 4 64. Tiberii 3 12, 4 37. Tigellini 14 57. Titi H 4 52. Vitellii 12 5. Vocolae H 4 58. Vologesis 15 2.
- orator nullus apud Lacedaemonios, Cretenses, Macedonas O 40. inter innocentes supervacuum O 41. boni descriptio O 22 et 30. oratorum et poetarum comparatio O 4. oratores emi prohibitum 13 5.
- Oreades insulae A 10.
- ordo Mutinensis H 2 52.
- Orlovices Britanniae pop. 12 33. caedantur A 18.
- Orfiti Cornelii domus subversa H 4 42. adde 12 41, 16 12.
- Orfitas Pactius v. Pactius.
- Orientis imperium penes Parthos 6 34. regnorum motus 2 1 et 43.
- Ornospades Parthorum dux 6 37.
- Ordes regis Parthorum filius 6 33 et 35.
- Orpheus O 12.
- Orphidius Benignus legatus H 2 43. interficitur ib. corpus eius crematur H 2 45.
- Ortygia lucus 3 61.
- Oscum iudicium 4 14.
- Oscus Othonis libertus H 1 87.
- Osi Germaniae pop. G 28 et 43.
- Osis H 4 84.
- Ostia 2 40, 11 26, 15 39. H 1 83.
- Ostorius Sabinus eques Rom. 16 23. Baream Soranum accusat 16 30. quaestoriis insignibus donatur 16 33.
- Ostorius Scapula Britanniae praetor 12 31. victoriam adipiscitur 12 35. bello egregius A 14. partem insulae in provinciam redigit ib. triumphi insignia obtinet 12 38. moritur 12 39.
- MOstorius Scapula P. f. 12 31. servati civis decus meruit 12 31, 16 15. apud Neronem accusatur 16 14. occiditur 16 15.
- Otho Neronis intims 13 12. Pop-paeam uxorem ducit 13 45. Lusitaniae praeficitur 13 46. H 1 13. Galbae partibus primus accedit ib. de imperio occupando cogitat H 1 21. mathematicorum de eo monita H 1 22. largitio eius in milites H 1 24. imperator salutatur H 1 27. milites alloquitur H 2 37 et 83. Pisonis caede laetatur H 1 44. scelera prohibere non potest H 1 45. vacationes ex fisco suo militibus solvit H 1 46. honores ei a senatu decreti H 1 47. voluptates ac vitia diissimulat H 1 71. epistolae inter ipsum ac Vitellium H 1 74. legatos ad Germanicos exercitus mittit ib. consulatus aliasque dignitates mandat H 1 77. militarem tumultum precibus sedat H 1 82. Galliam Narbonensem aggreditur H 1 87, 2 14. ab urbe proficiscitur H 1 90. Orientis legiones pro eo iurant H 2 6. proficiscitur ad bellum H 2 11. cum Vitellio comparatur H 2 31. de bello consultat ib. pronus ad decertandum H 2 33. duces suos segnitiae incusat H 2 40. exercitus eius a Vitelliano funditur H 2 43. mori destinat H 2 46. oratio eius ante mortem H 2 47. se ipse interficit H 2 49. vita eius et mores H 2 50.
- Ovidii Medea O 12.
- Oxiones Germaniae pop. G 46.
- Pacarius Decimus v. Decimus.
- Pacensis v. Aemilius.
- Paconianus Sextius v. Sextius.
- Paconius Agrippinus 16 28 et 33.
- MPaconius legatus 3 67.
- Pacorus Medorum rex 15 2. Vologesis frater 15 14. ad Medos digreditur 15 31.
- Pacorus Parthorum rex H 5 9. G 37.
- Pactius Africanus H 4 41.
- Pactius Orfitus 13 36. primipili centurio 13 16, 15 12.
- Pacuvius legatus 2 79.
- Pacuvius poeta O 20 et 21.
- Padus fl. H 1 70, 2 17 et 22 et 32 et 34 et 40, 3 52.
- paenulae oratorum O 39.
- Paetus 13 23.

- Paetus Caesennius Armeniae rector 15 6. inconstans 15 10. Parthi eum aggrediniatur 15 11. militiae munia deserit ib. Parthorum regis colloquium petit 15 14. condiciones a Parthis accipit ib. cum Corbulone colloquitur 15 17. per Cappadociam hibernat ib. facetiis eum Nero insectatur 15 15.
 Paetus Thrasea v. Thrasea.
 pagani H 1 53, 2 14, 3 24 et 43 et 77, 4 20.
 Pagyda Africae fl. 3 20.
 Palatinus mons 12 24, 15 38.
 Palatium 1 13, 2 37, 15 39. H 3 70.
 Pallas Claudii libertus 11 29 et 38. flagrantissima apud eum gratia 11 29. Agrippinam extollit 12 2. adoptionem Domitii festinat 12 25. praetoriis insignibus donatur 12 53. Agrippinae adulter 12 65, 14 2. publicis muneribus a Nerone demovetur 13 14. superbus 13 23. necatur 14 65.
 palmae procerae in Iudaea H 5 6.
 Pammenes Chaldaeus 16 14.
 Pamphylia 2 79. H 2 9.
 Panda fl. 12 16.
 Pandataria insula 1 53, 14 63.
 Pandus v. Latinius.
 Pannonia 3 9, 12 29. H 1 76, 2 11 et 32. Germaniae finitima G 5 et 28. duabus legionibus tenetur 4 5. Pannonii 15 10. H 2 14. Pannoniorum cohors H 2 17. Pannonicarum legionum motus 1 16 et 31 et 67. sedatur 1 30. Pannonicae Alpes H 2 98.
 Pansa 1 10. consul O 17.
 pantomimi 1 77. certaminibus sacris prohibiti 14 21.
 Paphiae Veneris templum H 2 2.
 Papia Poppaea lex 3 25 et 28.
 SexPapinius consul 6 40. iecit se in praeceps 6 49.
 Papirius centurio H 4 29.
 Papirius Carbo victus a Germanis G 37.
 CPapirius Carbo v. Carbo.
 Papius Mutilus 2 32.
 Paris histrio 13 19. Agrippinam accusat 13 20. validus in gratia Neronis 13 22. ingenuus indicatur 13 27.
 Parrhaces 12 14.
 Parthi 2 56, 6 34 et 42, 15 4. H 2 82. Crassum et Antonium vincunt 2 2. Parthi nobiles Romam veniunt 6 31. Parthorum motus 2 1, 12 44. discordia 11 8. regem a Tiberio poscunt 6 31. item a Claudio 12 10. bellum in Armenia movent 12 44. rursus in Armeniam prorumpunt 13 6. acre inter eos et Romanos bellum 13 34. Hyrcano bello distinentur 14 25. novi eorum motus propter Armeniam 15 1. Paetum condiciones accipere cogunt 15 14. legatos ad Corbulonem mittunt 15 27. caeduntur a Ventidio H 5 9.
 Passienus orator 6 20.
 Patavium 16 21. H 2 100, 3 6 et 7. patricii ex senatu asciti 11 25. patrimi H 4 53.
 Patrobius libertus H 1 49, 2 95.
 Patruitus v. Manlius.
 Patuleius eques Romanus dives 2 48.
 Pauli basilica 3 72.
 Paulinus et Paulina v. Pompeius, Lollius, Suetonius, Valerius.
 Paulus Fabius consul 6 28. v. et Iulius.
 Paulus Venetus 15 50.
 Paxaea Pomponii Laeonis uxor 6 29.
 pecus aurea Silanus 13 1.
 Pedanius Costa H 2 71.
 Pedanius Secundus praefectus urbis 14 42.
 pedarii senatores 3 65.
 Pedius Blaesus senatu movetur 4 18. restituitur H 1 77.
 QPedius O 17.
 Pedit praefectus equitum 1 60.
 Pelago Neronis spado 14 59.
 Peligni pop. H 3 59.
 Pelignus v. Iulius.
 Peloponnesus 4 43. Lydis habitatur 4 55.
 penates populi Romani 15 41.
 penetrales dii 2 10.
 Peninae Alpes v. Alpes.
 Percennius miles gregarius 1 16 et 28. seditionem militum suscitatur 1 17. interficitur 1 29.
 Pergamena civitas 16 23.
 Pergamum 3 63, 4 37.
 Perinthus Thraciae urbs 2 54.
 Peripatetici O 31.

- Perperna 3 62.
 Persae 3 61, 6 31. H 3 8. olim
 sub Aegyptiis 2 60. O 40.
 Persens 4 55, 12 38.
 Persia H 1 50. bellum Persinum
 5 1.
 Petilius Cerialis v. Cerialis.
 Petilius Rufus 4 68.
 Petina Aelia 12 1.
 Petovio oppidum H 3 1.
 Petrae equites Romani 11 4.
 Petrina ala H 4 49.
 Petronia olim Vitellii uxor H 2
 61.
 Petronius Norici procurator H 1
 70.
 Petronius Priscus 15 71.
 Petronius Tarpilianus consul 14
 29. in Britanniam mittitur 14 39.
 A 16. triumphale decus optinet
 15 72. a Galba interficitur H 1
 6 et 37.
 CPetronius consul 16 18. occiditur
 16 19. vita eius et mores 16 18.
 PPetronius 3 49, 6 45.
 Pescini Germaniae pop. G 46.
 Pharasmanes Hiberiae rex 6 32.
 Mithridatis frater 6 32, 11 8. fi-
 lium in fratrem instigat 12 44.
 Armenia decedere iubetur 12 48.
 filium Rhadamistum interficit 13
 37.
 Pharsalia 4 44. H 1 50, 2 38.
 Philadelpheni 2 47.
 Philippensis acies 3 76. Philip-
 pensis campi 4 35.
 Philippi H 1 50, 2 38.
 Philippopolis 3 33.
 Philippus Macedo 2 63, 3 38, 4
 43. O 16.
 Philippus (Marcias) 3 72.
 Philo Academicus O 30.
 Philopator Cilicum rex 2 42.
 Phoebeus Neronis libertus 16 5.
 Phoenices pop. 11 14. H 5 6.
 phoenix in Aegypto visa 6 28.
 Phraates Parthorum rex 2 1. eius
 filius 6 31. rex a Tiberio mitti-
 tur 6 32. morbo perit ib. eius
 nepos 12 20.
 Phraates nobilis Parthus 6 42 et
 43.
 Phrixi oraculum et aries 6 34.
 Picentina ala H 4 62.
 Picenum 3 9. H 3 42.
 pignus imperii 3 72. societatis H
 4 61.
 Pinarius Natta 4 34.
 Piraeus portus 5 10.
 Piraticum bellum 12 62, 15 25.
 Pisanns sinus H 3 42.
 Piso Licinianus H 1 14. a Galba
 adoptatur H 1 15. in castra
 praemittitur H 1 34. occiditur
 H 1 43. aetas eius et fama H 1
 48.
 CPiso Neroni insidiatur 14 65, 15
 48. genus eius et mores 15 48.
 occiditur 15 59.
 CnCalpurnius Piso 1 13. libere Ti-
 berium alloquitur 1 74. senten-
 tia eius de Tiberi 1 79. Syriae
 praepositus 2 43. Germanicum
 insectatur 2 55. iussa eius negli-
 git 2 57. veneno eum necasse
 creditur 2 69. morte eius laeta-
 tur 2 75. castellum Celenderin
 occupat 2 80. a Sentio fugatur
 ib. Romam reversus postulat
 3 10. Tiberii de eo ambigua
 oratio 3 12. effugies eius in Ge-
 monias trahuntur 3 14. se ipse
 interficit 3 15. sententiae sena-
 torum contra illum 3 17. codi-
 cilli ad Tiberium 3 16.
 CnPiso CnPisonis filius 3 16. pars
 bonorum paternorum ei concedi-
 tur 3 17.
 LPiso in accusatores invehitur 2
 34. Urgulanium in ins vocat ib.
 CnPisonem defendit 3 11. in Si-
 lanum sententiam dicit 3 68.
 Calpurnius Piso appellatur 4 21.
 maiestatis crimine accusatus op-
 portune moritur ib.
 LPiso pontifex moritur 6 10.
 LPiso praetor in Hispania occidi-
 tur 4 45.
 LPiso consul designatus 13 28.
 consul 13 31. publicis vectigali-
 bus praepositus 15 18. Africae
 proconsul H 4 38. interficitur H
 4 48 et 50. initium et causae il-
 lius caedis H 4 49.
 MPiso CnPisonis filius 2 76 et 78.
 a patre apud Tiberium excusa-
 tur 3 16. a Tiberio ignominiae
 exemptus 3 18.
 Pisonum nobilitas 3 17. insigne no-
 men H 4 11.
 LPituanus magus saxo deicitur 2
 32.
 Pins Aurelius senator 1 75.
 Placentia H 2 17. a Caecina op-

- pugnatur H 2 20. Frustra H 2 22. Placentinus ager 15 47.
- Placidus v. Iulius.
- Planasia insula 1 3 et 5, 2 39.
- Plancia Cn Pisonis uxor 2 43. intra decora feminis se non tenet 2 55. Germanici morte laetatur 2 75, 6 26. Romam venit 3 9. veniam precibus Angustae obtinet 3 15 et 17. accusata se interficit 6 26.
- Plancius Varus H 2 63.
- Plancus v. Munatius.
- Plato O 31.
- APlauntius Britanniae legatus 13 32. A 14.
- QPlantius consul 6 40.
- Plantius Aelianus pontifex H 4 53.
- Plantius Lateranus Messallinae adulter 11 30. mors ei remittitur 11 36. senatui redditur 13 11. in Neronem coniurat 15 49. occiditur 15 60.
- Plantius Silvanus 4 22.
- Plantus v. Rabellius Plantus.
- CPlinius rerum scriptor 1 69, 13 20, 15 53. H 3 28.
- Plotius Firmus praetorii praefectus H 1 46, 2 49. milites manipulum alloquitur H 1 82. Othoni animum addit H 2 46.
- Plotius Griphus legionis legatus H 3 52. praetor H 4 39 et 40.
- poena adulterii 2 50. G 19. homicidii G 20. feminae quae servo coniungitur 12 53.
- Poenius Postumus 14 37.
- poetarum et oratorum comparatio O 4. genera et discrimina O 10.
- Polemo Ponti rex 2 56. H 3 47.
- Pollio Iulius tribunus 13 15.
- Pollio v. Annius, Asinius, Caelius, Domitius, Memmius, Vedius.
- Pollutia LVeteris filia necatur 16 10 et 11.
- Pollux G 43.
- Polycritus Neronis libertus 14 39. H 1 37, 2 95.
- pomerium urbis a Claudio augetur 12 23 et 24.
- Pompeia Macrina 6 18.
- Pompeia Paulina Senecae uxor 15 60. mori cum viro constituit 15 63. a Nerone inhibetur 15 64.
- Pompeiani coloni 14 17.
- Pompeii opp. Campaniae 15 22.
- Pompeii theatrum igne absuntur 3 72.
- Pompeiopolis Ciliciae urbs 2 58.
- Pompeius Aelianus 14 41.
- Pompeius eques Rom. 6 14.
- Pompeius Labeo 4 47, 6 29.
- Pompeius Longinus 15 71. H 1 1.
- Pompeius Macer praetor 1 72.
- CnPompeius Magnus 1 1, 6 18, 12 62, 13 6 et 34. Mario et Sulla occultior, non melior H 2 38. oratione valuit O 37. potentia eius bello piratico 15 25. suboles H 1 15.
- Pompeius Paulinus 13 53, 15 18.
- Pompeius Propinquus H 1 12. Belgicae procurator H 1 12 et 58. interficitur ib.
- Pompeius tribunus 15 71.
- Pompeius Urbicus 11 35.
- CPompeius consul 12 5.
- SexPompeius Cn. f. 1 2 et 10, 5 1.
- SexPompeius consul 1 7. Pisonem defendere abnuat 3 11. MLepidum incusat 3 32.
- Pomponia Graecina 13 32.
- Pomponius Atticus Drusi proavus 2 43.
- Pomponius Flaccus 2 32. Moesia praeficitur 2 66. Syriae propraetor moritur 6 27.
- Pomponius Labeo 4 47. Moesia praepositus 4 47, 6 29. voluntaria morte exstinguitur 6 29.
- Pomponius Secundus accusatur 5 8. pericula eius 6 18. O 13.
- Pomponius Silvanus accusatur 13 52. absolvitur ib.
- LPomponius consul 2 41. superioris Germaniae legatus 12 27. Chattos compescit ib. triumphalia adipiscitur 12 28. carminum gloria praecelebat ib.
- QPomponius Secundi frater 6 18. bello civili immixtus 13 43.
- Pomptinae paludes 15 42.
- Pomptinus Saevinus H 1 77.
- pons Mulvius v. Mulvius.
- Pontes longi 1 63.
- Pontia Postumia ab amatore occiditur 13 44. H 4 44.
- Ponticum mare 13 39. G 1. os 2 54.
- pontificatus 1 3, 3 29. pontificatus maximus H 2 91.

- pontifices a Tiberio incusantur 4
 17.
 Pontius Fregellanus 6 48.
 Pontius Pilatus 15 44.
 CPontius consul 6 45.
 Pontus 12 63, 15 10. H 2 6, 3 47.
 procurator Ponti 12 21.
 Poppaea Sabina pulcherrima 13 45.
 Messallinae invisa 11 12. ad
 mortem adigitur ib.
 Poppaea Sabina TOLLII filia 13 45.
 Rufi Crispini uxor 15 71. Otho-
 ni nubit ib. Neronem in amorem
 sui pellicit 13 46. matrimonium
 eius postulat 14 1. nubit ei 14
 60. filiam ex eo parit 15 23.
 moritur 16 6. effigies eius pro-
 curatur 14 61. deum honores ei
 decreti 16 21. statuæ ab Otho-
 ne restituntur H 1 78.
 Poppaeus Sabinus v. Sabinus.
 Poppaeus Silyanus Delmatiae le-
 gatus H 2 86. consularis, bello
 socors H 3 50. pecuniariae cu-
 rae praepositus H 4 47.
 Poppaeus Vopiscus H 1 77.
 Porcii Tuscullani 1 24.
 Porcius Cato 4 56 et 68.
 Porcius Septimius H 3 5.
 Porsenna H 3 72.
 portus Herculis Monoeci H 3 42.
 Postumia via H 3 21.
 APostumius dictator 2 49. alius 3
 71.
 Postumus v. Agrippa, Iulius, Poe-
 nius.
 Potitus v. Valerius.
 praeda quae ad duces, quae ad
 milites pertineat H 3 19.
 praefecti praetorio 1 7 et 24. H 2
 92. duo 1 24, 14 51. ex equiti-
 bus lecti H 4 68. remigum 13
 30. ripae H 4 55. vigilum H 1
 72.
 praefectura aerarii 13 29. annonae
 1 7, 13 22. alae H 2 22 et 59.
 castrorum 1 20 et 23. cohortis
 12 17. legionis H 1 82.
 praefecturae urbis origo et progres-
 sus 6 11, 4 36, 14 41. H 1 14,
 2 55 et 63, 3 64. supplicii iu-
 bendi ius non habet 1 38.
 Praeneste 15 46.
 praetexta puerilis 1 3, 12 41. con-
 sulis insigne H 3 31.
 praetor ad mulierem interrogandam
 mittitur 2 34. senatum vocat H
- 4 39. aerarii 1 75. H 4 9. prae-
 torum comitia 1 15, 2 36, 14
 28.
 praetoria insignia 12 21 et 53. por-
 ta H 4 30. navis H 5 22. co-
 hors H 3 55.
 praetoriani 6 3. H 1 87 et 89, 4
 46.
 Prasutagus Icenorum rex 14 31.
 primipilares 2 11, 4 72. H 1 31
 et 87, 2 22 etc.
 Primus Antonius v. Antonius.
 principia castrorum 1 61 et 67. H
 1 48 et 54, 3 13. legionum 4 2.
 Priscus v. Helvidius, Ancharius,
 Fabius, Iulius, Lutorius, Nonius,
 Petronius, Tarquinius, Tarqui-
 nius, Mutilia.
 CPriscus A 44.
 Procilla Iulia mater Agricolae A 4.
 proconsulare imperium 1 14 et 76,
 12 41 et 59, 13 52.
 CProcleius 4 40.
 Proculus v. Barbis, Cervarius,
 Cestius, Cocceius, Considius, Li-
 cinius, Titius, Volusius.
 procuratores Caesarum 14 54. Afri-
 cae H 4 50. Alpium H 3 42.
 Asiae 4 15. Belgicae H 1 58.
 Cappadociae 12 49. Indaeae 12
 54. Indi 11 35. Mauretianorum
 H 1 11. Norici H 1 70. Ponti
 12 21. Raetiae H 1 11. Thra-
 cia ib. procuratorum ius 4 15.
 potestas a Claudio aucta 12 60.
 equestris nobilitas est A 4.
 prodigia multa Romae 12 43 et 64.
 14 12, 15 7 et 47. H 1 18 et
 86.
 Propertius Celer 1 75.
 Propinquus Pompeius v. Pompeius.
 Propontis 2 54.
 Proserpina dea 15 44. H 4 83.
 provinciae Caesaris 1 76.
 provocatio ad senatum 14 28.
 Proximus Statius v. Statius.
 Pseudo-Agrippa 2 39. Pseudo-Dru-
 sus 3 10. Pseudo-Nero H 2 8.
 Pseudo-Philippus rex Macedo-
 num 12 62.
 Ptolemaeus Lagi Aegypti rex H 4
 83. alius 6 28. H 4 84. Philo-
 patoris liberi 2 67.
 Ptolemaeus mathematicus H 1 22.
 Ptolemaeus Iubae f. Maurorum rex
 4 23. auxilium contra Tacfari-

- natem praestat 4 24. a senatu Romano decoratur 4 26.
 publicanorum immodestia 13 50. G 29.
 L et M Publicii 2 49.
 Pudens Maevius v. Maevius.
 pugio velut ius vitae necisque H 3 68.
 Pulvillus Horatius H 3 72.
 pulvinaria 14 12; 15 23.
 Puteolani 13 48. iure coloniae donantur 14 27. in Vespasianum proni H 3 57.
 pyramides Aegypti 2 61.
 Pyramus fl. 2 68.
 Pyrenaëus mons H 1 23.
 Pyrrhicus v. Claudius.
 Pyrrhus rex 2 63 et 88.
 Pythagoras Neronis maritus 15 37.
 Pythius Apollo 12 63. H 4 83.
 Quadi Germaniae pop. 2 63. G 42 et 43.
 quadragesimae vectigal 13 51.
 Quadratus v. Ummidius.
 quadrigarum curriculum 14 14.
 quaestor principis 16 27. quaestores aerarii 13 28. quaestores etiam tempore regum 11 22. provincias sortiti 11 21. A 6. designati gladiatores edere non coguntur 13 5.
 quaestoria insignia 11 38, 16 33.
 quaestura 3 29.
 quattuordecim ordines 6 3, 15 32.
 Querquetulanus mons 4 65.
 Quietus v. Cluvidienus.
 Quintianus v. Afranius.
 Quintilianus trib. plebis 6 12.
 Quintilius Varus caesus cum exercitu 1 3 et 43 et 55 et 65 et 71, 2 45. H 4 17. G 37. Syriam obtinuit H 5 9.
 Quintilius Varus accusatur 4 66.
 Quintius Atticus consul H 3 73. reum incensi Capitolii se offert H 3 75.
 Quintius Certus H 2 16.
 quindecimviri 3 64, 6 12.
 quindecimvirale sacerdotium 11 11, 16 22.
 quinquagesimae vectigal 13 51.
 quinquaginta festi dies 14 4 et 12.
 quinquennale Iudicium 14 20, 16 2.
 Quirinius Sulpicius 2 30. dives et orbis 3 22. moritur 3 48. mors eius publice honestatur ibid.
 Quirinus deum numero additus 4 38. parens urbis H 4 58.
 Raetia 1 44. H 1 11, 3 5 et 8.
 Raetia iuga H 1 70.
 Ravenna urbs 1 58, 2 63, 4 5 et 29. Ravennas classis 4 5. H 2 100, 3 6 et 40 et 50.
 Reatini 1 79.
 Rebilus v. Caninius.
 Receptus v. Nonius.
 recitationum mos O 9. poetarum fere fuere, et rarae ib. 10.
 Regini 1 53.
 regiones Romae xiv 14 12, 15 40.
 Regium Lepidum H 2 50.
 Regulus consul 5 11. collegium accusat ib. incolumis evadit 6 4.
 Regulus v. Aquilius, Livineius, Memmius, Roscius.
 Remi Galliae pop. H 4 67 et 68.
 Remmius evocatus 2 68.
 Repentinus v. Calpurnius.
 repetundae pecuniae 1 74. repetundarum crimina 4 19, 13 43.
 rerum publicarum formae 4 33.
 Rendigni pop. G 40.
 Rhacotis locus Alexandriae H 4 84.
 Rhadamistus Hibernus 12 44. sorcerum et sororem eorumque liberos necat 12 47. Armenia potitur 12 45. a popularibus elicitur 12 50. recipit eam ib. fugit 12 51. bellum deserit 13 6. a patre occiditur 13 37.
 Rhamses rex Aegypti 2 60.
 Rheni fl. cursus 2 6. G 1. magna siccitas H 4 26. agger 13 53.
 insula G 29. ripam eius qui colant G 28.
 Rhescuporis Thraciae rex 2 64. fratrem Cotyn catenis onerat 2 65. dein interficit 2 66, 3 38.
 Romam ducitur 2 67. fugam tentans occiditur ib.
 rhetores O 29 et 42. claudere ludum impudentiae iussi O 35.
 Rhodanus fl. 13 53.
 Rhodii 12 58. oratores O 40. Rhodiis libertas redditur 12 58. Rhodius secessus 4 15.
 Rhodus insula 1 4 et 53 et 55. H 2 2.
 Rhoemetalces Thraciae rex 2 64.
 Rhoemetalces eius nepos ex fratre 2 67. Thraciae partem accipit 2

- 67, 3 38, 4 5. Romanis auxilia adducit 4 47.
- Rhoxolani Sarmatae H 1 79.
- Rigodulum Germaniae opp. H 4 71.
- Roma a principio sub regibus 1 1. a Senouibus incensa 15 41. a Gallis capta, Porsennae dedita H 3 72. capitur H 3 85. facilis ad omnia credenda H 1 19. in xiv regiones divisa 14 12, 15 40. incendiis vastata H 1 2. re-aedificata 15 43. incendium eius sub Tiberio 4 64, 6 45. sub Nerone 15 33. pestis notabilis 16 13. vetus 15 38. caput rerum 1 47. H 2 32. templum Smyrnae 4 56. Pergami 4 37. status sub Tiberio 4 4. sub Galba H 1 11.
- Romani vetera extollunt, recentium incuriosi 2 88. capti a Gallis, Tuscis obsides dederunt, Samnitium ingum subierunt 11 24. eorum magna caedes in Britannia 14 32.
- Romanus Fabius 16 17.
- Romanus Hispano 1 74. Senecam accusat 14 65.
- Romilius Marcellus centurio H 1 56. interficitur H 1 59.
- Romulus Denter 6 11.
- Romulus 3 26, 4 9, 6 11, 11 24 et 25, 12 24, 15 41. effigies eius 4 9.
- Roscia lex 15 32.
- Roscius histrio O 20.
- Roscius Caelius legatus H 1 60.
- Rocius Regulus uno die consul H 3 37.
- Rubellius Blandus 3 23. sententia eius in Lutorium Priscum 3 51. Iuliam Drusi filiam ducit uxorem 6 27. Tiberii progener 6 45.
- Rubellius Geminus consul 5 1.
- Rubellius Plautus 13 19. ob celebre nomen Neroni suspectus 14 22 et 57. in Asiam se recipit 14 22. a Tigellino accusatur 14 57. interficitur 14 59. LVeris gener 16 10. amicitia eius damnosa 16 30. H 1 14.
- Rubrius eques Romanus 1 73.
- Rubrius Fabatus 6 14.
- Rubrius Gallus H 2 51. Caecinae proditionis minister H 2 99.
- Rufilla v. Annia.
- Rufinus v. Mennius.
- Rufinus dux Galliarum H 2 94.
- Rufius Crispinus v. Crispinus.
- Rufus v. Atilius, Aufidienus, Cadius, Cluvius, Curtius, Fenius, Helvius, Musonius, Numisius, Petilius, Sulpicius, Trebellianus, Verginius.
- Rugii Germaniae pop. G 43.
- Ruminalis arbor in comitio 13 58.
- Ruso v. Abudius.
- Rusticus v. Arulenus, Fabius, Iunius.
- PRutilius 3 66. civis a Smyrnaeis factus 4 43. suae vitae scriptor A 1.
- Sabina Poppaea v. Poppaea.
- Sabinorum sacra 1 54.
- Sabinum bellum H 3 72.
- Sabinus Caelius H 1 77.
- Sabinus Calavius 15 7.
- Sabinus Calvisius 16 9. H 1 48.
- Sabinus Domitius H 1 31.
- Sabinus Flavius Vespasiani frater H 1 46. praefectus urbis H 1 46, 2 63. consul ab Othone destinatur H 1 77, 2 36. ab Othone copiis rector mittitur H 2 36. ad Vitellium post victoriam transiit H 2 51. milites urbanos sacramento eius adigit H 2 55. Caecinam ad Vespasiani partes allicit H 2 99. cum Vitellio paciscitur H 3 65. in Capitolium fugit H 3 69. expositum ad Vitellium mittit H 3 70. catenis oneratur et occiditur H 3 74. censorio funere decoratur H 4 47.
- Sabinus v. Iulius, Nymphidius, Obultronius, Ostorius, Titius.
- Sabinus Poppaeus 1 80. provincia Moesia ei prorogatur ib. triumphi insignia obtinet 4 46. Macedoniae et Achaiae praeses 5 10. moritur 6 39.
- PSabinus praefectus praetorii H 2 92. in vincula ducitur H 3 36.
- Sabrina Britanniae fl. 12 31.
- sacerdos censetur filiae Neronis 15 23. sacerdotes Augustales 1 54, 2 83. H 2 95. sacerdotibus carpento ingredi Capitolium concessum 12 42. sacerdotes Germanorum G 7 et 11. Iudaeorum H 5 5 et 13. Naharvalorum G 43.

sacerdotia delatoribus tribuntur 3
19. H 1 2. sacerdotii honor apud
Iudaeos H 5 8.

Sacra Claudia v. Claudia.
sacrificalis apparatus 2 69.

sacrificandi mos apud Parthos 6 37.
sacrificia 2 85, 6 37, 15 47, 12
48. G 9.

Sacrovir v. Iulius Sacrovir.
saeculum quid vocetur G 19.

Saenia lex 11 25.
Saevinus v. Pomptinus.

sagittarii equites 2 16. pedites 2
16, 13 40.

Sagitta v. Claudius, Octavius.
sal quomodo conficiatur 13 57.

Salaria via H 3 78 et 82.

salarium proconsularium A 42.

Saleius Bassus poeta O 5 et 9 et
10.

Saliens Clemens v. Clemens.

Saliare carmen 2 83.

Sallustiani horti 13 47. H 3 82.

Sallustius rerum Romanarum scri-
ptor 3 30.

Sallustius Crispus 1 6. Tiberii se-
cretorum particeps ib. falsum

Agrippam capit. 2 40. moritur
3 30.

Salonina Caecinae uxor H 2 20.

Saloninus v. Asinius.

Salvianus v. Calpurnius.

Salvius Cocceianus Othonis nepos
H 2 48.

Salvius Otho 12 52. pater impera-
toris H 2 50.

Salvius Titianus Othonis frater H
1 75. consul cum Othone H 1

77. urbi praeficitur H 1 90 et
bello H 2 23. honor imperii pe-
nes ipsum H 2 39. cum Vitel-

lianis congregari properat H 2 33.
a Vitellio excusatur H 2 60.

Asiae proconsul A 6.

Salutis templum 15 53 et 74. au-
gurium 12 23.

Samaritae Iudaeae pop. 12 54.

Sambulos mons 12 13.

Samii 4 14, 6 12.

Samius eques Romanus 11 5.

Samnis v. Decius.

Samnites 11 24. H 3 59. G. 37.

Samothracia 2 54.

Sancia Considii soror 6 18.

Sanctus v. Claudius.

sanguis gustatus in foederibus 12
47.

Sanguinius Maximus consularis 6

4. Larruntii accusator 6 7. mo-
ritur 11 18.

Santoni 6 7.

Sardiani 2 47, 3 63. Etruscorum
consanguinei 4 55.

Sardinia 13 30, 14 62, 16 9 et 17.
H 2 16. grave eius caelum 2 85.

Sariolenus Vocula H 4 41.

Sarmatae H 1 2, 3 24, 4 54. G
17. nullo scuto utuntur H 1 79.

in plaustris vivunt G 46.

Sarmatae Iazyges 12 29. H 3 5.

Satrius Secundus Sejani cliens 4
34, 6 8. index coniurationis 6

47.

Saturnalia 13 15.

Saturnini turbatores plebis 3 27.

Saturninus v. Aponius, Lusius, Vi-
tellius.

Saturnus deus H 5 2 et 4. aedes
eius 2 41. H 1 27. dies festi

13 15. H 3 78.

Saufellus Trognus 11 35.

Saxa rubra H 3 79.

Scaeva v. Didius.

Scaevinus v. Flavius Scaevius.

Scantia virgo Vestalis 4 16.

Scapula v. Ostorius.

Scaurus v. Aurelius.

Scaurus Mamercus 1 13, 3 23.

CSilannum accusat 3 66. orator
insignis 3 31. maiestatis postula-

tor 6 9. se ipse necat 6 29.

MScaurus Rutilium accusat 3 66.
suam vitam scribit A 1. concur-

su totius civitatis accusatus et
defensus O 39.

Scaurus Maximus 15 50.

sceptuchi Sarmatarum 6 33.

scholarum vita O 35.

scholastici O 15 et 26 et 42.

Scipio 4 34.

Scipio cohortis praefectus opprimi-
tur H 2 59.

LScipio Asiaticus 3 62. alius H 3
72.

PScipio Cornelius 3 74, 12 53.

Poppaeae maritus 11 2. mode-
stum eius de uxore responsu

11 4. adulatur Pallanti 12 5.
consul 13 25.

PScipio Africanus maior 2 59. S
phacem captum populo Roma

ostendit 12 38. ab oratoribus
cessebat O 40.

PScipio Africanus minor Cottam
accusat 3 66.

Scipiones adulescentes 2 33.

Scribonia Augusti coniux 2 27.

Scribonia Pisonis Liciniani mater
H 1 14.

Scriboniana ala H 3 6.

Scribonianus Camerinus H 2 72.

Scribonianus Crassus Pisonis frater
H 1 47. a novis rebus abhorret
H 4 39.

Scribonianus Furius 12 52. cf. et
Furius.

Scribonii fratres 13 48. H 4 41.

Scribonius 2 27 et 32.

Scythoemius Sinopensium rex H
4 84.

Scythae 2 65 et 68. 6 41 et 44.

Scythia 2 60. 6 36.

Secundus Carinas 15 45.

Secundus v. Iulius, Pedanius, Pom-
ponius, Satrius, Vibius.

Sedochesorum rex H 3 48.

Segestani 4 43.

Segestes Romanis fides 1 55. obsi-
dione liberatur 1 57. Aminio
castenas iniicit 1 58. dediti ora-
tio ad Germanicum 1 58. bene
exceptus 1 59.

Segimerus Segestis frater 1 71.

Segimundus Segestis filius 1 57.

Seianus v. Aelius Seianus.

Seius Quadratus 6 7.

Seius Strabo praetorii praefectus
1 7. Seiani pater 1 24. 4 41.

Seius Tubero legatus 2 20. maie-
statis falso accusatur 4 29.

Seleucia Syriae urbs 2 69. 6 42
et 44. 11 8. H 4 84.

Selencus mathematicus H 2 78.

Selencus rex 6 42.

sellarii obscenum nomen 6 1.

sellisterna 15 44.

Semnones Sueviae pop. 2 45. G
39.

Semproniae rogationes 12 60.

TiSempronius consul bello Punico
secundo H 3 34.

Sempronius Densus H 1 43.

CSempronius Gracchus orator O 18.

CSempronius Gracchus Iuliae Au-
gusti filiae adulter 1 53. longum
eius exsilium ib.

CSempronius Gracchus 4 13. prae-
tor 6 16. Granium accusat 6 38.

senatores domibus pantomimorum

prohibentur 1 77. senatorum ius
Aeduis datur 11 25.

senatoria aetas 15 28. H 4 42.

senatu probrosi moventur 11 25.

senatui auctoritas restituitur 13

4. senatus discrimen H 2 52.

commentarii 15 74. laus H 1 84.

senatus consulta ad aerarium delata

3 51. fiebantur 12 53. fiebant

per discessionem 6 13. senatus

consultum de cedendis muneribus

gladiatorii 4 63. de libro Si-
byllae 6 12. de disciplina haru-
spicum 11 15. de procuratoribus

Caesaris 12 60. de servorum

poena ob interfectum dominum

13 32. 14 43. adversus eos qui

pretio causas morant 13 42. de

numero gladiatorum edendorum

13 49. contra praevanitatores 14

41. contra fictas adoptiones 15

19. contra accusatores H 2 10.

Seneca v. Annaeus Seneca.

Senecio v. Claudius, Herennius.

Senecio Tullius in Neronem con-
iurat 15 50. diu abnuat 15 56.

impunitate corruptus amicum no-
minat ib. mori adigitur 15 70.

Senensis colonia H 4 45.

Senones 11 24. 15 41.

CnSentius Syriae praeficitur 2 74.

Martinam veneficam in urbem

mittit 2 74. 3 7. Pisonem repel-
lit 2 79. ad deditionem eum

compellit 2 81.

septemviri 3 64.

Septimius centurio 1 32.

Septimius Porcius H 3 5.

sepultura Iudagorum H 5 5. Ro-
manorum, regum externorum 16

6. ei ne hostes quidem invident

1 22. prohibiti et damnati 6 29.

Sequani Galliae pop. 1 34. rebel-
lant 3 45. H 1 51. Sabinum vin-
cunt H 4 67.

Serapis H 4 81. et 84.

Serenus v. Amulius, Annaeus, Vi-
bius.

Serica vestis 2 33.

Seriphium saxum 4 21.

Seriphos insula 2 85.

serrati pecuniae species G 5.

Sertorius 3 73. oculo uno H 4 13.

QServaeus Commagenis praeficitur

2 56. Pisonem accusat 3 13.

damnatur 6 7.

servi in dominos non interrogaban-

- tur 2 30. tamen interrogati ib. si dominum interfecissent, etiam qui tantum sub eodem tecto fuerant, affecti supplicio 13 32, 14 43. servi Germanorum 6 25. servi publici H 1 43. servile bellum per Italiam 4 27. Servilia Sorani filia 16 30. ad mortem adigitur 16 33. Serviliani horti 15 55. H 3 38. Servilius accusator 6 49. in insulam amovetur 6 30. Servilius v. Caepio, Nonianus. MServilius 2 48. consularis 3 22. consul 6 31. moritur 14 19. Servius Maluginensis flamen Dialis 3 58. sorte provinciae depellitur 3 71. moritur 4 16. eius filius ib. Servius Orfitus v. Orfitus. Servius Tullius 3 26, 15 41. H 3 72. Servii H 2 48. Sesosis rex Aegypti 6 28. Severus architectus 15 42. Severus v. Alledius, Gaecina, Cassius, Cerius, Cestius, Claudius, Curtius, Verulanus. Sextia Scauri Mamerci uxor 6 29. Sextia LVeteris soerns necatur 16 10 et 11. Sextilia Vitellii mater H 2 64 et 69. moritur H 3 67. Sextilius Felix H 3 5. auxilium ductor Treveros fundit H 4 70. Sextius Africanus 13 19, 14 46. Sextius Paconianus 6 3 et 4. in carcere strangulatur 6 39. Sibyllae libri 1 76, 6 12, 15 44. Sicilia 4 13, 6 12, 12 23. Siculum fretum 1 53. Sido 12 29. Suevorum rex 12 30. H 3 5. pro Vespasiano militat H 3 21. signifer 1 48, 2 81, 3 20. Silanus Creticus v. Creticus. Silanus Iunius consul 4 68. Silanus Iunius Asiae proconsul 13 1. occiditur ib. Silanus Iunius Torquatus mori adigitur 15 35. LSilani patrus 16 8. Silanus Silanus Asiae proconsul 3 66, 4 15. accusatur 3 66 et 67. sententiae contra illum 3 68. in exsilium agitur 3 69. Silvanus Augusti neptis adulter 3 24. ab exsilio revocatur ibid. Llinius Silanus Octaviae Claudii filiae sponsus 12 3. praeturam eiurare cogitur 12 4. se interficit 12 8. Llinius Silanus CCassii discipulus 15 52. accusatur 16 7. in exsilium missus necatur 16 9 et 12. Minnius Silanus consul 2 52. nobilitate et eloquentia praecellit 3 24. adulatio eius 3 57. filia CCaesari despondetur 6 20. CCaesari suspectus H 4 48. accusari iussus A 4. Silia in exsilium agitur 16 20. Silius Domitius 15 59. Silius Italicus H 3 65. Silius Nerva consul 4 68. alius 15 48. Silius superioris Germaniae legatus 1 31. fabricandae classi praepositus 2 6. in Chattos ire iubetur 2 7 et 25. contra Gallos legiones obicit 3 42. Sequanorum pagos vastat 3 45. triumphalia insignia obtinet 1 72, 4 18. crimen ei a Seiano intentatur 4 18. mortem sumit 4 19. effigies eius SC abolita 11 35. uxor 4 19. CSilius consul designatus 11 5. a Messallina amatur 11 12. nuptias petit 11 26. sollemniter eas celebrant 11 27. metum dissimulat 11 32. occiditur 11 35. uxor eius 13 19. Silvanus tribunus 15 60. v. et Granius, Plautius, Pomponius, Popaeus. Silures Britanniae pop. 12 32 et 38 et 40. a Frontino domiti A 17. habitus eorum A 11. Simbruina stagna 14 22. Simbruini colles 11 13. Simon Iudaeorum regnum invadit H 5 9. a Quintilio Varo punitur ibid. Simon Iudaeorum dux H 5 12. Simonides 11 14. Simplex Caecilius v. Caecilius. Sindes fl. 12 10. singularium ala H 4 70. Sinnaces Parthus 6 31 et 32 et 36 et 37. Sinope Ponti urbs H 4 83 et 81. Sinuessa opp. 12 66.

- Siuessanae aquae H 1 72.
 Sipylus 2 47.
 Siraci pop. 12 15 et 16.
 Sirpicius centurio 1. 23.
 Sisenna centurio H 2 8. historicus
 H 3 51.
 Sisenna Statilius Taurus 2 1.
 Sitones Germaniae pop. G 45.
 Smyrna 4 56.
 Smyrnaeorum origo et merita in
 Romanos 4 43 et 55. et 56 et 63.
 sociale bellum 6 12.
 societatis firmandae mos mirus 12
 47.
 sodales Augustales 1 54, 3 64.
 sodales Titii 1 54.
 Sofonius Tigellinus 14 48. prae-
 fectus praetorii 14 51. validus
 apud Neronem 14 57, 15 50. mi-
 rum eius convivium 15 37. Fe-
 nium Rufum criminatur 15 50.
 triumphale decus obtinet 15 72.
 hereditatum captator 16 17 et
 19. exturbat Octaviam, cuius in
 eum scomma 14 60. occidit se
 H 1 72.
 Sohaemus Ituraeorum rex 12 23.
 Sohaemus Sophenes rex 13 7.
 Sohaemus rex H 2 81, 5 1.
 Solis aedes 15 74. ara 6 28. cul-
 tus H 3 24.
 Solon Atheniensium legislator 3
 26.
 Solymi pop. 5 2.
 somnium Bassi 16 1. Caecinae 1
 65. Germanici 2 41. Petrae 11 4.
 Sophene regio 13 7.
 Sophocles O 12.
 Soranus v. Barea Soranus.
 sortes apud Germanos usitatae G 6.
 Sosia Galla Sillii uxor 4 19 et 20
 et 54.
 Sosianus v. Antistius Sosianus.
 Sosibius Britannici educator 11 1.
 sestertium decies donatur 11 4.
 Sosius Iudaeos subegit H 5 9.
 Sostratus sacerdos H 2 4.
 Soza opp. Dandariae 12 16.
 spadonum agmen H 2 71, 3 40.
 Spartacus 3 73, 15 46.
 Spartani 2 60. leges eorum 3 20.
 spectacula praesides provinciarum
 edere vetiti 13 31.
 spectaculum gladiatorum 4 62, 11
 22. H 2 71 et 94.
 Spei aedes 2 49.
 Spelunca villae nomen 4 59.
 spicea corona 11 4.
 spintria obscenum nomen 6 1.
 Spurius v. Vestricius Spurius.
 stagna in domo Neronis 15 42. sta-
 guum Agrippae 15 37.
 Staius tribunus 4 27.
 Statilia Messallina 15 68.
 Statilius Sisenna Taurus consul
 2 1. praefectus urbi 6 11.
 Statilius Taurus ab Agrippina per-
 versus 12 59, 14 46.
 Statius Annaeus 15 64.
 Statius Domitius 15 71.
 Statius Murcus H 1 43.
 Statius Proximus 15 50 et 71.
 Statius tribunus 15 60.
 statua Claudia vim ignium bis ela-
 psa 4 64. Diulii ab Occidente
 in Orientem sponte conversa H
 1 86. illustris A 40. laureata 4
 23. triumphalis H 1 79. statuae
 honor ducibus decretus A 40.
 statuae oratorum O 8. auro vel
 argento solidae prohibita 13 10.
 L. Stertinius Bructeros fundit 1 60.
 Segimerum in deditionem accipit
 1 71. perfidiam Angrivariorum
 ulciscitur 2 8. eosdem supplices
 in deditionem accipit 2 22.
 stipendia tricena 1 35. quadragena
 1 17. iusta H 4 46. acta 6 3.
 stipendium militis diurnum 1 17.
 praetorianorum ib.
 stipes datae 14 15. H 4 53, 5 5.
 Stoechades Massil. insulae H 3 43.
 Stoica secta 16 32. Stoicorum pla-
 cita H 4 5. arrogantia 14 57.
 Strabo v. Acilius, Seius.
 Stratonicensis 3 62.
 Stratonice Venus 3 63.
 Suardones Germaniae pop. G 40.
 Sublaqueum villa Neronis 14 22.
 Subrius Dexter H 1 31.
 Subrius Flavius v. Flavius.
 subsignani milites H 1 70, 4 33.
 succinum G 45.
 Suedius Clemens primipilaris H 1
 87. Narbonensem aggreditur H 2
 12.
 Suessa Pometia H 3 72.
 CSuetonius Paulinus Britanniae le-
 gatus 14 29. aciem contra Bri-
 tannos parat 14 34. victoria eius
 insignis 14 37. dux diligens et
 moderatus A 5. prosperae eius
 res A 14. Othonis dux H 1 87.

- consiliis eius Otho utitur H 1
 90. criminantur eum Othoniani
 milites H 2 23. natura cunctator
 H 2 23. de bello disputat
 H 2 31. fuga eius post praelium
 H 2 44. prodidisse Othonem fa-
 tetur H 2 60. alibi CSuetonius
 consul 16 14.
- Suevi imminere Raetiae 1 44. 2
 26 et 44. Suevorum veteres prae-
 dae apud Marcomanos 2 62. H
 1 2. G 2 et 9 et 38 et 41 et
 43 et 45.
- Suevia G 43 et 45.
- Sugambri 2 26, 4 47, 12 39.
- suggestus apud signa, in quo aurea
 imperatoris statua H 1 36.
- Suillius Caesonius 11 36.
- MSuillius consul 12 25.
- PSuillius Germanici quaestor 4 31.
 in insulam amovetur ib. Asiati-
 cum accusat 11 1. accusator in-
 signis 11 4 et 5. praevaricatur
 ib. damnatur 13 42. in Baleares
 insulas pulsus 12 43.
- Suiones Germaniae pop. G 44.
- LSulla nobilis iuvenis 3 31. con-
 sul 6 15.
- LSulla dictator I 1, 2 55, 3 27 et
 62. adiutus a Smyrnaeis 4 56 et
 Byzantiis 12 62. cum Mario bel-
 lat 12 60. ab oratoribus inces-
 situr O 40. Capitolium instaurat
 H 3 83. a Caligula irrisus 6 46.
 saevissimus H 2 38. v. et Cor-
 nelius.
- Sullanus centurio 3 75. Sullana
 ala H 1 70, 2 17.
- Sulpicia domus 3 48. H 1 15.
- Sulpicia Praetextata Crassi uxor
 H 4 42.
- Sulpicius Asper 15 49. conspirat
 contra Neronem 15 50. occiditur
 15 68.
- Sulpicius Camerinus 13 52.
- Sulpicius Fiorus H 1 43.
- Sulpicius Quirinius v. PQirinius.
- Sulpicius Rufus ludi procurator 11
 35.
- CSulpicius consul 3 52.
- sumptuaria lex 3 52.
- Sunici Germaniae pop. H 4 66.
- suovetaurilia 6 37. H 4 53.
- superstitiones magicae 12 59.
- supplicationes ob res bene gestas
 13 41. ob supplicia civium 2 32.
 ob occisam a Nerone matrem 14
12. ob Neronis amorem in R. P.
 14 59.
- Surena 6 42.
- Surrentinum promontorium 4 67.
- Surrentum 6 1.
- Syene opp. 2 61.
- Syphax 12 38.
- Syracusanis gladiatorum edendo-
 rum numerum egredi permittitur
 13 49.
- Syri orientem solem salutant H 3
 24.
- Syria 2 42 et 69 et 70 et 74 et
 78, 4 5, 6 27. tributum deminutio-
 nem orat 2 42. Syriae legiones
 H 1 10 et 76, 2 6. Syriae equites
 12 55. caput Antiochia H 2 79.
- tabulae duodecim 6 16. publicae
 13 23 et 28. plumbeae 2 69. um-
 ptiales 11 30.
- tabularia in quibus causae actae O
 39.
- Tacfarinas bellum in Africa movet
 2 52. a Furio Camillo funditur
 ibid. bellum renovat 3 20. ab
 Apronio pellitur in deserta 3
 21. vires reparat 3 73. a Blaeso
 funditur 3 74. auctis viribus ite-
 rum bellum gerit 4 23. a Dola-
 bella superatur 4 24 et 25. in
 tela ruens occiditur ib.
- Tacitus v. Cornelius Tacitus.
- Talies Geminus 14 50.
- Tamesa Britanniae aestuarium 14
 32.
- Tamiras Cilix H 2 3.
- Tanaïs fl. 12 17.
- Tananae Marsorum templum 1 51.
- Tantalus 4 56.
- Tarentum 14 12 et 27. H 2 83.
- Tarentinum foedus 1 10.
- Tarpeum saxum 6 19. altitudo
 eius et aditus H 3 71.
- Tarquinius Priscus 4 65. H 3 72.
- Tarquinius Superbus 6 11. Capito-
 lium exstruit H 2 72. pulsus 3
 27.
- Tarquitius Crescens 15 11.
- Tarquitius Priscus 12 59. repetun-
 darum damnatur 14 46.
- Tarracina 3 2. H 3 60 et 76, 4 3.
 a Vespasiano occupatur H 3 57.
 a Vitellio expugnatur H 3 77.
- Tarraconensis colonia 1 78.
- Tarsa Thracum dux 4 50.
- Tartarus fl. H 3 9.
- Tatius Gratianus 6 38.

- TT**atius rex Sabinorum 1 54, 12 24. H 2 95.
Taum Britanniae aestuarium A 22.
Tauus mons 1 56, 12 28.
Taurannitium regio 14 24.
Taurina ala H 1 59 et 64 et 70.
Taurina colonia H 2 66.
Taurorum littora 12 17.
Taurus mons 6 41, 12 49, 15 8.
Taurus v. Antonius, Statilius.
Taurus 3 72.
Tedius 1 10.
Telamon 3 62.
LTelesinus consul 16 14.
Temni pop. 2 47.
templum Caesaris H 1 42. Augusti Romae 1 44, in Hispania 1 78; apud Nolam 4 57. Tiberii in Asia 4 15, in Hispania 4 37; urbis Romae apud Smyrnaeos 4 56. Claudii in Britannia 14 31. Iovis apud Capuam 4 57. Hierosolymitanum H 5 8 et 9 et 12.
Tencteri Germaniae pop. 13 56. H 4 21 et 64 et 77. G 32 et 38.
tendere extra vallum ignominiae nota 13 36.
Tenii 3 63.
Terentius evocatus H 1 41.
Terentius Lentinus 14 40.
MTerentius ob amicitiam Seiani reus 6 8. defendit se et absolvitur ibid.
Termestini Hispaniae pop. 4 45.
Terra mater G 40.
terrae motus in Asia 2 47, 12 58. Romae 12 43. in Campania 15 22.
Tertius Iulianus legatus H 2 85. praetura ei aufertur H 4 39. deinde redditur H 4 40. Titius vocatur H 1 79.
Tertullianus v. Vulcatius.
tesserarius speculatorum H 1 25.
testamentum Accroniae 14 6. Agrippae A 43. Antei 16 14. Augusti 1 8. Claudii 12 69. Iuniae 3 76. Liviae 5 1. Pisonis H 1 48. Vinii ib. Othonianorum H 2 62.
testamenta nulla apud Germanos G 20.
tetrarcha 15 25.
Teucer 3 62.
Teutoni pop. H 4 73.
Tentoburgiensis saltus 1 60.
Thala Africae opp. 3 21.
theatri licentia 1 77, 11 13, 13 24. theatrum locus consultandi H 2 80. theatrum Marcelli 3 64. Neapolitanum 13 33. Pompeii comburitur 3 72. eius scena a Tiberio structa 6 45. magnitudo populi in eo 13 54. theatrum quomodo olim fuerit 14 20.
Thebae veteres Aegypti 2 60.
Theophanes Mytilenensis 6 18.
Theophilus 2 55.
Thermae sinus 5 10.
Thermus Minucius 6 7.
Theseus 4 56.
Thessali 6 34.
Thraces 2 64 et 66. a Romanis vincuntur 4 46 et 48. Romanis etiam auxiliantur 4 48. H 1 68.
Thracia 2 66 et 67. 3 38. H 1 11.
Thrasea Paetus 13 49. Patavio oriundus 16 21. senatu exit 14 12, 16 21. eius de Antistio sententia 14 48. firmitudo animi 14 49. oratio contra provincialium superbiam 15 20. occursu Neronis prohibetur 15 23, 16 24. apud Neronem accusatur 16 21 et 22. codicillos ad Neronem componit 16 24. mortis arbitrium ei permittitur 16 33. venas secat 16 35. verae gloriae exemplar H 2 91. ab Aruleno Rustico laudatur A 2.
Thrasullus 6 20. eius filius 6 22.
Thubuscum Africae opp. 4 24.
Thule insula A 10.
thura sudantur G 45.
Thurii 14 21.
Thyestes O 3.
Tiberiana domus H 1 27.
Tiberina ostia 15 42.
Tiberis exundatio 1 76. H 1 86. de remediis disputatur 1 79.
TiNero ab Augusto imperator appellatur 1 3. adoptatur 1 3. imperium adipiscitur 1 5. Germanicum timet oditque 1 7 et 52. mores eius 1 4. obscura verba 1 11. ad exercitum se iturum simulat 1 47. Iuliam olim uxorem necat 1 53. sodalis Augustalis 1 54. Agrippinam odit 1 69. in acta sua iurari prohibet 1 72. patris patriae nomen recusat 1 72. legem maiestatis reducit 1

72. imperia ad finem vitae continuat 1 80. imperator salutatur a militibus 2 18. Urgulaniae adest apud praetorem 2 34. hereditates, nisi amicorum, non adit 2 48. novies ab Augusto in Germaniam missus 2 56. dominus dici non vult 2 87. Germanici morte laetatur 3 2. firmus adversus pecuniam 3 18. in Campaniam proficiscitur 3 31, 4 57. litterae eius super luxu civitatis 3 53. in deterius mutatur 4 6. liberalis 2 48. parcus 3 52. Drusum filium mortuum landat 4 12. spernendis honoribus validus 4 73. templum eius 4 15. in ulteriore Hispania 4 37. Smyrnae 4 56. omnia facta dictaque Augusti observat 4 37. effigies eius 4 64 et 74. habitus corporis 4 57. munificentia 2 48, 4 64, 6 45. in insulam Capreas se abdit 4 67. in specu periculum adit 4 59. dominatur violentius mortua matre 5 3. saevit in Drusum nepotem 6 23 et 24. libidines 6 1. litterae 6 6. scelera 6 6. debitoribus subvenit 6 17. Galbae praesagit imperium 6 20. Chaldaeis dat operam ib. vestium aggestu necatur 6 50. vita eius et mores 6 51. eloquentia 13 3. imperat annis xxiii O 17.
- Tiberius Drusi f. 6 46.
- Tiburs 6 27.
- Tiburtum fines 14 22.
- Ticinum 3 5. H 2 17 et 27 et 68 et 88.
- Tigellinus v. Sofonius Tigellinus.
- Tigranes Armeniae rex 2 3. Romae supplicio afficitur 6 40.
- Tigranes Cappadox Armeniae rex 14 26. alienigena a Parthis vocatur 15 1. Adiabenos vastat ib.
- Tigranocerta Armeniae urbs 12 50. Corbuloni deditur 14 24. a Tigraane occupatur 15 4. obsidetur a Parthis 15 4. obsidione liberatur 15 5.
- Tigris fl. 6 37, 12 13.
- Timarchus 15 20.
- Timotheus Atheniensis H 4 83.
- Tingitana Mauretaniae provincia H 2 58.
- Tiridates regnum Parthorum occupat 6 32 et 37. regio insigni decoratur 6 42. fugae specie discedit 6 44.
- Tiridates Vologesis frater 12 50. fit rex Armeniae 13 34, 15 14. Armeniam bello petit 13 37. de colloquio cum Corbulone agit 13 38. praelium cum Romanis parat 13 40. discedit ib. ex Armenia abire cogitur 14 26, 15 1. diademate a Vologese evinctus 15 2. diadema Romae accipere non recusat 15 24. legatos ad Corbulonem mittit 15 27. cum illo colloquitur 15 28. Romam venit 16 23.
- Tiro Apinius v. Apinius.
- Tiro Ciceronis libertus O 17.
- tirocinii dies 12 41.
- Titianus v. Salvius Titianus.
- Titidius Labeo 2 85.
- Titii sodales 1 54.
- Titius Iulianus H 1 79.
- Titius Proculus 11 35.
- Titius Sabinus 4 18. accusatio eius differtur 4 19. dolus in eum struitur 4 68. in carcerem tractus damnatur 4 70. circumventus a Latiari 6 4.
- Titus Vespasiani filius H 1 1 et 10. eius ingenium H 2 1, 4 86. Berenicen reginam amat H 2 2. Veneris templum adit ib. Vespasianum Mucianumque conciliat H 2 5. consiliorum inter eos nuncios H 2 79. Iudaico bello praeponitur H 2 82, 4 51, 5 1. consulatum absens init H 4 38. validissima exercitus pars ei traditur H 4 51. pietas eius erga fratrem H 4 52. comitas erga milites H 5 1. Hierosolyma obsidet H 5 1 et 10 et 11. aggeres et vineas parat H 5 13.
- Tmolus urbs Asiae 2 47.
- toga Britannis gestari coepta A 21. hirta O 26. picta 4 26.
- togati 16 27. H 1 38, 3 70. A 9. O 6.
- Togonius Gallus 6 2.
- Tolbiacum Germaniae opp. H 4 79.
- Toranius O 21.
- Toronaeus sinus 5 10.
- Torquata Silani uxor 3 69.
- Torquatus Silanus v. Silanus.
- trabeati equites 3 2.
- Trachalus v. Galerius Trachalus.

- Traianus imperator H 1 1. G 38.
 eius imperii felicitas A 3 et 44.
 secundus consulatus G 37.
 Tralliani pop. 4 55.
 transugarum apud Germanos poe-
 na G 12.
 Trapezus Asiae civitas 13 39. H 3
 47.
 Traulus Montanus eques 11 36.
 Trebellianus Rufus 2 67. Cotyis
 liberorum tutor 2 67, 3 38. sua
 manu cadit 6 39.
 Trebellius Maximus 14 46. Bri-
 tanniae legatus H 1 60. A 16.
 inde profugit H 2 65. A 16.
 MTrebellius legatus 6 41.
 Trebonius Garutianus H 1 7.
 Treveri 1 41, 3 42. H 1 53, 4
 18 et 28 et 37 et 69 et 70. G
 28. Treverorum ala 2 14. H 2
 28. colonia H 4 62 et 72.
 Triaria LVitellii uxor H 2 63.
 eius licentia H 2 64. superbia
 ac saevitia H 3 77.
 Triboci Germaniae pop. H 4 70.
 G 28.
 tribunal e caespite 1 18.
 tribuni militum consulari potestate
 1 1.
 tribuni militum pellantur 1 23.
 tribuni plebei 1 15. H 2 91.
 tribunicia potestas 1 3 et 7 et 9
 et 10. H 1 47. summi fastigii
 vocabulum 3 56. tribunicii via-
 tores 16 12. tribunicius ius 1 2.
 coercetur 13 28.
 tributa necessaria H 4 74. tributo-
 rum deminutio 2 56.
 Trimerus insula 4 71.
 Trinobantes Britanniae pop. 14 31.
 A 31.
 Trio Fulcivius accusator 2 28 et
 30. Pisonem apud consules po-
 stulat 3 10. a Tiberio monetur
 3 19. consul 5 1. facilis capes-
 sendis inimicitiis 5 11. exitium
 ei differtur 6 4. metu se ipse
 necat 6 38.
 Trivia 3 62.
 triumphales imagines 15 72. trium-
 phalia insignia 1 72, 3 48 et 72,
 4 18 et 44 et 46, 11 20, 12 3
 et 28 et 38, 15 72. H 1 79, 2
 78, 4 4. A 40. triumphalis ve-
 stis 1 15, 12 41, 13 8.
 triumphus de populis regisque in-
 tegrus acquirantur 12 20.
 TACITUS. II.

- triumphale supplicium 5 9.
 Trogius Saufellus 1 35.
 Troja 12 58, 15 39. parens urbis
 Romae 4 55. Troiae ludicrum
 11 11.
 tropaea 2 18. de quo posita 15 18.
 Troxobores Clitarum dux 12 55.
 Trutulensis portus Britanniae A 38.
 Tubantes Germani 1 51, 13 55 et
 56.
 Tubero v. Seius Tubero.
 Tuberonum nomen veteri quoque
 reipublicae invisum 16 22, 12 1.
 Tudri nobile genus G 42.
 Tugurinus v. Iulius.
 Tuisco Germanorum deus G 2.
 Tullianus v. Vulcatius.
 Tullius Flavianus H 3 79.
 Tullius Senecio v. Senecio.
 Tullius Valentinus H 4 68. con-
 cionibus potens H 4 69. a Ce-
 riale invaditur H 4 71. capitur
 ib. damnatur H 4 85.
 Tullius rex 3 26, 6 11. leges eius
 12 8.
 tumulus Agrippinae 14 10. Caesa-
 rum 3 9. Iuliorum 16 6. Octa-
 viorum 4 44. Patrobii H 1 49.
 Varianarum legionum 1 62, 2 7.
 Tungri Germaniae pop. H 2 14 et
 15. H 4 55 et 79. G 2. signa
 ad Civilem transferunt H 4 16.
 omnes se illi dedunt H 4 66. in
 Britannia pro Romanis militant
 A 36.
 Turesis Thracum dux 4 50.
 Turoni Galliae pop. 3 41 et 46.
 Turpio Ambivius O 20.
 Turpilianus v. Petronius.
 CTurranius annonae praefectus 1
 7, 11 31.
 Turulius Cerialis primipilaris H 2
 22.
 Tusci 11 24. inde histriones.
 Tuscus vicus 4 65.
 Tutor v. Iulius Tutor.
 Tyrrhenus Atye rege genitus 4 55.
 Tyrus 16 1.
 Ubii 1 31 et 36 et 37 et 71, 12
 27. H 4 18 et 55 et 63 et 77,
 5 22. praedas e Germania pe-
 tunt H 4 28.
 Ubiorum ara 1 39. oppidum 1 36,
 12 27.
 Ulixis in Germania monumenta G 3.
 O 16.
 ultionis ara 3 18.

- Umbria 4 5. H 3 41 et 42 et 52.
 Umbricius haruspex H 1 27.
 TUMMIDIUS Quadratus Syriae praeses 12 45. Iudaeos coercescit 12 54. discors Corbuloni 13 9. moritur 14 26.
 unciarum fenus 6 16.
 Unsingis fl. 1 70.
 Urbicus Pompeius 11 35.
 Urbina O 38.
 Urbinum H 3 62.
 URGULANIA Augustae percara 2 34.
 in ius a Pisone trahitur 4 21.
 pugionem nepoti mittit 4 22.
 uri 4 72.
 Usipetes vel Usipii 1 51, 13 55 et 56. H 4 37. G 32. A 28 et 32.
 Uspe urbs 12 16. Uspenses 12 17.
 uxores exsulum comites 15 71. vi-
 rorum comites in provinciis 3 33.
 vacationes militares 1 17. ex fisco
 solutae H 1 46 et 58. eorum
 pretia 1 35.
 vada H 5 20 et 21.
 Vahalis fl. 2 6. H 5 26.
 Valens v. Fabius, Donatius, Man-
 lius, Vectius.
 Valentinus v. Tullius.
 Valerius Asiaticus bis consul 11 1.
 Viennae genitus ib. a Messalli-
 na pervertitur 11 2. Suillio ac-
 cusante 11 2, 13 43.
 Valerius Asiaticus Belgicae lega-
 tus H 1 59. Vitellii gener ib.
 consul designatus H 4 4 et 6.
 Valerius Capito ab exsilio restitui-
 tur 14 12.
 Valerius Corvus 1 9.
 Valerius Fabianus 14 40.
 Valerius Festus legatus H 2 98.
 affinis Vitellii H 4 49. equites
 in caedem Pisonis mittit H 4 50.
 Valerius Marinus H 2 71.
 Valerius Messala v. Messala.
 Valerius Messallinus 3 18. oratio
 eius in senatu 3 34.
 Valerius Naso 4 56.
 Valerius Paulinus H 3 42.
 Valerius Ponticus 14 41.
 Valerius Potitus 11 22.
 MValerius consul 3 2.
 Vandali Germaniae pop. G 2.
 Vangio Suevorum rex 11 29, 12
 30.
 Vangiones Germaniae pop. 12 27.
 a Romanis deficiunt H 4 70. G
 28.
 Vannius Suevorum rex 2 63. re-
 gno pellitur 12 29.
 Vardanes Vologesis filius 13 7.
 Variana clades 1 10 et 57 et 61,
 12 17. Varius exercitus 2 7
 et 25, 12 15.
 Varilia v. Apuleia.
 Varii poetae Thyestes O 12.
 Varini Germaniae pop. G 40.
 Varius Crispinus tribunus H 1 80.
 Varius Ligur Aquiliae adulter 4
 42. accusatores pecunia corrup-
 pit 6 30.
 Varius Lusius v. Lusius.
 Varro O 23.
 Varro Cingonius v. Cingonius.
 Varus v. Alphennus, Arrius, Crispi-
 nus, Plancius, Quintilius.
 Vasaces praefectus equitum Par-
 thorum 15 14.
 Vascones pop. H 4 33.
 Vaticana vallis 14 14. Vaticani in-
 salubria loca H 2 93.
 Vatinius scurra 15 34. gladiatores
 edit ib. rapinae eius H 1 37.
 PVatinus O 2 et 34 et 39.
 vectigalia 13 50. venalium manci-
 piorum 13 31. vectigalium socie-
 tates 3 50. vectigalibus viri con-
 sulares impositi 15 18.
 Vectius Valens Messallinae adul-
 ter 11 30 et 31. necatur 11 35.
 Vedii Pollionis luxus 1 10. poten-
 tia 12 60.
 Vedius Aquila legionis legatus H
 2 44. Patavium venit H 3 7.
 Veianus Niger 15 67.
 Veiento v. Fabricius.
 Velabrum H 1 27, 3 74.
 velamenta et infulas praeferre H 1
 66, 3 31.
 Velleda virgo fatidica H 4 61. eam
 alloqui negatur H 4 65. dona ei
 a Germanis mittuntur H 5 22.
 eam Romani hortantur ad pacem
 H 5 24. numinis loco habetur
 G 8.
 Velinus lacus 1 79.
 PVellaenus 3 39.
 Velloclatus Cartimanduae adulter
 H 3 45.
 vena auri G 5. argenti 11 20.
 Venedi Sarmatiae pop. G 46.
 venenum quo Athenienses damna-
 tos perimunt 15 64.
 Veneti pop. 11 23.
 Venetus Paulus 15 50.

Ventidius Cumanns 12 54.

PVentidius Pacorum interficit H 5 9. G 37.

Venus concepta mari H 2 3. Amathusia 3 62. Erycina 4 43. Genetrix 16 27. Stratonice 3 62. Paphia H 2 2 et 3.

Venusius Britannorum dux 12 40. ferox Romanisque infensus H 3 45. regno potitur ib.

Verania Pisonis Liciniani uxor H 1 47.

QVeranius Cappadociae legatus 2 56. accusationem contra Pisonem parat 2 74. Trioni non concedit 3 10 et 13 et 17. sacerdotio honoratur 3 19. consul 12 5. Britanniae legatus 14 29. intra annum exstinguitur A 14.

Verax Civilis nepos e sorore H 5 20.

Vercellae oppidum H 1 70. O 8.

Vergilio Atilius H 1 41.

Verginius Rufus ad imperium sollicitatur H 1 8 et 9. Germaniae inferioris legatus H 1 8. cunctatur H 1 52. consul ab Othone destituitur H 1 77. domi a militibus obsidetur H 2 49. per aversam portam fugit H 2 51. mors eius a militibus exposcitur H 2 68.

Verginius Rufus rhetor exsulat 15 71.

Verginius Capito H 3 77. 4 3.

Verona civitas H 3 8. et 10 et 50 et 52.

Verritus Frisiorum dux 13 54.

versura vetita 6 16.

Verulamium Britanniae municipium 14 33.

Verulana Graecilia H 3 69.

Verulanus Severus legatus 14 26. in subsidium Tigrani mittitur 15 3.

Verus Atilius v. Atilius.

Vesularius Flaccus 2 28. necatur 6 10.

Vespasianus Flavius adstricti moris auctor 3 55. a Claudio in partem rerum assumptus A 13. periculum sub Nerone adit 16 5. ad Iudaicum bellum mittitur H 1 10. fatis ei destinatum imperium H 1 10, 2 1 et 78. solus principum in melius mutatus H 1 50. Othoni cum exercitu Iu-

daico accedit H 1 76. bellum Iudaicum profligat H 3 4. cum Muciano consilia miscet H 2 7. cuncta praeter Hierosolyma capit H 5 10. virtutes eius H 2 5. liberalitas O 9. vigilantia, parcimonia, diligentia, sapientia H 2 77. bellum adversus Vitellium meditatur H 2 74. imperator salutatur H 2 80. Alexandriam pergit H 3 48. in privata fortuna fratre minor 3 65. honores ei a senatu Romano decreti H 4 3. consulatum absens init H 4 38. caecum et manu aegrum sanat H 4 81. Serapidis templum adit H 4 82. Iudaico bello Titum filium praeposit H 2 82, 5 11. Britanniam recuperat A 17.

Vestae aedes H 1 43. templum in Capitolio 15 36. conflagratur 15 41.

Vestae virgines 1 8. testimonium in foro dicunt 2 34. sedes earum in theatro 4 16. obviae ducibus ad pacem conciliandam H 3 81. locum restituendo delubro perluunt H 4 53.

Vestalia sacra 2 86.

vestes viris feminisque promiscuae 3 53.

SexVestilius praetorius 6 9.

Vestinus Atticus consul 15 48. acre eius ingenium 15 52. occiditur 15 68.

LVestinus eques Rom. H 4 53.

Vestricius Spurinna H 2 11. Placentiam obtinet H 2 18 et 36.

Vesuvius mons 4 67.

Vetera castrorum nomen 1 45 et 58. H 4 18 et 35 et 57. a Civile obsidentur H 4 36. capiuntur ac diripiuntur H 4 60 et 62. Civilis ibi consedit H 5 14.

veteranorum vexillum 3 21.

Vettius Bolanus legionis legatus 15 3. Britanniae praepositur H 2 65. inter Vitellium ac Vespasianum ambiguus H 2 97. feroci provinciae nimis placidus A 8. amorem loco auctoritatis acquirit A 16.

LVetus v. Lantistius.

vexilla equitum H 2 11. nomen Vitellii praeferebat H 2 85.

vexillarii 1 38, 14 34. H 1 41, 2 d *

- 18 et 66 et 83 et 100, 3 6 et 48. vexillarius cohortis H 1 41, 3 17.
- via Appia 2 30. H 4 11. Bedriacensis H 3 47. Caspia 6 33. Flaminia 3 9, 13 47. H 2 64, 3 79 et 82. Ostiensis 11 23. Postumia 3 21. Sacra H 3 68. Salaria H 3 78.
- viatores tribunicii 16 12.
- Vibenna Caelis 4 65.
- Vibidia virgo Vestalis 11 32. Claudium pro Messallina orat 11 34.
- Vibidius Varro senatu movetur 2 48.
- Vibillius Hermundurorum dux 2 63, 12 29.
- Vibius Crispus 14 28. O 1. dives et potens H 2 10. inter delatores nominatur H 4 41. Marcellum curia excedentem sequitur H 4 23.
- Vibius Fronto equitum praefectus 2 68.
- Vibius Marsus 2 74 et 79, 4 56. vetustis honoribus vir 6 47. Syriacae legatus 11 10.
- Vibius Secundus eques Romanus repetundarum damnatur 14 28.
- Vibius Serenus 4 13. in Amorgum insulam deportatur ib. pater et filius eodem nomine 4 28. filius patrem accusat ib. districtus accusator 4 36.
- Vibonum civitas 13 57.
- Vibulenus miles gregarius 1 22 et 23. occiditur 1 29.
- Vibulenus Agrippa 6 40. venenum haurit ib.
- Vibullius praetor 13 28.
- Vicetia municipium H 3 8.
- Victor v. Claudius.
- Victoriae simulacrum 14 32.
- Vienna 11 1. H 2 66. colonia H 1 66.
- Viennenses H 1 65 et 66 et 77. Lugdunensibus discordes H 1 65.
- vigiliarum initia per centuriones nuntiata 15 30.
- vigilum cohortes H 3 64 et 69.
- vigintiviratus 3 29.
- villae 3 53, 14 9.
- vincire pollices societatis sanciondae causa 12 47.
- Vincius Rufinus 14 40.
- Vindelici pop. 2 17.
- Vindex v. Iulius Vindex.
- Vindonissa Germaniae opp. H 4 61 et 70.
- Vinicianus Pollio 6 19.
- MVinicius Tiberii progener 6 15 et 45.
- TVinius consul H 1 1 et 11 et 13. deterrimus mortalium H 1 6. eius de Galba sententia H 1 32. occiditur H 1 42. vita eius et mores H 1 37 et 48. testamentum irritum H 1 48.
- Vipsania Agrippae filia, Tiberii uxor, mater Drusi 1 12. moritur 3 19.
- Vipsanii porticus H 1 31.
- Vipsanii Gallus praetor moritur 2 51.
- Vipsanii Laenas 13 30.
- LVipsanius consul 1 23.
- MVipsanius Agrippa v. Agrippa.
- Vipstani Apronianus proconsul H 1 76.
- Vipstani Messala tribunus H 3 9 et 18. eius opinio de oratorum veterum praestantia O 14 et 15 et 23. Saturnium militibus eripit H 3 11. historiae scriptor H 3 25 et 28. pius et eloquens H 4 42.
- CVipstani consul 14 1.
- Virdius Geminus H 3 48.
- Virgilius O 12 et 13 et 20. Lucretio postpositus O 23.
- Virgilianus Iuncus 11 35.
- virgo triumvirali supplicio non afficitur 5 9.
- Visellius Varro legatus 3 41. consul 4 17. CSilius accusat 4 19.
- Vistilia stupri licentiam vulgat 2 85.
- Visurgis fl. 2 9, 11 16 et 17.
- Vitellia Petronii socrus 3 49.
- Vitelliani vincuntur H 2 14. in partes transeunt H 4 63 et 69. eorum virtus et constantia H 4 2.
- Vitellius Saturninus H 1 82.
- AVitellius consul 11 23. pavidum eius ingenium 14 49. legatos in Germaniam mittitur H 1 9 et 52. defectio eius ac motus H 1 51. apud severos humilis H 1 52. imperator consalutatur H 1 57. torpor eius ac luxur H 1 62, 2 31 et 62, 3 36 et 63. ingenii mobilitas H 2 57. cum Othone comparatur H 2 31. ad

- bellum proficiscitur H 2 57. curis gravibus impar H 2 59. Lugdunum venit ib. filium Germanici nomine appellat ib. caesos cives laetus videt H 2 70. Romam ingreditur H 2 88. Augusti nomen assumit H 2 90. inexplēbiles eius libidines H 2 95. Caesarem se dici vult H 3 58. condiciones ipsi oblatae H 3 63. cum Sabino paciscitur H 3 65. surdae ipsius aures ad fortia consilia H 3 67. palatio exit, dein regreditur H 3 68. culpam in milites confert H 3 70. occidit H 3 85. tempus imperii ipsius O 17. imagines eius deiciuntur H 3 12. eius filius H 2 59, 3 60. occiditur H 4 80.
- LVitellius imperatoris pater** H 3 86. consul 6 28. ter consul 14 56. H 1 9 et 52, 3 66. Messalinae obsecundat 11 3 et 33. censor 12 4. H 1 9. matrimonium Claudii et Agrippinae perperat 12 5. accusatur 12 42. sinistra de eo in urbe fama 6 32.
- LVitellius imperatoris frater** H 1 88. adulantibus se offert H 2 54. atrox sententia eius in Caecinam H 3 37. Blaesum accusat H 3 38. tuendae urbi relinquitar H 3 55. ad bellum in Campaniam mittitur H 3 58. Tarračinam capit H 3 77. infamis, sed industrius ib. interficitur H 4 2.
- PVitellius** 1 70. ad census Galliarum mittitur 2 6. accusationem in Pisonem instruit 2 74. Trioni non concedit 3 10. accusatur 5 8. se ipse occidit ib. uxor eius 6 47.
- QVitellius (P. frater)** senatu movetur 2 48.
- Vitia Fufii Gemini mater** 6 10.
- vitis aurea** H 5 5.
- vitrum in Iudaea** H 5 7.
- vittis coronisque evinctum spatium templi extruendi** H 4 53.
- vitulus cui caput in crure** 15 47.
- Vivianus Annus** 15 28.
- Vocetius Helvetiae mons** H 1 68.
- Vocontii pop.** H 1 66.
- Vocula v. Dillius et Sarioleuus.**
- Volaginius** H 2 75.
- Volandum Armeniae castellum** 13 39.
- Volesus Messala** 3 68.
- Vologeses Parthorum rex** 12 14. ex pellice Graeca ortus 12 44. Armeniam invadit 12 50. inde abscedit 13 7. obsides Romanis tradit 13 9. iterum bellum movet 13 34. defectione Hyrcanorum attinetur 13 37, 14 25. concilium vocat 15 2. arma Romana vitat 15 5. adversus Paetum proficiscitur 15 10. illum ad deditionem compellit 15 14. legatos ad Neronem mittit 15 24. Vespasiano auxilia offert H 4 51.
- Volsci** 11 24.
- Volusius Proculus** 15 51 et 57.
- CVolusius** H 3 29.
- LVolusius moritur** 3 30.
- LVolusius decrepitae aetatis moritur** 13 30. divitiae eius 13 30, 14 56.
- QVolusius consul** 13 25. census per Gallias agit 14 46.
- Vonones Medis praesidens** 12 14. ad regnum Parthorum accitur ib. moritur ib.
- Vonones Parthorum rex** 2 1 et 2. pellitur regno 2 3. ab Armeniis rex creatur 2 4. inde amovetur 2 56. in Ciliciam amovetur 2 58 et 68. occiditur 2 68.
- Vopiscus Poppaeus** H 1 77.
- Votienus Montanus** 4 42.
- Vulcatius Araricus** 15 50.
- Vulcatius Moschus** 4 43.
- Vulcatius Tertullianus** H 4 9.
- Vulcatius Tullinus** 16 8.
- Vulsinii** 4 1.
- Vulsiniensis Seianus** 6 8.
- Xenophon** O 31.
- Xenophon Claudii medicus** 12 61 et 67.
- Zeno Armeniae rex creatur** 2 56.
- Zenobia Rhadamisti uxor** 12 51.
- Zeugma opp.** 12 12.
- Zorsines Siracorum rex** 12 15 et 17 et 19.

INDEX VERBORUM.

- Ab** annis xvi missio 1 19 et 26.
ab legibus puniuntur delicta 3 69.
a quo inciperet respublica dignus
H 1 15. a Romanis pedes con-
ferti 4 25. ab Sipylo Magne-
tes 2 46. a metu parvare H 4
72. ab epistolis, ab rationibus
15 35.
abactos partus 14 63.
abdere in insulam 2 85. offensione
gravi et dissimulata 3 64.
aberant ab exitio legati haud mul-
tum, *parum aberat quin cum in-
terficerent* 1 32.
abiectius nati O 8.
ablatus v. auferre.
abluendo cruori balineas petit H
3 32.
abnuere caedem 1 23. adversa H
3 52. nihil abnuendo 2 22.
abolere vires alicui, *adimere* H 4
39. memoriam H 1 84. abolen-
tur in posterum praemia accusa-
torum 4 30. abolita effigies SCto
11 34. abolitum igni corpus 16 6.
abolitio manet, *res abolita non re-
stituitur* 14 51.
abrepti vinctique H 1 56. abripit
dispersos pavor fugientium H 2
26.
abrogati consulatus quos Vitellius
dederat H 4 47.
abrumper blandimenta vitae H 2
53. fidem per scelus H 4 60. dis-
simulationem 11 26. venas 15
59, 16 9. vitam a civitate, *disce-
dere e civ.* 16 28. voluptates, *ne-
gligere, amovere* H 4 64. abrup-
tae naves H 2 36. abrupta con-
tumacia 4 20. spes H 3 63. per
abrupta, *contumaciter* A 42. Gal-
bae amicitia in abruptum tractus
H 1 48.
abscedere a corpore 1 7. accusato-
res abscedere dicuntur, *cum ac-
cusationem deponunt* 2 34. ab-
cessum manibus aequis e proe-
lio 1 63.
abscessus pro *secessu* 4 57. conti-
nuus, *absentia* 6 38.
abscindere venas 15 69, 16 11.
absens sponte v. sponte.
absentiae consilium suscipere 4 64.
longae absentiae condicione amis-
sus A 45.
absistere, *discedere*. miles abstittit
2 31. accusator abstittit *ab accu-
satione* 2 34.
absolvere fidem H 2 60. populum
bello 4 23.
absolutioni erat hoc 3 13.
abstertere vulnere, *repellere* 13 44.
abstinere auribus principis, *parcere*
13 14. manibus H 2 44.
abstractus adversis paternis, *simul
perditus* 4 13. *adde* H 4 2.
abstrudere tristitiam 3 6. metum
15 5.
abstrusus Tiberius, *tectus* 1 24.
absumi non utilitate publica, sed in
saevitiam unius 15 44.
absurdus sordidusque Iudaeorum
mos H 5 5. non absurdus inge-
nio H 3 62. absurdum aetatis eo-
rum, *parum conveniens* 12 9. non
absurdum ab etc 3 47. H 4 48.
ingenium 13 45. absurdum non
reor noscere 13 45. non absurda
cognitu 6 28.
abunde ratus, *satis fore* H 2 95.
accedere aliquem H 3 24. accede-
re sacramento alicuius H 1 70.
societatem 12 31. suadentibus
speciosiora, *facere quod illi cen-
suerint* H 1 34. venditionibus
(hortorum ac domuum), *una vendi*
1 73. accedi clementer loca po-
terant 12 33.
accelerare H 2 14 et 100, 3 15.
accelerari A 43. accelerata Ve-
spasiani coepta H 2 85.
accendere contumacia et odii 1 53.
delicta remediis intempestivis 12
54. dolorem, *augere* 15 1. ira
magis quam metu 15 3, 1 69. in-
iurias interpretando A 15.

accidens genibus H 3 38.
 accinctus, *gladio succinctus* 11 18.
 H 2 88 et 89. studiis popula-
 rium 12 44.
 accingere ad fastigium patrum 6
 31. se iuvene, eo adoptando sub-
 sidium sibi parare 12 25. turmas
 ad munia peditum 12 31. accingi
 in audaciam H 3 66. in contra-
 rium O 16.
 accipere dicta, audire 1 66. aliquid
 ex utilitate, instituire propter uti-
 litatem 15 43. caerimonias annus
 dicitur quo primum institutae 1 54.
 census per Gallias 1 33. in maius
 H 1 52. sacramentum alicuius H
 2 6. societatem H 4 26. suspici-
 ones adversus aliquem 14 4. id
 miles accepit omen praesentium,
 in omen, pro omine 1 28. aspere
 aliquid 4 31. excusatus 3 6. in-
 temperanter nuntium 2 75. in de-
 minutionem sui fastigium muliebre
 1 13. laetius 6 10. preces super-
 bium accipere 2 37. sub imperium
 cuncta 1 2. quae villa accipie-
 bantur, ut villa H 2 91. ultra
 gaudium mortale 15 23.
 accisis crinibus G 19.
 accita ars haruspicum H 2 3. ac-
 cita quae usquam egregia 3 27.
 lascivia, externa 14 20. accitus
 in adoptionem H 2 1.
 acclive iugum A 35.
 accolis fluvii orbatu Tiberis 1 79.
 solito inter accolae odio H 5 1.
 accollunt Pontum H 3 47.
 accrescit emptoribus in partem pre-
 tii vectigal vicesimae 13 31.
 accucurrit H 3 12.
 accumulator opum 3 30.
 accusare criminiosus H 3 38. ac-
 cusabant violatum ab eo thesau-
 rum 14 18. accusandis utrisque
 immittit eum 11 1. accusandis
 reis saevius et continuus 11 5.
 accusare auctorem, tanquam au-
 ctorem 1 39.
 accusationem exsequi 4 29. subire
 H 2 42. accusationes capessere
 4 52. accusationes et crimina in-
 struere 2 74. accusationis com-
 plementum 3 38.
 accusator districtus 6 36. accusato-
 rem (et crimina) moliri 12 22.
 accusatores cedunt, corripunt,
 ingruunt, irruunt, v. suis locis.

acer militiae H 2 5. acre discri-
 men 15 3. iurgium H 4 6. ser-
 vitium 4 46. acrius periculum 15
 3. acria vincula 3 28. initia H
 2 72. acer accendendo bello H
 4 1. acrior ambitus 14 28. cau-
 sa odii, quia iniqua 1 33. acrior
 gloria virtutibus, poenitentia fla-
 gitii H 3 51. acrior libertas Ger-
 manorum regno Arsacis, maior
 ad pugnandum stimulus G 37.
 acriori viri esse merito perire
 H 1 21. acris (etiam tum) liber-
 tas P. R. 13 50. acris custodia
 1 5. annona 4 6. memoria face-
 tiarum asperarum 15 68. acerrimam
 faciem praetulit bello H 2 86.
 acerbe conquirendis pecuniis H 3
 76.
 acerbissima captivitas H 3 83.
 acerbitas publicationis 13 50. pa-
 rentis erepti A 45.
 acies densa armis virisque 14 30.
 diversa, v. diversus. protrita ho-
 stium H 2 26. stetit postero die
 2 11. aciem ausus hostis 12 28
 et 32. aciem adversam nobis in-
 struxere 11 24. aperuit dies v.
 aperire, in aciem adsistit ordo
 agminis 2 17. aciem componere
 v. componere. acie compositi 4
 73. in acie praedae nihil 2 13.
 acies diriguntur incursibus vagis
 2 45. miscetur H 2 25.
 acquiescere Cremonae H 3 22, morte
 14 64.
 acquirere fidem 15 37.
 acriter fovere gratiam alicuius 6
 45. incendere 13 12. rapere spem
 (adoptionis) H 1 13. repellere
 aliquem 13 25. speculari H 3
 38. sumere bellum 13 34. acrius
 experiri 4 54. acrius quam con-
 sideratus H 1 83. exposcere H
 4 19.
 acta et instantia simul fugere 6 48.
 acta fato H 2 72. nobilitas sine
 probro 12 32. patrum (s. sena-
 tus) componere 5 4.
 actiones ceterae promiscuae ac pa-
 res, sc. in libertos ingratos 13 27.
 actitavit mimos H 3 62.
 actori publico mancipati servi 2 29,
 3 67.
 actu eodem invisior H 1 12.
 ad aes informe liquefacta imago 15
 22. ad ambigua sonitus casum

- aperire 4 50. ad amicitiam Caesaris validus 6 8. ad amoenitates omnes municipiorum resistere H 2 87. ad celebritatem nominis erecti H 2 8. ad cupidinem et fastidium proturbatus 11 26. ad curas publicas intentus 4 72. ad deterrima nemulus 12 37. ad diem illum remeaverat 15 60. ad dicendum testimonium exterriti v. exterritus. ad ea veniam ei tribuit, *cum haec dixisset* 12 37. ad epistolas dixit, *acceptis lectisque* H 2 64. ad exemplar delegit eum H 2 91. ad externa obscuratur scelus intestinum 16 23. ad facinus omne corruptus H 1 72. *adde* 16 8. ad fallendum propior ei fides H 2 8. ad flagitia subsidium v. subsidium. ad flagitium omne exercita 14 25. ad gaudia facilis credulitas 14 4. ad haec, *his auditis* 1 44. ad hoc, *insuper* H 1 6. ad hostem ducere milites, *in* 2 52. ad id, *hactenus* 12 11 et 38. ad imperia nova laetantes 2 1. ad metum mutare spes alicuius 13 9. ad minas erumpere 11 35. ad misericordiam evinci 11 37. ad modestiam composuit eos damnum H 2 27. ad mutationem laetus H 2 36. ad obsequium certare, *de obs.* 2 97. ad obsequium firmavit eos 13 40. ad nomen dictatorium erecti 14 57. ad occasiones infida gens 14 22. ad officia legum imbueri socios 14 32. ad pericula degener 1 40. praecipuus 14 58. ad perniciem arguere 3 49. ad poenitendum libertas 3 51. ad poenitentiam mutari 11 33. primi 1 28. ad posteros iactantia gloriaque 1 8. ad praesentiam v. *praesentia*. ad regionem aliquam irrumpere H 1 79. ad res novas tentare aliquem v. *tentare*. ad secretum omne particeps 15 50. ad servitium omne fracti H 2 17. ad supplenda damna certavere 1 71. ad usque bellum evalescunt auxilia 14 58. ornatum ad urbis 3 72.
- adaequare formam, aetatem etc factis Alexandri M. 2 73. addere aram defunctae 14 3. civem sibi aliquem, *recipere in civem* 4 43. classi cohortes H 1 87. custodes honoris causa 13 18. gloriam alicui, *comparare* H 3 6. legiones provinciae H 2 81. miserationem alicui, *excitare* 3 22. ludibria pereuntibus 15 44. Indos fastis 1 14. rectorem copias 2 11. nomen alicui H 1 62. addere opinionem A 40. terrorem et odium alicui H 1 31. additus in ordinem senatorium H 3 52. custodiae Pisonis H 1 43. legioni miles, *in eam conscriptus* H 3 25. addito tempore 12 6. addicentibus auspiciis 2 14. adductus, *serius* 14 4. adductum servitium et quasi virile 12 17. adductus (*severius*) imperare s. regnare H 3 7. G 43. adempta pernicitas equorum lubrico itinerum H 1 79. ademptiones bonorum aberant 4 6. ademptio provinciae 2 76. adepti imperii primus dies 1 9. adepto principatu 1 7. adeptus rerum 3 55. adesis bonis H 1 4. adesse intentus Indis 11 11. adesse rudimentis pueritiae alicuius 14 53. adesse senatui, *de principe* 4 55. non adesse, *desse* 1 13, 4 16. adest eis lascivia A 32. virtus ib. adesse tributo *exigendo* 4 72. aderant in barbaros centu et clamore 4 25. aderant corpori custodes 6 37. aderat excubiis cohors 12 69. aderat ei licentia 3 33. modestia 4 15. robur aetatis 14 63. aderat vulgus ad magnitudinem beneficiorum, *offerebant se illis accipiendis* H 3 55. affore Britanniam H 1 52. novas vires H 3 1. adhaerere ancoris, *de navi quae ancoris detinetur* 2 23. castris 3 21. vineis adhaerebat silva H 2 25. adhaerescere egressibus 11 12. adhibere epulas in voluptatem novissimam 2 31. cruciatus 1 23. metum alicui H 1 71. munificentiae principis aliquid, *eam re aliqua promereri* 14 54. adhortari in bellum H 3 61. adhuc melius G 19. adiacens Tiberis H 2 93. adiacentibus superfunditur amnis H 5 14.

- adigere se in verba alicuius H 4 61 et 70. adigit universos ritu barbaro et patriis execrationibus H 4 15. adigere, *subigere* A 28. adigere vulnus 1 61, 6 35. adigitur edere conscios (*nec tamen edit*) 4 45. adigebatur cupidine acriori frequentandi 15 33. adiunguntur naves 2 7.
- adiecta vulnera corpori iam trunco H 1 41. adiectus comitatu, *admixtus* H 2 65.
- adiectioes familiarum datae civitatibus et coloniis H 1 79.
- adiicere constantiam dictis, *ea constanter atque intrepide proferre* 15 55. destinationem vindictae 15 51. adiicere modum, *adhibere* 3 6. adiicere clamorem A 26.
- adimere fines v. fines.
- adiit in Marium Salvianus Drusum, *accusandi Marii potestatem a Druso petiit* 4 36. adire aures pontificis 11 32. dedecus 1 39. inter primores equo 3 45. invidiam 4 70. iter 15 31 et 36. municipia 2 38. Oceanum G 1. adire, *obire* 2 13. H 2 12. pugnam 13 36. scripto aliquem 4 39. quoquo adisset, *venisset* 2 43. adeuntur clementer iuga H 3 52.
- aditus prompti *ad regem* 2 1.
- adimentis nullis extrinsecus velare 12 61.
- adiungere sibi pignore parentes 3 43. adiungit proximam (priori) necem Laterani 15 60.
- adlevatur animum 6 43. adlevatae notae H 1 52.
- adlui mari H 2 81, 3 42. G 45.
- admiculis inniti O 2.
- administratio officii O 6.
- admittere quo minus etc. *committere* 2 40.
- admiratores O 21.
- admixtum caput corpori iam cremato H 1 49.
- admonere v. monere. ne Parthi quidem saepius admonuere G 37.
- admonitu modestissimi cuiusque H 3 81.
- admotae victimae *aris* 2 69. admotus spei alicuius, *de praeceptore* 14 53.
- adnuare equis 14 19, *iuxta eos*.
- adnectebat simul, *addebat* 2 26.
- adnexa hostibus, *vicina* 2 64. adnexa sanguini eius 5 1.
- adolere aras cruore captivo 14 30.
- altaria igne puro et precibus H 2 3.
- adolescere, *potentiores fieri* H 4 24. adollescunt herbae in solitam speciem H 5 7. adolescit ius legatorum, *angelur* H 4 48. lex de maiestate 2 50. adolevit auctoritas H 4 61. adoleverunt opes privatae auctu imperii 2 33. quantum superbiae socordiaeque Vitellio adoleverit H 2 74. adolevit erupitque cupido H 2 38. Muciani ope Vespasianum adolevisse H 4 24.
- adollescens ver 13 36. aestas 2 23. autumnus 11 31. nox H 1 23. seditio H 1 31. vitium 3 53.
- adulescentia sumptuosa H 2 49.
- adoptio in Domitium festinatur 12 25. senilis 1 7. adoptio nuncuparetur H 1 17. in adoptionem accitus, *ut adoptaretur* H 2 1. adoptionis brevis 15 20.
- adorare vulgum H 1 36, *de imperatore*.
- adrepere saevitiae 1 74. animis 3 50.
- adscribi militiae v. militia.
- adstantes imagines (in theatro) 2 23.
- adstat deus ipse habitu tali apud templa 14 14. qui adstiterant in campis (hostes) 2 17.
- adstrepere alicui 1 18. clamore et vocibus H 2 90. adstrepunt reliqui, quae pauci incipiunt 2 12.
- adstricti moris auctor 3 55.
- adstruere decus alicui H 1 78. adstruere ei fortuna nihil aliud poterat A 44.
- adsuetudo omissa 4 16.
- adstulare castris 2 13. adstultibus uti 2 21.
- de advectu dei H 4 84.
- advehebantur quosque 2 45. H 5 16. advecta religio G 9.
- adventare 6 44, 14 32. alicui *auxilio* 6 44. propinqua Seleucia ib. 33. adventat excidium rei publicae H 4 13.
- adventibus G 1.
- adversa inferre alicui 3 4. adversa alicuius solatio afficere 3 24. adversa valetudinis rimari 2 69. adversam nobis aciem instruxere 11

24. adversis paternis abstractus 4
13. adverso rumore esse 14 11.
H 2 26.
adversum (s. adversus) aliquem iudicis partes assimilare 4 59. adversus Romanos sumpta fides 11
17. adversus aliquem suspiciones accipere 12 4. adversus aliquid ira 14 1. adversus externa floruius 11 4 et 24. adversus deos dolor 2 71. adversus flaminem responsum 3 71. adversus fortuita refoveri 15 36. adversus imperia lentae aures 1 65. adversus modestiam corruptor disciplinae H 2 12. adversus nepotem necessitudo 3 29. adversus proximos egens 4 69. adversus veteranos exitiosum praelium H 1 68. adversus sitim intemperantia G 23. adversus victores terror 12 29. adversus vim veneni clausum corpus 15 64. differentiam nostrae desidia adversus acerrima eorum studia demonstrasti O 33.
advertere, *conspicere, observare* 13 54. advertere durius 3 52. in P. Marcium consules more prisco advertere 2 32. in Seiani liberos adverteretur 5 9. odia vetera et recentia 4 21.
adulari aliquem H 1 32.
adulationes 2 32. saevae 4 20. adulatio quaesitor 3 57.
adulta auctoritas 1 46. coninratio 15 73. eloquentia O 25. adulta nocte H 3 23. Parthis nondum adultis H 5 8.
adulter in nepte Augusti 3 24. pervicax 1 53. adultero vacuo potiri 11 12. ob adulterum servum 6 40.
adulterium Octaviae fatetur 14 62. adulterio placere alicui H 4 55. adulteria flagrantissima 14 51.
adumbrata laetitia, *simulata* 4 31.
advocare sacramento nomina S. P. Q. R. H 1 55.
advocati, *causidici* 11 5 et 6. O 1. advocacy fides O 10. advocacy desidia, *in causis defendendis* O 4.
advolvi genna 1 35, 6 49, 15 71. aedituus H 3 74.
aeger manum H 4 81. morbo corporis H 3 38. aegra municipia A 33. quicquid usquam aegrum foret H 2 86.
aegrescere sollicitudine 15 25.
aemulari sectam veterum 6 22. vitiis 12 64. severitatem H 2 68. placita Stoicorum et studium philosophiae H 3 81. aemulabantur illicere H 2 62.
aemulatio gloriae 2 44. honoris A 21. municipalis, *diversa municipiorum studia* H 3 57.
aemulatus agit in urbe 13 46. aemulatu extincto H 3 66. aemulatu decoremus A 46.
aemulus ad deterrima 12 54. *competitor* H 2 74.
aequa regibus insolita, nedam infima 2 42.
aequabilis in suos 6 31. aequabili auctoritate et gratia 4 20. aequabilis officiis cunctis vitae H 4 5.
aequalitas exuta 1 4, 3 26. super aequalitatem ceterorum non erat 3 74. rebus modicis aequalitas facile habetur H 2 38.
aequabatur sanctissimis Arruntii artibus 6 7. Catonem caelo aequavit 4 34. vota longa patrum 15 19. aequare ictu contrario 15 9. aequabant legionariis eos militiae H 3 18.
aeque discordiam, aequae concordiam exitiosam A 15.
aequi absentium (regum) Parthi 6 36. aequo iure complecti pop. R. 2 82. aequis manibus abscessum 1 63. ex aequo agere A 20. H 4 65. in aequo tenere 12 12. quos in aequo videre, *eadem sorte* H 2 20. in aequum eniti 2 80. virtus ducum in aequo, *aequalis* 2 44.
aequinocitii sidus 1 70.
aequitas deum erga bona et mala documenta, *nilhil discriminis faciens* 16 3.
aerarium tractabatur a praetoribus H 4 9.
ad aes alienum hortatur 2 27. aes alienum simul omnium commotum 6 17. ad aes informae liquefacta imago 15 22. aera, *statae* O 11. aera legum vetustate delapsa H 4 40.
aestas insulae obversa in Favonium 4 67.
aestinare 13 17. contubernio ali-

- quem A 4. per ambitionem homines A 40. nos ab aestimantibus adsciti H 1 16. a diis aestimatur, *in honore habetur* 15 2. lecto per magistratos aestimatoque carmine 6 12.
- aestimatione recta severus H 1 14.
- aestnaria A 20 et 22 et 33.
- aestibus sueta corpora H 2 32.
- aetas composita 6 46, 13 1. iessa 1 46. H 1 12. innoxia (liberorum) H 3 68. aetas (virginum) instat 6 15. aetate ante alios 1 27. sistens H 1 35. prima aetate imperii 12 29.
- aeterna erunt munera tua erga me 14 55. in aeternum exciderent H 5 16.
- aeternitas rerum H 1 84. in aeternitate temporum manere A 46.
- affectare rumorem plebis H 2 91. civitates, *ad suas partes trahere* H 4 66. famam, *quaerere* H 2 63. imperium, *assumere* A 7. studia militum H 1 23.
- affectatio Germanicae originis G 28.
- affectiones laetae audientium 4 16.
- affectiones privatae 3 58. affectio animi, *amor* G 5.
- affecta perumpi 3 15. citra damnum affectus O 27. affectus veri venenum adulatio H 1 15. sine affectu peragitur assentatio ib. sine affectu militia H 4 31. affectus aliorum in amorem sui accendere H 1 83. sine affectibus mutuis 14 27. affectibus privatis obnoxius 3 58.
- afferre lacrimas et preces H 3 38.
- affertur ei dolor gaudio mixtus H 3 36. illuc de minis cohortium affertur H 3 69.
- afficere in mortem vulnere 4 45. oculis miseratione 14 63. affectae iam imperii opes H 2 69. affecta fides H 3 65.
- affinitates salvae A 44.
- affirmare virtutem pop. Rom. armis, *ostendere* H 4 73. affirmabant arma bellumque Vitellii H 1 1.
- afflictari a vulneribus 6 35. morbo comitali 13 16.
- affixit in mortem strages eos 4 62.
- afflictus lapsu equi H 2 33. afflicta fides aere alieno H 1 88.
- affluentes provinciae 2 35. ex affluenti illis praesentia H 1 57.
- affluentius (solito) initum convivium 15 54.
- affunditur annis mari H 5 23. affunduntur cornibus equites A 34.
- affusum vulnere venenum 1 10.
- afuturum 2 35.
- agere, *esse* H 4 68. agere ambigue, v. ambigue. in ore vulgi, v. os. animo moesto, cultu lugubri 13 32. causa quam armis malle 13 37. centurionatum 1 44. clarum bello H 3 44. coetus 16 32. concordia subdola 2 64. donandae obtinendaeve provinciae aliquid 15 14. ex aequo v. aequum. facile A 9. filium principis stupris et adulteriis H 4 2. agere ferre cuncta O 8. vertere cuncta H 1 2. agere aliquem in bellum, *facere ut arma capiat* 14 32. exercitum in bellum, *de duce* H 1 62. liberis certis, matrimonio uno 2 73. limitem G 29. remediis fortioribus 1 29. proditorem fratri H 2 26. paenitentiam sententiae suae O 15. superbia magna 11 36. se ferocius 3 2. supra aliquem 3 38. vecordem aliquem 1 59. qui tum agebant, *vivebant* 3 19. agere verbere aliquem G 19. agunt primo in agmine, *onere gravatum* 1 20. viribus non spernendis H 2 58. agit utrinque prora frontem appulsui paratam G 44. agebat impunita 6 40. agebat Inquies Germanos 1 68. agebant inter auxilia Rom. Chanci 2 17. agi loco eo res suas 14 61. agitur validius a laesis 13 25. agebatur praeceps in gloriam A 41. acto ad vallum equo 2 13.
- agger armorum H 2 7. viae H 2 24 et 42. aggeris munimenta 14 25. aggere agresti septus locus 12 31. aggerem instruere H 2 22. perfringere 12 31.
- aggerata ossa 1 61. aggeratus trames a LDomitio 1 63.
- aggestus copiarum v. copiae. lignorum et pabuli 1 35.
- aggredi crudelitatem principis, *incitare* 16 18. mare hibernum, *ingredi* H 4 51. largitione animos H 1 78. precibus aliquem 13 37.

- acrius aggreditur modestiam eius 2 26.
- agitabant laeti nec procul 1 50. num depellerent 11 29. agitabat propius eos timor v. prope. agitabantur frumenta et vectigalia pop. Rom. societatibus publicanorum 4 61. agitabatur ex libidine locupletium 6 16. agitandi odii adversus aliquem occasio 3 32. populi quo vellent licentia 3 28. agitare plus quam civilia 1 12. arbitrium v. arbitrium. de aliquo 6 46. honorem per quinquennium 2 36. fenus v. fenus. incultis montium, eoque ferocius 4 46. inter se mala, *expendere, commemorare* A 15. disciplina provinciam A 16. honorem 2 36. munia cuncta in armis 11 18. provincias orientis imaginationibus secretis, *iter eo meditari* 15 36. latrocinium 12 27. agitat secretus 11 21.
- agmen carpere ex occulto 12 32. scindere v. scindere. in agmen velut et numerum *exsulum explendum* 15 71. agmine propero, *itinere* 1 50. agmine turpi reduxit legiones 1 37. agminis ordo assistit in aciem 2 17. agminis coactores v. coactores. agmen porrectum H 5 16.
- agnati, nati G 19. gentiles s. populares H 5 5.
- agnoscere audita, *recognoscere s. recensere* O 3. agnoscentes mancipia 15 15. agnoscere prospera H 3 52.
- agri captivi 12 32. sepositi usui militum 14 54. agros exercere 11 7. agris referti H 2 56.
- alacer miles H 2 39 et 80. alacres veniunt H 3 7. alacrior clamor H 5 16.
- alacritas secuta finem orationis, *alacer clamor* A 35. sic et 2 6. alacritatem addidere litterae H 4 3. cf. H 4 34.
- albescent spumae 6 37. albescentia in pallorem membra 15 64.
- aleam exercent G 24.
- alere conatus alicuius dissimulatione H 4 18. utilitates O 9. alit mons fluvium H 5 6.
- alitis interritae quies H 1 62. circumvolitantium alitum H 2 50.
- algore et inedia confectus hostis H 3 22.
- aliena materia expressae imagines A 46. aliena moribus 2 2. alienus Vespasiano H 2 74. alienum imperium, *cuius iam princeps non esset* H 1 29.
- alienatus erga aliquem animus H 4 49. vultu, *iram praefereus* 2 27.
- alienatio 2 43, mens alienata. alienatio in aliquem H 2 60.
- alienigenae H 4 65. G 43.
- alimentum seditionis H 4 36. temeritatis H 4 76. alimenta expedire arca 6 43. vitae orare 6 24. alimentis miserandis destituer se 6 23.
- alimonium 11 16.
- alioquin exarserat, *ceterum* H 2 27. alioquin ditem coloniam H 3 32.
- aliquid, *aliud quid* 1 4.
- alius. non tam unum aliquem fovebat quam alium, *quemcunque, dum ne ille esset* H 1 13. alium crederes senatum, alium populum H 1 45. non alia pietate in Liviam, *non minori* 3 16. sic G 5 non alia vilitas. aliud subsidii 12 45. aliud mare, *alterum* 5 10. hic aliud agens populus A 43. aliud agentes O 32. alii, *reliqui s. ceteri* 1 30, 4 48, 5 3, 6 33. aliae dominationes, *priores principes* 13 1. partes, *contrariae* H 1 8. aliorum principatibus composita 2 55. alio ex genere mortaliu collecti, *alius ex alio* 14 27. alio vertunt, *ad aliud consilium* 1 18. alii *omissum in membro primo* 1 63.
- non alias magis indoluit quam quod ageret, *alia re* 3 73.
- allegant Scythothemidi munera; preces, mandata H 4 84.
- allicere, *solicitare ad defectionem* H 1 61. mores alicuius, *favorem eius assequi obsequendo moribus eius* 2 5.
- alligare, *vincire* G 24.
- alloquente Agricola militum ardor eminebat A 35. alloqui amicos per seria 16 19.
- alloquiis abeuntium vacavit H 2 49. altaria adolentur v. adolere.
- altercationi opp. continua et infesta oratio H 4 7.
- alterius civitatis senatus H 2 89. *non istius, sed peregrinae.*

alti ordines militum H 2 24. altis ordinibus attollere v. attollere. altior iracundia H 2 91. altiores spiritus v. spiritus. altiores initio repetere H 2 27. altior sermo, de re gravi O 14. altitudo moenium H 3 20 et 30. animi, de celandis animi sensibus 3 44. aedificiorum cohibita 15 43. perumpitur vapore solis ib. in altitudinem conditus H 4 86. altius animis maerebant 2 82. coniectare animos 1 32. metuere, graviora 4 41. altius expedire v. expedire. altius consilium 4 14. altius (*gravius, ad perniciem usque*) percellere aliquem 4 54. alveo certus Rhenus v. certus. alvei quo levarentur, *naves quae inferiorem et imam partem* 2 23. alumna licentiae O 40. alumnus legionum 1 44. Italiae H 1 48. tabernae sutrinae 15 33. urbis 12 11. amandare H 4 56. amantissima uxor A 45. amarior Caelius O 25. amaritudo iamborum O 10. amage non addita, plane 6 46. amages aperire v. aperire. per amages interrogare de se H 2 4. amages praedixerant, *oraculum* H 5 13. ambederat vis locustarum quicquid herbidum 15 5. ambigens patriam et declinans 6 15. ambigebat quemadmodum notescerent 16 20. ambigebant legati ubi templum ponerent, *certabant, disceptabant* 4 55. ambiguus consilii num transiret H 2 83. imperandi, *dubius an capperet imperium* 1 7. metus ac pudoris 2 40. praeliis, *varia fortuna in his usus* 2 83. ambigua fides 13 34. gens 2 55. ambiguum apt. adversum nationum quod fuerat, vastatur 14 38. ambiguo inter turbatae res, *quia discordes ac dubii erant* 11 10. ambignae formae hominum beluarumque 2 24. ambignae vires, *non satis firmi auxilii* H 3 60. ambignae res opp. prosperis 1 64, 11 15, 12 32 et 38. ambigua per secreta v. secreta. ambigua summa imperii 11 8.

ambigue agere, *novas res moliri* H 3 35. equites ambigue certavere 2 21, *dubia victoria*. cf. H 5 11. ambit annis partem murorum 15 4. propriis quaeque muris ambirentur 15 43. ambiuntur Oceano H 4 79. ambiebatur H 5 12. ambitur accipere consulatum 2 43. ambitus abnere perseveravit H 3 39. ambiri auxiliis sociorum H 4 51. ambiri nuptiis pluribus G 18. ambitio conciliandae provinciae 16 22. municipalis 4 62. regum in angendo pomerio 12 24. in posteros 6 40. per ambitionem aestimare homines, *cultus externi splendore* A 40. nulla ambitione, *non gratiae studio* 1 67. ambitio cohibetur 15 21. ambitio stolidi, *vana ostentatio* H 1 88, 5 27. ambitione aliena trahi 3 69. pari ambitione certabant 4 55. ambitio gloriae 15 16. ambitio scriptorum H 1 1. A 40. ambitiosus artibus malis H 2 52. ambitiosum imperium H 1 83. ambitiosa mors A 42. ambitiosi circa affectationem G 28. ambitiosi sinus pecuniae v. sinus. ambitiosae preces, *accuratissimae* H 2 49. ambitiose ferre casum A 28. ambitiose habita provincia 3 13. tanquam parum ambitiose, *non satis ad captandam gratiam* 1 69. amicitias insignes ambitiose coluerat H 1 10. ambitum super extremum campi posuerant currus, *marginem* 14 34. in tenuem exsurgens orbis H 2 3. ambitus, *ambitio* 4 2, 12 42, 13 6. civitatis H 2 64. eundi aut remanendi H 1 20. senatorius, *gratiae apud senatum captatio* 4 2. suffragiorum, *in suffragiis petendis* 13 29. uxoris, *studium uxoris* 1 7. ambitus officiorum A 18. feminae ambitu exarserant 12 1. ambitu acriore exarserant comitia 14 28. (duorum) distrahantur cohortes 12 42. (eorum) evasit 4 52. leges turbantur 1 2. ambusti artus vi frigoris 13 35. pars coloniae H 2 66. ambusta vis frumenti H 5 12.

- amicitia, *amici* 2 27 et 77. tentatur onere novo 4 46. amicitiae fallaces 4 33, 16 32. amicitiam exuere falso 6 8. in amicitia principis flagrantissimus 13 45. amicitiae muliebres 5 2. amicitias paternas anteire 4 40. amicitiarum dehonestamenta, *turpes amici* H 2 87. amictu lineo H 3 73. amictibus lineis G 17. amittere, *omittere, dimittere* 2 71, 14 26. O 5. amissae funditus familiae 3 6. amissa aedificia *igni aut terrae motu* 15 41, 16 13. amoenus usus aquarum salubrium H 1 67. amoena vita 15 55. amoenum ingenium Senecae 13 3, 2 64. *opp. barbaro et fero.* amoenissima extra urbem aedificia H 3 30. amoena littorum H 3 76. amoenitati hortorum inservire 16 27. amoenitati dicatae porticus 15 40. villae amoenitate captus 15 52. ad omnes villarum amoenitates resistens H 2 87. amor carminum venit Neroni, *studium* 14 52. *adde* H 4 86. obsequii 1 28. parendi H 2 19. in amorem delapsus (libertae) 13 12. effusus 1 54. in amorem sui accendere affectus aliorum H 1 38. nec amore dicendus quisquam et sine odio H 1 1. amore prospere civium erat 6 51. amore in Germanicum aut ingenio validus 2 83. in amore falsi 6 44. amores P. R. breves 2 41. amoto patre, *cum pater abesset* 3 31. amovere, *relegare* 16 9. amplecti gloriam confessionis 15 67. obiectum crimen pervicacias, *diligentius et studiosius purgare* 4 42. nationis partem magnam victoria aut bello A 17. ampliare servitia, *numero augere* H 2 78. amplitudo valli H 4 22. soli G 26. crescit cum amplitudine rerum vis ingenii O 37. amplius. nec multo amplius vulneratis 14 37. amputata et circumcisa O 32. amputari numeros legionum H 2 69. in surculos virgam G 9. ne amputaretur caput ludibrio futurum H 2 49. anceps ipsi vox H 1 5. aucipitia inter probatum scelus 11 26. ancilia nondum condita H 1 89. ancoris adhaerere v. adhaerere. iactis super ancoris H 2 34. anfractus viarum H 3 79. ang de infamia alicuius, *studere illum infamare* 15 28. angebant Caecinam nequicquam omnia coepta H 2 24. cf. 66. angusta domus, *tenuiter instructa atque exornata* 2 33. angusta oratio 2 87, *cum facile offendimus in dicendo, nescimusque quibus verbis tuto uti possimus.* hastas angusto ei brevi ferro G 6. angustiae familiares v. familiaris. paternae illi 1 75. stipendii 1 35. angustius imperitatum 4 4. anhelans libertus O 13. animae magnae A 46. servientium H 4 32. animas peremptorum aeternas putant H 5 5. animadversione paucorum admonnit imperii H 1 64. animantur acrius G 29. animus exitiabilis in suos 6 24. magnus mihi est fore hanc diem etc, *spes magna* A 30. animo haurire aliquid v. haurire. animum induere artibus bonis 15 45. magnum 11 7. animum insumere interficiendi domini 14 44. sumpturi ex eventu H 1 27. sustulerant animum 6 63. vertere in bonum (*indomitum alterius*) 1 33. vincere v. vincire. animo coaluere 6 44. animo vultuque prae se ferre speciem A 48. exierunt offensae H 1 47. animos ambiguos aggregabat partibus H 3 12. praeruptus v. praeruptus. animos coniectare altius 1 32. animos (militum) emere H 4 57. irrepere militares animos 4 2. animosus corruptor H 1 24. non animadversum est in praesens, *ante eventum non prodigii loco habitum, neque observatum* 15 74. annalibus Graecorum ignotus vir 2 88. annectebatur crimini eius mater 12 52. annexus ager hostibus, *vicinus* 3 64. per affinitatem Hyrcanis 6 63. sanguini Augusti 5 1. annexa classis H 2 14.

- annexu gentium, *vicinia* H 3 34.
 annonae fecunda provincia H 1 11.
 annonae ex modo, *pretii quo esset frumentum* 15 72. annonae claustra v. claustra. annonae saevitia 2 87. annona pellexit populum, *frumentaria largitione* 1 2. annona acri fatigabatur plebs 4 6. in annonam egerere frumentum, bona in tributum A 31.
 annus accepisse, fecisse, habuisse dicitur quae eo gesta aut instituta, et qui eo anno fuere magistratus 1 54, 2 53, 4 14 et 23, 6 45, 13 33, 15 32. continuus reis postulandis A 36. magnus O 16. annum in species digerere v. species. exspectare, *annuum frugum maturitatem* G 14. per plures annos obliterantur coniugia 3 34. potentiae xii explevit, vitae xxxvii 2 88. annis maturus 1 4. vergens 13 19. annis vergentibus 12 44.
 annus praetor, *anni cuiusque* 1 14. annua designatio, *in annum sequentem* 2 36.
 annuere falsa, *affirmare* 14 60. annuit an destringeret, *nutu eum percunctatur* 15 58.
 annulo clausa 2 2. annulis honorare aliquem H 2 57. cf. H 4 3.
 anquirere aliquid H 2 51. non anquirendum quin — *dubitandum* 12 6.
 ante alios aetate et gloria belli 1 27, 2 3. ante alios omnes tua experientia H 2 76. labore et opera H 5 12. nec cuiquam ante pereundum fuisse 11 36.
 ante fixa ora truncis 1 61.
 anteire in animo principis aliquem 15 50. criminando bonos H 3 87. occupare, *maturius facere* 4 71. anteire redditus iustos gravitate sumptuum 15 18. anteire spes suamet ipse paratus, *plura appetere quam ante ausus erat sperare* 3 66. anteire vera seu falsa, *mature obviam vis ire* 5 10. anteibat questus omnium immanitas Neronis 14 11. remedia incendium velocitate mali 15 38. antisse 4 40.
 antevenisse beneficia dicuntur, *cum non facile exsolvuntur* 4 18.
 antiquarias O 21 et 37 et 42. antiquitas valida et laudata 15 13. spectaculorum, *mos priscus* 14 20. antiquitatis imaginem praebere senatui 3 60. specimen unicum antiquitatis, *virtutis antiquae* 3 64. cognoscendae profectus 2 59. antiquitus H 3 74, 4 8 et 84. A 1. antistes caerimoniarum H 4 83. Aegyptiorum antistites ibi.
 anxietas stili diligentis O 39.
 anxius affinitate Vitellii H 4 49. anxius sui v. sui. potentiae 4 12.
 anxium iudicium 1 80. anxio edicto increpuit eos H 4 49.
 aprorum formae G 45.
 aperire aciem *dies ortus dicitur* H 4 29. ambages 11 36. fama aperiebat, *de oraculo* H 2 78. casum insidiantibus v. casus. cunctationes principis 4 71. aperuit bellum reges et gentes, *notas nobis reddidit* G 1. sic et A 22. aperuit terras omnes, uti lucem diemque, *natura hominibus, communes et libera esse voluit* H 4 64. aperire specus, *effodere* G 16. Italiam 2 17. menses honoris vacuos alicui H 2 71. si mors Germanici Syriam aperuisset, *alii praesidi* 2 70. casum insidiantibus aperire 4 50.
 in aperto est, *facile, promptum* H 3 56. apertior in dies fama H 2 37. in aperto pugna, *comminus* A 36.
 apisci artem, *addiscere* 4 20. dominationis 6 45. quaesturam 11 22.
 apparatus (epularum) incompti G 14. appellavit eum disertum 4 52. creditores in solidum appellabant 6 17. appellari singulos iussit H 1 20. appellationes gentis G 2. appetere nihil A 5. appetebat nox H 2 19. appetitum morsu caput H 4 42. appetentior famae H 4 5. voluptatum H 4 83.
 appositus custodiae 1 6, 2 68. appositum mensa lumen 2 31. apposita gubernacula navi 2 6. apprehendisti librum O 3. appressum pectori scutum 2 21. approbare mortem maioribus et posteris 15 59. cf. A 34 et 42. appugnare 2 81, 4 48, 15 13. appulsu fidissimum oppidum 3 1. appulsui parata G 44.

- aprior sermone provisu dispositu-
que H 2 5.
apud aliquem clarus, *qui ei clarus*
videtur H 2 76. apud aures Gal-
bae H 2 26. apud aures cuius-
que crebrescit rumor v. aures.
apud aliquem relicta, *alicui* H 1
20. apud civitatem omnis loco
acceptum H 2 91. *adde* 4 26.
apud deos sacrificare 11 27. apud
eos *pro dativo* H 2 16, 3 1.
apud eos nulla loricarum galea-
rumque tegmina 12 35. apud eos,
eorum temporibus 2 33. *pro in cum*
ablativo 3 46 et 48 et 59 et 72,
4 13 et 18 et 43 et 64, 6 32,
11 8 et 16, 12 69, 13 8, 15 74,
16 15. apud ipsum iuravit exer-
citus, *ipsi praesenti* H 2 79. apud
libidines principis validior v. va-
lidus. apud rostra laudare, *pro*
rostris 16 6. apud vexillum reti-
nentur milites, *sub vexillo* 1 16.
Misenum apud 4 5.
aquilae sustinentes fastigium H 3 71.
legionum H 2 89.
aquiliferi H 4 25.
arae offundere sanguinem H 2 3.
aram addere defunctae v. adde-
re. aras deum censuere v. cen-
sere.
arbitrer, *moderator ac praeses* 1 26,
15 17. litterarum, *per quem utrin-*
que epistolae commeant 4 41. ele-
gantiae 16 18. litis O 5. regni
13 14. sive arbitro mors 16 11.
arbitrium mortis breve, *breve tem-*
pus quo de genere mortis delibe-
rare possint morituri sponte 15
60. rerum Rom. agere H 4 21.
sine arbitrio alicuius abesse, *per-*
missu 3 71. arbitria pacis belli-
que tractare 12 60.
arbor frugifera G 5 et 10.
arbusta densa H 2 41.
arcana dictionis semotae v. dictio.
arcana imperii tentare 2 35. ar-
cano imperii evulgato H 1 4.
arcere aqua et igni aliquem, *arcen-*
dum censere 3 23 et 50. imbrem
ac ventum O 22. mortem 16 10.
visus v. visus. colloquia et con-
gressus aliorum inter se H 4 64.
arcebat misericordia, quantum
glisceret saevitia 6 19. arcuit
conferre 3 72. procul arcebat
ignotos 2 48.
arcessere maiestatis 2 50.
arcu expedire alimenta 6 34. arcus
sistere 15 18.
arcus sellae 15 17.
ardere in caedem alicuius nomina-
tim H 1 43. ardens domus, *mul-*
tis luminibus collustrata 15 50.
atrox praelium arsisset H 2 66.
ardescit exitium 1 73. praelium H
2 66. pugna H 5 18. pugio in
micronem 15 54. questus 3 17.
in nuptias incestas 11 25.
ardor ac ferocia deteritur H 2 76.
militem secutus orationem, *cla-*
mor ardoris index 2 15.
arduus modus rerum omnium H 1
85. arduum onus 1 11. ardua ur-
bis moenia H 3 30. in arduo
spes primae dominandi 4 7. so-
cietas 12 15. videre 2 47. prom-
ptum effectu aut certe non ar-
duum H 2 76. nihil arduum fa-
tis H 2 82.
areae 15 43.
arenae operas promittere 14 14. per
arenam foedari, *opera gladiato-*
ria 15 32. sic H 2 62 arena
pollui. arenae disiectae ac vix
perviae 2 61.
arentia 15 42.
arguere, *incupere, castigare* 15 51.
reprehendere 1 9 et 40. ad per-
niciem 3 49. virtus arguens di-
versa 4 33. argui occupandae
reip. 6 9. pleraque 6 5. reum
criminis H 1 48.
in argumentum fabulae assumptus, *ad*
fidem ei faciendam H 2 72.
aridissimi libri O 19.
arma, *bellum* 1 9 et 49, 3 55, 4 25,
6 23, 15 1. H 1 73, 2 6 et 7
et 11. *pugna s. tumultus* 1 27.
arma bellumque Vitellii affirma-
bant H 1 1. opp. causae v. causa.
et conditionibus v. conditio.
arma Lepidi et Antonii cesserunt
in Augustum, *exercitus vires ad*
eum translatae 1 2. coalescant
in atroxe bellum v. coalescere.
interficere tumultuantibus 12 54.
interponere certantibus O 29. *mi-*
lites H 2 32. obiectare alicui 5
3. pertinacia H 3 67. poscebat
in Segestem 1 59. publica nulla
1 2. temperare consilio 1 67.
victa tractare H 3 9. utraque
invitabant, *ad utrasque partes*

inclinabant 13 34. armorum decora argento insignia H 1 57. armorum fas H 4 58. quidquid mali dirimitur, *exercitus in provinciis transmarinis* H 1 76. armorum tumultu truces 4 47. armis ambire vallum 1 68. amisit quae armis tuebatur 3 28. circumcidere 1 42. complecti H 1 36. densa acies (virisque) 14 30. falsis velare externa H 4 32. lecta inventus 12 40. legionariis fuere parte sui quinta 3 43. armis laudare aliquem G 11. male condiciones 12 46. repetita provincia a Pisone post Germanici mortem 2 77, 3 12. truces H 1 40. acies telis et armis truces 1 46.

armamenta H 5 23.

armamentarium H 1 38 et 80.

armata G 5 et 15 et 21.

armiger regis H 3 45.

arrecta civitas, *avide expectans* 4 11.

arrepere ad saevitiam principis occultis libellis 1 74.

arripere imaginem principis 3 36. suspensiones 15 54.

arrogans minoribus 11 21. moderatio 1 3. *opp. comi et civili* 1 33. mora v. mora.

arrogantia tristis 13 2.

ars accita v. accitus. artem apisci v. apisci. artis eiusdem alii 1 73. et falsi breve discrimen 4 58. arte diversa, *artibus contrariis* 13 2. artes obscurae 1 9. bonas afferre ad bellum H 3 9. artibus bonis induere animum 15 45. bonis malisque mixtus H 1 10. honestis copiosus 3 66. hostium infectus 12 2. mariti composita bene Livia 5 1. sanctissimis eius aequabatur 6 7. mixti nostris 11 24. tuis pares 14 55.

artifex serendae in alios invidiae H 2 86.

artificia sordidissima O 32.

artissimum divortium inter Europam et Asiam 12 63. arto comitata profectio 4 58. arti com meatus H 4 26. in arto commeatus H 3 13. artae res H 4 50.

artus elapsi in pravam v. elabi.

artus singulos exprimit vestis G 17.

arva exercere v. exercere. mutant per annos G 26.

arx dominationis 11 31.

ascendere classem 2 25. supra tribunatus O 7.

asciri per adoptionem 1 3. in societatem H 4 24 et 80. adde ad A 19.

asciscere, *conciliare* H 2 5 et 8. laudem sibi uni 14 52. nationes, *devincire sibi, conciliare benivolentiam et studia* O 5. in nomen suum aliquem 3 30. principem G 21. ascisci in cognomentum suum imperatores 1 31. Caesar ascitus sum H 1 29. asciti in commilitium 1 60. in senatum H 2 52.

aspectat Hiberniam mare 12 32.

aspectare iussa principis 1 4.

aspectus infernus v. infernus. aspectui dum consulitur, conscientia spernitur 15 18. aspectui et voci parcere v. parcere. aspectum (civitatis) exuere 16 28. aspectu cruento Oceanus 14 32. aspectus prohibebatur H 2 41.

asperis facetiis illusus 15 68. asperissimo hiemis 3 4. aspera maris 4 6.

asperare, *exasperare* 1 72, 2 29, 3 12. H 3 38. crimina 2 29. iram victoris H 2 48. pugionem saxo, *acuere* 15 54. sagittas ossibus *spiculatorum vice praefixis* G 46.

aspere acceptum 4 31.

asperitas soni G 3.

aspernari, *detrectare, recusare*, 1 16, 4 46. *improbare*: aspernari flagitia militiae 1 27, 14 42. fremitu G 11. legatos, *aspere accipere* 15 27. militiam longinquam, *aegre tolerare* 11 10. obsidia v. obsidium. rumorem falsum H 2 52. *non accipere in re bona et honesta* H 3 68.

aspicit Germania Pannoniam G 5. Britannia Hiberniam A 24. *conspicere* 1 16, 2 75, 12 24. H 2 68. A 29. H 3 10. *inspicere s. diutius contemplari* 14 9. aspici satis visum, *se tantum conspectui praebere* 4 74. aspiciuntur ministri scelerum ut exprobrantes 14 62.

- assectari corpora, *de custodibus* 4 19.
 assensu brevi 14 12. assensu celebrata sententia 15 22.
 assentatio peragitur sine affectu v. affectus.
 asseres validi H 4 30.
 assertor Galliarum H 2 61.
 asseverare, *affirmare, contendere*, 2 16, 4 55, 12 42, 14 16. H 1 18, 2 80. gravitatem, *affectare, prae se ferre* 13 18. asseverat locum hunc vel illum promissi specus 16 3. ordinem agminis, *ut certo cognitum describere* H 3 22. *indicare, de signo et argumento* A 11.
 asseveratione eadem peracta accusatio, *aeque serio* 2 31. magna censere 6 2. niti 4 42. coguntur in curiam patres 4 19.
 assidere castellum, *obsidere* 6 43. castris H 2 22. moenia urbis 4 53. Indis et theatro solita statio, *praesidere* 13 24 et 25. ruinis sepultae urbis H 5 35, *ibi habitare*. valetudini alicuius v. valetudo.
 assignare fortuita fraudi suae H 2 60. assignatae domibus inimicitiae O 36.
 assilnere improvisi H 4 77.
 assimilare defectum lunae laboribus suis, *comparare* 1 28. cf. 15 39. partes indicis, *agere* 4 59. assimilare deos in speciem oris humani G 8. assimilatur finis qui videretur sponte sumptus 6 25. morbus fortuitus 4 8.
 assistere, *remanere* 5 6. assistit in aciem ordo agminis 2 17. assistunt tribunalibus consulum Italia et provinciae 13 4. assistentes auditores O 19. assistentes milites ordine solito (cubiculo legati) H 2 80.
 ut assollet 6 12. H 2 6.
 assuefacere O 29. assuefactus O 34.
 assuetudo voluptatum H 2 62.
 assultabant ut Bacchae 11 31. assultatum castris 2 13. telis 12 35. tergis A 26.
 assumere caestus 14 20. coningem 12 2. consilium uxoris 15 54. exemplo aliquem 6 5. nomen sibi 15 71. assumptus in argumentum fabulae H 2 72. in conscientiam 13 12. in contumelias v. contumelia. inter inania belli H 2 69. assumpta arrogantia et secta Stoicorum 14 57. Livia in familiam Iuliam nomenque Augustae 1 8. materia oratoribus 16 2. *in laudem principis*.
 assurgere e gravi morbo H 2 99. assurgit in edita incendium 15 38.
 astrepere alicui 11 17.
 astus ducis H 5 17. militaris H 2 28.
 asyli lucus H 3 71.
 at hercule 1 3 et 17 et 26, 3 54, 12 43. O 19 et 21.
 atrata plebes 3 2.
 atrox Agrippina 4 52. dolore longo 16 10. atrox et maestus, *torvo vultu* O 13. atrox odii 12 22. atrox mendacium, *quod terrorem incuteret* H 2 53. fama 4 11. imperium reip. *opp. laeto* H 2 1. opus praeliis 1 2. valetudo 3 64. in re summa, *difficilis* 15 28. terribile aspectu 12 33. H 2 32. atroces notae additae nominibus Caesarum 2 29. atrocita circumstrepere 3 36. mandata, *severa, urgentia* H 2 40.
 atrocitas morum 4 13.
 atrociter deferre crimen, *tumultuose, invidiose* 13 19. loqui, *ferociter* H 2 1. atrocius accipere aliquid H 1 23.
 attentavit locos laetiores O 22. attentantem repellere 13 25.
 atteri sordidum A 9. plebem attriverant H 1 89. attritus et exsanguis, *orator nimis tenuis* O 18. attritae res Italiae H 2 56. attritis opibus H 1 10. attritum pabulum, *absumptum* 15 16.
 attinere, *retinere s. cohibere* 1 35, 2 10, 13 50. attinere castris milites, *continere* 2 52. *detinere, morari, impedire* 1 50, 6 19, 12 25, 13 27. H 2 12. attinebant ripam (Danubii) legiones, *tuebantur, custodiebant* 4 5. attineri cura alicuius, *in custodia apud aliquem esse* 13 15. custodia publica 3 36. carcere 6 19. fisco argentum signatum 6 17. iudicio alicuius, 15 57.
 attingere legiones 2 55.

attollere auctibus immensis v. auctus. immensum 4 40. insignibus triumphii aliquem 3 72. remp. bello armisque H 4 52. ordinibus altis aliquem et praemiis H 4 59. attolli, non mergi aqua H 5 6 et 14. attollitur adulationibus exquisitis H 3 37.

attoniti voltus H 1 40. attonitas terrore mentes in languorem vertere H 2 42.

attritus v. atteri.

attractare aliquid, suscipere 3 52. attractare feralia, interesse, participem esse funeris 1 62.

avare habita provincia 3 13, 13 30.

avaritiam alicuius emercari, avarum hominem pretio inducere ad aliquid 12 45. mutare in melius, h. e. quae ille per avaritiam male constituit H 1 52.

auctor in diversum nullus 12 69. regni utriusque, qui divisionem regni fecerat, et utrique regum partem attribuerat 2 64. relationis princeps vocatur, cum eam fieri permittit 13 26. rerum florentissimus, de historico 3 30. uti et c. 3 et 14 64. consilii, effector H 3 2. validissimus 6 31. auctorem accusare aliquem, quasi sit auctor 1 39. auctore aliquo noscere casus temporum, e libris historici 14 64. auctores incerti et vagi H 2 74. sibi quisque auctor H 3 71.

auctoritas adulta 1 46. auctoritas adolevit v. adolescere. auctoritas et consilium simul centeni singulis adsnat G 12. coaluit v. coalescere. fluxa, imminuta, infirma 1 21. inest consilii 2 17. gliscit v. gliscere. auctoritatem destruere (contradictionibus) 14 43. senatus ferre v. ferre. auctoritates Senatorum, sententiae 2 32. aucta imperii 2 33. immenso (Tiberis) H 1 86. auctibus immensis H 4 28.

audacia coalita v. coalescere. extemporalis O 6. servilis 14 40. audaciae proximi, post ipsum ducem 4 27. in audaciam accingi H 3 66. in audaciam opportuna nox 4 51. promptus 14 43. audaciae hominum 1 74.

audentia rara et privata usurpatum G 31. audacia s. fortitudine c. 34. ut quisque audentiae habuisset 15 53.

audere aciem 12 28 et 32. contra 4 59. H 2 71. flagitium formidine 1 69. ex loco aliquo impetum H 2 25. fugas civium, neces etc v. fuga. longius progredi H 5 10. poenam alicuius 2 40. machinas H 4 23. stuprum (de femina) H 1 48. plus in delectu, iuris et potentiae sibi plus arrogare H 2 93. vim cultoribus et oppidanis v. vis. audiendi itinera duo H 4 49. audendo potentior H 1 60. audentiora spatia de itinere maritimo H 2 2. audentior sermo, qualis poetarum est O 14. audentius H 1 79, 2 78. ausis codicillis ad Caesarem 3 67. ausi nullius capax natura 13 47. longius ausuri H 5 11.

audire perite v. peritus. supplices 1 29. videre submissos et supplicantes. audiendi quae faceret insolens 15 67. audiri cum fide v. fides. in maius ex longinquo 4 23. audita agnoscere v. agnoscere. auditis ut poena mea postuletur H 1 37.

auditiones depellere, rumores vulgi 4 11.

auditor fori v. forum.

auditorium exstruit O 9. auditoria opp. foro et causis veris O 10. auditu brevi transire quamvis magna H 2 59. plurium accipiuntur 4 69. auditus adimere 13 4.

avellere liberalitatem Augusti, adimere ab Augusto data 4 20. castris milites, a ceterorum contubernio 1 44.

aversa hosti porta 1 66. aversi nobis animi 14 26.

auferre legionem proconsuli H 4 48. abstulerat (ei) deformitas exitus misericordiam H 3 85. abstulerat nox obsequia meliorum H 1 80.

augere nomine imperatorio 1 3. pomerium v. pomerium. auget quaestionem hoc mihi O 16. turres et vallum, firmare H 4 35. agebatur in speciem ac terrorem classis alacritate militum 2 6. auctus omine laeto 2 14. au-

- ctum in barbarum cognomentum
 H 5 2. aucti ex rebus novis 1
 2. numero 2 25. auctae turribus
 naves 15 9. aucta in falsum 13
 56. in deterius 2 82. aucto ani-
 mo H 2 4.
 augescente flumine H 2 34. licen-
 tia H 4 1. superstitione H 4 61.
 augescerent barbarorum animi H
 5 14.
 augurabantur Vespasianum et arma
 Orientis H 1 50.
 auguria, consecratio G 39.
 aviditas fluminis H 2 93. navandae
 operae H 3 16.
 avidus, gloriae avidus A 22. stu-
 diosus 13 6. H 2 1. subitis H
 1 7. in omne fas et nefas H 2
 56.
 avidius quam consultius H 2 24.
 aulae cetera, praeter excubias 1 7.
 ostentum aulae 15 34. aula po-
 tiri v. potiri. nova aula H 1 7.
 aula Neronis H 1 13 et 22.
 aurariae 6 19.
 avium voces volatusque G 10.
 aureum saeculum O 12.
 aures impartire studiis 14 21. len-
 tae adversum imperia 1 64. pol-
 luere voce nefaria 3 50. aures
 populi diversae O 34 cognitae
 saepe versatis in foro O 34. au-
 ribus populi abutuntur O 40.
 aures verberatae sermonibus A
 41. aures promptae 2 39. trepi-
 das implere 1 41. ad aures ali-
 cuius conferre spes votaue sua
 4 39. apud aures Galbae quae-
 dam eluserat H 1 26. apud au-
 res nostras ominabatur, audienti-
 bus nobis A 45. auribus atque
 oculis competere v. competere.
 auribus principis abstinere v.
 abstinere.
 auspicatus sum ingredi famam O 11.
 auspicate conditam sedem H 3
 72.
 auspicia incipere 3 59. auspiciis
 addicentibus 2 14. et consiliis
 potius quam telis et manibus 13 6.
 auspicium, imperium 3 19.
 avi de uno tantum 14 1.
 avunculus de proavunculo 2 43.
 auxilium, auxilia s. milites auxilia-
 res 6 34. ductare v. ductare.
 auxilium loci vetus, praesidium
 solitum, v. vetus. auxilia facere
 mercede 6 33. auxiliorum miles
 H 1 54.
 auxiliaria stipendia meritis 2 52.
 auxiliator inglorius 6 37.
 bacchanalia H 2 68.
 balineis interlici H 2 16. cf. 14
 64. balineas petit H 3 32.
 balista aciem pronebat H 3 23.
 baltei furtim abscisi H 2 88.
 barbarus, barbaricus 3 33. in bar-
 barum auctum cognomentum H 5
 2. in barbarum corrupta, in mo-
 res barbaros 6 42.
 barritus G 3.
 beatus eventus v. eventus.
 bellaverat in unius sollicitudinem
 H 1 89. bellatum apud Actium
 H 1 1. bellandum H 1 56.
 bellator equus G 14. fortissimo
 cunque bellatori 1 67.
 bellicosissimus G 15.
 belligerare adversum accolae 4 46.
 belligeranti tertium iam annum 2
 5. dissimili modo belligeratum
 3 73.
 bellum et arma (Vitellii) affirma-
 bant H 1 1. bellum civium, ci-
 vile, H 4 72. alere dubitatione
 3 38. concidit H 2 57. eludere
 metu v. eludere. exercere 12
 32. habere quam gerere male-
 bant 15 3. facere patriae 3 18.
 incertum victis ac victoribus H
 2 46. inferre provinciae, de le-
 gato turbas in provincia sua
 movente 3 13. impellitur v. im-
 pellere. bellum inter ac pacem
 dubitare 12 32. navare alicui v.
 navare. proferre ultra v. pro-
 ferre. prolatatum initiis mollibus
 sumitur acriter 13 34. secutum
 est trans mare Pompeium H 2 6.
 sistere loco aliquo H 3 8. spar-
 gere v. spargere. sumere 2 4 et
 45, 13 34. A 16. tractare cun-
 ctatione 6 44. transmittere ali-
 quo H 2 17. urgere v. urgere.
 in bellum agere exercitum v.
 agere. belli pacisque arbitria tra-
 ctare 12 60. commercium, quod
 exercetur in captivis permutandis
 nec interficiendis 14 33. commercia
 dirempta H 3 81. concurren-
 tis minae H 4 22. consilia ex-
 pendere H 1 87. decus omne
 concedit illuc v. concedere. di-
 tissimi victoria H 1 51. externi

- domitor H 2 76. inania inter assumptus, *auxiliorum imbellis numerus* H 2 69. iter, *ad b.* 1 86. iure cadere 12 17. lues immensa v. lues. malo circumveniri H 2 12. meditata v. meditamenta. mole tota secuturus H 1 60. molem ciere v. ciere. in pretium cedit provincia H 1 11. requies, *a bello*, 4 25. sedes, *urbis in qua dux alteruter cum exercitu consistit* 14 33. semina mota 4 27. spem omittere v. spes. subita v. subitus. summam tolerare, *de ducibus*, v. tolerare. bello eum inter duces delegit H 1 71. destinare itinera et duces ib. 60. facem acerrimam praetulit H 2 86. frui, *qua potentiam et gloriam* H 3 11. infensare v. infensare. minister datus v. minister. praepone aliquid v. praepone. satisfactum H 3 49. sueta alia 15 12. tentare provinciam 2 79. bella exercere secunda 6 31. permixta H 1 2. tractare H 4 73. bellorum expers v. expers. praemiis referti 11 7. bellis inexpertus H 1 8. obsidetur urbs 3 34. belli et praelii discrimen 2 88, 12 39. bellare, *debellare* H 2 40. in decus aut sollicitudinem unius H 1 89. beluae quas Oceanus gignit G 17. bene usus est morte, *bene fecit quod u. e. m.* 6 48. beneficiorum numerus aequatus inter duces H 4 48. benignitate animi promptior H 2 30. in bibliothecae rettulerunt carmina O 21. antiquariorum bibliothecae O 37. bicipites partus 15 47. biga cui Victoria institerat H 1 86. bigati G 5. binotium 3 71. bipeanis A 10. biremes H 5 23. bitumen H 5 6. blandimenta vitae abrumper v. abrumper. blandimentis infectae epistolae H 1 74. vitae evinci 15 63. sine blandimentis expellere famem G 23. blandiebatur coeptis fortuna H 2 12. blanditiae venenum affectus veri H 1 15. verniles H 2 59. nulla boni spe, *felicitis eventus* 2 15. bona societas, *fida* 1 57. boni ad praelium campi 2 14. bonae recordationes 4 38. bona facta v. facta. bona petita in fiscum 2 48. vera implere v. implere. in bona saevire H 2 62. bonitas, *liberalitas* H 1 52. bubus feminis vectam G 40. braccas indutus H 2 20. brachia exsolvere *ferro v. exsolvere*. brevis venia v. venia. breve arbitrium mortis v. arbitrium. breve confinium artis et falsi v. confinium. breve litus et incertum 14 29. brevius visum incipi crimina suburbana, *expeditus*, 15 43. breves amores P. R. v. amores. bucina dimittitur convivium 15 30. cadere ab aliquo, *interfici* 16 9. crimine coniurationis 6 14. repundarum H 1 77. exitu voluntario H 1 40. frustra, *de coeptis*, 2 80. iure belli 12 17. manu sua 3 42, 4 29. in melius, *de coeptis*, 2 77. in iritum 15 39. H 3 26 et 53. ore impudico *accusatoris* 11 3. per acies 1 2. pro optinibus *proclantem* 4 44. proscriptio 1 2. *interfici*, *extra aciem* 2 71. H 4 49 et 50. cadit nox infra caelum et sidera A 12. cecidit huc gloria, *imminuta est eo usque* H 3 13. caeco reluxit dies H 4 81. caedere igni ferroque v. ignis. caede continua 6 29. nobili imbuer ingenium, *de accusatore*. caede recentia vestigia v. recens. caedem abnuere v. abnuere. festinare 1 6. caelestes honores tribuere 4 18. religiones decernere 1 11. caelestis ignis H 5 6. ira H 4 54. favor H 4 81. caelestium ira H 4 84. magnitudo G 9. caelum decretum Augusto 1 73. foedum imbribus ac nebulis A 12. caeli mollities 12 66. positio v. positio. truculentia 2 24. caelo aequare aliquem, *laudibus* 4 34. caelo ac spatio obtenditur regio v. spatium. Germaniae incognita siccitas H 4 26. in cae-

lum ferro laudibus O 19. infra caelum ac stellas cadit nox v. cadere. caelo ac laboribus dura hiberna H 2 80. caementorum usus G 16. rudi caemento O 20. caenum grave 1 63. caerimonias accepit annus v. accipere. vetustissimis caerimoniis praeditus sacerdos 1 62. caerimonia loci, sanctitas 4 64, 14 22. auctam caerimoniam templo 3 61. caerulei oculi G 4. caestus assumere v. assumere. calamistri Maecenatis O 26. calamitates insontium H 2 13. calcare cineres legionum H 5 17. calliditas fori A 9. callidus rei militaris H 2 31. temporum 4 33. camarae H 3 47. campum eripere v. eripere. tradere alioni, pugnam liberam ibi conserendam 2 20. campi fallaces v. fallax. habitati urbibus H 5 7. camporum fallacitate praeveniens eques 15 17. campis exuere hostem v. exuere. campus, locus amplius et vacuus 15 40. candidatos nominare v. nominare. cum candidatis comitia celebrat princeps v. celebrare. canent G 31. canere exitum, praedicere oraculo 2 54. canities G 38. canorum et profluens genus dicendi 4 61. cantus exercere v. exercere. capax quantaecunque fortunae ingenium H 2 1. iam imperii alter H 2 77. fortitiorum mare 14 3. molis 1 11. nulla in Italia moles tam capax H 2 21. capere castris montem 12 55. militiam H 2 97. primordia imperii 6 50. cepert ea species animi, animo obvenit 11 31. captus commeatus 15 8. capti vertuntur in praedam H 2 44. captus animi H 3 73. capessere accusationes 4 52. clementiam ac iustitiam 12 11. noctem tutam et vigilem in castris 4 48. orbem terrae, regere, 12 5. partem, sibi vindicare, H 3 64.

principium facinoris 15 49. rempublicam consiliis paribus, eodem modo administrare 11 24. sacra, obire, curare 11 34. solennia regni 6 42. tuta, praeferre, 15 29. capessiturus meliora 6 48. capessendi imperii consilia 13 4. adde 16 26. capessendi vigintiviratus munere absolutus 3 29. capillum obliquare, sequi retro v. suis locis. captivi agri 12 32. captivus cruor 14 30. velut captivitas in curiam infertur, turbis captivorum 11 23. captivitatis in modum, captae civitatis 13 24. captivitates urbium, expugnationes H 3 70. caput non adest reipublicae v. adesse. Aventicum gentis caput H 1 68. haec Indaeae caput est H 2 79 et 5 8. Suevorum caput Semnones G 39. caput imperii (senatus) H 1 84. caput rerum urbem H 2 32. repressum in utero v. repressus. rerum humanarum aliud paratur 15 47. caritate et sanguine propior ei 6 46. erga me modum caritatis H 1 83. pacis caritate H 2 37. carmen, oraculum 3 63. carmine deflevit suprema Germanici 3 49. carmina levia v. levis. carminum amor ei venit v. amor. carminum relatus, species v. suis locis. carptim ac singuli H 4 46. cassis aut galea G 6. cassa habere, irrita H 3 55. castella imposita fontibus 15 13. castelli in stipendium missa pecunia H 1 67. castellis dispositis 3 74. castra componere H 1 33. erigere hiberna H 5 22. facere 2 21. moliri 11 20. primae legionis, ca pars castrorum ubi prima legio tendebat 1 39. tentare corruptoribus v. corruptores. trucia 1 44. castrorum decus convulsum v. decus. experimenta v. experimenta. otium 1 34. primores v. primores. principes H 1 57. quidquid praetenditur Armeniis H 2 6. secreta affectare, infrequentiam militum H 3 13. castris assidere v. assidere. capere montem v. capere. totis se miscuerat plebs H

2 88. premere gentem 12 32. secundis a Verona castris Bedriacum venit H 3 15. teritiis Rigodulum H 4 71.

castrensis iurisdictio A 9. castum nemus G 39.

casus, copia, facultas, occasio 1 13, 12 28 et 50. casum insidiantibus aperire 4 50. casum tam incredibilem providerat nemo; ut careret urbe 4 58. casum novissimum experiri 12 33. casus festinationi 6 44. maris non excepti 15 46. rerum humanarum opp. cladibus naturalibus H 1 3. snperare vita 1 17. turbidi 16 13. casibus dubiis reservatus captivus H 3 66. casibus optimi opus v. opus. in casum dare se, rem publicam 1 47. casum pugnæ præbere 12 28.

cavari sub terra montes H 5 12. cavillari verba senatus, calumniari 1 46.

causa connexa dolori meo 3 12. ex formidine 1 7. intima v. intumus. propria v. proprius. causam partiam prætereendere simultatibus H 2 85. sequi v. sequi. in causam descendere v. descendere. causa agere malle quam vi, iure, disceptando 13 34. causa iactandi ingenii 13 11. causae accriores odii, quia iniquae 1 33. corruptae v. corruptus. eadem exitu 4 33. vagae 6 16. causas expedit v. expedit. struere 2 42. H 2 1. causis muliebribus perdi v. muliebribus.

cansidici O 1 et 12.

cedere dicuntur accusatores, cum accusationem deponunt 13 30. concedere 12 41. obsequi 3 16. succedere, evenire 1 28. vita H 2 56. non vulneribus, non telis 12 34. cedit ab extremis spiritus 15 70. Galbianae legioni in adversa fronte valli opus cesserat H 3 10. in vulgus H 3 83. in praefium belli provincia H 1 11. in provinciam cesserant, ad formam provinciae reducti 14 31. in praemium victoriae 14 70. epulae pro stipendio G 14. cedunt in unum omnes, ei se subiciunt 6 43. cedunt ripae 2 15. cessit in austrum omne caelum

ac mare 2 23. in sapientiam victoria illis, sapientiae opinionem peperit G 36. potentia Crassi et Pompeii in Caesarem 1 2. cessere arma Lepidi et Antonii in Octavium 1 2. ingenia magna, non amplius scriptis sese prodiderunt H 1 1.

celebris, celebrè 2 88, 13 47, 15 47. alicui, apud aliquem 1 51, 2 88. celebris ars medica inter posteros Aesculapii, frequens, vel ex his celeberrimi medicorum 12 61. pons illecebris nocturnis v. illecebrae. celebre primoribus convivium H 1 8. forma vitae celebris, frequens 1 74. celebri convivio 14 48. celeberrimo fori 4 67. celeberrima urbis pars H 3 70.

celebrare aliquem admiratione H 2 71. obsequio 16 33. assensu magno sententiam 15 22. ut socium laborum celebraret, saepe appellaret 4 2. ubi omnia pudenda conflunt celebranturque, multos adsecclas inducunt 15 44. comitia cum candidatis princeps dicitur H 2 91. diem ludorum Cereri 15 53. multitudine et coetibus claudesinis advenientem impostorem 2 40. fuisse publico aliquem 6 11. spectaculum 4 62. sic celebrare convivium, frequens efficere, adesse 4 59. celebrata mors funere censorio 6 27. celebratum id genus mortis H 2 49. in vulgus salus eius H 1 71.

celebritate Flaminiae viae vitata H 2 64.

celeraret cum exercitu Moesico H 3 5. quam maximis itineribus H 4 24.

cella nutricis O 28.

celerrimum naviganti oppidum, proximum appulsu 3 1.

censere ut etc 4 20. quo loco censerebis? 1 74. contra studium alicuius H 2 91. discernere, velut aram, clipeum, effigiem, templa, triumphalia 2 83, 3 57, 4 74, 12 38, 13 8. exponere, iudicare in senatu. censeret, quid corrigi vellet 16 8. censebatur una victoria (accusator) 4 45.

censorem non dignum tantae rei, qui reprehendat, corrigat 3 34.

- censoriae mentis levamen, *animi*
censurae curis gravati 12 5. cen-
 sorium funus 4 15, 6 27, 13 3.
 censura incubuit acerrime in eos H
 4 41.
 censare accipere 1 34. deferre v.
 deferre. iuvare senatorum 2 37.
 centesima venalium instituta 1 78.
 centumvires causae O 38.
 centumviri O 7 et 38.
 centuriones cohortium v. cohortes.
 centurionatum egit 1 44.
 cernere de qua re 15 14.
 certare ad supplenda damna 1 71.
 de alienis 15 1. gaudium v. gau-
 dium. certatum sententiis 1 29.
 certantibus interponere arma 12
 29.
 certamen ex honesto v. ex. facere
 armorum virorumque, *committere*,
tentare 15 1. gliscit v. gliscere.
 pro studio H 1 32. testatum ora-
 tionibus v. testatum. vitiatorum 14
 15. certaminum spatia v. spatium.
 certaminibus proximorum concu-
 si v. concutere.
 certus alveo amnis G 32. destina-
 tionis 12 32. exitii 1 27. relin-
 quendae vitae 4 32. sceleris 12
 66. certis liberis (*matrimonio uno*)
 agere 3 37. certa maris, *tempe-*
stas maris cui credi potest H 4
 81.
 cervicibus publicis depulerunt Ne-
 ronem H 1 16.
 cessatur a privilegiis parentum,
cunctantur homines ineundis ma-
trimoniis capessere emolumenta
destinata iis qui liberos susce-
perint 3 28.
 ceterae victoriae praemium H 1 70.
 ceterum vulgus H 4 56. cetero
 ingenio aulae H 2 71. in itinere
 H 4 20. mari violentior Oce-
 anus 2 24. ceteri consulatus, *ce-*
terorum H 1 77. cetera aulae 1
 7. cetera equestri familia, patre
 atque avo consularibus 6 15.
 chiliarchus, *tribunus militum in clas-*
se 15 51.
 chlamys aurata 12 56.
 cibos inter militares, *dum milites*
cibum capiunt 2 13. cibum ca-
 piunt G 22.
 ciere vires intimas molemque belli
 15 2. pugnam H 2 25. civerat
 eos fama 15 33. ciere in quem,
ad seditionem adversus quem H
 1 84. locum testem virtutis ciens
 H 5 17.
 cingere aliquem insignibus fortunae
 principalis H 2 59. terga cinxe-
 rant equites H 2 25.
 circa artes bonas socordia 11 15.
 circa consilium eligendi succes-
 soris scindebantur in factiones H
 1 13. circa necem Caesaris nar-
 ratus 11 29. scelera summa disten-
 tus 16 8. ambitiosi circa affecta-
 tionem originis Germ. G 28.
 per circulos locuti sunt A 43.
 circum adulantibus, *cum circum-*
stantes ei adulerentur 14 47. tre-
 pidi, *vagantes trepide* A 32.
 circumagere corpora H 4 29. cir-
 cumagi huc illuc H 3 73.
 circumcidere genitalia H 5 5. cir-
 cumcisis quae in quaestum re-
 perta A 19. circumcisa et am-
 putata O 32.
 circumdare famam A 20. O 37. plan-
 ctum et imaginem supremorum
 alicui H 4 45. ministeria princi-
 pis H 2 59. pecuniam sibi et ca-
 rissima H 4 62. robore iuventam
 filii v. robur. secretum extremis
 suis, *in occulto mortem sumere*
 16 25. moribus corruptis plus li-
 bidinum circumdedit 14 15. cir-
 cumdare pecuniam 14 53.
 circumferre incendia, caedes 2 52.
 circumfudit eques 3 46. Tiridates
 circumfundit agmen 13 40. cir-
 cumfusae (lecto) imagines, *cir-*
cumpositae 3 5.
 circumgredi terga 4 73. terga cir-
 cumgressi 2 25.
 circumiacentium populorum 2 72.
 circumiecti custodes, *corporibus* 6
 19. circumiecta saltibus planities
 2 11. circumiectae nationes 12
 31. circumiecta tecta 15 37.
 circumibant nomen eius vitabundi
 H 3 37. circumiri locorum peri-
 tia v. peritia.
 circumluit annis insulam H 4 12.
 circumposuit eos sellae curuli, *iuxta*
eam considerare utrinque iussit H 2
 59. stagno nemus 14 15.
 circumsestis filium imperatoris ar-
 mis et vallo 1 42.
 circumspectare inter se H 2 29.

- bellum H 2 74. initium erum-
pendi H 1 55. sermones et vul-
tus H 4 8.
- circumspicere munimenta, *explorare*
13 39. vires suas H 2 6.
- circumstat eum metus alius H 4 79.
paupertas et angustiae rerum na-
scentes O 8.
- circumstrepabant quidam atrociora
3 36. circumstrepitur clamore H
2 44.
- circumvadere clamoribus 12 43.
- circumvehi Britanniam A 38.
- circumveniri criminibus 1 13. iactu
ignium, *in turri obsessa* 15 11.
securitate pacis et malo belli H
2 12. circumveniens insulas Rhe-
nus 2 6. circumveniunt urbem 12
16.
- circumvolitare H 2 50.
- cis Vectium, cis Plantium dissimu-
lavit ei, *quamdiu illis contentae*
libidines Messallinae fuerant 11
30.
- cisterae servandis imbris H 5 12.
- citra damnum affectus, *sine fraude*
amicitiae O 27. delectationem aut
speciem, *nullo istarum respectu*
G 16. citra fidem fuit, *non cre-*
ditum A 1. obtrectionem O 41.
- citra Romanum sanguinem bella-
re, *sociis commisso proelio* A 35.
- citra ultima stetit vis Agrippinae
12 22.
- citus equo aderat H 2 40. citi ad-
venere 12 12. citis cum militibus
misit eum 11 1. citae remis na-
ves 2 6. ignis vento citus 15 38.
- civium supplicia, *quibus cives affici*
solent 6 40.
- civilis modus legatorum Augusti 1
8. victoria, *de civibus s. belli ci-*
vilis H 4 38. civile ratus 2 34.
- civilis discidii specie movetur
coniux 14 60.
- civilliter habere *aliquid, non aspere*
accipere 4 21. civilliter comitia
celebrat princeps v. celebrare.
- civitatis vocabulo frui v. vocabulum.
in civitates patescit regio v. pa-
tescere.
- clades, *morbus scabiei* H 5 4. rei
navalis 15 46. clades eadem fuit
illi municipio 14 33. exoleverat
v. exolescere. Romana 13 37.
cladis plus facere hosti 12 28.
- reliquiae insepultae 1 60. super-
stes 1 61. e clade Variana quos-
dam exemit servitio 12 27. clades
novae vel repetitae H 1 2.
et ipse pars Romanarum cladum
erit 15 72.
- clamitant Quirinio saeva ac dete-
standa 3 23. interceptorem do-
nativi clamitabant H 3 10.
- clamor prosper H 3 17. clamore et
vocibus adstrepere H 2 90. et
plausu fovere suos v. fovere.
- clarescere luminibus 15 37. clare-
scere properus v. properus. uren-
do clarescit O 36.
- claritas natalium H 4 15. in clari-
tatem Herculis referre quicquid
magnificum G 34.
- claritudo ea Belgarum est, subve-
nisse — *gloria, decus* 1 43. quos
aliqua insignis claritudo rumoribus
obiecerat H 1 85. insons vir-
tutum 15 65. militiae 4 6. nomi-
nis expulit eum v. expellere.
- claritudinem suam protegere ob-
sequiis 3 65. ad claritudinem
omnem sublatus 15 52. claritu-
dine erat multa sed improspere
4 44. nova generis erat 14 47.
- clarus annus Othoni H 1 22. ru-
mor 15 49. nec minus id clarum
12 38.
- classis, *milites classici* H 2 100,
3 12. annexa litori H 2 14. au-
gebatur in speciem ac terrorem
alacritate militum 2 6. conversa
H 2 14. praetenditur fronte mi-
naci ib. classi addere cohortes
H 1 87. classem ascendere 2 75.
classe reportare exercitum 1 63.
classes populi Romani perfringe-
re v. perfringere.
- classica, classicorum, e classicis le-
gio H 3 31 et 36 et 55.
- clavarium, *donativi genus* H 3 50.
- claudae naves 2 24.
- claudere corpus adversum vim ve-
neni *medicamentis praesumptis* 15
64. domum ianna ac limine tenuis
H 1 33. latera, *de militibus qui*
in lateribus incedunt 1 51. hu-
mum, *in sepulcro* 14 9. os alteri,
obligare, obturare 2 40. pontem,
de turri H 2 34. viam misera-
tione v. miseratio. utensilia anu-
lo 2 2. clausum spatium, *locus*

- designatus et circumscriptus* 14
 14. Tiberium clausum vidit, *occultantem sensus suos* 3 15.
clabstra Caspiarum H 1 6. *montium* H 3 2. *aerarii* 5 8. *annona Aegyptus, quo loco occupato intercludi posset frumenti subvectio* H 3 8. *contrahere v. contrahere. imperii Romani, termini extremi* 2 61. *terrae ac maris* 2 69.
clausulas determinare O 22.
clementius adiri iuga H 3 52. cf. 12 33. *clementer adsurgentes colles* 13 38. *editum ingum* G 1.
clementiae titulum petere ex aliquo servando H 1 71. *clementiam capessere v. capessere. maiorum egredi acerbitate nimia* 3 24. *suam obstringere v. obstringere. clementiam offerre alicui, gratiam, veniam* 2 42. *victoris ferre, praemii loco, ut servatus arbitrio eius sis* H 3 19. *ad clementiam trahere aliquid v. trahere. in clementiam eandem secuta verba Caesaris composita* 11 3.
clientelae, clientes 14 61. *coloniae et municipiorum clientelae* O 3. *per clientelas illustrior* 3 55. *clientelis redundare* O 36.
clientuli O 37.
clivus H 3 71.
cludere domum H 1 33. *a tergo* G 34. *cluduntur* G 45.
coactores agminis H 2 68.
coalescunt arma in bellum v. arma. animo ad obsequium 6 44. *in consensum* H 2 37. *victi victoresque nunquam solida fide* H 2 7. *coaluit auctoritas, firmata est* H 1 21. *sic coalita audacia vetustate imperii* 14 1. *libertas* H 4 55.
coarguere G 43.
coartare forum O 39.
codicilli A 40. O 7.
coepit e domo eius proditio 15 54. *ex sodalitate intima odium* 15 68.
coepta affinitas cum eo 6 30. *coepta hiems* 12 31. *lux* 2 13, 15 55. *coemptum exemplum* 14 10. *initium* H 2 79. *theatrum* 4 62. *coepta accelerare* H 2 85. *cadunt secus* 2 80. *urgere* 12 12. *coeptis iustare* H 3 52. *coepitae offensiones ob rempublicam* 6 15.
coeptare arma 12 32. H 2 29. *pontem* 1 56. *seditionem, de duce adversae partis* 2 81. *coeptantem conirrationem disiecit* 4 27. *coeptatam libertatem omittere* H 4 44.
coercere spes alicuius 2 43. *imperium intra terminos* 1 11. *coerceri moenibus Massiliae iubetur* 13 47. *ius coercendi* G 11. *propinquis frustra Pisonem coercentibus, a proposito avocantibus* 2 34. *tenteritas magnis documentis coercita, punita, castigata* 14 33. *fama male coercita* H 1 17.
coetus tedium 1 76. *coetus agere v. agere. miscere* 1 16. *in domo assiduos arcere* 4 41. *coetibus clandestinis vocabat servitia ad libertatem* 4 27. *coetu adhuc multo, multis adhuc praesentibus* 5 7. *coetu multitudinis, concursu seditioso* H 4 45.
*cogere obsidione urbem ad dediti-
 onem* 14 24. *in naves hostem* H 3 48. *ministros auro ad scelus* 6 33. *coacta ab eo accusatio, eo iubente suscepta* 15 43. *deditio, expressa* 4 51.
cogitationibus privatis regressum esse H 2 74. *ut suis cogitationibus prosperum* H 1 27.
cognatio indicii O 25.
cogniti mihi nec beneficio nec iniuria H 1 1.
*cognitionis imagine absumptum bi-
 duum* 3 17. *cognitionem tractare* 1 72. *cognitiones patrum* 1 75.
cognomentum 2 6, 4 65. *in cognomen-
 tum adscitus* 1 32, 2 60.
cohaerentia aedificia G 16.
coheredem uxori scripsit A 43.
*cohibentur provinciae procuratori-
 bus, reguntur* H 1 11. *cohibita
 altitudo aedificiorum* 15 43. *omnia
 taciturnitate* 15 54.
cohors togata H 1 38. *cohortes ci-
 vium Romanorum* 1 8. *cohortium
 centuriones* 1 18. *peditatus, opp.
 sociali* 13 35. *signa* 1 18. *in co-
 hortem suam, amicos, comites* 6 9.
coeunt legationibus G 39. *coeun-
 tum cunctatio* G 11.
*colere in speciem liberrimam v. spe-
 cies.*
collaceratum H 3 74.

collationibus et tributis exempti G 29.
 collegam se consulatui eius destinavit 2 42. collegae, *praesides provinciarum vicinarum* A 9.
 collegium patris atque filii 3 31.
 colligere hastas 2 21. animum 1 12.
 colliguntur anni cxx G 37. cxx O 17. cf. 24 extr.
 collocatum de eins sapientia in prioribus libris satis 6 27. collocatum ea munificentia millies sesteritium, *erogatum* 6 45. collocavit filiam A 9.
 collustrare equo cuncta, *obire* 2 45.
 colluvies H 5 12. rerum H 2 16.
 columen victoriae H 2 28. veteris Aegypti H 4 84.
 coloniae novae, *opp. patriae* 1 59.
 columnis G 25.
 color sententiarum O 20.
 colorati vultus A 11.
 comes exitii 3 15. comite uno et electis consociis 1 5.
 comere, *ornare* G 18. compti G 38.
 compitior H 1 19. incompti apparatus epularum G 14.
 cometes expiatus sanguine illustri 15 47.
 comis via, *morum (ut 1 54)* 4 6.
 comi congressu 15 49.
 commissationes H 2 76.
 comiter administrare provinciam H 1 13. exceptum 13 54.
 comitas curandi v. curare. obviam 2 2. comitate cultus v. colere. permulcere militem 1 29.
 comitari rem militarem, *munus quae-storum* 11 22. comitatur fama, *descedentem* provincia A 9. comitantes recipere, *comitari volentes* 14 33. comitatus pass. A 40.
 comitatu adiectus H 2 65. comitatu arto fuit profectio 4 58. comitatus gradus G 13.
 comitia componere, quae ambitu acriore exarserant 14 28. celebrare v. celebrare. imperii transigere, *successorem constituere, idque adoptione* H 1 14.
 commanipulares H 4 46.
 commeare in Germaniam 1 46. posse sermones commeare eo inter-nuntio 2 28. milites ex Oriente commeantes H 2 8. commeavere nuntii inter — H 4 55.
 commeatus. arti v. artus. commeati-

bus vim facere 13 38. per come-meatus sparsi milites, *duta venia passim digressi* H 1 46.
 commendat eventum (*prosperum*) sollicitudo (*ante habita*), *gratiorum reddit* O 6. discrimina sua commendant ib. commendatus periculis, *ad favorem hominum* 12 26.
 commentarii principales H 4 40.
 commentarii rhetorum O 23 et 26.
 commercium s. commercia belli v. bellum. dirempta H 3 81. sortis humanae intercederat 6 19. commercium loquendi audiendique A 2. commerciorum usus G 5.
 in commilitum adsciti sunt 1 60. H 3 5.
 comminus ire H 3 1. praevenire v. praevenire.
 committunt captivum cum electo popularium suorum G 10.
 commoda militum reicere ad senatum v. reicere.
 commodare nomen et periculum suum ad spem inanem 15 53.
 sanguinem dominationi alienae A 32. severitatem magnis peccatis, *veniam parvis* A 19.
 ex commodo parare bellum 13 9.
 commotus ingenio 6 45. commota domus Caesaris, *turbata, labefactata* 4 52. commotum aes alienum simul omnium 6 17. commotior Agrippina, *fervidioris ingenii* 1 33. animo 4 3. verbis 2 27.
 communis luctus parentum 6 49. in commune alacres, *opp. propriis stimulis* 15 12. in commune disserere, *in concione* 15 63. in commune exterrebantur omnes, *pari et communi de causa* 1 25. in commune postulata 1 28. in commune turbabant nihil 1 85. in communi ponere libertatem, *opp. dignitatem ordinum dividere s. distinguere* 13 27. communes curae, *de summa republica* H 1 89.
 communicabat labores A 8.
 ne communione parietum, sed propriis quaeque muris ambirentur 15 43.
 compages haec coalnit H 4 74. compage scutorum soluta H 3 27.

- comparare principes forma ac decore H 1 7.
 comparatione deterrima gloriam quaerere 1 10. comparatio Othonis H 1 29.
 compellere in mortem H 2 27.
 compendiis propioribus ire 12 28. viarum antevertere 1 63.
 comperendinationes O 38.
 compertum publicam pecuniam aver-
 tisse ut peculatorem flagitavit H 1 53.
 compscuit ardorem A 8.
 competere lingua auribus oculis, *sibi constare, sui compotem manere* 3 46. H 3 73. initium finemque cum Othonis exitu competisse H 2 50.
 complecti armis aliquem H 1 36. dexteras 11 9. manum 6 50. familias multas nobilitate 15 48. iure aequo populum Romanum reddita libertate 2 82. opulentiam priorem complexae litterae 2 60. complecti vim principis H 4 11. quas complectitur notitia Romana insulas A 10.
 complere caedibus nurum, neptem domumque omnem 6 24. cornu H 3 23. mortem nova insuper invidia, *cumulare, indigniorem reddere* 16 7. senectam extremam 4 58.
 complementum accusationis omnis erat crimen maiestatis, *huc omnia alia crimina redibant; hoc vim et invidiam reliquis criminibus addebat* 3 38.
 complexus armorum A 36.
 componere aciem per cuneos G 6. acta S. P. Q. R. 5 4. animum precibus amicorum, *patri se mitigari* 4 42. castra H 1 33. copias in hibernaculis v. hibernacula. destinata, *susceptam narrationem aggredi* H 1 4. diversos v. diversus. insidias 12 54. monumenta (belli) *de historicis* H 2 101. res populi Romani 1 1, 4 32 et 34. milites viae ac pugnae 13 40. locum et tempus 4 10. multa et atrocitas in aliquem tabulis extremis G 38. ordinem insidiarum 15 53. pace rebelles animos 15 39. penates familiae adversus vetera odia fratrum, *prospicere ne solitis inter fratres odiis turbentur* 15 2. rationes familiares 6 16. seditionem, *parare, instruere* H 4 14. componunt concire, *parant* 3 38. composuit res Caesarum Augustus, *domus potentiam fundavit* H 1 89. ad modestiam eos damnum H 2 27. compositus hostis per angustias saltus 4 47. ore 2 34. in dissimulationem sui veste servili 13 24. in securitatem 3 44. in squalorem maestitiamque H 1 54. compositus vultus, *falsus* 1 7. compositus ita, *ita compositis literis* H 3 52. cum indice reus 15 51. composita bene cum artibus mariti Livia 5 1. indignatio, *elaboratis et quaesitis indicibus demonstrata* H 3 37. compositi (milites) acie 4 73. in numeros legionis v. numeri. cuneis H 4 16. pro ripa 12 29. compositi clade eorum qui pacem inter et bellum dubitabant 12 32, *pacati*. compositae effigies, *factae* H 5 5. composita (a senatu) principatibus aliorum, *constituta, decreta* H 2 55. composita aetas 6 46. componendae Armeniae, *ordinandae rege dato* etc 2 4. paucioribus lacrimis compositus es, *sepultus* A 45. Pisonem uxor, Vinium filia composuere H 1 48. ex composito H 4 66.
 comprehendere scientiam O 31.
 comprimere manus intra sinum 1 57.
 compressa rebellio H 1 11.
 computare ad Traiani consulatum G 37. tempus H 2 47. non dierum numerum sed noctium G 11.
 concedere, *concedendum censere* 4 20. *mori* 4 38, 13 30. fato 2 71. vita 1 3. reum precibus alicuius 2 55, 4 31. in adulationem H 2 33. obsidioni, *obsessis opem non inferre* 13 40. concedit illuc omne decus belli H 2 24. concessus mos (carpentis utendi) sacerdotibus ac sacris 12 42. concedere alicui de gloria H 3 64. summo nomine 15 2. ad victorem H 2 51. concessa materies ad ostentandum 1 76. concessis animalibus placare deos, *opp. victimis hominum* G 9.
 concentus G 3.
 concertator Corbulonis, *aemulus* 14 29.
 concessio agrorum 3 73.

- concidisse bellum H 2 57. concidit ingestis vulneribus 3 85. suismet viribus H 4 17.
- conciliare dignitatem O 9. misericordiam 11 3. ambitio conciliandae provinciae ad spes novas 16 23.
- concinebant tibia tympanisque H 5 5.
- concipere verba iurisiurandi H 4 31. iusiurandum H 4 41. concepit ferre Agrippam, *consilium cepit* 2 39. deam mari conceptam H 2 3.
- concionabundus 1 16.
- concionem parare H 2 79.
- concire nationes, *sollicitare* 12 15. hostes 11 19. cuius instinctu concitum sit quod tam multi sumserent 15 49. concire motus, *excitare* H 1 4.
- concitator belli H 3 2.
- concitor belli 4 28. H 1 68, 4 56.
- conclamare, *de uno* H 3 29. qui conclamabantur exercitus impetu (imperatores) 3 74.
- conclaminationes H 4 1.
- concors filiae 11 37. concordēs egregie 2 43.
- concordia et potentia eodem loci est 4 44. gignitur inter eos auctoritate liberti 14 39. concordiae fides v. fides. concordia subdola agere 2 64.
- concupia nox 1 39. H 3 69.
- concubinarum spadonumque agmen H 3 40.
- concubitu alienarum abstinent H 5 5.
- ut concupisceret magis quam speraret H 1 53. concupivit 16 21. H 2 70. fingeat metum quo magis concupisceret H 1 21.
- concurrere instantius 6 35. cuneis H 2 42. concurrentis belli minae H 4 22.
- concursum plurimum iniectae catenae, *postquam plures accurrerant* 12 47.
- concuessa fide, *labefactata* H 5 25.
- condemnator, *accusator, qui facit ut damnetur* 4 65. v. et *damnare*.
- condere, *abscondere* 1 28, 2 27. considerant pecuniam agris mercandis 6 17. condito odio H 2 30 conditus in altitudinem v. altitudo. condere iram 2 28. corpora H 5 5. gladios H 4 66.
- condicere, *de die vadimonii* G 11. condicione fugitivus H 2 72. per condicionem ponere arma H 3 65. longae absentiae condicione amissus A 45. condiciones audire ac reddere H 2 41. incruentas malle armis 12 46. pacis tentare 1 56.
- condiscipuli O 35.
- conditor (Agrippina?) G 28. conditoris retinens civitas 6 42. conditores gentis G 1.
- conducunt copias dispersas H 4 71. non conducit deserere Rheno ripam H 2 32. prout conduxisset H 3 3. quicquid hosti conducat H 4 24.
- confector belli exercitus 14 39.
- confectus numerus annorum, *transactum tempus* 6 28.
- conferre ad aures principis spes ac vota sua prius quam ad deos 4 39. ad gloriam posterorum exuvias hostiles 3 72. alicui aliquid, *dare* H 1 16. in aliquem aliquid, *ei mandare* H 4 53. iniurias suas A 15. lamentationes suas in testamentum 15 68. collatus in eum dies praeturae reliquus 12 4. collata in eum sors Asiae 3 71.
- conferto gradu 12 35. conferta acies 6 35. conferta moles, *referta, plena* 4 62.
- confessionis gloriam amplecti 15 67.
- confessionem scribere tali oratione 14 11.
- confingere v. fingere.
- confinium breve artis et falsi 4 58. Germaniae Raetiaeque G 3.
- conflictare, *urgere, premere, vincere* H 3 82. rempublicam per scelera, *vexare* 6 48. conflictabantur ictibus 2 20. ludibrio 1 58. metu suo et angustiis viarum H 3 16. sordibus 6 8. tempestatibus A 22.
- conflictatus hieme saeva exercitus H 3 39.
- confluentes amnium xvi milium spatio distantes H 2 40.
- confossus H 4 34.
- confundit animum imagine tristi recordatio H 1 44. confusus ordo disciplinae 1 60. ordo militiae 2 39. confusor facies, *ex elisione, ut nosci non posset* 4 63.

- confusio, *consternatio* H 3 38. *oris crebra* H 4 40.
- congerere alicui *consulatus triumphos* 1 4.
- congestus *copiarum, de multitudine* H 2 87. *lapidum* H 1 84.
- conglobari *hostes* A 38. *conglobati in testudinem milites* 13 39.
- conglobatio G 7.
- congregari *praeliis* 12 54.
- congregari in *cuneis* H 4 20. *congregata signa in locum unum* 1 28.
- congressus *comis* 15 49. *durus v. durus, congressu deiici* 15 46.
- congruit *fatum rebus* 6 22. *congruebat vitis eius abditis* 13 1. *congruentia exta et laeta* H 2 4. *forte congruerat ut nuntiarentur* H 1 7.
- coniectare *animos altius* 1 32. *ceteros ex aliquo* 12 49. *offensionem vultu* 1 12.
- coniectura ut *demonstrat* 16 1. *coniectura herbidi soli, cum coniectasset esse ibi solum herbidum* H 5 3.
- coniugales *deos* G 18.
- coniugium, *coniux* 12 65. *coniugium in fratris filiam* 12 6. *coniugio accipere aliquam* 6 20. *in eodem manere* 2 85. *coniugia frequentantur* 3 25. *illaesa manent custodia praesenti* 3 34. *oblitterantur ib.*
- coniungere *abstinentiam cibi* 6 26. *annos sex pari secreto, annos sex continuos exegit* 4 57. *orbem* G 6. *coniunxit nox eadem necem et rogum Britannici* 13 17. *coniunctior* O 5. *coniunctissimi cuiusque pietas* A 46.
- coniuratio *adultra, reperta, revicta v. suis locis, coniurationis scientia v. scientia.*
- connexus *honor natura* 3 31. *connexa criminibus mariti uxor* 16 32. *discrimini patris filia* 16 30. *dolori meo causa v. causa, connexum odium uno amne discretis* H 1 65.
- convivere *somno* 16 5.
- conscientia tibi est *Angustae* 3 77. *inest eis (flagitii)* H 4 41. *conscientiae noxia habetur pro foedere* 6 4. *matris innexus* 3 10. *suae grave id fore* 4 26. *conscientiam eius adhibet, provisam olim sibi* 12 66. *simulare, quasi sciret vere illum esse quem se ferret* 2 40. *subire, pati se conscium fieri et assumi* 13 21. *in conscientiam sumi* 4 3, 13 12. *conscientia illigare aliquem* 15 51. *vecordes conscientia sceleris cunctabantur* 1 39. *sic* 1 57.
- consciis *alicuius* H 1 39. *exercitui flagitiorum* 1 42. *interficiendi Agrippae* 3 30. *consciis electis* 1 5. *consciis deorum equi* G 10.
- consciscere *fugam* H 3 9.
- consectari *disiectos* H 3 69. *victos* H 4 1.
- consensus, *consuetudo recepta* G 31. *consensum (multitudinis) extenuare* H 4 46.
- consentire, *cum infinitivo, consensu tradere* 6 28. *consensimus referre* G 34.
- consequentes, *insecuti, posteriores, de historicis* 15 54.
- consertum *fibula sagum* G 17.
- conservi A 31.
- considunt in *igne omnia, collabuntur* H 3 34. *concederant praesentia satis, quia facta erant* 1 30.
- consiliaturi H 2 53.
- consilium *absentiae suscipere* 4 64. *consultatio s. deliberatio* 6 46. *eligendi successoris* H 1 13. *eximunt res adversae v. eximere. publicum adire, in senatum venire* 6 15. *in turbido illi omne* H 1 21. *simulatum v. simulare. consilii improvidus* H 3 56. *occultus* 6 37. *suasor idem et auctor v. auctor. consilio addita fides v. fides. consilia belli expendere* H 1 87. (*quod* 2 5 *proeliorum vias tractare*). *capessendi imperii v. capessere. dubia v. dubius. (alicuius) fovere v. fovere. militiae* H 1 90. *miscere* H 2 7. *referre v. referre. sociare* H 2 74. *stant in eo ceteris mortalibus, quid conducere putent* 4 40. *propiora illi, mater et avia ib. sumere pacis petendae* 2 26. *suscipere rerum magnarum* H 2 76. *tractare belli* H 3 1. *consiliorum vis penes eum, eius consilia valebant ac spectabantur* H 3 50. *consiliis bonis notescere* 4 7. *distrahi, h. e. in deliberando* 6 44. *con-*

- siliis inest auctoritas* H 2 18. *consiliis alicuius idoneus* 4 12. *implicatus* v. *implicare*. *permixtus* 3 38. in suis aut in alienis *constantia* 15 10.
consociare vocem 13 23. *consociata* (et *delecta*) ex formis diversis resp. 4 33. *consociare facinus cum aliquo* 15 67.
consonare, resonare 14 32.
consors imperii H 3 75.
ad consortium regni impulit eum v. *impellere*. *consortia rerum secundarum eripiuntur maritis* 3 34.
conspicior mors H 4 11.
conspicua voce ac manu H 3 29. *conspicua arma* H 1 88. *conspicua femina* H 4 42.
constat iis fides, manent in fide H 2 96. *ratio imperii* 1 6.
constans fidei H 3 57. *constantius est, fortius* H 3 1. *constanter exorsus carmen, intrepide* 13 15. *constantia exempla, fortia* 16 35.
constantia exitus 15 49. *fortis exitus* 15 49. in consiliis suis aut alienis 15 10. *mortis* 1 53, 13 30. *morum, aequabilitas, consensus* H 3 86. *victoriae* A 27. *mira constantia* H 4 25. *constantiae primus dies* v. *dies*. *constantiam adificare dictis* v. *adiicere*. *eximere* 1 32. *constantiam vocis egregiae (semel emissae) mutavit nullis terroribus aut morte* H 2 13.
consternatio vulgi, tumultus, 1 39 et 63. H 1 83, 4 50.
consternere viam lauru rosisque H 2 70.
constituta aedes, exstructa, condita 2 49. *constituta respublica non regno neque dictatura, sed principis nomine* 1 9.
consul uno die H 3 37. *consules pro anno* 6 45, 13 9. H 1 1. *destinare* v. *destinare*. *habuit annus sequens illos* 2 53.
consulatus eius dissimulatus v. *dissimulare*. *consulatui eius collegam se destinavit* 2 42. *consulatus abrogati quos dederat* H 4 47. *geminati* v. *geminare*. *ceteri* v. *ceteri*. *coartati* H 2 71. *congesti* 1 4.
consulere, omisso sibi, H 1 51.
omnibus de rebus 4 40. *consulere deos fibris* 14 30. *exercitiis mandatis* 13 4. *extremis suis* 15 64. *gloriae pariter ac praedae* 13 39. *fugientibus* 3 46. *populo, senatui, templis* H 3 82. *visui* 12 47. *ultioni* 2 26. *clementer* 14 38. *durius* A 16. *consulturus ex re mittitur* 1 24.
consulto patrum, Scito 2 85. *senatus* 11 34, 16 9. *consultis magnis annuit dea* H 2 4.
consultare, augures consulere 2 29. *inter proximos* v. *inter*.
consultationes (et nuntii) ad eam veniunt 16 14.
consumpsit vocem eius instans metus H 1 42. *consumpsisse ignominiam* H 3 24.
consummatur opere illo, quidquid ante laboris hauserunt H 3 84. *contactu meditantur bellum, ceterorum exemplo incitati* H 2 60. *a contactu discedere improborum* 1 43. *oculi a contactu dominationis inviolati* A 30.
contemnere non timere 2 34. *eludere, irritum dimittere* 15 57. *contemni tributis* G 29.
contemplatio virtutum A 46. *contemptim vagabantur* H 3 47. *dilabi* H 3 58.
contemptio ex barbaris 11 20.
contemptor talium ut fortuitorum H 1 18. *opum* H 4 5. *contemptores sui* G 31.
contemptus ambitionis 6 45. *moriendi* H 5 5. *contemptu famae* *contemnuntur virtutes* 4 38.
contendere nobilitatem, formam suam 12 1. *labore cum amplitudine et ubertate soli* G 26.
contentio frequens O 4. *contentione decoris accendi* H 3 27.
contentus non poena semper, sed saepe paenitentia A 19. *contenti singulis uxoribus* G 18. *transit et contentus est* O 10. *contentus sum probasse* O 18. *significasse* O 23. cf. 26.
contermina civitas H 4 67. *gens* G 36.
in contextu operis dicemus H 2 8. *continere firmitatem pontis* H 2 34. *provincias, regere, administrare* H 1 49. *continentur Romana (respublica Romana) vecti-*

- galibus 15 49. parendo res militares H 1 84. continentium terrarum species H 5 19.
- contingere aliquem usu modico 4 68. contacti opere nullo equi G 10. contacta vitii pectora O 12.
- continmare damna damnis A 41. ignavia dies totos theatro 14 20. diem noctemque potando G 22. sedilibus 16 5. omnia laeta alicui H 4 49. pacem, *perpetuam praestare* 13 53. continuaverat domo sua palatium et hortos Maecenatis 15 39.
- continuus accusandis reis et saevus 11 5. annus postulandis reis 4 36. principis, *proximus* 4 26. continui durarunt Claudii (*nemine in gentem cooptato*) 12 25. Rhenus uno alveo continuus 2 6. continui maris moles A 10.
- contra audere 4 59. contra dat fortuna 15 31. H 1 65. contra eveniunt tormenta 4 29. contra excipit veteranus (incurrentes temere) H 2 14. contra fuit experimentum v. experimentum. contra ire v. ire. contra itum ei 11 10. contra singulos rependitur utilitate publica 14 43. contra destinaverat 6 1. contra nitebantur 3 31. contra tendentis os verberaverat 4 3. contra quam spes fuerit egisse 3 69.
- contradicere sententiis aliorum H 1 39. Thraseae H 2 91. precibus H 4 46.
- contradictionibus crebris destruere auctoritatem aliorum 14 43.
- contrahere claustra, *artiora reddere*: claustra enim sunt munimenta quibus ex propinquo magis cincti hostes 4 49. contracta pecunia ex viatico 1 37. contractos in principia, *convocatos* 1 66. *colligere v. c. libros* O 37.
- e. contrario laetum, *parti adversae* H 1 27. contraria vulnera, *mutua*, H 3 84.
- contrectare corpus oculis 3 12. pudicitiam virginum 14 35.
- contremuisse provinciam H 2 32.
- de controversiis transigi colloquio potest 2 65.
- contubernium aeditui, *habitatio* H 3 74. contubernia, *tentoria* 1 41 et 48. in contubernio legionum eductus ib. provinciales gaudebant sueto militum contubernio H 2 80. assiduitas contubernii O 5.
- contumacia deserere locum, *quem obtineri iussi* 1 65. contumacia et odiis accendere v. accendere. contumaciae propior vultu 1 24.
- contumax etiam adversus tormenta servorum fides H 1 3.
- contumeliae eius datum v. dare. ad contumeliam senatus penetravit vox v. penetrare. in contumelias assumptus *scurra* 15 34.
- contumeliosum id militibus H 2 27.
- contusus Thracum gentibus 4 46. Ubiis H 4 28. praelio contusus 12 31. labor contudit animos H 2 19.
- contis praefixa capita H 1 44. neque conti neque gladii H 1 79. lanceis contisque H 3 27.
- convectare H 3 27.
- convellere fidem legionum, *sollicitare* H 4 30. convelli discordia 4 40. convelli sine exitio convellentium non potest H 4 74. convulsos laniatosque centuriones 1 32. convulsa domus *opp. integræ* 6 40. convulsus decus castrorum v. decus.
- convenae Assyrii H 5 2.
- conveniebat delatum ei imperium H 1 8. facilius omnia conventura H 3 81.
- conventionis paenitet H 3 70.
- conventus ac iudicia A 9.
- convertere ad similitudinem incensus barbari agmen Romanum 3 33. classem v. classis. remigium 2 6. converti ad manus v. manus. ad vim dominationis, *potestate et imperio uti*, 15 69. ad usum manus conversa, *integritati restituta* H 4 81. conversa cuncta ad opes victoris, *in earum incrementum cessare*, H 3 44. conversus animus vultumque H 1 85. conversi paenitentia 1 45. ad sapientiora 3 55.
- convertere, *converti* 4 3.
- conversatio amicorum O 9. mortaliu G 40. scurrarum 12 29.
- convictus carminis probrosi 4 31. pecuniam cepisse ib. convictum crimen, *probatum* 3 13, 14 40. convicti in crimine haud perinde quam odio generis humani 15 44.

convictus in longum tractus 14 4.
convictus sobrios quoque, nedum
temulentos, ignorare 13 15. con-
victibus adhibere aliquem 2 27.
indulgere G 21.

convivales fabulae 6 5.

convivium appositum effluvio lacus
12 57. tempestivum H 2 68. ce-
lebre primoribus erat Othoni v.
celeber. dimittitur bucina 15 30.
initum affluentius 15 54. irrum-
pere H 1 82. ad convivium rue-
re, intro ad convivantes H 2 68.
movetur tractu navium 15 37.
superpositum rati ib. convivii in-
ter secreta largiri (*quod palam
abnuerat*) H 2 56. per speciem
convivii annos dividere, *sportu-
larum nomine* H 1 24. convivio
vigilata nox 13 20.

coopertos H 5 22.

cooriuntur insidiae H 2 24.

copia pro copiis 4 4, 13 55. ho-
norum multa *praeditus*, *ornatus*
12 40. levis, *exercitus modicus*
2 52. minore edita pugna, *mili-
tum numero* 12 56. praesens v.
praesens, *navalis missa* 4 56.
copia rerum fessi 3 63. fatiscere
6 7. senatus data 11 1. copiae,
commeatus, *frumentum* 1 68. H
2 32, 3 60, 4 22. militares,
exercitus 15 24. frumenti, quas
pendebant 2 60. maiores, *pars
maior copiarum* 2 25. copias ex-
pedire v. expedire.

copiosus artibus honestis 3 66.

copulare O 17.

cordi id deis H 4 81. sibi fuisse
salutem Italiae H 3 53. cf. H
4 38.

coram an procul atrocior princeps
15 36. mandatis fugebatur, Se-
neca coram, Burrus 13 21. co-
ram secuta vox, *opp. nis quae
dixi obversus ad matrem* 4 54.

corona civis servati 15 12. facun-
diae 16 3. corona cingi vallum
H 3 27. circumfundi coronam
O 6. coronae querceae statuun-
tur super sedes 2 83.

cornu tribunalis 1 75.

cornu complere v. complere. cor-
nibus affandi v. affundere.

corpus clausum v. claudere. dese-
rit eum (et vires) 6 50. fusum
late (libertinorum) 13 27. inimi-

TACITUS. II.

nuere otio H 2 93. imperii li-
brari sine rectore nequit H 1
15. insigne 11 36. per corpus
legati ire v. per. corporis decor
ac forma H 1 7. corporis deri-
dicalum; mollities, probra, vis v.
suis locis. corpori adiecta vulne-
ra (iam trunco) H 1 41. curando
solita exsequi 3 15. haerentia
tegmina v. haerere. corpore ae-
gro fatigari 1 4. infamis v. in-
famis. placere alicui v. placere.
sistens v. sistere. corpore truces
H 2 47. corpora fluxa H 2 32.
speculatorum lecta comitabantur
H 2 11. salubria et ferentia
laborum H 5 6. tincta v.
tingere. corpora labefecit im-
patientia aestus H 3 93. corpo-
rum salubritas v. salubritas, ver-
bera 4 6. corporibus pellicum
illarum insueverat 11 29.

corripuit eos delator 3 49. correpti
indicio eorum 15 44. in praedam
locupletissimus quisque H 2 84.

corrumpere cubacula feminarum 15
42. ius concessum, *fructum eius
et usum impedire* H 2 92. offi-
cium prudentum *intempestive ad-
iuvando* 2 23. veniam impetratam
vanitate exitus *sponsae sumpti*, *ir-
ritam facere* 15 71. corruptus
delectus militaris ambitione et
pretio 14 18. impunitate pro-
missa 15 56. ad indicium 16 18.
ad scelus 13 21. H 1 72. ad so-
cietatem 2 62. adversus mode-
stiam disciplinae H 2 12. in li-
bidinem ac saevitiam H 3 33.
in similitudinem vini potus G 23.
in spem rapinarum H 3 47. in
spem sociandae classis ei prae-
fectus 15 51. corrupta in barba-
rum civitas 6 42. corruptum iter
luxu H 2 11. corruptum in mi-
racula verum 4 11. corruptae in
adulationem causae H 2 101.
discordia legiones H 2 76. cor-
ruptus habitus servi H 1 22.

corruptionis eo usque proventus 2
55.

corruptor animosus v. animosus.
corruptoribus tentare castra 2 79.

in cortina assistere O 19.

cothurnus O 10.

covinarius A 35.

- crate insuper iniecta G 12. crates et vineas H 2 21, 4 23.
- crebra fama, *magna, multa*, 11 34. H 3 71. vis fulgurum 15 47.
- crebrae mortes in vulgus H 2 93. crebris criminibus insectari 6 40. creberrima causa seditionum 6 16.
- crebro ventilare 12 3, 15 52.
- crebrescere fama, *augeri, crescere, extendi* 3 60. H 1 39, 3 34.
- crebrescit per eos vivere Agrippam 2 39. apud aures cuiusque lib. rumore vago ib.
- credere de re aliqua H 1 34, 2 60. famae H 2 62. potentiam sibi parem esse 12 64. vera esse H 2 54. cui credas dabo H 3 54. credi supra fortunam esse H 5 1. in maius 3 44. H 1 18.
- credebat *cum accusativo* H 1 90. credita in deterius 3 10. fama H 4 34.
- visibile memoratu H 2 74.
- credulus humilimo cuique H 2 23.
- credula fama inter gaudentes et incuriosos, *passive* H 1 34.
- credulitas iuvis vanescit tempore ipso 2 40.
- cremavit omnes incensa super villa 3 46.
- crescit vinculum sceleris H 4 70.
- crimen convictum v. convictus. deferre atrociter 13 10. inest adulationi H 1 1. in crimen deducere 6 5. detorquere 1 7. evanuit causa v. evalescere. criminis reus arguebatur H 1 48. scena v. scena. crimine (coniurationis) cadere 6 14. in crimine convicti 15 44. crimine sub eodem vixerant eum H 2 26. crimina approbata v. approbare. asperare v. asperare. praetentata in aliquo 1 73. suburbana v. suburbanus. ob crimina finem vitae implevit 2 42. criminum libelli v. libelli. criminibus crebris insecta maritum 6 40. circumveniri struente alio 1 13. mariti connexa 16 32. nobilitari, *accusando aliquo* O 37. provincialibus uxorum plectuntur mariti 4 20. (falsis) subdi reum v. subdere. criminando anteibat bonos v. antequam.
- criminationibus exarsit, *ad criminationes* 6 25.
- criminator in ceteros 4 1.
- criminoze deferre aliquid 16 20.
- criminosius incusare H 3 38.
- cruciatu adhibere 1 23. per cruciatu interrogare 2 13.
- crudelitati insistere 16 25. crudelitatem principis aggredi v. aggredi.
- crudescit seditio H 3 10.
- cruda (et viridis) senectus A 29.
- crudum servitium 1 8.
- cruenta pax 1 10, 2 46. cruentum iter H 1 5. cruentae epistolae Tiberii de damnatione reorum 3 44.
- cruentare se sanguine H 1 58.
- cruore hostium satiatas 2 21. captivo adolere aras 14 30. suorum multo pulsus H 2 21.
- cubacula feminarum corrumpere 15 42.
- e cubili protractum H 4 36. in cubilibus intercepti H 1 86.
- culpa ex Caesare nulla 4 6. vulgata inter viros et feminas 3 24.
- culpa alienae nescius v. nescius. culpam ostendere ratione, *aliis suam* H 2 19. culpam exsolvere, *expiare* H 4 62. vertere in alium v. vertere. ad culpam usque ignarus H 1 49. in culpam novissimi 1 28.
- culpantes celebrantesve H 2 21.
- cultus dicere O 21.
- cultor deae G 45. cultores *oppidani* 12 55. (et arva) vastabantur H 2 87.
- cultus (ad spectaculum gladiatorum) advectus H 2 71. cultus numinum iis venerandi Apollinem et Dianam 3 63. honestarum artium A 4. cultus multum praefert oratio 13 3. cultu externo infectus v. infectus. laeto mutare luctum 2 75. urbium nullo gens 2 52.
- cum aliquo nomen fraternitatis usurpare 11 24. cum expeditionibus transigere v. transigere. cum fide audiri v. fides. cum honore leviorum scripsit 6 15. cum multo honore eius v. honor. cum invidia magna v. invidia. cum insectatione eius scripsit litteras 1 53. cum laetitia habetur scelus externum

- 12 48. cum libertate occidere, *liberum mori* 4 50. cum magistratibus et precibus occurrunt civitates H 1 63. cum praemio peraguntur scelera 12 67. cum pudore et flagitio disserere, *turpiter et flagitiose* 3 17. cum terrore et catervis volitare H 2 88. omnium militum arma nobiscum sunt H 1 38. senatus nobiscum est H 1 84.
- cumulare fossas corporibus H 4 20. Caesarem Augustum et omnia vocabula H 2 80. cumlata gaudio transferunt in alios 2 82. opibus honoribus cumlatus H 3 37. cumlant probra in legatum, *congerunt* 1 21.
- cumulus prosperis mille equites ducuntur H 2 24. pontificatus senioribus cumulum dignitatis addidit H 1 77.
- cunctabundus H 2 85.
- cunctari, *deliberare, dubitare* 14 13. H 1 70, 2 63, 3 50. inter metum et iram 2 66. nec cunctatum apud latera 3 46, *passive*, cunctantem perpulit 4 41. cunctante ad ea Mithridate 12 46.
- cunctanter H 1 55. excipere victoriam v. excipere. cunctantius 1 71.
- cunctatio opp. virtuti 15 2. Gallis exempta H 1 64. cunctationem afferre 11 9, 12 54. cunctatione tractare bellum 6 44. cunctationes principis aperire v. aperire. cunctator H 5 14. natura H 2 25, 3 4.
- cunctis civium 11 22. cuncta scelerrum 14 60. cuncta camporum H 5 10.
- cunei militares 1 51, 2 83, 14 37 et 46, 16 27. H 2 82, 3 29, 4 16 et 20, 5 16.
- cupere flagrantissime specie recusantis 1 3. cupiens erogandae pecuniae 1 75. cupientibus erat bellum 1 59.
- cupiditas studiorum mira O 3. cupiditates hiantes H 1 12. novae, *verum novarum* H 1 24.
- cupido adolevit erupitque v. adulescere. profusa H 1 52. more humanae cupidinis H 5 13. *sic et plurali* 3 52. cupidinem elicere v. elicere. ad cupidinem et fastidia proturbatus v. proturbatus. cupidine muliebri incensus 4 39. severitatis acerbus, *studio* 1 75. cupidines malae dominationis 13 2. primas velare v. velare. *avaritia* 12 57.
- cupitor incredibilium 15 42. matrimonii talis unus exstitit 12 7.
- cupita aliis 13 13. Neroni capitum id 14 2. moram cupitis adferebant, *consilii destinatis* 4 3.
- cur. invasit eos cur nunc silerent v. invadere. materia cur fideret 4 59. trahebant varie cur abstinuerit v. trahere. cur arceret querebatur 15 60.
- cura, *liber* 3 24, 4 11. perdendi (*pecuniam*) *studium* H 2 94. vetus illi insistere curriculo 14 14. *praefectura, praesidium* 12 42. H 2 57. instantior praeverti 2 55. intenta 4 72. maligna in omnes H 1 85. publica v. publicus. curam successoris obnoscere v. obnuere. peditum equitumque sumere, *eos ducendos* H 2 24. curam facere v. facere. cura eius attinebatur v. attinere. sine cura denum evenere prodigia 14 12. impetu magis quam cura viguit (orator) 4 61. cf. A 10. cura sustentare saucios 4 63. curae communes v. communis. simplices v. simplex. curarum deflementa 2 32. in partem additis ei H 4 26. in partem vocari 1 11. curas malas exercere 3 37. onerare v. onerare. ad plures vitam producere 3 24. curis obtendere luxum v. obtendere. virilibus vitam feminarum exuere 6 25.
- curare Asiam, *regere* 4 36. curabant longius exploratores H 3 13. curandi comitas A 16. curatissimae preces 1 12.
- curriculo quadrigarum insistere cura illi 14 14. cf. 15 44.
- curru pressi equi v. premere.
- currere tempora, *perfluere* A 1.
- cursum percensere 4 4.
- cursores dispositi A 43.
- cursum honorum inoffensus H 1 48.
- curuli suae eos circumposuit H 2 59.
- custodia socors v. socors. honorata, *libera* H 3 12. custodiae ap-
f*

- positus 1 6, 2 68, elabi 5 10. custodiam rumpere H 2 63. in custodiam velut dare urbem 15 58. condere H 4 2. in custodiam habiti H 1 87. custodia circumdare aliquem 2 4. militari haberi 3 2, 14 60. praesenti manent illaesa coniugia v. praesens. publica attineri v. attinere. custodiis acribus saepserat domum 1 5. intentis H 4 28.
- custodire sermones, *observare*, *captare* H 2 52. custodita observatio dierum 15 55. incustodita nox 2 40. custoditi transitus H 4 65.
- sine custode transire 6 41. sub custode coire H 4 64. custodes additi, inditi v. *suis locis*. appositi 4 60. amoti 13 24.
- damnare, *de accusatore* 3 36. damnatus Cyrenensibus, *eorum causa*, vel *accusantibus* H 4 45. de vi 4 14. damnatum concedere precibus alicuius 2 55.
- damnatio ingruit ei 6 35. damnationem frustrari v. frustrari.
- damnum intra unum stetit vis (incendii), *unius aedificii* 3 72. oblitteratum clade maiori H 2 66. damno proximi v. proximus. damno finium civitates perculerat H 1 53. damna exercitus supplere 1 71. saeva 2 26.
- dare duces tentandis Alpiis H 2 12. epulas alicui 2 57. exitum alicuius inimicitiis 1 10. in casum se et rempublicam 1 47. ingenium studiis H 4 5. nomen in coniurationem 15 48. pugnam, *copiam pugnae facere* 2 13. sacrificium 6 37. se legionibus, *vis obsequi*, 1 31. dat contra fortuna 15 13. H 1 65. dabant suspicionem in eos litterae principis 6 47. dabo cui credas H 3 54. dari acies media *dicitur vis qui in ea locantur* H 4 76. datur casus v. casus. datus dies, *ortus* 13 40. datum ei deducere, *mandatum* 12 11. contumeliae eius 2 58, *ut ante honori*. secundum eos, *decretum* 4 43. data exsilia 15 71.
- de aliqua re creditur H 1 34. cura H 5 5. expedire H 4 48. ignarus H 1 67. inquirere 16 34. de controversiis transigitur 2 65. de imperatore rapti fisci, *ex eius domo et re* 1 37. de Augusto laus, *Augusti* 1 12. de imperio exire H 3 68. de pecuniis (repetundis) itum ad recuperatores 1 74. de populis parta tributa 11 10. de sequentibus plerique 15 54.
- debellare hostem A 34. debellatum foret H 5 18. A 26.
- debilis ingenio 4 62.
- debilitari, *quibus pedes*, *brachia contracta* 4 63. debilitatur eloquentia O 39.
- debilitas H 4 81.
- decedere in iuga montium *e praelio* 12 35. decedere alicui 3 31. decedit infamia, *tollitur* 15 44.
- decentior quam sublimior A 44.
- decernere caelum alicui 1 73. laudes gratesque H 4 39. religiones caelestes 1 11. mihi decretum est, *certo scio* A 33.
- ad decertandum pronus H 2 33.
- decessor A 7.
- deciderunt huc omnia, *reciderunt* 3 59.
- declamatorium studium O 14.
- declinare adversa in incertam alterius 15 26. impudicitiam uxoris, *vitare aspectum uxoris impudicae* 6 50. occursum eius H 3 84.
- decoraverunt fidem eorum ut, *tali praemio affectere* 3 62.
- decorus, *pulcher* 12 4, 13 12, 15 69. sacnadiâ H 2 80. decora inventa H 1 53. decorum genus 6 27. ingenium 1 1. pudori suo 1 12. ad decorum imperii composita cuncta H 1 71. decora decernere 3 47.
- decumates agri G 30.
- decurrit honori eius cum legionibus 2 7.
- decursus cohortium 2 54. in littora *e montibus* 12 55.
- decus avitum recolere v. recolere. decus belli concedit illuc, retinere sibi v. concedere, retinere. decus ac nobilitatem adstruere alicui v. adstruere. castrorum convulsum, *disciplina corrupta* H 2 94. disciplinae veteris 1 35. suum cuique rependit posteritas, *gloriam meritam* 6 35. retinet quis-

- que, *dignitatem cum insignibus* 6 37. triumphale 6 10. et 39. in decus unius bellare H 1 89. decore consulari ac triumphali praefolgens 13 45. imperatorio spectabant eum, *habitu, ornatu* 12 41. decora alicuius adiacere nobilitati suae *per adoptionem* H 1 15. artium Graecarum, *pretiosa operis Graeci artificia* 15 41. longa praeferre *de nobilibus* 14 43. e militibus lecta H 2 81. dedecorus maioribus suis 3 32. dedecus adire 1 39. amoliri 14 14. lenire H 3 61. natalium 11 21. dedecori nihil refert, *aeque turpe est* 15 65. dedecore notabili insignes sententiae, *turpiori adulatione* 3 65. in dedecora prorumpere v. prorumpere. per dedecora quem foverant, cum scelerare insectantur 5 6. dedere reum senectae et orbitati alicuius, *damnare in gratiam senis orbi*, 3 23. cf. 16 10. similitudinibus 16 20. deditio coacta v. cogere. in ditionem venire 13 39. deditiones H 3 70. dediticius H 4 80. deducere, *domum e curia* 3 14. si bi quemque iubet, si qua asportari possent, *auferre* 16 11. deductus in regnum 2 3. deerrabat sors ad parum idoneos 13 29. deesse dicendis temporibus alicuius 1 1. rebus prosperis, *non adesse, dum geruntur* H 3 50. non deerat augendae famae H 3 54. elicere H 3 58. prodere H 4 1. amplecti H 4 11. vocare H 4 80. tempori deesse, *non uti* H 4 34. defectio, *languor, imbecillitas* 6 50. defectionem recreare, *deficientem* ib. capite defectionis ablato H 1 5. defectores 1 48. H 2 62, 3 12 et 57. patris 11 8. defecto corpore 4 29. defendi scuto H 1 79. defensum crimen, *dilutum* 3 12. defensantibus iniquum 2 5. sua defensantium A 28. defensio trepidavit in ceteris 3 13. defensioni diffidere v. diffidere. defensionem (silentii sui) aperire 6 37. dividere, spernere v. *suis locis*. defensoribus datis dimisit, *praesidio* H 3 31. deferre atrociter crimen 13 9. census 6 40. ferrum in pectus 1 35. mittere dono 13 13. desertur moliri res novas 2 27. defecit dies 15 44. deficientis momenta nuntiabantur A 43. defectus, *desertus* 2 70. defectum corpus 4 29. defigere oculos 3 1. quasi ob mentum defixo 1 68. definire formam, *describere* 6 28. deflagrat seditio H 2 29. deflere carmine suprema alicuius 3 49. deformis memoria et visu locus 1 61. deforme obsequium, *servile* 4 20. deformitas exitus H 3 85. Iudicia 16 4. degener ad pericula 1 40. ut degeneri, Pseudophilippo nomen impositum, *qui ex ea familia non esset* 12 62. ignobili genere natus 12 51. degeneres insidiae, *alienae moribus Romanis* 11 19. preces, *timidorum* 12 36 et 62. degenerare a labore et virtute H 2 62. a servitute quoque G 45. ad artes theatrales 14 21. non degeneraverunt a vita sua quamvis pessimo facinore H 3 27. cf. 15 68. degeneraverat vita a nomine Sempronio 1 53. degredi in aequum A 18. iugis Peninis H 1 61. cf. A 4 et 49. degustare imperium 6 20. dehonestare bonas domi artes 3 70. famam 16 24. dehonestari theatro publico, *in quod prodeas* 14 15. dehonestamento in nos 12 14. dehonestamenta amicitiarum H 4 87. oris H 4 13. dehortari *cum infinitivo* 3 16. deiici ad mare diversum, *per tempestates* 2 59. congressu et familiaritate alicuius 13 46. deiecti crines 14 30. deiectus studio feriendi O 26. infra eum Oriens, *ei subiectus* G 37. deiectus regno opp. impositus 2 3. defecta uxor *matrimonio* 11 29. deiectae solo

- regiones, *dirutae igni* 15 40.
 deiectioni in terram voltus H 1 82.
 oculi H 3 31.
 deungere me a forensi labore O 11.
 delabi in amorem 13 12. ad ino-
 piam 2 38.
 delationem subire v. subire. dela-
 tiones facitare H 2 10.
 delator maiestatis 2 50.
 delegare natos nutricibus G 20. O
 28. scelera aliis, *adscribere* 13
 43.
 delentimentum exercitui H 1 77. de-
 lenimenta curarum 2 32. vitiorum
 A 21.
 deliberatum inter Sardonios Smyr-
 naeosque, *a senatu* 4 55. quo
 minus decerneretur 5 5.
 delicta accendere remediis intem-
 pestivis 12 54. prosequi venia 13
 35. delictis hostium novus A 16.
 ex delicto latae leges v. ex.
 deligere bello aliquem inter duces
 H 1 71. dextram alicuius peten-
 dae veniae 12 19. in aliquo san-
 guinem propinquum, *in eo deli-
 gendo spectare ac sequi* 4 75.
 legiones unam dextro lateri, al-
 teram in laevum 1 64. deligi ad
 fastigium summum 15 65.
 delectus (militaris) corrumpitur v.
 corrumpere H 3 50, 4 70.
 utilissimus et brevissimus est co-
 gitare etc H 4 16.
 deliciae muliebres G 18.
 delituit H 3 74.
 deminuit arbor mortuis ramalibus
 13 58. lenitas imperii contumacia
 inferiorum 16 28.
 in deminutionem sui accipere fasti-
 gium muliebre 1 14.
 demissus Troia Romanus, *oriundus*
 12 58. classem demittere Rheno
 1 45. demissus ad servilem pa-
 tientiam 14 26. in adulationem
 15 73.
 demonstrat hoc coniectura 16 1. de-
 monstrari exsilium sibi intellexit
 3 24.
 demoverat Syria 2 43. demoti in in-
 sulas, *relegati* 6 30. labefactum
 demovere 4 60.
 demutare nihil instituto 4 16.
 denegare obiecta 15 57. quae na-
 tura denegavisset 15 42. cf. O 10
 et 15.
 denotare pallores A 45. ora ac me-
 tum 3 53.
 densa acies armis virisque 14 29.
 densero ictus, *frequentare* 2 14.
 denubere in domum 6 27. in mo-
 dum sollemnium coniugiorum 15
 37.
 denuntiat iis exsequi caedem 11 38.
 depellere, *arcere, prohibere* 11 34.
expellere 12 41. H 2 4. *repelle-
 re, vincere* 2 1 et 54, 3 73. au-
 ditiones falsas, *refellere* 4 11.
 Italia, *in exsilium* 6 33, 14 30.
 urbe 3 24. sorte provinciae 3 32.
 vento depelli 2 54. senatu 11 25.
 depulsus Nero H 1 89.
 deponit et prosequitur Chattos suos
 saltus Hercynius, *cum eorum re-
 gione porrigitur et finitur* G 30.
 depopulari quos fides rebatur 13 37.
 depopulatur vis pestilentiae genus
 omne mortalium 16 13.
 deportare lauream 2 26.
 deprecari morti aliquem 1 23. pe-
 ricula A 11.
 deprecari, *precari, rogare* 3 22 et
 24. onera 1 78. suspicionem ta-
 cita, *rumorem vulgi* 4 41.
 deprecabundos 15 53.
 deprecator causae suae assistat H
 3 31. paratis deprecatoribus H 4
 69.
 deprehendi nuntio, *in itinere* A 7.
 deprimere fossam 15 42. depressa
 pars navium H 4 79.
 depromptae silvis imagines H 4 22.
 deridiculum 3 57. per deridiculum
 audiri 6 2. deridiculo corporis de-
 spiciendus 12 49.
 derepta Romanis spolia 2 45.
 derupta et avia 4 45, 6 21. derup-
 tus collis 2 80.
 descendere in causam H 3 3. in
 partes 15 50.
 desciscitentibus suspectior erat H 1
 31.
 describere, *mandare s. praescribere*,
 6 23. originem, vitam, stipendia
 alicuius 1 81. descripti agri, *as-
 signati* 11 19. descripta per dies
 dictorum factorumque eius 6 24.
 descriptis per familiam ministe-
 riis G 24.
 deserere pericula aliena 13 56. sau-
 cios, *relinquere in itinere* 15 16.
 deserebat eum corpus, nondum
 tamen simulatio 6 50.

desertor ac proditor H 1 72, 2 44.
desiderabilis H 2 76.
desideria militum ferre ad Caesarem
1 19. frustrari 1 26.
desidia advocationum v. advocatio-
nes.
designatio annua v. annuus.
desistere, *relinquere consilium non-
dum inceptum* 11 29. nec desti-
tit manus intentare H 4 41.
desolatus discessione aliorum 1 30.
ministeriis servilibus, *a servis re-
lictus* 12 26.
despectui esse H 4 57.
desperata vi H 4 23.
despectare, *despicere* 2 43. H 2 30.
despicere gesta alicuius, *sermone ele-
zare* 15 6. despicendus deridicu-
lo corporis 12 49. despecta natu-
ra, *abjecta indoles* 13 47. despe-
ctissima pars servientium H 5 8.
destinare, *constituere* 3 16. consu-
les, *designare* 1 3 et 9. colle-
gam se consulatui alicuius 2 42.
eligere H 3 12. excidio urbem
1 36, 2 13. incediam 6 48. irae
nam aliquem H 1 82. praedae
2 13. reum 6 7. destinari pro
aliquo, *in locum eius deligi* H 1
26. proximum imperantibus H 1
21. destinatus morti animus 16 9.
destinata ei mors, h. e. *statuitur
mori* 15 63. destinata alicui uxor
3 23. destinata componere H 1
4. proveniunt v. provenire. reti-
nere 6 32. destinatis alicuius ad-
versari 4 40. destinata deo H 4
84.
destinationis certus 12 32. destina-
tionis meae documentum H 2 47.
destinationem vindictae 15 51. ex
destinatione Neronis aut Galbae
manserunt consulatus H 1 77.
ad destituendum Neronem arte tra-
ductos miles urbanus H 1 5. Ne-
ro vos destituit, non vos Neronem
H 1 30.
detracta adversus dubitantes tela
H 1 41.
destruere auctoritatem senatus 14
43. destruere hostem 2 63. se-
nem contemptu inertiae H 1 6.
desuper H 4 23.
detegi formidine H 1 81. detecta
corpora obicere hosti 13 38.
deteritur ardor ac ferocia H 2 76.
in deterius aucta 2 82. credita 3

10. trahere 1 62. deteriora opp.
honestis 4 33. [deterrima compa-
ratio 1 10.
determinare aetatem aliquam signi-
ficatione veterum O 16.
deterrire studia accusantium 12 54.
repellere hostem H 2 41. deter-
rentur ingenia adulatione gliscente
1 1.
detestari acrius H 2 35. detestanda
clamitare alicui v. clamitare.
detinere se alimentis miserandis ad
nonnum diem 6 23. pecuniam apud
se longa senecta 14 65. detineri
amore 11 12. in contumelia 15
36.
detorquere in crimen verba et vul-
tus 1 7. detortum corpus, *distor-
tum* 15 34. detorta natura O 28.
detrahere castella 15 17. infamiam
senatui, *prohibere ne eam subeat*
16 26. effigies lucis G 7. muros
urbis H 4 64. pugionem templo
15 53.
detractor haud quaquam sui 11 11.
detractare, *obtretractare* O 26. fortu-
nam adversam alicuius H 2 97.
sacramentum alicuius 1 42. im-
perium 1 45. vim equos regentis
15 32. detractare poetas, *depri-
mere* O 11.
detrudere 6 35. O 32. detrusus ad
necessitatem belli 13 43. vi tem-
pestatum Cythnum insulam H 2 8.
deturbare telis, pellere umbonibus
4 51.
devexa H 5 11.
devincire populum iure divino et
religionibus 3 26.
devotiones 3 13, 12 65, 16 31. in-
vocare v. invocare. beneficia et
devotiones in principem 4 52.
deustus mons Caelius 6 64. deusta
pars circi 6 45.
dextra frons H 2 24, 3 4. dextram
alicuius deligere petendae veniae
12 19. fatigare osculis 15 71.
dextros agere equos G 6. dex-
tras ferre ad aliquem nomine exer-
citus H 2 8. implicare 12 47.
miserat civitas hospitii insigne H
1 54. renovare, *foedare* 2 58.
dexteriores valli H 3 27.
dicacitas O 29.
dicare nova signa H 5 16. dicatus
inter numina 1 59.
dicere, *praedicere* 11 4. amore ali-

- quem et sine odio H 1 1. pro sententia aliquid 15 74. repudium alicui 3 22. tempora alicuius 1 1. dicitur *cum accusat.* 1 10. H 4 52. dicta alicuius infringere, noscere v. *suis locis.*
- in dicionem MAntonii provinciae cesserant H 5 9.
- dictaturae ad tempus sumebantur 1 1.
- dictionis semotae arcana, *sermo domesticus ac familiaris* O 2. dictionibus oratoris omnibus interesse O 34.
- dictitare 1 72.
- didita per provincias fama 11 1.
- diducere hostem 2 11. diductus miles lascivit 11 1. in studia senatus H 4 6. *adde* H 2 68. diducta ut bello civili civitas 4 17.
- dies aperit aciem v. *aperire.* datus v. *dare.* defecit 15 44. fatalis et meus, *de morte naturali* O 13. flexus in vesperam 1 16. praecipus in occasum H 3 86. ad serum usque diem H 3 82. multo adhuc die H 2 44. perculit is dies Pompeium 14 41. dies magnus A 34. foedus imbribus H 1 18. ludorum celebratur Cereri 15 53. primus fidei et constantiae 1 58. primus quaestionis contemptus 15 57. praecipuus v. *praecipuus.* princeps adepti imperii 1 8. reliquus praeturae collatus in Marcellum 12 4. reluxit caeco H 4 81. vastus per silentium 3 4. vesperscit 16 34. H 2 9. diem disponere v. *disponere.* qualem induisset v. *indnere.* diem lucemque natura apernit mortalibus v. *aperire.* diem ducit nox v. *ducere.* obtendere nube H 3 56. praedicere v. *praedicere.* posterum petivitrens 2 30. diem ex die prolatare 6 42. supremum qualem exegit 3 16. supremum explere 1 6, 3 76. diem vitare latebra, *periculum eius diei* H 3 85. die immoto ac sereno H 1 86. senatus 1 7, 2 29. dies negotiosi, *opp. sacris* 13 41. festos frequentare 14 4. rerum terere verbis H 3 30. totos continuare theatro ignavia 14 20. diem observatio incustodita 15 55. diebus feriarum Latinarum 6 36.
- differre, *serere, spargere* 3 12. per manipulos 4 25. differre aliquem 2 36, 13 20. H 2 71, 3 51. 4 19. arma v. *arma.* exitium latebra H 1 43. mortem, *de veneno lento* 12 66. negotium integrum ad principem 3 52. offensas, *opp. omittere* H 1 47. rumoribus dominos 1 4. vocabulum Augusti H 2 62. dilatae res ac prolatae eodem sensu 2 35. castra vi fluminis differebantur H 5 23.
- differentia desidia adversus studia O 33.
- differtum odoribus corpus 16 6.
- diffidere paucitate cohortium H 2 23.
- defensioni 15 36. qua fluvio diffidebatur 15 4. diffidebatur legioni classicae H 1 31.
- diffidentia praesentium H 1 72. diffidentia properus H 3 55.
- diffugia proximorum H 1 39.
- digito demonstrat O 7.
- dignum Arsacidarum 15 14. digna stirps suscipiendo imperio 13 14. dignum ob praemium est bellum 1 3. digna et inviolata tradere posteris G 18.
- ignari visu aliquem 4 74. dignaretur respergere H 4 81. audire O 9.
- dignatio, *dignitas, munus* 13 20.
- dignitas nostra inchoata a Vespasiano H 1 1. senatoria 16 17.
- dignitate ordinum dividere v. *dividere.* ex dignitate P. R. repositum 13 31.
- digredi domum 2 30.
- dii cesserunt in praedam, *spoliatis templis* 15 45. dii penetrales v. *penetrales.* deorum aequitas v. *aequitas.* conscii v. *conscius.* deorum honoribus nihil relictum 1 10. formae G 45. deorum vocabulis appellare formam vocemque principis 14 15. deos assimilare v. *assimulare.* deos impios invocare v. *impius.*
- diiunctus O 18.
- dilapsa vetustate aera legum 4 40. aedes dilapsa 4 43. H 1 86.
- dilargiri foedera sociis, Latium externis H 3 55.
- diligentia prima haec erga pecuniam alienam 4 20.
- dimittere tributa H 3 55. oblivione pari instantia et praeterita 4 36.
- dimittitur bucina convivium 15 30.

dimotis omnibus, *abire iussis* H 2 49.
 diplomata H 2 54 et 65.
 direptiones provinciarum H 1 50.
 direptores H 3 33.
 diriguntur acies 2 45. Romanae legiones contra direxerint H 4 58.
 dirimere aemulationem H 3 57.
 commercia belli H 3 81. diversitatem consiliorum H 4 76. dirempti moderatione meliorum H 2 53.
 diripere socios 13 43.
 dirumpere imagines H 1 55.
 diras ore, *cui oculus alter effossus*, H 4 62. dira quies *diro somnio* 1 65. diras meditates et compositas imprecari 6 24. dira omnia H 5 17.
 discedere a contactu, *improborum* 1 43. in manipulos 1 34. discessum fugae specie, *defectum ab eo*, *relictus est* 6 44.
 disceptare, *litem habere* 6 4.
 disceptator agrorum 14 18.
 discere experiendo 1 11.
 discernere eloquentiam fortuna, *ex ea aestimare* 2 83. ius et iniuriam, *statuere uter alterum violaverit* 2 65. discreti uno amne H 1 65. discretum fulguribus quod moenibusangebatur 13 41. discretus labor fortis ignavosque distinguit H 3 26. non disceverim utrum miserius sit 5 6.
 discessu Romanorum 2 44.
 discidium ortum, *divortium factum*, 12 40. discidium suum nosse, *perfidiam uxoris alii nuptae* 11 30.
 discidium civilis specie movetur uxor 14 60. discidio imminere domum 2 86.
 disciplinae decus 1 35. fas 1 19. ordo confusus H 1 60. disciplina nam aspernari 1 16. disciplina agitare provinciam A 16.
 discors alicui 3 42, 11 6.
 discordantis patriae remedium 1 10.
 discordantia municipia A 32.
 discordia adversus patrem 12 44. et pravitas v. pravitas. discordiam veterem accendere H 1 65. per discordiam consumptus dies, *in senatu* H 4 43. discordia aliorum convulsi 4 40. discordia corrupti H 2 76. discordiae civium H 1 51. asseverantium contraria 14 16.

discrimen acre 15 3. ambiguum ac prope ultimum 6 21. vertitur in eo, *summa rei*, *eventus* 11 28.
 discriminis summi incuriosus, *summae rei* H 3 56.
 disci iactus O 10.
 discumbere H 2 68. ultra solitum 6 50.
 discursu subito terga cinxerant equites H 2 24.
 discussit famam fortuna H 2 9.
 diserte saltare O 26.
 disilicere tumulum 2 7. disiecit ventus naves in aperta Oceani 2 23.
 disiectum, *impeditum* 14 2. disiecti, *dispersi* 1 32, 3 2, 6 44. *opp. modestis in agmine* A 20.
 disiectae arenae 2 61. disiectas per catervas diriguntur acies 2 45.
 disinnctus, *dissolutus* O 18.
 dispartire 13 37.
 dispergere exercitum in manus plures, *dividere et dimittere* 3 74.
 libellos, *distribuere* O 9. dispergitur vicis Iudaea H 5 8.
 dispicere insulam, *incognitam adhuc* A 10. *expendere* 13 27. H 4 55. haud facile quis dispexerit, *cognoverit*, *decreverit* 3 22.
 disponere curas imperii 16 8. diem G 30. ministeria principatus in equites Romanos H 1 58. dispositi cuneis propriis H 4 16.
 dispositu aptior H 2 5.
 dissensione civium latae leges 3 27. dissensionibus A 32.
 disserere bona libertatis 1 4, 2 27. H 2 3, 3 81.
 dissertare de his quae in publicum consuluntur 13 38. pacis bona H 4 69.
 dissidebant in Arminium ac Segesten 1 55.
 dissimilis v. similis. forma haud dissimili in dominum 2 39.
 dissimulare alicui, *reticere*, *occultare* 11 30. intellectum v. intellectus. honorem alicuius, *quasi non destinatum omittere* H 2 71.
 dissimulata seditio creditur in maius H 1 18. dissimulatus, *bellum et vindicta adversus eum dilata* 4 19. dissimulati rei sine absolutione, sine supplicio 15 71.
 dissimulationem abrumpere 11 26.
 eximere v. eximere. in dissimulationem sui compositus v. com-

positus. per dissimulationem alere
conatus alicuius, per dilationem,
ex simulata ignorantia H 4 18.
dissimulatio alienae culpa, qui non
impedit nec puni, tanquam nesciat
H 2 56.
dissociabiles res A 31.
dissociare causam suam a ceteris
13 56. H 4 37.
dissociatio spiritus corporisque 16 34.
dissolveret objecta 13 21. dissoluta
luxu mens 15 49. dissoluta quae
voluerat, iussa eius irrita 3 24.
dissolutionem imperii docebant (fu-
turam), si vectigalia omitterentur
13 50.
dissoni linguis moribusque exerci-
tus H 2 37. questus 1 34.
dissuadere poenam suam 13 26.
distare, abesse 3 60. distanti hand
multum tempore 3 24.
distentus circa scelera 16 8.
distinctio poenarum G 12.
distinguere crimina maiestatis, non
omnia eodem nomine complecti eo-
demve modo punire 2 50.
distinctu piunarum diversum 6 28.
distinebant eum sententiae duae H
1 32.
distrabere rempublicam 1 4. turmas,
diducere, extendere 6 35. obses-
sos inter decus et flagitium H 4
60. distrahi consiliis 6 44. qua
fama distraheretur 3 10. distra-
here hostem 1 60.
distribuere cohortes, partiri, dispo-
nere in oppugnatione 2 31. naves
in legiones ac socios v. in.
districtus accusator 6 36.
ditissimus Hispaniarum 6 19. diti-
simi belli victoria H 1 51.
diu noctuque 15 12. noctu diuque
H 2 5.
diversus ab institutis maiorum rex
2 2. diversus animi H 4 84. mo-
rum 14 19. diversa acies, hosti-
lis. diversa arte, via contraria
13 2. fama ferre 16 1. simula-
tione, omnia alia simulans 14 10.
diversum mare, contrarium ei quod
petebatur 2 59. in diversum au-
ctor, contrarii 12 69. ex diver-
so directa acies, ex adverso H 4
16. ex diverso paratum praemium,
ab hoste 2 75. adde 3 73. diversi
si interpretabantur, aliis aliter, 2
73. interrogabantur, separatim 15

55. ordiuntur, alter contra alte-
rum 2 9. diversi reperiuntur, con-
traria sentientes 6 22. diversos
componere, discordes 13 9. di-
versae terrae, remotae 1 17. spes,
non directae ad salutem princi-
pis 14 57. diversa induere, parti-
utrique per factiones favere 6 33.
diversa oppida, alia regione sita
3 20. sciscitari, res hostium ex-
plorare H 2 34. per diversa in-
quies nox, contrariis de causis 1
65. cf. 3 14. diversis studiis cer-
tabatur 11 23. adde 12 60. H 1
32. O 1. diversi, opp. sui O 34.
diversitas inter ducem et exercitum
H 1 62. licentiae patientiaeque
inerat eis H 4 27. diversitatem
consiliorum dirimere H 4 76. di-
versitatem exprobrare, contrariam
fortunam, speciem 15 16. diver-
sitas animorum H 1 55. naturae,
secum ipsa pugnans G 15. sup-
plicii G 12.
dividere defensionem suam a mari-
to 3 15. dignitatem ordinum, gra-
dibus distinguere 13 27. turbidos
a se 1 43. potentia divisa in Vi-
nium et Laconem H 1 13. divi-
sum in eos regnum v. in. divisi
per itinera qui percunctarentur
H 2 53.
divisiones agrorum facere 1 10.
divortium artissimum inter Europam
et Asiam 12 63. divortia iune-
rum indicebantur A 19.
diurna actorum scriptura, diurnorum
3 3. diurna P. R. acta 16 22.
docere dissolutionem imperii 13 50.
doctus domum principum a Tibe-
rio 13 47.
doctor institutionis Cynicae 16 34.
doctores sapientiae H 4 5. his
doctoribus contentus O 30. docto-
ribus instructus 14 52.
doctrinae elementa insunt ei 13 3.
doctrina Graeca exercitus 15 45.
documentum iudicii mei v. iudicium.
dolabrae H 3 20 et 27.
doluit acrius quasi rursus ereptum
2 82.
dolor adversus deos, indignatio 2
71. gaudio mixtus H 3 36. do-
lor liber 2 34. dolori meo con-
nexa causa 3 12. dolorem suum
implere lacrimis 1 23. proferre
H 3 37. in dolorem eundem mae-

- sta alia ferebat, *composita, congruentia* 6 49. dolore longo atrox v. atrox. pari metiebantur suas iniurias et commoda aliorum H 1 8.
- dolus abstulit eum (*e vita*) 1 3. dolo et casibus obiectare aliquem 2 5. dolom parare 14 24. per dolum comitari aliquem 5 10.
- domesticum vulnus A 23. domestica disciplina O 34. discordia O 41.
- domini imminentes, *futuri* 1 4. dominorum ingenia exspectare v. ingenium.
- dominatur mare A 10. dominandi spes primae in arduo 4 7. intra Italiam dominantibus 3 54.
- dominatio urgens et praerupta 5 3. dominationis arx v. arx. dominationis magistri H 2 63. dominationis ad vim conversus 15 69.
- dominationi alienae sanguinem commodare A 32. subsidia 1 3. dominationes adipisci 12 30. dominationum ingruentium provisor 12 4. dominationes provenire 3 26. dominationibus aliis fastiditus, *sub imperio aliorum* 13 1.
- dominus rerum H 2 78.
- domitor belli externi miles H 2 76.
- Orientis Liber H 5 5. Britanniae quartadecumanos H 5 16.
- domus commota v. commovere. convulsa, *opp.* integrae 6 40. finita, *extincta* H 1 16. fundata imperio longo H 2 75. principis intra paucos libertos erat 4 6. plena v. plenus. regnatricis 1 4. revirescit 4 12. domi retinere provincias *dicitur princeps, quas per procuratores suos administrat* H 1 11. domi sectator, *opp.* comes in publico 4 68. domui eius in-nexus per affinitatem H 4 68. triumphale nomen H 2 77. domum imminuere discidio v. discidium. domum introit privignus 6 51. latius tenent avunculi G 20. domum occupare affinitate 6 8. domum principum edoctus a Tiberio usque, *aulae peritus* 13 47. per domum aut hortos canere 15 33. domo, paratu, opibus speciosus 3 55. a domo sua seponere aliquem v. seponere. domus et insulae 6 45. et tecta H 1 84. subversae interpretationibus de-latorum 3 24. secreta domuum H 1 85. domos figere 13 54. fingere v. fingere. per domos singulas fatigare se *eundo* H 4 42. domibus illaborare G 46. bonae domi artes, *privatae* 3 70.
- donare innocentiam alicui A 45. donari statua triumphali H 1 79.
- donaria, *dona militaria* 1 44.
- donativum exprobrare v. exprobrare. instat ei v. instare. donativi (*cupiendi*) necessitas usurpata a militibus H 1 18.
- donec, *quamdium* 1 51 et 68, 14 47, 6 51, 13 33. H 1 37. O 8. *cum coni.* 2 6.
- donum sterile usu H 1 90. tradere 14 24. dono datae libertates 15 55.
- dotales opes H 3 78.
- dubia consilia A 18.
- dubitare, *deliberare* 4 40. H 2 39. dubitatum de hibernis legionum A 41. inter pacem et bellum 12 32. ne dubitaret malle 12 46. dubitavit de tradenda republica 6 46. dubitaverat imponere 4 57. dubitantes *opp.* strenuis, *in praelio* 6 35. dubitatum, *eventus praelii dubius fuit* 2 80.
- dubitatio inducta 1 7. dubitatione alere bellum 3 41.
- ducere agmen, *vel simpliciter ducere, dicitur ea pars exercitus quae prima incedit* 1 51 et 64. agmine lento exercitum H 1 66. diem nox G 11. in crimen aliquid 6 5. in partes 15 51. inter prospera aliquid 4 1. iter et tempus sermonibus 2 34. lacrimas et questus 11 37. quorum vestigiis vitam duxerit 16 27. Indos abundantiae et rationis A 6. provincias, *sortiri* 3 58. ducti sorte 1 54. per filium legiones etc 2 57. quo ducerentur, inclinatura respondit 11 34.
- ductare exercitum H 2 100. anxilium 4 64.
- ductu alterius A 5.
- ductor H 3 47, 4 21.
- dulcedo inertiae A 3. praedarum H 2 7. G 33.
- duntaxat G 25.
- duoetvicesima legio H 1 18 et 55, 2 100.
- duoetvicesimani H 3 22, 5 1.

duplicare bellum H 4 54. flagitium H 4 62. duplicatus numerus, *duplex* H 2 30.

durare, *vivere* 3 16. O 17. durant colles, *continuo porrignuntur* G 30. implacabiles G 21. duret gentibus odium sui G 33. durante originis vi A 11. Corvianus in medium usque Augusti principatum duravit O 17. duravit patientia Iudaeis usque ad Gessium procuratorem H 5 10. duravit in necem nullius suorum 1 6. duratura ad caedem matris odia filii 14 1. durat simulacrum rei 6 10. durare animum, *firmare* 3 15. duratus ad omne facinus H 4 59.

durescente materia G 45.

durus congressus Seiani 4 74. duri iudices, *severi* 15 55. loci, *asper*. dura caelo et laboribus hiberna H 2 80. ad duriora vertere populum 1 54.

duritia operum 1 35.

dux servitutis 1 59. ducem ostentare se H 2 63. duce eo amisit oculum, *sub eo militans* 2 9. duces dederat v. dare. ducum ingenio quietae res 13 53.

e v. ex.

eblandiri diem unum consulatus H 3 37.

ebrietati indulgere G 23.

ecce O 3.

edendis gladiatoribus praesedit 1 76. editum clementer iugum G 1. editis montium agitare 4 46. in editiora enisus 1 70. edi crimina H 2 10.

edicere de caerimoniis H 2 91.

edictum anxium H 4 49. ponere 1 7. edicta iacere in populum H 3 73.

educata in umbra studia 14 53.

educatio quaedam eloquentiae O 30. educationes liberum frequentantur 3 52. educationibus praeesse O 28.

educator 11 1. *adde* 13 15, 15 62. pueritiae Neronis 14 3.

educere, *educare* 1 4 et 41. educta in Rhenum moles H 5 19. educere pyramides 2 61. turrum H 4 30.

edurat fulgor G 45.

efferebant multa animos H 4 26.

effertum longo exsilio H 1 21. efferre in odium aliquem, *ei expo-*

nere H 4 42. laetius acies Romanas et Punicas 4 33. efferre quae omnes animo agitabant, *proloqui* 6 9. seditionem in tempore 3 41. extulit se vallo hostia 15 7. signa aquilasque extulere H 3 31. elatus ad iniurias minorum 15 20. elatis super capita scutis H 3 27. latus lato aggere extulerant 2 19.

effervescit vis naturae O 10.

efficacius obligantur G 8.

efficere coepta 2 26. Liburnicas H 3 48. rumorem 14 4.

effigies abolita SCto 11 35. effigiem Tiberii inditam amputato capite Augusti 1 74. composita v. componere. in effigies eius atroces sententiae dictae 6 2.

effingere sensus mentis per figuras animalium 11 14.

effluvium, *emissarius* 12 57. effluvium lacus.

effodere agrum 16 3. effosso oculo H 4 62.

effugere ad Armenios 2 68. parum effugerat ne dignus crederetur H 3 39.

effugium subvenit 2 47. effugio in futurum H 1 72. effugia lenta sanguini praebet corpus senile 15 63. vaga v. vagus.

effulgere audacia et insignibus H 4 29. ornatu aliquo 13 13.

effundere milites in hostem 6 33. spiritum novissimum H 3 66. effundi in vota 1 11. in adulationem H 2 80. effusus in amorem 1 54. in lacrimas H 2 45. effusis lacrimis H 1 69. effusa clementia 6 30. effusis undique Romanis 4 25. effusi loci, *lati, patentes* G 30.

effuse indulgere G 21. effusius favere H 1 19. affluere 4 62.

egenus adversum proximos 4 69.

egenus com meatu 12 46. spei omnis 1 53. egena aquarum regio 15 3. qua proximum et com meatibus non egenum 15 12.

egerere praedam H 3 33. bona aliorum in tributum A 31. egestum spiritus vitalis multum, *pervenias apertas* 15 64. egesto quicquid turbidum H 4 39.

egestas copiarum H 4 35. egestate venales 14 14.

egredi moenia H 3 76. paludem H 5 15. clementiam maiorum suasque leges 3 24. *cum accusat. loci* 1 30, 15 45. exsilium v. exsilium. relationem 2 38. sexum 16 10. in vallum H 3 29. egressus hand multum annos xxx 2 73. non egressa praetura familia 3 30. egregiam id sibi et cunctis 3 6. publicum 3 70. egregie concordēs 2 43. egregie supersunt illa v. superesse. egregius poeta O 9. egressus rarus 15 53. libero memorare 4 32. egressus alicuius colere 3 33. obsidere 16 10. egressus oratorum O 6 et 11. egressibus alicuius adhaerescere 11 12. electae apud insulas naves 2 24. electamenta maris G 45. eiurare consulatum H 3 37. imperium H 3 68. magistratum 12 4. patriam H 4 28. elabi custodiae 5 10. custodias H 3 59. pugnam, vincula 1 61. elapsa vim ignium statua 4 64. elapsi in praevarum artus H 4 81. elaborari O 6. elaborare dignum aliquid O 9. elaboratus in verbis Corvini O 18. elanguescat prima indignatio H 1 33. socordia elanguerat H 1 46. elanguimus H 4 42. electio inventionis O 23. electionem vitae reliquant, qui fato omnia agi credunt 6 22. electione propria v. proprius. elegans temperamentum 11 4. elegorum lasciviae O 10. elementa doctrinae insunt ei 13 3. studiorum elementis imbutus O 19. elicere cupidinem 16 14. misericordiam H 3 58. festinationem sequentium v. festinatio. misericordiam H 3 58. accusatores 4 30. studia civium 15 33. umbras carminibus 2 28. nullam vim tantam fore ut eliceret 4 45. elisa eodem corpora, electa 2 24. elegit fama aliquando A 9. electi exercitus, ex exercitu H 1 61. elinguis O 36. eloquentia oratoria O 8. pacata O 38. sanguinans O 12. eloquentiae auctores v. auctores. educatio O 30. vultus non unus O 18. eloquentiae ac foro paratur iuvenis ib. eloquentia percolere aliquid

A 10. trax 6 48. vigere multa 14 19. eloquentia et praeceptis fovere studia invenum 15 71. eloqui solitum in hunc modum 3 65. eluctantium veluti verborum erat 4 31. eluctari nives H 3 59. difficultates A 17. elucubravimus librum O 9. eludere bellum metu v. metus. medicorum artes 6 46. ultionem, impedire artibus 14 41. impune 16 28. elusit quaedam apud aures Galbae H 1 26. eludens respondit 2 29. eludentes optatae pugnae 4 25. elumbis orator O 18. eluvie maris arescens unda 13 57. emercari aditum principis 16 1. avaritiam alicuius v. avaritia. emere animos militum H 4 57. sanguinae emptus, ut addictus H 4 71. emetiri principes quinque prospera fortuna H 1 49. spatium urbis pedibus 11 32. emicuit pavor 13 16. emitte, exitum dare, elabi sinere 2 17. emitte manu, manumittere 15 19. emolliit eos longa pax A 11. emptionem aspernari H 3 34. emunire silvas ac paludes A 31. en 1 65. H 4 32. enervis O 18. enitescere toga, causis agendis famam consequi 11 7. eniti opibus fratris, pervincere 14 28. efficere aliquid et eniti O 11. dum in aequum eniterentur 2 80. cum Pyrenaeum et Alpes eniterentur H 1 23. eniti multitudinem ingruentem 16 5. enixe iuvare H 4 25. enotescere H 3 34. enormes vici 15 38. gladii A 36. epigrammatum lusum O 10. epulum offerre v. offerre. epulae patriae, cibi maioribus usitati 2 2. epularum lascivia 4 48. libido foeda H 2 62. epulas struere liberales 15 55. adhibere in voluptatem novissimam 2 31. eques illustris 6 18. cf. 11 4. equites alarii v. alarius. equestri nomine appellabant Marcianum H 2 13. equestres, equites 12 60. equester, eques 13 10.

- equorum regimen exercere 13 3.
 praesagia G 10.
 erga aliquem anxius 4 74. alienatus H 4 49. erga domum suam inscitia v. inscitia. erga duces honor 3 74. erga exitus dominantium fama atrocior 4 11. erga epulas patrias fastidium 2 2. erga aliena sumptus H 1 20. erga memoriam alicuius munera 3 2. erga pecuniam diligentia 4 20. erga eos decretae laudes, grates H 2 55.
 erigere aciem H 3 71. castra H 5 22. os H 3 85. Libanum erigit Iudaea H 5 6. sepulcrum erigit caespes G 27. erigere tenebras, negantur terrae planae A 12. erectae provinciae ad nomen dictatorum 14 57. ad celebritatem nominis H 2 8. spes H 4 71. erecta studia in eum H 2 11. erectis animis petendae ultionis 3 7. eripere campum 1 63. purgamenta hortorum vehiculo 11 32. senatui aliquem, potestatem eius puniendi 3 17. ereptus intra inventam studiis populi 2 41.
 erogare pecuniam per honesta 2 75. in aliquem, ei legare 16 17.
 erogationum necessitas et quaestuum ratio congrunt 13 50.
 errare civitas dicitur, quae non certo imperio regitur O 40. non ultra verba vocesque H 1 18. intra sacramentum utrumque, de milite utrinque obligato H 4 58.
 error longus et fabulosus G 3. veri, ignoratio H 2 72. errorem fecit agnoscentibus confusa obtritorum facies, dubitationem, quominus agnoscerent 4 63.
 erubescere origine G 28. invidia beneficii A 42.
 eruditus luxus 16 18.
 errare additos H 3 83. civitatem, excindere H 4 72.
 erumpere cuneis 14 37. ad minas 11 35. impetum facere in acie H 2 26. erumpit Pontum vis piscinum 11 63. erumpit Danubius in Ponticum mare G 1. erumpunt in servitium 1 81. indicia H 4 16. erupit adolevitque cupido v. adolescere. erupit ex amne, quem vadando transverat 2 11. licentia gravius 1 77. erupere primi, apud eos primum erupit seditio 3 41. erumpendi initium exspectabant, commodum tempus proferendae seditionis H 1 55. eruptura in scelus nox 1 28. erupturae manus in direptionem 1 36.
 excensu capta munimenta 13 39.
 esse, manere 1 47. cum invidia H 1 16. est fato inclinatio principum in hos, offensio in illos 4 20. est, licet, copia est A 32. G 5. misericordia cum accusantibus erit 2 71. fuere pro cognitis moribus 14 51. erat amore prospere civium G 51. fuit clades eadem municipio illi 14 32. erit duorum poena H 1 84. ne fueris territus H 1 16. esse videatur O 23.
 etesiae G 33. H 2 98.
 regibus etiam tum imperitantibus instituti 11 22. A 39.
 evadere inventam imminens principis 6 48. regiones, praetervehi 5 10. annem 12 35. silvas A 23. retro, refugiendo evadere 15 7. sententias iudicum 3 14.
 evalescunt adusque bellum auxilia 14 58. ut quaeque gens evaluerat G 28. evaluit tempus in suspicionem, causa in crimen, affectatio quietis in tumultum H 1 80.
 evehi. evexerint eos pericula sua ad consulatus O 13. evecta insulas fama eius 12 36. privatum modum evectas opes 14 52.
 evenit forma talis reipublicae 4 33. eveniunt contra tormenta servorum 4 29. prodigia 12 43. eveniant illis plana oceupanda, idque imperio ducis 2 20.
 post eventum magiloqui A 27. in eventum belli totius certare H 2 42. eventu utendum 2 77. eventum satis 2 26. eventibus hibernis pensare damna aestatis A 22.
 eventis aliorum doceri 4 33.
 eversae provinciae pecuniis conferendis 15 45.
 eversio Viennensium H 1 65. eversiones urbium H 5 8.
 eviluisse pericula sua H 3 53.
 evincite 3 46. evinci ad misericordiam 11 37. blandimentis vitae 15 64. in gaudium H 2 64.

evinctum H 4 53.
 evolvere antiquitatem O 29. evol-
 vuntur per humum G 39. evolu-
 tus sede patria rebusque summis
 13 15.
 evomentis adjuvare nisus 12 67.
 evulgare pudorem v. pudor.
 ex aequo, ex affluenti, ex commo-
 do, ex contrario, ex diverso, ex
 iniquo v. *suis locis*. ex aliquo
 metas H 2 67. ex se metus ant
 spes 2 38. metnere 1 80, 3 50.
 periculum 1 80. ex delicto la-
 tae leges 3 27. ex domo eius
 coepit proditio 15 54. ex eo,
 deinde 6 9, 12 7. ex eo culpa
 nihil 4 6. ex fama ignotis tri-
 buere honores v. fama. ex for-
 midine causa 1 7. ex facili ra-
 tus cetera H 3 49. A 15. ex
 honesto certamina, de 3 55. ex
 hostibus, signa et vexilla ra-
 pere H 2 43. ex legibus poena
 et metus 3 55. ex legionibus
 miles, *legionarius* H 4 46. ex
 infamia priore vixit 13 46. ex
 maioribus suis hostis populi Ro-
 mani H 4 55. e servitio esse 1
 23. ex memoria fortunae prioris
 scribere 2 63. ex maerore sola-
 tia 3 6. ex posteritate et infam-
 ia metus v. metus. ex provin-
 cia rei v. provincia. ex provin-
 cia Asia praepositus Moesiae,
 postquam illi praefuisset H 3 46.
 ex provinciis Hispaniae praeerat
 H 1 8. ex urbibus nobilissimis
 Laodicea prolapsa 14 27. ex re-
 bus novis aucti 1 2. ex rebus
 infantis alia 15 15. ex se senatus
 H 21. ex sodalitate intima coe-
 pit odium 11 68. e tribunis, tri-
 bunus, e procuratoribus Africae,
 procurator H 4 50. ex vocabulo
 eorum dictus mons 4 64. ex uti-
 litate accepta, propter util. 15
 43. ex petulantia perfidiam su-
 spectabant H 2 27. ex vulneri-
 bus truncati 1 17. ex nuntiis
 minori cura invidia, prout nuntii
 erant H 2 85.
 exactioni xxx equites Romani prae-
 positi H 1 20.
 exagitare odium, irritare 4 12.
 exardescere criminationibus 6 25.
 exarsere in praelium H 1 64.
 studia plebis ne modica quidem

14 21. exarserant ambitu acriore
 comitia 14 28. exardescere in
 aliquem, amore capi 11 12.
 excedere, mori 1 5 et 33. obitu
 miti 3 19. excedit eo laudis,
 tantum assequitur A 42. excen-
 sit Fronto et postulavit 2 33.
 exceptionibus nullis regnat G 44.
 excessus, mors 1 7 et 14. circa ex-
 cessus otiosus orator O 22.
 excidere causas, bellorum A 19.
 caespitem 1 65. multorum status
 excisi v. excisi.
 excidit trucidatus Corbulo H 2 76.
 excidium gentis opponere malis
 suis H 5 25. excidiis castello-
 rum imminere H 4 15. adde H
 3 75. excidium legionum H 4
 61.
 excipere cognitionem, recipere 3 10.
 comiter aliquid v. comiter. con-
 tra, *incurrentes hostes* H 2 14.
 praelium, de subsidio venientibus
 12 39. verba loquentis, interpel-
 lare 16 32. victoriam cunctanter,
 non alacriter satis victori se sub-
 mittere H 2 52. vox una exce-
 pta, audita H 3 85. O 29. non
 excepti casus maris, etiam tur-
 bido mari navigare iussi 15 46.
 nihil libidini exceptum A 15.
 excire auxilia H 2 97. lacrimas
 alicui 11 2. excire domo prin-
 cipis, cogere adesse in iudicio,
 4 21.
 excisi status multorum, *salus ever-
 sa* 3 28. Sugambri excisi et in
 Gallias traieci 12 39.
 excitare fortunam partium H 2 46.
 excitari ad nomen alicuius, eo
 terreri H 2 74.
 exclamatio O 26. exclamations
 quaedam honestae Epicuri O 31.
 excoquantur arenae in vitrum H
 5 7.
 excrementa oris aut narium 16 4.
 H 4 81.
 excrescunt in hos artus G 20.
 excubiae Tutori agentur H 4 58.
 excubiis adest cohors 12 69.
 excudit librum O 9.
 excusant se iudices O 5. diversa
 excusantibus 3 11, 5 2, 15 61.
 reditum Agrippinae excusavit, de-
 precatus est, negavit petentibus
 1 44. excusari alicui rei, eam
 non suscipere 1 11. excusatum

- eis est reicere, *licet* 1 47. excusatus accipiuntur sub exemplo 3 68.
 exedit rempublicam per tot annos 2 27. exesa vis luminis H 4 81.
 ad exemplar verae gloriae legerat Thraseam H 2 91. aeternum exemplar clementiae 12 37. exemplaria litterarum, ἀρχέτυπα H 4 25.
 exemplum constans, *constantiae* 16 35. magnum, *de poena* 14 44. modestum, *modestiae* H 2 64. exemplum dare 1 74. praecavendi 16 32. in provincias 1 78. ultionis 3 36. exemplum erit penes me, ne certetur, *a me praebetur* H 2 47. probatum v. probare. imputare alicui H 1 71. ad exemplum (alterius) vocare aliquem, *excitandi causa* O 13. in exemplum ibit interfectus v. ire. ut exemplum referre 15 37. exemplo bono facere aliquid magis quam iure 1 38. exemplo assumere aliquem 6 8. invidere v. invidere. exemplo iuvare partes, *ut plures amplectantur* H 3 8. exemplo quo maiores miserant 2 67. quo exemplo (*usus, confirmatus*) litteras adiecit 11 14. sub exemplo excusatus accipiuntur 3 68. exempla novissima merito 15 44. provisum v. providere. exemplorum spatium habuere virtutes A 8, *exempla edendi*. exempla sua in consultores recidisce 6 10.
 exercere accusationes H 2 10. arva, metalla, portus A 31. amicitiam H 1 14. bellum 12 32. bella secunda 6 31. cantus et regimen eorum 13 3. imperium per iniurias matris 13 14. iudicium et poenas 1 44. leges 1 72. libidinem ingeniorum *acerbis scriptis* 5 4. cuncta quaestione maiestatis, *omnia crimina et iudicia eo revocare* 4 19. solum 12 43, 13 54. veno aliquid 13 51. vigilantiam maiestatem et curas malas 3 37. exercitus adulatione H 4 4. doctrina Graeca 15 45. exercita ad flagitium omne 14 2. exercita aestas 1 17. militia 1 35. potestas magistratum, *usurpata, retenta* 4 6. exerciti luxuriosus sumptibus 3 55. exercitus tantis rebus, *exercitatus* 4 11. exercitator A 5.
 exercitum agere in bellum v. agere. inferre genti 4 73. exercitus tractare turbide et seditiose 3 12. in exercitibus iisdem habere *duces* 1 80.
 exhaustire caedibus fratres, propinquos 12 10. ictu uno rempublicam A 44. pericula H 4 32. exhausta nox H 4 29. exhaustae acie nulla legiones H 2 76. familiae 11 25.
 exactor mortis 3 15.
 excutere tela vacuo atque aperto H 3 23.
 exhorruit tot milia insepulcorum civium H 2 70.
 exigere diem supremum 3 16. H 1 47. fidem auspicionum G 10. plagas G 7. exactum ab eo cur, *quaesitum* 2 85. quo centuriones exegissent 1 35. exacta aetate feminas H 3 33. exactae aetatis termini A 3.
 eximere aliquem dicendae primo loco sententiae 3 22. diem dicendo O 19. ignominiae 3 18. ludibriis H 3 85. morti 1 48. constantiam 1 32. consilium 11 32. eximit nox eos pugnae adversae 1 64. dissimulationem 13 15. non eximitur iis quin destinentur, *constanter credunt* 6 22. si quaestio maiestatis eximeretur, *exciperetur* 4 6.
 exire de imperio, *abdicare* H 3 68. lubricum iuventutis 6 49.
 existente non crimine, non accusatore 15 69.
 existimari a medicis an talis caecitas ope humana superabilis foret H 4 81.
 exitum gravissimum 1 73. ardescit ib. corripit cuncta ib. irrepit ib. reprimatur ib. publicum v. publicus. intendere alicui 5 4. offerre 4 11. exitii comes 3 15. tanti reus 2 24. futuri in Agrippinam series incipit 4 52. exitio habendus error 6 30. pari reipublicae stetit vixitque 4 1. exitium sumere 3 7. in exitum usque insistere alicui 2 62. in exitum vertere iras hostibus 1 43. ad exitia validum odium 6 29.

exitiabilis in suos animus 6 24. superstitio 15 44. morbus 16 5.
 exitiosus suis rex adversis praeliorum 6 36. in publicum 11 17.
 exitiosum adversus veteranos praelium H 1 68. exitiosiore discordia H 3 12. exitiosius H 3 49.
 exitus, mors 3 12. H 2 31. informis 6 48. exitus constantia 15 49. deformitas H 3 85. exitus vanitate corrumpere veniam impetratam 15 71. exitu praemature rapi 2 71. voluntario cadere 6 40. exitus eorum dati inimicitii paternis 1 10. laudatis antiquorum mortibus pares exitus H 1 3.
 exolevit clades, in oblivionem venit 4 64. dolor 6 25. lusus 3 55. sprete exolescunt, vim amittunt 4 34. Graeci amictus exoleverant 14 21.
 exonerare fastos H 4 40. multitudinem in terras proximas H 5 2. exoneratur pars laborum meorum 3 53.
 exorabilior A 16.
 exorari stupris et adulteriis H 1 67.
 exosculari manum H 1 45. vulnus mansue H 2 49.
 expassae repente fores H 5 13.
 expaveris speciem adulantis H 2 76.
 expedire, exponere 4 1. H 1 43 et 51. expeditionem suscipere H 1 10 et 88. ad bellum H 2 99. alimenta arce, parare sibi 6 43. altius aliquid H 4 12. consilia sua H 3 73. ita visum expedire, Aegyptum domi retinere H 1 11. cui expeditus fuerit tradere imperium quam obtinere H 1 10.
 expeditio fingitur v. fingere. expeditionis summam permittere alicui H 1 87. expeditionum ludibria H 4 15.
 expulit eum claritudo nominis, exsili causa fuit 15 71. vitam praecipit 16 19.
 expendere causam alicuius, cognoscere 13 27. consilia belli H 1 87.
 experientia rerum 1 4. rerum multarum cogniti 13 6.
 experimentum fuit contra, eventus alius H 2 87. post experimentum domini minoris contenti qualicunque H 1 11. experimentis castrorum nullis, *expers militiae* A 16. experiri acrius aliquid 4 51. fortu-

nam H 1 31. praelii H 4 20. ius 3 36. expertus, *passive* 3 17 et 74, 12 2. belli H 4 76. experti in vicem, ego et fortuna H 2 47. se et Gallias H 2 51.
 expers bellorum, *imperitus* 2 52. consilii eius 6 8. neque gratiae neque severitatis 1 25.
 expetibilem operam praebuerat 16 21.
 expiare cometen 15 47. terrarum orbem H 4 3.
 expilati socii O 37.
 explorare diem supremum 1 6, 3 76. iudicium iustum H 4 40. locum H 2 14. militiam per oppida 13 35. mortalitatem 6 50. simulationem 14 4. stipendia 14 27. superbiam 15 15. ultione se et sanguine 4 25. explebat annum xxxi H 1 48. explete vicem meam vestramque 4 9. explorare odium in aliquem 15 52.
 explorant animos acrioribus stimulis res secundae H 1 15. praedia vetustate suspecta eoque prius exploranda H 1 27.
 exploratione occulta fallere H 3 54.
 explorato proficisci H 2 49.
 expolitus paries O 22.
 exponere cohortes, *submittere* 12 39. exposita ad venditionem 13 24.
 exposcunt praegredi, h. e. *petunt ut sibi detur* 14 13. libelli praemia exposcentium H 1 44.
 expostulare vim illatam, *queri* 15 5. *postulare* H 3 83.
 exprimit artus singulos *vestis adstricta undique* G 17. spiritum laqueo expressit 15 57. abnuenti nomen Augusti expressere ut assumeret H 2 90. solis radiis expressa G 45.
 exprobrare verberum notas 1 18. donativum, *poscere ut diu debitum* H 1 37. exprobrantes non hic silyas 1 68.
 expromere, *dicere* 16 1.
 expugnati viri militares cum cohortibus A 41.
 expugnabilis H 3 78.
 expugnationem sumere v. sumere.
 exquirere interrogationibus crebris 3 16. abditos principis sensus 6 8.
 exsanguis et attritus, *in dicendo* O 18. senectus G 31.

- excindere hostem 2 25. H 5 16.
virtutem ipsam 16 21.
- exsecrationibus patriis universos ad-
igit H 4 15.
- exsequi accusationem, *ad finem per-
ducere* 4 29. signum mortis intel-
lexere, exsecuti statim sunt 6
40. obsidiones, obire 15 4. *pu-
nire* A 19. *commemorare, recen-
sere* 3 65, 12 58. solita curando
corpori 3 15. munia reipublicae
1 11.
- exsecutio muneris, *procuratio* 3 31.
exsecutio provinciae, *administra-
tio* 15 25.
- exsequiae longae H 4 62.
- exsilium egredi, *locum exsilii* H 4
44. statuitur in eam 6 18. in ex-
silium pulsus ruina socii H 4 5.
exsilii honor, *exsilium per speciem
honoris* H 1 21. *venia* v. *venia*.
exsilia data illis 15 71. in exsi-
lia secutae maritos coniuges H 1
3. exsiliis plenum mare, *exsilibus
insulae* H 1 2.
- exsolvere venas 4 22, 11 3, 16 17.
brachia ferro 15 63. virtutem
suam malo omine H 4 24. san-
guis quo feminae per menses ex-
solvuntur H 5 6. culpam v. culpa.
pudore proditiōis 6 44. H 3 61.
aliquem cura cohortium, *remove-
re a praefectura* 12 42. vacatio-
nes, *redimere* H 1 46. beneficia,
remunerari 4 19.
- expectare annum, *messem* G 14. in-
genia ducum v. ingenium.
- expectatio publica circumstat pat-
latium H 1 17.
- exspes vitae 6 54.
- exstimulator Verginii H 2 71. se-
ditionis 3 40.
- extingui reliqua belli H 4 2.
- extruere aedem spoliis H 3 72.
- extractus in modum municipii
longa pace locus H 1 67.
- exsul loci eiusdem 16 14.
- exsultare 14 34. A 8. O 18.
- exsultatio H 1 72.
- exsurgere solem A 12. *ex insidiis*
H 2 25. in colles H 2 14. v. et
sanguis.
- exta congruentia (*votis*) et laeta H
2 4. reddere H 4 53.
- extemporalis audacia O 6.
- extendere fenus in usuras G 26.
- extenuare consensum multitudinis H
4 46.
- externo sanguine ulcisci audaciam
hostium 14 23. externae fidei ho-
mines 1 41. externi fremitus, *vo-
ces populorum externorum* 14 32.
externae victoriae 3 18. externa
in verba iurare H 4 57. externa
moliri H 3 5. velare armis falsis
H 4 32. adversus externa floret
respublica 11 24.
- exterrere plura fama quam pugna
13 37. exterriti ad dicendum te-
stimonium 3 49. exterritae pro-
vinciae, *turbatae ad seditionem*
5 10. H 2 8. subitus pavor ex-
terrui H 1 63. exterritus falsa
4 23.
- extollere auctibus immensis H 4 28.
hortos magnificentia 11 1, 13 21.
studium suum 14 43.
- extorris H 5 24.
- extra animum cetera Stoici neque
bonis, neque malis annumerant H
4 5. extra ipsos virtus omnis Sar-
matarum H 1 79. extra vitia ma-
gis ingenium quam cum virtutibus
H 1 49. urbem extra 13 47.
- extrahere somnum in diem G 22.
- extranei ignotique A 43.
- extrema iam salus addit animum,
*reputatio, hanc esse unam et ul-
timam salutis viam* 4 51. extre-
mi, sicut terrarum, ita libertatis,
*ad quos serius perveniat servitus,
quia siti longissime* A 30. extre-
mi finium pagi v. fines. extremae
terrae, *ultimae imperii Romani*
2 82. extremis suis secretum cir-
cumdare 16 25. extrema, mors
H 2 47. manus pedesque 15 70.
- extrusi e latebris A 33. cf. 1 23.
- exuberare agrorum spatiis, fenore
lato 14 53. ex multa eruditione
exuberat eloquentia O 30.
- exnere amicitiam alicuius falso 6 8.
aspectum (et caritatem) civitatis
16 28. campis hostem, *expellere*
12 45. cupiditatem gloriae H 4
6. fidem 1 35, 12 14. ius fasque
H 3 5. iustitiam 3 7. magistrum
14 52. munia imposita 4 39. ob-
sequium 3 12, 13 13. ordinem
senatorum 11 25. H 2 86. pacta
6 43. paedorem v. paedor. pa-
triam H 5 5. promissa 13 44.
praemiis datis alicui 14 55. re-

- verentiam imperii H 1 55. ritus profanos 2 85. terminos officii 3 12. tributa, supplicia 1 59. virtutes 1 75. exuerat avaritiam A 9. exuta aequalitas 1 4, 3 26.
- exundantem per Aegyptum multitudinem H 5 2. exundant in littora G 45. ex multa eruditione exundat eloquentia O 30.
- exurere coloniam A 31.
- exurias hostiles conferre ad gloriam posterorum 3 72.
- fabulae in argumentum assumpti H 2 72. fabulae convivales 6 5. malignorum O 3. fabulas eorum et disputationes excipiebam O 2. cum auditoribus habent, sermones O 29.
- fabulantes apud iudicem more prisco O 23.
- facere, *committere ut alii faciant* 14 19. bellum patriae 3 18. auxilia mercede 6 33. certamen armorum virorumque 15 1. cladis plus hosti 12 28. curam 3 52. inopiam ac discordiam hosti H 3 48. imperatorem H 1 56. metum belli 6 36. inferias H 2 95. periculum insonti 13 33. gloriae merita 15 6. pecuniae eiusdem 14 28. perniciem alicui H 2 70. praelium acre 12 40. scelus H 1 40. similitates 3 54. terminum O 19. facit superstitem eam fortuna H 2 7. factus natura et consuetudine exercitus ad 14 56. facti servitio, *apti* 14 31. facta dicuntur ab his quorum tempore facta A 45. facta bona 3 40. fortia G 14.
- per facetias inCUSAVIT enim 14 1. facetiis insectari 15 25. asperis illusus 15 68. militaribus inditum ei nomen 1 23.
- facies interstincta medicaminibus 4 57. aspectus, forma rei 1 4. sic de pompa, decora facies H 2 89. facies pugnae H 2 42. victoriae A 38. laborum H 3 30. minax facies regi offertur H 4 84. in faciem stagni H 5 23. littoris 14 8. locorum 14 10. in faciem pacis venit sine armis 13 38. publici consilii facie discessum H 2 54. faciem eloquentiae, non imaginem praestaret O 34.
- facilis ad gaudia credulitas 14 4. cetera ex facili H 3 49. ex facili tolerare A 15. faciles inanibus credendis et sequendis 2 27. occupantibus H 2 17. bello A 21. corrumpi H 4 39. in indulgentia A 6. facili damno, quod facile toleratur H 4 28. miles facilis lorica H 1 79. facilius usui, aptior, commodior G 5.
- facile agere A 9.
- facilitas imperii, lenitas A 3. poscendi G 21. adulterorum 11 26. facilitate camporum praevenit eques 15 17. facilitate commendabatur 6 15. ex facilitate tribuentium 11 22.
- facinus instituere H 4 25. in nece cuiusque vindicandum 3 12. primum principatus novi 1 5, 13 1. praesens, publicum v. suis locis. facinorum non rudis v. rudis. ad facinus omne corruptus H 1 71.
- facitare carmina 14 48. delationes H 2 10.
- factus servitio 14 31.
- facultas incidit 6 30. oritur 15 51.
- facultatum substantia O 8.
- facundiam praecipitare violentia 3 19. facundia Graeca decorus H 2 80. compta 6 15. vecors H 4 68.
- facundus prae 1 53.
- fallax amicitiae 16 32. fallaces campi 1 61. sperantibus mathematici H 1 22.
- ad fallendum propior ei fides H 2 8. quem nota pariter et occulta fallebant H 1 24. mutua ignorantia fallentibus H 1 75. non fallebat duces impetus militum H 2 7. plures sefellere occultati H 2 98. falluntur quibus luxuria specie liberalitatis imponit H 1 30. ut plerique falluntur, falso credunt 11 24.
- falsus pavor 1 67. Phoenix 6 28. falsa, simulatrix 13 13. falsi specie bonarum artium, fallentes 16 32. falsum renidere 4 60. in falsum aucta 3 56. falsi et artis confinium breve 4 58. falsa simulationum discere 6 45. falsa vane-scunt, valgantur in maius v. suis locis. falsa, vera, aut maiora vero H 2 70. falsis armis velare externa H 4 32. falsis ingravesce

- malum, *lactiora fingendo* H 3 54.
 falsis obsistere v. obsistere. tela
 in falsum iacere 4 50.
 falso usurpare aliquid, *nullo iure*
 3 60. falso quiescas inter validos
 G 36.
 fama atrocior erga aliquid 4 11.
 crebra v. crebër. credita H 4 34.
 credula inter gaudentes H 1 34.
 comitatur eum A 9. non errat semper,
 aliquando elegit ib. evecta
 insulas 12 36. eadem tulit 1 5.
 flagitiosa H 2 31. hominum 13
 55. incessit H 4 54. futura in ce-
 tera ut H 2 20. laeta 11 9. maesta
 H 2 46. impropria H 2 30. prospera
 H 1 14. pallescens, *studium*
famae sollicitum O 13. senescens
 H 2 24. recentior tradit H 2 3.
 vagatur 1 70. (caedis) vertitur in
 eum 1 53. fama dissimilis H 2
 11. inania 2 76. fama eius pars
 modica, triumphalis honor 12 28.
 venditor *opp. incurioso* H 1 49.
 fama instare A 18. nomen suum
 inserere O 10. famam ingredi O
 11. avertere 5 54. circumdare ali-
 cui O 37. egregiam paci A 20.
 dare praeceptum 6 17. et posteros
 edgitare 11 6. interpretari A 40.
 gliscentem discussit fors H 2 9.
 famam victoriae lacerabant damna
 crebra H 4 79. praevenire ac re-
 linquere 2 38. famam successoris
 obruere v. obruere. retinere si-
 ne experimento 12 26. inter fa-
 mam hominum 13 55. ad famam
 proferre aliquem 16 18. contra
 famam sui facere aliquid 15 49.
 fama apud populum actae illi gra-
 tes 4 64. diversa ferre aliquid
 16 2. dispari nomen celebre illis
 H 2 4. fama distrahi v. distrahere.
 fama sui frui 2 13. fama maiore
 elicere studia civium v. elicere.
 militari multa erat 16 15. fama
 et praeda onustus 12 28. fama
 turpi divulgatum 12 49. recessus
 ac sinus fama A 30. in fama
 rerum manere A 46. fama et vita
 laudatus 15 50. in fama proditio
 H 3 13.
 fames, *inopia frumenti, ceteris ab-*
undantibus 14 24. famem expel-
 lere sine blandimentis G 23. mo-
 liri populo Romano H 1 71.
 in familiam novam inferre imperium
 H 2 49. in familia nobilitas ve-
 tus H 1 49. familiae maiorum et
 minorum gentium 11 25. familiae
 exhanstae, amissae v. *suas locis*.
 familiarum ditium heredes 11 17.
 nobilium posteri 14 14. familias
 multas insignesque complexus no-
 bilitate paterna 5 48. familiae se-
 natorum armantur H 1 80.
 familiares rationes componere 16 6,
rei familiaris.
 familiaritas, *familiares* 15 50. fa-
 miliaritate deiici 13 46.
 famosi probris 11 25.
 famulatus vetus A 31.
 fanatica multitudo H 2 61.
 fas armorum H 4 58. disciplinae 1
 19. gentium 1 42. patriae 2 10.
 et ins exuere H 3 5.
 fasti foedati adulatione temporum
 exonerati H 4 40.
 fastidii eius levissimum insignia
 quaestoria 11 38. in fastidium
 versa 11 26. in fastidio esse O 18.
 ad fastidia et libidinem proturba-
 tus 11 36.
 fastiditus aliis dominationibus 13 1.
 oderant ut fastiditi H 2 68.
 fastigium equestre 4 40. regimen
 fastigii 14 54. fastigium alicuius
 spernere 15 1. suum altius ex-
 tollere 14 42. ad fastigium sum-
 mum deligi 15 65. ad fastigium
 accingere v. accingere. permette-
 re v. permittere. fastigium pul-
 cherrimum 3 73.
 fastus erga epulas, *fastidium* 2 2.
 fatale praesagium 11 21. fataliter
 H 1 71.
 fatidica H 4 61.
 fatigare deos, *votis, victimis* H 1
 29. dextram osculis 15 71. per
 domos singulas se, *cundo* H 4
 42. fatigabatur corpore aegro 1
 5. annona acri plebs 4 6. fati-
 gabat egestas copiarum H 4 35.
 fatigatio Othonianorum H 2 60.
 fatiscere, *fatigari, deficere* 3 38,
 6 7, 16 5. H 3 10.
 fatum congruit rebus v. congruere.
 fato maiore effugit perniciem 16
 5. fato acta H 4 73. voluntur
 res humanae 6 22. quae fato ma-
 nent, non vitantur H 1 18. magni
 Alexandri 2 73.

- fauces laqueo vexatae 6 40. in se
 tumescentibus faucibus obire 14
 51.
 favor inanis, inclitus, habebat eum
 v. suis locis.
 favorabilis civitas O 7. proconsula-
 tus H 2 97.
 faustae preces 4 9. fausta no-
 mina H 4 53.
 facem Angustales subdidere H 2 95.
 faces admove re municipio H 1 66.
 facem acerrimam praetulit bello
 H 2 86. faces addere animis fla-
 grantibus H 1 24.
 fecundum mare, piscibus plenum 12
 63. provincia annonae fecunda H
 1 11. fecunda rumoribus H 1 51.
 fecunda latrocinii gens H 4 50.
 fecundissima studia O 33.
 felix ramus H 4 53.
 ultra feminam ferox H 2 63. in fe-
 mina quae nox operit, in femi-
 narum concubitu 15 37. femina-
 rum cubacula corrumpere 13 42.
 feans 6 17, 14 55. G 26. fenore
 lato exuberare 14 53.
 fera recens G 23.
 feralis vestis, furialis 14 30. in-
 troitus H 1 37. exercitus G 43.
 umbra G 43. urna 3 1. ferale
 bellum H 5 25. ferales tenebrae
 2 31. reliquiae 2 75.
 ferire umbonibus A 36.
 fermento nullo panis H 5 4.
 ferocia deteritur H 2 76.
 ferox, fortis 4 21. animi 1 32. lin-
 guae H 1 35. scelerum 4 12. ul-
 tra feminam H 2 63. bello G 32.
 secundis H 3 77. stolidi 1 3.
 ferramenta G 30.
 ferrati portarum obices H 3 30.
 ferratas sudes H 4 29. milites
 ferro tegmine induti, cataphra-
 cti 3 45.
 ferre aciem peditum 4 24. ferre
 agere cuncta O 8. clementiam et
 gloriam inania latorum H 3 19.
 credulitate et fama diversa ali-
 quid 16 2. desideria militum ad
 Caesarem 1 19. prae se ferre O
 25. Sertorium se ferens H 4 13.
 nuntiare 15 60. auctoritatem se-
 natus, dignationem Caesaris, su-
 stinere H 1 19. imperium ad ali-
 quem H 2 79. ingratis aliquid H
 1 52. ambitiose, muliebriter A 28.
 ferre alia in eundem dolorem 6
49. palam sententiam v. palam.
 ferre aliquem supra 14 46. vul-
 tu laetitiam gratulationemque H
 2 65. preces militum ad aliquem
 H 2 51. dextras ad al. v. dextra.
 ferebat vultu, indicabat H 4 85.
 fortunam adversam tulisti H 1 15.
 avunculum Augustum ferens, ia-
 ctans 2 43. ferens laborum H
 5 5.
 fervidum pectus 15 70.
 ferus animus, durus, immitis 14 4
 et 34.
 fessa aetas 1 46, 3 59. H 1 12, 3
 67. fesso imperio subventum 11
 24. fessi copia rerum 3 63. ni-
 vibus et montibus 12 13. fessae
 ministrandis equis provinciae 2 5.
 fessis mederi 1 35.
 festinare mortem in se 4 28. virgi-
 nes, mature elocare G 20. festi-
 navit cetera plebs sine modo H
 1 77. festinantes 1 7. festinatum
 temere praelium H 4 67. festi-
 nati casus v. casus. delectus H
 2 57. festinatis manibus lictorum
 rapi 6 40.
 festinatio, immodestia, cupiditas H
 1 67. festinationem hostium eli-
 cere, fuga simulata H 2 24.
 festo culta senatus 14 13. festa
 ornatu domus 3 9. festa plebs 2
 69. festos dies frequentare v. fre-
 quentare. festa loca, quod dea ve-
 nerit G 40.
 fetus novi, rami arboris 13 58: se-
 getum H 5 7.
 fibris hominum consulere deos 14
 30.
 fibula concertum sagum G 17.
 fidenter H 3 9.
 fidere officio, praestito gloriari 4
 56. cur fideret, materia 4 59.
 fidens animi 4 59.
 fides addita consilio H 1 44. affli-
 cta, aere alieno H 1 88. certis-
 sima fibris haedorum H 2 3. con-
 stat iis v. constare. contumax H
 1 3. fluitat v. fluitare. fluxa H
 2 75, 4 23. in libidine victoris
 H 3 66. reflecta ib. obstinata H
 5 5. propior ei ad fallendum H
 2 8. pro Nerone pertinax H 1
 51. salutis fuit, credidere salvum
 eum 1 70. fidem auctoris et rei
 spectare 16 2. fides versa prae-
 miis defectorum H 3 61. fidei

- commissae patiens H 3 5. crimine damnati H 1 59. fidem abrumperere per scelus H 4 59. absolvere H 2 60. convellere H 4 30. metiri exercitus v. metiri. omnis implere, *eventum* H 2 78. fidem parare inscitiae v. inscitia. fidem alicuius petere v. petere. incorruptam proferri H 1 1. sumere adversus aliquem 11 17. omittit ib. retinere v. retinere. fidem ex eo trahunt mira 6 30. ad fidem mutandam lubrici H 2 100. citra fidem fuit v. citra. per fidem! O 35. fide fluxa tradidit perfugas H 3 48. qua venisset, abiturum promisit 2 63. fide rerum tradere A 10. cum fide audiri 4 59.
- fiducia morum, conscientia virtutis*
 A 1. fiducia rerum ingens H 2 4. e fiducia tarditas H 2 11.
- fidus* pons 15 15. nivibus mons, *in quo non facile dilabuntur* H 5 6. *fidus* in Agrippinam 12 8. fida potentia, *tuta* H 2 92. fida oratione laudare, *ex animo* 1 52. fidissimum oppulsi oppidum 3 1. subsidium horti 5 8.
- figere* aera legum H 4 40. domos 13 54. animo voces A 45. figendos offerre captivos v. offerre. fixus in silentium 6 50.
- figuratam signum in modum liburnae* G 9.
- finis* G 16.
- ingere* domos G 46. expeditionem H 4 4. imagines A 46.
- finire, mori* 6 50, 14 51. finita domus, *extincta familia* H 1 16.
- finis* aderat, *Augusto* 1 4, 2 71, 14 9, 15 63. inris aequi 3 27. impositus armis 4 25. incuriosus in servandis decretis 6 17. iniuriae non stetit hic H 4 44. mors 1 16 et 31, 2 2. sumptus sponte 6 25. finem apud eorum, *in finibus eorum* 16 15. potestatis accipere 6 11. principis scrutari 12 52. vitae implere 2 42. finem motus laudat 1 52. finis voluntarius 4 20. fines fluviorum, *ostia* 1 79. *agri* 3 45. H 1 8 et 24 et 53. is finis ulciscenda morte 3 19. finibus eorum ductus exercitus, *per fines* 1 60.
- firmamentum potentiae* H 5 8.
- firmare, affirmare, cento tradere* 1 81, 6 6 et 50. sibi et praelio milites 1 71. vultu firmato adversus metum 2 57. terga agminis 1 51. firmare Drusum credebatur 1 27. firmare animos exemplo ad obediendum 13 40.
- firmator paci* 2 46.
- firmitatis spectatae solo* 4 63. firmitatem pontis ancorae continebant H 2 34.
- firmitudo animi* 4 8, 14 49. coriorum 4 72.
- firmus* adversis A 35. adversum pecuniam 3 18. adversus largitionem H 2 82. adversus fortuita H 4 5.
- fiscum suum vacationes annuas exsolviturum* H 1 46. *fisco* attinetur argentum 6 17. in *fiscum* petita bona 2 48.
- flagitare in tormenta ministros* 3 13. ad poenam H 1 72. ut *peculatorum* H 1 53.
- flagitiosa fama v. fama. senectus* 6 32. servitus 1 59.
- flagitium* audere formidine 1 69. in fuga H 2 12. navare alicui v. navare. flagitii primi potitus, *de adulteri primo concubitu* 4 3. publici incuria 16 4. flagitio obtinere regnum 12 50. cum flagitio et pudore disserere 3 17. flagitia militiae 1 27. flagitia abscondi, scelera ostendi G 12.
- flagrantes villae* H 4 34. flagrasse urbes H 5 7. flagrat etiamnum libertas 14 39. flagrabat invidia recens 13 4. flagrans et incensus A 4. flagrantissimus in amicitia eius 13 45. flagrantissima cohortium H 4 79. flagrantissima gratia erat 11 29. flagrantissimae libidines H 2 31. flagrantissima adulteria et flagitia 14 51. flagrantissime cupere 1 3.
- flamma pinguis et olens* G 45.
- flammare* H 2 74, 4 24. flammandi 15 44.
- status aestivi* H 4 81.
- flectere ad aliquid, in dicendo* 13 3. aliquo *consilium* 4 41. inde Cremonam H 2 70. vultum, *opp. indurare* H 2 46. oculos H 2 70. flecti sermone aut vultu 4 54. flexus genu 16 4. in vesperam dies 1 16. flexum in maestitiam

- os 3 16. flexo mari alluitur villa, *sinu maris* 14 4.
 fretu praepediente H 3 68.
 flexus autumni H 5 23. itineris H 2 66. uno flexu dextros G 6.
 florere adversus externa 11 24. in bellis A 11. rerum Romanarum florentissimus auctor 3 30. florens *opp. labenti* 16 33.
 fluctuans turba H 1 40.
 fluere gloria minori, *annem* 1 79. fluunt in eum omnia 11 9. super votum cuncta H 3 48. rebus prospere fluentibus O 5. fluens non ore neque impetu uno species carminum 14 16.
 fluitat fides H 2 93. fluitant funes ancorarum H 2 34. fluitans miles H 5 18. vestis, *opp. adstrictae* G 17. disiecta fluitansque testudo H 3 27.
 fluviis demotus alveo solito 1 79. orbatus accolis fluviis ib. effunditur ore alterius in mare 2 6. praevehitur regionem ib. obiacet v. obiacere. fluvii coercendi remedium 1 76. fluvio tradere aliquem 12 51. fluvium alit funditque mons H 5 6. flumen percurrere vi eorum 15 15. in flumen adversum dirigere naves H 2 34. per flumen adigere naves 2 6. ex fluvio erumpere v. erumpere. fluvii patrii v. patrius. accolae v. supra. fluviorum fines v. finis.
 fluxa auctoritas H 1 21. fides H 2 75, 4 23. senio mens 6 38. fluxa aeo H 2 22. noctu dieque fluxi, *voluptatibus dediti* H 3 76. fluxa arma H 3 99. corpora H 2 32. studia *scribentium carmina* etc 3 50.
 focus G 17.
 fodiebat Sarmatam comminus H 1 79. multos pugnionibus fodere H 4 29. hastis eminus H 5 18.
 ne foedaret Serica vestis viros 2 23. foedari in habitum *gentis ferae* G 46. verberibus H 3 77. foedati illustres per arenam 15 32. foedare merita erga aliquem, *perfidia* H 4 37.
 foedus et maculosus 13 33. H 2 30. foedus imbris dies H 1 18. foeda inconstantia H 1 19. pueritia H 1 72.
 foedere pacis accipere, *in societatem* 12 37. foedera assecuti 11 23. dilargiri sociis H 3 55.
 fontibus imposita castella 15 3. vis e fontibus H 4 53.
 foret habiturus 2 30.
 fores moliri 1 39. operire v. operire.
 forma adest ei 4 18. (rei) habita varie, *ratio* 13 29. indecora 4 3. varia perentium H 3 28. *magnitudo* 4 72. forma mentis A 46. scripti, *sententia* 4 39. formae cupido 5 1. formam animi redere A 1. (rei) definire, *describere* 6 28. principatus futuri praescribere v. praescribere. ad hanc formam cetera erant H 1 5. in formam eandem alia decernuntur 13 41. formam vitae celebrem inire 1 74. formae pecuniae G 5. ambiguae hominum beluarumque 2 24. patres virorum eorumque H 2 70. sollicitudinum diversae oriuntur 4 60.
 formare in captivorum speciem A 39. tragoediam intra me ipse formavi O 3. ita formati principis auribus H 3 56. circa educandos formandosque liberos O 28.
 formido incessit H 2 63. propria v. proprius. *religio* G 39. ad formidinem opportuna nox 4 51. formidine detegi H 1 81. formidine implicantur omnia H 3 75.
 formidolosum in vulgus 1 6. introitus ipsis formidolosus H 1 6. munire formidolosum H 3 26. formidolosior hostium 1 9.
 fornaces balnearum H 3 11. fornacibus victa metalla H 4 53.
 fors rerum varia H 2 70. fors seu natura H 4 26. fors cuncta turbat H 4 29.
 forte dicere, *non meditare* 1 12. iacere pila, *temere* H 4 29. forte an fato voluntur res humanae G 22.
 fortuitus cibus, *ὁ τυχών* H 2 5. fortuita mors 2 4. fortuitum iter H 5 3. fortuitae causae H 1 86. fortuita, corpus procerum, decora facies 15 48. generari a principibus fortuitum H 1 16. adversus fortuita refoveri 15 36. fortuitorum capax mare 14 3. for-

- tuiti eventus H 1 4. fortuitos sermones iacere 4 68.
 fortuna dat contra 15 13. H 1 66. partium transacta alibi H 3 5. imperii transit v. transire. valida ei in rempublicam, domi improspera 3 24. *exitus* 1 31. fortunae angustiae 2 38. modum exigere ab aliquo H 2 20. molem suae omittere v. moles. fortunae eius maeror afficit omnes 12 26. ruentis libido novissima v. libido. fortunae inops 4 23. fortunae inserere se H 2 61. instare v. instare. fortunam adversam alterius detrectare v. detrectare. partium excitare H 2 46. fovere v. fovere. praelii mutant hostes, *aucti subsidii* H 2 23. ad fortunam a motu transit mens H 2 80. in fortunam suam recipere opes alterius 14 54. ante fortunam amicus H 3 42. post fortunam credidimus H 1 10. fortuna illustri agere 6 27. in fortuna magna hiantes cupiditates H 1 12. in fortuna summa, *apud imperantes* 13 6. fortunae victus diurni amissae 15 38. fortunam versare spe ac metu G 46. fortunis provolvī 6 17.
 fori celeberrimum 4 68. fori auditor, *oratorum in foro* O 35. fori tabes, *litium sumptus* 11 6. forum coartare v. coartare. foro et eloquentiae parari O 34. fora reposita H 3 34.
 foros scandere H 2 35.
 fovere aliquem 2 72, 5 6, 11 44, 12 1. H 1 8 et 46, 3 83. si me potius quam fortunam fovebatis 2 71. fovere gratiam alicuius acriter 6 45. inventam alicuius praeceptis 14 55. studia invenum eloquentia et praeceptis 15 71. plausu H 3 83. fovere *opp.* insectari H 3 85.
 fragmen lapidis H 5 6.
 framea G 6 et 11 et 18 et 24.
 frangere catervas hostium 2 11. fracti ad omne servitium longa pace H 2 17. fracti artus fluctibus et procellis 2 15. fracti soni 14 20.
 fratres, *frater et soror* 12 4.
 fraternitatis nomen cum aliquo usurpare 11 25.
 fraudator H 2 66.
 fraudi suae assignare aliquid H 2 60. frandi locum parare 13 40. fraude Achari spretum id, *ille eum decepit persuadendo ut sperneret* 12 12. fraude locorum prior, *peritia locis ad insidias utendi* 12 33.
 fremit miles H 1 80, 2 6 et 28 et 44, 4 24 et 35. frementibus auxiliis H 2 69.
 fremitus externi v. externus. observant G 10. fremitu aspernantur G 11. exceperē A 33. fremitus salutantium O 13.
 frenos imponit eloquentiae O 38.
 frequens adest senatui 4 55. frequens locus propugnatoribus 12 35. usu aquarum H 1 67. secretis, *qui saepe iis adhibetur* 4 3. frequens silvae mons 4 64. frequens ubique dux A 37. frequenti die ac ripa 3 9. frequens erat hoc iis, *sollenne* 2 33.
 frequentare aliquem 5 10. H 2 16. dies festos 14 4. scenas frequentare, *actorem vel cantorem.*
 frigidus artis 15 64. frigidissimus orator O 39.
 frigorū asperitas A 12. rigor G 16.
 frons dextra H 2 24. frontis ac tergi vice v. vice. frontem revelare v. revelare. in frontem pulchrum ac decorum, *specie* A 33. fronte minaci praetenditur classis littori H 2 14. fronte laetus, pectore anxius A 39.
 fructuosius ad utilitatem O 5.
 fructui rerum sufficiens aetas 14 56.
 fructuum publicorum cetera agitabantur societatibus equitum 4 6. fructus ceteros *praeter frumenta* laborare G 44. fructibus provinciae levatur vectigal centesimae v. levare.
 ad frugem certam et solidam pervenit O 9.
 frugifera vis H 5 7.
 frui bello H 3 11. fama sui v. fama. spectaculo insolito nimium H 4 63.
 frumentatores H 4 35.
 frumentum plebis 15 18. annos in frumentum egerunt A 31. frumenti millia 6 13. frumenta laborare G 44.
 frustra, *falso, temere* 6 6, 11 7. *in speciem* H 2 90. frustra habita mox, quae ante servata, *neglecta*

- 13 51. frustra fuit utrisque H 1
 75. prima consiliorum frustra ce-
 ciderant H 2 11. frustra habitus,
elusus 13 37.
 frustrari damnationem, *evadere* 16
 8. irrumpentes H 2 51.
 frustrationes variae H 1 73.
 fucata vestis O 26.
 fugae ultimus H 3 16. fuga con-
 sternari H 3 79. fuga perripit
 hostia opera 15 7. fuga punire
 aliquem, *exsilio* 3 24. fugas ci-
 vium andere et neces H 5 8.
 fugaces H 2 44. fugacissimi A 34.
 fugere, *transfugere* H 4 18. acta
 et instantia 6 48. fugientium pa-
 vore auferri 4 73. fugientium visu
 abstinere 15 15. exsilia et fugas
 A 45.
 fugitare O 22.
 fulgere. fulsere legionum signa H 3
 18. A 26. fulgentia vexilla H 3 82,
 4 62. egregiis maioribus fulgen-
 tem H 4 39. sacerdotio H 4 42.
 fulgentes armis virisque campi H
 2 22. cf. 89.
 fulgor auri A 32. solis A 12 et G 45.
 fulgores armorum A 33.
 fulgurum vis crebra 15 47. fulgu-
 ribus discretus locus 13 41.
 fulminum monitus H 1 3.
 fumantia tecta A 38.
 fundamenta subdere per solidum 4
 62.
 fundata imperio longo domus H 2
 76.
 fundere probra in aliquem 6 42.
 fundit fluvium mons H 5 6. fu-
 num late corpus libertinorum 13
 27. fusi imbres H 5 18. Gara-
 mantes H 4 50. Lingones H 4
 67. fuso hoste H 4 58.
 funditus amissae familiae 3 6. rem-
 publicam funditus trahet 3 54.
 fones tabernaculorum H 5 22.
 funestae tenebrae 1 65.
 fungi gaudio, *legationem eius inter-
 pretem* H 2 55. sumptu 14 20.
 funus reipublicae H 4 42. censo-
 rium 4 15, 6 27. funere publico
 celebratus 6 11. funerum ambio
 G 27.
 furandi melior, *aptior ad insidias*
 3 74.
 in furore turbati v. turbare. furore
 quodam et instinctu flagrabant H
 2 46.
 furtim, *opp. bello* H 4 56. furtim
 tradere arcem H 3 77.
 furto noctis aggressi A 34.
 fustium usus frequens G 45.
 futura volvere 1 64.
 ganeae ac ventris paratus 3 52.
 ganeo 16 18.
 gaudentium impetu primo laeta res
 H 1 4.
 gaudium volucre O 9. ultra mor-
 tale accipere quid 15 23. gaudio
 laeta nox A 38. gaudio cumula-
 ta transferre in alios 2 82. gau-
 dia felicitum 15 45.
 gelu solutum H 1 79.
 gemitum vincere v. vincere. ad gem-
 itum morientis H 2 49.
 genas respergere oris excremento
 H 4 81.
 gener, *qui filii viduam duxit* 5 6,
 6 8.
 generandi amor H 5 5.
 genialis torus 15 37.
 genitalis hora 6 21. genitalem vim
 affundit nido Phoenix 6 28. ge-
 nitalia circumcidere H 5 5.
 genium suum propitiare O 9.
 geneticus mos 3 43, 6 33.
 gentilis levitas 12 14. utilitas 12
 17. gentili religione obstringi v.
 religio. gentile imperium obtine-
 re, *gentis suae* 6 32. solum, *pa-
 trium* 3 59. gentiles nationes tur-
 bare, *suas, cognatas* 11 1.
 genu flexus 16 4. genibus alicuius
 provolvi 11 30, 12 18. genna
 advoli 1 13, 6 49, 15 71. H 4
 81. genna pressare 1 21. H 2 46.
 genus, *gens s. familia* 6 27. de-
 corum v. decorus. indecorum H
 2 52. paternum ei ex Flavio 11
 16. generis libertini 2 85.
 gerere effigiem, *portare* 5 14. spi-
 ritus H 3 63, 4 85.
 gestamen lecticae 2 2. gestamine
 sellae pervehi aliquo 14 4. re-
 trahi 15 57.
 gestare cibos et hortamina pugnan-
 tibus G 7. gestabantur ex urbe
 irritamenta H 2 62.
 gestus histrionum iuvare 16 4. ex-
 primere O 20.
 gignitur concordia auctoritate eius
 14 39. gignendis aquis humidum
 nihil 15 42.
 gladiatores offerre, *ludos gladiato-
 rios edere* 1 76. gladiatoribus

- edendis praesedit ib. gladiatoria sagina H 2 88.
 gladiaturae destinati 3 43.
 gladio impresso hausit ingulum H 1 41. gladiis portam perfringere H 3 29. gladios regere v. regere. glandes missiles H 5 17.
 gliscere, *crescere, augeri* 1 1, 2 33, 3 19 et 25 et 69, 4 5 et 27 et 35, 6 19, 11 22, 12 54, 14 15. H 2 9, 4 43.
 globo atro nubium effusa grando 2 23. globo frangere ingruentes cattervas 2 11. cf. 4 50, 12 43 et 54, 14 61. H 3 84. G 13.
 glomerabantur in testudinem H 3 31.
 gloria et iactantia ad posteros 1 8. gloria acrior v. acer. gloria frontis, *cornua boum* G 5. gloria et pudor intrat milites 1 43. gloria obsequii relicta nobis G 8. gloria inclarnit 12 37. gloria posterorum, *apud posteros* 3 72. gloriae aemulatio 2 44. gloriae (*quam consecutus erat*) comitatem addidit 15 30. gloriam confessionis amplecti 15 67. in gloriam praiceps agebatur A 41. gloria sui implere animos aliorum 4 19. gloriae veteres 3 45.
 gnarus, *consciis* 4 67, 14 41, 15 54. periculorum, *subeundis ac declinandis exercitus* H 4 29. gnarum, *notum* 1 5, 3 6, 6 46, 11 32, 12 45, 15 61. H 5 17. gnarum duci *factum est* 1 6 et 51. conspicui eoque gnari 6 35.
 gradu immoti 14 37. tertio heres 1 8. locus instabilis ad gradum 1 64. Tarpeia rupes e gradibus aditur H 3 71. pro gradibus domus H 1 29. palatii H 3 74. quibus gradibus fracta sit eloquentia O 27.
 graeca adulatio 6 18. comitas A 4. doctrina 15 45. litteratura 11 13. grandaevos senes H 3 33.
 grandis aevo 16 30. grande spatium A 3. solatium A 44.
 grassari artibus et simulatione H 4 56. dolo H 4 16. veneno H 3 39. eminus grassari, *sagittarios* 4 47.
 gratatur praescium periculorum et incolumem fore 6 21. laudantes gratantesque H 2 29.
 grate accepta oratio H 1 85.
 gratia simulata partium, *quasi illis esset reconciliatus* 1 10. gratiam alicuius fovere acriter G 45. negligere ib. recte factorum trahere sibi 3 53. ad gratiam alicuius inclinare 4 48. gratia flagrantissima Pallas erat 11 29. gratia eius impulsus 12 7. gratia iuvare aliquem H 1 23. gratia infamis H 3 6. gratiosior senectus G 20.
 gratus in vulgus 1 28.
 gravari aspectum alicuius 3 59. spem ac metum inxta 5 8.
 gravidus uterus 1 57. gravida partu 3 61.
 gravis in rempublicam mater 1 10. gravis ingenti agmine *dux* 14 39. gravis sagina H 1 62. gravior remediis quam delicia erant 3 28. gravissima civitas H 2 62. grave conscientiae suae 6 26. gravius eripit licentia 1 77. gravissimum exitium 1 73, 11 4. grave caenum 1 63.
 gravitas caeli 2 85. annonae 6 13. odoris H 5 6.
 gregarius eques H 3 51. miles H 1 46, 2 75, 3 31, 5 1.
 gremium Italiae H 4 72. matris O 28.
 grex asinorum H 5 3. venalium H 3 13.
 gubernacula apposita navi utrinque 2 6.
 gubernatores H 4 16, 5 23. A 28. gulae irritamenta H 2 62. gula ac ventre hostis sibi H 2 31.
 gyros variare G 6.
 habere annus *dicitur quod eo factum v. annus*. habere bellum quam gerere malebant v. bellum. habere civiliter, *excipere* 4 21. habere expertem senatum v. expers. dicendum O 31 et 37. excusandum H 4 77. respondendum O 36. statuendum 14 44. tolerandum 4 40. cum laetitia aliquid, *laetum audire* 12 48. molliter 1 54. opes, amicitiam modeste 4 44, 6 7. laudes gratesque alicui 1 69. nescium aliquid 16 14. infensos homines 4 33. obvium aliquem 1 39. pensifas, fidem 13 15. privatim aliquid v. privatim. in victoria vim ponere 1 68. in sermone aliquem

- 4 14. sermones sinistros de aliquo 1 74. *retinere* 1 80. habet promptum turbare, *facile ei est* 11 1. favor illum, hunc invisum nomen regis *facit* 2 44. habet heredes testamentum 1 8. stipendium illud quadragesimum militandi 1 64. habet eum hoc laetum, *efficit* 2 57. habebant secreta eius mathematicos multos H 1 22. habuere reges urbem 1 1. haberi, *esse* 3 55, 6 48, 14 40, 15 36, 16 18. H 2 1. haberi coram, *in aperto esse* 6 8. in republica, *ad honores admitti* 16 34. *commodo geri, tractari* 2 14. non eodem honore H 1 8. haberi inter veteres scriptores, *imagine inter eos posita* 2 83. habetur facile aequalitas, rebus modicis retinetur H 2 38. iure eo Siciliae, *Siculi eo iure utuntur* 12 23. disciplina militiae nostrae 3 42. habetur invasurus Bosporum 12 15. pars provinciae illi, *a subiecta, attributa est* 12 54. habetur potentia tutius consiliis cantis 11 29. sermone vulgi parens, *appellatur* 2 55. habentur decreta perinde, *valent* 12 60. sine cura externa, *de his nihil timendum* H 1 79. habendus error illi sine fraude, aliis cum exitio 6 30. habendum non impune maleficium 3 70. habitus frustra, *elusus* 13 37. in uno miles *opp. disperso* 15 10. habita avare et ambitiose provincia 3 13, 13 30. corruptius H 1 22. varie, ac saepe mutata rei forma 13 29. Hispaniae tribus legionibus habebantur, *obtenebantur, custodiebantur* 4 5. habitum in levi H 2 21. imperio duro vulgus 12 47. quicquid habitum Neronibus 11 35. habitus agri regi quondam 14 18. in custodiam H 1 87. habitae rectius caerimoniae 11 15. quibus modis habitae ad eum diem partes reipublicae 4 6. verba in aliquem habita, *maledicta, dicteria* 2 50. ut quisque audientiae habuisset 15 53. ita se ducum auctoritas habet H 1 83. habilis iuventa marito *ducendo* 4 53. ferrum habile ad usum G 6. habiles velis naves 2 6. habitantur Senones pagis 100 G 39. habitati urbibus magnis campi H 5 7. habitus animorum H 1 8, 2 28. occultus v. occultus. corporum G 4. *situs, collocatio* 4 59. in habitum gentis *ferae foedari* G 46. hactenus respondit, *nil aliud nisi hoc* 14 51. haedorum fibris certissima fides H 2 3. haerere crimine aliquo, *teneri* 4 19. tergis H 4 19. haerent membra, *torpent metu* 14 30. haerentia corpori tegmina 2 14. haesitantes H 4 31. halitu lacus H 5 7. hasta et sector H 1 20. hastas colligere 2 21. protendere ib. ardentis tormentis adigere H 4 23. hasta saevire, *publicationibus bonorum* 3 51. haurire animo expugnationes, raptus H 1 51. iugulum alicuius H 1 41. studium philosophiae A 4. voluptates cupide H 3 2. hausta igni colonia 12 58. haustae aut obrutae urbes H 1 2. haustum igni theatrum 3 72. hauritur paludibus os G 1. altitudine nivis hauriebantur H 1 79. haurientes sua, *prodigi* 16 18. haustu gelidae aquae H 2 49. hebere, *nil agere* G 15. hebescent per fastidium H 2 77. sidera 1 30. hebetat sidera G 45. hedera vinciebantur H 5 5. in herba velut vel flore praecepta laus O 9. herbae laetiores O 40. herbidum aut frondosum 15 5. solum H 5 3. heredes familiarum ditium 11 7. habuit testamentum 1 8. in spem secundam, gradu tertio ib. hereditates usurpare, *adire* 15 19. heroici carminis sonus O 10. hiantes cupiditates H 1 12. hians compositio O 21. hiatus praemiorum H 4 42. hibernus Auster 6 35. hibernum mare H 4 51. hiberna dura caelo et laboribus H 2 80. in hiberna cuiusque differtur largitio, *donec eo venissent* 1 37. hibernis reddi H 1 67. 1 30. hic ille 14 22. quicquid hoc in no-

- bis auctoritatis est 14 43. hic — hic, hic — ille H 4 55.
 hiemare 1 39. H 4 3. hiematuris legionibus H 5 22.
 hiemis modestia v. modestia. hiemi suffugium v. suffugium.
 hinc aestiment me H 2 47. *deinde* 3 13. hinc illinc appellere 2 6. H 3 47. hinc res publica, illinc hostes constiterunt H 1 84. cf. H 2 21.
 hinnitus observant G 10.
 historiae nostrae O 3.
 histrio, *pantomimus* 1 54. histriones intersunt ludis v. interesse.
 histrionale studium 1 16. histrionales modi O 26. histrionalis favor O 29.
 hodieque O 34.
 homicidium G 21.
 hominum fama, ins, v. *suis locis*. per honestum insignes sententiae, *libertate et gravitate* 3 65. honesta in castris opp. adversa 1 67.
 honor armentorum G 5. connexus natura v. connexus. exsilii, *exilium per speciem honoris* H 1 21. imperii opp. *vis ac potestas* H 2 39. iudiciumque, *iudicium honorificum* A 44. *praetura* A 6.
 proprius v. proprius. supremis eius supersunt omnia v. superesse. honorem agitare, inire, proferre, v. *suis locis*. honore solito crematur corpus H 2 45. cum honore levi eorum scripsit, *non nimis honorifice de iis* 6 15. honores caelestes tribuere 6 18.
 honores memoriae eius ab senatu large decretos imminuit 5 1. permittere v. permittere. honor in principem 4 64. honor mansit ei, *munere ablato* H 2 40. honori patris decurrit 2 7. honorum alia 1 9. copia v. copia. cursus inoffensus H 1 48. honoribus et eloquentia vigere 14 19. et opibus pervigere 4 34. honoribus deorum nihil relictum 1 10.
 honora facere 3 5. disserere 4 68. oratio 1 10.
 honorare anulis H 2 57. nomine Augustae H 2 89. honorata custodia H 3 12. sedes 2 63. honorati senes H 1 77. honoratior militia H 1 87. honoratissimum assensus genus G 11.
 honorate custodire quem H 4 63.
 hora genitalis 6 21. omnibus horis O 6.
 horrebant bellum aliud H 1 50. horrentes tergis ferarum et ingentibus telis H 2 88. horrens capillus G 38.
 horrea H 4 52. A 19.
 horridum mare G 1. horrida antiquitas 4 16. silvis terra G 5. horridius aut mitius allocuti sunt H 1 82.
 horror animum subit H 1 37.
 hortamenta victoriae H 4 18.
 hortamina pugnae gestare v. gestare.
 hortari cum infinit. 6 37, 12 49.
 hortantibus quibusdam inediam 11 3.
 hostiae humanae G 9.
 hostis ingruit v. ingruere. sibi ipsi ventre ac gula H 2 31. hostem excindere v. excindere. perumpere H 3 2. perfringere et obruere v. perfringere. sustentare promptius 15 10. hostes novos incipere v. incipere. hostium more agit latro, *quasi iustum secum bellum sit* 3 73. hostibus annexus ager, *terrae hostili vicinus* 2 64. incumbere v. incumbere.
 hostiles provinciae, *in quas praesides cum imperio mittuntur* 3 34.
 hostilia invicem cuncta v. invicem. resumere 12 15. indnere 12 40. coeptare H 3 70.
 huc intendit, *ad hoc consilium* 2 6.
 humanae sortis commercium v. commercium.
 humanitas A 21.
 humentibus campis H 3 50, 5 14.
 humidum gignendis aquis nihil ibi 15 42. humido die H 1 79.
 humilitas O 39.
 humillimus cliens H 1 81. humillimo cuique credulus H 2 23.
 humor ex hordeo G 23. multus terrarum caelique A 12.
 humus congesta aut clausa 14 9.
 humum rimari pilis et lanceis H 2 29. recludere v. recludere. humo quae finguntur (vasa) G 5.
 iacet pars campi 13 55. iacent infra magnitudinem principis mura data 14 54. iacentia loca, *humilia, plana* H 1 86.

- iacere caput, *iactare* 6 31, 11 31.
 edicta in populum H 3 73. exempla 3 66. oscula H 1 36. probra 2 50, 11 13. H 1 47 et 85. voces 6 46, 12 64. in praeceptis aliquem 4 22, 6 49. in longum odia 1 69. sermones fortuitos 4 68.
- iactantia sui abstinere 2 46.
 iactantius H 3 53. maerere 2 77.
 iactat esse hostis quam socius H 4 55. coercitos a se quartadecimannos iactantes H 2 27. iactatum inter metum ac spem vicit spes H 2 2. iactata rumore vario mors 3 19. magnis contentioneibus H 4 8. varie iactatum Scitum H 2 10.
- iactu ignium circumveniri v. circumvenire. fulminum arsisse H 5 7. novissimo iactu de libertate contendunt G 24.
- iam iamque 1 47, 12 15.
 iamborum amaritudo O 10.
 iactu suo invenire mortem 1 61. tribui transfigitur 11 37. uno exhaucire rempublicam A 44, *continuo*. ictum inferre venis 5 8. ictus miscere A 30. mutuos inter se parare 4 49. ictibus spatium quaerere 6 35. singulis transacta bella H 2 38. inferendis inhabiles loricae, accipiendis impenetrabiles 3 43.
- id aetatis 5 9. temporis 13 18 et 20. ad id temporis 12 11. honoris 16 14. auctoritatis 12 18.
- idem aetatis ceteri 13 16. idem in tempus, *tantundem* 2 47. sic 14 28 eadem pecunia, *non minor*. eodem loci potentia et concordia 4 4.
- idem ille H 4 25, 1 43, 3 54.
 idoneus consiliis eius 4 12.
- ieiunium O 23. ieiuniis fateri famem olim longam H 5 4.
- ignarus, *ignotus* 2 13, 3 69, 4 8, 12 11 et 45, 15 62. H 3 8. *qui aliquem non novit* H 1 33 et 70 et 75, 4 50. *incertus, obscurus* 6 22. libertorum suorum H 1 49. de re aliqua H 1 67.
- ignavus questus 2 70.
 igne gravi afficit urbem annus 6 45, 4 64. igne puro adolentur altaria, *sine victimis* H 2 3. subito nubium igne collucere templum H 5 13. igni hausta colonia 12 58. haustum theatrum 3 72. cf. 15 39. involvere 14 30. in igne considunt omnia H 3 34. ignes invalidi 1 65. ignium iactu circumveniri 15 11. ignibus impervius lapis 15 43.
- ignobilis loco 1 3. mercenario milite Hibernus 6 35.
 ignobilitate obscuri H 4 2. ignobilitatem suam inserere nominibus magnis v. inserere.
- ignominia Romana 15 25. remissa H 1 52. ignominiae eximere aliquem 3 18. ignominiam consumpsisse v. consumere. stimulante ignominia 12 40.
- ignominiosa cohors 3 21. nec concilium inire ignominioso fas G 6.
- ignorantia recti A 1.
 ignoscendo transigitur res 12 19.
 ignotum rus H 3 68. ignotae situs urbis H 3 20. ignotae per otium artes militares 12 12.
- illa parte 2 17. H 3 8, 5 18. G 34.
- illabitur amnis mari H 5 7.
 illaborare domibus G 46.
 illacessiti G 36.
 illacrimante nullo H 3 84.
 quis ille sprevisset? 12 36. quem illum tanta superbia esse? 11 7. quicquid illud tribui 14 55.
- illecebrae urbis H 2 93. illecebris nocturnis celebrer pons 13 47. variis illecebris potens H 5 10. 12 3.
- illicere invenem imitando amore 6 45. illiciente Vitellio, desererent regem 6 36. illectus in eandem spem H 4 46. proximi illiciebantur tumidos spiritus perstimulare 4 12. insidiis H 4 31. perfugas 12 15.
- illiciti honores, *quos per aetatem et ordinem capere non licet* 3 27. illicita mirari A 42.
- illisa arbastis tela H 3 23.
 illigare aliquem conscientia 15 51. bello externo H 3 46. indiciis 2 27. veneno lento 6 32. illigatus 3 21, 15 1. stupro 12 25.
- illigare se impeditis locis 13 40.
 illinunt terra G 16.
 illo, *illuc* 15 60.
 illuc, *in v. ad eum* 1 3. H 2 24, 3 38. illuc decurrere quod promptum 4 40.

- illudere *cum accusativo* 1 71, 2 50, 3 27 et 29. scortorum cupiens etiam matri eius illusit 15 72. pueritiae alicuius 13 17. pecuniae H 2 94. viribus principis 15 42.
 illustrare saeculum nostrum O 23. Demosthenem orationes illustrant O 37.
 illustris eques 6 18, 11 4. statua 4 40.
 illuvies placida, *eluvies* 12 51. illuvie deformes H 4 46.
 imaginatus pavorem eorum 15 69.
 imaginationibus secretis agitant Aegyptum 15 36.
 imago eius comitatur exsequias posteriorum 2 32. eloquentiae O 34. facundiae paternae inest ei H 3 34. mortium H 3 28. provinciae administrandae, *imaginaria administratio* 6 27. retinendi largiendive penes Romanos, vis penes Parthos 15 14. imaginem antiquitatis praebere 3 60. principis arripere v. arripere. imago quietis nocturnae 16 1. imaginem servitii perferre, *signa* 15 31. supremorum (*mortis*) circumdare alicui H 4 45. per imaginem eiusmodi mortis obisse, *genus m.* 15 70. imagine cognitionis absumentum biduum 3 17. libertatis tegere aliquid 1 81. pacis decipi 1 10. imagines adstantes 3 23. imagines, *vexilla* 5 4. proponere v. proponere. imaginibus intercedere v. intercedere.
 imbecillus super casu tali animus 6 49.
 imbellior numerus H 4 33.
 imber hibernus repente fusus H 3 69.
 imbuere ingenium caede nobili H 4 42. praeda civili militem H 3 15. socios ad officia legum 12 32. imbutus omni eruditione O 2. sacramento longo miles H 1 5. imbutae favore legiones H 2 85.
 imitamenta doloris 3 5. tristitiae 13 4. veterum praefere 14 57.
 imitari amorem 6 45. maestitiam 1 24.
 immane quantum animo exitium Valentis ut finem belli accepit H 3 62. cf. H 4 34.
 immensum attolli 4 41, 6 37. gliscere 4 27. prorupit luxur 3 52. vigere opibus 3 30. editos colles H 5 11.
 immigrasse G 33.
 imminere excidio urbis H 3 75.
 imminet provinciae classis H 2 14. imminens princeps, *futurus* 6 48. imminentes domini 1 4. imminentes foro aedex 15 69. viae luci H 2 24. imminentium templorum religio H 1 40.
 imminuere aliquem, *potentiam eius* 14 57. animum libidinibus, corpus otio H 2 93. domum discidio v. discidium. imminuta mens 6 46.
 immiscere sibi aliquem necessitudinibus 4 40.
 immiti a principe excipi 2 42. immitte rescriptum 6 9. immitior 1 20.
 immittere accusando alicui 11 1. immisso percussore exstinctus 3 16.
 immodesti fautores histrionum 13 28.
 immodestia publicanorum, *avaritia* 13 50.
 immortalia tributa H 4 32.
 immotus vultus 2 29. immota pax 4 32, 15 27 et 46. immoto die ac sereno H 1 86. immotum adversus ea fixumque Tiberio fuit non omittere caput rerum 1 47. immoti gradu 14 37.
 quaedam immo virtutes odio sunt 15 21. frueretur immo iis, sed redderet 11 30. statueretur immo documentum 12 6.
 immunire castellum, *aliquo in loco communire* 11 19.
 immunis ceterarum rerum praeterquam propulsandi hostis 1 37.
 immunitatibus iuvare quosdam H 3 55.
 impar consilio v. consilium. temperandae H 4 1. apud Vitellium, *huc perinde validus* H 2 99. moribus patriis 6 32. flagitiis 3 53.
 impartire tempus doctoribus 14 16. aures studiis et voluptatibus 14 21.
 impatiens spei H 2 40.
 impatienter indoluit 4 17. impatientius timent G 8.

- impatientia aestus H 2 93.
 impedimenta conquisivit 1 48. longum impedimentorum agmen 2 5.
 impediēbat pudor iustum dolorem 11 35. dignitas impediēbat eum fuga 1 39. impeditissimae orationes O 19.
 impellere aliquem ad promissa Chaldaeorum 2 27. ad spem coniugii, consortium regni et necem mariti 4 3. in aliquid H 3 69. aciem impulit 2 17. primanos H 2 43. ruentes H 4 78. impellere ad bellum H 3 36. coloniae impulsae ad perfidiam H 3 57. impellitur bellum A 25. mare velis 2 23. impulsae res H 3 2.
 impendere vitam suam usui alicuius 12 65.
 impenetrabilis pudicitia 4 12. impenetrabile adversus ictus H 1 79. accipiendis ictibus 3 43.
 impense tegere aliquem 14 56.
 imperare puellas inter obsides G 8. silentium G 11. segetem terrae G 26. imperandi aviditas H 1 52.
 imperatorem facere H 1 56.
 imperatoria auspicia 15 26. imperatoriae iuventae rectores 13 2. imperatorum, imperatori conveniens 2 11. imperatoria brevitās H 1 18.
 imperitatum angustius 4 4. si Nero imperitaret 12 65.
 imperitiae iuvenum suetus, imperitis iuvenibus regendis 13 42.
 imperium alienum H 1 29. ambitiosum H 2 13. gentile v. gentilis. magnificum ei H 2 67. exercere per iniurias matris 13 14. moliri sibi H 1 5. rumpere v. rumpere. imperii comitia transigere v. comitia. corpus librari H 1 15. honor opp. vis ac potestas H 2 39. primordia capere 6 50. spatia prima ingredi 14 56. vis apud Romanos valet, inania transmittuntur 15 31. imperio duro habitum vulgus 12 47. imperia accipere v. accipere. in incerto relinquere v. incertus. interpretari, sciscitari, servilia v. suis locis. in imperiis fuit Tiberius, sub Augusto 6 51. in imperiis sexum discernere A 15.
 impervius ignibus lapis 15 43. impervia itinera 3 31.
 impetrabili venia H 4 69.
 impetrat deduci veteranos coloniamque 12 27. impetrat veniam exsiliis pro Seneca 12 8.
 impetus antiqui facinus 13 54. impetum attinere 13 50. gaudio et impetu exercitus conclamantur imperatores, gaudio repentino 3 74. impetu primo gaudentium laeta res H 1 4. impetu magis quam cura viget orator 4 51.
 impexa antiquitas O 20.
 impiger militiae 3 48. H 1 87.
 impii dii, qui in perniciem alterius implorantur, ut in magicis 16 31.
 impingi in vallum H 2 41. Flavianis H 3 22. impacti littoribus 15 46.
 implacabilis motus 1 32. implacabilem timere quem 15 64.
 implere aures H 1 90. bona vera, plane assequi A 44. consilium H 1 16. dolorem suum lacrimis 1 22. finem vitae 2 42. locum principem 4 38, 11 16. munia 3 31. praesagium fatale 11 21. impletur luna G 11. implere rudes animos, imbuere contagione 1 31.
 implexus luctu continuo 16 10.
 implicare dexteras 12 47. implicari consiliis alicuius 12 4. implicantur ei verba in incertum et ambiguum 1 11. periti cum ignaris in mutuum perniciem H 5 15. formidine omnia H 3 77. implicata humore G 45.
 impoliti O 18.
 imponere, praeficere 1, 2 43, 6 23 et 39, 12 29 et 54, 13 14, 15 28. praeficere urbi 6 23. sic 2 3 regem dare. otio nomen pacis 14 39. aedificium solo 4 63. pontem flumini 1 69. summae rei aliquem 6 31. regendis populis 4 72. castella fontibus 15 3. quibus luxuria specie liberalitatis imponit H 1 30.
 importare sibi negotium novum O 3.
 importuna provincia, rebus gerendis non apta 12 12.
 importuosum mare 4 67, 12 20.
 impotens mater, quae nimis indulget potentiae filii 5 1. impotentes, iniusti et potentia abutentes G 36.
 impotentia 1 4, 4 57, 12 57, 14 31. G 35.

- imprecentur nobis mentes H 1 84.
 impresso gladio ingulum haurire H 1 41.
 improcera G 5.
 improspira claritudo generis 4 44.
 fama H 2 30. fortuna 3 24.
 improvidus consilii H 3 56. futuri H 1 88. improvide H 2 15.
 improvisior 2 47.
 impubem filium H 3 25. impubes sed forma conspici H 4 14.
 impulsores H 4 68.
 impune foret transmittere in Italiam H 3 5. impune ratus sibi cuncta 12 54.
 impunitas asyla statuendi 3 60. impunitatis tantum accessit iis H 2 69. impunitatis vices, *ut alter alteri condonet* H 1 72.
 imputare munera data G 21. initium belli alicui H 2 31. exemplum H 1 71. non erat cui imputaretur, *in cuius gratiam fieret* H 1 55. quis mihi plurimum imputet H 1 38. dolo a se flexos imputavit H 5 24.
 in meridiem A 10. in mercedem tueri negotia 11 6. in munera haec accipitur uxor G 18. in Romanos portarant catenas 2 18. in saevitiam unius absumi 15 44. in mortem parentum pecunias dare 11 13. in eo tempore 13 47, 15 7 et 39.
 inanis credulitas 2 40. inanis favor, *ob inania et vana* H 2 30. inane auxilium, etiamsi provenisset, v. provenire. inane subsidium ventorum remorumque 2 15. inanes offensiones v. offensiones. inania 15 31. famae 2 76. inanum spes 5 10. inanum specie validus 13 8. inanis animus, *vanus* H 4 39.
 inaruerint H 5 6.
 inauditae volucres 2 24.
 quid inausum vobis 1 42.
 incallescere nocte ac laetitia H 4 14. vino H 4 29.
 incallidus vitandae suspicionis 3 8.
 incautus sibi 4 1. incautus insidiis, *adversus insidias* 2 26. incautum hostibus iter 1 50.
 incedere propius, *accedere, succedere* 4 47. itineri et praelio, *paratum itineri et praelio* 1 51. scenam 14 51. incedit rumor 1 5, 2 54, 6 23, 15 15. certamen 2 51. formido H 2 63. suspicio 6 21. fama H 4 54. incedebat cuique licentia 3 36. incessit seditio legiones 1 16. principium foedum anni 4 68. cunctatio H 3 28. incedunt undique nuntii 11 32.
 incelebratus, *non memoratus* 6 7.
 incendebat haec fletu 1 23. incendit sermones vulgi mors audita 2 82. incendebantur stimulis propriis 15 12.
 incendia legionum, *locis ubi fuerant crematis* H 5 25.
 incertus rebus prosperis (inter adversa melior) H 2 23. incertum fuerit persequi hoc 4 5. in incertum implicatur verba 1 11. in incerto est successor 3 56. H 1 47. iudicium mihi 6 22. in incerto relinquere imperia ducum H 2 33. incertae latebrae H 1 81. incertae undae maris mortui H 5 6. incerta vada H 5 14. incerta *opp.* solidis 1 70. maris ac tempestatis 3 54. oceani vetantur fossa 11 20. incertis et festinatione valescunt falsa 2 38. incertis latebris frustratur victores 3 42.
 incessere nando fontem 14 22. *accusare, criminari* H 3 77.
 incessus turbidus, *adventus* 2 55. *via ipsa* 6 33. incessu sui primo solvit obsidium 4 24. tres incessus, totidem agmina parantur 3 74. cum alios incessus hostis clausisset 6 33.
 incestare filiam 6 19.
 incesta matrum O 35.
 inchoare dignitatem alicuius H 1 1. oppugnationem H 3 20. inchoantibus primoribus H 4 41 et 44. inchoatur luna G 10. initium G 30. inchoato ponte H 2 34.
 incidit facultas 6 30. prout potens vel inops reus inciderat H 2 10. quos inciderat H 3 29.
 incipere auspicia 3 59. hostes novos 12 32. crimina 13 43. relationem A 26. arma v. arma. incipit exstitisse O 16. incipiunt mandata in hunc modum *legati exponere* 12 10. incipientes principis curae 1 19.
 inclitare poenas caelibum, *augere* 3 25.

- incitamentum praecipuum H 1 38.
 incitamenta victoriae A 32. seditionum acerima interfectores Galbae H 2 23.
- inclaruit gloria 12 37. morte ambigua A 42.
- inclementer invehi H 3 4.
- inclinat suis *opp.* meliora initia 15 21. studia militum in Caecinam inclinabant H 2 30. inclinabat in eum per occulta et magis fida, *ei favebat occulto et maiori fide* 12 13. inclinantes legiones 1 64.
- inclinationes variae trepidantium H 2 35. in hunc vel illum H 2 92. uti inclinatione, *conversione animi*, et saltem initio mutationis 1 28. inclinatio nummum H 4 81. senatus 2 38.
- inclita sedes H 4 83. inclitum per indigenas advenasque templum H 2 2. inclitus favor H 3 44.
- incompositus armis O 26. incompositi in agmine H 2 40.
- incompti apparatus *epularum* G 14. incompta signa militaria 3 2.
- inconcussi fratres proximorum certaminibus 2 43. inconcussa pax H 2 6.
- incondita manus H 4 76. vox A 3.
- inconditi homines, *rei militaris rudes* H 2 16.
- in corrupta praeda, *integra* 1 68.
- in corruptum quoniam modo foret 2 11. gregario militi mixtus in corrupto ducis honore H 5 1.
- in corruptus testis A 22.
- incredibiliter O 35.
- inrepat fatalem rabiem 1 39. desertorem proditoremque H 2 44. periculum O 5.
- incruenta pax 2 46. incruentae res illi possunt contingere 13 37.
- incruentae condiciones v. condiciones.
- incumbere in ferrum pectore H 2 49. hostibus 2 17. 4 73. terrore pervertere H 2 10. ad excidium urbis H 3 32. incubuit in eum ira proditionis H 3 10. in eos censura acerrime H 4 41. incumbunt ea mihi, *gravia et periculosa sunt* 14 54.
- incariosus finis 6 17. incuriosi serendia frugibus 14 38. melioribus H 2 17.
- incurrere desuper Romanis praeliantibus 2 16.
- incursat tantam aciem equitatus H 3 18. incursari non duce Romano sed temeritate obsidis 15 1.
- incursu gravi nec uno consecrari hostem vagum 4 24. incursibus vagis diriguntur acies 2 45. subitos incursus prohibet G 44.
- incurva proceritas, *curva* 4 57.
- in incude studiorum positi O 19.
- incusare in aliquem multa et foeda 5 7. incusatur toleraturus exsilium facile 6 3.
- incussu armorum praecipitati H 4 23.
- in custoditi transitus H 4 65.
- indaginis modo A 37.
- indecora forma 4 3. indecorum genus H 2 49.
- indere effigiem in statua v. effigies. castella rupibus 4 46. ritus populo H 5 4. cervici laqueum 15 57. inditus lecticae 3 14, 12 69.
- inditi custodes 3 28. indita vincula 11 1 et 32. odium et iudicium 13 3.
- indicere longinquitatem regionum, devortia itinerum A 19. numerum servorum, pondus argenti, *conferendum imponere* H 3 58. praelia et supplicia 1 26. supplicium reo 3 49. indicit quaedam usus praesens 1 32.
- indicium labat 15 55. ad indicium corruptus 16 18. indicio eorum correpti 15 44. indicio percellere 4 31. indicia iusta H 1 2, 4 40. praeveniunt, premuntur v. *suis locis*. indicia illigare aliquem 2 27.
- indigenae G 1. A 11.
- indignatio composita v. compositus.
- indigus agrorum populus H 5 2.
- indiligentia veri H 4 49.
- indireptum conflagravit H 3 71.
- indiscretus suus cuique sanguis H 4 54.
- individuus 6 10.
- indoles morum, inest iis O 6. segnis v. segnis.
- indoluerunt exterarum nationes 2 72.
- contumelia indoluisse 3 73.
- indomitus ager O 40. animus 1 33. miles H 4 35. indomita gens H 4 50. indomitae libidines H 4

68. integri et indomiti, *nondum victi* A 31.
inducere *cum infinit.* 12 9. seditionem 2 15. inducti, *rei facti* 6 7. inducta dubitatio 1 7.
induere adulationem 6 42. affectum O 6. animum magnum 11 7. artibus bonis animum 15 45. diversa v. diversus. munia ducis 1 69. habitum vocesque dolentium 4 12, 6 20. proditorem et hostem 16 28. hostilia 12 40. seditionem 2 15. falsos pavores H 4 38. induere alicui spiritus hostiles H 4 57. societatem alicuius 12 13. speciem iudicis 15 69. qualem diem induisset, *qualis quoque die fuisset* 6 20.
indulget convictibus G 21. indulget ducibus H 2 94. quae indulgetisset H 3 9.
indurare vultum H 2 46.
indurauerat pro Vitellio miles, *pernicii fide eum fovebat* H 3 61.
industria quieta v. quietus.
industrius H 1 48.
induiti quam gerebat vestem 16 4.
inmediam destinare 6 48. tolerare G 4.
inemptum dedit consulatum H 2 60.
ineptiis plausisse O 32.
inermis senectus, *sine liberis* 6 31.
inermes legati, *sine exercitu* H 2 81. provinciae H 1 11 et 16, 3 5.
inermus H 3 77.
invers otium 12 49.
inest adulatio amicis 2 12. auctoritas consilii H 2 18. crimen adulationi, species malignitati H 1 1. conscientia ei H 4 41. notitia moris nostri 15 31. imago facundiae paternae 3 34. tarditas ac fiducia H 2 11. inerat ei vitare, *solutus erat* 4 58.
inexercitata eloquentia O 5.
inexhaustus H 5 7.
inexorabilis in pace severitas disciplinae H 1 51.
inexpertus bellis H 1 6, 2 75. in experta illis supplicia 1 59.
inexplebilis libido H 2 62 et 95.
inviditas H 4 38.
inexplicabile bellum 3 73.
infamaverat eum secretis criminationibus H 1 64.
infamia insignior fuit 3 70. infamia et rubore tempus agere, *rubore ob infamiam* H 4 62.
infamis corpore 1 73. muliebriter ob libidines 13 30. infamia loca, *ob impuritatem aëris* H 2 93. infamis gratia H 3 6.
infante defuncta 15 23. infanti filio H 2 59. coram infante domino O 28. infantium lusus G 32.
infantiae Domitii assuere dracones 11 11. infantiam Romuli et Remi texit arbor per 840 annos 13 58.
infectus artibus hostium 2 2. alimonia, cultu, omnibus externis 11 16. infecti quasi valetudine aut contactu 6 7. infectae blandimentis epistolae H 1 74. nullis aliarum nationum connubiis infecti G 4.
infensare, *infestare* 6 34. bello regionem 13 37. infensantibus diis 13 41.
inense invectus 5 3.
infensus, *infestus* 11 1. infensa valetudo 14 55. infensum servitium 1 81. infensos habere homines 4 33.
inferias Neroni fecit H 2 95.
inferiorum contumacia lenitatem imperitantis deminui 16 28.
infernus aspectus, *infernalis* G 43.
inferre castris aliquem, *inducere* 11 35. exercitum populo 4 73. formidinem H 2 15. ictum venis 5 8. semina arvis 13 54. odia, *ad coniurationem asferre* 15 49. inferant potius opes suas quam separati habeant 11 24. infertur eques, *impetum facit in hostes* 2 17.
infesto ictu appetere aliquem H 3 85. infestis mucronibus coactis ib. infesta tabo humus H 2 70. ad infesta transgredi a decoris, *infestare, quem ante turpiter colueris* 3 66. infestae saxis abruptis insulae 2 24.
infidi inter opes Parthorum et Romanorum 2 31.
infinitus labor O 30. infinita differentia O 15. voluptas O 14. regibus potestas G 6.
infirmitas humana A 3. corporum nostrorum O 16. ingenii O 19. valetudinis O 20.
infixum erat vetandi 15 5.

inflatus Cicero et tumens O 18.
 influere H 5 6. A 10.
 informare sapientem O 31.
 informis exitus 6 49. sors *opp. magnificae* 12 37.
 infra caelum et sidera cadit nox A 12. infra libertos ingenium 13 2.
 ut multum infra, ceteros despectare 2 43.
 infrequentia locorum, *inopia incolarum* 14 27.
 infringere dicta alicuius, *contra eius instituta facere* 1 77. tributa, *detrectare* H 4 57. veritatem H 1 1. ferociam suam, *remittere a ferocia* 11 19. infracta fama H 2 22. potentia 13 12, 14 1. tributa H 4 57.
 infructuosam militiam toleraverant H 1 51. laudem consequuntur O 9.
 infulas praeferentes H 1 66.
 ingemere agris G 46.
 ingenium absurdum 13 45. amoenum 2 64, 13 3. avidum famae malae 2 28. celebre inter accusatores ib. promptum 1 23. *inventum, artificium* H 3 28. aulae Neronianae H 2 71. Hormine id ingenium H 3 28. montis H 2 4. ingenium illustre dare studiis H 4 5. imbuiere caede nobili, *de accusatore iuvene* H 4 42. proferre 16 29. propitiare v. *suo loco*. ingenio cunctator 15 1. debilis H 4 62. non absurdus H 3 62. sollers 1 53. ingenio ducam quietae res, *prout illi erant, vel opera eorum* 13 53. ingenio eius paratum virus 12 66. ingenio incolarum tuta urbs H 3 57. loci caelique H 1 51. locorum tutari se 6 41. snopie petere honesta, *sponte* 3 26. suone an serviti? 12 30. suo tantum uti 6 51. Aper et Secundus celeberrima tum ingenia O 2. ingenia decora 1 1. deterrentur adulatione ib. cessere v. *cedere*. nocturnum, *libidines exquisitae* 16 20. ingenia dominorum expectare, *ut paratus sis subire quicquid illis visum fuerit* H 4 32. punire 4 35. ingeniorum libidinem exercere acerbis et procacibus scriptis 5 4. ex ingenio quisque vel demat vel addat fidem G 3. in-

genio alicuius uti, *oratoris ad scribendas tibi orationes* H 1 90.
 ingens rerum H 4 66. fiducia rerum H 2 4. ingentes termini H 2 78.
 ingenuitatis indicium perpetratum, *assertus in libertatem* 13 27.
 ingerere vulnera 1 65. H 3 85. *inculcare, crebro commemorare* 2 79. offerre, obtrudere 1 72. nomen a populo saepius ingestum 1 72.
 inglorius auxiliator 6 37. militiae H 3 59. inglorios et ignobiles A 46. inglorium exitum 1 70. inglorium fuerit cecidisse A 33.
 iugrate ferre aliquid, *non remunerari* H 1 52.
 ingravescit falsis (*rumoribus*) H 3 54.
 ingredi, *aggredi* 6 4. defensionem 11 2. famam O 11. forum, *die tirocinii* 3 29.
 ingressus hostiles intercipere praesidiis 15 3.
 ingruere, *irruere, aggredi, de hostibus* 1 27, 2 11. H 3 34. *de accusatoribus* 3 50, 6 38. *appropinquare, instare* 12 12. ingruit damnatio 4 35. ingruentium dominationum provisor 12 4.
 inhabilis ad parendum H 2 87. labori H 3 59. inhabile provolutis ad resurgendum H 1 79. hostibus A 36.
 inhiare hortis 11 1, 12 59.
 inhiere mortem, *prohibere aliquem a morte sibi inferenda* 15 64.
 inhonora signa militum H 4 62.
 inhorrescit vacuis H 3 84. domus inhorruerat, *aegre ferebat, fremebat* 11 28.
 inhumana pars viae H 2 70. securitas H 3 83.
 iniection vestis opprimi 6 50.
 ad iniquitates obtinendas H 2 84.
 inire, *ingredi urbem, scenam* 3 10, 15 32. convivium affluentius 15 54. formam vitae 1 74. honorem 2 53.
 initium, *causa s. ἀφορμή* 16 10. occasio, *modus rei gerendae* 15 51. initium mihi operae SerGalba TVinius consules erant H 1 1.
 initium coeptum H 2 79. inchoatur G 30. ortum 2 1. H 3 44.
 initio altiore repetere quid H 2

27. initia fastigii 3 29. struere H 2 1. initia acria in servandis secretis 6 17. pugarum penes eos G 31. initia Tiberii audita, *eum principem factum* 1 16. iniitiis acribus coeptum mendacium H 2 72. mollibus prolatatum bellum 13 34. iniucundus *opp. comi* A 22. iniungit dominus servo frumenti modum G 25. iniuncta imperii munera A 13. iniungi delectus A 15. iniuria et invidia turbat animos vulgi antepositus filio privignus 12 69. iniuria cognitus mihi H 1 1. in nullius iniuriam H 2 20. iniuriae deorum diis curae 1 73.angebantur adversus omnes 13 24. iniurias accendere, conferre, largiri reipublicae v. *suis locis*. ad iniurias minorum offerri 15 20. per iniurias matris exercere imperium 13 14. iniuria virtutum A 9. innat mari classis 1 70. innecti cervicibus, *amplecti eas* H 4 46. innexi funes H 4 53. in-nexus domui alicuius per affinitatem 6 36. H 4 68. amicitia 16 14. conscientiae matris 3 10. inniti incolumitate Pisonis 15 60. innituntur ei secreta principis 3 30. nullis testibus innixus 15 31. innocens socordia eius est qui metu nihil turbat H 1 56. innocentia segnis v. segnis. innocentiam aut paenitentiam dii dent militibus H 4 58. donare alicui A 45. innotuere H 4 50. innoxia paupertas, *sine probro contracta* 13 34. innoxium iter H 4 20. inoffenso cursu honorum H 1 48. inopia aquae H 5 3. rei numariae 6 17. veri, *ignoratio* H 1 35. inopia hominum, *defectu ingeniorum* O 28. inops, *in quo nil auxilii est* 3 32. inquires agebat Germanus 1 68. inquires animo 16 14. moribus 6 18. ploratus dies 3 4. inquietare victoriam H 3 84. inquisitio A 43. insatiabiliter parandum unum 4 38. inscientia O 33. inscitia erga domum suam 2 25. aedificandi G 16. rei publicae ut alienae H 1 1. inscitiae fidem parere, *probare se ignarum coniurationis* 15 58. per inscitiam ceterorum occidi, *illis ignaris* H 1 54. insectari irrisu et verberibus 1 20. insectatio in aliquem H 3 53, 4 4. insectationibus petere aliquem 2 55. inescere negotiis iisdem 4 6. insequi vestigiis, *sc. hostes* A 26. insectari O 4 et 21 et 34. inserere nobilitatem suam magnis nominibus 6 2. se fortunae, *per occasionem turbarum aspirare ad eam* H 2 61. nomen famae O 10. inserentes se tribuni H 2 19. inservire amoenitati hortorum, *indulgere* 16 26. liberis O 28. inservientium regum ditissimus H 2 81. insidere nominibus et molibus XII villarum 4 67. insidere Rhenum H 4 73. insidere aram, *de supplice* 3 61. arcem milite H 3 69. insidens capulo (gladii) manus 2 21. insedit fastigio apum examen 12 64. insessum diris avibus Capitolium 12 43. insidiae cooriuntur H 2 24. occultae H 3 68. insidiarum ordo 14 24. remedium, si non intelligerentur 14 6. insidiis illicere aliquem 4 31. insidiis opportunus 4 60. incautus 11 26. ordo compositus 15 53. insidiantibus casum aperire 4 50. insidiatores H 1 75. insigne corpus 2 36. insignes centuriones, *primorum ordinum* 4 73. insignia armorum argento decora H 1 57. insignibus lugeantium abstinere 2 82. insignis dedecore 3 65. contumeliis H 2 48. insignire H 3 78. A 41. O 26. insignitior infamia 3 70. insistere munimentis pluribus 1 3. usque in exitum alicui 2 62. destinatis 3 42. curriculo quadrigarum 14 14. membris nequibat 15 57. crudelitati 16 25. caedibus 2 21. spei H 2 46. insita adhuc oculis exercituum caedes 15 29. natura mortalibus v. natura.

- insociabilis, implacabilis* 4 12. *non aptus societati consiliorum* 15 68.
insolens bellorum H 1 87. *contumeliarum, intolerans* 6 34.
insolentia nostri imperii 3 38.
insonnis et pervigil 1 65.
insons claritudo virtutum 15 65.
inspicere, conspicer H 2 6.
instabilis ad gradum locus 1 64.
iustar municipii 1 20. *principes iustar deorum esse* 3 36.
instare coeptis H 3 52. *famae* A 18. *instabat aperire* 11 34. *instat aetas virginum, poscit maritum* 6 15. *donativum ei, solvendum erit* H 2 94. *metus iis* H 2 52. *instantior cura, magis urgens* 2 55. *species* H 4 83. *instantia futura* H 3 36. *instantius concurrere* 6 35.
instaurare sacrum, facere H 2 70.
instigare in arma H 1 73.
instigator H 1 38.
instigatrix acerrima H 1 51.
instinctor sceleris H 1 22. *belli* H 4 68.
instinctus, irritatus A 35. *concitatus et velut instinctus, ἐνδοῦσιν* O 14.
instinctu et furore flagrare H 2 46.
instinctu decurionum H 1 70.
instituere facinus H 4 25. *ut dicere institueram* O 35. *diversus a veterum instituto, institutis* 3 30. *instituto flaminum nihil demutare* 4 16.
institutionis Cynicae doctor 16 34.
ingenio potius et vi naturae quam institutione et litteris O 2.
instruere accusationem et crimina 3 74. *aggerem* H 2 22. *pericula illustribus* 14 11. *triumphum, ornare capto rege hostium* H 3 45.
instructus doctoribus 14 52. *instructa ut omnis aetas sit exemplo* H 4 42. *instructi ordinibus et subsidiis* 2 86.
instrumentum matrimonii principalis H 1 22. *boni imperii* H 4 7. *servitutis* A 14. *inter instrumenta regni Locusta venefica* 12 66.
insuescere, assuescere 2 45, 11 3. *insuevisse benevolentiae* 4 39. *recondere voluptates insuerat* 4 57.
insulae et domus 6 45, 15 43. *insularum fundamenta* H 1 86.
insulsa scurrilitas O 22.
insultare aquis dicuntur nantes per voluptatem 2 8. *patientiam alicuius* 4 59.
insumit instituta Parthorum 6 32. *animum interficiendi domini* 14 44. *vitam carminibus* O 9.
insurgere opes Romanas 11 16. *silvas* 2 16. *insurgere paulatim (Augustus)* 1 2. *insurgere, surgere* G 39.
intacta seminibus belli civitas 3 41. *intactus superstitione* H 2 78.
intectus sibi 4 1. *intecto corpore, nudo* H 4 46 et 77, 5 22.
integra aetas A 44. *plebs opp. sordidae et flagitiosae* H 1 4. *quies, non turbata* H 2 4. *integrum iudicium* 3 8. *inter duos tenere, ad neutrum inclinare* 3 56. *integrum se alicui praeber* H 4 52. *in integro vita eius est, nihil dum adversus eum tentatum* H 4 50.
integri a dominatu Parthico 6 34. *a coniuratione* 15 52. *integrae offensiones* 3 24. *opes opp. ademptis* 15 71.
intellectum ac vocabula habent hiems, ver, aestas G 26. *intellectum rerum cognoscere* O 31. *dissimulare alicuius rei* 13 38. *intellectu et iudicio transferre se ad aliquid* O 19.
intelligere discrimen (suum) 4 52. *signum mortis* 6 40. *intelligere talia mos illis* H 4 83.
intemerata seditione modestia 1 49.
imtemperanter accipere nuntium, nimio gaudio et aperto 2 75. *imtemperanter demissa* 13 13.
imtemperantia civitatis destinandi multos H 2 1.
imtemperies cohortium, immodestia H 1 64. *caeli* H 2 94.
intendere gloriam, augere, cumulare 4 26. *largitionem* H 1 24, 2 54. *huc intendit* 2 6. *tendere* 3 37. *animum miraculis* 2 61. *discrimen capitis* G 12. *exitium* 5 4. *luxus principis* 13 20. *manus, intentare* 1 65, 4 3, 13 14. *intendere metum* 1 28 et 39, 13 47. *morem antiquum per saevitiam, acerbiores reddere* 14 45. *negotiis sese alienis, immiscere* 11 7. *probra et minas* 3 36. *ve-*

- ra, *ad invidiam augere* 2 57.
 intendit arcere eos, *conatur* H 2
 12. petere Cremonam H 2 22.
 prout intendisset animum, pravius
 aut industrius H 1 49. intentus ad
 curas 4 67. intentus Macedoniae,
praeses 5 10. sermone ac vultu,
cantus 6 50. numini, *ad sedem*
dei conversus H 4 82. intenta
 cura 4 72. custodia H 4 28. in-
 tentior metu 16 8. pretia ali-
 mentorum H 1 89. intentius ad-
 esse ludis 11 11.
 intentare manus 1 27. in ora lega-
 torum H 1 69. ictus H 3 31.
 probra ac verbera 12 47.
 ex ipsa intentione suspicatus
vultus O 14.
 intentius H 3 84.
 inter. neutris cura posteritatis, in-
 ter infensos vel obnoxios H 1 1.
 credula fama inter gaudentes et
 incuriosos H 1 34. utraque de-
 testanda vota inter duos quorum —
 H 1 50. inter bona et mala
 mixtus 6 51. inter secreta con-
 vivii largitur H 2 57. inter ac-
 colas fecunda gens H 4 50. in-
 ter hostes rarum 1 39. inter spe-
 ctacula 3 31.
 intercedere imaginibus, *nolle poni*
 A 46. intercedunt prodigia 14
 12.
 intercidere ac reparari H 1 84. in-
 tercidit commercium sortis huma-
 nae 6 19. imperium H 1 83. no-
 mina H 3 23. promptissimus
 quisque A 3.
 interceptor donativi H 3 10.
 intercipere gesta per alios A 22.
 ingressus hostiles praesidiis 15
 3. intercipi naufragio 14 2. ve-
 neno 3 12. A 43. intercepti in
 cubilibus impetu aquarum repen-
 tino H 1 86.
 interclusum iter H 3 68.
 interesse Indis *histriones* 1 73. ex-
 ercitus, *militis ex quibus com-*
positus H 3 33. interesse in or-
 dine senatorio 14 43. pacis inter-
 fuit omnem potestatem ad unum
 conferri H 1 1. vestra interest
 ne — H 1 30.
 interfectores H 2 64, 4 42. inter-
 fectores H 1 48, 2 16 et 23.
 interfici balneis 2 16.
 interfluum corpora exauiata 1 70.
 interfluit Raetos Noricosque H 3
 5. interfluens rivus H 3 17.
 interiacere multa sermone latino 2
 10.
 interlicere equiti peditem H 3 79.
arma militum tumultuantibus 12
 54. minas 1 23. interiecti hctores,
intervenientes 16 32.
 interiectu noctis, *nocte interposita*
 6 39. interiectum dierum pauco-
 rum petere 3 67.
 interim — quandoque 1 5.
 interior potentia H 1 2. interiores,
longius a mari habitantes 2 24.
 interlucere G 45.
 intermitti insequi O 4.
 internatas saxis herbas H 4 60.
 internoscere A 12.
 internuntius pacis H 3 70. numinis
 H 4 65.
 internus pavor 4 79. internae cae-
 des 2 2.
 interponere arma (sua) certantibus
 12 29.
 interpretari aliquem callidum et si-
 mulatorem 13 46. vitia pro vir-
 tutibus H 1 52. famam A 40.
 iussa ducum H 2 39. pro confe-
 cto bello 3 74. altius O 12. sibi
 aliquid, *ut de se praedictum* H 5
 13. interpretantur alii modestiam,
 multi quia diffideret, quidam, ut
 degeneris animi 4 38. diversi,
diverse 2 73. mollius H 2 96.
 interpretando accendere iniurias,
exaggerando, reputando A 15.
 interpretatio sinistra erga eminentes
 A 5. interpretatione tractu-
 rus huc illuc H 3 3. interpreta-
 tione Romana deum vocant Ca-
 storem G 43. interpretationes de-
 latorum, *artes et calumniae cun-*
cta ad crimen maiestatis detor-
quentium 3 25.
 interrogare per cruciatus H 2 13.
 per tormenta 2 30. tormentis 3
 67. simulacrum Apollinis 12 22.
 voces volatusque avium G 10.
 ne cuius facti interrogaretur 13 14.
 Capitonem repetundarum interro-
 gant 16 21. cf. 14 26.
 interrompere pontes H 1 70. venas
 16 15. interruptae voces 1 65.
 interscidit venas 15 35.
 interstincta medicaminibus facies 4
 57.
 intervenire gloriae alienae H 4 85.

- cognitioem intervenerant Indorum dies 3 23. interveni parum tempestivus secretum consilium tractantibus O 14.
- interventu cohortium H 4 50. meliorum H 4 74. civilium armorum A 16.
- intervenire pecuniam H 2 95. interversae res patroni 16 10.
- intervisere manipulos 1 69.
- intestabilis, *detestabilis* 6 40 et 51. H 4 42.
- intestatus 2 48. intestatis rata lex H 2 62.
- intimi libertorum 15 35. medicoram A 43. questus 3 36. intima Africae 3 73. causa 1 53.
- intolerandus itineris labor H 3 26.
- intolerans, *intolerabilis* 11 10. intolerantior servitus iterum victis 3 45. subiectis intolerantior 11 10.
- intonare vitae caelibi 12 1.
- intorquere pila 14 36.
- intra unum damnum stetit vis tanta 3 72. praeturam intra stetit 3 75.
- intrare Britanniam A 13. cubiculum O 3. mare 2 5. viam 11 32.
- intrat animus cupido A 5. pudor et gloria milites 1 43. metus 1 39.
- introit domum Augusti privignus 6 51.
- introspicere felicitatem aliorum acribus oculis H 2 20.
- intumescit motus 1 38. vox plenior et gravior percussu G 3. intumescere superbia H 4 19. intumuit ramus H 5 6.
- inturbidus externis rebus annus 3 52.
- intus ruere, *intro* H 1 35.
- intutae latebrae 1 38. intuta amicitia 2 42. intutum defendentibus oppidum 14 33. intuta moenium H 3 76.
- invadere in aliquem 1 32. genua alicuius 12 47. nomen regium H 5 9. invadit biduo 3000 stadiorum 11 8. invasit torpedo animum H 3 63. invasit eum minaciter, *increpuit* H 1 33. invasit eos cur nunc silerent, *tumultuose interrogavit* 6 4. exercitum, *imperium et regimen exercitus* H 4 68.
- invalidus, *aegrotus* 6 47. invalidi ignes 1 65.
- invadere Oceano milites 2 23.
- invenire perniciem sibi aliisque 1 74. inventa Britannia A 33.
- inventionis electio O 23.
- invertere dicta alicuius, *aliis verbis exprimere* 15 63.
- invicem hostilia cuncta H 3 46.
- invidere sepultura 1 23. exemplo, *impedire invidere quo minus ab aliquo edatur* 15 63. operi 13 53. non inviderant nobis spectaculo dii G 33.
- invidia, *voces et querelae invidiosae* 4 53, 11 34, 15 19, 16 10. crebrescit v. crebescere. praesentium spreta 12 67. invidiae initium, *faciendae alteri* 4 52. invidiam adire v. adire. intelligere, *quam invidiosa tibi res sit* 13 15. regerere v. regerere. per invidiam patris aggressi eum accusatores 13 43. invidia nova complere aliquid v. complere. invidia culpam velare, *morte sponte sumpta, principi invidiosa* 6 29. invidia unius peccatur ab omnibus 3 53. cum invidia esse H 1 16. invidiam serere in alios H 2 86.
- invidiosa petulantia H 4 1. invidiosae opes 14 47.
- inviolabilis H 2 61.
- invisitata species H 2 50.
- invitare arma utraque, *ad utrasque partes inclinare* 13 34.
- inumbrante vespera H 3 19.
- inundatio Tiberis H 1 86.
- invocare arma Romana adversus hostem 2 46. auxilia libertati 15 59. invocare deos, devotiones 16 31. leges, *de accus.* 2 71.
- involat animos cupido 1 49. involavere hiberna H 4 33.
- involvere hostes igni suo 14 30.
- involvere fraudibus 16 32. involvitur iniquitas aliqua, *inest* 3 63.
- involvuntur cuncta pari violentia 1 70.
- ioci licentia G 22.
- ira cladis, *ob cladem* 13 57. adversus aliquid 14 1. vanescit v. vaneescere. militum incubuit in eum H 3 10. irae properus 11 26. occasione v. occasio. irae destinare unum v. destinare. iram me-

- ditari 1 4. irae civiles, *civium inter se* 1 43. retinere 1 45. revolvit animus 4 21. premere, *reprimere* H 4 72.
- iracundia exercitus in eum exarserat H 1 57. altior H 2 91. *ira* H 1 66, 2 64, 4 11. iracundiam iniquam ulcisci H 2 100. iracundiae parentum ferendae 14 4.
- ire contra *opp.* cunctatione bellum tractare 6 44. adversus hostem H 2 14. eundi aut remanendi ambitus H 1 19. itura in perniciem odia 5 11. neque servatus in periculum neque interfectus in exemplum ibit 3 50. it in melius valetudo 12 68. dominationem raptum ierit 4 1. suum sanguinem perditum ibat 4 66. ultum iit 4 73.
- irreligiose si qua de Augusto dixisset 2 50.
- irrepere animos 4 2. penitus 13 12. irrepit paulatim impudentia O 20. venenum 4 8. irrepunt magistri dominationis H 2 63.
- irreverentia 13 26. adversus fas nefasque H 3 51.
- irrevocabilis natura, *implacabilis* A 42.
- irridere facietis 5 2.
- irrisu insectari 1 20. irrisus pueri 13 15.
- irritamenta gulae H 2 62. pacis A 20.
- irritare exitium, *sibi accelerare* 13 1. praelium H 2 24. irritari supplicii, *ad supplicia* 6 19.
- irritationes conviviorum G 19.
- irritus discessit, *infectis rebus* 1 59. assidet H 2 22. legationis H 4 32. irritam praedam militibus efficere, *ut non multum inde fructus aut lucri capiant* H 3 44. irritum aliquem ludificari impune 3 21. in irritum cadebant 15 39 et 51. irriti revertere 15 7. stabimus H 3 20. irriti hostes A 22. remittuntur A 25. irritae offensiones v. offensiones. irrita prodigia 14 12.
- irrogare in aliquem poenam 6 7.
- irrumperere quietem alicuius, *interpellare* 4 67. stationes hostium H 3 9. in aliquem, *de accusatore* 6 16. *erumpere vel irruere de colle* H 2 15. Marsos (*provinciam*) 2 25. Armeniam 6 33. convivium v. convivium. ad Moesiam H 1 79.
- is. id auctoritatis nemo aderat 12 18. id temporis, *eo tempore* 13 18. eo flagitiorum venit iudicium 4 14.
- istuc scelus imminet 1 42. non preces sunt istuc 2 38.
- ita natus, *eo loco* 4 9.
- iter, *via ex palatio in forum* 2 34. ducere sermonibus ib. *opp. hibernis adhuc Alpibus* H 1 70. belli iter v. bellum. capessendae reipublicae 16 26. acquirendae pecuniae 16 17. audendi H 4 49. iter aquarum, *emissarius* 12 57. lentum A 38. corruptum, cruentum v. *suis locis*. iter penetrare 15 27. pergit in viam sacram v. pergere. iter vertere H 2 68. itineri et praelio incedere 1 51 *intell. aptum, compositum*. in itinere, in agmine H 1 23. itinera destinare bello H 1 61. itinera impervia 3 31. urbis 3 4. eloquentiae O 19. itinera adversa, *quae ante progredientem sunt* 3 42.
- iterare testudinem H 3 28. tumultum, *restituere* 2 7.
- inbere, *constituere* 2 69. caedem alicuius 13 15. supplicium ib. tributa, *imponere* 2 60. tributum iis inusserat 4 72. inbere alicui ut 11 32, 13 15. non inbentur Germani, non reguntur H 4 76. iussa aspectare 1 4. iussa legis 6 16. ad iussa promptissimi 14 7. iussa exuere, interpretari, sciscitari v. *suis locis*. spernere 14 3.
- incunditas O 6 *bis*, 9, 10, 31.
- sub iudice damnare 3 36.
- indicatur inter eos praeliis legionum, captivitatibus urbium, dedicationibus cohortium H 3 70.
- iudicium Tiberii anxium 1 80. mihi est in incerto 6 22. iudicia maiestatis reddere 1 72. integrum inter duos tenere v. integer. ingenuitatis perpetratum 13 27. iudicium aut veritas H 1 31. iudicii mei documentum H 1 15. iudiciorum in possessione locatus ordo equester 12 60.
- iugulari H 3 76 et 83.

ingem montis molle G 1. acclive A 35.

iungere pontem 1 49. questus 4 63. iungitur adulterio matrimonium, statim sequitur 13 45. ad iunctissimos pertinere adversa H 4 52.

iurare in aliquem H 1 76. in externa verba H 4 57.

iurgia aut rixae H 2 27.

iurisdictionibus in iisdem habere plerosque, in provinciis 1 80.

ius, copia, libertas 2 30, 13 49 et 54. dicendae sententiae adolescens H 4 48. exuendi ordinis 11 25. hominum, naturae H 3 51. militum, imperium in eos 11 33. ius libertorum, in libertos H 2 92. virgarum in histriones praetoribus 1 77. necis vitaeque civium H 3 68. ius civium tractare v. tractare. ius fasque exuere H 3 5. ad ius imperii transire, potestate uti H 2 40. cf. 15 31. ad ius praetoris translati Commageni, praetori subiecti 2 56. consulare 1 1. proconsulare 3 21, 13 21. legatorum H 3 80. in ius Latii translatae nationes 15 32. cf. H 3 55. iure aequo completi populum Romanum (reddita libertate) 2 82, 3 27. iure belli cadere v. bellum. quo iure ille receptus est 4 43. licitum iure 3 24. quo habetur Sicilia 12 23. iure suo disertum appellavit 4 52. iura mittunt civitates externae Romam, documenta sui iuris 3 60.

iusta iudicia, idonea H 1 21. iusta loca, aequa 2 5.

institutum sumere v. sumere.

iuvare auxilio 2 78. immunitatibus quosdam 3 75. lintres sagulis provelis H 5 23. nobilitatem alicuius pecunia v. nobilitas. iuvare gestus histrionum 16 4. iutus 3 35, 14 4.

iuveniliter haurire poculum 4 10.

iuvata decora 1 53. modesta 2 36, 4 59. habilis v. habilis. iuventae imperatoriae rectores 13 2. iuventam ad nostram duravere 3 16. iuventam filii robore circumdare v. robur.

iuxta libertatem, in libera republica G 21. laqueum iuxta,posito

iuxta laqueo 4 9. rostra iuxta, rostris 12 22. Rhenum iuxta 4 5.

labat fides H 1 25. hostis 2 26. indicium 15 55. in moribus aliquid 2 33. labat acies H 3 23. G 8. labantibus Vitellii rebus H 2 86.

labefacere, perdere 6 29. labefacta fides, compellendo ad seditionem 13 21. labefactae aedes mole viae publicae 1 75. labefacta corpora H 2 93.

labem abolere ignominiae H 3 24.

labi in somnum H 5 22. mori 2 11.

labitur spiritus 6 50. labenti animae celerem exitum 16 11. labuntur testudine tela, super eam delabuntur H 3 29. lapsa forte vox, emissa 11 31. lapsa saxa, delapsa 4 59.

labor additus loco aut munimentis H 4 23. labore et opere ante alias turris H 5 12. labores, morbus H 3 38. laborum facies nova H 3 30. laboribus ac caelo dura hiberna H 2 80.

laborare frumenta et fructus ceteros G 45. laboratur legibus, ut antea flagitiis 3 25.

lac concretum G 23.

lacerari rumore crebro 15 73. lacerant famam victoriae crebra damna H 4 79. lacerare imperium, violare H 3 55.

lacertos nudaes G 17. ad pugnam natos O 10.

laccessere pacem 4 32, 15 2. otium, petere, capessere 14 3.

lacrimae subeunt eos v. subire. lacrimae et questus irriti ducebantur 11 37. in lacrimas effusi 3 23, 4 8. per lacrimas torpere H 5 3. lacrimis implere dolorem suum 1 23.

lacus fluunt in vindemia 11 31.

laedere religiones 3 24. laesurum et incundum accipiant aures, incunda in praesens, nocitura in posterum H 3 56.

laetantes ad imperia nova 2 2.

laetus ad aliquid H 2 36. antiquitatibus H 2 4. laeta gaudio nox A 38. fama opp. sinistra 11 19. memoria 3 48. quies, laeto somnio 2 14. oratio O 14. laeta voluptatibus adolescentia H 2 2. laesum e contrario v. contrarium.

- laetior res, *prosperè gesta* 15 28.
 laetiores loci O 21. laetius ef-
 ferre aliquem 4 33. in laetius (et
 melius) mutata multa ex duritie
 veterum 3 34. laetissima quaeque
 antiquorum imitari O 23.
 laetitia misera H 2 45. orationis O
 20. temporum O 21. laetitiae
 propior, *vultu et gestu* 16 35.
 laetitia incallescere H 4 14.
 laevo amne 2 8.
 lamentari *cum accusat. et infinit.*
 1 28.
 lamenta circumdare alicui v. cir-
 cumdare, muliebria A 46.
 lamentationes suas conferre in te-
 stamentum 15 68.
 laminae ferreae H 1 79.
 lanceis assultans H 1 79. hnum
 lanceis rimabantur H 2 29. te-
 studinem lanceis contisque scru-
 tantur H 3 27. lanceae, *opp.* ha-
 stis G 6.
 languescere visa luna 1 28. animi
 H 3 31.
 languida nox 1 50.
 in languorem vertit falsum gaudium
 H 2 42.
 laniari canum interire 15 44.
 in lapide quinto posita castra 1 50.
 ad quartum, ad duodecimum (*la-
 pidem*) H 2 24 et 29. lapides,
gemmae 3 53.
 lapsantes 1 65. equi H 1 79.
 lapsu equi afflicti H 2 33. pro-
 stratus H 4 34.
 laqueo vexatae fances 6 40. infam-
 iam finierunt G 6. laqueum iuxta
 v. iuxta.
 large factum SC 6 15.
 largiri iniurias reipublicae, *illatas*
condonare 3 70. omnia alia lar-
 giebatur H 2 94.
 largitio, *munificentia, dona* 4 63,
 12 58. vulgi H 1 46. adversum
 largitionem firmus H 2 82. lar-
 gitione afficere servos 16 19. ag-
 gredi animos H 1 78.
 largitor H 2 86.
 largus privatim, quod — sumeret H
 2 84. animo H 2 59.
 lascivia epularum 4 48. fantorum,
in theatro 1 77. lascivia uti 13
 45. elegorum lasciviae O 10. la-
 sciviis paribus proturbatus ad li-
 bidinem et fastidia 11 36. lasci-
 via audax *ludentium saltu* etc
 G 24.
 lascivire H 3 83. G 44. A 16.
 late quaesivit favorem ea res 13
 15. late terror H 2 8. vastati
 agri H 4 50. latius metuitur 12
 43. latius tenent domum avunculi
 G 20.
 latebra H 1 43, 3 73 et 84. la-
 tebrae incertae, intutae v. *suis*
locis. a latebris extrusi A 33.
 latini magistratus 11 24.
 latitudo camporum H 5 14.
 Latium dilargiri externis, *ius Latii*
 H 3 55.
 latrocinia agitare 12 27. latrocinii
 fecunda gens H 4 50.
 latus Italiae H 2 17. in latere, *opp.*
a tergo 3 74. H 3 5. latus clau-
 dere 1 51.
 latus clavus O 7. latum genus oran-
 di et sonans H 1 90. mare 2 87.
 lato fenore exuberare 14 53. la-
 ti artus 2 21. latior arbor vire-
 bat H 2 78.
 laudare armis G 11. fida oratione
 1 52. finem motus ib.
 laudatores maximi G 7.
 laurea gestae prospere rei H 3 77.
 laureatis prosequi res gestas, *litte-
 ris* A 18. laureatae statucae 4 23.
 laus regia certare de alienis 15 1.
 laudes erga aliquem H 2 55. ha-
 bere alicui v. habere. laus de Au-
 gusto 1 12.
 lautus pater familiae O 22.
 laxare ordines H 3 18 et 25.
 lecticula H 3 67.
 lectulus H 4 77.
 legare aliquem praesidi provinciae,
legatum dare H 4 57.
 legati legionum H 1 7.
 legatio fungitur gaudio H 2 55. le-
 gationis irritus H 4 32. sacra 1
 42. legationum officio advenerant
 16 5. legationibus sortem ponere
 H 4 8. legationis specie seponere
 H 1 13.
 legere, *praelegere* 3 49. H 4 25.
 succinum legunt G 45. margarita
 A 12. vir virum legit H 1 18.
 praetorii praefectos sibi ipsi le-
 gere H 1 45 et 68. aptum tem-
 pus insidiis legere H 2 16. lecta
 armis iuventus 12 40.
 legio classica, classitorum, e clas-

- sicis v. classicus. legioni additus miles v. addere. legionem auferre proconsuli H 4 48. regere ib. in legionis numeros componere milites 2 80. *pro militibus* 11 24. H 3 49. legionum velocissimi, ex *legionibus* 3 21. legionum alumnus 1 44. nomina v. nomen.
- legionarii 1 8.
- legitime studuisse O 32.
- lenimentum honestae missionis H 2 67.
- lenire crimina, *opp. asperare* 2 29. dedecus H 3 61. invidiam H 4 44. lenivit fors noctem in scelus erupturam 1 28.
- lenocinari feritati insitae arte ac tempore G 43. lenocinatur voluntati sollicitudo O 6.
- lenocinium orationi addere H 1 18.
- lente augescunt A 3.
- lentescit in picem resinamve G 45.
- lentitudine mortis durante 15 64.
- lentitudinis eorum pertaesa 15 51. eiusdem lentitudinis libros O 21.
- lentus in dolore suo 3 70. lenti sceleris impatiens 13 15. lento veneno illigare aliquem 6 32. lentae adversus imperia aures 1 65.
- levamen censoriae mentis assumere 12 5.
- levamentum tributi H 1 8. uxorium v. uxorius. victis in consensu H 2 44.
- levari sermonibus 4 58. levata sollicitudine H 1 44.
- levis cultus in frigore 13 35. necessitudo 3 29. in levi habendum H 2 21. leves abeuntes, *sine onere sarcinarum* H 4 60. sagulo leves G 6. levissimum fastidii eius v. fastidium. leviter audita 2 82.
- levia carmina 16 19.
- lex adolescit v. adolescere. lex vincitur 2 52, *cum efficitur ut contra leges aliquid fiat*. legis iussa 6 16. necessitudo 4 20. legem ferre, in *senatu* H 4 47. lege maiestatis liberavit eum v. liberare. leges citharae, a *citharoedis in publico certamine observandae* 16 4. *opp. dominationi* 3 26. quaesitores ib. publici cuiusque v. publicum. leges turbantur 1 2 et 11. exercere 1 72. egreditur ipse suas v. egredi. legum aera H 4 39. munia in se trahere 11 5. ad officia imbuere socios 12 32. suarum auctoritatem et subversor 3 28. latorum tituli anteferuntur funeri 1 8. super leges praestare alicui quid, *praeter ea quae cuius civium ex lege sunt praestanda* 3 12. legibus laboratur v. laborare. nocens H 2 86. in legibus geruntur omnia v. in.
- libellos dispergit O 9.
- libens andio H 4 58. fatum excipisti A 45.
- liberi doloris documenta 2 34. libero egressu memorare, *longo ambitu* 4 32. libero, *cum liberum esset* 3 60. libera potestas G 7. libera corpora, *ingenui* 12 17.
- liberi mutantur a parentibus v. mutare. liberorum aetas, *apta liberis procreandis* 3 35. liberorum in speciem cultus v. species. liberis certis agere 2 73. liberorum numerum finire G 19.
- liberales epulae 15 55.
- liberalitas, *ipsa dona ac beneficia* 2 37, 4 20. H 1 18 et 20. G 14.
- liberare aliquem lege maiestatis 2 50. obsidium Magontiaci H 4 37.
- libertas, *studium libertatis* 13 50, 14 39, 16 22. *tempora liberae reipublicae* H 3 72. moriens 1 74. ad paenitendum 3 51. senatoria 13 49. libertatis alienae patientia 6 38. extremi sicut terrarum A 30. simulacra praebere senatui 1 77. speciem praecipere 2 35. libertati promptus v. promptus. libertatem ponere in communi 13 27. libertatem proxime acta vita 16 11. supra libertatem regnari G 43. sine libertate insectatio H 4 4. cf. 3 70. H 1 1. O 23. libertas servis dono data 15 55. *opp. licentiae* H 2 10. O 40.
- libertini generis 2 85. libertini impares libertatis argumentum G 25.
- libertos intra paucos domus Caesaris 4 6. libertorum iura H 2 92.
- libido ingeniorum, in *lascendis viris illustribus* 1 72, 4 35. novissima fortunae ruentis H 3 41. sanguinis H 4 41. servitii H 1 90. libidini regiae propior dominationi paucorum 6 42. ad libidinem alicuius provoluta 14 2. li-

- libidine seposita pars tenebrarum 13 44. libidines ceterae crudelitati cedebant 16 18. ad libidines incognitas profluere 11 26. apud libidines principis validus v. validus. ob libidines muliebriter infamis 13 30. libidinum socius 2 27.
 libidinosae vigiliae 6 4.
 libita sua 6 1.
 libramenta tormentorum H 3 23.
 librari corpus imperii sine rectore nequit H 1 16. librare pila 1 64. in quos tela desuper librabantur H 3 27. libratus ictus H 2 22.
 liburnae in modum figuratum signum G 9.
 licenter A 5 et 7. aut intentus H 2 68. licentius usurpata libertate H 1 4. populari H 3 15.
 licet, *facultas*, *ocasio data est* H 4 75. licitum iure 3 24. per licita et illicita foedatis 15 37.
 licentia, *potestas* 1 26. adest v. adesse. coepta anno priore erupit gravius 1 77. theatri ib. 13 24. incedit cuique v. incedere. licentiam stupri vulgabant matronae apud aediles 2 85. licentia coniugali 2 27. licentia vetustatis, *in rebus vetustis fingendi* G 2. in omnes H 1 82.
 ligones H 3 27.
 limes viae H 3 25. limitem agere G 29. scindere 1 50.
 lineamenta colorum G 16. vestigia ac lineamenta quaedam ostendisse O 33.
 lingua professoria 13 14. Romana A 21. linguam exercere O 31. linquere H 3 25.
 lintres H 5 21. lintrium vis H 5 23.
 liquefacta ad aes informe imago 15 22.
 liquentia G 45.
 liquor ater innatit H 5 6.
 litare hostiis G 9.
 litigator O 11 et 23.
 litterarum arbiter v. arbiter. litteras misit, coeptam sibi *cet. in quibus scribebat* 6 30. secreta litterarum G 19. litterae Aegyptiae, *inscriptiones obeliscorum* 2 60.
 litteratura Graeca, *alphabetum* 11 13.
 littus breve et incertum 14 29. littore Oceantum petere *legendo* 1 63.
 livere alicui, *invidere* 13 42. O 25. liventia et suffusca A 12.
 livor A 41.
 lixarum ingenia etiam inter servos procacissima H 2 87. cf. 4 20.
 locantur ultra Danubium, *habitandi causa* 2 63.
 locus minimus, *infimus* O 8. prospectans late v. prospectare. datus testibus, *auditi* 16 30. eo loci 15 74. eodem potentia et concordia 4 4. loco ignobilis 1 3. loco non eo agi res suas 14 61. quo loco censebis? 1 74. locum suum praecipuum in dolore 3 8. in loco, *illo ipso loco* 2 20, 4 46, 13 41. in loco reddemus 2 4. in locum gazae (*cuius spem fecerat*) adempta ei bona 16 3. locus principatus, *condicio* H 3 58. loci effusi v. effusus. loca festa, *incolae festum agentes* G 40. veteres locos 2 53. *sedes in Circo* 15 32. iacentia v. iacere. locorum infrequentia v. infrequentia. ingenio tutari se 6 41. fraude locorum prior 12 33. loca castris capere A 20.
 longe profugus H 3 56. longius siti, *opp. propinquis genere* 11 10. in longius H 2 95.
 longus principatus H 2 55. in narrationibus O 22. longa senecta, *profecta* 14 40. *diuturna*, *vivax* 14 65. opulentia 14 31. potentia 1 8. longum non fuerit disserere H 2 2. longum videbatur arcescere tormenta H 3 71. in longum iacere odia v. iacere. per longum, *diu ante et saepe* 6 28. longo sacramento imbutus miles H 2 4. longa decora praeferebant nobiles 14 53. longae provinciae, *remotiores* 16 5.
 longinquitas, *longitudo* 3 5, 6 44. exsilii, *diuturnitas s. quod in remoto loco* 1 53. longinquitas regionum indicitur *frumenta subvecturis* A 19.
 longinquum iter, *longe remotum ab exercitu hostili* 13 41, 14 24. longinqui nuntii, *ex longinquo* 6 39.
 loquitur civitas te et Thraceam 16

22. *Pharsaliam Philippos et Perasiam loquebantur* H 1 50. *hostilia* H 2 66. *caesos exercitus, capta hiberna, non ut mala* H 4 12. *militariter* H 2 80. *atrociter* H 3 1. *publice* H 4 4. *per fora et circulos* A 43.
- lorica facilis miles* H 1 79. *loricam vallumque struxere* H 4 37. *in acie* O 5. *lorica ferrea* H 2 11.
- lubricus status* H 1 10. *lubrica ad mutandam fidem classis* H 2 101. *lubrico iterum* H 1 79. *viae* H 2 88. *in lubrico agere* 6 51. *lubricum forum* O 13. *lubricum adolescentiae* 14 56.
- ob lucra et quaestus infamis* H 2 56.
- lucrosus* A 19. *lucrosa eloquentia* O 12.
- luctuosus finis vitae* A 43. *luctuosissimum facinus* H 3 72.
- luctum amissae sororis mutavit laeto cultu* 2 75. *luctu continuo implexa* 16 10. *tot luctibus funesta civitas* 6 27.
- ludibria addita perennibus* 15 44. *ludibriis vexatum corpus* H 1 49. *ludibria seriis permiscere* 6 2. *Gaiianarum expeditionum* H 4 15. *ludibrio eximere* H 3 84. *falsi Neronis mota arma* H 1 2. *ludibria rerum humanarum, mutabiles et inopinatae rerum vicissitudines* 3 18.
- ludicra deformitas principis in scenam prodeuntis* 16 4. *nox epulis sollennibus* 1 50. *Iudicrae artes* O 10. *Iudicrum initium seditionis* H 2 68. *in modum canere* 14 13. *ludi additi fastis* 1 15. *angusti tantae voci, theatrum* 15 34. *ludis intersunt histriones* 1 73. *assidere solita statio v. assidere.*
- ludus litterarius* 3 66.
- luere poenam* 14 11. *luditur homicidium* G 21.
- lues, perniciēs.* *lues belli immensa* H 3 15, 2 47.
- luminis vim exesam* H 4 81. *sensus cum quodam lumine terminantur* O 22.
- luna inchoatur aut impletur* G 10. *languescit* 1 28. *surgit* H 3 23.
- lustrare aream suovetaurilibus* H 4 53. *lustrarunt arma civilia provincias exercitusque omnes, pervagatum omnia bellum est* H 4 3.
- lusu regnum sortiri* 13 15.
- lux coepta* 1 65, 3 15, 15 55. *reddidit terram, luce orta aquae recesserunt* 1 70. *lucem ipsam vitantes* H 4 72. *novissima in luce* A 45. *in media luce studentibus* O 34.
- luxus rerum secundarum, qualis esse solet in rebus s.* H 3 54. *luxu propior* 3 30. *proruperat immensum ad omnia quibus pecunia prodigitur* 3 52. *luxum obtendere curis v. obtendere: per luxum uti praeda* 12 27. *luxu erudito habebatur* 16 18. *dissoluta mens* 15 49. *solutior non alias v. solutus. luxus mensae exerciti sumptibus profusus exolvere paulatim* 3 55. *in luxus occulturi* 4 67. *lymphati* 1 32. *lymphatis caeco pavore animis* H 1 82.
- maceriae hortorum* H 3 82.
- machinamentum* H 4 30. *machinamenta barbaris ignara* 12 45.
- machinator et magister aedificii exstruendi* 15 42. *doli* 1 10.
- macies* O 21.
- mactare perfidos ultioni et gloriae* 2 13.
- maculosus foedusque* 13 33. H 1 7, 2 30.
- madentes campi* H 5 17.
- maerebant altius animis* 2 82. *maerent nulli iactantius quam qui maxime laetantur* 2 77. *aliquam mortem maereret* H 2 45.
- maeror omnes afficit fortunae Britannici* 12 26.
- in maestitiam flexo ore* 3 16. *maestitia restringere animum* 16 16. *augere maestitiam* A 45.
- maesta alia in eundem dolorem ferebat* 6 49. *maesta fama* H 2 46.
- magis omissum* 1 57, 3 5 et 17, 4 61, 5 6. G 6.
- magistrum exnere* 14 52. *magistri aedificii exstruendi* 15 42. *magistri sacerdotum* 6 12. *libidinum* H 1 73.
- magistra* A 4.
- magistratum occepit* 3 2. *magistratus patricii, plebei, latini, ceterarum Italiae gentium* 11 24. *magistratum vocabula eadem* 1 3. *magnificentia municipum* H 3 34.

magifica sors tibi, informis mihi
 12 37. magnificum sibi id credi-
 dit 2 2. imperium H 2 76.
 magniloqui A 27.
 magnitudo, maiestas 2 79.
 magnus. magnae res populi Roma-
 ni (*de statu imperii*) 4 55. magna
 vestigia Thebarum veterum 2 60.
 magnis inimiciis clarescere, cum
 magnis viris H 2 53. maior ex
 eo Seianus 4 59.
 magorum sacra obiectare 6 29.
 maiestatis delator 2 50. odio peri-
 bant bonae leges H 1 77. maie-
 stas sacerdotiorum 3 64.
 in maius audiri ex longinquo, *de*
exercitu 4 23. celebrata 13 8.
 creditur seditio dissimulata H 1
 18. innotescere H 4 50. vulgare
 falsa v. vulgare. maiora vero v.
 verum. ostendantur hosti 1 68.
 maiores foedabat adultero 4 3. e
 maioribus H 4 55.
 male alacres 4 74. male mori v.
 mori.
 maleficia, veneficia et res magicae
 2 69.
 maligna cura in omnes H 1 85.
 malitia, avaritia 13 31, 15 21. tot
 principum inoffensa 13 31.
 malo vertit hoc 6 19. malo belli
 circumveniri H 2 12. malas cu-
 ras exercere, *de perdendis aliis*
 3 37. mala domestica operire tri-
 stitia 3 18.
 manant in provincias mala O 23.
 manantes alvei (navium) per la-
 tera, in quas aqua manat 2 23.
 municipi actori publico servi 2 30.
 municipio actor publicus servos ac-
 ceperat 3 67.
 mandare alicui iurisdictionem 6 11.
 luminis coeundi remedium 1 76.
 regionem cum insignibus regis 13
 7. in urbem aliquid 14 38. man-
 dat minora castella legato expu-
 gnanda 13 39. mandatis exerci-
 tibus consulere, regere quorum
 imperium datum est 13 4.
 mandata atrocita v. atrox. propria
 2 77. mixta H 4 48. incipere v.
 incipere.
 manere, esse, versari H 1 70. fidem
 servare H 1 76. supervenire 1 74,
 4 43. tempus ultionis 6 4. manet
 abolitio 13 52. manet fato res H
 1 18. manebant litterae structis

molibus 2 60. ut maneret roga-
 vit, ut ei manere permetteretur 2
 81. maneat provincialibus poten-
 tiam suam ostentandi 15 21.
 manes piorum A 46. manibus So-
 rani satisfactum H 4 40.
 manicae G 17.
 manifestus alicuius rei, qui eam
 prodit in se 4 53, 14 29, 15 54.
 criminis compertus 11 6, 13 26.
 manifestus est accingi O 16. ma-
 nifestum coniurationis compere-
 rat 15 61. manifesta delicti 2 85.
 vitae 12 51. manifestus pavidi
 H 1 88. spectari H 4 23.
 manipularis 1 20. H 1 25. centu-
 ria, cuius manipularis erat 1 21.
 manipulares singuli 15 2.
 manipulatim H 1 82, 4 82.
 manipulo et centurioni praeposue-
 rat spadonem 14 59. manipulos
 intervire 1 69.
 mansitaverat 14 42.
 mansuescunt G 31.
 manus insidet capulo gladii 2 21.
 procerum O 37. propria v. pro-
 prius. manum alicuius complecti
 v. complecti. manu sua cadere
 3 42, 4 29. conspicuus v. con-
 spicuus. venerari 16 14. in manu
 eius legiones 1 7. in manu tua
 positum est H 2 76. aditus Ti-
 berii 4 41. manus militares, *de*
singulis et paucis hominibus 15
 50. erupturae in direptionem 1
 36. ad manus et arma conversi
 A 25. ad manus et tela transire
 H 3 10. manu emittere, manu-
 mittere 15 19. intendere alicui 4
 3. hostium non tolerare, impetum
 H 3 24. in manus venire, ad H
 4 70. manibus aequis abscessum
 1 63. manibus non abstinere, non
 probis 2 44. festinatis lictorum
 raptus 6 40. nesciis faticare 16 5.
 mapalia 3 74. H 4 50.
 marcentem pacem nutrire G 36. de-
 sidem et marcentem perculit H
 3 36.
 mare quod Hiberniam insulam aspe-
 ctat 12 32. hibernum ingredi H
 2 7, 4 50. intrare 2 5. latum v.
 latus. omne cessit in Austrum 2
 23. inseritur iugis ac montibus
 A 10. placidum strepit mille na-
 vium remis 2 23. velis impelli-
 tur ib. plenum exsiliis, insulae

- exsulibus* H 1 2. *vacuum* v. *vacuus*. *maris animalia* 15 31. *asperis* obviam ire 4 5. *maris casibus* non exceptis 15 46. *maris ac tempestatis incerta* 3 54. *maris subsidium, quod a mari venit* H 2 32.
- margarita Oceanus gignit* A 12.
- materia* cur fideret, *causa* 4 59. *pecuniae sumendae* H 1 66. *secura scribenti* H 1 1. *sermonis* H 2 1. *materiam praedandi patefacere* 11 5. *dare pravae interpretationi* O 3.
- materies* ad ostentandum concessa 1 76. *plurima ad fingendum credendumque materies in castris* H 1 51. *vetustissima militaribus odiis* 1 32.
- materias origine* Arsacides 6 42.
- matrimonii principalis instrumentum* mathematici H 1 22. *matrimonio amici auferre feminam* 15 48. *tenere aliquam* 12 40, 15 71. *nunc agere* 2 73. *matrimonia, uxores* 2 13.
- matrimi* H 4 53.
- maturare* parat nuptias 14 59. *maturata* Neroni virilis toga 12 41. *maturat segni* H 4 34. *claudere* H 4 70.
- maturitas Galli* H 1 87.
- maturius intervenisses* O 14. *quam maturime* 15 74.
- maturus annis* 1 4. *matura petendis honoribus iuventa* H 2 1. *robur maturimum* 12 65.
- meatus impeditus spiritus* 14 51. *sex meatibus in mare erumpit* G 1. *meatui par, aggrediendo itineri* 6 28. *meatu leni praevolavit aquila* H 1 62.
- mederi lege* 4 16. *fessis* 1 35. *periculis* 6 18. *subitis* 6 11. *vitiis intra animum* 3 54. *humor in usu medentium est* H 5 6.
- medicaminibus interstincta facies* 4 57.
- meditamenta belli* H 4 26. *summae curae* 15 35.
- meditari iras et secretas libidines* 1 4. *paulatim absentiam longam* 3 31. *meditatus perfidiam* H 2 99. *meditato temperamento orationem habuit* 3 12. *meditata oratio* H 4 68. O 6. *meditari semina exitii* 4 60.
- meditatio, deliberatio* 16 26. *belli, exercitatio* H 3 2. *meditationes Caesaris inspicere, consilia nosse* 5 4.
- medium ingenium, extra vitia magis quam cum virtutibus* H 1 49. *in medium consulere* H 2 5. *consultat exercitus* H 2 37. *in medium relinquere aliquid* G 46. *medio diei* 14 2. *legio collocatur* 2 52. *montium et paludum* 1 64. *temporis* 13 28, 14 53. H 2 53. *medio triennio* 6 23. *in medio, palam* H 3 19. *medio inter Britanniam et Hisp. sita* A 24. *mediae spes reo* 3 15.
- medie, opp.* *effusius* H 1 19.
- mediocris poeta, nemo novit* O 10. *mediocritas* O 7.
- melior inter adversa, rebus prosperis incertus* H 2 23. *interpretatio, mitior, lenior* H 3 65. *melius habetur in castris* 2 44. *in melius mutata multa duritiae (e duritie) veterum, lenius, mollius* 3 34. *in melius ita valetudo principis* 12 68. *pro meliore nobis pugna fuit* 12 39. *meliores opp. liberto* 16 5. *meliorum obsequia nox abstulerat* H 1 80.
- membra haerent* v. *haerere*.
- memini me audire* 3 16.
- memoratu vix credibile* H 2 74.
- memoria, conscientia* 1 44 et 51. *eius laeta v. laeta, prospera* 4 38. *vetus firmae, traditio, narratio* 6 28. *memoriae alicuius discernere quid* 4 9. *memoria patris nobis infensus, memoria eorum quae nos patri eius fecissemus* 2 3. *erga memoriam alicuius suprema munera* 3 2. *adeptus apud posteros* 1 32. *egregiam alicuius tradere* 4 34. *sui acrem relinquunt facetiae* 15 68. *ad memoriam temporum* 3 57. *per memoriam et laudes eius celebre funus* 2 73. *e memoria veteri facinus, simile priscae virtuti* H 3 21. *ad memoriam sui non perinde valent divisa (in historia tradenda)* 12 40. *memoria in longum* 5 2.
- mendacio eos perculit atroci* H 2 54. *mens imminuta* 6 46. *caelo recepta* 1 43. *senio fluxa* 6 38. *mentes*

- inter se suspectae 1 28. suspectae provinciarum H 2 4.
mensura legati consularis, modo potestatis H 1 52.
mentionem vulgarem et modicam alicuius facere H 3 9.
mercari promiscua ac vilia G 5.
mercatus in eosdem dies status H 3 30. cf. 32.
merces sordidae 4 13.
mercimonium, merces 15 38.
quae meruisset, merita sua H 4 80.
consequi H 2 37. fidem O 21.
mereri 15 67. H 3 78 et 86. 12 58. mereri vulnera G 14. meritum diu, vetus stipendiis 11 18.
merita per tot annos gloria 15 6.
meritum simulare v. simulare, meriti male, ingrati 13 26.
meretriciae, vestes O 26.
mergunt proditores G 12.
metae modo H 2 3.
metallis confusum aurum 16 2.
metiri aliena comoda et suas iniurias pari dolore H 1 8. fidem magni exercitus G 37.
metuere altius v. altius. in pavore praecipuo aliquid v. pavor. metuentior 13 25.
metui erat visus 4 69. ex posteritate et infamia metus pravis dictis factisque 3 65. proprius, de semet 16 67. instat senatoribus 2 52. intrat venisse 1 39. sidit H 2 15. unus, id unum metuebat 1 11. metus nihil in vultu A 44.
metum adhibere alicui H 1 71.
metum adicere, novum, alium 1 29. mortis intendere alicui 1 39.
ad metum mutare spes alicuius 13 9. ante metum et rumorem interfici 14 57. metu, metui 11 32, 15 69. metu conflictari v. conflictare. eludere bellum, refugiendo et detrectando praelio 2 52. sine metu insidiarum aperta planities 14 34. metu quisnam exitus foret H 3 12. metus principis rimari v. rimari. adversum metus constans H 4 5. nil provisum H 2 12.
mens cultus 4 37. dies et fatalis O 13.
miles proprius v. proprius. subinguanus H 1 70. urbanus H 1 4 et 5 et 14. militem quaerere, studia militum ambire 1 69. H 1 35. distinguuntur a legionibus H 32. opponuntur hostibus Britannis 14 37. turbidi 1 38. militum animos emere H 4 57. ius v. ius. militaris ambitio, apud milites 3 13.
modestia 1 35. odia 1 32. pecunia, aerarium 5 8. militare exemplum v. exemplum. otium redimebat miles H 1 46. militari custodia haberi 3 22. multa militari fama 16 15. militares res continentur parendo H 1 84. militarium praesidia 14 33.
militariter loqui H 2 80.
militiae acer H 2 5. claritudo, gloria militaris 4 6. consilia H 1 90. impiger 3 48. flagitia 1 27.
ad militiae summa provehi H 2 75. spectatae vir H 3 48. urbanae impiger, bellorum insolens H 1 87. militiae urbanae adscribi H 2 94. nostrae dare validissimum quemque 4 46. militiam capere H 2 94 et 97. explere per oppida 13 35. inire 1 17. sumere sponte H 2 67. militia fungi 2 36. solvi 1 44. militiae aequabant eos legionariis v. aequare. militia honorata H 4 17.
milia frumenti 6 13.
mimos actitare H 3 62.
minae accusantium 3 10. vertunt in ipsos v. vertere. caelestes H 1 18. per minas iacere aliquid 6 31.
ad minas ignium progressa seditio 13 48.
minax certamen H 4 6. nox 1 28. silentium H 3 67. vultus G 30.
minaci fronte praetenditur classis littori H 2 14.
minaciter invasit eum v. invadere.
minister A 8. bello datus, duci 15 28. veneni 12 66. sermonum H 2 99. ministri stuprorum eius 6 48.
ministerio acerrimo iuvare aliquem 6 43. divino electum H 4 81. in ministerium luxus dispersis militibus H 3 76. ministeria militum vulgare 1 6. principatus H 1 58. e ministeriis secretioribus liberatus A 40. servilibus ministeriis militare otium redimebant H 1 46. servilibus desolatus v. desolare.
ministra dei insula 12 61.
ministrare pecuniam 4 28. viros armaque imperio H 4 12. scitilibus H 1 48. semina bello H 2 76.

ministrant velis G 44. ministrandis equis fessae Galliae 2 5.
 minimus locus, *infimus* O 8.
 minores, *impares* 1 13. *qui per adversam fortunam deterioris conditionis sunt* 15 16. *opp. et praevalidis et loqupletibus* 15 20.
 minus triennium A 9.
 miraculum per aciem, *admiratio*, *stupor* H 3 25. miraculi causa nihil compositum 11 27. in miraculum corrupta 4 11. miraculo magis quam metu H 5 23.]
 mirum fuit, *mirati sunt homines* 2 37. mirum dictu H 4 84, 5 6.
 miscere se, *adiungere* 1 21. H 4 53 et 55. coetus 1 16. consilia H 2 7. A 38. cuncta clamoribus H 5 22. ictus A 36. dextras 15 28. in unam tres legiones 1 18. pericula sua cum sorte damnati 16 34. se victoriae H 3 17. usibus magnis partem valentissimam imperii A 24. miscuerant coniurati cum Vestino 15 68. misceri partibus, *adiungi* 4 44. voluptatibus vulgi civile Augusto visum 1 54. miscentur acies 2 25. miscebantur nec vitii nec virtutibus H 1 9. miscentur auxiliariis galeis H 1 38. mixtus inter bona malaque 6 51. malis bonisque artibus H 1 10. mixti artibus, moribus, affinitatibus nostris 11 24. necessitudinibus et propinquitatibus H 2 80. seditiones H 4 68.
 miserari facunde 1 39. nobilitatem domus, *quod tam nobili in domo hoc accidisset* 3 17. miseranda alimenta 6 23.
 miserationem addere alicui 3 22. miseratione clausit viam 1 66.
 misereri A 15 et 38.
 miseret me vestri H 4 58.
 miseriae temporum 1 74. miseriorum exemplum atrox 4 28.
 misericordia cum accusantibus erit 2 71. misericordiam Caesaris praevire sumpta morte 3 50. elicere H 3 58. ad misericordiam Parthorum fugere 6 14. misericordia nulla cuiusquam 11 32. ex misericordia periculum H 3 66.
 misericors A 9.
 missilem ignem iaculari H 2 21.
 missio honesta H 2 67. ignominiosa

H 3 57. missiones promiscuae H 2 69.
 missu Germanici 1 60. patris prosperam pugnam facit 3 21. principis obtinere imperium 2 43.
 mitescit seditio H 2 18. legio pace et otio H 2 67. fruges A 12.
 mitigare secreta patris, *lenire invidiam tristis vitae et secretae, qua pater offendeat cives, versando inter homines et civiliter vivendo* 3 37.
 mitis, *aequus, benivolus* 4 17, 11 20. miti obitu excessit 3 19. mitior paenitentiae A 16. spes 15 64.
 mittere rem in discrimen H 2 40. perdomita Britannia et statim missa H 1 2.
 mobilis paenitentia, *ad paenitentiam* A 13. mobilis provincia H 1 11. mobilissimus ingenio H 1 24.
 mobilitas ingenii H 1 7. volgi H 5 8.
 moderari fortunae 15 5. exundationes 1 79. moderans verbis 6 2. quibus Silius moderabatur, *praeerat* 1 31. moderabatur cursui, *tardius navigabat* 2 70.
 moderatione meliorum dirempti (iurgantes) H 2 53. moderatio rerum prosperarum 12 37.
 moderator O 36.
 modeste distraxit partes, *sensim, sine turbis* H 2 68. modeste habitae opes 4 44.
 modestia, *moderatio* 1 4. disciplinae H 2 12. hiemis 12 43. vitae 2 52. intemerata seditione 1 49. cf. H 4 45. modestiam precari 4 7. ad modestiam compositi H 2 27. modestiam suam eorum ardori non parem, *ad resistendum* H 3 70. modestia pari cetera tractentur, *in ceteris nihil praeferatur ceteris civibus et secundum leges iudicetur* 3 12. modestia subita H 1 83. *mediocritas* 11 1.
 modestus sensus edicti 1 7. modestum exemplum, *modestiae* H 2 64. modesta servitia Caesaris 4 7. ad externa modestiores H 4 72.
 modicus dignationis 4 52. privatis aedificationibus 6 45. originis 6

39. senator 11 7. voluptatum 2
73. severitate 6 30. modici egres-
sus 15 36. ad modicum redactus
H 5 9.
- modus magistratum nullus, *quem
ipsi imponant*, O 40. difficilis ini-
tio caedis orto H 1 39. omnium
rerum arduus H 1 85. modum
adiicere v. *adiicere*. fortunae exi-
gere ab aliquo H 2 20. modum
in nostrum, *more nostro* 6 4. se-
mel assumpti tenebantur prorsus
sine modo 4 6.
- molares provolvunt H 2 22.
- moles magna insidiarum, sed im-
prospera 14 65. externa ingruit
H 3 46. molis capax 1 11. plus
ei adversus ignaviam militum quam
contra perfidiam hostium erat 13
35. molem fortunae suae omitte-
re, *apparatum et comitatum ei
convenientem* 15 52. mole hand
magna trahi in sententiam 2 78.
belli tota sequi H 1 61. mole
maiore concursus 2 46. mole tota
regni ultum ire 6 36, 15 2. mole
publicae viae labefactae aedes
1 75. moles operum H 4 28.
- moliri castra in hostili solo 11 20.
crimina et accusatorem 12 22.
famem populo Romano H 1 73.
fores 1 39. portas H 2 22. ex-
terna H 3 5. res externas astu
et consiliis 6 32. paululum ad-
versus formidinem praesentem 15
63. sibi imperium H 1 5.
- molle affluentia 16 18. ingum G 1.
in mollius relata 14 39. mollia
consulta 1 40 et 72. molliora 12
46. H 4 32. mollius 2 30. H 1 74.
- molliter habere 1 54, 2 66.
- mollitia corporis, *impudicitia* 11 2.
nivis H 1 79.
- mollities caeli 12 66.
- momentum aliquod liberti G 25.
grande H 2 86. socii aut adver-
si H 1 59. momento temporis
flagrabat ingens bellum H 2 86.
illo temporis momento H 4 82.
non uno aliquo momento sed
omnibus diebus O 6. momenta
deficientis nuntiantur A 43. mo-
mentis brevis vertuntur summa
5 4.
- monere, *cum infinit.* 6 7, 11 1, 13
37. H 5 24. monet sitis 15 45.
moneri verberare, *castigari* 5 9.
- monet eum ne 11 1. *iubere* 12
27. monuit insectandi 2 43. in
posterum 4 16. monitos colligi et
propinquare 1 63.
- monitus equorum G 10. fulminum
H 1 3. monitu factorum H 1 22.
- monstrare, *tradere, exponere* H 2
50. urbem dicuntur duces militi-
bus, *cum ostendunt spem eius di-
ripendae* H 3 28. monstrabantur
ea ambage, *eo oraculo significa-
bantur* 12 63. monstratus fatis
A 13. nomine vetusto et propia-
quitate Galbae H 1 88.
- monstrator hospitii G 21.
- monumenta Aemilia, *opus ab Aemi-
liis vel Aemiliis structum* 3 72.
- monumenta de uno tantum aedifi-
cio publico 3 23. belli compone-
re H 2 101. memoriae humanae
antiquissima impressa saxi 11 14.
- mora arrogans, *quam arroganter
sumit reus* 3 7. subdola ib. mora
subvertere probationes scele-
rum ib. morae nihil interiacebat,
*nullum aedificium, quod vim in-
cendii moraretur* 15 38. mora
aeger H 2 40.
- moralis pars O 30.
- morari supremas tabulas 16 14. pars
morans, pars festinans 15 38. mor-
antur mulieres pacem luxu, bel-
lum formidine 3 33.
- morbus exitiabilis comitalis 16 5.
morbo corporis aeger H 3 38.
- morientis libertatis vestigia 1 74.
moriendi contemptus H 5 5.
- mors indicta 12 65. permissa sine
arbitro 16 11. pessima, *ingloria*
2 71. mortis arbitrium liberum
permittere alicui 11 3. constantia
1 53. ad mortis sumendae con-
stantiam sufficere 13 30. mortis
exactor 3 15. morti obvius v. ob-
vius. deprecare quem 1 23. mor-
tem differre v. differre. morte
mortem exsequi v. exsequi. fes-
tinare in se 4 28. invenire dex-
tra infelici et ictu suo 1 61. in
mortem afficit eum vulnere 4 45.
afflicti strage 4 62. morte for-
tuita absumptus 2 4. morte mu-
tare quid, *mortis metu* H 2 14.
mortes crebrae in vulgus H 2 93.
obitae 16 16. multae perpetratae
iussu eius 11 29. mortium imago
omnis H 3 28. laudatis antiquo-

- rum moribus pares exitus H 1 3. mortes promptas facit metus 6 29. in mortem parentum pecunias dare 11 13.
- mortale ultra gaudium accipere quid 15 23. mortali opere contacti equi G 10. mortalium quisnam esset H 2 72.
- mortalitatem explere 6 50. mortalitas communis 16 13.
- mos illis intelligere Italia H 4 83. mos, mores 1 4 et 35. 4 28. obsequii 1 19. mos (*carpentis utendi*) sacerdotibus ac sacris concessus 12 42. liberos vesci sedentes 13 16. in more erat munificentia publica 3 77. ut moris est H 1 15. moris adscripti auctor 3 55. moram atrocitas 4 13. morum constantia v. constantia. morum diversus 14 19. indoles est iis O 7. alicuius peritus 1 20. morum Tiberii id quoque fuit 1 80. moram spernendus 14 40. morum tempora diversa Tiberio 6 51. via alia Tiberio quam Augusto 1 54. moribus patriis impar 6 32. moribus nostris mixti 11 24. moribus corruptis agere 6 27. moribus inquires 6 18. in moribus aliquid labat 2 33. mores alicuius allicere, *similitudine morum eius benevolentiam consequi* H 2 5. in mores externos proruperat saevitia, libidine, rapto 2 74.
- motus intumesceat 1 38. implacabilis 1 32. nullo motu terrae nutavisse sedes suas 4 55. motu undique pari, *impetu undique facto* 13 39. motus animi quibus misericordia concitatur O 21.
- movere, amovere, remove 14 32. moveri, *removeri*, pelli 14 60. moveri a libertate, *eius dulcedine capi* 15 52. motae res, *motus orti, bellum* 1 57. mota regna et provinciae 2 1 et 43, 3 32. motis rebus facile reperitur dux 14 61. mota semina belli 4 27. movere offensiones 1 76. classem 15 46.
- mox, deinde 4 3.
- ad mucrones adducere rem A 36. infestis mucronibus H 3 85. strictis H 5 22. Britannorum gladii sine mucrone A 36.
- mulcatum corpus, *ex aqua emersorum* 1 70.
- mulcere animos militum H 1 39, 4 72. vulgum H 3 10.
- muliebris fraus 2 71, 11 3. muliebre fastigium 1 14. muliebri cupidine incendi, *stimulante muliere* 4 39. impotentia mater 1 4, 12 57. muliebres amicitiae, *cum mulieribus* 5 2. offensiones 1 33. muliebribus causis perdita, *quales inter se mulieres odiorum habere solent* 12 64. muliebricia 11 36, 14 60.
- muliebriter 13 13. A 28. infamis ob libidines 13 30.
- multa G 12.
- multare G 12. H 1 66.
- multus, magnus 4 18 et 44, 5 8, 6 30. multae vestis iniectu opprimi 6 50. multam post noctem 3 15. multa nocte H 3 77. multo iam noctis H 3 79. multum superque vitae 4 39. multum fluminum A 10. hominum H 2 78. in multa pace H 1 77. velut multa pace H 4 35. multum post mortem eius 5 3. multo usu maris laetabatur apud Puteolos 15 31. multa laudis et artium 3 55. apud multos, *si multi sint* 3 10.
- munditiis multis adolescens 4 28.
- munia ducis induere 1 69. imposita exuere 4 39. implere 3 31, 15 69. legum et magistratum in se trahere 11 5. rei publicae exsequi 1 11. Romanorum (*militiae Romanae*) aegerrime tolerabant legiones 13 35. sua sustinere 2 53.
- municipalis adulter 4 3. aemulatio H 3 57. ambitio 4 62. favor H 3 43.
- in municipii modum exstructus locus longa pace H 1 67.
- munificentia publica v. publicus. munificentiae principis adhibere v. adhibere. munificentia ea milies sestertium collocatum 6 45.
- munimenta, *subsidia* 1 3. aggeris 14 25.
- munitus latera concaedibus 1 50. potentia O 5.
- munitores 1 64.
- munus. muneri tui id primum habeo 14 55. munere capessendi vigintiviratus solutus 3 29. publico omni liberantur, *tributo* 3 29. munera tua erga me aeterna erunt 14 55.

- suprema erga memoriam alicuius 3 3. munus vacationem redimere 1 17. muneribus alicuius obniti 14 53.
- murmur fractum G 3.
- muros angere v. angere. detrahare urbi H 4 64. solidare H 2 19.
- mutabile vulgus subitis H 1 69. cf. H 2 92. remigium G 44.
- mutare placitas semel artes 2 66.
- ad metum spes alicuius 13 9.
- bello imperia servilia, et libertos regios 4 23. constantiam vocis egregiae *semel emissae* nullis terroribus aut morte H 2 14.
- principem *expertum iam* H 3 44.
- promissum O 24. mutant hostes fortunam praelii H 2 23. mutant beneficia libertos 13 26. sedes nullo motu terrae 4 55. mutari ad paenitentiam 6 37, 2 33. in paenitentiam H 4 7. 6 32. mutatus mensis Maius Claudii, Iulius Germanici vocabulis 16 12.
- multa duritie veterum in melius mutata 3 34. miseram pacem vel bello bene mutari 3 44. mutantur non perinde a parentibus liberi quam ab impudicis adulteri 13 21. non mutabatur gens, quin bellum exerceretur castrisque legionum premenda foret 12 32.
- mutata a militibus quae per seditionem verterat vulgus 14 61.
- mutatione temporum dimissus H 1 58. mutatione eminentum A 28.
- mutuari domum O 9. cf. 24. praesidium ab audacia 1 38.
- mutis animalibus datam libertatem H 4 17.
- mutuum accipere a privatis H 4 47.
- nando incesserat fontem 14 22. periti imperitque nandi H 5 6.
- nascendi sors 4 20. natus ex se 11 21.
- natalium dedecus 11 21.
- natio et gens *distinguuntur ut totum a parte* G 2 et 38. nationes gentiles v. gentilis. Alpium 15 32. praetextae Rheno G 33. vastare A 22. nationum iusfima Italia 13 30. nationibus propriis distincta gens G 38.
- natura insita mortalibus, *seq. infinit.* H 1 55, 2 20. despecta et nullius ausi capax 13 47. succini G 45.
- navale stagnum 14 16.
- navare alicui bellum H 5 25. flagitium, *operam ad fl.* H 4 59.
- navigabilia inter se littora facere 13 53.
- naviganti celerrimum oppidum v. celer.
- navigatio maris hiberni 3 1.
- naves claudae, raro remigio 2 24. habiles velis 2 6. citae remis ib. planae carinis ib. plano alveo 14 29. ministrantur velis G 43. uterolo 2 6.
- nauticus miles A 25.
- necdum H 2 18. et necdum H 1 31.
- necessitas armorum, *belli suscipiendi* H 2 84. donativi (*capiendi*) usurpata militibus in pace quoque H 1 18. senatoria 11 24.
- necessitatis gnarus, *intelligens se cogi neque evadere posse* 2 67.
- ad necessitatem belli detrusus 3 43. in tanta necessitate, *cum ei tanta vis adhiberetur* 15 57. necessitate uti, *ei se accommodare, s. uti extremo refugio* 16 11.
- supremae necessitates fortiter toleratae H 1 3. necessitatum et libidinum socius 2 27. necessitates, *expensae necessariae* 1 11.
- usus necessarius G 15. temporum necessitates H 4 44.
- necessitudo, *necessitas* 1 9, 3 40 et 64. legis 4 20. levis 3 29.
- necessitudines, *necessarii* H 3 59.
- misciscere O 5. necessitudinibus mixti H 2 80. inmiscere sibi aliquem 4 41.
- nectere moras H 3 52, 4 68.
- negligens amicorum inimicorumque H 3 38. cum vis negligeretur, *contemneretur, nil efficeret* 12 45.
- negligenter G 17.
- negotiatores 2 87, 14 33. H 2 8, 4 15. A 24.
- negotium novum importare sibi O 3.
- in negotium aliquod incidere O 9.
- negotiis permisceri 4 40.
- negotiosi et rebus intenti O 7. dies et sacri 13 41.
- nemo unus v. unus.
- nemus castum G 40.
- nequitia H 4 42.
- nervo firmata scuta, *corio* 2 14.
- nervis aeger 15 45. nervi belli civilis pecuniae H 2 84.

- nescius culpa alienae, *expers* 4
 20. nescium habebat, *ignorabat*
 16 14. *adde* 1 59. nescios inva-
 dere, *nec opinatos* H 4 37. nescia
 manus, *plaudendi* 16 5. nescia
 tributa, *ignota* 1 59. nescia to-
 lerandi 3 1.
 in neutram loqui de re aliqua, *nec*
bene nec male H 3 32.
 necem praeparare alicui 14 24. pa-
 trare 2 88. in necem eius mittit
 equites H 4 50. neces H 5 8.
 nexes legis exsoluti 3 28. firmi 4
 62. sanguinis G 20. ramorum G
 46.
 nihil, *non* 3 1 et 48, 6 29. A 29.
 nihil aliud quam - firmavit 13 41.
 nihil tam ignavum, *nemo tam*
ignavus H 1 79. nihilque, *nec*
quidquam 6 28, 1 32.
 nimius iam, *iusto potentior* H 3 52.
 nimius sermonis H 3 75. com-
 memorandis H 4 80. nimii ver-
 bis H 1 35. rebus secundis H 4
 23.
 nisi quod, *praeterquam quod* 14 13.
 nisi si 6 25.
 nisu adjuvare evomentis 11 6. nisu
 nullo ad resistendum 3 46.
 nitent marmore templa O 20.
 niti, *eniti* 4 51. *fretum esse* 3 62.
 niti ut 1 11. impense pro aliqua
 1 34. cuneis H 3 29. nixum per
 tot annos regimen 14 54. visere
 nitentem, *volentem* 2 54.
 nitor descriptionum O 20. et alti-
 tudo O 21. ac laetitia v. laetitia.
 nix abdebat A 10. nivis altitudine
 et mollitia hauriebantur H 1 79.
 nobilitas acta sine probro 3 32. per
 matrem ei ex familia Julia 14
 22. Sabina Attus Clausus 4 9.
 in familia vetus H 1 49. inge-
 nita 1 29. nobilitatem ac decus
 adstruere alicui v. adstruere. (ali-
 cuius) invare pecunia, *ut eam*
tueri eaque digne possit vivere 2
 48. nobilitas et modestia oppo-
 nuntur H 1 30. nobilitas eque-
 stris A 4. veterinam usui publi-
 co postponere 12 53. nobilitate
 paterna complexus multas fami-
 lias 15 48. nobilitatibus externis
 mitis 12 20.
 nobilitata O 37.
 nocens legibus H 2 86.
 nolle libertatem publicam 3 65.
 nomen exsilii, *ipsum exsilium* 4 44.
 triumphale domui H 2 77. ser-
 vatoris assumpsit sibi 15 71. no-
 men inserere famae O 10. nomi-
 nis aliquid in nobis est O 11. in
 nomen alicuius familiamque trans-
 ire 12 26. suum adsciscere ali-
 quem 3 30. nomine eo supplica-
 tiones decretae 15 23. captivita-
 tem feminarum suarum nomine ti-
 ment G 8. vetusto monstratus, *ob*
antiquam nobilitatem H 1 88. no-
 mine principis constituta res pu-
 blica 1 9. nomine tenuis usurpa-
 tae oppugnationes urbium 15 6.
 nomina aerarii oblitterata retra-
 here 13 23. equitum Romanorum
 praevalida 12 60. legionum sup-
 plere, *vel ipsas legiones vel*
legionum numeros H 2 57. S. P.
 Q. R. advocare sacramento H 1
 55. nominibus propriis, *nominati-*
um singula 1 35. nominibus vil-
 larum XII insidere 4 67.
 nominatione consulum additis 6 45.
 noscere, *agnoscere* 4 35 et 62, 15
 60. H 1 90, 2 72. *cognoscere*
 4 33, 6 10, 12 24 et 60. H 2
 37, 3 21. *explorare* 2 12, 16
 2. *scire* 1 48 et 62, *visere* 2 52.
 noscitare ducem H 2 12.
 nota impressa G 10. notae atroces
 additae nominibus Caesarum 2 30.
 allevatae H 1 52.
 notabilis celebritate occurrentium
 introitus A 40. notabili tempe-
 state H 1 38. ob aliquam nota-
 bilem illa die operam H 1 44.
 notabilius turbare H 1 45.
 notescere 1 73. consiliis bonis 4 7.
 notio, *cognitio, iudicium* 3 59, 6
 12.
 notitia nostri inest ei 15 31. noti-
 tiae aliquid in nobis est, *famae*
 O 11.
 nota per eos dies mors, *celebrata*
 H 3 38.
 novacula H 1 72.
 novare res H 4 14.
 novercales stimuli 1 33.
 novitas vultus H 1 75. sub novi-
 tate stupri cuiusque flagitia eius
 perscripsit 16 20.
 novus dux delictis hostium, *qui ea*
non vidit committi A 16. novum
 obsequium, *novo principi prae-*
standum H 3 59. novae cupidi-

- tates, *rerum novarum* H 1 24. coloniae 1 59. novae gentes, *recens subactae* A 38. spes v. spes. novissima libido ruentis fortunae v. libido. novam in familiam intulit imperium H 2 48. novissima exempla meritis 12 20. metuere 12 68. (alicuius) expectare 6 50. novissimis superest tempus, *nondum mors instat* 5 6. novissimi in culpam 1 28. novissima securitas v. securitas. novissimum mare 2 24. A 10. servitium 16 11.
- nox concubia 1 39. H 3 69. festa 1 50. ludicra sollennibus epulis ib. minax et in scelus eruptura 1 28. eadem coniunxit rogam et necem Britannici 13 17. exhausta H 4 29. vigilata convivio 13 20. cadit infra caelum ac sidera A 10. ducit diem v. ducere. noctem assumere v. assumere. valare, *se noctu* G 30. noctis furto aggressi hostes A 34. successus, *rei per occasionem noctis gestae* 4 49. nocte incipiente H 1 80. nocte ac laetitia incalescere H 4 14.
- sine noxa sidunt naves 2 6.
- noxia conscientiae 6 4.
- noxius, *consors, particeps* 5 11. noxia tabo humus v. tabum.
- nubendum post Drusum 4 40.
- nube ipsa (pulveris) operire hostes H 2 2. nubium globo atro effusa grando 2 33. tractu immenso validus auster ib.
- nudae brachia G 17.
- numine oblatum 13 41. numinum simulatio, *de eo qui se deum fingit* H 2 61. numinis loco habitam G 8. inter numina dicatus 1 59. numina inferna, *manes* 2 69.
- numerare, *recensere, commemorare* 1 35, 2 71. vacationes, *pretium pro iis persolvere* H 1 58. numerari post aliquos H 2 77.
- numerosior orator O 25. numerosissima civitas A 17.
- numerus magis quam colonia 14 27. numerum sequem onerare armis H 4 15. numero aucti 2 25. gliscere v. gliscere. numeri, *cohortes* A 18 et 32. legionum H 1 87, 2 69. A 18. per omnes eloquentiae numeros isse O 32.
- numeris iisdem persequi ex pluribus audita O 1.
- nuncupare adoptionem H 1 17.
- nuntiare *cum infinitivo, iubere, monere* 16 11. it. *denuntiare* 2 79. insontem, *pronuntiare* 13 32.
- nuntius assequitur eum 2 75. nuntio deprehensus v. deprehendere. nuntii longinqui, *ad procul absentem perferendi* 6 39. praecipites H 2 6. nuntia malorum prodigia, *prae-nuntia* 15 47.
- nuptiales faces 15 37. tabulae 11 30.
- nutare motu terrae 4 55. e navibus H 2 35. pavoribus H 2 76. discriminare H 4 52. nutantem fortunam occupare H 1 56. Galliae nutantes H 1 2. Germanica vexilla nutavere H 1 31. tricerarchi H 2 9.
- nutrire pacem marcentem G 36. similitudines implacabilium H 3 53.
- nutricis cella O 28. nutricibus delegare natos G 20.
- ob luxum egens, per flagitia infamis 6 7. ob rem publicam obire mortem 2 83. ob rem pecuniariam disceptare 6 5. ob metum defixus 1 68.
- obices saxorum H 4 71.
- obiacet Aegyptus H 5 6. flumen H 2 32.
- obiectare consensu 1 44. *obiicere* 2 5, 4 11. H 1 60, 2 33.
- obiectus molium 14 8. obiecta montis arcentur venti 4 67.
- obiicere alicui Chaldaeos, magos, interrogatumque Apollinis simulacrum 12 22.
- obitae mortes 16 16.
- obitu miti excessit 3 19.
- oblectare otium O 10.
- oblectationis apud vulgum levissimae ludicrum 4 14. oblectationi oculisque cadere G 33.
- oblidere fauces 5 9.
- obligatas venas 16 19. Galliae obligatae dono civitatis H 1 8. efficacius obligantur G 8. cf. 21. tibi obligatus O 9.
- obliquare crinem G 38.
- oblique castigare 3 55.
- oblitterantur coningia per plures annos, *per absentiā diuturnam in modum discidi* 3 34. oblitterare vetustos ritus, *in oblivionem et neglectum adducere* 11 15. sedi-

- tionem 1 51. obliterata retrahere ad saevitiam novam 15 73. obliteratum cladibus maioribus damnum H 2 66.
- oblivione pari dimittere praeterita et instantia H 2 36, 4 9. ad oblivionem procedere sacramenti 15 65.
- obviti trahentibus 1 21. muneribus alicuius, ea recusare 14 53. manna hostibus H 2 5.
- obnoxius amori uxoris 16 6. emulationi, odio, privatis affectibus, qui potest iis capi et abripi 3 58. obnoxius infidis consiliis H 3 55. obnoxia urbs incendiis 15 38. obnoxia morbis corpora H 2 93. obnoxius assentator H 1 1. duces H 2 56.
- obruere famam et curam successoris A 17. praefectos telis H 2 15. hostes H 2 21. obruitur animus miseratione et cura, quo minus fortia consilia admittat H 3 67. obruta dimovere, ruinas 4 63.
- obscurus adversus alios, uni incautus 4 1. tegendis sceleribus 6 24. obscura natura, tecta A 42. nex longinquitate exsilii 1 53. obscurum noctis attinuit victorem H 2 14. obscuro adhuc coepit lucis H 4 50. obscuro diei 11 39. nunquam obscura, etiamsi obumbratur H 2 32. obscura credere, quorum incertus eventus H 1 22. obscurae artes H 1 3. vultus obscurus, simulatus 1 33.
- obsequium deforme 4 20. novum v. novus. obvium H 1 19. erga aliquem exuere 3 12, 13 13. ad obsequium animo evaluisse 6 44. imperatori reddere 1 43. obsequii amor 1 28. mos 1 19. obsequio celebrare aliquem 16 33. obsequii gloria relicta nobis 6 8. in obsequium regentis paratus O 41. obsequia 1 40. mala, in rebus malis 2 55. obsequia meliorum nox abstulerat H 1 80. obsequiis protegere claritudinem suam 3 65.
- ad observandam (s. colendam) fidem invitatus H 1 87.
- observatio auspicio G 10. observos H 3 73, 4 37.
- obsidere hibernis H 4 23. bellis urbem 3 34. obsidere Apenninum, transitum per Ap. H 3 55.
- obsidioni concedere v. concedere. obsidium exsolvere 3 39. obsidium liberare H 4 37.olvere 4 34. urgere H 4 28. subire v. subire. obsidio datus, obses 11 10. obsidio circumdare urbem 13 91. obsidia aspernari, nolle obsidendis locis bellum gerere 3 21. urbium capessere v. capessere.
- obsignare tabulas testamenti illustribus viris 14 40.
- obstistere falsis, vanum rumorem inhibere 2 82. ruentibus H 1 82. obstitit inquiri 11 34.
- obsolescit laus 4 26.
- obstinante Vespasiano ad obtinendas iniquitates H 2 84. obstinatus claususque 3 15. obstinatos inter se H 3 29. obstinata severitas 15 21. fides H 5 5.
- obstinatio fidei Blaeso fuit H 3 39. eadem adventantis exercitus H 2 46. viris feminisque par H 5 13.
- obstrepere seditiosis vocibus H 1 72. sibimet verborum tumultu H 1 85.
- obstringere aliquid, affirmare 1 14, 4 31. clementiam suam crebris orationibus, testari 13 2. obstringitur gentili quisque religione, more iurandi genti suae solenni 12 34. obstringuntur inter se tacito foedere H 1 54. obstringere se matrimonio alii 15 53. Vitellio obstricti H 1 70. in verba Othonis obstricta H 1 76. obstrictum meritis suis principem H 2 37. obstricti in omni flagitio 11 2. obstringere pace, ad pacem redigere 2 26.
- obstruere Alpes, praesidiis occupare H 3 1. obstruxit civitatis suae aures H 4 69. obstructae strage corporum viae H 2 44. mentes H 3 21.
- obstupefacere H 4 22 et 46. A 18 et 25.
- obtegere cetera flagitia magnitudine unius sceleris 13 33. obtegens sui, tectus 3 65, 4 1.
- obtemperare accusatori 11 24.
- obtenere diem nube atra H 2 56. curis luxum H 3 36. gens obtenditur lateribus G 35.
- obtentui esse H 1 49. fugientibus obscurum noctis H 2 14. obtentum habere 12 7.

obterere, *interficere, caedere* 15 11.

A 18. vires H 4 76.

obtestari, *affirmare* 12 5. H 3 10.

obtinere arbitrium rei publicae 6

51. curam aliquam, *muneris praes-*

esse H 1 46. leges 11 44. ini-

quitates H 2 84. Britannos, *Brit-*

tanniae praesesse 14 29. obtineri

oppidum, *relicto praesidio insi-*

deri 12 16. de obtinenda Arme-

nia bellum 13 34. quae obtineri

negabant 15 8.

obtractari a se urbanas excubias 1

17.

obturbare, *obstrepere* 3 34, 6 21.

sternere 1 66. obturbari vocibus

militum H 3 10.

obtusior iurisdictio castrensium A 9.

obvenere nobis pleraque digna co-

gnitu 6 7.

obversus ad sanguinem et caedes H

3 83. obversi ad aliquem 4 54.

in aliquem 16 35. H 4 16. ob-

versa militum studia H 3 11.

obversari in urbe inter coetus et

sermones hominum 3 37.

obviam ire periclitantibus clemen-

tia O 41.

obvius morti, *ad subeundam prom-*

ptus 16 25. obvia comitas 2 2.

similitudo rerum 4 33. obvium

obsequium 1 19.

etsi obumbrentur, nunquam obscura

H 2 32.

occanere cornua iussit 2 81.

occasio patefieri adversus me potest

H 1 84. occasionei terga patefa-

cere A 14. ad occasionem odii

privati abuti malis publicis 15 73.

verti v. vertere. in occasionem

retinere A 24. in occasionem gra-

tiae trahere mala publica 5 3.

occasione irae, *per iram, seu of-*

fensione orta H 1 65. occasionum

segnis 16 14. velocitas H 1 83.

ad occasiones infida gens 14 20.

occepit fatigare H 2 16. occepe-

runt magistratum 3 2.

occidione occumbere 12 38.

occulere, *tacere* 3 16.

occultare semet H 3 85 et 86. oc-

cultatus metu, *qui se occultaverat*

H 2 72.

occuletur H 2 13. occulebatur H 3

11. occultus consilii 6 36. odii 4

7. occultus hoc fert, *occulto* 4

40. sic occulti 4 12. per ocul-

tum subvertere, *occulto, fraude*

4 71. occulto habitu, *vestitu fal-*

so assumpto H 1 85. occultior

in luxus 4 67.

occumbere occidione 12 38.

occupare copias 1 10. domum affi-

nitatem 6 8. nutantem fortunam H

1 56. redentem Vitellium H 4 2.

pericula H 1 40. occupantibus

faciles H 2 17. occupatu proxima

loca H 4 15. apud eos plurimum

hiems occupat G 22.

occurrere cum precibus et magistra-

tibus H 1 62. iugulo, *admove-*

collum dextrae servi pugionem ad-

moventis 16 15. orationi, *respon-*

dere 14 55. praelio, *adiungere*

se ad pugnam H 4 16. occurrit

continuae violentiae (ignis) campus

ac velut vacuum caelum 15 40.

quae occurrunt non ambigua, *quae*

oculis proposita cuius facilia sunt

reputatu H 2 20.

occurrere H 3 17. occurrentes H 2

12 et 26.

occurso lembunculorum vecta in la-

cum 14 5. prohibitus, *ne princi-*

pi obviam iret salutatum 16 24.

oceanus victus A 25. oceani aper-

ta 2 23. oceano inexit milites

2 23. oceano abnsque petiverat

15 37. oceanum mare 1 9. H 4

12.

oculi primi in omnibus praeliis vin-

cuntur G 43. oculorum orbes H

4 81. tabes H 4 81. oculis ad-

huc insita caedes 15 29. oculis

(vulgi) contrectandum (corpus)

permittere 3 12. oculos figere in

terram H 4 72. deligere v. defi-

gere. hostium non tolerare, *aspe-*

ctum H 3 24. meos subtrahi (in

hac relatione) melius fuit, *rem*

non in meo conspectu agi 3 53.

adde A 45. oculis acribus intro-

spicere felicitatem aliorum H 2

20. insatiabilibus perlustrasse ca-

put Pisonis H 1 44. competere

v. competere. in oculis urbis H

1 37. utriusque exercitus H 2 35.

odisse, *silentio transmittere* 16 16.

odium redditum v. reddere. conne-

xum v. connexus. validum ad exi-

tia 6 29. perinde est pravis et

honestis (rebus) 2 2. odii atrox

13 22. occultus 4 7. ad odii pri-

vati occasionem abuti malis pu-

- blis 15 73. odium agitare ad-
 versus aliquem v. agitare. velare
 blanditiis 14 56. odium caedes
 Galbae addiderat Othoni H 2 31.
 in odium summum efferre aliquem
 H 4 42. in odium Vini H 1 12.
 odio condito eandem utilitatem
 fovere H 2 30. odia duratura ad
 caedem matris 14 1. strata H 2
 58. vivida 15 49. odiorum vetera
 nomina (*homines olim exosos*) ae-
 quare (*odium hominum in se*) H 2
 95. odia in longum facere v. ia-
 cere. promere, recondere 1 69.
 odiis et contumacia accendere ali-
 quem in alterum 1 53. mutuis
 Agrippinae invisus 14 3. uti ad-
 versus aliquem novercalibus 12 2.
 propriis infensus 12 18.
 odoribus struem rogi cumulant G 27.
 odoratus philosophiam O 19.
 offendere potentium animos O 2. au-
 res O 10.
 offensa haud dubia victoris H 2 2.
 offensas omisisset an distulisset,
 in iacerto fuit H 1 46. Catonis
 tui amas O 3.
 offensione gravi et dissimulata ali-
 quid addere 3 61. offensiones
 inanes et irritae, *opp. iis quae*
reipublicae causa suscipiuntur 3
 54. integrae v. integer. offensio-
 nes filii non dissimulavit, *pro-*
fessa est ab eo offensum esse 2
 42. accendere 2 57. populi mo-
 vere 1 76.
 offerre epulum plebi H 1 76. exi-
 tium alicui 4 2. familiam, *tor-*
quendam, de reo 3 13. filio figen-
 dos captivos H 4 61. gladiatores
 suo nomine 1 76. preces 14 22,
 15 25. rebus novis aerarium et
 pecuniam 5 6 et 8. se susceptu-
 rum 11 33. praestare 12 62. obla-
 tum numine 13 41. oblata in
 singulos annos quingena sester-
 tia 13 34.
 officere gloriae alicuius H 3 53.
 officere visui 1 23.
 officinas exercere armorum H 2
 82.
 officium augere, *plus ceteris prae-*
stare A 14. per officii simula-
 tionem milites adiuncti H 1 74.
 per speciem officii manum com-
 plexus 6 50. officii terminos ex-
 uere v. exuere. officio damandi
 cedere 3 22. legationum adve-
 nisse 16 5. officio in principem
 12 56. errasse et brevi in officio
 fore H 1 18. officium in princi-
 pem rati 12 2. officia caerimo-
 niarum magistratus exsequeban-
 tur 11 11. nautarum impedire H
 4 16. ad officia legum inbuere
 socios 12 32. prudentium cor-
 rumpere intempestive adiuvando
 2 23. venerantium cuncta ad Au-
 gustum verterat 2 1. per officium
 obvisus 1 24.
 offundere arae sanguinem H 2 3.
 offundebantur multa simul, me-
 tus etc. 11 20. quanto inopina,
 tanto maiora offunduntur 1 68.
 eo pavore offusum Claudium 11
 31. offensa oculis caligo H 2 80.
 olentem flammam alit G 45. oblit-
 terata et olentia O 22.
 ominis fidem implere H 2 78. omi-
 ne auctus v. augere. omnia laeta
 continuare alicui v. continuare.
 ad omnia rei vertere quid 15 74.
 H 1 86.
 ominabatur A 44.
 omittere maritum, *relinquere* 13 44.
 delationem 6 30. mentionem ali-
 cuius 3 18. nihil e libidinibus 6
 46. provinciam, *mutare consilium*
eo proficiscendi 15 36. vectiga-
 lia 13 50. urbem 3 47. omittere
 caput rerum 1 47. omittere reum
 H 4 6. omitti dicuntur a quibus
 custodes abscedunt 15 69. non
 omissum quin sciscerent multa
 2 27. nec nisi provecta nocte
 omisi sunt, *dimissi* 15 69.
 omnis ripa, *tota* H 4 26.
 onerare multitudinem, *augere ac-*
cessu suo H 2 87. armis nume-
 rum segnem H 4 15. curas pa-
 ventium H 2 52. curas principis
 1 19. onerare aliquem pretio et
 promisso H 1 25. onerabat li-
 centiam eius modestum exem-
 plum H 4 64. haec onerabat Se-
 ianus, *augebat verbis, ut gra-*
viora viderentur 1 69.
 onus arduum 1 11. onere novo
 tentatur amicitia et obsequium
 4 46. onera deprecari, *ut leven-*
tur vel tollantur, quae iam susti-
nentur 1 76. oneribus novis tur-
 bantur provinciae 4 6.
 onustus praeda famaue 1 21, 12

28. tergum vulneribus 11 15.
 onusta, frumenti vis camelorum
 15 12.
 opaca, nemore rupes H 5 3.
 ope divina H 4 78.
 operae theatrales 1 16. arenae 14
 14.
 operari, *sacrificare* 2 4. studiis 3
 43. materiis caedendis H 5 20.
 operire domestica mala tristitia 3
 18. privata vulnera malis rei pu-
 blicae H 1 53. pulsu sonituque
 equites H 3 2. operata offensarum
 H 3 65. operiri fores iussit 3
 15. opertus infamia 3 68. pala-
 damento H 2 59. operire reli-
 quias pagnae, *sepelire* 15 28.
 opes viresque H 4 19. imperii af-
 fectae H 2 69. opum, quibus do-
 mus ista immensum vixit, pri-
 mus accumulator 3 30. validus
 H 2 19. opibus Galliarum subui-
 xus 1 47. pervigere 4 34. invidi-
 osus esse, 14 47. opibus domo
 paratu speciosus 3 55. *sic et* 2
 2 auxit opibus, *copiis ad pom-
 pam regiam.*
 oppidanum ei genus 6 15.
 opimum casibus opus, *plenum* H 1 2.
 opinari maligne O 2.
 opinionem addere, *facere insuper
 ut homines opinentur* A 40. opi-
 nio est, tanquam portendat 14 22.
 opperiri aegritudinem, *eius eventum*
 2 69. senectutem principis 11 26.
 alienam stultitiam loco sapientiae
 est H 2 34. opperiri intentum
 aliis curis, *dum ei commodum sit
 te quidire* 13 54.
 oppetere mortem *quaesitam* H 2 24.
 oppidana lascivia 14 17.
 opplere circum spectaculis H 2 91.
 insulam in faciem stagni H 5 23.
 opportunitates locorum A 22.
 opprimere, *capere* H 3 43. *interfi-
 cere* 12 44, 15 24. bellum, *ex-
 stinguere* 11 1.
 oppugnationes urbium usurpatae
 nomine tenus 15 6.
 oppugnatores H 2 21, 3 71, 4 23.
 optio speculatorum H 1 25.
 opulentia immensa H 5 8. longa v.
 longus. priorem (*Aegypti*) opu-
 lentiam 2 60.
 opus amphitheatri, situm extra mu-
 ros, conflagravit H 2 21. (histo-
 riarum) opimum casibus, atrox

praeliis, saevum ipsa pace H 1
 2. operi invidere, *nolle tam
 praecclarum opus ab altero fieri*
 13 53. opere mortali contactus
 equus G 10. opera semifacta fu-
 ga percurrere v. percurrere.
 orare aliquid, *expetere* 6 24, 11
 10, 14 25, 15 45. H 2 14. ali-
 quem, *cum infinitivo act.* 6 2,
 13 13. *deprecari, veniam petere*
 13 25. tempus sermoni 14 53.
 causam, *agere* 6 29, 11 5, 13
 42, 14 19. O 7. oravit ut ex-
 strueret, *ut sibi liceret extruere*
 4 37. orandi nescius, *dicendi* 3
 67. validus 4 21. orantes O 6.
 oratio principis audita per quae-
 storem 16 27. orationes princi-
 pum incisae in aes et kal. Ian.
 recitatae 13 4. oratione fida lau-
 dare quem 1 52. tali scripsit
 confessionem 14 11. oratio au-
 gusta et lubrica 2 86.
 oratiuncula O 21.
 oratore eo subventum coloniae igni
 haustae 12 58. oratorum certa-
 men 16 2. saevitia in accusando
 2 34. oratoria eloquentia opp.
poetica O 8.
 orbari auxilio H 2 28. orbatus ac-
 colis flavius 1 79.
 orbis raptores A 30. prope ever-
 sum orbem H 1 50. orbis inest
 rebus 3 55. orbis continuus, ini-
 tio latiore in tenuem ambitum
 exurgens H 2 3. orbem coniun-
 gere G 6. orbes sinuare 6 37.
 orbitas pecuniosa 13 52. praevalida
 v. praevalidus. orbitatis pretia
 G 20. orbitati alicuius dedere
 quem v. dedere.
 orbus, *sine liberis* 11 26. orbas si-
 ne posteris domos relinquere 14
 27.
 ordiri magnifica de re aliqua, *in
 dicendo* 15 25. scelera alicuius
 15 51.
 ordo agminis in aciem assistit 2 16.
 insidiarum 14 24. insidiis com-
 positus (*talis*) ut 15 53. *senat-
 us* 13 48. H 2 52. navium,
naves ordine positae H 2 34.
 non idem inter nos rerum adver-
 sarum secundarumque H 2 77.
 ordo sceleris patefactus 4 11.
 ordinis sui cuiusque milites de-
 ducti 14 27. ordinem senatorium

exuere 2 32. H 2 86. ordine re-
motum reddit senatui 13 11. or-
dines abrupuntur H 3 25. or-
dines alti, in acie H 2 27. densi
H 3 63. ordines retinet centu-
rio, qui suum locum servat 1 44.
ordines redditi H 1 52. assigna-
re ordines et adimere ib. ordi-
nibus et subsidiis instructi 2 80.
ordinibus altis aliquem attollere
H 4 59. ordo Mutinensis, *decu-
riones* H 2 52.
origo mali Iudaea 15 44. origo
gentis, *auctor* 4 9. origo ei
utrinque gentis Claudiae 6 51.
origo illi e municipio H 2 50.
originis modicus 6 39. origine
nostri veneranda loca 2 54. ori-
gine Sabina 11 24.
oritur facultas 15 51. oriebatur in
nos plus vulnerum et pleraque
caedes 12 35. ortus matre libera-
tina 15 72. orto discidio 12 40.
orare aliquem provincia 4 2. mu-
neribus G 13. robur 14 56.
ornatus militaris, *arma* H 5 22.
tragicus 15 65. ornatu effulgere
13 13. festa domus 3 9.
ortus primus, *nativitas* 6 22.
os Beli annis H 5 7. Mosae H 5
23. in ore alicuius, in *conspetu*
H 3 77. in ore agere vulgi H 3
36. erat hostis, *adversus* 3 74.
in ore famaue erat Vespasianus
H 2 74. ore impudico alicuius
cadere 11 3. intento dicere O 11.
in maestitiam flexo 3 16. ore
Mosae Rhenus effunditur in Ocea-
num 2 6. cf. H 5 23. ore placidus
H 2 48. ore tenuis exercitus
doctrina 15 45. ora, *facies* 3 53.
A 36. seditionis multa, *multi se-
ditiose loquebantur* 1 31.
oscula iacere H 1 36. suprema pe-
tere H 4 46. brevi osculo exce-
ptus A 40. post breve osculum
digrediens 13 18.
ossa et macies O 21. ossa nume-
rantur O 21.
ostendere honorem in principem 4
64. licentiam 1 16. laudem stre-
nuis, solatium ignavis, exemplum
omnibus 13 35.
ostentare alicui bona sua 2 27. re-
bus novis aliquem 16 7. se in-
vicem H 2 63. militibus se 3 9.
ostentantes Vologesen a se pro

pignore amicitiae attineri 14 25.
luxus, adulteria H 1 22. prom-
ptas res alicui 12 12. *ostendere*
6 37. carmina, *edere* 15 49.
ostentator arte quadam omnium
quae diceret atque ageret H 2
80. periculorum et praemiorum
1 31.
ostenta inter aulae foedissima 15
34.
ostentui magis quam mansura dedit
iura H 1 78. iturus gentibus 15
29. corpora abiecta ostentui 1
29. ut ostentui esset, *insignis*
in oculos incurreret 15 64.
ostro vehi H 2 20.
otiosus (et disiunctus) in dicendo
O 18. quibus otiosum est con-
tendere 13 3. otiosae armatorum
manus G 44. militare nomen
grave inter otiosos A 40.
otium iners oblectare conversatione
scurrarum 12 49. velut peregrini-
um in urbe 14 50. segne tere-
re 14 39. H 2 34. usurpare 14
55. otium est iis conferre vetera
et recentia 13 3. otium castrorum
1 35. militare H 1 46. per otium
habiti 1 31. tribuni otium et sa-
litem flagitantes H 1 82.
ovans rettulit se de Britannis 13
32. sedem spoliis exercituum
ovantem H 4 72.
pabulum attritum 15 16.
pacaverat eloquentiam quoque tem-
porum quies O 38.
pactionibus foedis H 1 66.
pactus dies 13 38. pacta 15 28.
pacto matrimonii vincire aliquem 6
45. salutis accipere captivum,
pacta salute 12 20. pacta exue-
re 3 43. perfidiae firmare H 3 9.
transitionis rata apud Vespasia-
num H 2 99.
paedorem exuere 6 44.
paenitentiam agere sermonis sui O
15. amicorum praevenire v. prae-
venire. ad paenitentiam mutari 2
33, 6 36. ad paenitentiam primi
1 28. in paenitentiam verti H 2
63, 4 35. paenitentia mobilis v.
mobilis. paenitentia converti 1
45.
non paenitet clementiae ac severi-
tatis 3 51. cum non paeniteret
virtutis, *virtus non desset* H 2

19. ad paenitendum regressus 4
 11. paenula O 39.
 pagani, non milites H 1 53, 2 14
 et 88, 3 24 et 43 et 77.
 pagi trahuntur v. trahere. pagis G
 Semnones habitantur G 39.
 palam induerat societatem eius,
specie 12 13. ferre sententiam,
non dissimulare 1 74. laudares,
secreta male audiebat, quae pa-
lam faciebat H 1 10.
 palari 4 48. H 3 17 et 80, 4 18.
 pallens fama, *cuius anxia cura ter-*
ret homines O 13.
 pallores hominum denotare A 45.
 palmeta H 5 6.
 paludamento opertum H 2 59.
 paludatus H 2 89.
 palustris insula H 5 23. palustri-
 bus locis G 30.
 panderet modo sinum H 1 52. pandi
 viam H 2 4. aciem H 2 25, 4 33.
 pangere carmina 13 3, 14 16. pe-
 pigere H 3 65. ulcisci 11 9. ne
 deessent H 4 54.
 par, *idem* 4 57. H 4 54. *aequum* 1
 25, 6 3, 14 49.
 parare concionem H 2 79. dolum
 alicui 6 3. ferrum inter se 1 23,
 6 3. signa H 1 31. studia exer-
 citus 2 44. parat maturare nu-
 ptias 14 59. victoriam G 30. ul-
 toreum filium 6 33. parari foro et
 eloquentiae O 34. paratur mors
 Silani 13 1. parabatur sententia,
 qua lege repetundarum teneren-
 tur 11 6. paratus in res novas
 H 4 32. parati animi, *compositi,*
prompti ad aliquem accipiendum
 H 2 9. parata peccantibus pro-
 vincia A 6. praeda parata 15 2.
 paratus servitio H 4 2.
 paratus pro apparatu 3 52 et 55,
 6 37, 11 12 et 30, 13 17, 15 9.
 H 2 58 et 95. A 25. paratu fa-
 cinoris, *cum pararet* H 1 23.
 parcere voci et aspectui, *in conspe-*
ctum et colloquium alicuius non
venire 15 61.
 parcimonia, *minor sumtus* 14 21.
 parcus sanguinis civium H 3 75.
 parere socii iussi, prout bello con-
 duceret, *in omnibus quae usus*
belli postulare 13 8. parebant
 aequalius duci H 2 27. parendi
 amor H 2 19.

parere amicitias O 5.
 paries firmus et duraturus O 22.
 pariter probatus xx annis, *eadem*
tenore 6 11.
 pars consilii pacisque erat exerci-
 tum Vitellii spargi H 3 46. ea
 pars morum placebat H 1 14. et
 ipse Romanarum cladium pars
 erit 15 72. Seianus Iuliae domus
 pars 6 8. modica pars famae eius
 triumphalis honos 12 28. maero-
 ris 6 27. diversam partem susci-
 pere O 1. in partem accitus ad-
 versus omnes valet 6 42. in
 partem curarum additus H 4 26.
 in partem vocatus 1 11. agminis
 recipere comitantes, *tanquam*
partem 14 33. partem capessere
 famae victoriaeque H 3 64. re-
 surgentes in Africa partes 2 43
 et 76. H 2 68 et 85 et 86 et
 87 et 93, 3 60. secessionem iam
 id et partes et bellum esse 16
 22. ut surgentibus cum maxime
 partibus consulare nomen prae-
 tenderetur H 3 4. partium spe-
 cimen v. specimen. qui se par-
 tium Agrippinae vocent 4 17.
 partes iudicis assimilare 4 59.
 particeps, *consciis* 6 10. secreto-
 rum 1 6. ad secretum omne ali-
 cui 15 50.
 partivere inter se regnum 12 30.
 partiuntur G 26.
 partu gravida v. gravidus.
 parum effugerat, *vix* H 3 39. per
 se parum, magni momenti locum
 obtinuit H 3 8.
 pascit quotidie servitutem suam A
 31. pavisse oculos H 3 39.
 passim disperguntur 6 50. passim
 edere conscios 15 57.
 pastus pererrare 4 25.
 patefacere maiora 12 9. praedandi
 materiam 11 5. terga occasioni,
ut tibi a tergo noceri possit A
 14. patefecit solatium populo ex-
 turbato et profugo campum Mar-
 tis ac monumenta Agrippae 15
 39. patefieri occasio etiam ad-
 versus me potest H 1 84.
 patere locum adversus utrumque H
 4 17.
 paterni spiritus, *a patre accepti* 2
 43. paternae illi angustiae 1 75,
 3 52.
 patescit in civitates Germania G 30.

- patescit Romanum imperium usque ad rubrum mare 2 61. quantum introrsus in Pontum et Armenios patescit H 2 81. non poterat patescere acies H 4 78. latera oppugnantium ad ictus patebant H 5 11.
- pati tributa 6 41. G 43. patitur, tenem aciem planities 1 64. patiens arborum frugiferarum terra G 5. frugum solum A 12. fidei commissae gens H 3 5. veri O 8. patibulo affixus in annis H 4 2. in patientia firmitudinem simulans 6 46. patientiam libertatis alienae ostentare 6 38.
- patrare bellum, finire 2 26. H 3 64. necem 2 39 et 88, 14 44. remedium, quod opera manuum orisque peragendum H 4 81. patrata victoria 13 41. patrata formidine regis et minis Corbulonis 15 6. quibus patratis, peractis decretis 12 26.
- patrator maternas necis 14 62. patriam exuere H 5 5. inter patricios ascivit A 9. patrimi matrimonique H 4 53.
- patria benevolentia (in liberos fratris) 4 4. patrii amnes 1 79. epulae patriae v. epulae.
- patrocinari O 10. patrocinium exercere O 4. patulis urbis locis 15 40. patulam latitudinem 15 43.
- paucitas G 40. A 37.
- pavent venae (balsami) ferro admota H 5 6. paventium curas onerare H 2 52. incerta pavet 5 4. tristiores casum paveam H 1 29. veteres Othonis mores paventem H 1 50. exigere plagas pavent G 7.
- pavescent bellum 1 4. seditiosum exercitum 1 59, 14 30. eventu A 15.
- pavidus offensionum 4 38. ad suspensiones H 2 68. nandi H 5 14.
- panlatim meditatibus longam absentiam 3 31.
- pavor internus, falsus v. suis locis. hinc in omnes 6 50. praecipuus et cum praesenti exitio etiam futuri pavor subita exundatione Tiberis H 1 86. in praecipuo pavore Agrippina 12 64. pavoribus, cogitationibus periculorum, nutare H 2 76. pavores induere H 4 3.
- pauperies H 4 47.
- paupertas innoxia v. innoxius.
- pax ignava H 1 62. cruenta 1 10. incruenta 2 46. languida et soluta inter temulentos 1 50. marcentis G 36. pacis bellicae arbitria tractare 12 60. foedere accipere aliquem, qui offert societatem 12 37. pacis irritamenta A 20. emolumenta, quae tantum in pace haberi possunt 11 7. pacis modo effusi H 4 15. paci formidolosus vir insignis 11 19. in pacis summam nihil proficitur 13 38. pacem exuere 4 72. pacem nostram metuebant, imperium Romanum in pace 12 33. pacem morari luxu v. morari. nutrire marcentem G 36. pace componere animos rebelles 14 39. pace incuriosus, quia pax erat 4 45. in pace obtinebat duas legiones, ad nullum iis bellum utebatur H 2 1.
- peccare pecunia v. pecunia. peccantibus parata provincia A 6.
- pectus fervidum adhuc et compos mentis 15 70. toto pectore incumbam O 3. adripere O 28.
- peculator H 1 53.
- peculatus pecuniae publicae 13 43. peculiaris huius urbis vitia O 29.
- pecunia, divitiae 13 30. omnis res familiaris 2 33. militaris 5 8. pecuniae publicae avarus, parcus H 1 49. opulentus H 2 8. pecunia peccatum, largitione 1 40. adversum pecuniam firmus 4 35. erga pecuniam alienam diligentia 4 20. pecuniis mercari quid H 3 55.
- pecuniosa orbitas 12 52. senecta 3 55.
- pedester (dux) ante signa H 2 11. pedestris acies opp. navali H 5 15.
- pelago saeviente 15 46. pelago accipitur fluvius H 5 6.
- pellere umbrarum, deturbare telis 4 51. relegere 13 43. impellere, percutere 11 37.
- pellicere cunctos dulcedine otii 1 2. stupro 4 3. tentare, sollicitare 3 42. pelliciebat arma seditio 13 48.

- sub pellibus habitus miles 13 35, 14 38.
- penates, *res familiaris* 3 34. intra penates abolere, quae censuerint patres, iusserit populus 12 41. penates modici, *familia* 2 81. penatibus avi reddi 1 5 et 17. castra in modum penatium diligebantur H 2 80.
- penes eum auctoritas 6 44. penes eos initia pugnarum G 31. penes eos potentia, et si res verterit, formido 11 28. penes eosdem facti et saevitia et invidia 1 44. penes unum fore praemia 15 54. penes me erit exemplum H 2 46. penes incuriam causa potissima rei 4 16. penes rem publicam esse, *ab ea stare* H 1 57. quos penes potentia 11 28. *sic et* 15 1. H 5 8.
- penetrabilis altitudo inquirentium spatiis 2 61.
- penetrales dii Germaniae 2 10.
- penetrali sacravere effigiem H 5 4. in penetrabilibus siti, *locis remotissimis populi* A 29.
- penetrare amnem vado 2 68. animum altius 1 69. fores H 3 71. iter 15 27. altius 3 28, 2 36. nihil Tiberium magis penetravit 3 4. penetravit ad contumeliam senatus vox eius 15 20. penetrantia lacrimis et arte adulterae 14 1. ad penetrandum aptus numerus militum H 3 41. penetrare in vitam famamque alicuius, *scrutari* H 4 7.
- penitus ad Medos porrigitur Armenia 2 55. haurire philosophiam O 30. non in ripa sed penitus G 41. otium penitus auxit A 40.
- pensare exitu famam eloquentiae O 40. pensantur vulnera et sanguis aviditate praedae H 3 26. excidia castrorum ruinis coloniae H 4 72.
- pensi habet quid dicat O 29.
- penuria aquae H 2 39, 4 26.
- per condicionem H 3 65. *ut* 1 17 per nomen. per filium duxit legiones, *ei ducendas tradidit* 2 57. per quaestorem audita oratio principis 16 27. per licentiam militum vinctus H 2 11.
- peractus reus 4 21.
- perculit indicio 4 31. perculit eos atroci mendacio, *exterruit* H 2 54. perculerat damno finium civitates H 1 53. percusso Seneca, *fracta eius potentia* 14 57. percensuit cursim numerum militum 4 4.
- percolere non omisit eum 4 68. percolnit eos praefecturis et procurationibus H 2 82. percolere eloquentia A 10.
- percunctari consessum caveae, *quaerere de singulis ibi sedentium, quoniam sint* 13 54.
- percunctationes saevae 15 58.
- percursis beneficiis suis 4 40. officiis eius 11 3.
- percussorem vocat, *aliquem qui se interficiat* 2 31. percussore immisso exstinctus 3 16. obtulisse percussoribus ingulum H 1 41. se H 2 59.
- perdendi cura H 2 94. perditum sanguinis tantum, *fusum* 16 16.
- perdomare H 3 77, 5 1. A 10.
- perducere, *ad partes illicere* H 1 25.
- peregrinum velut in urbe otium 14 53.
- perennis aqua H 5 12.
- pererrare latrocinii G 46.
- perferre visu magnitudinem mali non toleravit 3 3. pertulit ventus violentiam ad vicina urbi 16 13.
- perficere decretum senatus 14 49. victoriam H 3 60.
- perfidiae locum quaerere H 3 4. pacta firmare H 3 9. in perfidia strenuus v. strenuus.
- perfidiosus animo 16 23.
- perfringere aerarium, *effringere, extorquere precibus pecuniam* 2 38. aggerem 12 31. stationes 1 64. cohortes et classes imp. R. *perrumpere, penetrare* 14 11. hostes, *eorum opera* H 2 21. *in acie de equitibus* 14 37.
- perfuga H 4 21. perfugae, *supplices* H 3 48. perfugas illicere v. illicere.
- perflugium paratum H 5 11. Dianae, *asylum* 3 62.
- pergere, *ire, contendere, abire aliquo* 1 40 et 41, 5 10, 6 27, 11 32, 12 66, 14 18, 15 55. iter 4 20, 15 27. pergit iter in viam sacram H 3 68. *agere* 1 28. pro-

- spere cessura pergerent *facere* 1
 28. trucidare pergerent H 1 40.
 periculosiores G 21. periculosius
 H 1 81. A 15. O 10. periculo-
 sissima A 33.
 periculum anceps, duplex 4 59. fa-
 cere insonti 13 33. v. *facere*.
 suum adicere consilio, non modo
 suadere, sed et operam suam ob-
 ligare H 2 76. sumere v. *sume-*
 re. in periculum ire v. *ire*. a
 periculo vacuus animus v. *va-*
 cuus. pericula occupare v. *occu-*
 pare. aliena deserere 13 55. in-
 tendere alicui 3 48. instruere,
 polliceri, ad pericula degener,
 praecipuus, v. *suis locis*. pericula
 sua miscere cum sorte damnati
 16 34. periculorum avidi H 3
 41, 5 19. delenimenta 2 33. gna-
 rus H 4 29. acrius periculum
 15 3.
 perinde quam 2 5, 4 20. quam si
 1 73. quasi 4 22. insigni familia
 ac perinde opibus 6 31.
 perit nihil praesentibus viribus, *de-*
cedit H 1 1.
 peritia morum alicuius 1 70. loco-
 rum circumveniri, *ab hostibus lo-*
corum peritis A 25.
 peritus prioris regiae 11 29. *cum*
infinitivo et accusativo ib. *do-*
ctus historiarum veterum H 3 37.
 perite audire 14 20.
 peritium arguebant H 4 41.
 perlexit Britannica auxilia H 4 15.
 perlaere, *respergere* H 4 53.
 permansit ira et dies 1 68.
 permeare saltus, *cum exercitu* 1
 50. permeant longius saxa et ha-
 stae tormentis excussae 15 9.
 permisceri consiliis alicuius 3 38.
 negotiis 4 40. permixtus flagitiis,
 intentus, *occupatus inquirendis*
 H 2 16. permixta bella H 1 2.
 permittere aliquem (*mittere, pati*
abire) ad fastigium patrum ca-
 pessendum 11 10. bellum alicui,
 gerendum dare 4 74. curas im-
 perii H 1 90. honores, *mandare*
 13 29. sibi plus occultae vocis
 aut silentii suspicacis 3 11. in-
 sulas, *ut in insulas exsulatum ab-*
cant 15 71. licentiam vulgo et
 satietatem 1 49. iurari permisit
 1 72.
 permoveor num verius sit, *dubito*
an non rectius 4 57. tantum mi-
 sericordiae permovet 3 23. mise-
 ricordiam permovent 1 21.
 permulcere militum animos H 3 57.
 permutatio mercium G 5.
 perniciabile 4 34.
 pernicies gliscit v. *gliscere*. *perni-*
ciem fecere haec illis H 2 70.
 invenire sibi aliisque 1 74.
 pernicitas pedum G 46. equorum
 adempta H 1 79. pernicitate equi
 profugus 2 68, 4 45.
 pernix genus H 2 13. pernice
 nuntii H 3 40.
 pernoctare in rostris O 36.
 pernotescere 1 23, 13 25, 14 8.
 perorare in reum 3 17.
 perornare senatum 16 26. v. *not*.
 perosus tarditatem veneni 16 14.
 laborem insolitum H 2 16.
 perperellere, *cogere* 12 50. aliquid
 pecunia et vi H 2 62. perpulit
 preces suscipere 13 54.
 perpeti gratiam iuxta et fastus 4
 74. ingruentes accusatores 6 38.
 perpetuitas disciplinae H 1 46. fa-
 mae O 13.
 perpopulari aliquos 14 26.
 perrumpere 4 40. hostem H 3 2.
 montem 12 56. Rhenum H 4 12.
 perrupit hostia semifacta opera
 fuga 15 7. perrumpuntur angu-
 stiae itinerum et altitudo tecto-
 rum solis vapore 15 43. perrupta
 castra (hostium impetu) H 2 15.
 ne quo adfectu perrumperetur,
 ne quem adfectum proderet 3 15.
 perscribere consensum senatus 13
 26.
 perseverum imperium 15 48.
 persistere *opp. desistere* 11 29.
 perspersum est templum 15 44.
 perstare in perfidia H 4 57. per-
 statum in bello 13 37. perstatat
 miles gregarius H 3 31 et 66.
 perstimulare spiritus sermonibus 4
 12.
 perstringere aures O 27. animos,
opp. mulcere H 1 85. leviter per-
 stringere 4 17. animum suspi-
 cem 1 13.
 persuasio de infernis eadem, caele-
 stium contra H 5 5. veneni ac-
 cepti 2 69. pluribus persuasio
 inerat contineri — H 5 13.
 persultare ut captam Italiam H 3

49. *vagari populabundum* 12 40.
 persultabant tripudiis et carminibus 4 47. silvas A 37. notis vadis H 5 15.
 pertentare plurium animos, *tentare*, *solicitare* H 1 25 et 29. pugionem H 2 49.
 pertinere rei publicae tantum pacis adversa H 1 89.
 pertinax pro Nerone fides H 1 51.
 pertinacia arma H 3 67.
 pertinet ad eos praeda, *his cedit* H 3 19. quo pertinuit, *quem usum habuit* 3 12.
 pertractare quaestionem O 1.
 pertrahere 6 1. A 42. O 17.
 pervasit in aedem Vestae H 1 43.
 pervaserat fama circumventi exercitus, et peti Gallias 1 69.
 pervastata conferendis pecuniis Italia 15 44.
 pervertere aliquem, *evertere*, *perdere* 4 12, 12 22. H 2 10 et 101.
 pervicacia, *constantia* 1 19, 12 20 et 35.
 pervicax irae 4 35. recti H 4 5.
 pervicacius amplecti aliquid obiectum v. amplecti.
 pervigere opibus et honoribus 4 34.
 pervigil et insomnis *distinguuntur: illud volentis, hoc inviti* 1 65.
 pervigiliis ac bacchanalibus propiora H 2 68.
 pervicere eum ut absisteret H 3 74.
 pervium illa exercitibus est H 3 8.
 pedibus emensa spatium urbis 2 32.
 pessima mors v. mors.
 pessum ituri campi 1 79.
 pestifer H 5 6.
 pestilentiae remedia O 35.
 petere alicui aliquid 2 31, 3 57, 13 10. aliquem insectationibus 2 55. devotionibus coningium 12 65. aliquem, *ad defectionem tentare* 14 58. Cremonam intendit H 2 22. fidem alicuius, *ad eum confugere* 12 36. gloriam facinoris 11 1. nationes, *ad eas contendere* 6 42. supra petere, *altius repetere* H 4 48. veneno aliquem 6 23. petita in fiscum bona 2 48.
 petitiones (*debiti*) resumere, omittere 13 51.
 petulantia castrorum A 16.
 phalerae H 2 89. G 15.
 piaculum furoris 1 49. piacula petita diis *placandis* 15 44.
 piare prodigia H 5 13. pietur scelus meo sanguine 1 42.
 picturam imitari G 16. videre O 10. picturas avehere 16 23.
 pignus sceleris datur nece legatorum H 4 57. pignore adiungit parentes eorum v. adiungere. pro pignore scribere testamentum O 13. frangi aspectu pignorum suorum A 38.
 pigrum mare G 45. A 10.
 pigebit A 3.
 piissimus A 43.
 pila muralia 4 51. militum arsere 15 7.
 pinnas ac summa valli traxit H 3 29. pinnis moenium tela haerebant H 4 23.
 pix G 45.
 placabilis H 1 69, 3 67, 4 52.
 placamenta deum 15 44. hostilis irae tendere H 1 63.
 placant Herculem concessis animalibus G 9. placatus, *propitius, nulla ante offensa, in precationibus deorum solitum adhiberi* 2 18. placatos Manes precari v. precari.
 placere corpore et adulterio H 4 55. placitum ut mitteretur 3 6. ut scriberetur 1 36. hos corripere 4 19, 6 6. placita maiorum 14 22. Stoicorum H 3 81. philosophorum O 19.
 placide quiescas A 46. placidius praeerat A 7.
 placidus ore H 2 48. placida illuvies 12 51. placidum mare 2 23.
 plagas exigere G 7.
 plactus et lamenta H 4 45.
 bella plane accinctis obeunda 3 34. plane leviores O 35.
 quas plangi nefas A 46.
 planitas sententiarum O 23.
 plano sita colonia H 3 19. naves planae carinis 2 6.
 in plausus ruere et immodica studia H 1 35.
 plebes H 4 70. plebs festa 2 69. opponitur (equitati) 3 5. urbis opp. *municipibus* 16 4. plebis frumentum, *ad usus plebis desti-*

- natum 15 18. plebiscita publica-
re 6 17, 11 14. plebis tribunus
16 26.
- plecti criminibus, *propter crimina*
4 20.
- plenus constantis silentii 15 16.
plena domus, *liberis* 4 3. plenior
orator O 18 et 25.
- plerique et pleraque, *multi et*
multae 3 28, 4 9, 12 35, 13 25.
H 1 86. O 15 et 31.
- plerique et plurimi differunt H 4
84.
- plerumque, *saepe vel nonnunquam*
4 57 et 74. H 3 63.
- ploratus virorum mulierumque A
38.
- plumbi aerisque moles H 2 21.
- plurima auctoritas 6 44.
- platei cratesque H 2 21 et 22, 3
20.
- poena duorum erit H 1 84. poe-
nae luendae primus 6 4. adver-
sus impudicas satis poenae in
professione flagitii 2 85. poenam
non palam ausus 2 40. irrogare
in aliquem 6 6. ad poenam vo-
care v. vocare. poena luere
13 21. solutum poena id an-
te fuerat, *nulla multa pecu-
niaria imposita ei rei* 14 28. in
Balbum eadem decernantur 6
48. poenas exercere de singulis
1 44. incitare v. incitare.
- poeta absolutissimus O 5.
- poetica O 4 et 5.
- poeticus cultus O 20. decor ib.
- pollebat parsimonia, *usitata erat* 3
54. inferendo bello pollebat,
sufficiebat H 3 55.
- polliceri fidem, pericula 1 39.
- polluere mentem suam et aures
hominum nefaria voce 3 50. pol-
lui arena et ludo H 2 62. stu-
pris pubem 6 1. scena 14 20.
feminam 12 46.
- poma agrestia G 23.
- pomaria conserunt G 26.
- pomerium auxit Caesar 12 13.
- pondus gaudii O 6. quaestionis ex-
cipere O 1.
- pone tergum H 2 83, 3 60 et 84,
4 82.
- ponere in communi libertatem v.
communis. sibi finem vitae 6 40.
bellum 2 38. H 2 52. iram A 20.
- edictum 1 7. castellam 1 56. A
22.
- pons fidus et validus 15 15. pontis
principium 1 69. firmitatem con-
tinere H 2 34. pontem imponere
paludibus et campis 1 61. Rheno
1 69. iungere v. iungere. turris
claudit H 2 34. pontes fluminum
interrumpere H 1 70. pontibus
firmare aestuaria 4 73. stratae
naves 2 6.
- pontificum summus 3 58.
- pontificatus sacerdotium A 10.
- popinae et comissiones H 2 76.
- balineae popinaeque H 3 83.
- populari excursibus A 20.
- popularia 15 39. H 2 65.
- populatio lata 1 57.
- populi Romani vita volvitur per in-
certa maris 3 54.
- porrigere venas brachiorum 16 35.
- porrigitur Armenia penitus ad
Medos 2 56. G 41. porrigitur
agmen 1 51. porrectior acies A
35.
- porro A 15. O 5 et 23.
- portabat consulta responsaque H 4
65. catenas in Romanos portave-
rant 2 18.
- portendi mutationem cognitum est
crebris prodigiis 12 64. porten-
ditur imperium H 2 78.
- portio exigua Galliarum Batavi H
4 32. pro portione virili H 3 20.
- portus exercere A 31.
- poscere sibi reum aliquem 16 23.
- positio caeli A 11. O 16.
- positus siderum 6 21.
- posse, audere H 5 8. eo usque, *ad-
eo potentem esse* 16 8.
- possessio, occupatio A 18. posses-
sionem usurpare 14 26. in pos-
sessione iudiciorum locatus ordo
equester 12 60.
- possessor proximus quisque, *vicini*
14 18.
- possessa Achaia Asiaque 10 21. pos-
sessa ipsa transitu Vicetia, *occu-
pata* H 3 8.
- post Cremonam, *deletam*, H 3 49.
- post grave vulnus pugnam de-
servit 1 88. post paucos dies 11
2, 15 37. post tot clientes, *ex
tot clientibus unus* 4 68.
- posteritatis cura, *gloriae a posteris*
H 2 53. posteritate gliscit utrum-
que, *posteritatis fama* 3 19.

- in posterum abolita 1 78. *diem* 4 73. celebratus dies H 2 79. monere aliquem 4 17. valescere, *apud posteritatem* 4 61. postero die 4 45. posteros foedabat adultero municipali 4 3. posterum gloria v. gloria.
- posthac, *deinde* 3 62, 5 8, 6 7, 12 38 et 60 et 62, 14 30.
- postquam *cum praesenti* 14 44. campos propinquabat 12 13. utebatur, *uti coepit* 6 51.
- postulare *cum infinit.* 2 50. *pass.* 6 2. repetundis aliquem 3 38. cf. 3 66.
- potens neque iubendi neque vetandi H 3 70. orbitate H 1 73.
- potentia et concordia eodem loci est 4 4. principatus divisa in TVinium et Cornelium H 1 13. quis plurima iuvandi nocendive potentia 6 8. et vis distinguuntur v. vis. potentia annos XII explevit 2 88. prioris instituta commutat 14 56. prompta iuvenis v. promptus. potentia fratris ausus, *fusus* 3 24. potentiam propriam tentare H 2 65. potentia Romana iubentur tributa 12 60. non potentia sed ex iure statuere 4 43. potentia et potestas *iunguntur* O 5.
- potestas, *potentia* 3 69. potestate senatus non opus, *iussu* 16 3.
- potiri rerum, *adeptum esse imperium* 1 5. potiebatur aula et novo rege, *cum ex arbitrio suo regebat* 6 42. Cappadocia quinquagesimum iam annum, *tenebat eam* 2 42. potitus Persis Medis Bactriano et Scythia 2 60. primi flagitii 4 3. quondam Armeniam, *qui tenebat olim* 6 40.
- potior retinendo regno visus 11 9.
- potus sacri *fons vel lymphae* 14 22.
- potui humor ex hordeo G 23.
- prae, *in compositis praeter* 6 35. H 5 23. *pro* 2 13, 3 5, 14 44.
- praealtae paludes H 5 15.
- praeherere simulacra libertatis senatui 1 77. antiquitatis 3 60. visui aliquem populo 12 21. semina seditionis 11 19. casum pugnae 12 28.
- praecavendi exemplum dare v. exemplum. ad praecavendum exterius 16 8.
- praecellere modesta iuventa 16 7. genti, *praeesse* 12 15.
- praeceps expulit vitam 16 19. spectaculo intentos praepes trahit 4 62. in praepes iacere 4 21. praecipites nuntii H 2 6.
- praeceptis fovere pueritiam alicuius 14 55.
- praeceptor O 34.
- praecipere bellum, *maturius facere* 1 55. laus velut in herba praeepta O 9. speciem libertatis 2 35. aviam aliquam 4 75. praeeperant animo orationem 3 57.
- praecipitare facundiam violentia 3 19.
- praecipuus ad pericula v. periculum. ad scelera, *suscipienda* 6 7. circumveniendi alicuius 6 7. dies, *honorificentissimus* H 4 4. praecipuae opes ad etc. *egregie aptae* 13 30, 16 14.
- praeclarus eloquentiae ac fidei 4 31.
- praecolere nova, ancipitia 14 22.
- praecurrere, *antecellere* O 22.
- inter praedam et caedem repperita aquila 1 60. praedae pariter et gloriae consulere 13 39. praedae destinare aliquid 2 13. praeda civili imbueri militem H 3 15. praedam irritam efficere v. irritus. ad praedam viles H 3 33. in praedam correpti locupletissimus quisque H 2 84. in praedam vertuntur capti H 2 44. praedarum accusare aliquem 12 57. in praedarum occasionem H 1 80.
- praedabundus 3 39, 11 18.
- qua praedatio erat, *qua parte ad praedandum missus exercitus* 3 74.
- praedatoriae manus 4 24.
- praedicere, *edicere* 13 36. *constituere* 2 6. diem reo 2 79. *interdicere, cavere* 16 33.
- praeditus sacerdotio 11 11, 16 22. studiis 4 58.
- praedones A 28.
- praeduro corio consertum H 1 79.
- praefantem O 20.
- praefecturae, *satrapiae* 11 8. a praefectura cohortis, *postquam ei praefuisset* H 2 92.
- praeferox H 4 23 et 32.
- praeferre, *prae se ferre, ostendere*

- in se 13 3, 14 57, 16 32. praefatus ad hoc tantum H 1 7. epistolae servorum nomina praeferebant 6 24.
- praefestinus 5 10.
- prae fracta audacia 16 7.
- praefinebat castra flumen 15 15.
- prae fulgere decore consulari et triumphali 13 44.
- praegredi fines 14 23.
- praeiacet castra campus 12 36.
- praeire sacramentum H 1 36, 2 74.
- ludos, de imagine in pompa praelata 2 83.
- praeindiciu, omen G 10.
- praeiavisse, antea invisse H 3 65.
- praelabi, nando H 2 35.
- praeliari H 4 23 et 33. G 6. A 12.
- praeliator 2 73. O 37.
- praelium, totum bellum 14 38. praelium excipere v. excipere. irritare H 2 24. sumere H 4 34.
- praelii fortunam mutare v. mutare. praelio occurrere v. occurrere. praelio et itineri incedere 1 51. et sibi firmare milites 1 71. praeliorum vias tractare 2 5.
- praeliis congredi 12 54. ambiguus v. ambiguus.
- praelongae hastae H 5 18.
- praematura properare 3 66.
- cum praemio peraguntur scelera v. cum. praemia, praeda H 1 16 et 42. legis 3 28. praemiis datis exuere aliquem 14 55. vocare v. vocare. praemiorum hiatus, cupido H 4 42.
- praeoptare H 4 58.
- praepediti equi, quibus pedes vincti in pascuis 4 25.
- praepollere 2 52.
- praepondere bello aliquem H 2 23.
- classi fabricandae 2 6. praepositi, praefecti H 1 36.
- praepotuerunt Macedones H 5 8.
- praepotentes H 2 91. liberti H 1 7.
- praepropera desperatio H 2 76.
- praeriguisse manus annotatus miles 13 35.
- praeripere vitam, auferre 15 59.
- praeruptus animo 16 7. praerupta dominatio 5 3.
- praesaga responsa H 2 1.
- praesagium fatale implevit 11 21.
- praescium et rectorem habere aliquem H 2 78.
- praescribere, iubere 1 6. inscribere 3 57. H 3 13. praetendere 4 52, 11 16. describere 13 4.
- praescriptione tribuniciae potestatis ponere edictum 1 7.
- praesens facinus H 2 75. copia opp. accitis militibus 4 47. praesenti custodia manent illaesa coniugia 3 34. praesentia bona, divitiae quas tunc habebat 16 2.
- pars praesentia turbant, iis locis ubi erant 3 38. praesentium gratia, eorum qui tum viverent 6 46. e praesentibus tutissima, quorum copia erat 2 80. ad praesens H 1 85, 3 6 et 29. in praesens H 2 4, 4 17 et 58. in praesentia A 31 et 39.
- ad praesentiam Caesaris 11 8. in praesentia laturo A 32. praesentium omen 1 28.
- praesidere, cum accusat. 3 39, 4 5 et 72, 12 14 et 29. sacris Vestalibus 2 86. edendis gladiatoribus 1 76. signis Romanis, militibus congregatis 12 37. legionibus H 4 74. tormentis servorum 6 47. de imperatore legatos audiente 13 5.
- praesidium regium 14 25. praesidium petere 14 54. mutuari ab audacia 1 38. praesidio steterunt milites 1 8. praesidia, castra et ipsae copiae 2 64, 15 17. auxilia H 3 45. abscissa H 3 78. praesidiis trinis occurrere hosti, globis, agminibus H 3 82. opera quibus circumvallantur hostes 4 49.
- praestringere nodo digitos 12 47. senatus splendore obscuritatem Vitellianarum partium praestringimus H 1 84.
- praestantissimus sapientiae 6 6.
- praestare terga paucioribus A 37.
- praestat eloquentiae plurimum magnitudo causarum O 37. vacationes praestari centurionibus solitae H 1 46. truculentia caeli praestat Germania 2 24.
- praestruit saxa 12 34.
- praesumere aliquid, maturare 1 48. in Vitellium ut inimici praesumpserunt H 3 9. ante sumere 14 3. fortunam principatus prodigiis epulis praesumebat H 1 62. praesumptum habere 14 64.
- praetendere culpa alienae aliquem

- H 2 39.** classem fronte minaci
littori H 2 14. nomen consulare
 partibus H 3 4. praetenta late
 gens provinciis nostris 2 55. quic-
 quid castrorum praetenditur Ar-
 meniis H 2 8.
 praetentare ipse aestuaria ac silvas
 A 20. praetentata in aliquo cri-
 mina 1 73.
 praeteritum nihil excusandum in
 vita H 1 55.
 praetervecti templa H 3 71.
 praetextentis servatum ab eo filiam
 H 1 72. praetextae Rheno natio-
 nes G 33. *adde* G 42.
 praetexto amicitiae H 1 77. senatus
 H 1 76. rei publicae H 3 80. cf.
 2 100. maiore praetextu, *specie*,
apparatu H 1 19.
 praetor Bithyniae, *Propraetor* aut
Proconsul 1 74.
 praetorium, *cohortes praetorianae*
 H 1 20.
 praevalere pugna equestri H 3 8.
 praevaluit ambitus pro eo 13 33.
 praevalida orbitas 3 25. nomina
 equitum Romanorum 12 60.
 praevchitur Rhenus Germaniam 2
 6. praevchi missilia H 4 71.
 praevenire excidium domus suae
 opportuna morte H 3 67. mise-
 ricordiam alicuius 3 50. multa
 sceleris indicia praeveniunt 14
 44. famam 2 40. infensos fuga 4
 72. impetu et comminus, *superio-
 rem esse* 6 35. indicio 15 54.
 praeventa gratia, *occupata* H 1 5.
 praevertere ad interna 4 32. ad ali-
 quos, *ante omnia eo tendere* 2 56.
 praevidere, *negligere* 12 63.
 praeuibrat fastigium imperatoris 14
 57.
 prata G 26.
 prave facundus 1 53.
 pravitas morum H 4 44. et discor-
 dia 3 48. pravitatem eadem inse-
 ctantur mortuum, qua soverant
 vivum H 3 85. pravitatibus cor-
 rupti 3 34. detorta O 28.
 pravus aut industrius H 1 48.
 precari, *deprecari* 2 42, 6 9. an-
 num efficiendis coeptis 6 26. re-
 gnum potentiamque pro aliquo
 12 19. placatos manes, *ut sint*
placati H 3 25. precanda mode-
 stia 4 7.
 precatationibus faustis audita 4 9.
 precariam animam trahere 1 42.
 precarium seni imperium H 1
 52. ius parendi G 44. precario
 praefuit A 16. toties captis pre-
 caria vita H 4 76.
 preces curatissimae 1 13. degene-
 res v. degener. prece degenerare
 12 19. occultas mittere 11 10.
 suscipere 13 54. offerre 15 25,
 16 23. precum socius, *qui idem*
cam altero precatur 2 10. preci-
 bus aggredi aliquem 13 37. cum
 precibus occurrere H 1 66. sine
 precibus invare aliquem, *non ro-
 gatum* 4 64. precibus alicuius
 concedere damnatum 2 55. pre-
 cibus adolere altaria H 2 3.
 prehenso equo 4 45.
 prela urgentur v. urgere.
 premere castris gentem 12 32. *ad-
 de* H 4 23. iras 6 50. H 4 72.
 pulsos, *instare* 2 15. sanguinem,
sistere 15 64. erumpere ausos H
 4 2. praevalidum premi a militi-
 bus 16 9. premere sermones 3
 6. pavorem vultu 13 16. pre-
 muunt seu bona seu mala facta
 semel invisum H 1 7. pressus
 curru equus G 10. *oppressus rui-
 na tecti* 14 5. naves onere ruen-
 tium pressae, *depressae* H 3 77.
 sermo pressus O 2.
 prensare propugnacula 4 51. *adde*
 1 68. pectora H 4 46. arma ge-
 nua vestigia H 1 66.
 pretium, *praemium* 2 10, 3 40, 6
 3. pretium itineris donativum po-
 stulabant H 4 19. ut maiore pre-
 tio fugeret H 4 18. *donum* H 1
 18 et 25. fuit ei, *dignum opera*
visum 1 57. fuit in Veronensi-
 bus H 3 8. laboris petuntur le-
 giones et castra Romana 15 12.
 pretio vendere A 19. in pretium
 belli cedit provincia, *in praemi-
 um victoriae* H 1 11. pretia na-
 scendi, *res ob quas dignum fue-
 rit nasci* G 31. pretiis veris ae-
 stimare scelus 11 26. intentis
 alimenterum pretiis H 1 89.
 pridie insidiarum, *perpetrandarum*
 15 54.
 primitiae metallorum H 4 53.
 primordia, arcana, *antiqua sacra*
 G 40. imperii capessere 6 50.
 primordio tristis, *novi principis*
initio 1 7.

primores equitum H 1 4. militum H 1 25. centurionum H 3 12. senatus H 1 88, 3 69. castrorum H 3 31. civitatis H 1 71, 2 91. feminae virique H 1 81. e primoribus peritia legum 13 30. primori in acie H 3 21.

primus aspernatur, *prae ceteris* 1 27. poenae luendae 6 4. fugae H 3 16. prima diligentia haec ei fuit, *tum primum se ostendit diligentem* 4 20. cui prima aetas 16 11. prima rerum quieti speculabantur H 3 46. primipili honore perfunctus 13 36.

princeps imminens v. imminere, sumitur minori discrimine quam quaeritur H 1 56. principis vi ulcisci inimicitias privatas 3 12. principe Vitellio dignus exercitus H 2 89. principe quibus uteremur, iura dedit 3 28. princeps, *primores patrum* H 2 94. castrorum H 1 57. principes asciscere v. asciscere. principibus Remis, *auctoribus* H 4 67. princeps dies 1 9. locus 1 10. principes quinque emensus H 1 49.

principalis fortuna H 2 59 et 81. paratus ib. principale matrimonium H 1 22. scortum H 1 13. principatus scelere quaesitus H 1 83. principatus potentia divisa H 1 13. novi facinus 1 6, 13 1. ex more principatus per nuntios visentis A 43. principatibus longis composita H 2 53.

principium incipit 13 10. oritur 15 41. favoris 4 12. *locus castrorum ubi conciones* 1 67. H 1 48. pontis 1 69. bello parant fata H 2 69. principia belli secundum eos H 3 7. legionum *principes s. prima acies* H 2 43.

prior, *opp. inferiori, in acie* 12 33. priores, maiores 3 55. A 1. antecessores A 14 et 20.

priori proximo anno v. proximus. privatim aucta odia, *privatis de causis* 1 58. privatim degener, in publicum exitiosus 11 17. privatim obiectum, *opp. publice*, habere quid, *opp. ad Praetorem deferre* 14 41.

privatae inimicitiae principis 3 12. privilegia, *commoda* 3 28. pro concione stant milites (*quae*

ipsa concio) 1 44. pro causa decorum H 3 8. pro aliquo destinari v. destinare. pro aliquo pertinax fides H 1 51. pro eo induruerant v. indurescere. pro optimatibus cadere 4 44. pro Romanis ciere pugnam 3 41. pro aliquo hostilia facere 15 13. pro aliquo precari quid 12 19. pro virili portione H 3 20. pro Catoe magis mirantur Appium O 18. pro republica honesta vox H 1 5.

proavia H 4 55.

probare munera G 18.

probationes O 39. criminum H 2 63. scelerum mora subvertere 3 7. probra corporis 6 25. fundere in aliquem 6 42. intentare alicui 12 47. probis famosi 11 25.

probrosus vita 6 29. probrosus carmen 4 31. recessisse G 14.

procacitatis et petulantiae certamen H 3 11.

procax chorus 11 31. ingenio 14 15. lingua 1 16. otii 13 46.

procedere ad oblivionem sacramenti 15 65. procedit venenum, *effectum habet* 15 60. procedunt voces, *excidunt ei* 4 59.

procellis fracti artus 2 15. procella equestris H 3 53.

procera pueritia H 4 14.

proceritas corporis H 2 30. incurva et praegracilis 4 57.

in procinctu miles habitus, *sub armis* H 3 2.

proclamavit non esse mandatum H 1 42, 4 55.

procul, *eminus* 1 64. H 2 68. procul gravitate operis, *ei non conveniens* H 2 50. alia hand procul fabulis, *similia* 12 56. non procul exitio campis procubuerant H 5 3. procul voluptatibus habiti 4 62. procul arcere 2 48. procul habere causas odii et studii 1 1.

proculcare H 3 81. proculcato senatu H 1 40.

procumbere ad infimas obtestationes 1 12. procubuerunt Arminio tres legiones 1 59. cf. H 4 17. procuraciones incesti, *ut prodigiorum* 12 8.

procuratoribus cohibentur provinciae H 1 11.

- prodere virtutis memoriam A 1. hostibus tempora prima belli H 3
 9. prodidere venenum in regem Pyrrhum, *indicarunt regi venenum ei parari* 2 88. *prodi dicuntur qui nominantur conscii* 4 28.
 prodigalia opum 6 14. cf. 15 37.
 prodigiosum dictu H 3 56.
 in prodigium vertitur res a naturalibus causis H 1 86. prodigia malorum nuntia 1 3, 15 47. irrita v. irritus.
 prodigus, *in omne genus voluptatis effusus* 11 26.
 proditio ceterorum suspecta 12 14.
 proditorem agere fratri H 2 26.
 proditioe eius vitatum venenum 15 45.
 proditorem induere 16 28.
 producere vitam 6 48. ad plures curas 3 24.
 profanus princeps, *incestus* 14 2.
 profana vestimenta 13 57. profana foedaque animalia in usum vertit necessitas H 4 60. verba, *male omniuita* 4 70.
 protectionis signum H 1 62. dies ib. causa H 2 1.
 proferre bellum, *plures subigere* 14 29. dolorem suum H 3 37. ingenium 16 29. metum ac spem 2 12. honorem, *differre ovationem* 3 11. ad famam aliquem 16 18. in aeternum A 32. protulerat eum Claudius insigni triumphali et magnificentia muneris gladiatorii ad studia vulgi 11 3.
 prolatus saepius consilium 4 57.
 prolatae ac dilatae res 2 35.
 professoria lingua 13 15.
 profiteri fidem incorruptam H 1 1.
 profligare bellum H 2 4, 3 50. G 13. turmas ad subsidium missas 12 39. praefixa 14 36.
 profligator et ganeo, *prodigus* 16 18.
 profluere ad incognitas libidines 11 26. ex his fontibus etiam illa profluant O 31. profluens sermo O 2 et 4. genus dicendi 4 61. profuente aqua 15 45.
 profugus H 3 4. pernicitate equi 4 45. regni 15 1. altaribus taurus H 3 56. Creta insula Indaei H 5 2.
 profunda altitudo 2 61. silvarum ac montium A 25.
 profusa cupido H 1 52.
 progener H 5 9. 6 45.
 progressa ad minas ignium et saxa seditio 13 48.
 prohibere, *cum infinit. pass.* 4 37.
 prohibitus quin 14 29. prohibebatur aspectus H 2 41.
 prolificere, *relegare* 1 3, 4 71. qui ultra quinquennium proficiatur, *differantur* 2 36. *abdicere* 6 25.
 proiectus vultus H 3 65. projecta illis senatus auctoritas 1 42.
 patientia servientium 3 65. projecti ad libidinem H 5 5. projectis Galbae imaginibus H 1 56.
 prolabi in rabiem 1 31. studio magnificentiae 3 55. prolapsus fortuito *in hanc sententiam* 12 60.
 prolapsa urbs tremore terrae 14 27. prolapsi ad iurgia paulatim 2 10.
 prolatare agros H 2 78. diem ex die 6 42. spem ac metum 15 51. vitam 11 37. prolataatum initis mollibus bellum 13 34.
 prolatio H 3 82, 4 3, 5 8.
 prolificere ad spem 3 73. cum seditio necem et arma proliceret 13 48.
 prolocutus bos H 1 86.
 promovere inter proximos 12 65. orationem de se magnificam H 2 89. saevissima 12 59.
 ad promiscuum argenti usum vertere imaginem principis 3 70. in promiscuo spectaculo, *ut omnibus spectare liceret* 14 14. scenae promiscuae 15 32. promiscua, *ra tuxorta* G 5. promiscuae vestes viris ac feminis 3 53. promiscua cum marito, *communis* 3 34. promiscui comneatus militum 15 10. promiscua ista sunt intercideri ac reparari H 1 84.
 promisce iacta probra H 1 47.
 promissum specus, *in quo thesauros latere dixerat* 16 3. promissis et pretio onerare aliquem H 1 25.
 promovere, *admovere* 15 4. promoti contra asseres, *incussi* H 4 30.
 promptly refutaveris, *facile* 4 11.
 promptus *cum dat.* 1 2 et 48, 2 78. *cum ablat.* 14 49. H 2 30. *in aliquid* A 35. animi H 2 23. libertati aut ad mortem, *utrum-*

- que cupide amplexurus 4 46. alicui, *pronus* 4 60. *facilis* 1 63, 2 82. *promptae* potentiae invenis, cui *promptum* et *paratum* potentiam *assequi* 12 44. *promptum* habet turbare, *facile* possit 11 1. *prompto* ad honores aditu 3 30. O 8. *promptae* aures, *ad credendum* 2 39. *promptas* res ostentare v. ostentare. mortes facit metus 6 29. *prompta* opp. occultis insidiis 2 20. *prompta* studia alicui, *parata* 2 75. in aliquem, *promiora* 13 8. *promptius* adversari 2 38. retinere obsequium 14 24. sustentare hostem 15 10. *promptum* quod cuique, offerant ei 1 71. *promptum*, dictum, *prolatum* 3 36. quorum nomina tradere haud *promptum* est H 3 69.
- pronus*, qui alterius conatibus non resistit, atque adeo favet 4 2. misericordia aut favore in aliquem 2 73. H 2 58. *pronior* celebrat laudes eius 2 52. *pronis* animis audita 13 3. *pronus* auribus H 1 1. *pronus* offensioni 4 29. *prona* victoribus omnia, ex voto cedunt, s. omnes benivoli H 3 64.
- propagare* infamiam, *augere* 15 58. terminos urbis 12 23.
- propalam* H 4 39.
- propius* agitabat eos timor ex legato A 16. nusquam audiuntur preces 13 57. quo *propius* regrederetur, ex *propinquo* regressum haberet 2 69.
- propellere* obscura initia impudentibus ausis 3 66.
- properanter* accepit codicillos, *cupide* 16 24. *properantius* 2 55, 3 74. H 3 48.
- properare* praematura 3 66. *properando* H 1 77. mortem *properare* 2 31, 13 17. ad desperationem formidine H 2 46.
- properato* 13 1.
- properus* irae 11 26. vindictae 14 7. clarescere quoquo facinore 4 52. sibi quisque 1 65. *propera* fato mors 1 3. *properi* infernatur balneis 16 11. *propera* occasio- nis oblatae 12 66.
- propexum* crimem deposuit H 4 61.
- propinquare* cum accusat. 12 13.
- propinquitatibus* multis ac validis subnixus 11 1. G 7.
- propinquus* sanguis 2 71, 3 12, 4 75. *propinqua* spes solatur repulsa 2 36. ob *propinquum* vitae finem 6 45. e *propinquo* diversa arguit virtus 4 33.
- propior* caritate et sanguine 6 46. fides ei ad fallendum, *promior* H 2 8. illi usus cum Tiberio 2 27. laetitiae 16 35. regiae libidini paucorum dominatio 6 42. vultu contumaciae 1 24. *propiora* consilia mater et avia 4 40. omnia *propiora* pervigiliis et Bacchanalibus quam castris et disciplinae H 2 68. cf. 13 20. vulnera 6 35. *propioribus* compendiis ire 12 28. *propior* irae quam timori 16 9. ignaro 11 35.
- propitiare* genium suum O 9.
- propius* ex legato timor eos agitabat A 16.
- propollnere* 3 66.
- proponere* imagines principis H 1 78.
- proprius* honor 15 74. metus 3 67. H 3 38. milites H 3 64. *propria* causa 2 46. gens G 4. manus ipsi pedites, opp. equites ex *Iazygibus* 12 29. *propria* ira offensas 2 55. *propriae* circa oratoriam artes O 34. *propria* mandata 2 77. *proprias* contentiones adversus aliquem exercere 13 28. *propriis* cuneis dispositi H 4 16. nationibus distincta gens Suevorum G 38. *propriis* nominibus, *nominatim singula* 1 35. *propriis* odiis non infensus 2 18. *propria* pecunia, *privata* 1 71.
- propter* hostem translata castra, *propius* ad 4 47. cf. 2 41, 14 9, 15 47. cum *propter* discumberet 4 54.
- propugnare* O 5. *propugnant* clientes A 12.
- propugnatores* H 2 22 et 35, 3 30, 4 16.
- propulsare* periculum A 12 et 29. proripuit se custodibus 4 45.
- prorogare* ruinam ultra H 5 25. *pro-* rogatur id spatium vitae damnatis 3 51.
- proruere* fossas 1 68. ac *profligare* hostem H 3 22. *prorutae* arbo-

- res, *succisae* 2 17. domus terrae motibus, *eversae* 12 43. cf. 15 40. prorumpere in aperta 2 47. in decora 6 51. proruperat in externos mores saevitia, libidine H 2 73. luxus immensum ad omnia quis pecunia prodigitur 3 52. proscribere leges, *publico loco scriptas proponere* 13 51. proscriptione cadere 1 2. prosequi res gestas laureatis *litteris* A 18. venia delictum 13 35. prosequitur saltus et deponit Chattos suos G 30. prospectare acrius servitium, *praevidere* 6 48. *prospicere* 3 1. principis labores e. convivio H 3 38. prospectans late locus H 3 60. prospectu lugubri H 1 40. prospera memoria 4 38. populi et militum fama 14 51. cf. H 1 14. prosperi transgressus auspiciis 6 37. prosperis deesse H 4 34. prosperarent consilia sua rei publicae 3 56. prospere dona illa aut in metu populus Romanus sacraverat 15 45. prosperitas rerum A 18. prospicere, *conspicere* H 4 1. prospectum urbanae servituti 1 46. prosternere studium carminum O 11. protegentis flagitia hominum ut caerimonias deum 3 60. claritudo obsequiis protegenda 3 65. protendens filium H 3 68. proterere iacentes 1 65. protrita hostium acie H 2 26. equite protritit Aednos H 4 17. protritit arboribus ac frugibus H 2 70. proturbatus erat paribus lasciviis ad cupidinem et fastidium 11 36. proturbatis qui nuntiabant, *spretis, reiectis* H 2 85. provectus eo audaciae 4 10. eo usque corruptionis v. corruptio. centuriones a Vitellio provecti H 3 44. stipendiis nullis H 2 76. non ex magnitudine sceleris provectus 15 51. provenire, *succedere* 1 19, 4 12, 14 25. H 4 18 et 69. provenit victoria suis H 4 34. ut initia belli provenissent, famam in cetera fore H 2 20. etiamsi provenisset, inani auxilio H 2 16. non ignavum et, si provenisset, atrox consilium H 3 41. provenire dominationes, *ortae sunt* 3 26. terram provenire nova ubertate 16 2. qui mox provenire, *nati sunt* H 4 65. providentissimus quisque H 1 85. providere, *praevidere* A 38. providerant pecuniam aut frumentum H 3 50. provisa conscientia medici v. conscientia. provisa exempla Caudinae ac Numantinae cladis 15 13. providum aliquid et sanctum inesse G 8. provincia habita avare et ambitiose 3 13. peccantibus parata A 6. vacua discessu praesidis H 4 39. provinciae bellum illatum, *turbae in ea motae* 3 14. provincia ornare aliquem 4 2. e provincia rei, *qui post decessionem e provincia accusantur* 13 52. provinciae affluentes v. affluere. hostiles, inermes v. *suis locis*. publicae (*populi opp. Caesaris*) assistunt tribunalibus consulum 13 4. provinciales H 2 80 et 97. parcmunia provincialis A 4. provisor ingruentium dominationum 12 4. provisu perinde agit ac si hostis adesset 12 12. deum 12 6. rei frumentariae nullo 15 8. periculi 1 27. provixisse 6 25. provocare officia H 5 1. bella G 35. famam fatumque A 42. provolvi fortunis 6 17. genibus alienius 11 30, 12 18, 14 61. usque ad libidinem liberti 14 2. proximus successioni 4 59. proximus lictor v. lictor. proximus quisque 13 15. proximus regem 15 15. proximo priore anno 1 77. proximi damno ac remedio habiti 2 47. proximorum certaminibus inconcussi 2 43. proximorum acerrima odia H 4 70. proxima occupata loca H 4 15. e proximo H 2 64. proxime libertatem acta vita 16 11. prudentes, *periti* 1 9, 2 24. officia prudentium 1 70. prudens doli H 2 25. pubertas inexhausta G 20. puberem iam stirpem 3 29. filium vix puberem H 3 70. pubes Romana H 2 47.

- publicanus atterit G 29.
 publicare omnia studia sua 16 4.
 plebiscita, *publice proponere* 11
 14. *publicitiam* G 19.
 publice loqui H 4 4. obiectum iis,
eorum civitati 4 36. publice va-
 lebant, *in republica* 12 60.
 publicus. publica cura, *reipublicae* H
 1 19. *munificentia, privatorum in*
remp. 3 71. *in publicum quod statu-*
t, domi servat 3 33. exitium H
 1 33. *facinus* H 3 25. *in publi-*
cum haec respondit, opp. ipsi
Boiocalo, privatim scil. 13 55.
in publicum magnifica largitio 2
 48. *publici cuiusque leges, vecti-*
galium 13 51. *publico theatro*
dehonestari 14 15. *publicis cer-*
vicibus depellere principem H 1
 16. *publica arma nulla* 1 2.
 pudet dictu A 32. *pudendus somno*
et luxu incessit H 2 90. *puden-*
da sorte agebat H 2 95. *puden-*
da latebra H 3 84. *vitia* O 32.
 pudicitia impenetrabilis 4 12. *con-*
tractata 14 35.
 pudor absolutae Plancinae 3 18.
 verborum O 26. *evulgatus* 14 14.
 pudore exsolvere H 3 61. *pud-*
orem adimere H 4 36. *cum pu-*
dore et flagitio disserere 3 17.
 puella, *uxor* 16 30.
 puellares anni 14 2.
 puerilia iacula H 4 61.
 pueriliter cupientem vana H 4 86.
 pueritia procera plerisque H 4 14.
 pueritiae Neronis educator 14 3.
 pugio a latere exsolutus H 3 68.
 pugna daretur, *copia pugnandi* 2
 13. *fuit nobis pro meliore v. me-*
lior. pugnae casum praebere 12
 28. *pugnam adire* 13 36. *dese-*
rere v. deserere. facere ancipitem
hosti 6 35. *resumere* H 2 41.
 pugna praevalabant equestri, *equi-*
tatu H 3 8.
 pugnacitas Academicorum O 31.
 pugnax gens A 17. *pugnacissimus*
quisque H 4 60.
 pullo amictu H 3 67.
 pulsatum se in colonia H 4 45.
 septentrionalia mari pulsantur A
 10.
 pulsum venarum attingere 6 50.
 punire aliquem fuga v. fuga. *puni-*
tus dolus, si (hostes) ex occulto
carpere agmen tentarent 12 32.
 purgare regnum H 5 3. *purgandi*
sui causa H 3 70.
 putare, *reputare, numerare* H 3 2.
 putres formae virorum equorumque
 H 2 70.
 putrescere H 5 7.
 quadripartito invasit H 5 20.
 quaerere, *conquirere* 6 1. *de prin-*
cipatu, pugnare H 2 38. *in do-*
mm Caesaris per Chaldaeos 3
 22. *militem, studia militum am-*
bire 1 69. *ora mucronibus* 2 14.
 oceani avia 2 15. *negotium non*
abundantia pecuniae, sed in sor-
dida mercede 4 62. *quaesita aspe-*
ritas 5 3. *quaesitor adulationis* 3
 57. *quaesitores leges opp. sim-*
plicibus 3 26. *quaesitissimus* 2
 53. *parare* 1 35, 4 68, 13 15 et
 35, 14 56 et 58. *parere* 6 4, 14
 48. *quaesitus, exquisitus* 2 53,
 3 57, 12 26. *quaesita mors, opp.*
naturali 1 5.
 quaesitio 4 45.
 quaestionem auget hoc mihi, *quae-*
rendi studium O 15. *quaestione*
maiestatis exercita cuncta 4 19.
 quaestor consulis 16 34.
 quaestuosus 12 63, 13 35.
 ob quaestus et lucra infamis H 2
 56.
 quam. anno LXIV quam Augustus
 ediderat 2 11.
 quanquam *postpositum*. haec mira
 quanquam 6 30.
 quandoque, *nonnunquam* 1 4. *quan-*
docunque 1 6.
 quantus modus urgendo trahendo-
 que bello, *quis* H 3 56. *quant-*
um saevitia glisceret, misericor-
dia arcebatur 6 19. *sic c.* 21 *quan-*
tum introspiceret. quantum mili-
tum A 15. *in quantum* 13 54. 14
 47. *quanto propior, non praece-*
dente tanto 3 43. *quanto dices,*
tanto magis imbelles 3 46. *in*
quantum satis O 2.
 quantalibet facilitate A 6.
 quantulacunque liberalitate H 1 18.
 quantulaecunque facultatis O 7.
 quantum amnis obstabat G 28.
 quantum loci O 28.
 quasi Graecam urbem Neapolin de-
 legit 15 33. *magnificentia quasi*
principem supergrederetur 14 52.
 quatenus, *quoniam* 3 16. O 5 et 19.
 quater arma H 3 19. *portas* H 3

28. regionem H 4 28. segue ingenium H 1 53. extrema Galliarum H 4 28.
- quercea corona 2 83.
- queri cur 15 60. saeva de aliquo 1 5.
- querimoniarum plus quam virium H 2 75.
- queritantes 16 34.
- questus in eam ardescunt 3 17. irritos ducere 11 37. per vulgum v. per. dissoni 1 34. questibus intimis multorum ea res tegitur, *tacite homines de ea queruntur* 3 36.
- qui. quod alarum cohortiumque 15 26. *similia* 2 54, 4 37 et 73, 14 32 et 38. H 2 44 et 55, 5 16 et 23. G 15. quo, *cuius tempore* 1 57. post quae, inter quae, *postea, interim* 1 1, 2 58 et 86, 3 11. quae Haruspicum retinenda 11 15.
- quis, *quibus* 1 57, 3 30 et 52 et 53, 14 43.
- quidquid illud v. ille.
- quidvis potius quam oratores vocantur O 1.
- quies dira, laeta v. *suis locis*. solida domi (*in rep.*) 11 24. quietis nocturnae imago 16 1. species 11 4. quietem alicuius irrumpere v. irrumpere. sumere 1 64. urbis et curas imperii permittere alicui H 1 90. quiete respondere 14 54. quiete defensus 14 47. quiete sumpta 1 64. quietis cupidine H 2 56.
- quiescenti imperium offeram, *non armis petenti* etc. H 1 15.
- quieta industria H 3 50. quietos eos simul nox habuerat, *una dormiverant* 1 49.
- quin. irritabant quin etiam H 2 17. dixisse quin etiam H 2 64. aram quin etiam G 3. cf. G 13 et 34 et 45. illos quin immo orbos O 6. inde quin immo O 34. ipsam quin immo curam O 39.
- quinguplicati honores 2 36.
- queat 3 54. quiret 1 66. quivere H 3 25. quiverit 1 69.
- quoad, *quamdiu* 6 51.
- quodni A 37. quodnisi A 16 et 26.
- quoquo modo, *utcumque* 2 50; 3 5 et 73.
- quoquo adisset 2 43.
- rabiem fatalem resurgere 1 39.
- radere fastis nomen 3 17.
- radiantur auro templa O 20.
- ramalibus mortuis imminuta arbor 13 58.
- rapere, *capere* H 2 17. rapturi fuerint Othonem H 1 25. sellae impositum rapiunt H 1 27 et 29. *vastare, diripere* 13 6. arma, *corripere* 1 41, 2 19. in arma gentem, *ad arma concire* H 4 21. exercitum, *raptim ducere* 1 56, 15 8. filiam alteri pactam rapuerat 1 55. spem statim conceptam acrius in dies rapiebat H 1 13. rapi parentibus exitu praematurus 2 71. te indefensum planetus Agrippinae rapiant, *opprimant, faciant ut statim damnare* 2 77. rapiuntur pariter vox et spiritus 13 16. rapti de imperatore fisci 1 37. cito agmine rapiuntur 4 25. res Romanas raptum ire 4 1. H 2 6.
- rapidis equis irrumpere forum H 1 40. venenum rapidum 12 67. rapidum agmen, *raptim ductum* H 2 30.
- raptare Africam, *populari* 4 23. vexilla H 3 22. raptari turbine 130.
- raptim ducere H 3 18. exstingui 16 13.
- raptor H 2 86. raptores orbis A 30.
- raptus, *rapinae* 15 38. H 4 14. *rapacitas* H 2 74.
- rarescunt colles G 30.
- rarus egressu 15 53. per urbem 14 56. raram vocem occulti pectoris elicere 4 52.
- ratio constat 1 6. fuit profligare H 3 22. rationis ignarus 1 28. ratione culpam ostendere H 2 21. rationis et abundantiae duxit ludos A 6. rationes familiares componere 6 16. rationibus moriendi nullis vitam fugit 6 26.
- rehellatio, *rebellio* 14 31.
- recens praetura 4 52. recens dolore et ira 1 41. e castris H 2 26.
- victoria miles H 3 77. stipendiis 15 59. in dolore 3 1. recentia caede vestigia H 3 19. recens et nuper additum G 2.
- recens ab exilio reversos H 1 77.
- recens Galbae principatu H 2 10.
- receptaculum frugibus G 16. senum G 46.
- receptari subsidio 3 60.
- recessus ac sinus famae A 30.

- recidere aliquid ad priscum morem 3 53.
 recidunt exempla sua in consultores 6 10.
 recipere obsides 13 9.
 recipiator urbis 2 52. recipiator-
 res 1 74.
 recipere, *accipere* 1 28, 2 81, 11
 9, 14 48. H 4 32. opes alterius
 in suam fortunam 14 54. receptos
 gregibus 13 55. recepti rei 2 74.
 reciprocum mare 1 70.
 recitationes O 10.
 reclamare H 3 68.
 reclinis super pedes cubitantis 14 5.
 recludere humum 2 25. pecunia oc-
 cultas libidines alicuius 16 33.
 vulnera, confecta H 2 77.
 recognoscere dona templorum A 6.
 recolere decus avitum, *reficere mo-
 nimenta maiorum, vel facere quae
 illi gloriose fecerant* 3 72. reco-
 luit eos sacerdotiis patriis avitis-
 que H 1 77. recoli imagines Gal-
 bae iussit, *restitui ac denuo coli*
 H 3 7.
 recordare voluptates, *oculto iis in-
 dulgere* 4 57. aliquid, *ad futu-
 rum vindictam* 1 7.
 recordationes bonae 4 38.
 recreare defectionem 6 50.
 rector additus, destinatus copiis H
 1 87, 2 11. provinciae 2 4. re-
 ctorem copiis misit H 2 36. ma-
 thematicum rectorem et praescium
 palam habuit H 2 78. rectores,
equorum 1 65. iuventae impera-
 toriae v. iuventa.
 recursabant animo vetera omnia H
 2 78.
 recusare iudicem O 5.
 reddere, *exponere, tradere* 2 4. H
 4 67. *attribuere* H 3 84. filio
 materni bona 3 68. iudicia ma-
 iestatis, *exercere* 1 72. formam,
exprimere O 1. obsequium impe-
 ratori 1 43. supplicium, *ei qui
 ante vexaverit* 14 34. ius H 3 68.
 reddi confugio alicuius 14 1. pe-
 natibus avi 1 5. dissimulatum ad
 praesens et redditum mox odium,
prolatum 16 5. redditae hibernis
 legiones H 2 67. reddere exta
 H 4 53.
 redemptare H 3 34.
 redemptores et architectus H 1 27.
 redigere hostem in aperta 1 51.
 redigere in fiscum H 4 72. in
 insulam, *rursus relegare* H 4 44.
 redimitur latro Tacfarinas 3 73. *adde*
 1 17. redimere dissimulationem
 A 6.
 redintegrant res animum legentis 4
 33. redintegrare aciem H 4 34.
 bellum H 4 13. certamen H 4
 28.
 redit Germania in septentrionem G
 35. urbi sua forma H 4 39. quies
 urbi redierat H 1 85. externae
 curae rediere H 5 10. rediturus
 saepe in causas malorum H 4 50.
 vitia reditura H 1 71.
 redolent antiquitatem O 21.
 reducere usuras ad semuncias 6 16.
 redundare armis H 2 32. clientelis
 O 36. redundans multitudo H 2 93.
 referre animum ad firmitudinem 3
 6. artes easdem 1 26. manum ad
 capulum gladii 15 58. aliquos
 sermone ac cultu G 43. consilium
 4 4. causam rei ad artes alicuius
 4 57. in mollis cuncta 14
 39. non refert dedecori, *non mi-
 nuit dedecus* 15 65. rettulit ad
 senatum capiendam virginem Ve-
 stalem 2 86, 4 22, 6 16. rettu-
 lit se ovans de Britannis 13 32.
 referri cuncta ad rempublicam,
*talia esse qualis sit R. P. con-
 ditio* 2 33. referre in claritatem
 eius, *tribuere ei* G 34.
 refertus honestis studiis O 34.
 refovere vires mollitiae caeli 12 66.
 refoveri adversum fortuita aspe-
 ctu principis 15 36. qui aeger
 animi clamoribus populi refove-
 batur H 3 58. praesentia specta-
 ret refoveretque 2 47.
 refugere H 2 25.
 refugi sponte H 2 24. in castra H
 3 61.
 refusus Tiberis strage obstantis mo-
 lis, *pontis deiecti* H 1 86.
 regere gladios et contos, *gerere* H
 1 79. legiones 15 7. cohortes H
 4 12. valetudines principis 6 50.
 regente eo, *imperante* 13 3. re-
 gendis Frisiis impositus 4 72. pro-
 vincias agere prisca virtute 6 32.
 regis subsidio impensius ornatum
 robur 14 56.
 regerere invidiam, *ulcisci invidia
 invidiam* H 3 78.
 regia inanis, *sine liberis* 6 34. re-

- giae prioris peritus 11 29. quorum non alia regia fecundior 14 13.
- regimen equorum exercere 13 3. summae rei penes eum 1 31. virtutis vestrae mihi relinquitte H 1 84. nrbs unde regimen in omnia 3 47. ne quieto quidem milite regimen II 1 9.
- regia laus, certare de alienis 15 1. regiae amicitiae quadriennium 13 42. regiae libidini propior paucorum dominatio 6 42.
- quae regnantur gentes H 1 16. G 25 et 43.
- regnator omnium dens G 39.
- regnum, *imperium Romanum* 12 66, 13 14. sollennia regni capessere 6 42. regni instrumenta, sacra, utriusque auctor v. *suis locis*.
- regredi propius v. *prope*.
- regressus exercitui est per eos salutus 1 51, *regrediendum*. regressus ad paenitendum 4 11.
- relabi, *de flumine redeunte intra ripas* 1 76.
- relationis repertor v. repertor. relationem in aliquid postulare 13 49. relationem egredi 2 38. incipere 5 4.
- relatus carminum G 3. abnuere relatum 15 22. relatus virtutum H 1 30.
- relegatum in alia insula detinere A 15.
- religio incessit quoniam in templo locaretur donum 3 70. religio insita eos locos propinquos caelo 13 57. ad religionis Actiacae exemplar certamen decretum 15 23. religionem asferre, *inūcere* H 1 89. religione gentili obstringi v. obstringi. religione patria cultum telum 15 15. religiones caelestes decernere alicui 1 11. et *in singul.* 5 1.
- relinquere famam 2 40. curiam 2 34. relinquitte mihi regimen, *permittite* H 1 84. *sic et* 3 54.
- reliquiae ferales v. feralis. alienas reliquias, an suorum, humo teget 1 62.
- reluxit caeco dies H 4 81.
- remeare in terga 3 21. ad Domitianum A 40.
- remedium ex bello 4 72. remedium coercendi fluminis 1 76. remedio quaerere aliquid 6 17. remedio et damno proximi v. proximus. supplicii et remedii temperare 3 50. remediis fortioribus agere 1 29. maioribus servabat auctoritas eius, *temporibus quae maius remedium postularent* H 1 28.
- remigium, *remiges* 14 39. convertere 2 6. remigium mutabile G 44. H 3 47.
- remissiones Iusque O 28. remissionum curarumque tempora divisa A 9.
- remittere, *permittere, concedere* 1 8. privata odia publicis utilitatibus remittere, *condonare* 1 18. rei publicae novissimum casum H 2 48. curam alicui 3 56. remissa ignominia H 1 52. remissum munus H 3 5. nomen remittere H 4 11. nihil remissum, *omnes intenti* 2 13.
- removeri propinquis suis 2 50. removere ordine 13 11.
- remis citatae naves 2 6.
- renatum bellum H 3 59.
- renidere H 4 43. falsum vultu 4 60.
- renovare dexteras v. dexter. iram H 4 36.
- repellere segnitiam H 2 4.
- rependit posteritas decus suum cuique 4 34.
- repens causa accesserat 15 68. non repens sed priori populo factitatum 11 24.
- repentinum venenum et praecepta 12 66. repentinis hostibus circumventi 15 4.
- repercussu intumescit vox G 3.
- repertor relationis 12 53. repertor facinorum 4 11.
- repetere amicitiam alicuius 6 37. casum alicuius paucis, *inde a primordio narrare* 3 4. repetere paucis, *referre ab initis rei* 15 72. aliquid altiore initio v. initium. repetita armis provincia 3 12.
- reponere amissa urbi 16 13. fora H 3 34. plus in duce quam in exercitu G 30. odium A 39. repositus in secretum Asiae H 1 10. pontem 1 63.
- repscere 4 57. pecuniam legatam, *poscere ut debitam* 1 35.
- repperit hoc Augustus summi fastigii vocabulum 3 56. repperiebant

- tur in eodem casu quae longinqua 15 38. reperta coniuratio, *detecta* 16 15. repertum ex dignitate populi Romani, *institutum* 13 31.
- sine reprehensione patiens H 1 49.
- repressit suos H 2 25. repressum caput in utero 15 45. repressi milites seditiosi duorum supplicio 1 38. repressus vincentium impetus H 2 23.
- repudium dicere v. dicere.
- repulsam solatur propinqua spes 2 36.
- reputare 2 40, 3 12.
- reputatio morum novorum veterumque H 2 38.
- requies belli 9 25.
- requirere acriter rem familiarem, *repetere* 16 17. *desiderare*, *abesse queri*: qui publici funeris pompam requirerent 3 5. cf. H 4 6 extr.
- res. rei familiari principis impositus v. imponere. nummariae inopia 6 17. re. dubia 4 73. res attritae Italiae H 2 56. incruentae 13 37. militares continentur parando H 1 84. prolatae ac dilatae 2 35. promptae v. promptus. rerum aeternitas, *reipublicae Romanae* H 1 84. rerum auctores, *historici* 3 3. in fama rerum manere A 46. dies verbis terere v. dies. rerum humanarum immemor, *quam mutabiles essent* H 3 68. secundarum ambiguarumque sciens 1 64. transitus, *mutatio dominorum* H 1 21. res gestas componere 1 1, 4 32 et 33. prosequi laureatis A 18. prosperas principis spernere v. spernere. rebus motis 1 57. ad res novas tentare aliquem H 4 49.
- res publica sita in manu eorum 1 31. rei publicae occupandae argui 6 9. partes ceterae quibus modis habitae ad eum diem 4 6. ob rem publicam obire mortem v. ob. e re publica 2 33, 3 53, 4 31. rem publicam obtinet iudicaturus v. iudicare. a quo res publica inciperet, *libertas* H 1 15.
- rescriptum immitte 6 3.
- reserare cubiculum, *intrare* H 3 38. Italiam H 3 2.
- reservare semet summae rerum et imperii H 2 33. retinere et reservate hominem H 4 42.
- resipiscere H 4 67, 5 25.
- resistunt montes 2 15.
- resolvere venas 6 9 et 48. vectigal et onera, *tollere* H 4 65.
- resonantibus in urbem usque vocibus H 1 39.
- resorberi A 10.
- respectant in tergum 15 38. alius alium A 37.
- sine respectu veniae H 2 30. cf. 3 59.
- respersus servili probro H 1 48.
- respergere oris excremento H 4 81.
- respicientibus in eo plerisque Vespasianum fratrem H 1 46. respexit pone tergum Basiliden H 4 82.
- responsa oraculorum H 1 10.
- respuunt haec aures O 9. index respuat O 34.
- restant laminae adversum pila et gladios 3 46.
- restaurare 4 43.
- restringere 15 38. H 1 66, 4 29 et 80.
- restringunt animum maestitia 16 16.
- restringi vinculis 14 64. restricto vinclo ad arcum sellae 15 57. restrictum imperium, *parcum voluntatum* 15 48.
- resultantes saltus clamore complere, *vocem reddentes* 1 65.
- resumere hostilia 12 15. militiam H 2 67. nomen legati H 3 4.
- pugnam H 2 41. sacramentum H 4 37.
- resurgere in ultionem H 3 2. resurgit bellum 3 74. urbs 15 41.
- rabies 1 39.
- retentare, *retinere* H 2 35, 4 13 et 60.
- reticere, *silentium tenere* 1 67, 2 38 et 50. 12 33. cum dativo 14 49.
- retinere aetatem principis concessis voluptatibus 13 2. curam navium H 1 87. destinata 6 32. fidem suam 6 37. iras 1 45. multitudinem aedificio, *continere* H 4 53. ordines v. ordines. promptius obsequium 14 24. sacra, *servare* 1 54. retinebat supremus aspectus matris quamvis ferum animum 14 4. retinens conditoris

- civitas 6 42. retinens omne decus belli sibi, *cupiens solus auferre* H 3 8. retinebatur Sctum infirmum aut validum H 2 10. retentum poscit infamiam et ignominiam illustrium, *si obtentum effectumque sit*, 3 52.
- retorta ingerunt H 2 21.
- retractare librum, *corrigere* O 3.
- retrahere in arma H 4 70. nomina aerarii oblitterata, *debitores eius rursus appellare* H 1 55. retraxit imaginem nocturnae quietis ad spem haud dubiam, *traxit interpretando* 16 1.
- retro crinem sequi G 38. nullum retro subsidium percussis H 2 26.
- retundere quem, *respondere fortiter* 5 11.
- revalescere, *convalescere* 14 27.
- revehi in aciem postremam H 2 64.
- revelare frontem, *comam ponere* G 31.
- revolsas undique statuas H 3 71.
- revenire 2 24, 12 59.
- reverentia sacramenti rupta H 1 12.
- reverentiam imperii exuere H 1 55. quod sola reverentia vident G 9.
- reverentius duci parebant H 2 27.
- reverentius visum credere quam scire G 34.
- revertitur ira in vulgus H 3 31.
- Albigaunum revertere H 2 15.
- reversuros, *redituros* H 2 9. reversi ab exsilio H 2 92.
- revirescit arbor in novos fetus 13 58. domus 4 12. partes H 3 7.
- revocandae libertatis ius patronis adversus male meritos 13 26.
- revocabo in animum, quod temporis hortorum ac villarum curae seponitur, *animo colendo impendam* 14 54.
- revolvere iras 4 21. secum facta dictaque A 46. revolvebatur victoria ad irritum H 3 26. revolutus annis H 5 14.
- reus locuples O 5. receptus 2 74, 4 21. peractus ib. tanti reus exitii 2 24. reum aliquem sibi poscere 16 23. subdere quamvis falsis criminibus 1 3 et 9. reos accusare 11 5. plures idem annus habuit 13 33. trahere v. trahere. reis postulandis continuus annus 4 30.
- rex, *regis filius* H 2 25. rege novo potiri v. potiri. regum exterorum consuetudine, *ut reges solent sepeliri* 16 6.
- ridet vitia G 19.
- rigant hortos G 26.
- rigore vicini septentrionis horridior Auster 2 23. nocuit antiquus rigor et nimia severitas H 1 18. rigor disciplinae H 1 83. rigorem frigorum molliunt G 16.
- rimari adversa valetudinis alterius 1 69. metus principis, *quos maxime metuat* 14 57. offensam H 4 11. tabernacula ipsamque humum pilis et lanceis rimabantur H 2 29.
- ripa ac die frequenti 3 9. ripam victam colere 1 59. ripae cedunt v. cedere.
- risum tenere O 21.
- rivis incerta loca 1 61.
- rixae aut inurgia H 2 27.
- rixatur, non pugnat O 26.
- robur et saxum 4 29. et sedem bello legere coloniam H 2 19. et vires exercitus H 1 87. aetatis adest ei 14 63. maturimum precatur ei 12 65. ad robur quantum deest ei, *ad maturum aetatem* 13 6. robore circumdare inventam filii, *adoptando alio* 12 25. robore legionum aequata pugna 12 39.
- robustiores O 35.
- rogitare H 3 56 et 73.
- rogum et necem eius coniunxit una eadem nox 13 17.
- quibus Romana continentur, *ratio reip. R.* 13 49. Romanorum munia, *militiae Romanae* 13 35.
- rosis consternere viam H 2 70.
- apud rostra laudare 16 6.
- rubigine infectum O 22.
- rubori mihi est 14 55. quorum libido penes ipsum, rubor penes omnes H 1 30. rubor proprius H 4 7. nec rubor inter comites aspicit G 13.
- rudimenta castrorum A 5. rudimentis affui iuventutis tuae 14 53. non rudis facinorum, *solutus magna audere* 12 51. aetas rudis nepotum 4 8.
- rudibus dimicare O 34.
- ruderi accipiendi destinat paludes 15 43.

ruere contis gladiisque, *irruere* 6
 35. imprudentia in servitium 1
 7. H 2 34. certatim appropere
 4 23. ruit vis alia per Alpes,
irrupit H 3 34. ruunt tempe-
 states 1 30. ruens in Galliam
 Rhenus H 5 19. ruentia *opp.*
prosperis H 3 64. moles ruen-
 tium, *fugientium* 2 17.
 ruina socii in exsilium pulsus H
 4 6. trahi G 36. ruinae modo
 praecipitantur H 4 71.
 rumor incedit occultus 2 54. inces-
 serat 1 5. surgit H 2 42. rumo-
 rem omnem affectare H 2 91.
 falsum aspernari H 2 52. ante
 rumorem et metum interfici 14
 57. rumore adverso in vulgus est
 oratio 14 11. H 2 26. multo te-
 stamentum fuit 3 76. primo rapi
 v. rapere. subito, tanquam inva-
 surus 6 36. vario iactatum 3 19.
 rumor secundus 3 2.
 rumpere, *erumpere* 2 17. fas gen-
 tium, sacra legationis, *violare* 1
 42. custodiam H 2 62. imperium,
spernere, contra imperium facere
 13 36. tabulas nuptiales, *rescin-
 dere* 11 30. reverentiam sacra-
 menti H 1 12. servitutem aliorum
 sua libertate 14 49. rupta vox,
expressa s. edita 6 20.
 ruptores foederum H 4 57.
 rursus, *e contrario* 1 80. A 28. *opp.*
hinc s. ex altera parte 13 14.
 rus ignotum v. ignotus.
 rutilae comae G 4. A 11.
 rutilatus crinis H 4 61. rutilantia
 arma H 5 13.
 sacellum H 4 84.
 sacer operi magno pugio 15 53. sa-
 cra apud lucum Dianae danda et
 piacula 12 8. mensae 13 17, 15
 52. sacra, *fas*, legationis 1 42.
 maiorum obiectare alicui 6 29.
 capessere v. capessere. regni,
sanctitas regii nominis 2 64. sa-
 crum concessus mos 12 42. Sabi-
 norum retinendis hoc fecit 1 54.
 Vestalibus praesidere 2 86.
 sacerdotium pontificatus A 10. sa-
 cerdotio praeditus 16 22.
 sacramenti fides nemini iam H 1 56.
 eiusdem omnes H 4 46. sacra-
 mentum inter vetus et recens er-
 rare H 4 58. sacramento advo-
 care senatus, populi nomina H 1

55. alicuius accedere H 1 70.
 Othonis adigere exercitum H 1
 37 et 76. in eodem omnis Syria
 fuit H 2 81. detrectare 1 42.
 alicuius accipere H 1 36, 4 21.
 sacrare donum Iovi 6 25. templum
 seque in sinn dei H 4 74. ludos
 in memoriae alicuius 1 73.
 sacrarium Horatii O 20.
 sacrificarum turba H 3 74.
 sacrificalis apparatus 2 69.
 sacrificare apud deos 2 27.
 saeculum G 19. nostrum O 16.
 saepta pudicitia G 19.
 saevire in bona alicuius 4 20.
 saevitia annoae 2 87. creditorum
 11 13. hiemis H 4 38. hostium
 superest, *expectandi adhuc sunt*
saevi hostes 1 67. *violentus im-
 petus* 2 12. facti et invidia pe-
 nes eosdem 1 44. oratorum 2 34.
 saevitiae principis arreperere oc-
 cultis libellis 1 74. saevitiam in
 populares, superbiam in nos sum-
 psit 6 31. praesentem allevare 14
 63. in saevitiam trahere v. tra-
 here. ad saevitiam novam retra-
 here obliterata 15 73.
 saevus accusandis reis 11 5. saevo
 adhuc mari H 4 52. saevae per-
 cussionationes 15 58. saeva damna
 2 26. *opp. prosperis* 2 5. vento-
 rum 4 67. ac detestanda clami-
 tare 3 23. queri de aliquo 1 6.
 sagax civitas rimandis offensis H
 4 11.
 saginae mancipatus H 2 71. sagina
 gravis H 1 62. gladiatoria H 2
 88.
 saginatus H 4 42.
 sagittae asperare ossibus G 46.
 sagulo versicolori H 2 20. leves G
 6. sagula versicoloria *pro velis* H
 5 23.
 sagum spina consertum G 17.
 salarium A 42.
 saltare diserte O 26. commentarios
 ib.
 salubria corpora H 1 56. O 41.
 salubritas corporum, *valetudo pro-
 spera* 2 33.
 salus extrema v. extremus. una in
 armis 1 67. salutis pacto accipere
 captivum v. accipere.
 salutantium ambitio O 29. agmina
 immensa H 2 92.
 sancire, *cavere* 6 16.

sanctitatem dominae tueri v. tueri.
 sanctitas domus priscum ad mo-
 rem 5 1.
 sanctorum legum 3 26.
 sanctissimae artes 6 7. sanctior elo-
 quentia, *poesis* O 4.
 sane crematum corpus, *particula*
concedendi 3 5, 11 23.
 sanguinans eloquentia O 12.
 sanguis exsurgit toris O 21. pro-
 pinquus 3 12. pressus pavore *quo*
minus ex venis effunderetur 14
 64. sanguinis tantum perditum 16
 16. sanguini alicuius annexus 5
 1. sanguinem commodare domi-
 nationi alienae A 32. sanguine
 modico hostium pellere eos 4 47.
 sanguine se cruentare H 1 58. ad
 sanguinem et caedem obversi H
 3 83.
 sanitas, *integritas et valetudo cor-*
poris 1 68. victoriae in Italia ver-
 titur H 2 28.
 sapientiae professores A 2. studium
 A 4. in sapientiam illis cessit
 fortuna, *laudem sapientiae pepe-*
rit G 36. in sapientiam vertere,
 quae casus obtulit 1 28. sapientia
 vocatur, quod segnitia est H
 1 49.
 sapore corruptior H 5 6.
 satellites H 4 50 et 58.
 satiare cupiditates H 4 38. satiatus
 prosperis adversisque secreto suo
 A 39.
 satias, *satietas* 6 38.
 satietas vulgo permissa v. permit-
 tere. satietate praedae H 4 37.
 coniungere res gestas, *ita ut fa-*
stidium oriatur 4 33.
 satis Marcello quod — impulerit
 H 4 7.
 satisfactum bello H 3 49.
 satisfactio, *purgatio* 13 44. *poena*
 G 21.
 saxae turre H 3 30.
 saxum vivum, *nativum* 4 55. et
 robur v. robur.
 scabies ipsos turpaverat H 5 4.
 scandere supra principem, *sibi plus*
arrogare, aut ita agere tanquam
superior sis H 4 8.
 sceleris instigator H 1 22. memo-
 ria efferat animos 1 44. ordo 4
 11. summam poscere, *sibi perfi-*
ciendam 14 5. scelus piare v. pia-
 re. probatum inter aucupia veris

mox pretiis aestimare 11 26. ad
 scelus corruptus 4 10. in scelus
 erupta nox 1 29. scelere eius
 agitur miles, *solicitatur, tur-*
batur H 1 5. scelerum ferox 4
 12. repertor 4 11. ad scelera
 praecipuus 6 7.
 scenam criminis parat 14 7. scenam
 incedere 14 15. scenae schola-
 sticorum s. rhetorum, *scholae* O
 35. promiscua v. promiscuus.
 scholasticae controversiae, *opp. fo-*
rensibus O 14. scholasticorum cla-
 mores O 15 et 26.
 scientia coniurationis inter patrem
 filiumque 16 17. scientiam iuris
 comprehendere v. comprehendere.
 scientia vetus v. vetus.
 scindere agmen hostium 1 65. limi-
 tem 1 50. vestem H 4 27.
 sciens secundarum ambiguarumque
 rerum 1 64.
 sciscitari imperia ducum H 1 84.
 consilium H 2 33. diversa H 2
 34.
 scite magis quam probe H 3 62.
 scito sermone H 1 53.
 scortum principale H 1 13. scorta
 et scortis similes H 3 83.
 scribere cum alicuius insectatione
 litteras 1 53. scripto adire ali-
 quem 4 39.
 scriptitare H 2 86, 3 52.
 scriptores, *scribae* 15 63.
 scriptura actorum diurna 3 3. *liber*
 4 32.
 scrutari abditos H 4 1. animos H 4
 55. finem principis per Chaldaeos
 12 52. testudinem lanceis contis-
 que H 3 27. omnium oculis vultus
 eorum scrutantibus 3 3, 16 5.
 scrutari mare A 30.
 scurrae H 2 87.
 scurrilitas O 22.
 scutula oblonga A 10.
 scutum pectori appressum 2 21. scuto
 defendi v. defendi. scuta milita-
 ria H 3 80.
 scyphum aureum furatus H 1 48.
 secussum longinqui ruris orat 15 44.
 secors futuri miles, *incuriosus* H
 3 31.
 secretus agitat 11 21. secretum, *ars*
et via arcana 4 54. Mitylenense
 14 53. circumdare extremis suis
 16 25. secretum illud quod sola
 reverentia vident G 9. secreto

pari coniunxit vi annos 4 57.
 suo satius v. satius. secreti
opp. ad concionem convocatis 2
 12. secreta Poppaeae habuerant
 multos mathematicos H 1 22. se-
 creta convivii H 2 57. Campa-
 niae offerre alicui, *recessus* H 3
 63. *exulis sedes et solitudo* 13 43.
 imperatoris ei inquitur 3 30.
 patris mitigare 3 37. secretum
 Asiae H 1 10. secreta castrorum
 affectans H 3 13. per secreta
 ambigua irrepere in gratiam prin-
 cipis, *occellarum voluptatum so-
 cietate* 13 12. secretis frequens
 v. frequens. secretiora gaudio O
 6. Germaniae G 41.
 sectam assumere 14 57. Cynicam
 profiteri H 4 40. veterum aemu-
 lari 6 22.
 sectari virtutes, *requirere homines
 illis instructos* 1 80. contumaciam
 habitum vultumque alicuius 16
 22. cantantem H 2 71.
 sectator quaestoris 11 21. sectato-
 res vel potius satellites 16 22.
 sectiones Neronianae H 1 90.
 sector H 1 20.
 secundante vento 2 24.
 secundum eos datum v. dare. se-
 cundum impressam ante notam in-
 terpretatur G 10.
 secundum utrumque bello parando
 mare H 2 6. secundarum ambi-
 guarumque rerum sciens 1 64.
 secundarum rerum luxus H 3 45.
 a securibus vacui v. vacuus. gladiis
 et securibus galeas loricasque per-
 rumpere H 2 42.
 securitas publica A 3. securitatis
 novissimae tantum illi fuit 11 3.
 securitatem annonae sustentare 15
 18. morari 13 15. in securitatem
 compositus v. compositus.
 secura et obtusior iurisdictio mili-
 tatis A 9. secura materia, *scri-
 bendi* H 1 1. securus iam odii
 A 43. securi de facilitate cre-
 dentes 16 2. secura eiusmodi ca-
 ssum H 1 86. pro me securior
 H 4 58. securi pro salute A 26.
 secus loqui 2 50. haud multo vi-
 rium 4 5. cadebant coepta 2 80.
 secus virile ac muliebre 4 62. H
 5 13.
 sedit metus H 2 15. sedisse mon-

TACITUS II.

tes 2 47. sedente Claudio, *prae-
 sidente* 11 11.
 sedes belli v. bellum. servitutis,
urbs ubi sunt domini A 16. vul-
 garis v. vulgaris. destinata, *cre-
 mandis mortuis* 1 8. sedes ac do-
 micilia G 46. mutaverunt nullo
 motu terrae 4 55.
 seditio incessit milites 1 16. inci-
 piens adhuc et nondum adulta
 melioribus consiliis flectitur H
 1 31. crebescit H 1 39. ex-
 arsit H 2 27. deflagrat H 2 28.
 mitescit H 2 18. seditionem coe-
 ptare v. coeptare. componere v.
 componere. efferre v. efferre. in-
 duere 2 15. seditionis ora voces-
 que multae 1 31.
 seditiose ac turbide tractare exer-
 citus 3 12.
 segetem imperare terrae G 26.
 segnis adulatio H 1 36. indoles 12
 26. innocentia 14 51. occasio-
 num 16 14. aliorum 14 34. segnius
 edicere 6 13. segne otium terere
 H 2 34.
 seiungere se a labore O 11.
 sellarii 6 1.
 sellula defertur in domum uxoris
 H 3 84.
 semerini milites 1 68, 3 39 et 45.
 semet 6 34. H 3 85 et 86.
 semifacta opera 15 7.
 semina belli movere 4 27. restin-
 guere H 4 80. discordiae prae-
 bere H 4 18. inferre arvis 13
 54. ministrare bello H 2 76. se-
 ditionis praebere 11 19. semini-
 bus eius motus nulla intacta ci-
 vitas 3 41.
 semineces H 3 28. A 36.
 semirutum castellum 4 25. vallum
 1 61.
 semisomans H 5 22.
 semotae dictionis arcana v. dictio
 O 2.
 semusta vestigia 15 40.
 senatorius ambitus v. ambitus. se-
 natoria aetas 15 28. libertas, di-
 gnitas v. *suis locis*. necessitas
 11 4.
 senatus copia datur 11 2. dies se-
 natus 1 8, 2 20. senatui eripere
 aliquem v. eripere. senatu depel-
 lere v. depellere. senatu proxi-
 mo 3 35. H 4 44.
 senatus consultum large factum v.

- large. retinebatur infirmum aut validum H 2 5. adulatione novum aut patientia postremum 14 64. ad senatus consulti formam exercita res 6 17.
- senecta vergens 4 41. senectae eius et orbitati deditur v. dedere. senectam extremam complere 4 58. ad senectam pecuniosam pervenire 3 55. senecta longa detinere immensam pecuniam 14 65. mortem obire 13 33.
- senectus cruda et viridis A 29. exsanguis G 31. inermis, *sine liberis* 6 31. longa v. longus. senectutem principis opperiri v. opperiri.
- senescere socordia 1 10. senescit fama H 2 24.
- senio fluxa mens 6 38.
- sensim cedente Celso H 2 25.
- sensus edicti permodestus 1 7. sensus incompti et validi 15 65. inconditi O 21 et 23. sensibus validus 13 3. a sensibus communibus ducta oratio O 31. in paucissimos sensus detrudunt eloquentiam, *Evvolas, voſſuata* O 32. sensus suos abdere 1 11.
- sententia strepit intra villam A 45. altius penetrat et arcana imperii tentat 2 36. sententiae alienae indigens 15 10. abolitionem suadere 6 2. atrocis initium factum v. initium. dicendae eximere aliquem 3 22. sententiam in aliqua causa palam ferre 1 74. expromere qua oraretur Claudius 12 9. principis exquirere v. exquirere. ante sententiam senatus vim vitae suae attulit 12 59. pro sententia dixit 15 74. C. Caesaris sententia redditum 4 43. consulis indictum reo ultimum supplicium 3 49. sententia eius pellitur in exsilium 4 20. sententiae duae distinebant Galbam H 1 32. sententiarum aliorum contradicere H 1 39. sententias suas versare atque huc et illuc torquere H 1 85.
- sentire aliter O 15. ita O 24.
- separare, *distinguere signo* G 38. separati habent aurum suum 2 24.
- sepeliendus 6 28. sepultae urbis ruinae H 3 35.
- seponere aliquem a domo sua, *ea interdicare* 3 12. hunc seposuit Augustus in civitatem Massiliensem 4 44. H 1 13. libidine partem tenebrarum 13 44. sibi aliquem 13 19. tempus curae horum et amoenitati villarum 14 54. seposuit Aegyptum 2 59. sibi viros tales regio A 31. interesse pugnae imperatorem an seponi melius foret H 2 33. sepositus servilibus poenis locus 15 60. sepositi usui militum agri 13 54, 15 60.
- septimos per numeros cursum suum caelestia conficiunt H 5 4.
- sepulcrum caespes erigit G 27. Antiochiae, ubi crematus 2 83.
- sepulturae destinabatur locus 2 73. sepulturae concedere corpora H 1 47.
- sequi longius adulationem 3 69. fortunam H 4 78. argentum magis quam aurum G 5. sequi retro crinem G 38. sequuntur auxilia plura 14 58. secutus orationem ducis militum ardor 2 15. secutum est civile bellum trans mare Pompeium H 2 6.
- serere praelia H 5 11. serendae in alios invidiae artifex H 2 86.
- series incipit futuri in eam exitii 4 52.
- serium et grave nihil metuere ex aliquo 3 50.
- sermonis nimius H 3 75. sermoni tempus accipere, orare 14 53. in sermone habere aliquem 4 39. sermone ac vultu intentus v. intentus. sermones custodire, incendere, circumspectare v. *suos locis*. sinistros habere de aliquo 1 74. sermonum avida urbs 13 6. sermonibus assiduus vulgatur 3 52. verberatae aures A 41.
- serrati G 5.
- servare, *cavere* G 26. servatur rebus mediis maioribus auctoritas eius H 1 29. senatui quid, *ad eum revocare* 1 25.
- servilis amor, *in servum* 14 59. servili audacia admissum, *a servo* 14 39. servilia, *nimis adulatoria* 16 2. servilia imperia, *libertorum* 4 23. servilibus probriis increpare 11 37. H 1 48. poenis sepositus locus, *servorum* 15 60, 3 50.

serviliter omnia pro dominatione
H 1 36.

servitium acre 6 48. *adductum et quasi virile* 12 7. *saepius libertatem Senecae quam servitium expertus* 15 61. *in infensus erumpunt* 1 81. *ad servitium omne fracti pace longa* H 2 17. *ad s. suum patriaeque arma ferre* 4 48. *serviti publici victor, assecutus ut ei res publica serviat* 14 13. *servitii decem milia* 12 17. *ingenium* 12 30. *imaginem perferre* 15 31. *servitio novissimo foedare vitam proxime libertatem actam* 16 11. *servitia modesta* 4 6.

servitutis flagitiosae dux 1 59. *sedes v. sedes. servituti urbanae prospectum* 1 46. *servitutem aliorum rupit libertas Thraseae* 14 49. *ad serum usque diem* H 3 82. *sero diei* 2 21.

sesquiplaga interfectus 15 67.

severitas opp. ambitioni 1 36, 14 29. *severitatis cupidine acerbus* 1 75. *severitatem aemulari* H 2 68. *accommodare peccatis* A 19. *severitate modicus* 6 30.

sexum egressa mulier 16 10.

si, abundat post nisi 6 25. *pro cum vel quando* 4 19. *pro ne: metus unus, si* 1 11. *pro an forte* 1 48. *si evaserat, pro evasisset* 5 38.

sibi aliisque perniciem invenire 1 74. *interpretari aliquid, ut de se praedictum* H 5 13. *moliri imperium* H 1 5. *pavere in alieno discrimine* H 2 63. *sibi et praelio firmare milites* 1 71. *sibi quisque properus, ut se servaret* 1 65. *sibi quisque tendentes rebus minoribus* H 1 13. *sibi quaeque gens consistit* H 4 23. *sibi incantum reddere aliquem, ut adversus te non sit* 4 1. *sibi destinatum mortem, se destinasse mori* 15 63.

siccus orator O 21.

sidente metu H 2 15.

sidas cometes illustri sanguini expiatur 15 45. *sideris (Iunae) defectus* 1 28. *sidere aequinoctii, quo maxime tumescit oceanus* 1 70. *sidera hebesunt* 1 30. *siderum motus et responsa vatium referre, de themate* H 2 77. *motibus iis siderum excessit urbe ut reditus*

ei negaretur 4 58. *novi siderum motus, praesagium verum novarum* H 1 22, 2 78. *sideribus illustris nox* 1 50, 14 5.

signatur aurum argentumque H 2 82. *significat nomen memoriam veterem loci* G 28.

signiferos urgere H 2 30.

significatio 1 81. H 1 27. O 16.

signum dare, edicere, imperare 4 25. H 3 16. *ultionis in accusatores* H 4 40. *Vitellianorum, quo inter se noscebantur* H 3 73. *signa militaria incompta* 3 2. *signis Romanis praesidere* 12 37. *adire signa, milites* 1 69. *signa obiecerant cohortes, se* 2 17. *parare* 1 31. *amplecti* 1 39. *et bellorum dii* H 3 10. *aquilae* 2 41.

silentium magni metus et magnae irae H 1 40. *contumax* H 1 85. *minax* H 3 67. *silentii suspicacis plus sibi permisit populus* 3 11. *per silentium adstitit* 11 37. *queri* 15 1. *perire* 16 25. *silentio vastus dies* 3 4. *vastum silentium* 4 50. H 3 13. A 38. *silentio victo proripit* 11 2. *silentia passim* 2 82.

non silebant nationes ceterae, quae tae erant H 3 46. *silentem straxit aciem* H 5 17. *sileri Agri- colam* A 41.

silva insurgit 2 16. *silvarum profunda* A 25.

similis in dominum forma et aetate 2 39.

similitudo rerum obvia 4 33. *ad similitudinem incessus barbari convertere agmen Romanum* 3 33. *in similitudinem vini corruptus potus* G 23.

simplices curae 1 69. *cogitationes* G 22.

simplicitas, candor H 4 86. *fabularum convivalium in crimen ducitur* G 5.

simpliciter, candide, ingenue O 21 et 25. *simplicius nutrire simultates* H 3 53.

simul septemviris 3 64. *Scauro simul* 6 9.

simul coeptus dies, et aderant 4 25. *simul postpos.* 3 64. *ubi es cum abl. pro una cum* 4 55, 6 9.

simulacrum non effigie humana H 2 3. *vindemiae per domum celebratur* 11 31. *Apollinis interrogare*

- 12 22. *simulacra vultus* A 46. libertatis praebuit Tiberius senatui 1 77. quorum simulacrum ab Armeniis usurpatum 15 15.
- simulare conscientiam* v. *conscientia*. iussa patris 1 6. gratiam partium 1 10. meritum H 3 69. speciem venturi 5 11, 6 1. simulatum consilium 4 4.
- simulatio* eum non deserebat 6 50. nannium H 2 61. simulationum falsa perdidicerat 6 45. nescius 4 54.
- similitates facere* 3 54. *simultatibus causam partium praetendere* H 2 85. dedere aliquem 16 20.
- sincerus et integer populus* H 4 64. G 4. caritas 2 42.
- sine arbitrio mors permissa* 16 11. sine avaritia aut crudelitate magistratum provinciae tolerant vetera onera 4 6. cura habebatur externa v. haberi. experimento famam retinuit v. fama. sine metu insidiarum aperta planities 14 34.
- sistere nulla simulacra templis* H 5 5.
- singultu pectus atque ora quatiens* H 3 10.
- sinister rumor* H 2 93. *sinistros sermones de principe habere* 1 74. *sinistre accepta caedes* H 1 7.
- sinuare orbes albensibus spumis* 6 37. donec in Cattos usque sinnetur, *flexu veniat ac desinat* G 35. *sinuatus inaequaliter campus* 2 16. *sinuati introrsus muri* H 5 11.
- sinus ac recessus* A 30. *sinus imperii et pars provinciae habentur* G 30. *sinum suum cubiculumque offerebat* 13 13. *panderet sinum* H 1 52. *omnis res publica in Vespasiani sinum cessit* H 3 69. in sinu praefectorum opes Cremonensium H 3 19. *sinus occulti aut ambitiosi* H 2 92. *sinus novos exquiri* H 4 14. *sinus famae v. fama*. in sinu avi perdidicerat falsa simulationum 6 45. in sinu et urbe cavendus hostis H 3 38.
- sistere, consistere* 4 3 et 40. H 3 21. arcus et tropaea 15 18. templum 4 37. bellum in loco aliquo H 3 8. populationem intra lucem 4 48. sisterent se victorem iisdem in terris 2 14. irruenti turbae neque aetate neque corpore sistens H 1 35. pro *coerceri, reprimi, contineri* H 2 11, 5 21. nec medicis remediis sisti potest 3 52. sisti non possunt scandentes H 3 71. sisti non potuit quin haurirentur cuncta igni 15 39.
- situs, positus, collocatus, conditus* 4 64, 2 7, 1 74, 3 39, 6 41, 1 39. sita in manu ipsorum belli fortuna omnis H 2 27. res publica 1 31. situm duabus legionibus vallum H 4 22. siti longius v. longe. procul vel inxta sitae vires H 2 74.
- sobrii* G 24. *opp. temulenti* H 1 25. *sobrii convictus v. convictus*.
- socialis perfidia, sociorum* H 2 46. *socialia cuncta prospere composita* 2 57.
- sociare consilia* H 2 74, 4 15. labores 1 11. sociata cum marito mors 15 64. sociati per connubium H 4 65. in matrimonium regnumque 2 3.
- societas bona, bene culta, fida* 1 57. societatem alicuius accipere H 4 26. induere 12 13. ad societatem corrupti v. corruptus. societates vectigalium 13 50. societatibus equitum Romanorum agitabantur frumenta, vectigalia, cetera publicorum fructuum 4 6.
- socius libidinum (in luxu) et necessitatum (ex aere alieno)* 2 27. *socia precum mater, idem cum filio petens* 2 10. *sociae cohortes* 1 49. *victoriae v. victoria, sociis foedera dilargiri* H 3 55. *socios diripere* 13 43.
- socors futuri* H 3 31. *nimia fortuna* 4 39. *socordi custodia circumdare clausos* H 3 69. *stultus ac demens* 4 39.
- socordia innocens, nihil audentis* H 1 56. *inscitia, dementia, stultitia* 4 31 et 35. per socordiam praefecti H 1 24. *socordia senescere* 1 10.
- sodalitate ex intima coeperat odium* 15 68.
- solari* H 4 72.
- solatium ex maerore* 3 6. *solatiis honestis tolerare desiderium mariti* 15 63.
- solennia regni capessere, inaugurari*

6 42. repeterent solennia, *redirent ad usitatos labores* 3 6.
 solidare aedificia saxo 15 43. muros H 2 19.
 solida domi quies 11 24. in solidum appellare debitores 6 17.
 solida *opp.* campis fallacibus 1 65. *incertis locis ab aqua obductis* 1 70.
 solitudines H 4 73. solitudinem faciunt A 30.
 solium Arsacidarum 2 2. H 1 40. Iovis Capitolini 15 23.
 sollicitudine longiore aegrescere 15 25. sollicitudinum formae v. forma. remotus a sollicitudinibus O 13.
 sollicitior pro vobis H 4 58.
 solvi militia 1 44. omni munere publico v. munus. munere capessendi vigintiviratus 3 29. solvitur pecunia praemium 1 17. soluta pax inter temulentos 1 50. solutum gelu H 1 79. solutum poena v. poena. solutum fuit, *liberum* 4 35. solutior non alias luxu 11 31. solutius, *liberius* 13 47. loqui 4 31. solutus et enervis orator O 18. soluta alvus 12 67.
 solum velut patrum exercere 13 54. subtracto solo 1 70.
 solus et unus O 34. sola gens 13 55. sola in equite vis 6 34.
 somno et luxu pudendus incessit H 2 90. somnos alicuius patefacere, *quid per somnum faciat aut dicat* 4 60. somno connivere 16 5. et vino procumbere 4 48.
 sonat acies H 4 18. G 3. sonans genus orandi H 1 90.
 sonor praelii 4 48. sonore truci 1 65.
 sonus vocalis 2 61.
 sopitos epulis vinoque H 4 79.
 sopor et ignavia videretur H 2 76.
 sordem et avaritiam Fontei integre mutaverat H 1 52. sordibus ac metu confictari 6 8. sordes indignae 12 59. cf. 4 52. O 12. sordes verborum O 21.
 sordet iis eloquentia Bassi ex comparatione Varronis O 23.
 sordidae merces 4 13. sordidius nati O 8.
 sors deerrat ad parum idoneos 13 29. mea mihi informis, tibi ma-

gnifica 12 37. oraculi haud ambigua H 4 83. provinciae collata in eum H 3 71. sortis humanae commercium 6 19. sorte Asiae depellendus 3 32. sorte ducti H 4 40. A 28. varia legatorum sors H 3 80. sortium consuetudo G 10. sortiuntur legiones de ordinae agminis H 2 41.
 spargere bellum 3 21. A 38. missilia G 6. venenum in tres 4 12.
 spatium clausum, *locus designatus ac circumscriptus* 14 14. vivendi ei xcm anni 13 30. exuendi pacta 6 43. spatium ac moras suadere H 2 37. exemplorum habuere virtutes A 8. urbis emensa pedibus 11 32. in spatium (id) prorogatur vita v. prorogare. spatium ac caelo A 10. ipso gliscit fama H 2 83. valida initiis spatium languescunt H 3 58. spatia certaminum, *pugnae loca* H 2 70. siderum, *intervalla* 6 21. spatia imperii prima ingredi 14 56. spatiis audentioribus Syriam petebat H 2 2. spatiis exuberare agrorum 14 53. nullis inquirentium penetrabilis altitudo, *mensuris* 2 61.
 species adulandi, *genus* 1 8. carminum non impetu et instinctu nec ore uno fluens 14 16. ea ceperat v. capere. invisitata H 2 50. sua consulibus, sua praetoribus; *dignitas, ornamenta* 4 6. speciem induere iudicis 15 69. libertatis praecipere 2 35. magis quam vim tenuit in amicitia principis 3 30. venturi simulare 6 1. in speciem ac terrorem augebatur classis alacritate militum 2 6. in speciem simplicitatis accipiebantur 16 18. in speciem solitam adolescentum herbae floresque H 5 7. in speciem humani oris assimulare deos G 9. per speciem necessitudinis crebro ventitare ad aliquem 12 3. per speciem studiorum petere scalprum 5 8. specie artis frequens secretis, *adhibitus iis, quasi ob artem suam arcesseretur* 4 3. civilis discidium movetur 14 60. defendendae provinciae mittuntur 1 44. specie inanium validus 13 8. specie legis de maiestate cognitionem tra-

- ctavit de famosis libellis 1 72.
specie magna volitant hostes 15
9. specie militum inimicos suos
interficere H 2 56. specie ora-
tionum et carminum scena pol-
linitur 14 20. specie senatus mi-
sit legatos H 2 52. species vir-
tutibus similes 15 48. species
duae manumittendi institutae 13
27. in species annum digerere,
in diversa tempora G 26.
specimen primum novi principatus
H 2 64. partium Mucianus H
3 66.
speciosus opibus, domo, paratu 3
55. opes speciosae A 44. spe-
ciosiora suadere H 1 34.
spectabilis victoria A 34.
in spectaculo promiscuo, *ut omni-
bus liceret spectare* 14 14. spe-
taculorum gradus, *loca unde
spectetur, per gradus structa* 14
13. spectaculis gladiatorum fera-
rumque implere circum H 2 94.
spectare statum provinciae 14 39.
stipendia singulorum H 4 46. spe-
ctabantur ex more ludi H 2 55.
spectatae militiae vir H 3 48.
spectator flagitii aderat H 1 56.
speculabundus, *expectans eventum*
H 4 50.
speculari fortunam alienae seditio-
nis 1 31. noctem incustoditam 2
40. principum offensas H 3 38.
speculator H 1 24 et 25, 2 11. spe-
culatorum optio v. optio.
specus natus 4 59.
sperans ex eo irrisum pueri 13 15.
sperantibus fallaces mathematici
H 1 52.
spernere, *non timere* 4 31. defen-
sionem, *opp. tentare* 16 24. ius-
sa 14 3. prosperas res principis,
iis non laetari 16 22. spernendus
morum 14 40.
spes boni nulla 2 15. incesserat 1
55. propinqua, *cuius eventus pro-
pinquus est* 2 36. in aliquem 1
33. victoriae partae 4 51. spei
impatiens H 2 39. irritae vesti-
gia, *conatus vani* 15 42. omnis
egea 1 53. spei summae propior
1 33. principis admotus, *primae
eius aetati* 14 53. spem omnem
in Armeniam vertere 15 9. ra-
pere H 1 13. ad spem maiorem
Aesyni 2 28. prolifico 3 73. in
spem secundam heres scriptus 1
8. in spem erigi H 1 4. in spem
corrupti v. corruptus. spe corru-
ptus 3 27. mitiore oblata 15 64.
in spe potentiae, *constituti* 14
15. spes dominandi primae in ar-
duo 4 7. meae movent aliquos,
miseret eos ad nihilum reccidisse
2 71. mediae res v. medius. no-
vae 1 4. H 3 84. spes alicuius
ad metum mutare 13 9. coercere
2 4. diversas spectare 14 57.
suas anteire, *plura et maiora
quam ante speraverat appetere* 3
66. suas conferre ad aures ali-
cuius 4 39. ad spes novas con-
ciliare provinciam 16 23.
spiramenta temporum A 44.
spirantia (et viva) A 12.
spiritus superfluous H 5 7. labitur
6 50. spiritus corporisque disso-
ciatio 16 34. spiritum novissimum
effundere H 3 66. usque ad su-
premum spiritum H 4 21. spiri-
tus altiores gerere H 3 66. quos
spiritus gessisset, *voltu ferebat*
H 4 85.
splendidissimus inter praesentes H
1 13.
spolianti uberrimum oppidum 14 33.
spoliis hostilem exstruere aedem H
3 72.
sponte alicuius, *auctoritate, iussu*
2 59, 6 31, 12 42, 3 16, 4 7.
sponte incolarum in deditionem
venere loca 13 39. sponte liti-
gatoris assequi praenium 13 42.
praevenire necessitatem 1 30.
squalor 4 28. H 1 54. G 31.
stabula aurigis exstruere H 2 94.
stagnaverat Tiberis plana urbis 1
76. stagnantibus aquis H 1 86.
stagnum struere 12 56. stagnum ca-
lidae aquae 15 64.
stant in eo consilia mortalibus ce-
teris, *nihil aliud deliberant* 4 40.
stetit intra unum annum vis illa
3 75. praeturam intra ib. stetit
circa ultima vis Agrippinae 12 22.
maiore damno veteres civium dis-
cordias rei publicae stetisse H 3
53. quo tantae cladis pretio ste-
tit H 3 72. stetit impetus belli
H 4 67. urbs stat domibus H 1
84. stetit domus utraque H 1 75.
res stant fama, vi 6 30. secum
stare Belgas palam aut voto H 4 76.

- statio cohortis ludis assidere solita
v. assidere. stationem hostium ir-
rumpere H 3 9. stationes per-
fringere 1 64. statio, annus O 17.
- statua elapsa vim ignium 4 64. il-
lustris A 40. statua triumphali
donari H 1 79.
- statuere de se, *sibi mortem consci-*
scere 6 29. exsilium in aliquem
6 18. asyla 3 60. templum 4 15.
statue LVI annos O 17. adolescen-
tulos ante Caesarem statuunt 4
8. statuuntur sedes, superque eas
coronae querceae 2 83. statuen-
dum habere 14 44. statuendi vim
eripere 3 70.
- status in eos dies mercatus H 3 30.
- status multorum excisi 3 28. statum
provinciae spectare v. spectare.
quem statum filio fore, *condicio-*
nem vitae H 3 56.
- sterile virtutum saeculum H 1 3.
usu sterile H 1 90.
- sterilitas H 4 74.
- sternere. sternunt inermes H 3 77.
stratiper cubilia 1 50. stratae pon-
tibus naves, *constratae* 2 6. strata
odia H 1 58. stratis per vias fe-
minis H 1 63.
- stimulari ad iram saepius quam ad
formidinem H 2 44.
- stimulatio cuique privata, et vile
decus publicum H 1 90.
- stimuli novercales 1 36. propriis
stimulis incendebantur 15 12. H
3 45 et 53.
- stipatores 2 9, 4 25, 11 16.
- stipendiarii, *socii provinciales* 4 20.
- stipendium illud parendi aut impe-
ritandi quadragesimum habebat 1
64. stipendii angustiae 1 35. sti-
pendii annus sextus 1 17. stipen-
dia, *pecunia consumenda stipen-*
dii H 4 36. auxilia meritis
2 52. explere 14 27. tolerare 1
17. stipendii actis 6 3. nullis
profectus, *per nullam militiam*
id dignitatis consecutus H 2 76.
stipendiis vetus 2 66.
- stipes argenti auriue H 4 53. tri-
buta et stipes illuc gerebant H
5 5.
- stolida audacia H 4 15.
- strage obstantis molis refusus Ti-
beris H 1 86.
- strangulare laqueo 6 25.
- strenuus militiae H 3 42. in perf-
dia H 3 57.
- strepit aequor placidum mille navium
remis 2 23. strepebat sententia
eius intra villam Albanam A 43.
strepunt itinera ab utroque mari
H 2 62. armorum paratu provin-
ciae H 2 84.
- strepitus telorum H 1 85.
- stricta vestis G 17. stricti artus G
30.
- structura tarda et iners O 22.
- struere aciem H 5 11. causas 2 42.
convivia publicis locis 15 37. epu-
las liberales et vitam amoenam
15 55. stagnum 12 56. viam ad
potentiam H 3 49. struebat fortu-
tuna initia causasque imperio H
2 1. struente eo circumventi cri-
minibus 1 13. struebantur qui mo-
nerent, *subornabantur* 4 67.
- strues corporum H 3 83. rogi G 27.
- studere, *litteris vel eloquentiae ope-*
ram dare O 21 et 32 et 34.
- studium histriionale 1 16. contra
studium eius censuerat H 2 91.
studio popularium accinctus 12 48.
studia diversa ordinum 12 60.
quae vicerant, publice valebant
ib. fecundissima et acerrima O 33.
fluxa atque inania 3 50. altiori-
bus studiis ingenium dedit H 4
5. in Othonem erecta H 2 11.
in umbra educata 14 53. legionum
prompta illi 2 76. militum ob-
versa *ad eum* H 3 11. plebis
exarsere ne modica quidem 16
21. plena vecordiae 3 50. viri-
tim prompta v. viritim. studiorum
cupiditas mira O 2. per speciem
studiorum petere scalpum 5 8.
studia sua publicare omnia 16 4.
accusantium detertere 12 54. ad
studia vulgi protulerat eum v.
proferre, in studia didaci H 2 68,
4 6. studii diversis certabatur
apud principem 3 63. H 1 90.
honestis refertus O 34. liberali-
bus praedius 4 58. plebis fla-
grantibus ereptus 2 41. talibus
non abhorrebat 1 54. publicis
frequentatur adveniens 5 10.
- stultitiam alienam opperiri loco
sapientiae est H 2 34.
- stupro Agrippinae illigatus 12 25.
stuprum ansa mulier H 1 48. ve-
no dare alicui 4 1. stupro prius

- quam veneno pollutus 13 17. stuprum eius ministri v. minister. susor auctorque consilii H 3 2. suasoriae O 35.
- sub crimine eodem vinxerant eum H 2 26. exemplo claro depellere falsas auditiones 4 11. sub exemplo excusatus accipi 3 68. nominibus et novitate cuiusque stupri perscripsit flagitia Neronis 16 19. indice damnare fraudis 3 36. sub signis nondum milites H 2 14. sub vexillo missi veterani 1 39. sub muros ipsos H 5 11, 3 21.
- subdere reum falsis 1 39. testamentum alicui 14 40. subdiperio feminae 12 40. subditur aratro taurus 12 24. subditus rumor (consilio ducis) H 3 25. 6 36. subdebantur crimina maiestatis 3 67.
- subdola incertis vadis forma loci H 5 14.
- subduxit agmen eodem 1 70. quo fratris aemulationi subduceretur H 4 86.
- subest spectaculum, *instat* 3 6 et 7. suberat vigor animi 3 30.
- subigere, *cogere* 1 39, 14 26.
- subiecit imagini sublatum capite diadema 15 29. subiecti campi, *flumini adiacentes* 15 9. subiecta oratori materia O 31. valium 1 65.
- subinde A 14. O 37.
- subire conscientiam, *pati conscium se assumi* 13 21. corpus 6 28. delationem, *suscipere* 11 29. *nuptiale verbum* 11 27. in spem potentiae accusationem H 2 42. obsidium H 3 64.
- subitarii gradus, *subito structi* 14 20. cf. 15 39.
- subitus irrupit, *subito* H 3 47. subita modestia v. modestia. subita arma H 3 47. subitus miles H 4 76. subita belli H 5 13. A 37. subitis avidus H 1 7. mederi v. mederi.
- sublevare metum blandimentis, *lenire* 14 4.
- sublime rapti H 4 30. sublimius et cultius dicere O 21.
- subministrare eloquentiae materiam O 37.
- submisce scribere H 3 9.
- submittere animum fortunae 2 72. crinem barbamque G 31.
- subnixus Galliarum opibus 1 47. multis ac validis propinquitatibus 11 1, 4 12. subnixus consulari matrimonio H 1 73. viris illustribus civitas 1 11. subnixus orbis gratia O 6.
- subridens O 11.
- subruere vallum H 3 28. animos obstinatos H 2 101.
- subscribere suspiria, *notare* A 45.
- subsellia conducit O 9. diversa subsellia O 34.
- subsidium ad flagitia 3 36. colonia Veterum adversus rebelles subsidium 12 32. inane ventorum remorumque 2 15. navigiis 4 67. nullum maris Italiae Transpadanae H 2 32. periclitanti 1 39. *praesidium* 4 5, 6 2. subsidio cohortis recepti 4 47. venire 4 39. subsidium habet res publica *defuncto principe successorem* 14 47. subsidio impensius regis ornatum robur 14 56. subsidia minuebantur crescentibus malis 14 51. subsidiis et ordinibus instructi 2 80. subsidio eodem receptabantur 3 60. subsidium tutissimum 5 8. ad subsidium sui, *securitatem suam* 6 7.
- subsignanus miles H 4 33.
- substantia facultatum O 8.
- substituti legati H 1 19. substituto in locum eius Alleni H 3 36.
- substringere crinem nodo G 38.
- subterraneos specus aperire G 16.
- subtrahere nomina, *reticere, omittere* 1 81. significationem ib. oculos A 45. praesenti eum exitio subtraxit H 1 45. saevitiae militum subtractum H 1 71. robora legionibus subtracta H 2 94. subtrahi oculos meos in hac relatione melius fuit 3 53. subtracto solo, *crescentibus aquis, ut attingere solum pedibus non possent* 1 70.
- subvectare frumentum Tiberi 15 43.
- subvectio 15 4. temperata 13 51.
- subvectus, *subvectio* 15 4.
- subvenit necessitatibus G 15. subveniebat effugium 2 47.
- subversor legum 3 28.
- subvertere leges 2 36. senatum H

4 42. probationes scelerum mora
3 7. domum interpretationibus 3
25.

suburbana crimina 13 43.

succedere murum 2 20 et 81. densa
testudine H 3 27. successit navis,
ingressa in portum 3 1.

successioni proximus v. proximus.
successionum iura G 32.

successor in incerto est v. incertus.
successorem constituere H 1 14.

successus noctis v. nox.

succineum G 45.

sudantur tura et balsama G 45. in
quibus satis mihi sudatum est O 4.

sudes H 2 21, 4 23.

sudore acquirere G 14.

suescere militiae, *adsuescere* 2 44.

sueto militum contubernio gauder
bar H 2 80. sueti suscipiendis

coniugiis, alendis liberis 14 27.

sueta illis apud paludes praelia

1 64. sueta bello alia 15 12.

suetus regibus oriens H 4 17.

suetus superbiae externae 15 31.

sufficere, *parem esse principatui* 1

13. labori 16 5. ad constantiam

sumendae mortis 13 30. sufficit

terminus esse Rhenus G 32. suf

fecerint in eum neque laqueus

neque carcer 3 50.

suffixum caput, *praeifixum* H 1 49.

suffodere muros H 2 21. suffosso

equo delapsus 1 65, 2 11.

suffragio principis assequitur prae

turam 11 21. suffragium ad

honores 3 19.

suffragium malorum 4 66. hiemi G

16. suffugia Garamantum 3 74.

suggestere cibum H 3 63.

suggestu loqui H 1 45.

suggredi acie 4 47. suggesti pro

pius speculatores 2 12. cf. 14

37, 15 11.

sui anxius 4 59. H 3 38. sui fama

frui 2 13. iactantia abstinere 2

46. obtegens 3 65. quinta sui

parte (frere) legionariis armis 3

43. sui spes bona O 7.

sumere bellum 2 45, 13 34. A 16.

generum 1 3. consilia petendae

pacis 2 26. exitium 3 7. finem

6 25. expugnationem 15 5. mili

tiam 4 5. H 2 94. periculum H

3 69. plus minusve ex fortuna

H 2 74. pretium H 4 34. repe

tere H 2 84. quietem 1 64. sum

psit iustitium populus ante edi

ctum, ante SC 2 82. superbiam

in nos, in populares saevitiam 6

31. sumpsere probra, dehinc sa

xa, postremo ferrum 14 17. quod

tam multi sumpsere, *de coniura*

tione 15 49. sumpturi animum

ex eventu H 1 27. sumi princi

pem quam quaeri minori discrimi

ne H 1 56. in conscientiam 4

4. sumptus sponte finis 6 25.

sumpta sponte mors 2 66. ad

sumendae mortis constantiam suf

ficere 13 30.

summus munificentiae et severitatis

1 46. pontificum 3 58. summum

discrimen v. discrimen. summae

rerum et imperii semet servare

H 2 33. penes utros summa belli

fuerit 2 45. summa potentiae in

Antonio H 4 2. summam expedi

tionis permittere alicui H 1 87.

belli tolerare v. tolerare. scele

ris 14 7. in summam nihil pro

fectura H 2 16. pacis nihil pro

ficitur commeantibus nuntiis 13

38. non atrox in summam 15 28.

summo nomine cedere, *regio* 15

2. summa imperii ambigua, mi

nora sine cura habentur 11 8. ad

summa militiae proventus H 2

75. vehere aliquem 14 54. sum

mis rebus evolvi, *principatu* 13

15. *sic* 13 13 summa fortuna.

sumptuosa adolescentia H 4 48.

sumptus erga aliena H 1 10. sum

ptu fungi 16 21.

suovetaurilibus lustrata area H 4

53.

suppellectile instrui O 22.

super. incensa super villa (*nomi.*)

omnes cremavit 3 47. super ae

qualitatem ceterorum erat 3 74.

super haec absumptum biduum

imagine cognitionis 3 17. super

humum spargens 16 35. leges

praestare alicui aliquid v. leges.

super naves (pontibus stratas)

vehuntur tormenta 2 6. portiones

erant H 2 20. super protectio

nem adit Capitolium 15 36. su

per tali causa imbecillus animus

6 49. fluentibus cunctis super

vota H 3 48. super eo crimine,

specie eius criminis 15 52. super

- ea profectione, *eius causa profectionis* 15 36. *super postpositum* 1 68, 3 46, 16 35.
- superabilis hostis 2 25.
- superare vita casus 1 17. superante numero A 25. multitudine A 35.
- superbe agebant H 2 27. saeveque H 3 77.
- superbia recentis victoriae H 1 8. *magnitudo animi* H 3 66. *superbiam sumere* 6 31. in *superbiam accipere aliquid* 6 13. in *superbiam ornatum alicuius trahere* H 2 20.
- superesse, *abundare, adesse* H 1 51. *superfuturum* Neroni, *superstitem fore* H 1 22. *ignaviae infamiaeque suae* H 4 11. *in vivis manere* 4 7, 6 40 et 51. *opem ferre* 3 47. *superest, abunde suppetit* H 1 83. *egregie* G 6 et 26. *vix decumae super portiones erant* H 1 20. *saevitia hostium, exspectandi adhuc sunt saevissimi hostes* 1 61. *superfuere honori tuo omnia, satis honoratus es* A 45.
- superfluente multitudine H 3 58. *exsultans et superfluens* O 18.
- superfundunt equites equosque H 2 2. *vim telorum* A 36.
- supergradi principem villarum magnificentia 14 52. *privatum modum supergressa* H 2 5. *virtus supergressa invidiam* A 1.
- superiacta H 5 6.
- superior exercitus 1 37 et 40. *superiorum reverentia* O 40.
- superius memoravimus H 5 19.
- superstagnat amnis 1 79.
- superstantes H 4 23. *maceriis* H 3 82.
- superstes aliorum A 3. *bellorum* 2 71. G 6. *cladis* 1 61. *iniquorum* 3 4. *superstitem fecit eum fortuna* H 2 7. *superstites, nondum victi* A 3 et 34.
- superstitio nominis, *vana fiducia in nomine collocata* H 3 58. *superstitionis externae rea, Christianismi aut Iudaismi* 13 32. *superstitione non intactus* H 2 78.
- supervenientibus auxiliis H 4 25.
- superventu XIV legionis caesi viatores H 2 54.
- supervolitavit H 3 56.
- superurgere 2 23.
- suppeditat senatum urbi 11 23. *nec illi verba (nom.) ultra suppeditare* H 4 59. *si natura suppeditet* A 46.
- supplere classem v. *classis. damna exercitus* 1 71.
- supplices audire v. *audire.*
- supplicium indictum reo 3 49. *triumvirale v. triumv. in servilem modum sumptum de eo* H 2 72. *de se persolvere manu sua* 6 26. *in malos praesumere* 1 48. *supplicia civium* 6 40. *exuere v. exuere. supplicatio* 3 64. *indicare v. indicare.*
- supprimere famam H 1 18. *notitium* H 1 50. *suppressa hostium ferocia* H 5 18.
- supra ferre 14 46. *libertatem regnari* G 43. *repetere, altius* 16 18. H 4 48. *tricena aut supra stipendia* 1 35.
- supremus v. *honor. suprema necessitas, mors subeunda* H 1 72. *supremi Tiberio consules v. consules. supremae tabulae v. tabulae. suprema munera erga memoriam alicuius* 3 2. *supremorum imaginem, planctum, lamenta circumdare alicui* H 4 45. *supremis appropinquare* 6 50. *eius habitus honor* 4 44. *suis consulere, de sepultura prospicere* 15 64. *suprema Germanici carminum deslere* 3 49. *solvere militibus, iusta* 1 7 et 61.
- surnali G 9 *e virga secti.*
- surdas ad fortia consilia Vitellio aures H 3 67.
- surgunt cum maxime partes H 3 4. *surgit in edita incendium* 15 38. *surgit rumor* H 2 42. *surgentibus circum iugis* 1 64. *surgens luna* H 3 23.
- sue abstinent H 5 4.
- suscipere bellum 2 78. *consilium absentiae* 4 64. *officium in alterius honorem* H 2 1. *partes alicuius* H 2 86. *preces* 13 54. *vota diis* 12 13. *periculum* 1 17. *suspectari alicui* 4 3. *suspectari scelus alicuius* 1 5.

suspecta severitas 3 52. proditio,
suspecti ceteri ut prodituri 12
 14. in Poppaea suspectus H 1
 13.
 suspendunt transfugas arboribus G
 12. in suspenso tenere aliquid
 H 1 78. suspensus super aliquo
 genu, vultu 4 59.
 suspicax silentium 3 11.
 suspiciens caelum G 10.
 suspicio in aliquo 14 62. v. suspec-
 ctus. suspicionem dare in ali-
 quem 6 47.
 suspiria subscribuntur A 45.
 sustentaculum victoriae in Italia
 vertitur H 2 28.
 sustentare aciem 1 15. H 2 15. ho-
 stem 15 10. se et rem publicam
 1 4. pugnam 2 17.
 sustinere aciem H 3 23. sua mu-
 nia 2 35. sustineri per humeros
 1 23.
 satrinae tabernae alumnus 15 34.
 suam invidiam quaesitam, sibi 3
 16. sui cuiusque ordinis milites
 v. ordo. sui obtegens 4 1. suum
 dolorem praeferebant, veluti de
 Vitellio conquerentes H 3 37.
 suo igni involvit hostes 14 30.
 suo ictu mortem invenire 1 61.
 per tabellam dare testimonia O 36.
 in tabernis abditii H 3 82. intercepti
 H 1 86. in itinere et taberna
 H 2 64.
 tabernacula duces rimabantur H 2
 29.
 tabes, *tabum* 2 69. pestilentia 12
 50. fori, *accusationes, lites* 11 6.
 oculorum H 4 81. quae corpora
 foedaret H 5 3. infecit ea tabes
 legionum quoque mentes H 1 26.
 tabidum venenum v. venenum.
 tabulae supremae, *testamentum* 6
 38. 16 14. tabulas supremas mo-
 rari, *post scriptum testamentum*
vivendo. testamenti poscere v.
 poscere. nuptiales rumpere v.
 rumpere. plumbeae 2 69. tabulis
 aurent summa navium H 3 47.
 tabularia O 39.
 tabulato duplici turris H 4 30.
 tabo noxia humus H 3 35. *infecta*
 H 2 70.
 tacere tam magna A 18. tacentes
 loci H 3 81.

tacita suspicionum 4 41.
 taciturnitas rupta 1 74. taciturnita-
 te omnia cohibita 15 54.
 taedae in modum G 45.
 per taedia et moras evanuisse H 2
 32. taedio futurorum praesentia
 placuere H 4 69.
 tali occasione, omine, *hoc* 11 21,
 12 41. his atque talibus *pluri-*
bus locis.
 tam intima causa 1 53.
 tanquam. deserent illos ceteri tan-
 quam Usipii reliquerunt A 32.
 tanquam apud senem festinantes
 H 1 7. iudens tanquam inno-
 centes perierant H 1 6. tanquam
 dolus pararetur, territus 6 43.
 hic quidem Romae, tanquam in
 tanta multitudine, habitus animo-
 rum fuit H 1 8. tanquam sepo-
 neretur, confossus, *cum simula-*
tum esset eum seponi, in via con-
fossus est H 1 45. tanquam sae-
 vitiam principis praevenirent,
quia putabantur praevenire 16
 13. tanquam in ediam destinasset,
 produxit vitam, *specie destinatae*
inediae 6 48.
 tantum in modum-quem 15 25. tan-
 tum itineris adire 15 36. tanto
 (magis) *omissum ante vel post*
 quanto 1 2, 2 5, 4 42 et 69, 6
 26. H 1 14.
 tarda sunt quae in commune ex-
 postulantur, *tarde conceduntur*
 1 28. tarde dolorem ponunt G
 27.
 tardare libidines 14 13.
 tecta et domus H 1 84. arcere te-
 cto G 21.
 tegere aliquid imagine libertatis 1
 81. tegitur res intimis multorum
 questibus 3 36. servili veste apud
 decurionem tegebatur H 2 29.
 tegendis sceleribus obscurus 6
 24. ceteros latebrae texere 1 23.
 tegimen detraxerat capiti 2 21.
 contiguum ferri tegimen 3 43.
 tegmina haerentia corpori v. haere-
 re.
 telis assultare 12 35. clamore, te-
 lis, suo quisque periculo inten-
 tus, sonorem non accipit 4 48.
 tela navalia 14 5.
 temerare militiae munia lascivia H
 1 48. opus saxo aurove H 4 53.

- Capitolium H 3 72. feminam I 53. legatorum ius H 3 80.
- temeritas victa arma tractantium H 3 9. lucrandi perdendive G 24.
- haud temnenda manus H 3 47.
- temperamentum principatus egregium, *duo duces* H 2 5. temperamento meditato orationem habuit 13 12.
- temperanter habita plebs 4 33. cetera temperanter adiungit, *modeste* 15 29.
- temperare arma consilio I 67. verbis ac minis H 1 69. subvectionem frumenti, *pretium et vecturae incommoda* 13 51.
- tempestatis ac maris incerta 3 54. tempestates ruunt 1 31. tempestatibus saevius conflictari A 22.
- tempestivae epulae 11 37. tempestiva convivium H 2 68. parum tempestivus interveni O 14.
- templum, *nemus sacrum* G 40. sistere 4 37. statuere 4 5. templis dona decreta 14 64.
- tempus morum egregium, occultum, subdolum 6 51. sermoni accipere 14 53. orare ib. ducere sermonibus 2 34. in tempore, *in praesenti* 12 46. *suo tempore* 3 41, 12 46, 13 7. parum in tempore 1 19. temporis medio, *interea* 14 53. tempora alicuius dicere 1 1. prima belli prodere hostibus H 3 9. temporum callidi 4 33. adulatione foedati fasti H 4 40. spiramenta v. spiramenta. temporum ad memoriam, *omnis posteritas* 3 57. temporum in aeternitate manere A 46. metus H 1 49.
- temulenti convictus v. convictus.
- tenacia caeno gravi loca 1 63.
- tendere placamenta irae H 1 63. voces supplices (et manus) ad aliquem 2 29. tendunt tentare, *pergunt* 1 9. in quae tendendi, effecta 3 24. catapultas et ballistas 12 56. sibi quisque tendit H 1 12. odiis H 4 43. isdem hibernis tendentes H 1 55. una tendere H 2 66. infamibus Vaticanis locis H 2 93.
- tenebrae ferales, *per quas aliquis mortem sibi illaturus est* 2 31.
- funestae in castris clade afflictis* 1 65. tenebras erigere v. erigere.
- tenere dicere O 26.
- tenere aliquem inter intimos amicorum 6 21. memoria A 4. matrimonio aliquam 12 40. nationem, *regnare* 2 64. speciem magis quam vim in amicitia principis 3 30. in suspensio aliquid v. suspensus. sub vexillis milites 1 17. tenet pax in aequo industrios aut ignavos, *neutrum prae altero patitur eminere* 12 12. teneri in munere eodem sine modo 4 6. teneri, *reum esse* 2 50, 3 13 et 50 et 67, 11 6 et 17.
- tenor idem praeturae A 6.
- tentamenta civilium bellorum H 2 38.
- tentare, *rogare* 2 28. arcana imperii 2 36. arma 6 23. condiciones pacis 1 56. castra corruptoribus, provinciam bello 2 79. amicitiam et obsequium sociorum onere novo 4 46. vallum legionum 4 48. ad res novas aliquem H 4 49. ferrum 4 22. potentiam propriam H 2 65. cuncta tentanti 4 3.
- tenuari in cuneum A 10. tenuatum victu parvo corpus 15 63.
- tenuem aciem patitur planities 1 64.
- tenuis. ianua ac limine tenuis claudere domum H 1 33.
- teporem incusare H 3 32. eiusdem teporis libros O 21.
- terere, *atterere, frangere, de rebus secundis* A 32. otium segne H 2 34. tempus cunctatione, segnitia H 1 33.
- tergum tuebantur equites 13 40. terga agminis firmare 1 51. hostium promittit perfuga, *circumveniri eos opera sua posse* H 5 18. patefacere occasionem 6 34. A 14. praestare hostibus A 37. vertere in suos, *retro ad eos fugere* H 4 33. neque ducis neque exercitus terga tuta sunt, *fuga* A 33.
- terminus esse sufficit Rhenus G 32. terminum antiquitatis facere usque ad aliquem, *constituere in aliquo* O 19. termini ingentes, *lata possessio* H 2 78. terminos officii exuere v. exuere.

terrae extremae, tumidae v. suis locis.

terrestre iter H 2 14 et 59, 4 35. terror gravioris motus, timor 12 54. terrorem latiore facere H 4 33. terrorem atque odium ei addiderat caedes H 2 31. ad terrorem et minas ruere 13 14. in terrorem ac speciem augetur classis 2 6. cum terrore et catervis volitare H 2 88. terrore et vi incumbere H 2 10.

tesserarius speculatorum H 1 25.

testamentum habuit eos heredes 1 8. testamenti tabulae v. tabulae. testamento diffidere, timere ut ratum sit 15 55. testamentum pro pignore scribere O 13.

testari, affirmare 1 40, 12 34. obtestari, cohortari 2 15. indicare, prodere memoriae, cum accus. 11 10. praedicare, ferre 2 80. testatur se relinquere iis 15 62. testatum orationibus certamen H 4 6.

testificatus non longam sui absentiam fore 15 36. testificante ideo transmissum 16 12. testificando quam honesta praeciperet, ut ostenderet, declararet 13 11.

testem adferre 4 55.

testudo H 3 27 et 29. iterata H 3 28.

teterrima gens H 5 8.

textus vininum 2 14.

theatri licentia 1 77. theatralis lascivia 11 13. theatralium operarum dux 1 16.

timere implacabilem aliquem 15 64.

timoribus magnis haec natura 15 36.

tincta corpora G 43.

tiunitus Gallionis O 26.

titulum clementiae petere ex aliquo, laudem eo conservando H 1 71. tribunatus A 5. tituli legum lataram anteferuntur 1 8.

toga frequens A 21. hirta O 26.

virilis maturata Neroni 12 41.

toga enitescere, causis in foro agendis 11 7.

togatam se et unum e senatoribus H 3 70. inter togatos A 9. togatorum comitatus et egressus O 6.

tolerare, sustinere 1 53, 2 46, 4 56 et 71, 14 61. fluctus, de na-

vibus firmis et apte fabricatis 2 6. munia 13 35. ex facili A 15. potestatem egregie, administrare 6 11. necessitates H 1 3, 2 4. vitam exercendo agros 1 7. summam belli, parem esse bello gerendo H 4 68. tolerandum habere in penatibus iisdem 4 40. non toleravit perferre visu mali magnitudinem 3 3. quos tolerare corpora equorum, iis alimentis fovere 2 24. toleraturns facile exsilium 6 3. tolerantur similia per plures provincias 11 20. toleratiora 12 11.

tollere animum 6 36, 13 11. H 3 45. sublatus ad omnem claritudinem appetendam et capessendam 15 52.

tormenta servorum eveniunt contra, servi non indicant in tormentis quae accusator volebat et expectabat 4 29. tormentis, per tormenta interrogare 2 30, 3 67. tormentis servorum praesidere 6 47. tormentis eorum patefactus ordo sceleris 4 11. ministros in tormenta flagitare 3 14. tormentis ingerere saxa, hastas 2 81. H 3 23.

torpedo invasit animum H 3 63.

torpere H 2 29 et 76. iacent torpentque H 3 36. per lacrimas H 5 3. otio G 14.

torpescere desidia H 1 71.

torpor H 2 2 et 77 et 99. G 46.

torquere glandes 13 39. huc atque illuc sententias H 1 85. circum brachia torta veste H 5 22.

torques H 2 89. G 15.

quo torrente, quo impetu O 24.

toro insistent H 1 82. toris exsurgit sanguis O 21.

torvitas vultus H 2 9.

torvus visu 2 14.

tractare aerarium, de quaestoribus

H 4 9. regnum, administrare 2 67. arbitria pacis et belli 12 60. bella H 4 73. bellum cunctatione 6 44. prodicione 1 59. adversus aliquem ib. palam ib. cognitionem de 1 72. consilia belli H 3 1. exercitus turbide ac seditiose 3 12. ius civium, preces sociorum 4 13. vias praeliorum et quae sibi evenerint 2 5. vi

- paucā 1 9. pro commemorare, exponere 1 11.
 tractus sanguinis, *lentus effluxus* 15 64. mortis ib. navium aliarum tractu 15 37. tractu nubium immenso validus auster 2 23. tractu belli, *trahendo bello* 15 10.
 tradere, *distribuere dono* 1 67. nuptum collocare 4 40 et 75. fide rerum aliquid A 10. posteritati A 46. donum 16 24. flumini aliquem, *eo deicere* 12 51. memoriam alicuius egregiam 4 34. rem publicam alii 6 46. sic tradidere maiores, *instituere* H 2 78.
 traditor, *proditor* H 4 24.
 traducere vitam latebris H 4 67. traducuntur monte Graio H 4 68. traducum nexu impeditae vineae H 2 25.
 trahere varie, *interpretari* 1 76. in deterius 1 62. ad saevitiam 3 22, 13 46. H 2 19 et 20 et 52. *vastare, diripere* 3 74. *abripere* 2 7 et 13. A 37. trahere aliquem ut, *impellere* H 2 10. *distrahare discordiis* A 12. plurimum in eos misericordiae traxit, *adversus eos commovit* 2 47. trahere coniuges 2 13. trahi, *de contagio* 1 31. trahere animam precariam 1 42. munia legum et senatus in se 1 2. otium H 4 70. praiceps 4 62. vi sua cuncta 1 31. reum, qui absolvi non poterat, *iudicium et damnationem proferre* 13 33. trahunt flumen ad se quisque, *eius usum sibi vindicant* 13 57. gratiam recte factorum quisque 3 53. fidem ex eo quanquam mira 6 30. trahet rem publicam funditus omitta haec cura, *perdet* 3 54. traxit eam pernicies Agrippinae 6 26. trahitur plerisque, origo non aliunde 13 27. trahuntur singulis in occasionem gratiae mala publica 5 3. tracti ruina eorum et Fosi G 36.
 trames aggeratus 1 63. per occultos tramites H 3 40.
 transmittere 1 56, 2 11 et 54, 6 1 et 37.
 tranatare H 5 21.
 transcendere impune prohibita 3 54. flumen Albim transcendit 4 44. transcendere in Gallias H 4 73. Alpes H 5 26.
 transferre ad alia vocabula ignaviam suam v. vocabulum. invdiam 2 66. in alios leviter audita 2 82. fluvium in alium 1 79. in ius Latii nationes Alpium 15 32. ad ius praetoris provinciam v. ius. translatae res, *princeps mutatus* H 1 29. translatus in Galbam, *ad Galbae partes transferat* H 1 53.
 transfosso oculo 3 20.
 transfugia crebra H 2 34, 3 61. transfugiis nudatus 2 46. honesto transfugio rediere H 4 70.
 transgredi Rheno 12 27.
 transgressus prosper 9 37.
 transigere, *transfigere* 2 68, 11 38, 14 9 et 37. comitia imperii, *constituere successorem adoptione* H 1 14. cum spe votoque uxoris semel G 19. cum expeditionibus A 34. de controversiis colloquio 2 85. ignoscendo 12 19.
 transire auditu brevi quamvis magna H 2 59. ad spes novas 14 58. ad ius imperii, *uti potestate* H 2 39. in familiam nomenque alicuius 12 26. in diversa ac deteriora 15 10. transit fortuna imperii H 3 49. seditio ad manus et tela H 3 10. *adde* 88. transiturum brevi imperium, *alii cessurum* H 1 52.
 transitio H 3 9 et 61. transitionis pacta rata H 2 99.
 transitus rerum opportunos magnis conatibus H 1 21. incustoditus et inermis fluminis H 4 65.
 transmittere bellum, *alium in locum transferre* 2 6. mensem 16 12. munia imperii, *alii permittere* 4 41. poma in convivio, *non gustare* 4 54. milites ponte 1 49. amnem 12 13. venenum exsoluta alvo 13 15. vim 2 38.
 transmotae Syria legiones 13 35.
 transvectum est tempus H 2 76.
 transverberare ferro 13 44. hasta H 3 17. utrumque latus transverberatus H 1 43.
 transversis itineribus H 3 78.
 trepidare inter scelus metumque H 3 39. trepidat defensio 3 14.

trepidus admirationis et metus 6 21.
trepidæ aures 1 31.
trepidatione apta occultare artem
dicendi H 1 69.
tribuere veniam 12 37. tributentium
facilitas v. facilitas. tributū pre-
tium aedium 1 75.
tribunal Epidaphnae, quo in loco
vitam finierat 2 83.
per tribus populus 3 3. tribus vo-
care H 3 58.
tributo adesse *exigendo* 4 72. tri-
buta immortalia H 4 32. infra-
cta H 4 57. in tributum egerere
bona A 31. tributa exuere v.
exuere. pati 5 41. tolerare H 4
71. tributis contemni G 29.
trina bella H 1 2. praesidia H 3
82.
tripartito rexere gentem H 5 9.
tripudia H 5 17.
tristis arrogantia 13 2. adulatio
adversus superiores 11 21.
tristitia operire mala domestica 3
18. tristitiis multus 11 38.
triumphari, per triumphum duci 12
19. G 37.
triumphale decus 6 10 et 39. no-
men domni H 2 77. triumphalia
parta 4 18. triumphalia de Gae-
tulis 4 44. de bello civili H 4
4. triumphalium insigne 4 23.
triumphalis statua H 1 79. trium-
phalis senex H 4 8.
triumphum instruere v. instruere.
triumviris delegato ministerio A 2.
triumvirale supplicium 5 9.
truculentia caeli 2 24.
truculentior visu H 4 22. trucu-
lentius aliquid audere H 2 69.
trudere adversos 2 11. in arma H
5 25.
tradis, vectis 3 46.
trux eloquentia 6 48. iratus, offen-
sus 3 8. sonorus 1 65. truces ar-
mis et telis H 1 40, 4 46. tu-
multu armorum et cantuum 4 47.
corpore H 2 74. oculi G 4. trucia
castra 1 44.
tueri sanctitatem dominae, in tor-
mentis nil contra castitatem eius
dicere 14 60.
tum-tum i. e. modo-modo 13 40.
tument Galliae, turbas et defectio-
nem moluntur H 2 32. spe vana

tumens H 1 88. inflatus et tu-
mens Cicero O 18.
tumescentia vulnera H 2 77.
tumidae terrae 2 23. ut infestum
tumidumque insectabantur H 4
80.
tumultu armorum et cantuum tra-
ces 4 47. verborum obstrepere
sibi H 1 85. tumultus hostilis
arcessi 4 29.
tunicatus populus O 7.
turbamenta vulgi H 1 23.
turbare, turbas movere 6 47. H 1
7 et 85. *pellere, fundere* 12 55.
turbant praesentia v. praesentia.
turbat res animos iniuria et in-
dignitate 12 69. turbatur, *turbæ*
moventur 1 26 et 31. turbatur
clamore 1 26. turbantur leges vi
1 2. turbatos disiecere 14 61.
turbatus equus 15 7. feminae in
furore turbatae 14 32.
turbator praecipuus 1 30 et 55, 3
27.
turbide ac seditiose tractare exer-
citus 3 12.
turbidus, *turbulentus, seditiosus* 1
38. H 2 28 et 39, 6 11. mori-
bus 4 23. mens turbida 16 1.
turbidi casus 16 13. in turbido
consilium illi omne H 1 21. tur-
bidus incessus 2 55. turbidus mi-
scendis seditioibus H 4 68.
turbo ventorum 16 13. turbine quo-
dam poscebatur, *impetu repentino*
H 3 10.
turbulenti tribuni H 2 38.
turpi fama vulgatum v. fama.
turres eductae facibus atque hastis
turbabant obsessos 12 16. turri-
bus auctae nares 15 9. turris
collucet ignibus H 3 38.
tutari frontem, media, terga 12 16.
imperii fines H 4 48.
tutela, *praesidium militare* 1 41.
sacrum, munimentum 14 32.
tuti frontem tergaque H 4 20.
tutores O 37.
tyrannicidarum praemia O 35.
vacare gaudio mens coepit H 1 44.
vacationes, *pretium vacationum* H
1 46 et 58.
vacuus a periculo animus, *eius me-
tu liberatus* H 1 86. vacuus me-
tu 2 44. quo magis vacuus inssa
exsequeretur H 1 80. vacui oo-

- cupatos arriperent H 4 17. vacuus adulter, qui priorem et veram uxorem abegit 11 12. vacua mulier, a marito separata 13 44. provincia, discessu praesidis H 4 39. vacuum mare a classe ad defendendam oram maritimam H 2 24. vacuum id ante solutumque poena fuerat 14 28. vacuum fuit securas opes concupiscere H 2 38. vacui, otiosi, nondum impugnati A 37. a securibus et tributis, liberi ab imperio Romano 12 34. penates 6 51. vacuos honoris menses aperuit eis H 2 71. vacuae legiones 2 46. vacuae rerum litterae 15 8.
- vagatur fama 1 70. vagitus infantium G 7.
- vagus per amoena loca, vagatus 3 7. vagi auctores et incerti H 2 74. vagis incursibus diriguatur acies 2 45. vagis sermonibus laetitiam simulare 15 53. vagae causae 6 15. vaga effugia 12 56.
- valentior orator O 21.
- valere pecuniosa orbitate et senectate 13 52. arcu brevis valent 6 35. non valent perinde ad memoriam sui divisa 12 40. valebant publice studia quae vicebant 12 60.
- valescere adversum omnes 6 42. valescit in posterum meditatio oratorum, apud posteros laudem adipiscitur 4 61. valescunt vera visu et mora, falsa festinatione et incertis 2 39.
- valetudinarium O 21.
- valetudo atrox 3 64. infensa 14 56. gravescit 1 5. it in melius 12 68. valetudinis adversa rimari v. rimari. valetudini alicuius assidere, lecto aegrotantis A 45. per omnem valetudinem venere A 43. valetudine aeger 14 47. fessus 16 13. valetudine quasi et contactu infecti 6 7. valetudines principis regere 6 50. valetudinibus fessi H 3 2.
- validus, graciosus, potens H 2 100. 13 8, 14 64. amore 2 83. orandi v. orare. ad amicitiam principis 6 8. in animo principis 14 51. apud libidines principis 13 22. validus sensibus, in dicendo 13 3. sic sensus validi 15 67. spernendis honoribus 6 8. rumoribus 3 10. validissimus auctor 6 31. valida et laudata antiquitas 15 13. civitas, opulenta H 2 82. adde 4 55. ei fortuna in rem publicam 3 24. incolis insula 14 29. valida virium et opum colonia H 2 19. validum ad exitia odium 6 29.
- vallare noctem G 30. vallari castra H 2 19.
- vallum moliri H 2 40. scindere H 4 28. legionum tentare 4 48. situm duabus legionibus H 4 22. semirutum 1 61.
- vanescit credulitas inanis tempore ipso 2 40. ira 5 9. vanescunt falsa tempore ac spatio 2 82. vanescere in cinerem H 5 7. laeerti iactu disci vanescunt O 10.
- per vaniloquentiam et minas iacere aliquid 6 31. per vaniloquentiam legerat (praelegerat) carmen 3 49.
- vanitas exitus 15 74. suspicio vanitatis 6 21. per vanitatem ipsius, credulitatem 16 1.
- vanus assimulatione 15 49. vanus et irrisus castris assidet H 2 22. vana formido 1 66. vana mirari 1 4. rumoris 4 59. obliocere alicui 15 55.
- vapor, fervor, aestus 11 3, 14 64, 15 43.
- variare compositionem O 22. gyros G 6.
- varie causatus nunc hiemem aut negotia 1 74. trahebant 1 76. v. trahere. varie disserere, in utramque partem 1 11.
- varietas eruditionis O 26. artium O 30.
- vastare nationes 14 38. A 22. adde 15 1, 16 23. cultores et arva 2 87.
- vastationibus intactum regnum 15 27. vastus Oceanus 2 24. per silentium dies 3 4. vastum silentium 4 50.
- vates, poetae 4 43. ut maius quid distinguuntur O 9.
- uberibus sua quemque mater alit G 20.
- ubere agri adolevit H 3 34.
- uberrimum spolianti oppidum 14 33. uberrima conviciorum mate-

ria H 2 30. uberiora probra quam laudes H 2 21. uber solium H 5 6. uberes campi ib. uberem ad dicendum materiam O 3 et 7.
 ubertas O 23. ubertate nova proveniunt terrae 16 2. cum ubertate soli labore contendunt G 26.
 recordia veneficiis injecta 4 22. plurium constantiam exemerat 1 32. recordiae plena studia 3 50. recordiam iniicere carminibus 4 22.
 recordem agere 1 59. recordes conscientia 1 39. libelli criminum, in quibus crimina recordis hominis, recordiae argumenta 2 30. vecors facundia H 4 68.
 vectigal resolvimus H 4 65. vectigalia agitabantur societatibus equitum Romanorum 4 6. vectigalium societates 13 50.
 vehere ad summa aliquem 14 54. super naves tormenta 2 6.
 vehiculo eripiuntur purgamenta hortorum 11 32.
 velamina detracta ferarum G 17.
 velamenta et infulas praeferentes H 1 66. pro muris ostentant H 3 31.
 velare adiumentis externis v. adiumenta. cupidines alicuius 13 13. nomine magnifico segne otium H 4 5. culpam invidia v. invidia. cf. et odium. qua ludicra deformitas velaretur 16 4.
 velle finem vitae honestum 6 26. quietem ceteris quoque 12 11. quae vulnerat, dissoluta 3 24.
 vellere herbas H 4 60.
 velocissimi legionum v. legiones.
 velocitas occasionum H 1 83.
 velis habiles naves 2 6. impellitur mare 2 23.
 venas abrupere 6 29, 16 9. abscindere 15 69, 16 11. exsolvere 4 22, 11 3. interrompere 16 15. interscindere 15 35. resolvere 6 48. venarum pulsum attingere 6 50. venis ictum inferre 5 8. venae aquarum H 5 3. nullam venam argentum aurumque gignere G 5.
 venalis egestate 14 14. in aliquid v. in. venale servare aliquid H 1 47.

venatibus multum transigunt G 15. vendere pretio A 19.
 venditare H 1 66.
 venditor famae, opp. incuriosus H 1 49.
 ad venditionem exposita 13 24. venditionibus hortorum et domum simulacra accedunt, una venduntur 1 73.
 venenum non crediderim datum 16 6. lentum ac tabidum 12 66. repentinum, praeceps, rapidum ib. differt mortem v. differre. irripit v. irrepere. spargitur in tres 4 12. in regem Pyrrhum vetnere maiores prodideruntque 2 88. veneni minister v. minister. veneno illigare aliquem v. illigare. interceptus 3 12. petere aliquem 3 23. vim inferre cui 12 46. venena vertere in aliquem v. vertere. venenis ante cognitis rapidum virum 13 15.
 venerabilis auditu et visu 2 72.
 venerari manu 16 4. venerantium officia vertere ad aliquem 2 1.
 veneratio, cultus divinus 15 74. a veneratione Augusti orditur 1 34. veneratio cultusque imperatoris H 1 10.
 venia data in reliquos 12 32. exsilli, remissio 12 8, 16 14 pro intervallum et remissio ad tempus. veniae ac saevitiae Vitellii eos reliquit, integrum Vitellio, ignoscere iis an punire mallet H 1 68. veniae petendae dextram alicuius deligere 12 19. veniam tribuere 12 37. commodare delictis A 19. pro errore et iuventia precari 1 58. venia ordinis (senatorii), ius relinquendi ordinis 1 75. veniam habet recepissee, ignosci potest quod etc. 4 38. venia illa recepti plerique, ea spe facta 3 74. prosequi delictum 13 35.
 venio ad rerum ordinem H 2 38. id quo promptius veniret 12 32. venit amor carminum ei 14 52. venturi speciem simulare 5 11, 6 1. ventum hand procul mari 12 32. ventum iuxta seditionem, prope orta est 6 13. H 3 21. non eo ventum ut opperirentur 11 26. venire ad opes O 8.

ventitare crebro 12 3. ad domum

A 43. ventitant consultationes
(et nuntii) ad eum 16 14.

ventosus G 5.

ventris ac gaueae paratus 3 52.

ventre ac gula hostis sibi H 2
31.

in ventum (Austrum) cessit cae-
lum et mare v. *cedere*. ventorum
saeva 4 67. turbo 16 13.

venum dare 13 39, 14 33. veno
dare 4 1. veno exercere aliquid,
vendere 13 51. veno ponere 14
15.

Venus iuvenum sera G 20.

verbere agere quem G 19. sub ver-
bere centurionis 6 24. corporum
verbera, ademptions honorem
aberant 4 6. verberum immunitas
1 77. verberibus aliis et ictu fu-
stium 13 57. verberibus foedari
H 3 77. verberibus intentare ma-
nus 13 26.

verberatae sermonibus aures A 41.

verba profana v. *profanus*. eluctan-
tia 4 31. verba eius secuta in
eandem clementiam, *sermo aequae
clementer compositus* 11 3. verba
in aliquem habita, *dicteria, ma-
ledicta* 2 50. cavillari 1 46. ex-
cipere loquentis 16 32. non ul-
tra verba et voces errare H 1
18. verborum tumultu sibimet
obstrepere H 1 85. sordes O 21.
verbis ac minis temperare, *con-
viciis* H 1 69. commotior 2 27.
terere dies rerum v. *dies*. mode-
rans 6 2.

vergit aetas 2 43. vergens annis

13 19. dies 13 38. senecta 4 41.

vergentibus annis suis 12 44.

veritati consulitur, *aequitati, seve-
ritati* 1 75. aptior forma iudicio-
rum O 38.

vernacula multitudo 1 31. urbani-
tas H 2 88. vitia vernacula O
28.

verniles blanditiae H 2 38. dictum
H 3 32.

verno tempore anni H 2 39.

versare fortunas suas aliorumque
spe ac metu G 46. sententias
suas et huc atque illuc torquere
H 1 85.

versicoloribus sagulis H 5 23.

versura ad semuncias redacta 6 16.

versus in Occidentem G 1.

versus qui flecteretur in eum, *qui
accommodari posset* 6 29. faciles
16 19.

vertere, *mutare* 3 22, 13 13. H 2

68 et 93. *avertere*: flumen 1 79.

aquas in subiecta 1 64. rumorem

sinistrum H 2 93. *evertere* 3 36

et 54, 12 45. alio, *aliud quid*

incipere 1 18. ad omina 15 74.

ad aliquem officia venerantium 2

1. ad duriora populum 1 54. in

ludibrium officia intempestiva 12

26. in praedam captos H 2 44.

in exitium iras civiles hostibus 1

43. in sapientiam, quae casus

obtulerit 1 28. in se, *alii data*

eripere 2 64. in prodigium ali-

quid a naturalibus causis H 1

86. venena et artes in alium, ex-

pertas in altero 3 17. ne socius

rex, ne donum populi Romani

scelere et pecunia verterentur

12 45. vertit contra hoc, *contra-*

rium eventum habet 14 31. adde

13 37. in favorem simulatio offi-

cii, *pro favoris signo haberi* H 3

58. vertit malo ei hoc 6 18. in

perniciem astus hominum ipsis 2

18. vertunt in ipsos (*hostes*) mi-

nae hostiles 13 57. in ludibria

et contumelias memoria et nomen

Caesarum 6 46. verti, *opp. ma-*

nere, retineri 4 7. in fastidium

11 26. in exitium, *exitio esse* H

3 86. vertitur discrimen in eo

H 3 28. in discrimine verti, *ver-*

sari H 4 85. fama caedis in eum

1 53. sanitas victoriae, sustenta-

culum et columen in Italia H 2

28. versa suboles Caesarum, *mor-*

tuis veris et aliis ascitis 2 42.

versae in Orientem provinciae,

ibi sitae H 1 76. versus animi

H 4 84.

vertex Alpium G 1.

verus animus, *sincerus* 14 1. vera

progenies 14 61. vera fides ei,

certa H 3 61. veri copiam facere

missis ambagibus 11 34. veri

error, inopia v. *suus locus*. vero

atrocius, *quam ut haberi pro*

vero possit 4 21. vera intendere

v. *intendere*. verius, *rectius* 4

57.

vesci, *cibum capere* 1 49, 4 59.

- cum accusativo* A 28. mensa propria et parciore 13 16.
vesperam flexus dies 1 16. *vespera inumbrante* H 3 19.
vesperascente die 1 65, 16 34. H 2 49.
vestigio alicuius calcari H 4 81. eodem resurgit arbor H 2 78. isdem rursus vestigiis situm est Capitolium H 3 72. cf. H 4 53. in vestigio occubnere H 4 60. vestigia morientis libertatis manent 1 74. prensare H 1 66. vestigiis insequi *hostes* A 26. vestigiis viacentis insistere H 3 2. stare super vestigia gloriae H 5 17.
vestis fluitans G 17. exprimeus artus singulos ib. veste servili compositus in dissimulationem sui 13 24.
vetare venenum in aliquem, oblatam veneficii operam non admittere 2 88. vetabitur hoc genus hominum semper in civitate H 1 22. vetita miscere sermonibus 2 38. arcere 11 20.
veterans Pacuvii O 20.
vetus alicuius rei, peritus, diu in ea versatus 1 20, 6 12. regnandi 6 44. stipendiis 2 66. veteres populi Romani res 4 32. veterrimus, *natu maximus* 6 31. vetus loci praesidium H 2 14. Vologesi vetus erat, *diu usitatum* 15 5.
vetustas stipendiorum H 2 80. vetustati incertae affingere aliquid H 2 4. licentia vetustatis G 2. in vetustate vertuntur consuetudine iura nova H 4 65. vetustum nomen v. nomen. vetustae opes 16 7. vetustissima Vestalinum 11 32. vetustissimus liberorum 2 2 et 43. vetustissimum quemque militum H 1 23.
vexatae laqueo fauces 6 40.
vexillarii 1 38. H 3 17.
sub vexillo vel apud vexillum habentur, refinentur milites 1 17 et 26. vexilla legionum 4 73. A 18. nomen Vitellii praeferebat H 2 85.
via morum Tiberio alia 1 54. inhumana H 2 70. viae agger v. agger. limes H 3 25. publicae moles 1 75. viam auferre ponte abrupto H 3 6. intrare 2 32. vias castrorum adire 2 13. viaticum 1 37.
vibrantur viscera iactatione itineris 12 51. vibratus humeris sustentantium eum in scuto H 4 15. vicitim editis gladiatoribus H 2 94. vice frontis ac tergi, *nunc recedentes, nunc adversi* 6 35. vice legis observare alicuius dicta et facta 4 37. vicem meam vestramque explete 4 8. vices scelerum ac suppliciorum H 4 27. impunitatis, *ut alter alteri mutuo conniveat* H 1 72. vicem reddere, *parem gratiam* 13 20. vicem exsolvere iniuriae quam beneficio proclivius H 4 3. per vices G 26.
vicinae provinciarum administrationes, vicinarum H 2 5.
victor publici servitii, assecutus ut ei res publica serviat 14 13. victor equitatus H 3 18.
victoria civilis H 4 38. belli H 1 51. victoriae constantia, incitamenta, miscere se v. *suis locis*. victoriam excipere cunctantes, *tarde victori cedere* H 2 52. inquietare H 3 84. perficere, patrare v. *suis locis*. parare G 30. victoria una censetur accusator A 45. in victoria habere vim, sanitatem, copias 1 68. victoriae sanitas, sustentaculum H 2 23. victoriae externae H 3 18. sociae, *communiter partae* 12 61. victoriis antiquis par ea laus 14 37.
vidit se operatum, de somnio 2 14. videtur illis opperiri, trahere H 3 1. videtur in eo summum robur 15 50. visum obtineri oppidum, *placuit occupare* 12 16. visa caede, *ostentato interfecti capite* H 3 62. viso milite H 4 3. visis militibus 3 42.
vigere impetu magis quam cura 4 61. honoribus et eloquentia 14 19. immensum opibus 3 30. quibus quisque aetatibus viginisset 12 16. opibus 3 30.
vigilantiam maestam exercere 3 37. vigilantior H 4 2.
vigilata convivio nox 13 20.

- vigiliae, *cohortes vigilum* H 1 20.
 libidinosae 6 4. *vigiliis* eius in-
 nititur ne quid detrimenti res pu-
 blica capiat 4 19.
 viles ad praedam H 3 33. *vilia*
 pretia 2 10.
 vilitas G 5.
 villarum XII nominibus ac molibus
 insedit 4 67.
 vincere gemitum, *reprimere* 4 8. vi-
 cit spes iactatum inter spem et
 metum H 2 2. quae vicerant stu-
 dia, publice valebant 12 60. victa
 in lacrimas 1 57. ut vincerentur,
 inducti sunt spe victoriae 2 52.
 victus Oceanus A 25. victa ripa
 1 59. urbs 1 41. victa arma H
 3 9. metalla fornacibus H 4 53.
 victo silentio prorumpere 11 2.
 vincere animum, *devincire* 4 10. pacto
 matrimonio vincere aliquem 6 45.
 vinctae legiones 1 65. velut vincti
 caedebantur H 1 79. cf. H 3 13.
 A 32.
 vinculum sceleris crescit H 4 70.
 vincula acria 3 28. indita 11 1,
 15 56. tormentorum H 3 23. aer-
 ris aut ferri H 3 47. vinculorum
 per speciem, *quasi in vincula*
duceretur H 1 58. vinculum silen-
 di 3 67.
 vindicatum in convictos H 4 45.
 qui vindicatur G 12.
 vindicta manumissi 13 27.
 vineae H 2 21. nexu traducum im-
 peditae H 2 25.
 vino et somno procumbere 4 48.
 vinolenti G 22.
 violator iuris 1 40.
 violenter increpare aliquem 6 3.
 deposcere ad supplicium H 3 11.
 violentia pari involuntur cuncta 1
 70. violentia praecipitare facun-
 diam 3 19. violentiam (ignis) per-
 tulit ventus ad vicina urbi 16 13.
 insita violentia 1 59.
 vir virum legit H 1 18.
 vires ambiguae v. ambigus. *copiae*
ipsae H 2 74. A 38. *potentia*,
auctoritas H 2 99. legionis H 2
 66. et robur exercitus H 1 87.
 vires abolere v. abolere. resovere
 12 66. viribus principis illudere
 15 42.
 virga arbori decisa G 10. virgarum
 ius in histriones 1 77. virgas, se-
 cures H 4 32.
 virgines festinare v. festinare.
 viridis senectus A 29.
 virile servitium et quasi adductum
 v. adductus. *virilia scelera* H 1
 72. *virilis eloquentia* O 5. pro
 virili portione H 3 20. A 45.
 viritim prompta studia *opp. publicis*
 3 43. viritim conferre G 15.
 virilitatis ademptae erat, *cunuchus*
 6 31. incertae s. incestae 6 5.
 virtus eorum extra ipsos v. extra.
 virtutis concentus G 3. regimen
 H 1 84. virtutes exuere 1 75.
 sectari, *quaerere homines virtute*
ornatos 1 80. cum virtutibus in-
 genium H 2 49. virtutum sterile
 saeculum H 1 3.
 virus cognitis ante venenis rapidum
 13 15.
 vis, *imperium, iussus* 2 60 et 62, 5
 5. *potentia* 11 1, 12 27, 13 48,
 15 2. *potestas* 1 6, 3 12. *vires*,
robur 1 68, 12 44. *virtus, dex-*
teritas 11 28, 14 52. *impetus*
hostilis, bellum 13 54. H 3 34.
numerus H 3 5. *ius, facultas* 3
 70. *auctoritas legis ratae* 12 60.
opp. speciei 3 30. H 2 39. vis
 ac potestas ib. vis consiliorum v.
 consilium. *strages qua afflicti*
homines 4 62. *incendium* 3 72.
fulgurum crebra 15 47. *extrema*
 1 39. plus vis quam sanguinis O
 26. vim audere cultoribus 12 55.
 ante vim Romanam, *ante impe-*
rium R. 3 60. inferre veneno 3
 46. facere commeatibus 13 39.
 necessitatis afferre merces 14 11.
 vis in turbas plurima H 4 1. vim
 struere ad potentiam H 3 49.
 transmittere 2 38. vi non sua
 nixa potentia 13 19. vi imbrum
 6 37. vi vulnerum absumpti H 1
 79. de vi publica damnatus 4 13.
 viscera vibrantur 12 51.
 visere, *videre* 2 60, 12 36 et 56,
 13 46, 14 1 et 63, 16 4. per
 nuntios aliquem A 43. copias ho-
 stium, *explorare, speculari* 15 10.
 visus erat metus 4 69. visus eius
 perfudit nos A 45. consulere vi-
 sui 12 47. visu adstantium facere
 quid 3 13. dignari aliquem 4 71.
 visu ac mora valescunt vera 2
 39. perferre magnitudinem mali
 3 3. torvus 2 14. venerabilis 2
 72. truculentior H 4 22. visui

praebere populo aliquem 12 21. visum arcere 13 4. visus redeunt ac vox 6 50. visus alicuius avertere 11 34. visus nocturnus, *insomnium* 12 13. *vita* adducta in extremum 14 61. exempta praesagio malorum 14 64. degeneravit a nomine Sempronio 1 53. populi Romani volvitur per incerta maris, *annona* 3 54. in integro est v. integer. vitae alimenta 6 24. addere paucos annos 15 64. electio 6 22. genus decernere ib. elegantia 14 19. finem implere 2 42. ponere sibi 6 40. vitae forma celebris, *usitata multis* 1 74. formam inire ib. vitae manifestus 12 51. vitae necisque dominos H 4 62. vitam abruptare a civitate v. abruptare. expellere praeceps 12 19. fugere 6 26. suam impendere usui alicuius 12 65. producere ad plures curas 3 24. prolatare v. prolatare. struere amoenam 15 55. tolerare exercendo agros 11 7. ultra vitam aliorum producere senectam 13 52. vita cedere H 2 55. concedere 1 3. superare carus 1 17. vitabandi circumstant nomen eius H 3 37. in vicem A 37. vitare dies paucos et supremos principis 6 48. ingenium acre alicuius, *sibi ab eo cavere* 15 52. vitata frequentia comitum et servorum H 1 81. vitatarum electiones O 35. vittis coronisque evinctum spatium H 4 53. vivere cum pietate et fide in aliquem 3 16. vivida odia 15 49. uligines paludum 1 17. locus uligine profunda 1 64. ulteriora A 14. H 4 8. ultiores H 4 50. ultimus fugae H 3 16. citra ultima stetit vis 12 22. ultimum, *summum* A 2. ultio ex filio timebatur 12 9. in quaestu habetur H 4 3. ultioni consulere 2 26. et gloriae maculare perfidos 2 13. ultionem eludere v. eludere. praeripere 14 33. ultione explere se 4 25. ultor displicebat H 2 10. successor

simul et ultor A 7. suae iniuriae A 16. ultra, *diutius* 1 17. *amplius*, iam H 1 56. ultra aciem saevire H 4 39. extra H 4 39. ultra gentes, *longius sitae* A 45. ulterius iusto 3 29. ultra feminam ferox H 2 63. ultra quam concessum A 4. ultro, *insuper* 3 36. 13 26. 16 1. H 2 65 et 70. *pro etiam magis* H 1 8. *pro quin potius* 6 31. ultro petere gloriam, *nemine tribuente sibi arrogare* 11 1. ultro exemplum ei imputavit H 1 71. ululatus feminarum H 4 18. G 7. umbonibus ferire, *impellere* A 36. niti H 2 42. umbra ferialis G 43. in umbra educata studia 14 53. umbra honoris monstratus H 3 73. umbracula hortorum H 3 36. unaetvicesima legio H 4 68 et 70. unetvicesima H 1 67. 2 43 et 100. 3 14. unetvicesimani H 2 43. unciarum fenus 6 16. undans sanguis 6 39. undans bitumine moles H 5 6. unde, *ex qua parte* H 1 56. unicus, *egregius* 3 3. unus 1 3 nepotem unicum. *item* 3 6 unica filia Augusti, *Julia*. subsidium unicum 16 34. H 2 44. uniforme O 32. universus affuerat bello H 1 53. unus alterve H 1 83. G 6. alterque H 2 75. aut alter A 40. O 9 et 29 et 39. non una vox ducis 6 35. una et vicesima, *prima* H 2 100. unetvicesimani 1 31. in uno habitus miles *opp. dispersis* 15 10. in unum consulere, *in medium* H 1 68. unum neminem destinare irae, *prae ceteris, nominatim* H 1 82. unum damnum, *unius aedificii* 3 72. una in castra 4 2. vocabulum, *nomen*, *appellatio* 1 22. 2 6. 4 67. 6 41. 11 7. 12 62. 14 15. G 2. vocabulum Augusti differre H 2 62. vocabulo civitatis frui 11 23. indicum inducit 16 8. vocabula praedandi, *praetexta* H 4 14. ad alia vocabula transferre ignaviam suam 3 34. vocabulis deorum appellare formam vocemque principis 14 15. vocalis sonus 2 61.

vocare, *advocare, iubere accedere*
 16 23. ad exempla aliquem O 13.
 in invidiam aut crimen O 36.
 hostem ad pugnam G 34. *lacies-*
sere G 15. offensas H 4 80. ad
 poenam H 1 84. praemiis, *ad*
transeundum pellicere 2 81. id
 ipsum vocantur G 6.
 vocitare H 1 13, 2 41, 5 2. O 17.
 volatus avium interrogare G 10.
 volentia, *grata, accepta* 15 36. H
 3 52. remanere volentibus fuit H
 3 43. A 18.
 volitare cum terrore v. terror. acie
 tota 2 21. volitant hostes campis
 specie magna 15 9.
 volucre gaudium O 9. volueria ani-
 malia G 45. volucre gaudium
 O 9.
 volucres foedae H 3 56. suetae
 aquis H 5 6.
 volvere bellum 3 38. H 1 64. fu-
 tura 1 64. volvitur vita populi
 Romani per incerta maris 3 54.
 volvuntur fato an forte res ho-
 minum 6 22. intra me ipse vol-
 vo, *cogito* 14 53.
 voluntates hominum introspicere 1
 7. voluntatem alicuius quaerere,
benivolentiam parare 4 68.
 voluptates haurire H 3 2. abrum-
 pere H 4 64. voluptates conces-
 sae 12 13. voluptatibus impartiri
 aures 14 21. vulgi misceri 1 54.
 voluptatum modicus 2 73.
 volutare inter se rationes 1 29 et 36.
 intra animum 4 40. animo curas
 H 2 49.
 votivus habitus G 31.
 votum ei adversus Galbam non erat
 H 1 10. vota in aperto A 33.
 pro incolunitate solvere 2 69.
 sua conferre ad aures alicuius 4
 39. vota longa 15 19.
 vox ambigua ipsi, pro re publica
 honesta H 1 5. lapsa v. labi. vo-
 cis securitas 15 55. occultae plus
 sibi permittere in principem 3 11.
 vocem consociare 13 23. con-
 sumpsit metus H 1 42. poscere
 adversus pericula 2 29. voce con-
 spicuum v. conspicuus. nefaria pol-
 luere aures hominum et mentem
 suam 3 50. voce principis vulga-
 re, *a se composita principi reci-*
tanda dare 13 11. multa sedi-
 tionis ora vocesque, *multi sedi-*

tiose loquentes 1 31. procedunt
 v. procedere. illudere 14 52. vo-
 ces supplices et manus tendere
 ad aliquem 2 2. avium G 10.
 urbana militia H 1 8. servitus 1 46.
 urbanior Cicero O 18.
 urbanitatis lepor O 26.
 urbis sepultae ruinae H 3 35. plebs
 urbis *opp. municipibus* 16 4. ur-
 bium cultus 2 52.
 urere, *comburare* A 2. uri in usum
 nocturni luminis 15 44.
 urgere coepta 12 12. necem ferro
 13 15. bellum *opp. trahere* H 3
 56. prela 11 31. signiferos H 2
 30. urget superstitio 1 29. urge-
 batur male administratae provin-
 ciae 6 29. urgens dominatio 5 3.
 domum alicuius urgere 2 84. ur-
 gentibus imperii fati G 33.
 urna, *opp. iudicium magistratum*
 H 4 7. feralis v. feralis.
 usura ad semuncias redacta 6 16.
 in usuras extendere fenus G 26.
 usurpare auxilium H 2 11. heredi-
 tates 15 19. ius H 4 25. minus
 consulare 6 11. nomen fraterni-
 tatis cum aliquo 11 25. expugna-
 tiones urbium nomine tenuis 15 6.
 vinolentiam, libidines 11 16. otium
 14 55. possessionem provinciae
 14 26. vocabula Graeca G 41.
 usurpata consalutatio 15 16. multa
 in vulgus grata usurpavit 2 59.
 usus propior illi cum Tiberio 2 27.
 usui cetera allaturus H 3 20. usui
 fuere litterae, *in usu* 11 14. non
 usui crebrae mutationes 12 11.
 usum ad promiscuum argenti ver-
 tere imaginem principis 3 70. usu
 modico contingere quem 4 68. in
 usu belli nullo fuit H 2 86. vi-
 tam usui eius impendere 12 65.
 per usus varios sectari principem
 15 33. usibus magnis in vicem
 miscere valentissimam partem im-
 perii A 24.
 ut sunt ingenia regum H 4 83. mi-
 rum dictu ut sit Sarmatarum vir-
 tus velut extra ipsos H 1 79. nec
 quisquam dominationem sibi con-
 cupivit ut non ista vocabula usur-
 paret H 4 73.
 utcumque facilius A 30. utcumque
 hastatam 2 14.
 utensilia, *cibus* 3 52. 1 70, 15 39,
 2 60.

uterus gravidus l 57. uxoris servitio subiectus l 59. in utero matris vitia concipi O 29. utero lato naves 2 6.

uti aliquo ut velis 12 18. caede promiscua l 48. gloria aliqua 4 39. infamia 3 57. ingenio suo tantum 6 51. lascivia 13 45. necessitate 16 11. odiis 12 2. praeda per luxum 12 27. usus est ruinis et extruxit 15 42.

utilitas regia G 44. utilitatem eandem fovere H 2 30. utilitate privata advenisse 16 5. utilitates cunctandi H 3 52. ex vestris utilitatibus delegi amicos inimicosque l 59. certamina communi utilitate aboleverat H 2 5.

utrinque anxii, *utraque de causa* H 2 52. utrinque deserti, *a diis et hominibus* H 5 3.

vulgare insignia patrum, *facere ut vilescent* 11 23. in maius falsa 3 12. licentiam stupri apud aediles 2 85. voce principis 13 11. vulgata inter viros et feminas culpa 3 24.

vulgas et plures v. plures. vulgum fefellit l 47. vulgus, *militēs gregarii* l 68.

vulgari sede sedent consules 4 8. vulgarem mentionem alicuius facere, *non honorificam* H 3 9.

vuluus adigere l 61, 6 35.ingere-re l 65. H 3 85. domesticum, *mors filii* A 28. vulnere ictus ib. sustentare aciem *ostentando eo* 2 17. abstertere quem 13 44. afflicere aliquem in mortem 4 45. vulnera propiora, *ex propinquo illata* 6 35. aperire et recludere, *nondum coalita* H 2 77. vulnerum vi absumpti H 1 79. vulneribus onustus tergum 2 15. afflictare 6 35.

vultus eloquentiae non unus O 18. proiectus ac degener H 3 65. vultus novitas H 1 79. securitas 15 55. vultum flectere aut indurare H 2 46. in deterius trahere H 2 52. sectari, *exprimere velle* 16 22. vultu alienatus 2 27. eius immoto excipitur 2 29. flecti, intentus v. *suis locis*. vultu ferre laetitiam gratulationemque H 2 65. mitiore mansuescere G 31. vultus attoniti H 1 40.

uxor arguitur 4 19.

uxorius ambitus l 7. uxorium levamentum 3 34.

Corrigenda

p. 64	15	lege	digressas
82	10	—	toro
163	9	—	quinto decimo
360	2	—	praedixerant
401	13	—	denuntiant

CORNELII TACITI

HISTORIARUM*)

LIBER PRIMUS.

BREVIARIUM.

Orditur, et quae in Historiarum toto opere dicenda, carptim proponit, statum item tunc rei Romanae, Galbae ingenium, mores, gubernationem

*) Ante rem, sed non abs re, monendus mihi, bone lector, es, seiunctos disparatosque a me hos Historiarum libros ab Annalium, causa non una, primum Tacitus ita suavit sive iussit. "initium" inquit "mihi operis Servius Galba," et statim "opus aggredior plenum varii casibus." quae verba quis ille tam aliud agens in legendo qui novi operis esse non sentiat, non iuncti aut continuati? adde quod serio praefatur, apparat, conciliat, formam futuri operis ponit. quae omnia in vestibulis librorum recepta tantum satis liquet, sed et Tertullianus in libello de Spectaculis praeit ad hanc distinctionem clare. "Cornelius" inquit "Tacitus in quinto Historiarum suarum bellum Iudaicum exorsus." recte ad nostrum discrimen et vere, ad vulgi vanissime, quo is liber sit vigesimus primus, denique etiam titulus me induxit, si enim priores illi Annales insigniti, ut docui ad librum I Annalium, a Tacito ipso, aliud nobis opus quaerendum cui Historiae index. nam hoc certe titulo libros etiam noster scripsit, inde apud Vopiscum "historiae An-

gustae scriptor Tacitus." inde illud Plinii "auguror, nec me fallit augurium, Historias tuas immortales futuras," at illud Historiarum opus istud, cui inseri etiam Plinius ambitiose nec importune cupiebat, quia perduxerat id ad Plinii aevum, sed et liber ille bonus fidusque Vaticanus non temere hic vacillat. "incipit" inquit "liber XVII secundum quosdam," quidam illi errant, et seduxit eos temporum rerumque coniunctio, ut uno filo illis de Nerone attexta censerent ista de Galba, adeo autem in re contra est ut sciam Tacitum hos Historiarum libros diu scripsisse ante Annales illos. ipsi id accredo lib. XI Ann. "utriusque" inquit "principis rationes praetermitto, satis narratas libris quibus res gestas Domitiani composui," nam Domitiani res, vel praefatio ista te docebit, tractasse eum his libris, ad quos frustra et ridicule me mittit, si nondum scripti editique, quin consilium hoc illi in universa historia, ut eam ordiretur a rebus aevo suo coniunctionioribus et paullatim abiret ad superiora, ne id quidem celat ipse 3 Annali, ubi de Iulia Augusti filia

tionem. qui audito motu Germanico Pisonem Caesarem adoptat. id Othonem offendit, qui spe sua lapsus animum ad utriusque caedem ap- pulit. et perficit, conciliatis sibi praetorianis. Galba et Piso trucidantur, item TVinius. Otho in imperii sede est, cui tamen aemulus statim et hostis Vitellius exortus. de causis motae Germaniae et in ea legionum. Vitellium principem sumunt, et iter in Italiam, duobus ducibus, Valente Fabio et Alieno Caecina. Otho copias item ducesque parat. recensio provinciarum quae penes utrumque principem. interea Roxolani Sarmatae Moesiam irrupere, sed repulsi aut caesi. *seditio* Romae et tumultus praetorianorum ingens exortus; qui senatum universum ad caedem deposcunt ut Othoni infidum. Otho aegre eos coercet, et donativo mox placat. idem classem instruit mittitque in Gal- liam contra Vitellium. denique ipse, omissa urbe, in eum it.

Gesta haec paucis mensibus, imperatore Servio Galbo et TVinio consulibus. LIPS.

"sed aliorum exitus, simul cetera il- lius aetatis memorabo, si effectis in quae tendi, plures ad curas vitam produxero." itaque scripsit primo a Galba ad Traianum, et Historias appellavit; inde ab Tiberio ad Galbam, et Annales indigetavit, scripturns eo- dem titulo fortasse et tractu res tri- umvirorum et Augusti. fata invide- runt. haec ratio mihi ante oculos, cum editione prima Historias Anna- libus anteposui, non aetatis seriem secutus sed scriptionis tempus. mu- tavi, non quia peccarim, sed quia non mens mihi contentionis funem

cum vulgo ducere super re levi, deni- que quia rerum magis ordinata ita se- ries. moneo postremum stilum ipsum argumentum et causam esse pos- se utriusque operis separandi. sane in istis Historiarum libris scribendi genus totum floridius diffusius et ve- lut canali fluens pleniori, in illis An- naliu siccus contractius, adeo ut illic plurium annorum res uno libro, hic vix unius anni comprehensae plu- ribus libris, sive aetas id fecit sive potius indicium curaue scribendi. LIPS.

Initium mihi operis Servius Galba iterum Titus Vinus consules erunt. nam post conditam urbem octingentos et viginti prioris aevi annos multi auctores rettulerunt, dum res populi Romani memorabantur pari eloquentia ac libertate. postquam
 5 bellatum apud Actium atque omnem potestatem ad unum con-

Complexus erat Tacitus his libris res domi forisque gestas a Servii Galbae principatu ad initium Nervae. docet ipse anteloquio operis. "quodsi vita suppeditet, principatum divi Nervae et imperium Traiani uberiores securioremque materiam senectuti seposui." scripsit ergo hic et descripsit principes sex, Galbam, Othonem, Vitellium, Vespasianum, Titum, Domitianum. sub quibus multae magnaeque res in urbe, in provinciis, quarum capita libat ipse tota hac praefatione. ita clarum grande hoc Historiarum opus fuisse, et a Galba ad Nervam annorum circiter viginti et unius materiem complexum. sed et numerum librorum ex Hieronymo dare fas est, qui sic in Zachariam "Cornelius Tacitus, qui post Augustum usque ad mortem Domitiani" observa finem Historiarum "vitas Caesarum triginta voluminibus exaravit." ecce triginta libros in universum. atqui Annalium libri sedecim aut si forte septemdecim fuerunt. ergo Historiarum tredecim. suggestit Hieronymi locum opportune vir nobilis et Britannia, Franciscus Tregianus. at tu vides, lector, quae et quanta bonarum rerum iactura, et scio, mecum ingemiscis. ubi Tacitus desiderat, consilium ordiri Ammiano fuit, qui vestigia eius legit, sed pede non tam fausto. ipse de se Ammianus "haec ut miles quondam et Graecus, a principatu Caesaris Nervae exorsus, ad usque Valentis interitum, pro virum explicavi mensura." Lips.

1. *T. Vinus*] vulgo appellant T. Iunium. at mihi religio non fuit sequi scripturam antiqui marmoris erati ad radices montis Caelii: Ser. Galba II T. Vinio cons. a

quo praesertim staret Plutarchus, qui c. 27 sere hunc hominem *Τίτον Ὀβλίον* aut *Οὐλίον* appellat. simile mendum in Suet. Aug. 27, ubi *T. Iunius Philopomen* scribitur, qui ex Dione 47 4 est *Vinius*, etsi Appiani scriptura, Civ. 4 44, firmat vulgatam. sane Iunia gens nobilior quam ut in hunc hominem conveniat; cuius pater dumtaxat ex familia praetoria, ut Tacitus infra refert. Lips.

2. pcc et xx] exacte si putas, xxii reperies. Lips: sic (pccxx) omnes editi a Beroaldo ad Ryckium; unde clare patet Beroaldum hos libros non e M^e edidisse, qui totidem literis habet octingentos et viginti, ut alii mss, ABG (in quo est per numeros sic pccctos et xx) Ret ed pr. at Puteolanns dedit *ducentos et viginti*. Beroaldi numerus forte ipse e ms sumtus, sive ex ed pr, sed ultimum e vitio operarum omissum est. res ipsa desiderat hunc, qui nunc editur, numerum. sermo est enim de scriptoribus usque ad Galbae imperium. Ern.

5. *omnem potestatem ad unum conferri*] Cicero Phil. 1 14: *ne ignorans verum iter gloriae gloriosum putes plus te unum posse quam omnes*. Livius 3 37: *licentiam suam malle quam omnium libertatem*. sive ab τὴν omnia malis. noster A. 1 11: *quam subiectum fortunae regendi cuncta onus. proinde in civitate tot illustribus viris subnixi non ad unum omnia deferrent*. Quintilianus Inst. 6 1 36: *cum omnia curae tutelaeque unius innixa*. Gron. videtur probasse lectionem B et codicis Darnesiani *omnium potestatem*, quae et Rhenano placebat et Ursino. sed Ryckius et Gronovius cupide ar-

ferri pacis interfuit, magna illa ingenia cessere; simul veritas pluribus modis infracta, primum inscitia rei publicae ut alienae, mox libidine assentandi aut rursus odio adversus dominantes: ita neutris cura posteritatis, inter infensos vel obnoxios. sed ambitionem scriptoris facile averseris, obtrectatio et livor pronis auribus accipiuntur: quippe adulationi foedum crimen servitutis, malignitati falsa species libertatis inest. mihi Galba Otho Vitellius nec beneficio nec iniuria cogniti. dignitatem nostram a Vespasiano inchoatam, a Tito auctam,

ripiere scripturam *M^a omnem potentiam*, quae et in ed pr reperitur; quos ego non imitor. latinitas me impedit. nego dici posse *omnem potentiam ad unum vel aliquem conferre*, quod lege aut SCto factum. *potestas confertur*, non *potentia*, quae vi fraude aliisque modis paratur. *senatus magistratum, legum munia vocat Aun. 1.2.* haec est *potestas*, non *potentia*. ius erat faciendi quae viderentur, h. e. *potestas*. ipsum epitheton *omnis potestati* convenit, non *potentiae*. *omnium rerum potestatem* dixit et Livius 8 13; nec displicet mihi h. l. *omnium*. ERN.

2. *inscitia reip. ut alienae* h. e. cum homines suam rempublicam non aliter aut melius nossent quam alienam, propterea quod eius incuriosi essent, cum ad eam accedere non amplius liceret, sed unius omnia natu et arbitrio gererentur. ERN.

4. *fenso* *M^a*.

5. *averseris* legendum esse *averseris* doctissimi viri statuunt. recte. et convenit hodie fere *aversari* esse notam aevi quo libri scripti, et nihil aliud quam pravam scripturam, nempe media aetate solenne *aversari* scribere pro *aversari*, promiscueque ista verba dicta. et fatali quadam consensione pluribus in locis Taciti id constanter exhibent omnes libri, ubi sensus *aversari* desiderat; unde nuper Gesnero, in Thes. L. L. non videbatur admodum probabile in omnibus his locis esse vitium scripturae rescribendumque *aversari*. sed sciendum,

id quod in praefatione diximus, omnes quos habemus mss Taciti libros ex uno codice fluxisse; unde tanto magis talis consensus existere potuit. sic H. 2 51 optimi libri *aversam* pro *aversam* exhibent. sed tamen sunt in his mss vestigia verae scripturae. H. 3 25 unus *M^a aversari*, ceteri libri omnes *aversari*. neque vero ex ullo alio scriptore antiquo exempla proferri poterunt, ubi libri omnes ita consentirent; sed ad solum Tacitum provocatur. contra saepissime ostensum est *aversari* occurrere in plurimis codicibus, ubi meliores libri habeant *aversari*. v. Drak. ad Liv. 8 7, Schwarz. ad Plin. P. 46, Curt. ad Sall. Jug. 93. sic Virg. Aen. 4 106 multi scripti libri *adverteret* pro *averteret*; ubi v. Heins. et Barm. itaque credo, cum eodem Drakenborchio et Oudendorpio ad Suet. Tib. 27, esse meram corruptelam librarium, omnibusque in locis esse rescribendum *aversari*. ceterum quod opponitur, *pronis auribus accipere* bene convenit verbo *aversari*, non *aversari*. Itaque *averseris* correxi. ERN. mox *libor* *M^a*. ita c. 2 *sueborum*. rursus c. 46 *savium*.

9. *a Vesp. inchoatam* quomodo? quiane procurator sub illo Belgicae? e Plinio 7 17 id suspicere: sed suspicere tantum. imo verius id cepit de huius patre. intellego ergo dignitatem eius inchoatam a Vespasiano, quod ab eo quaestor senatorque factus. Lips. v. Rychius ERN.

auctam aedilitate aut tribunatu. Lips.

a Domitiano longius provectam non abnuerim: sed incorruptam fidem professis neque amore quisquam et sine odio dicendus est. quodsi vita suppeditet, principatum divi Nervae et imperium Traiani, uberiores securioresque materiam, snectuti seposui, rara temporum felicitate, ubi sentire quae velis, et quae sentias dicere licet.

2 Opus adgredior opimum casibus, atrox praeliis, discors seditionibus, ipsa etiam pace saevom. quattuor principes ferro interempti. trina bella civilia, plura externa ac plerumque permixta. prosperae in Oriente, adversae in Occidente res. turbatum Illyricum; Galliae nutantes; perdomita Britannia et

1. Domitiano] quo principe et quindecimvir et praetor fuisse ipse testatur A. 11 11 Lips.

2. neque M^r: vulgo nec. — debet esse nec amore q. nec odio; sed Tacitus post nec etiam et ponit, ut iam ad Annales notavimus, et voluit variare orationem, quae sano ab hac variatione durior facta est, in posteriori membro intelligi quisque. ERN.

3. ait divi. coepit ergo scribere de mortuo et sacrato. Lips.

4. uberiores securioresque] alter comparativus non erat in B. excidit etiam e G, sed ut appareat: habet enim uberioresque, hinc frustra tentat Acidalius liberiores. notio libertatis est in securior. ERN.

7. plenum variis casibus] parum firma aut germana lectio. nam V ille optimus opus aggredior opibus casibus praeferi; et supra adnotatum opimum. et in Romano antiquis excuso item legas opimum casibus, censeam fuisse opulens casibus; quae vox paullo a vulgo sedactione exscriptores seduxit. Lips. M^r opibus casibus. G plenum variis casibus, ut edd veteres inde a Puteolano: sed in margine gravioribus opibus. (B plenum gravioribus casibus.) at opimum casibus A et ed pr; quod recepit Pichena. IFGronovius coniiciebat obsitum vel uberrimum, filius copiosum, Crusius

in Probabilibus inopinum. patet locum antiquis corruptum fuisse et tentatas correctiones; ex quibus sane opimum optima, nec redolens librorum, inscitiam. eleganter enim pro copioso dicitur. sed tamen correctionem esse puto, non veram Taciti manum. viri docti nimis adhaeserunt notioni ubertatis et varietatis. at sequentia operis huius attributa consideranti, praesertim ultimum, ipsa etiam pace saevom, apparebit huc desiderari deterioris significationis adiectivum, qualia sunt sequentia omnia. an fuit horridum? casus horridos etiam Seneca H. F. 657. vel horribile, ut Cicero dixit, pro Sext. 24: horribilis et gravis casus. melius nihil dum excogitare potui. ERN.

8. quattuor principes] ne erres cum vulgo, neu Pisonem inter istos censeas. intellegit enim Galbam, Othonem, Vitellium, Domitianum. nam et ad huius exitum historiam perduxit. Piso autem dumtaxat Caesar, non princeps. Lips.

9. tria bella civilia] quae? Othonis in Vitellium, huius in Flavium, et L. Antonii in Domitianum, de quo Suetonius et Dio. Lips. trina BGM et ed pr. terna A. plerumque permixta est eodem fere tempore gesta, ut domi et foris turbaretur res publica. ERN.

10. in orientes adversae in occidentes. returbatum M^r.

statim missa; coortae in nos Sarmatarum ac Suevorum gentes; nobilitatus cladibus mutuis Dacus; mota prope etiam

1. in vitio aperto et confusione locus. quid enim illud *missa coorte*? itane unius cohortis res fuerit in Sarmatas ac Suevos bellum? nugae. denique quis hic sermonis contextus aut cohaesio, *missa coorte* in Suevos Dacum cladibus involutum? qui populi sane diversi. omnino recte correximus pridem: *perdomita Britannia et statim amissa. coortae Sarmatarum ac Suevorum gentes. nobilitatus cladibus mutuis Dacus.* nec exiguo ad historiam momento. discimus scilicet perdomitam Britanniam (quod Domitiani imperio accidit; eamque laudem Agricolae socero suo noster tribuit in eius vita c. 10: *Britanniae situm non in comparationem curae ingenique referimus, sed quia tum primum perdomita est*) et mox ignavia aut dissidio principum in parte amissam, sive magis placet *omissam*. quod in Domitiani ultimis rebus verum censeo; externo imperio non allaborantis. etiam Spartianus auctor, c. 5, sub principia imperii Hadriani teneri Britanniam sub Romana ditione non potuisse. addit c. 11 amplius, penetrasse eundem principem in Britanniam, nec tamen totam recipere, sed per octoginta quinque millia passuum murum dixisse, qui barbaros Romanosque divideret. cuius muri mentio etiam Dioni 72 8 in vita Commodi. τὸν, inquit, ἐν τῇ ἡπείρῃ ἔδρυν (de Britannia loquitur) ὑπερβιβήσαντων τὸ τεῖχος τὸ διόπλον αὐτοῦς τε καὶ τὰ τῶν Ρωμαίων στρατόνδεα; alius ab isto murus, sive vallum potius, quod Severus imperator duxit per millia passuum. xxxv, ut Entrophus ait 8 19, sive xxxii, ut Victor epit. 20. de quo vallo diffuse et diserte Beda 1 5. aliquid etiam Windchindus Saxonicorum ab initio, at fons totius huius corruptionis (varie enim interpolatus locus) a verbo *coortae* ortus; quod plerumque libri scripti in medio adspirant *cohortae*, *cohorti-*

ri. hinc turbellae. Lips. eleganter hunc locum a Lipsio correctum fatentur omnes, nisi quod Savilius Mercerus Ryckius IGronovius *missa* servari volunt, quia non *amissa* est Britannia, sed tantum neglecta; quod ipse sensit Lipsias, unde etiam *omissa* legi posse dixit, ut A. 6 36 *Armenia omissa.* sed *missa* idem est, quare Pichena, qui primus Lipsii correctionem recepit, hoc debebat ponere, quod omnes libri scripti et edd habent. atque ita nos cum Ryckio et IGronovio fecimus. ERN.

Sarmatarum ac Suevorum] de Sarmatis, etiam apud alios leges: de Suevis, vix puto. Catos saltem nominant, in Domitiani quidem rebus. sed tu scito hos Suevos non illos esse qui in ipsa Germania et qui vulgo noti, sed qui trans Istrum, assiti Sarmatis. illi, inquam, ipsi, quibus Vannius a Druso rex datus, quique inter Marisum et Cusam fluvios locati. itaque militia plerumque sociati cum illis. A. 12 29: *ipsi Vannio munus propria pedites, eques et Sarmatis Iuzygibus erat.* etiam nunc bello hoc in Domitianum. Dionis fragmenta praecclare (et absque iis haerebamus) 67 5: ἐν τῇ Μοσχοῦ Ἀβυνοῖ Σοῦήβοις τὰ πολέμια δέντες πρόεβεις ἐπεμψαν, ἀδούντες συμμειλίαν παρὰ Διοκτιανῶς, καὶ ἔλαβον ἀγανακτήσαντες δ' ἐπὶ τοῦτοις οἱ Σοῦήβοι προσπαρέλαβον Ἰάδωρας καὶ προσπαροσέειλοντο ὥς καὶ μετ' αὐτῶν τὸν Ἰστρὸν διαβήσαντες. Lips. *coortae in nos M.* quod recte receptum Ryckio et IGronovio, qui inde natum putat in *roxolanos*, quod est in G, sine in in edd Puteolani Beroldi Alciati. Rhenanus delevit. ed pr et B in *Sarm.* ERN.

2. *Dacus*] epitomarii de hoc bello Dacio multa; et poeta Statius Silv. 1 1 27: *das Cattis Ducisque fides.* iterum: *hanc est quae victis parentia foedera Cattis, quaeque suum Dacis donat clementia*

Parthorum arma falsi Neronis ludibrio. iam vero Italia novis cladibus vel post longam saeculorum seriem repetitis afflicta. haustae aut obrutae urbes, fecundissima Campaniae ora. et urbs incendiis vastata, consumptis antiquissimis delubris, ipso Capitolio civium manibus incenso. pollutae caerimoniae, magna adulteria. plenum exsiliis mare, infecti caedibus scopuli. atrocius in urbe saevitum. nobilitas, opes,

montem. cur montem diserte nominat? sicut in eadem ista re Silv. 1 1 80: *tu civile nefas, tu tardum in foedera montem longa Marte domas.* quia ne montana Dacia, et tales ibi munitiones? apparet e Fragm. Dionis, in rebus Traiani 68 9: *ὁ δὲ Τραϊανὸς ὅση τε ἐντετειχισμένη εἴλαβε, καὶ ἐν αὐτοῖς τὰ τε ὅπλα καὶ μηχανήματα καὶ τὰ αἰχμαλωτῶν.* suspicari etiam possis in re occultius aliquid designari: *ἐνικῶς* enim et unum montem dumtaxat appellat. aspectum igitur a poeta ad ridendam et miri stuporis superstitionem Dacorum, quibus sacerdos in monte quopiam deus habebatur, et mons ipse sacer. Strabo 7 p. 298: *παρὰ δὲ τοῖς Γέταις ὁ ἱερεὺς ὠνομάζετο θεὸς καὶ τὸ ὄρος ὑπελήφθη ἱερὸν, καὶ προσσχορεύουσιν οὕτως.* at enim de Getis hoc Strabo ita. sed tu disce Getarum populum Dacos esse, ex Dione 51 22 et Strabone ipso statim. etiam Appianus in praef. § 4 notat *Getas ultra Danubium a Romanis Dacos appellari.* addo etiam Cappadocibus montem pro deo fuisse. Tyrius Maximus Diss. 38: *ὁὗτος Καππαδόκειος καὶ θεὸς καὶ ὄρος καὶ ἄγαλμα.* Lips. adde eundem Statium Theb. 1 20: *et coniurato deictos vertice Daeos. mutuae clades sunt acceptae et illatae.* sed v. Burm. ad Virg. G. 2 497. ERN.

prope etiam] etiam prope vulgo, etiam prope etiam M.

1. falsi Neronis ludibrio] dat et accipit lucem Suetonius in extremo Nerone: *denique cum post 20 annos, adolescente me, exstitisset quidam conditionis incertae qui se Neronem esse diceret, tam favora-*

bile nomen eius apud Parthos fuit ut vehementer adiutus et vix redditus sit. post viginti annos, inquit, a morte Neronis. ergo in XIV. consulatu Domitiani hic motus. Lips. vide infra 2 8. sed bene huc IGronovius advocavit Lactant. Mort. Pers. 2, ubi luculentissime res narratur. ERN.

3. verius distinxis, obrutae urbes fecundissima Campaniae ora: et urbs inc. id enim significat, in Campania haustas aut obrutas urbes prodigiosa illa electione Vesuvii montis, quae sub Tito; qua duo oppida cum pagis multis obruta, Herculanium et Pompeii. quin ille ipse naturae magnus mystes Plinius periiit eodem casu. Statius de hac re eleganter Silv. 4 4 81: *mira fides! credetne virum ventura propago, cum segetes iterum, cum iam haec desertae virebunt, infra urbes populosque premi?* tangit et Plutarchus, de his qui sero a num. pun. c. 42, in iis quae Thespiesio revelata, ubi *Βέσβιον ὄρος* appellat; quod male interpretes Lesbium montem vertit. at quod in Tacito de incendiis urbis est, intellege de Capitolio exusto sub Vitellio (3 71) et de igne triduoano, qui sub Tito. Dionem vide 65 17, 66 24. Lips. et urbs scripti et editi. deleverat copulam Pichena. EN v.

5. pollutae caerimoniae] Vestalium nempe incestis, quae protraxit Domitianus pariter et puniit. praeter historicos Papinius allusit, qui prospectantem Domitianum facit (Silv. 1 1 35) *an tacita vigilet face Troicus ignis, atque exploratas iam laudet Vesta ministras.* Lips.

7. scopuli i. e. insulae in quibus exsules clausi, quae erant fere desertae et scopulosae. ad eas missi

omissi gestique honores pro crimine, et ob virtutes certissimum exitum. nec minus praemia delatorum invisam quam scelera, cum alii sacerdotia et consulatus ut spolia adepti, procuraciones alii et interiorem potentiam, agerent verterent cuncta odio et terrore. corrupti in dominos servi, in patronos liberti; et quibus decrat inimicus, per amicos oppressi. non tamen adeo virtutum sterile saeculum ut non et bona exempla prodiderit. comitatae profugos liberos matres, secutae maritos in exsilia coniuges; propinqui audentes, constantes generi; contumax etiam adversus tormenta servorum fides; supremae clarorum virorum necessitates fortiter toleratae, et laudatis antiquorum mortibus pares exitus. praeter multiplices rerum humanarum casus caelo terraque prodigia et fulminum monitus et futurorum praesagia, laeta tristitia, ambigua

subinde qui exsules trucidarent, ut in Annalibus iam vidimus. mare quoque ante de insulis, inprimis maris Aegaei, capiendum. ERN.

atrocius in urbe saevitum] recte. imago enim saevitiae caediumque multa in insulis et provinciis, maior in ipsa urbe. egregius tamen et acutus quidam juvenis mavult in urbe servitium. LIRS.

4. interiorem] video interpretes recentiores in hoc haesisse et male vertisse. interior potentia est maior, nec id debebat ignotum aut dubium esse. sic Ann. 15 2 vires intimae, adde nos in Clave Cic. in v. intimus. ERN, inferiorem B.

agerent ferrent cuncta odio] lectionem BM agerent verterent cuncta odio et terrore. corrupti etc secutus est Pichena, at vulgatam et lectionem et distinctionem multo meliorem esse docuimus Obs. 3 22. GRON. nempe ibi docet usitatam esse phrasin agere ferre, et odio ac terrore sic explicat ut Lipsius. at lectionem M, quae est etiam in AG et edd ante Rhenanum omnibus, defendit et recepit rursus Ryckius, late et acerbè contra disputante IGronovio. lectio quae est in textu, ab Rhenano inducta, utcumque explicari potest, in agerent ferrent facile assen-

tior Gronovio; sed interpungi debet post terrore, nam odium et terror non bene conveniunt verbo corrupti, quocum in tali re coniunguntur aut intelliguntur verba vim alligendi habentia. an omnes tantum odio et terrore corrupti, nemo spe, praemiis, etiam liberti in patronos? ERN.

5. odio proprio, terrore a Domitiano. nam ille vulgo usus delationibus et opera servorum. Plinius Paneg. hoc tangens c. 42: non enim iam servi principis nostri amici, sed nos sumus; nec pater patriae alienis se mancipiis cariorem quam civibus suis credit. omnes accusatore domestico liberasti; unoque salutis publicae signo illud, ut sic dicam, servile bellum sustulisti. LIRS. sic et Gron. l. c. sed v. not. praeced. ERN.

9. audientes M, a correctore obediētes.

11. supremae cl. v. necessitates] hic praedicatum desidero, unde virtus eluceat, nam necessitas suprema nec virtus est nec bonum exemplum. an fuit supremae clarorum virorum necessitates fortiter toleratae, certe non satisfacit Lipsius in Dispositione. ERN.

14. tristitia M.

manifesta. nec enim unquam atrocioribus populi Romani claudibus magisve iustis indiciis approbatum est non esse curae deis securitatem nostram, esse ultionem.

4 Ceterum antequam destinata componam, repetendum videtur qualis status urbis, quae mens exercituum, quis habitus provinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid aegrum fuerit, ut non modo casus eventusque rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed ratio etiam causaeque noscantur. finis Neronis ut laetus primo gaudentium impetu fuerat, ita varios 10 motus animorum non modo in urbe apud patres aut populum

2. cum Ryckio et Gronovio de di indiciis, quod ex ed pr iam indicavit Gruterus, estque in ABGM, edd Puteolani Beraldii. in ed Rhenani irrepsit, haud dubie operarum vitio, *indiciis*, quod per negligentiam sequentium editorum ad omnes propagatum est, cum possent etiam sine libris vitium odorari. ERN. B et ed pr magis *vetustis*.

non esse curae deis] impium, impium tam dictum, Tacite, etsi non imprudens. nam humano ingenio si rem libras, cum tot clades, tot tristitia, tam rara in bonos praemia, quid nisi advigilare deos tantum censeas in poenas? atqui nos scimus aliter; nec rem metimur ex iis modo quae sunt, sed quae futura. qui vindicem tantum deum statuit, tollit ex deo quod est dei, imo quod deus, vim beneficam salutarem et adiuvantem. itaque homo sile; et tecum alter ille tenebrius (Lucanus) qui clamat: *felix Roma quidem, civesque habitura superbos (beatos), si libertatis superis tam cura placeret quam vindicta placet*. a quo, fallor, aut tu sumpsisti. LIPS.

8. *fortuiti*] ulcus hic, nisi fallor, etsi tectum. si enim casus eventusque rerum fortuiti, quomodo remittis me ad causas? aut cur ubique tam multus tu, tam serius in iis explicandis? censeo inmissa negatione scribendum *haud fortuiti*; ad rem et ad verum certe, si non ad Taciti mentem. LIPS. *fortuitum* interpretatur Savilius, cuius nullae

sunt aut ignotae causae, atque inde Tacitum reprehendit ut imprudenter locutum. cui reprehensioni subscribit Freinshemius in Versiones 2 31: quomodo enim, ait, fortuitarum causae tradi possunt? aut quomodo, quorum causae possunt tradi, pro fortuitis possunt haberi? mihi vero, *qui plerumque fortuiti sunt*, est, in quibus plurimum fortuna potest, qui ex fortuna pendent et saepe contra expectationem eveniunt, adeo ut ex illis solis cognitis ad consilium capiendum nihilo sis instructior; ut non sint magistri et auctores rerum gerendarum. ex quibus nihil discas nisi fortuitum, nisi fortunae donum, nisi quid egerit, cum de partibus decerneret transigeretque fortuna; hoc est, huic ex sententia rem, illi asperam foedamque provenisse. sed ea fortuna comes virtutem ducem habuerit an destituerit; unde exstiterit, continetur, mutet ac sese circumagat; secundum meliores an deteriores, et quare, dederit; tibi quod ab alio capias exemplum, quod sequare aut fugias, nequaquam ex hoc opere. et saepe ioco ac ludibrio fortunae, ex his postprincipiis, sed ex exordio, filoque et serie ac decursu rerum temporum consiliorum, quae ab ista viam munierunt, abunde colliges. Nero apud Suet. 23: *omnia se facienda fecisse, sed eventum in manu esse Fortunae; illos ut sapientes et doctos viros fortuita debere excludere*. cf. et Gellius 14 1. GRON.

10. *aut populum aut urbem*] sic

aut urbanum militem, sed omnes legiones ducesque conciverat, evulgato imperii arcano, posse principem alibi quam Romae fieri. sed patres laeti, usurpata statim libertate licentius ut erga principem novum et absentem; primores equitum proximi gaudio patrum; pars populi integra et magnis domibus adnexa, clientes libertique damnatorum et exsulum, in spem erecti: plebs sordida et circo ac theatri sueta, simul deterrimi servorum, aut qui adesis bonis per dedecus
 5 Neronis alebantur, maesti et rumor avari. miles urbanus
 10 longo Caesarum sacramento imbutus, et ad destituendum Neronem arte magis et impulsu quam suo ingenio traductus, postquam neque dari donativum sub nomine Galbae promissum, neque magnis meritis ac praemiis eundem in pace quem in bello locum, praeventamque gratiam intelligit apud
 15 principem a legionibus factum, pronus ad novas res, scelere insuper Nymphidii Sabini praefecti imperium sibi molientis agitur. et Nymphidius quidem in ipso conatu oppressus: sed

e M^a restituit Pichena, cum Rhenanus (e B) bis fecisset, *apud ex aut.* consentiunt Florentino G et edd ante Rhenanum. ceterum illa frequentatio *toū apud* non inepta, immo elegans foret et arrideret, si modo libris firmaretur. sic c. 10: *apud subiectos, apud proximos, apud collegas.* ERN.

2. principem alibi quam Romae] olim enim ita iudicabant, rem mali exempli esse imperatores legi ab exercitibus, et solenne auspiciorum comitiorum in castra et provincias, procul ab legibus magistratibusque, ad militarem temeritatem transferri, ut praeclare Livius 26 2. sed nunc alia tempora erant, alii mores. GRON. ego etiam huc traxerim: Caesares hanc opinionem fovisse et aluisse ut Romae tantum, sicut sedes esset imperii, ita caput eius fieri posset; cum crederent facilius posse Romae impediri ne quis contra se imperator crearetur, id igitur fuit in arcanis imperii h. e. in artibus eius servandi ac tuendi, ut ad Annales explicavimus. ERN.

3. laetius usurpatam M^a et integram.

5. attende, et mecum rescribes: *pars p. integra, et magnis domibus annexi clientes libertique damnatorum.* integram partem populi appellat sinceram et lascivia temporum non corruptam. LIES. probant Pichena, qui recepit in textum, et Acidalius, sed ita ut post *libertique* inseratur *quique vel quodque.* neutro opus. vulgatum est in omnibus scriptis et edd veteribus, recteque restitutum a Freinshemio. *pars populi integra* est honestior et incorrupta: opponitur enim sordidae plebi; ea annexa magnis domibus vel per cognationem et adfinitatem, vel per clientelam. clientes et liberti damnatorum et exulum eriguntur in spem patronorum et dominorum recipiendorum. ERN.

13. qui] placet fere, quod in scripto filius meus Iacobus Oxonii notavit, *quem.* GRON. sic et BGMR et ed pr, unde restitui, saepe in hac constructione obliqua accusativi in nominativos mutati. ERN.

16. agitur] malim *agitatus.* non enim cum maxime fiebat illud, sed iam ante adventum Galbae factum erat. GRON. mox sed est a Rhena-

quamvis capite defectionis ablato, manebat plerisque militum conscientia, nec deerant sermones senium atque avaritiam Galbae increpantium. laudata olim et militari fama celebrata severitas eius angebat aspernantes veterem disciplinam, atque sita quattuordecim annis a Nerone assuefactos ut haud minus vitia principum amarent quam olim virtutes verebantur. accessit Galbae vox pro re publica honesta, ipsi anceps, legi a se militem, non emi. nec enim ad hanc formam cetera 6 erant. invalidum senem Titus Vinus et Cornelius Laco, aliter deterrimus mortalium, alter ignavissimus, odio flagitiorum oneratum contemptu inertiae destruebant. tardum Galbae iter et cruentum, interfectis Cingonio Varrone consule designato et Petronio Turpiliano consulari: ille ut Nymphidii socius, hic ut dux Neronis, inauditi atque indefensi tanquam inno-

no bene inductum, etsi omnes scripti et ante eum editi habent et. ERN.

2. conscientia] Acidalius vult constantia, speciosa, sed non necessaria coniectura. conscientia male facti acerrimus stimulus ad odium et res novas molientes: ea-que sententia crebra est apud omnes historicos. sic c. 8 exercitus Germanici metu incitantur. ERN.

4. aspernantes] miror tam diu toleratum esse in Tacito ineptum verbum *conspernantes*, quod tamen et in BG est, cum in ed pr. plane sit *aspernantes*, quod etiam ex AM protulit Ryckius. mox male pro *verebantur* Ryckius e suo codice *venerabantur*; quae est glossa illius. male etiam alii tentant *reverebantur*. nam eodem sensu *vereri* dicitur. ed pr (et B) mox etiam habet *militem*, non *principem*, ut alii scripti et edd veteres. idque bene restituit Rhenanus. ERN.

11. onerabant] sive, ut libri scripti, *oneratum*. vox quidem ea retinenda est, male a Beato expulsa. Lips. sic et Ann. 23. Gron. *oneratum* etiam GM et edd veteres ante Rhenanum. restituit in textum Pichena. sensus est: odium flagitiorum alterius in Galbam translatum, et inertiam alterius in contemptum

adduxisse Galbam, atque inde perniciem eius natam. ceterum *ignavissimus* cape de Lacone. v. Suet. Galb. 14. ERN.

12. Cingonio Varrone] ita scribamus iubet V., qui non aliter nominat, et Plutarchus, cui c. 14 est *Κίγγωνιος Βάρρων*. sed in Taciti vulgatis etiam libris ita perscriptum A. 14 45: *censuerat Cingonius Varro* est autem hic ipse. Lips. antiqua edd lectio *Ciconio*, ut habent etiam BGM. ERN. *barrone* M.

13. Petronio Turpiliano] qui consul fuit a. u. 814. Plutarchum sperno, sive librarium, in quo c. 15 *Τερτοῦλλιανὸς* dicitur. Lips.

14. non potest placere illud *dux Neronis*. putem *fidus Neronis*. neque aliter Plutarchus c. 17 habuisse videtur, quod reddidit: *οτι μη προεδίδου οὐδὲ ἐπίσει τὸν ἡγεμόνα τοιοῦτον ὄντα, μισοῦμενος, ἄλλο δὲ μὴδὲ ἐν μέγα ἀδιζήσας ἀπέθανεν*. Gron.

tanquam innocentes] nihil melius vulgato; et mens eius: haud scio an nihil peccarint; certe, ut solent, qui nihil peccarunt, a tyrannis occidi, nempe inauditi et indefensi. Gron. scilicet Muretus volebat *tanquam nocentes*, Acidalius *tanquam innocentes*. ego al-

inermium militum infaustus omine, atque ipsis etiam qui occiderant formidolosus. inducta legione Hispana, remanente ea quam e classe Nero conscripserat, plena urbs exercitu insolito. multi ad hoc numeri e Germania ac Britannia et Illyrico, quos idem Nero electos praemissosque ad claustra Caspiarum et bellum quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis coeptis revocaverat: ingens novis rebus materia, ut non in unum aliquem prono favore, ita audenti parata. forte congruerat ut Clodii Macri et Fonteii Capitonis caedes nuntiarentur. Macrum in Africa haud dubie turbantem Trebonius

terentium problem. nam ratio Gro-
noviana est nimis arguta. sed quam-
quam praetulerim. illud tanquam
iam est in ut. ERN.

3. e classe] iam olim legiones
classicae, si nummis fides, in quibus
video Ant. Aug. III vir. r. p. c.
et parte altera leg. XVII classicae.
LIPS. Nero ex classe B.

4. multi ad hoc et innumeri] vi-
tium quis viderit et sermonis in-
eptias, imo sordes, quid enim illud
est, multi et innumeri? adstricto
nostro scriptori satis erat, credo,
alterum. Ferretus emendabat mili-
tes ad hoc innumeri. ego verissime
ex F vestigiis multi ad hoc numeri.
ad hoc Sallustianum est, et valet
etiam, praeterea. at numeros hic
cappio cohortes, manus, vexilla:
crebrum id verbi sub aevum Taciti
eo sensu. Plinius ep. 10 38, de tiro-
nibus: nondum distributi in nume-
ros erant. Ulpianus l. 1 D. de his
qui notantur infamia: exercitum non
unam cohortem neque alam dicimus,
sed numeros multos militum. Idem
l. un. D. de bon. poss. ex test. mil.
siquis militum ex alio numero tra-
latus sit in alium. Suet. Vesp. 6:
et tunc quidem compressa res est, re-
vocatis ad officium numeris, pa-
rumper. Claudianus in Epithal. Pal-
lad. 86: regnorum tractat numeros
cuneosque recenset. nec cohortes
solum in hoc nomen, sed paullatim
venere etiam ipsae legiones. accre-
do hoc Sozomeno scribenti 1 8 τὰ
ποικίλων τάγματα, ἃ νῦν ἀριθ-

μὸς καλοῦνται. ac Capitolinum ita
accipio in Macrino c. 5: timuit
autem et collegam, ne ipse imperare
cuperet, quod si vel unus numeri con-
sensus accederet, neque ipse recusa-
ret, et omnes cupidissime id face-
rent. quin noster ipse Tacitus hac
voce iterum usus, in Agricola 18:
quamquam transacta aetas, sparsi
per provinciam numeri. haec qui-
dem proba et certa. sed illex ista
libido correctorum ignara quiesce-
re etiam in certis. itaque rescribit
quidam multi ad hoc innumeri. id
est, inquit, qui in numeros legio-
nesque nondum relativi acumen!
quod fateor superfuisset illi juveni,
magis quam iudicium, nisi quod aetas
tamen id correxisset et direxisset.
at tantum abest ut de tironibus
aut collectitis milite hic Tacitus, ut
contra veteranos intellegat et ele-
ctos sub vexillis. itaque magis di-
stincte paullo post Illyrici exerci-
tus electos nominat et Germanica
vexilla. omitto quod notionem eam
vocis nobis ingerit sine exemplo.
LIPS. firmat correctionem Lipsii
M. ed pr. ceterae edd. aut Rhe-
nanum ad haec innumeri. inde a
Rhenano ad hoc et innumeri. G ad
hoc innumeri. ERN.

9. nunciaretur B.
turbantem] vocem eieci, quae
aberat recte ab optimo libro. et
passim ita turbandi verbo usi pri-
sci. LIPS. nempe res: quae vox in
BG et edd. veteribus, at non in ed
pr. aut codd. AM. ERN.

Garutianus procurator iussu Galbae, Capitonem in Germania, cum similia coeptaret, Cornelius Aquinius et Fabius Valens legati legionum interfecerant, antequam iuberentur. fuere qui crederent Capitonem ut avaritia et libidine foedum ac⁵ maculosum, ita cogitatione rerum novarum abstinuisse; sed a legatis bellum suadentibus, postquam impellere nequiverint, crimen ac dolum ultro compositum; et Galbam mobilitate ingenii, an ne altius scrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobasse. ceterum utraque caedes¹⁰ sinistre accepta; et invito semel principe seu bene seu male facta premunt. iam afferebant venalia cuncta praepotentes liberti; servorum manus subitis avidae et tanquam apud senem festinantes; eademque novae aulae mala aequae gravia, non aequae excusata. ipsa aetas Galbae irrisui ac fastidio¹⁵ erat assuetis iuventae Neronis et imperatores forma ac de Score corporis, ut est mos volgi, comparantibus. et hic quidem Romae, tanquam in tanta multitudine, habitus animorum fuit. e provinciis Hispaniae praeerat Cluvius Rufus, vir fa-

1. *Garucianus* vulgo.

7. *ac]* ad B. *ultro compositum* M': vulgo *compositum ultro*.

10. *et invito]* ego hic non haesissem, at haesit Gruterus, qui volebat *ut*; haesere alii, qui vellent accusativos, quos etiam Scotus edidit. verum non raro Tacito ad sententiam talem transitus fit per copulam, quo modo nos etiam in vernacula utimur. deinde in *facta premunt* intellige modo *eum*. in BM^a est *principi*, ut referatur ad *facta*. sed ceteri libri omnes vulgatum habent. ERN.

11. *iam afferebant]* hoc quoque temere tentatur, primo a Pichena et Freinshemio, qui interpungi volunt post *cuncta*; et ita sententiam corrumpunt. de aliis, qui nocerent Galbae, dixerat. venit tandem ad avaritiam libertorum et servorum. non bene etiam e suo codice Rycius dedit *offerebant*, quod cui non in mentem sponte veniat? loquitur de iis, data opera, tanquam de mercatoribus, qui merces venales adferunt. ERN.

12. *subitis avidae]* ad ea auferenda quae subito fortunae munero obvenerant, ut recte Pichena. venuste exprimuntur mores hominum famelicorum, quibus ex insperato magna se ingurgitandi facultas data est. ERN.

13. *eademque]* sententia (nam alios involvere video) eadem mala novae aulae Galbianae fuisse quae veteris, i. e. Neronianae, sed non aequae excusata. quid ita? quia Nero ortu et natalibus princeps, quia iuvenis, quia in plebem etiam graciosus. itaque plusculum ei licere volebant et ignoscebant. non sic in Galba, qui electus; qui senex ideoque prudens esse debebat; qui denique parcus, tristis, et per omnino paucis gratus. LIPS. mox de *di irrisui ac fastidio* e M^a et ed pr. ceteri et *irrisui et fastidio*. melius foret *irrisu*. ERN. et *irr. ac fast.* B.

17. *tamquam abest* ab O. ERN.

18. *Hispaniac]* nempe citeriori s. Tarraconensi. v. infra 439. ERN.

cundus et pacis artibus, bellis inexpertus. Galliae, super
 memoriam Vindicis, obligatae recenti dono Romanae civitatis
 et in posterum tributi levamento. proximae tamen Germanis
 exercitibus Galliarum civitates non eodem honore habitae,
 5 quaedam etiam finibus ademptis, pari dolore commoda aliena
 ac suas iniurias metiebantur. Germani exercitus, quod peri-
 culosissimum in tantis viribus, solliciti et irati, superbia re-
 centis victoriae, et metu tanquam alias partes fovissent. tarde
 a Nerone desciverant; nec statim pro Galba Verginius. an
 10 imperare voluisset, dubium: delatum ei a milite imperium
 conveniebat. Fonteium Capitonem occisum etiam qui queri
 non poterant, tamen indignabantur. dux deerat, abducto Ver-
 ginio per simulationem amicitiae; quem non remitti atque
 9 etiam reum esse tanquam suum crimen accipiebant. superior
 15 exercitus legatum Hordeonium Flaccum spernebat, senecta ac
 debilitate pedum invalidum, sine constantia, sine auctoritate,

1. *pacis artibus* ferri potest, si cum Rhenano intelligas *expertus*, quod latet in verbo *inexpertus*; cuius generis et alia exempla in Tacito. quamquam ne hoc quidem necessarium est, cum Tacitus saepe tali ablativo absolute posito utatur, ut intelligatur instructus, abundans. sed Faernus addi volebat *clarus*, quod est in A. Heinsius (ep. ad Graev. t. 4 p. 498 coll. Burm.) *pacis par artibus*, quod valde probat Graevius p. 505. mox *bellis* GM^a edd ante Rhenanum, qui male (e B) substituit *belli*. vetus restituit Ryckius. *bellis inexpertus* est qui nullas res bello gessit, quibus scientia militaris cognosceretur. ERN.

2. *recenti dono Rom. civ.* quomodo recenti? et nonne iam pridem Galli isti comati id adepti a Claudio? clarum id e Tacito A. 11. 23. sed expedio. olim quidem ius civium adepti, non tamen promiscue, sed procures tantum, cante ibi et circumspecte Tacitus: *primores Galliae*, inquit, *quae Comata appellantur*. idque mihi notes. sed nunc ecce a Galba diffusum id ius in Gallos omnes, qui pro Vindice ste-

tissent. Plutarchus apertissime c. 18: *ἐξ δὲ τούτου καὶ τὰ μετὰ τὴν πραίτομενα διαβολὴν εἶχεν, ὥς τὰ πρὸς τοὺς Γαλάτας Ὀδυνδίκι συνταραμένους. ἐδόκουν γὰρ οὐ φιλεω-θροπία τοῦ αυτοκράτορος, ἀλλ' ὠνούμενοι παρ' Ὀδυνδίου τυγχάνειν ἀνέσεως τε δασμῶν καὶ πολιτείας*. LIPS. domino M^a.

3. *Germanis* edd ante Rhenanum omnes male *Romanis*. mox *finibus ademptis*, intellige parte agrorum. mox rursus dedi *Germani exercitus*, quod et mss quidam et edd veteres habent, pro (B) *Germanici*, ut similitudo esset. ERN.

7. *irati*] haud temere mutem. aptior tamen membrorum connexus et responsio, si legas *elati*. metu nempe solliciti, victoria elati. LIPS. frustra. v. Suet. Galb. 16: *frenebat superioris Germaniae exercitus*. mox in *Britannico exercitu nihil irarum*. [pro metu M^a metus.] post Muretus et Acidalius malebant *etiamsi queri non poterant*. non male, ut opinor. est enim de eodem exercitu sermo. ERN.

9. *vergenius* M^a, et mox *vergenio*.

ne quieto quidem milite regimen: adeo furentes infirmitate retinentis ultro accendebantur. inferioris Germaniae legiones diutius sine consulari fuere, donec missu Galbae Aulus Vitellius aderat, censoris Vitellii ac ter consulis filius: id satis videbatur. in Britannico exercitu nihil irarum: non sane aliae legiones per omnes civilium bellorum motus innocentius egerunt, seu quia procul et Oceano divisa, seu crebris expeditionibus doctae hostem potius odisse. quies et Illyrico, quanquam excitae a Nerone legiones, dum in Italia cunctantur, Verginium legationibus adissent. sed longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miscebantur. Oriens ad huc immotus. Suriam et quattuor legiones obtinebat Licinius Mucianus, vir secundis adversisque iuxta famosus. insignes amicitias iuvenis ambitiose coluerat; mox attritis opibus,

1. *regimen*] *G regenti*, in quo an melior lectio lateat, alii videant. vulgatam fero in lea interpunctione quam feci. mox delevi etiam post *ultro*; quod suspectum fuit ab initio, cum primum hunc locum legerem. post abesse vidi a M^o O, nunc etiam G, ed pr., Puteolani. (abest et a B.) primus etiam addidit Beronius, nescio unde. item mox e M^o cum Ryckio et Gronovio edidi *AVitellius*, ut est etiam in ed pr. ERN.

adeo h. I. insolentius dicitur pro multo magis, sicut alibi dixit noster pro multo minus, infra 3 64: ne prosperis quidem par, adeo ruentibus debilitatus. sed et pro multo magis est A. 3 34, 6 15, ubi innatum negationi est pro nedum, sed tamen per se est multo magis: ne tecta quidem urbis, adeo publicum consilium nunquam adiit. ERN.

3. *missu*] *iussu*, B.

4. *satis videbatur*] dictum videtur, quasi milites titulos et imagines tantum Vitellii spectarint, et paterna ei virtutes processerint pro suis, alias non male fortasse *fatis*, ut missionem hanc Vitellii caelesti consilio adsignet, quae ad imperium scilicet via. LIPS., vulgatum verissimum. ceterum possis etiam referre

ad Galbam: ei satis visum ad dignitatem hominis, quod patrem talem habuisset. sed malo cum Lipsio ad milites referre. ERN.

12. *nec vitiis nec viribus miscebantur* h. e. nec vitia sua inter se, velut per contagionem, communicare, nec se coniungere et vires suas mutuo angere poterant. ERN.

15. *attritis*] etiamne monebo? grammaticum et leve est. tamen in fido illo V scriptum *atteritis*, et sane crebro ita veteres. ut Tibullus in eodem hoc verbo 1 4 42: *aut operi insuetas atteruisse manus*. ut accedis pro accessisse, consistisse pro constituisse in Pandectis, et *hauritum* pro haustum in Apuleio Met. 2 p. 121 Elm. et notavi plura talia, quae vix promam quin rideant aut irrideant magistelli nostri. quid tamen hic rideant? ecce et a Florentino iam codice scripturam hanc stabilitam. LIPS. recepit Pichenau, non Lipsius, ut Ryckius videtur putasse; idque ambitiose contra Ryckium defendit Gronovius, non abstinens (tanta res agebatur!) contumelia, *serum studiorum* vocando. nec improbare videtur Oudend. ad Suet. Aug. 40. at ABG, ed pr et ceterae usque ad Pichenam omnes *attritis*; quas secutus sum, nihil

lubrico statu, suspecta etiam Claudii iracundia, in secretum Asiae repositus tam prope ab exsule fuit quam postea a principe. luxuria, industria, comitate, adrogantia, malis bonisque artibus mixtus. nimiae voluptates, cum vacaret: quotiens
 5 expedierat, magnae virtutes. palam laudares: secreta male audiebant. sed apud subiectos, apud proximos, apud collegas variis illecebris potens; et cui expeditius fuerit tradere imperium quam obtinere. bellum Iudaicum Flavius Vespasianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus admini-
 10 strabat. nec Vespasiano adversus Galbam votum aut animus: quippe Titum filium ad venerationem cultumque eius miserat, ut suo loco memorabimus. occulta lege fati et ostentis ac responsis destinatum Vespasiano liberisque eius imperium
 11 post fortunam credidimus. Aegyptum copiasque quibus coer-

timens iras tales, sed nec istas sordes invidens cuiquam. multa talia sunt in mss optimis, ab antiquariis librariis invecta; sicut in G semper est *quoi*, *quouis* et alia; quae etiam interdum viri docti edidere, quae si statim in textum inferentur, quid fiet tandem? in Apuleio feram tale quid, non in Tacito. ERN.

1. in secretum Asiae] in Lyciam, ut opinor, specie legationis. colligo e Plinii 12 1 (5): *Licinius Mucianus ter consul, et nuper provinciae eius (Lyciae) legatus*. LIPS. pro repositus, quod est in libris omnibus, Acidalius malebat *sepositus*, quod est sane verbum ordinarium in hac re. ERN.

5. expedire hic significat in expeditionem sive ad bellum proficisci, ut infra c. 88, ut iam alii notarunt. ERN.

B habebat palam laures secreta male audiebat. Graecismus, *secreta male audiebat*, non displicebat nec Rhenano nec Ryckio, qui et ipse in suo ms habebat *audiebat*. e laures possis etiam colligere *palam laudes*, substantive; quod non dubitari potest quin sit melius vulgato. sed etiam Rhenanus tentabat *palam laudari*. nostrum, ut puto, melius, sed tamen vulgatum etiam ferri pot-

est, quod in omnibus libris reperi; et illius corruptelae, *laures e laudares*, iam supra simillimum exemplum e M^a vidimus. mox fuerit BGM. et ed pr. ceteri fuerat usque ad Pichenam. ERN.

12. memorabimus] male antea memoravimus. nam haec quidem narrat infra 2 1. LIPS. *memorabimus* et BG, ed pr, Puteolanus Beroaldus Alciatus. *memoravimus* Rhenanus tacite edidit, ut nescias an consulo. ERN

14. post fortunam i. e. postquam cognovimus fortunam Vespasiani, postquam imperator factus est. credidimus est credere coepimus. ita perfectum dicitur; alioqui esse deberet credimus. ERN.

Aegyptum — Augusto] supra A. 2 59: nam Augustus — seposuit Aegyptum. Arrianus id consilii exemplique ab Alexandro Magno esse censet, qui, ut lib. 3 notat, in plures praefectos Aegyptum distribuit etc. cautio ab Alexandro esse potuit; non tamen imitatio, quia ille in plures, isti uni permiserunt, sed infirmo. LIPS. G Aegyptumque copiasque. mox videtur esse debere coercetur vel coerceatur. ferri quidem potest coerceretur propter verba iam inde ab Augusto: sed coercetur melius et verius est.

ceretur, iam inde a divo Augusto equites Romani obtinent loco regum: ita visum expedire, provinciam aditu difficilem, annonae fecundam, superstitione ac lascivia discordem et mobilem, insciam legum, ignaram magistratuum, domi retinere. regebat tum Tiberius Alexander, eiusdem nationis. Africa ac legiones in ea, interfecto Clodio Macro, contenta qualicumque principe post experimentum domini minoris. duae Mauritaniae, Raetia, Noricum, Thracia et quae aliae procu-

sic paullo post: *Thracia et quae alia procuratoribus cohinentur. loco regum* est, sique tantum dignitatis habent ut nihil prope nisi nomen regum desit. ERN. *etiam inde ab Augusto B.*

4. *domi licet referre ad magistratum.* nec leges suas nec magistratus suos ac domesticos habebat. quamquam Dio 51 17 solis Alexandrinis senatum ademptum dicit; quem iis restituit Severus, auctore Spartiano Sev. 17. sed et *domi retinere* potest accipi pro per procuratores administrare, per Caesaris magistratus. ERN.

5. *Tiberius Alexander]* ego hunc illum puto qui in castris et gratia Corbulonis 15 28; qui et Iudaeae procurator, apud Iosephum 20 5. pater eius item Tiberius Alexander, qui Alabarches Alexandriae et frater Philonis Iudaei, cuius nunc scripta habemus. LRS. dicitur *eiusdem nationis*, quia in Aegypto natus erat ex familia Iudaica illa quidem, sed quae Alexandriae sedes fortunarum haberet, ceterum dudum civitate Romana donata et equestrem gradum adeptus. ERN.

6. *legiones in ea]* plures igitur legiones tunc in Africa? vix opinor. adi, si lubet, quae scripsi A. 4 5. una sane ordinaria legio in Africa, neque aliter infra numerat aut nominat, hoc ipso anno, H. 4 48: *legio in Africa auxiliaque tutandis imperii finibus.* iuvare aliquid hanc lectionem videatur locus H. 2 97: *in Africa legio cohortesque dilectae a Clodio Macro, mox a Galba dimissae,* quasi novam legionem illi veteri adiunxerit Macer,

atque ita sub initio Galbae fuerint duae. vane, quia cohortes dumtaxat delectas a Macro intellegit, non legionem ipsam. igitur inclino ut hic rescribam *Africa ac legio in ea.* LRS. libri omnes constanter *legiones.* ac forte legiones hic pro copiis dicuntur unaque legione, ut *liberi* pro uno filio aut filia, *parentes* pro patre, uti supra vidimus *triumphales avos* de uno 14 1. libri porro plures habent *Africam,* quasi ad *regebat* referretur, ut AG et ed pr. denique libri meliores ABGM et ed pr *contenta*, ut ad *Africam* referatur. quae res suspicionem aliquam movere potest, verba ac *legiones in ea* esse insititia, nata ab eo qui hunc locum superioribus similem reddere voluerit. ERN.

7. quis est *dominus minor?* Macer? de hoc accepit Savilius. eius crudelitatem sane erant experti. sed an is dominus? solus imperator proprie dominus. aut non intelligo satis, aut legendum est *domini prioris*, ut in A. dominus prior, Nero, talis cognitus fuerat ut facile Africa ferret qualemcumque alium. si tamen vera est lectio *dominus minor*, erit intelligendus praeses provinciae simpliciter, ut opponatur *domino maiori*, Caesari. ERN.

duae Mauretaniae] Tingitana et Caesarensis. hanc divisionem Plinius acceptam fert Caesari Caligulae 5 1. *principio terrarum,* inquit; *Mauretaniae appellantur usque ad CCaesarem Germanici F. regna,* saevitia eius in duas divisa provincias. at Dio, palam adversus, Claudio attribuit 60 9: *πραχθέντων δὲ τούτων ὁ Κλαύδιος διχῇ τοὺς*

ratoribus colibentur, ut cuique exercitui vicinae, ita in favorem aut odium contactu valentiorum agebantur. inermes provinciae atque ipsa in primis Italia, cuicunque servitio exposita, in pretium belli cessurae erant. hic fuit rerum Romanarum status, cum Servius Galba iterum Titus Vinius consules inchoavere annum sibi ultimum, rei publicae prope supremum.

- 12 Paucis post calendas Ianuarias diebus Pompeii Propinqui procuratoris e Belgica litterae afferuntur, superioris Germaniae legiones rupta sacramenti reverentia imperatorem alium flagitare, et senatui ac populo Romano arbitrium eligendi 10 permittere, quo seditio mollius acciperetur. maturavit ea res consilium Galbae iam pridem de adoptione secum et cum proximis agitantis. non sane crebrior tota civitate sermo per 15 illos menses fuerat, primum licentia ac libidine talia loquendi, dein fessa iam aetate Galbae. paucis iudicium aut rei publicae amor: multi occulta spe, prout quis amicus vel cliens, hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant, etiam

Μαύρους τοὺς ὑπηκόους ἔρειμεν
ἐς τε τὰ περὶ Τίγγιν καὶ ἐς τὰ περὶ
Καισάρειαν, ἀφ' ὧν περ καὶ ὀνομα-
ζονται, καὶ δύο ἄρχουσιν ἰππεῖσι
προσέταξε. LIPS. Mauritaniae M.

3. cuicumque servitio exposita] sic dedi ex ABGM^a. pertinet hoc ad solam Italiam: reliquum est commune. igitur cessurae verum, ut G et edd omnes, non cessura, ut ABM^a habent. ERN.

6. inchoavere annum sibi ultimum] eleganter dictum. sollicitant tamen, et nonne, inquirunt, idem est ultimum ac supremum? fateor. geminanda tamen vox fuit ob sententiam disparem. non enim certe reipublicae ultimus annus. alioqui dicere percommode potuisset sibi et reipublicae supremum. non ergo audio adolescentem eruditum, qui per litteras me monuit videri legendum reipublicae prope primum; quia tantum non vetus, inquit, respublica et libertas incepere a Galba. logi alogi. LIPS.

10. reverentia] ita mei libri, et sententia exigit. Rhenanus dum Bu-

densis codicis corruptam scripturam [licentia] ut reuerentia in eo observat, nodum in scirpo quaerit. LIPS.

16. fessa iam aetate Galbae] sic libri scripti et editi, nisi quod B habuit defessa aetate Galbae, unde Rhenanus coniecit defessa animis aetate Galbae. frustra: nec enim hic post primum deesse potest dein e more Taciti. melius Marklandus ad Stat. Silv. 3 3 fesso iam aetate Galbae. nam fessi annis, senectute saepe dicuntur, ut ibi demonstrat et lexica docent. Virg. Aen. 2 596: aetate fessus. sed et aetas fessa, et quidem exquisitius, dicitur saepe a nostro, Ann. 1 46. etc. ERN.

17. occulta] libri mei scripti stulta, uti et in Covarruviae. placet tamen magis vulgata. LIPS. stulta etiam ed pr, quod non ferunt sequentia. sed M^a et ed pr militis, unde Pichena coniecit multis occulta spei, IGronovius multis occulta spei. loctor eligat. ego vulgatam veram puto. ERN. M^a militis stulta.

18. ambitionis] verum non nega-

in Titi Vinii odium, qui in dies quanto potentior, eodem actu inuisior erat. quippe hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates ipsa Galbae facilitas intendebat, eum apud infirmum et credulum minore metu et maiore praemio peccaretur.

13 potentia principatus divisa in Titum Vinium consulem et Cornelium Laconem praetorii praefectum. nec minor gratia Icelo Galbae liberto, quem anulis donatum equestri nomine Marcianum vocitabant. hi discordes, et rebus minoribus sibi quisque tendentes, circa consilium eligendi successoris in duas

10 factiones scindebantur. Vinus pro Marco Othone: Laco atque Icelus consensu non tam unum aliquem fovebant quam alium. neque erat Galbae ignota Othonis ac Titi Vinii amicitia; et rumoribus nihil silentio transmittentium, quia Vinio

veris *ambitionis*. Lips. *ambitionis* scripti et editi omnes ante Lipsium, praeter A. et tamen *ambitionis* verum est, recteque receptum. ERN.

1. in *TVinii odium diverterant*] parum cohaerens lectio aut sententia. a priscis libris abest vox *diverterant*. et tollam sane ego arbiter, legamque hunc — *destinabant*, etiam in *TVinii odium*, qui *indies* etc. multi, inquit, successorem destinabant ex sua spe, quidam ex odio Vinii. non dissimile illud Taciti de Pisone c. 34: *iuvenis recenti favore et insensus TVinio*, seu quia erat, seu quia irati ita volebant. quodsi retinendum tamen id verbi sit, mutem et diducam, etiam in *TVinii odium diversi ierant*. Lips. delevit Pichena auctoritate M. abest etiam a G. et edd omnibus ante Rhénanum, praeter pr. in qua est quoque et iam, quod rursus cum *diverterant* induxit Rhénanus. ERN. et iam — *deverte- rat* B.

eodem actu] quid est illud *actu inuisum esse*? ineptiae, et sermo parum non dicam lautus, sed Latinus. scribebam sublata ea voce *eodem in- visior erat*. genus sermonis notum vel ex uno Plauto. placuit Iacobi Lectii eruditi viri conjectura, *eodem actu*. nunc mea ista, eo *dein* *fastu inuisior*. Lips. Lectii sententiam probat Freinshemius. Pichena *eo cunctis in-* possis etiam *eodem* (tempore)

factis inuisior, quod sequentibus non male convenit. item alia. sed frustra, sine libris, qui hic nihil variant. ERN.

5. et omittit M.

6. *Icelo*] nequissimi Iulius servili nomen varie scriptum. alibi *Hycellus*, alibi *Ioellus*. (B *Ycelo*.) V semper *Icelus*; quem sequor. Plutarchum in ea voce emaculo, in Galba c. 7: καὶ ἦκεν ἀπὸ Πόωνος Ἰκελὸς ἀπελευθερὸς ἐβδομαίος. vulgo *Σικελός* scriptum; et verterant homines docti *Siculus* quidam. at Icelum hunc festinatum nuntium fuisse docet eos Suetonius Galb. 22. Lips.

7. *anulis donatum*] de hoc eodem Suet. 14: *Icelus paullo ante anulis aureis donatus, et Martiani cognomine ornatus, et iam summae equestris gradus candidatus*. viri docti interpretantur summam equestris gradus praefecturam praetorii, haud improbe. tamen ego magis intellegam de procuratione; quae propria equestris ordinis dignitas. an liberum promotum iri censeam ad praetorii praefecturam, idque sub Galba? numquam. Lips. *Martianum* vulgo.

10. *Vinius*] Iunius B, ut saepe.

11. *Othone*] praenomen addunt ABGM et edd veteres omnes. casu in recentioribus post Lipsium excidit. restituit IGronovius. ERN.

13. *ex rumoribus*] hunc locum aliquid vitii habere satis convenit. mo-

vidua filia, caelebs Otho, gener ac socer destinabantur. credo et rei publicae curam subisse, frustra a Nerone translatae, si apud Othonem relinqueretur. namque Otho pueritiam incuriose, adulescentiam petulanter egerat, gratus Neroni aemulatione luxus. eoque iam Poppaeam Sabinam, principale scortum, ut apud conscium libidinum, deposuerat, donec Octaviam uxorem amoliretur. mox suspectum in eadem Poppaea in provinciam Lusitaniam specie legationis seposuit.

dela non eadem adhibetur. libri nil variant, nisi quod M^t et ed pr et, B et ex. IGronovius hinc periodum sic concinnat: *et rumoribus - unica Vinio filia vidua etc.*, sed et *unica filia vidua* non satis placet, et tamen vel sic aliquid non satis culti superest in verbis *filia Vinio - caelebs Otho, socer ac gener dest.* nam nominativus patris potius quam filiae desideratur. itaque sic corrigam: *quibus vel quis Vinio, vidua filia, (i. e. cuius filia erat vidua) caelebs Otho, gener ac socer destinabantur.* ceterum non repugnem, si et *proetiam* vel *praeferatur* vel addatur. infra c. 22 similis huic locus: *coniectura et rumore senium Galbae et augmentum Othonis computantium.* ERIV.

5. *το iam suspectum Acidalio fuit.* merito. an fuit tu? ERN.

7. *Octaviam uxorem amoliretur* Iiisdem in hanc rem verbis usus est A. 14 59. et sic mei libri. Covarruviae tamen codex et B *Octavia uxor amoveretur.* quod rectum aequale. LIPS. *amoliretur* GM. et edd omnes. sed in G est et *Octavia*, ut Colerus volebat, *παθητικῶς* accepto *amoliretur*. B lectionem recepit Rhenanus cum seqq usque ad Lipsium. ERN.

8. *in prov. Lus.* totidem verbis Suet. Oth. 3: *sepositus est per causam legationis in Lusitaniam.* sed operae est videre divisionem Hispaniae et praefecturas, quoniam saepe hic intercurrit. divisa ea ab Augusto in duas provincias, citeriorem et ulteriorem. citerior Tarraconensis etiam dicta; cui Galba praefuit, cui nunc Clavius Rufus. ulterior divisa in duas provincias, Baeticam et Lusitaniam. Baetica populi fuit, et in

eam missus proconsul. noster 4 13: *Vibius Serenus ulterioris Hispaniae proconsul*, non quia tota Hispania ulterior (caute legas) proconsulem habuerit, sed quia eius pars melior Baetica. itaque confundebant scribendo sive loquendo. Plinius 3 1 (2): *prima Hispania terrarum est, ulterior appellata, eadem Baetica.* non tamen etiam regendo. nam duae Caesaris fuerunt, sola Baetica populi. Strabo distincte 3 p. 166: *τοὺς δὲ τῶν ἐπαρχιῶν τῶν μὲν ἀποδοεισῶν τῷ δήμῳ τε καὶ τῇ συγκλήτῳ, τῶν δὲ τῷ ἡγεμονί τῶν Ρωμαίων, ἣ μὲν Βαιτικὴ πρόσκειται τῷ δήμῳ, καὶ πέμπεται στρατηγὸς ἐπὶ αὐτὴν ἔχων ταμίαν τε καὶ προεβευτήν. ἡ δὲ λοιπὴ Καίσαρος ἐστὶ, πέμπονται δ' ἀπ' αὐτοῦ δύο προεβευταί, στρατηγὸς τε καὶ ὑπατικός.* addit deinde praetorium Lusitaniae praefuisse cum unico legato, consularem reliquae cum tribus legatis tribusque legionibus. consentit et Dio 53 12, qui diserte Baeticam populo adsignat, Lusitaniam et Tarraconensem Caesari. quid igitur Appiano in mentem venit scribere, de bello Hispaniensi, extremo? *ab eo tempore* (quo Cantabri ab Augusto victi) *Romani Iberiam, quae hodie Hispania dicitur, in tres partes dividere coepisse mihi videntur, in quarum duas annuos magistratus senatus mittit, in tertiam vero praesidem imperator.* quae a falso numquam excusum, nisi quid mutavit eius aeo. Strabo etiam in fine operis duas Hispanias recensere inter eas quae populi sunt videtur. sed videtur; eaque res interpretem decepit, qui etiam *τὴν ἐκτὸς Ἰβηρίαν*, id est ulte-

Otho comiter administrata provincia primus in partes transgressus, nec segnis et, donec bellum fuit, inter praesentes splendidissimus, spem adoptionis statim conceptam acrius in dies rapiebat, faventibus plerisque militum, prona in eum aula
 14 Neronis ut similem. sed Galba post nuntios Germanicae seditionis, quanquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quonam exercituum vis erumperet, ne urbano quidem militi confisus, quod remedium unicum rebatur, comitia imperii transigit; adhibitoque super Vinium ac Laconem Mario Celso
 10 consule designato ac Ducennio Geminio praefecto urbis, paucis praefatus de sua senectute, Pisonem Licinianum arcessi iubet, seu propria electione sive, ut quidam crediderunt, Lacone instante, cui apud Rubellium Plautum exercita cum Pisone amicitia: sed callide ut ignotum fovebat, et prospera
 15 de Pisone fama consilio eius fidem addiderat. Piso Marco Crasso et Scribonia genitus, nobilis utrinque, voltu habituque

riorem sive exteriorem Hispaniam, turpiter interiorem convertit. vellem monuisse eruditissimum Cassaubonum, cujus ad Strabonem probas sane notas iam nunc vidi. LIPS. de provinciis Hispan. late egit Cennius in Antiq. Eccles. Hispan. v. 1 diss. 1 c. I sqq. mox pro vulgato seposuerat, ut ante est deposuerat; quod recipere non dubitavi propter necessariam evidentiam. post Acidalius bene copulam et transponit: nec segnis, donec bellum fuit, et inter pr. spl. ERN. in diem BM.

10. Ducennio Geminio] ille est de quo 15 18 legis: exin Nero tres consulares, LPisonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paullinum vectigalibus praeposuit. LIPS. ducentio M.

11. accersiri] lege arcessi. GRON. recte. sic et correxerat vir doctus in ed Gryphii, et convenit hodie satis accersere esse vocem nihili debitam inscitiae librariorum, qui eam milles verbo arcessere substituerunt. itaque, ut aliis locis permultis factum est a viris doctis, movi loco vocem ineptam, etsi omnes libri et scripti et editi in ea consentiunt. v. quos laudat Drakenborchius ad Liv. 219,

qui et aliis locis ad Livium de eo verbo egit; et nos infra ad c. 31. crediderunt e BM. recepit Freinsheimius. ceteri libri tradiderunt. ERN.

15. MCrasso] puto illo MCrasso Frugi, qui consul fuit cum CLecanio Basso a. 816 sub Nerone. qui ipse e Calpurniis Frugi in Licinianam gentem adoptione transiit, ut ex cognomine apparet; sicut hic noster iterum e Liciniis ad Calpurnios ivit. quod autem de Scribonia addit, ex eo vides perperam in Plutarchi Galba c. 23 legi Κράσσου καὶ Κορίνθου ἔγγονος, et ex nostro corrigendum. LIPS. de correctione Plutarchi frustra obloquitur Lipsio Ryckius, quod Plutarchus utrosque a Nerone sublato dicat, cum Seneca in Apocolocyntiosi a Claudio sublato tradat, in nomine imperatoris dissentire scriptores non mirum, quum in maioribus dissentiant. et Senecae hic haud dubie maior fides. idem Ryckius mavult intelligere Crassum qui a. 780 cum Pisone consul fuit, fratrem autem Pisonis putat quem Lipsius patrem credebat. verum puto; et sic iam Rupertus ad Reines. p. 679. ERN.

moris antiqui, et aestimatione recta severus, deterius inter-
 prelantibus tristior habebatur. ea pars morum eius quo su-
 15 spectior sollicitis, adoptanti placebat. igitur Galba, appre-
 hensa Pisonis manu, in hunc modum locutus fertur. "si te
 5 privatus lege curiata apud pontifices, ut moris est, adopta-
 rem, et mihi egregium erat Gnaei Pompeii et Marci Crassi
 subolem in penates meos adsciscere, et tibi insigne Sulpiciae
 ac Lutatiae decora nobilitati tuae adiecisse. nunc me deorum
 hominumque consensu ad imperium vocatum praeclara indo-
 10 les tua et amor patriae impulit ut principatum, de quo ma-
 iores nostri armis certabant, bello adeptus quiescenti offeram,
 exemplo divi Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein gene-
 rum Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiberium Nero-
 nem privignum in proximo sibi fastigio collocavit. sed Au-
 15 gustus in domo successorem quaesivit, ego in re publica,
 non quia propinquos aut socios belli non habeam: sed ne-
 que ipse imperium ambitione accepi, et iudicii mei documen-
 tum sint non meae tantum necessitudines, quas tibi postpo-
 sui, sed et tuae. est tibi frater pari nobilitate, natu maior,

1. *aestimatione*] recte sic accepta
 scriptura vetus *extimatione*, quam
 G et ed pr habent, ut et c. 16. vide ad
 13 17. mox pro *quo* ed pr *quae*, ut A.
 recepit Ryckius. mihi vulgatum Ta-
 citi stilo convenientius. quo magis
 aliis suspecta erat, hoc magis prin-
 cipi placebat. ERN.

6. *erat tunc*] *G esset. tò tunc* vi-
 tiosum esse nemo ambigat. ABGMR
 et ed pr *nunc*, quod nihilo melius,
 etsi placet IGronovio. Freinshemius
 correxit *Gnaei*, quod mihi quoque
 placet. ERN.

7. *Sulpiciae ac Lutatiae*] intel-
 ligi volunt *nobilitatis* e sequentibus.
 at in *decoribus* est nobilitas, omnino
 excidit *gentis* post *insigne*; ubi faci-
 lis hic lapsus erat. ERN.

15. *in domo*] mihi non dubium
 est Tacitum scripsisse *in domo sua*,
 et *sua* absorptum esse per primam verbi
 sequentis syllabam, nam ita con-
 suetudo loquendi fert, et concinnius
 opponuntur *domus sua* et *respublica*.
 ERN.

16. *socios belli*] qui me bellige-
 rantem consilio factis adiuverunt, ut
 quondam Agrippa Angustum. deinde
 elegantior latinitas postulabat *non*
quin pr. a. s. belli habeam, aut *quo*
-- non habeam. ne nostrum quidem
 quisquam hodie audeat dicere *non*
quia non habeam: certe non ego.
 at iterum sic c. 29. ERN.

17. *et iudicii mei doc.*] sententiam
 ante involutam filo et fide V codicis
 apte evolvi. hoc dicit. neque ego
 ambitione aut malis artibus impe-
 rium quaesivi; et quod te indicio
 successorem eligam, signum postha-
 biti non solum mei amici, sed et tui.
 LIPS. et M. et edd primae. *ut sit*
Rhenanus e B et seqq usque ad Lip-
 sium. ERN. sit etiam M. B *sed tuae*,
 omisso et.

19. *est*] et M.

frater] de quo infra 4 39:
ferebatur Antonius Scribonianum
Crassum, egregiis maioribus et fra-
terna imagine fulgentem, ad capes-
sendam rempublicam hortatus. LIPS.

dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. ea aetas tua, quae cupiditates adulescentiae iam effugerit; ea vita, in qua nihil praeteritum excusandum habeas. fortunam adhuc tantum adversam tulisti: secundae res acrioribus stimulis animos explorant, quia miseriae tolerantur, felicitate corrumpimur. fidem, libertatem, amicitiam, praecipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinebis, sed alii per obsequium imminuent. irrumperet adulatio, blanditiae, pessimum veri affectus venenum, sua cuique utilitas. ego ac tu simplicissime
 10 inter nos hodie loquimur: ceteri libentius cum fortuna nostra quam nobiscum. nam suadere principi quod oporteat, multi laboris: assentatio erga quemcunque principem sine affectu
 16 peragitur. etiam si immensum imperii corpus stare ac librari sine rectore posset, dignus eram a quo res publica inciperet: nunc eo necessitatis iam pridem ventum est ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit quam bonum successorem, nec tua plus iuventa quam bonum principem. sub Tiberio et Gaio et Claudio unius familiae quasi hereditas finimus: loco libertatis erit quod eligi coepimus. et finita lu-
 20 liorum Claudiorumque domo optimum quemque adoptio inveniet. nam generari et nasci a principibus fortuitum, nec ultra aestimatur: adoptandi iudicium integrum; et si velis eli-

2. nihil praeteritum] Heinsius apud Ryckium malebat praeteriti. rectius totum verbum abesset, praesertim apud scriptorem brevitatis nomine laudatum. Cicero certe et Livius omisissent: de Tacito affirmare nihil possum, ut iam alibi dixi. libri quidem omnes praeteritum habent. ERN.

4. secundae res acrioribus stimulis] Xenophon pariter Cyrop. 8.4: δοξαι δέ μοι, ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι εὐροῦν ἄνδρα τὰ γὰρ καλῶς φέροντα ἢ τὰ κακὰ τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. et sententia similis Diodoro Siculo expressa 19: διόπερ ἐν τοῖς προσηζόντως ὑπολαμβάνουσιν εὐχερέστερον ὁπάσχειν συμφορὰς ἐνεργεῖν ἐπιδεικνύσθαι τὰς εὐμεγέθεις εὐημερίας ἐμφρόνως. αἱ μὲν γὰρ διὰ τὸν περὶ τοῦ μέλλοντος φόβον ἐπαναγκά-

ζουσιν ἐπιμελεῖσθαι, αἱ δὲ διὰ τὸ προγεγονὸς εὐτύχημα προτρέπονται καταφρονεῖν πάντων. et Catoni illi prisco (in fragm. 1. 5 Originum): adversae res se domant, et docent quid opus sit facto; secundae res laetitia transvorsum trudere solent a recte intellegendo atque consulendo. LIPS. animos BM⁴ et ed pr, Freinsheimius, seqq. ceteri scripti et editi animum. ERN.

7. per obsequium imminuent] ita diserte V et Venetus; nec quidquam pote (non me quidem arbitro) lectione hac melius. Rbenanns tamen turbat, mutat, et exemplaria ut haberent fecit alii licet per obsequium annuant. LIPS. firmant Lipsii lectionem GM⁴, ed pr, Beroaldus, Alciatus. ERN.

12. principem quemcunque vulgo.

16. posset M⁴.

gere, consensu monstratur. sit ante oculos Nero, quem longa Caesarum serie tumentem non Vindex cum inermi provincia aut ego cum una legione, sed sua immanitas, sua luxuria cervicibus publicis depulerunt; neque erat adhuc damnati principis exemplum. nos bello et ab aestimantibus adsciti cum invidia, quamvis egregii, erimus. ne tamen territus fueris, si duae legiones in hoc concussi orbis motu nondum quiescunt. ne ipse quidem ad securas res accessi; et audita adoptione desinam videri senex, quod nunc mihi unum obicitur.

10 Nero a pessimo quoque semper desiderabitur: mihi ac tibi providendum est ne etiam a bonis desideretur. monere diutius neque temporis huius; et impletum est omne consilium, si te bene elegi. utilissimus idem ac brevissimus bonarum malarumque rerum delectus est, cogitare quid aut volueris

15 sub alio principe aut nolueris. neque enim hic, ut gentibus quae regnantur, certa dominorum domus et ceteri servi: sed imperaturus es hominibus qui nec totam servitutem pati possunt nec totam libertatem.” et Galba quidem haec ac talia, tanquam principem faceret, ceteri tanquam cum facto loque-

17 bantur. Pisonem ferunt statim intuentibus, et mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati aut exsultantis animi motum prodidisse. sermo erga patrem imperatoremque re-

3. una tantum? atqui antea tres in illa parte Hispaniae, et *τρία τάγματα*, tres legiones (ita vertere interpretes debuit, non cohortes) collocat sub Augusto Strabo 3 p. 156. etiam sub Tiberio noster, A. 4 5, Hispaniae, inquit, recens perdomitae tribus habebantur. sed iis ipsis verbis adsignificat id mutatum, et imminutas legiones animis eius gentis tempore imminutis et fractis. itaque in Tarraconensi, cui Galba praefuit, una tunc legio. Suetonius in Galba 10 ostendit exercitum fuisse legionis unius, alarum duarum, trium cohortium. LIPS. sextam legionem fuisse docemur H. 5 16. mox ne tamen G, ed pr, Rhenanus. at ne tamen P uteolanus Beroaldus. deinde si vellemus, ut quidque commode et eleganter abesse potest, ita tollere, concussi tentaremus. sed credimus

facile esse a Tacito. similiter mox frustra desideretur, eadem causa, in suspicionem adducit Gruterus. ERN.

4. depulereunt M, depulerit B: vulgo depulere. mox B extimantibus, et

7. non quiescent, et

9. quod mihi unum obicitur, omisso nunc.

13. utilissimus quidem] sive, ut Rhenano et Mauro visum e B, utilissimus idem. LIPS. idem etiam M, unde Pichena edidit utilissimusque idem, ed pr, et alii mss apud Broterium. ERN. M. utilissimus bonorum idem ac br. b.

14. volueris — nolueris] nolueris — volueris B. idem mox omittit hic.

15. ut gentibus BM: vulgo ut in ceteris gentibus.

verens, de se moderatus; nihil in voltu habituque mutatum, quasi imperare posset magis quam vellet. consultatum inde, pro rostris an in senatu an in castris adoptio nuncuparetur. iri in castra placuit: honorificum id militibus fore, quorum
 5 favorem ut largitione et ambitu male acquiri, ita per bonas artes haud spernendum. circumsteterat interim Palatium publica exspectatio, magni secreti impatiens; et male coercitam
 18 famam suppressantes augebant. quartum idus Ianuarias, foedum imbribus diem, tonitrua et fulgura et caelestes minae
 10 ultra solitum turbaverant. observatum id antiquitus comitiis dirimendis non terruit Galbam quo minus in castra pergeret, contemptorem talium ut fortuitorum; seu quae fato manent, quamvis significata, non vitantur. apud frequentem militum concionem, imperatoria brevitate, adoptari a se Pisonem more
 15 divi Augusti et exemplo militari, quo vir virum legeret, pronuntiat. ac ne dissimulata seditio in maius crederetur, ultro asseverat quartam et duoetvicesimam legiones, paucis seditionis auctoribus, non ultra verba ac voces errasse, et brevi in officio fore. nec ullum orationi aut lenocinium ad-
 20 dit aut pretium. tribuni tamen centurionesque et proximi militum grata auditu respondent: per ceteros maestitia ac si-

10. *observatum id* i. e. cum ab ultimis temporibus ea res diremerit comitia, pro re habita sit propter quam comitia debeant dirimi. verbi *observare* exquisitior vis et Livio usurpata. ERN.

13. *vitantur*] in editione prima dedimus e G *vitarentur*, quod optime convenire temporum rationi videbatur, et haec non e mente Taciti, sed Galbae dici putabam. sed ita etiam ante deberet esse *manerent*. igitur pristinam lectionem restitui, ed Spirensis habet *vertantur*. intelligenda sunt e iudicio Taciti, non Galbae, ceteri scripti et editi fluctuant inter *vitentur*, ut Puteolanus Beroaldus, et *vitantur*. ERN.

14. *more D. Augusti et exemplo militari*] traectio facta vocum videtur, quam odoratus Aemilius Ferrettus; legitque *exemplo D. Augusti et more militari*, me quidem utraque manu adsentiente. LIRS. vulgatum defen-

dunt Vossius et Davies ad Caesar. B. G. 1. 8, quod et *more* pro *exemplo* dicatur, ut id concedam, tamen et *exemplo militari* durius quam ut probem. ERN.

17. *duodevicesimam*] sic omnes scripti et editi ante Pichenam, qui recepit *duoetvicesimam*, velut historia et M^a a prima manu desideraret. at se correxit ipse ad c. 55. ceterum mirum tamen a sequentibus editoribus hic *duoetv.* servatum, cum c. 55 *duodev.* exhiberent. vetus restituit Ryckius. ERN. *duodevicesimam* M^a.

19. *addit*] *addidit* B.

21. *grata auditu*] sic edd Puteolani Beroaldi Alciati. firmant AM^a et ed pr, ubi est *grata auditu*. at Rhennanus cum sequentibus usque ad Pichenam (e B) dedit *gratabundi*, quod est etiam in G. sed tamen et in margine eadem manu varia lectio *grata auditu*. ERN.

lentium, tanquam usurpatam etiam in pace donativi necessitatem bello perdidissent. constat potuisse conciliari animos quantulacunque parci senis liberalitate: nocuit antiquus rigor
 19 et nimia severitas, cui iam pares non sumus. inde apud senatum non comptior Galbae, non longior quam apud militem sermo: Pisonis comis oratio. et patrum favor aderat: multi voluntate effusius; qui noluerant, medie; ac plurimi obvio obsequio, privatas spes agitantes sine publica cura. nec aliud sequenti quatrinduo, quod medium inter adoptionem et cae-
 10 dem fuit, dictum a Pisone in publico factumve. crebrioribus in dies Germanicae defectionis nuntiis, et facili civitate ad accipienda credendaque omnia nova, cum tristia sunt, censuerant patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos. agitatum secreto num et Piso proficisceretur, maiore prae-
 15 textu, illi auctoritatem senatus, hic dignationem Caesaris laetum. placebat et Laconem praetorii praefectum simul mitti: is consilio intercessit. legati quoque (nam senatus electionem Galbae permiserat) foeda inconstantia nominati, excu-

3. *parci senis*] sic edd omnes. B tamen *parva lib.* et in G excidit *senis*, additum a manu secunda. Rhenanus coniciebat *quantumcunque parva lib.* aut *quantacunque liberalitate*; quod melius. sed vulgatum bene habet. ERN.

5. *militem*] sic ABGM^a et ed pr. ceterae *milites*. vetus restituit Rychius. bene. ERN.

6. hunc locum distinctione restituit Freinshemius, cum ante post *effusius* et *medie* interpungeretur, idemque pro *medie* dedit *medii*. *medie* omnes scripti et editi, quod defendit Rychius, cuius ms habebat *medie*, at *plurimi*. vox *medie* non est illa quidem optima, sed in Tacito tamen toleranda, ut aliae. ea bene respondet antecedentibus *voluntate*, *effusius*. sed ita *ac*, ut opinor, delendum foret, et scribendum *medie plurimi*, aut cum A *at plurimi*, idque ut in parenthesi dictum accipiendum, certe utrumque melius quam Freinshemianum *medii*, quod *agitabant* desiderat, non *agitantes*. prius melius puto, et *ac* natum e mala interpunctione: sed alterum secutus sum pro-

pter libros. ceterum in omnibus membris intelligendum *favebant*, quod latet in verbis praecedentibus *patrum favor aderat*. mox in publico BG, ut M^a. ceteri in publicum. in publico recepit Pichena. ERN.

10. *crebrioribus in die* M^a.

14. quid illud maiore? suspectum mihi hic verbum. LIPS. at est in omnibus libris. sensus esse potest: praetextus, qui obtendebatur a suadentibus, verbo ac specie maior quam res ac vis esset. nam dicebant, ut legati senatus auctoritatem secum ad exercitum ferrent, sic illum Caesaris dignationem, eaque de causa legationem maiorem vim ad coercendos milites habituram. sed potius *praetextum* de specie rei, splendore, dignitate capiendum puto, ut et alibi dicitur apud nostrum, v. c. c. 76, et alios. v. Gronovium ad Senec. ep. 71. sensus igitur est: ut maior legationis dignitas esset. et fuit illa deliberatio Galbae secreta, non senatorum, et inter amicos. ERN.

17. *is*] *his* M^a. perinde c. 28 *hisque*.

sati, substituti, ambitu remanendi aut eundi, ut quemque me-
 20 tus vel spes impulerat. proxima pecuniae cura; et cuncta
 scrutantibus iustissimum visum est inde repeti ubi inopiae
 causa erat. bis et vices milies sestertium donationibus Nero
 5 effuderat. appellari singulos iussit, decuma parte liberalita-
 tis apud quemque eorum relicta. at illis vix decumae super
 portiones erant, isdem erga aliena sumptibus quibus sua pro-
 degerant, cum rapacissimo cuique ac perditissimo non agri
 aut fenus, sed sola instrumenta vitiorum manerent. exactioni
 10 triginta equites Romani praepositi, novum officii genus et
 ambitu ac numero onerosum. ubique hasta et sector, et in-
 quieta urbs auctionibus. ac tamen grande gaudium, quod
 tam pauperes forent quibus donasset Nero quam quibus abs-
 tulisset. exactorati per eos dies tribuni, e praetorio Anto-
 15 nius Taurus et Antonius Naso, ex urbanis cohortibus Aemi-
 lius Pacensis, e vigiliis Iulius Fronto. nec remedium in ce-

1. *ambitu remanendi aut eundi*
 h. e. dum alii per gratiam consequun-
 tur ut liberentur a legatione, alii ire
 cupiunt. nescio cur Heinsio locus
 suspectus fuerit, qui *renitendi* tenta-
 bat. ERN.

3. *Pichena reposuit ubi*, ex M^a et
 aliis veteribus, pro *unde*. consen-
 tiunt BG et veteres edd praeter pr, in
 qua *unde*, meliori latinitate, ut in
 duobus mss apud Broterium, unde
 restitui. ERN.

4. *bis et vices mille*] verius for-
 tasse *bis et vices millies*. quae sum-
 ma sane grandiuscula, sed digna ef-
 fusionibus eius monstri. erunt quin-
 quaginta quinque milliones, ut lo-
 quamur ritu et compendio nostro.
 quid nimium pro opibus Romanis?
 LIPS. recepit Freinshemius. recte.
 ERN.

6. *super portiones erant*] per tme-
 sin pro *supererant*. bene Pichena
 Virgilii illud comparat Aen. 2 567:
ianque adeo super unus eram. ERN.
supra B.

10. xxx] in Suetonio c. 15 est L.
 nec liquet mihi de veritate. LIPS.

11. *ambitu ac numero onerosum*
sensus: difficile illud munus erat

propter ambitum et numerum colle-
 garum, quo impediabatur saepe ad-
 ministratio eius. tam multi enim non
 facile consentiunt; et quo plures
 collegae, hoc saepius accidebat ut
 gratia turbaret negotium. possis ta-
 men etiam ambitum et numerum re-
 ferre ad eos a quibus revocanda pe-
 cunia erat. mox bene *actionibus*,
 etsi contra libros, qui habent *actio-*
nibus, quae confusio et alibi obser-
 vata. edidit iam Lipsius. sed IGro-
 novius *actionibus* servat ac defendit,
 intelligens negotia ex appellandis,
 in ius vocandis, cogendis iis qui ac-
 cepissent. ERN. *sectores B. actio-*
nibus BM^a. mox B ac tamen, ubi
 vulgo *attamen*.

14. *e praetorio*] v. Perizon. de
 Praetor. p. 139, ubi ex h. l. planis-
 sime docet *praetorium* de cohortibus
 praetorianis dici, ut *vigiliis* de co-
 hortibus vigilum. ERN.

15. *Antonius*] Farnesiano est *Au-*
relius. LIPS. probat Barmannus (ad
 Suet. Caes. 52) *Aurelius* aut *Au-*
tronius Heinsii. certe *Antonius* vi-
 tiosum. dixisset enim *Antonii, Tau-*
rus et Naso. mox *Iulius Fronto*. v.
 ad 2 68. ERN.

teros fuit, sed metus initium, tanquam per artem et formidinem singuli pellerentur omnibus suspectis.

- 21 Interea Othonem, cui compositis rebus nulla spes, omne in turbido consilium, multa simul exstimulabant, luxuria etiam principi onerosa, inopia vix privato toleranda, in Galbam ira, in Pisonem invidia. fingeat et metum, quo magis concupisceret. praegravem se Neroni fuisse, nec Lusitaniam rursus et alterius exsilii honorem expectandum. suspectum semper inuisumque dominantibus qui proximus destinaretur. nocuisse id sibi apud senem principem; magis nociturum apud iuvenem ingenio truce et longo exsilio efferatum. occidi Othonem posse. proinde agendum audendumque, dum Galbae auctoritas fluxa, Pisonis nondum coaluisset. opportunos magnis conatibus transitus rerum; nec cunctatione opus, ubi perniciosior sit quies quam temeritas. mortem omnibus ex natura aequalem, oblivione apud posteros vel gloria distingui. ac si nocentem innocentemque idem exitus maneat, acrioris viri esse merito perire. non erat Othonis mollis et corpori similis animus. et intimi libertorum servorumque, corruptius quam in privata domo habiti, aulam Neronis et luxus, adulte-

4. verae hae mutationum causae. et prudenter Aristoteles eas ingerit Polit. 56: *γίνονται δὲ μεταβολαὶ καὶ ὅταν ἀναλώσῃσι τὰ ἴδια ζῶντες ἀσέλγως. καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καιροτομεῖν ζητοῦσι, καὶ ἡ τυραννίδι ἐπιτίθενται αὐτοὶ ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον.* o veriloquium, quod utinam principes imbibant et corruptissimis hodie moribus advertant! Lips. mox *iram et invidiam* G et ed pr, ut ad *fingeat* referantur. male. ERN.

7. *se Neroni gravem* B.

8. *et*] sic mss et edd veteres. Rhenanus dedit *aut* (ex B). vetus restitui. ERN.

11. *Othonem*] Antonius Augustinus (referente Ursino) legebat *Pisonem*. item Groslotius, qui nil certius putabat. mox *proinde* BGM et ed pr. ceteri *proin*. ERN. *audiendumque* BM.

13. *coaluisset* i. e. confirmata esset, convaluisset; ut supra *coalita*

libertas, audacia. v. indic. male Ryckius: scil. *cum auctoritate Galbae*. male et Acidalius corrigeat *convalluisset*: nam idem est. ERN.

14. *transitus rerum*] conversiones, commutationes imperii, cum ab uno ad alterum transit. sic c. 29 *res translatae*. ERN.

17. *acrioris* suspectum Freinsheimio. fortior sane oratio foret, si abesset. sed non propterea Tacitus non sic dedit; estque in omnibus libris. ERN.

20. *adulteria, matrimonia*] apud Suetonium lego inter illa quae maxime improbantur in Nerone, c. 28: *super ingenuorum paedagogia et nuptiarum concubinitus virgini Vestali Rubriae vim intulit*. hinc colligo Tacitum scripsisse *aulam Neronis et luxus, adulteria, paedagogia, caeterasque regnorum libidines*. GRON. nimis a scriptura recedit haec correctio. bene filius defendit vulgatum, et sumtum dicit e memoria

ria matrimonia ceterasque regnorum libidines avido talium, si auderet, ut sua ostentantes, quiescenti ut aliena exprobrabant, urgentibus etiam mathematicis, dum novos motus et clarum Othoni annum observatione siderum affirmant, genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in civitate nostra et vetabitur semper et retinebitur. multos secreta Poppaeae mathematicos, pessimum principalis matrimonii instrumentum, habuerant; e quibus Ptolemaeus Othoni in Hispania comes, eum superfuturum cum Neroni promississet, 10 postquam ex eventu fides, coniectura iam et rumore senium Galbae et iuventam Othonis computantium persuaserat fore ut in imperium adscisceretur. sed Otho tanquam peritia et monitu factorum praedicta accipiebat, cupidine ingenii humani 23 libentius obscura credendi, nec deerat Ptolemaeus, iam et 15 sceleris instinator, ad quod facillime ab eiusmodi voto transiit. sed sceleris cogitatio incertum an repens: studia militum iam pridem spe successione aut paratu facinoris affectaverat, in itinere, in agmine, in stationibus vetustissimum quemque militum nomine vocans, ac memoria Neroniani comitatus 20 contubernales appellando; alios agnoscere, quosdam requirere, et pecunia aut gratia iuvare, inserendo saepius querelas et ambiguos de Galba sermones, quaeque alia turbamenta volgi labores itinerum, inopia commeatuum, durtia imperii atrocibus accipiebantur, cum Campaniae lacus et Achaiae urbes classi- 25 bus adire soliti Pyrenaeum et Alpes et immensa viarum spa-

Poppaeae; in qua primum adulterium, deinde matrimonium. Ryckius conicit adulteriam matronarum. ERN.

1. *ceterasque regnorum libidines*] glossam praefert; ac fortasse germanius *ceteraque regnorum avido talium*. paullo ante etiam malum coniunctum legi *adultera matrimonia*. LIPS. et sic erat in B. ERN.

7. *principis* B.

8. *Ptolemaeus*] Suetonius *Se-leucum* vocat, ubi v. intpp. eiusdem hominis nomina esse nuper defendit Oudendorpius. ERN.

11. *computantium*] possis e Livio 15 conicere *comparantium*. sed non est necesse. ERN.

14. *credi*] assentior Pichenae,

credendi. LIPS. quidni recipiamus quod latinitas necessario exigit? saepe iam talia vitia sublata vidimus, ex omissione syllabae mediae orta. v. ad 263. Petavius et Huetius corrigebant *credentis*, quod recepit Broterius. sed non ingenium humanum credit, verum homo, cupidine credendi obscura, ingenio insita. ERN.

18. *in itinere, in agmine*] sic omnes libri. et tamen *in agmine* nihil aliud quam *in itinere*, cum exercitus aut pars eius iter faceret, nam sic *agmen* dici vel *tirones* sciunt. ceterum haec cum antecedentibus cohaerent: explicant enim verba *studia m. affectaverat*. igitur mediam interpunctionem feci pro puncto. ERN.

24 tia aegre sub armis eniterentur. flagrantibus iam militum animis velut faces addiderat Maevius Pudens, e proximis Tigellini. is mobilissimum quemque ingenio aut pecuniae indigum et in novas cupiditates praecipitem adliciendo, eo paulatim progressus est ut per speciem convivii, quotiens Galba apud Othionem epularetur, cohorti excubias agenti viritim centenos nummos divideret; quam velut publicam largitionem Otho secretioribus apud singulos praemiis intendebat, adeo animosus corruptor ut Cocceio Proculo speculatori, de parte
10 finium cum vicino ambigenti, universum vicini agrum sua pe-

1. *eniterentur*] sic M^a. PICHENA. probum; nec improbe idem PICHENA emetirentur. LIPS. *eniterentur* scripti et edd^a pr. Rhenani, sqq. at Puteolanus Beroaldus *emitterentur*, male, ERN.

2. *animis* deest B.

4. *novas cupiditates* i. e. rerum novarum. saepe sic hoc adiectivum ad aliud substantivum refertur, ut supra iam notavimus. sic *spes* quoque *novae* dicuntur. A. 14 63, 15 42 et 51. ERN.

5. *per speciem convivii*] sportularum titulo erogatio ea facta, nisi fallor. LIPS.

7. *numos*] Suetonius aureos habet. nam sub Caesaribus aurei singuli centum numis sestertiis aestimati. v. intpp ad Suetonium Oth. 4 et Gronovium de Sestert. p. 82. ceterum *viritim* commodè abfuerit, non consentiens nec Taciti brevitati nec Latinitati severae. nam inest in *centenos*. ERN.

9. *animosus corruptor* i. e. per magnas largitiones: sic Suet. Caes. 47 *animosissime comparare*, insanis pretiis emere. ERN.

speculatori] ubique hoc militiae nomen et munus ita scribo, et *spiculate* expello. libri omnes scripti suadent: etiam lapides, ut ille Romae (ap. Grut. p. 517 7) P. Ael. Muciano *spec. leg.* II *Adiut.* alius iuxta Aemiliam (ib. p. 386 4) L. Casurio L. f. Clu. *speculatori*. item (ib. p. 169 7) schola *speculatorum legionum* I et II

Adiutricum *piarum* *fideliū*. in nummis item Mª Antonii cohortis *speculatorum*. sed et in Marci Evangelio 6^a 27^a ὁ βασιλεὺς ἀποστείλας τὸν ἀπεχονλάτωρα, et in Suetonii Cal. 52 *caliga speculatoria* scriptum. sed verine hi speculatores sive exploratores? vix opiner, et exempla refutant. potius censeam fuisse inter custodes corporis imperatorii certum genus, qui velut in specula eius salutis; unde nomen. certe Suidas clare ἀπεχονλάτωρα τὸν δορυφόρον interpretatur; et hic in Tacito atque in Suetonio reperias inter satellites principes. arma iis clypeus et lancea, ex Iosepho τοῦδ. ἀλυσ. 3 6: γέρονσι δὲ οἱ μὲν ἐπὶ τὸν στρατηγὸν ἐπιλέκτοι περὶ λόγην καὶ ἀσπίδα, et c. 8: μεθ' οὗς αὐτὸς Οὐδеспасиарος ἐξήλυνε τοὺς τε ἐπιλέκτους τῶν πείων καὶ ἱππέων καὶ τοὺς λογχοφόρους ἔχων. nam capiam ibi sane λογχοφόρους sive lancearios hos speculatores. Suetonius hortatur in Claudio 35: neque convivia inire est ausus, nisi ut speculatores cum lanceis circumstarent. et in Galba 18: descendente Galbam *speculator impulsu* turbae lancea prope vulneravit. hi sunt quos sequens aetas *scultatores* dixisse videtur, quasi auscultatores. quod vere notatum censeo a Cuiacio Obs. 633; quem de alio etiam munere speculatorum adi et audi. LIPS. *speculatori* mss et ed pr. at Puteolanus Beroaldus *spiculatori*. de scriptura verbi nuper et Oudendorpius ad Suet. ERN.

cunia emptum dono dederit, per socordiam praefecti, quem
 25 nota pariter et occulta fallebant. sed tum e libertis Ono-
 mastum futuro scelere praefecit, a quo Barbium Proculum
 tesserarium speculatorum et Veturium optionem eorundem
 perductos, postquam vario sermone callidos audacesque co-
 gnovit, pretio et promissis onerat, data pecunia ad pertenden-
 tandos plurimum animos. susceperunt duo manipulares impe-
 rium populi Romani transferendum, et transtulerunt. in con-
 scientiam facinoris pauci adsciti. suspensos ceterorum ani-
 10 mos diversis artibus stimulant, primores militum per benefi-
 cia Nymphidii ut suspectos, vulgus et ceteros ira et despe-

1. *per socordiam praefecti*] haec durius coeunt cum antecedentibus. itaque putavi aliquando loco mota esse et ponenda post *divideret*, ubi sane commodus locus foret. sed si verba haec sunt suo loco, referenda sunt ad *intendebat* vel *animos corruptor*. ERN.

4. *tesserarium speculatorum*] ita scriptum meis libris. curspernam? tesserarios enim suos cohortibus speculatorum fuisse credam non vane. si quis tamen iunctim malit *tesserarium speculatorem*, haud pugnem, in glossario prisco: *ῥοχαμμάτους* scriba, *tesserarius*, in lapide, Romae, *Aur. Saturnino* eq. coh. VII pr. s. *Verissimi*, qui militavit in eq. secunda Italica *tesserarius ann. VI*. Plutarchus in hac ipsa narratione c. 24: *ἐν δὲ τοῖς οὐστράτοις καὶ Βάρβιος, ὁ μὲν ὀπίσσω, ὁ δὲ τεσσαρτάριος οὐτω γὰρ καλοῦνται οἱ διαγγέλων καὶ διοπτήρων ὑπηρεσίας τελούντες*. Lips. *tesserarium* fuit a prima manu in G, est in ed pr. e quo factum in ed Puteolani *tesseranum*, vitio haud dubie operarum. et tamen id propagatum usque ad Lipsium. ERN. B *tesseranum speculatorem*.

optionem eorundem] constituta lectio pridem ab eximio Cuiacio, loco quem iam dixi. nisi quod *eorundem* scripsi, non *eodem*, fide V libri. optiones Romana militia vetus dixit, qui a dignioribus et cum gradu militibus adoptati vicem eorum subibant. posterior aetas, nisi fallor, di-

verso paulum sensu, qui velut custodes quidam, arbitri et inspectores. Plutarchus I. c. *διοπτήρας* vertit; et in legum libris optio fabricae, simili sensu, in Ambrosio optio carceris scriptum. videntur in quaque centuria hi fuisse, ex lapide qui in Piceno (ap. Grut. p. 551) C. Lucilius C. f. Vel. *Vindex mil. coh. VI praet. vir ann. XXX, militavit annis XII, principalis beneficiarius, tribunus deinde optio in centuria*. alibi utrumque innectum legas, et tesserarium et optionem, ut in illo marmore, *equili coh. eiusdem, tesserario, optioni*. male autem hactenus in Tacito hic Othonem lectum, contra meliores libros itemque Cuiacii monita et Turnebi Adv. 4, 7. Lips. *optionem* BM et ed pr. at G et edd Puteolani sqq usque ad Lipsium *Othonem*. iidem libri *eodem*. post perductos intellige ad se (Othonem), estque in partem deteriorem dictum, turpi de causa; ut feminae a lenonibus perducantur. ERN. *Veturium* B.

6. *pertentandos*] infra c. 29 Lipsius corrigit *praetentare*, hic intactum praetermittit. sed ibi sane probabilior est coniectura, hic *tentare* simpliciter desideratur, pro quo *pertentare* apud Terentium, Ciceronem, Livium et alios dicitur. ERN.

10. *per beneficia Nymphidii*] id est, qui promoti essent per Nymphidium, eos incitare et irritare ut Galbae suspectos, quia Nymphidium invisum ipse sustulerat. commune au-

ratione dilati totiens donativi. erant quos memoria Neronis ac desiderium prioris licentiae accenderet. in commune omnes metu mutandae militiae terrebantur. infecit ea tabes legionum quoque et auxiliorum motas iam mentes, postquam volgatum erat labare Germanici exercitus fidem, adeoque parata apud malos seditio, etiam apud integros dissimulatio fuit, ut postero iduum die redeuntem a cena Othonem rapturi fuerint, ni incerta noctis et tota urbe sparsa militum castra nec facilem inter temulentos consensum timuissent, non rei publicae cura, quam foedare principis sui sanguine sobrii parabant, sed ne per tenebras, ut quisque Pannonici vel Germanici exercitus militibus oblatus esset, ignorantibus plerisque, pro Othone destinaretur: multa erumpentis seditionis

tem ut beneficiarii benefactori suo adhaereant; atque ita de Seiano, praefecto item praetorii, supra 42: *simul centuriones ac tribunos ipse deligere*, et quod sequitur, beneficii sui facere. LIPS.

2. in *commun*] Rhenanus correxit bene in *commune*, ut paullo post accendendos in *commune* ratus. libri scripti et editi in *communi*, male. terrebantur omnes libri. Pichena velut e M. dedit *exterreabantur*, quod propagatum usque ad Ryckium. ERN. M. *militi etreabantur*.

7. die] Hispanus liber dierum. ego utrumque addititium puto, et postero iduum scribo. LIPS. dierum BM. at G et edd die. Pichena coniiciebat iduum Ianuariarum: nam mensis nomen adiciendum fuisse; quod recte negat IGronovius, non tamen ea causa quam ponit, quod statim mensis ac temporis notatio sequitur, sed quod praecessit c. 18. sed vereor ne alia hic corruptela restet. ac formam quidem loquendi feram, etsi alias non reperi diem, qui kalendas nonas aut idus sequitur, sic expressum. dictum sit graeco more, *ὑστερον ἰδῶν, ὑστερον*. c. 57 quidem, memoratis paullo ante kalendis Iannariis, sequitur *die postero*. sed si res facta statim ab idibus, h. e. XIX Kal. Febr., qui fuit dies ante caedem

Galbae, falsus est Suetonius, qui Oth. 6 tradit coniuratos in animo habuisse, statim ab adoptione, Galba interfecto Othone imperatorem facere; deinde adlata causa mutati consilii medium ab illo die usque ad XVIII Kal. Febr. tempus Selenicam religione exemisse. quod si est, nullo modo tentandae rei consilium primum esse potuit XIX Kal. Febr. adde quod sic non satis fit praecedentibus: adeo parata seditio fuit, hoc est pronta, festinata. itaque suspicor Tacitum scripsisse postero statim (sc. ab adoptione) die, quae facta est IV Idus, (s. dierum, ut est in M: nam si statim legimus, dierum locum habet) ut c. 31: primo statim introitu. ita et Suetonio et sibi congruet. initium coniurationis factum ipsa adoptionis die. res ita accelerata fuit, ita parati consilii, ut postero statim die, h. e. III Idus, in castra rapere Othonem vellent Galbamque interficere. in causis deinde dilatae rei dissentiunt Suetonius et Tacitus; sed ita ut componi possint. Suetonius causam dilatae caedis, Tacitus dilatae in castra deductionis tradit. Broterius tamen putat correctionem nostram duriorē esse, quod remotior adoptionis tum memoria fuerit. id ego non intelligo. ipsa scriptum putat fuisse pr. Id. ERN.

8. nisi vulgo.

indicia per conscios oppressa: quaedam apud Galbae aures praefectus Laco elusit, ignarus militarium animorum, consilii-
 que quamvis egregii, quod non ipse afferret, inimicus, et ad-
 27 versus peritos pervicax. octavo decimo calendas Februarias
 5 sacrificanti pro aede Apollinis Galbae haruspex Umbricius
 tristia exta et instantes insidias ac domesticum hostem prae-
 dicit, audiente Othone (nam proximus adstiterat) idque ut
 laetum e contrario et suis cogitationibus prosperum interpre-
 tante. nec multo post libertus Onomastus nuntiat expectari
 10 eum ab architecto et redemptoribus; quae significatio coeun-
 tium iam militum et paratae coniurationis convenerat. Otho,
 causam digressus requirentibus, cum emi sibi praedia vetu-
 state suspecta coque prius exploranda finxisset, innixus liberto
 per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad miliarium au-
 15 reum sub aedem Saturni pergit. ibi tres et viginti specula-
 tores consalutaturo imperatorem, ac paucitate salutantium tre-
 pidum, et sellae festinanter impositum strictis mucronibus
 rapiunt. totidem ferme milites in itinere adgregantur, alii con-
 scientia, plerique miraculo, pars clamore et gaudio, pars si-
 28 lentio, animum ex eventu sumpturi. stationem in castris age-
 bat Iulius Martialis tribunus. is magnitudine subiti sceleris,
 an corrupta latius castra et, si contra tenderet, exitium me-
 tuens, praebuit plerisque suspicionem conscientiae. antepo-
 suere ceteri quoque tribuni centurionesque praesentia dubiis
 25 et honestis. isque habitus animorum fuit ut pessimum faci-
 nus auderent pauci, plures vellent, omnes paterentur.

1. *apud Galbae aures]* *apud Gal-
 bam audiens B.*

7. *nam B deest.*

14. *miliarium aureum]* *columna
 ex eo metallo, ut Plutarchus hic in
 Galba describit c. 24, ad quam viae
 omnes ex Italia desinebant. fecit Au-
 gustus, cum curator viarum esset,
 Dio 54 8. et statuit in capite Romani
 fori. Plin. 3 9. Victor iuxta vicum
 Iugarium collocat (reg. 8), et recte.
 Aedes Opis et Saturni in vico Iuga-
 rio. miliarium aureum. LIPS. v.
 Ryckins ad h. l. Collectanea de mi-
 liario aureo dedit Broterius ad h. l.
 ERN.*

TACITUS II.

15. *sub aedem]* *Regius codex in
 aedem. unde Rhenanus elicit inde
 in Saturni sc. aedem. falso uterque.
 Suetonius convincit Oth. 6. ut se in
 foro, inquit, sub aede Saturni ad mi-
 liarium aureum opperirentur. LIPS.
 sub aedem C, aede ed pr. ERN.*

19. *gladiis libri omnes. at Faer-
 nus Muretus Acidalius et alii corri-
 gunt gaudiis vel gaudio. verum
 puto. nam milites omnes gladios hab-
 ent; nisi velis intelligere strictis.
 mox animum, quod e M^a dedit Pi-
 chena, etiam ed pr. ERN.*

22. *et]* *ac vulgo.*

29 Ignarus interim Galba et sacris intentus fatigabat alieni
iam imperii deos, cum affertur rumor rapi in castra incer-
tum quem senatorem, mox, Othonem esse qui raperetur; si-
mul ex tota urbe, ut quisque obuius fuerat, alii formidine
5 augentes, quidam minora vero, ne tum quidem obliiti adu-
lationis. igitur consultantibus placuit pertentari animum co-
hortis quae in palatio stationem agebat, nec per ipsum Gal-
bam, cuius integra auctoritas maioribus remediis servabatur.
Piso pro gradibus domus vocatos in hunc modum adlocutus
10 est. "sextus dies agitur, commilitones, ex quo ignarus fu-
turi, et sive optandum hoc nomen sive timendum erat, Cae-
sar adscitus sum. quo domus nostrae aut rei publicae fato,
in vestra manu positum est, non quia meo nomine tristiores
casum paveam, ut qui adversas res expertus cum maxime
15 discam ne secundas quidem minus discriminis habere: patris
et senatus et ipsius imperii vicem doleo, si nobis aut perire
hodie necesse est aut, quod aequè apud bonos miserum est,
occidere. solatium proximi motus habebamus incruentam ur-
bem et res sine discordia translatas. provisum adoptione vi-
30 debatur ut ne post Galbam quidem bello locus esset. nihil

1. *fatigabat deos*] scilicet dum
aliam super aliam victimam caedi
inbet, si tandem litare posset. mox
formidine e M^a edidit IGronovius.
Vulgatum verum puto, quod in omni-
bus reperi. ERN.

2. *incertumque senatorem* Ma.

4. *formidinem* vulgo.

6. *tentari*] libri fere *pertentari*;
ex quo ego *praetentari*. Lips. *ten-
tari* est a Rhenano (e B). *pertentari*
GM et edd Puteolani Beroaldi;
quod restituit Pichena. at ed pr
plane, ut Lipsius voluit, *prae-
tentari*. et confunduntur istae syl-
labae sexcenties in libris, ut et in hoc
opere vidimus aliquoties. *pertentare*
supra iam c. 25 dixit noster; atque
id hic quoque sufficit, nec necessa-
rio prius *pertentare*, ut apud Livium
est 27 10, requirit sensus, quod esset
praetentare. ERN.

12. *fato*] ABM^a *fatum*; etiam G,
sed a manu secunda, et ed pr. *fato*

verum esse latinitatis ratio indicat.
ERN.

14. *adversas rese* Ma edidit Ryc-
kius. *adversas* et *secundas* (est in
B.) fuit et in G a manu prima. sed *res*
exciderat: manus secunda correxit
adversam rempublicam et *secundam*;
quod est et in ed pr. vulgo est *ad-
versa* et *secunda*. deinde cum maxi-
me, quod temporis praesentis signifi-
cationem habere hodie pervulgatum
est, non ad *expertus* referendum, ut
in vulgatis fere, sed ad sequens *dis-
cam*, quod e correctione Freinsheimii
recepimus. ABGM^a et edd pr, sqq,
dicam, e quo male factum a Rhenano
ducam, et quidem ex ingenio: cui
cur non praeferatur *discam*, quod rō
expertus plane desiderat? *dicere*
saepe in mss pro *discere* obtruditur.
V. Burm. ad Ovidium Fast. 3 326.
cum maxime autem recte ab eodem
inductum. ante erat *tummaxime*.
illud in ABM^a et ed pr. ERN.

16. *ipsius* non est in B.

adrogabo mihi nobilitatis aut modestiae. neque enim relatu virtutum in comparatione Othonis opus est. vitia, quibus solis gloriatur, evertere imperium, etiam cum amicis imperatoris ageret. habitum et incessu, an illo muliebri ornatu mereretur imperium? falluntur quibus luxuria specie liberalitatis imponit. perdere iste sciet, donare nesciet. stupra nunc et comissiones et feminarum coetus volvit animo: haec principatus praemia putat, quorum libido ac voluptas penes ipsum sit, rubor ac dedecus penes omnes. nemo enim unquam imperium flagitio quaesitum bonis artibus exercuit. Galbam consensus generis humani, me Galba consentientibus vobis Caesarem dixit. si res publica et senatus et populus vana nomina sunt, vestra, commilitones, interest ne imperatorem pessimi faciant. legionum seditio adversum duces suos audita est aliquando: vestra fides famaue illaesa ad hunc diem mansit. et Nero quoque vos destituit, non vos Neronem. minus triginta transfugae et desertores, quos centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperium assignabunt? admittitis exemplum? et quiescendo commune crimen facitis? transcendet haec licentia in provincias; et ad nos scelorum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. nec est plus quod pro caede principis quam quod innocentibus datur, sed perinde

4. *an illo m.*] sic omnes libri, nisi quod Puteolanus alio, vulgatum efficacius puto. post *meretur* legendum credo cum Acidalio. nec ullo modo ex elegantiori latinitate hic imperfectum ferendum. mox *mas* et *edd* ante Rhenanum *speciem*. forte excidit *per*. quamquam vel sic frigidum est *falluntur quibus imponit* i. e. qui falluntur. IGronovius praefert atque edit lectionem vet. librorum *speciem*. sed ita *fallunt* requiritur, non *falluntur*. fallunt res eae i. e. vitia, quibus luxuria specie liberalitatis tribuit. (nam Gronovianam explicationem aut non capio, aut est contra latinitatem,) sed luxuria non tribuit *speciem*, verum accipit, deberetque esse *quibus luxuriae specie liberalitatis imponit*, h. e. falluntur homines iis rebus quibus *speciem liberalitatis* conciliant

luxuriae suae. in hac difficultate undique se ingerente vulgatum ut lenissimum retinui. Horatius: *fallit enim vitium specie virtutis et umbra*. ERN.

6. *nesciet*] AR et ed pr *nescius*, non male. ERN.

7. *comessiones* BM^a: mox B *apud omnes*.

13. *vana nomina sunt*] sic G, edd Puteolani, sqq. at ABM^a et ed pr *vacua nomina sunt*. id recepit Rychius et IGronovius. sed exempla allata non sunt huic similia, nec mihi satis simile exemplum occurrit. ERN.

14. *adversus* M^a.

22. *perinde* legendum esse consentiunt multi. sed libri omnes *proinde* male, ut alibi. Broterius tamen in H reperit *perinde* et edidit. ERN.

a nobis donativum ob fidem quam ab aliis pro facinore acci-
 31 pietis." dilapsis speculatoribus, cetera cohors non aspernata
 concionantem, ut turbidis rebus evenit, forte magis et nullo
 adhuc consilio parat signa quam, quod postea creditum est,
 5 insidiis et simulatione. missus et Celsus Marius ad electos
 Illyrici exercitus, Vipsania in porticu tendentes. praeceptum
 Amulio Sereno et Domitio Sabino primipilaribus ut Germani-
 cos milites e Libertatis atrio arcesserent. legioni classicae
 diffidebatur, infestae ob caedem commilitonum, quos primo
 10 statim introitu trucidaverat Galba. pergunt etiam in castra
 praetorianorum tribuni, Cetrius Severus, Subrius Dexter,
 Pompeius Longinus, si incipiens adhuc et necdum adulta se-
 ditio melioribus consiliis flecteretur. tribunorum Subrium et
 Cetrium adorti milites minis, Longinum manibus coercent ex-
 15 armantque, quia non ordine militiae, sed e Galbae amicis,

1. donativo BM^a: donativum
 vulgo.

3. rebus evenit, timore] locus
 totus mihi inter infirmos. vacillat
 etiam scriptio, rebus evectior ire ma-
 gis et nullo adhuc consilio. ex qua
 facias evenit, ira magis, et nonnulli
 ad hoc. at in M^a est evectior te ma-
 gis, unde Pichena forte magis. LIPS.
 G timore magis, ut editi habent usque
 ad Pichenam, nisi quod ed pr evect-
 ior, re. . . . et nonnulli a. c. [non-
 nullo etiam M^a.] deinde pro parat
 signa, quod edd omnes et B habent,
 M^a par signas, G plane ut Lipsius
 coniecerat, pars ingens. hinc varie
 tentatus locus. IGronovius Pichenae
 rationem probat; quam et nos secuti
 sumus. Freinsheimius mavult more,
 et dein nullo consilio, item quam ut
 pro quod. at more hic alienum est
 nec signa parare placet, quae iam
 aderant et tantum convellenda erant:
 igitur pars ingens et nullo a. c. prae-
 feram. illud Broterius in tribus mss
 reperit, hoc propter forte necessa-
 rium est: pars ingens, intellige co-
 hortis. ERN.

5. Celsus Marius ad electos] credo
 ideo quia notus iis et in Illyrico
 militaverat. Tacitus 15 25: et legio
 decimaquinta ducente Mario Celso e
 Pannonia adiecta est. videtur igitur

tur legatus fuisse eius legionis.
 LIPS.

6. Vipsania in porticu] nam mi-
 les, extra ordinem in urbe, agere
 plerumque solitus in porticibus aut
 templis. Noster 2 93 infra: sed miles
 in porticibus aut delubris. ipsi prae-
 toriani in Palatii porticibus excuba-
 bant. vult Isidorus 9 3: excubito-
 res, quod excubias agunt. sunt enim
 ex numero militum, et in porticibus
 excubant propter regalem custo-
 diam. LIPS. Vipsania recte e M^a
 edidit IGronovius. vulgo Vipsani aut
 Vipsanii. ed pr Vipsano. mox ar-
 cesserent legi volunt pro accesserent.
 recte. et sic exhibet BO, nosque
 edidimus. V. ad c. 14. ERN.

7. Amulio M^a, et arcesserent, c.
 38. accersit.

9. diffidebatur] sic recte G a
 prima manu. Erasmus a manu se-
 cunda ur. sic volebat Acidalius, alii
 omnes diffidebat; quod vitiosum
 esse facile apparet. de legio-
 ne classica et classicis v. ad c. 36.
 mox GMR et ed pr Cetrius. item
 necdum M^a ed pr. sic voluit et Rhe-
 nanus, sed operae non parnere. re-
 cepit IGronovius. vulgo nondum. ERN.

11. Cetrius B, vulgo Cerius.

12. nedum B.

14. Longinus M^a.

fidus principi suo et desciscentibus suspectior erat. legio classica nihil cunctata praetorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi Celsum ingestis pilis proturbant. Germanica vexilla diu nutavere, invalidis adhuc corporibus et placatis animis, quod eos a Nerone Alexandriam praemissos atque inde rursus longa navigatione aegros impensiore cura Galba refo-
 32vebat. universa iam plebs palatium implebat, mixtis servitiis, et dissono clamore caedem Othonis et coniuratorum exitium poscentium, ut si in circo ac theatro ludicrum aliquod postu-
 10larent: neque illis iudicium aut veritas, quippe eodem die diversa pari certamine postulaturis, sed tradito more quemcunque principem adulandi licentia acclamationum et studiis inanibus. interim Galbam duae sententiae distinebant. Titus Vinus manendum intra domum, opponenda servitia, firman-
 15dos aditus, non eundum ad iratos censebat. daret malorum paenitentiae, daret honorum consensui spatium. scelera impetu, bona consilia mora valescere. denique eundi ultro, si ratio sit, eandem mox facultatem; regressus, si paeniteat, in
 33aliena potestate. festinandum ceteris videbatur, antequam cre-
 20sceret invalida adhuc coniuratio paucorum. trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digressus, ad ignaros illatus, cunctatione nunc et segnitia terentium tempus imitari principem discat. non exspectandum ut compositis castris forum invadat et prospiciente Galba Capitolium adeat, dum egregius imperator

1. suspectum mihi est suo, et a librario germanizante additum. ERN.

3. Celsum] Festum Celsum B, festum M.

ingestis] sic ABR et ed pr. fir-
 mat M. incestis. ceteri infestis,
 quod ut notius illi substitutum, mox
 possis conicere refoverat e Suet.
 Galb. 20: quod se aegros et invali-
 dos magnopere fovisset. sed vulga-
 tum ferri potest, cum praesertim
 praecedat adhuc invalidis corpori-
 bus. ERN.

8. dissono clamore] qualis sit,
 discite e c. 36 med. ERN.

exsilium] Acidalius exitium. re-
 cte. mox c. 37 supplicia postulari
 Otho dicit. et saepe eae voces per-
 mutatae in libris. plane autem con-
 firmatur correctio c. 72, ubi impetra-

tum exitium. Exsilia plane aliena.
 itaque exitium recipere non dubitavi.
 ERN. infra quoque, c. 45 extremo,
 M^a exilio.

10. iudicium aut veritas] est hen-
 diadys. non de vero animi iudicio,
 ut Cicero loqui solet, ista postula-
 bant, sed impetu ac temere. pari
 certamine est pari studio, clamore.
 ERN.

23. non] efficaciorum orationem
 fore putat Freinshemius, si legatur
 an (ut A. 2 77.). verum est. sed le-
 ninus fuerit num, ut iam monuit IGro-
 novius. mox capitolium adeat. sc.
 de more, ut auspicaturus imperium
 sacrificet. post BG claudit, ut edd
 ante Lipsium. ed precludit, male.
 sed firmat rō cludit, quod iam Li-
 psius dedit. ERN.

cum fortibus amicis ianua ac limine tenus domum cludit, ob-
 sisionem nimirum toleraturus. et praeclarum in servis auxi-
 lium, si consensus tantae multitudinis et, quae plurimum va-
 let, prima indignatio elanguescat. proinde intuta quae inde-
 cora. vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini: id
 Othoni invidiosius et ipsis honestum. repugnantem huic seu-
 tentiae Vinium Laco minaciter invasit, stimulante Icelo pri-
 vati odii pertinacia in publicum exitium. nec diutius Galba
 cunctatus speciosiora suadentibus accessit. praemissus tamen
 in castra Piso ut iuvenis magno nomine, recenti favore, et
 infensus Tito Vinio, sen quia erat, seu quia irati ita vole-
 bant; et facilius de odio creditur. vixdum egresso Pisone
 occisum in castris Othonem vagus primum et incertus ru-
 mor: mox, ut in magnis mendaciis, interfuisse se quidam et
 vidisse affirmabant, credula fama inter gaudentes et incurio-
 sos. multi arbitrabantur compositum auctumque rumorem
 mixtis iam Othonianis, qui ad evocandum Galbam laeta falso
 volgaverint. tum vero non populus tantum et imperita plebs
 in plausus et immodica studia, sed equitum plerique ac se-
 natorum, posito metu incauti, refractis palatii foribus ruere
 intus ac se Galbae ostentare, praereptam sibi ultionem que-
 rentes, ignavissimus quisque et, ut res docuit, in periculo
 non ausurus, nimii verbis, linguae feroces; nemo scire, et
 omnes affirmare, donec inopia veri, et consensu errantium vi-
 ctus, sumpto thorace Galba, irruenti turbae neque aetate ne-

4. indignatio languescat] M^a in-
 dignatione languescat, unde IGro-
 novius corrigit indignatio elangue-
 scat, placet. ERN.

15. credula fama] passive cre-
 dula dixit, nove, nisi si ποινιζωτε-
 ρον famam de hominibus dissipanti-
 bus rem temere creditam capias.
 ERN. cf. Lobeck. ad S. Ai. 151.

16. multa M^a.

18. vulgaverint] sic scripti, edd
 pr. Puteolani, Rhenani, sqq. at Be-
 roaldus Alciatus vulgaverant. ERN.
 vulgaverant M^a.

20. ruere intus] nihil hic vitii,
 ut nimis pronò in conjecturas Acida-
 lio visum et Ryckio. ruere referen-
 dum primo ad inplausus et imm. stu-

dia, quoad pertinet ad populum et
 plebem, deinde ad intus pro intro,
 quoad pertinet ad equites et senato-
 res. ceterum Heinsius ignavissimus
 etc. coniungit cum querentes, et sic
 est in G et ed pr. interpunctio vul-
 gata est a Puteolano. mox G nimis
 verbis. ERN.

25. irruenti turbae] Rhenanus
 Budensem scripturam secutus legit
 irruente turba, neque corpore sistens,
 hoc sensu ut dicat propter irruentem
 turbam, et quia corpore non posset
 sistere sive insistere, sella levatum.
 meis tamen libris (et A) scriptae
 eae voces, quas tollit; legamque po-
 tius irruenti turbae neque ae. n.
 corpore resistens, hac mente: Gal-

que corpore sistens, sella levaretur. obuius in palatio Iulius Atticus speculator, cruentum gladium ostentans, occisum a se Othonem exclamavit; et Galba "commilito" inquit, "quis iussit?" insigni animo ad coercendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, adversus blandientes incorruptus.

- 36 Haud dubiae iam in castris omnium mentes; tantusque ardor ad non contenti agmine et corporibus in suggestu, in quo paulo ante aurea Galbae statua fuerat, medium inter signa Othonem vexillis circumdarent. nec tribunis aut centurionibus adeundi locus: gregarius miles caveri insuper praepositos iubebat. strepere cuncta clamoribus et tumultu et exhortatione mutua, non tanquam in populo ac plebe, variis segni adulatione vocibus, sed ut quemque affluentium militum aspexerant, prensare manibus, complecti armis, collocare iuxta, 15 praecire sacramentum, modo imperatorem militibus modo milites imperatori commendare. nec deerat Otho, protendens manus, adorare vulgum, iacere oscula, et omnia serviliter pro dominatione. postquam universa classicorum legio sacramen-

bam et aetate et corpore invalidum non sustinuisse effuse irruentem et gratulantem turbam. LIPS. [*Birruenti turbe*, omissis neque aetate.] *resistens* etiam Faerno placebat; idque verum puto. prima syllaba absorpta est a finali praecedentis verbi, ut centies alibi in mss. *insistens* A et ed pr. mox *exclamavit*, quod e M^a dedit Pichena, etiam BG et ed pr. ceterae *clamavit*. item *coercendam*, quod edidit Rhenanus (e B) post Puteolanum. at Beroaldus *coercendum*, quod ipsum quoque rectum esse, hodie satis constat. ERN.

8. *Galbae statua*] apparet ita tunc receptum in castris. A. 15 29: *medio tribunal sedem curulem et sedes effigiem Neronis sustinebat*. LIPS.

14. *prensare*] sic dedimus pro vulgato *prehensare*, quia Tacitus sic semper, si bonis libris fides. AM^a et ed pr. *pressare*, ut 14 10, ubi vide. IGronovius, qui ad c. 66 tam acriter defendit, Tacitum ubique scripsisse *prensare*, tamen hic illam suam rationem deseruit, sed videtur esse

vitium operarum: nam L. c. etiam hunc locum affert, ubi *prensare* scribendum sit. ERN.

14. *armis*] Muretus vellet *artius*. non equidem; et militaris salutatio fuit, et affusi sunt cum gladiis et scutis, atque iis amplexi. si quid mutandum, vellem *amplecti armis*. LIPS. vulgatum est in libris scriptis (Flor. Bud. Agr.) et edd. Ryckius et Schurzfleischius intelligebant *armos*, brachia. male. Schurzfleischius hic etiam comparat frustra Virg. Aen. 11 641. immo arma intelligenda i. e. scutum, quo in complexu artius admovetur pectori amicus. et sunt tales amplexus apud Homerum. ERN.

15. *militis imperatori* M^a: *imperatorii milites* vulgo.

17. *vulgus* M^a.

18. *classicorum legio*] haec est lectio ABM et ed pr. quam bene restituit IGronovius. falsum tamen est, quod *classiariorum* putat esse ab ingenio Beroaldi. nam sic G et ed Puteolani, ex qua accepit Beroaldus. neque credo non et *classiariorum legionem* dici eodem sensu posse, et

tum eius accepit, fidens viribus, et quos adhuc singulos exstimulaverat, accendendos in commune ratus, pro vallo castrorum ita coepit. "quis ad vos processerim, commilitones, dicere non possum, quia nec privatum me vocare sustineo princeps a vobis nominatus, nec principem alio imperante. vestrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur imperatorem populi Romani in castris an hostem habeatis. auditisne ut poena mea et supplicium vestrum simul postulentur? adeo manifestum est neque perire nos neque salvos esse nisi una posse. et cuius lenitatis est Galba, iam fortasse promissit, ut qui nullo exposcente tot milia innocentissimorum militum trucidaverit. horror animum subit, quotiens recorder feralem introitum et hanc solam Galbae victoriam, cum in oculis urbis decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem

non *classicos* eosdem *classarios* vocari, ut vult Fabretus ad Column. Trai. c. 3 p. 69, negans etiam p. 84 legiones *classicas classarias* dici posse ex h. l. Taciti, cum Lazio, et *classiariorum legionem* vocari putans, quod ea legio fuerit quam e *classariis* Nero conscripserat. nam etsi verum est *classarios* subinde intelligi *remiges*, et distinguí a sociis *navalibus*, hoc est militibus classem propugnantibus et bellum mari gerentibus, tamen idem nomen etiam de militibus dici minime ambiguis exemplis doceri potest, quae etiam in lexicis exhibentur; unde qui in antiquis monumentis *centurio classicus* vocatur, ut ap. Donium cl. 6 15, apud nostrum *centurio classarius* dicitur A. 14 8. eademque inconstantia reperitur in verbis *nautae, socii navales*, nam cum *nautae* vulgo de remigibus dicantur, apud Ciceronem clare dicuntur etiam pro militibus *navalibus*. Verr. 5 17 sunt *nautae militesque*, et 20 extr; pro quo sunt c. 51 *militis remigesque*, et c. 33 *propugnatores atque remiges*. at c. 50 *remiges nautaeque*, item c. 34. porro *socii navales* de remigibus non uno loco dicuntur, apud Livium v. c. 21 50; ut *sociis navalibus affatim instructam classem, ita inopem milite habebant*, ubi v. Sigon. item c. 61: *classici milites navalesque socii*. at

apud eundem *socii navales* pro militibus *classicis* 26 48. qui ante *socii navales* dicti erant distinctique a *legionariis* militibus, clare mox *classici milites* vocantur. ceterum *legionis classicae* mentio supra c. 31. item *classicorum*, qui sunt ex ista legione H. 2 11 et 67. nempe, ut tradit Vegetius 5 1, apud Misenum et Ravennam singulae legiones cum *classibus stabant*. de quo loco vide Fabretum l. c. p. 83, quamquam etiam antiquioribus scriptoribus et in liberae reipublicae historia *legiones classis* memorantur, ut ap. Liv. 22 57, 24 2. hinc *cohortes classicae* in inscriptionibus antiquis. adde A. van der Mieden in erudita disp. ad Marmor vetus de P. Sulpicii Quirini censu, Traiecti 1745 p. 15 sq. mox *vocare* bene restituit Pichena, pro quo *vocari* edidit Rhenanus. ERN. B *classiariorum*, unde Rhenanus *classiariorum*.

5. imperitante B.

10. *lenitatis*] sic ABGM^a, estque mordacius eo quod omnes edd ante Ryckium et Gronovium habent *lenitatis*: alioqui et ipsum bonum sensum habet. mox *militum pro civium* habet etiam ed pr, at G et edd a Puteolano ad Pichenam alterum. sane milites fere occiderat; et militum mentio ad exacerbandos milites efficacior quam civium. ERN.

acceperat. his auspiciis urbem ingressus, quam gloriam ad principatum attulit nisi occisi Obultronii Sabini et Cornelii Marcelli in Hispania, Betui Chilonis in Gallia, Fonteii Capitonis in Germania, Clodii Macri in Africa, Cingonii in via, Turpilianii in urbe, Nymphidii in castris? quae usquam provincia, quae castra sunt nisi cruenta et maculata, aut ut ipse praedicat, emendata et correcta? nam quae alii scelera, hic remedia vocat, dum falsis nominibus severitatem pro saevitia, parcimoniam pro avaritia, supplicia et contumelias vestras disciplinam appellat. septem a Neronis fine menses sunt, et iam plus rapuit Icelus quam quod Polycliti et Vatini et Aegialii paraverunt. minore avaritia ac licentia grassatus esset Titus Vinius, si ipse imperasset: nunc et subiectos nos habuit tanquam suos, et viles ut alienos. una illa domus sufficit donativo, quod vobis nunquam datur et cotidie exprobratur. ac ne qua saltem in successore Galbae spes esset, arcessit ab exsilio quem tristitia et avaritia sui simillimum iudicabat. vidistis, commilitones, notabili tempestate etiam deos infaustram adoptionem aversantes. idem senatus, idem populi

2. *Obultronii Sabini*] conjectura ductus sic restitui, cum in libris esset *ab ultronis Albini*. suspicor autem eum esse de quo Tacitus A. 13 28: *Helvidius Priscus adversus Obultronium Sabinum aëarii Quaestorem proprias contentiones exercuit*. LIPS. *Obultronii* plane BG sed dein *Albini*.

ERN. *obultronis a bini* M^a.

Cornelii Marcelli] libri scripti ita appellant, hominem alia mihi ignotum. paullo post *Vettii Chilonis* lego cum Rhenano. LIPS. eius (*Marcelli*) mentio tamen A. 16 8, Suet. Galb. 9 et 12. ERN.

3. *Vettii Chilonis*] haec est correctio Rhenani, Lipsio probata, recepta a Freinshemio et sqq. mss et edd veteres *Betuichilonis* vel *Bervichilonis*. M^a divisim *Betui Chilonis*, quae est vera lectio, ut ex inscriptione ap. Gruter. p. 375 plane demonstrat IGronovius, in qua *c. betuo tro, ciloni*. ERN.

6. *castra*] in castris BM.

11. *Elu*] vulgatis libris erat *Egiu*,

qui mihi quidem inter potentiores libertos irreperit. at Elium invenio (Dioni 63 12, 64 3. scribitur *H105*) qui magnus apud Neronem, quique abeunte eo in Graeciam cantillatum praefectus mansit urbi Romae, est is ipse de quo Tacitus 13 1: *PCeler eques Romanus et Elius libertus, rei familiari principis in Asia impositi*. quod sequitur, et alii, videndum ne superfluat, natumque sit ex haesitantia librarii et adfinitate vocis prioris. LIPS. coniciebam: *et iam plus rapuit Icelus quam Polycleli et Vatini et Eliet Tigellini paraverunt*. GRON. Ryckius et Haloti ex 12 66, Suet. Galb. 15. IGronovius ex et *aegi*, quod est in GM^a, *Cethegi*, qui aliunde non noti in historia Neronis. [*Ma polycliti et vatini et aegiali perierunt*.] mox ac bene e M^a pro aut Pichena. sic et BG ed pr. idem deinde dedi *aversantes* pro vulg. *adversantes* cum Pichena; de quo supra vidimus ad c. 1. in delendo quod consentio Gronovio. ERN.

Romani animus est. vestra virtus expectatur, apud quos omne honestis consiliis robur, et sine quibus quamvis egregia invalida sunt. non ad bellum vos nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiscum sunt. nec una cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet. cum vos aspexerit, cum signum meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. nullus cunctationi locus est in eo consilio quod non potest laudari nisi peractum." aperire deinde armamentarium iussit. rapta statim arma, sine more et ordine militiae, ut praetorianus aut legionarius insignibus suis distingueretur: miscentur auxiliaribus galeis scutisque, nullo tribunorum centurionumve adhortante, sibi quisque dux et instigator; et praecipuum pessimorum incitamentum, quod boni maerebant.

39 Iam exterritus Piso fremitu crebrescentis seditionis et vocibus in urbem usque resonantibus, egressum interim Gal-

1. quos omne] quod om̄s M^a.

4. cohors togata] quare togata? et satisne ea vox sana? sana. appellat enim ita velut elevans et infirmans, quia moris ut illa cohors, quae more militiae excubabat, id ipsum faceret sine armis, gladiis tantum lanceisque contenta. itaque et togis induti erant, non sagis. modestiae causa institutum id videtur; et ne Mars palam habitare videretur in sua urbe. huc spectat quod infra legis, apertum in castris armamentarium fuisse, rapta arma; quorum scilicet armorum non iis vulgo ius aut usus, nisi tribunis aut praefecto permitte. ideo in Martiali 6 76, de Fusco praefecto praetorii: ille sacri lateris custos Martisque togati, credita cui summi castra fuere ducis. vocat ecce togati Martis custodem ab hoc habitu. atque adeo in ipsa Italia tota milites togatos esse voluit MAntoninus, de quo Capitolinus c. 27: per Brundisium veniens in Italiam togam et ipse sumpsit et milites togatos esse iussit. nec unquam sagati fuerunt sub eo milites. haec tamen de ipsis praetoriis cohortibus tantum accipio, quae e civibus: de Batavis Germanisque custodibus sci-

mus aliter fuisse. LIPS. ceterum legendum videtur nec illa cohors togata, nisi vulgatum dictum putemus abrupta brevitate pro nec illa cohors, quae et una et togata est; quod non prae fracte negem. sed illud mollius et usitatius. ERN.

6. quis mihi plurimum imputet] dictum exquisitius consequens pro antecedente, hoc sensu: quis pro me acrius contendendo efficiat ut ei plus debeam. ERN.

7. cunctationi B cunctationis AM^a.

8. aperire scripti et edd omnes ante Pichenam, qui recepit aperiri, quod omnes secuti sunt. ego vetas restitui. nam iubere et cum infinitivo activo dicitur, intellecto accusativo eorum qui inbentur: v. Drak. ad Liv. 27 24, et quos ibi landat. mox noster c. 40 occupare pericula iubet, sc. milites; ubi Rhenanus ex ingenio, ut opinor, occupari edidit cum seqq nonnullis. sed id nec Lipsius nec sequentes imitati sunt. atque etiam supra c. 36, pro miles caveri praepositos inbebat Muretus, qui hic corrigit aperiri, legi vult cavere. adeo inconstantes in hoc sunt viri docti. ERN.

bam et foro appropinquantem assecutus erat; iam Marius
 Celsus haud laeta rettulerat, cum alii in palatium redire, alii
 Capitolium petere, plerique rostra occupanda censerent, plu-
 res tantum sententiis aliorum contradicerent, utque evenit in
 5 consiliis infelicibus, optima viderentur quorum tempus effu-
 gerat. agitasse Laco ignaro Galba de occidendo Tito Vinio
 dicitur, sive ut poena eius animos militum mulceret, seu con-
 scium Othonis credebatur, ad postremum vel odio. haesitatio-
 nem attulit tempus ac locus, quia initio caedis orto difficilis
 10 modus. et turbavere consilium trepidi nuntii ac proximorum
 diffugia, languentibus omnium studiis qui primo alacres fidem
 40 atque animum ostentaverant. agebatur huc illuc Galba, va-
 rio turbae fluctuantis impulsu, completis undique basilicis ac
 templis, lugubri prospectu. neque populi aut plebis ulla vox,
 15 sed attoniti voltus et conversae ad omnia aures. non tumultus,
 non quies, quale magni metus et magnae irae silentium
 est. Othoni tamen armari plebem nuntiabatur. ire praecipites
 et occupare pericula iubet. igitur milites Romani, quasi
 Vologosen aut Pacorum avito Arsacidarum solio depulsuri ac
 20 non imperatorem suum inermem et senem trucidare perge-
 rent, disiecta plebe, proculcato senatu, truces armis, rapidis
 equis forum irrumpunt. nec illos Capitolii aspectus et im-
 minentium templorum religio et priores et futuri principes
 terruere, quo minus facerent scelus cuius ultor est quisquis
 41 successit. viso comminus armatorum agmine, vexillarius co-
 mitatae Galbam cohortis (Atilium Vergilionem fuisse tradunt)

5. quorum] morum M^a.

8. ad postremum] sic primus Rhenanus edidit. ante omnes ad posterum, ut et BG habet. ERN.

12. huc et illuc B.

14. arpectu M^a.

18. occupare] sic scripti et editi ante Rhenanum. v. ad c. 38. mox BMR rapidi equis. ERN. B occupari.

21. arpidi M^a.

25. comitantis G. cohortis] haec lectio debetur Rhenano, qui an e mss duxerit nescio. [duxit e B.] nam in scriptis aliis et edd ante Rhenanum aliter est. M^a comitatae Galbae cohortis. G a manu prima comitatas Galbae cohortes: manus secunda

fecit comitatus, quod est in A et edd ante Rhenanum. deinde Galbae cohortis: in ed pr tantum Galbae. corrigendum potius fuisse comitatae Galbam cohortis, credo cum Ryckio et IGronovio, quod et sensus postulat; et fecisset sic Rhenanus, si M^a habuisset. Vergilionem mox omnes libri. Plutarchus Servilionem vocat. sed M^a habet adilium, ed pr ad ilium; unde IGronovius coniecit Adilium pro Dillium vel Dellium. Plutarchus c. 26 Attilionem vocat. (B Atilium.) post Rhenanus bene (cum B) dereptam fecit e direptam: sed debebat etiam mox destructam e districtam. ERN.

dereptam Galbae imaginem solo afflixit. eo signo manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum fuga populi forum, destrecta adversus dubitantes tela. iuxta Curtii lacum trepidatione ferentium Galba proiectus e sella ac provolutus⁵ est. extremam eius vocem, ut cuique odium aut admiratio fuit, varie prodidere. alii suppliciter interrogasse quid mali meruisset; paucos dies exsolvendo donativo deprecatum. plures obtulisse ultro percussoribus iugulum: agerent ac ferirent, si ita e re publica videretur. non interfuit occidentium¹⁰ quid diceret. de percussore non satis constat. quidam Terentium evocatum, alii Lecanium; crebrior fama tradidit Camurium quintae decimae legionis militem impresso gladio iugulum eius hausisse. ceteri crura brachiaque (nam pectus tegebatur) foede laniavere; pleraque volnera feritate et sae-
⁴² vitia trunco iam corpori adiecta. Titum inde Vinium invasere. de quo et ipso ambigitur, consumpseritne vocem eius instans metus, an proclamaverit non esse ab Othone mandatum ut occideretur. quod seu finxit formidine seu conscientiam coniurationis confessus est, huc potius eius vita fama-
²⁰ que inclinat, ut conscius sceleris fuerit cuius causa erat. ante aedem divi Iulii iacuit primo ictu in poplitem, mox ab Iulio
⁴³ Caro legionario milite utrumque latus transverberatus. insignem illa die virum Sempronium Densum aetas nostra vidit.

1. affixit B.

3. Curtii] sic e M^a edidit IGronovius. sic habent A et ed pr. sic est etiam H. 2 55. et ap. Suet. 20. Martis campum supra vidimus, ubi pariter plures Martium edidere. ERN. Curtium B.

6. variae prodere M^a.

9. ita e rep] M^a ita rep., unde IGronovius corrigit id e rep. A et ed pr ita rep. sed hoc ab initio addi, e formula solenni hoc age, ut Muretus et Acidalius volunt, non necessarium puto. ERN.

10. quidam] v. et Plut. in Galba 27, qui non omnes hos, sed etiam alios commemorat ut Arcadium et Fabium Fabulum. ERN.

15. adiecta] Gröslotius, etsi vulgatum ferri posse fatetur, mavult tamen adacta, cui coniecturae favet

dativus corpori, quod verbum aptius huic quam illi. ERN.

18. conscientia] videtur conscientiam legendum Acidalio. recte, ut opinor. non enim in illis est proprie confessio. Plutarchus ἐμολογῶν κοινῶς γεγόνεαι τῆς συνωμοσίας; quod valde firmat hanc correctionem. ERN.

22. Caro] sic G, at BM^a et edd ante Rhenanum Cario. ERN.

in utrumque latus trans.] suspicor praepositionem non esse a Tacito. Liv. 21 7: adversum femur tragula graviter ictus. auctor Africani belli c. 78: pilo per cassidem caput ictus. idem 85: Rufus brachium gladio percussus. Suetonius Aug. 20: crus et utrumque brachium consauciatus. GRON. sic visum et Heinso. verum est. ERN.

centurio is praetoriae cohortis, a Galba custodiae Pisonis additus, stricto pugione occurrens armatis et scelus exprobrans, ac modo manu modo voce vertendo in se percussores, quamquam vulnerato Pisoni effugium dedit. Piso in aedem Vestae pervasit, exceptusque misericordia publici servi et con-
 10 tubernio eius abditus, non religione nec caerimoniis sed latebra imminens exitium differebat, cum advenere missu Othonis, nominatim in caedem eius ardentes, Sulpicius Florus et Britannicis cohortibus, nuper a Galba civitate donatus, et
 44 Statius Murcus speculator; a quibus protractus Piso in foribus templi trucidatur. nullam caedem Otho maiore laetitia excepisse, nullum caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse dicitur, seu tum primum levata omni sollicitudine mens vacare gaudio coeperat, seu recordatio maiestatis in Galba,

1. *centurio is praetoriae cohortis ad Galbae custodiam a Pione additus*: aliter concepta lectio in F codice: *centurio is praetoriae ac Galbae custodiae a Pione additus*, quae utraque tamen parum mihi certa, quid enim? a Pione custos hic Galbae appositus? quomodo potuit aut debuit? cum Galbae sane, ut principi, legitimi sui custodes et stipatores fuerint. denique unde ea auctoritas Pisoni? Tacitum etiam ipsum lege: videbis clare Sempronium hunc non Galbae tutorem, sed Pisonis fuisse; cui quamvis vulnerato effugium etiam praebuit. igitur inclinabam ut legerem: *centurio is praetorii, a Galba custodiae Pisonis additus*, ut in illo motu rerum Galba de Pione anxius addiderit ei custodem centurionem. hoc probabile. sustinet me tamen a pleno adsensu Dio et Plutarchus, qui ita narrant ut Sempronius Galbam defenderit, non Pisonem. si eos sequimur, tum mentem verborum Taciti faciam, ut hic Sempronius venerit in cohortes praetorias promotusque sit beneficio Pisonis, atque ita additus insertusque custodiae. vix tamen est ut Taciti narratio cum Graecis iis non pugnet. certe nec Suetonius opem quemquam tulisse Galbae refert. Lips. recepit Pichena cum sequentibus, ob M^a lectionem

non longe abhorrentem, a Galba custodi et a Pisonis additus [immo a Galbae custodiae a Pisonis additus], ed pr ac Galbae custodiae a Pione. BG et edd veteres omnes, ut ab initio indicatum, Acidalii correctio Pisoni non contemnenda: sed non propterea ad custodiam necessarium: nam custodiae idem significat. ERN.

2. *armatis*: sic edidit Rhenanus (e B), cum ante esset *armatus*. G *armatis*, ed pr *armis*, mox bene idem (e B) cum pro tum. sed sic iam ed pr; quae etiam *advenirent* pro *advenere*. male contra *iusu* pro *missu*, quod recte restituit Pichena: sic GM et edd ante Rhenanum, et sic saepe loquitur in tali re Tacitus. ERN.

11. *trucidatus* M^a.

13. *vagare*] repertum in optimo V (et BM^a) non spreui, quoniam passim veteres ita locutos sciebam, vox autem apta ad habitum explicandum mentis gaudio diffusae et velut nantis. Lips. *vacare* recte restituit Freinsheimius, quod omnes ante Lipsium edd, etiam scripti alii habent, solita autem librariis haec confusio (v. Drak. ad Liv. 5 8, 27 16), forte etiam hac de causa, quod media aetate *vagare* pro *vacare* dicebatur; unde *clerici vagantes*, pro *vacantes*;

amicitiae in Tito Vinio quamvis immitem animum imagine
tristi confuderat: Pisonis ut inimici et aemuli caede laetari
ius fasque credebatur. praefixa contis capita gestabantur, inter
signa cohortium, iuxta aquilam legionis, certatim ostentanti-
bus cruentas manus qui occiderant, qui interfuerant, qui vere
qui falso ut pulchrum et memorabile facinus iactabant. plu-
res quam centum et viginti libellos praemia exposcentium ob
aliquam notabilem illa die operam Vitellius postea invenit;
omnesque conquiri et interfici iussit, non honore Galbae, sed
10 tradito principibus more, munimentum ad praesens, in poste-
rum ultionem.

in Concilio Vormatiensi apud DuCangium, et alibi. in cod. Theod. l. 49. de Decurion. praepositi pacis pro pagis, ut vidit Gothofredus. sic Ann. 3. 72 arguerat pro arcuerat. ERN.

3. G non habet *gestabantur*, sed in margine additum a manu secunda *gestantur*, quod est in ed. pr. abest et ab O, et potest commodè abesse. ERN.

5. *quive vere quive falso*] Franciscus Modius me monet in Romano codice legi *qui vere, qui falso*. quod idem etiam scriptus Covarruviae liber habebat. LIPS. item ed. pr. recepit Pichena, recte: est enim elegantius et Taciti consuetudini congruens. *quive* tamen BGM, [M^a quidem non nisi ante *vere*.] unde nata sit syllaba, me tacente appareat. ERN.

7. *praemium* ABM^a.

10. *tradito principibus more*] diu in hoc loco mei atque alieni fluctus. nunc sisto in emendatione mea ultima, vera, etsi quidam renitentur. sed neque omnium est veram criticam approbare: quid exercere? de re, ita lego. *tradito principibus more, munimentum ad praesens, in posterum ultione*. ita verba structa apte, quae alioqui non redigas sub grammaticae leges: ita sententia concinna et vera. ultio, inquam, haec tradita est principibus more, ad praesens munimentum et tutelam sui, sed quae ultio? *in posterum*: id est post ipsos, et ut successor ulciscatur. Tacitus in hac re c. 40: *fecere facinus cuius ultor est quisquis successit*. et

quo fine? ut ipsi in praesenti tutiores. ita Claudius (Suet. 11.) *centuriones et coniuratis in Caicum interemit exempli causa*. et Domitianus Epaphroditum (in eodem 14), *ut ostenderet ne bono quidem exemplo audendam patroni necem*. nimirum principes sollempniter puniendo principum interfectores se muniant et tuentur. Oedipus hoc ita pulchre apud Sophoclem, ubi ait velle se exsequi et punire Laii caedem (in Oed. tyr. v. 139): *δοτις γὰρ ἦν, ἐξείρον δ' χιανὼν τάχ' ἂν καὶ ἂν τοιαύτῃ χειρὶ τιμωρεῖν θέλοι. κείνῳ προσαρχῶν οὖν ἑμαυτὸν ὠφελεῖ*. LIPS. non memini me unquam, ex quo Taciti cum fructu tractandi fiduciam habui, hic loci haesisse. quid enim? nonne clamat auctor se dicere, Vitellium de istis supplicium sumpsisse non ut Galbae manes hac vindicta coleret, sed ut solent principes punire omnes interfectores principum, quo et ipsi in praesens sint ab insidiis huiusmodi tutiores, et successori exemplum ulciscendi, si quid ipsis contigerit, praebeant. *ad praesens, in posterum*. sic H. 4 17: *clara ea victoria in praesens, in posterum usui*. Τὰ munimentum et ultionem sunt ἐπεξηγησὶς totius illius conquiri et interfici iussit: quasi foret, interfici iussit, quo recte principes et more veteri iudicant se sibi munimentum circumdare ad praesens, in futurum parare ultorem; vel quali animadversione putant principes se comparare sibi, dum sunt, statum securio-

45 Alium crederes senatum, alium populum. ruere cuncti in castra, anteire proximos, certare cum praecurrentibus, increpare Galbam, laudare militum iudicium, exosculari Othonis manum; quantoque magis falsa erant quae fiebant, tanto plura
5 facere. nec aspernabatur singulos Otho, avidum et minacem militum animum voce voltuque temperans. Marium Celsum consulem designatum et Galbae usque in extremas res amicum fidumque ad supplicium expostulabant, industriae eius innocentiaeque quasi malis artibus infensi. caedis et praeda-
10 rum initium et optimo cuique perniciem quaeri apparebat. sed Othoni nondum auctoritas inerat ad prohibendum scelus: iubere iam poterat. ita simulatione irae, vinciri iussum et maiores poenas daturum affirmans, praesenti exitio subtrahit.
46 omnia deinde arbitrio militum acta. praetorii praefectos sibi
15 ipsi legere, Plotium Firmum e manipularibus quondam, tum

rem, si quid durius eveniat, ne desit vindex ab ipsorum exemplo doctus decessorem non inultum pati. collegeram ob genus loquendi fere omnia, quae iam alii ediderunt, neque repeti necesse est. sic et 16 17: *Annaeum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. ad rem pertinent ista. Suetonius Claudio 11: paucis e coniuratorum in Caium numero interemptis, exempli simul caussa, et quod suam quoque necem depoposuisse cognoverat. Dio 47 18 de triumphis: αὐτὸς γὰρ τῆς μοναρχίας ἐπιμένοντι καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπιγόμενοι, τοὺς τε σφαγῆας αὐτοῦ (τοῦ Καίσαρος) τοὺς λοιποὺς ὁρῶν μετήσαν (quare? non profecto honore Caesaris, ut Vitellius non honore Galbae, sed) ὥς καὶ ἐκ τούτου τὴν τε ἀδειαν σφίσι καὶ ἐποιοῦν καὶ τὴν ἀσφάλειαν πρόρωθον προπαρασκευάσαντες (hoc utique munimentum ad praesens), καὶ πάντ' ὅσα (hoc pro illo in posterum ultionem, etsi melioris omnis et latius pateat) ἐς τιμὴν αὐτῶν ἔφερε, προθύμως ἐπραττον, ἐς ὑποδοχὴν τοῦ καὶ αὐτοὶ ποτε ὁμοίως ἀξιοθῆναι. Notabile quoque in hanc rem quod Zonaras narrat in imperio Theophili 15 25. pater huius Michael Balbus Leonem Ar-*

menium conspiratione sustulerat regnumque invaserat, filius αὐταρχήσας πρῶτον ἐποίησατο ἔργον τὴν κόλασιν τῶν τῷ πατρὶ αὐτοῦ συναρκαμένων εἰς τὸ τῆς βασιλείας τυχεῖν καὶ ἀνελόντων τὸν Λέοντα. Gron. recto Gronovius, quem et vide Obs. 4 p. 272; idemque indicavere Berneggerus ad Suet. Titum c. 6, Freinsheimius et alii. ultima intelligenda: ut esset munimentum etc. Lipsiana nota in ed ultima in brevius contracta, sed maiori fiducia significatione. ERN.

3. exosculari] et osculari B.

8. ad deest M^a.

12. iubere iam poterat] haec verba aberant a B, nec sunt in G. sed efficiunt sententiam nimis pulchram quam ut non sint a Tacito. ERN. B desunt haec ad — poterat, et mox ante incolumi coniunctio.

simulatione irae] Seneca explicat, qui callide hoc ad primam magnamque iram adhibendum suadet. de ira 3 39: quem non audet lenire, fallit. simulabit, inquit, iram, ut tamquam adiutor et doloris comes plus auctoritatis in consiliis habeat; moras nectet, et dum maiorem quaerit poenam, praesentem differet. ipsa haec nostra sunt, et moniti illius clarum hic exemplum. LIPS.

vigilibus praepositum et incolumi adhuc Galba partes Othonis secutum. adiungitur Licinius Proculus, intima familiaritate Othonis, suspectus consilia eius fovisse. urbi Flavium Sabinum praefecere, iudicium Neronis secuti, sub quo eandem curam obtinuerat, plerisque Vespasianum fratrem in eo respicientibus. flagitatum ut vacationes praestari centurionibus solitae remitterentur. namque gregarius miles ut tributum annuum pendebat. quarta pars manipuli sparsa per commeatus aut in ipsis castris vaga, dum mercedem centurioni exsolveret, neque modum oneris quisquam neque genus quaestus pensi habebat. per latrocinia et raptus aut servilibus ministeriis militare otium redimebant. tum locupletissimus quisque miles labore ac saevitia fatigari, donec vacationem emeret. ubi sumptibus exhaustus socordia insuper elanguerat, inops pro locuplete et iners pro strenuo in manipulum redibat; ac rursus alius atque alius, eadem egestate ac licentia corrupti, ad seditiones et discordias et ad extremum bella civilia ruebant: sed Otho ne volgi largitione centurionum animos averteret, fiscum suum vacationes annuas exso-

3. suspecta M^a.

6. vacationes] de his militarium operum vacationibus Iustinus capiendus fuit 37 4: hieme deinde immipiente non in convivio sed in campo, non in vacationibus sed in exercitationibus, nec inter sodales sed inter aequales aut equo aut cursu aut viribus contendebat. nec acutissimum Palmerium audire amicus meus debuit, vacationes substituentem et invitationes interpretantem. imo vero has militares vacationes intelligit, et recte proprieque exercitationibus opponit. Tacitus A. 117 vacationes munerum appellat. et iisdem verbis Quinctilianus pro Milite c. 6: transeo oblatam nolenti munus vacationem, et blandius quam militiae disciplina postulat, adulatum militi tributum; imperatas asperrimas expeditiones, ut remitterentur. talem vacationem et Livius intellexit 7 7, de cohortibus Hernicorum: immunes quoque operum militarium erant, ut in unum pugnae laborem reservati plus quam pro vi-

rili parte aditendum scirent. Lips. sunt autem pretia vacationum pecunia, qua vacationes munerum redimerentur, ut verba praestari et remitterentur docent. ERN.

8. pendebat. pars] libris veteribus vox inseritur, pendebat quarta pars. numquid pendebat quartam? ut velit in hoc tributum quartam stipendii partem erogata? an magis Pichenam audimus? quarta pars manipuli sparsa per commeatus. audio, audio, et nihil melius veriusve. Lips. recepit bene Freinshemius. nam sic AM^a, G a manu secunda, ed pr. ERN. M^a non manipuli sparsa, sed manipulis. pars.

14. miser elanguerat] mallem misere pro miser; aut cum Pichena (e M^a) insuper. Lips. G miser, ed pr socordia elanguerat. mox seditiones e M^a IGronovius. sic et ed pr. vulgo seditionem. ERN.

19. fiscum suum] secutus sum IGronovium, qui sic primus edidit e M^a, in quo est et fiscum suum, ut in AR et ed pr, cum ceteri scripti et edd

lurum promisit, rem haud dubie utilem, et a bonis postea principibus perpetuitate disciplinae firmatam. Laco praefectus, tanquam in insulam seponeretur, ab evocato, quem ad caedem eius Otho praemiserat, confossus; in Marcianum Icelum ut in libertinum palam animadversum.

47 Exacto per scelera die novissimum malorum fuit laetitia. vocat senatum praetor urbanus; certant adulationibus ceteri magistratus. accurrunt patres; decernitur Othoni tribunicia potestas et nomen Augusti et omnes principum honores, ad
10 nitentibus cunctis abolere convicia ac probra, quae promisce iacta haesisse animo eius nemo sensit. omisisset offensas an distulisset, brevitate imperii in incerto fuit. Otho, cruento adhuc foro, per stragem iacentium in Capitolium atque inde in palatium vectus concedi corpora sepulturae cremarique
15 permisit. Pisonem Verania uxor ac frater Scribonianus, Ti-

habeant ex *fisco suo*. et unde natum sit, in promptu est. sed mihi et pronomen *suum* vel *suo* suspectum. An enim alius *fiscus* quam Caesaris? et semper alibi, apud bonos scriptores, quantum memini, absolute dicitur, ut infra c. 58: *vacationes centurionibus ex fisco numerat*. et potuit facile pronomen hoc nasci e *fisco* vel *fiscum*, praesertim cum etiam *fisci* verbum scriberent vitiose, velut in G *physico*, in quo ultimae duae syllabae prope nil differunt a *suo*. post correxi *libertinum* pro *libertum*. nam conditio hominis exprimitur, in qua *libertinus* dicitur, non *libertus*; quod non sensit Broterius. ERN.

3. *tanquam — seponeretur*] sensus est, simulatum et divulgatum est eum in insulam seponi, sed clam ab evocato confossus: nam opponitur *palam animadversum*. An excidit *clam* ante *tanquam*? sed id Tacitus brevitatibus studio potuit omittere. ERN.

5. *libertum* M^a.

7. *vocat senatum praetor urbanus*] uterque enim consul caesus erat, ut bene monet Savillius, qui laudat et Cic. ad fam. 10 12: *placuit nobis ut statim ad Cornutum praetorem urbanum literas deferremus*;

TACITUS. II.

qui, quod *co*ss. *aberant*, *consulare munus sustinebat more maiorum*. sed multa apud Livium exempla. mox occurrunt O, quod placebat Gronovio. utrumque rectum. sed vulgatum plures et meliores libri. ERN.

11. G in *textu exisse*, in margine, sed eadem manu, *haesisse*. ante pro *iacta* ed pr vitiose *acta*. ERN.

omisisset offensas an distulisset] sic GM^a et edd ante Rhenanum, qui e B edidit *omisisset tot offensas an distulisset*. priscum restituit Pichena. [*omisisset aut fensas* M^a] mox *stragem* dedi ex ed pr pro *strages*. consentiunt mss duo apud Broterium, qui idem dedit. ERN.

13. *strages* B.

15. *Verania*] Plutarchum hinc emendamus in eadem ista re, Galba 28: *τὴν δὲ Πείσωρος (πεγαλὴν) ἢ γυνὴ ἔλαβεν οὐ ζωνίου δεηθεῖσα*, et scribamus *Οὐερανία δεηθεῖσα*, ut interpretes aliquando nubecula ista liberentur. nam Verania est; quae precibus caput mariti abstulit. de hac Plinius ep. 2 20: *Verania Pisonis graviter iacebat, Pisonis dico illius quem Galba adoptavit*. LIPS. dedit decem millia ns, auctore Plutarcho. verbum componendi de sepeliendis usitatum iam ab aliis passim illustratum est. sic

tum Vinium Crispina filia composuere, quaesitis redemptis-
 48 que capitibus, quae venalia interfectores servaverant. Piso
 unum et tricesimum aetatis annum explebat, fama meliore
 quam fortuna. fratres eius Magnum Claudius, Crassum Nero
 5 interfecerant. ipse diu exsul, quadriduo Caesar, properata ado-
 ptione ad hoc tantum maiori fratri praelatus est, ut prior oc-
 cideretur. Titus Vinium septem et quinquaginta annos variis
 moribus egit. pater illi praetoria familia, maternus avus e
 proscriptis. prima militia infamis legatum Calvisium Sabinum
 10 habuerat, cuius uxor mala cupidine visendi situm castrorum,
 per noctem militari habitu ingressa, cum vigilias et cetera
 militiae munia eadem lascivia temerasset, in ipsis principiiis

etiam dixit Horatius Sat. 2 3 110.
 ERN.

3. *explebat*] temporum ratio
 postulat *explerat*, et sic Tacitus vi-
 detur scripsisse. de mortuo enim
 sermo est. ERN.

4. *Crassum Nero*] atqui Seneca
 in Menippea etiam Crassum videtur
 adserere a Claudio interfectum. *occi-*
dit, inquit, *in una domo Crassum, Ma-*
gnum, Scriboniam, Assarionem, no-
biles tamen: Crassum vero tam fa-
tuum ut regnare posset. De Crasso a
 Nerone interfecto etiam Plinius ep.
 1 5. LIPS. Sed alius ille ab eo quem
 Claudius interfecit. v. ad c. 14. *in-*
terfecerant, quod e M^a dedit Piche-
 na, pro *interfecerat*, etiam G a manu
 prima, mox *ad hoc* ms idem et B, ed pr,
 Rhenanus, sqq mediae *adhaec*, male.
 ERN.

7. sic, LVII ABMF et ed pr. recte
 recepere Ryckius et Gronovius. vide
 Ryckium, ceteri libri XLVII. sed
 numerus exprimendus *septem et quin-*
quaginta. ERN.

8. *e praetoria vulgo*. omittunt
 praepositionem BM^a.

maternus avus] ego censui-
 sem paternum. nam reperio in Dio-
 ne 47 7 TVinium proscriptum a
 Triumviris, et mira fide atque astu
 ab uxore Tanusia servatum. Fieri
 autem potest ut huius avi etsi mater-
 ni nomen sumpserit, testamento an
 adoptione. LIPS.

10. *cuius uxor*] historiola haec

apud Dionem, in rebus Caii, 59 18:
Καλονίσιος δὲ Σαβίρος ἐν τε τοῖς
πρώτοις τῆς βουλῆς ὧν, καὶ τότε
ἐκ τῆς ἐν τῇ Παννονίᾳ ἀρχῆς
ἀφιγμένος, ἣ τε γυνὴ αὐτοῦ Κορ-
νηλία γραφεύς τε ἐφροδύσσασα καὶ
τὸς στρατιωτῶν ἀσχοῦντας ἰδοῦ-
σα αἰτίαν ἔσχεν) οὐχ ὑπέμειναν
τὴν χρεῖαν, ἀλλ' ἐαυτοὺς προανά-
λωσαν. LIPS. De Calvisio v. et Sen.
 ep. 27. *habuerat* i. e. sub eo milita-
 verat.

12. *tentasset*] Reginus (B) codex
temperasset, ex quo Rhenanus *tempe-*
rasset. LIPS. ceteri omnes scripti
 et editi *temperasset*. Rhenani conie-
 cturam recepit Freinshemius. alii
tentasset edidere. illud defendit
 Heinsius ad Vell. 2 60, ubi de con-
 fusione horum verborum vide. ERN.

in ipsis principiiis] Plutarchus
 expressit, Galba 12: *καὶ διέφθει-*
ρον ἐν τοῖς ἀρχαίοις, ἃ ποικιλία
Ρωμαῖοι καλοῦσι. principia au-
 tem sacra, quia in iis aquilae et si-
 gna, i. e. dii militares. Sententiam
 ex eadem re Quinctilianus petiit,
 pro milite c. 2: *sed neque hoc Mars*
parens, nec signa militaria aquilae-
que victrices sinant, ut tua quoque
sententia quisquam vir, et Romanus
et miles, nimium pudicus sit, apud
quem ante principia agendum est.
 haec principia Statius, etsi in re
 Graeca, circumscribit Theb. 10 176:
Ventum ad conciliū penetrare do-

stuprum ausa; et criminis huius reus Titus Vinus arguebatur. igitur iussu Gai Caesaris oneratus catenis, mox mutatione temporum dimissus, cursu honorum inoffenso legioni post praeturam praepositus probatusque, servili deinceps pro-
 5 bro respersus est tanquam scyphum aureum in convivio Claudii furatus; et Claudius postera die soli omnium Vinio fictilibus ministrari iussit. sed Vinus proconsulatu Galliam Narbonensem severe integreque rexit. mox Galbae amicitia in abruptum tractus, audax, callidus, promptus et, prout animus
 10 intendisset, praeus aut industrius, eadem vi. testamentum Titi Vinii magnitudine opum irritum; Pisonis supremam
 49 voluntatem paupertas firmavit. Galbae corpus diu neglectum et licentia tenebrarum plurimis ludibrijs vexatum dispensator Argius, e prioribus servis, humili sepultura in privatis eius
 15 hortis contextit. caput per lixas calonesque suffixum laceratumque, ante Patrolii tumulum (libertus is Neronis punitus a Galba fuerat) postera demum die repertum et cremato iam corpori admixtum est. hunc exitum habuit Servius Galba, tribus et septuaginta annis quinque principes prospera fortuna
 20 emensus, et alieno imperio felicior quam suo. vetus in familia nobilitas, magnae opes: ipsi medium ingenium, magis ex-

munique verendam Signorum. LIPS. ceterum contextus videtur postulare *passa*. nam *stuprum* est facientis; id inferi, audet mas, patitur femina; estque de Vinii crimine sermo potius quam feminae; et sic etiam videtur legisse Plutarchus. vulgatum intelligendum: stuprum pati ausa. et obicitur interdum etiam feminis stuprum. Perizonius porro de Praetor. p. 57 s. non ad sanctitatem loci dicta refert, quam ad frequentiam hominum, quae ibi esset; unde magnitudo impudentiae intelligatur. enimvero res nocturna facta est, et criminis verbum Lipsio potius faveat. ERN.

9. *callidus*] IGronovius e BMA edidit *calidus*. *calidus* et *audax* sane et apud Livium iunguntur, 35 32, ubi v. Dukerum et Gronovium; permiscerenturque saepe *calidus* et *callidus*. sed vulgatum servavi, quia omnes alii libri habent *callidus*. et *audax* atque *callidus* bene iungun-

tur, quia non omnes audaces iidem callidi, nec omnes callidi statim audaces; denique et aliis locis duplicationem literarum in illo codice negligi vidimus. ERN. etiam c. 51 *calide*;

14. *prioribus*] sic omnes scripti et editi, recte, ut opinor; nec cum Faerno et Savillio corrigendum *prioribus* (ut A. 4 10). servi sane primores dispensatores: sed tum non amplius servus erat Argius, verum libertus, ut Plutarchus 28 vocat; nisi improprie servum vocavit. vidimus sane servitia etiam libertos vocari, sed contumeliae causa, non in narratione historica. *prioribus* *servi* sunt qui ante imperium fuerunt. ERN.

15. *caput*] ed pr *caput eius*, additumque est *eius* in G a manu secunda. videtur repetitum e prioribus; nisi forte prius *eius* potius delendum. ERN.

21. *magnis extra vicia* MA.

tra vitia quam cum virtutibus. famae nec incuriosus nec venditor. pecuniae alienae non appetens, suae parcus, publicae avarus. amicorum libertorumque, ubi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens, si mali forent, usque ad culpam ignarus. sed claritas natalium et metus temporum obtentui, ut quod segnitia erat, sapientia vocaretur. dum vigebat aetas, militari laude apud Germanias floruit. pro consule Africam moderate, iam senior citeriorem Hispaniam pari iustitia continuit, maior privato visus, dum privatus fuit, et
10 omnium consensu capax imperii, nisi imperasset.

50 Trepidam urbem, ac simul atrocitatem recentis sceleris, simul veteres Othonis mores paventem, novus insuper de Vitellio nuntius exterruit, ante caedem Galbae suppressus, ut tantum superioris Germaniae exercitum descivisse crederetur.
15 tum duos omnium mortalium impudicitia ignavia luxuria deterrimos velut ad perdendum imperium fataliter electos non senatus modo et eques, quis aliqua pars et cura rei publicae, sed vulgus quoque palam maerere. nec iam recentia saevae pacis exempla, sed repetita bellorum civilium memoria captam totiens suis exercitibus urbem, vastitatem Italiae,
20 direptiones provinciarum, Pharsaliam Philippos et Perusiam ac Mutinam, nota publicarum cladum nomina, loquebantur. prope eversum orbem etiam cum de principatu inter bonos certaretur. sed mansisse Gaio Iulio, mansisse Caesare Augusto victore imperium; mansuram fuisse sub Pompeio Brutoque rem publicam. nunc pro Othone an pro Vitellio in templa ituros? utrasque impias preces, utraque detestanda vota, inter duos quorum bello solum id scires, deteriorem fore qui vicisset. erant qui Vespasianum et arma Orientis

1. *vendicator* B.

5. *obtentui*] a Rheno est (e B). libri scripti *obtinuit*; quod verius hic puto. LIPS. sed et AM^a *obtentui*. G edd ante Rhenum *obtinuit*; quod si verum esset, requiretur *claritate* et *metu*. mox ex eodem Ma et B cum Gronovio dedi *Proconsule*. ERN.

16. *perdendum*] ita libri flagitant, ita sententia. Beatus tamen, nos,

inquit, *partiendum*, emendavimus (e B). LIPS. Heinsius volebat *electos* ad Vell. 2 12: non enim electos a senatu populoque fuisse. non sane ab his, sed a fato. ERN.

20. *totiens*] *quotiens* B.

civibus] praefero quod in scriptis, *exercitibus*. LIPS. recepit Pichena. sic et GM^a et edd omnes ante Rhenum. ERN.

26. *in templo* M^a.

augurarentur. et ut potior utroque Vespasianus, ita bellum aliud atque alias clades horrebant. et ambigua de Vespasiano fama; solusque omnium ante se principum in melius mutatus est.

- 51 Nunc initia causasque motus Vitelliani expediam. caeso cum omnibus copiis Iulio Vindice, ferox praeda gloriaque exercitus, ut cui sine labore ac periculo ditissimi belli victoria evenisset, expeditionem quam otium, praemia quam stipendia malebat. diu infructuosam et asperam militiam toleraverant ingenio loci caelique et severitate disciplinae, quam in pace inexorabilem discordiae civium resolvunt, paratis utrinque corruptoribus et perfidia impunita. viri, arma, equi ad usum et ad decus supererant. sed ante bellum centurias tantum suas turmasque noverant; exercitus finibus provinciarum discernebantur. tum adversus Vindicem contractae legiones, seque et Gallias expertae, quaerere rursus arma novasque dis-

2. atque] et B.

3. in melius mutatus] imitatus hoc palam Ansonius, de eodem Vespasiano: olim qui dubiam privato in tempore famam, par [vel rarum] aliis, princeps transtulit in melius. Suetonium vide. LIPS.

8. expeditionem et aciem] non temere mutem, et elicio sententiam etiam ex hac scriptura. tamen haud paullo clarior antithesis videatur, si legas expeditionem quam otium. LIPS. recte sane. sed scriptores in talibus non sunt semper satis diligentes, in primisque noster, ut alibi vidimus. ERN.

praemia] Boethornius praedam malebat, quod ante esset praeda ferox exercitus. sed praemia de praeda dici, ut suspicabatur Acidalius, docet Gronov. ad Liv. ep. 89. (sic et A. 1 16. inde et praemiari Suet. Tit. 7. praemiatore, nocturni praedones ap. Non. 2 629.) praedam venatorum poetae quam saepe praemia vocant? sed hodie res nota. potest vero Tacitus respexisse non modo ad praedam, sed etiam alia praemia, quae victoribus darentur, quorumque crebra apud veteres mentio. Rutgersius Lect. Venus. p. 415

praedia; quod sane convenit praecedentibus et sententiae, sed non est necesse. praemia sunt belli et praediorum, stipendia etiam in pace solvantur. ERN.

9. diuque — toleraverat] ABMa et ed pr diu — toleraverant, quod probat IGronovius. ceteri libri omnes vulgatum habent; nec id est a libidine Beroaldi, ut IGronovius dicit. idque et ipse servavi, quia praecedat malebat. ERN.

12. ad usum et ad decus] i. e. arma, equi iis suppetebant, non ad necessitatem modo sed et ornatum. tale est quod iisdem infra tribuit, baltheos et falcas insigniaque armorum argento decora. tamen libri quidam dedecus; ex quibus alii scribendum ad abusum et ad dedecus censuerunt, ut mea mens est, procul a Taciti mente, et quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano. LIPS. decus AGMa et edd omnes. ERN. dedecus in M repperit Fnrria.

15. confractae BM^a, Puteolanus, Alciatus.

seque et Gallias expertae i. e. cum usu didicissent se esse fortiores Gallis, quos vicissent, novum

cordias; nec socios, ut olim, sed hostes et victos vocabant. nec deerat pars Galliarum, quae Rhenum accolit, easdem partes secuta, ac tum acerrima instigatrix adversus Galbianos: hoc enim nomen fastidito Vindice indiderant. igitur Sequanis Aeduisque ac deinde, prout opulentia civitatibus erat, infensi, expugnationes urbium, populationes agrorum, raptus penatium hauserunt animo, super avaritiam et adrogantiam, praecipua validiorum vitia, contumacia Gallorum irritati, qui remissam sibi a Galba quartam tributorum partem et publice
 10 donatos in ignominiam exercitus iactabant. accessit callide volgatum, temere creditum, decumari legiones et promptissimum quemque centurionum dimitti. undique atroces nuntii, sinistra ex urbe fama; infensa Lugdunensis colonia et, pertinaci pro Nerone fide, fecunda rumoribus. sed plurima
 15 ad fingendum credendumque materies in ipsis castris, odio,
 52 metu, et ubi vires suas respexerant, securitate. sub ipsas superioris anni calendas Decembres Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingressus, hiberna legionum cum cura adiecit. redditus plerisque ordines, remissa ignominia, adlevatae
 20 notae, plura ambitione, quaedam iudicio, in quibus sordem et avaritiam Fonteii Capitonis adimendis assignandisque mili-

cum ipsis bellum certa victoriae spe optabant. ERN.

2. quae Rhenum] qua herenum M^a.

4. hoc enim nomen] ita solita plebs mutare per fastidium et innovare haec contumeliae nomina. At Dionysio Gothofredo IC legendum videbatur *fatis dato Vindice*. LIPS.

7. super e M^a edidit Pichena Ryckius et Gronovius. Ceteri scripti et editi omnes secundum; quod servassem propter istum consensum librorum, ni latinitas magis super quam secundum postulare. nam secundum non est praeter, quod hic desideratur, sed post. Ann. 13 18: super ingentem avaritiam undique pecunias, quasi in subsidium, corripiens; et aliis locis, quorum magnam copiam Index exhibet. Suet. Oth. 5: instigante, super animi dolorem, etiam magnitudine aeris alieni, qui locus huic est simillimus. ERN.

9. publice donatos] agris quos Galba Treviris eripuerat, aliisque: et damno finium perculerat, ut infra dicit c. 53. LIPS.

14. pertinaci pro N. fide] ob beneficium, de quo An. 16 13; unde etiam infensa erat Galbae, et rumores sinistros fingeat, alebat. ERN. facunda M^a.

17. superioris] prioris B.

20. sordem] usitatus erat *sordes*: vide v. c. infra c. 60, ut recte notat Acidalius. atque etiam alibi singularis pro plurali irrepsit, ut c. 46 *seditionem* pro *seditiones*, sed tamen et alibi singularis reperitur. Cicero Flacc. 3: nullam sordem in re familiari. idem etiam ad Att. 1 16 dixit *sordem* urbis, de plebe infima; in quo sensu etiam pluralis usitatur. *integre mutaverat* i. e. dignis reddens, indignis adimens, sine gratiae aut quaestus respectu. ERN.

tiae ordinibus integre mutaverat. nec consularis legati mensura, sed in maius omnia accipiebantur. et ut Vitellius apud severos humilis, ita comitatem bonitatemque faventes vocabant, quod sine modo, sine iudicio donaret sua, largiretur aliena; simul aviditate imperandi ipsa vitia pro virtutibus interpretabantur. multi in utroque exercitu, sicut modesti quietique, ita mali et strenui. sed profusa cupidine et insigni temeritate legati legionum, Alienus Caecina et Fabius Va-

2. et Vitellius] Rhenanus et Sallustius volunt: et ut Vitellius, s. et Vitellius ut. non video quis hic usus sit particularum comparandi. lege id comitatem, ut et Grotius scribendum notavit. Vitellius, inquit, recta aestimatione hominum gravium et disciplinae studiosorum nimis se demittebat abiiciebatque, et indignis persona sua ac prope modum vernilibus blanditiis utebatur, tota via caligatorum quemque exosculans; perque stabula ac diversoria mulionibus et viatoribus praeter modum comis, ut mane singulos, iamne ientassent, sciscitaretur, seque fecisse ructu ostentaret teste Suetonio 7, id, inquit, hanc vilitatem sui illi comitalem vocabant, quemadmodum etiam bonitatem appellabant, quod sine modo, sine iudicio donaret sua, largiretur aliena, neque enim bonitatis vocabulum etiam pertinet ad humilitatem excusandam, ut viri docti accepisse videntur. nempe bonitas est ei liberalitas vel munificentia, quemadmodum alibi malitiam dicit pro avaritia, ut A. 13 30 et 15 21. Plutarchus pro utroque dicit *χορηγία καὶ μεγαλοπρόθυμη*. Gron. Omnes libri vulgatum habent, nisi quod A ut habet, sed a manu secunda. Grotium et Gronovium sequor; etsi sentio aliquid vel sic duri relinqui, quod tamen in tali scriptore ferendum. ERN. Rhenanum sequor et Boeckhium.

5. simul aviditate imperandi i. e. atque etiam cupientes nimis imperatorem habere Vitellium, ut recte interpretantur Pichena et Gronovius, non enim aviditas imperandi in Vitellio, ut patet c. 53 initio. ver-

bum imperandi passive etiam aliis dictum bonis scriptoribus. Cicero ep. 9 25: ades ad imperandum h. e. ut tibi imperetur. itaque male Ryckius in textu posuit impetrandi e conjectura IF Gronovii, quam ipsi postea displicuisse patet ex eo quod non edidit eam h. l. simul refertur ad faventes, favore quodam in Vitellium comitatem et bonitatem ei tribuebant, et praeterea cupiditate imperii Vitelliani etc. ERN.

6. modesti] Colerus corrigi volebat immodesti, ut opponerentur quietis. immo mali et strenui opponuntur modestis et quietis. in G strenui est a secunda manu. quid ante ibi fuerit, adsequi non licuit. strenuus est *δραστήριος*, promptus ad quidvis audendum; neque semper bonam in partem dicitur. mox sed male in et mutavit Rhenanus, bene restituit Pichena. Est transitus ab universo s. toto ad partem vel singulos; in quo semper sed dicitur. ERN.

8. Alienus] mihi, imo libris debetur verum hoc Caecinae nomen. nam illi constanter Alienum scribant. etiam in Dionis Epitoma semper *Αλιένος*. Romanum vero id nomen; et nummi exstant, c. caesar. imp. cos. iter. alienus procos. nominat et quemdam Alienum Cicero Div. in Verrem 15. Vulgatis tamen Taciti libris hic ACaecina dicitur; et Fastis, quos eruditi viri concinnarunt, A. Licinius, unde emerint, miror. Lips. ACecina G et edd inde a Puteolano usque ad Lipsium, idque defendebat Ursinus. at ABMa et ed pr Alienus, idque verum est. nec spernam Ryckii coniecturam, totum nomen esse A. Alienus Caecina ex Suet.

lens; e quibus Valens infensus Galbae tanquam detectam a se Verginii cunctationem, oppressa Capitonis consilia ingratulisset, instigare Vitellium, ardorem militum ostentans. ipsum celebri ubique fama, nullam in Flacco Hordeonio moram; 5 affore Britanniam, secutura Germanorum auxilia; male fidas provincias, precarium seni imperium et brevi transiturum. panderet modo sinum et venienti Fortunae occurreret. merito dubitasse Verginium equestri familia, ignoto patre, imparem, si recepisset imperium, tutum, si recusasset. Vitellio 10 tres patris consulatus, censuram, collegium Caesaris et imponere iampridem imperatoris dignationem et auferre privati 53 securitatem. quatiebatur his segne ingenium, ut concupisceret magis quam ut speraret. at in superiore Germania Caecina decora iuventa, corpore ingens, animi immodicus, scito 15 sermone, erecto incessu studia militum illexerat. hunc iuvenem Galba, quaestorem in Baetica, impigre in partes suas transgressum legioni praeposuit; mox compertum publicam pecuniam avertisse, ut peculatorem flagitari iussit. Caecina

Tit. 6, ubi *ACaecina* vocatur. *AAllienus* alius pluribus locis apud Ciceronem occurrit, Trebonii primum legatus, deinde Dolabellae, praetor Lentulo et Marcello coss. loca vide in Clave Cicer. scribitur in libris Cic. fere per duplex 7. occurrunt etiam *Haliēni*, qui et ipsi *Alieni*. Tusc. 4 22, ubi v. Davies; ad Q. Fr. 1 1 3. ERN. non *Fabius M^a*, sed *bis*.

1. *detectam a se*] Rhenanus (e B) correxit *detecta a se cunctatione*, offensus, ut opinor, omissione copulae, quae tamen in Tacito frequens. sed Lipsius rursus edidit priscum, cum omnibus post eum editoribus, ed pr vitiose *decretam. tulisset ingrate* est a se accepisset, sibi deberet, neque tamen praemio digno se affecisset. ERN.

3. *obtentans M^a*.

10. *collegium Caesaris*] Suet. Vit. 2: *LVitellius, imperatoris pater, cum Claudio principe duos ordinarios consulatus censuramque gessit. mox et imponere M^a*, ed pr, Pichena, seqq. at BG et ed Puteolani utraque copula

caret, quod mihi optimum videtur. in ed Beroaldi posterior accessit, casu forte, certe non e libro; quod servatum est usque ad Pichenam. simile mox: *ut speraret GMA*, Puteolanus Beroaldus Alciatus. at *ut* abest ab AB, ed pr, Rhenani, seqq. usque ad Pichenam, item ab ed Ryckii. ERN.

14. *decori M^a*.

scito] an *scito*? LIPS. sic et alii videtur, Groslotio, Acidalio etc. neque recipere dubitavi. nam *citius sermo* est in vitio, nec ac studia allicienda aptus, facile patet literam primam absorptam esse finali praecedentis. sic infra 2 5: *aptior sermone Mucianus*, aliud est *promptus sermone* H. 2 86, ne quis inde defensionem lectioni vulgatae petat. mox *illexerat*, quod e *M^a* edidit Pichena, habent etiam G, ed pr ceteraeque ante Rhenanum, in cuius editionem irrepsit (e B) *allexerat*. illud est suetum Tacito verbum. ERN.

17. *compertum*] non item male *compertu*. LIPS.

aegre passus miscere cuncta et privata volnera rei publicae malis operire statuit. nec deerant in exercitu semina discordiae, quod et bello adversus Vindicem universus affuerat, nec nisi occiso Nerone translatus in Galbain, atque in eo ipso sacramento vexillis inferioris Germaniae praeventus erat. et Treveri ac Lingones, quasque alias civitates atrocibus edictis aut damno finium Galba perculerat, hibernis legionum propius miscentur; unde seditiosa colloquia, et inter paganos corruptior miles, et in Verginium favor cuicunque alii pro-

54 futurus. miserat civitas Lingonum vetere instituto dona legionibus, dextras, hospitii insigne. legati eorum in squalorem maestitiamque compositi, per principia per contubernia modo suas iniurias modo vicinarum civitatum praemia, et ubi pronis militum auribus accipiebantur, ipsius exercitus per-

15 rricula et contumelias conquerentes accendebant animos. nec procul seditione aberant, cum Hordeonius Flaccus abire legatos, utque occultior digressus esset, nocte castris excedere iubet. inde atrox rumor, affirmantibus plerisque inter-

11. *dextras hospitii insigne*] fidei etiam et pacis. Caesaris locus est, quem correctione libens huc traxerim, de B. G. 7 50: *Aedui — tametsi dextris humeris exertis animadvertiebantur, quod insigne pacatis esse consueverat, tamen id ipsum sui fallendi causa milites ab hostibus facili existimabant.* de humeris, et quomodo exeri ii potuerint, nec capio nec legi. glossema subolet, et insitio non proba; legamque *dextris exertis*, voce *humerorum* eiecta, nisi si ea aliter conformanda. dextras quidem attolli etiam nunc pacis ac socii adventus signum habetur. LIPS.

ADD. In Caesaris loco libenter legerim *dextris nudis exertis*. Livius suadet 28 3, qui scribit opidanos quosdam, deditionem et amicitiam significantes, egressos *dextras nudas ostentantes*. Lacedaemonii etiam apud Thucydidem 4 38, circumventi ab Atheniensibus, *τὰς χεῖρας ἀνέστειλαν*, manus quatiebant, signum pacis et deditionis. in Frontino quidem lego humeros etiam exeri a militibus, sed longe alio sensu, Stratag. 2, 1 3: *cum Sertoria-*

nos milites animadvertisset magno impetu instinctos, deposcentes pugnam humerosque exercentes (lego *exserentes*) et *lanceas vibrantes*. itaque hoc magis in Caesariana correctione nostra firmamur. LIPS. dextrae hospitii insignia etiam H. 2 9 occurrunt, durior modus loquendi; et alias tesserae potius insignia hospitii, quae mittantur. sed contra librorum consensum nihil tentandum. credo cum Pichena (ad H. 2 8) fuisse figuras quasdam ex auro aut argento, forte quales in numis triumvirorum reperimus. paullo post recte Pichena *auribus pro animis* dedit e M^a. consentit G. at edd veteres omnes *animis*; quod ortum est e mox sequente verbo *animos*. ERN.

13. *suas*] in *suas* M^a. idem *vicinarum civitatum*, ubi vulgo *civitatum vicinarum*.

17. *adfirmantibus*] ed pr addit *et*; cuius vestigia etiam in G. fuit enim *rumore* vel *rumores*; sed erasit secunda manus. ita coniungenda forent et *obstringuntur legiones*. sed ab omnibus aliis edd copula abest. mox restitutum a Ryckio e

fectos, ac nisi ipsi consulerent, fore ut acerrimi militum et praesentia conquesti per tenebras et inscitiam ceterorum occiderentur. obstringuntur inter se tacito foedere legiones. adlescitur auxiliorum miles, primo suspectus tanquam circumdatis cohortibus alisque impetus in legiones pararetur, mox eadem acrius volvens, faciliore inter malos consensu ad bellum quam in pace ad concordiam. inferioris tamen Germaniae legiones sollenni calendarum Ianuariarum sacramento pro Galba adactae, multa cunctatione et raris primorum ordinum vocibus, ceteri silentio proximi cuiusque audaciam expectantes, insita mortalibus natura, propere sequi quae piget inchoare. sed ipsis legionibus inerat diversitas animorum. primani quintanique turbidi adeo ut quidam saxa in Galbae imagines iecerint: quinta decuma ac sexta decuma legiones nihil ultra fremitum et minas ausae initium erumpendi circumspectabant. at in superiori exercitu quarta ac duoetvicesima legiones, isdem hibernis tendentes, ipso calendarum Ianuariarum die dirumpunt imagines Galbae, quarta

M^a nisi ipsi, quod est et in ABG et edd ante Rhenanum, qui dedit *ni sibi*. illud melius etiam sensu. *consulere* saepe absolute dicitur sine dativo, pro prospicere, mederi malis. ERN.

2. *inscitiam*] *inscientia* B.

5 *legione* M^a.

6 *volvens*] sic ABGM^a et edd ante Rhenanum, in cuius ed irrepsit, haud dubie errore operarum, *volens*: non enim tacite hoc mutasset: idque propagatum usque ad IGronovium, qui e M^a restituit. infra c. 64 *bellumolvebat*. mox pro *tamen* edd Puteolani Beroaldi Alciati *inde*; quae verba permutantur in libris ob similitudinem compendiorum *tñ* et *in*. ERN.

11. *insita*] melius *insito*. vidi qui sequentia perverteret, *non tam propere*. vere perverteret. nam Taciti gnomo arcanæ, ut solet, veritatis est; et plebs ita facta ut rebus arduis nemo facile ducem se praebeat, comitem quivis. facit huc illud H. 2 80: *dum quaeritur locus tempusque, quodque in tali re*

difficillimum est, prima vox. LIPS. mox *pigit* M^a.

27. *in superiori*] intellige Germaniae: nam mox praecessit *inferioris Germaniae* mentio. delevimus *exercitu*, auctoribus O et G, in quo a manu secunda in margine adscriptum est. adscripserat aliquis ut intelligendum: inde venit in textum. ceterum *superior exercitus* recte dicitur c. 56. atque inde forte vitii origo. ERN.

17. *duoetvicesima*] Covarruviae scriptus codex ita passim. probamus. saepe erratum etiam infra. recte tamen integreque scriptum 3 22: *sextadecimanos duoetvicesimanosque laevum cornu complesse*. nos alibi in textu reposuimus. LIPS. vide ad c. 18. hic exhibet *duodevicesima*, et edd veteres praeter pr, quae habet *duo et vicesima*, ut BM^a. ERN.

18. *dirrumpunt* M^a. forte melius *deripiunt*. supra 1 41: *dereptam Galbae imaginem solo affixit*. Freinshemius et Acidalius. sed li-

legio promptius, duoetvicesima cunctanter, mox consensu. ac ne reverentiam imperii exuere viderentur, senatus populi que Romani oblitterata iam nomina sacramento advocabant, nullo legatorum tribunorumve pro Galba nitente, quibusdam, ut in tumultu, notabilius turbantibus. non tamen quisquam in modum concionis e suggestu locutus. neque enim erat
 56 adhuc cui imputaretur. spectator flagitii Hordeonius Flaccus consularis legatus aderat, non compescere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos ausus, sed segnis, pavidus
 10 et socordia innocens. quattuor centuriones duoetvicesimae legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, cum protegerent Galbae imagines, impetu militum abrepti vinctique. nec cuiquam ultra fides aut memoria prioris sacramento, sed quod in se-
 15 ditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuere.

Nocte quae calendas Ianuarias secuta est, in coloniam Agrippinensem aquilifer quartae legionis epulanti Vitellio nuntiat quartam et duoetvicesimam legiones, proiectis Galbae imaginibus, in senatus ac populi Romani verba iurasse.
 20 id sacramentum inane visum: occupari nutantem Fortunam et

bri omnes consentiunt. etiam alibi fractas imagines dixit. ERN.

1. *contanter*. mox consensu, ac] melius distingue: *contanter*, mox consensu. ac ne. LIPS. G *constanter* pro *cunctanter*, ut Rutgers. Lect. Venus. p. 415 corrigit: sed id natum est e scriptura solenni illius libri *contanter*. distinctio Lipsii recte recepta a Pichena. ERN.

2. *senatus* — *sacramento*] sic correximus hunc locum, in quo vulgo erat *in senatus* — — *sacramenta*. at sic legendum coniecerat IGronovius, quod in a Ma aberat. quod dedi, plane est in ed pr. paulo post e suggestu volebat Groslotius; idemque in mentem venit Ryckio. ERN.

10. *innocens*] Boxhornius inter *nocentes* corrigit. si quid mutandum, vellem *nocens*. GRON. in vulgato intellige sola: hoc nomine tantum innocens fuit, quod nihil egit contra Galbam. sed Gronoviana correctio melior. ERN.

11. *Romilius*] BG, ed pr, Puteolanus *Romulus*. c. 59 ed pr *Romilius*, ut Beroaldus. ERN.

13. *abrecti* Ma.

16. *in coloniam Agr.*] incuria operarum in ed IFGronovii hic aliquid turbavit. nam nota Pichenae hinc translata ad c. 57 init. verba *coloniam Agripp.* in qua se dicit e Ma addidisse in. hinc Ryckius negat notatam esse in collatione sua praepositionem; IGronovius confirmat contra Ryckium. sed de diversis locis loquuntur. ERN.

19. ac Ma: vulgo et.

20. *nutantem*] recte. est qui malit invitantem. LIPS. sed quid est *nutans fortuna*, quae occupetur? neque innuens neque labans, sed dubitans quo se vertat: quo sensu *nutare* dici hodie etiam lexica docent, et cui verbum *occupandi* egregie convenit. *Fortuna nutans* laudatur e Liv. 21 44. sed ibi est in bonis libris *fortuna dubitabit*; et

offerri principem placuit. missi a Vitellio ad legiones legatosque qui descivisse a Galba superiorem exercitum nuntiarent: proinde aut bellandum adversus desciscentes aut, si concordia et pax placeat, faciendum imperatorem; et minore
 57 discrimine sumi principem quam quaeri. proxima legionis primae hiberna erant, et promptissimus e legatis Fabius Valens. is die postero coloniam Agrippinensem cum equitibus legionis auxiliariorumque ingressus imperatorem Vitellium consalutavit. secutae ingenti certamine eiusdem provinciae legio-
 10 nes; et superior exercitus, speciosis senatus populique Romani nominibus relictis, tertium nonas Ianuarias Vitellio accessit. scires illum priore biduo non penes rem publicam fuisse. ardorem exercituum Agrippinenses Treveri Lingones aequabant, auxilia equos arma pecunias offerentes, ut quis-
 15 que corpore opibus ingenio validus. nec principes modo coloniarum aut castrorum, quibus praesentia ex affluenti et parta victoria magnae spes: sed manipuli quoque et gregarius miles viatica sua et balteos phalerasque, insignia armorum argento decora, loco pecuniae tradebant, instinctu et impetu et
 58 avaritia. igitur laudata militum alacritate, Vitellius ministeria principatus per libertos agi solita in equites Romanos disponit; vacationes centurionibus ex fisco numerat; saevitiam militum plerosque ad poenam exposcentium saepius approbat, partim simulatione vinculorum frustratur. Pompeius Propin-

sic editum est a Drakenborchio, ne varietate quidem ulla lectionis notata. mox aut post proinde abest ab O. ERN.

7. *postero*] AM^a et ed pr *proximo*. de equitibus legionum alio loco dictum ad Annales. ERN. mox *Agrippiniensem* Ma. idem infra *agrippinenses*.

8. *gressus* M^a.

9. *certamine*] Hispanus liber (et B) *agmine*. LIPS.

13. *treviri* M^a. et

14. *pecuniam*.

15. cur hic de *ingenio*? aut quis eius usus? nisi forte ad orandum aut impellendum. LIPS. *ingenio* etiam Acidalium et Pichenam of-

fendit. vix credo verum esse. nam si quis quaerat, quis vero corporis usus in tali re? nempe quia et ipsi operam militarem navare volebant. ERN.

principes colon. aut castr.] illi sunt Decuriones, etiam ditiores: hi signiferi, aquiliferi, Groslotius volebat *ex parta*, hoc quoque sine necessitate. ERN.

16. *ex affluenti*] graeca forma loquendi, pro affluenter. in praesens copiosi erant. mox Groslotius volebat *ex parta*, hoc quoque sine necessitate. ERN.

24. *pari simulatione*] manifestum mendum. quo enim illud *pari* referretur? tu vel meo periculo lege *partim*. saevitiae militum, inquit, saepe indulget, et ad poenam iis

quus procurator Belgicae statim interfectus. Iulium Burdonem Germanicae classis praefectum astu subtrahit. exarserat in eum iracundia exercitus, tanquam crimen ac mox insidias Fonteio Capitoni struxisset. grata erat memoria Capitonis; et apud saevientes occidere palam, ignoscere nonnisi fallendo licebat. ita in custodia habitus, et post victoriam demum, stratis iam militum odiis, dimissus est. interim, ut piaculum, obicitur centurio Crispinus, qui se sanguine Capitonis cruentaverat; eoque et postulantibus manifestior et punienti
 59 vilior fuit. Iulius deinde Civilis periculo exemptus, praepotens inter Batavos, ne supplicio eius ferox gens alienaretur. et erant in civitate Lingonum octo Batavorum cohortes, quatae decimae legionis auxilia, tum discordia temporum a legione digressae, prout inclinassent, grande momentum sociae
 15 aut adversae. Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium centuriones, de quibus supra rettulimus, occidi iussit, damnatos fidei crimine, gravissimo inter desciscentes. accessere partibus Valerius Asiaticus Belgicae provinciae legatus, quem mox Vitellius generum adscivit, et Iunius Blaesus Lugdunensis Galliae rector, cum Italica legione et ala Taurina, Lugduni tendentibus. nec in Raeticis copiis mora, quo minus
 20 statim adiungerentur. ne in Britannia quidem dubitatum. 60 praecerat Trebellius Maximus, per avaritiam ac sordes contemptus exercitui invisusque.

plerosque largitur: quosdam simulatione vinclorum subtrahit. prisca lectio suffragatur huic correctioni, quae praefert *parum*. ex quo *pari* emendasse fatetur Rhenanus. [*paro* M^a.] *partim* autem solitarium saepe poni nec geminari semper, notius est quam ut ostendam. LIPS. recepit Pichena et sic iam voluit Faernus. *pari* BG. videtur in hoc loco respecti ad factum Othonis c. 45 extr. *parum* edd ante Rhenanum. *partim* verum est. ERN.

7. restituimus in locum suum vetus *stratis*, quo nihil elegantius, idque iuvimus exemplis Obs. 3 22. GRON. nempe Freinshemius receperat *satiatis*, e coniectura. *stratis* ABG, edd omnes, praeter Freinshe-

mium, quem miror cum Rhenano in hac voce haesisse, cum nihil sit frequentius apud poetas *strato mari*, *fluctu*, forma loquendi ducta a Graecis. ERN. *statis* M^a.

8. absunt *qui se a Ma* et ed pr. IGronovio placet: *sanguine C. se cruentaverat*. vulgatum verum, et vitio librarii *qui se excidisse* puto. ERN.

14. *grande momentum*] Instini illud simile est 17 2: *ingens momentum futurus, utri parti accessisset*. Lucanus 4 819: *momentumque fuit mutatus Curio rerum*. LIPS.

19. et] ut B.

20. *Taurina*] M^a et edd veteres *Tauriana*. ERN.

scius Caelius legatus vicesimae legionis, olim discors, sed occasione civilium armorum atrocius proruperat. Trebellius seditionem et confusum ordinem disciplinae Caelio, spoliatas et inopes legiones Caelius Trebellio obiectabat, cum interim foedis legatorum certaminibus modestia exercitus corrupta, eoque discordiae ventum ut auxiliarium quoque militum conviciis proturbatus, et adgregantibus se Caelio cohortibus alisque, desertus Trebellius ad Vitellium perfugerit, quies provinciae quanquam remoto consulari mansit: rexere legati legionum, pares iure, Caelius audendo potentior.

- 61 Adjuncto Britannico exercitu, ingens viribus opibusque Vitellius duos duces, duo itinera bello destinavit. Fabius Valens adlicere vel, si abnuerent, vastare Gallias, et Cottianis Alpibus Italiam irrumpere, Caecina propiore transitu, 15 Peninis iugis degredi iussus. Valenti inferioris exercitus electi cum aquila quintae legionis et cohortibus alisque, ad quadraginta milia armatorum data; triginta milia Caecina e superiore Germania ducebat, quorum robur legio una, prima et vicesima, fuit. addita utrique Germanorum auxilia, e quibus 20 Vitellius suas quoque copias supplevit, tota mole belli 62 secuturus. mira inter exercitum imperatoremque diversitas.

2. *proruperat*] sic M^a a mann prima, G, ed pr. editi ceteri *proruperant*, tamquam ad utrumque pertineret. verbum *discors* praecedens satis indicat, de uno Coelio sermonem esse. et sic placebat etiam IGronovio. ERN.

5. *foedis*] *faedus*. M^a.

7. *proturbantibus*] priscæ editiones *proturbatus*; quas sequor. LIPS. *proturbantibus* est a Rhenano e B. *proturbatus* etiam GM^a et ed pr. mox *perfugerit*, rectius *perfugeret*. ERN.

13. *Cottianis*] G et edd pr. Puteolani *quotidianis*, vitiose. Beroaldus edidit *Cottianis*. ERN. B *Cotianis*.

15. *Peninis*] ita scribendum ubique, auctore Livio, qui negat eas Alpes sic dici quod Annibal Poenus ea transierit, sed a ingo excelsi montis, quod Penum incolae dicunt. fidem ei notae etiam nostra lingua hodie facit, qui excelsa omnia et in acutum fastigiata pennas vo-

camus sive pinnae. LIPS. Adde Cent. I ad Belg. ep. 93, et viros doctos ad Liv. 21 38. mox *degredi* recto Rhenanus dedit. V. ad A. 4 49. Adde Gronov. ad Melam 2 45. ERN. *paemis* M^a.

16. *aquila quintae*] V habet *aquilex quintae*; e quo legendum esse *aquila quintae*, aut si magis placet, *quintaedecimae*, ego censebam. LIPS. vulgatum est in BGM^a et edd omnibus, praeter pr, in qua est *aquilex*, ut in V. ERN.

18. *legio una, prima et vicesima*] distinctione locum iuvi. nec tamen nunc abnuo quin glossematum hic sit, scribendumque *una et vicesima*. (ut c. 67.) LIPS. *una, pr. et vic.* ABGM^a. Freinsheimius recepit alteram Lipsii conjecturam, illud restituit Ryckius. sed mihi tamen *una et vicesima* placet. adde ad 4 78. ERN.

instare miles, arma poscere, dum Galliae trepident, dum Hispaniae cunctentur. non obstare hiemem neque ignavae pacis moras. invadendam Italiam, occupandam urbem. nihil in discordiis civilibus festinatione tutius, ubi facto magis
 5 quam consulto opus esset. torpebat Vitellius, et fortunam principatus inertī luxu ac prodigis epulis praesumebat, medio diei temulentus et sagina gravis, cum tamen ardor et vis militum ultro ducis munia implebat, ut si adesset imperator et strennis vel ignavis spem metumque adderet. instructi inten-
 10 tique signum profectionis exposcunt. nomen Germanici Vitellio statim additum: Caesarem se appellari etiam victor prohibuit. laetum augurium Fabio Valenti exercituique, quem in bellum agebat, ipso profectionis die aquila leni meatu, prout agmen incederet, velut dux viae praevolavit; longum-
 15 que per spatium is gaudentium militum clamor, ea quies interritae alitis fuit, ut haud dubium magnae et prosperae rei
 63 omen acciperetur. et Treveros quidem, ut socios, securi adiere. Divoduri (Mediomatricorum id oppidum est) quanquam omni comitate exceptos subitus pavor terruit, raptis derepente
 20 armis ad caedem innoxiae civitatis, non ob praedam aut spo-

9. *intentique*] BG *interritique*; item edd Puteolani Beroaldi Alciati sqq. Lipsius edidit *intentique*. recte. solent enim haec duo verba iungi in hac re. ERN.

10. *nomine* — *addito*] sic ed pr, Rhenanus et B, sqq omnes. at G et edd Puteolani Beroaldi Alciati *nomen additum*; quod melius puto. estque initium novae sententiae. quia et in aliis mss apud Broterium est, *recepti* cum ipso. ERN. M^a *nom* — *addito*.

13. *agebat*] sic M^a, ed pr, Pichena et seqq. *cogebat* BG et edd ceterae. *mox leni meatu* recte edidit Pichena. mss et editi ante omnes *levi*; quae verba saepe confunduntur. ERN.

17. *nomen acciperet, et treviros* M^a.

18. *Divoduri*] sic edd pr, Rhenani, sqq. G et ceterae edd ante Rhenanum male *Dinodurium* vel *Dinodrium*. ERN.

19. *exterruit*] sic edd omnes prae-

ter IGronovium, qui e M^a edidit *terrui*, quod est et in BG. at in hac formula et hoc sensu *exterrere* est verbum legitimum. sensus enim est: subita consternatio invasit milites, ut arma raperent et caedem facere inciperent. consternatio autem et pavor non de timore, sed perturbatione quadam repentina mentis et furore accipi debent; qui cum incessit animos, *exterriti* dicuntur i. e. efferati. Virgilius non uno loco sic dixit et cum *efferus* permutavit. vide etiam Burm. ad Georg. 3 534. itaque non sustinui Gronovium imitari. mox ed pr *cupidine*; quod recte iam ex A recepit Ryckius. vulgo *cupidinem*. ERN. M^a *cupidinem et furore*.

raptis repente] M^a habet *raptisve* [immo *raptisae*]. forte *raptisque*. PICHENA. non hic locus est copulativae: sed, si non omnino incassum sunt inculcatae literae, significant *raptis derepente*. GRON.

liandi cupidine, sed furore et rabie et causis incertis, eoque
 difficilioribus remediis, donec precibus ducis mitigati ab ex-
 cidio civitatis temperavere. caesa tamen ad quattuor milia
 hominum. isque terror Gallias invasit, ut venienti mox agmini
 5 universae civitates cum magistratibus et precibus occurrerent,
 stratis per vias feminis puerisque, quaeque alia placamenta
 hostilis irae, non quidem in bello sed pro pace, tendeban-
 64 tur. nuntium de caede Galbae et imperio Othonis Fabius
 Valens in civitate Leucorum accepit. nec militum animus in
 10 gaudium aut formidinem permotus: bellumolvebat. Gallis
 cunctatio exempta, et in Othonem ac Vitellium odium par,
 ex Vitellio et metus. proxima Lingonum civitas erat, fida
 partibus. benigne excepti modestia certavere. sed brevis
 laetitia fuit cohortium intemperie, quas a legione quarta de-
 15 cima, ut supra memoravimus, digressus exercitui suo Fabius
 Valens adiunxerat. iurgia primum, mox rixa inter Batavos et

5. cum magistratibus et precibus] haec verba absunt a G, male. etiam alibi magistratus et sacerdotes occurrissse hosti traduntur. et precibus etsi tolerari posse et explicari scio, tamen mihi suspecta sunt et e superioribus huc forte tracta. nam supplicia in sequentibus insunt, nec solent in hac re commemorari; nisi aliud quid in iis latet. ERN.

6. feminis puerisque ABM^a: vulgo pueris feminisque.

placamenta irae i. e. infulae et velamenta c. 66. adde Cic. Verr. 4 50, ubi infulae et verbenae. Ovid. A. A. 2 401: vittae et lauri. verbenae s. lauri sunt velamenta. sed A et ed pr tendebant; quod non spernam, in passivo forte dixisset tenduntur, ut supra pro sectabantur editum sectantur i. e. sectari solent. ERN.

7. non quidem in bello] locus obscurus, sed illustro (si tamen sincerus). erant preces et supplicia ut in bello; neque bellum erat, sed tamen timebant hostilia, et pacem sic orabant. LRS. adde Graev. ep. ad Heins. t. 4. coll. Burm. p. 175, et Heins. ibidem p. 187. ERN.

9. leuciorum M^a.

10. primo formidine ed pr et B. eam lectionem defendere licet Taciti studio variandae orationis. in ed pr etiam in gaudio, vitiose. operae conformare hanc vocem sequenti volvere. deinde Graevius (ep. ad Heins. l. c. p. 158) corripbat permotus. bellum volebant. Heinsius autem p. 163 defendit vulgatum ex A 3 38. adde p. 494, ubi distinctionem Graevii probat, non correctionem verbi. ipse dein Graevius concedit de verbo, ceterum, ut Heinsio placebat,olvebant legendum; quod mihi quoque videtur. distinctionem quidem Graevii recipere non dubitavi. vitium ortum est ex eo quod librarii permotus pro participio habebant, quod aolvebat penderet. ERN.

14. quattuordecima M^a.

16. iurgia e conjectura edidit Freinsheimius (ut H. 2 27) quem Gronovii secuti sunt, scilicet quod exarsere non convenit iurgiis et rixae, sed cohortibus. sed Ryckius iurgia revocavit, quod omnes scripti et edd habent. neque opus est correctione, modo sic interpungatur locus ut a nobis factum est. primum

legionarios, dum his aut illis studia militum adgregantur, prope in praelium exarsere, ni Valens animadversione paucorum oblitos iam Batavos imperii admonuisset. frustra adversus Aeduos quaesita belli causa: iussi pecuniam atque arma deferre, gratuitos insuper commeatus praebuere. quod Aedui formidine, Lugdunenses gaudio fecere. sed legio Italica et ala Taurina abductae: cohortem duodevicesimam Lugduni, solitis sibi hibernis, relinqui placuit. Manlius Valens legatus Italicae legionis, quanquam bene de partibus meritis, 10 nullo apud Vitellium honore fuit. secretis eum criminationibus infamaverat Fabius ignarum et, quo incautior deciperetur, palam laudatum.

65. Veterem inter Lugdunenses Viennensesque discordiam proximum bellum accenderat. multae in vicem clades, cre- 15 brius infestiusque quam ut tantum propter Neronem Galbamque pugnaretur. et Galba reditus Lugdunensium occasione irae in fiscum verterat; multus contra in Viennenses honor.

iurgia sc. erant, nihil amplius. sed ea exarsere in rixam, qua ita irritati sunt animi ut res ad arma et vim spectaret. locus similis est ap. Liv. 10 23: *brevi altercatio* etc. ERN.

5. *deferret* M^a.

6. *gaudio*] *caussa gaudii*, quod Vitellium bello petere putabant eum, qui contra Neronem fecisset ab eoque defecisset, seque incommodis affecisset. V c. 65. ERN.

7. *cohortes XVIII Lugduni*] at tot cohortes mihi relinqui non placet. cur enim, cum undique miles conquiratur et eo ad aciem opus, in uno eoque amico oppido impositae tot cohortes? sed ait etiam vetera et solita tot cohortibus hiberna fuisse. quod falsum. unica enim dumtaxat iam olim Lugduni cohors: e Taciti A. 3 41: *Andegavos Acilius Aviola excita cohorte, quae Lugduni praesidium agitabat, coercuit.* manuscriptos igitur meos audio, et hic *cohortem decimam octavam* repono. vox etiam *Lugduni* supervacua videtur et velut interpraetamentum inserta. Lips. verum

vidit Lipsius. in M^a *cohortem XVIII Lugduni. A cohortem duodevicesimam.* ed pr *octavam decimam.* *Lugduni* porro non est in Ox. tum *sibi*, quod pro *ibi* volebat Acidalius, AGM, ed pr, Puteolanus Beroaldus Alciatus. primum in ed Rhenani reperi *ibi*; quod vitio operarum irrepsit, alias, si libri firmarent, non spernendum. v. ad c. 70. [firmat B.] *sibi* restituit Pichena. de castris Lugdunensibus v. Marcam de Primat. Lugd. p. 290 sq. ERN.

10. *cum commodius abesset.* sed pronomina talia interdum etiam abrevitatis studiosis admittuntur, ut ad Suetonium notavimus. ERN.

13. *veterem discordiam*] de qua v. Dionis Epit. 46. quem locum iam laudavit Ryckius. [*Viennensesque* omittit M^a.] mox *redditus* pro *reditus* BG et Puteolanus, quod praeferebat Danesius. male. ERN.

17. *multus c. i. Vienn. honor*] hinc factum putat Marca l. c. ut ordine civili Vienna Lugduno praepone-retur, ut in inscriptione epistolae ap. Euseb. H. E. 5 1. ERN.

unde aemulatio et invidia et uno amne discretis connexum odium. igitur Lugdunenses exstimulare singulos militum et in eversionem Viennensium impellere, obsessam ab illis coloniam suam, adiutos Vindicis conatus, conscriptas nuper legiones in praesidium Galbae referendo. et ubi causas odiorum praetenderant, magnitudinem praedae ostendebant. nec iam secreta exhortatio, sed publicae preces: irent ultores, excinderent sedem Gallici belli. cuncta illic externa et hostilia: se coloniam Romanam et partem exercitus et prospectarum adversarumque rerum socios. si fortuna contra daret, iratis ne relinquerentur. his et pluribus in eundem modum perpulerant ut ne legati quidem ac duces partium restingui posse iracundiam exercitus arbitrarentur, cum haud ignari discriminis sui Viennenses, velamenta et infulas praeferentes,

1. unde aemulatio] auctor des Antiquitez de Lyon p. 273 has causas non agnoscit, et alias affert. ERN. et uno amne discretis connexum odium] quamquam amne discreti a natura erant, tamen odiis incensi quasi tollebant fines naturae et coniungebant disiuncta. an habuit in animo locum Horatii Carm. 1 3 21? sed tamen ad meum sensum acumen sententiae non est nisi in lusu verborum. etiam *to uno* non satis concoquo. an quia uno tantum amne discreti, propterea se oderunt, velut nullo tali naturae opere seiunctos. an fuit *Rhodano?* vel *magno*. sed quid argutur? ipsi qui ista acumina captant, saepe non possent plane explicare, ut opinor, argutias suas, quae fere auditae placent, non intellectae. ERN.

5. referendo] Gruterus venustiorum fore orationem putabat, si hoc verbum abesset. credo. sed idem credo hanc vocem esse a Tacito, qui sibi in brevitate non constat, ut saepe vidimus, et in tali narratione fere gerundium tale aut participium addit. ERN.

9. se coloniam Romanam] quid ergo? non etiam Vienna inter Romanas colonias? vero pridem. vel Claudio imperatori credamus in oratione quam pro Gallis habuit: or-

natissima ecce valentissimaque colonia Viennensium quam longo iam tempore senatores huic curiae confer! sed et noster statim, de eadem: tum vetustas dignitasque coloniae valuit. equidem haud satis haec concilio. nisi si Viennenses prisci, i. e. Allobroges sive Galli, donati colonico iure, etsi militibus aut Romanis civibus non deductis; Lugdunum autem contra magnam partem Romanis familiis stetit. nam et hic externos immixtos Dio suadet 46 50. LIPS. simplicius ac forte melius Boxhornius: se vere coloniam Romanam dignos hoc nomine. nam praecesserat illic externa et hostilia. ERN.

10. contra daret] A contra cederet; ed pr contra diceret, male. [M^a caraderet.] in eadem, mira corruptela, pro prosperaram editum persarum. ERN.

12. nec legati quidem] vitium frequens nimis. lege ne legati quidem. sic et 2 76 et 4 38. Gron. mox [posset M^a, et ignaris.] sui abest a G, in margine a manu secunda additur. et quis neget commode abesse posse? potnitque nasci ex ultima litera praecedentis et prima syllaba sequentis verbi. ERN.

14. velamenta] v. ad c. 63. in prensando eadem in libris varietas

ubi agmen incesserat, arma genua vestigia prensando flexere militum animos. addidit Valens treceños singulis militibus sestertios. tum vetustas dignitasque coloniae valuit, et verba Fabii salutem incolumitatemque Viennensium commendantis aequis auribus accepta. publice tamen armis multati, privati et promiscuis copiis iuvare militem. sed fama constans fuit ipsum Valentem magna pecunia emptum. is diu sordidus, repente dives mutationem fortunae male tegebat, accensis egestate longa cupidinibus immoderatus, et inopi iuventa senex
 10 prodigus. lento deinde agmine per fines Allobrogum et Vocontiorum ductus exercitus, ipsa itinerum spatia et stativorum mutationes venditante duce, foedis pactionibus adversus possessores agrorum et magistratus civitatum, adeo minaciter ut Luco (municipium id Vocontiorum est) faces admoverit, do-
 15 nec pecunia mitigaretur. quotiens pecuniae materia deesset, stupris et adulteriis exorabatur. sic ad Alpes perventum.

67 Plus praedae ac sanguinis Caecina hausit. irritaverant turbidum ingenium Helvetii, Gallica gens, olim armis virisque, mox memoria nominis clara, de caede Galbae ignari et
 20 Vitellii imperium abnuentes. initium bello fuit avaritia ac festinatio unetvicesimae legionis. rapuerant pecuniam missam

quae supra, nisi quod BM^a clare *prensando*, ex quo factum *pressando*, quod est in A et ed pr, ut alibi et in M^a. ERN.

2. *triceños*] liber Hispanus (et B) *treceños*, quod verius. nam prius illud non congiarium sit sed heminarium, ut quidam iocabatur. *treceñi* HS sunt nobis septem Philippici et semis. LIPS. atque ita habent AM^a. ab ed pr plane abest. ERN.

3. *vetustas dign. col.*] nam et Claudius in oratione pro Gallis *ornatissimam et valentissimam coloniam* vocat. sed ea habebat ius colonicum, etsi civibus Romanis eo non deductis, cum Lugduni contra multae Romanae familiae, ut docet Marca de Primat. Lugd. p. 288. ERN. *vetusta* AM^a, mox Mª *Fabi* et 18 *helveti*.

8. *accensis*] sic scripti et editi. at G a manu secunda *accensus*, ob

interpunctionem post *longa*, quae a prima manu est. vulgatum verum est. ERN.

15. *pecuniae materia*] non intelligam occasionem, praetextum postulandae, sed facultatem dandae; ubi non posset pecunia ob inopiam dari. copula ante *stupris* abest a M^a et ed pr recteque delevit Pichena, ut dudum voluerant viri docti. ERN.

17. *Caecina*] *prae caecina* M^a.

18. *olim armis*] sic recte correxit Rhenanus. ante edd omnes et BG *soli in armis*. ERN.

21. *undevicesimae*] ut supra narravit, Caecina unicam legionem habuit, eamque XXI. quis igitur haereat quin hic scribendum *unaetvicesimae*? didici postea sic esse in M^a. LIPS. G a prima manu *unius et vicesimae*, ed pr et B *unde et vicesimae*, quod factum ex *una et vicesimae* facile patet. mox *rapuerant* BGM et edd ante Rhenanum omnes.

in stipendium castelli, quod olim Helvetii suis militibus ac stipendiis tuebantur. aegre id passi Helvetii, interceptis epistolis quae nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem et quosdam militum in custodia retinebant. Caecina belli avidus proximam quamque culpam, antequam paeniteret, ultum ibat. mota propere castra, vastati agri, direptus longa pace in modum municipii exstructus locus, amoeno salubrium aquarum usu frequens. missi ad Raetica auxilia nuntii, ut versos in legionem Helvetios a tergo 68 adgrederentur. illi ante discrimen feroces, in periculo pavidi, quanquam primo tumultu Claudium Severum ducem legerant, non arma noscere, non ordines sequi, non in unum consulere. exitiosum adversus veteranos praelium, intuta obsidio dilapsis vetustate moenibus. hinc Caecina cum va-
 15 lido exercitu, inde Raeticae alae cohortesque et ipsorum Raetorum iuventus, sueta armis et more militiae exercita; undique populatio et caedes. ipsi in medio vagi, abiectis armis, magna pars saucii aut palantes, in montem Vocetium perfugere. ac statim immissa cohorte Thracum depulsi, et con-
 20 sectantibus Germanis Raetisque per silvas atque in ipsis latebris trucidati. multa hominum milia caesa, multa sub corona venundata. cumque dirutis omnibus Aventicum gentis

in huius ed irrepsit, vitio operarum, *rapuerunt*, idque propagatum. vetus restituit Pichena. ERN.

5. *proximam quamque culpam*] Heinsius corrigebat *proximum quemque culpae*. placet Graevio t. 4 ep. Coll. B. p. 505. si ad singulorum poenam pertinet, rectum est. sed ad id non opus bello, nec ad puniendos duces. quod idem ad Valer. Fl. 3 392 porro corrigit *aut poenitentiae*, merito improbat IGronovius. ERN.

8. *locus*] intelligitur oppidum Badena in pago Tigurino, quod nomen ab aquis salubribus accepit. ERN.

17. *ipsi medio nagi* Ma.

18. *Vocetium*] quidam libri *Vocetum*. Andreas Schottus noster *Vogesum* reponebat, quem fateor non

quidem in Helvetiis esse, sed nec longe ab iis. certe Vocetii non alibi mentio. Lips. *Vocetium* AGM^a et edd pr, veteres quas inspexi. putant esse partem Inrae, quae hodie Boezberg vocatur. ERN. *Vocensium* B.

22. AMR et ed pr *dirutis*, BG edd Puteolani Beroaldi etc *diruptis*. Lipsius tacite edidit *direptis*, nescio unde; quod omnes secuti sunt. *dirutis* defendit IGronovius, et commodum sensum habet. Hefsius ad Vell. 2 115 etiam *dirutis vicis omnibus*; quod non necessarium puto. si *direptis* libris scriptis firmaretur, servassem. nunc antiquam et mss lectionem restitui. *diruptus* factum e *dirutus*, cui saepe in libris substituitur male. V. Drak. ad Liv. 9 45, Gebhard. ad Cic. ep. 4 5. ERN.
Aventicum] hodie Gallis dicitur *Avenches*. v. Cellar. G. A. t. 1

caput iusto agmine peteretur, missi qui dederent civitatem; et deditio accepta. in Iulium Alpinum e principibus, ut concitorem belli, Caecina animadvertit: ceteros veniae vel saevitiae Vitellii reliquit. haud facile dictu est, legati Helvetiorum minus placabilem imperatorem an militem invenerint. civitatis excidium poscunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. ne Vitellius quidem minis ac verbis temperabat, cum Claudius Cossus, unus ex legatis, notae facundiae, sed dicendi artem apta trepidatione occultans atque eo validior, militis animum mitigavit, ut est mos volgo, mutabilem subitis et tam primum in misericordiam quam immodicus saevitia fuerat. effusis lacrimis, et meliora constantius postulando, impunitatem salutemque civitati impetravere. Caecina paucos in Helvetiis moratus dies, dum sententiae Vitellii certior fieret, simul transitum Alpium parans, laetum ex Italia nuntium accipit, aliam Sullanam circa Padum agentem sacramento Vitellii accessisse. proconsulem Vitellium Sullani in Africa habuerant; mox a Nerone, ut in Aegyptum praemitterentur, exciti, et ob bellum Vindicis revocati, ac tum in

p. 223, de qua extat elegans Wildii libellus. ERN.

5. *bilem* — c. 75 *incertum*] haec desunt M^a, cuius in margine alia manus „deest charta.“

8. *Claudius*] Ox. *Cornelius*; quod placebat Gronovio. sane Cossus est cognomen Corneliorum, non Claudiorum. idque et ipse verum puto. ERN.

9. *apta* B deest.

10. *ut est mos volgo: mutabile*] sic locum e libris restituimus. *mutabile* ABR et ed pr. ex eo *mutabilem* factum, quod ad animum referebant, cum ad *vulgus* pertineret. atque hinc necessarium visum Freinsheimio mox corrigere *immodicus*, quod ipse et Gronovii edidere; atque ipse secutus essem, si libri in *mutabilem* consentirent, sed interpunctione locus erat iuvandus. ita plana et apta omnia. *vulgus* mutabile est subitis in utramque partem. Rhenanus hoc non advertens fecit *mutabili* et *prono*, quod omnes usque ad Freinsheimium secuti sunt.

Ryckius e ms suo (A) edidit *ut est mos vulgus*. sed illud *mos* friget. ERN. B *ut est mos vulgo mutabile*.

12. *meliora*] Lipsius et Acidalius *molliora* coniecere; quod est verbum usitatum in tali re. *molliora* consulta, *mollius* consulere Livius 3 59, 30 7. noster A. 12 46: *molliora* respondens. et infra 4 32 pro vulgato *meliora* e libris *molliora* restituit Pichena, sed et *meliora* ferri posse puto. notum illud *di meliora*! ERN.

16. *accepit* B.

Syllanam] si vera scriptura, praefectum *Syllam* habuit. sed AB et ed pr habent *Silanam* hic et alibi; quod melius videtur quibusdam. at esse deberet *Silanianam*. certe mox *Silani*, quamquam in his formis non sunt satis constantes scriptores. ERN.

19. *revocati*] sic mss et edd veteres ante Rhenanum quem omnes praeter Ryckium secuti *remorati* edidere cum B. vetus cum Ryckio restituimus. supra c. 6: *opprimen-*

Italia manentes, instinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obstricti robur adventantium legionum et famam Germanici exercitus attollebant, transiere in partes, et ut donum aliquod novo principi, firmissima Transpadanae regionis municipia Mediolanum ac Novariam et Eporediam ac Vercellas adiungere. id Caecinae per ipsos compertum. et quia praesidio alae unius latissima pars Italiae defendi nequibat, praemissis Gallorum Lusitanorum Britannorumque cohortibus et Germanorum vexillis cum ala Petrina, ipse paululum cunctatus num Raeticis iugis in Noricum flecteret adversus Petronium [urbis] procuratorem, qui concitis auxiliis et interruptis fluminum pontibus fidus Othoni putabatur. sed metu ne amitteret praemissas iam cohortes alasque, simul reputans plus gloriae retenta Italia, et ubicunque certatum foret, Noricos in cetera victoriae praemia cessuros, Penino subsignatum militem itinere et grave legionum agmen hibernis adhuc Alpibus traduxit.

dis Vindiciis coeptis revocaverat.
ERN.

9. *in alpe Graia ipse*] male huic loco esse iurem apud omnes censores. pugnat historia, pugnant libri. de historia, quid certius quam Caecina non Graio monte sed Penino in Italiam venisse? Tacitus supra 61: *Caecina propiore transitu Peninis iugis digredi iussus*. et paullo infra: *Penino subsignatum militem itinere et grave legionum agmen traduxit*. atqui diversi et dissiti hi transitus. iam libri longe abeunt ab hoc scripto. F *in alpe triaria*, sicut et Hispanus; B *in alpe triana*; optimus V *cum alpe tarina*, ex quo ego *ala Taurina*, Savillius *Petrina*. et certe Taurina iam cum Valente in Italiam iverat, c. 64. ergo Savillio assentior, et libens. LPS. probant Mercerus, Pichena; recepit Freinshemius. Ryckius tamen *Taurina* praetulit ex A, ratus plures Taurinas alas fuisse, ut alia apud Valentem, alia apud Caecina fuerit. G consentit Vaticano: *ed pr alpe triarina*. ERN.

11. *urbis procuratorem*] cuius urbis? imo totius Norici procurator

erat, non unius alicuius oppidi. Vertranis Maurus ICtus emendat *urbis praefectum sive praectorem*. haud recte: quae enim eius partes in Norico? ego vero aut oblita ea voce scripserim *Petronium procuratorem*, aut mutata *Petronium ibi procuratorem*. vetus quidem lectio urbi habet; quod depravatum facile ex *ubi* vel *ibi*. LPS. probat Pichena, oportune landans ex H. 2 16 *trierarchum Liburnicarum ibi navium*. Freinshemius etiam coniciebat *Urbicum*, quod Reinesius probabat. ad hunc modum et alia conicere licet. illud certum, *urbis* vitiosum esse. *ed pr etiam habet urbi*. ERN.

15. *accessuros*] Covarruviae liber et priscae editiones *cessuros*. LPS. sic et G et ed pr. *accessuros* est a Rhenano (e B), *cetera* BG, edd veteres. pro quo Freinshemius induxit *ceterae*. A et ed pr *incerta*. an fuit *Noricos universae victoriae praemia accessuros*? i. e. ut praemia. ERN.

de subsignanis v. dicta ad 4 33. ERN.

16. *hibernis adhuc nivibus*] iidem libri *hibernis adhuc Alpibus*. quod

71 Otho interim, contra spem omnium, non deliciis neque desidia torpescere. dilatae voluptates, dissimulata luxuria, et cuncta ad decorem imperii composita. eoque plus formidinis afferebant falsae virtutes et vitia reditura. Marium Celsum consulem designatum, per speciem vinculorum saevitiae militum subtractum, acciri in Capitolium iubet. clementiae titulus e viro claro et partibus invisio petebatur. Celsus constanter servatae erga Galbam fidei crimen confessus, exemplum ultro imputavit. nec Otho quasi ignosceret, sed ne ho-

interpretor Sallustiano verbo, Alpibus adhuc hiemantibus. poeta etiam vetus eo sensu dixit: *Iupiter hibernas cana nive conspuat Alpes*. Lips. *Alpibus* EMR et ed pr. ceterae usque ad Pichenam *nivibus*, quod et G habet. ERN.

8. *exemplum ultro imputavit* i. e. ita locutus est ut demonstraret exemplum fidei a se editum gratum esse Othoni debere: tantum abesse ut iram eius meruerit: interesse enim et ipsius fidos amicos habere, talemque se in eius amicitia futurum qualis in Galbam fuisset. sententia haec et aliis in tali tempore usurpata, ut Herodi post Actiacam pugnam Caesarem Octavianum Rhodi advenant, apud Iosephum A. I 15 10. adde Freinshemium. ERN. B *impe- travit*.

9. *nec Otho quasi ignosceret* frons aliqua sententiae appareat, sed si excutias, vanae et falsae. censeo emendandum: *sed nec hostis metu, reconciliationi se adhiberet*. duo videlicet, cum Celsum sibi iungeret, Otho cavet, ne aut ignoscere videretur ut in vero magnoque crimine, aut ne hostis, id est Vitellii metu, addiscere sibi virum nobilem et fortem. itaque nec obnoxium habere eum voluit nec suspensum, sed statim assumpsit inter intimos amicos. Plutarchus comitatem hanc ita narrat c. 1: *χελεύσας Μάριον Κέλσον ἀρχὴναι πρὸς αὐτὸν ἡσπάσατο καὶ διελέγησαν φίλων φιλανθρωπῶς, καὶ παρέχοντο τῆς αἰτίας ἐπιλαθῆναι μᾶλλον ἢ τῆς ἀγέσσεως μνημονεύειν*. haec talia acumina frustra multis verbis approhem iis qui non

tales. Lips. non placuit viris doctis Lipsii correctio; nec mihi probatur. sed non magis ab aliis prolata placent. Freinshemius correxit *hosti*, et sic editum inde ab illo tempore, hoc sensu, ne Vitellius, quem allicere oblata pace tentabat, c. 74, metu abalienaretur, sc. ne non reconciliaretur sibi ex animo. sed recte monuit Ryckius id non esse metum reconciliationis adhibere. nam id est minari reconciliationem. ceterum illa sententia esset bona. nec Ryckii consilium probandum, qui ex A recepit *sed ne hostes metueret, conciliationes adhibens*, quod et Pichena in ms reperit, nisi quod ibi *conciliationis*, et fere est in ed pr *sed ne hostes metueret conciliationis adhibens*. Verum male vir doctissimus *hostes* pro *inimicis* accipit, quod latinitas non patitur. et tamen alii in hac lectione intelligi non possunt. itaque veterem lectionem servavi. in G *quasi post metum* reperitur. an fuit: *ne hostis metum* (*falsae vel fictae reconciliationis adhiberet*, sc. Celso, aut omnino omnibus: hoc sensu: vereretur ne, si Celsum non exquisita humanitate tractaret, hostis Vitellius averteret ceteros ab Othone, suspicione fictae reconciliationis admovenda animis. aut, ut Freinshemio visum, *ne hosti metum* (*falsae*) *rec. adh.* i. e. ne Vitellius, cognita Celsi fortuna, metueret ne et illa reconciliatio falsa esset, quam sibi Otho offerret. illud melius puto. *metum alicuius rei adhibere*, est inlicere, movere metum eius, efficere ut aliquis quid metuat. et sic di-

stis metum reconciliationis adhiberet, statim inter intimos amicos habuit, et mox bello inter duces delegit. mansitque Celso, velut fataliter, etiam pro Othone fides integra et infelix. laeta primoribus civitatis, celebrata in volgus Celsi salus ne militibus quidem ingrata fuit, eandem virtutem ad-
 72 mirantibus cui irascebantur. par inde exsultatio disparibus causis consecuta, impetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, foeda pueritia, impudica senecta, praefecturam vigilum et praetorii et alia praemia virtutum quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem mox, de-
 10 inde avaritiam et virilia scelera exercuit corrupto ad omne facinus Nerone, quaedam ignaro ausus, ac postremo eiusdem desertor ac proditor. unde non alium pertinacius ad poenam flagitavere, diverso affectu, quibus odium Neronis inerat et
 15 quibus desiderium. apud Galbam Titi Vinii potentia defensus, praetextentis servatam ab eo filiam. et haud dubie servaverat, non clementia, quippe tot interfectis, sed effugio in

xere Cicero de Or. 2 45, Quinctil. 1 3, ut ostendit iam Elsnerus, refellens Trilleri conatus (in schediasm. Crit. p. 79), ipse tamen aberrans in eo quod *hostis* nomine Celsum intelligit. *hostes* sunt quibuscum bellum gerimus, *inimici* quibuscum odia exercemus. sed in hoc hodie homines facile errant, vernaculae linguae consuetudine decepti. porro *ficte reconciliationem gratiam* dixit Cic. ep. 3 12. ERN. *sed ne hostis metu reconciliationis adhibens B. sed hostes metuere consolationes adhibens R.*

1. *inter*] sic edidit ex A Ryckius pro vulgato *intra*. consentit ed pr. itaque et ipse recepi. ERN.

3. *infelix*] Acidalius corrigit *felix*, quia et a Vitellio veniam accepit et consulatum servavit, ut e 2 60 patet. sed *infelix*, quod omnes libri habent, referam huc ut coactus fatis iniquis fuerit transire ad amici hostem, perdidit amicum, et sperare sive accipere coactus salutem ab hoste. mox bene Rhenanus correxit *primoribus*. mss et edd veteres omnes *pro moribus*. ERN.

5. *eandem virt. admir.*] est ve-

ra et notabilis gnome, atque eadem in Livii 1. 5 de Camillo: *sed severitate imperii victi, eandem virtutem et oderant et mirabantur*. LIPS. paullo post *quia* omnes scripti et editi. Vrsinus Muretus etc maluerunt *quae*. frustra. ERN. B paullo ante *praefecturam vigiliarum*.

11. *virilia scelera*] facinorosa audaciam virilis aetatis desiderantia, ut caedes et similia. mox *ac proditor* abest ab R et ed pr, quam Gruterus Romanam vocat. sane Tigellinus deseruit Neronem, non prodidit, nisi hoc sensu quo dicitur prodere pro deserere. sed consuetudinem secutus esse potuit Tacitus, quae haec verba libenter coniunxit. si tamen alius liber consentiret, facile proscriberem haec verba. ERN.

17. *effugio*] B et ed pr *effugium*. non abhorret a Taciti more. supra c. 44: *non honore Galbae, sed tradito principibus more, munimentum ad praesens* etc. mox Grutero suspecta verba *mutationem pavens* tamquam a librariis orta, quia redundant. hoc verum. sed non propterea insititia verba sunt, ut alibi iam

futurum, quia pessimus quisque, diffidentia praesentium mutationem pavens, adversus publicum odium privatam gratiam praeparat; unde nulla innocentiae cura, sed vices impunitatis. eo infensior populus, addita ad vetus Tigellini odium recenti
 5 Titi Vinii invidia, concurrere e tota urbe in palatium ac for-
 ra, et ubi plurima volgi licentia, in circum ac theatra effusi
 seditiosis vocibus obstrepere, donec Tigellinus accepto apud
 Sinuessanas aquas supremæ necessitatis nuntio, inter stupra
 concubinarum et oscula et deformes moras, sectis novacula
 10 faucibus, infamem vitam foedavit etiam exitu sero et inhone-
 73 sto. per idem tempus expostulata ad supplicium Galvia Cri-
 spinilla variis frustrationibus et adversa dissimulantis princi-
 pis fama periculo exempta est. magistra libidinum Neronis,

dixi. nimis multa resecanda forent.
 ERN.

3. *praeparat* — *sed vitae impunitatis* non mutant libri, nisi quod *vices impunitatis* habent. totum locum lego: *privatam gratiam praeparatum it, nulla innocentiae cura, sed vice suae impunitatis*. Palmerii etiam coniectura hand improba: *privatam gratiam praeparat undecumde, nulla etc. undeunde* Latinis valet *ὅποθεν οὖν*. quod autem ad sententiam, pulchra est et usu saepius probata. ita Dio notat 48 30, cum Menas praefectus Sexti Pompeii in mari *Helenum cepisset, libertum Caesari admodum carum, statim sine pretio remissum; quā beneficium hoc multo ante apud Caesarem deponebat, et perfugium sibi, si res ita ferret, apud eum praeparans*. LIPS. alii aliter locum tentant. antiqua lectio est *vices impunitatis*, quam et A et edd ante Rhenanum omnes habent, et restituit bene Freinshemius. sensus est: ea res facit ut homines non tam innocentia salutis suae consulere studeant, sed fiducia vicis sibi reddendae: ipsos impunitatem aliis impetrasse, sibi vicem reddituros qui potentes essent, si qua mutatio ingruat. bona et clara sententia. Rhenanus (e B) edidit *vitalis impunitatis*, quod est etiam in G et edd inde a Rhenano omnibus usque ad Freinshemium.

etiam alibi *vicis* mentio in hac re. A. 13 20. *impunitas vitae* simpliciter pro *scelerum* non satis placet. ERN.

7. *seditionis* B.

8. *Sinuessanas*] male vulgo *Suessanas*. libri scripti docent et Plutarchus in hac ipsa re c. 2: *ἐπέμψεν οὖν ἐπ' αὐτὸν ὁ Ὁρόων εἰς τοὺς περὶ Σινέσσαν ἀγρούς*. aquae autem eae inter salubres habitae. Plinius 31 4: *in eadem Campaniae regione Sinuessanae aquae sterilitatem feminarum et insaniam virorum abolere creduntur*. et quia ad vitia muliebria, ideo in Martiali, 11 8, diceret *hystericam se forsitan altera moecha in Sinuessano velle sedere sinu*. sed et Claudius apud Tacitum, 12 66, *resovendis viribus mollitiae caeli et salubritate aquarum, Sinuessam perrexit*. LIPS. ed pr *Sumessanas aquas*, quod manus Lipsio antiquior correxit *Sinuessanas*. ERN.

11. *Galvia*] *Calvia* verius. an etiam *ministra*? nec tamen illud damno. ceterum haec Calvia a veste Sporo fuit et eius custos. Breviarium Dionis in Nerone, 63 12: *χωρὶς δὲ ὃ τε Πολύχλειτος καὶ Καλουῖα Κρισπινίλλα ἦγον ἐπόρουσον ἐσίλουν πάνθ' ὅσα ἐνεδέχεται, ἐκείνος μὲν ἐν τῇ Πρώμῃ, αὐτὴ δὲ μετὰ τε τοῦ Νέρωνος καὶ μετὰ τῆς Σαβίνης τοῦ Σπορόν.*

transgressa in Africam ad instigandum in arma Clodium Macrum, famem populo Romano haud obscure molita, totius postea civitatis gratiam obtinuit, consulari matrimonio subnixa et apud Galbam Othonem Vitellium illaesa, mox potens pecunia et orbitate, quae bonis malisque temporibus iuxta valent.

- 74 Crebrae interim et muliebribus blandimentis infectae ab Othone ad Vitellium epistolae offerebant pecuniam et gratiam et quemcunque quietis locum prodigae vitae legisset. paria
 10 Vitellius ostentabat, primo mollius, stulta utrinque et indecora simulatione: mox, quasi rixantes, stupra et flagitia in vicem obiectavere, neuter falso. Otho, revocatis quos Galba miserat legatis, rursus alios ad utrumque Germanicum exercitum et ad legionem Italicam easque quae Lugduni agebant
 15 copias specie senatus misit. legati apud Vitellium remansere, promptius quam ut retenti viderentur. praetoriani, quos per simulationem officii legatis Otho adiunxerat, remissi antequam legionibus miscerentur. addit epistolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitus, ad praetorias et urbanas cohortes,
 20 tes, de viribus partium magnificas et concordiam offerentes.

τὴν τε γὰρ φυλακὴν αὐτοῦ καὶ τὴν
 ἐπιτροπείαν τὴν περὶ ἐσθῆτα, κα-
 περὶ γυνή καὶ ἐπιφανῆς οὐσα, ἐπε-
 πλάτειτο, καὶ δὲ αὐτῆς πάντες
 ἀπεδύοντο. vides ex ea nota quid
 feminae Calvia haec fuerit, et cur
 populo exosa. Lips. *Galvia* BG et
 et edd Puteolanum seqq. ed pr *Gal-
 livia*. eadem *Crispinilla*, ut BG et
 ed Rhenani, seqq. at ceterae ante
 Rhenanum *Crispina*, male. ERN.

1. in arma] quae sc. pro Ne-
 rone ulciscendo caperet. mox edidi
 populo Romano, ut voluit Acidalius,
 ex ed pr. vulgo *populi R.* sic etiam
 ante ex A Ryckius. ERN.

3. innixa] ms *subnixa*. sed vul-
 gatam praetulit Pichena. ego vero
 alterum, quod sensu praegnantius,
 nam *subnixa* dicit pro superba, elata,
 ut apud Silium Varro *subnixus raptio
 plebei muneris ostro*. GRON. atque
 etiam alibi noster *subnixus cognationibus*
 et similia dicit, non nno
 loco. itaque cum idem sit in ed pr

et A, cum Ryckio recepi. mox a
 B aberat *temporibus*. Rhenanus in-
 telligebat hominibus. non credo *bo-
 nis hominibus* dici, nec apud bonos
 viros ista aeque atque apud malos
 valere. sed et bonis temporibus ista
 valere, ut Augusti. v. A. 3 25 et
 ibi Lipsius. ERN.

7. blandimentis, quod Rhenanus
 (e B) edidit, etiam ed pr, non *blan-
 ditis*. mox *offerebant p. et g.* est
 a Rhenano. sed mss et edd ante
offerebantur, pecuniam etc. Piche-
 na coniecit: *epistolae, offerebat pe-
 cuniam*. bene. v. ad 3 81, ex quo
 loco hunc emendandum cum Piche-
 na etiam IGronovius putabat. forte
 etiam non male *offerebantur pecu-
 nia et gratia*. mox *ostentabat*, quod
 Ryckius pro *ostendebat* edidit, est
 et in ed pr, et est Tacito usita-
 tius. ERN.

13. recepi *alios*, quod ABGO et
 edd ante Rhenanum omnes habent,

increpabat ultro quod tanto ante traditum Vitellio imperium
 75 ad Othonem vertissent. ita promissis simul ac minis tenta-
 bantur, ut bello impares, in pace nihil amissuri. neque ideo
 praetorianorum fides mutata. sed insidiatores ab Othone in
 8 Germaniam, a Vitellio in urbem missi. utrisque frustra fuit,
 Vitellianis impune, per tantam hominum multitudinem mutua
 ignorantia fallentibus: Othoniani novitate volutus, omnibus in
 vicem gnaris, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum
 fratrem Othonis composuit, exitium ipsi filioque eius mini-
 10 tans, ni incolumes sibi mater ac liberi servarentur. et stetit
 domus utraque, sub Othone incertum an metu: Vitellius vi-
 76 ctor clementiae gloriam tulit. primus Othoni fiduciam addi-
 dit ex Illyrico nuntius, iurasse in eum Dalmatiae ac Panno-
 niae et Moesiae legiones. idem ex Hispania adlatum, lauda-
 15 tusque per edictum Cluvius Rufus: et statim cognitum est
 conversam ad Vitellium Hispaniam. ne Aquitania quidem,
 quanquam ab Iulio Cordo in verba Othonis obstricta, diu
 mansit. nusquam fides aut amor: metu ac necessitate huc
 illuc mutabantur. eadem formido provinciam Narbonensem
 20 ad Vitellium vertit, facili transitu ad proximos et validiores.
 longinquae provinciae, et quicquid armorum mari dirimitur,
 penes Othonem manebant, non partium studio; sed erat grande
 momentum in nomine urbis ac praetexto senatus, et occupa-

et a Rhenano tacite omissum est.
 ERN.

1. *increpabat*] sic edidi ex ed
 pr, ut coniecerat Rhenanus. ad *epi-
 stolas* retulere verbum librarii, ut
 ante. similis lapsus 3 81. vulgo *in-
 crepabant*. ERN.

tanto ante] maiora verba quam
 pro re. nam intervallum sane inter
 Vitellii Othonisque imperium exi-
 guum. iurarunt enim Germanici exer-
 citus in Vitellii nomen kalendis Ia-
 nuariis: at postridie idus Galba cae-
 sus et princeps factus Otho. ita
 pauci dies interfuerunt, et aut mi-
 litum aut Taciti adsertio non us-
 quequaque cauta. LIPS.

8. *ignaris*] sic edidi e M^a, edd
 pr, Puteolani Beroaldi Alciati. nec
 aliter sensus constat. ignoti vultus
 prodidere, cum nemo alterum nosset

in vicem, eaque ignorantia suspecta
 esset. in Rhenani editionem (a. 1544)
gnaris venit. nescio utrum ipso vo-
 lente an casu: id ad omnes post edi-
 tos libros propagatum. ERN.

edd veteres et B *Titianum*.
 recte Rhenanus edidit *Titianum*.
 ERN.

10. *stetit domus utraque sub Otho-
 ne*] tu vero interpunge, *stetit domus
 utraque. sub Othone incertum an me-
 tu*. LIPS. Groslotius distingui vole-
 bat post *Othone*. ERN.

17. ab M^a: vulgo a.

23. *praetextu*] M^a *praetexto*, et
 mox c. 77. id recepit IGronovius h.
 l, non altero; quod tamen fieri debe-
 bat, si unica M^a libro fides. scio
 etiam in aliis auctoribus neutrum oc-
 currere. vide Oudend. ad Suet.
 Caes. 30, ubi et hunc locum laudat.

verat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus, Suriae legiones Mucianus sacramento Othonis adegere. simul Aegyptus omnesque versae in Orientem provinciae nomine eius tenebantur. idem Africae obsequium, initio a Carthagine orto. neque expectata Vipstani Aproniani proconsulis auctoritate, Crescens Neronis libertus (nam et hi malis temporibus partem se rei publicae faciunt) epulum plebi ob laetitiam recentis imperii obtulerat, et populus pleraque sine modo festinavit. Carthaginem ceterae civitates secutae.

77 Sic distractis exercitibus ac provinciis, Vitellio quidem ad capessendam principatus fortunam bello opus erat, Otho ut in multa pace munia imperii obibat, quaedam ex dignitate rei publicae, pleraque contra decus ex praesenti usu prope-
15 rando. consul cum Titiano fratre in calendas Martias ipse; proximos menses Verginio destinat ut aliquod exercitui Germanico delenimentum. iungitur Verginio Pompeius Vopiscus

sed cum omnes alii scripti et editi habeant *praetextu*, id servavi. de ceteris locis Taciti deinceps sigillatim videbimus. nec si in uno loco plures libri consentient, ad illum locum omnes conformari debent. ceterum v. ad c. 19. ERN.

1. *iudeicum* M^a neque aliter 2 4. *iudaicae* 2 78.

3. *versae in Orientem*] credo germanum esse. aliquot tamen libri *versus Orientem*. LIPS. ut Mª Pichenae, A, ed pr. ceteri libri vulgatum tenent. etiam M^a *versam* pro *versae*. igitur hoc, ut elegantius quoque, praetuli. ERN. B *versus in Orientem*. M^a *omnisque versam in or. pr. tenebatur*.

6. *Vipsanii Aproniani*] Fragmentum fratrum Arvalium (apud Grut. p. 118): *adfuerunt a. vitellius, m. aponius saturninus, l. salvius otho, titianus, sulpicius camerinus, c. vipstanus apronianus, iterum adstantibus sulpicio, camerino magistro, l. salvio, othone, titiano, c. vipstano aproniano, et saepius. GRON. ABG, edd pr. Puteolani Berroaldi Rhenani etc. Vipsani, quod esse pro Vipstani etiam alibi, A. 14 1, vidimus. itaque cum Ryckio Vip-*

stani recepinus. *proconsulis* scripti et editi omnes. ERN.

8. *partem se reip. fecerat*] interpretor, miscuerat se velut et ipse inter curatores eius et administratos. ita supra, hoc libro: *non senatus et eques modo, quis aliqua pars et cura reip.* LIPS. nempe legebatur tum: *nam in malis tempp.* sic BG et edd inde a Puteolano omnes. At AM^a et ed pr *nam et in malis*; unde Pichena fecit quod nunc editur. ERN. B *fecerat*.

10. *ceterae*] B *multae* et mox *distractis eius exerc.*

11. recte monuit Freinshemius initium novae sententiae esse a verbis *sic distractis*. in pr ed etiam est *et Otho*. melius foret *at Otho*; quod etiam praecedens *quidem* videtur desiderare. ERN.

15. *consul ipse*] nempe a XVIII kalendas Febr. initioque imperii, more imperatorum solenni, consulum cum principio imperii coniungendi. mox pro *proximos* G vitiose *proprios*. item *destinabat*. ERN.

Verginio — iungitur] omittit B.

17. *Pompeius*] sic mss et edd omnes ante Lipsium, in cuius editiones tacito ipso venit *Poppaeus*, atque in-

praetexto veteris amicitiae; plerique Viennensium honori datum interpretabantur. ceteri consulatus ex destinatione Neronis aut Galbae mansere, Caelio ac Flavio Sabinis in Iulias, Arrio Antonino et Mario Celso in Septembres; quorum honori ne Vitellius quidem victor intercessit. sed Otho pontificatus auguratusque honoratis iam senibus cumulum dignitatis addidit; aut recens ab exilio reversos nobiles adulescentulos avitis ac paternis sacerdotiis in solatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blaeso, Saevino Pomptino senatorius locus. repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant: placuit ignoscentibus verso nomine, quod avaritia fue-

de ad sequentes. Pompeius restituit Ryckius, at M^a habet Poppaeus, cuius auctoritate hoc nomen defendit IGronovius. Lipsius ex alio ms reposuisse videtur. nam M^a lectiones tum nondum viderat, cum primum ederet Tacitum. Ern. Pompeius in M^a, teste Furia.

3. flabio Savinis M^a.

4. Arrio Antonino] AM^a Arrio, ut ed pr, G Archio; e qua scriptura natum Archio edd ceterarum ante Rhenannum, qui edidit e B Arrio. Antonio omnes veteres. recte tamen a Lipsio editum Antonino; quod veram viri nomen est. fuit avus Antonini Pii imperatoris. v. Ryck. ad h. l. Antoninus fuisse cognomen Arriorum praeclare docet etiam Vignolius ad column. Anton. Pii c. 6. p. 89 s. Ern.

6. honoris M^a.

Otho, inquit, senibus patrum iam honoratis, qui summis olim scilicet essent honoribus functi aut fungendis designati, addidit cumulum dignitatis. quem illum? pontificatus auguratusque, quae duo vocabula pluraliter numeri accusandi casu καὶ ἐπεξηγήσιν, quam appositionem vulgo vocant, adhaerent, iungunturque τοῖς dignitatis cumulum. Iustinus 17 2: in eo bello Lysimachus, amissis ante variis casibus xv liberis, non instrenue moriens, postremus domus suae ruinae cumulus accessit. et firmat planissime Plutarchus c. 1: τοῖς ἀποδιδειγμένοις ὑπὸ Νέρωνος ἢ Γάλβα πᾶσιν ἐτήρησε τὰς ὑπα-

τείας, ἐρωσύναις δὲ τοὺς καὶ ἡλικίαν προήκοιτας ἢ δόξαν ἐκόσμησε. haec, ne quem abducatur Iacobi Gutherii fiducia in suo honoratis iam insignibus, de iure pontif. 1 15. Gron. mox BM^a aut: vulgo et.

9. Saevino M^a: vulgo Sevino.

Pomptina] sic nomen hoc correximus. edd inde a Puteolano usque ad Lipsium Pontio, ut habet etiam G. at Lipsius edidit Promptino. ea est lectio codicis M^a, quae deinde ab omnibus servata est. consonat AB et ed pr, in quibus est promptius.

[immo M^a p³ q: se, margo ab eadem manu promptius], sed hodie satis constat in has voces a librariis corruptum esse nomen Pontinus, ut plane docet Cortius ad Sal. Cat. 45, ubi eadem aberrationes in libris reperiuntur. idem docet Drakenborchius ad Liv. 2 34, 4 25, ut nullo modo hic potuerim haesitare. praeterea etiam qui [ante repetundarum] ahest a M^a, placetque IGronovio. Ern.

11. quod avaritia fuerat] Otho Cadium Rufum, Pedium Blaesum, Sivinum Pomptinum restituit quasi tyrannica maiestatis lege perculsos, quo innocentibus iniuria facta videretur, ut plerisque qui tum temporis essent ea lege postulati; non autem ne provincialium animi offenderentur, ut Pichena suspicatur. horum immo οὐ λόγος illi, οὐδ' ἀριθμός. nam qui poterant non offendi hoc immo satis memores et gnari veterum

rat, videri maiestatem, cuius tum odio etiam bonae leges peribant. eadem largitione civitatum quoque ac provinciarum animos adgressus, Hispaliensibus et Emeritensibus familiarum adiectiones, Lingonibus universis civitatem Romanam, provinciae Baeticae Maurorum civitates dono dedit; nova iura Capadociae, nova Africae, ostenta magis quam mansura. inter quae necessitate praesentium rerum et instantibus curis excusata, ne tum quidem immemor amorum, statuas Poppaeae per senatus consultum reposuit. creditus est etiam de celebranda Neronis memoria agitavisse, spe vulgum alliciendi. et fuere qui imagines Neronis proponerent; atque etiam Othoni

dolorum? qui, ut verisimile est, ipsi productos in ius fures et depeculatores nequissimos damnarant? ergo, ut dixi, horum ille nullam rationem habuit: tantummodo suae et reparatorum existimationi consultum voluit, ne ipse indignos dignari, illi indigni potiri eo beneficio viderentur. GRON.

3. *Hispaliensibus*] sic correxit Rhenanus. mss. et edd. veteres *Hispaliensibus*. ERN.

4. *familiarum adiectiones*] ita solent Romani coloniarum infrequentiae subvenire, nova familiarum aliquot adiectione. Livius 43 17: *postulantibus a senatu Aquileiensem legatis ut colonorum numerum auget, mille et quingentae familiae ex SC scriptae*. LIPS.

4. *Lingonibus*] latet hic omnino mendum. primum enim quis locus Lingonibus (Galliae ii sunt) inter Hispaniae populos esse potest? Adde quod Lingones isti primi et praecipui in Othonis hostes: hi qui Vitellium fovere, hi qui milites turbidis colloquiis ad bellum impulere, hi qui etiam nunc Othonis partes oppugnant viris armis equis. unde igitur iis praemium? clare aliena et falsa ea vox; et censeam Hispaniae aliquam gentem reponendam: *Lussonas*, an *Illureconas*? an tale aliquod nomen, quod parum vicinum adhuc repperi corruptae voci. *nec scire fas est omnia*, ait Iyricus. tu cogitabis. LIPS. omnes libri in vulgato consentiunt. nec rationes Li-

psii satis graves videntur. nam nulla necessitas est credendi Hispaniensem populum hic a Tacito commemoratum; et potuerunt haec delinimenta Lingonibus, ut supra Germanico exercitui, obici. v. Ryckius. ERN. *Longonibus* B.

6. *ostentui*] sic G, ed pr, Rhenanus (e B) et seqq. estque valde usitatum Tacito verbum, at Puteolanus et Beroaldus [cum M^a] *ostenta*. nisi clare tot libri *ostentui* haberent, conicerem *ostentata*. nam haud dubie respexit h. l. ad illud Virg. Aen. 6 869: *hunc tantum ostendent terris dii*. ERN. mox B *creditus* sine est.

interque nec. — excusata] sic GM^a et edd. Puteolani Beroaldi Alciati, ut *excusata* referatur ad *inter*, aut potius ad *inter quae*, quod est in ed pr, Rhenani (e B); sq. at quia in B codice fuit *excusatus*, Rhenanus edidit *excusatis*, quod expressum est usque ad Lipsium. *excusatus* habet etiam A et ed pr; quod ipsum quoque Terri posset. homines eum vulgo excusabant, cum ista faceret, necessitate et curis. ERN.

11. *praeponerent*] Plinius 35 4: *princeps tabulam pictam praefuit, quo Carthaginenses et Hieronem in Sicilia devicerat, proposuit in latere curiae Hostiliae*. Suetonius Cal. 41: *huiusmodi vectigalibus indictis neque propositis*. GRON. *proponerent* ABGM^a et edd pr, Puteolani. at in ed Beroaldi irrepsit *praeponerent*; Rhenanus *reponerent* maluit, aliique.

quibusdam diebus populus et miles, tanquam nobilitatem ac decus adstruerent, Neroni Othoni acclamavit. ipse in suspenso tenuit, vetandi metu vel agnoscendi pudore.

- 79 Conversis ad civile bellum animis externa sine cura habebantur. eo audentius Rhoxolani, Sarmatica gens, priore hieme caesis duabus cohortibus, magna spe ad Moesiam irruerant, novem millia equitum, ex ferocia et successu praedae magis quam pugnae intenta. igitur vagos et incuriosos tertia legio adiunctis auxiliis repente invasit. apud Romanos omnia praelio apta: Sarmatae dispersi cupidine praedae aut graves onere sarcinarum, et lubrico itinerum adempta equorum pernicitate, velut vincti caedebantur. namque mirum dictu ut sit omnis Sarmatarum virtus velut extra ipsos. nihil ad pedestrem pugnam tam ignavum: ubi per turmas advenire, vix ulla acies obstiterit. sed tum humido die et soluto gelu neque conti neque gladii, quos praelongos utraque manu regunt, usui, lapsantibus equis et cataphractarum pondere. id principibus et nobilissimo cuique tegimen, ferreis laminis aut praeduro corio consertum, ut adversus ictus impenetra-

proponerent verum est. in locis publicis iniussi posuere imagines Neronis. ERN.

1. quibusdam diebus] quibus diebus? et cur hoc ita ἀσπίδας? fortasse *Quinquatrum diebus*; quod scriptum initialibus modo litteris fuit. LIPS.

3. cognoscendi] malim *agnoscendi*. LIPS. sice M^a reposuit Pichena. sic et ed pr. ERN. pudorem M^a.

5. Rhoxolanis M^a.

6. ad Moesiam omnes scripti et editi. post et ferocia edd omnes ante Rhēnanum. is (e B) edidit ex. sic et G. similiter c. 77 pro et praesenti recte editum ex pr. sed post irruerant non debet esse punctum, sed minor distinctio, ut in G. Sarmatae irruerant, novem millia, et causae irruptionis ferocia, ut ab initio, et successus superioris hiemis. paullo post omnes libri tertia legio, eamque in Moesia fuisse patet ex II. 2 74. Savilius frustra coniecit tres legiones, quia tres legati consularia ornamenta accepisse di-

cuntur. tot legiones in Moesia tum fuisse, verum est: v. Suet. Vesp. 6. sed non omnes contra novem millia barbarorum cum auxiliis ductae. una legio cum suis auxiliis sufficiebat, honos tamen cum legatis omnibus communicatus. ERN.

10. cupidine aut gr.] sic edidit Freinsheimius, cum ante aut esset post dispersi. IGronovius veterem ordinem restituit ac defendit. eius rationes mihi non satis faciunt, quas inspicat qui volet. Freinsheimium verum vidisse puto, cum IFGronovio et aliis, qui eius correctionem secuti sunt. ERN.

13. extra ipsos] nempe in pernicitate equorum, non in animo et corporis robore, ut hodie fere in tormentis bellicis. videtur ductum a Stoicis, qui negabant extrinsecus esse debere bene vivendi rationes. ERN.

18. tegimen M^a: vulgo tegmen.

19. corio] sic mss et edd omnes Lipsius, de Mil. Rom. 3 6, coniecit cornu, quia sic nonnulli de Sarmatis

bile, ita impetu hostium provolutis inhabile ad resurgendum, simul altitudine et mollitia nivis hauriebantur. Romanus miles facilis lorica et missili pilo aut lanceis assultans, ubi res posceret, levi gladio inermem Sarmatam (neque enim defendi scuto mos est) comminus fodiebat, donec pauci, qui praelio superfuerant, paludibus abderentur. ibi saevitia hiemis et vi vulnere absumpti. postquam id Romae compertum, Marcus Aponius Moesiam obtinens triumphali statua, Fulvius Aurelius et Iulianus Titius ac Numisius Lupus legati legionum consularibus ornamentis donantur, laeto Othone et gloriam in se trahente, tanquam et ipse felix bello, et suis du-
cibus suisque exercitibus rem publicam auxisset.

80 Parvo interim initio, unde nihil timebatur, orta seditio prope urbi excidio fuit. septimam decumam cohortem e colonia Ostiensi in urbem acciri Otho iusserat; armandae eius cura Vario Crispino tribuno e praetorianis data. is quo magis vacuus quietis castris iussa exsequeretur, vehicula coh-

tradidere, sed sine caussa, ut recte indicat IGronovius. ERN.

3. *facili*] M^a *facilis*; quod non adeo sperandum. Ryckins laudat ex nostro bene *sagulo leves*. *facilis lorica est habilis sine pondere, non molesta gestanti militi.* ERN.

6. *ibi saevitia, hic miseria*] multis locus aut corruptus. mihi ex sententia videatur: *illi saevitia hiemis, hi miseria vulnere absumpti.* iunctim enim cum prioribus legenda. et reliqui confugerunt, inquit, ad paludes; quorum alii frigoris vi, alii iam laesi, cum nemo curaret, misere tate et pure vulnere perierunt. LIPS. vetus lectio, etiam G et ed pr, est *ibi saevitia, hic misericordia vulnere*. pro eo Rhenanus dedit *miseria vulnere*; in quo miseria bene exprimit Graecorum *ταλαιπωρία*. quod nunc editur, est e correctione Mureti admodum verosimili, quam primus recepit Freinsheimus. Ryckius e suo codice edidit, *ubi saevitia hiemis et dolore vulnere absumpti.* in Mureti correctione suspectum esse possit quod *terminatio cordia* nulla ratio habetur. an fuit et *incuria vulnere*? cum cura-

re vulnera non possent, inopia fomentum et remedium. et *incuriam* sic dici vel lexica docent, Cicero prov. Cons. 3: *militis incuria, fame, morbo, vastitate consumti.* ERN. mia BM^a.

9. *Titius*] et *titius* M^a.

14. *septimam dec. cohortem*] plures Ostiae cohortes, ut Puteolis, quae numerarentur ut legiones, et inde nomen acciperent. male Philippus a Turre (ad inscr. M. Aquilii c. 4.) hinc septimam decimam legionem facit, notatus a Burmanno ad Suet. Oth. 8, ubi et de dissidio Taciti et Suetonii in hac re agitur. ERN.

colonia Hostiensis] scito eam illic perpetuam stationem habuisse ex decreto Claudii. Suetonius Claud. 25: *Puteolis et Hostiae singulas cohortes ad arcendos incendiorum casus collocavit.* LIPS. praepositionem deleverat (cum B) Rhenanus, reposuit Pichena e M^a. est et in AG et ed pr. ERN.

17. *quietis castris*] quia vigiliae iam tunc constitutae, et omnes in contuberniis, exceptis vigiliis. LIPS. mox *evalu*it omnes libri, nec tentan-

tis incipiente nocte onerari, aperto armamentario, iubet. tempus in suspicionem, causa in crimen, affectatio quietis in tumultum evaluit; et visa inter temulentos arma cupidinem sui movere. fremit miles, et tribunos centurionesque prodicionis arguit, tanquam familiae senatorum ad perniciem Othonis armarentur, pars ignari et vino graves, pessimus quisque in occasionem praedarum, volgus, ut mos est, cuiuscunque motus novi cupidum. et obsequia meliorum nox abstulerat. resistenter seditioni tribunum et severissimos centurionum obtruncant. rapta arma, nudati gladii. insidentes equis urbem ac palatium petunt. erat Othoni celebre convivium primoribus feminis virisque; qui trepidi, fortuitusne militum furor an dolus imperatoris, manere ac deprehendi an fugere et dispergi periculosius foret, modo constantiam simulare, modo formidine detegi, simul Othonis voltum intueri. utque evenit inclinatis ad suspicionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur. sed haud secus discrimine senatus quam suo territus, et praefectos praetorii ad mitigandas militum iras statim miserat, et abire propere omnes e convivio iussit. tum vero passim magistratus, proiectis insignibus, vitata comitum et servorum frequentia, senes feminaeque per tenebras diversa

dum aliquid. ed pr *affectio*, ommissa media syllaba. ERN.

3. *visa inter tem. arma*] is affectus Homero exprimitur in *Odyssea* π 292, ubi Ulysses Telemachum monet amovenda arma a procis, et causam dat, μήπως οἰνωθέντες, ἔρην σιγήσαντες ἐν ὑμῖν, ἀλλήλους τρώσῃτε. et causae causam v. 294: αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἀνδρᾶ ἀλδοῖος. LIPS. familias senatorum de servis intelligendos tironum causa monemus. ERN.

6. *pars ignari et vino graves*] primum haec non divellenda a praecedentibus erant maiore interpunctione, quibuscum cohaerent. itaque minorem fecimus, qualis in G. sed idem codex et edd Puteolani Beroaldi *ignari*, male. ed pr *ignari* quod restituit Rhenanus (e B) post cuiuscunque recte reddidit Ryckius pro cuiusque ex AM^a et edd ante Rhenanum. consentit G et ed pr, ERN.

vino graves] quippe in caena iam, aut potius a caena. ubi autem es, vetus disciplina? sed vero haec castra urbana et cum urbis vitiis. LIPS.

9. *severissimum*] V *severissimos*, et Plutarchus *ἐξατονιάρχας* δύο interfectos scribit. noster tamen etiam infra c. 83 de uno tantum: unus alterve perditus ac temulentus centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? itaque placeat magis hic legi et *Severissimum centurionem*, ut proprium nomen expresse rit interfecti. aut certe in altero Taciti loco *centurionum ac tribuni* scribendum erit. LIPS. *severissimos centurionum* etiam GM^a, ed pr, ceteraeque ante Rhenanum; idque restituit Pichena. consentiunt Suetonius et Plutarchus. ERN.

13. *modo abest* ab O. v. ad 3 83, et Gronovium filium ad h. l. ERN.

urbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta et ut cui-
 82 que humillimus cliens, incertas latebras petivere. militum
 impetus ne foribus quidem palatii coercitus, quo minus con-
 vivium irrumperent, ostendi sibi Othonem expostulantes, vol-
 5 nerato Inlio Martiale tribuno et Vitellio Saturnino praefecto
 legionis, dum ruentibus obsistunt. undique arma et minae,
 modo in centuriones tribunosque, modo in senatum univer-
 sum, lymphatis caeco pavore animis, et quia neminem unum
 destinare irae poterant, licentiam in omnes poscentibus, do-
 10 nec Otho, contra decus imperii, thoro insistens, precibus et
 lacrimis aegre cohibuit, redieruntque in castra inviti neque
 innocentes. postera die velut capta urbe clausae domus, ra-
 rus per vias populus, maesta plebs; deiecti in terram mili-
 tum voltus, ac plus tristitiae quam paenitentiae. manipulatim
 15 allocuti sunt Licinius Proculus et Plotius Firmus praefecti,
 ex suo quisque ingenio mitius aut horridius. finis sermonis
 in eo ut quina milia nummum singulis militibus numeraren-
 tur. tum Otho ingredi castra ausus. atque illum tribuni cen-
 turionesque circumstant, abiectis militiae insignibus otium
 20 et salutem flagitantes. sensit invidiam miles, et compositus

5. *praefecto legionis*] apud Tacitum nusquam praefectos legionum occurrere vere monet Savilius. at saepe occurrunt in inscriptionibus antiquis apud Gruterum et alios; estque de iis caput apud Vegetium 2 9. at non negandum hunc unum locum esse in antiquioribus, ubi id nomen occurrat. sunt qui tribunum intelligant. male: nam diserte h. l. a tribuno distinguitur. e Vegetii loco patet fuisse eundem, qui alias *legatus legionis* vocatur a Tacito et Suetonio. nam medius est inter legatos imperatoris, qui pluribus legionibus praesunt, et tribunos, qui ei cum centurionibus ceterisque militibus subesse dicuntur a Vegetio. et, quae legato legionis tribuuntur apud nostrum A. 1 44, ut iudicium exerceat et poenas reorum militum, idem tribuitur praefecto legionis apud Vegetium l. c. sed cum Taciti aetate atque aliquandiu post *legati legionis* nomen manserit, ut patet e

Suetonio et aliis, suspicio esse potest *praefectum legionis* deberi librario, qui nomen recentius et notius substituit, sive, cum notatum esset interlineari glossa aut in margine eundem esse qui praefectus legionis dicatur, id verbum in textum deinde venisse. antiquissimam huius honoris mentionem ego quidem reperi in inscriptione ap. Gruter. p. 465 2, quae ad M^{AN}rellii Antonini tempora pertinet. de praefectis legionum egit Pancirollus ad Notit. dign. imp. c. 36 p. mihi 64. sed parum accurate, ut et Stewechius ad Veget. l. c. fortasse verum est *praef. legionis*, ut apud Suet. Tit. 4 *legioni praepositus*; ubi etiam genitivus in ms Memmiano, ut non sit nomen honoris ac muneris usitatum. ERN.

15 *Proculus*] et *proculus* M².

19. *militiae insignibus* h. e. pugio et vite. de vite A. 1 23. traditur. ERN.

in obsequium auctores seditionis ad supplicium ultro postu-
 83 labat. Otho, quanquam turbidis rebus et diversis militum
 animis, cum optimus quisque remedium praesentis licentiae
 posceret, volgus et plures seditionibus et ambizioso imperio
 s laeti per turbas et raptus facilius ad civile bellum impelle-
 rentur; simul reputans non posse principatum scelere quaesi-
 tum subita modestia et prisca gravitate retineri, sed discrimi-
 mine urbis et periculo senatus anxius, postremo ita disseruit.
 "neque ut affectus vestros in amorem mei accenderem, com-
 10 militiones, neque ut animum ad virtutem cohortarer (utraque
 enim egregie supersunt), sed veni postulaturus a vobis tem-
 peramentum vestrae fortitudinis et erga me modum caritatis.
 tumultus proximi initium non cupiditate vel odio, quae mul-
 tos exercitus in discordiam egere, ac ne detrectatione qui-
 15 dem aut formidine periculorum: nimia pietas vestra acrius
 quam consideratius excitavit. nam saepe honestas rerum cau-
 sas, ni iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur.

2. frustra in verbo *quamquam* haeret Freinshemius, quod omnes libri exhibent, nec abesse potest. consequens est: *sed* (pro *tamen*) anxius discrimine urbis, tandem orationem habuit sequentem. ERN.

4. *ambizioso imperio* h. e. in quo princeps ambitione uteretur, quae est in captanda militum vulgique benevolentia et gratia. Suetonius Aug. 42: *ut salubrem magis quam ambiciosum principem scires*, mox *subita modestia* est studium et cura legum disciplinae servandae, eiusque adeo exactio, qua statim ab initio uteretur, sive repente et praeter opinionem hominum, sic *subita benignitas* apud Phaedrum 1 23, ubi v. Burm. ERN.

10. *ut animum ad*] AB *ut ad animum.*

13. *tumultus proximi initium etc.*] etsi possum aliquam verborum structuram reperire, tamen durior est quam ut nihil vitii esse putem. *nimia pietas vestra acrius quam consideratius excitavit initium tumultus proximi bene.* sed cetera, non cupiditate

vel odio etc, huic sententiae siye nimiae pietati non conveniunt. igitur feci colon post *periculorum*, ut est in ed pr, quae etiam habet *sed nimia pietas*; quod tamen non probro, sed sine illo *sed* efficaciorum orationem credo. sed ita *initium tumultus proximi* non habet verbum ad quod referatur. ei incommodo duobus modis mederi licet, vel, ut post *periculorum* excidisse dicamus *ortum*, (hoc placet Lallemando) aut ante *cupiditate* praepositionem *a*, quae ante istam litteram saepe excidit in libris, intelligamusque *est*; vel ut e sequente verbo *ἀπό τοῦ τοῦ* intelligamus *excitatum est*; quod fortasse lenius videbitur. ceterum *cupiditate* est etiam in BG (quod e Ma lectione *cupidite* dedit Pichena) ed Puteolani. at A et edd pr, Beroaldi, Rhennani, sqq *cupidine*. pro *detrectatione* codex G et ed pr *detractatione*, ut in aliis libris. videtur fuisse *detractatione*; de qua scriptura v. Drak. ad Liv. 34 15, et quos ibi laudat. adde ad A. 11 11. ERN. B *detractatione.*

16. *considerat Ma.*

imus ad bellum. num omnes nuntios palam audiri, omnia consilia cunctis praesentibus tractari ratio rerum aut occasionum velocitas patitur? tam nescire quaedam milites quam scire oportet. ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinae habet, ut multa etiam centuriones tribunosque tantum inberi expediat. si, ubi iubeantur, quaerere singulis liceat, pereunte obsequio etiam imperium intercidit. an et illic nocte intempesta rapiuntur arma? unus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proxima insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet, imperatoris sui tentorium irrumpet? vos quidem istud pro me: sed in discursu ac tenebris et rerum omnium confusione patefieri occasio etiam adversus me potest. si Vitellio et satellitibus eius eligendi facultas detur quem nobis animum, quas mentes imprecantur, quid aliud quam seditionem et discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur, hinc confusi pedites equitesque in exitium ruamus. parendo potius, commilitones, quam imperia ducum sciscitando res militares continentur; et fortissimus in ipso discrimine

1. num edd pr, Rhenani (e B), seqq, G a manu secunda. fuit ante non, ut in edd Puteolani et Beroaldi. illud melius puto. ERN.

5. multa per centuriones] liber Hispanus multa centuriones, ommissa vacula. verissime. nam ea Othonis mens est ut velit quaedam imperia centurionibus tantum tribunisque indicari, non in milites spargi. Ma liber habet multa etiam centuriones, optime. LIPS. Florentino congruunt ABG et edd pr, Puteolani Beroaldi. at Rhenanus (cum B) omisit etiam, quod restituit Pichena. Lipsius fluctuavit. sed tamen et ultima ed Rhenanum sequitur. ERN.

6. si ubi] MR, G a manu secunda, ed pr sicubi. Ryckius ex A. dedit si cur. ERN.

8. perditus] puto percitus. nam ad instinctum quemdam et insaniam (ita statim) refert. LIPS. B alterne.

11. istud pro me] sc. fecistis. istud ABGM^a et veteres edd ante Rhenanum. recte restituit Ryckius.

at Rhenanus dedit istuc. sc. irruptis. ERN.

13. si Vitellio et satellitibus eius] haec ipsa movendi ratio ab hostium affectu et voto, usurpata decenter Homero, II. a 255: ἡ κεν γῆθησαι Πριάμος Πριάμοιο τε παῖδες, ἄλλοι τε Τρώες μέγα κεν κεχροτάτο θυμῷ, εἰ σφῶν τάδε πάντα πύθοιό τε μαρναμένους. egerit non ab illo uberi eloquentiae et sapientiae fonte sit hic rivus? ERN.

14. quem] quae M^a.

16. ne] nec M^a.

17. parendo potius] hic et aliis locis in hac oratione Tacitus ob oculos habuit orationem Paulli ad milites ap. Liv. 44 34. ERN.

19. fortissimus in ipso discrimine] verissima gnome, quae veteri Graecorum dicto firmatur apud Eustathium, θρασὺς πρὸ ἔργου, ἐκ πολλοῦ κακός. Aristoteles etiam apte in Nicom. 3 10: καὶ οἱ μὲν θρασεῖς προπετεῖς καὶ βουλόμενοι πρὸ τῶν κινδύνων κινδυνεύειν, ἐν

exercitus est, qui ante discrimen quietissimus. vobis arma et animus sit: mihi consilium et virtutis vestrae regimen relinquit. paucorum culpa fuit, duorum poena erit. ceteri abolete memoriam foedissimae noctis. nec illas adversus senatum voces ullus unquam exercitus audiat. caput imperii et decora omnium provinciarum ad poenam vocare non Hercule illi, quos cum maxime Vitellius in nos ciet, Germani audeant. ulline Italiae alumni, et Romana vere iuventus, ad sanguinem et caedem deposcerint ordinem, cuius splendore et gloria sordes et obscuritatem Vitellianarum partium praestringimus? nationes aliquas occupavit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: senatus nobiscum est. sic fit ut hinc res publica, inde hostes rei publicae constiterint. quid? vos pulcherrimam hanc urbem domibus et tectis et congestu

αὐτοῖς δὲ ἀγέτανται· οἱ δὲ ἀνδοεῖοι ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, πρότερόν δὲ ἡσύχιοι. quem locum nihil absurdum Tacitus adspexisse et expressisse. sed et Homerus Graecos semper quietos et tacitos facit ante pugnam. II. β 8: οἱ δ' αἶσ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνεύοντες Ἀχαιοί. δ 429: οἱ δ' ἄλλοι ἀγὴν ἴσαν (οὐδὲ ζε γαίης τόσσον λαὸν ἔπεσθαι ἔχον· ἐν σιγῇ θείαν αὐδὴν) σιγῇ δειδιότες σημάντορας. talis et Livianus Manlius, qui nulla voce aut minis in Gallum ibat 7 10: sed pectus animorum iraeque tacitae plenum, omnem ferociam in discrimen ipsum certaminis distulerat. Lips.

4. nec illas] sic ed pr, nisi quod vitiose ullas pro illas Rhenanus seqq. contra ne illas G et edd ceterae ante Rhenanum, illud melius. coniunctum est enim cum antecedentibus. ERN.

6. Hercle vulgo.

7. Vitellius in nos ciet] locum ab aliis foede interpolatum e V restitui, religiose servata eius scriptura, nisi quod audeant feci ex audiant. ne Germani quidem, inquit, illi barbari, quos nunc Vitellius in nos concitat, audeant ad poenam amplissimum ordinem de-

poscere: nedum vos Romana suboles. non etiam spreverim scribere cum Hispano codice quis cum maxime, id est quis comitatus maxime Vitellius in nos movet. Lips. Lipsii correctionem firmant GM^a. ante Lipsium erat quibus et audiant. ed pr corruptius: nec illos, quibus cum maxime, ignosci et Germani audiant. mox deposcerent BGM^a et edd pr, Rhenani, sqq. at Puteolanus et Beoraldus reposerent. illud verum est, et verbum proprium in hac re. Rhenanus malit deposcent. frustra. sensus est: si vos vere Romani essetis, an deposceretis etc. ERN. teste IGronovio M^a depoposcerint. B depoposcerent.

10. perstringimus] lege praestringimus i. e. hebetamus, obumbramus. at recte mox: perstringendos mulcendosque animos. hoc enim quod Persius 1 107 mordaci radere vero. GRON. verissime. ERN.

13. inde] in M^a.

14. domibus et tectis] tale Augustus in Dione, oratione ad populum 56 5: ἀνθρώποι γὰρ που πόλις ἐστίν, οὐκ οἰκία οὐδὲ στοὰ οὐδ' ἀγορὰ ἀνδρῶν κεφαλ. Lips. Camillus apud Liv. 5 54: adeo in superficie tignisque caritas nobis patriae pendet? ERN.

lapidum stare creditis? muta ista et inanima interciderere ac reparari promisca sunt: aeternitas rerum et pax gentium et mea cum vestra salus incolumitate senatus firmatur. hunc auspicato a parente et conditore urbis nostrae institutum, et
 5 a regibus usque ad principes continuum et immortalem, sicut a maioribus accepimus, sic posteris tradamus. nam ut ex vobis senatores, ita ex senatoribus principes nascuntur.
 85 et oratio ad perstringendos mulcendosque militum animos, et severitatis modus (neque enim in plures quam in duos
 10 animadverti iusserat) grate accepta, compositique ad praesens qui coerceri non poterant. non tamen quies urbi redierat: strepitus telorum et facies belli erat, militibus ut nihil in commune turbantibus, ita sparsis per domos occulto habitu, et maligna cura in omnes quos nobilitas aut opes aut
 15 aliqua insignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoque milites venisse in urbem ad studia partium noscenda plerique credebant. unde plena omnia suspicionum, et vix secreta domuum sine formidine. sed plurimum trepidationis in publico, ut quemque nuntium fama attulisset, animum

1. multa M^a.

2. promiscue possunt] AB promiscua sunt: itemque M^a, in quo promisca sunt. quod hellenismo quodam retineri posse, imo debere, assentior Rhenano. sed velim amplius inanima rescribi paullo ante. LIPS. firmat promiscua sunt ed pr; recepit Freinshemius cum altero inanima pro inania. ERN.

aeternitas rerum] intellige rempublicam Romanam. pax BG et ed pr, Rhenani, sqq. pars Puteolani Beroaldus vitiose. ERN.

9. et oratio G a manu prima, Rhenanus (e B), sqq. at edd. ante Rhenanum omnes et A ea, ut Mureto placuit. ERN.

11. non tamen quies urbis redierat: str.] lectionem hanc et distinctionem a libris prisci non potui quin anteferrem vulgatae aut conjecturis aliorum parum firmis. LIPS. Sic BGM^a et edd ante Rhenanum omnes. hic edidit non tamen quies urbi. sed erat str. t. et sic editum usque ad Lipsium. item et pro erat

(v. 12), quod exhibet etiam BM^a, exprimitque etiam IGronovius. ERN.

12. militibus sparsis per domos] turbarunt me verba, quae iam capio. significat enim milites in plebeia aut pacata veste, sine gladiis, domos perlustrasse, sermones excipisse adversus principem aut statum praesentem. Arrianus eum morem mihi suggerit diss. Epicteti 4 13: οὕτω καὶ ὑπὸ τῶν στοιχωτῶν ἐν Ρώμῃ οἱ προσπεσεῖς λαμβάνονται. παρεκκεκλιθέ σοι στρατιώτης ἐν ὄχηματι ἰδιωτικῷ, καὶ ἀρξάμενος κακῶς λέγειν τὴν καταστροφήν, εἰτὰ σὺ ὥσπερ ἐνέχρονον παρ' αὐτοῦ λαβὼν τῆς πίστεως τὸ αὐτὸν τῆς λοιδορίας κατηγορεῖς, λέγεις καὶ αὐτὸς ὅσα φρονεῖς. εἰτα δεδεῖς ἀπάγῃ. et hoc sine praesertim milites, qui frumentarii dicti. de quo alias. LIPS.

19. ut] vim M^a.

animo vultuque conversis] bene Rhenanus (e B) animum vultuque, male conversi. nani alterum prorsus postulat series orationis, in

vultumque conversis, ne diffidere dubiis ac parum gaudere prosperis viderentur. coacto vero in curiam senatu arduus rerum omnium modus, ne contumax silentium, ne suspecta libertas. et privato Othoni nuper atque eadem dicenti nota
 5 adulatio. igitur versare sententias et huc atque illuc torquere, hostem et parricidam Vitellium vocantes, providentissimus quisque vulgaribus conviciis; quidam vera probra iacere, in clamore tamen, et ubi plurimae voces, aut tumultu
 86 verborum sibi ipsi obstrepentes. prodigia insuper terrebant
 10 diversis auctoribus volgata: in vestibulo Capitolii omissas habenas bigae cui Victoria institerat; erupisse cella Iunonis maiorem humana speciem; statuam divi Iulii in insula Tiberini amnis sereno et immoto die ab Occidente in Orientem conversam; prolocutum in Etruria bovem, insolitos anima-
 15 lium partus, et plura alia, rudibus saeculis etiam in pace observata, quae nunc tantum in metu audiuntur. sed praecipuus et cum praesenti exitio etiam futuri pavor subita inundatione Tiberis, qui immenso auctu, prorupto ponte sublicio,

qua intelligitur verbum substantivum, quasi esset: *sed plurimum trepidationis in publico erat conversis animum vultumque, ut quemque nuntium fama attulisset.* GRON. *animum vultumque* G a prima manu et ed pr ceterae ante Rhenanum *animum vultumque.* *conversis* deinde omnes scripti et editi praeter M^a, qui habet *conversi*, ut edidit Rhenanus (e B); quod plane cum IGronovio probro. nova autem est sententia, ut idem vidit. deinde pro ac Ursinus et Acidalius malebant *aut.* ERN. *conversis* invenit Furia.

4. *eadem dicenti nota adulatio*] e V ita restituimus, voce una addita, et altera mutata. difficilis, inquit, in senatu rerum omnium modus. taceres? silentium pro contumacia esset. diceres libere et censeris? invisa libertas. ad gratiam loquerere? non faceres fidem, quia privatus nuper Otho peritus harum artium et iisdem adulationibus exercitus. LIPS. ante erat *eadem dicendi adulatio.* ed pr *dicenda.* quod Lipsius dedit, est et in A. ERN. B *eadem dicendi nata.*

8. *tumultu*] AG et ed pr *tumultus*, male. sua ipsorum vociferatione sibi obstrepabant, non aliena. ERN.

12. *specie* M^a.

13. *abest die* a BGO: in B manus secunda addidit. sed habent ceteri libri scripti et editi omnes. nec video quare deleri Muretus et IGronovius, aut pro eo *coelo* rescribi voluerit Rhenanus. ERN.

16. *tantum in metu audiuntur*] quippe hoc ingenium vulgi, tunc converti ad religiones et monstra observare aut fingere. Clandianus apposite, de bello Getico 227: *utque est ingenioque loquax et plurima fingi permittens credique timor, nunc somnia vulgo narrari, tunc monstra deum monitusque sinistri, propiusque ad Tacitum 239: et si quod fortasse quies neglexerat omen, addit cura novis.* LIPS.

17. *futuri pavor*] is enim, ut ait Plinius 3 5 (9), *vates quodammodo intelligitur ac monitor, auctu semper religiosus.* LIPS.

18. *prorupto*] sine dubio Tacitus scripsit *prorupto.* GRON. verissime,

ac strage obstantis molis refusus, non modo iacentia et plana urbis loca sed secunda eiusmodi casuum implevit. rapti e publico plerique, plures in tabernis et cubilibus intercepti. famines in volgus, inopia quaestus et penuria alimentorum. corrupta stagnantibus aquis insularum fundamenta, dein remeante flumine dilapsa. utque primum vacuus a periculo animus fuit, id ipsum quod paranti expeditionem Othoni campus Martius et via Flaminia, iter belli, esset obstructum a fortuitis vel naturalibus causis, in prodigium et omen imminentium cladum vertebatur.

87 Otho lustrata urbe et expensis belli consiliis, quando Peninae Cottiaeque Alpes et ceteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonensem Galliam adgredi statuit, classe valida et partibus fida, quod reliquos caesorum ad pontem Mulvium, et saevitia Galbae in custodiam habitos, in numeros legionis composuerat, facta et ceteris spe honorationis in posterum militiae, addidit classi urbanas cohortes et plerosque e praetorianis, vires et robur exercitus atque ipsis ducibus consilium et custodes. summa expeditionis Antonio Novello, Suedio Clementi primipilaribus, Aemilio Pacensi, cui ademptum a Galba tribunatum reddide-

nec prorupto in tali evidentia ferendum. mox et cubilibus BGM^a. male edd ante Rhenanum ex. ERN.

4. inopia — 2 2 Cyprum] haec desunt Ma, cuius in margine antiqua manus "hic deficit unum folium. dimittatur spatium pro dicto folio."

7. omnes libri praeter B quod. Othoni, quod ab eodem abest, etiam in G est a manu secunda. ERN.

9. et in omen B.

11. lustrata urbe] v. ad A. 13 24. ERN.

14. reliquos] Freinshemius malebat reliquias; quod non necessarium puto. caesorum, in G a manu secunda correctum Caesarum, est in ed pr. item in margine pro varia lectione ad pontem Aemilium. mox in custodiam omnes, praeter A, qui habet in custodia, ut Rhenanus voluit. sed illud quoque rectum. ERN. B caesarum ad p. milvium.

16. in numerum] Hispanus codex

numero, Romana editio et AM^a numeros. quod rectum hic est; intellegendique numeri militares, de quibus iam praedixi. LIPS. Ma intellegendus non antiquior ille, qui hic folio defectus est, sed alius a Pichena inspectus. numeros etiam ed pr. numero BG et edd veteres. Lipsius edidit numerum, etiam in sexta et ultima recensione. numeros recepit Pichena. sunt cohortes. ERN.

17. spes] suspicor auctorem scripsisse: spe. sic 3 9: in Vitellium et inimicum rescribere, facta tribunis et centurionibus retinendi, quae Vitellius indulsisset, spe. GRON. sic correxerat et vir doctus in Gryphiana. ceteris AB et ms Pichena, ed pr. quae et honoratae habet. alii edd et scripti reliquis. ERN.

18. vires et robur] a coniectura nostra est. libri enim omnes e praetorianis viris ut robur exercitus, parum apte. LIPS.

rat, permissa. curam navium Oscus libertus retinebat, ad observandam honestiorum fidem comitatus. peditum equitumque copiis Suetonius Paulinus, Marius Celsus, Annius Gallus rectores destinati. sed plurima fides Licinio Proculo praetorii praefecto. is urbanae militiae impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paulini, vigorem Celsi, maturitatem Galli, ut cuique erat, criminando, quod facillimum factu est, 88 praeus et callidus bonos et modestos anteibat. sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque 10 arta custodia neque obscura, nullum ob crimen, sed vetusto nomine et propinquitate Galbae monstratus. multos e magistratibus, magnam consularium partem Otho, non participes aut ministros bello, sed comitum specie secum expedire iubet; in quis et Lucium Vitellium, eodem quo ceteros cultu, 15 nec ut imperatoris fratrem nec ut hostis. igitur mota urbis cura; nullus ordo metu aut periculo vacuus. primores senatus aetate invalidi et longa pace desides, segnis et oblita bellorum nobilitas, ignarus militiae eques, quanto magis occultare et abdere pavorem nitebantur, manifestius pavidi. nec 20 deerant e contrario qui ambitione stolidi conspicua arma, insignes equos, quidam luxuriosos apparatus conviviorum et irritamenta libidinum ut instrumenta belli mercarentur. sapientibus quietis et rei publicae cura; levissimus quisque et fu-

2. vox *invitatus* suspecta. quidam libri (AR) *imitatus*, alii *immutatus*. Faernus *initio datus*. Lips. nihil ineptius *invitatus*, nisi forte ipsae illius verbi defensiones. hoc adfirmare proclive est: sed non tam facilis medicina. Suspiciabar tamen *comitatus* vel *minister datus*. adde Obs. 2 20. Gron. Graevio in ep. ad Heinsium et Ryckio placebat *invitatus*, quod non melius *invitatus*. nec placent Gronovianae coniecturae, aut Heinsiana (ep. ad Graev. in Syll. t. 4 p. 173) *imputatus*, quasi etiam beneficium esset, quae contumelia erat, usitatum alias verbum est *impositus*. ERN.

4. *destinati*] liber Covarruviae (et B) *constituti*, utrumque spurium; et sententia sine eo constat. Lips.

11. *propinquitate Galbae*] quo

vinculo, nescio: sed ipsi Galbae suspectum Dolabellam de imperio in Suetonii Galba 12 observo. scribit et Plutarchus c. 23, cum de successore Galba deliberaret, *amicos partim Dolabellae, plures Othoni studuisse*. non ergo mirum Othoni nunc suspectum et a Vitellio mox interfectum. Lips.

13. *expedire* i. e. in bellum ire, ad bellum se accingere, ut supra c. 10 dictum. mox *motae cura* reddidit Freinshemius, quod est in G et edd Puteolani Beroaldi Alciati. at ed pr, Rhenani, seqq *motae urbis curae*. dedi deinde et *abdere* e G et edd veteribus pro *ac addere*, quod recentiores male obtinet. ERN. B *motae urbis cura*.

23. *et reip.*] et edd pr, Rhenani (e B) seqq omnes. ceterae a *reip.*,

turi improvidus spe vana tumens; multi afflictâ fide in pace,
 89 ac turbatis rebus alacres et per incerta tutissimi. sed volgas
 et magnitudine nimia communium curarum expers populus
 sentire paulatim belli mala, conversa in militum usum omni
 5 pecunia, intentis alimentorum pretiis; quae motu Vindicis
 haud perinde plebem attriverant; secuta tum urbe et provin-
 ciali bello, quod inter legiones Galliasque velut externum
 fuit. nam ex quo divus Augustus res Caesarum composuit,
 procul et in unius sollicitudinem aut decus populus Romanus
 10 bellaverat. sub Tiberio et Gaio tantum pacis adversa rei
 publicae pertinuere. Scriboniani contra Claudium incepta si-
 mul audita et coercita; Nero nuntiis magis et rumoribus
 quam armis depulsus. tum legiones classesque et, quod raro
 alias, praetorianus urbanusque milles in aciem deducti; Oriens
 15 Occidensque et quicquid utrinque virium est, a tergo; si du-
 cib' aliis bellatum foret, longo bello materia. fuere qui

et G. possis conicere *quies a reip.*
cura i. e. abstinebant se a republi-
 ca. sed vulgatum verum puto. sic
 in fine libri quies urbis et imperii
 cura coniunguntur. ERN.

1. *multis afflictâ fides in pace*] quis crederet optimum Rhenanum tam diu impune laturum fuisse hanc mendam? mutat olim editum, quod, etiamsi, ut ille voluit, omnes libri praeferrent, ipso orationis filo postulante restituendum foret. et profecto sic conieceram, antequam ex notis eius didicissem antea lectum ita fuisse. quam bene, quaeso cohaerent: *multis afflictâ fides, ac alacres et tutissimi?* praesertim si conferas: *multi afflictâ fide, ac alacres et tutissimi.* qua parte autem commodius *multis afflictâ fides* quam *multi afflictâ fide*? an homo antiqua virtute et fide insolentius quam homini antiqua virtus et fides? redde igitur Tacito multo rotundiorẽ sermonem: *multi afflictâ fide in pace, ac turbatis rebus alacres, et per incerta tutissimi.* GRON. sic sane et G et edd Puteolani Beroaldi Alciati. quod Rhenanus dedit (e B), tamen et in ed pr est et A. *magnitudine nimia* refer ad populum, qui in societatem curarum ta-

lium venire non potest propter multitudinem suam. ERN.

6. *et prov.*] sic ed pr, Rhenanus (e B), seqq omnes. at AG et edd Puteolani Beroaldi a prov. ERN.

10. *adversa pertinuere*] fallor, aut hoc rectum, etsi a mente tantum nostra, sine libris. nam illi omnes voce auctiores, *adversa reip. pertinuere*, quam nos tamen superesse censuimus, imo sententiam perdere. LIPS. nihil adhuc melius Lipsiana correctione vidi. nec ei praeferam quod mihi in mentem aliquando venit ob consensum librorum in *reipublicae* verbo, *pacis adversa, remp. perdidere.* ERN. codex Pichenae *adversa r. p. pertinuere.*

11. *Scriboniani*] Dalmatiae legati. Suet. Claud. 13. ERN.

15. *a tergo*] distinxī ab antecedentibus, ut factum in G, et Acidalius voluit. oriens cum viribus suis a tergo Othonis, occidens Vitellii. ERN.

si ducibus aliis] sic ms Pichenae, edd pr, Pichenae, seqq. et sic voluit Rhenanus. alii libri *sub ducibus aliis si b.* quod eodem reddit. post Ryckius ex A edidit *longa bello materia.* ERN. B sub, omisso si.

proficiscenti Othoni moras religionemque nondum conditorum ancilium afferrent. aspernatus est omnem cunctationem ut Neroni quoque exitiosam; et Caecina iam Alpes transgressus
 90 exstimulabat. pridie idus Martias commendata patribus re
 5 publica reliquias Neronianarum sectionum, nondum in fiscum conversas, revocatis ab exsilio concessit, iustissimum donum et in speciem magnificum, sed festinata iam pridem exactio-
 ne usu sterile. mox vocata concione, maiestatem urbis et consensum populi ac senatus pro se attollens, adversum Vi-
 10 tellianas partes modeste disseruit, inscitiam potius legionum quam audaciam increpans, nulla Vitellii mentione, sive ipsius ea moderatio, seu scriptor orationis sibi metuens contumeliis in Vitellium abstinuit, quando, ut in consiliis militiae Suetonio Paulino et Mario Celso, ita in rebus urbanis Galerii Tra-
 15 chali ingenio Othonem uti credebatur. et erant qui genus ipsum orandi noscerent, crebro fori usu celebre et ad im-
 plendas anres latum et sonans. clamor vocesque volgi, ex more adulandi, nimiae et falsae. quasi dictatorem Caesarem aut imperatorem Augustum prosequerentur, ita studiis votis-
 20 que certabant; nec metu aut amore, sed ex libidine servitii,

1. *nondum conditorum ancilium*] mitto te ad ea quae scripsi olim Antiq. Lect. 5 16. quibus adtexi velim Ovidii locum, Fast. 3 395: *arma movent pugnatum: pugna est aliena maritis. condita cum fuerint, aptius omen erit.* quibus versibus vult poeta ne coniugium quidem dextro pede adiri, cum mota sunt ancilia, sed cum condita. Festus autem ostendit etiam alios aliquot dies fuisse, quibus Romani tenebant se ab armis: *praeliaries dies*, inquit, *quibus fas est hostem bello lacessere.* erant enim quaedam *feriae publicae*, quibus nefas erat id facere. Lips. ceterum ed pr cum B addit *scutum et arma coelestia*, idemque in G additum a manu secunda in margine; quae esse e glossa quivis videt. adde ad A. 16. 2. post edidi cum Ryckio (ex A) *aspernatus est*, quod habet etiam ed pr. Ern. est deest B.

5. *Neronianarum sectionum*] vide

supra c. 20. intelliguntur donationes Neronis revocandae. Ern.

7. *festinata exactio*] nempe ab ipsis qui fisco praeerant; qui festinantes et, ut in talibus, diffidentes exegerant vel ante diem: pactione etiam aliqua aut remissione, itaque pro hac sententia bene M^a et quidam libri *festinata iampridem exactio*, addita significanter voce. Lips. habent et A, ed pr ceteraeque ante Rhenanum, qui id verbum elecit (quia a B abest). recepere iam Ryckius et Gronovius. mox edd veteres et BG usu sterili. Ern.

14. *Galerii Trachali*] de eo dictum in dialogo de Oratoribus. mox *Othonem* insititiam, putat Acidalius, non male. item ab R et ed pr post abest *populi ante anres*, recte. si Romana prima ab illa diversa est, consentit. v. Gruterus. itaque delevi. Ern.

20. *verius clariusque distinxeris servitii, ut in familiis etc.* Lips.

ut in familiis, privata cuique stimulatio et vile iam decus publicum. profectus Otho quietem urbis curasque imperii Salvio Titiano fratri permisit.

nec quid haec verba sibi velint, nec quid Saviliana eorum explicatio, *inter servitia*, intelligo. suspicabar autem: *sed ex libidine servitii et in tantis malis privata cuique stimulatio et vile decus publicum*. sic video aliquam sententiam, *ro et accipiendum pro etiam*. solent adversa ex fortuna ebriis facere sobrios, et admonere decoris, atque efficere ut privata spe neglecta in publicum consulamus. at hi adeo, inquit, aduerant servili adulationi, ut etiam cum cogeret nemo, et tanta imminetia civilis belli mala facile tristiores vultus

excusarent, gratiam captarent privatam, nec cogitarent quid tali tempore reipublicae deceret. H. 2 71 Vitellius Neronem *sectari cantantem solitus, non necessitate, qua honestissimus quisque, sed luxu et saginae. mancipatus emptusque*. et c. 74 ex ms in tanta mole, *pro inerat a mole*, eruit Pichena. Gron. mihi vulgatum verum videtur. populus serviendi studio eadem faciebat quae in privatis aedibus familia servorum solet. utilitatis cura est singulis, nulla dignitatis ac decoris. ABG *simulatio*. Ekn.

LIBER SECUNDUS.

BREVIARIUM.

Titus Vespasianus Romam missus ad gratulandum Galbae, caede eius audita substitit. Paphiam Venerem adit, et de futuris eam consulit. laeta omnia et magna accipit. ad patrem redit, qui belli consilia agitat, sed bellum ipsum in occasionem differt. falsus Nero detegitur et capitur. Othonis copiae et duces; et classis eius in Galliam Narbonensem irruptio. in Corsica motus aliquis temeritate procuratoris. Caecina Italiam intrat, Placentiam oppugnat, sed cum infamia et strage repulsus. insidias paullo post Othonianis locat, sed eae quoque in ipsum vertere. Valens Ticinum venit. seditio ibi in eum militum. qua composita Caecinae rapido agmine iungitur. Otho eo nuntio accepto de summa belli deliberat, trahi id melius, an fortunam experiri praestaret. postremum pessimumque consilium praefert. ita haud procul Bedriaco pugnatum. victi Othoniani, non tamen fracti. sed Otho aversus a consiliis belli mortem elegit, quam tam fortiter exsequitur quam noster facunde narrat. post mortem eius seditio militum et impetus in

Verginium. senatorum etiam periculum, falso quodam nuntio. Albinus in Africa victus, et eae provinciae Vitellio adiunctae. quid in Italia Vitellius egerit, et legiones cohortesque victas quomodo distraxerit, non sine acri tumultu apud Ticinum. at in Syria Vespasianus et Mucianus serio iam de bello deliberant. huius egregia ad illum oratio. qua persuasus Vespasianus imperium suscipit: legiones in nomen eius iurant. praeterque Orientales Moesici et Pannonii etiam transeunt in partes. Vitellius interea magno et minaci agmine urbem intrat. popularia multa usurpat. consilia item eius paratusque de bello.

Gesta eodem anno, consulibus tamen aliis suffectis. LIPS.

Struebat iam fortuna in diversa parte terrarum initia causasque imperio, quod varia sorte laetum rei publicae aut atrox, ipsis principibus prosperum aut exitio fuit. Titus Vespasianus e Iudaea, incolumi adhuc Galba, missus a patre 5 causam profectionis officium erga principem et maturam petendis honoribus iuventam ferebat. sed vulgus fingendi avidum disperserat accitum in adoptionem. materia sermonibus senium et orbitas principis et intemperantia civitatis, donec unus eligatur, multos destinandi. augebat famam ipsius Titi 10 ingenium quantaecunque fortunae capax, decor oris cum quadam maiestate, prosperae Vespasiani res, praesaga responsa,

2. *varie ortum*] non suspicabar de mendo, absque Vaticano fuisset, cuius lectio diversa coegit me acrius paullo intueri. nam in eo *vari abortie* scriptum. et Hercules, vulgata inepta et exsensa. quid enim est varie ortum esse imperium Vespasiani? imo unus et certus illius ortus. scribo ex vestigiis illis priscis *varia sorte*. atque ita est. imperium Vespasianorum felix reipublicae et infelix, itemque ipsis principibus fuit. LIPS. emendationi Lipsianae per se certissimae addam praesidium ab alio auctoris loco infra c. 95: *magna et misera civitas, eodem anno Othonem Vitelliumque passa, inter Vinios Fabios Icelos Asiaticos varia et pudenda sorte agebat.* FREINSH. sic et H. 3 80: *varia legatorum sors fuit.* GRON. recepit Pichena. ed pr *vane ortum abortie*, utraque scriptura coniuncta et confusa, ut alibi. ERN.

laetum] semen B.

4. *missus a patre*] qua de re ita Hegesippus 4 21: *sententiam novi principis (Galbae) de bello Iudaico sciscitari Vespasiano consilium fuit, misitque Titum filium et regem Agrippam. Titus de Achaia revertit, comperto quod Galba occisus: Agrippa Romam contendit.* LIPS.

10. *decor oris*] sic eleganter ex ingenio correxit Rhenanus. libri omnes *decori vel decoris.* ERN.

11. *prosperae Vesp. res*] ultima duo verba non erant in B, et in G a manu secunda addita sunt in margine. unde Rhenanus volebat *prosperae praesaga responsa*, plane ut est in G. sane alienae sunt Vespasiani patris res, cum de ipsius hominis sermo sit. forte tantum *prosperae res* scripsit Tacitus. ERN.

Legendum *praesagia, responsa*, diximus Obs. 2 20. GRON. verum

et inclinatis ad credendum animis, loco omnium etiam fortuita. ubi Corinthi Achaiae urbe certos nuntios accepit de interitu Galbae, et aderant qui arma Vitellii bellumque affirmarent, anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta
 5 utrinque perlustrat. si pergeret in urbem, nullam officii gratiam in alterius honorem suscepti; ac se Vitellio sive Othoni obsidem fore, sin rediret, offensam haud dubiam victoris, sed incerta adhuc victoria et concedente in partes patre filium excusatum, sin Vespasianus rem publicam susceperet, obli-
 2 viscendum offensarum de bello agitantibus. his ac talibus inter spem metumque iactatum spes vicit. fuere qui accensum desiderio Berenices reginae vertisse iter crederent. neque abhorrebat a Berenice iuvenilis animus: sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum. laetam voluptatibus adolescen-
 15 tiam egit, suo quam patris imperio modestior. igitur oram Achaiae et Asiae ac laeva maris praevectus, Rhodum et Cyprum insulas, inde Syriam audentioribus spatiis petebat. atque illum cupido incessit adeundi visendique templum Paphiae Veneris, inclitum per indigenas advenasque. haud fuerit lon-
 20 gum initia religionis, templi ritum, formam deae (neque enim
 3 alibi sic habetur) paucis disserere. conditorem templi regem

puto. nam *omnium* mox mentio, quae sunt praesagia. ERN.

1. *loco omnium etiam fortuita*] sic edidit Freinshemius. *omnium* est e libris, habetque G. alterum ex ingenio, sed vere. sententia haec Tacito et alibi usurpata. vulgo erat vel *loco omnium* vel *omnium etiam fortuna*. ERN.

7. *sed* edidit Rhenanns, bene. antiquiores edd, item BG et; quod quomodo e *sed* factum sit, patet, sed idem G et ed pr *incertam adhuc victoriam*, verum ms a manu secunda, male. sensus est: *sed* veniam sperari posse ex eo quod id factum sit incerta adhuc victoria, praesertim si pater in partes victoris concedat. intelligendum est *fore*, mox male *insensarum* BG et edd Puteolani Beroaldi Alciati. ERN.

11. *iactatum (spes vicit)*] ferri potest. sed tamen spes proprie non vicit Titum sed metum. et illam for-

mulam *spes vicit* similesque absolute poni sciunt omnes, ut opinor. itaque diu est cum conieci legendum *iactatis*. dicuntur autem eleganter et saepe *iactata*, de quibus multa, crebra, longa, varia deliberatio fuit, in primis apud Livium, v. IFGronovius et Drak, ad Liv. 38 25. alias etiam *iactari inter spem metumque* eleganter dicitur, pro inter spem metumque incertum, ambiguum esse, ut alibi noster; ut prope malim *his ac talibus inter spem metumque iactatur* vel *iactatus*. *spes vicit*: si quid mutandum videtur. ERN.

16. *praevertectus*] ms Pichenae *praevectus*. item G et ed pr. unde recepi. de verbo iam dictum alio loco, et sic volebat Gronovius ad Liv. 29 32. ERN.

21. *habetur*] deae simulacrum et forma. ERN.

Aerian vetus memoria, quidam ipsius deae nomen id perhibent. fama recentior tradit a Cinyra sacratum templum, deamque ipsam conceptam mari huc appulsam. sed scientiam artemque haruspicum accitam, et Cilicem Tamiram intulisse; satque ita pactum ut familiae utriusque posterius caerimoniis praesiderent. mox, ne honore nullo regum genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsa quam intulerant scientia hospites cessere: tantum Cinyrades sacerdos consulitur. hostiae, ut quisque vovit, sed mares deliguntur: certissima fides haedorum fibris. sanguinem arae offundere vetitum: precibus et igne puro altaria adolentur, nec ullis imbribus, quanquam in aperto, madescunt. simulacrum deae non effigie humana, continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metae modo exsurgens; et ratio in obscuro. Titus spectata opulentia donisque regum, quaeque alia laetum antiquitatibus Graecorum genus incertae vetustati affingit, de navigatione primum consuluit. postquam pandi viam et mare prosperum accepit, de

1. *Aerian*] libri scripti aut *Verianum* hunc nominant aut *Venerianum*. [M^a *veriam*]. pro vulgata lectione tamen Tacitus ipse in A. est, 3 62: *exin Cyprii tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiae Veneri* *Aerias auctor, post filius eius Amathus* etc. Aegyptum ipsam olim Aeriam dictam fuisse, Isidoro 9 2 traditum est et Agellio 14 6. Alciatus hic mavult Uranium, de Cinyra autem, quod sequitur, Homerus II. 1 20, Plutarchus, Athenaeus I. 10 in fine, Arnobius I. 6, alique meminere. LIPS.

4. *Cilicem Tamiram*] haec lectio debetur Rhenano. in B erat *cilicentam miram*: et plane sic GM^a, ed pr. unde confirmatur etiam probata doctis scriptura *Thamiram*, non *Thamiram*. ERN. *cilicem* M^a.

7. *intulerat* M^a.

9. *vovisset* Pichena ex vestigiis M^a: *ut quisque vovit, sed mares*. LIPS. idque recepit Pichena et seqq omnes. G et ed pr *novisset*. unde corrigendum esset *novit, sed mares*. novit i. e. potest, per graecismum. sed vulgatum nunc teneamus. ceterum hostiae nonnisi extorum inspicendo-

rum causa adhibitae, non ut in ara adolentur. ERN.

11. *altaria adolentur*] hoc loco refellitur correctio Harduini ap. Plinium 2 96 (97), ubi in loco de hoc templo ex *aram* facit *arcam*. oportet autem tectum templi aperium fuisse super aram illam, ut in eo quod fuit in Thracia, in monte Zilmisso. v. Suet. Aug. 94, et ibi dicta. ERN. B *redolentur*.

13. *continuus orbis latiore initio*] Tyrius Maximus (diss. 38): *Venus a Paphiis colitur, cuius simulacrum nulli rei magis assimile quam albae pyramidi*. LIPS. ea species exhibetur et in numis ap. Tristano, in Comm. t. 1 p. 419—534. v. Iac. Gron. ad h. l. ERN. *meta* M^a.

14. *ratio in obscuro*] eam tradit Clemens Alex. Protrept. (ed. Sylb.) p. 29—30, ubi et de aliis talibus deorum dearumque formis reperies. nempe tales figurae sunt indicia vetustatis ultimae, qua nondum exprimere didicerant ligno aut saxo formas hominum aut animalium. adde eundem Clem. Strom. 1 p. 348 s. et Collecta Pottero Arch. Gr. 2 2. ERN.

se per ambages interrogat caesis compluribus hostiis. Sostratus (sacerdotis id nomen erat) ubi laeta et congruentia exta magnisque consultis adnuere deam videt, pauca in praesens et solita respondens, petito secreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrem pervectus suspensis provinciarum et exercituum mentibus ingens rerum fiducia accessit.

Profligaverat bellum Iudaicum Vespasianus, oppugnatione Hierosolymorum reliqua, duro magis et arduo opere ob ingenium montis et pervicaciam superstitionis, quam quo satis virium obsessis ad tolerandas necessitates superesset. tres, ut supra memoravimus, ipsi Vespasiano legiones erant, exercitae bello: quattuor Mucianus obtinebat in pace; sed aemulatio et proximi exercitus gloria depulerat segnitiam, quantumque illis roboris discrimina et labor, tantum his vigoris

1. *per ambages interrogat*] h. e. interrogat de fatis suis, quid sperare posset: verum non plane, ne periculum inde nasceretur, sed verbis ambiguis, quae tamen intelligere sacerdos posset. hinc mox vocat *magna consulta*. consuluit de imperio, an sibi fatis debeatur. [*per ambages* M^a.] mox *videt*, quod Rhenanus (e B) edidit, est etiam in ed pr. at G ceteraque edd ante Rhenanum *vidit*, ut ante *accepit*. item post *profectus* omnes edd ante Rhenanum, male. ERN.

6. *ingens rerum fiducia*] suspicabar *ingens rerum*, voce sequenti reiecta. sed Pichena sagaciter sensum eruit, *ingens rerum fiducia* (sexto casu) quam ex oraculo conceperat. audiamus. LIPS. (Titum ipsum dici fiduciam monet Freinsheimius.) sic Iustinus 11 4: *qui ex continenti ad Darium profecti, non mediocre momentum Persarum viribus accessere.* et 13 6: *ubi et Olympias esset mater Alexandri, non mediocre momentum partium.* GRON.

7. *profligaverat bellum*] paullo aliter *profligandi* verbo usus quam placuit Agellio 15 5. qui in tota ea re vereor ut caliget. ni ita est, barbare etiam locutus sit Augustus in Ancyrano lapide: *cepta profli-*

ci. quod exemplum rigide et ex diametro cum Agellii nota pugnat. LIPS.

8. *ingenium gentis*] nam pervicaces scilicet et cedere nescii Iudaei. tamen in M^a est *ingenium montis*; et scimus Hierosolymam in arduo fere sita. LIPS. *montis* etiam G a manu prima. at secunda manus correxit stulte *mentis*, quod *pro montis* editum est in ed pr. ex eo *gentis* factum. *montis* bene recepit Pichena. mox M^a *quam quo*. sic et GB et ed pr. unde recepi. vulgo quod. ERN.

12. *Mucianus*] ita ubique praepotentis huius hominis nomen scripti. Graeci suadent, qui *Μουκιανὸν* appellant: et lapides, in quibus C media, non T semper sculptum, ut in illo Romae (ap. Grut. p. 32 6): *l. annio fabiano; m. nonio muciano cos.* multa etiam huius mentio in Plinio, qui 12 1 (5) Licinium ei nomen addit, et titulum fere ter consulis: *Licinius Mucianus ter cos et nuper Lyciae provinciae legatus.* 32 6 (21) de ostrearum praestantia, *dicemus*, inquit, *aliena lingua, quaeque peritissima huius censurae in nostro aevo fuit.* sunt ergo *Muciani verba quae subiciam.* et saepe alias; ostenditque doctum et alterum velut Maecenatem. LIPS. mox

addiderat integra quies et inexperti belli labor. auxilia utri-
 que cohortium alarumque, et classes regesque, ac nomen
 5 dispari fama celebre. Vespasianus acer militiae, anteire
 agmen, locum castris capere, noctu diuque consilio ac, si
 5 res posceret, manu hostibus obniti, cibo fortuito, veste ha-
 bituque vix a gregario milite discrepans; prorsus, si avaritia
 abesset, antiquis ducibus par. Mucianum e contrario magni-
 ficentia et opes et cuncta privatum modum supergressa ex-
 tollebant; aptior sermoni, dispositu provisuque civilium re-
 10 rum peritus: egregium principatus temperamentum, si demptis
 utriusque vitiis solae virtutes miscerentur. ceterum hic Sy-
 riae, ille Iudaeae praepositus, vicinis provinciarum admini-
 strationibus, invidia discordes, exitu demum Neronis positus
 odiis in medium consulere, primum per amicos: dein prae-
 15 cipua concordiae fides Titus prava certamina communi utili-
 tate aboleverat, natura atque arte compositus adliciendis etiam
 Muciani moribus. tribuni centurionesque et volgus militum
 industria, licentia, per virtutes, per voluptates, ut cuique
 6 ingenium, adsciscebantur. antequam Titus adventaret, sacra-
 20 mentum Othonis acceperat uterque exercitus, praecipitibus,
 ut assolet, nuntiis, et tarda mole civilis belli, quod longa
 concordia quietus Oriens tunc primum parabat. namque olim
 validissima inter se civium arma in Italia Galliave viribus

pro repulerat ed pr et ms apud Broterium [cum M^a] depulerat, melius. ERN.

1. *inexpertus belli labor*] redun-
 dare vox labor videtur, et incul-
 cata huc e priore versu. legam
inexpertis belli. ita supra: *pacis*
artibus, belli inexpertus. LIPS. *la-*
bor est in libris omnibus, in ed pr
 bis posita vox labor fecit ut inter-
 media omnia omitterentur. in BG
 est *inexpertus*, ut M^a et edd vete-
 res ante Rhenanum. ERN.

4. *ac non est in B.*

9. *dispositu provisuque*] non possum
 hic videre quod Savilius, *very ex-*
pert in the direction and foresight
of civil affairs, quasi uno spiritu
 iungeret auctor dispositu provisuque
civilium rerum peritus; quum ille

voluerit aptior sermone dispositu
 provisuque iunctim accipi, quae sen-
 sum impleant absque illo civilium
rerum peritus. significat enim Mu-
 cianum elegantiorum et diligentio-
 rem fuisse in dispositione et ordine
 omnium quae ageret circaque habe-
 ret, quale est quod de Vespasiano
 Suet. 21: *ordinem vitae fere hunc*
tenuit etc. Plinius Ep. 2 11: *Sal-*
vius Liberalis, vir subtilis, disposit-
us, acer, disertus. noster infra 68:
apud Vellium omnia indisposita,
temulenta. adde ad Sen. de ira 3 6:
 sic igitur Vespasiano dispositior vel
 aptior dispositu Mucianus. idem
 aptior provisu, hoc est magis pro-
 vidus et divinus et pensator futuri,
 quicquid ageret. GRON. *providus*
 20. *precibus* M^a. *precibus* M^a.

Occidentis coepta; et Pompeio, Cassio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare secutum est civile bellum, haud prosperi exitus fuerant; auditque saepius in Syria Iudaeaeque Caesarum quam inspecti. nulla seditio legionum; tantum adversus
 5 Parthos minae, vario eventu. et proximo civili bello turbatis aliis inconcussa ibi pax; dein fides erga Galbam. mox, ut Othonem ac Vitellium scelestis armis res Romanas raptum ire volgatum est, ne penes ceteros imperii praemia, penes ipsos tantum servitii necessitas esset, fremere miles et vires
 10 suas circumspicere. septem legiones statim et cum ingentibus auxiliis Syria Iudaeaeque; inde continua Aegyptus duaeque legiones, hinc Cappadocia Pontusque et quicquid castrorum Armeniis praetenditur. Asia et ceterae provinciae nec viro-
 rum inopes et pecuniae opulentiae. quantum insularum mari
 15 cingitur, et parando interim bello secundum tutumque ipsum mare. non fallebat duces impetus militum: sed bellantibus aliis placuit expectari belli exitum. victores victosque nunquam solida fide coalescere. nec referre, Vitellium an Othonem superstitem fortuna faceret. rebus secundis etiam egre-
 20 gios duces insolescere: discordiam his, ignaviam, luxuriam; et suismet vitiis alterum bello, alterum victoria peritulum.

9. vires suas circumspicere i. e. intellectis viribus suis arrogantiam, saltem fiduciam sumere. ERN.

11. duaeque legiones] paullo aliter hoc olim. nam C. Caesar Aegypti devicta tres in ea legiones reliquit. auctor Suetonius Inl. 76. Augustus eum numerum retinuit, imo et Tiberius; sub quo Strabo sane vixit, et haec scripsit lib. 17 p. 797: *ἔστι δὲ (in Aegypto) τρία ταγματά, ὧν τὸ ἐν κατὰ τὴν πόλιν ἰσχυρὰ, τὰ ἄλλα δ' ἐν τῇ χώρῃ.* sed Tiberius tamen non in longum. anno enim imperii eius nono Tacitus clare duas saltem legiones Aegypto adtribuit, uti et hic, A. 4 5: *cetera Africae per duas legiones parique numero, Aegyptum,* observa ergo obiter; paullo certius de Strabonis descriptione, quam vides eum desiisse ante hunc nonnum Tiberiani imperii annum. addo Egesippum etiam de duabus his legionibus ad-

sentiri Tacito, 4 26: *esse etiam illic duos ordines militarium virorum, quos sibi adiungere Vespasianus properavit.* LIRS.

15. seclsum] VM^a et Romana editio secundum, quod approbo. LIRS. recepit Pichena. ERN. B seculum.

17. cum in victores victosque] Rodolphus et prisca item editio *cum victoribus victos nunquam solida fide coalescere.* at totum locum libentius nunc cum Pichena legam: *expectari belli exitum. victores victosque nunquam etc.* LIRS. [Ma bellum cum hi v.] Gronovius coniicit *expectari eventum.* Pichenaë correctionem recepit Freinshemius. G placuit expectari bellum, cum in victores victosque n. s. f. coalesceret. sic editiones omnes usque ad Freinshemium, nisi quod ed pr coalescere, ut BMA. IGronovius coniicit *belli nutum vel cumulum.* ERN.

- igitur arma in occasionem distulere Vespasianus Mucianusque nuper, ceteri olim mixtis consiliis; optimus quisque amore rei publicae: multos dulcedo praedarum stimulat, alios ambiguae domi res. ita boni, malique causis diversis, studio pari, bellum omnes cupiebant.
- 8 Sub idem tempus Achaia atque Asia falso exterritae velut Nero adventaret, vario super exitu eius rumore, eoque pluribus vivere eum fingentibus credentibusque. ceterorum casus conatusque in contextu operis dicemus: tunc servus e
- 10 Ponto sive, ut alii tradidere, libertinus ex Italia, citharae et cantus peritus, unde illi super similitudinem oris propior ad fallendum fides, adiunctis desertoribus quos inopia vagos ingentibus promissis corruperat, mare ingreditur; ac vi tempestatum Cythnum insulam detrusus et militum quosdam ex
- 15 Oriente commeantium adscivit vel abnuentes interfici iussit, et spoliatis negotiatoribus mancipiorum valentissimum quemque armavit. centurionemque Sisennam, dextras, concordiae insignia, Syriaci exercitus nomine ad praetorianos ferentem, variis artibus adgressus est, donec Sisenna, clam relicta in-
- 20 sula, trepidus et vim metuens aufugeret. inde late terror, multis ad celebritatem nominis erectis rerum novarum cupidine et odio praesentium. gliscentem in dies famam fors

2. *nuper, ceteri olim*] locus subobscurae sententiae; imò incertae. Rodolphus legisse dicitur *nuper Titi opera mixtis consiliis*, sententia nihil aberrante, vereor tamen ut propria quadam lectione, non a libris. an *ceteros* intelligamus amicos et familiares Vespasiani? qui iamdiu cum eo spem conceperant imperii, et de eo locuti erant? diu sane spem conceptam, idque ob omnia multa et clara. Suet. Vesp. 5. Lirs. Agricolae lectionem recepit Ryckius: quod recte improbat Gronovius. est explicatio e. c. 5. ERN.

3. *ambiguae domi res* h. e. aes alienum, fides decocta, conscientiae facinorum. v. 1° 88. saepe istae causae bellorum Tacito memorantur. ERN.

8. *congingentibus*. Broterius corrigi *credentibusve*. ERN.

11. *propior*] suspicatur legendum Freinshemius *promptior*. possis etiam *pronior*. sed illud melius. ERN. B *proprior*.

14. *Scithnum insulam*] F (et A) *Cynthum*, V *Scithnum*. (B *Scitunum*) vera lectio *Cythnum*, quomodo alunt legi in M^a; quae insula iuxta Aethiam sub Euboea. Plinio nominatur 4 12 (22), et Ptolemaeo 3 15 dicitur *Κύθρος*. Philoni etiam in Flaccum sic dicitur, et iuxta Ceam collocatur. In Zonara 11 15 non recte scriptum, hanc falsum Neronem in trajectu Cydni amnis interfectum; decepitque eam adfinitas haec vocum. Lirs. ed pr *Cinthum*. mox vel pro et dedimus post Ryckium et Gronovium e BGM^a. ERN.

20. *aufugeret* M^a, et

- 9 discussit. Galatiam ac Pamphyliam provincias Calpurnio Asprenati regendas Galba permiserat. datae e classe Misenensi duae triremes ad prosequendum, cum quibus Cythnum insulam tenuit. nec defuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. is in maestitiam compositus et fidem suorum quondam militum invocans, ut eum in Syria aut Aegypto sisterent, orabat. trierarchi nutantes, seu dolo, adloquendos sibi milites et paratis omnium animis reversuros firmaverunt. sed Asprenati cuncta ex fide nuntiata; cuius cohortatione expugnata navis et interfectus quisquis ille erat. corpus, insigne oculis comaque et torvitate voltus, in Asiam atque inde Romam pervectum est.
- 10 In civitate discordi et ob crebras principum mutationes inter libertatem ac licentiam incerta parvae quoque res magnis
15 motibus agebantur. Vibius Crispus, pecunia potentia ingenio inter claros magis quam inter bonos, Annium Faustum equestris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitaverat, ad cognitionem senatus vocabat. nam recens, Galbae principatu, censuerant patres ut accusatorum causae noscerentur.
20 id senatus consultum varie iactatum et, prout potens vel inops reus inciderat, infirmum aut validum retinebatur. ad hoc terroris et propria vi Crispus incubuerat delatorem fra-

1. galitiam, et

2. per se miserat.

3. cum quibus] sic Rbenanus edidit e B. sic et GM^a. at edd veteres omnes *prosequendum eum, quibus*; quod non deterius. ERN. *scithnum* M^a.

7. trierarchi] in [Ma et] ed pr *trierarchis*. forte natum e seu per compendium s. scripto; quamquam id commodè abesse potest. mox *alloquendos* ABGM^a edd omnes praeter pr, quae habet *adequandos*, vitiose. ERN.

13. ob] hoc M^a.

17. delationes factitaverat] habet a Cicerone in Bruto 34: *qui quum tanto nomine esset, patremque optimum virum habuisset et iuris peritissimum, accusationem factitaverit*. GRON.

18. cognitionem M^a. mox idem principatum.

19. accus. causae nosc.] vide, si libet, pecuniae veteris 4 3. GRON.

20. varie iactatum] quod non eandem semper vim habuerat: modo parum, modo multum valuerat, ut mox ipse explicat. Cicero Off. 3. 20: *iactabatur numus, sic ut nemo scire posset quid haberet*, nempe quia modo plus modo minus valebat omninoque *iactari* dicitur quae agitant, certo loco consistere non sinunt. *retinebatur* porro id SC. etsi sub Galba factum adversus Neronianae tyrannidis instrumenta, tamen non abolebatur ab Othone, etsi favente Neronianis. itaque non opus, cum IGronovio quaerere quid sibi hoc verbum velit. *retinere* morem dixit Cicero Fin. 2 1 et alii. *retinere* monumenta ingenii noster 4 61, ut opponatur τῷ abolere, tollere. ERN. *retinebat* M^a.

21. adhaec terrore] quid si ad

tris sui pervertere; traxeratque magnam senatus partem, ut indefensum et inauditum dedi ad exitium postularent, contra apud alios nihil aequae reo proderat quam nimia potentia accusatoris: dari tempus, edi crimina, quamvis invisum ac nocentem more tamen audiendum, censebant, et valere primo, dilataque in paucos dies cognitio. mox damnatus est Faustus, nequaquam eo assensu civitatis quem pessimis moribus meruerat, quippe ipsum Crispum easdem accusationes cum praemio exercuisse meminerant; nec poena criminis sed ultor displicebat.

11 Laeta interim Othoni principia belli, motis ad imperium, eius e Dalmatia Pannoniaque exercitibus. fuere quattuor legiones, e quibus bina milia praemissa; ipsae modicis intervallis sequebantur, septima a Galba conscripta, veteranae undecima ac tertia decima et praecipui fama quartadecumani, rebellionem Britanniae compressa. addiderat gloriam Nero eligendo ut potissimos; unde longa illis erga Neronem fides et erecta in Othonem studia. sed quo plus virium ac roboris, e fiducia tarditas inerat. agmen legionum alae cohortesque 20 praeveniebant. et ex ipsa urbe haud spernenda manus, quin-

hunc terrorem? super hoc terriculum senatus consulti, etiam non terriculis, sed vi eloquentiae et gratiae suae annitebatur. GRON. firmiter BM^a, qui habent *ad hunc terroris*, et A ed pr *ad hunc terrore*. At G, Puteolanus, Rivinus *ad haec terroris*. quod vulgo editur, est e Beroaldina, qui tamen non e M^a haec edidit; ut ab correctione eius, vitium operarum putantis, profectum esse *terrore* videatur. si tamen verum est, intelligendae sunt *minae*, quae accusatoribus et alibi tribuuntur. *adhaec, adhuc, ad hunc* saepe in libris, etiam his, confunduntur. *vis* intelligenda de gratia, consursione, precibus et similibus. ERN.

1. *senatus*] BG a manu prima magistratus, vitiose. at *postularent*, quod est e M^a, etiam ed pr. ceteri scripti et edd usque ad Pichenam *postularet*. item *invisum*, ut Rhenanus edidit (e B): at G et edd ceterae *infirmum*. ERN.

11. *Laeta interim*] sic omnes scripti et edd veteres. in secunda Rhenani excidit *interim*: restituit Pichena. mox e *Dalmatia* restituit Ryckius; nec scio cur Gronovius id non imitatus sit; cum sit haud dubie vitium operarum a *Dalmatia*, quod in Freinsheimii ed irrepsit. ERN.

15. *praecipua*] sic edd omnes ante Rhenanum, et M^a, ut puto, quia nil notavit Gronovius. at BGR, edd post Rhenanum omnes usque ad Freinsheimium *praecipui*. ERN. *praecipui* etiam M^a.

19. *e fiducia tarditas inerat*] fallitur Pichena (difficultatem movens ex eo quod alibi acer in hoc bello, non cunctator tradatur.) non enim Othonis, non omnis exercitus, sed solum quartadecimanorum tarditatem accusat Tacitus. GRON. ante *agmen* mox eo addunt edd ante Rhenanum, qui delevit. in G est in margine a manu secunda. ERN.

que praetoriae cohortes et equitum vexilla cum legione prima, ac deforme insuper auxilium, duo milia gladiatorum, sed per civilia arma etiam severis ducibus usurpatum. his copiis rector additus Annius Gallus, cum Vestricio Spurinna ad occupandas Padi ripas praemissus, quoniam prima consiliorum frustra ceciderant, transgresso iam Alpes Caecina, quem sisti intra Gallias posse speraverat. ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta corpora, cum ceteris praetoriis cohortibus, veterani e praetorio, classicorum ingens numerus. nec illi segne aut corruptum luxu iter, sed lorica ferrea usus est, et ante signa pedester, horridus, incomptus, famaeque dissimilis. blandiebatur coeptis fortuna, possessa per mare et naves maiore Italiae parte, penitus usque ad initium maritimarum Alpium. quibus tentandis adgrediendaeque provinciae Narbonensi Suedium Clementem, Antonium Novellum, Aemilium Pacensem duces dederat. sed Pacensis per licentiam militum vinctus; Antonio Novello nulla auctoritas: Suedius Clementis ambitioso imperio regebat, ut adversus modestiam disci-

4. *Vestricio Spurinna*] v. Lipsium ad c. 18.

5. *Padi ripas*] regiones et urbes circa Padum in istis locis, quibus Caecina venturus videbatur, Placentiam et Cremonam, v. c. 18 sqq. mox intra e. M^a dedit Pichena, bene. sic et BG edd Puteolani Beroaldi. at edd pr. Rhenani et sqq. inter male. sisti est coerceri, ne a Galliis in Italiam prodiret. ERN.

9. *veterani e praetorio*] superesse videantur hae voces. praemissis enim iam nunc de praetoriis omnibus cohortibus: qui igitur isti amplius e praetorio? sed non supersunt. distinguit enim a cohortibus veteranos, recte, quia exauctoratos intellegit, et qui post sedecim stipendia habebantur sub vexillo, non aliter quam legionarii, de quibus scripsi satis ad A. 1 17. atqui hi nec in legionibus ultra censebantur, nec illi in cohortibus. LIPS. de classicis in militiam terrestrem et legionariam adscitis v. Schel. ad Hygin. p. 95. mox usus est M^a,

edd ante Rhenanum, Pichena, sqq. at BG usus, edd Rhenani sqq. ERN.

14. *quibus tentandis aggrediendaeque*] Farnesiana haec scriptura est; quam verissimam censeo. duplex enim mandatum Othoniani duces habuerunt, tentandarum Alpium et provinciae invadendae, quae ad Vitellium defecerat. supra 1 87: *Narbonensem Galliam aggredi statuit classe valida et partibus fida.* infra c. 14: *imminere provinciae Narbonensi, in verba Vitellii adactae, classem Othonis trepidi nuntii adtulere.* Vulgata lectio valde turbat: *quibus tentandis aggrediendisque, provinciae Narbonensi etc.* tamquam tres hi duces provinciae impositi. et mage maiores tenebras offundit etiam Maurus. LIPS.

17. *vinctus*] sic ex M^a bene Pichena, et similia exempla in hoc ipso libro occurrunt, mox de Iulio Frontone c. 26. in ed pr est *inversae iunctus.* ceteri libri *victus.* ERN.

plinae corruptus, ita praeliorum avidus, non Italia adiri nec loca sedesque patriae videbantur: tanquam externa littora et urbes hostium urere, vastare, rapere, eo, atrocius quod nihil usquam provisum adversum metus, pleni agri, apertae domus. occursantes domini iuxta coniuges et liberos securitate pacis et belli malo circumveniebantur. maritimas Alpes tenebat procurator Marius Matrus. is concita gente (nec deest iuventus) arcere provinciae finibus Othonianos intendit. sed primo impetu caesi disiectique montani, ut
 10 quibus temere collectis, non castra, non ducem noscantibus,
 13 neque in victoria decus esset neque in fuga flagitium. irritatus eo praelio Othonis miles vertit iras in municipium Albium Intemelium. quippe in acie nihil praedae, inopes agrestes et vilia arma; nec capi poterant, pernix genus, et gnari locorum.
 15 sed calamitatibus insontium expleta avaritia. auxit invidiam praeclaro exemplo femina Ligus, quae filio abdito, cum simul pecuniam occultari milites credidissent eoque per cruciatus interrogarent ubi filium occuleret, uterum ostendens latere respondit, nec ullis deinde terroribus aut morte con-
 14 stantiam vocis egregiae mutavit. imminere provinciae Narbonensi, in verba Vitellii adactae, classem Othonis trepidi nuntii Fabio Valenti attulere. aderant legati coloniarum auxilium orantes. duas Tungrorum cohortes, quattuor equitum tur-

1. *corruptus, ita praeliorum avidus*] haec commodius de militibus quam de duce dici censeo, et eo scripsisse Tacitum *corruptos et avidos*. Gron. *corruptius* M^a. ita c. 23 *promptius*.

non Italia adiri] nihil ego hic nisi germanum video, sudant tamen in mutando Rhenanus pariter et Vertranus. Lips.

12. *Albium Intemelium*] ita quidem e Strabone scripseris 4 p. 202. τῶν οὖν Αἰγύων, inquit, τῶν μὲν ὄντων Ἰγγαίων τῶν δὲ Ἰντεμελίων, εἰς τοὺς τὰς ἐποικίας αὐτῶν ἐπὶ τῇ θαλάττῃ τὴν μὲν ὀνομάζεσθαι Ἀλβιον Ἰντεμελίον, οἷον Ἀλπίον, τὴν δὲ ἐπί τε τιμημένως μᾶλλον Ἀλβιγγαίων. nec aliter in Plinio 3 5 (7). quin tamen etiam concise Albintemelium dicta

fuerit, haud pertinaciter eo negatum. Lips. *albiniti militum* M^a.

13. *in acie*] *in ea acie* B.

19. *fortioribus*] B *temporibus*, ex quo Rhenanus *terroribus* Lips. et sic e M^a edidit Pichena. sic iam est in ed pr. *terrores* sunt minae, ut supra dixi. ante Heinsius eleganter coniecit hic *latere*, malum, quia est oratio obliqua, *ibi*. Ern.

21. *adactae classem*] *audacatem e classem* M^a. idem *trepidum nuntium Fabio Valenti*, ubi erat Fabio Valenti *trepidum nuntium*.

23. *Tungrorum*] sic ex ingenio edidit Rhenanus. sed mss et edd veteres *Turingorum*; nisi Mª *Tungro-*rum habet, e quo nil notatum video. sic tamen ed pr 4 55 et 66. Ern.

mas, universam Treverorum alam cum Iulio Classico praefecto misit; e quibus pars in colonia Foroiuliensi retenta, ne omnibus copiis in terrestre iter versis vacuo mari classis acceleraret. duodecim equitum turmae et lecti e cohortibus
 5 adversus hostem iere; quibus adiuncta Ligurum cohors, vetus loci auxilium, et quingenti Pannonii, nondum sub signis. nec mora praelio, sed acie ita instructa ut pars classicorum mixtis paganis in colles mari propinquos exurgeret, quantum inter colles ac littus aequi loci, praetorianus miles expleret, in
 10 ipso mari ut annexa classis et pugnae parata conversa et minaci fronte praetenderetur. Vitelliani, quibus minor peditum vis, in equite robur, Alpinos proximis iugis, cohortes densis ordinibus post equitem locant. Treverorum turmae obtulere se hosti incaute, cum exciperet contra veteranus miles, si-
 15 mul a latere saxis urgeret apta ad faciendum etiam paganorum manus, qui sparsi inter milites, strenui ignavique, in victoria idem audebant. additus percussis terror invecta in terga pugnantium classe. ita undique clausi; deletaeque omnes copiae forent, ni victorem exercitum attinuisset obscurum
 20 noctis, obtentui fugientibus. nec Vitelliani, quanquam victi, quievere. accitis auxiliis securum hostem ac successu rerum socordius agentem invadunt. caesi vigiles, perrupta castra, trepidatum apud navis, donec sidente paullatim metu, occupato iuxta colle defensi, mox irrupere. atrox ibi caedes, et
 25 Tungrarum cohortium praefecti, sustentata diu acie, telis ob-

1. *universa mire virorum* M^a.

3. *vacuo mari* i. e. cuius litus nullis praesidiis munitum esset. ERN.

5. *adversus*] B ad.

6. *Pannonii nondum sub signis*] milites auxilii et defectu Pannonico missi, sed nondum in cohortes divisi. ERN. *quingentis* M^a.

8. *paganis* h. e. non militibus quidem, sed qui tamen nunc aliquid operae militaris navarent. pagani militibus opponuntur. de iis Pichena ad h. l. et itpp Suetonii alique abunde dixere. ERN. *paganis* M^a, ut c. 16 *imperatorum et picarium*.

10. *conversa et minaci fronte* h. e.

quae non, ut adsolebat, puppes, sed proras et rostra obverteret litori, ut in proeliis et oppugnationibus fieret. ERN.

14. *simul a latere*] in his et seqq cum M^a consentit G et ed pr, nisi quod in illo *etiam* post *saxis* est, in hac *iacendum* vitiose pro *iacendum*, ut in B. ERN. B etiam *simul altitudo apta*.

20. *obtentui fugientibus*] quo idoneo praetextu fugere honestius poterant Vitelliani. male hic *obiectum* additur in edd Puteolani Beroaldi Alciati. post pro *sidente* O *cedente*, quod melius; aut *residente*. ERN.

23. *naves* vulgo.

runnunt. ne Othonianis quidem incruenta victoria fuit, quorum improvide secutos conversi equites circumvenerunt. ac velut pactis indutiis, ne hinc classis inde eques subitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim Narbonensis Galliae municipium, Othoniani Albiganum interioris Liguria revertere.

16 Corsicam ac Sardiniam ceterasque proximi maris insulas fama victricis classis in partibus Othonis tenuit. sed Corsicam prope afflixit Decum Pacarii procuratoris temeritas, tanta mole belli nihil in summam profutura, ipsi exitiosa. namque Othonis odio iuvare Vitellium Corsorum viribus statuit, inani auxilio etiam si provenisset. vocatis principibus insulae consilium aperit, et contra dicere ausos, Claudium Pyrrhicum trierarchum Liburnicarum ibi navium, Quintium Certum equitem Romanum, interfici iubet. quorum morte exterriti qui aderant, simul ignara et alieni metus socii imperitorum turba, in verba Vitellii iuravere. sed ubi delectum agere Pacarius et inconditos homines fatigare militiae muneribus coepit, laborem insolitum perosi infirmitatem suam reputabant: insulam esse quam incolerent, et longe Germaniam viresque legionum; direptos vastatosque classe etiam quos cohortes alaeque protegerent. et aversi repente animi; nec tamen aperta vi, aptum tempus insidiis legere. digressis qui Pacarium frequentabant, nudus et auxilii inops 25 balineis interficitur; trucidati et comites. capita, ut hostium, ipsi interfectores ad Othonem tulere; neque eos aut Otho

1. quorum improvide secutos] pro e quibus qui improvide secuti fuerant, eos equites circumvenere. vide ad A. 6 12. ERN.

2. eques] sic BGM^a edd ante Rhenanum. is edidit equites. illud Pichena restituit. ERN.

5. Albiganum] sic et BG. at M^a et ed pr Albiganum. ERN.

9. pacarii M^a.

10. tanta] videtur scripsisse auctor tentata, utcumque tō tanta explicet Acidalius. GRON. sc. cum esset tanta moles belli. sed in summam, quod pro coniectura posuerant Rhenanus Lipsius, recepit

Freinshemius. recte. libri superiores scripti et edd in summa. vide dicta ad 13 38. ERN.

11. iuravere M^a.

14. Phirricum] forte nomen hominis fuit Pyrrhicum. GRON. & Pyrricum. ERN. B Phyricum, Mª Phyrricum.

18. inconditos i. e. nunquam alicui exercitationi militari adsuefactos, eoque duri exercentibus, v. A. 2 52. ERN.

25. balineis M^a: vulgo balneis. mox idem puniit dedit pro eo quod erat puniit.

praemio affecit aut puniit Vitellius, in multa colluvie rerum maioribus flagitiis permixtos.

- 17 Aperuerat iam Italiam bellumque transmiserat, ut supra memoravimus, ala Sullana, nullo apud quemquam Othonis favore, nec quia Vitellium mallent: sed longa pax ad omne servitium fregerat, faciles occupantibus et melioribus incuriosos. florentissimum Italiae latus, quantum inter Padum Alpesque camporum et urbium, armis Vitellii (namque et praemissae a Caecina cohortes advenerant) tenebatur. capta Pan-
10 noniorum cohors apud Cremonam; intercepti centum equites ac mille classici inter Placentiam Ticinumque. quo successu Vitellianus miles non iam flumine aut ripis arcebatur. irritabat quin etiam Batavos Transrhenanosque Padus ipse; quem repente contra Placentiam transgressi, raptis quibus-
15 dam exploratoribus, ta ceteros terruere ut adesse omnem
18 Caecinae exercitum trepidi ac falsi nuntiarent. incertum erat Spurinnae (is enim Placentiam obtinebat) necdum venisse Caecinam, et si propinquaret, coercere intra munimenta militem, nec tris praetorias cohortes et mille vexillarios cum
20 paucis equitibus veterano exercitui obicere. sed indomitus miles et belli ignarus correptis signis vexillisque ruere, et retinenti duci tela intentare, spretis centurionibus tribunis-

2. maioribus flagitiis permixtos] cum multo graviora patrata essent, quae punirentur, hi latuere, et poenam effugere. ERN.

3. aperuerat iam in Italia B.

4. siliana M^a.

6. melioribus incuriosos] lego melioribus incuriosis. paratos obvio et invitanti, quum melior nemo esset, aut curam adiungendi eos susceperet. GRON. vulgatum servandum puto. non curabant utra pars melior esset, causam iustiorum haberet. 14 38: serendis frugibus incuriosos. usitatius foret tamen meliorum incuriosos, quod etiam Gros-lotio placebat. ed pr occupationibus, et G a manu secunda. ERN.

14. restituit repente Pichenam, quod Rhenanus delevit, codice suo auctore, cum hic non sine vi sit. habent GM^a et edd ante Rhenanum

omnes. consentiant etiam libri pro raptis, ne audiamus qui tentant captis. adde ad 4 33. ERN.

17. Spurinnae] Vestricius est Spurinna, egregius dux, et qui ad Taciti medium aevum vixit. Plinii Secundi de eo epistola capienda est, 2 7: heri a senatu, Vestricio Principe auctore, Spurinnae triumphalis statua decreta est, quem locum tamen emaculo: Vestricio Spurinnae, principe auctore, triumphalis statua decreta. male enim traiecta verba. LIPS. de vita eius carminibusque v. Bayerus Comm. Petropol. t. 11. p. 311. ERN.

22. post tribunisque vulgo addunt providentiam ducis laudantibus] haec spuria esse et e sequentibus huc inculcata, ubi est laudare providentiam ducis, acuto coniecit Pichenam, probantque viri docti.

que: quin prodi Othonem et accitum Caecinam clamitabant. fit temeritatis alienae comes Spurrina, primo coactus, mox velle simulans, quo plus auctoritatis inesset consiliis, si seditione mitesceret. postquam in conspectu Padus et nox appe-
tebat, vallari castra placuit. is labor urbano militi insolitus contudit animos. tum vetustissimus quisque castigare credulitatem suam, metum ac discrimen ostendere, si cum exercitu Caecina patentibus campis tam paucas cohortes circumfundisset. iamque totis castris modesti sermones, et inserenti-
bus se centurionibus tribunisque laudari providentia ducis, quod coloniam virium et opum validam robur ac sedem bello legisset. ipse postremo Spurrina, non tam culpam exprobrans quam ratione ostendens, relictis exploratoribus ceteros

Ma et ed pr laudari (A laudare); unde firmatur illa suspicio. ERN.

1. qui pro Othone] Mercerus ingeniose quin prodicione accitum; quasi id crimen Spurrinae obieciat, ut est in Plutarcho. LIPS. Pichena coniecit, quod iam est in contextum receptum a Freinshemio, nisi quod quin dedit pro qui e Merceri coniectura. nos qui restitui-
mus. ERN. qui pro othonem Ma, a quo proxime abesse videbatur quod posui.

6. contudit] BMa et ed pr contundit. non spernam. nam saepe in tali narratione post perfectum est praesens. sed nihil interest. ERN.

vetustissimus] vulgata ante lectio moestissimus. ex quo Rhena-
nus illud vetustissimus extrudit: ego malim modestissimus. LIPS. Freinshemius inertissimus sine li-
bris dedit. id Ryckius negat cum Gronovio huius loci sententiae convenire. quod ego non video. omnes isti milites inertes erant, quos castrorum illa munio statim fregit. et cum laboris intolerantia homines sapere doceret, non credibile igna-
vissimum quemque maxime sententias illas de prudentia ducis locutum esse? ergo verbum illud satis aptum. adde infra c. 23 med. nec illud neget quis, ex inertissimus facile fieri potuisse mestissimus. nam sic scribitur in mss, cum sae-

piissime in in literam m convertatur. igitur praeforam Freinshemii correctionem ceteris, etiam IGronovii recordissimus, donec e libris scriptis melius quid proferatur. ABMR et ed pr, Rhenani, sqq vetustissimus; quod alienum esse quivis videt. secutus tamen est Broterius. ERN.

10. laudari providentiam] ego sermonis rationem exigere to laudare non censeo, ut vult Freinshemius nisi fiat: et inserentes se centuriones tribunique laudare. sed mitior in promptu cura est; nec parvi momenti, quod et hic et supra Ma laudari. assentior autem omnino Pichena, priori loco eas voces male inculcatas, non quod ineptum ibi sensum faciant: cur enim non et retinere simul militem et paucis consilium ducis probare possent? sed quia non tam inops verborum Tacitus, hic autem scripsisse auctorem certum habeo: et inserentibus se centurionibus tribunisque laudari providentia ducis. quod est, laudabatur, nempe ab utroque genere. GRON. recte. laudari etiam BG, ed pr ceteraque ante Rhenanum, qui correxit ex ingenio laudare, quia accusativus sequitur. ergo nobis licebit etiam propter passivum mutare substantivi casum. ERN.

13. ratione ostendens h. e. arte sua et factis ostendens militibus

Placentiam reduxit minus turbidos et imperia accipientes. solidati muri, propugnacula addita, auctae turres, provisa parataque non arma modo sed obsequium et parendi amor; quod solum illis partibus defuit, cum virtutis haud paeniteret.

- 20 At Caecina, velut relicta post Alpes saevitia ac licentia, modesto agmine per Italiam incessit. ornatum ipsius municipia et coloniae in superbiam trahebant, quod versicolori sagulo, braccas barbarum tegmen indutus, togatos adloqueretur. uxorem quoque eius Saloninam, quanquam in nullius iniuriam insigni equo ostroque veheretur, tanquam laesi gravabantur, insita mortalibus natura recentem aliorum felicitatem acribus oculis introspicere, modumque fortunae a nullis magis exigere quam quos in aequo videre. Caecina Padum transgressus, tentata Othonianorum fide per colloquium et 15 promissa, isdem petitus, postquam pax et concordia speciosis et irritis nominibus iactata sunt, consilia curasque in oppugnationem Placentiae magno terrore vertit, gnarus, ut initia belli provenissent, famam in cetera fore. sed primus dies impetu magis quam veterani exercitus artibus transactus: 20 aperti incautique muros subiere, cibo vinoque praegraves. in eo certamine pulcherrimum amphitheatri opus, situm extra muros, conflagravit, sive ab oppugnantibus incensum; dum faces et glandes et missilem ignem in obsessos iaculantur, sive ab obsessis, dum retorta ingerunt. municipale vulgus, 25 primum ad suspiciones, fraude illata ignis alimenta credidit

stultitiam et conviciens culpa. ERN. attendens B.

7. vulgo *versicolore sagulo*, *braccas tegmen barbarum*.

9. *quoque tum eius M^a et mox insignis*.

11. *insita mortalibus natura*] vere hic morbus in nostris animis; nec nescivit Aemilius Probus, siue Nepos, in Chabria 3. *Est hoc commune vitium*, inquit, *magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriae comes sit*. LIPS.

12. *agribus M^a, vulgo aegris*. idem 13. *inequos*.

18. ed pr *praevenissent* pro *provenissent*, vitiose. ERN. *fama M^a*.

23. *glandes et M^a*: vulgo *glandes ac*, idem *obsesso*.

24. *dum regerunt*] BMR et ed pr *dum reportans gerunt*. unde IGronovius *dum retorta ingerunt*. GO *dum per portas egerunt*. quod favet coniecturae Heinsii (ep. ad Graev. t. 4 coll. Burm. p. 163) *dum per tormenta ingerunt*, quam probat Graevius (ib. p. 175). Ann. 2 81: *tormentis hastas saxa faces ingerere*. putat corruptionem natam a compendio *torta*. placet, sed malim tamen *regerunt* quam *ingerunt*. Puteolanus edidit *primus dum regerunt*. ERN.

a quibusdam e vicinis coloniis, invidia et aemulatione, quod nulla in Italia moles tam capax foret. quocumque casu accidit, dum atrociora metuebantur, in levi habitum, reddita securitate, tanquam nihil gravius pati potuissent, maerebant. ceterum multo suorum cruore pulsus Caecina; et nox parandis operibus absumpta. Vitelliani pluteos cratesque et vineas suffodiendis muris protegendisque oppugnatoribus, Othoniani sudes et immensas lapidum ac plumbi aerisque moles perfringendis obruendisque hostibus expediunt. utrinque pudor, 10 utrinque gloria, et diversae exhortationes, hinc legionum et Germanici exercitus robur, inde urbanae militiae et praetorianarum cohortium decus attollentium; illi ut segnem et sedem et circo ac theatris corruptum militem, hi peregrinum et externum increpabant. simul Othonem ac Vitellium celebrantes culpantesve, uberioribus inter se probris quam laudibus 15 stimulabantur. vixdum orto die plena propugnatoribus moenia, fulgentes armis virisque campi, densum legionum agmen, sparsa auxiliorum manus, altiora murorum sagittis aut saxis incessere, neglecta aut aevo fluxa comminus adgredi. 20 ingerunt desuper Othoniani pila, librato magis et certo ictu,

1. a quibusdam e vic.] haec est scriptura AG, edd Puteolani Beroaldi, sqq, quam cum Ryckio secutus sum. consonant M^a et ed pr, in quis a quibusdam et v. quod recepit IGronovius, et accipit per hendiadys. immo et pro e vel ex scriptum, ut alibi, etiam libro superiori bis vclter. Rhenanus edidit et quib. v. e B. Lipsius a quib. v. Pichena e quibusd. v. ERN.

invidiae aemulatione] Muretus invidia et aemulatione. Lips. probat Pichena atque ita noster alibi. a quo ad ceteras edd pervenit. ERN.

2. accidit] acciderat Rhenanus edidit, quod in B erat accadat. cur non acciderit potius, quando ceteri scripti et ante Rhenanum editi accidit. sed hoc quoque probum. quamquam Gronovius in M^a quoque accadat esse dicit, dissentiens ab oculis Pichenae. ERN.

6. absumpta] sic in ed IFGronovii primum, e coniectura Mureti

multis probata, editum. scripti et edd ante assumpta, quod etiam restituit Ryckius ac defendit. non bene, ut opinor. nam nox tantum illo labore consumpta, dies oppugnatione transactus fuerat, ut ab initio capitibus dictum. assumpta autem nox est adiecta labori diurno. Cicero ep. 7 25: atque etiam aliquantum noctis adsumo sc. ad laborem diurnum. de confusione hac v. ad 5 20. ERN.

8. perfringendis operibus] dativus operibus non erat in codice B, nec est in AGMR, ed pr; unde Gronovius delevit. ERN.

10. gloria est h. l. gloriae cupido, ut apud Ciceronem non uno loco; quod vidi Savilium non animadvertisse. ERN.

12. ac desiderem vulgo.

17. densum legionum agmen] unicam tantum legionem habuit Caecina, ut monet Savilius. V. ad 1 11. ERN.

20. magis] magna B.

adversus temere subeuntes cohortes Germanorum cantu truci et more patrio nudis corporibus super humeros scuta quantientium. legionarius pluteis et cratibus tectus subruit muros, instruit aggerem, molitur portas. contra praetoriani dispositos ad id ipsum molares ingenti pondere ac fragore provolvunt. pars subeuntium obruti; pars confixi et exsanguis aut laceri, cum augeret stragem trepidatio eoque acrius e moenibus volnerarentur, rediere infracta partium fama. et Caecina pudore coeptae temere oppugnationis, ne irrisus ac
 10 vanus isdem castris assideret, traiecit rursus Pado Cremonam petere intendit. tradidere sese abeunti Turulius Cerialis cum compluribus classicis et Iulius Briganticus cum paucis equitum, hic praefectus alae, in Batavis genitus, ille primipilaris et Caecinae haud alienus, quod ordines in Germania duxerat.

23 Spurianna comperto itinere hostium, defensam Placentiam quaeque acta et quid Caecina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiae ducebat, diffusus paucitate cohortium, ne longius obsidium et vim Germanici exercitus parum tolerarent. ubi pulsum Caecinam pergere Cremonam accepit, aegre coercitam legionem et pugnandi ardore usque ad seditionem progres-

3. gradibus M^a, et 4. praetorianis.

7. aut] G et edd Puteolani Berroaldi Alciati ac, B ut. mox fama et exciderunt in O. alieno sc. loco omisit librarius. V. not. prox. ERN.

8. redire M^a.

9. fama et pudore] lego fame. duplex enim caussa abscessus, fames et pudor irriti coepti. LIPS. forte: damno et pudore. Iustinus 2 5: amissis octoginta millibus hominum trepidus refugit, quae iactura inter damna numerata non est. GRON. imo fama et delendum, auctoritate GR. idque etiam sine libris intelligi poterat. clarum enim est esse librarii repetitionem eorundem verborum ante Caecina, ut vidit IGronovius. ERN. fama pudore M^a, fama pudoris B.

11. petere intendit] alterum tolli posse putat Gruterus. imo intendit, int. animum, instituit, decernit. ante irrisus eleganter de iis qui nil efficiunt, frustra oppugnant, petunt. mox sese e Mª Pichena. consentit BG, ed pr, alii sc. nomen Turullii ap. Cic. ad Div. 12 13 in libris scriptis et edd est Turulius, ut etiam alibi et in inscriptionibus occurrit, idque melius puto. ERN. Turrulius B.

12. briganticus M^a.

19. paucitati] sic ed pr. at BGO. edd Puteolani ceteraeque omnes ante Lipsium paucitati, quod restitui, tacite a Lipsio mutatum, ut alibi ab aliis factum. hodie quidem satis constat diffidere etiam cum ablativo dici. V. Burm. ad Suet. Caes. 3, et quos ibi laudat; item Oudend. ad Suet. 1. c. ERN.

sam Bedriaci sistit. inter Veronam Cremonamque situs est vicus, duabus iam Romanis cladibus notus infaustusque.

Isdem diebus a Marcio Macro haud procul Cremona prospere pugnatum. namque promptus animi Marcius transvectos navibus gladiatores in adversam Padi ripam repente effudit. turbata ibi Vitellianorum auxilia, et ceteris Cremonam fugientibus caesi qui restiterant. sed repressus vincen-
 10 tium impetus, ne novis subsidiis firmati hostes fortunam praelii mutarent. suspectum id Othonianis fuit, omnia ducum fa-
 15 cta prave aestimantibus. certatim, ut quisque animo ignavus, procax ore, Annium Gallum et Suetonium Paullinum et Mari-
 um Celsum (nam eos Otho quoque praefecerat) variis cri-
 minibus incessebant. acerrima seditionum ac discordiae in-
 citamenta interfectores Galbae. scelere et metu vecordes
 15 miscere cuncta, modo palam turbidis vocibus, modo occultis
 ad Othonem litteris; qui humillimo cuique credulus, bonos

1. *Bedriaci*] vicus parvus, sed
 duobus Romanis cladibus insignis,
 nec indignior cuius verum nomen
 norimus, quam Cannae aut Philippi.
 vulgo *Bebriacum* appellant, atque
 ita Iuvenalis libri 2 106: *Bebriaci*
in campo spoliū adfectare Palati.
 at sincerus ille V *Bedriacum* sem-
 per; quomodo et in Sambuci scri-
 pto codice exstare cognovi, cum
 strictim eum Viennae vidissem. in
 vetustis Suetonii libris *Bebriacum*
 dicitur, sicut et in Plutarchi c. 8:
*Βηβριακὸν πολὺν γῆν πλησίον Κορ-
 μωνῆς.* Iuvenalis interpret quam
 nugatur, qui vicum hunc Campaniae
 facit! in Sat. 3. *Othonem*, inquit, bello
 civili *Vitellius* vicit apud *Bebriacum*
Campaniae. atqui noster clare:
 inter *Cremonam Veronamque* situs
 est is vicus. et ipse scholiastes mox
 fateatur. corrupta ea verba igitur,
 et scripsit apud *Bedriaci campum.*
 manifesto enim adlusit Iuvenalis sui
 versum, *Bedriaci campo spoliū ad-*
fectare Palati. quod autem adtexi-
 tur: horum bellum *Cornelius* scri-
 psit et *Pompeius Planta*, qui ait
Bebriacum vicum esse a Cremona
vicino lapide, sane *Cornelium*
 hunc nostrum intelligit: *Pompeius*

ille quis sit, nondum repperi. Lips.
 adde intpp ad Suet. Oth. 9. Brote-
 rius defendit *Bebr.* ERN.

2. *duabus i. R. cladibus*] altera
 Othonis, victore Vitellio, altera
 Vitellii, vincente Vespasiano, de
 qua noster 3 15 sq. ea vulgo dicitur
 ad Cremonam facta: sed inter
 Cremonam et Bedriacum pugnatum
 est, eaque de causa utriusque loco
 praelium, more scriptorum, adsi-
 gnari potest. V. dicta ad Xenoph.
 Mem. 8. 3 5. ERN.

infaustusque M^a.

3. *Martio* vulgo.

7. *resisterant* M^a.

repressus] M^a *reprehensis.* ed
 pr *reprehensi.* mox eadem *subsidiis,*
 quod e M^a pro *praesidiis* dedit
 Pichena. ERN.

9. *omnia quaecunque*] Freins-
 hemius corrigit *omnia ducum.* eo-
 dem modo correctum in A. et favet
 scriptura M^a *quocum,* et ed pr
omniaque vocum. certe *omnia quae-*
cunque durum est. post G *exti-*
mantibus; quod h. l. recte expri-
 mitur *aestimantibus.* sed ed pr *exi-*
stantibus. ERN.

13. *incesserant*] Ryckius ex A
 rescripsit *incessebant;* quod, quia

metuens trepidabat, rebus prosperis incertus et inter adversa melior. igitur Titianum fratrem accitum bello praeposuit.

- 24 Interea Paulini et Celsi ductu res egregiae gestae.angebant Caecinam nequicquam omnia coepta et senescens exercitus sui fama. pulsus Placentia, caesis nuper auxiliis, etiam per concursum exploratorum, crebra magis quam digna memoratu praelia, inferior, propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc concederet, recuperare gloriam avidius quam consultius properabat. ad duodecimum a Cremona
10 (locus Castorum vocatur) ferocissimos auxiliarium imminenti- bus viae lucis occultos componit. equites procedere longius iussi, et irritato praelio sponte refugi festinationem sequentium elicere, donec insidiae coererentur. proditum id Otho- nianis ducibus, et curam peditum Paulinus, equitum Celsus
15 sumpsere. tertiae decimae legionis vexillum, quattuor auxi- liorum cohortes et quingenti equites in sinistro locantur; aggerem viae tres praetoriae cohortes altis ordinibus obti- nuere; dextra fronte prima legio incessit cum duabus au- xiliaribus cohortibus et quingentis equitibus. super hos

Latinitas id tempus postulat, imita- tus sum. ERN.

3. Celsi] c sili Ma.

10. Castorum] recte, non castro- rum. Suetonius 9. eumpse locum ad Castoris dixit. Orosius 7 8: circa locum quem Castores vocant. LIPS.

auxiliarios Ma.

imminentib. viae lucis imponit] Rhenanus (e B) corrigit eminenti- bus viae lucis componit. imminenti- bus verum est et libris ceteris fir- matur. componit etiam GMa, re- cepitque Pichena. sed edd ante omnes imponit; quod sane est usita- tum in insidiis verbum. neque tam compositorum militum quam in lu- cis et insidiis positorum commemo- ratio h. l. requiritur. post iussit ABGMa, edd pr, Puteolani, Beroal- di. iussi edidit Rhenanus, a quo etiam refugii pro refugere editum, quod tamen et BGMa habent, haud paullo elegantius quam refugere. ERN.

13. coererentur Ma, vulgo coo- ridentur.

17. viae] intelligi viam Postu- miam patet e 3 21, ut iam monuit Ryckius. viae autem altae et ag- geratae. aggerem de via etiam Vir- gilius dixit 5 273. vide copiose de hoc verbo Heinsium ad Virg. 9 375. mox altis ordinibus ABGMR, ed pr. i. e. plurimis deinceps, propter angustias viae, recepit iam Ryckius. Puteolanus primus arctis edidit ERN.

18. dextra fronte] quae hic frons dextra? haud satis capio, et re- scribo: aggerem viae tres praeto- riae cohortes obtinere dextra. a fronte prima legio incessit. LIPS. dextra frons est dextrum cornu. frontem laevam e Claudiano in Ruf. 2 174 landat Salinerius. ERN.

ingessit Ma.

vexillaribus] sic scripti et edd veteres omnes. Mercerus eam le- ctionem vitii arguit, quod vexilla- riorum cohortes non sint, nec ve- xillares dicantur, sed vexillarii, de-

e praetorio auxiliisque mille equites, cumulus prosperis aut sub-
 25 sidium laborantibus, ducebantur. antequam miscerentur acies,
 terga vertentibus Vitellianis, Celsus doli prudens repressit
 suos. Vitelliani temere exsurgentes, cedente sensim Celso,
 5 longius secuti ultro in insidias praecipitantur. nam a lateri-
 bus cohortes, legionum adversa frons, et subito discursu terga
 cinxerant equites. signum pugnae non statim a Suetonio Pau-
 lino pediti datum. cunctator natura, et cui cauta potius con-
 silia cum ratione quam prospera ex casu placerent, compleri
 10 fossas, aperiri campum, pandi aciem iubebat, satis cito in-
 cipi victoriam ratus, ubi provisum foret ne vincerentur. ea
 cunctatione spatium Vitellianis datum in vineas nexu tradu-
 cum impeditas refugiendi. et modica silva adhaerebat; unde
 rursus ausi promptissimos praetorianorum equitum interfecere.
 15 volneratur rex Epiplanes, impigre pro Othone pugnam ciens.
 26 tum Othonianus pedes erupit. protrita hostium acie, versi in

nique auxilia debuerint latus legio-
 nis claudere, non vexillarii. itaque
 legi vult *auxiliaribus*, quod Piche-
 na recepit. prima ratio firma et ter-
 tia, non secunda. nam *vexillares* non
 contra analogiam dicuntur, et AO
 habent *vexillariis*. IGronovius putat
 legendum *cum duobus vexillis*, tri-
 bus cohortibus. non placet. quor-
 sum duo vexilla, ubi integra legio?
 et quae aut quorum ista vexilla?
 ERN.

1. e] et M^a. idem 4 non ce-
 dente sed cedunt. e.

5. a lateribus cohortes legio-
 num] nihil ambigimus quin Tacitus
 scripserit, a lateribus cohortes, le-
 gio adversa fronte. ita superior
 aciei dispositio postulat; et ad cir-
 cumveniendum hostes, invasionem
 triperititam esse oportuit. LIPS.
 Freinshemius malebat *legionarii ad-
 versa fronte*. MOR et G a manu
 prima, frons; quod probat IGrono-
 vius. Tacitus vult dicere, ab omni-
 bus partibus circumventos Vitellia-
 nos. cohortes latera circumfudere,
 equites terga, legio frontem. itaque
 vulgatum servem. *legionum adver-
 sa*, i. e. legiones adversae, a fronte
 s. frontem cinxere. ERN.

TACITUS II.

10. fossas] nempe quae ibi forte
 factae ab rusticis recipiendis aquis
 aut alia de caussa, ut bene monet
 Pichena. ERN.

11. Freinshemius *ratus* spurium
 putat. IGronovius corrigit *iratis*,
 quia sequitur *vincerentur*, non *vin-
 ceretur*. at quorsum irae hic mentio
 fiat? ego vero *ratus* delevi, auctore
 ed pr, a qua haec vox abest. item
 a R, ut Broterius notat, qui nos
 imitatus est. inculcari talia verba
 in tali textu, ut *inquiens, dicens*,
 supra vidimus. ERN.

15. rex Epiplanes] filius Antio-
 chi, regis Commageni, cuius in re-
 bus Vespasiani et apud nostrum
 mentio. is tum Romae fuit, sive ob-
 ses, regnante adhuc patre, sive alia
 qua de caussa, Othonemque comita-
 tus est. de eius parentisque fatiis v.
 Iosephus B. I. 77. rex vocatur ve-
 tere more, quo etiam regum filii, et
 quicunque regiae stirpis sunt, re-
 ges vocantur, ut apud Graecos βα-
 σιλεῖς. ERN.

16. erupit] puto irrupit, nempe in
 silvam et vineas impeditas, quibus
 defendebantur Vitelliani. GRON. at
 prorumpere et erumpere etiam di-
 cuntur milites in acie constituti, cum

fugam etiam qui subveniebant. nam Caecina non simul cohortes sed singulas acciverat; quae res in praelio trepidationem auxit, cum dispersos nec usquam validos pavor fugientium abriperet. orta et in castris seditio, quod non universi ducerentur. vinctus praefectus castrorum Iulius Gratus, tanquam fratri apud Othonem militanti prodicionem ageret, cum fratrem eius, Iulium Frontonem tribunum, Othoniani sub eodem crimine vinxissent. ceterum ea ubique formido fuit apud fugientes, occursantes, in acie, pro vallo, ut deleri cum uni
 10 verso exercitu Caecinam potuisse, ni Suetonius Paulinus receptui cecinisset, utrisque partibus percubuerit. timuisse se Paulinus ferebat tantum insuper laboris atque itineris, ne Vitellianus miles recens e castris fessos adgrederetur et percussis nullum retro subsidium foret. apud paucos ea ducis
 15 ratio probata, in vulgus adverso rumore fuit.

27 Haud perinde id damnum Vitellianos in metum compulit quam ad modestiam composuit; nec solum apud Caecinam, qui culpam in militem conferebat seditioni magis quam praelio paratum: Fabii quoque Valentis copiae (iam enim Tici-
 20 num venerat) posito hostium contemptu et recuperandi decoris cupidine reverentius et aequalius duci parebant. gravis alioquin seditio exarserat, quam altiore initio (neque enim rerum a Caecina gestarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. cohortes Batavorum, quas bello Neronis a quarta
 25 decima legione digressas, cum Britanniam peterent, audito Vitellii motu in civitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas

impetum facere incipiunt. prioris verbi permulta apud nostrum exempla, A. 1 65, 4 71 etc. Virg. Aen. 11 608: iamque intra iactum teli progressus uterque substiterat. subito erumpunt clamore. ERN.

9. occursantesque] coniunctionem quae bene delevit Rhenanus. abest et ab ed pr et R. ERN.

12. insuper] videtur legendum super, syllaba in nata, ut saepe alibi, e finali praecedentis. praeter laborem atque iter se timuisse ne recens Vitellianus miles erumperet e castris et fessos adgrederetur. sic et infra c. 34 pro super editum vulgo

insuper. mox copulam et, a Rhenano sublatam, restituit Pichena, quam G et ed pr habent. sed eadem habet periculosus pro percussis, item MR. ERN.

16. proinde M^a. id pronomen agnoscunt GM^a, edd ante Rhenanum omnes. deletum a Rhenano restituit Pichena. mox sed ante Fabii abest a M^a et aliis mss et ed pr, quod cum IGronovio elegantius puto. aequalius porro omnes scripti et editi praeter A, qui habet aequabilis; quod frustra praefert Ryckius, cum illud idem sit, ut supra iam ostensum. ERN.

20. decoris] dedecoris B.

rettulimus, superbe agebant, ut cuiusque legionis tentoria accessissent, coercitos a se quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipsorum manu sitam iactantes. contumeliosum id militibus, acerbum duci; corrupta iurgiis aut rixis disciplina; ad postremum Valens e pe-
 28 tulantia etiam perfidiam suspectabat. igitur nuntio adlato pulsam Treverorum alam Tungrosque a classe Othonis et Narbonensem Galliam circumiri, simul cura socios tuendi et militari astu cohortes turbidas ac, si una forent, praevalidas
 10 dispergendi, partem Batavorum ire in subsidium iubet. quod ubi auditum volgatumque, maerere socii, fremere legiones. orbari se fortissimorum virorum auxilio; veteres illos et tot bellorum victores, postquam in conspectu sit hostis, velut ex acie abduci. si provincia urbe et salute imperii potior sit,
 15 omnes illuc sequerentur: sin victoriae sanitas sustentaculum columen in Italia verteretur, non abrumpendos ut corpori va-
 20 lidissimos artus. haec ferociter iactando, postquam immissis lictoribus Valens coercere seditionem coeptabat, ipsum invadunt, saxa iaciunt, fugientem sequuntur. spolia Galliarum et
 20 Viennensium aurum et pretia laborum suorum occultare claustrantes, direptis sarcinis, tabernacula ducis ipsamque humum pilis et lanceis rimabantur. nam Valens servili veste apud decurionem equitum tegebatur. tum Alfenus Varus praefectus castrorum, deflagrante paulatim seditione, addit
 25 consilium vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubae sono, quo miles ad belli munia cietur. igitur torpere cuncti, circumspectare inter se attoniti et id ipsum, quod nemo regeret, paventes. silentio, patientia, postremo precibus ac lacrimis veniam quaerebant. ut vero deformis et flens et prae-

1. cuius AB.

7. Treverorum] ire virorum Ma.

15. sin victoriae sanitas] sic BMR, ed pr, Rhenani, sqq. at GHQ et edd Puteolani Beroaldi Alciati victoria, sanitas. illud verum, mox Heinsius pro ut corpori acute suo corpori, ad Velleii 2 109. sed vulgatum quoque ferri potest, et consuetudini scriptorum elegantiorum consentiens est. non esse a se divellendos Batavos, quod si fiat, nihil aliud agi

quam si artus a corpore abrumpantur. ERN.

23. Alfenius M^a: vulgo Alphenus.

25. obire vigilias] de hoc ritu ego in militia 5 9. LIPS. circuire margo M^a ab eadem manu.

28. patientia] malim poenitentia. LIPS. patientia omnes scripti et editi. patienter ac tacite ferebant istam omissionem solitorum, non frementes, non irascentes. ERN.

ter spem incolumis Valens processit, gaudium, miseratio, favor: versi in laetitiam, ut est volgus utroque immodicum. laudantes gratantesque circumdatum aquilis signisque in tribunal ferunt. ille utili moderatione non supplicium cuiusquam poposcit; ac ne dissimulans suspectior foret, paucos incusavit, gnarus civilibus bellis plus militibus quam ducibus
 30 licere. munientibus castra apud Ticinum de adversa Caecinae pugna adlatum, et prope renovata seditio, tanquam fraude et cunctationibus Valentis praelio defuissent. nolle requiem,
 10 non exspectare ducem, anteire signa, urgere signiferos. rapido agmine Caecinae iunguntur. improspere Valentis fama apud exercitum Caecinae erat: expositos se tanto pauciores integris hostium viribus querebantur, simul in suam excusationem, et adventantium robur per adulationem attollentes,
 15 ne ut victi et ignavi despectarentur. et quanquam plus virium, prope duplicatus legionum auxiliorumque numerus erat Valenti, studia tamen militum in Caecinam inclinabant, super benignitatem animi, qua promptior habebatur, etiam vigore aetatis, proceritate corporis et quodam inani favore. hinc
 20 aemulatio ducibus: Caecina ut foedum ac maculosum, ille ut

5. *paucos*] lego *paucis*. ad brevitate enim orationis refertur, non ad eos qui peccarant, et sane omnes in hac culpa, nec exciperi pauci potuerunt. LIPS. sensus: non totius exercitus istum furorem, sed paucorum fuisse, qui exercitum concitassent. eadem ratione usus Otho 1 84: *paucorum culpa fuit, duorum poena erit*. atqui omnes seditiosi fuerant. igitur *paucos* non tentandum contra libros. ERN.

11. *iungitur*] BGMa et ed pr *iunguntur*, ut Rhenanns edidit. ceterae veteres edd ante Rhenanum *iungitur*. (Puteol. tamen habet *iunguntur*.) paullo post *ac prope dupl.* GH0 edd Puteolani Beroaldi Alciati. ERN.

19. *inani favore*] censuerim legendum *inanium*. quae illa? superiori libro habes: *Caecina corpore ingens, animi immodicus, cito sermone, erecto incessu studia militum allexerat*. prorsus ut de Corbulo-

ne 13 8: *omnium in se ora verterat, corpore ingens, verbis magnificus, et super experientiam sapientiamque etiam specie inanium validus*. GRON. idem Heinsio placebat apud Ryckium. sed idem significat *inanis* favor h. e. a caussis inanis ortus, ut *gloria inanis* et similia. nam et gloria inanis est, quae a rebus inanis, nulla gloria dignis, nascitur. ceterum si libri faverent, *inanium* sane praeferrem. ERN.

20. *maculosum*] valet in omni animi vitium et labem *maculosi* vox: tamen vereor ut hic proprie in ignaviam ac timorem. ex antithesi, quae sequitur, suspiceris; et magis ex hoc Ammiani loco, 30 8: *arguebat hic idem princeps* (Valentinianus) *timidos saepius, maculosos tales appellans et sordidos*. LIPS. non ignaviam et timorem interpreto; sed libidinem et rapacitatem; quae in homine arguit et 1 66: *Valentem magna pecunia emptum. et*

tumidum et vanum irridebant. sed condito odio eandem utilitatem fovere, crebris epistolis, sine respectu veniae, probra Othoni obiectantes, cum duces partium Othonis quamvis
 31 uberrima conviciorum in Vitellium materia abstinerent. sane sante utriusque exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitiosissimam meruere, minus Vitellii ignavae voluptates quam Othonis flagrantissimae libidines timebantur. addiderat huic terrorem atque odium caedes Galbae: contra illi initium belli nemo imputabat. Vitellius ventre et gula sibi ipse ho-
 10 stis, Otho luxu saevitia audacia rei publicae exitiosior ducebatur.

Coniunctis Caecinae ac Valentis copiis nulla ultra penes Vitellianos mora quin totis viribus certarent. Otho consultavit, trahi bellum an fortunam experiri placeret. tunc Sueto-

ipsa itinerum — exorabatur. sic A 13 33: Cossutianum Capitonem Cilices detulerant maculosum foedumque, et idem ius audaciae in provincia ratum, quod in urbe exercuerat. H. 1 7: ut avaritia et libidine foedum ac maculosum. Cicero ad Att. 1 16: maculosi senatores, nudi equites. Plinius ep. 3 9: homo foedus et aperte malus proconsulatum non minus violenter quam sordide gesserat. Gron. vulgo foedum et maculosum, ille ut vanum ac tumidum.

9. *nemo imputabat]* sciebant a suis paene coactum; ipsum ignavum, nunquam ausurum quid fuisse. ideoque excusabant potius quam ode- rant. ERN.

sibi ipsi hostis] B habuit *sibim*; unde legendum *sibimet hostis* Rhenanus putabat. M^a et ed pr *sibi inhostus*; quod interpretandum *sibi inhonestus*, post Victorium (ad Caton. R. R. c. 80) putabat Pichena. putem esse manifestum, Tacitum voluisse antithetis uti. Vitellius sibi, Otho reipublicae perniciosus. at G *sibi ipsi*, ut ceterae edd. idque oppositionis ratio videtur desiderare: *sibi ipsi Vitellius — Otho reip.* itaque servavi, dum melius quid reperiatur, neque enim est de nihilo, quod BM^a ed pr habent. IGronovius recepit Rhenani coniecturam *sibimet hostis*. venit aliquando in mentem *sibi met*,

vel *sibi modo noxius*: ut vitium ortum sit e compendio *m*, et litera *x* in *s* mutata, quod saepe factum a librariis constat. ERN. Bud. est *sibi in hostiis*.

14. tunc M^a: vulgo *tum*.

Et hic et alibi effuse laudat hunc Suetonium, *vetustissimum consularium*, ut infra vocat, et non una militia clarum. praefuit Britanniae, ut habes A. 14 29 et in Agricola 5 et 14. sed et in Africa bellum gessit, e Plinio 5 1. Suetonius, inquit, *Paullinus, quem consulum vidimus, primus Romanorum ducum transgressus Atlantem* etc. ubi autem mens sive iudicium fuit viro magno et celebri (Mureto), qui in Variis suis (15 11) nuper hunc Suetonium patrem fecit Suetonii nostri Tranquilli? ita enim locum eum corrigit, Suetonii Othone 10: *interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiaedecimae legionis tribunus angusticlavus*, et liber, inquit, qui tinea et cariem senserat, habet *Linus*. omnino autem legendum *Paullinus*. testem in eam rem laudabo Tacitum, qui fortis viri neque nomen neque virtutem tacitam esse sivit. eius enim saepe et in Annalibus et in Agricolae vita honorificam mentionem facit. haec ille. quid dicam? non insector te, vir elegantissime: sed

nus Paulinus dignum fama sua ratus, qua nemo illa tempe-
state militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli
censere, festinationem hostibus, moram ipsis utilem disseruit.
32 exercitum Vitellii universum advenisse, nec multum virium a
5 tergo, quoniam Galliae tumeant, et deserere Rheni ripam ir-
rupturis tam infestis nationibus non conducat. Britannicum
militem hoste et mari distineri; Hispanias armis non ita
redundare; provinciam Narbonensem incursu classis et adverso
praelio contremuisse; clausam Alpibus et nullo maris subsi-
10 dio transpadanam Italiam, atque ipso transitu exercitus va-
stam; non frumentum usquam exercitui, nec exercitum sine
copiis retineri posse. iam Germanos, quod genus militum
apud hostes atrocissimum sit, tracto in aestatem bello, fluxis
corporibus, mutationem soli caelique haud toleraturos. multa
15 bella impetu valida per taedia et moras evanuisse. contra
ipsis omnia opulenta et fida, Pannoniam Moesiam Delmatiam
Orientem cum integris exercitibus, Italiam et caput rerum
urbem, senatumque et populum nunquam obscura nomina, etsi
aliquando obumbrentur; publicas privatasque opes et immen-
20 sam pecuniam, inter civiles discordias ferro validiorem; cor-
pora militum aut Italiae sueta aut aestibus. obiacere flumen
Padum, tutas viris murisque urbes; e quibus nullam hosti
cessuram Placentiae defensione exploratum. proinde duceret
bellum. paucis diebus quartam decimam legionem, magna

bona fide haec scribis? erras nimis. Suetonius ille Lenis tribunus fuit, noster belli dux. ille angusticlavus, i. e. nondum senator, sed inter equites: iste consularis. nec tenue usquam vestigium confusionis eius quam facis. hoc mihi in transcurso monitum, non ut carpam (fidem testor), sed ut claro sub exemplo doceam quam fallax haec critica, et ignoscendum etiam nobis esse, si labimur interdum in proclivi ista via. LIPS.

5. *tumeant et*] copulam apte inserui, ex V. *tumere* autem eleganti metaphora dicuntur, quae eruptura videntur. usurpavit Cicero bis in epistolis ad Atticum 14 4 et 5. LIPS. adde Clay. Cic. in h. v. ERN.

10. *vastam*] sic e M_a edidit IGro-

novius, probatque etiam Ryckius, qui et in A repperat. consentit ed pr et R. vulgo *vastatam*. possis dicere ex hoc factum *vastam*, ut supra *iactus* e *iactatus* et similia in his et aliis libris. at contra satis constat librariorum valde pronos fuisse in hanc partem, ut e *vastus* facerent *vastatus*. v. viros doctos ad Liv. 23 30. adde infra ad 4 50. itaque *vastam* merito praetuli. secutus est Broterius. ERN.

16. *Dalmatiam* vulgo.

18. *obscura*] B *obscurari*. idem *senatum et pop.*

etsi] MR ed pr *etiam*. forte *etiamsi* fuit. et sic in H reperit Broterius. de verbo *obumbrare* supra diximus. ERN.

24. *paucis diebus quartamdecimam*

- ipsam fama, cum Moesiaticis copiis affore: tum rursus delibaturum, et si praelium placuisset, auctis viribus certaturos.
- 33** accedebat sententiae Paulini Marius Celsus; idem placere Antonio Gallo, paucos ante dies lapsu equi afflicto, missi qui consilium eius sciscitarentur rettulerant. Otho pronus ad decertandum; frater eius Titianus et praefectus praetorii Proculus, imperitia properantes, fortunam et deos et numen Othonis adesse consiliis, affore conatibus testabantur. ne quis obviam ire sententiae auderet, in adulationem concesserant. postquam pugnari placitum, interesse pugnae imperatorem an seponi melius foret dubitare. Paulino et Celso iam non adversantibus, ne principem obiectare periculis viderentur, iidem illi deterioris consilii auctores perpulere ut Brixellum concederet, ac dubiis praeliorum exemptus summae rerum et imperii se ipsum reservaret. is primus dies Othonianas partes afflixit. namque et cum ipso praetoriarum cohortium et speculatorum equitumque valida manus discessit, et remanentium fractus animus, quando suspecti duces, et Otho, cui uni apud militem fides, dum et ipse non nisi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat.
- 34** Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris, ut in civili bello, transfugiis: et exploratores, cura diversa sciscitandi, sua non occultabant. quieti intentique Caecina ac Valens, quando hostis imprudentia rueret, quod loco sapientiae est,

mam] haec restitui, in vulgatis qua a verbis, qua ab interpunctis mendosa. LIPS. nempe vulgo interpungebatur post diebus, et aberat cum. ERN. deest et B.

1. *Moesiaticis* M³.

5. *decertandum*] *certandum* B.

7. *numen*] Freinsheimius ad A.

1 73 malebat nomen. ERN.

12. *obiectare periculis*] e poeta sumtum Aen. 2 751. mox pro *iidem* GHO et ed pr contracte *idem*. ERN.

14. *Brixellum concederet*] ita factum, ibique se occidit. elue mendam igitur, quae in Egesippo, scriptore mihi quidem haud spernendo, 4 24: cum Otho comperisset Valenti ac Caecinae, Vitellii comitibus, victoriam cessisse, Brixiae po-

situs voluntaria morte eripuit se ludibrio. facito Brixelli. LIPS.

summae] ABR et ed pr *summam*, velut sit appositivè dictum. ipsum hic frigere facile quisvis, ut opinor, sentiat. ERN.

19. *et Otho, cui*] ABM³ et ed pr et ut Otho, unde Rhenanus faciebat et Otho ut cui, IGronovius et sic Otho. ERN.

20. *imperia ducum in incerto reliquerat*] effecerat ut imperia ducum sine vi essent, quando milites iis non satis fiderent adeoque nec prompte parerent. ERN. in deest M³.

22. *cura diversa sciscitandi*] dum quisque, in hostium partibus et castris quid ageretur, explorare tentant. ERN.

alienam stultitiam opperiebantur, inchoato ponte transitum Padi simulates adversus oppositam gladiatorum manum, ac ne ipsorum miles segne otium tereret. naves pari inter se spatio, validis utrinque trabibus connexae, adversum in flumen dirigebantur, iactis super ancoris, quae firmitatem pontis continerent. sed ancorarum funes non extenti fluitabant, ut augescente flumine inoffensus ordo navium attolleretur. claudebat pontem imposita turris et in extremam navem educata, unde tormentis ac machinis hostes propulsarentur. Othoniani in ripa turrim struxerant, saxaque et faces iaculabantur. et erat insula amne medio, in quam gladiatores navibus molientes, Germani nando praelabebantur. ac forte plures transgressos, completis Liburnicis, per promptissimos gladiatorum Macer adgreditur. sed neque ea constantia gladiatoribus ad praelia quae militibus; nec perinde nutantes e navibus quam stabili gradu e ripa volnera dirigebant. et cum variis trepidantium inclinationibus mixti remiges propugnatoresque turbarentur, desilire in vada ultro Germani, retentare puppes, scandere foros, aut comminus mergere. quae cuncta in oculis utriusque exercitus quanto laetiora Vitellianis, tanto acrius Othoniani causam auctoremque cladis detestabantur. et praelium quidem, abreptis quae supererant navibus, fuga diremptum: Macer ad exitium poscebatur. iamque volneratum eminus lancea strictis gladiis invaserant, cum intercurso tribunorum centurionumque protegitur. nec multo post Vestricius Spurrinna iussu Othonis, relicto Placentiae modico

5. *iactis super*] sic e M^a edidere Ryckins et IGronovius, idemque erat in AB. consentit et ed pr. ex eo non intellecto librarii fecere *insuper*, quod est in G et edd Puteolani Beroaldi sqq; unde patet non esse ab ingenio Beroaldi, ut IGronovius putat. naves fundantur ancoris, ut Virgilius loquitur Aen. 6 4. ergo etiam super iactis ancoris dirigebantur contra impetum fluminis. ERN.

6. *fluitabant* M^a. mox *turbis*.

15. *proinde* BM^a.

17. *mixti*] sic e M^a iidem edidere. firmant iidem libri. ceteri *imixti*. ERN.

22. *abruptis*] forte *abreptis*, i. e. raptim abductis, quae ab hostibus raptae aut mersae non erant. GRON. *abruptis* BR et edd Puteolani sqq. contra M^a *arruptis*, ut et ed pr; unde IGronovius corrigit *arreptis*. neutrum convenire arbitror. nam Othoniani non egressi erant navibus, ut e praecedentibus clarum est. *abripere* autem et *arripere* est extrinsecus agentis. hoc tamen melius. *supererant* e M^a edidere Ryckius, Gronovius. consentit ed pr. mox [*ad deest* M^a.] *intercurso* e B bene Rhenanus, ut est et in MR ed pr. alii *incursu*, quod e compendio ortum est. ERN.

praesidio, cum cohortibus subvenit. dein Flavius Sabinus consulem designatum Otho rectorem copiis misit quibus Macer praefuerat, laeto milite ad mutationem ducum, et ducibus ob crebras seditiones tam infestam militiam aspernantibus.

37 Invenio apud quosdam auctores pavore belli seu fastidio utriusque principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies fama noscebantur, dubitasse exercitus num posito certamine vel ipsi in medium consultarent, vel senatui permitterent legere imperatorem. atque eo duces Othonianos, spatium ac moras suasisse, praecipua spe Paulini, quod vetustissimus consularium et militia clarus gloriam nomenque Britannicis expeditionibus meruisset. ego ut concesserim apud paucos tacito voto quietem pro discordia, bonum et innocentem principem pro pessimis ac flagitiosissimis expetiturum, ita neque Paulinum, qua prudentia fuit, sperasse corruptissimo saeculo tantam volgi moderationem reor, ut qui pacem belli amore turbaverant, bellum pacis caritate deponerent; neque aut exercitus linguis moribusque dissonos in hunc consensum potuisse coalescere, aut legatos ac duces, magna ex parte luxus egestatis scelerum sibi conscios, nisi pollutum obstrictumque 38 meritis suis principem passuros. vetus ac iam pridem insita mortalibus potentiae cupido cum imperii magnitudine adolevit erupitque. nam rebus modicis aequalitas facile habebatur: 25 sed ubi subacto orbe et aemulis urbibus regibusque excisis

3. *ad*] copulam et addunt ABGHMO et *ad*; quod recepere Ryckius et IGronovius. id non imiter. nulla copula hic locum habet. nam dictum esse pro et laeto milite, ut vult IGronovius, nunquam credam. ERN.

11. *praecipue Paulinum*] M^a et ed pr *praecipuas Paulini*; quod IGronovius putat factum e *praecipue Suetonium Paulinum*. imo librarius ad moras retulit: hinc natum vitium. ERN. *praecipua spe Bipontini*.

12. *consiliarium* M^a.

22. *meritis*] ego fere τὸ moribus praeferam, ut sit, qui non venisset ad imperium, nisi legatorum et du-

cum hi mores fuissent; nisi eum, cui malos mores et improbitatem suam imputare possent. GRON. verum vidisse Gronovium puto. idque habent G, edd Puteolani Beroaldi Alciati. *Meritis* ABM^a, edd pr, Rhemani, seqq omnes. verbum *obstrictum*, quod solenne est in beneficiis ac meritis, videtur hanc lectionem peperisse. utrumque verbum bonam sententiam facit, sed *morbis* venustiore. ERN.

25. *regibusque*] mss quidam, BHO, et edd quaedam *regibusve*. male. nam et urbes aemulae fuere, ut Carthago, et reges, ut Macedonici. praetulit tamen Broterius. ERN.

securas opes concupiscere vacuum fuit, prima inter patres plebemque certamina exarsere. modo turbulenti tribuni, modo consules praevalidi, et in urbe ac foro tentamenta civilium bellorum. mox e plebe infima Gaius Marius et nobilium saevissimus Lucius Sulla victam armis libertatem in dominationem verterunt. post quos Gnaeus Pompeius occultior, non melior. et nunquam postea nisi de principatu quaesitum. non discessere ab armis in Pharsalia ac Philippis civium legiones: nedum Othonis ac Vitellii exercitus sponte positura bellum fuerint. eadem illos deum ira, eadem hominum rabies, eadem scelerum causae in discordiam egere. quod singulis velut ictibus transacta sunt bella, ignavia principum factum est. sed me veterum novorumque morum reputatio longius tulit: nunc ad rerum ordinem venio.

39 Profecto Brixellum Othone honor imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum praefectum. Celsus et Paulinus, cum prudentia eorum nemo uteretur, inani nomine ducum alienae culpa praetendebantur. tribuni centurionesque ambigui, quod spretis melioribus deterrimi valebant. 20 milēs alacer; qui tamen iussa ducum interpretari quam exsequi mallet. promoveri ad quartum a Bedriaco castra placuit, adeo imperite ut quanquam verno tempore anni et tot circum annibus penuria aquae fatigarentur. ibi de praelio dubitatum, Othone per litteras flagitante ut maturarent, militibus ut imperator pugnae adesset poscentibus. plerique copias trans Padum agentes acciri postulabant. nec perinde diudi-

1. *vacuum fuit* i. e. satis otii fuit ab externa vi, ut possent cogitare de potentia augenda. imitatus est Sallustium fr. Hist. initio: *postquam remoto metu Punico simultates exercere vacuum fuit*. ubi vide Curtium. veteres Glossae *vacuum* εὐχαιρῶν. ERN.

20. *iussa ducum interpretari* i. e. inquirere in causas iussionis, et explorare ac ponderare, quam simplici obedientia patrare. tale in Agricola 40: *adeo ut plerique viso aspectoque Agricola quaererent famam, pauci interpretarentur*. significat multos ex specie tantum ex-

terna iudicasse, paucos inquisisse aut explorasse. LIPS.

21. *ad quartum*] e Plutarcho c. 11 scriberes *ad sextum*. nam ille quinquaginta stadia numerat. sed et paullo post, ubi noster 16 milliaria numerat, Graeci eiusdem computatione 12 saltem efficiuntur. nihil tamen ego mutem. LIPS.

22. *adeo imperite*] totum hunc locum verbatim Plutarchus expressit, ut pleraque alia, etsi haud multum aetate nostro inferior. LIPS. mox pro *perinde* ed pr [cum BM^a] proinde, solenni confusione. ERN.

cari potest quid optimum factu fuerit, quam pessimum fuisse quod factum est. non ut ad pugnam sed ad bellandum profecti, confluentes Padi et Addnae fluminum, sedecim inde milium spatio distantes, petebant. Celso et Paulino abnuentibus militem itinere fessum, sarcinis gravem obicere hosti, non admissuro quo minus expeditus et vix quattuor milia passuum progressus aut incompósitos in agmine aut dispersos et vallum molientes adgrederetur, Titianus et Proculus, ubi consiliis vincerentur, ad ius imperii transibant. aderat sane citus equo Numida cum atrocibus mandatis, quibus Otho increpita ducum segnitia rem in discrimen mitti iubebat, aeger mora et spei impatiens.

1. factum Ma.

2. bellandum] debellandum corripit Grotius, ibant non quasi ad incertum certamen, sed ut finem imposituri bello una victoria. sed bellare pro debellare dixit etiam Livius 6, 31: ne quis, quoad bellatum esset, tributum daret. ubi consentiant libri: nisi bellatum esset pro bellaret dixit; quod tamen vix rectum foret. alioqui non ignoro haec verba subinde a librariis confundi, ut passim ad Livium notavit Drakenborchius. ERN.

3. Adduae] in V locus hic in litura, sic tamen ut aperte esset errare scriptum antiquitus Agele, aliea deinde manu factum Adduae. sed Agela ignotum mihi flumen, et censeam vulgatum esse veram. de Addua Plinius 2 103 (106) Strabo 3 p. 192 et 209, itemque Sidonius ep. 15: vidimus ultosum Lambrum, caeruleum Adduam, velocem Athesin, pigrum Minctum. Lips. aduæ Ma.

6. admissuro] pro commissuro; quae duo verba promiscue dicuntur. v. Drak. ad Liv. 2 37. atque ita edidit Rhenanus (eB). at edd ante Rhenanum, G et mss alii amissuro; quod et ipsum bonum et aptum verbum est, intellecto occasionem, quamquam eius ellipseos exemplum non memini me alibi reperire. ERN.

10. quis hic Numida? num inter auxilia Othonis ea gens? minime, sed inter obsequia. ne fugiat enim

te latens hic ex antiquo mos, quo receptum ut viris lautioribus ditioribusque Afri aut Numidae equites essent ad iter. praecurrebant illi et agmen ducebant heri sequentis. Seneca ep. 88 (87): O quam cupere Catoni nunc occurrere aliquem ex his trossulis in via divitibus, cursores et Numidas et multum ante se pulveris agentem. idem expressus ep. 124 (123): omnes sic iam peregrinantur ut illos Numidarum praecurrat equalatus, ut agmen cursorum antecedit. Martialis 10 13: cum cathedralicis portet tibi rheda ministros, et Libys in longo pulvere sudet eques. de tali igitur hic capies, quando et principibus illi in usu. ex Martiali, in adventum Domitiani, 10 6: quando eques et picti tunica Nilotide Mauri ibitis? et populi vox erit una, venit? nec Suetonium aliter interpretemur (viderat sagacissimus Turnebus Adv. 24 6, 30 3) in Nerone c. 30: iter fecisse traditur phalerata cum Mazacum turba atque cursorum. nam Mazaces Afri. Lips.

11. aeger mora et spei impatiens] talis in Homérico illo Hectore affectus, II. 22 129: βέλτερον αὐτῷ ἔσθι ξυνελανθέντι τῷ τάχιστα εἶδομεν ὀπποτέρῳ κεν Ὀλύμπιος εὐχος ὀρέξῃ. et Polybii verissima gnome 3 112: βαρύντως δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ τοῦ μέλλοντος γίνεται χρόνος. Lips.

- 41 Eadem die ad Caecinam operi pontis intentum duo prae-
toriarum cohortium tribuni, colloquium eius postulantes, ve-
nerunt. audire condiciones ac reddere parabat, cum praeci-
pites exploratores adesse hostem nuntiavere. interruptus tri-
5 bunorum sermo; eoque incertum fuit, insidias an prodicionem
vel aliquod honestum consilium coeptaverint. Caecina dimis-
sis tribunis revector in castra, datum iussu Fabii Valentis
pugnae signum et militem in armis invenit. dum legiones de
ordine agminis sortiuntur, equites prorupere; et mirum dictu,
10 a paucioribus Othonianis quo minus in vallum impingerentur,
Italicae legionis virtute deterriti sunt. ea strictis mucronibus
redire pulsos et pugnam resumere coegit. disposita Vitellia-
narum legionum acies sine trepidatione: etenim, quanquam
vicino hoste, aspectus armorum densis arbustis prohibebatur.
15 apud Othonianos pavidi duces, miles ducibus infensus, mixta
vehicula et lixae, et praeruptis utrinque fossis via quieto
quoque agmini angusta. circumstistere alii signa sua, quae-
rere alii; incertus undique clamor accurrentium, vocitantium;
et ut cuique audacia vel formido, in primam postremamve
42 aciem prorumpebant aut relabebantur. attonitas subito ter-

10. *impingerentur*] e Virgilio sumtum, Aen. 5 804: *cum Troia Achilles exanimata sequens impingeret agmina muris*. ERN.

11. *deterriti sunt*] sic recte editum a Ryckio et IGronovio e M^a. consentit BG; edd veteres omnes, etiam Rhenani pr. unde patet in secunda *terruti sunt* esse vitium operarum, quando in notis nihil monet, ut alias in minutissimis correctionibus solet; et hinc ad alios propagatum. sed mox bene edidit Rhenanus *ea strictis*, pro *quae*. ed pr et *strictis*, quod ex *ea* factum patet. ERN. et *astrectis* BM^a.

13. *acies*] *acie* B, *arae* M^a.

18. *clamantium*] F et praeae editiones *volantium*, V *vomantium*, ut omnino aliud hic verbi fuerit; placetque Pichenae *vocitantium*. LRS. idque ab omnibus servatum, praeter Ryckium, qui ex A edidit *volantium*. sed recte, ut opinor, monuit

contra IGronovius, accurrentes etiam volitasse. ipse suspicatur *morantium*. sed formidine cunctantes non solent clamores ciere. ego ad praecedentia potius referam quam ad sequentia. *accurrentes* sunt qui circumstunt signa; alii quaerunt signa, quod sit voce, clamore, ei rei *vocitantium* sane aptum. M^a habet *currentium clamantium*, [immo ^{vo} *adcurrentium clamantium*, ab eadem manu.] ut G edd veteres usque ad Pichenam, praeter primam, quae habet *volantium*. copulam *que* (etenim erat *clamantiumque*) delevit bene Rhenanus; qui mox (e B) malebat *postremamque*. ERN. B *adcurrentium clamantium*. IFGronovius Obs. 2 4 *vocantium*.

20. *revehebantur*] M^a aut *relebebantur*, vitiose. mox AGM^a et edd Puteolani et Beroaldi in *ipsa*, BR et edd pr, Rhenani, seqq siue in. restituit Ryckius. ERN.

rore mentes falsum gaudium in languorem vertit, repertis qui descivisse a Vitellio exercitum eumentirentur. is rumor ab exploratoribus Vitellii dispersus, an in ipsa Othonis parte seu dolo seu forte surrexerit, parum compertum. omisso pugnae ardore Othoniani ultro salutavere; et hostili murmure excepti, plerisque suorum ignaris quae causa salutandi, metum prodicionis fecere. tum incubuit hostium acies, integris ordinibus, robore et numero praestantior: Othoniani, quam dispersi, pauciores, fessi, praelium tamen acriter sumpserunt. et per locos arboribus ac vineis impeditos non una pugnae facies: comminus eminus catervis et cuneis concurrabant. in aggere viae collato gradu corporibus et umbonibus niti, omisso pilorum iactu gladiis et securibus galeas loricasque perrumpere: noscentes inter se, ceteris conspicui, in eventum totius belli certabant. forte inter Padum viamque, patenti campo, duae legiones congressae sunt, pro Vitellio unetvicesima, cui cognomen Rapaci, vetere gloria insignis; e parte Othonis prima Adiutrix, non ante in aciem deducta, sed ferox et novi decoris avida. primani stratis

4. omisse Ma.

11. *eminusque*] sic ante Rhenanum ed pr. AB. at GHM^a, Puteolanus Beroaldus *eminus*. ERN.

13. vocem *niti*, ex F et V addidi; et vero abesse sine sententiae incommodo non potest. LIPS. est et in [Ma et] ed pr. mox [*gladibus* Ma.] *perrumpere* recte Rheuanus (e B.) dedit: praecedat enim *niti*. consentit G. at edd ante Rhenanum omnes *perrupere*. ERN.

14. *caeteris*] ABR et ed pr *caeteri*. non sanum locum puto. ERN.

17. *una et vicensima* Ma. mox *unae et vicensimanorum*.

cui cognomen Rapaci] non abs re arbitror, quoniam cognomina legionum saepe Tacitus commemorat, veterem a me lapidem proponi, in quo ea ordine descripta. conspicitur autem Romae in Capitolio, forma columellae.

NOMINA LEG.

II. Augusta.

VI. Victrix.

XX. Victrix.

VIII. Augusta.

XXII. Primigenia.

I. Minervia.

XXX. Ulpia.

I. Adiutrix.

X. Gemina.

XIV. Gemina.

I. Parthica.

II. Adiutrix.

IV. Flavia.

VII. Claudia.

I. Italica.

V. Macedonica.

XI. Claudia.

XIII. Gemina.

XII. Fulminatrix.

XV. Apollinea.

III. Gallicana.

II. Parthica.

IV. Scythica.

XVI. Flavia.

VI. Ferratensis.

X. Fretensis.

III. Cyrenensis.

II. Traiana.

III. Augusta.

VII. Gemina.

II. Italica.

III. Parthica.

velim Dionis recensum legionum, qui a quo adiuti interpretes paullo felicius sane eum vertissent. LIPS.

unetvicesimanorum principiis aquilam abstulere; quo dolore
 accensa legio et impulit rursus primanos, interfecto Orphidio
 Benigno legato, et plurima signa vexillaque ex hostibus ra-
 puit. a parte alia propulsa quintanorum impetu tertia decima
 5 legio; circumventi plurium accursu quartadecimani. et duci-
 bus Othonis iam pridem profugis, Caecina ac Valens subsi-
 diis suos firmabant. accessit recens auxilium, Varus Alfenus
 cum Batavis, fusa gladiatorum manu, quam navibus trans-
 vectam oppositae cohortes in ipso flumine trucidaverant. ita
 44 victores latus hostium invecti. et media acie perrupta fugere
 passim Othoniani, Bedriacum petentes. immensum id spa-
 tium; obstructae strage corporum viae. quo plus caedis fuit:
 neque enim civilibus bellis capti in praedam vertuntur. Sue-
 tonius Paulinus et Licinius Proculus diversis itineribus castra
 15 vitavere. Vedium Aquilam tertiae decimae legionis legatum
 irae militum inconsultus pavor obtulit. multo adhuc die val-
 lum ingressus clamore seditiosorum et fugacium circumstrep-
 titur; non probris, non manibus abstinens; desertorem proditoremque increpant, nullo proprio crimine eius, sed more
 20 volgi, suum quisque flagitium aliis obiectantes. Titianum et
 Celsum nox iuvit, dispositis iam excubiis compressisque mi-
 litibus, quos Annius Gallus consilio precibus auctoritate fle-
 xerat, ne super cladem adversae pugnae suismet ipsi caedi-
 bus saevirent: sive finis bello venisset seu resumere arma
 25 mallent, unicum victis in consensu levamentum. ceteris fra-
 ctus animus: praetorianus miles non virtute se sed proditione
 victum fremebat. ne Vitellianis quidem incruentam fuisse
 victoriam, pulso equite, rapta legionis aquila; superesse cum

1. *principiis*] aliquot libri *prin-*
cipibus. placet. LIPS. ut edd Puteo-
 lani et Beroaldi. male. at ABGMR
 et ed pr *principiis*, quod recte re-
 stituit Rhenanus. *principia* intellige
 primam aciem: *προμάχους* Plutar-
 chus (in Pyrrho 7) vocat; quae et
 alibi apud nostrum aliosque sic di-
 citur. v. Gron. Obs. 4 10 p. 156.
 ERN. cf. Lipsius de Mil. R. 4 3.

7. *varenius alfenus* M^a.

9. *trucidaverant*] Moses du Soul
 ad Plutarchi Vit. (Oth. 12) t. 5

p. 467 corrigit *trucidaverunt*, male.
 ERN.

13. *civilibus bellis*] sic BM^a, ed
 pr, Ryckius, IGronovius. alii scripti
 et editi *proeliis*. contra 3 19 *bel-*
lum pro *proelio* irrepsit. ERN.

15. *vitavere*] F *petivere*, falso. nam
 Plutarchus aperte Oth. 13: τῶν δὲ
 στρατηγῶν οὔτε Προχλος οὔτε Παν-
 λινος συνεισελθεῖν ἐτόλμησαν, ἀλλ'
 ἐξέχλιναν φοβούμενοι τοὺς στρα-
 τῳτάς. LIPS.

22. vulgo *precibus consilio*.

ipso Othone militum quod trans Padum fuerit; venire Moesicas legiones; magnam exercitus partem Bedriaci remansisse: hos certe nondum victos, et si ita ferret, honestius in acie perituros. his cogitationibus truces aut pavidī, extrema desperatione ad iram saepius quam in formidinem stimulabantur.

45 At Vitellianus exercitus ad quintum a Bedriaco lapidem consedit, non ausis ducibus eadem die oppugnationem castrorum; simul voluntaria deditio sperabatur. sed expeditis et tantum ad praelium egressis munimentum fuere arma et victoria. postera die, haud ambigua Othoniani exercitus voluntate, et qui ferociiores fuerant, ad paenitentiam inclinantibus, missa legatio; nec apud duces Vitellianos dubitatum quo minus pacem concederent. legati paulisper retenti. ea res haesitationem attulit ignaris adhuc an impetrassent. mox
15 remissa legatione patuit vallum. tum victi victoresque in lacrimas effusi, sortem civilium armorum misera laetitia detestantes. isdem tentoriis alii fratrum, alii propinquorum vulnera fovebant. spes et praemia in ambiguo, certa funera et luctus. nec quisquam adeo mali expers ut non aliquam mortem maereret. requisitum Orphidii legati corpus honore solito crematur; paucos necessarii ipsorum sepelivere; ceterum vulgus super humum relictum.

46 Opperiebatur Otho nuntium pugnae nequaquam trepidus et consilii certus. maesta primum fama, dein profugi e praelio perditas res patefaciunt. non exspectavit militum ardor vocem imperatoris. bonum haberet animum iubebant: super-

3. *ferret*] Acidalius addi volebat *fors*. frustra, intelligi potest vel hoc vel *res*. et sic iam vidimus A. 3 15. G vitiose *fieret*, item ed *pr ferrent*. ERN.

9. *munimentum fuere arma et victoria*] Schelius, ad Hyginum p. 128, inclinat eo ut de genere munitionis capiat, extremi imperii Romani temporibus usitatae, qua armorum ordinibus circumdatis castra muniebant; de quo ibi vide. sed additum *victoriae* verbum aliud suadet: item antecedentia, e quibus patet instrumenta ad muniendum necessaria defuisse. tum loca ex an-

tiquioribus prolata nil aliud indicant quam in periculi metu, etiam si castra munita essent, noctu sub armis manere iussos. ERN.

12. *dubitatum*] imo vero non *dubitatum*. idque res et Plutarchus 13 suadent. ideo optima lectio, quam ex M^a adstruit Pichena, *missa legatio; nec apud duces*. LIPS. ante erat in edd omnibus, ut et in scriptis, *missa legatione apud d.* quod vitium e sequentibus natum, ubi *remissa legatione*. ERN. M^a *legatione. capud*.

26. *habere vulgo*.

esse adhuc novas vires, et ipsos extrema passuros ausurosque. neque erat adulatio: ire in aciem, excitare partium fortunam furore quodam et instinctu flagrabant. qui procul adstiterant, tendere manus, et proximi prensare genua, promptissimo Plotio Firmo. is praetorii praefectus identidem orabat ne fidissimum exercitum, ne optime meritos milites desereret: maiore animo tolerari adversa quam relinqui; fortes et strenuos etiam contra fortunam insistere spei, timidos et ignavos ad desperationem formidine properare. quas inter
10 voces ut flexerat vultum aut induraverat Otho, clamor et gemitus. nec praetoriani tantum, proprius Othonis miles, sed praemissi e Moesia eandem obstinationem adventantis exercitus, legiones Aquileiam ingressas nuntiabant; ut nemo dubi-

3. *furore quodam et instinctu*] accipe dictum per hendiadys: *instinctu furoris*, furore quodam instincti. Cic. Verr. 57 2: *quodam furore instinctus*. adde pro domo c. 55. in ed pr est *furoreque amenti instinctu*; unde facta videtur lectio A: *furore quodam et amenti instinctu*. eadem ed (et B) *prensare genua*, quod recepi. ceteri *prehensare*; et deinde *promptissimus Plotius Firmus*, ut A. ERN.

5. *is praetorii praefectus*] duo praefecti praetorio sub Othone, Licinius Proculus et Plotius Firmus. Tacitus 1 46: *praetorii praefectos sibi ipsi legere, Plotium Firmum e manipularibus quondam et Licinium Proculum*. nec alios usquam nominat. ut iure mirer in hac Othonis morte Plutarchum commemorare Pollium praetorii praefectum. quod vix est ut sit sine mendo. verba eius 18: *οἱ δὲ στρατιῶται, Πολύλωρος τοῦ ἐτέρου τῶν ἐπαρχῶν δυνάμειν εὐθὺς εἰς τὸν Οὐτιέλλιον κελύσαντες* etc. malique Πλωτίου. nisi huic Plotio etiam Pollii cognomen, quod unum dici superest. LIPS. edd ante Rheanum omnes praeter Puteolanum addunt *erat*. Beroaldus haec verba in parenthesis exhibet. unde suspicio est Tacitum scripsisse: *et proximi prensare genua. promptissimus Plotius*

Firmus (is praet. praefectus erat) identidem orabat. ERN.

7. *maiore animo tolerari*] haec illa sunt quibus iugulare Stoicos adversa omnis manus solet: pro quibus scutum habeo equidem, quod opponam, nisi religio me vetet. in hanc mentem igitur et Lucanus 7 105: *fortissimus ille est, qui promptus metuenda pati, si cominus instent, et differre potest*. illa virgo apud egregium vatem (intellego qui Thebaida scripsit): *non est, ut putas, virtus, pater, timere vitam: sed malis ingentibus obstare, nec se vertere, ac retro dare*. sic et Caesar 7 77. et QCurcius 5 9. Biberunt omnes e patera Aristotelis, cuius hoc scitum in Ethicis 3 7 (11): *τὸ δ' ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν ἢ ξρωτα ἢ τι λυπηρὸν οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ*. heu taceo! LIPS.

fortes et strenuos] itaque Florus 4 8: *magnae indolis signum est sperare semper*. LIPS.

10. *clamorem* intellige laetantium, ubi flexerat vultum tanquam obsecuturus militum studiis; *gemitum* dolentium, ubi induraverat tanquam mansurus in proposito tristi. ed pr vitiose *induraverat*. A *induraverat*. ERN.

12. *e Moesia*] praepositionem servant GM^a et edd ante Rheanum restituitque Pichena. ERN.

13. *legiones Aquileiam ingressas*]

tet potuisse renovari bellum atrox, lugubre, incertum victis
 47 et victoribus. ipse aversus a consiliis belli "hunc" inquit
 "animum, hanc virtutem vestram ultra periculis obicere ni-
 mis grande vitae meae pretium puto. quanto plus spei osten-
 5 ditis, si vivere placeret, tanto pulchrior mors erit. experti
 in vicem sumus, ego ac fortuna. nec tempus computaveri-
 tis: difficilius est temperare felicitati, qua te non putes diu
 usurum. civile bellum a Vitellio coepit, et ut de principatu
 certaremus armis, initium illic fuit: ne plus quam semel cer-
 10 temus, penes me exemplum erit. hinc Othonem posteritas
 aestimet. fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis: mihi non
 ultione neque solatiis opus est. alii diutius imperium tenuer-
 rint: nemo tam fortiter reliquerit. an ego tantum Romanae
 pubis, tot egregios exercitus sterni rursus et rei publicae

de Moesiae legionibus tribus lo-
 quitur, de quibus hoc ipsum infra
 85: *Aquileiam iam progressae, rap-
 ta pecunia et inter se divisa, ho-
 stiliter egerunt.* hoc eo noto, quod
 in Suetonio aliter legas, et dumtaxat
bina ex his legionibus millia
praemissa Aquileiam venisse. in
 Vesp. 6. et addit metuentes ultio-
 nem de alio imperatore cogitasse.
 sed vereor ut Suetonius alucinetur
 in duobus millibus; qui non e Moes-
 iacis, sed Pannonicis Dalmaticis-
 que fuere. ita enim idem Tacitus
 supra dixerat 11: *laeta Othoni prin-
 cipia belli, motis ad imperium eius*
*e Dalmatia Pannoniaque exerciti-
 bus. fuere quatuor legiones, e qui-
 bus bina millia praemissa.* nec
 apud Tacitum leges de praemissis
 illis e legionibus Moesiaticis. sane,
 si et rem vides, probabilius, tres
 ipsas legiones illa violenta et ho-
 stilia Aquileiae ausas, et de impe-
 ratore deliberasse, quam sola ex
 iis duo millia electa. LIPS.

2. *aversus*] *versus* B.

5. *tanto*, auctore B, deleuit
 Rhenanus; abestque et ab aliis,
 GHO, nec est sane necessarium.
 subauditur enim etiam alibi. (vide
 indicem.) sed quia est in MR, edd
 ante Rhenanum omnibus cum Pi-
 chena et sequentibus servavi. ERN.

TACITUS II.

experti invicem sumus] fortuna-
 nam Otho expertus erat, cum im-
 perium tam brevi duraturum acce-
 pisset: Othonem autem fortuna, cum
 is recte modesteque imperasset for-
 titerque abdicaret. sic bene Piche-
 na. mox nec GM^a, edd ante Rhe-
 nanum. hic (e B) edidit *ne*. illud
 melius, beneque restitutum a Pi-
 chena. ERN.

7. *difficilius est temperare*] acu-
 te, ut solet, Statius hoc expressit
 Theb. 2 446: *non parcat populis*
regnum breve. et est humanum in-
 genium scilicet avidum tunc et praec-
 eptis. LIPS. *felicitati* aberat a B.
 mox pro *illic* Rhenanus malebat *il-
 linc*. bene, si libri iuvarent. at etiam
 mox *penes me exemplum erit*, non
 a me. ERN.

11. *mihi non ultione*] refer ad
 praecedentia. nolo ulcisci Vitellium
 interficiendis fratre, coniuge, libe-
 ris, et ex hac ultione solatia mali
 petere. ERN.

12. *tenuerint*] sic M^a, bene: nam
 sequitur *reliquerit*. consentit ed pr,
 receptique Pichena. ceteri scripti
 et edd *tenuerunt*. *reliquerit*, quod
 deleri vult Rhenanus, (duce B)
 omnes scripti et edd tumentur; nec
 abesse potest salva sententiae ele-
 gantia. ERN.

14. *streni* M^a.

eripi patiar? eat hic mecum animus, tanquam perituri pro me fueritis. sed este superstites. nec diu moremur, ego incolumitatem vestram, vos constantiam meam. plura de extremis loqui pars ignaviae est. praecipuum destinationis meae documentum habete quod de nemine queror. nam incusare deos vel homines eius est qui vivere velit." talia locutus, ut cuique aetas aut dignitas, comiter appellatos, irent propere neu remanendo iram victoris asperarent, iuvenes auctoritate, senes precibus movebat, placidus ore, intrepidus verbis, in tempestivas suorum lacrimas coercens. dari naves ac vehicula abeuntibus iubet; libellos epistolasque studio erga se aut in Vitellium contumeliis insignes abolet; pecunias distribuit, parce, nec ut periturus. mox Salvium Cocceianum fratris filium, prima iuventa, trepidum et maerentem ultro solatus est, laudando pietatem eius, castigando formidinem: an Vitellium tam immitis animi fore ut pro incolumi tota domo ne hanc quidem sibi gratiam redderet? mereri se festinato exitu clementiam victoris. non enim ultima desperatione, sed poscente praelium exercitu, remisisse rei publicae novissimum casum. satis sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis

3. *plura de extremis loqui*] quem non capiunt haec alia, ex intimo animorum et affectuum penetrati deprompta? et sunt assidua in nostro scriptore. Quintilianus simile, Declam. 344: iam mihi narras moras. ipsum illud secretum quaerere, et putare interesse ubi pereas, non est ardentis in mortem impetus. non fiunt ista nisi subito, nec quisquam (praesertim nulla gravi praecedente causa) spiritum ratione deposuit, etiam Ajax apud Sophoclem iam se interfectorus v. 852: ἀλλ' οὐδὲν ἔργον ταῦτα θοῆν νείσθαι μάτην, ἀλλ' ἀρχιτέον τὸ πρᾶγμα σὺν τάχει τινί. ὦ θάνατε, θάνατε, νῦν μ' ἐπισκεψαι μολών. Lrs.

8. *remanendo* AGM^a et edd ante Rhenanum. hic (e B) dedit remorando. illud bene restituit Pichena. movebat porro BGM^a; idque auctoritati et precibus convenit, non monebat, quod (A et) edd ante Pichenam omnes habent. ERN.

12. *in est* in AM^a et edd ante Rhenanum omnibus. restituit Ryckius, quem cum IGronovio secuti sumus. ERN.

13. *nec ut*] ne cui M^a.

Cocceianum] melius ita quam Cocceium, quod Plutarchus praefert c. 16. nam et Tranquillus ita appellat in Domit. 10, ubi narrat hunc interfectum. at Suetonius non fratris solum filium, sed ipsum hic fratrem praesentem facere videtur, contra Taciti et Plutarchi narrationem aperte. nam ille in castra evaserat e pugna, seque cum aliis dedidit. Suetonii tamen verba Oth. 10: fratrem igitur fratrisque filium et singulos amicorum cohortatus. quo profecto non vera, si verus Tacitus. Lrs.

15. *laudando* — *formidinem*] haec delenda putat Mendoza ep. ad Lips. t. 2 coll. Burm. p. 59. ERN.

quaesitum. post Iulios Claudios Servios se primum in familiam novam imperium intulisse. proinde erecto animo capesseret vitam, neu patrum sibi Othonem fuisse aut obliviscere retur unquam aut nimium meminisset. post quae dimotis omnibus paulum requievit. atque illum supremas iam curas animo volutantem repens tumultus avertit, nuntiata consternatione ac licentia militum. namque abeuntibus exitium minabantur, atrocissima in Verginium vi, quem clausa domo obsidebant. increpitis seditionis auctoribus regressus vacavit abeuntium adloquiis, donec omnes inviolati digredirentur. vesperscente die sitim haustu gelidae aquae sedavit. tum adlatis pugionibus, cum utrumque pertentasset, alterum capiti subdidit. at explorato iam profectos amicos, noctem quietam, utque affirmatur, non insomnem egit. luce prima in ferrum pectore incubuit. ad gemitum morientis ingressi liberti servique et Plotius Firmus praetorii praefectus unum vulnus invenere. funus maturatum. ambitiosis id precibus petierat, ne amputaretur caput ludibrio futurum. tulere cor-

3. neu patrum sibi Othonem] Plutarchus l. c. μήτ' ἐπιλαθέσθαι παντάπασιν, μήτ' ἄρα μνημονεύειν, ὅτι Καίσαρα θεῖον ἔσχε. non audiemus Beatum, qui verbum *nimium* auctore B codice delet, et una sententiae acumen. totum id enim in eo. sicut et in Plinii loco fuerat ep. 3 14, quem depravarunt: *Largius Macedo, superbus alioqui et saevus dominus, et qui, servasse patrem suum, parum, imo minimum meminisset.* tu scribe *nimium* meminisset. Lips. habent omnes scripti et editi *nimium*. ERN.

4. post quae] BGR, ed pr, Puteolanus, Beroaldus *postquam*. ed pr (?) *postque*. mox Rhenanus edidit *iam supremas curas agentem*, e B ms. vulgatum omnes reliqui scripti et editi ante. restituit Pichena. contra bene Rhenanus mox *exitum* dedit (e B) pro *exitum*: quae verba saepe confunduntur. *exitum* GM^a et ed pr. ERN.

10. *vesperscente*] F est *vesperante*, quod verum arbitramur. Agellius 17 8: ubi iam *vesperaverat*. Lips.

12. *pugionibus*] vocem addunt aliquot libri, *pugionibus duobus*. atque ita Plutarchus 17: *δυσὶν ὄντων αὐτῷ ξιφῶν*. Lips. recte. sic G et ed Puteolani, unde bene editum a Pichena, ut mox *utrumque*, pro *utrinque*, quod est etiam in ed pr. voluit etiam Rhenanus in textum inseri, sed operae non parnere; neque id vitium editores posterius animadvertere. ERN. *utrinque* M^a.

pertentasset] edd quaedam *praetentasset*, e conjectura non absurda, sed non necessaria. ERN. B *temptasset*.

17. *ambitiosis* h. e. summis, accuratissimis. ambitio est maxime in commemoratione accnrata eorum quibus movere possumus in precando, in primis meritorum ac beneficiorum, item submissione quadam petentis. sic Cicero ep 3 7: *ambitiosus facere soleo quam dignitas mea postulat*, h. e. demissius, studiosius. aliter *ambitiosae rogationes* dictae Cic. l. c. 6 12. haec *tironibus* dicta. ERN.

pus praetoriae cohortes, cum laudibus et lacrimis, volans manusque eius exosculantes. quidam militum iuxta rogam interfecere se, non noxa neque ob metum, sed aemulatione decoris et caritate principis. ac postea promisce Bedriaci
 5 Placentiae aliisque in castris celebratum id genus mortis. Othoni sepulcrum exstructum est modicum et mansurum.
 50 hunc vitae finem habuit septimo et tricesimo aetatis anno. origo illi e municipio Ferentio, pater consularis, avus praetorius; maternum genus impar, nec tamen indecorum. pueritia ac iuventa, qualem monstravimus. duobus facinoribus, altero flagitiosissimo altero egregio, tantundem apud posteros meruit bonae famae quantum malae. ut conquirere fabulosa et fictis oblectare legentium animos procul gravitate coepti operis crediderim, ita volgatis traditisque demere fidem non
 15 ausim. die quo Bedriaci certabatur, avem invisitata specie apud Regium Lepidum celebri loco consedissee incolae memo-

7. VII et XXX] Suetonius anno XXXVIII interfectum dicit. pro Tacito pugnant Savilius et Ryckius, qui apud Suetonium vult rescribi XXXVII. rationes utriusque verae. sed cum pauci admodum dies defuerint anno XXXVII, facile potuit Suetonius annum pro pleno sumere, et anno 38 mortuum dicere. ERN.

8. Ferentino] in Ma est Ferentio, quod ipsum quoque rectum est. ceteri scripti et editi (non demum Beroaldus) Ferentino. in G plane non est a manu prima, sed secunda addidit in margine. porro ed pr a municipio. ceterum intelligenda origo familiae, non natales Othonis. ERN.

9. maternum genus impar] quomodo, si splendidissima ea faemina fuit, Suetonio testante? scribit enim de patre Othonis: ex Albia Terentia splendidissima femina duos tulit filios. sed melior ibi scriptura, splendida femina; quam ex optimo libro Torrentius adnotavit. idque non aliud quam ordinem equestrem proprie notat. LIPS. quasi non et equites splendidissimi dici possent, si qui ditiores, antiquis familiis equestribus nati. Atticum quis dubitet splendidissimum vocare? ERN.

15. invisitata] sic bene e Ma edidit Ryckius et Gronovius. ceteri libri omnes inusitata, solenni aberratione librariorum et editorum. de qua saepe viri docti, dum id verbum restituant veteribus scriptoribus, egere, Graevius ad Suet. Ang. 43, et quos ibi laudat Burmannus, Drakenborchius ad Livium saepe (ut 27 39). pro specie ed pr habet facie. ERN.

16. Iuco] sic BGMa, ed pr, Rhe-nannus, sqq. at Puteolanus Beroaldus Alciatus et margo H vico. quod verum puto. celebrer lucus non aliter dicitur nisi ab arboribus, ut apud Ovidium Am. 3 5 3: celebrerimus ilice lucus; de quo ad Suetonium. nam hominibus luci neque sacri neque profani celebres sunt; nec ibi coetus fiunt. at vici celebres recte dicuntur. Suetonius Ang. 1: vicus celeberrima parte oppidi. nec profecto vico est a libris. loco fecissent citius, quod Colero placebat, quam vico. ut e vis subinde factum est ius, ita e vico factum primum iuco, hinc luco. secutus est exemplum nostrum Broterius. mox mss quidam et ed Puteolani altum. ERN.

rant, nec deinde coetu hominum aut circumvolitantium alitum territam pulsamve, donec Otho se ipse interficeret; tum ablatam ex oculis; et tempora reputantibus initium finemque miraculi cum Othonis exitu competisse.

1 In funere eius novata luctu ac dolore militum seditio. nec erat qui coereret. ad Verginium versi, modo ut reciperet imperium, nunc ut legatione apud Caecinam ac Valentem fungeretur, minitantes orabant. Verginius per aversam domus partem furtim degressus irrumpentes frustratus est. earum quae Brixelli egerant cohortium preces Rubrius Gallus tulit. et venia statim impetrata concedentibus ad victorem per Flavium Sabinum iis copiis quibus praefuerat.

2 Posito ubique bello magna pars senatus extremum discrimen adiit, profecta cum Othone ab urbe, dein Mutinae relict¹⁵a. illuc adverso de praelio adlatum. sed milites ut falsum ruinorem aspernantes, quod infensum Othoni senatum arbitrabantur, custodire sermones, voltum habitumque trahere in deterius; conviciis postremo ac probris causam et initium caedis quaerebant, cum alius insuper metus senatoribus in-
10 staret, ne praevalidis iam Vitellii partibus cunctanter excessisse victoriam crederentur. ita trepidi et utrinque anxii coeunt, nemo privatim expedito consilio, inter multos societate culpa¹⁵e tutior. onerabat paventium curas ordo Mutinen-

1. caetum M^a. circumvolitantem alitum B.

9. partem furtim degressus] sic edidit IGronovius et ex parte Ryckius. partem AGHMR et ed pr. et sic alibi loquitur Tacitus, ut docuit iam Acidalius. et sic voluerat Muretus. portam edidit Puteolanus, non minus bonam, et quod sola M^a auctoritate superatur. est et in BO et margine H. mox degressus, non digressus, recte idem M^a. sed viti-
tione cum ABG et ed pr adversam, ut supra adversari pro aversari scribi vidimus a librariis H. 1 38. ERN.

11. concedentibus ad victorem] Freinsheimius aut excidisse aliquid putat aut interpunctionem mutandam, puncto post impetrata posito, et copula et ante posito. non putem. etiam hoc valuit ad veniam

impetrandam, quod etiam vae copiae ad victorem transirent, quibus Sabinus praefuerat. nam in posito haud dubie initium novae narrationis de periculo senatus. mox adverso de proelio AGM^a et edd primae, haud dubie mollius quam de adv. proelio, ut (e B) edidit Rhennanus cum sqq usque ad Ryckium. ERN.

23. tutior] puto tutiores. Lirs. A tutiore sc. societate; idque edidit Ryckius. sed ita friget inter multos. intellige quisque e nemo. ERN.

ordo Mutinensis] i. e. decuriones Mutinensium, sive senatus, qui in municipiis et coloniis simpliciter ordo vocabatur. mox pro conscriptos G et edd Puteolani Beroldi Alciati male consultos, quod

sis arma et pecuniam offerendo, appellabatque patres con-
 53 scriptos intempestivo honore. notabile iurgium fuit, quo Li-
 cinius Caecina Marcellum Eprium ut ambigua disserentem in-
 vasit. nec ceteri sententias aperiebant: sed invisum memoria
 5 delationum expositumque ad invidiam Marcelli nomen irrita-
 verat Caecinam, ut novus adhuc et in senatum nuper adsci-
 tus magnis inimiciis claresceret. moderatione meliorum di-
 rempti. et rediere omnes Bononiam, rursus consiliaturi; si-
 mul medio temporis plures nuntii sperabantur. Bononiae, di-
 10 visis per itinera qui recentissimum quemque percunctarentur,
 interrogatus Othonis libertus causam digressus, habere se
 suprema eius mandata respondit; ipsum viventem quidem re-
 lictum, sed sola posteritatis cura et abruptis vitae blandi-
 mentis. hinc admiratio et plura interrogandi pudor; atque
 54 omnium animi in Vitellium inclinavere. intererat consilii
 frater eius Lucius Vitellius, seque iam adulantibus offerebat,
 cum repente Coenus libertus Neronis atroci mendacio univer-
 sos perculit, affirmans superventu quartae decimae legionis,
 iunctis a Brixello viribus, caesos victores, versam partium

e compendio scribendi natum est.
 ERN. *intempesti Ma*.

2. *iurgium inde*] *Ma virgenium*.
 Ryckius ex A edidit, *notabile in*
Verginium fuit, quod. estque sic
 et in R. male. nec commodus inde
 sensus nascitur. vulgatum verum.
Caecina autem qui sit, propterea
 quod plures memorantur, definire
 difficile est. a C quidem *Caecina*
 Largo consule, et *PCaecina Largo*,
 A. 11 33, diversus est. ERN.

8. *consiliaturi*] non mnto. Hora-
 tius eo verbo usus Ode 3 3 17:
gratum elocuta consiliantibus Iuno-
ne divis, et alii. Lips. Ryckius e
 codice suo edidit *consulturi*. prae-
 ferrem scripturam *G consultaturi*,
 quae propius ad vulgatum accedit,
 estque et in HO. in hoc verbo al-
 teram syllabam subinde si scribi in
 mss supra iam vidimus ad A. 3
 46. inde reliqua depravatio nasci
 potuit. sed *consiliaturi* verum puto.
 idque verbum male negat probum
 esse Ryckius. v. Davies ad Caes. B.

C. 1 19. ubi, ut et c. 73, eadem
 variatio librorum: sed *consiliandi*
 et *consiliantibus* recte retinetur.
 ceterum verbum *consiliare* subinde
 a librariis Longobardicis illatum
 libris doceat mss Livii, in quibus
 non uno loco nonnulli id verbum
 exhibent. v. Drak. ad Epit. 125.
 ERN.

13. *sola posteritatis cura*] non
 quomodo vitam imperiumque con-
 servaret, sed quomodo posteris lau-
 daretur, curantem, h. e. mori for-
 titer meditantem. ERN.

16. *se. i. adul. offerebat* i. e. pa-
 rabat; ostendebat se paratum audi-
 re et accipere adulationes. ERN.

17. *Coenus*] sic *Ma* aliiq. mss, *Caen-*
us G, Comenus ed pr. ceterae *Ce-*
nus usque ad Pichenam. mox pro
perculit legendum *percutit vel per-*
cussit. mendacium non percellit, sed
 percutit; ut hodie sciunt omnes.
 sed saepe verba haec permutata
 sunt. v. infra 3 36. ERN. B *per-*
tulit.

19. *caesos victores*] desunt haec B.

fortunam. causa fingendi fuit ut diplomata Othonis, quae neglegebantur, laetiore nuntio revalerent. et Coenus quidem rapide in urbem vectus paucos post dies iussu Vitellii poenas luit. senatorum periculum auctum, credentibus Othonianis militibus vera esse quae afferebantur. intendebat formidinem quod publici consilii facie discessum Mutina deseretaeque partes forent. nec ultra in commune congressi sibi quisque consulere, donec missae a Fabio Valente epistolae demerent metum. et mors Othonis quo laudabilior, eo velocius audita.

55 At Romae nihil trepidationis; Cereales ludi ex more spectabantur. ut cessisse vita Othonem, et a Flavio Sabino praefecto urbis, quod erat in urbe militum, sacramento Vitellii adactum, certi auctores in theatrum attulerunt, Vitellio
15 plausere; populus cum lauru ac floribus Galbae imagines circum templa tulit, congestis in modum tumuli coronis iuxta lacum Curtii, quem locum Galba moriens sanguine infecerat. in senatu cuncta longis aliorum principatibus composita sta-

1. *diplomata Othonis*] ad cursum publicum ea spectant et a principe dabantur. si ergo ille mortuus, quis pareret? sed de diplomatis plene alibi: nunc Suetonii locum *ναπέργως* emendemus, Calig. 38: *prolata divorum Iulii et Augusti diplomata ut vetera et obsoleta deflebat*. cur deflebat? aut qui id convenit? vidi qui *delebat* vellet. ego *deflebat* vel *difflebat* verum contendo. non enim alio gestu melius expresseris superbum habitum illum contemnentis et respicientis. eaque difflatio etiam in nostris hodie moribus, ubi elevamus quid aut aspernamur. LIPS.

3. *rapide in urbem vectus*] ABM³ et ed pr *rapidum urbem*; unde Rhenanus coniciebat *rapide in urbem vectus*, id cum CO et alii apud Broterium clare exhibeant, recepi: non quo id Taciti esse pro certo andeam dicere, sed quod malim edere quod in libris scriptis esset, quam meram Puteolani coniecturam *rapidus*, quae vulgo editur. nec displicet IGronovii correctio, *raptim in urbem vectus*, aut Ryckii *rapi-*

dus ex H. 4 71. *rapide* pro festinanter, raptim; et *rapidus cursus* dicitur. ERN.

6. *publici consilii facie* h. e. ita ut non terrore subito, aut dum sibi quisque privatim consulit, sed publico consilio decretus discessus videretur. ERN.

11. *Cereales ludi*] mors Othonis incidit in XII kal. Maias, computatione satis certa, imperavitque 95 dies. atqui supra notavi (15 53, in coniuratione Pisoniana) *Cereris ludos* pridie idus Apriles datos in circo. quod verum est, sed in plures nempe dies, et ad hoc fere tempus productos, ex hoc loco constet. adde quae supra scripsi. LIPS.

12. *vita deest* M^a.

13. *sacramento*] mss et edd ante Rhenanum in *sacr.* latinitate postulante Rhenanus delevit in. recte. natum est e finali praecedentis verbi, ut alibi apud nostrum et alios. IGronovius mirificus est, ut divinitatem Ma tueatur, qui, ut ait, nil molitur inepte. ERN. Agr. in *sacramenta*, quod verum putat Ryckius.

- tim decernuntur. additae erga Germanicos exercitus laudes gratesque, et missa legatio quae gaudio fungeretur. recitatae Fabii Valentis epistolae ad consules scriptae haud immoderate: gratior Caecinae modestia fuit, quod non scripsisset.
- 56 ceterum Italia gravius atque atrocius quam bello afflictabatur. dispersi per municipia et colonias Vitelliani spoliare, rapere, vi et stupris polluere. in omne fas nefasque avidi aut venales non sacro, non profano abstinebant. et fuere qui inimicos suos specie militum interficerent. ipsique milites regio-
- 10 num gnari refertos agros, dites dominos in praedam aut, si repugnatum foret, ad excidium destinabant, obnoxiiis ducibus et prohibere non ausis. minus avaritiae in Caecina, plus ambitionis: Valens ob lucra et quaestus infamis, eoque alienae etiam culpa dissimulator. iam pridem attritis Italiae rebus
- 15 tantum peditum equitumque, vis damnaeque et iniuriae aegre tolerabantur.
- 57 Interim Vitellius victoriae suae nescius, ut ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus vires trahebat. pauci veterum militum in hibernis relictis, festinatis per Gallias de-

1. *Germanicum exercitus Ma.*

3. *immoderate*] sic edidi e G et edd pr, Puteolani Beroaldi. prima Rhenani editio exhibet *immoderate*: utrum e correctione Rhenani an vitio operarum, non satis scio. hoc tamen credo, quia nil in notis admonuit. et tamen id omnes sequentes edd servarunt. ERN. *immoderate* M.

4. *gratior Caecinae modestia*] quid ita? quia invaluerat iam illo aevo, ut publice nemo, id est ad consules aut senatum scriberet, praeter principem: alii autem omnes ad istum. itaque superbe se gessisse Valens visus, qui id fecit: modeste Caecina, qui omisit. tale illud H. 4 4 de Muciano: *miserat et epistolas ad senatum, quae materiem sermonibus praebueret. si enim privatus esset, cur publice loqueretur?* LIPS.

7. *in omne fas nefasque*] in quodnam fas avidi? aut quod genus dicendi, in fas avidi? debebat esse

in omne nefas avidi. et omnia quae sequuntur, sunt nefaria. sed videtur fas nefasque velut e formula dictum esse in tali sententia, nec verbum fas ad vivum rescandum. ERN.

12. *plus ambitionis* i. e. avaritiae et rapinarum quidem nulla conscientia erat, quae debilitaret prohibere conantem: sed cupiebat tamen apud milites gratosus esse, eorumque gratiam captabat. ERN.

15. *tantum peditum equitumque, vis*] si attendis, haud difficulter mecum fatebere illud *tantum* a glossographo esse, legesque *peditum equitumque vis, damnaeque* etc. *vis* pro multitudine et copia tritum. LIPS. licet intelligere eorum vim, i. e. saevitiam, aviditatem. Acidalius *tanta p. e. vis* malebat Lipsiano; cui favet G *tamen peditum equitumque vis*, sed in vulgato acquiescebat. bene. ERN.

18. *reliquias G. exercitus trahebat* B.

lectibus, ut remanentium legionum nomina supplerentur. cura ripae Hordeonio Flacco permissa; ipse e Britannico delectu octo milia sibi adiunxit. et paucorum dierum iter progressus prosperas apud Bedriacum res ac morte Othonis concidisse bellum accepit. vocata concione virtutem militum laudibus cumulat. postulante exercitu ut libertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, inhonestam adulationem compescit. dein mobilitate ingenii, quod palam abnuerat, inter secreta convivii largitur, honoravitque Asiaticum anulis, foedum man-

10 cipiū et malis artibus ambitiosum. Isdem diebus accessisse partibus utramque Mauretianam, interfecto procuratore Albino, nuntii venere. Lucceius Albinus a Nerone Mauretaniae Caesariensi praepositus, addita per Galbam Tingitanae provinciae administratione, haud spernen-

15 dis viribus agebat. decem novem cohortes, quinque alae, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia et raptus apta bello manus. caeso Galba in Othonem pronus, nec Africa contentus, Hispaniae angusto freto diremptae imminabat. inde Cluvio Rufo metus; et decimam legionem propin-

20 quare littori ut transmissurus iussit. praemissi centuriones qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. neque arduum fuit, magna per provincias Germanici exercitus fama. spargebatur insuper, spreto procuratoris vocabulo, Albinum in-

50 signe regis et Iubae nomen usurpare. ita mutatis animis Asinius Pollio alae praefectus, e fidissimis Albino, et Festus

1. *nomina*] Acidalius suspicatur numeri legendum. ERN.

cura belli] verissime e M^a corrigant *cura ripae*. nempe Rheni, et ne Germani transirent. LIPS. sic primus edidit Pichena. ceteri scripti et editi belli. ERN. B Phordeonio.

7. *compescit*] Rhenanus e B reposuit *compescuit*. male. istud GMR et edd ante Rhenanum omnes. et sequitur *largitur*. quamquam et alibi praesens perfectum imperfectum apud nostrum eodem loco se excipiunt, tamen ista varietas non inferenda sine consensu bonorum et veterum librorum. ERN. *abscessisse* B.

12. *alvino* M^a. idem *Lucceius* dedit: vulgo enim *Luccius*.

14. *tingitanae* M^a.

15. *xviii cohortes, v alae*] in ABM^a et ed pr legitur *decemnovem cohortes*; unde Ryckius edidit XIX, IGronovius *novendecim* inversis syllabis. G XIII: excidit v. Puteolanus XVIII. at in ed Be- roaldi aberratum, et editum XVIII, quod ad omnes propagatum. librarius Florentini, dum vult numerum verbis exprimere, ab elegantiori ratione aberravit. ERN.

17. *in Othonem*] sic bene Rhenanus edidit. mss et edd ante in *Othone*. ERN.

23. *Albinum ins. r. etc.*] Agr. *Albinus*. mox Bud. et *fidissimus*.

ac Scipio cohortium praefecti opprimuntur. ipse Albinus dum e Tingitana provincia Caesariensem Mauretanium petit, appulsus littori trucidatur. uxor eius cum se percussoribus obtulisset, simul interfecta est, nihil eorum quae fierent Vitellio anquirente. brevis auditu quamvis magna transibat, impar curis gravioribus.

Exercitum itinere terrestri pergere iubet: ipse Arare flumine devehitur, nullo principali paratu, sed vetere egestate conspicuus, donec Iunius Blaesus Lugdunensis Galliae rector, genere illustri, largus animo et par opibus, circumdaret principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamvis odium Vitellius vernilibus blanditiis velaret. praesto fuere Lugduni victricium victarumque partium duces. Valentem et Caecinam pro concione laudatos curuli suae circumposuit. mox universum exercitum occurrere infanti filio iubet; perlatumque et paludamento opertum sinu retinens, Germanicum appellavit, cinxitque cunctis fortunae principalis insignibus. nimius honos inter secunda, rebus adversis in solatium cessit. tum interfecti centuriones promptissimi Othonianorum;

3. *trucidatur*] sic GM^a et edd Puteolani Beroaldi. at edd pr, Rhenani, seqq *trucidatus*. illud restituit Lipsius. ERN. *adpulsu litoris* M^a, cui *trucidatus* quoque tribuit Furia.

5. *anquirente*] merito id verbum reposui, cum in mss repperissem *acquirente*. *anquiro* enim pro inquiri, sive potius valde quaero, veteri et proba nota signatum verbum est, Ciceroni Varro aliiisque crebro usurpatum, crebro corruptum. LIPS. *anquirente* plane M^a, at ed pr *acquirente*. ante erat *inquirente*, ut est in BG et aliis apud Broterium. ERN.

M^a *breve auditu vi quamvis magna transibat*. sic et ed pr. *transibant* etiam G, vulgatum verum est. Acidalius coniciebat *transmittebat*. si quid tentandum foret, mallet *transigebat*, quod eleganter dicitur in hac sententia, sed *transire* quoque bonum est, et pro *transigere* dicitur. v. Cort. ad Sallust. Cat. 1 initio. mox *paratu*, quod

Rhenanus (e B) pro *apparatu* edidit, est etiam in ed pr. ERN. AB in pro vi.

10. *principi*] ego, priusquam scirem ab interpolatione Rhenani sic legi, corripbam *principis*. sic enim omnino legendum. *circumdaret* puta Vitellio *ministeria principis*, qualia scilicet princeps Romanus habere circa consuevit. sic H. 1 58: *ministeria principatus per libertos agi solita*. GRON. restitui *principis*, quod etiam G habet. *principi* est in BM^a edd pr, Rhenani, seqq omnibus praeter Ryckianam. ERN.

12. *humilibus*] in M^a *vernilibus*; quod germanissimum. LIPS. recepit Pichena bene. BG *iuvnilibus*; quod e *vernilibus* natum esse facile patet; unde et *vernilibus* fieri volebat Rhenanus. edd pr et ceterae omnes *humilibus*; usque ad Pichenam. ERN.

19. editio pr *tum interfectis centurionibus* etc. unde Gruterus coniecit fuisse *interfecti ex centurioni-*

unde praecipua in Vitellium alienatio per Illyricos exercitus. simul ceterae legiones contactu, et adversus Germanicos milites invidia, bellum meditabantur. Suetonium Paulinum ac Licinium Proculum tristi mora squalidos tenuit, donec auditi necessariis magis defensionibus quam honestis uterentur. proditionem ultro imputabant, spatium longi ante praelium itineris, fatigationem Othonianorum, permixtum vehiculis agmen ac pleraque fortuita fraudi suae assignantes. et Vitellius credidit de perfidia, et fidem absolvit. Salvius Titianus Othonis frater nullum discrimen adiit, pietate et ignavia excusatus. Mario Celso consulatus servatur. sed creditum fama, obiectum mox in senatu Caecilio Simplici, quod eum honorem pecunia mercari, nec sine exitio Celsi, voluisset. restitit Vitellius, deditque postea consulatum Simplici innoxium et inemptum. Trachalum adversus criminantes Galeria uxor Vitellii protexit.

61 Inter magnorum virorum discrimina (pudendum dictu) Mariccus quidam, e plebe Boiorum, inserere sese fortunae et provocare arma Romana simulatione numinum ausus est. iamque assertor Galliarum et deus (nam id sibi indiderat) concitis octo milibus hominum proximos Aeduorum pagos trahebat, cum gravissima civitas electa iuventute, adiectis a Vitel-

bus. frustra. non patitur vox Othonianorum, i. e. ex Othonianis. ERN.

9. *credidit de perfidia et fidem absolvit*, i. e. perfidos fuisse in illo discrimine credidit fingentibus, eaque de causa fidei in Othonem pristinae veniam dedit. *fidem absolvit* sc. criminis. nam tali tempore fides in hostem crimen est. ERN.

11. *creditum fama* rectamne? an scribendum *deditum fama*? LIPS. non intelligo *deditum fama*. an voluit scribere *diditum fama*? *famae* coniecit Freinshemius. ERN.

18. *Mariccus quidam* sic scribitur nomen in AGM^a et edd ante Rhenanum. is edidit *Maricus*. ERN.

20. *nomen* mss et edd pr. Putéolani nam. primus Beroaldus ex ingenio, ut apparet, edidit *nomen*; quod omnes deinceps secuti sunt. mallet Beroaldus correxisset nam

id sibi indiderat nomen aut nominis: teneremus iam sine dubio. credo id verbum excidisse. ERN.

21. *haeduum* M^a, et c. 63 *ho-*
stiae.

22. *gravissima civitas*, i. e. potens, valida; quo sensu etiam Livius dixit 34 49, ubi v. Dukerum, et ad Flor. 1 3. aliter paullo graves civitates dixit Cicero Verr. 2 5 et alibi, pro iis quae propter nobilitatem sunt fide dignae, quarum testimonium audiendum. aliter denique gravem civitatem Ovidius Am. 1 9 19, pro hostili. huius loci sensus est e Graeco, ubi βαρεῖς divites, nobiles, potentes. sic βαρεῖς τῆς πόλεως Diodor. Sic. 4 61, ubi v. Wesselingius, laudans etiam βαρεῖα πόλεις hoc sensu e Plutarcho 1. 2 in Erotico p. 749. saepe sic apud Iosephum hanc vocem observavi. ERN.

lio cohortibus, fanaticam multitudinem disiecit. captus in eo praelio Mariccus ac mox feris obiectus quia non laniabatur, stolidum vulgus inviolabilem credebat, donec spectante Vitellio interfectus est.

62 Nec ultra in defectores aut bona cuiusquam saevitum: rata fuere eorum qui acie Othoniana ceciderant testamenta, aut lex intestatis. prorsus, si luxuriae temperaret, avaritiam non timeres. epularum foeda et inexplibilis libido: ex urbe atque Italia irritamenta gulae gestabantur, strepentibus ab
10 utroque mari itineribus; exhausti conviviōrum apparatus principes civitatum; vastabantur ipsae civitates; degenerabat a labore ac virtute miles assuetudine voluptatum et contemptu ducis. praemisit in urbem edictum quo vocabulum Augusti differret, Caesaris non reciperet, cum de potestate nihil detraberet. pulsi Italia mathematici. cautum severe ne equi-
15 tes Romani ludo et arena polluerentur. priores id principes pecunia et saepius vi perpulerant; ac pleraque municipia et coloniae aemulabantur corruptissimum quemque adolescentium pretio illicere.

63 Sed Vitellius adventu fratris et irrepentibus dominationis magistris superbior et atrocior occidi Dolabellam iussit, quem in coloniam Aquinatem sepositum ab Othone rettulimus. Dolabella audita morte Othonis urbem introierat. id ei Plancius Varus praetura functus, ex intimis Dolabellae amicis,
25 apud Flaviū Sabinum praefectum urbis obiecit, tanquam rupta custodia ducem se victis partibus ostentasset. addidit tentatam cohortem quae Ostiae ageret; nec ullis tantorum

7. *luxuriae* M^a et ed pr; quod bene recepit Pichena. ceteri *luxuriam*. mox pro *inexplibilis* GH *inexpiabilis*. sic Cicero Prov. Cons. 1 *expiare suas cupiditates*; ubi tamen Graevius praefert *explere*. atque etiam Phil. 14 4 *expiare egestates* quidam habent pro *explere*; quod rectius. itaque nec hic mutem aliquid. ERN.

11. *ipsae* deest B.

16. *ludo et arena*] facile intelligitur ludum gladiatorium intelligi

et amphitheatrum. tamen in Guelf. manus secunda inepte e *ludo* fecit *luto*, quod est in ed pr. ERN.

23. *Plancius Varus*] sic scribendum esse monuerat Spanhemius (de V. et Pr. num. t. 2 p. 593) e nominis Graecis. atque ita esse in M^a testatur Gronovius, iniquus et hic Spanhemio, addens ceterum aliam numum e Sponio. consentit ed pr, in qua est *Plantius*. G *Plaucius*, edd. Puteolani Beroaldi Alciati *Platius*, Rhenanus (e B) *Plantius*. *Plancius* recepit Gronovius. ERN.

criminum probationibus, in paenitentiam versus seram veniam post scelus quaerebat. cunctantem super tanta re Flavium Sabinum Triaria Lucii Vitellii uxor, ultra feminam ferox, terruit, ne periculo principis famam clementiae affectaret. Sabinus suapte ingenio mitis, ubi formido incessisset, facilis mutatu, et in alieno discrimine sibi pavens, ne adlevasse vi-
 64 deretur, impulit ruentem. igitur Vitellius, metu et odio, quod Petroniam uxorem eius mox Dolabella in matrimonium accepisset, vocatum per epistolas, vitata Flaminiae viae celebri-
 10 tate, devertere Interamnium atque ibi interfici iussit. longum interfectori visum: in itinere ac taberna proiectum humi iugulavit, magna cum invidia novi principatus, cuius hoc primum specimen noscebatur. et Triariae licentiam modestum e proximo exemplum onerabat, Galeria imperatoris uxor, non
 15 immixta tristibus; et pari probitate mater Vitelliorum Sexti-

1. *seram*] sic M^a, edd pr et ceterae ante Rhenannum, qui *secundam* e B edidit, quod et G et alii habent. vellem explicasset quid esset *secunda venia post scelus*. Acidalius coniciebat *veniam secundum scelus quaerebat*. sed locum tamen vitiosum puto; nec intelligo. an quaeri venia ante scelus potest? et an sero petit, qui post facinus petit? ERN.

4. *affectaret* ABMR et edd pr, Puteolani, at Beroaldus *affectare*, quod omnes secuti sunt. ego edidi ex ed pr *ne — affectaret*, quae est vera lectio, quam et secutus est Broterius. nam *affectaret* verum esse consensus honorum librorum docet. id stare sine *ne* non potest. nec ut intelligi potest, ut vult Rhenannus, per latinatam. Ne omitti et intelligi nullis exemplis doceri potest. Horatius Carm. 1 2: *terrui gentes, grave ne rediret seculum Pyrrhae*. ERN. vulgo *terrui e periculo*.

10. *devertere Interamnium*] sic scribendum, non *divertere Interamniam*, ut et vulgo, vel latinitas doceat. sed sic AMR et ed pr. recepit Ryckius *devertere*: *Interamnium* etiam Gronovius. hoc et G. at ed pr *intra Annium*, corrupte. nempe utroque modo urbs appellata. itaque mss audiendi. in-

telligitur Interamna in Umbria, ad viam Flaminiam. ERN. B *devertere iter ariminum*.

10. *longum interfectori*] hic ordo verborum in meis libris; et sententia liquet. alii traiciunt, quid nisi libidine quadam omnia mutandi? Lips. nempe Rhenannus (e B) in *itinere visum* etc. ERN.

14. *non immitis tristibus*] forte *non immixta tristibus*, i. non particeps ullius crudelis aut acerbi consilii. Gron. probat Heins. ep. ad Graev. t. 4 coll. Burm. p. 135. ducta est correctio e Ma, in quo *non immixt tristibus*, ut in ed pr *non inmixtricibus*; unde nil aliud commodè extricari potest. consentitque consuetudini Taciti, qui etiam *permixtus consiliis* pro particeps et similia dixit. itaque sic in textu scripsi, pro *immitis*, quod e coniectura Pichenae in textum venit. G, edd a Puteolano usque ad Pichenam *minax*; pro quo Rhenannus (e B) malebat *minis*. Triariae licentia fuit, quod se immiscuit causae Dolabellae, et Sabinum impulit terroribus ad perdendum hominem. modestia ergo Galeriae, quod tam tristium rerum particeps non fuit, sed potius protexit eos qui in periculo essent, ut supra Trachalum. ERN.

lia, antiqui moris. dixisse quin etiam ad primas filii sui epistolas ferebatur non Germanicum a se sed Vitellium genitum. nec ullis postea fortunae illecebris aut ambitu civitatis in gaudium evicta, domus suae tantum adversa sensit.

- 65 Digressum a Lugduno Vitellium Marcus Cluvius Rufus assequitur omissa Hispania, laetitiam et gratulationem voltu ferens, animo anxius et petatum se criminationibus gnarus. Hilarius Caesaris libertus detulerat, tanquam audito Vitellii et Othonis principatu propriam ipse potentiam et possessionem Hispaniarum tentasset, eoque diplomatibus nullum principem praescripisset. interpretabatur quaedam ex orationibus eius, contumeliosa in Vitellium et pro se ipso popularia, auctoritas Cluvii praevaluit, ut puniri ultro libertum suum Vitellius iuberet. Cluvius comitatu principis adiectus, non
10 adempta Hispania, quam rexit absens exemplo Lucii Arruntii. eum Tiberius Caesar ob metum, Vitellius Cluvium nulla formidine retinebat. non idem Trebellio Maximo honos. profugerat Britannia ob iracundiam militum: missus est in locum eius Vettius Bolanus e praesentibus.

3. *ambitum civitatis* vocat effusum gratulandae felicitatis adulationisque studium. *evinci* autem in *gaudium* est vel invitum redigi et cogi ad laetandum; eoque verbo in primis delectatur Tacitus. sic A. 11 37: *evinci ad miserationem*. 15 64: *blandimentis vitae evicta* sc. ad vendendum. atque *evicta* est in M^a teste Gronovio, non *evecta*, ut Ryckius prodidit, et in G a manu prima. sic edidit primus Rhenanus (e B), idemque exhibent omnes post editi, praeter Pichenam et Ryckium. edd ante Rhenanum omnes *evecta*, et mss nonnulli apud Pichenam. *evchi gaudio*, sive potius *effferri gaudio* dici posse scio, non *evchi in gaudium*. ERN.

5. *ligunduno* M^a.

11. *interpretabatur*] vereor ne hic et absorptum sit a praecedente verbo, sive *que* a sequente. *orationibus* bene Rhenanus pro *exhortationibus*, quod est in edd ante omnibus, BGM^a etc. *popularia* pro

se sunt, quibus se vendicaret populo, quae grata et ad commendandum apta apud populum. ERN.

14. *comitatu*] sic mss et edd ante Rhenanum, qui correxerat *comitatu*, cum etiam *luxu* pro *luxu* sit in Annalibus et alia. sed videtur B sic habuisse; quod et de M^a testatur IGronovius. mei omnes *comitatu*. vetus restituit Lipsius. at bene mox Pichena *eum* pro *quem*, e vestigiis M^a ed pr *Aruntium*: ut facile quisvis sentiet. ERN. *Aruntium* p. Caesar B. L. *arruntium* ti. Caesar M^a.

19. *Bolanus. e praesentibus*] distinguere malim, *Bolanus e praesentibus. angebat* etc., ut significet Bolanum e comitatu principis in Britanniam missum. LIPS. sic plane distinguitur in M^a et ed pr. *praesentes* opponuntur iis qui sunt in provinciis. *Vettius* porro vera scriptura nominis, non *Vectius*. v. ad A. 15 3. ERN. *Betius* B, *bettius* M^a.

66 Angebat Vitellium victarum legionum haudquaquam fractus animus: sparsae per Italiam et victoribus permixtae hostilia loquebantur, praecipua quartadecimanorum ferocia, qui se victos abnuebant: quippe Bedriacensi acie vexillariis
 5 tantum pulsas vires legionis non affuisse. remitti eos in Britanniam, unde a Nerone exciti erant, placuit, atque interim Batavorum cohortes una tendere ob veterem adversus quartadecimanos discordiam. nec diu in tantis armatorum odiis quies fuit. Augustae Taurinorum, dum opificem quandam
 10 Batavus ut fraudatorem insectatur, legionarius ut hospitem tuetur, sui cuique commilitones adgregati a conviciis ad caedem transiere. et praelium atrox arsisset, ni duae praetoriae cohortes causam quartadecimanorum secutae his fiduciam et metum Batavis fecissent. quos Vitellius agmini suo iungi ut
 15 fidos, legionem Graiis Alpibus traductam eo flexu itineris ire iubet quo Viennam vitarent: namque et Viennenses timebantur. nocte qua proficiscebatur legio, relictis passim ignibus, pars Taurinae coloniae ambusta; quod damnum, ut pleraque belli mala, maioribus aliarum urbium cladibus obliteratum.
 20 quartadecimani postquam Alpibus degressi sunt, seditiosissimus quisque signa Viennam ferebant. consensu meliorum
 67 compressi et legio in Britanniam transvecta. proximus Vitellio e praetoriis cohortibus metus erat. separati primum, deinde addito honestae missionis lenimento, arma ad tribunos
 25 suos deferebant, donec motum a Vespasiano bellum creberet: tum resumpta militia robur Flavianarum partium fuere. prima classicorum legio in Hispaniam missa, ut pace et otio mitesceret; undecima ac septima suis hibernis redditae; tertiadecimani struere amphitheatra iussi. nam Caecina Cre-

9. *augusta* M^a.

12. *arsisset*] non displicet quod ex A Ryckius profert *exarsisset*. ERN.

19. *obliteratum*] est additur edd ante Rhenanum. abest a BG. mox *degressi* verum, e M^a editum a Pichena, pro descendunt; de quo diximus ad A. 4 49 et alibi. ERN.

23. *separati*] sic BGM^a, edd Rhenani, sqq omnes. at edd antiquiores *separatae*, ut genere con-

veniret cohortibus. *separati* int. milites praetoriani. mox *deferebant*; quod e M^a edidit Pichena. sic etiam BG et ed pr. ceterae *ferebant*. illud sane proprium in hac re verbum. ERN.

29. *tertiadecimani—iussi*] sic M^a, idemque Rhenanus ex ingenio ediderat. ceteri scripti et editi ante Rhenanum *tertiarum decimarum—iussit*; quod variandae constructionis studioso Tacito aptius videatur. mox

monae, Valens Bononiae spectaculum gladiatorum edere parabant, nunquam ita ad curas intento Vitellio ut voluptatum oblivisceretur.

68 Et quidem partes modeste distraxerat: apud victores
 5 orta seditio, ludicro initio, ni numerus caesorum invidiam bello auxisset. discubuerat Vitellius Ticini adhibito ad epulas Verginio. legati tribunique ex moribus imperatorum severitatem aemulantur vel tempestivis conviviis gaudent; perinde miles intentus aut licenter agit. apud Vitellium omnia in-
 10 disposita, temulenta, pervigiliis ac bacchanalibus quam disciplinae et castris propiora. igitur duobus militibus, altero legionis quintae, altero e Gallis auxiliariis, per lasciviam ad certamen luctandi accensis, postquam legionarius prociderat, insultante Gallo et iis qui ad spectandum convenerant in
 15 studia diductis, erupere legionarii in perniciem auxiliorum,

voluptatum, quod e M^a edidit Pichena pro *voluptates*. sic etiam BG et ed pr. ERN. *tertia decima* — iussit B. iussit etiam M^a.

4. *apud victores orta seditio*] vix tandem emersi me ex hac salebra, et vidi errorem. transpositi enim per negligentiam versus sunt, iique in hunc ordinem cogendi: *et quidem partes modeste distraxerat, nisi numerus caesorum invidiam bello auxisset. apud victores orta seditio, ludicro initio. discubuerat Vitellius* etc. si tamen locus integer est, de quo ambigo. scripsi *distraxerat*, non *distinxerat*, ex V. et videtur ad sententiam aptius, quia intellegit Vitellium satis clementer et modeste legiones adversae partis disparasse et per varias provincias distraxisse, ne coirent. LIPS. de verbo *distraxerat* consentiunt GM^a, de transpositione nec libri nec viri docti nec res. sensus est: ludicra res fuisset, initio suo, quod a re ludicra natum: sed numerus per eam occasionem caesorum tantus fuit (duae cohortes fuere) ut invidia angeretur, quam iam satis gravem bellum contraxerat. *ludicro* (B) edd pr. Rhenani, sqq. at Puteolanus Beroaldus *ludicrorum*. porro *auxisset* est in BMR et ed pr. Rhe-

nanus addidit nisi, recte, compendium fuit in libris n̄ aut n̄. n̄: id absorpsit prima littera in *numerus*. dehinc *auxit* factum ex *auxisset*. Ryckius *numerus auxil* restituit. ceterum locus est scaber, et fortasse nondum persanatus. ERN. B *destinxerat*. dein nūs nūs.

7. *severitate* M^a, et

8. cum B *proinde*.

9. *licentior*] antea *licentiosus* legabatur; quod sane eligam prae isto (*licentior*) quod supposuit Rhenanus. LIPS. imo *licenter* debebat edere Rhenanus, quod erat in eius ms, ut est in GM^a et ed pr, ediditque Pichena. ERN. agit B deest.

11. *propiora* i. e. similiora, elegantior, ut saepe Livius in primis. AB et ed pr *promptiora*, quod non spernit Rhenanus. at clarum est Tacitum dicere voluisse, eam speciem in castris fuisse, ut quis facilius crederet bacchanalia agi quam militarem disciplinam exerceri. ERN.

15. *diductis*] sic bene ed pr, Lipsianae, sqq. at BGM^a, ed Puteolani ceteraeque usque ad Lipsium *deductis*, male. ante, *convenerant* mihi videtur h. l. languidius esse. in publicis et indictis spectaculis homines ad spectandum *convenient*;

ac duae cohortes interfectae. remedium tumultus fuit alius tumultus. pulvis procul et arma aspiciebantur: conclamatum repente quartam decimam legionem verso itinere ad praelium venire. sed erant agminis coactores: agniti dempsere sollicitudinem. interim Verginii servus forte obvius ut percussor Vitellii insimulatur. et ruebat ad convivium miles, mortem Verginii exposcens. ne Vitellius quidem, quanquam ad omnes suspiciones pavidus, de innocentia eius dubitavit. aegre tamen cohibiti qui exitium viri consularis et quondam ducis sui flagitabant. nec quemquam saepius quam Verginium omnis seditio infestavit. manebat admiratio viri et fama: sed oderant ut fastiditi. postera die Vitellius, senatus legatione quam ibi opperiri iusserat audita, transgressus in castra ultro pietatem militum collaudavit, frementibus auxiliis tantum impunitatis atque adrogantiae legionariis accessisse. Batavorum cohortes ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissae, principium interno simul externoque bello parantibus fatis. reddita civitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus et prima statim defectione inter inania belli assumptus. Ceterum ut largitionibus affectae iam imperii opes sufficerent, amputari legionum auxiliorumque numeros iubet, vetitis supplementis; et promiscuae missiones offerebantur. exitiabile id rei publicae, ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculaque ac labor crebrius redibant. et vires luxu corrumpebantur, contra veterem disciplinam et instituta maiorum, apud quos virtute quam pecunia res Romana melius stetit.

in re tali et subita fit concursus hominum. ERN.

9. viri non est in ABM^a.

12. fastiditi] quibus noluerit imperare, oblato quamvis imperio. ERN.

15. vulgo cohortes Batavorum.

19. inania belli h. e. quae speciem magis terribilem haberent quam vim. ea species est etiam in multitudine copiarum; et hac causa illa auxilia assumpta. inania sic dici Tacito supra quoque vidimus. firmatur lectio BGM^a et edd veteribus. nam in ed pr munia vitiose

factum ex inania. frustra alij tentarunt initia, ut est in A, cum iam sit prima defectione, quae sunt ipsa initia belli; alii immania, ut Lipsius; alii minas etc. ERN.

20. affectae i. e. diminutae et fractae. ed pr tum et mox emissiones; quorum illud e iam natum, hoc e geminatione praecedentis finalis. ceterum A iam. ceteri male tamen, quod e tam natum. ordo est, ut opes i. i. affectae suff. largitionibus. ERN. BM^a tam et missiones.

22. exitiabile] sic BGM^a, ed pr, Pichena, seqq. exitiis edidit Pu-

70 Inde Vitellius Cremonam flexit, et spectato munere Caecinae insistere. Bedriacensibus campis ac vestigia recentis victoriae lustrare oculis concupivit. foedum atque atrox spectaculum. intra quadagesimum pugnae diem lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorumque formae, infecta tabo humus, protritit arboribus ac frugibus dira vastitas. nec minus inhumana pars viae, quam Cremonenses lauru rosisque constraverant, extractis altaribus caesisque victimis regium in morem; quae lacta in praesens mox perniciem ipsis fecere. aderant Valens et Caecina, monstrabantque pugnae locos: hinc irrupisse legionum agmen, hinc equites coortos, inde circumfusas auxiliorum manus. iam tribuni praefectique, sua quisque facta extollentes, falsa vera aut maiora vero miscebant. vulgus quoque militum clamore et gaudio deflectere 15 via, spatia certaminum recognoscere, aggerem armorum, strues corporum intueri, mirari. et erant quos varia fors rerum

teolanus et ceteri ante Pichenam; et id quoque verbum probum. ERN.

4. *intra XL p. diem*] si non plane insititia sunt haec verba, verior ne legendum sit *ultra*, non *intra*, ipsa diuturnitas temporis facit intelligi foeditatem spectaculi. ea exprimitur si *ultra* 40 dies insepulta cadavera iacere; non si *intra*. probat Mullerus. veteres porro libri interpungunt post *diem*, non ante *intra*, mox *ac fr.* AMa et ed pr, alii atque. ERN.

7. *inhumana* i. e. insolens apparatu et tyrannica specie. frustra Rhenanus *inamoenam* conicit. A et ed pr minus *humana*. mox *lauru* mss et edd veteres. Rhenanus (eB) cum sequacibus dedit *lauru*. ed pr *lauru rosasque*. ERN. Ma *lauru rosasque*.

8. arae istae et victimae Vitellii Genio et Victoriae. foeda, sed vetus adulatio; quam in adventu regum aut principum usurparant Graeci Latinique. Iustinus 24 3: *Arsinoe praegressa virum festum diem urbi indicit, domos templa ceteraque omnia exornari iubet, aras ubique hostiasque disponi.* sic de

Metello Pio Valerius 9 5. factum et Caesari e Gallia reduci. Hirtius B. G. 8 51. et passim deinde principibus. in Caligula Suetonius 13, in Galba idem 18. Plinius Paneg. de adventu Traiani 23: *ut plena altaribus, augusta victimis cuncta!* alius panegyristes (Mamertinus) ad Maximianum c. 6: *totamque hanc urbem repentina tua in hostes eruptione sollicitam, laetitia et exaltatione et aris flagrantibus et sacrificiis et odoribus, accensis numini tuo, implesti.* LIPS.

11. *irrupisse*] sic e M^a edidit Pichena. idem erat in B et ed pr. at G et edd ceterae *erupisse*. quod mihi melius videtur: est enim usitatum in hac re verbum, ut supra vidimus hoc ipso libro. et convenit melius primum *et hinc* et *et coortos*. *huc irrupisse* dici potest, non *hinc*, sed *erupisse*, mox bene editum a Pichena *falsa, vera*, e BM^a, pro *falso vera*. consentit ed pr. ERN.

16. *mirari*] sic BM^a et ed pr; quod melius vulgato *mirarique*. itaque sic cum IGronovio edidi, mox dedi sors ex ed pr pro fors. ERN.

lacrimaeque et misericordia subiret. at non Vitellius flexit oculos, nec tot milia insepultorum civium exhorruit. laetus ultro et tam propinquae sortis ignarus instaurabat sacrum dis loci.

71 Exin Bononiae a Fabio Valente gladiatorum spectaculum editur, advecto ex urbe cultu. quantoque magis propinquabat, tanto corruptius iter, immixtis histrionibus et spadonum gregibus et cetero Neronianae aulae ingenio. namque et Neronem ipsum Vitellius admiratione celebrabat, sectari cantantem solitus, non necessitate, qua honestissimus quisque, 10 sed luxu et saginae mancipatus emptusque. ut Valenti et Caecinae vacuos honoris menses aperiret, coartati aliorum consulatus, dissimulatus Marcii Macri tanquam Othonianarum partium ducis; et Valerium Marinum destinatum a Galba consulem distulit, nulla offensa, sed mitem et iniuriam segniter 15 laturum. Pedanius Costa omittitur, ingratus principi ut adversus Neronem ausus et Verginii exstimulator: sed alias protulit causas. actaeque insuper Vitellio gratiae, consuetudine servitii.

72 Non ultra paucos dies, quanquam acribus initis coeptum, 20 mendacium valuit. exstiterat quidam Scribonianum se Cicerinum ferens, Neronianorum temporum metu in Histria occultatum, quod illic clientelae et agri veterum Crassorum ac nominis favor manebat. igitur deterrimo quoque in argumentum fabulae assumpto, vulgus credulum et quidam militum, 25 errore veri seu turbarum studio, certatim adgregabantur, cum pertractus ad Vitellium interrogatusque quisnam mortalium esset, postquam nulla dictis fides et a domino noscebatur, condicione fugitivus, nomine Geta, sumptum de eo supplicium servilem in modum.

1. *flexit oculos*] e Virgilio sumtam, Aen. 4 369: *nim fletu ingemuit nostro? nim lumina flexit?* paullo post G. *quanto sine que*; quae a manu secunda addita est. melius videtur. ERN.

5. *quantoque magis*] refer ad *inhumanum iter* supra c. 70. ERN.

12. *MMacri*] scribendum videtur *Martii Macri*. nam ita eum supra crebro nominat, qui praefectus gladiatoribus fuit. LIPS. et sic edidit

Pichena. mss et edd omnes *Marci*. ERN.

21. *histria* M^a: vulgo *Istria*.

26. *interrogatusque*] copula bene addita a Rhenano (e B). consentit G et ed pr. mox e *Syria* mss, edd ante Rhenanum omnes. deletam ab ipso praepositionem, quae sane abesse posset, si libri consentirent, restituit Pichena. ERN.

29. *servilem in* A: vulgo *in servilem*.

- 73 Vix credibile memoratu est quantum superbiae socordiaeque Vitellio adoleverit, postquam speculatores e Syria Iudaeaque adactum in verba eius Orientem nuntiavere. nam etsi vagis adhuc et incertis auctoribus, erat tamen in ore fama^sque Vespasianus, ac plerumque ad nomen eius Vitellius excitabatur. tum ipse exercitusque, ut nullo aemulo, saevitia⁷⁴ libidine raptu in externos mores proruperant. at Vespasianus bellum armaque et procul vel iuxta sitas vires circumspectabat. miles ipsi adeo paratus ut praeceuntem sacramentum et¹⁰ fausta Vitellio omnia precantem per silentium audierint. Muciani animus nec Vespasiano alienus et in Titum pronior. praefectus Aegypti Tiberius Alexander consilia sociaverat. tertiam legionem, quod e Syria in Moesiam transisset, suam numerabat. ceterae Illyrici legiones securitae sperabantur;¹⁵ namque omnes exercitus flammaverat adrogantia venientium a Vitellio militum, quod truces corpore, horridi sermone ceteros ut impares irridebant. sed in tanta mole belli plerumque cunctatio; et Vespasianus modo in spem erectus, aliquando adversa reputabat. quis ille dies foret quo sexaginta²⁰ aetatis annos et duos filios iuvenes bello permetteret? esse privatis cogitationibus progressum, et prout velint, plus minusve sumi ex fortuna: imperium cupientibus nihil medium

10. omnia] Freinsheimius corrigit omnia, verbum *precari* me impedit quo minus satis probem. precando bene ominamur et omnia facimus: sed non precamur omnia, ut opinor. ERN.

12. Alexander] praenomen addidit Muretus.

13. de siria M^a.

15. B omnis exercitus flammaverat ad arrogantiam, ut volebat Muretus. ERN.

17. inerat a mole] in M^a iniant a mole; ex quo Pichena in tanta mole. LIRS. idemque in alio ms clare reperit. sic et G, sed a manu secunda, et ed pr. at Puteolanus edidit inerat a mole, quod usque ad Pichenam editi praeferunt; fuitque in G a manu prima. ERN. B inerat amor belli.

19. LX aetatis annos] Pichena

suspiciatur legendum, sexagesimo aetatis anno sc. vulgatum recte defendit Gruterus. ERN.

21. regressum] sic correxit Lipsius, eamque correctionem recepit Freinsheimius cum seqq edd. bene. sensus est: privati cum aliquid in rebus privatis suscipiunt, possunt progredi quoad volunt: ubi incipit displicere consilium, regredi possunt, poenitentiae locus est. at qui imperium affectant, cum semel coeperunt agere, non licet subsistere aut regredi. nam si desinant persequi coepta, pereundum est. hic sensus ita clare desiderat regressum, ut mirer etiam Pichenam ei emendationi oblocutum esse. bene Freinsheimius laudat ex A. 4 11: nullo ad poenitendum regressu, ceterum mss et edd ante Freinsheimium omnes progressum, mox R et ed

- 75 inter summa et praecipitia. versabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum viro militari: suas legiones civili bello inexpertas, Vitellii victrices, et apud victos plus querimoniarum quam virium. fluxam per discordias militum fidem, et
 5 periculum ex singulis: quid enim profuturas cohortes alasque, si unus alterque praesenti facinore paratum ex diverso praemium petat? sic Scribonianum sub Claudio interfectum; sic percussorem eius Volaginium e gregario ad summa militiae provectum. facilius universos impelli quam singulos vitari.
- 76 his pavoribus nutantem et alii legati amicique firmabant et Mucianus, post multos secretosque sermones iam et coram ita locutus. "omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, aestimare debent an quod inchoatur rei publicae utile, ipsis gloriosum, aut promptum effectum, aut certe non arduum sit.
- 15 simul ipse qui suadet considerandus est, adiciatne consilio periculum suum, et si fortuna coeptis affuerit, cui summum decus acquiratur. ego te, Vespasiane, ad imperium voco tam salutare rei publicae quam tibi magnificum. iuxta deos in

pr et praecipitia pro vulgato aut pr. quod probant Rhenanus et Gruterus; idque sequendum putavi. ERN. B ac.

6. praesenti facinore] sic Rhenanus et B edidit, idque omnes secuti sunt. sed altera vetus lectio facinori non minus bona est, hoc sensu: si quis praemium petat ab adversa parte, quod praesenti facinori semper paratum est. etiam in altera lectione paratum tamen sic intelligendum; quod semper sperare potest talia ausus, quod ei semper paratum est. praesens facinus est audax, atrox. ERN.

8. Volaginium] quidam libri Volaginum, ut A ed pr. indictum aliis nomen. v. IGronovium. ERN.

11. multi illi et secreti sermones partim coram habiti, partim per Titum facti. v. c. 79 extr. multis sermonibus qui ab absentibus per Titum facti, opponitur maxime coram. secretis porro sermonibus opponitur, quia praesentibus legatis et amicis factus, ut patet e c. 78 initio. non igitur erat quare hic Freinshemius haereret et aliquid

excidisse putaret. ceterum M^a habet et ieronam [coronam Furia], unde IGronovius coniicit et ad coronam. at corona de tali conventu non dicitur. nam et Cicero dicit de tali conventu sibi coronam defuisse, cum pro Deiotaro diceret, quia iudicium in cubiculo Caesaris habitum fuerat. ERN.

13. aestimare] BG et ed pr existimare, i. e. existimare, ut est in R; quod melius puto. ERN.

14. certe non] in M^a non certe non. IGronovius putat verum esse aut non, certe non arduum: non ego. oppositi aut non nulla nec elegantia nec necessitas. ERN. antea effectum M^a.

17. voco tamquam salutare M^a.

18. magnificum. iuxta deos] sic interpungendum, si sensus constare debet, ut est in G, edd Puteolani Beroaldi etc. possis suspicari, quam salutare reipublicae, quam tibi magnificum, iuxta deos, i. t. m. p. e. sed sententia illud potius desiderat. in eius manu esse dicit, an velit imperium illud habere. ERN. B vixit deos.

tua manu positum est. nec speciem adulantis expaveris. a contumelia quam a laude propius fuerit post Vitellium eligi. non adversus divi Augusti acerrimam mentem, nec adversus cautissimam Tiberii senectutem, ne contra Gai quidem aut
 5 Claudii vel Neronis fundatam longo imperio domum exsurgimus. cessisti etiam Galbae imaginibus. torpere ultra, et polluentem perdendamque rem publicam relinquere, sopor et ignavia videretur, etiam si tibi, quam inhonesta, tam tuta servitus esset. abiit iam et transvectum est tempus, quo pos-
 10 ses videri concupisse: confugiendum est ad imperium. an excidit trucidatus Corbulo? splendidior origine quam nos sumus, fateor: sed et Nero nobilitate natalium Vitellium antebat. satis clarus est apud timentem quisquis timetur. et posse ab exercitu principem fieri sibi ipse Vitellius docu-
 15 mento, nullis stipendiis, nulla militari fama, Galbae odio pro-
 vectus. ne Othonem quidem ducis arte aut exercitus vi, sed praepropera ipsius desperatione victum, iam desiderabilem et magnum principem fecit, cum interim spargit legiones, exarmat cohortes, nova cotidie bello semina ministrat. si quid
 20 ardoris ac ferociae miles habuit, popinis et comissionibus et principis imitatione deteritur. tibi e Iudaea et Syria et Aegypto novem legiones integrae, nulla acie exhaustae, non

1. a contumelia — fuerit] ed pr tam a — fueris. quod est etiam in G a manu secunda. male. paullo insolentius dictum est pro contumeliae propius quam laudi fuerit. mox ne — quidem edidi cum Ryckio et Gronovio e BM^a pro nec — quidem. v. ad 4 35. ERN.

6. torpore M^a.

9. abiit iam et transvectum] obscura est sententia, et ergo acuta. an hoc vult, iam senem esse Vespasianum, et in hac modesta aetate nihil juveniliter aut cupido atque ambitiose visum iri agere, sed omnia studio et amore reipublicae? an potius alio telo et proprio periculo excitat? abiit iam tempus, nec in tua manu est dissimulare aut tegere cupidinem imperii. iam innotuit multis signis, et, ut salvus sis, confugiendum est ad imperium. LIPS. B concupisse, ed pr concupiscere.

ceterum prior Lipsii interpretatio vera est. non videre cupiditate aliqua elatus imperium appetere, ut eo nomine reprehendi possis, sed necessitate publica privataque coactus. ERN.

14. documento est] sic edd omnes. at est a BCM^a abest; meliusque abest. itaque delevi. ERN.

16. ne Othonem — sed] brevitate et sententiarum in arctum compingendarum studium duriorum hic orationem fecit, ut non grammaticae structa sit. insunt duo argumenta: primum, victus Otho non est argumentum Vitellium esse bonum ducem aut Vitellianos fortes milites. alterum, Vitellii foeditas facit ut etiam Otho magnus et desiderabilis princeps fuisse videatur. ante Rhenanum erat vitiose exercitus sui. ERN.

discordia corruptae; sed firmatus usu miles et belli domitor
 externi; classium alarum cohortium robor, et fidissimi reges,
 et tua ante omnes experientia. nobis nihil ultra adrogabo
 quam ne post Valentem ac Caecinam numeremur. ne tamen
 Mucianum socium spreveris, quia aemulum non experiris. me
 Vitellio antepono, te mihi. tuae domui triumphale nomen,
 duo iuvenes, capax iam imperii alter, et primis militiae an-
 nis apud Germanicos quoque exercitus clarus. absurdum
 fuerit non cedere imperio ei cuius filium adoptaturus essem,
 si ipse imperarem. ceterum inter nos non idem prospera-
 rum adversarumque rerum ordo erit. nam si vincimus, ho-
 norem quem dederis habebō: discrimen ac pericula ex aequo
 partiemur. immo ut melius est, tu hos exercitus rege, mihi
 bellum et praeliorum incerta trade. acriore hodie disciplina
 victi quam victores agunt. hos ira, odium, ultionis cupiditas
 ad virtutem accendit: illi per fastidium et contumaciam he-
 bescunt. aperiet et recludet contacta et tumescentia victri-
 cium partium vulnera bellum ipsum. nec mihi maior in tua
 vigilantia parcimonia sapientia fiducia est quam in Vitellii

12. pericula e M^a edidit Pichena
 pro *periculum*. sic et ed pr. *pa-*
tiemur ABGMR, edd pr, Puteolani;
 idque bene restitutum a I Gronovio.
 in Beroaldi ed irrepit *partiemur*,
 dubium an de consilio Beroaldi;
 inde ad omnes edd propagatum. pe-
 ricula non partimur ex aequo, sed
 sabimus. ERN. B *periculum*.

13. tu hos] tuos BM^a.

17. aperiet et recludet] vix abest
 quin ad haec Demosthenis sit ad-
 spectum, et certe paria sunt; in
 Olynthiaca: ὅσπερ ἐν τοῖς σώμα-
 σιν ἡμῶν, ἕως μὲν ἐρρωμένους ἡ
 τις, οὐδὲν ἐπιπιδανεται τῶν καθ'
 ἑκαστα σαρδῶν, ἐπὶ δὲ ἀρρώ-
 στημά τι συμβῇ, πάντα λεγείται,
 καὶ ὀήγνια, καὶ στρέμμα, καὶ ἄλλο
 τι τῶν ὑπαρχόντων σαρδὸν ἢ. οὕτω
 καὶ τῶν πόλεων καὶ τῶν τυράν-
 νων, ἕως μὲν ἂν ἔξω πολεμῶσιν,
 ἀφανῆ τὰ κατὰ τοῖς πολλοῖς ἐστίν·
 ἀπειδὴν δὲ θυμοῦς πόλεμος συμ-
 πλάσῃ, πάντα ἐπολεῖται ἐκδηλῶ.
 Lips. Demosthenes prima in Philip-
 pum: οὐκ ἐπὶ τὴν ἐξέλιπον πλε-

σούμεθα; ποῖ δὲ προσορμούμεθα,
 ἢρετό τις. εὐρήσει τὰ σαρδῶ τῶν
 ἐξέλιπον πραγμάτων αὐτὸς ὁ πό-
 λεμος. GRON. tumor eleganter et
 proprie de vulneribus nondum sa-
 natis et erupturis, mox dicitur apud
 Ciceronem et alios. ERN.

19. ambigo de voce *parcimoniae*.
 convenit in Vespasianum, scio; quem
 sordidum avarumque omnes faciunt,
 non solum parcum. sed cur inter
 principes et illustres virtutes hanc
 domesticam privatamque nominet?
 aut cur in ea fiduciam boni even-
 tus collocet? non digna videtur quae
 ad imperium adiuvet aut ad id gra-
 dum struat, nisi fortasse compara-
 tione Vitelli dictum, qui natus ad
 prodigendum, utcumque, liceat du-
 bitare an non reponendum *acrimo-*
nia. sed, ut dixi, dubitare. Lips.
 ut opponatur *inscitiae*, sapientia sae-
 vitiae, ut apud Ciceronem pro Mar-
 cello c. 3 et 6. nam clementia a
 magnitudine animi ducitur, quae
 centies apud Ciceronem sapientia.
parsimoniae quidem verbum sanum

torpore inscitia saevitia. sed meliorem in bello causam quam
 78 in pace habemus: nam qui deliberant, desciverunt." post
 Muciani orationem ceteri audentius circumsistere, hortari,
 responsa vatū et siderum motus referre. nec erat intactus
 5 tali superstitione, ut qui mox rerum dominus Seleucum quen-
 dam mathematicum rectorem et praescium palam habuerit.
 recursabant animo vetera omina. cupressus arbor in agris
 eius, conspicua altitudine, repente prociderat, ac postera die
 eodem vestigio resurgens procera et latior virebat. grande
 10 id prosperumque consensu haruspicum; et summa claritudo
 iuveni admodum Vespasiano promissa. sed primo triumphalia
 et consulatus et Iudaicae victoriae decus implesse fidem
 ominis videbantur: ut haec adeptus est, portendi sibi impe-
 rium credebat. est Iudaeam inter Syriamque Carmelus: ita
 15 vocant montem deumque. nec simulacrum deo aut templum:

non puto. nam quod Acidalius pro clementia dici putat, usus loquendi repugnat. nimis nota de Vespasiani avaritia opinio parsimoniam hic Tacito obtrusit. ERN.

1. sed M^a: vulgo sed et.

2. qui deliberant, desciverunt] acnte et vere dictum. fidem enim iam fregit, qui deliberat an servet. Plutarchus exprimere in Galba voluit (magni fecit ille vir hunc nostrum, et quamquam aevo compar, multa verbatim ex hac historia convertit), ubi Vinnium facit Galbam excitare et alloqui c. 4: ὁ Γάλβα, τίνα τρόπον βουλευέσθαι; τὸ γὰρ ζητεῖν Νέρονι εἰ πιστοὶ μένομεν, ἤδη μενόντων ἐστὶ. vocula negans excidit, et legendum ἤδη οὐ μενόντων. verto: o Galba, quomodo deliberas? nam quaerere an Neroni fidi maneamus, iam non manentium est. alludit et hoc Taciti, in Agricola 15: iam ipsos, quod difficillimum est, deliberare. porro in eiusmodi consiliis periculosius esse deprehendi quam audere. LIPS.

4. siderum motus] V. ad A. 4 58. ERN. pro audentius B audientium.

7. omina] sic M^a recte, idque editum a Pichena. ceteri libri omnes omnia, solita confusione. mox pro

latior virebat Trillerus laetior virebat legendum putat. Obs. 1 8. iuvat Suet. Vesp. 5: viridior resurrexit. sed quia omnes libri in vulgata consentiunt, et latitudo quoque in arboribus omen magni imperii et magnae felicitatis, nihil tentandum puto. idem Suetonius l. c. de arbore in suburbano Flavio per tres Vespasiae partus singulos ramos edente: secundum praevalidum ac prolixum, et qui magnam felicitatem portenderet. quod ibi prolixus, id h. l. est latus. Adde Justin. 1 4. ERN.

13. videbantur] ABM^a et ed pr videbatur, impersonaliter. nam ut ad decus referatur verbum numero potius quam ad praecedentia simul, quod alibi in Tacito vidimus, non sinit, ut opinor, mox sequens haec. ERN.

14. Carmelus] de hoc monte et aliis duobus eiusdem nominis in Palaestina, non confundendis cum hoc, v. ad Suet. Vesp. c. 5. ERN.

15. simulacrum] parissimum illud, quod de Herculeo fano ad Gades tradit Silius 3 30: sed nulla effigies simulacraque nota deorum maiestate locum et sacro implevere timore. LIPS.

sic tradidere maiores, aram tantum et reverentiam. illic sacrificanti Vespasiano, cum spes occultas versaret animo, Basilides sacerdos inspectis identidem extis "quicquid est" inquit, "Vespasiane, quod paras, seu domum exstruere seu s prolatare agros sive ampliare servitia, datur tibi magna sedes, ingentes termini, multum hominum." has ambages et statim exceperat fama et tunc aperiebat. nec quicquam magis in ore volgi. crebriores apud ipsum sermones, quanto sperantibus plura dicuntur. haud dubia destinatione discessere, 10 Mucianus Antiochiam, Vespasianus Caesaream: illa Syriae, haec Iudaeae caput est.

Initium ferendi ad Vespasianum imperii Alexandriae coeptum, festinante Tiberio Alexandro, qui calendis Iuliis sacramento eius legiones adegit. isque primus principatus dies 15 in posterum celebratus, quamvis Iudaicus exercitus quinto nonas Iulias apud ipsum iurasset, eo ardore ut ne Titus quidem filius exspectaretur, Syria remeans et consiliorum inter Mucianum ac patrem nuntius. cuncta impetu militum acta, 80 non parata concione, non coniunctis legionibus. dum quaeri-

1. *aram tantum et reverentiam*] sic scripti et editi omnes, praeter Ryckium, qui edidit ex A *ara et reverentia*, ut Rhenano et Grotio placuit. defenditur vulgatum a Grutero ad 3 61, sed non similibus satis exemplis, item a IGronovio. et potest sane pendere a *tradidere*: *aram tantum et reverentiam tradidere*. sed illud mallet, si libri boni faverent. G a manu prima *sed tradidere maiores aram*. quod placeret, si plures libri haberent. nunc correctio librarii videtur vulgatum non concoquentis. ERN.

11. *hoc M^a*.

12. *ferendi*] vereor ne Tacitus dederit *deferendi*; quod est legitimum verbum. *ferre ad aliquem imperium* nunquam reperi. et substitui simplicia compositis errore librariorum, supra vidimus c. 67. nec valde placet *initium coeptum*. an *captum* scribendum? *cepi* quidem et *cepi* et alibi confusa, c. 97. adde dicta ad A. 6 15. mox *in sacramento* M^a. vid. ad c. 55. ERN.

14. *primus principatus dies*] dies ille natalis imperii decore dictus. Spartianus Hadriano 4: *tertio iduum earundem natalem imperii statuit celebrandum*. LIPS.

15. *v nonas*] Suetonio 6 scriptum *quinto idus*. sed enim ad exemplar Taciti emendandum videri non vane pronuntiat Torrentius. LIPS. itaque fecimus nos. nam Taciti traditio verissima, ut demonstrat Pagius; nec in tali re errare potuit Suetonius. vide ibi dicta. ERN.

16. Rhenanus (duce B) delevit *eo ardore*, et initium novae sententiae fecit in verbis *ut ne* etc. sed omnes libri agnoscunt, nec commode abesse possunt. ed pr aliaeque hic quoque vitiose *nec quidem*. ERN.

19. *non parata cognitione*] cui rei hic cognitio? quam vocem Taciti mens planissime spernit. emendo vero *non paratu ac concione*. LIPS. Pichena *non parata concione*, quod in A repertum recepit Ryckius,

tur tempus locus quodque in re tali difficillimum est, prima vox, dum animo spes timor ratio casus obversantur, egressum cubiculo Vespasianum pauci milites, solito assistentes ordine ut legatum salutaturi, imperatorem salutavere. tum ceteri 5 accurrere, Caesarem et Augustum et omnia principatus vocabula cumulare. mens a metu ad fortunam transierat. in ipso nihil tumidum, adrogans aut in rebus novis novum fuit. ut primum tantae mutationis offusam oculis caliginem disiecit, militariter locutus laeta omnia et affluentia excepit.

quem imitati sumus, non tam fiducia libri illius quam rei necessitate. nam in tali re semper oratio ad milites habita, si non impetu et festinanter nimis acta, ut docent exempla Galbae, Othonis, Suet. Galb. 10, supra 1 36, aliorumque alibi. similis corruptio apud Suet. Tit. 6, ubi Titus traditur ACaecinam interfecisse. sane urgente discrimine, cum etiam chiographum eius praeparatae apud milites concionisprehendisset, ubi vulgo concurationis: nos concionis rescripsimus, idque imitatus est Oudendorpius. adde ad A. 4 42. ERN.

1. *locusque*] IGronovius delevit que e M^a, nec habet B. in G quoque omissum, sed supra adscriptum est, eadem, ut videtur, manu. semper sic ista inungunt scriptores, etiam noster; unde nil mutavi. adde ad A. 4 10. ERN. mox B omittit est.

3. *adsistentes*] sic e M^a [qui *adsistent*] edidit Pichena. alii omnes *adsistunt*. unde Ryckius putat verum esse *adsistunt ordine et legatum salutaturi* etc. quod placet. ed pr vitiose *salutari*. ERN.

6. *ad fortunam* i. e. ad fiduciam, qualis esse solet a fortuna, ut sequentia indicant. ERN.

in ipso nihil tumidum] ita decuit per se magnum animum, non attolli per fortunam. Claudiani illud pulchrum et huc aptum, de Fl. Mallii Theod. Cos. v. 245: *frons privata manet. non se meruisse fatetur, qui crevisse putat*. attamen non leviter innovavit Vespasianus, si vera quae Sulpicius Severus scribit Sac. Hist. 2: *Vespasianus cum*

Hierosolymam obsideret, sumit imperium; et ut mos est, diademate capiti imposito, ab exercitu imperator consalutatus, Titum filium Caesarem facit. sed palam illa falsa. nec mos eius aevi diadema tulit, nec Flavius per somnium usurpavit. LIPS.

8. *tantae multitudinis*] quantae igitur? et quae inde offusa caligo? Forsan tantae mutationis. 3 49: *dum hac totius orbis mutatione fortuna imperii transit*. Iosephus d. ἀλώσ. λς. συνιόντες δὲ οἱ τὲ ἡγεμόνες καὶ οἱ στρατιῶται καθ' ἑαυτοὺς φανερῶς ἤδη μεταβολὴν ἐβουλεύοντο. GRON. non minus elegans est conjectura Trilleri Obs. 3 22, *tantae altitudinis*, e Livio imprimis 26 45: *cum altitudo caliginem oculis offundisset*. ei tamen Gronoviana forte praefereunda propterea, quod antecedentia magis indicare videntur caliginem ei offusam fuisse ex eo, quod repente et impetu militari tanta mutatio facta, ut colligere se et verba facere non posset statim. lector eligat. ERN.

9. *militariter locutus*] rectissime, atque ita libri. significat orationem eius castrensem horridamque fuisse, non cultam forensi aut urbano more. qui *militariter lautus* castigant, ineptiunt. LIPS. adde A. 15 67. *lautus* a Rhenano receptum mansit in edd usque ad Lipsium. ERN. *omnia*] frustra viri quidam docti corrigunt *omina*. nam sequentia docent non sermonem esse de ominibus, quibus milites concionantem prosecuti sunt, sed de iis quae postea ipsi secunda evenere. nec

namque id ipsum opperiens Mucianus alacrem militem in
 verba Vespasiani adegit. tum Antiochensium theatrum in-
 gressus, ubi illis consultare mos est, concurrentes et in adu-
 lationem effusos adloquitur, satis decorus etiam Graeca fa-
 scundia, omniumque quae diceret atque ageret arte quadam
 ostentator. nihil aequae provinciam exercitumque accendit
 quam quod asseverabat Mucianus statuisset Vitellium ut Ger-
 manicas legiones in Syriam ad militiam opulentam quietamque
 transferret, contra Syriacis legionibus Germanica hiberna
 10 caelo ac laboribus dura mutarentur. quippe et provinciales
 sueto militum contubernio gaudebant, plerique necessitudini-
 bus et propinquitatibus mixti; et militibus vetustate stipen-
 diorum nota et familiaria castra in modum penatium dilige-
 81 bantur. ante idus Iulias Syria omnis in eodem sacramento
 15 fuit. accessere cum regno Sohaemus haud spernendis viri-

affluentia tentandum. undique co-
 piaae legionum, auxilia sociorum ad-
 fluebant ei et partibus eius c. 81.
 mox namque e M^a bene edidit Fi-
 chena. etiam ed pr (et B) namque.
 G, edd Puteolani Beroaldi Rhenani
 nam. unde rō iam, quod est in
 Lipsii edd et sequacibus, errore ope-
 rarum irrepsisse puto. ERN.

3. illis] illi M^a.

mos est] qui mos scilicet ple-
 risque Graecorum, et qui oriundi a
 Graecis. Frontinus Strateg. 3 2 6:
Alciades in theatro disseruit, ubi
ex more Graecorum locus consulta-
tioni praebebatur. Iustinus 22 2:
Agathocles velut reipublicae statum
formaturus, populum in theatrum
ad concionem vocari iubet. inde
 illud Satyrici de principe oratore,
 10 128: *et pleni moderantem fraena*
theatri. meminit eiusque ritus Cicero
 pro Flacco et alii. LIPS.

9. Germanica hiberna] sic edi-
 dit primus Rhenanus e ms, ut opi-
 nor, B. nam ubi simpliciter corri-
 git, id indicio fere est e ms sum-
 tam correctionem. ea correctio ser-
 vata usque ad IGronovium, qui ve-
 terem mss et edd lectionem redu-
 xit, *hiberno*, miro argumento, quod
 vanissimum et provinciis calamito-
 sissimum foret, si tantum in hiberna

mitterentur, post hiemem statim inde
 revocarentur. ergo etiam ita ridi-
 culum sensit Suetonius in eadem re,
 in Vesp. 6: *destinasse Vitellium vi-*
ctorem permutare hiberna legionum,
et Germanicas transferre in Orien-
tem. mirum est tali viro talia ex-
 cidere potuisse. *hiberna* centies di-
 cuntur castra illa fixa et perpetua,
 quae a militibus in modum oppido-
 rum habitabantur in provinciis, nullo
 bello. sic 3 46: *expugnantur hi-*
berna cohortium alarumque. unde
hiberna v. c. *Germaniae* pro militia
 in Germania dicuntur. itaque le-
 ctionem Rhenani servavi, veramque
 credam, dum exempla proferantur
 ubi Germanica aut Syriaca simpli-
 citer pro castris in Germania aut
 Syria fixis et perpetuis dicuntur.
 ERN.

13. diligebantur i. e. amabant
 vetera et nota castra, iuxta ac suas
 aedes. clarum, nec monitione di-
 gnum, nisi correctores dirigebantur
 maluissent. LIPS. maluit Rhen-
 anus e B.

15. Sohaemus] rex Sophenes A.
 13 7, cuius iterum mentio infra 5
 1: mox cum viribus G, edd Puteo-
 lani sqq usque ad Lipsiam. edd pr,
 Lipsii sqq (et B) sine cum. alius

bus, Antiochus vetustis opibus ingens et inservientium regum ditissimus. mox per occultos suorum nuntios excitus ab urbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio, celeri navigatione properaverat. nec minore animo regina Berenice partes iuvabat, florens aetate formaque, et seni quoque Vespasiano magnificentia munerum grata. quicquid provinciarum adluitur mari Asia atque Achaia tenus, quantumque introrsus in Pontum et Armenios patescit, iuravere. sed inermes legati regebant, nondum additis Cappadociae legionibus. consilium de summa rerum Beryti habitum. illuc Mucianus cum legatis tribunisque et splendidissimo quoque centurionum ac militum venit, et e Iudaico exercitu lecta decora. tantum simul peditum equitumque et aemulantium inter se regum paratus speciem fortunae principalis effecerant. prima belli cura, agere delectus, revocare veteranos. destinantur validae civitates exercendis armorum officinis; apud Antiochenses aurum argentumque signatur; eaque cuncta per idoneos ministros, suis quaeque locis, festinabantur. ipse Vespasianus adire, hortari, bonos laude, segnes exemplo incitare saepius quam coercere, vitia magis amicorum quam virtutes dissimulans. multos praefecturis et procurationibus, plerosque senatorii ordinis honore percoluit, egregios viros et mox summa adeptos; quibusdam fortuna pro virtutibus fuit. donativom militi neque

ms apud Broterium *haud spernendus*. ERN.

1. *adtextam censeo vocem ingens: certe obnubilat sententiam et phrasem, quae alias Tacito crebra.* LIPS.

2. *exercitus M^a.*

ab urbe] quomodo, aut quando ergo illuc venerat? ex Egesippo discite 4 21: sententiam novi principis de bello Iudaeorum sciscitari Vespasiano consilium fuit; misitque Titum filium et regem Agrippam. Titus de Achaia revertit: Agrippa Romam contendit, ut apud novum principem locaret gratiam. LIPS.

7. *in Pontum] praepositionem addunt ABGM^a, edd pr, Puteolani, Beroaldi, Alciati, Rhenani prima, Aldi, Gryphii. in Rhenani secunda*

casu omitta, hinc a seqq editoribus neglecta, a Ryckio restituta est. ERN.

9. *nondum additis] Vespasianus ipse addidit. vide Tranquillum c. 8 in Vespas.* LIPS.

15. *revocare] in quibusdam evocare; et recte. isti enim sunt vere evocati; de quibus in militia nostra 1 8. LIPS. mei omnes (et B) revocare. quod non tentandum. idem verbum de hac re in inscriptione ap. Grut. p. 524 7, unde vulgatam lectionem defendit Fabrettus ad Col. Trai. p. 198. mox A a prima manu festinantur.* ERN.

18. *quoque M^a.*

23. *donativum] sic bene e M^a [qui donativom, ut c. 94] dedit Pichena. sic et G. ante edd omnes donativa (B donativo). et mox*

Mucianus prima concione, nisi modice, ostenderat; ne Vespasianus quidem plus civili bello obtulit quam alii in pace, egregie firmus adversus militarem largitionem, eoque exercitu meliore. missi ad Parthum Armeniumque legati, provisumque ne versis ad civile bellum legionibus terga nudarentur. Titum instare Iudaeae, Vespasianum obtinere claustra Aegypti placuit. sufficere videbantur adversus Vitellium pars copiarum et dux Mucianus et Vespasiani nomen ac nihil arduum fatis. ad omnes exercitus legatosque scriptae epistolae, 10 praeceptumque ut praetorianos Vitellio infensos recuperandae
83 militiae praemio invitarent. Mucianus cum expedita manu, socium magis imperii quam ministrum agens, non lento itinere, ne cunctari videretur, neque tamen properans, gliscere famam ipso spatio sinebat, gnarus modicas vires sibi, et ma-
15 iora credi de absentibus. sed legio sexta et tredecim vexillariorum milia ingenti agmine sequebantur. classem e Ponto Byzantium adigi iusserat, ambiguus consilii num ommissa Moesia Dyrrhachium pedite atque equite, simul longis navibus versum in Italiam mare clauderet, tuta pone tergum Achaia
20 Asiaque, quas inermes exponi Vitellio, ni praesidiis firmarentur; atque ipsum Vitellium in incerto fore quam partem Italiae protegeret, si sibi Brundisium Tarentumque et Calabriae
84 Lucaniaeque littora infestis classibus peterentur. igitur navium militum armorum paratu strepere provinciae. sed nihil

Rhenanus (e B) *ne quidem pro nec quidem.* ERN.

14. *sibi*] GH et edd Puteolani Beroaldi addunt *esse*, non bene. mox eadem edd VIII pro XIII. ERN.

16. *classem e Ponto*] intellege classem, quae Romanis etiam illic ordinaria, ad tuendum Ponti oram. quanta ea fuit? hauries e solo Hegesippo 2 9, in oratione (cui pulchra placent, eam legat) Agrippae. *Maeotia regna Bosphoranicque omnes Romano subiiciuntur imperio, et illud ante innavigabile pelagus quadraginta naves ad pacem exercent.* LIPS.

18. *Dyrrhachium — equite peteret*] sic edd omnes praeter primam, a qua

abest *peteret*, quod etiam auctoritate M^a delevere Ryckius et IGro-novius. *claudere* voluit Dyrrhachium, et una Graeciam omnem, praesidiis terrestribus, ne Vitellio aditus eo pateret, non *peteret*, ut sequentia docent. ERN. verbum *peteret* deest et in ARB.

22. *sibi*] sic mss omnes et edd ante Rhenanum, qui de coniectura edidit *simul*; quod omnes usque ad Ryckium imitati sunt. si vel unus bonus liber scriptus addiceret, sequeretur et ipse. sed et vetus lectio bona, atque etiam elegans est. ERN.

vulgo *Lucaniae Calabriaeque.*

23. *littora*] in *litora* M^a.

aequè fatigabat quam pecuniarium conquisitio: eos esse belli civilis nervos dictitans Mucianus, non ius aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectabat. passim delationes, et locupletissimus quisque in praedam correpti. 5 quae gravia atque intoleranda, sed necessitate armorum excusata, etiam in pace mansere, ipso Vespasiano inter initia imperii ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinante, donec indulgentia fortunae et pravis magistris didicit aususque est. propriis quoque opibus Mucianus bellum iuvit, largus 10 privatim, quod avidius de re publica sumeret. ceteri confendarum pecuniarum exemplum secuti: rarissimus quisque eandem in recuperando licentiam habuerunt.

85 Accelerata interim Vespasiani coepta Illyrici exercitus studio, transgressi in partes. tertia legio exemplum ceteris 15 Moesiae legionibus praebuit. octava erat ac septima Claudiana imbutae favore Othonis, quamvis praelio non interfuisent. Aquileiam progressae, proturbatis qui de Othone nun-

7. *obstinato*] placet satis Florentinum *obstinante*; sic enim Plautus Aulul. 2 2 89: *id inhiat, ea affinitatem hanc obstinavit gratia*, caeterum *obtinere iniquitatem*, ut Ciceroni pro Quinctio 23: *non ad obtinendum mendacium, sed ad verum probandum, auctoritatem adiuuvare*. et Philippica secunda, 2: *contra iniuriam, quam iste intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit*. GRON. *obstinante* etiam AR et ed pr. intellige *se*. recepere Ryckius et IGronovius, quos imitatus sum. Vulgg. et HO et alius *obstinato*; quod sane usitatus, eamque ob causam servatum Broterio. ERN. B aut per vim *obstinante*, M^a haud perin *obstinante*. idem mox dicit.

9. pro *largitus* ABGMR et edd omnes ante Rheuani secundam *largus*; nec scio unde *largitus* ductum sit. vereor ne sit operarum depravatio; quam tamen omnes postea secuti sunt. itaque *largus* cum IGronovio restitui. Heinsius putabat legendum *largus privati*; quod placet Ryckio. vir doctus in ed. Gryphii (item Muretus) corrigit *quo*; quod

mibi magis placet. *privatim* est de suo; cui bene opponitur *e republica*, sed illud ipsum, quod de suo dederat, non sumis avidius de republica. immo post de publico ita avide sumsit, ut hac de causa de suo largus fuisse videretur, quo posset cum specie aliqua tanto avidius de republica sumere. ERN.

11. *rarissimus*] male mss GHQ et edd Puteolani Beroaldi Alciati *carissimus*. ERN.

14. Rhenanus (duce B) *delevit transgressi*. abesse posse credo. sed quia omnes scripti et edd ante habent, retinendum puto; restituitque Pichena. ERN.

tertia] *tertiadecima* B.

17. *proturbatis qui de Othone* i. e. spretis reiectisque, qui victim eum et vixisse dicebant. quod Suetonius dixit c. 6, *rumori eos non credidisse*; ut solent homines in spem suam poni. Lr's. ante iam post *Aquileiam* cum Ryckio et IGronovio auctoribus AM^a et ed pr *delevi*. ERN.

tiabant, laceratisque vexillis nomen Vitellii praeferentibus, rapta postremo pecunia et inter se divisa, hostiliter egerant. unde metus, et ex metu consilium: posse imputari Vespasiano quae apud Vitellium excusanda erant. ita tres Moesicae legiones per epistolas adliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant. in eo motu Aponius Saturninus Moesiae rector pessimum facinus audet, misso centurione ad interficiendum Tertium Iulianum septimae legionis legatum, ob simulates, quibus causam partium praetendebat. Iulianus, 10 comperto discrimine et gnaris locorum adscitis, per avia Moesiae ultra montem Haemum profugit. nec deinde civili bello interfuit, per varias moras susceptum ad Vespasianum iter 86 trahens, et ex nuntiis cunctabundus aut properans. at in Pannonia tertia decima legio ac septima Galbiana, dolorem 15 iramque Bedriacensis pugnae retinentes, haud cunctanter Vespasiano accessere, vi praecipua Primi Antonii. is legibus nocens et tempore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala, senatorium ordinem recuperaverat. praepositus a Galba septimae legioni scriptitasse Othoni credebatur, ducem se 20 partibus offerens; a quo neglectus in nullo Othoniani belli usu fuit. labantibus Vitellii rebus Vespasianum secutus grande momentum addidit, strenuus manu, sermone promptus, serendae in alios invidiae artifex, discordiis et seditionibus potens, raptor, largitor, pace pessimus, bello non spernendus. 25 iuncti inde Moesici ac Pannonici exercitus Delmaticum militem traxere, quanquam consularibus legatis nihil turbantibus.

1. *vexillis nomen Vitellii praef.*] V. Lips. ad 3 31. ERN.

4. *ita*] Acidalius corrigit iam; quod non necessarium puto. *ita* est hoc facto, his de causis, ut alibi pro his dictis dicitur. mox verba *Pannonicum* — *parabant* (cum B) delevit Rhenanus et sic interpunxit: *ita tres Moesicae legiones p. ep. adliciebant.* vetus restituit Lipsius. ERN. *alliciebant* M^a.

6. *motu*] sic BGM^a et ed pr; quod restituit Pichena, et in margine scripserat Lipsius. *metu* primus edi-

dit Puteolanus. nisi operarum vitium est, ortum e mox praecedentibus. ERN.

16. *Primi Antonii*] Egesippi super hoc nobili duce errorem non celo, sive errores potius. is enim 4 29 facit eum *praefectum tertio ordini militari* i. e. legioni tertiae. atqui septimae praeposit eum statim noster. item in Mysia eum collocat: noster clare in Pannonia, quis autem praeponderare fidem Cornelianam nesciat? LIPS.

17. *bellum* M^a.

Titus Ampius Flavianus Pannoniam, Pompeius Silvanus Delmatiam tenebant, divites senes. sed procurator aderat Cornelius Fuscus, vicens aetate, claris natalibus. prima iuventa quietis cupidine senatorium ordinem exuerat. idem pro Galba
 5 dux coloniae suae, eaque opera procuracionem adeptus, susceptis Vespasiani partibus acerrimam bello facem praetulit: non tam praemiis periculorum quam ipsis periculis laetus, pro certis et olim partis nova ambigua ancipitia malebat. igitur movere et quater, quicquid usquam aegrum foret, ad-
 10 grediuntur. scriptae in Britanniam ad quartadecimanos, in Hispaniam ad primanos epistolae, quod utraque legio pro Othone adversa Vitellio fuerat. sparguntur per Gallias litterae; momentoque temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palam desciscentibus, ceteris fortunam secuturis.
 87 Dum haec per provincias a Vespasiano ducibusque partium geruntur, Vitellius contemptior in dies segniorque, ad omnis municipiorum villarumque amoenitates resistens, gravi urbem agmine petebat. sexaginta milia armatorum sequebantur, licentia corrupta; calorum numerus amplior, procacissi-

1. *Flavianus*] malui quam *Fabianus*. F codicem audio et Tacitum ipsum, qui non aliter seq libro (c. 4 et 10) appellat. Lrs. sic et M^a et ed pr. ex eodem Mª Pichena insuper addidit *Ampius*, quomodo et 3 4 vocatur. ERN. B *Titus Fabianus*, Mª *Titus amplius fabianus*.

Sullanus] imo *Silvanus*. ita enim 3 50: *sex millia Dalmatarum ducebat Pompeius Silvanus, consularis senex*. Lrs. recte *Silvanus*, quod est et in MR, ed pr. sed insuper etiam *Poppaeus* e M^a edidit Pichena. omnes alii libri *Pompeius*, quod verum videtur Ryckio, quem vide ad 3 50, 1 77, 4 47. idque recepit Broterius. ERN. B *Pompeius Silvanus*, M^a, si Furiae fides, *Pompeius Silvanus*.

2. *sed*] Rhenanus frustra tentat et. legati illi nil pro Vespasiano, sed procurator. quia simpliciter procurator vocatur, utriusque provin-

ciae procuratorem fuisse putat Pichena. ERN.

4. *quietis cupidine*] non sane quieti hominem ingenii fuisse sequentia ostendunt. itaque Grotius volebat legi *quaestus cupidine*, collato A. 16 17: *Mela — negotiis*. simili de caussa alii in ordine equestri permansere, ut Atticus. sed tamen *quietis* non tentandum puto. nam iste Fuscus nec negotiator nec procurator factus, cum senatu abisset, nec petiit: sed in colonia sua vixit quietus, dum motus adversus Neronem ortus est. bella civilia hominem mutavere. mox *idemque* G, edd Puteolani Beroaldi Alciati. iidem et *ancipitia* cum ed pr. ERN.

9. *igitur movere*] haec non pertinent ad solum Fuscum, sed ad duces Vespasiani. quod cum non animadverteretur, editum *aggreditur* a Beroaldo et seqq usque ad Pichenam. *aggrediuntur* etiam msa GHOR, edd pr, Puteolani. EAS.

mis etiam inter servos lixarum ingeniis; tot legatorum amicorumque comitatus inhabilis ad parendum, etiam si summa modestia regeretur. onerabant multitudinem obvii ex urbe senatores equitesque, quidam metu, multi per adulationem, ceteri ac paulatim omnes, ne aliis proficiscentibus ipsi remanerent. adgregabantur e plebe, flagitiosa per obsequia Vitellio cogniti, scurrae, histriones, aurigae, quibus ille amicitiarum dehonestamenti mire gaudebat. nec coloniae modo aut municipia congestu copiarum, sed ipsi cultores arvae, 88 maturis iam frugibus, ut hostile solum vastabantur. multae et atroces inter se militum caedes, post seditionem Ticini coeptam manente legionum auxiliorumque discordia; ubi adversus paganos certandum foret, consensu. sed plurima strages ad septimum ab urbe lapidem. singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos ut gladiatoriam saginam dividebat; et effusa plebes totis se castris miscuerat. incuriosos milites — vernacula utebantur urbanitate — quidam spoliavere, abscisis furtim balteis, an accincti forent rogantes. non tulit ludibrium insolens contumeliae animus: inermem populum gladiis 20 invasere. caesus inter alios pater militis, cum filium comitaretur; deinde agnitus, et volgata caede temperatum ab innoxiiis. in urbe tamen trepidatum praecurrentibus passim

1. *inter servos*] Freinshemium tentantem *inter severos* bene refellit Ryckius. *lixae et calones* centies iunguntur. calones sunt servi. cum his procacissimi lixae erant. ERN.

12. *coeptam: manente*] sic vulgo interpungunt. at ego interpunctionem sustuli. nam cohaerent ista: manebat discordia post coeptam Ticini seditionem, de qua supra narratum est. ERN.

17. *vernacula urbanitate*] libri aliquot veteres *vernacula utebantur urbanitate*. fuit omnino ut rebantur. illi iocari se urbanatim censebant: at milites rusticatim tetigerunt. LIPS. *utebantur* est etiam in ABGM^a et edd ante Rhenanum omnibus. Lipsii conjecturam recepit IFGronovius. *utebantur* quoque

tolerari posse putabat IGronovius. ERN.

abscisis] BM^a *abscisis*; quod recepit IGronovius, quem imitati sumus. saepe haec forma a librariis in alteram conversa, et a viris doctis apud Livium et alios restituta. v. ad Liv. 4 19, 31 34. adde infra 3 74, ubi similiter ed pr (et B) *absciso*. ERN.

20. *cum filium comitaretur*] pater undecumque filium persecutus, non a filio, sed ab alio milite hominem ignorante, irato autem omnibus paganis, quod alicuius illorum fraude zonam perdidisset, et in obvios saeviente, caesus est; deinde intellectum non hunc in ea culpa neque e scurris istis fuisse, sed filio comitem haesisse. GRON. haec contra Reinesium dicta, qui ep. 51 ten-

militibus. forum maxime petebant, cupidine visendi locum in quo Galba iacuisset. nec minus saevum spectaculum erant ipsi, tergis ferarum et ingentibus telis horrentes, cum turbam populi per incitiam parum vitarent, aut ubi lubrico viae vel occursu alicuius procidissent, ad iurgium, mox ad manus et ferrum transirent. quin et tribuni praefectique cum terrore et armatorum catervis volitabant. ipse Vitellius a ponte Mulvio, insigni equo, paludatus accinctusque, senatum et populum ante se agens, quo minus ut captam urbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus, sumpta praetexta et composito agmine incessit. quattuor legionum aquilae per frontem, totidemque circa e legionibus aliis vexilla, mox duodecim alarum signa, et post peditum ordines eques; dein quattuor et triginta cohortes, ut nomina gentium aut species armorum forent, discretae. ante aquilam praefecti castrorum tribunique et primi centurionum, candida veste; ceteri iuxta suam quisque centuriam, armis donisque fulgentes. et militum phalerae torquesque splendebant. decora facies, et non Vitellio principe dignus exercitus. sic Capitolium ingressus, atque ibi matrem complexus Augustae nomine honoravit. postera die, tanquam apud alterius civitatis senatum populumque, magnificam orationem de semet ipso prompsit, in-

tabat conviciaretur, existimans patrem a filio caesum. ERN.

2. saevum] M^a scaevum; quod recepit IGronovius. mihi id verbum lenius quam pro re videtur. et satis hodie constat librariorum promissimos fuisse in hanc scripturam, scaevus et scaevire pro saevus et saevire; quod interdum nimis cupide viri docti arripuerunt, ut bene monet Drakenborchius ad Liv. 2 27. ERN.

3. ipsi deest B. sic et mox 4 ubi.

8. mulvi M^a.

10. deterritus] Suetonius tamen tradit sic fecisse c. 11: urbem ad classicum introiit paludatus ferroque succinctus inter signa atque vexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis. sed Tacitus audiendus. ERN.

15. ante aquilam] accipe, ante suam quemque aquilam, alioqui verius aquilas: quatuor nam erant simul. LIPS. Ryckius putat aquilas firmari M^a in quo aquila. sed in illo libro saepe omittitur littera m, omissa sc. virgula supra ultimam litteram. sic mox c. 92 ad praefectura; quod similiter frustra Pichena putat firmare Lipsii conjecturam. virgula omissa est per negligentiam H. 3 2. reserata pro reseratam. ERN.

18. decora — exercitus] haec tota clausula non erat in B. suspicabatur Rhenanus e margine in contextum relatum. et accipe dictum pro sed, ut centies alibi. honoravit, quod Rhenanus (e B) edidit, etiam GM^a et alii. at edd. ante Rhenanum omnes decoravit. ERN.

dustriam temperantiamque suam laudibus attollens, consciis flagitiorum ipsis qui aderant omnique Italia, per quam somno et luxu pudendus incesserat. volgus tamen vacuum curis, et sine falsi verique discrimine solitas adulationes edoctum, clamore et vocibus adstrepebat; abnuentique nomen Augusti ex-
 91 pressere ut assumeret, tam frustra quam recusaverat. apud civitatem cuncta interpretantem funesti ominis loco acceptum est, quod maximum pontificatum adeptus Vitellius de caerimonis publicis quint decim calendas Augustas edixisset, an-
 10 tiquitus infausto die Cremerensi Aliensique cladibus. adeo omnis humani divinique iuris experts, pari libertorum amicorumque socordia, velut inter temulentos agebat. sed comitia consulum cum candidatis civiliter celebrans, omnem infimae

12. comitia — celebrans] nusquam ieiunius et infelicius Savilius, qui interpretatur, munera a candidatis consulatui edita civiliter celebrans. imo cum suis candidatis circumiens et prensans patres, penes quos tum erant comitia. Livius 39 32: *Claudius consul sine lictoribus cum fratre toto foro volitando, clamantibus adversariis et maiore parte senatus, meminisse eum debere prius se consulem populi Romani quam fratrem PClaudii esse: quin ille sedens pro tribunali aut arbitrum aut tacitum spectatorem comitiorum se praeberet? coerceri tamen ab effuso studio nequit.* Val. Maximus 5 2: *Metellus non dubitavit consul pro QCalidio praeturae candidato supplicare populo, quod tribunus plebis legem, quo pater eius in civitatem restitueretur, tulerat.* Cicero pro Plancio 6: *si, quotiescumque praeteritus erit is qui non debuit praeteriri, toties oportebit eum qui factus erit condemnari, nihil iam est quod populo supplicetur, nihil quod diribitio, nihil quod suffragatio magistratum, renuntiatio suffragiorum expectetur.* sic enim legendum. et in eadem c. 10: *precibus aliquid attulimus etiam nos, appellavi populum, tribubus submisi me et supplicavi. ultro mehercules se mihi etiam offerentes, ultro pollicentes rogavi.* Suetonius

Aug. 56: *quoties magistratum comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circumibat supplicabatque more solenni.* prorsus sic postea civiliores principum agebant inter patres. Plinius ep. 320: *excesseramus sane manifestis illis apertisque suffragiis licentiam concionum. non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique sedendi dignitas custodiebatur. magni undique dissonique clamores; procurrebant omnes cum suis candidatis; multa agmina in medio multique circuli et indecora confusio.* ex his immodicis studiis homini prudenti facile colligere est simile quid, licet non tam vehemens, etiam severos fecisse. idem Plinius Paneg. 69: *nec ideo segnius iuvenes nostros exhortatus es, senatum circumirent, senatui supplicarent; atque ita a principe sperarent honores, si a senatu petissent.* quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adiecisti ut te imitarentur. c. 71: *quo gaudio exceptum est, cum candidatis, ut quemque nominaveras, osculo occurreres! deversus quidem in planum, et quasi unus ex gratulantibus. et mox: contigit ergo oculis nostris insolita facies, princeps et candidatus, aequales et simul stantes; intuerique parem accipientibus honorem, qui dabat.* denique: *cum orationi oculos vocem manum com-*

plebis rumorem, in theatro ut spectator, in circo ut fautor, affectavit. quae grata sane et popularia, si a virtutibus proficiscerentur, memoria vitae prioris indecora et vilia accipiebantur. ventitabat in senatum, etiam cum parvis de rebus
 5 patres consulerentur. ac forte Priscus Helvidius praetor designatus contra studium eius censuerat. commotus primo Vitellius, non tamen ultra quam tribunos plebis in auxilium spretae potestatis advocavit. mox mitigantibus amicis, qui altiore iracundiam eius verebantur, nihil novi accidisse re-
 10 spondit quod duo senatores in re publica dissentirent; solitum se etiam Thraseae contradicere. irrisere plerique impudentiam aemulationis; aliis id ipsum placebat, quod neminem ex praepotentibus, sed Thraseam ad exemplar verae
 92 gloriae legisset. praeposuerat praetorianis Publium Sabinum
 15 a praefectura cohortis, Iulium Priscum tum centurionem: Priscus Valentis, Sabinus Caecinae gratia pollebant. inter discordes Vitellio nihil auctoritatis. munia imperii Caecina ac Valens obibant, olim anxii odiis, quae bello et castris male dissimulata pravitas amicorum et secunda gignendis ini-
 20 micitiis civitas auxerat, dum ambitu comitatu et immensis salutantium agminibus contendunt comparanturque, variis in hunc aut illum Vitellii inclinationibus. nec unquam satis fida potentia, ubi nimia est. simul ipsum Vitellium, subitis offen-

modares, ut si alius eadem ista mandasset, omnes comitatus numeros obibas; atque etiam cum suffragatores nomina honore quo solent exciperent, tu quoque inter excipientes eras, et ex ore principis ille senatorius assensus audiebatur. hoc est, civiliter cum candidatis comitia celebrare. et sic gratiam quaerebat in senatu. quod sequitur, delinimentum ad plebem est, et a praecedenti differt toto genere. GRON.

12. *neminem]* sic e *M^a* Pichena pro *non*. *neminem* etiam ed pr, G in margine, sed antiqua manu, eraso *non* in textu. ERN.

15. *ac praefecturae]* bene Mercerus *PSabinum a praefectura cohortis, et Iulium, i. e. qui dumta-*

xat cohorti praefuerat; et docet alium hunc Sabinum a fratre Vespasiani esse. LIRS. verum puto, et bene receptum a Pichena. sed M^a nil iuvat, ut illi videtur. v. ad c. 89. ERN. B ad praefecturam, Ma ad praefectura.

dum centurio esset] in F non erat vocula *esset*. itaque ex facili et vero emendavi *tum centurionem*. significat utrumque ex parvo aut modico ad primam dignitatem promotum. LIRS. recepit Pichena, quod etiam in *M^a centurionem* scriptum est. ed pr (et A) *dum centurio est*. IGronovius *dum centurionem* defendit recipitque. exemplum quidem ex argumento Asconiano orationis pro Milone alienum est: *et ob id mense Ianuario nulli dum consules nec praetores essent*. ERN.

sis aut intempestivis blanditiis mutabilem, contemnebant metuebantque. nec eo segnius invaserant domos hortos opesque imperii, cum flebilis et egens nobilium turba, quos ipsos liberosque patriae Galba reddiderat, nulla principis misericordia iuvarentur. gratum primoribus civitatis etiam plebs approbavit, quod reversis ab exilio iura libertorum concessisset, quanquam id omni modo servilia ingenia corrumpebant, abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus, et quidam in domum Caesaris transgressi, atque ipsis dominis potentiores.

93 Sed miles, plenis castris et redundante multitudine, in porticibus aut delubris et urbe tota vagus, non principia noscere, non servare vigilias, neque labore firmari: per illecebras urbis et inhonesta dictu corpus otio, animum libidinibus

5. *plebs* M^a: vulgo *plebes*.

6. *reversis* — *concessit*] inter-pretor. cum Galba exsules restituisset, non tamen etiam bona. credo, quia in fiscum illata et ple-raque iam per prodigientiam Neronis consumpta. sed nec pars quae accusatoribus sententia indicum semel donata, temere eripienda videbatur. itaque egebant. Vitellius eos miseratus huc decurrit, ut largiretur iura libertorum, dupliciter quidem: redderet, inquam, iura libertorum veterum, daret et eorum qui postea manumissi, non aliter quam si ab illo iusto domino manumissi fuissent. in speciem igitur ingens hoc donum. nam operas liberti domino debebant, alimenta, si egeret, denique testamento bonorum semissem. quae omnia prompta et obvia tibi apud ICtos. hoc vulgo etiam appellant ius patronatus et ius patronorum. Plinius ep. 10 12 (6). eiusdem sententiae versus illos Martialis censeo (princeps ICtorum hodie varie eos tamen traxit) ad Traianum 10 34: *qui sua restituit spoliato iura patrono, libertis exsul non erit ille suis*. nec dissimilis, imo maior benignitas Augusti in Iulium Antonii hostis sui filium. de quo Dio 51 15: *τῷ Τούλῳ τῷ τοῦ Ἀντωνίου τῆς τε Φουλίας υἱεὶ τοὺς ἐξέλευθέρους*

αὐτοῦ πάνθ' ὅσα τελευτώντας σπᾶς καταλίπειν αὐτῷ κατὰ τοὺς νόμους ἔδει, παραχρῆμα δοῦναι ἐξέλευσεν. Lrs.

7. *vocem omni modo* ex Mª Pichena edidit. est etiam sic in BG. edd omnes omnino. ERN.

8. *ambitiosos sinus*] argui olim de mendo, ipse fortasse arguendus. sententiam nunc expedio. Vitellium quidem exsulis reversis iura reddidisse vetera in libertos, sed non cum magno fructu, quia pecunias suas occultabant per varias artes et recessus. ita in alimentis aliisque patronos fraudabant, ut modici ipsi et inopes. voci *sinus* ea vis subest fraudandi, subtrahendi, oculendi. Tacitus 4 14: *tradi se praefectis centurionibusque, quos ubi spoliis expleverunt, mutari, exquirique novos sinus et varia praedandi vocabula*. Plinius 36 15 (24): *unde MScaurus pater, toties princeps civitatis, et Marianus sodalicus rapinarum provincialium sinus?* sinum vocat hominem ipsum, in quem rapinae omnes collatae velut in sinum. plura exempla huic rei vide, si lubet, apud Barn. Brissonium in lexico; et lumen ab eo faenerare, qui vere Europae lumen. Lrs. *ambitiosos sinus* Pichena dici putat, quod depositae pecuniae apud potentiores. ERN. B *ambitiosissimos*.

imminuebant. postremo, ne salutis quidem cura, infamibus Vaticanis locis magna pars tetendit; unde crebrae in vulgus mortēs. et adiacente Tiberi, Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora fluminis aviditas et aestus impatientia labefecit. insuper confusus pravitae vel ambitu ordo militiae. sedecim praetoriae, quattuor urbanae cohortes scribebantur, quis singula milia inessent. plus in eo delectu Valens audebat, tanquam ipsum Caecinam periculo exemisset. sane adventu eius partes convaluerant, et sinistrum lenti itineris rumorem prospero praelio verterat. omnisque inferioris Germaniae miles Valentem assectabatur; unde primum creditur Caecinae fides fluitasse. ceterum non ita ducibus indulisit Vitellius ut non plus militi liceret. sibi quisque militiam sumpserit: quamvis indignus, si ita maluerat, urbanae militiae adscribebatur; rursus bonis remanere inter legionarios aut alares volentibus permissum. nec deerant qui vel lent, fessi morbis et intemperiem caeli incusantes. robora tamen legionibus alisque subtracta, convolsum castrorum decus, viginti milibus e toto exercitu permixtis magis quam 20 electis.

Concionante Vitellio postulantur ad supplicium Asiaticus et Flavius et Rufinus duces Galliarum, quod pro Vindice bellassent. nec coercebat eiusmodi voces Vitellius: super insitam inertis animi ignaviam, conscius sibi instare donativom

1. *imminuebant*] sic ABMR et ed pr. ceteri scripti et edd *imminuebat*. primus recepit Ryckius. librariorum turbavit singularis numerus in *miles*, ut saepe. ERN.

infamibus] ob aërem parum purum, quod etiam hodie experiuntur. Frontinus l. 2 de Aquaed. vult id emendatum in tota urbe suo aevo, idque ablutione aquarum: ne percunctes quidem aquae otiosae sunt. nam immunditiarum facies et impurius spiritus et caussae gravioris caeli, quibus apud veteres urbis infamis aër fuit, sunt remotae. LIPS. mox e M^a (et Δ) a Ryckio et IGronovio editum *adiacente Tiberi* per *adiacentia*. consentit (R et) ed pr. vellem docuissent *iacere* et

adiacere de fluminibus dici; quod dum fiat, (nam mihi nullus locus occurrit) vulgatum servabo. locus Plinii H. N. 6 17 (21), *gens adiacens mari*, plane est alienus. duo epitheta sine copula locum habent, si alterum sit participium ut h. l. ERN. B *adiacenti*.

3. B et ed pr *Gadavorum*. unde Rhenanus putabat legendum *Batavorum*. sed contra monet Vertranus Batavorum cohortes domum remissas fuisse. ERN. *gavorum*que M^a.

22. *flavus* M^a.

24. *insitam animo*] M^a inserit vocem, *insitam morte* [mortem Furia] *animo*. putarem *insitam forte*, etsi hoc ad causam sequentem traho.

et deesse pecuniam, omnia alia militi largiebatur. liberti principum conferre pro numero mancipiorum, ut tributum, iussi. ipse sola perdendi cura stabula aurigis exstruere, circum gladiatorum ferarumque spectaculis opplere, tanquam in
 95 summa abundantia pecuniae illudere. quin et natalem Vitellii diem Caecina ac Valens editis tota urbe vicatim gladiatoribus celebrare, ingenti paratu et ante illum diem insolito. laetum foedissimo cuique, apud bonos invidiae fuit, quod exstructis in campo Martio aris inferias Neroni fecisset.
 10 caesae publice victimae cremataeque; facem Augustales subdidere: quod sacerdotium, ut Romulus Tatius regi, ita Caesar Tiberius Iuliae genti sacravit. nondum quartus a victoria mensis, et libertus Vitellii Asiaticus Polyclitos Patrobios et vetera odiorum nomina aequabat. nemo in illa aula probi-
 15 tate aut industria certavit; unum ad potentiam iter, prodigis epulis et sumptu ganeae satiare inexpleriles Vitellii libidi-

LIPS. Pichena suspicatur morte natum ex *inerti*. ERN.

1. *omnia alia militi*] hunc quoque locum liberare inusta nota possumus. ait enim hoc: Vitellium, quia pecuniam dare militi non poterat, impunitatem et licentiam omnis culpa dedisse, ut hac saltem blanditia eum retineret. nec aliter saae sit in paupere militia. LIPS.

liberti principum] non muto; et scio multos Romae, eosque praedivites, priorum principum libertos. videatur tamen et lectio et rapina proclivior, si libertos *patrum* substituas; aut de iis *principes* hic capias. LIPS. hoc verum. *conferre* non erat in B. ed pr vitiose *conferri*. ERN.

5. *abundantiae* M^a.

9. *exstructis in campo*] scriptor incertus apud Snidam in voce *Βιτέλλιος* hanc rem sic narrat: καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Νέρωνος ἐς κοιλὸν τινα καὶ ἀφανῆ τάφον κατακείμενον ἀπεσέμνυνε. LIPS.

fecisset] reposui pro *iecisset*. LIPS. vel *iecisset*, ut edd Puteolani Beroaldi habent. mox *facem* M^a, ut volnerat Muretus et vir doctus in ed Gryphii. ita tollitur

ambiguitas levis, ne *Augustales* ad *faces* ut adiectivum referatur. *facem* intellige, suam quisque, suae quisque arae. Harl. Arund. *subditae*. ERN. *subdere* ABM^a.

13. *Polycletos* vulgo.

14. *vetera odiorum nomina aequabat*] nempe ut insolentia, rapacitate, divitiis etiam, ita invidia et odio. ERN.

15. *aut*] B et.

16. de Caiana aqua, id est, ut (Lupanus et Vertranius) volunt, aquaeductu illo sumptuoso, nugae magnae. nec Ferretti quidem emendatio ad genium meum aut librorum, *Caianae aulae*. nobis suboluit mendum et eius caussa, e deductione copulae; quam reddimus legimusque, *sumptu saginae*. *saginae* vox apta, quoties de helluone Vitellio, et Tacito velut de industria usurpata. ut c. 71: *luxu et saginae* mancipatus emptusque. iterum 1 62: *medio die temulentus et sagina gravis*. nec aliter Cicero pro Flacco 7: *qui multitudinem illam non auctoritate sed sagina tenebat*. haec apta et bona. Palmerii tamen coniectura (in Spicil. ap. Grut. in lamp. t. 4) non minus

- nes. ipse abunde ratus si praesentibus frueretur, nec in longius consultans, novies milies sestertium paucissimis mensibus intervertisse creditur. magna et misera civitas, eodem anno Othonem Vitelliumque passa, inter Vinios Fabios Icelos
- 5 Asiaticos varia et pudenda sorte agebat, donec succedere Mucianus et Marcellus et magis alii homines quam alii mores.
- 96 Prima Vitellio tertiae legionis defectio nuntiatur, missis ab Aponio Saturnino epistolis, antequam is quoque Vespasiani partibus adgregaretur. sed neque Aponius cuncta,
- 10 ut trepidans re subita, perscripserat, et amici adulantes mollius interpretabantur: unius legionis eam seditionem, ceteris exercitibus constare fidem. in hunc modum etiam Vitellius apud milites disseruit, praetorianos nuper exactoratos insectatus, a quibus falsos rumores dispergi, nec ullum civilis
- 15 belli metum, asseverabat, suppresso Vespasiani nomine, et vagis per urbem militibus qui sermones populi coercerent. id
- 97 praecipuum alimentum famae erat. auxilia tamen e Germania Britanniaque et Hispaniis excivit, segniter et necessitatem dissimulans. perinde legati provinciaeque cunctabantur,
- 20 Hordeonius Flaccus suspectis iam Batavis anxius proprio bello,

recta, sumptu ganeaque. LIPS. hoc recepit primus Pichena. M^a et R *galane aquae*; quod voluit exprimere Spirensis in ed pr *galane aquae*. in G manus secunda fecit *baianae aquae*, inepte. ERN.

2. novies millies sestertium] Sidorius in Panegrico ad Maiorianum abire ab hac summa videtur, ubi vitia singulorum principum recensens de isto ait v. 325. *post quina Vitelli millia, famosi ventris donata barathro*. valde, inquam, abit, si de tota eius sagina et luxu accipis; quod non debes, sed magis de singularibus epulis, et quod tantum in paucis aliquot coenis. Xiphilinus quidem ex Dione, 65 4, *ὁλίγων ἡμερῶν διελευσῶν ἑκατὸν εἰς τὸ δειπνῶν μυριάδας ἀναλῶσαι* conscripsit, quae sunt latine *quadragies* ns; nobis *centum millia* Philippicorum. tale et Suetonius indicat c. 13, cum *singulos apparatus dominis sive convivoribus constituisse non minus quadringenis*

ns asserit, i. e. decies mille Philippicis: sed observa, *singulos*. Sidorius igitur in singulis illis millibus, dum *quina* ea numerat, intelligit *millena* ns, neutro, ut cum Grammaticis dicam, genere; atque ita iuste efficit *quinquagies* ns sive *centum vigintiquinque millia* Philippicum, prope ad Xiphilinum. quod si in eo, pro more et communi sermone, *quina millia* dumtaxat capias, i. e. *quina* ns, quantum sint? *centum vigintiquinque Philippaei*. ridiculum. LIPS. vide Pec. Vet. 3 6 et 4 6. GRON.

3. *crederetur* M^a, et

4. *Vitellium*, non *Vitelliumque*.

10. *mollius interpretabantur*] sic de coniectura edidit Rhenanns, idque omnes secuti sunt. firmatur a solo M^a, si Ryckio fides; in cuius ns erat *melius*, solita confusione, de qua supra vidimus. edd ante Rhenanum (et B) *nullius*. ERN. M^a *nullius*.

13. *exaucto rato insectatus* M^a.

Vettius Bolanus nunquam satis quæta Britannia, et uterque ambigui. neque ex Hispaniis properabatur, nullo tum ibi consulari: trium legionum legati, pares iure et prosperis Vitellii rebus certaturi ad obsequium, adversam eius fortunam ex æquo detrectabant. in Africa legio cohortesque delectæ a Clodio Macro, mox a Galba dimissæ, rursus iussu Vitellii militiam cepere. simul cetera iuventus dabat impigre nomina. quippe integrum illic ac favorabilem proconsulatum Vitellius, famosum invisumque Vespasianus egerat: proinde socii de imperio utriusque coniectabant. sed experimentum contra fuit.

98 ac primo Valerius Festus legatus studia provincialium cum fide iuvit; mox nutabat, palam epistolis edictisque Vitellium, occultis nuntiis Vespasianum fovens, et hæc illave defensurus, prout invaluissent. deprehensi cum litteris edictisque Vespasiani per Raetiam et Gallias militum et centurionum quidam, ad Vitellium missi necantur: plures fefellere, fide amicorum aut suomet astu occultati. ita Vitellii paratus noscebantur, Vespasiani consiliorum pleraque ignota, primum socordia Vitellii; deinde Pannonicæ Alpes præsidiis insessæ nuntios retinebant. mare quoque Etesiarum flatu in Orientem

7. *cepere*] sic e M^a rectissime restituit I Gronovius. consentit G. omnes antea edd *coepere* servant, nimis patienter, cum vel sine libris corrigendum esset. omnino sæpe hæc duo verba confunduntur; inprimisque in ed pr perpetua prope hæc confusio est. ERN.

8. *integrum illic*] de Vitellio eadem Suetonius in vita eius c. 5. at de Vespasiano mutat c. 4, et *Africam integerrime*, inquit, *nec sine magna dignatione administravit*. qui concilientur, non video. LIPS. possis forte sic, si integritatem dicas etiam fuisse in severitate, cum nihil ambitioni daret, summum ius in omnibus exigeret, acerbè coerceret improbos; quod et e verbis *magna dignatione* colligas. v. viros doctos ad Suet. Caes. 4. tales qui sunt, vulgo sunt invis. mox bene Rhenanus *perinde* fecit e *proinde*. ERN.

14. *invaluissent*] non male ii va-

luissent. temporum enim hominem describit, qui nunc in suspensio, inclinaturus erat ad partes valentioris. multi eiusmodi vulpiones præsertim per bella civica. talis rex Inliates, A. 12 13, qui *societatem Meherdatis palam induerat, in Goltarzem per occulta et magis fida inclinabat*. et depingit in uno Claudianus de bello Gild 250: *libravit geminas, eventu iudice, vires, ad rerum momenta cliens, seseque daturus victori*. LIPS.

17. *astu*] a Ferretto est, male antea *statu*. LIPS. immo sic et AM^a. ERN. M^a suo mestatu.

20. *mare quoque Etesiae*] intricata valde lectio in scriptis. V *mare quoque et Blaesi flabra* aquilonis, *harum flatu*. nec aliter F. at B *mare quoque et esi flabra* aquilonis *verum* [immo *aerum*] *flatur*. nos legimus *mare quoque etesi flabant aquilones. horum flatu*. Plinius 2 47: *post biduum idem aquilones*

- 99 navigantibus secundum, inde adversum erat. tandem irruptione hostium, atrocibus undique nuntiis exterritus Caecinam ac Valentem expedire ad bellum iubet. praemissus Caecina: Valentem e gravi corporis morbo tum primum assurgentem infirmitas tardabat. longe alia proficiscentis ex urbe Germanici exercitus species: non vigor corporibus, non ardor animis; lentum et rarum agmen, fluxa arma, segnes equi; impatiens solis pulveris tempestatum, quantumque hebes ad sustinendum laborem miles, tanto ad discordias promptior. accedebat huc Caecinae ambitio vetus, torpor recens nimia fortunae indulgentia soluti in luxum: seu perfidiam meditati infringere exercitus virtutem inter artes erat. credidere plerique Flavii Sabini consiliis concussam Caecinae mentem, ministro sermonum Rubrio Gallo: rata apud Vespasianum fore pacta transitionis. simul odiorum invidiaeque erga Fabium Valentem admonebatur, ut impar apud Vitellium gratiam viresque apud novum principem pararet.
- 100 Caecina complexu Vitellii multo cum honore digressus, partem equitum ad occupandam Cremonam praemisit. mox

constantius perflant per dies XL, quos Etesias vocant, et clarum certe est aquilones propitios optabilesque iis qui ex Italia Orientem adnavigant: qui ex eo Italiam, contra, Caesar B. C. 3 107: ipse enim necessario Etesius tenebatur, qui Alexandria navigantibus sunt adversissimi venti. LIPS. v. not. seq. ERN.

1. erat] sensum velle iter Freins-hemius putat. crederem, si reliqua vulgata constarent. sed nihil certius quam ὑποβολιμαία et expungenda in vulgatis esse τὸ αὐτὸ flabant h. in mss flabra aquilonis (quod Rhenano, Mercero, Acidalio, mihi denique, omnibus, opinor, alios ignorantibus in mentem venit) scribendum, mare quoque Etesiarum flatu. ita τὸ erat necessarium, τὸ iter locus nullus est. Gron. adde Obs. 4 2 p. 29 et 30. recepta in textum haec correctio a IF Gronovio; quae plane confirmatur scriptura M^a, mare quoque et esi flabra aquilonis arum flatu. nam cla-

rum est flabra aquilonis notam marginalem insertam esse a librariis, quod est in medio verbi etesiarum. fuit in fine versus etesi, in principio alterius arum, in margine flabra aquilonis. bene autem monet Ryckius flabra aquilonis esse e Lucretio 6 730, quamquam etiam sunt 5 741. de notis talibus insertis textui adde ad A. 16 2. ante Gronovium in editis erat mare quoque etesiae flabant. harum flatu, ut est etiam in G. flabant intelligebant, perflabant. ed pr consentit Vaticano. ERN.

2. ac M^a: vulgo et.

7. et fluxa] copulam delevi cum Ryckio et Gronovio, quae abest ab ABGM^a, edd pr, Puteolani, Beroaldi ceterisque veteribus ante Lipsium, quas vidi. mox edidi perfidiam meditato, ut placebat IGronovio. nam meditati est ex ingenio Rhenani. mss et edd veteres ante Rhenanum omnes meditatio. ERN.

vexilla quartae decimae et sextae decimae legionum, dein quinta et duodevicesima secutae; postremo agmine unaetvicesima Rapax et prima Italica incessere, cum vexillariis trium Britannicarum legionum et electis auxiliis. profecto Caecina scripsit Fabius Valens exercitui quem ipse ductaverat, ut in itinere opperiretur: sic sibi cum Caecina convenisse; qui praesens eoque validior immutatum id consilium finxit, ut ingruenti bello tota mole occurreretur. ita accelerare legiones Cremonam, pars Hostiliam petere iussae: ipse Ravennam devertit, praetexto classem adloquendi. mox Patavii secretum componendae proditiōis quaesitum. namque Lucilius Bassus

14. *vexillarii quartadecimae et sextadecimae*] libri scripti *vexilla XIV et XIII legionum*. sed verius est XV aut, quod Mercero placet, *quartae*: nam de Britannicis mox sequitur, inter quas haec XIV fuit. ceterum semel sciendum est duplicia vexilla videri illo aevo fuisse. prius e veteranis, qui stipendiis peractis, i. e. vigesimo militiae anno absoluto, sub vexillis habebantur, donec praemium et emerita acciperent; de quibus A. 1 26 et alibi dixi. alterum ex electione, in necessitate aliqua aut bello, cum ipsae legiones et aquilae in castris aut provinciis relinquebantur, certa manu decrepta, qui sub vexillo mittebantur. hi tales vexillarii et e tali legione dicuntur; ac nimisquam crebrum est in his libris. testimoniis haec firmare liceret: alias aut ab alio fiet. nunc satis iudicasse. Lips. falso, ut docebimus. sed M^a *vexilla in quatuordecim* [quattuordecum] *XIII legionum*. sicque et ed pr. unde IGronovius corrigit *vexilla tertiae, quartae decimae et s. legionum*. tertiam latuisse in praepositione in et terminatione in *vexillarii*. sed ita tamen non eximitur scrupulus de quartadecima, quae fuit Othoniana. G pro XVI habet XVIII. ERN.

2. *duodevicesima*] BV et ipsa res poscunt *duodevicesima*. Lips. sic e M^a rescripsit Pichena. ed pr (et A) *duodecima et vicesima*. ERN.

3. *trium*] sic recte correxit Rhenanus pro *hystriis*. ed pr *Istrium*. patet is temere repetitum. ERN. B *vexilliano hystrium*. ERN.

5. *ductaverat*] vide de hac forma loquendi Cortium ad Sall. Ing. 70. ERN.

9. *cremona* M^a.

10. *devertit*] ita in BM^a legitur; quod verum est, non *divertit*, ut putabat Rhenanus. recepere Ryckius et IGronovius. ERN.

praetexto] sic BM^a, unde edidit iam Rhenanus. priores *praetextu*, ut est in AG. mox *proditiōis* omnes scripti et editi. ERN. B *pretesto* et ad s. c. *proditiōis*.

patui M^a.

11. *Lucilius Bassus*] frustra sollicitant libri. nam V est *Blaesus*, F *Blexus* (B *Lucius Blesus*, Mª *Lucilius blaessus*.) at Bassi cognomen firmat omnino priscum monumentum, quod Aquileiae, cuius exemplar a Fulvio Ursino mihi traditum subieci. imp. Caesar *Vespasianus Aug. pont. max. tr. pot. II, imp. VI, p. p. cos. III, des. IV, veteranis qui militaverunt in classe Ravennate sub Sex. Lucilio Basso, qui sena et vicena stipendia aut plura meruerunt et sunt deducti in Pannoniam, quorum nomina subscripta sunt, ipsis liberis posterisque eorum civitatem dedit et conubium cum uxoribus, quas tunc habuissent, cum est civitas is data, aut si qui caelibes essent, cum iis quas postea*

post praefecturam alae Ravennati simul ac Misenensi classi-
bus a Vitellio praepositus, quod non statim praefecturam
praetorii adeptus foret, iniquam iracundiam flagitiosa perfidia
ulciscitur. nec sciri potest traxeritne Caecinam, an (quod
5 evenit inter malos, ut et similes sint) eadem illos pravitas
101 impulerit. scriptores temporum, qui potente rerum Flavia
domo monumenta belli huiusce composuerunt, curam pacis et
amorem rei publicae, corruptas in adulationem causas, tradi-
dere. nobis, super insitam levitatem et prodito Galba vilem
10 mox fidem, aemulatione etiam invidiaque, ne ab aliis apud
Vitellium anteiretur, pervertisse ipsum videtur. Caecina le-
giones assecutus, centurionum militumque animos obstinatos
pro Vitellio variis artibus subruebat. Basso eadem molienti
minor difficultas erat, lubrica ad mutandam fidem classe ob
15 memoriam recentis pro Othone militiae.

*duxissent, dumtaxat singuli singu-
las. non. April. Caesare Aug. f.
Domitiano Cn. Pedio Casto cos.
Ilatori Veneti. f. centurioni Amae-
zeio descriptum et recognitum ex
tabula aenea, quae fixa est Romae
in Capitolio ad aram gentis Iuliae
de foras, podio sinisteriore, tab. t.
pag. II, loc. XLIV. LIPS. extat apud
Gruter. p. 573. ERN.*

8. *corruptas* M^a et ed pr; quod
etiam Rhenanus edidit e B lectione
corruptos. ceteri *corrupti*. illud haud
dubie exquisitius est. mox *aemu-
latione etiam* GM^a et edd omnes
ante Rhenanum, qui nescio an con-
sulto omiserit *etiam*. Pichena re-
stituit. ERN. deest B.

11. *anteiretur*] sic rescripsimus ex
ed pr pro vulgato *anteirentur*: con-
sentit manus secunda in G. et de-
inde *videtur pro videntur*, ubi ope-
rae dedere *videretur*, conformatu-
rae verbum hoc priori. nempe de
solo Caecina esse sermonem patet
clare e verbis *prodito Galba*, quae
soli Caecinae conveniunt. v. H. 1
53. tum e sequentibus, *aemulatio-
ne et invidia ne* etc, quod respicit
dicta c. superiori in fine et alibi.
ERN. B *anteirent*.

ipsum Vitellium] vox Vitellii
inepte repetita et inculcata, ut so-
let, ab interprete. scribo, ea eiecta,
pervertisse ipsum videntur. LIPS.
ed pr *praevenisse*, solenni confu-
sione. v. Drak. ad Liv. 24 5. ERN.

LIBER TERTIUS.

B R E V I A R I U M.

Vespasiani copiae in Italiam veniunt, duce et instinctore Antonio Primo. sparsim quaedam gesta, et leves pugnae. classis Ravennas ad Vespasianum deficit, et proditorem animum Caecina aperit. sed hic parum prospere, quia a milite vinctus captusque. praelium inde ad Bedriacum, quo victi Vitelliani. iterum superventu novarum legionum praelium, idque noctu. sed et tunc pulsati Vitelliani. castra ad Cremonam oppugnantur et tandem expugnantur. ubi magna strages; paullo post in ipsa urbe omne genus cladum. Vitellius interea in luxu, nec sine saevitia. PSabinum vinciri iubet, Iunium Blaesum interfici. Fabius Valens contra Antonium venit, sed pugna illa magna cognita cum paucis aufugit, et in mari oppressus est. Britannia turbata, item Germania et Dacia. Vespasiani duces Romam petunt. Vitellius insideri Apenninum iubet. sed belli mox pertaesus paciscitur cum Sabino Vespasiani fratre. quod pactum Germanici milites rupere. Sabinum in Capitolium compulerunt, obsederunt, expugnarunt, incenderunt. quaedam a LVitellio fratre principis in Campania gesta. tandem Vespasiani omnes copiae Romam venire, per vim et varia praelia ingressae sunt, omniaque libidine et caede foedarunt. mors ipsius Vitellii.

Gesta uno eodemque anno. LIPS.

Melior fatio fideque partium Flavianarum duces consilia belli tractabant. Petovionem in hiberna tertiae decimae legionis convenerant. illic agitavere placeretne obstrui Pannoniae Alpes, donec a tergo vires universae consurgerent, an ire com-

3. obstrui P. Alpes] dubitationem e 2 98 movet Pichena, ubi praetidiis insessae dicuntur retinuisse nuncios, et quidem a Flavianis; putatque hactenus tantum insessas fuisse, ne nuncii transire possent, non ut impetum facienti exercitui clausae essent. recte. ERN.

4. consurgerent] intellige ad bellum, quod addit Liv. 33 19. Virg.

Aen. 10 90: consurgere in arma Europamque Asiamque. simpliciter etiam Florus 2 12 3: multo vehementius sub hoc Macedones quam sub patre consurgunt. inesse videtur vis exquisitior, ut in insurgere, velut apud Virgilium 11 697 altior insurgens, et nisum vehementiorem indicare ferientis. quod tamen non est in altero Flori loco, huic per-

minus et certare pro Italia constantius foret. quibus opperiri auxilia et trahere bellum videbatur, Germanicarum legionum vim famamque extollebant, et advenisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robor: ipsis nec numerum parem pulsarum nuper legionum; et quanquam atrociter loquerentur, minorem esse apud victos animum. sed insessis interim Alpi-
bus venturum cum copiis Orientis Mucianum. superesse Vespasiano mare, classes, studia provinciarum, per quas velut alterius belli molem cieret. ita salubri mora novas vires affore et praesentibus nihil perituum. ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) festinationem ipsis utilem, Vitellio exitiosam disse-
ruit. plus socordiae quam fiduciae accessisse victoribus. neque enim in procinctu et castris habitos: per omnia Italiae municipia desides, tantum hospitibus
metuendos, quanto ferocius ante se egerint, tanto cupidius insolitas voluptates hausisse. circo quoque ac theatris et amoenitate urbis emollitos, aut valetudinibus fessos. sed addito spatio rediturum et his robur meditatione belli. nec procul Germaniam, unde vires; Britanniam freto dirimi; iuxta
Gallias Hispaniasque; utrinque viros, equos, tributa; ipsamque Italiam et opes urbis; ac si inferre arma ultro velint, duas classes vacuumque Illyricum mare. quid tum claustra montium profutura? quid tractum in aestatem aliam bellum? unde interim pecuniam et commeatus? quin potius eo ipso
uterentur, quod Pannonicae legiones deceptae magis quam victae resurgere in ultionem properent, Moesici exercitus integras vires attulerint. si numerus militum potius quam legionum putetur, plus hinc roboris, nihil libidinum; et profuisse disciplinae ipsum pudorem. equites vero ne tum quidem victos, sed quanquam rebus adversis disiectam Vitellii

simili, ibidem 17 3: *Hispaniae nunquam animus fuit adversus nos universae consurgere, nunquam conferre vires suas libuit.* ERN.

11. *concitator*] A, margo G, ed pr *concionator*; quod non displicet Ryckio. *concitator* verum est et Livio frequens. etiam *concitor belli* Livius et Tacitus dixere. *concionator belli* an latinitate antiqua dici

possit, dubito. mox pro *ferocius* G *fortius*. item Lallemandus delet se. quod placet. ERN.

22. *Illyricum mare*] M^a et G a manu prima *Illyrici*, ut supra 3 4 *campus Martis*, H. 2 55 *lacus Curtii*. ERN.

27. *si numerus militum*] nam plures legiones habebat Vitellius, sed non ita plenas ut Flaviani. ERN.

aciem. "duae tunc Pannonicae ac Moesicae alae perrupere hostem: nunc sedecim alarum coniuncta signa pulsu sonituque et nube ipsa operient ac superfundent oblitos praeliorum equites equosque. nisi quis retinet, idem suasor auctorque consilii ero. vos, quibus fortuna in integro est, legiones continete: mihi expeditae cohortes sufficient. iam reseratam Italiam, impulsas Vitellii res audietis. invabit sequi et vestigiis vincentis insistere." haec ac talia flagrans oculis, truci voce, quo latius audiretur (etenim se centuriones et quidam militum consilio miscuerant), ita effudit ut cautos quoque ac providos permoveret, volgus et ceteri unum virum ducemque, sprete aliorum segnitia, laudibus ferrent. hanc sui famam ea statim concione commoverat, qua recitatis Vespasiani epistolis non ut plerique incerta disseruit, huc illuc tracturus interpretatione, prout conduxisset: aperte descendisse in causam videbatur, eoque gratior militibus erat, culpa vel glo-

1. *Pannonicae ac Moesicae alae*] Schelius ad Hyg. p. 298 intelligit alas legionis Pannonicae et Moesicae; quod non necessarium puto. nec illud certum, eas e civibus Rom. lectas fuisse. v. ad A. 4 73. ERN.

4. *idem suasor auctorque consilii ero* i. e. quae iam suasi, facere aggrediar. ERN.

5. *quibus fortuna in integro est* i. e., ut post c. 4 dicit, qui spem sibi inter adversa reliquerunt. ERN.

6. *reserata militia*] non sperno: aptius tamen fortasse, certe clarius, *reserata Italia*. atque id Taciti si-ve Antonii concionantis mentem propius tangit. LIPS. Pichena *reseratam Italiam*, quia in Ma *reserata militiam* pro *reseratam* (v. H. 2 89) quod est in ed pr. id recepit IFGronovius. at IGronovius vult *reseratam ibi viam*; quod vereor ut multis placeat. Pichena verum vidit. *reserare Italiam* etiam Cicero dixit Phil. 7 1. ERN. B *reserata militia*, R *reseratam militiam*, A *iam fractam militiam*.

8. *ac*] atque B.

15. *interpretationem*] Acidalius

malebat *interpretatione*, verissime. dicta huc illuc trahuntur, non interpretatio. Cicero Acad. 4 36: *haec disputationibus huc et illuc trahuntur*. et ut idem in Bruto 41 dixit *rem obscuram interpretando explanare*, sic alibi *interpretando huc illuc trahere*. ERN.

aperte] suspicari licet sed abso-
rptum esse syllaba finali praece-
dentis verbi, ut aliis locis obser-
vatum est: sed etiam alibi exem-
pla eius omissi consulto post *non*
modo et similia. itaque sine libris
nil moveam. ERN.

16. *eoque gratior*] sic edd omnes
et scripti praeter AM^a et ed pr,
in quibus *gravior*. si additum esset
auctor, ut c. 43, probarem. simpli-
citer *graviore* alicui dici, intel-
lecto *auctoris* verbo, non credo;
sed *gratior* verum puto, quod et
alibi in tali contextu scriptores de
ducibus dicunt. *gravior* scripsit, qui
id melius sequentibus, *proxima Cor-
nelii Fusci auctoritas*, convenire pu-
tabat, quasi non et grati gratiosi-
que valeant. *gratior* et *gravior* in
libris scriptis confundi, notius est
quam ut aliis exemplis docere at-
tineat. ERN.

4 riae socius. proxima Cornelii Fusci procuratoris auctoritas. is quoque inclementer in Vitellium invehi solitus nihil spei sibi inter adversa reliquerat. Titus Ampius Flavianus, natura ac senecta cunctator, suspiciones militum irritabat, tanquam 5 affinitatis cum Vitellio meminisset; idemque quod coeptante legionum motu profugus dein sponte remeaverat, perfidiae locum quaesisse credebatur. nam Flavianum omissa Pannonia ingressum Italiam, et discrimini exemptum, rerum novarum cupido legati nomen resumere et misceri civilibus armis 10 impulerat, suadente Cornelio Fusco, non quia industria Flaviani egebat, sed ut consulare nomen surgentibus cum maxime 5 partibus honesta specie praetenderetur. ceterum ut transmittere in Italiam impune et usui foret, scriptum Aponio Saturnino, cum exercitu Moesico celeraret. ac ne inermes 15 provinciae barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Iazugum, penes quos civitatis regimen, in commili-

3. *T. Ampius*] verum hoc nomen erui e libris, qui aut *tam pius* aut *tum pius* praeferunt, cohaesu scilicet notae. *Ampia* gens inter Romanos nota. vulgo *Appium* hic legas, falso, quia non uni duplex praenomen esse potuit. *Lips.* sic et *Ma [tampius]* non modo hic, sed et libro superiori c. 86. ms. *Arundelianus* *cunctator.* v. *Burm.* *Suet. Caes.* 60. *ERN.*

5. *idemque*] *BM^a* et ed. *pr idque.* defendit *IGronovius.* mihi non persuadetur rem dici posse *perfidiae locum quaesisse.* hominum hoc est, non rerum. mox pro *resumere* *G* *reassumere,* quod librarius e sui seculi more scripsit. *ERN.*

11. *cum maxime*] sic *AMR,* edd. *pr,* *Ryckii,* *IGronovii.* ceteri scripti et editi *tum maxime,* ut saepe alibi in nostro. mox *honesta specie* sane redundant et salvo sensu abesse possent; neque tamen a *Tacito* esse negem. *ERN.*

12. *ut transmitteret*] clausula corrupta, manca, nec scio an loco posita. *Fut transmitteretur in Italiam impunem eo visui foret scriptum Aponio, Satium revirescere crederetur.* nec aliter *V,* nisi quod *usui;*

et supra *Satium* adnotat *Sotium.* ficulum auxilium, certe mihi, qui sine libris non enato ex hac lacuna. *Lips.* vere *Lipsius* coniecit transpositionem factam, eaque fuit, ut alii, *Pichena* in primis, observavere, integrae paginae. pagina desinebat in *Satur,* proxima incipiebat a *nino cum,* unde factum *innocuum* in quibusdam libris. sed interposita et prior descripta est altera, quae incipiebat *revirescere* c. 7, desinebat in *ut inimici* c. 9. verum ordinem restituit *Pichena.* ceterum quia ea transpositio est in omnibus mss, patet eos omnes ex uno libro fluxisse, quod etiam coniciebat *IGronovius* *Obs.* 4 2 p. 30. *ERN.*

14. *celeraret*] *celebraret B.* *inermes provinciae*] deductis sc. legionibus versus Italiam; unde periculum ne barbari eam occasionem putarent infestandi provincias vicinas, *ERN.*

16. *iazugum* *M^a:* vulgo *Iazygum.* *penes quos civitatis regimen*] haec verba insititia suspicatur *Gruterus.* saltem commode abesse poterant, redolentque glossatorem. mox bene a *Pichena* inter punctum post *asciti.* sic iam ed. *pr.* *ERN.*

tium adsciti. plebem quoque et vim equitum, qua sola valent, offerebant: remissum id munus, ne inter discordias externa molirentur, aut maiore ex diverso mercede ius fasque exuerent. trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Suevorum, quis vetus obsequium erga Romanos, et gens fidei commissae patientior. posita in latus auxilia, infesta Raetia, cui Porcius Septiminus procurator erat, incorruptae erga Vitellium fidei. igitur Sextilius Felix cum ala Auriana et octo

1. plebem] Boxhornius *peditem*. H. 1 79: *namque mirum dictu — acies obstiterit.* sed *plebem* ferri potest, quia opponitur *principibus*. *pedites* sumebantur e plebe, nobiles equis merebant; unde *pedites* pro plebe ap. Horat. A. P. 113. ERN.

2. remissum bene Rhenanus (e B) dedit, ut est iam in ed pr. reliquae ante Rhenanum cum GR *omissum*. ERN.

ne inter discordias] sensus: ne adsuferent rerum externarum curam agere, *πολυπραγμονεῖν* in rebus ad suam civitatem nil pertinentibus, seque immiscere rebus Romanis et partibus alternis accedere, ubi discordiae et bella civilia nascerentur. haec ratio ad universam rem pertinet, oppido prudens illa, et magna cum imperii Romani calamitate posteris temporibus aut non intellecta aut neglecta, sequitur alia, ad causam praesentem proprie pertinens: *ne, maiore ex diverso mercede, ius fasque exuerent.* h. e. si vel maxime utile videri possit Sarmatas in partes vocari, tamen eam rem periculosam esse. nam verendum ne barbari desererent se, fide fracta, si a contraria i. e. Vitelliana parte maior praemii spes ostenderetur. solere enim barbaros venalem fidem habere, ut experientia posteris temporis docuit. aut, quod Pichena (e Ma) edidit, est et in (B et) ed pr, quae et habet *everterent* pro *exuerent*. ERN. pro aut vulgo ac.

4. parte Ma, et Sueborum.

6. commissae] mei codices *commissior*. an *fide* cognitior? an impar medicina nostra huic vulnere?

Palmerius legit *fidei commissior*: *patientia ora, opposita in latus auxilia*. nescio an favente Aesculapio. LIPS. *commissior patientior posita* etiam Ma et ed pr. unde Pichena coniciebat *f. commissae patiens. opposita*, ut *terminatio* or nata sit *ex op?* *commissior* autem IGronovius non male putat factum e *commissique*. nam *fidem commissam* latine dici posse vix credo. ceterum vulgatum est etiam in G. ERN.

Videtur scribendum: *opposita in latus auxilia infestae Rhaetiae*. ut infra: *LVitellium fratrem cum VI cohortibus et D equitibus ingruenti per Campaniam bello opposuit*. GRON. haec bene dicerentur, si modo *tò opposita* certum esset. nunc GMa et edd omnes ante Rhenanum *posita*, qui utrum e codice an ex ingenio dederit *opposita*, nescio. silentium eius facit ut suspicer esse ab operis, cum ne copulas quidem ac et atque tacitus permutet. atque hinc in omnes post editos venit. itaque melius duxi *posita* restituere. sensus est. in latere collocata sunt auxilia, quod infesta erat Rhaetia, propter procuratorem Vitellianum. quamquam etiam non absurda interpretatio G, Puteolani Beroaldi *auxilia. infesta Rhaetia*, sed illa melior. mox cum Ryckio et IGronovio edidi *Septiminus*, quod et G et ed pr habent. Rhenanus induxit *Septimius* (e B *Septimius*). *Septimini* in inscriptionibus occurrunt. ERN. *posita* etiam B. *Raetia* cui Porcius Ma: vulgo *Rhaetia* cui Portius.

8. ala Tauriana] itane? atqui ala Tauriana sive Taurina adiuncta

cohortibus ac Noricorum iuventute ad occupandam ripam Aeni fluminis, quod Raetos Noricosque interfluit, missus. nec his aut illis praelium tentantibus, fortuna partium alibi transacta.

- 6 Antonio vexillarios e cohortibus et partem equitum ad invadendam Italiam rapienti comes fuit Arrius Varus, strenuus bello; quam gloriam et dux Corbulo et prosperae in Armenia res addiderant. idem secretis apud Neronem sermonibus ferebatur Corbulonis virtutes criminatus; unde infami
10 gratia primum pilum adepto laeta ad praesens male parata mox in perniciem vertere. sed Primus ac Varus occupata

legioni Italicae in Vitellii partibus erat. nec de transfugio aut discessu eius usquam didicimus. ut iusta causa sit cur V et M^a lectionem recipiam, *ala Auriana*. nomina enim fere equitum alis praefectis, Taurianae, Frontonianae, Valeriae, Silanae, Aurianae. et haec ipsa Auriana perseveravit ad labens imperium, legasque in notitia imperii sub dispositione ducis Armeniae: *ala Auriana, Dascusae*. Lips. consentit ABG, ed pr. Puteolani Beroldi Alciati. *Tauriana* primus edidit Rhenanus, sive potius Frobenius et eius operae. at contra bene mox Rhenanus edidit *Aeni* pro *Rheni*, quod est in omnibus mss et edd ante Rhenanum. male nunc illis aut his. Ern. M^a. *missum*. nec is.

6. *strenuus bello, quam gloriam*] locus, quem foedatum arbitror non vane. nam scripti mei *strenuus bello magis quam gloria*, et dux Corbulo. divinabam olim *strenuus bello, quam gloria: ei dux Corbulo et prosperae in Armenia res*, omissa voce *addiderant*, quam additam censebam a glossographo sententiae fulciendae. genus quidem hoc loquendi per Tacito crebrum. A. 4 61: *Agrippa claris maioribus quam vetustis*. A. 1 58: *pacem quam bellum probabam*; et saepius. Plautus ipse non refugit, Rudente 4 4 70: *eo tacent, quia tacita bona est mulier semper quam loquens*. iterum Menaechmis 5 1 26: *quin vidua vivam quam tuos mores perferam*. nec quidquam

in his mutandum. intelligitur enim magis, potius, uti Graecis crebro το μᾶλλον. iterum Plautus Rud. 3 3 22: *certum est moriri quam hunc pati lenonem in me grassari*. Livius 7 8: *multiplex quoniam pro numero damnum est*. Laberius: *consistes aegre, et quam descendas, decides*. Curtius 7 7: *nec me ars mea quam benivolentia perturbat*. noto pluribus, ut illustrem genus dicendi, quod obscurum visum multis et in Tacito durum. at de loco hoc ipso nunc quidem haereo. parum aptae sententiae videtur *strenuus gloria*; nec antithesis clara. Rodolphus adnotarat in suo codice *strenuus bello magis quam bonus*. certe valde mihi placeat legi *strenuus bello quam bonus*. *gloriam ei dux Corbulo* etc. et vereor uti Rodolphus in libro aliquo reperrerit, non ausus sequi. Lips. edidi et dux e GM^a, edd veteribus omnibus, cui et Lipsiani mss (et B) consentiunt. ed pr consentit in h. l. mss Lipsii. Ern.

8. *rumoribus* B.

10. *parata* BM^a.

11. *Varius* BM^a.

occupantes Aquileiae proxima quaeque] B codex et Romana ed *occupata Aquileia in proxima quaeque*. hand displicet. possit et legi *in proximo quoque*. Lips. verum omnino *occupata Aquileia in proxima*. ea urbe in potestatem redacta, vicini portas eis aperuere. hoc est accipiuntur in proxima. sic Vir-

Aquileia in proxima quaeque et Opitergii et Altini laetis animis accipiuntur. relictum Altini praesidium adversus classem Ravennatem, nondum defectione eius audita. inde Patavium et Ateste partibus adiungere. illic cognitum tris Vitellianas cohortes et alam, cui Sebonianae nomen, ad Forum Alieni ponte iuncto consedissee. placuit occasio invadendi incuriosos: nam id quoque nuntiabatur. luce prima inermos plerosque oppressere. praedictum ut paucis interfectis ceteros pavore ad mutandam fidem cogerent. et fuere qui se statim dederent. plures abrupto ponte instanti hosti viam abstulerunt. 7 volgata victoria post principia belli secundum Flavianos, duae legiones, septima Galbiana, tertia decima Gemina, cum Vedio Aquila legato Patavium alacres veniunt. ibi pauci dies ad requiem sumpti, et Minucius Iustus praefectus castrorum 15 legionis septimae, quia adductius quam civili bello imperita-

gilius Aen. 4 214: et dominum Aenean in regna recepit. GRON. recepit Ryckius, quem cum IGronovio imitati sumus. quod Lipsius et Ryckius dicunt in B et ed Romana (ita primam vocat) esse in proxima, falsum est. in ab utroque abest, ut a M^a. id absorpsit terminatio praecedentis verbi. G vulgatum habet. ERN. quoque B.

1. opitergi M^a. idem

2. alpini praesidium adversus classis ravennatis. et

4. aceste.

5. Scribonianae] aliquot libri Sebonianae. LIPS. sic et M^a et primis syllabis ed pr. in G cri est a secunda manu. quid ante fuerit, assequi oculis non licuit. sed spatium inter s et b maius est quam ut una tantum litera ibi fuerit. IGronovius coniciebat Senonianae i. e. e Senonibus lectae: post Allieni edidit Ryckius ex A, quae scriptura et in antiquis monumentis occurrit. conliciunt esse Ferraram. ERN.

7. inermos] sic Pichena ex L^a. vulgo inermes. ea forma et alibi apud nostrum. ERN.

11. post principia belli] abest particula post a B; eoque Rhenanus principio belli rescribit, me favente. LIPS. post abest etiam a M^a (sed

ut vestigia illius in scriptura verbi principia appareant) G, in quo tamen adscriptis manus secunda. at est in A, ed pr, sqq. sed IGronovius e M^a eruit per principia. id sane valde aridet et intelligi potest. vulgatum sensum commodum non habet; nec ullo modo incorruptum credere possum. credo in margine notatum fuisse principia belli secundum Flavianos, aut saltem principia belli; qualia multa esse solent in mss. v. ad A. 16 2, et mox c. 8 extr, c. 20 med. nam illa verba post pr. b. s. F. commodè abesse posse, immo supervacua esse, nemo negaverit. et forte, qui adscripsit, in animo habuit locum Livii 21 29, ubi, post primam pugnam equestrem inter Poenos et Romanos, Livius subiicit: hoc principium simulque omen belli etc. ibidemque c. 9, in principio orationis Hannonis, in ms Vossiano in textum venerunt verba oratio Hannonis. ubi v. IFronovium. apud Cic. pro Roscio A. 11 in margine fuit supplicium paricidarum. id in textum venit. ERN.

12. duae] datae BM^a.

13. video M^a et

14. municius.

15. sperno illud audacius; nec protervo militi umquam ea in duce

bat, subtractus militum irae ad Vespasianum missus est. considerata diu res interpretatione gloriae in maius accipitur, postquam Galbae imagines discordia temporum subversas in omnibus municipiis recoli iussit Antonius, decorum pro causa
 5 ratus, si placere Galbae principatus et partes revirescere
 8 crederentur. quaesitum inde quae sedes bello legeretur. Verona potior visa, patentibus circum campis ad pugnam equestrem, qua praevalebant: simul coloniam copiis validam auferre Vitellio in rem famamque videbatur. possessa ipso
 10 transitu Vicetia; quod per se parum (etenim modicae muni-

displicuerit, sed rigor potius et severitas. itaque bene *V adductius*; cui verbo ea vis. Tacitus A. 14 4: pluribus sermonibus, modo familiaritate iuvenili Nero, et rursus *adductius*, quasi seria consociaret. idem 12 7: *adductum quasi et virile servitium*. ita enim ibi malo cum codice B quam *addictum*. Suetonius c. 68 sensu simili Tiberium incessisse scripsit *vultu adducto*, plerumque *tacitum*, i. e. gravi, serio et severo. ita Seneca, de Benef. 1 1, *frontem adducere in tristitia* usurpat; et Capitolinus de Aelio Vero c. 10 scribit *fuisse fronte in supercilia adducta venerabilem*. caussa aperta huic significationi, a gestu. qui enim alacres comes, fronte etiam fere sunt exposita et diffusa; qui tristes severi, eadem contracta et adducta. non alia mente Propertius subductum vultum pro gravi dixit 2 8 13: *nunc volo subducto gravior procedere vultu*. Lips. consentit Ma, unde recepit Pichenus. ceteri scripti et editi *audacius*, dein *quam civili bello*, pro *quam pro civili bello* aut *quam in civili bello* solet. ERN.

1. hic si nihil aliud vitii est, certe copula et post irae excidit. ERN.

2. gloriae in] gloriaeque BM^a.

5. si placeret Galbae principatus] male diducta sententia et scripta. puto: si placere Galbae principatum et partes praesumpsissent. putavit, inquit, Antonius e re futurum, si homines animo praesumerent Galbae principatum et opti-

matum partes Vespasiano placere. Lips. placere Galbae principatus — crederentur Ma, recte. placere et principatus etiam G, edd Puteolani Beroaldi Alciati. ceterum placeret usque ad Pichenam. crederet omnes. mox reviviscere G; quod etiam A. 4 12 pro revirescere irrepererat in edd. ERN. B si placeret G. pr. et p. revirescere credebatur.

6. quaesitum inde quae] varie olim peccatum in libris: saepe etiam in transposito foliorum aut traiectu. quod hic factum mihi liquet, quomodo autem id alii critici non advertere ante me? mirum. nam historiam saltem lege non ignave: videbis, imo tanges, en, hic deliberatur de sede belli in Italia, et Verona eligitur. atqui nondum in Italiam copiae ullae transmissae. pagina demum sequenti narratur Antonio rapienti partem equitum ad invadendam Italiam Arrius Varus comes fuisse, et Aquileiam et proxima quaeque occupasse. Veronamne igitur venire potuerunt, a tergo his relictis? sed et tota narratio in-composita, dissona. cui verum veteremque ordinem dare haud nostrum: in meliorem tamen paullo aptioremque sic redigi censeam, ut dedi in excursu A. Lips. omnia nunc in ordinem per Pichenam redacta. ERN.

10. Vicentia B. Vicetiam appellant Plinii meliores libri 3 10 (23) et Strabo 5 p. 214 *Ὀβιζέτιαν*. etiam lapis (apud Grut. p. 198) inter Atestinos et Veicetinos fines ter-

ciplo vires) magni momenti locum obtinuit reputantibus illic
 Caecinam genitum et patriam hostium duci ereptam. in Ve-
 ronensibus pretium fuit: exemplo opibusque partes iuvare. et
 interiectus exercitus per Rætiā Iuliasque Alpes; ac ne per-
 5 vium illa Germanicis exercitibus foret, obsepserat. quæ ignara
 Vespasiano aut vetita: quippe Aquileiæ sisti bellum exspe-
 ctarique Mucianum iubebat, adiciebatque imperio consilium,
 quando Aegyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissima-
 rum provinciarum obtinerentur, posse Vitellii exercitum ege-
 10 state stipendii frumentique ad deditionem subigi. eadem Mu-
 cianus crebris epistolis monebat, incruentam et sine luctu
 victoriam et alia huiusmodi praetextendo, sed gloriæ avidus
 atque omne belli decus sibi retinens. ceterum ex distantibus
 9 terrarum spatiis consilia post res afferebantur. igitur repen-
 15 tino incursu Antonius stationes hostium irrupit, tentatisque
 levi praelio animis ex aequo discessum. mox Caecina inter
 Hostiliam, vicum Veronensium, et paludes Tartari fluminis
 castra permuniit, tutus loco, cum terga flumine, latera ob-
 iectu paludis tegerentur. quodsi affuisset fides, aut opprimi
 20 universis Vitellianorum viribus duæ legiones, nondum con-
 iuncto Moesico exercitu, potuere, aut retro actæ deserta
 Italia turpem fugam conscivissent. sed Caecina per varias
 moras prima hostibus prodidit tempora belli, dum quos ar-
 mis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per
 25 nuntios pacta perfidiæ firmaret. interim Aponius Saturninus

minosque posuit. LIPS. bene. sic
 M^a, unde edidit Pichena. edd ante
 Rhenaum Vincentia. ERN.

4. *interceptus*] V et F *interiectus*
exercitus Rætiā Iuliasque. ego ne
 hæc quidem integra puto aut satis
 composita. legam tamen: *interiectus*
exercitus Ræticæ Iuliasque Alpes,
ne — foret, obsepserat. LIPS. *in-*
teriectus etiam M^a et ed pr. ceteri
interceptus: item *per Rætiā*. at
 M^a et ed pr *pretiā*; in quo cla-
 rum est latere *per Rætiā*, quod
 bene restituit IGronovius, cum Pi-
 chena *per* delevisset, referens ad
obsepserat. idem contra libros *ac*
delevit. ERN.

14. *post res*] in B erat *post tres*
menses. quod clarum rursus est e
 margine venisse in textum, in quo
 aliquis scripserat tempus post quod
 nuncii fere ex oriente in illas re-
 giones venire possent. v. ad A. 16
 2, et supra c. 7. ERN. *partes ad-*
ferebantur M^a.

15. *irrupit* M^a: vulgo *inrumpit*.
 idem

17. *hostiam*.

18. in O excidit *castra*. ERN.

23. *prodidit*] Lipsius *vendidit* ma-
 lebat. vulgatum verum. commisit
 Caecina ut prima tempora belli præ-
 terirent, nulla re tentata, quod ho-
 stibus utile fuit. ERN.

cum legione septima Claudiana advenit. legioni tribunus Vipstanus Messalla praeerat, claris maioribus, egregius ipse, et qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones⁵ erant) misit epistolas Caecina, temeritatem victa arma tractantium incusans. simul virtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellii modica et vulgari mentione, nulla in Vespasianum contumelia: nihil prorsus quod aut corrumpere hostem aut terreret. Flavianarum partium duces, ommissa¹⁰ prioris fortunae defensione, pro Vespasiano magnifice, pro causa fidenter, de exercitu securi, in Vitellium ut inimici praesumpserunt, facta tribunis centurionibusque retinendi quae Vitellius indulgisset spe. atque ipsum Caecinam non obscure ad transitionem hortabantur. recitatae pro concione epistolae¹⁵ addidere fiduciam, quod submisit Caecina, velut offendere Vespasianum timens, ipsorum duces contemptim, tanquam insultantes Vitellio, scripsissent.

¹⁰ Adventu deinde duarum legionum, e quibus tertiam Dillius Aponianus, octavam Numisius Lupus ducebant, ostentare vires et militari vallo Veronam circumdare placuit. forte²⁰ Galbiana legionem in adversa fronte valli opus cesserat, et visi procul sociorum equites vanam formidinem ut hostes fe-

2. *Vipsanius Messalla*] est iste ipse cui partes sermonis praecipuae tribuantur in libello de causis corruptae eloquentiae. amicum Tacito fuisse ex elogiis his satis constat. Lirs. immo *Vipstanus* legendum, ut voluit Rupertus (ep. 48) et iam edidit hic, ut alibi, Ryckius et Gronovius. et sic fuit in G a prima manu: secunda fecit *Vipsanius*, ut (BM^a et) veteres edd habent, praeter primam, in qua est *Vipsanius*, ut in edd Lipsii, sqq. ERN.

11. *exitu*] mss *exercitu*. quod edidi, magis placet. Lirs. etiam ABGM^a et edd veteres usque ad Lipsium. unde defendit Ryckius, putatque respici ad *victa arma*. mihi *exitu* verum videtur. *exercitu* quomodo ortum sit, videtur edd prae indicare, in qua ommissa verba *securi in Vitellium ut inimici*, sequiturque *Moesico celebrare*; ut ver-

bum hoc confusioni deberi videatur, quae hic omnes libros invasit, ut vidimus. ERN.

12. *praesumere* i. e. ausi sunt opinari, scribere de Vitellio contumeliose ante victoriam, antequam de exitu belli constaret, cuius scilicet erant securi. non enim *praesumere* est simpliciter opinari, ut putat Ryckius, sed habet significationem fiduciae, arrogantiae alieno tempore sive ante tempus. sic apud Quintilianum, 11 1 27, *praesumere partes iudicis* est arrogare tibi hoc ut iudices de causa antequam iudices sententiam dixerint; item in aliis locis. frustra Freinshemius tentat rescribere. mox *centurionibusque* etiam G et edd pr., ut AM^a. ERN. B *facta a tribunis*.

19. *dillus aponianus* M^a. *aponianus* etiam B.

cere. rapiuntur arma, et ut proditoris ira militum in Titum Ampium Flavianum incubuit, nullo criminis argumento, sed iam pridem invisus turbine quodam ad exitium poscebatur: propinquum Vitellii, proditorem Othonis, interceptorem donativi clamitabant. nec defensionis locus, quanquam supplices manus tenderet, humi plerumque stratus, lacera veste, pectus atque ora singultu quatiens. id ipsum apud infensos incitamentum erat, tanquam nimius pavor conscientiam argueret. obturbabatur militum vocibus Aponius, cum loqui coeptaret; fremitu et clamore ceteros aspernantur. uni Antonio apertae militum aures: namque et facundia aderat mulcendique vulgum artes et auctoritas. ubi crudescere seditio, et a conviciis ac probris ad tela et manus transibant, inici catenas Flaviano iubet. sensit ludibrium miles, disiectisque qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. opposuit sinum Antonius, stricto ferro, aut militum se manibus aut suis moriturum obtestans; ut quemque notum et aliquo militari decore insignem aspexerat, ad ferendam opem nomine ciens. mox conversus ad signa et bellorum deos, hostium potius

1. videtur vox abesse, legendumque *proditoris auctorem* vel *compertum*; nisi tamen compendio fuit et ut *prodizione*, *ira militum*, i. e. ut in *prodizione*, quasi ea esset. LIPS. *ira ut proditoris* est *ira* quasi ob *prodicionem*: ut Livio 4 50, 5 33, *ira quaestionis*, *ira corruptae uxoris* et similia. *ira militum*, ut *ira deum*. iam *militum ira proditoris* dictum, ut Ciceroni de N. D. 2 63 *canum adulatio dominorum*. ita videtur satis excusari omnium librorum scriptura. GRON. recte. Faernus Freinsheimius Acidalius malebant *metu proditoris*. ERN.

9. *Aponius*] sic mss et edd veteres ante Rhenanum omnes. estque *Aponius Saturninus*, de quo c. 9. male delevit Rhenanus; male *Aponianus* edidit Pichena, de Dillio intelligens. bene restituit Ryckius. mox namque BGM^a, edd pr, Puteolani, Beroaldi, Alciati, Rhenani prima, restituit IGronovius. ERN.

10. scribendum videtur *aspernantur*. nam et praecedit hoc tempus et sequitur. ERN.

12. *crudescere*] sic scripti et edd omnes praeter IFGronovii, in qua *candescere*, vitio operarum. mox ac *probris* GM^a, edd ante Rhenanum omnes. ERN. B et *probris*.

14. *sentit* B.

18. vox *decere* e M^a edita per Pichenam pro *honore*. consentit BG, edd Puteolani, Beroaldi, Alciati, Rhenani, sqq. *honore* primum Spirensis, post nescio quis iterum edidit, unde Lipsius sumsit: *decus* intelligit facinus praeclearum et praemium ob facinus. ERN. mox M^a *aufferendam*, non *ad ferendam*.

19. mihi verbum *bellorum* suspectum est, et a glossa natum videtur. satis est *deos orabat*: non opus addere *bellorum*, nec sic Latini in tali re genus deorum exprimunt. denique si tamen id attributum ne-

exercitibus illum furorem, illam discordiam inicerent orabat, donec fatisceret seditio et extremo iam die sua quisque in tentoria dilaberentur. profectus eadem nocte Flavianus ob-
 11 viis Vespasiani litteris discrimini exemptus est. legiones, s velut tabe infectae, Aponium Saturninum Moesici exercitus legatum eo atrocius adgrediuntur, quod non, ut prius, labore et opere fessae, sed medio diei exarserant, volgatis epistolis quas Saturninus ad Vitellium scripsisse credebatur. ut olim virtutis modestiaeque, tunc procacitatis et petulantiae certa-
 10 men erat, ne minus violenter Aponium quam Flavianum ad supplicium deposcerent. quippe Moesicae legiones adiutam a se Pannonicorum ultionem referentes, et Pannonici, velut absolverentur aliorum seditione, iterare culpam gaudebant. in hortos, in quibus devertebatur Saturninus, pergunt. nec
 15 tam Primus et Aponianus et Messalla, quanquam omni modo nisi, eripuerunt Saturninum, quam obscuritas latebrarum quibus occultebatur, vacantium forte balnearum fornacibus additus. mox omissis lictoribus Patavium concessit. digressu consularium uni Antonio vis ac potestas in utrumque exercitum
 20 fuit, cedentibus collegis et obversis militum studiis. nec de-

cessarium foret, intelligeretur per se. ERN.

3. *dilaberentur*] sic e M^a edidit Pichena pro *dilaberetur*. consentit ed pr. ERN.

profectus eadem nocte] frustra Tacitum hic stolidum fingit ο ἐν-τιμῆς Savilius (velut literae ex machina, re nondum ad Vespasianum delata, venissent.) non poterat deterri miles quin Flavianum proditorem crederet; nec quidquam verisimilius quam fuisse qui hoc nomine illum ad comitatum deferrent. Antonius Primus insontem esse non dubitabat. ab hoc igitur furentibus ereptus dimissusque, vel eodem auctore vel ultro, suscepit iter ad principem, ut ei se coram purgaret. sed homo *natura ac senecta contator*, ut describitur c. 4, non rapientibus veredis sed per commodum suum in viam se dedit. citius igitur literae, tum quibus accusabatur tum quibus excusabatur, ad Vespasia-

num pervenerant. et utrisque pensis, princeps eum statim absolvit periculoque exemit, scriptis et ipse literis, quae Flaviano adhuc protectionem continuante in via occurrerunt. GRON.

5. *velut* M^a: vulgo *veluti*.

6. *adgrediuntur eo atrocius* B.

11. *Moesicae*] sic e M^a edidit Pichena. consentit G, ed pr, ceteraeque ante Rhenanum, qui edidit *Moesici*. in ed pr est *ad vitam pro adiutam*, solenni huius libri aberratione in ea syllaba. ERN. B *Moesice*, omisso *legiones*.

17. *balnearum fornacibus*] R et ed pr *balnearum*, HO et Puteolanus Beroaldus Alciatus *fornacibus*, ut Muretus volebat. mox *ius et potestas* est in HO. vulgatum melius videtur. ERN.

20. *militum*] M^a *militibus*. forte *militaribus* Pichena: IGronovius *militis*. ERN.

erant qui crederent utramque seditionem fraude Antonii coeptam, ut solus bello frueretur.

- 12 Ne in Vitellii quidem partibus quietae mentes exitiosiore discordia, non suspicionibus vulgi sed perfidia ducum, turbabantur. Lucilius Bassus classis Ravennatis praefectus ambiguos militum animos, quod magna pars Dalmatae Pannonique erant, quae provinciae Vespasiano tenebantur, partibus eius adgregaverat. nox prodicioni electa, ut ceteris ignaris soli in principia defectores coirent. Bassus pudore, seu metu
10 quisnam exitus foret, intra domum opperiebatur. trierarchi magno tumultu Vitellii imagines invadunt; et paucis resistantium obtruncatis ceterum vulgus rerum novarum studio in Vespasianum inclinabat. tum progressus Lucilius auctorem se palam praebet. classis Cornelium Fuscum praefectum
15 sibi destinat qui propere accucurrit. Bassus honorata custodia Liburnicis navibus Atriam pervectus, a praefecto alae

5. *Bassus praefectus*] hic quoque morosior quam par est Savilius. non retinuit, quia raro hactenus proditoribus creditur, ut relinquatur eis facultas poenitentiae et nocendi eisdem viribus quibus profuere. sed et ad securitatem eius pertinuit discedere a classe, in qua essent quibus invitis partes mutaverat. ob quam causam et praesidium est additum abeunti; quod quorum hominum, quibus nominibus fuerit, quid intererat sciri? nam lectos fuisse e praesentibus, quibus et ipse et qui his eum commiserant fiderent, nemo ambigit. Hadriam vero, vel quia eum ipse locum elegit, vel quia commodissimus erat e vicinis. Menius nisi cum Vespasiano faceret, qui liberto eius Bassum solvi iubenti paruit? vinxit interim, quia ei diffidebat aut diffidere se fingebat privato odio. praeerat autem praesidiariis illius oppidi, ut multi aliis aliorum; neque alia de causa quam ut illud ab hostium impetu tueretur; et tum utique, ne quaeras quando? mandato cuius nisi ducum Flavianorum, qui praesidium ibi collocandum indicarunt? quid actum postea de illo, tacuit, quia aut nihil in eo singu-

laris exempli statutum est, aut id Tacitus in alium locum reservavit, ac tradere in parte Historiarum amissa commodius potuit. denique quis hanc scrutariam ab historico, et tam gravi, requirat? GRON.

12. *obubratis* M^a.

14. *Tuscum*] lege *Fuscum*. ille est qui superiore libro c. 86 nominatur: sed *Cornelius Fuscus procurator* (Dalmatiae) *aderat vigens aetate, claris natalibus*. et hac in bello civili opera, nisi fallor, bene penitus in Vespasiani domum insinuavit, et a Domitiano praefectus praetorio factus. periit in Dacis, infelici pugna. Suetonius Dom. 6, Dio 68 9, Victor. Iuvenalis de eodem, 4 111: *et qui vulturibus servabat viscera Dacis*. LIPS. *Fuscum* ed pr. mox *adeucurrit* M^a et edd pr. Pichena, s. ceteri scripti et editi *accurrit*. ERN.

16. *Hadriam*] MR et alius apud Broterium, item ed pr habent primo *Atriam*, non *Hadriam*. quod non est de nihilo. nempe est haec urbs Tusciae cum portu, quae apud Plinium 3 16 (20) *Atria* scribitur, itaque Broterius hanc scripturam recepit; quod non reprehendam. sed

Vivennio Rufino; praesidium illic agitante, vincitur. sed exsoluta statim vincula interventu Hormi Caesaris liberti: is quoque
 13 inter duces habebatur. at Caecina, defectione classis vulgata, primores, centurionum et paucos militum; ceteris per militiae
 5 munera dispersis, secreta castrorum affectans in principia vocat. ibi Vespasiani virtutem viresque partium extollit: transfugisse classem; in arto commeatum, adversas Gallias Hispaniasque, nihil in urbe fidum; atque omnia de Vitellio in deterius. mox incipientibus qui conscii aderant, ceteros re
 10 nova attonitos in verba Vespasiani adigit. simul Vitellii imagines dereptae, et missi qui Antonio nuntiarent. sed ubi totis castris in fama proditio, recurrens in principia miles

quia tamen est idem nomen; quod tantum emollitum est paulatim, atque etiam Strabo Adriam appellat, reliqui scripturam molliorem. post pervectus e M^a edidit Pichena. consentiunt G, edd Puteolani Beroaldi Alciati, ceterae, illud verum. de caussa totius rei vide Gronovii notam praecedentem, ERN. B. *Adriam*.

1. *Mennio*] BM^a *vivennio*, unde IGronovius coniciebat *MP*. (i. e. *Manio*) *Ennio*. vide ad A. 1. 38. AV, ed pr *Iuveniorum*, quod nonnulli suspicantur aliae nomen fuisse; nisi inverse scriptum pro *viveniorum*, ut saepe in ed pr et aliis, atque hinc illud *Iuveniorum* natum. mss quidam habent *Memmio*. ERN.

5. *secreta castrorum*] eo refero quod dimisisset plerosque militum, paucis istis retentis. itaque secretum et solitudo in castris. alioqui, si de principiis capias, obstat Romanus ritus, quia illa pars frequentissima, et ibi ambulare et observari assidue soliti, facit etiam quod illos reliquos in principia vocavit, non loci igitur illius secretum affectans, sed castrorum. M^a etiam *secretorum* habet; ex quo bene *secretum*. LIPS. sic Pichenae placet et e B. Rhenano; sic A, unde recepit Ryckius. vulgatum quoque rectum est; et potest *orum* natum esse, ut alibi, e terminatione vocis sequentis. ERN.

7. *arcem commeatum*] bene emen-

davi iam olim in Antiquis 2. 16. praeter exempla eius sermonis, quae tunc adduxi, velim addi novitium a Livio 3. 57, qui castellum etiam in hac metaphora ponit: *respicerent tribunal homines, castellum omnium scelerum*. LIPS. immo male. nam classis illa Ravennas *arx commeatum* dici non potest, ut bene monet IGronovius; ne Misenensis quidem. tum M^a in *arce* [vel *arte*] *commeatum*, ut ed pr. G autem, HO, edd Puteolani Beroaldi Alciati in *arcto commeatum*, itaque sic edidi et veterem lectionem restitui. secutus est Broterius. Rhenanus (e B) male edidit *inopia commeatum*, et seqq usque ad Lipsium. ERN.

11. *dereptae*] sic edidi, latinitate postulante, pro *direptae*. imagines detraxere de signis, quae mox repositae, id autem est *deripere*, non *diripere*. imitatus est Broterius. ERN.

12. *in fama proditio*] alii libri *infamia prodita*; nec sperno. ita narrat ut statim movisse miles se videatur, at Hegesippus (quem suadeo in tota hac historia legas) 4. 30 noctem interponit, et mane demum *surgentes evaginatiis gladiis insiluisse super Caecinam* facit. LIPS. firmatur in *fama proditio* BGM^a, edd Puteolani Beroaldi, sqq. estque hic modus loquendi Tacito usitatus et contextui conveniens. fama rei exciti milites integri in principia currunt. ed pr *infamia proditio*

praescriptum Vespasiani nomen, proiectas Vitellii effigies aspexit, vastum primo silentium, mox cuncta simul erumpunt. hic cecidisse Germanici exercitus gloriam, ut sine praelio, sine vulnere vinctas manus et capta traderent arma? quas enim ex diverso legiones? nempe victas, et abesse unicum Othoniani exercitus robur, primanos quartadecumanosque; quos tamen isdem illis campis fuderint straverintque, ut armatorum milia, velut grex venalium, exsuli Antonio donum darentur. octo nimirum legiones unius classis accessionem fore. id Basso, id Caecinae visum: postquam domos hortos opes principi abstulerint, etiam militibus principem auferre.

dit; ms Mirandulanus *rei famu dita*, quod elegans est, sed interpolatoris manum sapit. ceterum non negem aliquam corruptelae alicuius suspicionem esse ex eo quod non satis cohaerent membra. nam structura orationis desiderat ut aut *et sit ante recurrens*, aut ablativi consequentiae ab initio. ERN.

1. *praescriptum Vesp. nomen*] v. Lipsium ad c. 31. ERN.

2. *cuncta*] Acidalius eleganter coniecit *cuncti*. adde c. 14 initio. mox pro *cecidisse* Heinsius malebat *recidisse*, de quo v. ad A. 3 59. sed illud quoque bonum puto, estque in libris omnibus. mox pro *vinctas* ante Rhenanum editi habent *inunctas*, in versis primis literis, ut saepe. ERN.

6. *Othoniani*] B *Germanici*. ed pr utramque lectionem miscet, *Othoniani*. v. ad 5 23. vulgatum verum est. mox tamen iisdem illis campis mss et edd ante Rhenanum, qui dedit (e B) *tum iisdem campis illis*. vetus reddidit Ryckius. ERN.

7. primum Acidalius punctum esse vult post *straverintque*. frustra. nam et alibi Tacitus hac brevitate utitur. sensus est: quos tamen viderint. at vicissim videri hanc tantum ob causam, ut exsuli Antonio dono darentur. porro *tot* abest a mss ABM^a, ed pr, unde delevere Ryckius et IGronovius. at habet G, edd praeter primam omnes; et quia sensus videtur desiderare, servavi. *armatorum milia* pro permultis dici

posse credo Ryckio, ut *remediorum milia* apud Plinium 28 10 (42), et scio: sed hic sensus satis frigidus sit in oratione, quae augere rem invidiose conetur. sic Propertius 1 5 10 *curarum milia quanta*, pro *quod*. ERN.

8. *exsuli Antonio*] cur iste exsul, aut quando? puto sub Nerone lege Cornelia de testamentis falsi damnatum, cum tabulas subdititias fraude et praemio inductus obsignasset. vide A. 14 40, actis a. 815. Lips.

11. *principis M^a*. *etiam militibus*] cum Ferretto omnino lego *etiam milites auferre*. Lips. et ego Ferretto subscribo, quicquid argutetur Salinerius. sed superest in *ipso licet* [quod vulgo est ante *integros*] aliquid scabri, quod muto in *deditos*; ut sit: *etiam milites auferre, deditos, integros incruentosque, Flaviani quoque partibus viles, quid dicturos* etc. qui dediti sint nullo discrimine facto, nullo sanguine aut sudore; et ob id etiam aspernabiles iis quibus accesserint, nec habentes quod respondeant interrogantibus, vel ubi nunc ad Bedriacum victoria? vel *et nunc* *duces* et quas ad incitas redacti ad tam deformem subsidium salutis descenderint. Gron. de priori idem Vertranio et Grotio visum. aliter videtur IGronovio, qui ista ridenda indicat, et mutat *licet* in *sic et*. videtur sane invertenda oratione acumen quaesisse Tacitus: opes prin-

Integros incruentosque, Flavianis quoque partibus viles, quid
 14 dicturós reposcentibus aut prospera aut adversa? haec sin-
 guli, haec universi, ut quemque dolor impulerat, vociferan-
 tes, initio a quinta legione orto, repositis Vitellii imaginibus
 5 vincla Caecinae iniciunt; Fabium Fabullum quintae legionis
 legatum et Cassium Longum praefectum castrorum duces de-
 ligunt; forte oblatos trium Liburnicarum milites, ignaros et
 insontes, trucidant; relictis castris, abrupto ponte Hostilium
 rursus, inde Cremonam pergunt, ut legionibus primae Itali-
 10 cae et unietvicesimae Rapaci iungerentur, quas Caecina ad
 obtinendam Cremonam cum parte equitum praemiseraat.

15 Ubi haec comperta Antonio, discordes animis, discretos
 viribus hostium exercitus adgredi statuit, antequam ducibus
 auctoritas, militi obsequium et iunctis legionibus fiducia redi-
 15 ret. namque Fabium Valentem profectum ab urbe accelera-
 turumque cognita Caecinae proditione conieciabat; et fidus
 Vitellio Fabius, nec militiae ignarus. simul ingens Germa-
 norum vis per Raetiam timebatur; et Britannia Galliae et
 Hispania auxilia Vitellius acciverat, immensam belli luem, ni
 20 Antonius id ipsum metuens festinato praelio victoriam prae-
 cepisset. universo cum exercitu secundis a Verona castris
 Bedriacum venit. postero die legionibus ad muniendum re-
 tentis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missae, ut
 specie parandarum copiarum civili praeda miles imbueretur.
 25 ipse cum quattuor milibus equitum ad octavum a Bedriaco

cipi abstulere: iam principem aufe-
 runt militibus. Broterius necessa-
 rium putat legere ex *A etiam mi-*
litiibus principem auferre, principi
militem, integros etc. eaque plane
 Corneliana putat. pro *licet* BM^a et
 ed pr *litem*. in *licet* vitium esse non
 dubito. ERN.

5. *Fabullum*] sic e M^a edidere
 Ryckius et IGronovius: alii omnes
Fabulum. deinde *uni et vicesimae*
 ABM^a et G (nisi quod *unite vice-*
simae vitio scripturae), ed pr, Rhena-
 ni, sqq. ceterae veteres *unaevicesi-*
mae, Berneggeri et Gronovii patris
unaetvicesimae, vitiose. ERN.

13. duci B.

19. tentant *luem* Rhenanus, Faer-
 nus et alii, sine necessitate, prae-
 sertim cum id omnes scripti et edd
 praeferant; nisi quod nonnulli *lu-*
cem vitiosa scriptura, ut G et ed
 pr. B plane non habet hic substan-
 tivum. *lues belli* est perniciēs, ma-
 lum. v. dicta ad A. 2 47. ERN.

24. *civili praeda miles imbueretur*
 i. e. inciperet gustare dulcedinem
 praedae quamvis civilis, eaque cap-
 tus fieret bellandi et vincendi cu-
 pidior. mox *quo licentius popula-*
rentur est, ut non modo per ab-
 sentiam suam nemo esset quem ve-
 rerentur, qui impedire posset, sed
 etiam ne hostis populantes invade-
 ret. ERN.

progressus, quo licentius popularentur. exploratores, ut mos
 16 est, longius curabant. quinta ferme hora diei erat, cum ci-
 tus eques adventare hostes, praegredi paucos, motum fremi-
 tumque late audiri nuntiavit. dum Antonius quidnam agen-
 5 dum consultat, aviditate navandae operae Arrius Varus cum
 promptissimis equitum prorupit, impulitque Vitellianos, mo-
 dica caede: nam plurium accursu versa fortuna, et acerrimus
 quisque sequentium fugae ultimus erat. nec sponte Antonii
 properatum, et fore quae acciderant rebatur. hortatus suos
 10 ut magno animo capesserent pugnam, diductis in latera tur-
 mis vacuum medio relinquit iter, quo Varum equitesque eius
 reciperet; iussae armari legiones; datum per agros signum
 ut, qua cuique proximum, omissa praeda praelio occurrerent.
 pavidus interim Varus turbae suorum miscetur, intulitque for-
 15 midinem. pulsi cum sauciis integri suomet ipsi metu et an-
 17 gustiis viarum conflictabantur. nullum in illa trepidatione An-
 tonius constantis ducis aut fortissimi militis officium omisit.
 occursare paventibus, retinere cedentes, ubi plurimus labor,
 unde aliqua spes, consilio manu voce insignis hosti, conspi-
 20 cuus suis. eo postremo ardoris provectus est ut vexillarium
 fugientem hasta transverberaret. mox raptum vexillum in
 hostem vertit. quo pudore haud plures quam centum equi-
 tes restitire. iuvat locus, artiore illic via et fracto inter-

3. progredi B.

7. *acerrimus q. s. fugae ultimi-
 mus erat*] ita vero decet fortes vi-
 ros. an vero ea laus huic loco con-
 sentiens? immo dicere voluit *acer-
 rimus sequentium paullo ante, pri-
 mus nunc fugae erat*: quae sen-
 tentia et alibi occurrit. mox et ante
fore abest ed pr. ERN.

11. *vacuum medio*] sic AGM^a et
 ed pr. in medio edidit Rhenannus
 (e B) et sqq usque ad Ryckium.
vacuo medio Puteolanus Beroaldus
 Alciatus. omnium lectionum idem
 sensus, bona latinitas. sed prima
 vera, hae correctorum. adde infra
 c. 19. ERN. B reliquit.

13. *occurrerent*] sic mss, nisi quod
 ABM^a singularem numerum praefe-
 runt, non bene. v. paullo ante ad

c. 10 extr. at edd omnes praeter
 pr *occurrerent. occurrere praelio*
 bene dictum. male tentat Acidalius
occurrerent. v. praeter IGronovium
 dicta ad Suet. Cal. 39. ERN.

15. *integrum suum et ipsi* M^a.

18. *occurrere — retinere*] sic GMO
 et edd Puteolani Beroaldi. *occur-
 rere* Rhenannus (e B) et sqq usque
 ad Lipsium, qui edidit *occurrat, re-
 tinet*, ut est in ed pr, A, edd Li-
 psium seqq usque ad IGronovium
 qui *occurrere, retinere* restituit.
 [19. *aliquo* M^a.] paullo post edidi
transverberaret, quod omnes edd
 ante Lipsium dedere, habentque AB.
 in G est *transverberasset*, quod eo-
 dem vergit. Lipsius primus *trans-
 verberavit* edidit. ERN.

23. *resistere* M^a.

fluentis rivi ponte, qui incerto alveo et praecipitibus ripis fugam impediēbat. ea necessitas seu fortuna lapsas iam partes restituit. firmati inter se densis ordinibus excipiunt Vittelianos temere effusos. atque illi consternantur. Antonius instare percussis, sternere obvios. simul ceteri, ut cuique ingenium, spoliare, capere, arma equosque abripere. et exciti prospero clamore, qui modo per agros fuga palabantur, 18 victoriae se miscebant. ad quartum a Cremona lapidem fuisse legionum signa Rapacis atque Italicae, laeto inter initia 10 equitum suorum praelio illuc usque provecta. sed ubi fortuna contra fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obviam ire ultroque adgredi hostem tantum per spatium cursu et pugnando fessum. forte victi, haud perinde rebus prosperis ducem desideraverant atque in adversis deesse intellege- 15 bant. nutantem aciem victor equitatus incursat; et Vipstannus Messalla tribunus cum Moesicis auxiliaribus assequitur, quos militiae legionariis quanquam raptim ductos aequabant. ita mixtus pedes equesque rupere legionum agmen. et propinqua

4. haud scio an sit animadversum rō atque hic poni exquisita illa significatione pro *statim*; de quo Gellius 10 29, nos ad Livii 26 36. GRON. BGM^a illic vitiose, ut *consternuntur*, quod scripti et editi quidam habent. ERN. B *fusus* pro *effusus*.

6. *equosque abripere. et exciti*] copulas e M^a addidit Pichena. primam etiam edd ante Rhenanum et G, alteram et ed pr. ERN.

10. *provectas. et M^a.*

13. *victi*] Rodolphus *victuri*. mentem video; et tamen subvereor ut parum plena ista, et huic narrationi quaedam desint. LRS. *victuri* est in A, placetque Acidalio et Ryckio, sed ut forte *victuri* ingatur praecedentibus. Freinshemius malebat *forte acti* i. e. temere et sine consilio et imperio; quod non displicet. nondum sane victi erant, sed nutabant tantum. itaque *victi* verum esse non potest. ERN.

17. *raptim ductos*] an ideo miratur aequari, quia raptim et celeriter ducti? non eo facit, nisi si

forte absque iustis, ut in festinatione, armis. an verius scribi *raptim dilectos*? et quod subitarius fuerit hic miles, sed sub bono duce mox bonus. LRS. nihil huc opus dilectus mentione. cur enim raptim dilecti essent? et si nunc demum raptim dilecti, unde iis gloria, aut quomodo legionarios aequare dicuntur? imo iam raptim in proelium ducti sunt, et nihilo minus paria legionariis fecere. caussa, quod iam exciti militibus. et quia hic quaeritur non qua gloria fuerint, sed quid iam egerint, multi porro libri boni, ut ABMO et ed pr, *aequabant*, non dubitavi cum IGronovio edere lectionem BM^a, a quibus *gloria* aberat, quod a glossatore parum acuto natum videtur. *militiae* accipe numero plurali. Pichena male *militibus* ex ingenio dedit. vulgata est et in G et edd Puteolani Beroaldi Rhenani sqq usque ad Pichenam. sed Broterius ex aliis libris dedit *militiae gloria* — *aequabat*. atque defendit. ERN.

18. *eques pedesque* B.

Cremonensium moenia quanto plus spei ad effugium, mino-
 19 rem ad resistendum animum dabant. nec Antonius ultra in-
 stitit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam anceps praelii
 fortuna, quamvis prospero fine, equites equosque afflictave-
 5 rat. inumbrante vespera universum Flaviani exercitus robur
 advenit. utque cumulos super et recentia caede vestigia in-
 cessere, quasi debellatum foret, pergere Cremonam et victos
 in deditionem accipere aut expugnare deposcunt. haec in
 medio, pulchra dictu. illa sibi quisque, posse coloniam plano
 10 sitam impetu capi. idem audaciae per tenebras irrumpenti-
 bus, et maiorem rapiendi licentiam. quodsi lucem opperian-
 tur, iam pacem, iam preces et pro labore ac vulneribus cle-
 mentiam et gloriam, inania, laturus: sed opes Cremonensium
 in sinu praefectorum legatorumque fore. expugnatae urbis
 15 praedam ad militem, deditae ad duces pertinere. spernuntur
 centuriones tribunique, ac ne vox cuiusquam audiatur, qua-
 20 tiunt arma, rupturi imperium, ni ducantur. tum Antonius
 inserens se manipulis, ubi aspectu et auctoritate silentium
 fecerat, non se decus neque pretium eripere tam bene me-
 20 ritis affirmabat, sed divisa inter exercitum ducesque munia:

1. omnes edd veteres habent *tanto minorem*. in ed Lipsii excidit *tanto*, casu, an quia Tacitus alibi omit-
 tit haec comparisonis verba. ERN. *tanto* omittunt BM^a. mox B *insistit*.

3. *proelii*] ita BM^a et alii veteres, ut Lipsius testatur, velut ed pr. alii *belli*. etiam supra haec verba confusa vidimus. ERN.

8. *haec in medio, pulchra*] sic interpungendum. in medio pro in medium, palam. palam ista dicebant: quippe fortitudinis speciem habebant: sed animis agitabant turpia, foeda. mox *plano sitam* mss, edd pr, Rhenani, sqq, ut supra c. 16: *vacuum medio relinquit iter*; et infra bis, c. 38 et 48, *situs* occurrit cum ablativo sine *in*; quod hic addunt edd Puteolani Beroaldi Alciati. [M^a plane.] deinde *sed maiorem* frustra corrigunt Rhenanus Danesius Ursinus, ut iam alibi monitum. v. ad 5 3. ERN. mox B *operiatur*.

12. *clementiam et gloriam, inania, laturus*] sic interpungendus locus, ut *inania* explicent qualem putent clementiae gloriam. si quid tentandum, malim *clementiae et gloriae inania*, qui est modus loquendi Tacito frequens, quam *clementiae gloriam inanem* cum Ursino et Mureto. ERN.

15. *deditae ad duces pertinere*] hoc ius militare ferebat. bene Rhenanus comparat locum Livii, unde haec sumta videantur, e 37 32: *captas, non deditas diripi urbes; et in his tamen arbitrium esse imperatoris, non militum*. ERN.

17. *rupturi*] sic ABGMO et ed pr; quod restituit Ryckius, opportune laudans locum ex A. 13 36: *rupto imperio congressus cum hoste funditur*. ceteri *rapturi, rapere imperium* est alteri ereptum sibi vindicare. at illi sine imperio ire volebant. ERN.

militibus cupidinem pugnandi convenire; duces providendo
 consultando cunctatione saepius quam temeritate prodesse. ut
 pro virili portione armis ac manu victoriam iuverit, ratione
 et consilio, propriis ducis artibus, profuturum. neque enim
 5 ambigua esse quae occurrant, noctem et ignotae situm urbis,
 intus hostes et cuncta insidiis opportuna. non si pateant
 portae, nisi explorato, nisi die, intrandum. an oppugnationem
 inchoaturos adempto omni prospectu, quis aequus locus,
 quanta altitudo moenium, tormentisne et telis an operibus et
 10 vineis adgredienda urbs foret. mox conversus ad singulos,
 num secures dolabrasque et cetera expugnandis urbibus se-
 cum attulissent rogabat. et cum abnuerent, "gladiisne" in-
 quit "et pilis perfringere ac subruere muros ullae manus pos-
 sunt? si aggerem struere, si pluteis cratibusve protegi ne-

5. *ambigua*] alias *nox* dicitur
ambigua, et alia quae non explo-
 rata et periculosa sunt. hic sensus
 est: quem enim non videre et in-
 telligere quae immineant pericula
 ausuris oppugnationem. mss porro
 AM^a et ed pr *nocte*, quod frustra de-
 fendit Ryckius. adde ad c. 2 extr.
 ceterum ante oculos Tacitus habuit
 Livii locum 5 39, de Gallis ad ur-
 bem Romam: *noctem veriti et igno-
 tae situm urbis*; quo etiam vulga-
 tum *noctem* firmatur. ERN.

6. *non si pateant*] Rodolphi le-
 ctio valde mihi arridet, nescio an
 a libris: *non si pateant portae, non
 die, nisi explorato intrandum*. LIPS.
 recepit hanc lectionem Ryckius ex
 A. adiuvat ed pr, in qua eadem
 lectio, sed mutato ordine, *nisi ex-
 plorato, non die*. contra disputat
 Gronovius, breviter expediemus. sen-
 sus huius lectionis est: non est in-
 gredienda urbs, ne patentibus qui-
 dem portis, ne interdiu quidem,
 nisi explorato. sensus sane commo-
 dus, et imitationi loci Liviani valde
 conveniens. nam ibi Galli non pa-
 tentibus portis, non die, nisi explo-
 rato, ingrediuntur. atque ita existit
 etiam argumentatio a minori ad ma-
 ius. si ne die quidem, ne patentibus
 quidem portis ingrediendum,
 quanto minus noctu, non explorato,

oppugnanda urbs. vulgatae lectionis
 autem hic sensus: ne intranda qui-
 dem urbs prius quam lux orta, ex-
 ploratores missi sint, etiamsi pate-
 rent portae. quem sensum caussae
 praesenti et praecedentibus aptio-
 rem esse puto; ut verba *nisi explo-
 rato, nisi die*, respondeant verbis
noctem et ignotae situm urbis. at-
 que etiam sequentia referantur huc,
 ut appareat cur *nonnisi die* aliquid
 tentandum. itaque non ausus sum
 Ryckium imitari. ERN.

10. *vineis aggredienda*] foedum
 glossema in M^a insertum fuit; quod
 ipse librarius forte agnovit, ideo-
 que circumscriptis. [uncos et super-
 scriptum verbum *vacat* recentiori
 manui dat Furia.] fuit autem huius-
 modi: *vineis (machinamenti genus
 ad expugnandos muros, in modum
 turrium factum) aggredienda urbs
 foret*. idemque [est in BR; idem]
 expressum in ed pr, sed sine cir-
 cumscriptione, et additum *his* post
factum. [is additum in M^a, ubi in
 B.] v. ad c. 7 initio. mox *dolabras-
 que* GM^a, edd ante Rhenanum, Piche-
 na, sqq. *que* delevit Rhenanus [cum
 B]. ERN.

11. *expugnandis*] A *oppugnandis*,
 frequenti varietate librorum. huic
 loco utrumque aptum. igitur libri
 sequendi. ERN.

cesse fuerit, ut volgus improvidum, irriti stabimus, altitudinem turrium et aliena munimenta mirantes? quin potius mora noctis unius, advectis tormentis machinisque, vim victoriamque nobiscum ferimus?" simul lixas calonesque cum recentissimis equitum Bedriacum mittit, copias ceteraque usui ad-
 21 laturus. id vero aegre tolerante milite prope seditionem ventum, cum progressi equites sub ipsa moenia vagos ex Cremonensibus corripunt, quorum indicio noscitur sex Vitellianas legiones omnemque exercitum qui Hostiliae egerat, eo
 10 ipso die triginta milia passuum emensum, comperta suorum clade in praelium accingi ac iam affore. is terror obstructas mentes consiliis ducis aperuit. sistere tertiam decimam legionem in ipso viae Postumiae aggere iubet, cui iuncta a laevo septima Galbiana patenti campo stetit, dein septima
 15 Claudiana, agresti fossa (ita locus erat) praemunita; dextro octava per apertum limitem, mox tertia densis arbustis intersepta. hic aquilarum signorumque ordo: milites mixti per tenebras, ut fors tulerat; praetorianum vexillum proximum

2. *aliena munimenta*] quae sunt munimenta, quae cum admiratione spectantur, quia aliena sunt? i. e. hostilia. ERN.

3. *tormentis machinisque*] B tantum habebat tormentisque, G machinis sine copula. ed pr inde pro vim, vitiose. ERN.

5. *ceteraque usui*] sic ed pr, Rhenanus (eB), sqq. at G et edd ceterae ante Rhenanum *ceteraque quae usui forent*; quod sane prae illo inanum male sedulam redolet. ERN.

6. ed pr *ventum. tum progressi*: solenni mutatione *tot cum in tum*: nam illud haud dubie h. l. elegantius. eadem cum Beroaldo et Alciato e Cr. ERN.

12. *sistere tertiam decimam legionem*] haec est scriptura mss ABGM^a, edd ante Rhenanum omnium; quo magis cum IGronovio sic edendum curavi, mox 16. iterum mentio tertiae decimae in vulgatis [et BM^a]. duas tertiae decimas fuisse in illa acie, ut placet Gronovio, non credo. cognomine altera distingueretur ab altera. sed alterutro in loco

vitiosa scriptura, sive *tertia decima* sive *tertia* scribatur. *tertiam*, quod in Rhenani ed primum expressum in ceteras venit, nec e libro nec ex ingenio Rhenani esse potest, cum nihil in notis dixerit, non sane tacite talem mutationem inducturus. sed quoniam post *tertiani* commemorantur, necesse est alterutro loco *tertiam* legionem esse. Broterius secundo loco dedit *tertia*, Moesica sc. firmante c. 24. itaque eum secutus sum. ERN.

13. *a laevo*] in *alaevo* M^a.

16. *limitem*] intellige viae Postumiae. Livius 22 15: *ne immunito viae Appiae limite Poenus pervenire in agrum Romanum posset*. et pluribus aliis locis Livius Virgilius de via dicunt. Tacitus ipse mox c. 25: *per limitem viae sparguntur. apertus limes viae Postumiae* opponitur *ipsi aggeri viae*. male Ryckius de finibus agrorum accipi vult, quos via Postumia aperuerit; quod ne quidem intelligi potest. ed pr habet *militem* solenni confusione, de qua v. Drak. ad Liv. 22 12. ERN.

tertianis, cohortes auxiliorum in cornibus; latera ac terga
 equite circumdata; Sido atque Italicus Suevi cum delectis
 22 popularium primori in acie versabantur. at Vitellianus exer-
 citus, cui acquiescere Cremonae et recuperatis cibo somno-
 5 que viribus confectum algore atque inedia hostem postera die
 profligare ac proruere ratio fuit, indigus rectoris, inops con-
 sili, tertia ferme noctis hora paratis iam dispositisque Fla-
 vianis impingitur. ordinem agminis disiecti per iram ac te-
 nebras asseverare non ausim, quanquam alii tradiderint quar-
 10 tam Macedonicam dextro suorum cornu, quintam et quintam
 decumam cum vexillis nonae secundaeque et vicesimae Bri-
 tannicarum legionum mediam aciem, sextadecumanos duoet-
 vicesimanosque et primanos laevum cornu complexesse. Rapa-
 ces atque Italici omnibus se manipulis miscuerant. eques
 15 auxiliaque sibi ipsi locum legere. praelium tota nocte varium,
 anceps, atrox; his, rursus illis exitiabile. nihil animus aut
 manus, ne oculi quidem provisu iuvabant. eadem utraque
 acie arma; crebris interrogationibus notum pugnae signum;
 permixta vexilla, ut quisque globus capta ex hostibus huc vel

6. *proruere ratio fuit*] notavi in Antiquis, 2 16, videri inducta voce legendum *proruere fuit*, i. e. licuit. sed vereor ut ego quoque interdum (cur negem aut purgem communem criticorum hanc noxam?) inter sectores, non medicos. nunc sanè vocem eam tolero. Lips. sensus: qui postera die profligare hostem et proruere debebat, si rationem, consilium sequi, prudenter agere vellet. mox *inops*, quod e M^a pro *vacuus* Pichena edidit, etiam in ed pr reperi. at *paratis iam dispositisque*, pro *paratis iamque dispositis* etiam G. ERN. B *inops consilio*.

10. *dextro suorum cornu*] intellege stetisse, si vera lectio. at Faernus *dextrum* legebat; quod placet: nam et mox est *primanos laevum cornu complexesse*. nisi forte verbum latet in *suorum*; quod sane contra consuetudinem hic ponitur, nec memini uspiam in tali narratione addi. ERN.

12. *duoetvicesimanosque*] G et ve-

tus codex Ursini, edd ante Rhenum *duodevices*. solita confusione. ed pr (et A) *duovices*. mox *eques* bene e M^a et A edidit Ryckius. consentit G. sed sic iam olim editum in edd pr, Puteolani Beroaldi Rhenani (e B) Aldi Gryphii. correctorum vitio irrepsit *equites* primum in ed Rhenani secundam. dein *rursusque* G et edd Puteolani Beroaldi Alciati. *rursus* consuetudini Taciti congruens magis. *his, rursus illis*, pro modo his, modo illis. v. ad c. 83 initio. ERN.

17. *eadem utraque*] sic AM^a et edd pr, Ryckii, IGronovii. in BG *eademque acie*, quod et in secunda ed Rhenani reperi. exciderat *utra*, quod in G manus secunda adscripsit. sed addidere *utraque*. hinc lectio vulgaris *eademque utraque*. copulam hic alienam esse sequentia docent. ERN.

18. *pugnae signum* i. e. tessera, ut supra dictum. adde Lips. de M. R. 4 ult. ERN.

illuc raptabat. urgebatur maxime septima legio, huper a Galba conscripta. occisi sex primorum ordinum centuriones, abrepta quaedam signa: ipsam aquilam Atilius Verus primipili centurio multa cum hostium strage et ad extremum moriens servaverat. sustinuit labantem aciem Antonius accitis praetorianis, qui ubi excepere pugnam, pellunt hostem, dein pelluntur. namque Vitelliani tormenta in aggerem viae contulerant, ut tela vacuo atque aperto excuterentur, dispersa primo et arbustis sine hostium noxa illisa. magnitudine eximia quintae decimae legionis balista ingentibus saxis hostilem aciem proruebat. lateque cladem intulisset, nil duo milites praeclarum facinus ausi, adreptis e strage scutis ignorati, vincla ac libramenta tormentorum abscondissent. statim confossi sunt, eoque intercidere nomina: de facto haud ambigitur. neutro inclinaverat fortuna, donec adulta nocte luna surgens ostenderet acies falleretque, sed Flavianis aequior a tergo; hinc maiores equorum virorumque umbrae, et falso, ut in corpora, ictu tela hostium citra cadebant: Vitelliani

1. a Galba] *adgaba* Ma.

3. primipili centurio] nam in eius centurionis custodia aquila. ego de Mil. R. 2 8. Lips. hoc quoque locoutitur Fabrettus ad Col. Trai. c. 7 p. 188, ut probabile reddat primipilares centuriones fuisse eosdem aquiliferos. ERN.

5. labantem] sic pro *labentem* legendum coniecit Pichena. id habet AB, G a manu secunda, edd pr, Beroaldi, Alciati, Rhenani pr, sqq usque ad Rhenani secundam, igitur cum Ryckio Tacito reddidi. *labare* dicitur exercitus, non *labi*, v. praeter Pichenam IF Gronovium et Drakenborchium ad Livii praef., qui et aliis locis ad Livium de his verbis eorumque in tali contextu confusione egere, ut alios taceam. ERN.

8. vacuo atque aperto] intellige in. v. ad c. 16 et 19. *vacuum atque apertum* opponit locis arbusto obsitis. ERN.

10. quartadecimae] qui potest? nam quartadecima legio pro Othone steterat, et post Bedriacense proe-

lium statim a Vitellio in Britanniam remissa, sed nec mentio eius in hac pugna, immo bello. reponam fidenter *quintadecimae*, quae inter Vitellianas paullo ante censa. Lips. recepit Pichena cum seqq. ERN.

ballista Ma, et c. 29 ballistam.

12. ereptis B.

13. tormentorum] atqui unius tormenti sive ballistae mentio est. ergo tormento tum abscondissent, aut ante ballistae legendum, et proruebant. Lips. ignorati coniungendum cum arreptis e strage scutis. nam haec fecere ut non agnoscerentur, ut Vitelliani viderentur. ed pr vitiose *ignoranti et confessi*. ERN.

15. inclinaverat] sic BMa, edd pr, Rhenani, sqq. at G et edd Puteolani Beroaldi Alciati *inclinata*. ERN.

17. falso, ut in corpora, ictu] ita e libris restitimus. nec sententiam difficile capi e similibus auctorum locis. nam haec fraus sive error alias quoque obiectus hosti. Plutarchus in Pomp. 32, in pugna Pompeii cum Mithridate: *ἐν πύλαις*

adverso lumine collucentes velut ex occulto iaculantibus in-
 24 cauti offerebantur. igitur Antonius ubi noscere suos nosci-
 que poterat, alios pudore et probris, multos laude et horta-
 tu, omnes spe promissisque accendens, cur rursus sumpsis-
 5 sent arma, Pannonicas legiones interrogabat: illos esse cam-
 pos in quibus abolere labem prioris ignominiae, ubi recupe-
 rare gloriam possent. tum ad Moesicos conversus principes
 auctoresque belli ciebat: frustra minis et verbis provocatos
 Vitellianos, si manus eorum oculosque non tolerent. haec,
 10 ut quosque accesserat; plura ad tertianos, veterum recentium-
 que admonens, ut sub Marco Antonio Parthos, sub Corbu-
 lone Armenios, nuper Sarmatas pepulissent. mox infensius
 praetorianis "vos" inquit "nisi vincitis, pagani, quis alius im-
 perator, quae castra alia excipient? illic signa armaque vestra

μὲν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ νότον τὴν
 σελήνην ἔχοντες. πεπιεσμένου δὲ
 περὶ τὰς δύσεις τοῦ φωτός, αἰ-
 σιὰν πολὺ τῶν ὁμιλιῶν ἐμπρο-
 σθεν προῖοῦσαι τοῖς πολεμοῖς ἐπέ-
 βαλον, οὐ δυναμένοις τὸ διάστη-
 μα συνιδεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὥς ἐν
 χερσὶν ἦδη γεγονότων, τοὺς ὑπ-
 ούς ἀφέντες μάτην οὐδενὸς ἐπι-
 χοντο. Florus paullo aliter narrat,
 nec rem cepisse visus est, de il-
 lapsa pugna 3 5: nocturna ea di-
 micatio fuit, et luna in partibus.
 quippe quasi commilitans cum a
 tergo hostibus, a facie Romanis se
 praebuisset, Pontici per errorem
 longius cadentes umbras suas quasi
 hostium corpora petebant. si tamen
 ea lectio recta, nec interpolata ab
 imperitis. nam certe Orosius 6 4
 etiam et Frontinus 2 1 12 Roma-
 nis in hac pugna lunam fuisse a
 tergo fatentur; et Dio 36 32 clare
 κατοῖν. itaque emendand in Floro:
 cum a tergo Romanis, a facie ho-
 stibus se praebuisset, Pontici per
 errorem longius cadentes umbras
 (voculam illam suas expungimus)
 quasi hostium corpora petebant. sa-
 ne ratio ipsa ita vult. nec tam bar-
 dum ego Florum nunquam censeam,
 ut hoc non ceperit. Lips. nempe
 ante erat in corpore, ut habet BG.
 [et a superposito Ma.] Acidalius

etiam malebat iactu, etiam de telis
 missilibus ictus dicitur, sed tum cum
 iactu teli attingitur corpus: quoad
 mittantur, iactus dicitur. clare sic
 distinguit Livius 30 10: ex rostra-
 tis Poeni vana pleraque, utpote su-
 pino iactu, tela in superiorem lo-
 cum mittebant: graviore ac pondere
 ipso libratione superne ex onerariis
 ictus erat. itaque iactu h. l. placet.
 confundi ista verba notum est. v.
 Drak. ad Liv. 26 40; ubi pariter
 pro ictus mavult iactus. Ern.

1. ed pr non agnoscit vocem in-
 cauti; et cum praecesserit ex oc-
 culto, satis intelligi putat Gruterus.
 Ern.

4. rari sumsisissent] ex historia
 et sententia resumsissent. nam Pan-
 nonici semel victi arma tamen ite-
 rum sumserant. Lips. Ferretus alias:
 rursus sumsisissent. hoc magis placet.
 certe rari vitiosum est, quicquid
 nugeatur Salinerius. A cur nam. Ern.

9. tolerent] scribendum tolera-
 rent: nam praecedit provocatos et
 possent. Ern. tollerent Ma.

12. infensus] puto infensus. hoc
 est, verbis asperioribus. non enim
 his magis quam aliis infestus erat:
 sed hos compellabat inclementius.
 Gron. verissime. tertianis plura, his
 asperiora dixit. Ern.

sunt, et mors victis: nam ignominiam consumpsistis.” undique clamor; et orientem solem (ita in Syria mos est) tertiani salutavere. vagus inde, an consilio ducis subditus rumor, advenisse Mucianum, exercitus in vicem salutasse. gradum inferunt quasi recentibus auxiliis aucti, rariore iam Vitellianorum acie, ut quos nullo rectore suos quemque impetus vel pavor contraheret diduceretve. postquam pulsos sensit Antonius, denso agmine obturbabat. laxati ordines abrumpuntur; nec restitui quivere impredientibus vehiculis tormentisque. per
10 limitem viae sparguntur festinatione consecrandi victores. eo notabilior caedes fuit, quia filius patrem interfecit. rem no-

1. *ignominiam consumpsistis*] assidet acuto huic dicto illud Curtianum 6 8: scit eos qui misericordiam consumserunt, amplius sperare non posse. LIPS. sensus: nam ignominiam iam tantam contraxistis, ut ea non amplius timenda sit, nemo in vos uti possit qui affligere velit, sed nihil aliud nisi mors restat. ERN.

2. *in Syria*] nam haec legio e Syria deducta, in qua sub Corbulone militaverat. at de more ipso Herodianus 4 30, de Parthis, qui pugnam initiari orto iam sole. ἀσπασάμενοι δὲ τὸν ἥλιον, inquit, ὡς ἔθος αὐτοῖς, οἱ βαρβάρου, μεγίστην κληγγὴν βοηθάντες ἐπέδραμον τοῖς Ῥωμαίοις. sed observo amplius, non solum Syros aut Orientales soli cultum hunc detulisse, sed gentium plerasque. Plato de leg. 10 p. 887: ἀνατέλλοντός τε ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ πρὸς δυσμὰς ἰόντων, προσκυνῶντες ἅμα καὶ προσκυνήσεις Ἕλληρων τε καὶ βαρβάρων πάντων. ipsis Romanis receptum in precando verti ad orientem. Hyginus de Limitibus: antiqui architecti in occidentem templa recte spectare scripserunt. postea placuit omnem religionem eo convertere, ex qua parte caeli terra illuminabatur. Isidorus 15 4 templa ita structa ait, ut qui consideret ac deprecetur, rectum aspiceret orientem. Latinus Pacatus in Paneg. ad Theodosium c. 3: nam ut divinis rebus operantes in eam caeli plagam ora convertimus, a qua lucis exordium est.

nec Christiani abhorruerunt. Tertullianus Apolog. c. 16: alii plane humanius et verisimilius solem credunt deum nostrum, suspicio inde, quod innotuerit nos ad orientis regionem precari. sed plerique vestrum, adfectione, aliquando et caelestia adorandi, ad solis ortum labia vibratis. LIPS.

3. *vagus inde, consilio*] Romanus codex *vagus inde, an consilio*. quod valde amplector. ambigit videlicet, fortuito natus inter milites is rumor, an arte ducis sparsus. LIPS. consentit M^a, unde recepit Pichena. Romanum codicem intellige ed pr. ERN.

5. *inferre B.*

7. *diduceretve*] sententia et ἀντίθεσις sic visa postulare. vulgo *duceretve*. LIPS.

pulsos] nondum sane *pulsos*. legendum *perculosos* recte iudicat Acidalius. verbum *sensit* indicat referri haec ad praecedentia, quae percussos desiderant, sicut verbum *sensit* ipsum. res ita evidens est ut recipere non dubitarim. similiter apud Livium 28 33 *perculsi* pro *pulsi* e coniectura Rhenani receptum contra scriptos; et pluribus locis in libris veteribus haec verba confusa. supra 2 14 in simili re: *additus percussis terror invecta in terga pugnantium classe*, et sic centies. [alii *impulsos*.] mox *obturbabat* ABMR, edd pr et IGronovii: ceterae *obturbat*. ERN.

10. *vulgo consecrandi festinatione*.

minaque auctore Vipstano Messalla tradam. Iulius Mansuetus ex Hispania, Rapaci legioni additus, impubem filium domi liquerat. is mox adultus, inter septimanos a Galba conscriptus, oblatum forte patrem et vulnere stratum dum semianimem scrutatur, agnitus agnoscensque et exsanguem amplexus, voce flebili precabatur *piatos patris manes*, neve se ut paricidam aversarentur: publicum id facinus; et unum militem quotam civilium armorum partem? simul attollere corpus, aperire humum, supremo erga parentem officio fungi. ad-
 10 vertere proximi, deinde plures: hinc per omnem aciem miraculum et questus et saevissimi belli execratio: nec eo segnius propinquos affinis fratres trucidatos spoliant; factum esse scelus loquuntur faciuntque.

26 Ut Cremonam venere, novum immensumque opus occur-
 15 rit. Othoniano bello Germanicus miles moenibus Cremonensium castra sua, castris vallum circumiecerat, eaque munimenta rursus auxerat. quorum aspectu haesere victores, incertis ducibus quid iuberent. incipere oppugnationem fesso per diem noctemque exercitu arduum, et nullo iuxta subsidio

2. *impuberem*] BGHMO *impu-
 bem*. consensus mss facit ut cum IGronovio sic ediderim, quem v. ad h. 1, Pichenam ad 4 14, imprimis Drak. ad Liv. 2 13, ubi copiose de hac forma agit, etiam hoc loco laudato. ERN.

6. *precabatur placatos patris manes*] frustra haesere viri docti in hoc loco, eumque variis modis tentarunt. sensus est: *precabatur manes patris, ut sibi placati essent, neve* etc. porro *placatos* vera lectio, quae est in BGMA, edd Puteolani Beroaldi, sqq ante Lipsium, qui edidit *piatos* ex ed superiori nescio qua; quod omnes secuti sunt. Pichena quidem testis in ms se reperisse *piatos*, et id exhibet ed pr. verum ea lectio nata est e *platos*, quod et in MA fuit scriptum ab initio pro *placatos*, vide Pichenam. latinitas quidem non patitur, ut dicamus *precari manes* vel *deos piatos*: sed *placatos* i. e. non iratos. at *piati* sunt manes sacrificiis et aliis, quae religio sanxit. itaque

non dubitavi *placatos* praeferre. Broterius coniecit *st. deos pr. ne piatos p.*; quia mss quidam habent *ne piatos*. mox bene Pichena edidit *aversarentur* e MA pro *adversarentur*, quod est in ceteris scriptis et ante Pichenam editis; unde firmantur supra dicta ad H. 1 38. ERN.

7. *publicum id facinus*] sensus est: ne sibi potius imputent hoc facinus quam universis civilibus armis, universo exercitui bellum civile auso; cuius se minimam partem esse, nec totam culpam ferre debere. Acidalius putabat haec verba esse alieno loco, et post *belli execratio* ponenda. ERN.

12. *trucidatos*] MA *trucidati*; quod IGronovius factum putat ex *trucidant*: bene, ut opinor, quia sequitur *faciunt scelus*. ERN: paulo ante *adfinis* BM^a: vulgo *affines*.

18. *A fessos* — *exercitus*; quod et ipsum rectum. sed vulgatum melius et verius, etsi MA etiam et ed pr *fessos*, sed mox *exercitum*. mox

anceps. sin Bedriacum redirent, intolerandus tam longi itineris labor, et victoria ad irritum revolvebatur. munire castra, id quoque propinquis hostibus formidolosum, ne dispersos et opus molientes subita eruptione turbarent. quae super
 5 cuncta terrebat ipsorum miles periculi quam morae patientior: quippe ingrata quae tuta, ex temeritate spes; omnisque caedes et volnera et sanguis aviditate praedae pensabantur.
 27 huc inclinavit Antonius, cingique vallum corona iussit. primo sagittis saxisque eminus certabant, maiore Flavianorum per-
 10 nicie, in quos tela desuper librabantur. mox vallum portasque legionibus attribuit, ut discretus labor fortes ignavosque distingueret, atque ipsa contentione decoris accenderentur. proxima Bedriacensi viae tertiani septimanique sumpserunt, dexteriora valli octava ac septima Claudiana; tertiadecumanos
 15 ad Brixianam portam impetus tulit. paulum inde morae, dum ex proximis agris ligones, dolabras, et alii falces scalasque convectant. tum elatis super capita scutis, densa testudine succedunt. Romanae utrinque artes: pondera saxorum Vitelliani provolvunt, disiectam fluitantemque testudinem lanceis
 20 contisque scrutantur, donec soluta compage scutorum exsangues aut laceros prosternerent multa cum strage. incesserat cunctatio, ni duces fesso militi et velut irritas exhortationes
 28 abnuenti Cremonam monstrassent. Hormine id ingenium, ut Messalla tradit, an potior auctor sit Gaius Plinius qui Anto-

munire castra per interrogationem dicta, ad variandam orationem. nam alias non convenit *id quoque*, quod est respondentis. ERN. BM^a *fessos* — *exercitu*.

4. *ruptione B.*

6. *copula et ante ex auctore Ma* recte deleta IGronovio. nam in contrariis copulae nullus, certe non elegans, usus. consentit ed. pr. in BG et edd Pateolani et seqq ante Lipsium *et temeritate*; ubi *et* vitiose pro *ex*, ut aliis locis. hinc vulgata *et ex nata*, a Lipsio temere recepta ex libro, quem ad editionem suam accommodavit. ERN.

16. *ex Ma*: vulgo *e*. idem non *ligones*, sed *legiones*.

20. *concitisque Ma*.

21. *multa cum strage incesserat*] id est, quia multa strages, timidior et cunctantior iam miles. LRS. male. distinctio vitiosa in libris editis ante Pichenam fuit; qui e M^a sic ut nunc est interpunxit, consentit ed. pr. ERN.

23. *ingenium i. e. inventum*, ut apud Plinium Pan. 49: *exquisita ingenia coenarum*, ubi v. Schwarzius, et ad c. 25. pro *semineces* AR et ed pr *semianimes*. paullo ante edidi *prehensarent* e BG et ed pr pro *prehensarent*. ERN. mox AR ut *Messallae traditum*.

24. *Plinius Ma*.

nium incusat, haud facile discreverim, nisi quod neque Antonius neque Hormus a fama vitaeque sua quamvis pessimo flagitio degeneravere. non iam sanguis neque vulnera morabantur, quin subruerent vallum quaterentque portas, innixi
 5 humeris et super iteratam testudinem scandentes prensarent hostium tela brachiaque. integri cum sauciis, semineces cum expirantibus volvuntur, varia pereuntium forma et omni
 29 imagine mortium. acerrimum tertiae septimaeque legionum certamen; et dux Antonius cum delectis auxiliaribus eodem
 10 incubnerat. obstinatos inter se cum sustinere Vitelliani nequirent, et superiacta tela testudine laberentur, ipsam postremo balistam in subeuntes propulere, quae ut ad praesens disiecit obruitque quos inciderat, ita pinnae ac summa valli ruina
 15 septimani dum nituntur cuneis, tertianus securibus gladiisque portam perfregit. primum irrupisse Gaium Volusium tertiae legionis militem inter omnes auctores constat. is in vallum egressus, deturbatis qui restiterant, conspicuus manu ac voce

8. *imagine mortium*] poetas imitatus, *imaginem* pro genere dixit et exemplo. ERN. *tertie decime septimaeque* B, vulgo *septimae tertiaeque*.

13. primum de balista non satis commodè *obruit* dicitur, sed de maioribus molibus, velut A. 4 62 de amphitheatro, quod dicitur *operuisse* homines ruina; valdeque vereor ne Tacitus scripserit *obtrivitque*, quod convenit tali machinae. et inane erat *obruit* addere, quod ex *inciderat* intelligi potest. vestigia eius lectionis in corruptissima ed pr scriptura, *disiecta breviterque*. atque etiam alibi librarii sic permutarunt ista verba. sic apud Livium 3 56 pro *obtrivisset* in scriptis et editis reperit *obruisset*, ubi v. Drakenborchium. certe Tacitus, si *obruit* scripsisset, non addidisset *in quos inciderat* (nam hoc iam est in verbo *obruit*) sed *oppugnatores, subeuntes*, aut simile quid; ut adeo nullo modo de veritate correctionis nostrae dubitari queat. porro *quos* habent ABGM^a, edd omnes, pro *in quos*, ne quis haereat. nam et sic alii dixerunt, quamquam non ne-

gandum librarios saepe in huius verbi constructione praepositionem temere omisisse, ubi iis docti viri non paruerunt. v. Drakenborchium eundem ad Liv. 2 30, ubi hunc locum Taciti asserre non neglexit; ut, si liber bonus iuvaret, libenter *quis* scriptum a Tacito statuerem, praesertim cum illum modum loquendi alibi in Tacito non observarim, et scriptores tantum inferioris aetatis pro ea ratione laudentur. ERN.

14. *concessit* B.

15. *gladiisque*] non spernam ego elegantem coniecturam Heinsii, ni fallor, apud Ryckium, corrigentis *dolabrisque*. nam gladiatorum in portis perfringendis nullus usus. intelligendae autem dolabrae, quales illae apud Curtium 5 6, quibus *vasa caedebant milites*, 8 4 *sternerent arbores*. ERN. *rupisse* B.

17. *in vallum egressus*] eodem modo usus est verbo *egrediendi* infra c. 71: *in quarum tectum egressi*. ERN.

18. *restiterant* edd veteres ante Rhenanum. favet M^a, in quo *resi-*

capta castra conclamavit. ceteri trepidis iam Vitellianis seque
 e vallo praecipitantibus perrupere. completur caede quantum
 30 inter castra murosque vacui fuit. ac rursus nova laborum
 facies, ardua urbis moenia, saxae turres, ferrati portarum
 5 obices, vibrans tela miles, frequens obstrictusque Vitellianis
 partibus Cremonensis populus, magna pars Italiae stato in
 eosdem dies mercatu congregata; quod defensoribus auxilium
 ob multitudinem, oppugnantibus incitamentum ob praedam
 erat. rapi ignes Antonius inferrique amoenissimis extra ur-
 10 bem aedificiis iubet, si damno rerum suarum Cremonenses
 ad mutandam fidem traherentur. propinqua muris tecta et
 altitudinem moenium egressa fortissimo quoque militum com-
 plet; illi trabibus tegulisque et facibus propugnatores detur-
 31 bant. iam legiones in testudinem glomerabantur, et alii tela
 15 saxaque incutiebant, cum languescere paulatim Vitellianorum

sterant. idque restituit Pichena. BG, edd Rhenani, seqq *resisterent*. illud melius esse totus contextus clamat. ERN.

1. *conclamavit*] verbum *conclama-*
mare de uno dictum et ab aliis,
 nominatim Virgilio Aen. 9 375:
haud temere est visum, conclamat
ab agmine Volscens. Valer. Fl. 3
 259: *conclamat ab aggere Tiphys*,
 quamquam etiam in illo loco libri
 quidam *aggere*: quae si vera lectio,
 eum locum Tacitus in mente ha-
 buisse videri potest. ERN.

2. *completur caede*] quis vero
 numerus caesorum in his praeliis?
 tacuit noster, expressit Hegesippus
 4 30: *extincta xxxm et cc viri*
de exercitu Vitellii. Primusque (id
 enim Antonio cognomentum erat)
 IVMD de Mysiactis militibus amisit.
 LIPS.

3. *ac — facies*] primo hand du-
 bie scribendum *at rursus*; quod fa-
 cile quivis attendens et comparans
 antecedentia sentiet. reperit et Bro-
 terius in ms et recepit *at*. deinde
 respexit ad illud Aeneae ap. Virg.
 Aen. 6 103: *non ulla laborum, o*
virgo, nova mi facies, ut iam no-
 tavit Acidalius. ERN.

13. *illi*] primum, etsi bene fero

illi sc. milites, tamen aures meae
 potius desiderant *hinc* vel *illinc*,
 inde, ex istis aedificiis, mittunt qui-
 bus deturbent propugnatores. dein-
 de *trabibus* hand dubie vitiosum.
 nam trabes quomodo tam longe mi-
 lites iaculentur sine tormentis, quae
 ibi nulla fuere. id vidit Heinsius,
 qui apud Ryckium corripbat *late-*
ribus. sed quia tegulae quoque ge-
 neris lateritii, malim fere *lapidi-*
bus, ut infra c. 71 *saxis tegulisque*
 e tectis obruant Vitellianos. probat
 Mullerus. ERN.

14. *glomerabantur*] sic bene e
 M^a edidit Pichena pro *glomeran-*
tur: nam sequitur *incutiebant*. con-
 sentiant BGO. mox *languescere*
 idem ex eodem libro pro *languere*.
 ed pr *languescerent*; quod non sper-
 nam. infinitivum copula *et*, sive ad-
 dita temere ante *ut*, sive intellecta,
 peperisse videtur. sed infinitivus
 quoque rectus. dein cum Ryckio et
 Gronovio deleta *et*, dedi *ut quis-*
que, et ei rei interpolationem ac-
 commodavi. consentiunt A, ed pr,
 nisi quod habent *quis* pro *quisque*.
 denique *reverteretur* pro simplici
verteretur dictum, quod rescribi
 volebant Muretus et Ursinus. v. ad
 Suet. Aug. 77. ERN. M^a quoque
 et B *ut quis*.

animi. ut quis ordine antebat, cedere fortunae, ne Cremona quoque excisa nulla ultra venia, omnisque ira victoris non in volgus inops sed in tribunos centurionesque, ubi pretium caedis erat, reverteretur. gregarius miles futuri socors et
 5 ignobilitate tutior perstabat. vagi per vias, in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant cum bellum posuissent. primores castrorum nomen atque imagines Vitellii amoliantur. catenas Caecinae (nam etiam tum vinctus erat) exsolvunt, orantque ut causae suae deprecator assistat. aspernantem
 10 tumentemque lacrimis fatigant, extremum malorum, tot fortissimi viri proditoris opem invocantes. mox velamenta et infulas pro muris ostentant. cum Antonius inhiberi tela iussisset, signa aquilasque extulere: maestum inermium agmen, deiectis in terram oculis, sequebatur. circumstiterant victo-
 15 res, et primo ingerebant probra, intentabant ictus: mox, ut praeberi ora contumeliis, et posita omni ferocia cuncta victi

7. nomen eius in signis, mos enim ille, ut imperatoris sui nomen tum vexillis inscriberent tum scutis, quod etiam in libera republica video factitatum. Dio de Crasso in Parthos movente 40 18: σημειον δέ τι των μεγάλων τοις Ιστωις Εοικότων, και φοινικῶν γράμματα Εἰν αὐτοῦ πρὸς δὴλωσιν τοῦ τε στρατοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ σφῶν τοῦ αυτοκρατορος ἔχοντων. Thebaidis scriptor etiam Graecis attribuit, sed mentem habens in militia Romana: aurea clarum nota nomen ducum vexilla praescriptum ferunt: facitque litteras aureas, quas Dio puniceas. huc Suetonii illud pertinet Vesp. 6: nomen eius vexillis omnibus sine mora inscripserunt. item Prudentii de Constantino, in Symm. 1 488: Christus purpureum, gemmato textus in auro, signabat labarum. clypeorum insignia Christus scripserat. qui bene addit de clypeis sive scutis. nam et illic, ut dixi, inscribebant. Quintilianus pro Milite c. 12: inscriptum in scuto CMarii nomen. Dio 42 15 Marcellum ait nomen Pompeii, cum id scutis suis milites inscriberent, delesse, uti scilicet fautorem se Cae-

sari ostenderet. idem 50 5 notat Romanos milites Cleopatrae nomen scutis inscripsisse quasi imperatoris. D'Ambrosius (sive quis alius ille scriptor) ad hunc ritum respexit Oratione funebri de Valentiniano §. 58: Valentinianus habens in se imaginem Christi. . . nec iniuriam putaveris. caractere domini inscribuntur et servuli, et nomine imperatoris signantur milites. nisi tamen ad puncturas et stigmata militum hoc refers; quod non sperno. Lips. de nominibus adde nostrum H. 2 85, 3 13. ERN.

8. tunc B.

10. extremum malorum] interpunctio haec debetur Pichenae, qui sic loco succurrit adiutus M^a. pro tot BG, ed Rhenani et sqq ante Lipsium ac. ERN.

14. circumstiterant] G a manu secunda et ed pr circumsteterant. v. ad 4. 69. mox eadem ed pr intendebant. ERN.

16. non est verbum unde pendat praeberi: sequitur enim et partiebantur. pronum foret conicere praebuere, sed non necessarium aliquid tentari. similiter A. 12 51: post ubi quati uterus, et viscera

patiebantur, subit recordatio illos esse qui nuper Bedriaci victoriae temperassent. sed ubi Caecina praetexta lictoribusque insignis, dimota turba, consul incessit, exarsere victores: superbiam saevitiamque, (adeo invisa scelera sunt) etiam perfidiam obiectabant. obstitit Antonius, datisque defensoribus ad Vespasianum dimisit.

Plebs interim Cremonensium inter armatos conflictabatur; nec procul caede aberant, cum precibus ducum mitigatus est miles: et vocatos ad concionem Antonius adloquitur, magnifice victores, victos clementer, de Cremona in neutrum. exercitus praeter insitam praedandi cupidinem vetere odio ad excidium Cremonensium incubuit. invisse partes Vitellianas Othonis quoque bello credebantur; mox teritiadecimanos ad exstruendum amphitheatrum relictos, ut sunt procacia urbanae plebis ingenia, petulantibus iurgiis illuserant, auxit invidiam editum illic a Caecina gladiatorum spectaculum, eademque rursus belli sedes, et praebiti in acie Vitellianis cibi, caesae quaedam feminae studio partium ad praelium progressae. tempus quoque mercatus ditem aliqui coloniam maiorum opum specie complebat. ceteri duces in obscuro: Antonium fortuna famaque omnium oculis exposuerat. is balneas ab-

vibrantur. arbitror esse ἀναλόγου constructionis, idque sic resolvendum, velut h. l. ut praebere ora et cuncta victos pati videbant: in illo 12 51, ubi quati utrum et viscera vibrari sentit. mox ferocia melius quam fiducia, quod est in G et edd Puteolani Beroaldi Alciati. ERN.

1. recordatio est in ed pr, Rhenani, sqq omnibus, et, ut e silentio Pichenae et IGronovii colligere licet, in M^a. in B legitur ratio, ut in G; unde Rhenanus colligebat misratio. subit misratio: illos esse etc. sic interpretandum, ut mox exarsere victores: superbiam etc. nempe conversio tanta rerum misericordiam movit, ut alibi. mihi hoc melius placet. in his misratio orta, in Caecina indignatio. omninoque melius cohaerens oratio esset. ERN.

2. temperassent] sic in libris meis omnibus reperi: in nullo obtempe-

rassent, ut ex h. l. laudat Giaccinius ad Caes. B. G. 1 33. apud Sallustium autem Cat. 11 in hac formula victoriae temperare est illa confusio, v. Cort. de formula ipsa Oudendorpius ibi laudat Gronovium ad Liv. 1 29. ERN.

3. incessit] G et alii incessisset, male. item mox obiectant, quod non spernam. sic ante subit recordatio. ERN.

10. in neutrum i, e. in neutram partem aliquid pronuntiavit, neque ad salutem neque ad perniciem. ERN.

16. praepositio a et mox copula que est in libris omnibus meis praeter ed Rhenani et eum secutas ad Pichenam. paullo post maiore GO, edd Puteolani Beroaldi Alciati. recepit Broterius. ERN. maiorem M^a.

18. ad bellum B.

21. balneas] Pichena e M^a dedit balneas. sed quia supra c. 11 bal-

luendo cruori propere petit. excepta vox est, cum teporem incusaret, statim futurum ut incalescerent. vernile dictum omnem invidiam in eum vertit, tanquam signum incendendae

- 33 Cremonae dedisset, quae iam flagrabat. quadraginta armato-
rum milia irrupere, calorum lixarumque amplior numerus et
in libidinem ac saevitiam corruptior. non dignitas, non aetas
protegebat, quo minus stupra caedibus, caedes stupris misce-
rentur. grandaevos senes, exacta aetate feminas, viles ad
praedam, in ludibrium trahebant. ubi adulta virgo aut quis
10 forma conspicuus incidisset, vi manibusque rapientium divol-
sus ipsos postremo direptores in mutuam perniciem agebat.
dum pecuniam vel gravia auro templorum dona sibi quisque
trahunt, maiore aliorum vi truncabantur. quidam obvia asper-
nati, verberibus tormentisque dominorum abdita scrutari, de-
15 fossa ernere. faces in manibus, quas, ubi praedam egesse-
rant, in vacuas domos et inania templa per lasciviam iacula-
bantur; utque exercitu vario linguis moribus, cui cives socii

nearum editum est, hic eandem scrip-
turam servandam putavi. *ablucendo*
cruore habent edd ante Rhenanum
omnes. idque recte dicitur, et ex-
quisitius antiquiusque quam *cruori*,
ut iam ad Annales dictum. itaque
id secutus essem, nisi libri M^a au-
ctoritas obstaret, cui G consentit.
mox pro *incalescerent* HO *inarder-*
essent. illud verum, et melius, ut
quisvis sentit. ipse tepida aqua non
incalescebat, quam suppeditaverant:
minatur fore ut illi incalescerent,
sed alio modo. ERN.

8. *viles*] Turnebo ne acceda-
mus rescribenti *miles*. Taciti enim-
vero mens, eos ipsos qui aut aetate
aut imbecillitate non erant ullius
aeris, raptos tamen per saevitiam
et ad illusum. Curtius non abs-
milliter in direptione Persepolis 5
6: neque avaritia solum sed etiam
crudelitas in capta urbe grassata
est. auro argentoque onusti vilia ca-
ptivorum corpora trucidabant. LIPS.

9. *quis*] an *puer*? GROX. in
tali contextu non videtur necessa-
rium substantivum poni. genus enim
et mentio facta virginis facit ut
sponte intelligatur pueri nomen. so-

lenne hoc Graecis inprimis. sic
apud Homerum, II. á initio, *vo-*
χαις ὑψιφύων opponuntur *αἰτοί*
pro *σουλῶν*; et sic ceatles. ERN.

11. *ipsos postremo direptores*] ta-
lis illa in capta urbe descriptio
Quintilianii 8 3: *et conata reti-*
nere infantem suum mater, et
sicubi maius lucrum, pugna inter
victores. LIPS.

13. *truncabantur*] abscisis mani-
bus, ut omitterent occupata. sed
ni fallor, huic rei non satis conve-
nit *maiore aliorum vi*. forte fuit
obtruncabantur vel *trucidabantur*.
etiam supra dixit in perniciem actos
milites, dum de virginibus aut pue-
ris formosis pugnarent. ERN.

14. *dominorum*] sic 2 13 matrem
per cruciatus interrogant milites ubi
filium occuleret. frustra itaque Ur-
sinus et Muretus corrigunt *domo-*
rum. ERN.

17. *utque exercitu vario* i. e. at-
que ut fit in exercitu tali etc. prae-
positio omisa (v. ad c. 19) fecit
ut quidam *exercitui* fecerint, ut est
in G et edd Puteolani Beroaldi Al-
ciati. mox melius puto *inessent*.
ERN.

externi interessent, diversae cupidines et aliud cuique fas nec quicquam illicitum. per quadriduum Cremona suffecit. cum omnia sacra profanaque in igne considerent, solum Mephitis templum stetit ante moenia, loco seu numine de-
34 fensum. hic exitus Cremonae, anno cclxxxvi a primordio sui. condita erat Tiberio Sempronio et Cornelio consulibus, ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculum adversus Gallos trans Padum agentes, et si qua alia vis per Alpes rueret. igitur numero colonorum, opportunitate fluminum, ubere agri,
10 adnexu connubiisque gentium adolevit floruitque, bellis externis intacta, civilibus infelix. Antonius pudore flagitii, crebesciente invidia, edixit ne quis Cremonensem captivom detineret. irritamque praedam militibus effecerat consensus Ita-

3. in igne] Heinsius ex Ovidio corripbat *ignem*. sic etiam Virg. Aen. 2 624; unde sc. sumsit suum, ut alia, Ovidius: *omne mihi visum est considerare in ignes Ilium*. atqui Tacitus libenter imitatur Virgilium. etiam apud Virgilium ms Hamburgensis in igne vitiose dedit. itaque valde aridet ista correctio in *ignem* vel in *ignes*. ERN.

4. Mephitis] dea tetri odoris, de qua Servius ad Aen. 7 84. ERN. *mefitis* M^a.

5. hic exitus Cremonae] sic edidi ex ed pr, cui consentit A, quamquam Cremonae a manu secunda additum, et R. *habuit* abest a BM^a; in quibus quia est Cremonam, addidit *habuit*, e formula Tacito solenni. Cremonam servari sine *habuit*, ut vult IGronovius, intellectu *mansit*, duabus de causis fieri non placet, primum quia ista ellipsis inusitata, quod et de *habuit* dicendum; dein quia verbum *manere* fere de futuris rebus dicitur, et si de praeteritis dicitur, *manserat* esse debet, non *mansit*. accusativi et genitivi primae declinationis saepe in libris confusi. ERN. suo M^a.

6. Ti. i. e. Tiberio. male enim vulgo Tito; ex Livio 21 6 et Fastis. LIPS. P abest ante Cornelio a BGM^a et edd ante Rhenanum; unde delevi. sic A. 14 1 CVipsta-

no, Fonteio coss, ut monet IGronovius. ERN.

8. rueret] a Beato hoc est (e B); antea irrueret. legam ingrueret. LIPS. rueret est etiam in M^a et ed pr, quod nequaquam tentandum. Horatius C. 4 2: *monte decurrens velut amnis, fervit immensusque ruit Pindarus ore*. similiter irruere pro ruere tentabat Heinsius A. 2 17. ERN.

10. annexu est coniunctione quacunque, quales commercia, connubia, concilia communia; cui subiicitur species coniunctionis. pro gentium Spanhemius (de V. et P. N. t. 2 p. 619) malebat *adiacentium*, quod gentium nimis vagum et indefinitum videbatur. neque aut satis faciunt dicta Ryckio, aut convenit exemplum ab eo prolatum e Liv. 8 14, *ceteris Latinis populis connubia commerciaque et concilia inter se ademerunt*: nam ibi omnia definita. sed malim tamen intelligere *aliarum*; quod verbum a Graecis saepissime, ab imitatoribus eorum interdum omitti dudum observatum est. ERN.

11. civilibusque B. pudore] ita mei libri. B pistore. vulgati pessime post rem. LIPS. etiam GM^a et ed pr pudore. ERN.

12. Cremonensem captivom M^a, Cremonensem captivum AR: vulgo Cremonenses captivos.

liae, emptionem talium mancipiorum aspernantis. occidi coe-
 pere. quod ubi enotuit, a propinquis affinibusque occulte
 redemptabantur. mox rediit Cremonam reliquus populus. re-
 posita fora templaque munificentia municipum; et Vespasia-
 35 nus hortabatur. ceterum assidere sepultae urbis ruinis noxia
 tabo humus haud diu permisit. ad tertium lapidem progressi
 vagos paventesque Vitellianos, sua quemque apud signa, com-
 ponunt. et victae legiones ne manente adhuc civili bello am-
 bigue agerent, per Illyricum dispersae. in Britanniam inde
 10 et Hispanias nuntios famamque, in Galliam Iulium Calenum
 tribunum, in Germaniam Alpinum Montanum praefectum co-
 hortis, quod hic Trevir, Calenus Aeduus, uterque Vitelliani
 fuerant, ostentui misere. simul transitus Alpium praesidiis
 occupati, suspecta Germania, tanquam in auxilium Vitellii
 15 accingeretur.

36 At Vitellius profecto Caecina, cum Fabium Valentem
 paucis post diebus ad bellum impulisset, curis luxum obten-
 debat. non parare arma, non adloquio exercitioque militem
 firmare, non in ore vulgi agere; sed umbraculis hortorum ab-

1. occidi coepere] sic Rhenanus
 dedit e vestigiis B, in quo erat ce-
 cidi. at occidi iam editum erat in
 ed pr; quod est etiam in M^a. ce-
 teri ante Rhenanum caedi, ut est
 in G. mox redemptabantur, quod e
 M^a edidit Ryckius, etiam est in
 AG. in margine autem pro varia
 lectione est redimebantur. gaudere
 Tacitum frequentativis supra iam
 observatum, et lectio quemque do-
 cet. ERN.

4. templa quoque B.
 magnificentia] placet magis, quod
 in Romano codice est (i. ed pr),
 munificentia. LIPS. sic et R. id-
 que melius puto; et recepissem in
 contextum, nisi magnificentia quo-
 que utnuncque ferri posset, intellecta
 magnitudine animi, quae in munifi-
 centia vel maxime cernitur, ut mox
 c. 37. verba illa permutantur et
 A. 12 3, ubi magnificentia verum.
 recepere Broterius et Allemandus.
 ERN.

6. tabo] A tabe; quod non dis-
 plicare videtur Ryckio, laudanti A.

2 69. mihi quoque placeret, si li-
 bri plures consentirent. nam non
 uno sane loco pro tabe datum ta-
 bum a librariis, ignorantibus etiam
 tabem sic dici. v. ad l. c. sed nec
 infercienda ubique sine idoneis au-
 ctoribus tabes. tabo h. l. defendit
 etiam et illustrat IGronovius ad Me-
 lam 3 8. supra 2 70: infesta tabo
 humus. ERN.

11. Alpinum M^a.

12. Trevir] B triumvir.

17. impulisset] non credo sic Ta-
 citum dedisse. ad bellum impellere
 est suadere bellum, auctorem alicui
 esse belli; quod ab h. l. alienum.
 princeps imperat ducibus suis, quod
 fieri velit. expulisset verum credo.
 invitus homo socors et voluptarius
 exhibat, aut moras necebat. Suet.
 Cal. 1 Tiberius Germanicum dici-
 tur expulisse ad componendum Orien-
 tis statum. Cicero extrudere sic di-
 xit in ep. 7 6. probat Mullerus.
 ERN.

19. in ore vulgi] vera nostra
 coniectura. nam in libris omnibus

ditus, ut ignava animalia, quibus si cibum suggeras, iacent torpentque, praeterita instantia futura pari oblivione dimiserat. atque illum in nemore Aricino desidem et marcentem proditio Lucilli Bassi ac defectio classis Ravennatis perculit. ⁵ nec multo post de Caecina affertur mixtus gaudio dolor, et descivisse et ab exercitu vinetum. plus apud socordem animum laetitia quam cura valuit. multa cum exultatione in urbem revectus, frequenti concione, pietatem militum laudibus cumulat. Publium Sabinum praetorii praefectum ob amici-
¹⁰ tiam Caecinae vinciri iubet, substituto in locum eius Alfeno
37 Varo. mox senatum composita in magnificentiam oratione adlocutus, exquisitis patrum adulationibus attollitur. initium atrocis in Caecinam sententiae a Lucio Vitellio factum; dein ceteri composita indignatione, quod consul rem publicam, dux
¹⁵ imperatorem, tantis opibus tot honoribus cumulatus amicum prodidisset, velut pro Vitellio conquerentes, suum dolorem proferebant. nulla in oratione cuiusquam erga Flavianos duces obtrectatio: errorem imprudentiamque exercituum culpan-

more vulgi. quod sane haud convenit. at *in ore agere* est Latinis coram et in conspectu esse, sese offerre. Sallustianum est, et ab eo penum Tacito promptum. in oratione Cottae ad Quirites: *a prima adolescentia in ore vestro privatus et in magistratibus egi.* fragmento alio: *in ore agens gentibus, populo, civitati.* Tacitus iterum c. 77: *Iulianus ad LVitellium perductus, verberibus foedatus, in ore eius ingulatur.* dicendi hoc genus restituendum Plinio censeo in Paneg. 69: *sunt in honore hominum et in honore famae magna nomina, ex tenebris oblivionis, indulgentia Caesaris.* et lego: *et in ore famae.* LIPS. in ore etiam ABM⁴. ERN.

4. *perculit*] nuncii non *percelunt* sed *percutiunt*, ut alio loco iam docuimus. itaque legendum *percutit*. *perculit* esset *perdidit*; quod alienum est. *repente* exterruit *desideratur*; quod est *percutit*. Cicero quidem ep. 57: *veteres inimicos, novos amicos literis tuis percussos.* sed sequitur *et de magna*

spe deturbatos iacere; quod huic loco dissimile est. infra c. 56 *ad omnes nuncios vultu quoque et incessu trepidus* dicitur fuisse. hoc est *percussi*, non *perculsi*. contra Cicero ep. 9 25: *atrocissimis percussus est literis*, non *perculsus*. v. et ad 2 54. itaque vix ante dubitavi, in tanta evidentia, corrigere. e Broterio post didici R habere *percutit*; quod firmat rationem nostram, et lenior correctio est, quae et sequenti *affertur* melius consentit. id adeo recepi. ERN. B *per-*
tulit.

9. *PSabinum*] v. Lips. ad 2 92. ERN. *plubium* M⁴.

16. *suum dolorem* h. e. quem ex iniuriis Caecinae privatim publice ceperant. eum cum alias pressissent, nunc sub illa specie edebant. igitur graviter inveci in Caecinam, non Vitellii, sed suis iniuriis incensi. sic Livius 7 21: *curae privatae in certaminibus publicis erumpebant*; quod fortasse Tacitus imitatus est. ERN.

tes, Vespasiani nomen suspensi et vitabundi circumibant. nec defuit qui unum consulatus diem (is enim in locum Caecinae supererat) magno cum irrisu tribuentis accipientisque eblandiretur. pridie calendas Novembris Rosius Regulus iniit eiravitque. adnotabant periti nunquam antea non abrogato magistratu neque lege lata alium suffectum. nam consul uno die et ante fuerat Caninius Rebilus Gaio Caesare dictatore, cum belli civilis praemia festinarentur.

- 38 Nota per eos dies Iunii Blaesi mors et famosa fuit; de qua sic accepimus. gravi corporis morbo aeger Vitellius Servilianis hortis turrim vicino sitam collucere per noctem crebris luminibus animadvertit. sciscitanti causam apud Caecinae Tuscum epulari multos, praecipuum honore Iunium Blaesum nuntiatur. cetera in maius, de apparatu et solutis in lasciviam animis. nec defuere qui ipsum Tuscum et alios, sed criminosius Blaesum incusarent, quod aegro principe laetos dies ageret. ubi asperatum Vitellium et posse Blaesum

2. proprie dies ille non supererat in locum Caecinae, sed e consulatu Caecinae. unde pronum suspicari verba in locum Caecinae esse loco mota, et post diem ponenda, sive post supererat. placet Mullero. vulgatum sic explicandum: is enim dies supererat volenti succedere in locum Caecinae, s. si quis sufficiens Caecinae foret. ERN.

3. cum irrisu tribuentis acc.] hoc ordine scripti et editi ante Rhenum omnes exhibent verba, nisi quod M^a tradentis habet. Rhennus acc. tribuentisque tacite (e B) edidit, quod omnes servarunt. illud autem bene, quod eblandiretur dedit, quamquam coniectura tantum, pro blandiretur. primam litteram absorpsit finalis *toū* que, ut saepe in hoc et similibus verbis. ERN.

4. Rosius] sic BGM^a, edd pr, Puteolani; unde restitui. primus Beroaldus edidit *Rossius*, non e libris scriptis, (nam hos libros non e mss edidit) sed casu ac vitio operarum; quod ab Alciato et Rhennano servatum est temere. *Rosii* et *Rossii* occurrunt in antiquis monumentis: sed libri audiendi. illud

autem nollem factum a Ryckio, ut ex A ederet *Roscius*, quae scriptura librario debetur, vel nomen minus notum in notius convertente, vel pronunciationem suae aetatis sequente, ut in *scaevus scaevire* et aliis alii pro *scaevus saevire*. Glau-dorpius laudat ille quidem hanc *Roscius Regulus*, sed non e libris, verum e coniectura, ut in aliis. v. ad A. 11 35. ERN.

eiuravit B, non *eiuravitque*.

5. nunquam] Vertranus corrigebat *nonnunquam*; quod subiecta ratio desiderat. an hoc voluit dare scriptor libri G, in quo est *nonquam*? sane et alibi ille o pro u scripsit, ut in *contatio*; sed nunquam in hoc verbo, si recte meminimus. ERN.

7. rebilus M^a.

8. festinarentur] dictarentur B.

11. turrim] de hoc genere turrium v. dicta ad Suet. Ner. 38, ubi *turris Maecenatiana*, mox B habebat *advertit*. ERN.

17. asperatum] sic BG et ed pr, idque restituit bene Rhennanus. Puteolanus, nescio an consulto, edidit *aspernatum*, vitiose; quod ta-

perverti satis patuit iis qui principum offensas acriter speculantur, datae Lucio Vitellio delationis partes. ille infensus Blaeso aemulatione prava, quod eum omni dedecore maculosum egregia fama anteibat, cubiculum imperatoris reserat, 5 filium eius sinu complexus et genibus accidens. causam confusionis quaerenti, non se proprio metu nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis fratris preces lacrimasque attulisse. frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanicae legiones, tot provinciae virtute ac fide, tantum denique terrarum ac 10 maris immensis spatiis arceat. in urbe ac sinu cavendum hostem, Iunios Antoniosque avos iactantem, qui se stirpe imperatoria, comem ac magnificum militibus ostendet. versas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumque negligens foveat aemulum principis labores e convivio prospere 15 ctantem. reddendam pro intempestiva laetitia maestam et funebrem noctem, qua sciat et sentiat vivere Vitellium et 39 imperare, et si quid fato accadat, filium habere. trepidanti inter scelus metumque, ne dilata Blaesi mors maturam perniciem, palam iussa atrocem invidiam ferret, placuit veneno 20 grassari. addidit facinori fidem nobili gaudio, Blaesum vi-

men servatum a Beroaldo et Alciato. in iisdem edd mox male illic pro ille. paullo post interpunctionem correxi. nam maior erat post *reserat*, et minor post *accidens*. atqui ista iungenda cum *reserat*. post *confusio* est consternatio, pavor, qui indicatur irrumpendo in cubiculum, et reliquo LVitellii mimo; eoque sensu et noster alibi et alii dixere. ERN. B effusionis.

13. *amicorum inimicorumque negligent]* hoc est, amicos et inimicos non discernens, ut bene Pichena. deinde orationis forma videtur *desiderare foveat*; et sic antiquiores dixissent. sed Tacito solenne est *ut dum* iungere indicativum praesentis, in oratione etiam obliqua, et quocumque tempore praecedente. sic infra c. 70: *togatum se et unum e senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium — iudicatur.* et sic pluribus locis reperies. denique *labores principis* intellige morbum quo laborabat. ERN.

17. *si quid fato accadat]* non sufficiebat Tacito ut aliis, ut verboso scilicet Ciceroni, Livio, *si quid accadat?* an additum fingit a Vitellio, ne ambiguitas offenderet aut malum omen faceret? nam etiam de morte a manu hostili, *si quid accadat* dici solet. ita videtur. ERN.

18. *perniciem]* G et edd Puteolani Beroaldi Alciati male *poenitentiam*. ed pr post vitiose *visa* pro *iussa*. ERN.

19. *veneno grassari]* ego huc referam, in silentio interpretum, Suetonii haec de Vitellio 14: *nobiles viros, condiscipulos suos, tantum non ad societatem imperii omnibus blanditiis allicefactos, vario genere fraudis occidit, etiam unum veneno manu sua porrecto in aquae frigidae potionem.* priora Dolabellam notant, haec de veneno Iunium Blaesum. LIPS.

20. *nobili]* nescio an *notabili*. LIPS. sic placebat et Faerno, Ursino.

sendo. quin et audita est saevissima Vitellii vox, qua se (ipsa enim verba referam) pavisse oculos spectata inimici morte iactavit. Blaeso, super claritatem natalium et elegantiam morum, fidei obstinatio fuit. integris quoque rebus a
5 Caecina et primoribus partium iam Vitellium aspernantibus ambitus abnuere perseveravit. sanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeo non principatus appetens, parum effugerat ne dignus crederetur.

- 40 Fabius interim Valens multo ac molli concubinarum spa-
10 donumque agmine segnius quam ad bellum incedens, proditam a Lucilio Basso Ravennatem classem perniciousis nuntiis accepit. et si coeptum iter properasset, nutantem Caecinam praevenire aut ante discrimen pugnae assequi legiones potuisset. nec deerant qui monerent ut cum fidissimis per oc-
15 cultos tramites, vitata Ravenna, Hostilium Cremonamve pergeret. aliis placebat accitis ex urbe praetoriis cohortibus valida manu perrumpere. ipse, inutili cunctatione, agendi tempora consultando consumpsit: mox utrumque consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media
41 sequitur, nec ausus est satis nec providit. missis ad Vitellium litteris auxilium postulat. venere tres cohortes cum ala Britannica, neque ad fallendum aptus numerus neque ad penetrandum. sed Valens ne in tanto quidem discrimine infa-

vulgatum certe vitiosum, nam *nimum gaudium* hic exprimendum erat, quod *nobile gaudium* non dicitur. nec tamen *notabili* satis placet. Curtius 9 7 extr.: *postquam falso insinulatum eum, nimum invidorum gaudium ostendit. notabilis constantia* occurrit infra c. 54, sed aliter. Broterio placet *ignobili g.* ERN.

1. *qua se (ipsa enim verba referam) pavisse oculos*] sic AM^a, ed pr quod secutus sum ut multo mollius. ceteri libri *se* habent post parenthesis. ERN.

6. *sanctus*] ed pr *factus*; et sic correctum in G. quid ante fuerit non potui assequi. ea verba in mss confundi alii docuere. v. Drak. ad Liv. 10 9. possis tamen conii-

cere *factis inturbidus*, ut alibi *ingenio, moribus turbidus*. ERN.

7. *appetens ut p. effugeret*] pro *effugeret* G edd Puteolani Beroaldi Alciati *absuerit*. M^a autem sic habet, *appetens. parum effugerat*; quod merito placet IGronovio. corruptela orta est ex eo, quod non intelligerent librarii *adeo non eleganter dici pro nedum*, ut iam ad A. 3 34 notavimus. in vulgata vix commodus sensus. an enim principatu non appetendo consequimur ut digni principatu videamur? itaque Florentinam interpunctionem recepi. ERN.

23. *ne in tanto quidem d.*] hunc verborum ordinem, item mox *rapere illic. vol.* libri antiquiores scripti et editi. Rhenanus ex uno B invertit. ERN.

inla caruit, quo minus rapere illicitas voluptates adulteriisque ac stupris polluere hospitum domus crederetur. aderant vis et pecunia et ruentis fortunae novissima libido. adventu demum peditum equitumque pravitas consilii patuit, quia nec
 5 vadere per hostes tam parva manu poterat, etiam si fidissima foret, nec integram fidem attulerant. pudor tamen et praesentis ducis reverentia morabatur, haud diuturna vincula apud avidos periculorum et dedecoris securos. eo metu cohortes Ariminum praemittit, alam tueri terga iubet: ipse paucis,
 10 quos adversa non mutaverant, comitantibus flexit in Umbriam atque inde Etruriam, ubi cognito pugnae Cremonensis eventu non ignavum et, si provenisset, atrox consilium iniit, ut adreptis navibus in quamcunque partem Narbonensis provinciae egressus Gallias et exercitus et Germaniae gentes novumque
 42 bellum cieret. digresso Valente trepidos qui Ariminum tenebant, Cornelius Fuscus, admoto exercitu et missis per proxima littorum Liburnicis, terra marique circumvenit. occupantur plana Umbriae et qua Picens ager Adria adluitur.

3. *ruentis fortunae novissima libido*] videbat finem adesse explendarum libidinum, cum rueret fortuna. itaque utendum facultate, dum maneat, in tali tempore solet etiam incitari cupiditas et vis. sic bene et Pichena et Ryckius. post, nescio quomodo, mihi magis placet *tam parva manus*. pro *morabatur* vitiose ed pr *hortabatur*; quod pro varia lectione est in margine G. ERN.

7. *vincula* vulgo.

8. *avidos periculorum*] sic omnes libri. *avidus periculorum* sunt, qui pericula subire non verentur, bello, praeliis etc, ubi spes commodi luceat, quales nobis Tacitus milites Romanos non uno loco describit. at hic periculum ostendebatur, id quod liquido patet, si a partibus Vitellii manerent, quarum fortuna rueret, nullum, aut leve, si ad victores transirent. itaque non male, puto, Faerno suspectam fuisse lectionem vulgatam, correctamque *pauidos periculorum*. ERN.

decoris] bono sensu: in M^a tamen *dedecoris*, fortasse et meliore.

LIPS. *dedecoris* etiam AG et alii apud Broterium, ed pr ceteraque ante Rhenanum, qui *decoris* (e B) inavexit. bene restituit Pichena. ERN.

eo metu, et paucis quos — comitantibus, cohortes — iubet: ipse flexit] et habent BG, ed pr, Puteolanus. post omissam restituit Rhenanus, non probante Mureto. ceterum Acidalius verum vidisse arbitror, cum verba *paucis — comitantibus* post *ipse* ponenda iudicavit. sunt hic sane alieno loco. quos enim putemus esse eos qui comitati cohortes sint? immo ducis comites amici, quos secum eduxerat urbe Roma. ab horum plerisque desertus erat. post in ante *Etruriam* cum Ryckio et Gronovio delevi, additum a Rhenano e B. ERN.

14. *Gallias et Germ.*] vocem apte inserit V codex: *Gallias et exercitus et Germ.* nam in Gallia exercitus, 8 legiones. LIPS. habent etiam AGM^a, edd ante Rhenanum, qui (cum B) delevit. restituit Pichena. ERN.

omnisque Italia inter Vespasianum ac Vitellium Apennini ingis dividebatur. Fabius Valens e sinu Pisano segnitia maris aut adversante vento portum Herculis Monoeci depellitur. haud procul inde agebat Marius Maturus Alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cuius sacramentum cunctis circa hostilibus nondum exuerat. is Valentem comiter exceptum, ne Galliam Narbonensem temere ingrederetur, monendo terruit; simul ceterorum fides metu infracta. namque circumiectas civitates procurator Valerius Paulinus, strenuus militiae et Vespasiano ante fortunam amicus, in verba eius adegerat; concitisque omnibus qui exauctorati a Vitellio bellum sponte sumebant, Foroiulensem coloniam, claustra maris, praesidio tuebatur, eo gravior auctor quod Paulino patria Forum Iulii et honos apud praetorianos, quorum quondam tribunus fuerat. ipsique pagani favore municipali et futurae potentiae spe iuvare partes adnitebantur. quae ubi paratu firma et aucta rumore apud varios Vitellianorum animos increbuerat, Fabius Valens cum quattuor speculatoribus et tri-

1. *appenninis* M^a, *apenninis* B.

2. *saevitia maris*] Romana editio *segnitia maris*; quod auribus meis blanditur, significatque nullo vel adverso vento usum. LIPS. *segnitia* etiam AM^a, recteque receptum est a Pichena. ceteri libri *saevitia*. ea vero est in vento adversante: segnitia est, cum stat mare, nimiaque tranquillitate non dat facultatem navigandi. ERN.

3. *aut*] *haud* B.

portum Herculis Monoeci] hodie Monaco. ERN.

5. *procurator*] B *speculator*. et mox non exuerat.

8. *intacta*] Pichena censet *infracta*: at mihi pro sententia nunc videbatur *intentata*. destitit Valens ab aliis tentandis, metu ne temere se crederet et interciperetur. quodsi eandem sententiam e voce *intacta* elicits, haud immutem. LIPS. nempe in M^a est *inracta*, unde Pichena suum *infracta* elicit; quod Freinshemius ceterique post eum secuti sunt. recte. sic plane O. [B in-

tacta]. mox itidem bene namque pro nam dedere ex AM^a Ryckius et IGronovius. consentit ed pr, quae post male *circumvectas* exhibet. verba haec et alibi confusa. ERN.

9. *procurator*] Galliae Narbonensis procuratorem fuisse suspicatur Savilius; in qua Forum Iulii, colonia. mox bene a Ryckio editum *claustra* pro *claustraque*, ex ABM^a, quibus consentit ed pr. additur enim ἐξήγηται. ERN.

12. *sponte* deest B.

iam maris M^a.

16. *ubi*] *vi* M^a.

paratu libri omnes praeter B et ed pr, in quis est *parta*. Rhenanus inde conicit *pacta*, frustra. elegantia perit, si *paratu* mutatur. respondent enim sibi apte, ut *firma* et *aucta*, sic *paratu* et *rumore*. mox edidi *totidem*, quod in BM^a et ed pr. ceteri scripti et editi ante Rhenanum, itam Ryckius *totidemque*. ERN.

bus amicis, totidem centurionibus, ad naves regreditur; Maturo ceterisque remanere et in verba Vespasiani adigi volentibus fuit. ceterum ut mare tutius Valenti quam littora aut urbes, ita futuri ambiguus, et magis quid vitaret quam cui s fideret certus, adversa tempestate Stoechadas Massiliensium insulas affertur. ibi eum missae a Paulino Liburnicae oppressere.

- 44 Capto Valente cuncta ad victoris opes conversa, initio per Hispaniam a prima Adiutrice legione orto, quae memoria
10 Othonis infensa Vitellio decimam quoque ac sextam traxit. nec Galliae cunctabantur. et Britanniam inclitus erga Vespasianum favor, quod illic secundae legioni a Claudio praepositus et bello clarus egerat, non sine motu adiunxit ceterarum, in quibus plerique centuriones ac milites a Vitellio
45 provecti expertum iam principem anxii mutabant. ea discordia et crebris belli civilis rumoribus Britanni sustulere animos,

1. *regreditur mature: ceterisque]* priora lego *regreditur*. *Maturo ceterisque.* intellegit enim Marium Maturum procuratorem Alpium, qui discessu Valentis velut exsolutus transiit in Flavianas partes. posteriora recte olim (e B) Rhenanus emendavit, cum vulgo esset *volentibus liberum fuit*, insititia voce, aut, ut in quibusdam, *auctor fuit*. qui scilicet glossographi ignorarunt genus dicendi a fonte Graeco; quod peritum illum sagacemque Germanum non fugit. ingenii enim et industriae laudem Rhenano libens do; et scio inter primores eum suae gentis. at carpsi olim liberius. non ego, sed aetas. (etsi revera multa in Rhenani iudiciis, quae probet nemo index e selectis.) nunc abiit ille fervor; et obtendere manum ad magnorum virorum culpas possum quam diducere et explicare. revera autem quantula haec sunt de quibus litigamus? litterae, syllabae, voculae. ridere mihi libet, cum virorum gravium et grandium velitationes, immo pugnas video in his nugis. et memento ut exciteat me ad alteram Satyram. nunc cum Aristophane (Ran. 858.) satis mihi

inclamasse: λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει ἄνδρας ποιητὰς ὥσπερ ἀγοπωλίδας. Lips. Lipsium secutus est eiusque correctionem recepit Pichena. consentit A, nisi quod in fine habet *volentibus auctor fuit*; quod pro varia lectione in margine G reperi et in ed pr. sed *auctor* insertum est ab iis qui modum loquendi non capiebant. ERN.

6. *adfertur]* legitimum verbum erat *desertur*; nec *adferri* hoc sensu dictum reperi. Broterius malit *fertur*. ERN.

11. *inclitus]* Gruterus valde probat lectionem ed pr *inditus*, quae et in R est. in quo aliter sentio. si *insitus* esset, i. e. vetus, constans, praeferebam: at non *inditus*, quod commode hic locum non habet, ut opinor. eam autem vocem in libris substitui alteri *inclitus*, et alibi observatum. v. Drak. ad Liv. 6 11 et 42. *inclitus* favor est insignis, multis rebus cognitus. ERN. M^a *indictus*; B *inditus* an *inclitus* habeat incertum.

13. *ceterarum]* sc. legionum, ut bene Ferretus. frustra Faernus *cohortium* addi volebat e vetere codice nescio quo. ERN.

auctore Venutio, qui super insitam ferociam et Romani nominis odium propriis in Cartimandua reginam stimulis accendebatur. Cartimandua Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate; et auxerat potentiam, postquam capto per dolum rege Caractaco instruxisse triumphum Claudii Caesaris videbatur. inde opes et rerum secundarum luxus. spreto Venutio (is fuit maritus) armigerum eius Vellocatum in matrimonium regnumque accepit. concussa statim flagitio domus. pro marito studia civitatis, pro adultero libido reginae et saepe vitia. igitur Venutius accitis auxiliis, simul ipsorum Brigantum defectione, in extremum discrimen Cartimandua adduxit. tum petita a Romanis praesidia. et cohortes alaeque nostrae, variis praeliis, exemere tamen periculo reginam. regnum Venutio, bellum nobis relictum.

46 Turbata per eosdem dies Germania et socordia ducum et seditione legionum. externa vi, perfidia sociali prope afflicta Romana res. id bellum cum causis et eventibus (etenim longius protractum est) mox memorabimus. mota et Dacorum gens nunquam fida, tunc sine metu abducto e Moesia exercitu. sed prima rerum quieti speculabantur: ubi flagrare Italiam bello, cuncta in vicem hostilia acceperere, expugnatis cohortium alarumque hibernis utraque Danubii ripa potiebantur. iamque castra legionum excindere parabant, ni Mucianus sextam legionem opposuisset, Cremonensis victoriae gnarus, ac ne externa moles utrinque ingrueret, si Dacus Germanusque diversi irrupissent. affuit, ut saepe alias, fortuna

4. *auxerat potentiam*] fallor, aut Tacitus scripsit *potentia*. quis enim alias iste qui auxit? at genus illud dicendi perelegans, *auxit potentia*, i. e. aucta est, significatione occulta quadam patiendi. Cato in hoc ipso verbo ap. Gell. 18. 12: eodem nomine complures ex agris accessitavere, eo res eorum auxit. Velleius sedandi verbum sic usurpat 2. 101. postquam tempestas sedavit, Adherbal taurum immolat. Plautus Mil. 2. 6. 100 leniendi: dum haec consulescunt turbae atque irae leniunt, et plures eiusmodi latinae linguae delicias gustare tibi fas apud Agellium l. c. non dissi-

mile quod in Thucydideo caractere observat Dionysius p. 133, saepe τὰ παθητικά ὀνομαζόμενα, τὰ δὲ δραστήρια παθητικά esse. Lips. nimis captus erat Lipsius observatione passiva, ut iam alibi vidimus. ERN.

5. *instrux. triumphum*] de hoc loco, qui pugnare videtur cum alio A. 12. 36, vide ibi dicta. ERN.

11. *defectio* B.

16. *et deest* M.

perfidia] sine copula AM¹ et ed pr; et sic edidit Ryckius. ceteri et *perfidia*. ERN. mox B *pena*, non *prope*.

populi Romani, quae Mucianum viresque Orientis illuc tulit; et quod Cremonae interim transeginus. Fonteius Agrippa ex Asia (pro consule eam provinciam annuo imperio tenuerat) Moesiae praepositus est, additis copiis e Vitelliano exercitu, quem spargi per provincias et externo bello illigari pars
 47 consilii pacisque erat. nec ceterae nationes silebant. subita per Pontum arma barbarum mancipium, regiae quondam classis praefectus, moverat. is fuit Anicetus Polemonis libertus, praepotens olim, et postquam regnum in formam provinciae
 10 verterat, mutationis impatiens. igitur Vitellii nomine adscitis gentibus quae Pontum accolunt, corrupto in spem rapinarum egentissimo quoque, haud temnendae manus ductor, Trapezuntem vetusta fama civitatem, a Graecis in extremo Ponticae orae conditam, subitus irrupit. caesa ibi cohors, regium
 15 auxilium olim; mox donati civitate Romana signa armaque in nostrum modum, desidiam licentiamque Graecorum retinebant. classi quoque faces intulit, vacuo mari eludens, quia lectissimas Liburnicarum omnemque militem Mucianus Byzantium

3. *proconsule*] sic AM^a, ed pr. Ryckii, IGronovii. ceteri *proconsul*. ERN.

8. *libertus praepotens libertus* M^a.

10. *accitis* B. qui mox pro egentissimo habet lacunam.

12. *temnendae manus ductor*] edd Puteolani Beroaldi Alciati vitiose *tenendae m. auctor*. ERN. B *tenende m. ductor*.

13. *vetustam admodum*] in M^a *vetusta fama*. omnino legendum *vetusta fama*. Lirs. idem Freinshemio placebat. Rhenanus malebat *vetustissimam*, sed Pichenam correxit *vetustam* *Aside*, quod omnes post eum secuti sunt. B habet *vetusta manum*, ed pr *manus*, G *vetustam admodum*, quod edd ante Pichenam omnes inde a Puteolano obtinet. A *vetustam civitatem*. ego Lipsianam correctionem, ut propius accedentem ad scripturam M^a, praetulerim cum Freinshemio. ERN.

17. *classi*] GM^a et edd ante Rhe-

nanum omnes *classis*, quod IGronovius probat, non ausus tamen restituere; intelligitque classem Aniceti, e navibus ibi relictis coactam. at quorsum classis faces inferat urbi iam captae, cuius combustae nullum vestigium exstat? itaque omnino servandum *classi*, quod inde a Rhenano omnes edidere. intellige naves ibi in portu sine milite relictas a Muciano. quae ipsa causa est quare addat *vacuo mari eludens*. in quo Lipsius malebat *illudens*. nempe *eludere* quidem etiam pro *illudere* ponitur, ut apud Livium 7 13 et alibi, sed cum accusativo. verum *vacuo mari* absolute capiendum, non in dativo: nam mare vacuum erat. eamque ob causam post *mari* interpunxi. *eludere* saepe simpliciter ponitur sine regimine, ut Cic. de Div. 2 70: *ars coniectionis eludentis ingenio*. estque fere idem quod mox contentim vagari, agere quae lubet, contentis aliis, nihil metuentem. *vacuum mare* est in quo nullae naves armatae, quae resistant. ERN.

adegerat. quin et barbari contemptim vagabantur, fabricatis repente navibus. camaras vocant, artis lateribus, latam alvom sine vinculo aeris aut ferri connexas; et tumido mari, prout fluxus attollitur, summa navium tabulis augent, donec sin modum tecti claudantur. sic inter undas volvuntur, pari utrinque prora et mutabili remigio, quando hinc vel illinc 48 appellere indiscretum et innoxium est. advertit ea res Vespasiani animum, ut vexillarios e legionibus ducemque Vir-

1. *contentim vagabantur*] sic edidi, quod id libris antiquis magis consentire putavi quam quod Rhenanus e B dedit *contentius*. G clare *contentim*, edd Puteolani Beroldi Alciati. Curt. 9 7: a Di-oxippo *contentim militarem eludente ferociam*. at M^a *contempti*, quod frustra defendit Gronovius, edere tamen non ausus. non barbari tum contempti, sed coeperant contemnere vim Romanorum, i. e. non timere. virgula super litera ultima omissa est a librario: nam ita expressit librarius codicis G. ed pr etiam *contenti*; quod verbum cum illo saepe confunditur in libris antiquis. similiter infra c. 58 extr M^a *contempti*, ed pr *contenti* pro *contemptim*; quod ibi recte, valdeque probante Lipsio, inde a Pichena editum. cur ergo non et hic eadem ratione ipse aliqui usi sunt? ERN.

2. *cameras*] nostrasne haec vox? certe etiam hodie cubilia tecta et clausa cameras vocamus, et ab ea similitudine prisca, opinor, has naves. Strabo in describenda Bosphorana ora, 11 p. 495: ἀνάη ἐχονσι λεπτά στενὰ καὶ κοῦρα, ὅσον ἀνθρώπους πέντε καὶ εἴκοσι δεχόμενα. καλοῦσι δ' αὐτὰ οἱ Ἕλληνες καμάρας. ubi a glossula fortasse illae voces, οἱ Ἕλληνες. Lips. frustra Lipsius tentat locum. nam Graecis sane sic naves tales dicuntur: quippe καμάραν vocant tectum curvatum, et quicquid tale tectum habet. similiter Eustathius ad Dionys. Perieg. 700: ἀ ἐκαλοῦντο καμάρα παρ' Ἑλλήνων. adde de h. v. Hemsterhusium ad Aristophanis Plutum p. 369. de *camaris* (sic

enim melius scribas quam *cameris*: sic saltem AM^a et ed pr) adde Casanbonum ad Strab. l. c, Schefferum addendis ad de R. Nav. 2 2 p. 325. ceterum *quas* cum Ryckio delevi, auctoribus iisdem libris. relativum passim intrusum esse in libris Taciti iam supra, cum Gronovio, aliquot locis notavimus. ERN.

lata alvo — connexa] *latam alvum* — *connexam* ABG, edd veteres omnes. eodem tendit M^a, e quo notatum video *lata* [*latam Fur.*] *alvom*, ut est in O. sed inde efficta est lectio, quam Lipsius et Pichena tacite edidere cum sequentibus omnibus. ea certe grammaticae recta est et explicari potest. vitiosam esse veterem lectionem dubitari non potest. si *lata alvo* verum est, ve-reor ne ultimum verbum spurium sit et a glossa ortum: sufficit enim *lata alvus sine aeris ac ferri vinculo*. sin *latam alvum* Taciti scriptura est, *connexis* corrigendum puto, ut referatur ad *navibus*, sintque naves connexae *latam alvum* sine vinculo aeris ac ferri. forte etiam sint quibus placeat *contexta*, quod verbum dici solet de navibus ἁπτοις, quae non ferro aut aere sed funibus constringuntur; de quibus videndus Scheffer. l. c. p. 26. ERN. *connexam* M^a.

5. similes naves memorantur in German. 44 et supra A. 2 6, ubi additur utrinque fuisse gubernacula, ut repente converso remigio hinc vel illinc appellerent. ERN.

7. *appellare* M^a.

Vespasiani animum] scribas *ca-res Vespasianum*, voce sequenti inducta, brevius et verius. ita lo-

dium Geminum, spectatae] militiae, deligeret. ille incompositum et praedae cupidine vagum hostem adortus coegit in naves; effectisque raptim Liburnicis assequitur Anicetum in ostio fluminis Cohibi, tutum sub Sedochezorum regis auxilio, quem pecunia donisque ad societatem perpulerat. ac primo rex minis armisque supplicem tueri: postquam merces prodictionis aut bellum ostendebatur, fluxa, ut est barbaris, fide pactus Aniceti exitium perfugas tradidit, belloque servili finis impositus.

10 Lactum ea victoria Vespasianum, cunctis super vota fluentibus, Cremonensis praelii nuntius in Aegypto assequitur. eo properantius Alexandriam pergit, ut fracto Vitellii exercitu urbem quoque externae opis indigam fame urgeret. namque et Africam, eodem latere sitam, terra marique inva-
15 dere parabat, clausis annonae subsidiis inopiam ac discordiam hosti facturus.

49 Dum hac totius orbis mutatione fortuna imperii transit, Primus Antonius nequaquam pari innocentia post Cremonam agebat, satisfactum bello ratus et cetera ex facili, seu felici-
20 citas in tali ingenio avaritiam superbiam ceteraque occulta mala patefecit. ut captam, Italiam persultare; ut suas, legiones colere; omnibus dictis factisque viam sibi ad poten-

quitar A. 2 17: octo aquilae, petere silvas et intrare visae, advertere imperatorem. Lips. ed pr avertit, male. mox AM^a et ed pr coegit, quod recipere Ryckius et IGronovius. ceteri libri cogit; quod debetur librariis, hoc verbum conformare volentibus sequenti assequitur. ERN.

4. Sedochezorum] V Sedothezorum, Romanus Sedotosorum. nulum hunc populum ego natum scio. Lips. G Sodechezerum. Colerus corrigebat locum in ostio fluminis Chobi, sub Sedochi Lazorum regis auxilio. fluminis Chobi mentio apud Arrianum in Periplo Ponti Euxini et Plinium 6 4, isque fuit in Lazorum ditone, ut ex Agathia 3 p. 75 docuit Ryckius. ERN.

8. exitium] recte. at A excidium, G auxilium. paullo post

ABM^a urbemque, male. saepe quoque ita corruptum est in libris. ERN.

13. quoque] que M^a.
17. dum hac] in libris antiquis haec cum superioribus coniunguntur, male. transit dictum est pro transigit; de quo supra monitum, quamquam ibi alia loquendi forma. eleganter alias fortuna transigere et transigi, ut supra c. 5 dicitur; et hoc verbum absolute Tacito et alibi dictum, supra c. 46, Agric. 34. post Cremonam est expugnata et excisa Cremona. Florus 3 1 initio: quis speraret post Carthaginem aliud in Africa bellum? i. e. Carthagine victa et deleta, ut recte in indice Freinshemius. et sic idem pluribus locis. ERN.

22. viam] legendum esse vim, e mss docuimus Obs. 1 14. Gron.

tiam struere. utque licentia militem imbueret, intersectorum centurionum ordines legionibus offerebat. eo suffragio turbidissimus quisque delecti; nec miles in arbitrio ducum, sed duces militari violentia trahebantur. quae seditiosa, et cor-
 5 rumpendae disciplinae, mox in praedam vertebat, nihil adven-
 tantem Mucianum veritus; quod exitiosius erat quam Vespa-

consentiunt ABGM^a et edd pr, Pu-
 teolani, ceterae usque ad Lipsium.
 in cuius editionem temere irrepsisse
viam, aut ex editione ignobiliori,
 unde operae describerent Tacitum,
 silentium eius indicat. sed hinc in
 ceteras venit usque ad Ryckium,
 qui vetus restituit cum IGronovio.
 sensus est e mente Ryckii, poten-
 tia adiicere vim conabatur. nam
struere antiquiores pro adiicere di-
xisse, et *vim* distingui a *potentia*
 ab ipso Tacito A. 13 19, ubi *po-*
tentia non sua vi nixa. Gronovius
 autem *vim struere* dictum putabat
 ut *opes struere* et similia, in quibus
 est *purare*. pace magni Gronovii
 et Ryckii dictum sit, nondum mihi
 iis quae dixere persuasum est, ut
vim ad potentiam struere Tacitum
 dedisse putem, nam ut de Ryckiana
 primum dicam, credam *struere*
vim augendi habuisse apud veteres,
 et habere posse: sed non propterea
 potest dici *struere vim ad poten-*
tiam, ut licet dicere *adiicere vim*
ad potentiam. non, si eandem signi-
 ficationem duo verba habent, eodem
 modo construuntur cum substantivis,
 sed pro verbi cuiusque natura. quod
 deinde ad Gronovianam rationem at-
 tinet, saepe vir eximius in Tacito
 contentus fuit sensum commodum
 verbis singulis adstruxisse, nullam
 rationem habuit totius contextus et
 rationis grammaticae, idque ei ac-
 cidisse puto, dum exquisitè vult
 locutum Tacitum; idemque ei et
 in Statio subinde accidisse indicat
 Marklandus ad Stat. p. 19. nemo
 negat *vim struere* aequè bene dici
 posse ac *struere opes* et alia: sed
 an *vim ad potentiam struere* dica-
 tur, et qui sensus istius complexio-
 nis sit, hoc quaeritur. dicit, *vis* et
potentia distinguuntur a Tacito ipso
 A. 13 19: *fama potentiae non sua*

vi nixae. bene. sed quo sensu?
potentia sua vi nixa nihil aliud est
 quam *potentia* quae non pendeat
 ab alio, cuius tu ipse sis auctor et
 origo, qualis est in principe. quid
 id ad hunc locum? longe alia ista
 vis est quam quae Antonio peteba-
 tur. etenim Antoninus nihil nisi po-
 tentiam quaerebat, imperator esse
 et princeps nolebat. non hoc ei in
 mentem venit, ut e sequentibus pa-
 tet. itaque ineptum foret dicere
vim ad potentiam struere. quibus
 de causis credo adhuc aut *viam*
ad potentiam verum esse, aut *vim*
ac potentiam, ut Lipsius coniecit.
viam struere, ne in eo haereas,
 etiam Propertius dixit 3 16 4.
viam porro et *vim* in libris permu-
 tari docet Drakenborchius ad Liv.
 32 9, ubi non debebat IGrono-
 vium audire, et *vim* potius recipere
 quam *viam*. *vim facere per castra*
 bene dicitur illud quidem, sed non
 recto itinere *vim f. p. c.* non re-
 spexere viri praestantes verba *recto*
itinere. sed hoc obiter. denique
vim ac potentiam coniungi posse,
 ut alia synonyma etiam apud no-
 strum, dubitaturum neminem puto.
 ERN.

2. cent. ord. leg. offerebat] est
 subobscurum, sensus autem intelligi
 potest e sequentibus. non ipse cen-
 turiones creabat i. e. ordines dabat,
 sed legionibus permittebat electio-
 nem centurionum. ERN.

4. quae seditiosa] Ryckius inter-
 punctionem receptam mutavit, no-
 vaeque sententiae initium fecit in
 verbis *mox in pr.* sane sic est et
 in ed pr. sed vulgarem interpun-
 ctionem meliorem puto. sensus: ista
 non modo seditiosa et ad corrup-
 pendam disciplinam valentia, sed
 etiam hinc ille occasionem praed-
 andi sumebat. ERN.

50 sianum sprevisse. ceterum propinqua hieme et humentibus Pado campis expeditum agmen incedere. signa aquilaeque victricium legionum, milites vulneribus aut aetate graves, plerique etiam integri, Veronae relictis: sufficere cohortes alaeque et e legionibus lecti profligato iam bello videbantur. undecima legio sese adiunxerat, initio cunctata, sed prosperis rebus anxia quod defuisset. sex milia Dalmatarum, recens delectus, comitabantur. ducebat Pompeius Silvanus consularis: vis consiliorum penes Anniqm Bassum legionis legatum. 10 is Silvanum socordem bello et dies rerum verbis terentem specie obsequii regebat, ad omniaque quae agenda forent queta cum industria aderat. ad has copias e classicis Ravennatibus, legionariam militiam poscentibus, optimus quisque adsciti: classem Dalmatae supplere. exercitus ducesque 15 ad Fanum Fortunae iter sistunt, de summa rerum cunctantes, quod motas ex urbe praetorias cohortes audierant, et teneri praesidiis Apenninum rebantur. et ipsos in regione bello attrita inopia et seditiosae militum voces terrebant, clavarium (donativi nomen est) flagitantium. nec pecuniam aut frumen- 20 tum providerant; et festinatio atque aviditas praepediebant, 51 dum quae accipi poterant rapiuntur. celeberrimos auctores habeo tantam victoribus adversus fas nefasque irreverentiam fuisse, ut gregarius eques occisum a se proxima aetate fratrem professus praemium a ducibus petierit. nec illis aut hono-

7. *Dalmatarum* B *Sarmatarum*.

8. *Poppaeus* sic M^a, inde Pichena edidit. ceteri scripti et editi *Pompeius*. v. ad 2 86, 1 77. ERN. *Pompeius Furia*.

11. ad deest M^a.

14. *supplere* B.

15. *Fanum Fortunae* ea urbs hodie quoque dicitur Fano. mox cunctantes est deliberantes, de quo iam supra dictum. ERN.

17. *in regione* male enim omnibus libris *in legione*. Lips. sic placebat etiam Faerno. bene recepit Pichena. contra supra A. 12 43 *regiones in legiones* mutandas coniecimus. et confunduntur eae voces passim in libris veteribus. ERN. mox B *bello* attributa.

18. *clavarium* quod praetextum et originem habuit quasi ad militares clavos, de quibus res iam nota. simili forma *unguentarium* Plinius dixit ep. 2 11: *praeterea acceperat sestertium decem milia, foedissimo quidem titulo, nomine unguentarii, donationem scilicet a provincialibus factam in legatum ad unguenta*. sic in Suetonii Vesp. 8 *classarii petunt constitui aliquid sibi calcearii nomine*. Lips. adde Torr. ad Suet. 1. c. Alfciati et Vertranii de *clavario* notas bene refellit Iosephus Castalio Obs. dec. 2 5. Idemque insititia putat verba *donativi nomen est*, et a glossatore orta; quod verum puto: quorsum enim illa aetate adderetur? ERN.

rare eam caedem ius hominum aut ulcisci ratio belli permittebat. distulerant tanquam maiora meritum quam quae statim exsolverentur; nec quicquam ultra traditur. ceterum et prioribus civium bellis par scelus inciderat. nam praelio 5 quo apud Ianiculum adversus Cinnam pugnatum est, Pompeianus miles fratrem suum, dein cognito facinore se ipsum interfecit, ut Sisenna memorat. tanto acrior apud maiores, sicut virtutibus gloria, ita flagitiis paenitentia fuit. sed haec aliaque ex veteri memoria petita, quotiens res locusque exem- 10 pla recti aut solatia mali poscet, haud absurde memorabimus.

52 Antonio ducibusque partium praemitti equites omnemque Umbriam explorari placuit, si qua Apennini iuga clementius adirentur; acciri aquilas signaque et quicquid Verona militum foret, Padumque et mare commeatibus compleri. erant 15 inter duces qui neceferent moras: quippe nimius iam Antonius, et certiora ex Muciano sperabantur. namque Mucianus

1. *ius hominum est ius naturale. ed pr solita aberratione vis. mox distulerant BGM^a, ed pr ceteraque veteres omnes quas inspexi. Acidalius malebat distulerent, quod in vulgatis esse dicit Ursinus, nescio quibus. est tamen in R repperit. item exsolventur MR, ed pr, Pichena, seqq. ceteri exsolvent.* ERN.

2. *quam quae] quamquam M^a.*

5. *quo] B cum.*
apud Ianiculum] cum Tacito; aut Sisenna potius, consentit Livius epitoma 79, et alterum militem in Pompeii exercitu statuit, alterum Cinnae. at Valerius 5 5 4 pro Cinna Sertorium substituit; cum quo et Orosius sentit 5 19. bello Actiaci etiam idem evenisse commemorat epigramma vetus, quod vulgatum magno Scaligero debemus. Maevius a castris miles melioribus, ausus hostilem saltu praecipitare ratem, in damnum felix et, victor ut impius esset, nescius occiso fratre superbus erat, dum legit exuvias hostiliisque arma revellit, fraternos vultus oraque nota videt. ille ferox "quid lenta manus nunc denique cessas? iustius hoste tibi qui

moriatur adest. fraternam res nulla potest defendere caedem: mors tua sola potest, morte levanda tua est. viximus adversis, iaceamus partibus isdem." dixit; et in dubio est utrius ense cadat. "ense meo moriar maculato caede nefanda? cui moreis, ferrum quo moriari dabit." dixit, et in fratrem fraterno concidit ense. victorem et victum condidit una manus. LIPS.

7. *tanto acrior] sic BM^a et ed pr. unus O tanto ardore. at ed Puteolani addit quod ante sicut; quod bene delevit Rhenanus. idemque e B flagitii edere voluit, sed operae non paruerunt. id si pluribus libris firmaretur, praefeream. librarii videntur praecedenti substituto virtutibus conformare voluisse.* ERN.

9. *petita] sic scripti et edd. Rhenanus (e B) dedit repetita, quod omnes secuti sunt ad IGronovium, qui et poscet restituit pro poscent, e M^a. consentiant ABGHO.* ERN.

12. *cimbriam M^a.*

16. *de Muciano] magis placet M^a scriptio, ex Muciano. ambigebant duces, quid facturi aut non*

tam celeri victoria anxius, et ni praesens urbe potiretur, expertem se belli gloriaeque ratus, ad Primum et Varum media scriptitabat, instandum coeptis aut rursus cunctandi utilitates edisserens, atque ita compositus ut ex eventu rerum 5 adversa abnueret vel prospera agnosceret. Plotium Griphum nuper a Vespasiano in senatorium ordinem additum ac legioni praepositum, ceterosque sibi fidos apertius monuit. iique omnes de festinatione Primi ac Vari sinistre et Muciano volentia rescripsere. quibus epistolis Vespasiano missis effece-
 10 rat ut non pro spe Antonii consilia factaque eius aestimarentur. aegre id pati Antonius, et culpam in Mucianum con-
 53 ferre, cuius criminationibus evluissent pericula sua. nec

facturi, ex sequentibus. Mucianus adventabat, alter paene Flavius; ergo ab illo certiores omnium futuri. LIPS. recepit Pichena. sed sic iam ante edd Puteolani Berroaldi Alciati. consentit G. de edit Rhennanus, et sic AB. illud hand dubie verum. sensus: spem maiorem praemiorum habebant in Muciano, maioris virtutis dignitatis et gratiae apud Vespasianum viro; et volebant potentiae Antonii iam nimis magnae modum ponere: quippe maior futura erat, si et hoc succederet, putabantque eum potentia sua in suum tantum commodum abusurum. qualis potentia intelligenda, sequentia docent. adde 4 2, ubi videbis quam potentiam petierit Primus, et non frustra parum ex eo sperasse duces. ERN.

3. *scriptitabat*] legitima latinitas postulat *scriptitarat*, ut infra recte *effecerat*. sed quia in vulgato libri consentiunt, et mox sequitur *monuit* et *rescripsere*, nihil mutavi. media sunt ambigua, nihil certi in alterutram partem definienda. *abnueret* et *agnosceret*, pro quo male edd *agnosceret*, dictum pro appareret eum ex eventu de factis et consiliis iudicaturum, probaturum, si prospere cecidissent, sin minus, contra voluntatem suam suscepta dicturum. ERN.

4. *ex ventu* M^a.

5. *Gryphum*] edd *Grifum*. eadem mox *senatorium*, ut BGM^a.

senatorum Puteolanus et seqq usque ad Pichenam. ERN. B *Griffum* mox a M^a: vulgo *ab*.

7. *hique* M^a.

8. *Muciano volentia*] ita libri. Sallustianum videtur: *Pompeius multis suspicionibus volentia plebi facturum habebatur*. Beatus tamen *volenti* (cum AB) maluit. LIPS. quod omnes secuti sunt usque ad Lipsium. *volentia* GM^a et edd ante Rhennanum omnes. utrumque latinum et Tacito usitatum. pro *rescripsere* edd *rescribere*, quod praeferebat Gruterus, quamquam ille *scribere* laudat. Rhennanus edidit (e B) *scripsere*, ceterique usque ad Pichenam. ERN.

10. *factaque*] Rhennanus e B profert *aut facta*. *aut* copulative dicitur saepe apud nostrum, in eoque aliquoties et criticos adhaesisse vidimus. paullo ante *aut rursus* pro *et rursus* dictum, et sic alibi passim. ERN. at B *factaque*, omisso *consilia*.

12. *coaluissent pericula sua*] sic omnes inde a Puteolano edidere usque ad Ryckium; idque et G praefert. (B *coaluisset*). Freinsheimius acutissime correxit *evluissent*; idque in M^a repertum recepere Ryckius et Gronovius, quos merito secutus sum. A et edd *pr habent luissent*, unde conicere licet primas syllabas *coa* deberi correctoribus a vero sensu aberrantibus. sensus est: Mucianum criminando

sermonibus temperabat, immodicus lingua et obsequii insolens. litteras ad Vespasianum composuit iactantius quam ad principem, nec sine occulta in Mucianum insectatione: se Pannonicas legiones in arma egisse; suis stimulis excitos Moesiae duces, sua constantia perruptas Alpes, occupatam Italiam, intersepta Germanorum Raetorumque auxilia. quod discordes dispersasque Vitellii legiones equestri procella, mox peditum vi per diem noctemque fudisset, id pulcherrimum et sui operis. casum Cremonae bello imputandum: maiore damno, plurium urbium excidiis veteres civium discordias rei publicae stetisse. non se nuntiis neque epistolis, sed manu et armis imperatori suo militare. neque officere gloriae eorum qui Asiam interim composuerint. illis Moesiae pacem, sibi salutem securitatemque Italiae cordi fuisse; suis exhortationibus Gallias Hispaniasque, validissimam terrarum partem, ad Vespasianum conversas. sed cecidisse in irritum labores, si praemia periculorum soli assequantur qui periculis non affuerint. nec fefellere ea Mucianum: inde graves simultates, quas Antonius simplicius, Mucianus callide eoque implacabilius nutriebat.

54 At Vitellius fractis apud Cremonam rebus nuntios cladis occultans, stulta dissimulatione remedia potius malorum quam mala differebat. quippe confitenti consultantique supererant spes viresque: cum e contrario laeta omnia fingeret, falsis ingravescibat. mirum apud ipsum de bello silentium; prohibiti per civitatem sermones, eoque plures, ac, si liceret, vere narraturi, quia vetabantur, atrociora volgaverant. nec

effecisse ut Vespasianus res a se fortiter et cum magno periculo gestas non perinde aestimaret ac dignae essent. *coaluissent foret aucta essent*, quod est alienissimum. mox *lingua* ABGM^a et ed pr veteresque omnes ante Lipsium quas vidi; qui *linguae*, nescio unde, edidit. Pichena illud reddidit. utrumque usitatum Tacito, sed quia genitivus sequitur, *lingua* h. l. melius. ERN.

9. et sui] tentor rescribere id cui. est enim fortius et Antonii animo dignius; et sic non uno loco

et ipse Tacitus et Livius, velut 22: id officere, id ob stare libertati. post Cremonensium A, quo tendit ed pr Cremonensi. ERN.

24. falsis ingravescibat] si vera lectio haec, intelligendam *malum*. sed fortasse legendum *ingravescabant*, sc. mala. nam et in *confitenti* sint intelligenda *mala*. ERN.

27. vera] sic edd omnes inde a Puteolano. at BGM^a et ed pr vere. IGronovius putat fuisse *vera* enarraturi. etiam *vere* narraturi putem stare posse, int. quae acciderant. sed vulgatum melius. sic

duces hostium augendae famae deerant, captos Vitellii exploratores circumductosque, ut robor victoris exercitus noscerent, remittendo; quos omnes Vitellius secreto percunctatus interfici iussit. notabili constantia centurio Iulius Agrestis, post multos sermones quibus Vitellium ad virtutem frustra accendebat, perpulit ut ad vires hostium spectandas quaeque apud Cremonam acta forent ipse mitteretur. nec exploratione occulta fallere Antonium tentavit, sed mandata imperatoris suumque animum professus, ut cuncta viseret, pos-
 10 stulat. missi qui locum praelii, Cremonae vestigia, captas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeavit, abnuntique vera esse quae afferret, atque ultro corruptum arguenti, “quandoquidem” inquit “magno documento opus est, nec alius iam tibi aut vitae aut mortis meae usus, dabo cui
 15 credas.” atque ita digressus voluntaria morte dicta firmavit. quidam iussu Vitellii interfectum, de fide constantiaque eadem
 55 tradidere. Vitellius, ut e somno excitus, Iulium Priscum et Alfenum Varum cum quattuordecim praetoriis cohortibus et omnibus equitum alis obsidere Apenninum iubet. secuta e
 20 classicis legio. tot milia armatorum, lecta equis virisque, si dux alius foret, inferendo quoque bello satis pollebant. ceterae cohortes ad tuendam urbem Lucio Vitellio fratri datae. ipse nihil e solito luxu remittens, et diffidentia properus, festinare comitia, quibus consules in multos annos destina-
 25 bat; foedera sociis, Latium externis dilargiri; his tributa

c. 56 extr vera dicturis. pro narraturi A narrare, ed pr narranti, utrumque vitiose. ERN. B narratum.

4. notabili constantia] haec apud Suetonium, Oth. c. 10, in priori cum Othone bello huic accidissee traduntur, ut iam notavit Savilius. post ut, a Rhenano [cum B] sublatum, bene restituit Pichena, quod in omnibus meis reperi ante Rhenanum. ERN.

12. adferret] sic AGM^a et edd ante Rhenanum, non referret, ut hic (eB) dedit, ceterique ad Ryckium usque. mox est omnes scripti et editi praeter Puteolanum Beroaldum Alciatum. ERN.

19. secuta e classicis legio] haec vera lectio. A secutae classicae legiones, ut voluit Muretus. quae corruptela unde orta, docet scriptura [M^a et] ed pr, secutae classicis legio. G secuta est cl. legio e classicis quo modo nata, v. supra c. 50. et alias quoque a classica militia ad pedestrem ut honoratiorem ducti. de classicis dixi satis et distincte ad H. 1 36. mox si dux alius, quod libri veteres scripti et editi ante Rhenanum habent, mollius est quam si alius dux. ERN.

25. Latium] tirones monendi ut ius latinitatis intelligant, non partem Italiae, quae Latium vocata. ERN. ternis M^a.

dimittere, alios immunitatibus iuvare; denique nulla in posterum cura lacerare imperium. sed vulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat; stultissimus quisque pecuniis mercabatur; apud sapientes cassa habebantur, quae neque dari neque accipi salva re publica poterant. tandem flagitante exercitu, qui Mevaniam insederat, magno senatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in castra venit, incertus animi et infidis consiliis obnoxius. concionanti (prodigiosum dictu) tantum foedarum volucrum supervolitavit ut nube atra diem obtenderent. accessit dirum omen, profugus altaribus taurus disiecto sacrificii apparatu, longe, nec ubi

1. *dimittere*] sic omnes libri: id non tentandum docuit exemplis Gruterus in Suspicionum libris. sic et vetus NT interpres: *dimitte nobis debita nostra*. et Cicero quoque saepe *dimittere* pro *remittere* dixit, in aliis etiam formis loquendi. mox pro *cura* ed pr *curare*, male. *lacerare imperium* eleganter dicuntur qui eius patrimonium et bona dissipant, ut *lacerare* de dissipatione rei familiaris et pecuniae Cicero Quint. 15, Verr. 3 70, ubi *lacerata pecunia*, cuius pars aversa est. ERN.

3. *aderat*] in M^a est *haberat*. videtur significare *hiabat*. nam hoc verbum alibi quoque sic corruptum nos invenisse meminimus. GRON. *haberat* videtur esse *aberat*, ut ed pr (et B) exhibet. id cum *aderat* saepe in libris confunditur. alias *hiabat* aptum h. l. foret. ERN.

6. *vocula qui addita e libris*. LIPS. eam sustulerat Rhenanus. est tamen in omnibus libris scriptis et editis ante. ERN. deest B.

10. *obtenderent*] bene ita libri, non *obtunderent*, ut visum Beato. quibusdam scriptum *nube radium obtenderent*, vitiose. LIPS. *obtenderent* etiam AGM^a, edd ante Rhenanum, item Lipsianae et seqq omnes. simile illud Silli 10 228: *obtendit pulvere lucem*, ut omnes ibi codices habent. sed ut ibi *obtundit* legendum censet NHeinsius, sic h. l. Rhenanus *obtunderent* edidit e B, idque secuti sunt editores

usque ad Lipsium. ego facile largior *obtendere* dici pro *velare*: quis enim hoc neget? atque id docere exemplis Gronovius ad Senecam Oed. 625, Drakenborchius ad Silium l. c. verum hoc non videtur fecisse ut haereret Rhenanus, sed constructio. nam etsi *obtendere* idem quod *occultare* significare potest, tamen non eodem etiam modo construui cum substantivis potest. viri docti saepe in hoc non satis diligentes sunt. de verbi vi simpliciter quaerunt, constructionem non curant. atqui significationem potest verbum commune cum altero habere, neque tamen statim etiam constructionem. vide ad c. 49. videntur ergo an, quemadmodum dici potest *atra nube occultare diem* vel *abscondere*, sic etiam *atra nube obtendere diem* vel *lucem*; quod non omnibus istis locis quae a Drakenborchio aliisque prolata sunt efficitur, sed solis Statii et Senecae locis, *paedore foedo squalidam obtentus comam*, ut recte ibi restituit Gronovius, cum ante esset *obtectus*; unde patet semper in hac forma haesisse viros doctos. quare cum in tribus locis similibus consentiant mss, non tentandam hanc loquendi formam, etsi duriorem et poetis digniorem quam prosaicis scriptoribus, puto, ceterum si libri boni faverent, facile *obtunderent* praelaturus ut dignius tali scriptore et elegantius. ERN.

11. *nec ubi*] praeiit ad emen-

feriri hostias mos est, confossus. sed praecipuum ipse Vitellius ostentum erat, ignarus militiae, improvidus consilii, quis ordo agminis, quae cura explorandi, quantus urgendo trahendove bello modus, alios rogitans, et ad omnis nuntios
 5 voltu quoque et incessu trepidus, dein temulentus. postremo taedio castrorum, et audita defectione Misenensis classis, Romam revertit, recentissimum quodque vulnus pavens, summi discriminis incuriosus. nam cum transgredi Apenninum integro exercitus sui robore et fessos hieme atque inopia hostes
 10 adgredi in aperto foret, dum dispergit vires, acerrimum militem et usque in extrema obstinatum trucidandum capiendumque tradidit, peritissimis centurionum dissentientibus et, si consulerentur, vera dicturis. arcuere eos intimi amicorum Vitellii, ita formatis principis auribus ut aspere, quae utilia,
 15 nec quicquam nisi iucundum et laesurum acciperet.

57 Sed classem Misenensem (tantum civilibus discordiis etiam singulorum audacia valet) Claudius Faventinus centurio per ignominiam a Galba dimissus ad defectionem traxit, fictis Vespasiani epistolis pretium proditionis ostentans. praeerat
 20 classi Claudius Apollinaris, neque fidei constans neque strenuus in perfidia. et Apinius Tiro praetura functus ac tum

dationem hanc V, qui refert *necui*. nam alii libri hic mutili. ominosum vero antiquitas, si hostia fugisset, nec suo loco, i. e. ante aram, caesa fuisset. Festus: *piacularia appellabant quae sacrificantibus tristia portendebant, cum aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis quam oporteret cecidisset*. Plinius 8 45 (70): *notatum est vitulos ad aras humeris hominis allatos non fere litare, sicut nec claudicante nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris*. Lips. *ne cui etiam M^a et ed pr. [nec vi Fur.] O quam ubi. mox eadem ed male confessus. ERN. mox BM^a consiliis. M^a etiam 7 summis.*

7. *summum discrimen est idem fere quod summa belli, universum bellum; periculum quod imminet, si bello vinceretur. mox in aperto*

idem est quod in promptu, facile. ERN.

13. *arcuere]* vere, non *arguere*. Lips. *arguere* omnes edd ante Lipsium et BGM^a. verba illa saepe in libris confusa sunt. v. Drak. ad Liv. 6 25. omninoque litera *g* a librariis mediae aetatis centies obtrusa pro *c*, ut supra de verbis *vacare* et *vagare* notavimus, H. 1 44. ERN.

15. *acciperet]* Faernus legebat *acciperent*, ad *causes* referens; placebatque Acidalio. sed *acciperet* omnes libri; quod ad *principem* referendum. illud praeferrem, si libri faverent. ERN.

21. *Apinius]* sic omnes scripti et editi hic et c. 76; nisi quod A et ed pr h. l. *Aponius* habent. at infra ille *Apinius*, haec *Opinius*; unde aberrationem esse patet. ERN. B *aprimis*.

forte Minturnis agens ducem se defectoribus obtulit. a quibus municipia coloniaeque impulsae, praecipuo Puteolanorum in Vespasianum studio, contra Capua Vitellio fida, municipalem aemulationem bellis civilibus miscebant. Vitellius Claudius Iulianum (is nuper classem Misenensem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis delegit. data in auxilium urbana cohors et gladiatores, quibus Iulianus praeerat. ut collata utrinque castra, haud magna cunctatione Iuliano in partes Vespasiani transgresso Tarracinam occupavere, moenibus situque magis quam ipsorum ingenio tutam. quae ubi Vitellio cognita, parte copiarum Narniae cum praefectis praetorii relictis Lucium Vitellium fratrem cum sex cohortibus et quingentis equitibus ingruenti per Campaniam bello opposuit. ipse aeger animi studiis militum et clamoribus populi arma poscentis refovebatur, dum volgus ignavum et nihil ultra verba ausurum falsa specie exercitum et legiones appellat. hortantibus libertis (nam amicorum eius quanto quis clarior, minus fidus) vocari tribus iubet, dantes nomina sacramento adigit. superfluente multitudine curam delectus in consules partitur. 20 servorum numerum et pondus argenti senatoribus indicit. equites Romani obtulere operam pecuniasque, etiam libertinis

1. *inturnis* M^a. mox B *intersectoribus*, dein *precipue*.

7. *Iulianus*] mirum, ni ille ipse Iulianus qui Plinio *curasse* dicitur *munus gladiatorium Neronis*, 37 3. LIPS. post *ut* mss, edd pr, Rhennani, seqq. at ceterae ante Rhennanum male et. ERN.

10. *ipsorum ingenio* i. e. fortitudine, fide Tarracinensium; quod verbum intelligendum e nomine Tarracinae, ut iam monuit Ryckius. eius generis exempla supra notata sunt. ERN.

ubi deest B.

16. *exercitum*] sic recte e M^a editum a Pichena. consentit ed pr. ceteri scripti et editi usque ad Pichenam *exercitus*. ERN.

18. *vocari tribus iubet*] est delectus in urbe actus, quem tradit Suetonius 15. unde confirmatur con-

iectura nostra de loco Suet. Ner. 44, ubi in verbis *tribus urbanas ad sacramentum citavit* suspectam vocem *urbanas* habui. sic etiam notat A. 14 13: *obvias tribus habuit*, de plebe Romanae urbis. sed quia tamen patet *tribus* etiam de plebe urbana sola dici, *urbanas*, etsi supervacuum, tamen ferri posse arbitror. mox *dantes* omnes editi et scripti praeter B, qui habebat *dat*; quod factum puto e *data*, quod est in GO et Oa, bona et plana sententia. idque verum putabat IGronovius, a quo allatum exemplum ex A. 14 15 non satis huic loco simile. sed *dantes* melius. vult dicere ab initio promiscue, quicumque darent nomina, sacramento adactos, sine delectu: post redundante multitudine etiam delectum haberi coepisse. ERN.

21. *pecuniamque* B.

idem munus ultro flagitantibus. ea simulatio officii a metu profecta verterat in favorem; ac plerique haud perinde Vitellium quam casum locumque principatus miserabantur. nec deerat ipse vultu voce lacrimis misericordiam elicere, largus promissis, et quae natura trepidantium est, immodicus. quin et Caesarem se dici voluit, aspernatus antea; sed tunc superstitione nominis, et quia in metu consilia prudentium et volgi rumor iuxta audiuntur. ceterum ut omnia inconsulti impetus coepta initiis valida spatio languescunt, dilabi paulatim senatores equitesque, primo cunctanter et ubi ipse non aderat, mox contemptim et sine discrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quae non dabantur, remisit.

Ut terrorem Italiae possessa Mevania ac velut renatum ex integro bellum intulerat, ita haud dubium erga Flavianas partes studium tam pavidus Vitellii discessus addidit. erectus Samnis Pelignusque et Marsi aemulatione, quod Campania praevenisset, ut in novo obsequio, ad cuncta belli munia acres erant. sed foeda hieme per transitum Apennini conflictatus exercitus; et vix quieto agmine nives eluctantibus patuit quantum discriminis adeundum foret, ni Vitellium retro for-

1. *officia metu*] sic edd omnes. NHeinsius malebat *a metu*. mihi dudum legendum visum *ea simulatio officii a metu profecta*; neque aliter rex et latinitas patitur. id quia et ex O notatum reperi, recepi. sensus: haec per simulationem officii offerebant, propter metum, sed tamen inde ortus favor in Vitellium, sive pro favore accipiebatur. ERN.

2. *ac M^a: vulgo et. idem proinde.*

11. *conterriti maestive*] e M^a, in quo est *contempti mesti ne*, Pichena emendat *contemptim et sine. belle, belle*. LIPS. ad M^a prope accedunt A et ed pr, *contenti moestive*. nam *contenti* et *contenti*, item haec et *contemptim* confundi vidimus ad c. 47. in G est *contriti moestive*: sed duae ultimae syllabae sunt a manu secunda et in litura. ERN.

12. *remisit*] sic AGM^a et edd

omnes ante Rhenanum, qui (e B) edidit *omisit*, cum seqq usque ad Pichenam. ERN.

13. *possessa est occupata*, ut c. 8: *possessa ipso transitu Vicetia*. v. Gron. ad A. 2 5. frustra Muretus tentabat *obsessa*. ERN.

15. *erectus*] in M^a *erectus*: sed illud placet, erectum nempe Vitellio, qui possidebat. aut si *erectus*, capi licet animis erectos ob Vitellii discessum, et sic defecisse. LIPS. *erectus* recepit Pichena, idque secuti sunt omnes. consentit ed pr. recte. non sermo est de occupatis vi populis, sed de studiis populorum in partes; de quibus proprium verbum est *erectus*. ERN.

19. *nives eluctantibus*] sic bene e B correxit Rhenanus vulgatum *nive se eluctantibus*. originem corruptelae indicat ed pr, quae habet *minie se luctantibus*, monstrose in prima voce, quae fuit *nive*. ERN. *nive se luctantibus* BM^a.

tuna vertisset, quae Flavianis ducibus non minus saepe quam ratio affuit. obvium illic Petilium Cerialem habuere, agresti cultu et notitia locorum custodias Vitellii elapsam, propinqua affinitas Ceriali cum Vespasiano, nec ipse inglorius militiae; eoque inter duces assumptus est. Flavio quoque Sabinus ac Domitiano patuisse effugium multi tradidere; et missi ab Antonio nuntii per varias fallendi artes penetrabant, locum ac praesidium monstrantes. Sabinus inhabilem labori et audaciae valetudinem causabatur: Domitiano aderat animus; 10 sed custodes a Vitellio additi, quanquam se socios fugae promitterent, tanquam insidiantes timebantur. atque ipse Vitellius, respectu suarum necessitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat.

60 Duces partium ut Carsulas venire, paucos ad requiem 15 dies sumunt, donec aquilae signaque legionum assequerentur. et locus ipse castrorum placebat, late prospectans, tuto copiarum adgestu, florentissimis pone tergum municipiis. simul colloquia cum Vitellianis decem milium spatio distantibus et proditio sperabatur. aegre id pati miles, et victoriam malle 20 quam pacem. ne suas quidem legiones opperiebantur, ut praedae quam periculorum socias. vocatos ad concionem Antonius docuit esse adhuc Vitellio vires, ambiguas, si deliberarent, acres, si desperassent. initia bellorum civilium fortunae permittenda: victoriam consiliis et ratione perfici. iam 25 Misenensem classem et pulcherrimam Campaniae oram descivisse; nec plus e toto terrarum orbe reliquum Vitellio quam quod inter Tarracinam Narniamque iaceat. satis gloriae praelio Cremonensi partum, et exitio Cremonae nimium invidiae. ne concupiscerent Romam capere potius quam ser- 30 vare. maiora illis praemia, et multo maximum decus, si incolumitatem senatui populoque Romano sine sanguine quae-

5. *Flaviano* BM^a.

10. *additi*] usitatum verbum de custodibus, ut vidimus supra ad A. 13 18. at ed pr *abdit*, solita in his verbis confusione. ERN.

17. *pone*] B *post*.

20. *ut praedae quam p.*] A ad-

dit potius, frustra. id intelligi voluit Tacitus, ut alibi. ERN.

24. *perfici*] vulgati *proficisci*, scripti *profici*; ex quo nobis *perfici* visum facere. LIPS. *profici* etiam ed pr. at BG cum edd ceteris usque ad Lipsiam *proficisci*. ERN.

25. *capinae* M^a.

29. *nec* M^a.

61 sissent. his ac talibus mitigati animi. nec multo post legiones venere. et terrore famaue aucti exercitus Vitellianae cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem, qui suas centurias turmasque tradere, donum
5 victori et sibi in posterum gratiam, certabant. per eos cognitum est Interamnā proximis campis praesidio quadringentorum equitum teneri. missus extemplo Varus cum expedita manu paucos repugnantium interfecit; plures abiectis armis veniam petivere. quidam in castra refugi cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiasque hostium, quo amissi praesidii dedecus lenirent. nec ulla apud Vitellianos flagitii poena, et praemiis defectorum versa fides, ac reliquum perfidiae certamen. crebra transfugia tribunorum centurionumque. nam gregarius miles induruerat pro
15 Vitellio, donec Priscus et Alfenus desertis castris ad Vitellium regressi pudore prodicionis cunctos exsolverent.

62 Isdem diebus Fabius Valens Urbini in custodia interficitur. caput eius Vitellianis cohortibus ostentatum, ne quam ultra spem foverent: nam pervasisse in Germanias Valentem
20 et veteres illic novosque exercitus ciere credebant. visa caede in desperationem versi. et Flavianus exercitus immane quantum animo exitium Valentis ut finem belli accepit. natus erat Valens Anagninae, equestri familia. procax moribus, neque absurdus ingenio, famam urbanitatis per lasciviam
25 petere. ludicro iuvenalium sub Nerone velut ex necessitate,

4. tradere — certabant] omnes libri in hac lectione consentiunt, praeter ed pr, quae tradidere exhibet. id placet Grutero, qui certabant spurium esse putat, similia adferens loca. tradere certabant sane idem est. sed illud tamen elegantius: modo libris magis firmaretur. mox extemplo, quod a Rhenano editum est, habent ABGMa, ed pr, Beroaldus. exemplo vitio operarum venit in edd Puteolani et Alciati. ERN.

12. vera] BGM^a et ed pr habent verba. ceterae edd cum A vera usque ad Berneggerum, qui e coniectura Freiusheimii edidit versa, quod fluxit inde in ceteras edd prae-

ter Ryckianam, quae vera restituit; quod imitati sumus. idem videbatur IFGronovio Obs. 3 10. sensus est: nihil iam reliquum erat quam ut certatim deficerent. causae duae, prima quod apud Vitellianos defectio impunita erat, a Flavianis autem certa praemia ostendebantur. vera fides praemiis defectorum dicitur, ut apud Horatium, Carm. 3 16, segetis certa fides meae. ex quo tamen loco mihi suspicio exorta est Tacitum scripsisse certa: nam ita appareret unde illa litera b in mss nata esset. ERN.

22. animo] Acidalius tentabat animo auctus. ERN.

25. iuvenalium] hoc malui quam

mox sponte mimos actitavit, scite magis quam probe. legatus legionis et fovit Verginium et infamavit. Fonteium Capitonem corruptum, sen quia corrumpere nequiverat, interfecit. Galbae proditor, Vitellio fidus et aliorum perfidia illustratus.

- 63 Abrupta undique spe Vitellianus miles transiturus in partes, id quoque non sine decore, sed sub signis vexillisque in subiectos Narniae campos descendere. Flavianus exercitus, ut ad praelium intentus ornatusque, densis circa viam
10 ordinibus adstiterat. accepti in medium Vitelliani, et circumdatos Primus Antonius clementer adloquitur. pars Narniae, pars Interamnae subsistere iussi. relictæ simul e victricibus legiones, neque quiescentibus graves et adversus contumaciam validæ. non omisere per eos dies Primus ac Varus
15 crebris nuntiis salutem et pecuniam et secreta Campaniæ offerre Vitellio, si positis armis seque ac liberos suos Vespasiano permisisset. in eundem modum et Mucianus com-

quod vulgo est *iuvenum*. Lips. *iuvenum* omnes scripti et editi ante Lipsium. male nonnulli libri addunt *in*, contra morem latinum in hac re. ERN.

3. *corruptum*] in *proditionem* addunt edd Beroaldi et Alciati, nescio unde: nam a scriptis omnibus abest. additum puto temere e superioribus, ubi aliquoties est in *proditionem* corrumpi. ERN.

7. *id quoque non sine dedecore*] intellige fecere, ut in aliis formulis. dedecus est in eo quod sub signis, palam, velut recte facerent, processere. ERN. *decore* M^a.

9. *armatusque*] codex Regius (B) *ornatusque*. quod germanum est. loquebantur enim ita etiam in armis. unde et gladiatorum ornamenta. Tacitus 5 22: *pauci ornati militariter*. Livius 9: *diemque iis, quæ equis armisque instructi ornatique adessent, edicit*. Lips. consentit M^a, unde recepit Pichena cum seqq. ceterum loca a Lipsio Rhenano Pichena allata non satis sunt similia. nam in iis vel diserta separatim armorum mentio, ut *ornatus* significet *instructus*, non *armatus*, vel aliquid

additum est aliud, velut *militariter, cultu*. desiderem locum in quo *ornatus* simpliciter dicatur is qui gladium tela in manibus habet pugnandi causa. v. quæ dixi ad Suet. Excurs. 27, ubi *ferramenta pugnantium* defendi contra alterius lectionis patronos, *ornamenta p.*, consentiente Oudendorpio. non credo dici bene *ornatum in aciem procedere* et similia. itaque cum omnes, præter istos duos, scripti et editi veteres habeant *armatusque*, id potius edidi. librarii quidam et viri docti, capti observatiuncula de verbo *ornatus*, id alienis subinde locis intrudere. Cic. ep. 5 13: *paratus armatusque contra f.* et sic centies *armatus* coniungitur apud Livium et alios cum *instructus* et similibus, ut velut rata dicendi formula fuerit. ERN.

15. *secreta Campaniæ* i. e. locum in Campaniæ litoribus, ubi in solitudine tranquilla, remotus a turba hominum, ævum agere posset. simili sensu *secessus Campaniæ* sæpe apud Suetonium dicitur. mox *litora* vocantur et *sinus*. ERN. mox B se ac.

posuit epistolas; quibus plerumque fidere Vitellius, ac de numero servorum, electione littorum loqui. tanta torpedo invaserat animum ut, si principem eum fuisse ceteri non me-
 64 minissent, ipse oblivisceretur. at primores civitatis Flavium
 5 Sabinum praefectum urbis secretis sermonibus incitabant, victoriae famaeque partem capesseret. esse illi proprium militem cohortium urbanarum, nec defuturas vigilum cohortes, servitia ipsorum, fortunam partium, et omnia prona victoribus. ne Antonio Varoque de gloria concederet. paucas Vitel-
 10 lio cohortes, et maestis undique nuntiis trepidas; populi mobilem animum, et si ducem se prae buisset, easdem illas adulationes pro Vespasiano fore. ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem: adeo ruentibus debilitatum. gratiam patrati belli penes eum qui urbem occupasset. id Sabino convenire,

2. *lictorum*] quorsum lictores? si enim privatum serio indueret, nihil iis opus. scribendum omnino *littorum*. secessum videlicet aliquem amoenum et maritimum adtribui sibi Vitellius volebat velut ad otium. itaque in oratione adversaria mox amicorum respondetur huic parti: *nunc pecuniam et familiam et beatos Campaniae sinus promitti*. Suetonium ego in hac voce paullo gravius et obscurius corruptum restituo. Tib. 72: *nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoque instans in medio triclinio, adstante lictore, singulos valere dicentes appellaret*. cui enim rei lictor hic in triclinio? aut ex quo ritu? Beroaldus et priscae editiones *ut stans in medio*. legam et rescribam totum locum: *aut stans in medio triclinio, aut stans in litore, singulos etc.* sive relegata altera voce brevius, *aut stans in medio triclinio, aut e litore*. temere enim repetita videtur a librario. sententia autem liquida et pura, Tiberium Capreis dissimulando morbo stantem valedixisse comiter singulis, sive in triclinio sive in ipso litore. nam modica ea insula, et amici plerique diversabantur, ut opinor, in opposita Italiae terra. Lips. recte coniecit Lipsius. consentit GM^a et ed pr. bene recepit Pichena. li-

clorum primus edidit Pateolanus. ea verba facile confunduntur. ERN.

7. *vigilum cohortes*] quas principe Augusto institutas Dio scribit 55 26. idque refert in a. u. 759. idem Paullus tradidit libro proprio de officio praefecti vigilum, ut vides in Pandectis. Appiano tamen quid fiet, qui in triumviratu vigiles repperit, et institutos vult Pompeio in Sicilia victo? id esset triginta paene ante Dionis traditionem annis. scribit B. C. 5 132 *Sabinum praefectum a Caesare ad turbas et latrocinia in urbe atque Italia comprimenda*. καὶ ἐξ ἐκείνου, addit, *καὶ παραμένειν τὸ σιτοελαίω τῶν νυκτοφυλάκων ἕδος τε καὶ εἶδος*. bene *καὶ*: nam si tu Appiane, nimis erras. Sparteolos hos milites vocare interpretes Iuvenalis videtur, Sat. 14 305, in illud dispositis *praedives hamis*. per translationem, inquit, *disciplinae militaris Sparteolorum Romae*. quorum cohortes in tutelam urbis, cum hamis et cum aqua *vigilias curare consueverunt vicinis*. corrigendum in fine huius scholii, *curare consueverunt vicibus*; et quod ad *Sparteolos*, ipsa vox in Tertulliani Apol. c. 39. eodem sensu. Lips.

11. vulgo *si se ducem*.

ut imperium fratri reservaret; id Vespasiano, ut ceteri post
 65 Sabinum haberentur. haudquaquam erecto animo eas voces
 accipiebat, invalidus senecta. erant qui occultis suspicionibus
 incenserent, tanquam invidia et aemulatione fortunam fratris
 5 moraretur. namque Flavius Sabinus aetate prior privatis
 utriusque rebus auctoritate pecuniaque Vespasianum anteibat,
 et credebatur affectam eius fidem praeiuisse domo agrisque
 pignori acceptis; unde, quanquam manente in speciem con-
 cordia, offensarum operta metuebantur. melior interpretatio,
 10 mitem virum abhorrere a sanguine et caedibus, eoque crebris
 cum Vitellio sermonibus de pace ponendisque per condicio-
 nem armis agitare. saepe domi congressi, postremo in aede
 Apollinis, ut fama fuit, pepigere. verba vocesque duos testes

1. *reservaret*] B *servaret*.

3. *senecta*] vocem Rodolphus addit *senecta sensuque*, valde appositum modo e libris. LIPS. A *aetate sensuque*. ceteri libri omnes vulgatum servant. in G in margine adscriptum a manu prima *hic aliquid deficit*. nempe hic transpositio duarum circiter paginarum facta antiquitus in mss. nam in ABGMR et ed pr eadem reperitur; fortasse et in aliis mss, ut supra 3 5. sed restitutio facta est iam a Puteolano, non Beroaldo, ut putat IGronovius ad c. 69, et haud dubie e scripto libro. qui supra transpositionem non animadvertit, is hanc viderit. ERN.

4. *incenserent*] A et ed pr *incederent*, etiam G sed a manu secunda, ante fuit *incenserent*; idque placebat Ryckio, male. haud dubie est h. l. sermo de criminationibus, de quibus *incessere* dicitur, non *incedere*, ut *maledictis, telis incessere*, non *incedere*. sed haec verba et alibi a librariis confusa sunt. post B habebat *fortunae*; quod Rhenano placebat. nec mihi displicet. *moraretur* esset *cunctaretur*. sed vulgatum quoque bene habet. denique G male *matris* pro *fratris*. ERN.

7. *affectam eius fidem praeiuisse* i. e. pro eo solvisse, cum solvere creditoribus non posset. *affecta fides* eleganter dicitur laborans

ex inopia pecuniae, qua creditoribus satisfiat. sic *affecta res familiaris* saepe apud Livium de eo dicitur qui aere alieno laborat, qui, ut Cicero loqui solet, *male de re domestica est constitutus*, pro Sext. 45; *cuius res fam. fortunae male constitutae*, pro Rab. Post. 1. *praeiuisse* autem est ante, olim iuisse; quam vim praepositio haec in compositione hac aetate in pluribus quam olim verbis obtinuit. Ryckius autem probat NHeinsii coniecturam *praes iuisse*, propterea quod *praeiuvare* alibi non occurrat, item Graevius in coll. ep. Burm. t. 4 p. 173 et 174. quod mihi displicet. si praediis cavendum fuit, ea non deerant Vespasiano; quibus quippe fratri cavebat, ergo pecunia adiutus est. idque indicat *pignoris* verbum; quod datur securitatis causa ei, qui pecuniam pro nobis solvit aut nobis dedit. obiter observent tirones *pignus* antiqua latinitate dici etiam de *hypothecis*, ut haec de pignoribus, ut ad Ciceronis epp. ad Div. 13 56 monuit Graevius. ERN.

9. *operta*] ita F, proba et solenni Tacito dictione. alii *opera*. LIPS. sic et ed pr. ERN.

12. *agitare*] B *cogitare*.

13. *duos*] O duo, quod et ipsum rectum est, et passim e bonis libris assertum. ERN.

habebant, Cluvium Rufum et Silium Italicum. voltus procul
visentibus notabantur, Vitellii proiectus et degener, Sabinus
66 non insultans et miseranti propior. quodsi tam facile suorum
mentes flexisset Vitellius quam ipse cesserat, incruentam ur-
5 bem Vespasiani exercitus intrasset. ceterum ut quisque Vi-
tello fidus, ita pacem et condiciones abnuebant, discrimen
ac dedecus ostentantes, et fidem in libidine victoris. nec
tantam Vespasiano superbiam ut privatum Vitellium patere-
tur: ne victos quidem laturus. ita periculum ex misericordia.
10 ipsum sane senem et prosperis adversisque satiatum: sed quod
nomen, quem statum filio eius Germanico fore? nunc pecu-
niam et familiam et beatos Campaniae sinus promitti: sed
ubi imperium Vespasianus invaserit, non ipsi, non amicis
eius, non denique exercitibus securitatem nisi exstincto ae-
15 mulatu reditutam. Fabium illis Valentem captivum et casi-

1. *Clinium Ruffum B.*

2. *Sabinus*] Acidalius corrigit *Sabini*, sed *insultans* vultui non satis convenit. vulgatum Tacito dignius ob variatam orationem. ERN. mox *proprior* BM^a.

7. *fidem in libidine victoris*] in potestate victoris fore utrum servare fidem velit necne: sed victores pro libidine magis et cupiditate agere quam ex aequo solere. ed pr *libidinem*, vitiose. ERN.

nec tantam V. superbiam — pateretur] omnes in hac scriptura libri consentiant, nisi quod G male *tanto* exhibet, sed vix credo veram esse. *superbiam* interpretantur altitudinem animi et clementiam: sed exemplum verbi huius ita usurpati desidero, in primis in scriptore prosaico. neque magis magnitudo animi et clementia hic locum habet quam *stultitia* et dementia. ceterum *ex ostentantes* ἀνὰ τοῦτο intelligendum dicebant, docebant. ERN.

9. *ne victos quidem*] varia emendatio vel crux potius adhibita huic loco. Vertranius legit *ne victor quidem laturus*, Beatus *ne victum quidem laturus*. mihi sana lectio est, sana sententia. si Vespasianus, inquebant, tam alto animo est ut rectis oculis aemulum quondam im-

perii possit adspicere, tamen id istae ipsae victae partes ferent numquam; qui miseratione olim principis ad ultionem et res novas accingentur. atque huic sententiae apte subnexum ita periculum ex misericordia. LIPS. vulgatum est etiam in G et edd omnibus. quod Rhenano placuit, in vetere codice se reperisse testabatur Danesius apud Ursinum. paullo post pro *promitti*: sed ed pr [cum M^a] *promittis*: et. quod genus vitii valde frequens in scriptis, eoque aliquot locis Tacitum liberavimus. ERN. *ne victo q. laturus* B.

14. *aemulatu reditutam*] censeo nos apte restituisse, etsi in libris *aemulatore reditutam*. Baliquid invit, qui *aemulatore daturam* praeferebat. Tacitus 13 46: *et ne aemulatus in urbe ageret, provinciae Lusitaniae praeficitur*. LIPS. videtur potius legendum *aemulatore futuram*. GRON. lectio B est etiam M^a [*emulatore dituram* Fur.] et A, nisi quod *daturam* hic habet, ut ed pr. ceterae edd usque ad Lipsium *aemulatore reditutam*, quod cum Ryckio credo sine necessitate aut idonea causa mutatum esse. ERN.

15. *casibus dubiis*] M^a et ed pr *captis diebus*, A *paucis diebus*, B

bus dubiis reservatum praegravem fuisse: nedum Primus ac Fuscus et specimen partium Mucianus ullam in Vitellium nisi occidendi licentiam habeant. non a Caesare Pompeium, non ab Augusto Antonium incolumes relictos, nisi forte Vespasianus altiores spiritus gerat, Vitellii cliens, cum Vitellius collega Claudio foret. quin, ut censuram patris, ut tres consulatus, ut tot egregiae domus honores deceret, desperatione saltem in audaciam accingeretur. perstare militem, superesse studia populi. denique nihil atrocius eventurum quam in quod
 10 sponte ruant. moriendum victis, moriendum deditis: id solum referre, novissimum spiritum per ludibrium et contumelias effundant an per virtutem. surdae ad fortia consilia Vitellio aures. obruebatur animus miseratione curaque, ne pertinacibus armis minus placabilem victorem relinqueret coniugi
 67 ac liberis. erat illi et fessa aetate parens; quae tamen pau-

cassibus duobus. vulgatum verum. ne Valenti quidem vitam condonasse, quem tamen captum tenuerint in potestate, et in quo conservando consulere sibi potuerint, si forte res aliter ac vellent caderent, ut per eum a Vitellio veniam consequi possent. ERN.

5. postrema ea verba, cum — *fo- ret*, glossulam sapere videantur ad subsequentia verba, *quin ut censuram patris. fero tamen.* LIPS. verum puto. ceterum *altiores spiritus gerere* h. l. dicitur maiori animo esse, et in bonam adeo partem, cum alias in deteriore dicatur. est autem grave et auctum argumentum. non est credibile Vespasianum, qui olim Vitelliae domus cliens fuerit, iam nobiliori celsiorique animo esse quam Caesar et Augustus fuerint, passurumque vivere aemulum, cum illi passi non sint. ERN.

6. *tres*] *res* M^a.

7. *honores deceret*] recte; et capio. in Romana tamen editione [et in M^a] *honores degeret.* ex qua, si quid mutandum est, fecerim *tegeret.* Rodolphus enim longius abire a scripto videtur, qui reponit *negligeret.* LIPS. ego *degeret* aut in

libro scripto vitiosum fuisse, aut vitiose scripturam expressam in ed pr puto, quod verba quae literis modo *g* et *c* differant, centies confusa, ut supra demonstratum. ceterum fateor elegantiorum orationem fore et fortiozem, si pro *deceret* esset *negligeret* (e quo *degeret* factum putabat Acidalius) aut simile quid; et tale quid me libenter admissurum, si a libris bonis aut pluribus venerit. nam nunc solo A nititur *negligeret*, quod etiam Acidalius defendit, nec displicet Ryckio. IGronovius, spreto *negligeret*, corrigit *deletet*; quod an placeat cuiquam nescio. verbum debet esse eiusmodi quod lenitate sua non offendant Vitellium; quod in *deletet* non convenit, si vel maxime per se usitata forma dicendi foret, *deletet consulatus honores*, sed in *negligeret.* ERN.

10. *moriendum deditis*] haec clausula non erat in B, nec est in G nisi in margine et a manu secunda. neque tamen abesse potest persequentia. non refert, vincere an dedare: nam moriendum est: illud refert, quomodo moriari. forte autem respexit auctor ad factum Augusti apud Suetonium 15. ERN.

cis ante diebus opportuna morte excidium domus praevenit, nihil principatu filii assecuta nisi luctum et bonam famam. xv kalendas Ianuarias audita defectione legionis cohortiumque, quae se Narniae dediderant, pullo amictu palatio degreditur, maesta circum familia. simul ferebatur lecticula parvulus filius, velut in funebrem pompam. voces populi blandae et intempestivae; miles minaci silentio. nec quisquam adeo rerum humanarum immemor quem non commoveret illa facies, Romanum principem et generis humani paulo ante dominum, relicta fortunae suae sede, per populum, per urbem exire de imperio. nihil tale viderant, nihil audierant. repentina vis dictatorem Caesarem oppresserat, occultae Gaium insidiae; nox et ignotum rus fugam Neronis absconderant; Piso et Galba tanquam in acie cecidere. in sua conspectu Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiam feminis, pauca et praesenti maestitiae congruentia locutus, cedere se pacis et rei publicae causa — retinerent tantum memoriam sui, fratremque et coniugem et innoxiam liberorum aetatem miserarentur —, simul filium protendens, modo singulis modo universis commendans, postremo fletu praeepediente assistenti consuli (Caecilius Simplex erat) exsolutum a latere pugionem, velut ius necis vitaeque civium, reddebat. aspernante consule, reclamantibus qui in concione adstiterant, ut in aede Concordiae positurus insignia imperii domumque fratris petiturus discessit. maior hic clamor obstantium penetibus privatis, in palatium vocantium. interclu-

1. *opportuna morte*] atque hinc suspicio, de qua Suetonius Vit. 14: *suspectus et in morte matris fuit, quasi aegrae praebere cibum prohibuisset, vaticinante Catta muliere, cui velut oraculo acquiescebat, ita demum firmiter ac diutissime imperaturum, si superstes parenti exstisset.* ERN.

2. *filia* M^a.

4. *degreditur*] sic bene edidit (e B) Rhenanus. v. ad A. 4 49, 13 14 etc. et sic h. l. est et in G. superiores edd omnes *digreditur*. post *pro familia* ed pr vitiose, e contractione, *fama*, ceterum hic finis

est ὁρσεως transpositae in veteribus libris et ed pr. v. ad c. 65. quae hic sequuntur usque ad verba *in capitolium accivit*, ibi c. 65 sequebantur. ERN.

5. *simul ferebatur* etc.] G et ed pr seu (B ceu), cuius corruptelae causa in transpositione. B deinde *parvus*. ERN.

14. *cecidere*] Rhenanus non male corrigebat *cecidérant* e vestigiis scripturae B *cecidebat*. mox ed pr *cedere se pacis et reipublicae sine causa*. ERN.

21. *Simplex* B deest.

26. *interclausum* M^a. aliud GM^a

sum aliud iter, idque solum quod in sacram viam pergeret patebat. tum consilii inops in palatium rediit. praevenerat rumor ciurari ab eo imperium, scripseratque Flavius Sabinus
 69 cohortium tribunis ut militem cohiberent. igitur tanquam
 5 omnis res publica in Vespasiani sinum cessisset, primores senatus et plerique equestris ordinis omnisque miles urbanus et vigiles domum Flavii Sabini complevere. illuc de studiis volgi et minis Germanicarum cohortium affertur. longius iam progressus erat quam ut regredi posset; et suo quisque me-
 10 tu, ne disiectos eoque minus validos Vitelliani consecrarentur, cunctantem in arma impellebant. sed quod in eiusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumpsere. circa lacum Fundani descendantibus, qui Sabinum comitabantur, armatis occurrunt promptissimi Vitel-
 15 lianorum. modicum ibi praelium improvise tumultu, sed prosperum Vitellianis fuit. Sabinus re trepida, quod tutissimum e praesentibus, arcem Capitolii insedit mixto milite et qui-

et edd ante Rhenanum, qui e B edidit alterum. vetus bene restituit Pichena. sensus est: omnes viae erant interclusae, quae alio quam in palatium ferrent. ERN. mox *prohiberent* B.

1. in sacra via BG et edd Puteolanum seqq omnes ante Lipsium, qui *sacram viam* edidit, illud et ipsum ferri posset, praesertim si in abesset. *pergeret in s. viam* est continuaretur via sacra, exiret in viam sacram. possis conicere *vergeret*: sed in *pergeret* consentiunt libri. mox *tribunus* male ed pr et IFGro-novii, vitio operarum. ERN.

3. *iurari* M^a.

5. *cecidisset* A, *cecidisset* M^a.

13. lacum Fundani] eius mentio in inscriptione antiqua ap. Gruter. p. 398, prolata ab Ursino, in qua *vicus lacu Fundani dictatori Sullae* aram posuisse memoratur. cavendum ne confundatur cum lacu Fundano in agro Fundorum, oppidi Italici, ut fecit Cluverius in Italia antiqua t. 2 p. 1084, notatus propterea ab Holstenio. ERN.

17. arcem Capitolii] sic et alibi Tacitus, ut mox c. 71 et 78. Li-

vius et Cicero semper distincte *arcem* et *Capitolium* dicunt, Livius ter 5 39 et 40. nam arx et Capitolium in eodem erant monte; unde Dionysius Halic. 10 14 p. 640 arcem vocat *προσέχῃ τῷ Καπιτωλίῳ*. et spatium inter utrumque interiectum, anctore eodem, loco mox ad c. 71 proferendo, duoque colles, non arx pars Capitolii aut in Capitolio; nisi quod mons ille subinde *mons Capitolinus* vocatur, cuius sane pars fuit arx. v. etiam Ryckium de Capitol. c. 5. ERN.

insidere est verbum militare, pro occupavit cum praesidio, ut inde vim hostilem arceret. supra *insexas Alpes* et similia vidimus. post *mixto* aberat a B, nec est in G nisi a manu secunda in margine, nec in ed Puteolani. habent M^a, ed pr, Berroaldi Alciati. Rhenanus verbum id delevit, simulque edidit ex *quibusdam* e B. quod exemplum omnes secuti sunt, etiam Lipsius; unde conicere licet eum in mss hanc vocem non reperisse. sed Pichena restituit e M^a, eumque omnes qui post fuere editores imitati. *mixtum* putat esse confusum cum

busdam senatorum equitumque; quorum nomina tradere haud promptum est, quoniam victore Vespasiano multi id meritum erga partes simulavere. subierunt obsidium etiam feminae, inter quas maxime insignis Verulana Gratilla, neque liberos neque propinquos sed bellum secuta. Vitellianus miles socordia custodia clausos circumdedit; eoque concubia nocte suos liberos Sabinus et Domitianum fratris filium in Capitolium accivit, misso per neglecta ad Flavianos duces nuntio, qui circumcideri ipsos, et ni subveniretur, artas res nuntiaret. noctem adeo quietam egit ut degredi sine noxa potuerit: quippe miles Vitellii adversus pericula ferox, laboribus et vigiliis parum intentus erat, et hibernus imber repente fasus oculos

plebe urbana, feminis, servis; quod an miles mixtus absolute dictus significare possit dubito. *mixtus miles* latine loquentibus est miles non eiusdem generis, qualis fuisse dicitur in exercitu pompeiano, in bello civili, sed collectivus e variis gentibus, variis instructus armis, non eidem disciplinae adsuffectus, ut *mixtum genus hominum* de talibus dicitur apud Livium. v. collecta Dukero ad 43 9. sic *mixtum genus dicendi*, et multa alia dicuntur. ergo, quia plebs et servi non sunt milites, horum caussa *mixtus* miles dici non potest. et post fit mentio istius generis hominum, commemoratis etiam feminis. fortassis et tum talis plebs exclusa, et nonnisi feminae quaedam admissae, ut apud Livium 5 40. igitur et ipse *mixto* edendum non putavi. neque tamen in altero secutus sum Rhenanum et Lipsium ceterosque, qui edidere ex quibusdam. nam mss praeter B omnes, item edd ante Rhenanum habent et, quod etiam sensus desiderat. ERN.

1. nomina aut tradere haud M^a.

4. *Verulana Gratilla*] ABGM^a et ed pr *Gratilla*. legendum *Gratilla* e Plinii ep. 3 11, ubi etiam Flor *Gratilla*. G etiam *Vernula*: at in margine est *Verulana*. ERN.

5. vulgo custodia socordi.

7. in Capitolium] hae duae voces a glossographo fortasse. certe in Capitolium eos accitos, sine mo-

nitore ullo nimis clarum. LIPS. verum est per se intelligi posse. at multa erunt in Tacito delenda ex hac regula, ut iam pluribus locis monuimus. libri quidem omnes haec verba habent. ceterum hic est finis alterius *hæc* transpositae in mss et ed pr. ERN.

8. at Sabinus misso per neglecta] qui attente haec in vulgatis legit, haereat necesse est propter redudans nomen Sabini et minus cohaerentem sententiam. ei incommodo medelam attulimus deletis verbis *at Sabinus*, auctoribus M^a et ed pr; quae, facta illa transpositione, ad explendam utcumque sententiam addita sunt. deinde punctum fecimus post *nunciaret*. nova est sententia a verbis *noctem adeo quietam egit. noctem tranquillam et inquietam* etiam Livius dixit, 5 42, qui locus huic similis. denique *degredi* scripsimus pro *digredi* sensu postulante: significat enim descendere de arce, quod est *degredi*, ut iam saepe monuimus et correximus. Ryckius defendit e c. 78 initio, ubi *digressus Narnia exercitus*; sed ibi discensus simpliciter indicatur, hic descensus ex arce, loco superiori, ubi *degredi* verum verbum esse pluribus iam locis vidimus. ceterum et ante *ni* e M^a addidit Pichena, ubi erat *ipso sel ni*, ed pr *ipsi seni*. ante edebatur *ipsos nisi*. G tamen *ni* habet. ERN. Bipsos, ni. mox digredi.

70 auresque impediēbat. luce prima Sabinus, antequam in vicem
hostilia coeptarent, Cornelium Martialem e primipilaribus ad
Vitellium misit cum mandatis et questu quod pacta turbaren-
tur. simulationem prorsus et imaginem deponendi imperii
5 fuisse, ad decipiendos tot illustres viros. cur enim e rostris
fratris domum, imminētem foro et irritandis hominum ocu-
lis, quam Aventinum et penates uxoris petisset? ita privato
et omnem principatus speciem vitanti convenisse. contra Vi-
tellium in palatium, in ipsam imperii arcem regressum; inde
10 armatum agmen emissum; stratam innocentium caedibus cele-
berrimam urbis partem; ne Capitolio quidem abstineri. toga-
tum nempe se et unum e senatoribus, dum inter Vespasia-
num ac Vitellium praeliis legionum, captivitatibus urbium,
deditionibus cohortium iudicatur, iam Hispaniis Germanisque
15 et Britannia desciscētibz, fratrem Vespasiani mansisse in
fide, donec ultro ad condiciones vocaretur. pacem et con-
cordiam victis utilia, victoribus tantum pulchra esse. si con-
ventionis paeniteat, non se, quem perfidia deceperit, ferro
peteret, non filium Vespasiani vix puberem: quantum occisis
20 uno sene et uno iuvene profici? iret obviam legionibus, et
de summa rerum illic certaret: cetera secundum eventum
praelii cessura. trepidus ad haec Vitellius pauca purgandi
sui causa respondit, culpam in militem conferens, cuius nimio
ardori imparem esse modestiam suam. et monuit Martialem
25 ut per secretam aedium partem occulte abiret, ne a militi-
bus internuntius invisae pacis interficeretur. ipse neque iu-
bendi neque vetandi potens, non iam imperator sed tantum
71 belli causa erat. vixdum regresso in Capitolium Martiale fu-

8. *contenisse* M^a.

14. *iudicare*, ut similia verba, *disceptare*, *decernere*, eleganter de re bellica. etiam *diiudicare*, ut bene ad h. l. docuit Boxhornius. ERN.

17. *utilia* — *pulchra*] cur non potius *utilem* — *pulchram*? GRON. favet aliquantulum G, qui habet *pulchrum*. ceterum Tacitus etiam aliis locis sic locutus est, ut neutrum plurale iunxerit duobus substantivis masculini aut feminini generis, de more Graecorum. ERN.

18. *poeniteret*] sic non dubitavi reponere pro *poeniteat*, quia hic mera imperfecta et antecedunt et sequuntur; inter quae *poeniteat* stare nullo modo aut a Tacito esse potest. ERN.

23. *nimius ardor* BM^a.

25. *a militibus*] praepositio non est in [M^a aut] ed pr. eam se delevisse ait Rhenanus (deest enim B): sed operae non parvere. itaque et a sequacibus est servata, extatque in edd praeter primam omnibus. est et in G. ERN.

rens miles aderat, nullo duce, sibi quisque auctor. cito agmine forum et imminetia foro templa praetervecti erigunt aciem per adversum collem usque ad primas Capitolinae arcis fores. erant antiquitus porticus in latere clivi, dextrae subeuntibus; in quarum tectum egressi saxis tegulisque Vitellianos obruebant. neque illis manus nisi gladiis armatae; et arcessere tormenta aut missilia tela longum videbatur. faces in prominentem porticum iecere. et sequebantur ignem, ambustasque Capitolii fores penetrassent, ni Sabinus revolsas
 10 undique statuas, decora maiorum, in ipso aditu vice muri obiecisset. tum diversos Capitolii aditus invadunt, iuxta lucum asyli et qua Tarpeia rupes centum gradibus aditur. improvisa utraque vis; propior atque acrior per asylum ingruerat. nec sisti poterant scandentes per coniuncta aedifi-
 15 cia, quae, ut in multa pace, in altum edita solum Capitolii

4. *porticus in latere*] Dionysius 4 61: *frons eius meridiem spectans porticum habet, cum triplici columnarum ordine; in lateribus ordo duplex est.* LIPS.

dextra] an *dextrae*? atque ita, ut disco, M^a. LIPS. sic et BG, edd pr, Puteolani, Beroaldi, Alciati, Rhenani pr, Aldi. *dextra* primus dedit Gryphius, vitio haud dubie operarum, unde in sequentes venisse videtur. recte igitur Pichena *dextrae* edidit, atque id loquendi ratio desiderat. formulam *porticus dextrae subeuntibus* illustratam reperies a Gronovio ad verba Livii 1 8: *locus qui nunc septus descenditibus inter duos lucos est.* ERN.

6. *obruerant*] sic M^a. unde edidit Pichena cum seqq. consentit ed pr. at ceterae veteres inde a Puteolano et G *deturbabant*. hoc si verum est, intelligi debet *deturbare conabantur, tentabant* (nam non *deturbatos* esse sequentia docent), quod consuetudo Latinorum fert. sane aequae bene ac promiscue in hac re dicuntur *deturbare, proturbare*, ut apud Livium 5 47 *obruere et operire*, ut quisque mediocriter in historicis latinis versatus scit: sed tamen M^a et ed pr auctoritatem ceteris libris praeferam. a B plane

alierat verbum; unde fortasse licet suspicari, id quod a Tacito esset, excidisse in antiquioribus codicibus, defectum a librariis varie esse suppletum, atque hinc varietatem librorum natam, mox idem ms pro *ieccere* habebat *iacere*. ERN.

12. *asylum lucus nullus alibi memoratur. credo intelligi locum qui inter duos lucos vocabatur, iuxta quem asylum fuit. ibi viam in Capitolium fuisse, patet e Livio 1 8, ubi vide intpp de lucis istis. adde Dionys. Hal. 2 15 p. 88, Neapol. ad Ovid. Fast. 3 430. mox G et edd pr, Puteolani *Tarpei rupes*; quod sic dictum accipi posset ut *Martis campus* apud nostrum et similia: sed collis ille a Tarpeia potius quam a Tarpeio dictus traditur vulgo. ERN.*

14. *poterant*] G *poterat*. librarius videtur in animo habuisse elegans loquendi genus, quo Livius delectatur, *sisti non potest*: de quo ad A. 3 52. sed id hic locum non habet propter verbum *scandentes*. adde ad 5 21. mox *coniuncta* intellige Capitolio. sic Livius 1 44: *neque aedificia moenibus continuarentur, quae nunc vulgo etiam coniungunt.* ERN.

15. *sonum* M^a.

aequabant. hic ambigitur, ignem tectis oppugnatores iniecerint an obsessi, quae crebrior fama est, quo nitentes ac progressos depellerent. inde lapsus ignis in porticus appositas aedibus; mox sustinentes fastigium aquilae vetere ligno traxerunt flammam alueruntque. sic Capitolium, clausis foribus, indefensum et indireptum conflagravit. id facinus post conditam urbem luctuosissimum foedissimumque rei publicae populi Romani accidit, nullo externo hoste, propitiis, si per mores nostros liceret, deis, sedem Iovis Optimi Maximi aspicato a maioribus, pignus imperii, conditam, quam non

1. ignem oppugnatores] hoc quidem ambigi potest: at non quod Philostratus incuriose scribit 5 30, Domitianum obsedissee Vitellianos in Capitolio, atque illos clanculum fugientes templum incendisse. ille dixit, qui perperam multa alia: classicus nemo scripsit. Lips. locus est p. 213 ed Lipsiensis: sed nihil tale ibi traditur, verba Graeca sunt: *ἐν μὲν βιβλίῳ δὲ κατὰ τὴν Ρώμην Διομετιανὸν μὲν τὸν τοῦ Οὐεσπασιανοῦ παῖδα πυροατετάχθαι πρὸς τὸν Βιτέλλιον ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τοῦ πατρὸς, πολιορκίας δ' αὐτὸν περισχοῦσης ἐν τῷ Καπιτωλίῳ διαπεφευγέναι τοῦ πολιορκουντος, τὸν νεὼν δ' ἐμπεπρῆσθαι.* verba αὐτὸν διαπεφευγέναι ad Domitianum referenda, non ad Vitellium. mox pro depellerent, quod verum est, BG depulerint. in R et ed pr omissa verba an obsessi - - depellerent. ERN. M^a crebrior famam nitentes ac progressos depulerint.

4. aquilae] Graeci etiam ea mente αἰετὸν dicunt. Hesychius: αἰετὸς καὶ ὄρεος καὶ τὸ ἐπὶ τῷ γέσῳ κυματῶν. Pausanias aliquoties usurpat, ut 10 19: τὰ δὲ ἐν τοῖς αἰετοῖς ἐστὶν Ἀστεῖς καὶ Ἀητῶ καὶ Ἀπόλλων. 5 10: ὕψος μὲν δὴ αὐτὸ τοῦτο ἐς τὸν αἰετὸν ἀνῆκον εἶσιν οἱ ὀκτώ ποδες καὶ ἐξήκοντα. nisi fallor, istae ipsae aquilae γεῖσιποδες Polluci 1 8, 7 27 dicuntur. Lips. Pausanias Corinth. 2 7: καὶ

ἐπ' αὐτοῖς ἐπλήθυνα ποιοῦσι καὶ τοὺς αἰετοὺς μάλιστα τοὺς ἐν τοῖς ναοῖς. eodem libro: τὰ δὲ ἐν τοῖς αἰετοῖς Ἡρακλῆς καὶ Νίζαι πρὸς τοῖς πύλαις εἶσι. nisi scripsit τὰς πτέρυγας. vide PScriverium ad Martialis 10 19. Gron. per fastigium intelligant tirones signum vel signa in summo tecto. nam sic etiam fastigium dicitur, ut apud Plinium 35 12 (46). adde Salmas. ad Spartiani Pesc. 12. et ad Solinum p. 853. ERN.

traxerunt flammam alueruntque] variant libri in terminatione verborum. quod hic editum est, habet M^a, unde proditum a Pichen. at BG et edd ante Pichenam omnes traxere; ed pr et A etiam alueruntque. ERN.

7. reip. pop. Rom.] haec est vera lectio, quam firmanr AOM^a, edd pr, Pateolani, ceteraeque omnes quas vidi ante Lipsium; nisi quod habent populo vel populoque, praeter M^a et ed pr. sed genitivum esse meliorem, consuetudo loquendi veterum indicat, apud Livium in primis obvia, velut 22 10, ubi resp. populi Romani Quiritium; quam idoneis exemplis declaravit Gronovius Obs. 4 14. adde Drak. ad Liv. l. c. et ad 8 9. ERN.

10. pignus] intellige ut p. nisi τὸ ut a terminatione praecedentis verbi absorptum est. ERN.

Porsenna dedita urbe neque Galli capta temerare potuissent, furore principum excindi. arserat et ante Capitolium civili bello, sed fraude privata: nunc palam obsessum, palam incensum, quibus armorum causis, quo tantae cladis pretio stetit? pro patria bellavimus? voverat Tarquinius Priscus rex bello Sabino, ieceratque fundamenta spe magis futurae magnitudinis quam quo modicae adhuc populi Romani res sufficerent. mox Servius Tullius sociorum studio, dein Tarquinius Superbus capta Suessa Pometia hostium spoliis extruxere. 10 sed gloria operis libertati reservata: pulsus regibus Horatius Pulvillus iterum consul dedicavit, ea magnificentia quam im-

1. *Porsena dedita urbe*] non abit longe ab hac indignitate, quod est apud Plinium 34 14 (39): *in foedere quod expulsi regibus populo Romano dedit Porsena, nominatim comprehensum invenimus, ne ferro nisi in agri cultu uterentur. etiam stilo scribere vetitum vetustissimi auctores prodiderunt.* sic enim eum locum e ms. restitimus. GRON. ceterum hic locus nullo modo refellit Savilium, quem Ryckius putabat memoria falsum fuisse, cum diceret de dedita Porsenae urbe nusquam alibi tradi, usus hoc uno loco. apparet hinc iniquioribus conditionibus foedus accepisse Romanos, non deditam urbem Porsenae. ERN.

temerare] ita F, melius certe quam *tenere*, quod obtinuit. pollutio enim ista ad locum sacrum refertur. LIPS. *temerare* GM^a et edd ante Rhenanum omnes, idque bene restitutum a Lipsio. *tenere* e B a Rhenano editum est. ERN.

2. *furore principum excindi*] sic BM^a, G a manu prima, edd Puteolani, sqq. at in G manus secunda correxit *furore* et addidit *potuit*; quod e libris ductum est: nam et ed pr habet *potuit*. id esse vitiosum arguit *potuissent*, nam si *furore* *potuit* verum esset, deberet esse *potuere* vel *potuerant*. librarii non assecuti sunt elegantiam infinitivi absoluti, quo frequenter satis tali modo utitur Livius. ERN.

4. *quo tantae cladis*] aeger mihi

TACITUS II.

locus olim visus, nunc in sanitate esse. sententia: ne pro patria quidem olim tanta clade pugnatum, nedum pro ambitione privata aut contra patriam. LIPS. v. Obs. 3 17. GRON. ubi, repudiatis aliorum correctionibus et explicationibus, pronunciat legendum *quid tantae cladis pretio stetit?* h. e. quid fuit, qui tantus fructus, tanta spes, quae tanti redimeretur, quae tanto pretio, tanta iactura emeretur. qui sensus, ut opinor, etiam existit e correctione Rhenani, qui *to stetit* delevit, consentiente B. sed si vel maxime id verbum a codice afruit, tamen credibile est id omissum esse a librario similia membra efficere volente; quod saepe Tacito obfuisse vidimus, cum ea similitudo sit ab eius ingenio et consuetudine aliena. *stetit* est in AGM^a, edd ante Rhenanum omnibus, nec tale ut a librariis additum videatur. itaque id post Ryckium et IGronovium reposuimus. Pichena corrigebat *quo tanta clades pretio stetit?* idem ut esset sensus, qui Gronovianae correctionis est. sed latinitas non fert. ceterum non nego mihi tamen aliquid duri esse videri etiam in Gronoviana correctione. dicimus sane eleganter *res stat magno*. sed an etiam dicatur: *quid stat pretio huius rei?* hoc quaeritur; nec id demonstrat Gronovius. ego nondum alibi reperi. ERN.

8. *deinde*] *dein* BM^a.

11. *pulvillus* M^a.

mensae postea populi Romani opes ornarent potius quam au-
gerent. isdem rursus vestigiis situm est, postquam interiecto
quadringentorum quindecim annorum spatio Lucio Scipione
Gaio Norbano consulibus flagraverat. curam victor Sulla
suscepit, neque tamen dedicavit: hoc solum felicitati eius ne-
gatum. Lutatii Catuli nomen inter tanta Caesarum opera us-
que ad Vitellium mansit. ea tunc aedes cremabatur. sed plus
pavoris obsessis quam obsessoribus intulit. quippe Vitellianus
miles neque astu neque constantia inter dubia indigebat: ex
diverso trepidi milites, dux segnis et velut captus animi, non
lingua non auribus competere; neque alienis consiliis regi,
neque sua expedire; huc illuc clamoribus hostium circumagi;
quae iusserat, vetare, quae vetuerat, iubere. mox, quod in
perditis rebus accidit, omnes praecipere, nemo exsequi.
postremo abiectis armis fugam et fallendi artes circumspecta-
bant. irrumpunt Vitelliani et cuncta sanguine ferro flammis-
que miscent. pauci militarium virorum, inter quos maxime
insignes Cornelius Martialis, Aemilius Pacensis, Casperius
Niger, Didius Scaeva, pugnam ausi obtruncantur. Flavianum
Sabinum inermem neque fugam coeptantem circumstant, et

3. ccccxv] ratio temporum evin-
cit scribendum ccccxv. adi Fas-
tos. LIPS. in ed pr (et B) expla-
nate et sine notis *quadringentorum
quindecim*. correctionem Lipsii re-
cepit Broterius; nec est credibile,
Tacitum toto decennio aberrasse,
aut chronologiam Romanam non ita
constitutam tum fuisse, ut annos
sine tali errore definire liceret. ERN.

5. *felicitati eius negatum*] Sul-
lae ipsius dictum hoc est, quo Ta-
citus allusit. Plinius 7 43 (44):
*hoc tamen nempe felicitati suae de-
fuisse confessus est, quod Capitolium
non dedicavisset.* LIPS.

6. *Lutatii Catuli nomen*] fallit nos
ergo, aut falsus ipse Dio 43 14,
qui adseverat inter alios honores
datum Caesari ut nomen eius Capi-
tolio inscriberetur, deleto Catuli,
idque enim recepisse. quod ex hoc
loco omnino non potest. LIPS. Dio-
ni suffragantem Martialem laudat
Ryckius 5 10, ubi *Catuli Iulia*

templa; putatque nomen Catuli ita
erasum et inscriptum Caesaris no-
men, ut tamen Catuli nomen adhuc
appareret; cuius rei exempla plura
in marmoribus antiquis reperiantur.
quod mihi non satisfacit. vereor ne
decretum illud ad effectum non ve-
nerit. atque sic placebat IGronovio.
verba Taciti nimis clara et deserta
sunt, deque re tali quae obscura
esse non poterat. ERN.

tanta] Pichena velut e M^a edi-
dit tot. negat hoc esse in eo
libro IGronovius; et ceteri libri
omnes *tanta*. id itaque ut IGrono-
vius exprimendum curavi. [*inter ta-
caesum Fur.*] mox idem M^a *tre-
pidi milites*, ut ABG, edd, quod se-
cutus sum post IGronovium. *trep-
idus miles* edidit Puteolanus primus.
ERN.

10. *vulgo veluti.*

19. *Didius*] Vidius B.

20. *coeptantem*] Pichena coniecit
tentantem vel captantem, illud mal-

Quintium Atticum consulem, umbra honoris et suamet vanitate monstratum, quod edicta in populum pro Vespasiano magnifica, probrosa adversus Vitellium iecerat. ceteri per varios casus elapsi, quidam servili habitu, alii fide clientium 5 contacti et inter sarcinas abdit. fuere qui excepto Vitellianorum signo, quo inter se noscebantur, ultro rogitanter re-
 74 spondentesve audaciam pro latebra haberent. Domitianus prima irruptione apud aedituum occultatus, sollertia liberti lineo amictu turbae sacricolarum immixtus ignoratusque, apud
 10 Cornelium Primum paternum clientem iuxta Velabrum delituit. ac potiente rerum patre, disiecto aeditui contubernio, modicum sacellum Iovi conservatori aramque posuit casus suos in marmore expressam; mox imperium adeptus Iovi custodi templum ingens seque in sinu dei sacravit. Sabinus et Atti-
 15 cus onerati catenis et ad Vitellium ducti nequaquam infesto sermone voltuque excipiuntur, frementibus qui ius caedis et

lem. sed vulgatum melius et exquisitius puto. est verbum frequens Tacito pro tentare, ut index docet. mox per *umbram honoris et vanitatem* intellige usum insignium consularium, quae amovenda in tali periculo erant. denique pro *iecerat* Acidalius malebat *fecerat*, sed nemo dixerit *edicta in populum facere*. *ediderat* tolerabilius esset, quod est verbum proprium. sed *iecerat in populum* est sparserat. neque id verbum tentandum propter *in populum*. ERN.

7. bella imitatio Sallustiani dicti Cat. 58: *audacia pro muro habetur*. ERN.

9. *turbae sacricolarum*] Isiacos fuisse e Suet. Dom. 1. discimus. ubi vide et de numo Domitiani ad memoriam eius rei spectante. atque hinc lineus amictus, quo Isiaci usi, Linigeri inde dicti. ERN.

ignarusque] ita V, quod germanum indicavi, non *ignoratusque*. novitas quaedam in ea voce est, quam Sallustius debet (Ing. 93): *more humanae cupidinis ignara visundi*. id valet *ignota*. Lips. Pichena *ignoratusque* bene restituit, quod habent AGM^a et edd veteres omnes praeter pr, quae consentit V. *ignarus*

est *ignotus*, quod ab h. l. alienum. non ignotus erat, sed ignorabatur. ERN. B *ignoratus* sine copula.

12. *casusque — expressam*] AM^a et ed pr *casus — expressam*, nisi quod ed pr omittit *suos*. eam lectionem recepere Ryckius et Gronovius, *ara casus expressa* exquisite dicitur, eiusque formulae plura exempla apud veteres, quae conguessit Heinsius ad Valer. Fl. 1 491, firmans e ms, quo usus est, eandem lectionem in loco nostro. itaque imitatus essem viro- rum doctissimorum exemplum, nisi me retinuissent verba *in marmore*, quae frigere videntur in illa lectione; nisi ea insititia sint, quod non putem. potuere sane in ipsa ara casus exprimi, ut apud Liv. 28 46 *Hannibal aram posuit cum titulo rerum suarum*. sed nihil impedit quo minus in peculiari tabula marmorea, in illo sacello posita, exprimerentur casus Domitiani. Lupanus autem capit de opere caelato, in quo casus isti expressi. simile, quod Daedalus apud Virgilium in valvis templi, Aen. 6 32, *bis conatus erat Icarum casus effingere in auro*; quem locum in animo habuisse videatur Tacitus. sed arbitror etiam de titulo intelligi posse. ERN.

praemia navatae operae petebant. clamore a proximis orto sordida pars plebis supplicium Sabini exposcit, minas adulationesque miscet. stantem pro gradibus palatii Vitellium et preces parantem pervicere ut absisteret. tum confossum collaceratumque et absciso capite truncum corpus Sabini in Gemonias trahunt. hic exitus viri haud sane spernendi. quinque et triginta stipendia in re publica fecerat, domi militiaeque clarus. innocentiam iustitiamque eius non argueres; sermonis nimius erat: id unum septem annis quibus Moesiam, 10 duodecim quibus praefecturam urbis obtinuit, calumniatus est rumor. in fine vitae alii segnem, multi moderatum et civium sanguinis parcum credidere. quod inter omnis constiterit, ante principatum Vespasiani decus domus penes Sabinum erat. caedem eius laetam fuisse Muciano accepimus. ferebant plerique etiam paci consultum dirempta aemulatione inter duos, quorum alter se fratrem imperatoris, alter consortem imperii cogitaret. sed Vitellius consulis supplicium poscenti populo restitit, placatus ac velut vicem reddens, quod interrogantibus quis Capitolium incendisset se reum Atticus obtulerat, eaque confessione, sive aptum tempori mendacium fuit, invidiam crimenque agnovisse et a partibus Vitellii amolitus videbatur.

76 Isdem diebus Lucius Vitellius positus apud Feroniam castris excidio Tarracinae imminebat, clausis illic gladiatoribus remigibusque, qui non egredi moenia neque periculum in aperto audebant. praecerat, ut supra memoravimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, lascivia socordiaque gladiatorum magis quam ducum similes. non vigilias agere, non intuta moenium firmare: noctu dieque fluxi et amoena 30 littorum personantes, in ministerium luxus dispersis militibus,

1. ABO *enavatae*, quod placebat Danesio et Rhenano, recepit Ryckius. [*enavatae* M^a.] de toto hoc genere verborum supra dictum ad A. 14 14. sed *enavatus* mihi durius videtur quam ut recipere audeam. mox [M^a deest a. deinde] dedimus *absciso capite*. v. ad 2 88. ERN.

7. verba *in re publica* mihi suspecta. quorsum enim et quo exemplo

adduntur, praesertim a brevitatis tanto amatore? nisi forte transpositio facta est a librariis, Tacitique manus sic dedit: 35 *stipendia fecerat: in republica d. m. clarus*. ERN.

11. multi] alii B.

15. vitiose edd ante Rhenanum [cum BM^a] *direpta pro dirempta*. ERN.

24. *Tarracinae* M^a.

27. *pollinaris* M^a.

de bello tantum inter convivia loquebantur. paucos ante dies discesserat Apinius Tiro, donisque ac pecuniis acerbe per municipia conquirendis plus invidiae quam virium partibus
 77 addebat. interim ad Lucium Vitellium servus Verginii Capitonis perfugit, pollicitusque, si praesidium acciperet, vacuum arcem traditurum, multa nocte cohortes expeditas summis montium iugis super caput hostium sistit. inde miles ad caedem magis quam ad pugnam decurrit. sternunt inermes aut arma capientes, et quosdam somno excitos, cum tenebris,
 10 pavore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. pauci gladiatorum resistentes neque inulti cecidere. ceteri ad naves ruebant, ubi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. sex Liburnicae inter primum tumultum evasere, in quis praefectus
 15 classis Apollinaris; reliquae in littore captae, aut nimio ruentium onere pressas mare hausit. Iulianus ad Lucium Vitellium perductus et verberibus foedatus in ore eius iugulatur. fuere qui uxorem Lucii Vitellii Triariam incesserent, tanquam gladio militari cincta inter luctum cladesque ex-
 20 pugnatae Tarracinae superbe saeveque egisset. ipse lauream gestae prospere rei ad fratrem misit, percunctatus statim regredi se an perdomandae Campaniae insistere iuberet. quod

2. *Apinius*] v. c. 57, unde patet hunc Apinium deficientibus a Vitellio se ducem obtulisse, adeoque a Vespasiani partibus fuisse. ERN.

4. *L.*] praenomen addunt ABGM^a, veteres omnes. excidit casu in ed Pichenae: nam in ea primum inter libros meos desideravi. restituit Ryckius. mox ABGM^a et ed pr *Virgilio*, ut H. 4 3 male. *Capito* est Verginiorum cognomen. item iidem praeter G post *tradi futurum* pro *furtim traditurum*. ERN. *furtim* non est in M^a.

8. *inermes* M^a: vulgo *inermes*.

14. *tumulum* B et ed pr.

15. Covarruviae codex *reliquae in littore captae*. quod verius. LRS. sic G, M^a [qui *reliquas* — *captae*], edd pr, Puteolani; idque recepit Pichena. primus Beroaldus edidit

captas, vitio fortasse operarum, quod sqq temere secuti sunt. error locum dedit sequens mox *pressas*. ed pr in *littore* vitiose. ERN.

aut] ut BM^a.

17. *in ore eius*] Seneca de Benef. 7 19: *si in ore parentum filios iugulat*. quod Virg. G. 4 477: *ante ora parentum*.

18. *incesserunt*] ed pr (et B) *incesserant*, haud dubie corrigendum e perpetua Taciti aliorumque consuetudine *incesserent*. sic mox c. 78: *nec defuere qui Antonium suspicionibus arguerent*. itaque sic correxi. imitatus est Broterius. mox G et ed pr, Puteolani, *gestae prospere rei*. in Beroaldina vitio operarum editum *prosperae*, quod secutus Alciatus. correxit Rhenanus, sed inverso ordine (e B), *prosperae gestae rei*, quod tenere ceteri. ERN.

salutare non modo partibus Vespasiani sed rei publicae fuit. nam si recens victoria miles et super insitam perviciaciam secundis ferox Romam contendisset, haud parva mole certatum nec sine exitio urbis foret. quippe Lucio Vitellio quamvis infami inerat industria; nec virtutibus, ut boni, sed quomodo pessimus quisque, vitiis valebat.

- 78 Dum haec in partibus Vitellii geruntur, digressus Narnia Vespasiani exercitus festos Saturni dies Otriculi per otium agitabat. causa tam pravae morae, ut Mucianum opperirentur. nec defuere qui Antonium suspicionibus arguerent tanquam dolo cunctantem post secretas Vitellii epistolas, quibus consulatum et nubilem filiam et dotales opes pretium prodictionis offerebat. alii ficta haec et in gratiam Muciani composita. quidam omnium id ducum consilium fuisse, ostentare
15 potius urbi bellum quam inferre, quando validissimae cohortes a Vitellio descivissent, et abscisis omnibus praesidiis celsurus imperio videbatur. sed cuncta festinatione, deinde ignavia Sabini corrupta, qui sumptis temere armis munitissimam Capitolii arcem et ne magnis quidem exercitibus ex
20 pugnabilem adversus tris cohortes tueri nequisset. haud facile quis uni assignaverit culpam, quae omnium fuit. nam et Mucianus ambiguis epistolis victores morabatur, et Antonius praepostero obsequio, vel dum regerit invidiam, crimen me-

2. recens victoria] alii scriptores addunt praepositionem *ab* in hac forma loquendi. unde nata videtur correctio *A recenti victoria*, quam recepit Ryckius in contextum, allata etiam hac causa, quod statim sequatur *secundis ferox*, utrumque eodem redit, qua sensum. nam miles qui recenti victoria venit, et recens a victoria miles, nil differunt. tum in utroque est significatio ferociae, quae exprimitur quidem in sequentibus, sed aliis verbis; neque in eo quicquam aut insoliti est aut vitii. itaque illo uno codice fretus nihil mutem. ERN.

8. Otriculi] sic ex A edidit Ryckius, secutusque Gronovius, recte. hoc antiquum nomen, mutatum ab librariis in *Otricoli*, quod illa aetate sic nominabatur, ut ho-

die. variant in hoc nomine miss apud Livium 22 11, ubi recte praefertur *Otriculum*. v. ibi Drak., et quos landat eadem scriptura apud Ciceronem, Mil. 24, in bonis libris. Graeci quidem semper *Οτρίζολα*. G h. l. *ariculi*, sed superscriptum t. [*ariculi* etiam B.] infra rursus *abscisis* cum Gronovio edidimus e GMA et ed pr pro *abscissis*; et paulo post ex AM^a *nequisset*; ceteri *nequisset*. ERN.

18. munitissimam] invictissimam B.

23. dum tegeret invidiam] ne natus ipse omnia velle et facere videretur, eoque cunctatus. sed placet magis Pichenae lectio ex scriptura M^a, *dum regerit*. nimirum invidiam ipse in Mucianum retorquet: invidiam, inquam, eius culpa et consilio Capitolium exustum. cur enim

ruit; ceterique duces dum peractum bellum putant, finem eius insignivere. ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus praemissus ut transversis itineribus per agrum Sabinum Salaria via urbem introiret, satis maturaverat, donec obsessi
 79 Capitoli fama cunctos simul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra multo iam noctis serum auxilium venit. illic interfectum Sabinum, conflagrasse Capitolium, tremere urbem, maestâ omnia accepit; plebem quoque et servitia pro Vitellio armari nuntiabatur. et Petilio Ceriali equestre prae-
 10 lium adversum fuerat. namque incautum et tanquam ad victos ruentem Vitelliani, interiectus equiti pedes, exceperet. pugnatum haud procul urbe, inter aedificia hortosque et anfractus viarum; quae gnara Vitellianis, incomperta hostibus metum fecerant. neque omnis eques concursus, adiunctis quibusdam
 15 qui nuper apud Narniam dediti fortunam partium speculabantur. capitur praefectus alae Tullius Flavianus; ceteri foeda
 80 fuga consternantur, non ultra Fidenas secutis victoribus. eo successu studia populi aucta; vulgus urbanum arma cepit. paucis scuta militaria; plures raptis, quod cuique obvium, te-
 20 lis signum pugnae exposcunt. agit grates Vitellius, et ad

moratus est, aut inhibuit? at in crimine tamen Antonius, nec parere in tanta necessitate debebat. Lirs. neippe MA habet *regeret*, ut AB et ed pr; unde Pichena fecit *regerit*, quod omnes postea secuti sunt. ante G. *postremo* vitiose pro *praepostero*; quod tamen in margine pro varia lectione notatur. ERN.

1. *peractum*] Romanus *patratum*, probe. Lirs. si intelligitur ed pr, ut alibi, in ea est *paratum*, non *patratum*, sed *patratum* dare operae fortasse voluere: nam et in scriptis ea verba confunduntur; quamquam etiam *peractum* et *paratum* confundi solent, ut saepe notatum criticis. ERN.

12. *urbem*] Hispanus (et B) *urbem*, vere. Lirs. paullo ante ed pr *interiectus equis pedes*. mox BG *confractus viarum*. ERN.

16. *Tullius*] MA *Tulius*, A *Iulius*, G T. at in litura. at iidem omnes (et B), ed pr, Puteolanus

consternantur, *consternantur* errore operarum irrepsisse in Beroaldi ed. puto, unde ad ed Alciati venit, correctum ab Rhenaano. sed vero ut verum sit *fuga consternari*; neque uspiam hanc formam deprehendi. immo *consternatio* fecit ut fugerent. itaque legendum puto in *foedam fugam consternantur*. Livius 10 43: *repente in fugam consternantur*, ceterum et ibi multi scripti et editi *consternantur*. male, mox arma cepit, vitiose, ut alibi, ed pr et Puteolanus. ERN.

19. *raptis — telis*] ed pr *rapti*. at NHeinsius malebat *quod cuique obvium teli*. ultima littera in *telis* potuit adhaerescere e sequente verbo. sane scio formae huic, *quod cuique* etc, similibusque pluralium numerum iungi solere apud nostrum: sed hanc structuram, *raptis, quod cuique obvium, telis*, similemve nuspiam reperi. itaque proclivis sim ad probandam Heinsii coniecturam, aut

tuendam urbem prorumpere iubet. mox vocato senatu deliguntur legati ad exercitus, ut praetexto rei publicae concordiam pacemque suaderent. varia legatorum sors fuit. qui Petilio Ceriali occurrerant, extremum discrimen adiere, aspernante milite condiciones pacis. vulneratur praetor Arulenus Rusticus. auxit invidiam, super violatum legati praetorisque nomen, propria dignatio viri. palantur comites, occiditur proximus lictor, dimovere turbam ausus; et ni dato a duce praesidio defensi forent, sacrum etiam in exterarum gentes legatorum ius ante ipsa patriae moenia civilis rabies usque in exitium temerasset. aequioribus animis accepti sunt qui ad Antonium venerant, non quia modestior miles, sed duci plus auctoritatis. miscuerat se legatis Musonius Rufus equestris ordinis, studium philosophiae et placita Stoicorum aemulatus;

legendum ut cuique obvium: sed illud melius. habuit enim haud dubie in animo locum Virgilii Aen. 7. 507: quod cuique repertum rimanti telum ira facit. ERN.

2. praetexto] sic BGM^a, edd Puteolani Rhenani Aldi Gryphii Lipsii. ceteri libri praetextu. illud restituit IGronovius e M^a. ante in ed pr diriguntur legati; quod si e ms est, redolet aetatem qua scriptus liber. nam media aetate dirigere dictum pro mittere. ERN.

4. occurrerant] sic bene AM^a et ed pr. nam et mox qui ad Antonium venerant. recepit iam Ryckius. vulgo occurrerunt. mox ed pr ad extremum etc. G adire. ERN. B occurrerent.

5. vulneratur praetor] haud aliunde lucem Plinio, sive Regulo potius, dederis apud Plinium Ep. 1. 5: Rustici Aruleni periculum foverat, exultaverat morte, adeo ut librum recitaret ederetque, in quo Rusticum insectatur atque etiam Stoicorum simiam appellat. adiicit Vitelliana cicatrice stigmatum. agnoscis Reguli eloquentiam. hoc cicatricis Vitellianae convicium est a vulnere, quod nunc accepit. LIPS. BGM^a et ed pr Arulenus. ERN.

8. proximus lictor est qui proxime ante magistratum ingreditur. Li-

vius 24. 44: consul animadvertere proximum lictorem iussit, ubi v. Drakenborchium. eius mentio et ap. Cic. Verr. 5. 54, quem locum iam attulit Ryckius. adde Lipsii Elect. 1. 23, ubi de lictoribus agitur ex instituto. mox A pro ausus habet annexus. ERN.

9. inter] ABMR et ed pr, in, h. e. quod etiam inviolatum servamus erga exterarum gentium legatos; idque recipere Ryckius et IGronovius. ego inter servavi, propterea quod solennis in hac re sententia est scriptorum Romanorum, indignum esse violatum a Romanis et in civibus ius, quod etiam inter externos et barbaros populos inviolatum sit; quod Cicero transfert ad poetas, pro Arch. 8: sit inter vos sanctum poetae nomen, quod nulla unquam violavit barbaria. adde, quod frustra adderetur quod erga externos etiam servamus. nam id quid habet mirum? cum per se pateat totum legationis ius externa comparatum, ut patres Romani ipsi indicant ap. Liv. 6. 17 extr. denique oppositio non satis constaret. clarum autem est opponi inter exterarum gentes et ante ipsa patriae moenia. in et inter confundi, alibi a nobis et a multis aliis dudum monitum est. mox usque in exitum intelligo

coeptabatque permixtus manipulis, bona pacis ac belli discrimina disserens, armatos monere. id plerisque ludibrio, pluribus taedio; nec deerant qui propellerent proculcarentque, ni admonitu modestissimi cuiusque, et aliis minitantibus, 5 omisisset intempestivam sapientiam. obviae fuere et virgines Vestales cum epistolis Vitellii ad Antonium scriptis. eximi supremo certamini unum diem postulabat: si moram interiecissent, facilius omnia conventura. virgines cum honore dimissae; Vitellio rescriptum Sabini caede et incendio Capitolii 82 dirempta belli commercia. tentavit tamen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, ut castris iuxta pontem Mulvium positis postera die urbem ingrederentur. ratio cunctandi, ne asperatus praelio miles non populo, non senatui, ne templis quidem ac delubris deorum consuleret. sed 15 omnem prolationem ut inimicam victoriae suspectabant. simul fulgentia per colles vexilla, quanquam imbellis populus sequeretur, speciem hostilis exercitus fecerant. tripartito agmine pars, ut adstiterat, Flaminia via, pars iuxta ripam Tiberis incessit; tertium agmen per Salariam Collinae portae propin-

legati, adeo ut etiam legatus imperatoris interficeretur. ERN.

2. *disserens, armatos monere*] Grutero haec verba suspecta sunt velut insittitia. rationem subdit, quod e sequentibus appareat motos animos militum non fuisse. nempe habebat ille in libro suo *move*, quod reperi in G et ed Puteolani. sed vitium scripturae facile deprehendere poterat. ceterum sufficiebat sane *coeptabat* — *discrimina disserere*; qua forma et alibi utitur noster: sed non propterea necessario sic scripsit, aut vulgata non a Tacito sunt. atque etiam acumen videtur Tacitus quaesisse in verbis *armatos monere*; ad eaque haud dubie respicit mox, *intempestivam sapientiam* appellat. ERN.

7. *postulabat*] sic AGM^a, quorum auctoritate id cum Ryckio et IGronovio recepi pro vulgato *postulabat*. putabant librarii ad literas referendum esse; quod fieri quidem et ipsum patet; sed mss sequendi. adde ad 1 74. ERN.

10. *dirempta belli commercia*] quid clarius? corrector tamen advenat, *dirempta bellico commercia*. Lips. intelligit Rhenanum. forma loquendi sumta a Virgilio, ut aliae, Aen. 10 532: *belli commercia Turnus sustulit ista prior, iam tum Pallante peremto* i. e. spem pacis et compositionis. locum iam notavit Salinerius. ERN. *dirempta* BM^a.

12. *mulvi* M^a.

15. *omnem prolationem*] haec est lectio M^a, teste IGronovio, BGOR, ed pr, quam cum eodem Gronovio recepi. estque hoc verbum elegans et usitatissimum Ciceroni, cum *prolationis*, quod in omnibus ceteris edd est ante IGronovium, e nullo alio scriptore antiquo exemplum profertur. nam huius unius loci fide nititur ea vox in lexicis omnibus, etiam nupero Thesaurο Gesneriano. paullo post edidi *plebs* ex AGM^a et edd veteribus. Pichena edidit *plebes*. illud restituit Ryckius sequente exemplum IGronovio. ERN.

18. *adstiterat*] *adsisteret* B.

quabat. plebs invectis equitibus fusa; miles Vitellianus trinis et ipse praesidiis occurrit. praelia ante urbem multa et varia, sed Flavianis consilio ducum praestantibus saepius prospera. ii tantum conflictati sunt qui in partem sinistram urbis, ad Sallustianos hortos, per angusta et lubrica viarum flexerant. superstantes maceris hortorum Vitelliani ad serum usque diem saxis pilisque subeuntes arcebant, donec ab equitibus, qui porta Collina irruerant, circumvenirentur. concurrere et in campo Martio infestae acies. pro Flavianis fortuna et parva totiens victoria: Vitelliani desperatione sola ruebant; et quamquam pulsi, rursus in urbe congregabantur. 83 aderat pugnantibus spectator populus, utque in ludicro certamine, hos, rursus illos clamore et plausu fovebat. quotiens pars altera inclinasset, abditos in tabernis aut si quam in domum perfugerant, erui iugularique exostulantes parte maiore praedae potiebantur: nam milite ad sanguinem et caedes obverso spolia in vulgus cedebant. saeva ac deformis urbe tota facies. alibi praelia et vulnera, alibi balineae popinaeque; simul cruor et strues corporum, iuxta scorta et scortis 20 similes; quantum in luxurioso otio libidinum, quicquid in

1. trinis praesidiis] Iosephus B. I. 4 42 (11) τριχῶν. est ergo tribus agminibus, castris. de eo verbo supra dictum, A. 2 67. ERN.

4. conflictati] in deteriorem partem simpliciter conflictari dicitur pro afflictari, vexari, ut supra monuimus, A. 6 48. pro ii G hi, B et ed pr in. A nonnunquam conflictati sunt. qui. ERN.

7. diem] ita ABGM^a et edd omnes ante Lipsium; qui edidit diei, sive mss secutus sive Taciti consuetudinem. vetus statim Pichena restituit. ERN.

13. modo [post hos] abest a M^a, nisi quod in margine alia manu additum est, BR et ed pr. sic supra c. 22: his, rursus illis exitiabile. atque id ut exquisitis et Tacito aptius cum IGronovio secutus sum, et modo delevi. ERN.

14. abditos ABGM^a et edd pr, Puteolani; idque bene restituit Lipsius. ceterae edd inde a Beropal-

dina abditis. mox exostulantes iidem mss et edd omnes ante Rhenanum, qui (e B) edidit postulantes. illud restituit Pichena, quod hoc sensu subinde occurrit. apud Ciceronem, Rosc. C. 17, opponuntur exostulare et impetrare. erui est protrahi e latebris, in eoque proprie et exquisite dicitur, ut mox c. 85. adde Cic. ep. 5 10, et Constitut. Adrian. ap. Reines. Inscr. p. 505. scrutari et protrahere abditos noster dixit H. 4 1. ERN.

16. ad sanguinem et caedes] A et ed pr ad caedes et s. praeterea ed pr adverso, male. obversus in aliquid, pro conversus, pluribus locis dictum Livio 6 7 et 24. ERN.

18. alii pr. M^a.

20. similes] ita scripti et edd pr, Rhenani etc. medii, Puteolani Beroldus Alciatus miles, non male. nam quid scortis similes? intellige adiacebant. ERN.

acerbissima captivitate scelerum, prorsus ut eandem civitatem et furere crederes et lascivire. conflixerant ante armati exercitus in urbe, bis Lucio Sulla, semel Cinna victoribus; nec tunc minus crudelitatis: nunc inhumana securitas, et ne minimo quidem temporis voluptates intermissae. velut festis diebus id quoque gaudium accederet, exultabant, fruebantur, nulla partium cura, malis publicis laeti.

84 Plurimum molis in oppugnatione castrorum fuit, quae acerrimus quisque ut novissimam spem retinebant. eo intensius victores, praecipuo veterum cohortium studio, cuncta validissimarum urbium excidiis reperta simul admovent, testudinem tormenta aggeres facesque, quicquid tot praeliis laboris ac periculi hausissent, opere illo consummari clamitantes. urbem senatui ac populo Romano, templa dis reddita: proprium esse militis decus in castris. illam patriam, illos penates. ni statim recipiantur, noctem in armis agendam. contra Vitelliani, quanquam numero fatoque dispares, inquietare victoriam, morari pacem, domos arasque cruore foedare, su-

6. *exultabant, nulla p. c.]* vox interiecta in priscis libris, *exultabant. fruebantur nulla p. c.* quam aut meo exemplo eiciendum est, aut flectendum scribendumque *fruebant.* Lips. haec nota omissa in ultimis edd Lipsianae recensionis, nescio quare, cum sententiam non mutarit Lipsius. itaque nec in Gronovianis edd comparet. sumsi e tertia a. 1585. ceterum veterem lectionem mox restituit Pichena, mutata tamen interpunctione. sane vox illa loco hoc nimis lenis est: quippe fruendi significatio iam est in verbis *neminimo quidem temporis voluptates intermissae*, ut magis Lipsiana correctio probanda videatur. omitti malebat Acidalius; quod mihi quoque optimum videtur. neque est praetermittendum in ed pr esse *gaudium accideret*; in G autem secundam manum ex *accedere*, quod ante erat, fecisse *accidere*. male utrumque. ceterum interpunctionem mutavi hactenus, ut verba *id quoque gaudium accederet* *ναὐτιδεῖν* facerem, ut placuit iam Acidalio. nam alias nil frigidius verbis istis. ERN.

8. *castrorum]* praetoriana intelligi vix attinet monere, mox pro *spem* exhibent *speciem* G a manu prima sed correctum a manu secunda, edd Puteolani Beroaldi Alciati, male et solenni confusione. ERN.

17. *fatoque]* ed pr (et B) *factoque*, frequenti in libris antiquis confusione. ERN.

18. *foedare]* Faernus corrigebat *foedatas*, Muretus *foedas*. sed non credo domos et aras cruore foedas esse suprema victis solatia. nam quod apud Virgilium, Aen. 2 517, *Hecuba aliaeque mulieres aram et penates amplexae* sedent, id faciunt ut se religione adversus vim tueantur, non ut solatia novissima sint. cruore foedant domos arasque, invidiam facere victoribus et incutere castra cupientes. *suprema solatia* sunt res cuique carissimae, coniuges, liberi, quos velut morituri amplectuntur, pro *amplectebantur* M^a *amplectebantur*, quod recepit Gronovius. Ovidius Trist. 1 3 67: *dum licet, amplectar*. contra Liv. 40 4 sic Theoxena moritura: *virum comitem mortis com-*

prema victis solatia amplectebantur. multi semianimes super turre et propugnacula moenium exspiravere. convulsis portis reliquus globus obtulit se victoribus; et cecidere omnes contrariis vulneribus, versi in hostem: ea cura etiam morientibus decori exitus fuit.

Vitellius capta urbe per aversam palatii partem Aventinum in domum uxoris sellula defertur, ut si diem latebra vitavisset, Tarracinam ad cohortes fratremque perfugeret. dein mobilitate ingenii, et quae natura pavoris est, cum
10 omnia metuenti praesentia maxime displicerent, in palatium regreditur vastum desertumque, dilapsis etiam infimis servitorum, aut occursum eius declinantibus. terret solitudo et tacentes loci; tentat clausa, inhorrescit vacuis; fessusque misero errore, et pudenda latebra semet occultans, ab Iulio
15 Placido tribuno cohortis protrahitur. vinctae pone tergum manus; laniata veste, foedum spectaculum, ducebatur, multis increpantibus, nullo illacrimante: deformitas exitus misericordiam abstulerat. obviis e Germanicis militibus Vitellium infesto ictu, per iram, vel quo maturius ludibrio eximeret,

plexa; ubi codex Lond. sec. amplexa. igitur ob unum librum nil mutem. eadem varietas 4 11. ed pr contemplabantur. ERN.

3. *contraria vulnera proprie sunt quae mutua alias dicuntur. Livius 2 6 de Bruto et Tarquinio: contrario ictu per parvam uterque transfixus, duabus haerentes hastis, moribundi ex equis lapsi sunt. sed verba versi in hostem mihi de glossa suspecta sunt. nam quid ex iis intelligitur, quod non in verbis, contrariis vulneribus cadere, insit? aut in praecedentibus obtulit se victoribus? ERN.*

6. *partem] Romanus portam, quod praefero; aut potius, utraque voce sprete, per aversam palatii. saepe ita noster loquitur. itemque Velleius 2 63: Antonius per aversa castrorum, prorupto vallo, receptus est. LIPS. defendit vulgatum Pichena e c. 70: ut per secretam aedium partem occulte abiret, et Vossius ad Vell. l. c. e Sallustio, qui in abdita partem aedium secessit*

Cat. c. 20. etiam Gronovius pater ad Livium, si recte memini. ed pr habet portam; quod aequae ac partem probari posset, si pluribus libris firmaretur: nam partem subinde e porta fecere librarii. v. Drak. ad Liv. 4 46, et e parte contra portam: ibidem ad 24 47. post B. Aventini, quod male probat Vertranus. intellige in; quae solet in partibus urbium omitti. Suetonius Tib. 15: e Carinis ac Pompeiana domo Esquilias transmigravit. v. IFGronovium ad Liv. 2 28. adde ibid. Drakenborchium, quem hic locus Taciti non effugit. denique pro vitavisset ed pr corrupte visitasset. LIPS.

12. *terret solitudo et tacentes loci] Virgilius arcanum hunc naturae nostrae motum pariter effert Aen. 2 755: horror ubique animos atque ipsa silentia terrent. LIPS.*

19. *ludibriis] G et edd ante Rhenanum ludibrio. is de conjectura dedit ludibriis, quod in B erat ludibus. credo ludibriis esse et in M^a,*

an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem tribuni am-
 85 putavit ac statim confossus est. Vitellium infestis mucroni-
 bus coactum modo erigere os et offerre contumeliis, nunc
 cadentes statuas suas, plerumque rostra aut Galbae occisi
 1 locum contueri, postremo ad Gemonias, ubi corpus Flavii
 Sabini iacuerat, propulere. vox una non degeneris animi
 excepta, cum tribuno insultanti se tamen imperatorem eius
 fuisse respondit. ac deinde ingestis vulneribus concidit. et
 volgus eadem pravitate insectabatur interfectum, qua foverat
 86 viventem. patria illi Luceria. septimum et quinquagesimum
 aetatis annum explebat. consulatum, sacerdotia, nomen lo-
 cumque inter primores nulla sua industria, sed cuncta patris
 claritudine adeptus. principatum ei detulere qui ipsum non
 noverant. studia exercitus raro cuiquam bonis artibus quae-
 15 sita perinde affuere quam huic per ignaviam. inerat tamen
 simplicitas ac liberalitas; quae, ni assit modus, in exitium
 vertuntur. amicitias dum magnitudine munerum, non con-
 stantia morum contineri putat, meruit magis quam habuit.

quia nihil notatum diversi a vul-
 gato reperi. [est ludibrio.] mox in
 G incerto a manu prima omissio in.
 hinc manus secunda correxit *incer-*
tum. ERN.

4. aut ABM³ et edd omnes ante
 Rhenanum. is edidit et tacite, ac
 forte non data opera; quod omnes
 secuti ante Ryckium. mox una vox
 G et edd ante Rhenanum. ERN.

10. pater illi LVitellius] sic edd
 inde a Puteolano omnes, sequente
 nam. consentit G. at non profecto
 de nihilo est, quod BM³ patrem
 illi Luceriam, ed pr p. i. Lucerium,
 non sequente nam. ex eo videtur
 effictum, quod alii libri habent et
 vulgo editur. Rhenanus coniecit le-
 gendum pater illi LNucerinus vel
 Nuceria. nam haec patria Vitellio-
 rum. Gruterus: patria illi Nuceria.
 e nam autem Pichena faciebat iam.
 IGronovius nihil vidisse Rhenanum
 et Gruterum praefatus, per amba-
 ges nihil dicit nisi Tacitum dicere
 voluisse, qualem pater imperatoris
 Vitellii se in honoribus gesserit,
 idque ample eum hic et liquide

facere. quod refellere nihil attinet:
 adeo clare consuetudine Taciti et
 verbis ipsis refellitur. ego Grute-
 rum verum vidisse puto. nam na-
 tum est ex ultima praecedentis verbi
 syllaba. ERN.

13. ei] eidem B.

17. non constantia morum] egre-
 gium dogma: etsi quis haec notet?
 millena sunt. sed in constantia ali-
 quis haereat; et an non melius con-
 venientia, aut tale? res ita habet,
 consensum et similitudinem morum
 ac virtutum veram amicitiam parere.
 sed nec virtus sine constantia est:
 ergo nec mutemus. LIPS. ceterum
 verissime Acidalius corrigit *conti-*
neri. contineret esset conservare:
 at id requireret instituit, tentat,
 non putat. Cicero offic. 2 24: nulla
 res vehementius rem publicam con-
 tinet quam fides. pro Marcello 9:
 vita corpore et spiritu continetur.
 constantia morum est aequabilitas
 et consensus morum cum placabili-
 tate, gravitate, ut philosophis con-
 stantia tribuitur, cum omnia placita
 consentiant inter se. ERN.

rei publicae haud dubie intererat Vitellium vinci: sed imputare perfidiam non possunt qui Vitellium Vespasiano prodidere, cum a Galba descivissent.

Praecipiti in occasum die, ob pavorem magistratum senatorumque, qui dilapsi ex urbe aut per domos clientium semet occultabant, vocari senatus non potuit. Domitianum, postquam nihil hostile metuebatur, ad duces partium progressum et Caesarem consalutatum miles frequens, utque erat in armis, in paternos penates deduxit.

1. rei publicae est in GMV et edd pr, Puteolani ceterisque ante Rhenanum. is delevit auctore B. restituit Lipsius. ERN. M^a vicinis, non vinci.

2. imputare perfidiam] quasi Vespasiani caussa fidem Vitellio fregissent. non, inquam, possent adscribere hoc Vespasiano, et pro-

prio verbo imputare. neque aliud ea vi reperies. Lips.

4. praecipiti] e V: nam alii praecipitanti. Lips. nempe Rhenanus (e B) cum sequacibus. praecipiti etiam AGMR et edd ante Rhenanum, nisi quod quidam praecipite, ut ed pr. ERN. praecipiti Fur.

LIBER QUARTUS.

BREVIARIUM.

Facies et misera Romanae urbis. LVitellius se cum cohortibus dedidit, sed nihilo secius ipse interfectus. imperium Vespasiano a senatu firmatur. de Helvidio Prisco accuratius, insigni viro. de dissidiis eius cum Eprio Marcello. Mucianus inter haec urbem ingreditur. is Calpurnium Pisonem interfici iubet. initia et motus Germanici belli, quod duce Civili Batavi primi sumpsere, postque eos Caninefates. praesidia et castella Romana eiiciunt aut exscindunt, Aquilium primipilarem et post Mumium Lupercum legatum praeliis vincunt. Batavorum veteranae cohortes ad Civilem abeunt quas transitu arcere Herennius Gallus conatus item funditur. castra vetera a Civili obsidentur. seditio militum Romanorum contra Hordeonium. et summa belli Verculae permissa. is contra Civilem duxit, et primo victus praeter spem fortuito vicit. iterum seditio in Hordeonium, quem et interficiunt. quaedam Romae et apud patres gesta. iurgia, accusationes. Vitelliani

milites compositi. alii in praetorium lecti. L. Pisonis in Africa caedes. Capitolium Romae restitutum. Treveri et Lingones a Romanis deficiunt, et reliquae Galliae mutant. ipsae legiones cohortesque Romanarum fidae, et a Gallis corrumpebantur. Vocula interficitur. sacramentum Romani pro imperio Galliarum dicunt. idem legiones fecere, quae in Veteribus diu obsessae, nec Agrippinenses ultra contati quin se victoribus adiungerent. Lingones interea a Sequanis fusi. at Romae imperium periclitari visum, et Domitianus ipse ad hoc bellum accingitur cum Muciano. legiones quattuor statim praemissae. Galli interea deliberant, et pluribus sanioribusque cum servitute pax placuit. Petilius Cerialis Treveros magna pugna vicit, defectores plerique ad Romana signa redire. paullo post acre iterum certamen cum Civili et Classico, cuius initio ambiguo laetus Romanis finis fuit. Vespasiani in Aegypto facta, et edita ab eo miracula. itemque de oraculis et sortibus ad eius imperium.

Gesta illo ipso anno, cuius parte postrema consules imperator Vespasianus iterum, Titus filius. LIPS.

Interfecto Vitellio bellum magis desierat quam pax coeperat. armati per urbem victores implacabili odio victos consecabantur. plenae caedibus viae, cruenta fora templaque, passim trucidatis, ut quemque fors obtulerat. ac mox augescente licentia scrutari ac protrahere abditos; si quem procerum habitu et iuventa conspexerant, obtruncare, nullo militum aut populi discrimine. quae saevitia recentibus odiis sanguine explebatur, dein verterat in avaritiam. nihil usquam secretum aut clausum sinebant, Vitellianos occultari simulant. 10 initium id perfringendarum domuum, vel si resisteretur, causa caedis; nec deerat egentissimus quisque e plebe et pessimi

4. *fors* edidimus, ut supra 14 5, latinitate iubente et perpetua bonorum scriptorum consuetudine; et sic placebat magno Bentleio ad Horat. S. 1 6 54. vulgo *sors*. ERN.

5. *procerum habitu et iuventa*] duas notas Germanici militis habebant, proceritatem corporis itemque iuventam, nam Germani plerumque proceri; et milites a flore et robore aevi colligebantur. LIPS. sed male *prospexerant* edebatur ante vulgo;

quod sanè sic non dicitur: et ABGHMOR et ed pr consentiunt in *conspexerant*. id itaque cum IGronovio edidi. ERN.

6. *nullo — discrimine*] cum milites tantum, Germani in primis, viderentur ac dicerentur peti, etiam alii togati et innoxii promiscue interficiebantur. ERN.

11. c M^a: vulgo ex. sic et infra, c. 76 et 81.

servitiorum prodere ultro dites dominos: alii ab amicis monstrabantur. ubique lamenta, conclamationes et forma captae urbis, adeo ut Othoniani Vitellianique militis invidiosa antea petulantia desideraretur. duces partium accendendo civili bello acres, temperandae victoriae impares: quippe in turbas et discordias pessimo cuique plurima vis; pax et quies bonis artibus indigent. nomen sedemque Caesaris Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, sed stupris et adulteriis filium principis agebat. praefectura praetorii penes Arrium Varum, summa potentiae in Primo Antonio. is pecuniam familiamque e principis domo quasi Cremonensem praedam rapere. ceteri modestia vel ignobilitate ut in bello obscuri, ita praemiorum expertes. civitas pavida et servitio parata occupari redeuntem Tarracina Lucium Vitellium cum cohortibus extinguique reliqua belli postulabat. praemissi Ariciam equites; agmen legionum intra Bovillas stetit. nec cunctatus est Vitellius seque et cohortes arbitrio victoris permittere, et miles infelicia arma haud minus ira quam metu abiecit. longus deditorum ordo, septus armatis, per urbem incessit, nemo supplici vultu, sed tristes et truces et adversum plausus ac lasciviam insultantis volgi immobiles. paucos erumpere ausos circumiecti pressere; ceteri in custodiam conditi, nihil quis-

2. *fortuna*] non displicet Vertranii divinatio *forma*. Lips. frustra repugnant Salinerius et Gruterus, cuius rationem ne intelligo quidem. *fortuna captae urbis* ante declarata: sequebatur ut luctus inde ortus describeretur, quae est species et forma captae urbis, non fortuna. habuit Tacitus in animo locum Livii, velut 1 29: *non fuit tumultus ille nec pavor, qualis captarum urbium esse solet*. *fortunam* et *formam* in mss saepe confundi supra iam monuimus. similiter A. 15 63 confusa *formido* et *fortitudo*. ERN.

7. qui attente haec leget, animadvertet aliquid esse quod offendant. constaret oratio, si esset *agens* pro *agebat*; aut *sed*, quod est post *intentus*, ante *nondum*. sed libri scripti et editi in vulgato consen-

tiunt. fortasse consulto a Tacito forma orationis mutata est. cf. ad c. 4. ERN.

14. *occupari*] Rhenanus (e B) edidit *occupare*. vetus restituit Lipsius. sed interpunctio ab Rhenano inducta recte habet. superiores valde hic turbant. mox A *postulabant*. ERN.

15. *Ariciam*] liber unus *Arriani*. quid? an Arrii Vari turmas intellegit? non opinor. et magis est ut vera sit vulgata. Lips. intelligi opinor ed pr, in qua est *Artiani*, vitiose pro *Arriani*. sequentia satis indicant hic nomen loci requiri. ERN. B *Ariciani*.

22. *pressere*] dictum esse pro oppressere, interfecere, supra A. 14 5 monuimus, et sequentia facile arguunt. itaque Faernus etiam corrigebat *oppressere*. etiam apud Ci-

quam locutus indignum, et quanquam inter adversa, salva virtutis fama. dein Lucius Vitellius interficitur, par vitiis fratris, in principatu eius vigilantior, nec perinde prosperis
 3 socius quam adversis abstractus. isdem diebus Lucilius Bas-
 5 sus cum expedito equite ad componendam Campaniam mittitur, discordibus municipiorum animis magis inter semet quam contumacia adversus principem. viso milite quies; et minoribus coloniis impunitas. Capuae legio tertia hiemandi causa locatur, et domus illustres afflictæ, cum contra Tarracinen-
 10 ses nulla ope iuvarentur. tanto proclivius est iniuriæ quam beneficio vicem exsolvere, quia gratia oneri, ultio in quaestu habetur. solatio fuit servus Verginii Capitonis, quem proditorem Tarracinenesium diximus, patibulo affixus in isdem annis quos acceptos a Vitellio gestabat. at Romæ senatus
 15 cuncta principibus solita Vespasiano decernit, laetus et spei certus: quippe sumpta per Gallias Hispaniasque civilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, postquam Aegyptum Iudæam Syriamque et omnis provincias exercitusque lustraverant, velut expiato terrarum orbe cepisse finem videbantur.
 20 addidere alacritatem Vespasiani litteræ tanquam manente bello scriptæ. ea prima specie forma: ceterum ut princeps

ceronem, Verr. 4 6, in libris confunduntur *oppressere* et *pressere*. sed ibi *oppressere* verius est. mox idem *fratri* pro *fratris*, idque probabat Ursinus. ERN.

4. *adversis abstractus*] adversa fratris fortuna et exitio et ipse afflictus, ad perniciemque vocatus est, ut A. 4 13, ubi eadem loquendi forma. Faernus non adsecutus corrigebat in *gemonias tractus*, probante Ursino et viro docto in margine Gryphii. ERN.

12. *vergilii* M.

14. a *Vitellio*] Rhenanus (duce B) delevit a. restituit Lipsius. ERN.
senatus — decernit] putant intelligi SC, cuius fragmentum post alios ad h. l. edidit Ryckius; quod mihi non videtur. in eo SC est lex et formula imperii ac potestatis quam imperatores habuere, quo de alio die actum: v. ad c. 6. hic intelliguntur honores qui novis prin-

cipibus decerni soliti. ii qui fuerint, docebit et sententiam nostram confirmabit locus similis de initiis Othonis H. 1 47: *accurrunt patres: decernitur Othoni tribunicia potestas et nomen Augusti et omnes principum honores*. adde 2 55. *infra Illyrico*, quod edidit Rhenanus (e B) pro *Illyricos*, etiam G et ed pr. ERN.

21. *forma* sc. literarum. hæc erat forma epistolæ primum et obiter legenti: sed si accuratius considerabatur, reperiebatur loqui ut iam confecto bello et principatum iam adeptus. omnes libri in hac lectione consentiunt præter A, qui habet *formidata*; quod placet Ryckio, non mihi, qui sensum commodum huius lectionis nullum video. quid enim formidabile in eo, si ita scribit tanquam nondum finito bello, nondum certo uter victor; in quo non poterat non modeste scribere,

loquebatur, civilia de se et rei publicae egregia. nec senatus obsequium deerat: ipsi consulatus cum Tito filio, praetura Domitiano et consulare imperium decernuntur. miserat et Mucianus epistolas ad senatum, quae materiam sermonibus praebuere. si privatus esset, cur publice loqueretur? potuisse eadem paucos post dies loco sententiae dici. ipsa quoque insectatio in Vitellium sera et sine libertate. id vero erga rem publicam superbum, erga principem contumeliosum, quod in manu sua fuisse imperium donatumque Vespasiano iactabat. ceterum invidia in occulto, adulatio in aperto erant. multo cum honore verborum Muciano trium-

nihil sibi arrogans. ceterum etsi non dicam cum Ryckio in vulgata nullum sensum esse, quem satis ante declaratum puto, tamen eam non admodum elegantem credo et verba illa supervacua; quae si abessent, nemo desideraret. neque enim aliud his verbis inest, quam quod in antecedentibus est, *ut manente bello scriptae*. unde mihi suspicio nata est ea verba esse a glossatore, qui praecedentia sic interpretatus sit: prima specie eam formam literarum fuisse tamquam adhuc durare bellum crederet, re vera ut principem, velut iam parto principatu, scripsisse. tanto facilius recipi glossa poterat, quod cum ea melius coire sequentia videbantur quam cum *ut manente bello scriptae*. ERN.

1. *et rep.*] sic veteres edd omnes et G. sed Muretus emendabat *de rep.* quod placebat et Groslotio recepitque Pichena, secutis posteris editoribus omnibus. at IGronovius putat scripturam BMa et R. P. legendam et rei publicae; quod non spernendum. ERN.

3. *consulare imperium*] intelligit potestatem consularem, ut Suetonius loquitur Dom. 1: *Caesar consulatus honorem praeturae urbanae cum potestate consulari suscepit*. LIPS. adde Graevium ad Suet. l. c, Pagium ad a. C. 69, qui intelligi putant potestatem proconsu-

larem, qua posset mitti in provincias quascunque. Dio 54 10 non adversatur, sed tamen latius patuisse ostendit, dicens imperii consularis fuisse ut posset quis semper et ubique duodecim lictoribus uti, et semper sella curuli sedere inter consules. ERN.

5. *publice loqueretur*] idem fere est quod apud Cic. ep. 15 1 et 9, et Livium 1 45, 5 50, *publice scribere*: sed tamen aliquid amplius. nam illud quoque, qui non principes essent, fecere, de rebus a se gestis scribentes ad senatum, a quo missi essent. sed Mucianus, non ut magistratus provinciales solebant, de rebus a se gestis scripserat, sed alia ad rem publicam pertinentia literis complexus erat, quae pro sententia coram dicere cuivis senatori licebat, scribere ad senatum non nisi principes solebant. ERN.

7. *sera*, quia iam afflicti aut nulli erant. non libera, quia sine periculo mortuis vel invalidis insultabatur. LIPS. *sine libertate* capio: sed ea insectatio iam non indicabat liberum esse Mucianum, h. e. audere, quae recta essent quaeque sentiret, etiam cum periculo dicere; cum iam nullum a Vitellio periculum esset. ante Pichena bene edidit *Vitellium* e Ma, cui consentit ed pr. ceteri libri, quos vidi ante Pichenam, *Vitellianos*. ERN.

phalia de bello civili data: sed in Sarmatas expeditio fingebatur. adduntur Primo Antonio consularia, Cornelio Fusco et Arrio Varo praetoria insignia. mox deos respexere; restitui Capitolium placuit: eaque omnia Valerius Asiaticus consul designatus censuit: ceteri vultu manumque, pauci, quibus conspicua dignitas aut ingenium adulatione exercitum, compositis orationibus assentiebantur. ubi ad Helvidium Priscum praetorem designatum ventum, prompsit sententiam ut honorificam in bonum principem, [ita] falsa aberant, et stu-

1. civili] *M^a civilium*, ut et ed pr., quod corruptum videtur Pichena. Gronovius putat corrigi posse *civium*. bellum *civium* etiam c. 72 Tacito reddidimus. sed mavult de bello civili non data. quod nullo modo probari potest. nam sive capias de bello civili non solita dari, quod ita est, eoque haud dubie respexit Tacitus, deerit verbum ad quod referantur *triumphalia*. sin sic ut Gronovius haud dubie voluit, data triumphalia non de bello civili sed de Sarmatis, structura verborum est durissima et a more Latinorum abhorrens. sensus est: re vera de bello civili data sunt, sed sub praetextu belli Sarmatici felicitati gesti, ut scilicet sine reprehensione darentur. ERN.

in Sarmatas expeditio] quae fuerit, non dixit; neque debuit: nam apparet exiguum aliquid fuisse; atque hoc factum opinari licet ipso civili isto bello, cum Mucianus lento itinere in Thraciam et Moesiam venit. LIPS. per Sarmatas intelligi Dacos credo cum Colero Gronovio Ryckio, e 3 46. Sarmatarum Getarum Dacorum nomina saepissime confuaduntur apud veteres propter viciniam. *fingebatur* intelligi praetendebatur, caussa tribuendorum triumphalium ferebatur. ERN.

3. respexere] sic BGM^a, et sic primus edidit Rhenanus cum seqq. omnibus. at ed. pr. ceteraeque ante Rhenanum cum *A respicere restituitque*. ERN. *respere* Fur. mox vulgo placuit Capitolium.

5. vultu manumque] ratio assentiendi in senatu, voce aut signo.

signo dupliciter, pedibus aut manu. pedum in discessionibus usus, manus etiam in sessione aut statione, cum ea exporrecta significarent talem sententiam se approbare. Vopiscus in Aurel. 20: deinde alii manus porrigentibus, alii pedibus in sententiam euntibus, plerisque verbo consentientibus conditum est SC. Seneca ep. 8: non videor tibi plus prodesse quam si in senatu candidato vocem et manum commodarem? Isidorus hanc notam ad exercitum quoque transfert 1 25: mos est militaris ut, quoties consentiat exercitus, quia voce non potest, manu promittat. LIPS.

8. aut mihi mens, aut huic loco aliquid desit. quid enim hic in quo Helvidius offenderit? sed nec ista ipsa sententia integra; scripseritque Tacitus ut honorificam in bonum principem ita adulationis expertem. certe membrum tale aliquid requiro. Rodolphus enim non explet, qui legit ut hon. in b. principem, ita falsa aberant, qui sententiam sequentem debilitat et enervat. LIPS. lectionem A probant Grotius et Freinshemius, in textum recepit Ryckius. Lipsii supplementum probari non potest: existeret enim *ταυτολογία*; quippe falsa aberant nihil aliud est quam expertis adulationis erat sententia. nam falsa sunt ficta, simulata, ut saepe apud alios, quae maxime sunt in adulatione, et de adulationibus dicuntur, ut adulatores ipsi falsi appellantur A. 1 7, 3 3. adde Cort. ad Sall. Cat. 10. ego non dubitavi Ryckii exemplum sequi. corruptelae caus-

diis senatus attollebatur. hisque praecipuus illi dies, magnae offensae initium et magnae gloriae fuit.

5. Res poscere videtur, quia iterum in mentionem incidimus viri saepius memorandi, ut vitam studiaque eius, et quali fortuna sit usus, paucis repetam. Helvidius Priscus Tarracinae municipio, Clavio patre, qui ordinem primipili duxisset, ingenium illustre altioribus studiis juvenis admodum dedit,

sa, quod non putabant librarii verba falsa aberant coire posse cum honorificam in bonum principem; quod et alibi turbas dedit. v. ad c. 3. sed Tacitus et alibi hac forma utitur, ut adiectivum per talem periphrasin exprimat. nec ignoro ita ab optimis scriptoribus interdum post ut sicut omitti et intelligi. v. in tpp ad Liv. 34. 9. sed id in praesenti forma nimio plus durum foret. nam in omnibus quae vidi exemplis consequens simile est antecedenti, genere verborum. itaque si pro falsa erant esset adulationis expertem, nihil addendum censerem. attollebatur AM^a et ed pr, quod recte recepit Pichena. alii attollebantur. ERN.

5. regione Italiae septima, Tarracinae municipio] locus nec bonus nec firmus de firmissimo viro. nam libris abest vox septima; quam nos tamen inserimus sententiae utcumque fulciendae, admonitionibus Vertranii et Ferretti. scimus enim Italiam totam in 11 regiones divisam ab Augusto. itaque cum regionis hic mentio, ἐβλογον, aiant, numerum eius a Cornelio expressum. sed iure ambigo, primum quia non Tacito, non aliis historicis usurpatum ut in oppidi mentione regionem Italiae adiungant. et ut id in loco ignotiore fiat, quid opus in Tarracina, municipio tam vicino urbi, tam noto? denique libri etiam in illo ipso verbo vacillant. nam V est Tarentum municipio, F Tarentinae, [M^a carecinae,] priscis editionibus Tarentino. mirum vero, si libri omnes in oppido toties iam ante sine errore nullo nominato hic demum offendant. at pro regione Italiae subit opinari origine Ita-

lica, non exterum scilicet fuisse ut tunc in senatu plurimi, non solum multi. Lips. rationes Lipsii contra vulgatum bene habent. nec speſnam eius correctionem, si corruptela loci nata est a vitiosa scriptura. sed valde vereor ne quis in margine adscripserit regionem Italiae, cuius esset Tarracinense municipium, et quidem sic ut Freins-hemio placebat legendum esse, regione I Italiae (nam regioni primae adscriptum omne Latium, in quo Tarracina), idque in textum migraverit, et quidem alieno loco: nam esse debebat post verba Tarracinae municipio, et consuetudine aliorum scriptorum. sed urbis tam notis non solent tale quid addere historici elegantiores, nec aliud exemplum in Tacito reperi. probat sententiam nostram Broterius. ceterum ed pr habet mox Clunio. ERN. Clunio B.

7. ingenium illustre] Cicero Caecilium appellat adolescentem illustri ingenio, industria, gratia. Valerius M. 9. 12. 7 de Clincio Calvo: illustris ingenii orator. noster A. 5. 8: Pomponius multa morum elegantia et ingenio illustri. nihil aliud de hoc quam 6. 47 de Vibio Marso dicit: illustris studiis erat. illustre igitur ingenium est eloquentiae speciminibus celebratum. libro hoc 4. 42: ignotum adhuc ingenium et nullis defensionibus expertum. A. 16. 29: quia protulerit ingenium, i. e. specimen doctrinae atque eloquentiae ediderit. Appuleius in Apolog. post med. de accusationibus nobilium reorum: qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii florem apud antiquos concessus. nimirum postquam

non ut plerique, ut nomine magnifico segne otium velaret, sed quo firmior adversus fortuita rem publicam capesseret. doctores sapientiae secutus est qui sola bona quae honesta, mala tantum quae turpia, potentiam nobilitatem ceteraque extra animum neque bonis neque malis adnumerant. quaestorius adhuc a Paeto Thrasea gener delectus e moribus soceri nihil aequae ac libertatem hausit, civis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitae officiis aequabilis, opum contemptor, recti pervicax, constans adversus metus. erant quibus appetentior famae videretur, quando etiam sapientibus cupido gloriae novissima exiit. ruina soceri in exsilium pulsus, ut Galbae principatu rediit, Marcellum Eprium delatorem Thraseae accusare adgreditur. ea ultio, incertum maior an

eloquentia docteque dicendi ac scribendi arte inclaruisset, ad philosophiam eum se vult contulisse. Gron.

1. non ut plerique] disce, inventus, et vide verum quem sapientiae studiis proponas. Lips. ceterum alterum ut, quia non est in ABM^a ed pr, delevit Ryckius, addito et solet subintelligi; quod utinam exemplis idoneis probasset. sed falsum est in tali structura omitti et intelligi posse, ut recte monuit IGronovius, qui hic aliquid vitii latere putat. mox A ceteraque quae extra animum. ERN.

3. sapientium M^a, sapientum B.

5. quaestorius adhuc] quaestor autem fuit sub Nerone et Achaia administravit; quod scholiastes in Sat. 5 36 Iuvenalis prodidit. at praetor demum sub Vespasiano, diserte ita scribente Snetonio 15, nominatur tamen Tacito A. 12 49 Helvidius Priscus legatus legionis, a. u. 805. quem ex more eius aevi praetorium legatum fuisse probabile est: quis ergo iste? non noster, quia tunc sub Claudio nec quaestor. an pater eius? non, quia Tacitus hic Cluvium illi patrem dat dumtaxat primipilarem. suspicor avunculum fuisse, et ab eo in nomen et familiam adoptatum. nam unde aliqui Helvidius e Cluvio patre? notandum hoc sane est ad viri magni notitiam. item illud, quod aliam

etiam uxorem ante habuerit, et ex ea Helvidium iuniorem, quem Domitianus interfecit, Plinio ep. 3 11 et Tacito Agr. 45 laudatum item et patre dignum virum. vide quae noto in fine Agricolaë. Lips.

7. civis, senator] magnae laudes, et quae iure nos rapiant in admirationem viri. cui Tacitum ipsum perfamiliarem fuisse mihi liquet. non minora de eo elogia sparsim reperias in diss. Epicteti apud Arrianum 1 2, 4 1. et Plinius etiam in epistolis celebrat 7 19, 9 13. at tam illustre sidus (hen, quid speremus?) in tenebris paene iacebat absque una hac Taciti face. Lips.

10. etiam sapientibus] verissime; nec mutandum. omnes adfectus facilius a sapiente exuuntur quam haec cupido: et in magnis viris tu sola animum mentemque peruris, gloria. (Val. Flaccus 1 76). Plato ad hanc mentem aptissime ap. Athen. 11 p. 250: τὴν ζενοδοξίαν ὡς τελειωτικὴν χυτῶνα ἢ ψυχῇ πέφυκεν ἀποτρίβειν. et noster in Agr. 9: fama, cui saepe etiam boni indulgent. Lips.

12. rediit] unde? Apollonia. illic enim in exsilio egit; quod nos docet scholiastes in Sat. Iuvenalis 5 36. Helvidius Priscus post damnationem soceri Paeti Thraseae, interdicta sibi Italia, Apolloniam concessit. Lips.

iustior, senatum in studia diduxerat: nam si caderet Marcellus, agmen reorum sternebatur. primo minax certamen, et egregiis utriusque orationibus testatum. mox dubia voluntate Galbae, multis senatorum deprecantibus, omisit Priscus, 5 variis, ut sunt hominum ingenia, sermonibus moderationem laudantium aut constantiam requirentium.

Ceterum eo senatus die quo de imperio Vespasiani censebant, placuerat mitti ad principem legatos. hinc inter Helvidium et Eprium acre iurgium. Priscus eligi nominatim a 10 magistratibus iuratis, Marcellus urnam postulabat; quae consulis designati sententia fuerat. sed Marcelli studium proprius rubor excitabat, ne aliis electis posthabitus crederetur. paulatimque per altercationem ad continuas et infestas orationes proveci sunt, quaerente Helvidio quid ita Marcellus 15 iudicium magistratuum pavesceret: esse illi pecuniam et eloquentiam, quis multos anteiret, ni memoria flagitiorum urgeretur. sorte et urna mores non discerni: suffragia et estimationem senatus reperta, ut in cuiusque vitam famamque penetrarent. pertinere ad utilitatem rei publicae, pertinere

1. *deduxerat* B. *deduxerat* nostri libri. visum Rhenano (e B) *certatum*. LIPS. sane *testatum* vix convenit verbo *certamen*. dicitur enim de rebus in animo latentibus, ut amore odio, cum actionibus verbis patefiunt. itaque *certatum* non displicet, quod inde a Rhenano usque ad Lipsium editum est. Muretus etiam malebat *utrinque* pro *utriusque*, probante Pichena. utrumque rectum est. mox *omittere* reum supra iam illustravimus. ERN.

7. *de imp. Vesp. censebant*] hoc factum credo alio die et conventu senatus quam de quo supra dixit c. 3. nullo modo intelligi potest quomodo omnia quae supra commemorata sunt, et hanc concertationem Helvidii et Marcelli, idem dies capere potuerit. ceterum hic sermonem esse arbitror de SC cuius fragmentum superest, quodque nos ad calcem voluminis exprimi curavimus, cum quibusdam animadversionibus. legatos mitti placuit,

qui SC perferrent, ut alias quoque factum re publica libera. ERN.

10. *urnam* M^a.

12. *prehabitus* B.

13. *altercationem*] verbum proprium de disputationibus adversantium sibi senatorum, de quo tirones videant dicta in Clav. Cic. *altercationibus* opponuntur *continuae orationes*. et verbum *infestas* indicat in altercationibus nihil inimici necessario inesse. ERN.

16. *urgeretur*] ita BGM^a, edd Puteolani et seqq omnes. Lipsius tacite edidit *urgeret*, pro quo statim Pichena vetus restituit. utrumque eodem redit. mox ed pr *estimationem*. v. ad A. 15 21, ubi quae diximus, ex h. l. confirmantur. nam et hic, quae nunc *estimationis* est, mox *iudicium* vocatur. post in *cuiusque* M^a, ed pr, Pichena, sqq. alii *unius cuiusque*. porro M^a *vita famamque*; G, ed pr, Rhenanus (e B), sqq *vitam famamque*; Puteolaus Beroaldus Alciatus *vitam famam*. ERN.

ad Vespasiani honorem; occurrere illi quos innocentissimos senatus habeat, qui honestis sermonibus aures imperatoris imbuant. fuisse Vespasiano amicitiam cum Thrasea, Sorano, Sentio; quorum accusatores etiamsi puniri non oporteat, ostentari non debere. hoc senatus iudicio velut admoneri principem quos probet, quos reformidet. nullum maius boni imperii instrumentum quam bonos amicos esse. satis Marcello quod Neronem in exitium tot innocentium impulerit: frueretur praemiis et impunitate, Vespasianum melioribus relinqueret. Marcellus non suam sententiam impugnari, sed consulem designatum censuisse dicebat, secundum vetera exempla, quae sortem legationibus posuissent, ne ambitioni aut inimitiis locus foret. nihil evenisse cur antiquitus instituta exlescerent aut principis honor in cuiusquam contumeliam verteretur; sufficere omnes obsequio. id magis vitandum, ne pervicacia quorundam irritaretur animus novo principatu suspensus et voltus quoque ac sermones omnium circumspiciens. se meminisse temporum quibus natus sit, quam civitatis formam patres avique instituerint; ulteriora mirari, prae-

4. *Senecione*] male, fateor fuisse Herennium Senecionem insignem virum, sed quem Domitianus occiderit, non Nero. sequor igitur libros scriptos, qui hic *Sentio*, etsi virum ignoro. LIPS. *Sentio* BM^a et ed pr. AG *Senecio*, e qua lectione natum videtur *Senecione*. ERN.

7. *amicos. esse satis*] AGM^a, edd ante Rhenanum *amicos esse. satis.* quam interpunctionem recepit Ryckius. ERN.

11. *secundum vetera exempla*] hoc virum doctum valde anxium habuit; qui negabat de more eo se legisse. ego ita accipio, non quasi semper legati sorte olim missi, sed saepe. et in eam rem exempla haec reperio. Cicero ad Att. 1 19: *senatus decrevit ut legati cum auctoritate mitterentur.* addit post pauca: *hoc non quo praeterire. cum de consularibus mea prima sors exisset, una voce senatus frequens retinendum me in urbe censuit.* e quibus sortitionem illic fuisse clare vides. Dio 59 23: *πρόσβεις τε ἐν αὐ-*

τοῖς ἄλλοις κλήρω καὶ τὸν Κλαύδιον αἰρετὸν ἐπεμψαν. plura exempla avide quaesivi: sed ut verum fatear, clamavi Hylam. LIPS. ceterum edd pr Beroaldi Alciati addunt *sed.* contra G et ed Puteolani *sed vetera*; ut tamen in margine ms sit alia manu *secundum.* *sed* delevit Rhenanus. si censuisse abesset, probarem lectionem G. nunc alterum *sed* locum non habet. ceterum oratio est, ut alibi, durior; quae mollietur, si esset *sed consulem designatum: cum censuisse* etc. verum non necessarium puto aliquid mutari. ERN.

15. *vitandum* non erat in BG. sed in hoc est scriptum alia manu ad marginem. nec id verbum intelligi omissum potest. verum excidit, ut alia in his aliisque Taciti mss. mox quorundam M^a, ed pr, Rhenanus (e B), sqq. reliqui edd et G cuiusquam, quod e praecedentibus temere repetitum. denique pro *se meminisse* Rhenanus malebat *meminisset.* ERN.

sentia sequi; bonos imperatores voto expetere, qualescunque tolerare. non magis sua oratione Thraseam quam iudicio senatus afflictum: saevitiam Neronis per eiusmodi imagines illuisse, nec minus sibi auxiam talem amicitiam quam aliis
 5 exsilium. denique constantia fortitudine Catonibus et Brutis aequaretur Helvidius: se unum esse ex illo senatu qui simul servierit. suadere etiam Prisco ne supra principem scanderet, ne Vespasianum senem triumphalem, iuvenum liberorum patrem, praeceptis coerceret. quomodo pessimis
 10 imperatoribus sine fine dominationem, ita quamvis egregiis modum libertatis placere. haec magnis utrinque contentionibus iactata diversis studiis accipiebantur. vicit pars quae sortiri legatos malebat, etiam mediis patrum adnitentibus retinere morem. et splendidissimus quisque eodem inclinabat,
 15 metu invidiae, si ipsi eligerentur.

9 Secutum aliud certamen. praetores aerarii (nam tum a praetoribus tractabatur aerarium) publicam paupertatem questum modum impensis postulaverant. eam curam consul designatus ob magnitudinem oneris et remedii difficultatem principi
 20 reservabat: Helvidius arbitrio senatus agendum censuit. cum perrogarent sententias consules, Volcatius Tertullinus tribunus plebis intercessit, ne quid super tanta re principe absente statueretur. censuerat Helvidius ut Capitolium publice restitueretur, adiuveret Vespasianus. eam sententiam mode-

3. eiusmodi M^a: vulgo huiusmodi.

4. illuisse] bene ita libri. hoc enim dicit Eprius, non se magis auctorem interficiendi claros viros Neroni fuisse quam senatum universum qui eos damnaverit. sed Neronem videlicet hoc quasi velum praetendisse sceleribus, ut quae sponte iussurus erat, ea per accusatores et senatum excerceret, atque ita imagine quadam iustitiae hominibus vere illuderet. vulgo est illuxisse. LIPS. nempe in edd inde a Puteolano. nam in ed pr est illuxisse, ut in BGM^a. ERN.

16. praetores aerarii] de his dictum ad A. 1 75. adde ad 13 28. sequentia suspecta esse possunt. quorsum enim hoc additur? cum non additum sit A. 1 75, cum res nota esset ex ipsius traditione 13 28, quae et ad Traianum usque duravisset. pro impensis G vitiose impensius. ERN.

21. perrogarent] sic ed pr, Rhenanus (e B), seqq. ceteri edd, etiam G, prorogarent. male. Suetonius Aug. 35: sententias de maiore negotio non more atque ordine, sed prout libuisset perrogabat. ubi similiter variatur. v. ibi Oudend. ERN.

stissimus quisque silentio, deinde oblivio transmisit: fuere
 10 qui et meminissent. tum invecus est Musonius Rufus in
 Publium Celerem, a quo Baream Soranum falso testimonio
 circumventum arguebat. ea cognitione renovari odia accu-
 5 sationum videbantur. sed vilis et nocens reus protégi non
 poterat: quippe Sorani sancta memoria; Celer professus sa-
 pientiam, dein testis in Baream, proditor corruptorque amici
 et cuius se magistrum ferebat. proximus dies causae desti-
 natur. nec tam Musonius aut Publius quam Priscus et Mar-
 10 cellus ceterique, motis ad ultionem animis, expectabantur.

11 Tali rerum statu, cum discordia inter patres, ira apud
 victos, nulla in victoribus auctoritas, non leges, non princeps
 in civitate essent, Mucianus urbem ingressus cuncta simul in

2. *qui et meminissent*] qui et
 apud Vespasianum nempe deferrent.
 quare? quia haec sententia digui-
 tatem principis minuebat, senatus
 populiue angebat, a quo restitui
 Capitolium, dumtaxat adiuvante Ve-
 spasiano, volebat. LIPS.

7. *corruptorque amicitiae cuius*] non damno: revera enim philoso-
 phus magister amicitiae, uti et alia-
 rum virtutum est. nec tamen vetus
 coniectura mea mihi eviluit, *cor-
 ruptorque amici et cuius se magi-
 strum ferebat*. vix enim est ut
 Tacitus omiserit, quod valde ad
 rem et ad culpam facit, fuisse hunc
 Celerem Bareae praeceptorem. In-
 venalis docet 3 116: *Stoicus occi-
 dit Baream delator amicum disci-
 pulumque senex*. interpretes Invena-
 lis haec quoque rem affirmat, in
 versum 1 33. *magni delator amici*.
alii dicunt philosophum Egnatium
Celerem, Bareae Sorani magistrum,
qui ipsum apud Neronem detulit et
damnavit; et ipse postea sub Ve-
spasiano, hoc ipsum Musonio Rufo
accusante, damnatus est. LIPS. re-
 cepit Lipsii correctionem Pichena,
 quem omnes deinceps secuti sunt.
 ed pr *cuius se ingratum ferebat*.
 ceterum etiam dure dicitur *corru-
 ptor amici*, et alio quam latinitas
 fert sensu. nam *corruptores* dicun-
 tur qui quocunque modo animum
 moresque aliorum depravant, ut

male sentire et agere incipiant;
 quod ab h. l. alienissimum. dela-
 tor potius amici fuit Celer. hoc
 sensit Heinsius unus, quem sciam;
 qui propterea legendum censebat
corruptor (ep. ad Graev. t. 4 coll.
 Burm. p. 162) idque probabat Grae-
 vius p. 170. verbum *corripere* de
 accusatoribus frequens est hoc sensu.
 sed *corruptor* nondum sic reperi,
 verbum tamen ipsum usitatum fuit
 illa aetate. obvium aliquoties apud
 Senecam est. ERN. B *amicitiae eius*.

10. *ad ultionem*] corruptissimus
 antea locus, quem restitimus ab
 ingenio, cum libris esset *adulatio-*
nibus aut, ut V, *adulationi*. sen-
 tentia est: non tam minuti illi et
 plebei delatores expectabantur aut
 expetebantur quam, erectis semel
 cupidine ulciscendi animis, illi se-
 natorii et illustres Priscus et Mar-
 cellus. LIPS.

11. *patres*] ita Mercerus, et
 recte; non *partes*. senatum nempe
 intellegit discordem, ut ante osten-
 dit. LIPS. recepit Pichena, recte.
 et clare *patres* exhibet G, in quo
 alias loco non uno *partes* pro *pa-*
tres reperi: quippe saepe et facile
 haec verba confusa sunt. mox idem
 liber cum BM^a habet *princeps*, ut
 inde edidit Pichena, pro vulgato
principes. ERN.

se traxit. fracta Primi Antonii Varique Arrii potentia, male dissimulata in eos Muciani iracundia, quamvis voltu tegeretur. sed civitas rimandis offensis sagax verterat se transtuleratque. ille unus ambiri, coli. nec deerat ipse, stipatus armatis, domos hortosque permutans, apparatu incessu excubiis vim principis amplecti, nomen remittere. plurimum terroris intulit caedes Calpurnii Galeriani. is fuit filius Gai Pisonis, nihil ausus: sed nomen insigne et decora ipsi iuventura rumore vulgi celebrabantur, erantque in civitate adhuc turbida et novis sermonibus laeta qui principatus inanem ei famam circumdarent. iussu Muciani custodia militari cinctus, ne in ipsa urbe conspectior mors foret, ad quadragesimum ab urbe lapidem, via Appia, fuso per venas sanguine extinguitur. Iulius Priscus praetoriarum sub Vitellio cohortium praefectus se ipse interfecit, pudore magis quam necessitate. Alfenus Varus ignaviae infamiaeque suae superfuit. Asiaticus enim (is libertus) malam potentiam servili supplicio expiavit.

1. *Varique Arrii*] ita GM_a et edd Puteolani Beroaldi Alciati. at B et ed pr *Arrique*. in ed Rhemani haud dubie casu excidit *Arrii*. nam exhibet tantum *Varique*, cum in lemmate notae, in qua tradit B tantum habere *Ariique*, sit *Varique Arrii*. forte *Vari* deleri et tantum *Arrique* edi voluit, et operae aberrarunt. et tamen id vitium operarum diligenter propagatum est usque ad Pichenam. ERN.

4. *unus ambiri, coli*] de hac flagranti ambitione Muciani locus incerti scriptoris apud Suidam, in voce *Ἀγγέλειον*. ait: *ὅτι Μουκιάνοῦς ὁ Ῥωμαῖος τιμᾶσθαι ὑπ' ἀπάντων ὑπὲρ πάντας ἤθελε, καὶ ἤχρειο εἰ καὶ ὁμοιοῦν οὐχ ὅτι ὕβρισειεν αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι μὴ οὐ μέγας ἀγγέλειον*. LRS. sunt verba Dionis, ut cognitum est editis Excerptis de vitiis et virtutibus a Valerio, ubi reperies p. 702, ut observavit Kusterus. mox [M^a stipatis. deinde] AM^a et ed pr *amplecti*. v. ad 3 84. vulgo *complecti*. ERN.

7. *cedem* M^a.

15. *se ipse*] ita e MO bene editum a Ryckio. idem fuit in G a manu prima, correctum a secunda in *ipsum*. quo exemplo discitur alia loca, ubi haec pronomina in eodem casu, extra oppositionem, occurrunt, suspecta merito esse debere, ut infra c. 70. ERN.

16. *Asiaticus enim libertus*] ita edidi ex ed pr. ceterae omnes, ut BG, *Asiaticus (enim is libertus)* inepte, ut dudum indicavere viri docti. *enim et nam* serviunt transitioni, centiesque sic occurrunt apud Ciceronem et alios. *A etiam*; quod cum *enim* confundi constat. si esset (*etenim is libertus*) ferri posset. nam *etenim* in parenthesibus usitatum. Livius 3 24: *at illi (etenim extremum anni iam erat)* etc. et sic idem saepe. sed malui lectionem veteris libri quam coniecturam sequi. forte tamen *liberti* verbum est spurium et non a Tacito, sed e nota marginis, *is enim libertus*, in textum venit. ERN.

12 Isdem diebus crebrescentem cladis Germanicae famam nequaquam maesta civitas excipiebat; caesos exercitus, capta legionum hiberna, descivisse Gallias, non ut mala loquebantur. id bellum quibus causis ortum, quanto externarum sociarumque gentium motu flagraverit, altius expediam. Batavi, donec trans Rhenum agebant, pars Chattorum, seditione domestica pulsus extrema Gallicae orae vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam occupavere, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit; 10 nec opibus Romanis, societate validiorum attriti viros tantum armaque imperio ministrant, diu Germanicis bellis exerciti, mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc cohortibus, quas vetere instituto nobilissimi popularium regebant.

3. *hiberna*] castra addunt Rhenanus (e B) et seqq omnes usque ad Pichenam, male et contra mss. ERN.

8. *insulam inter vada*] valde turbant libri. quidam *insulam vocatam sitam*, alii *insulam vacatam*, B *insulam Inuata sitam*. et certe, inter vada aut vadosa loca proprie sita non est haec nobilis insula, quippe inter Rhenum Mosamque, alta et profunda planè flumina. sed vadorum scilicet voce paullo laxius et latius Tacitus usus pro aquis. quomodo Catullus pro mari, 64 6: *vada salsa cita decurrere puppi*; Virgilius, Ovidius, alique. etsi revera vada et brevissima multa olim, ut opinor, in illis fluminibus, cum aggeres nondum et certae ripae coererent. ideoque late diffundebantur. an alicui placeat *insulam Vahali assitam*? LIPS. vulgata lectio primum edita est a Puteolano, quam et clare exhibet G, ut non dubitandum sit id inter esse e mss. Ryckius id quomodo intelligat, apud ipsum vide. M^a *inuata sit an*. ed pr *vocata sit an*. in lectione M^a quid lateat, se propediem daturum promisit IGronovius. nescio an, aut ubi, dederit. Colerus corripbat *insulam Batavam* sive *Bataviam*, ut diserte vocant Dio 55 24 et Zosimus 3 6. ERN.

mare Oceanum] sic libri editi omnes. at R et H a manu secunda *Oceanus*, quod recepit Broterius. enim imitatus sum, quia in neutra forma aut adiective nuspiam occurrit. *mare Oceanus* dicitur ut *Rhenus amnis*. ERN.

10. *societate validiorum attriti*] sententia est. quamquam Romanis socii et foederati Batavi, quae societas apud potentiores plerumque in servitutem transit, tamen non ita eis factum. libertatem tennere; nec tributa iis imposita, aut servitii aliae notae. V. liber *societateve aliorum adstricti*, quod minus placeat. LIPS. sic etiam ed pr. *societateve* etiam A. deinde G *attriti*, quae scriptura et aliis in libris antiquis observata; de eaque iam ad Annales dictum. de re v. infra c. 17. ERN.

12. *aucta*, quod se addidisse (e B) ait Rhenanus, iam ed pr exhibet. ceterae non habent. exciderat et in G, sed additum est in margine, alia, ut videtur, manu. mox BGM^a *erant*; quod mihi tamen h. l. durum videtur; nec assim textui inferre. post R et ed pr *praecipuus*, non recte. ars nandi laudatur, non gratia aut dignitas praecipua. item durius est *perrumpere*, pro quo BR et ed pr *perrumpere*. in illo intelligendum *suetus*, *doctus*, ut vidit Broterius. ERN.

erat et domi delectus eques, praecipuo nandi studio, arma
 13 equosque retinens integris turmis Rhenum perrumpere. Iu-
 lius Paulus et Claudius Civilis, regia stirpe, multo ceteros
 anteibant. Paulum Fonteius Capito falso rebellionis crimine
 5 interfecit. iniectae Civili catenae, missusque ad Neronem et
 a Galba absolutus sub Vitellio rursus discrimen adit, flagi-
 tante supplicium eius exercitu. inde causae irarum, spes-
 que ex malis nostris. sed Civilis ultra quam barbaris soli-
 tum ingenio sollers, et Sertorium se aut Hannibalem ferens
 10 simili oris dehonestamento, ne ut hosti obviam iretur, si a
 populo Romano palam descivisset, Vespasiani amicitiam stu-
 diumque partium praetendit, missis sane ad eum Primi An-
 tonii litteris, quibus avertere accita Vitellio auxilia et tumult-
 15 Hordeonius Flaccus praesens monuerat, inclinato in Vespas-
 ianum animo et rei publicae cura, cui excidium adventabat,

1. *arma equosque*] Romanus co-
 dex *arma quoque*. quod haud spre-
 verim, uti non tam ipsi tranatasse
 quam equis tramississe intellegantur.
 certe ambiguum mihi, Batavorumne
 haec ars et opera fuerit, ita ut ipsi
 nantes equos armaque tenuerint, an
 potius equi ipsi docti sic et facti.
 e Tacito aut priscis scriptoribus
 item hanc haud facile decidas.
 noster in Agr. c. 18 viris ipsis tri-
 buere iterum videtur (de Batavis
 enim illa capio): *lectissimos auxi-*
liarium, quibus nota vada et pa-
trius nandi usus, quo simul seque
et arma et equos regunt, repente
immisit. Niphilius in Hadriano,
 ambigue 69 9. τὸ ἑπικὸν τῶν
 καλουμένων Βατάρων μετὰ τῶν
 ὁπλῶν διενήσαντο. Hadrianus de
 Sorano Batavo: *Hadriano potui qui*
iudice vasta profundi aequora Da-
nubii cunctis tranare sub armis.
 Lips. *arma quoque B.*

3. *Claudius Civilis*] H. 1 59
 vocatur *Iulius Civilis*, aliisque Grae-
 cis et Latinis, ut monet Savilius,
 qui Paullam et Civilem fratres fuisse
 putat. simile est, quod *Felix*, pro-
 curator Iudaeae, modo *Antonius*
 modo *Claudius* dicitur, mox (*mul-*
 tos BM^a. deinde illi B, non *Civili*.)

adit edidit Rhenanus (e B). su-
 periores dederant *adit*, ut est in
 GM^a. eadem varietas supra A.
 15 5. ERN.

10. *simili oris dehonestamento*]
 cum item, ut Hannibal, altero oculo
 captus esset. Liv. 22 2. ERN.
haud annibalem M^a.

12. *praetendit*] simulat, ad te-
 genda consilia utitur. intelligendum
consiliis. ea simulatio unde speciem
 acceperit, statim traditur. ERN.

13. *avertere accita auxilia*] ABGM^a
avertet; quod est et in ed pr.
 deficiente mox praepositione, quae
 et a BM^a abest. utrumque repe-
 tere voluit Rhenanus, sed operae
 non parnerunt, ne in secunda qui-
 dem editione. unde altera lectio
avertere accita a Vitellio in omni-
 bus sequentibus expressa; quam et
 veram puto, quia et mox *retentare*.
 igitur non inspecto ipso textu Rhe-
 nani, sed e notula eius tradit
 Ryckius Rhenanum edidisse *aver-*
teret accita Vitellio. ceterum prae-
 positionem merito delevi. illud au-
 tem bene Rhenanus, quod pro
redintegrandum edidit (e B) *redinte-*
gratum; quod est etiam in G et
 ed pr. ERN.

si redintegratum bellum et tot armatorum milia Italiam irru-
 14 pissent. igitur Civilis desciscendi certus, occultato interim
 altiore consilio, cetera ex eventu iudicaturus, novare res hoc
 modo coepit. iussu Vitellii Batavorum iuventus ad delectum
 5 vocabatur, quem suapte natura gravem onerabant ministri
 avaritia ac luxu, senes aut invalidos conquirendo, quos pretio
 dimitterent. rursus impubes sed forma conspicui (et est
 plerisque procera pueritia) ad stuprum trahebantur. hinc
 invidia; et compositae seditionis auctores perpulere ut de-
 10 lectum abnuerent. Civilis primores gentis et promptissimos
 volgi, specie epularum sacrum in nemus vocatos, ubi nocte
 ac laetitia incaluisse videt, a laude gloriaque gentis orsus
 iniurias et raptus et cetera servitii mala enumerat. neque
 enim societatem, ut olim, sed tanquam mancipia haberi.
 15 quando legatum, gravi quidem comitatu et superbo cum im-
 perio, venire? tradi se praefectis centurionibusque; quos ubi

2. *disidii*] libri veteres *desci-*
scendi. utrum mavis, rectum. LIPS.
desciscendi etiam AGM^a et edd pr,
 Puteolani Beroaldi Alciati, at nec
 spreverim lectionem B *disidii*, unde
 male, ut alibi, factum per operas
disidii, iam in prima Rhenani, cum
 in notis diserte *disidii* habeat.
 illud (*desciscendi*) restituit Pichena.
 ERN.

5. *suapte natura gravem*] quippe
 in longam et longinquam militiam.
 Velleius in laudibus Tiberii c. 130:
quanta cum quiete hominum rem
perpetui praecipueque timoris, sup-
plementum, sine trepidatione, de-
lectus providet? LIPS.

6. *conquirendo*] G vitiose *con-*
quirendos. mox BM^a et ed pr *im-*
pubes, non *impuberes*, quod bene,
 ut alibi, a Pichena restitutum; de
 eoque supra dictum. post *et ex*
plerisque itidem male AG, sed a
 manu secunda, ed pr. ERN. et
 est B.

9. verbum *compositi* semper su-
 spectum habui, quod in mss et edd
 esse videbam. quamquam enim de-
 fendi posse videtur loco Sallustii
 apud Carisium, ubi *lanii* etc. *pre-*
tio compositi i. e. parati occurrunt,

sicque interpretatur h. 1. Gesnerus,
 tamen durissimum esse nemo neget.
 neque vero auctores seditionis pa-
 rantur, sed socii ab auctoribus. sed
 suspicionem corruptelae confirmavit
 ed pr, quae habet *compositae*; quod
 ut verissimum recipere non dubi-
 tavi. sic et in R reperit Broterius,
 idque et ipse recepit. Sallustius
 Jug. 43: *rebus paratis compositis-*
que; ib. 111: *compositus dolus*.
 Livius 4 13: *composita consilii*.
composita seditio est praeparata
 clam et instructa. alias non ignoro
compositam seditionem dici etiam
 quae finita sit; ut apud Suetonium
 Caes. 4 et alibi. atque haec forte
 causa corruptelae, quod librarii eo
 sensu *compositam seditionem* dici
 non putabant; quod non mirandum,
 cum etiam Sigonio *componere con-*
silium apud Livium l. c. dura phra-
 sis visa sit. ERN.

15. *quando legatum*] nota inter-
 rogandi haec scripserim; atque in-
 terpreter: en, usque eo viles Ro-
 manis sumus ut non legati aut prae-
 tores saltem nos diripiant (i. e. ho-
 nestiorum manibus pereamus) sed
 latrunculi aliquot minuti, praefecti
 et centuriones. LIPS. si haec in-

spoliis et sanguine expleverint, mutari, exquirique novos sinus et varia praedandi vocabula. instare delectum, quo liberi a parentibus, fratres a fratribus velut supremum dividantur. nunquam magis afflictam rem Romanam, nec aliud in hibernis quam praedam et senes attollerent tantum oculos, et inania legionum nomina ne pavescerent. at sibi robur peditum equitumque, consanguineos Germanos, Gallias idem cupientes. ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguam fortunam Vespasiano imputaturos: victoriae
 15 rationem non reddi. magno cum assensu auditis, barbaro ritu et patriis execrationibus universos adigit. missi ad Cannefates qui consilia sociarent. ea gens partem insulae colit, origine lingua virtute par Batavis; numero superantur. mox occultis nuntiis perlexit Britannica auxilia, Batavorum
 15 cohortes missas in Germaniam, ut supra rettulimus, ac tum

terrogative capiantur, sensus e consuetudine loquendi erit, non venire legatum, sed praefectos et centuriones ad se spoliandos; quod est falsum. igitur veterem revocavi interpunctionem, quae ante Lipsium fuit. *quando* accipio dictum pro *quippe*, quod in oratione obliqua, ut *quando*, cum infinitivo dicitur. ceterum non pro certo dicam locum nihil corruptellae habere. ms quidem A habet *quando legatum — venire parum*; idque melius putabat Ryckius. in ed pr antem est *quendam* pro *quondam*. etiam *quidem* friget. ERN. B *centurionibus* sine copula.

2. *sinus* sc. pecuniae, qui sint, dictum ad H. 2 92. ed pr *exequique*. ERN.

5. *at tollent* M^a. *attollere* oculos dicuntur, qui animum capiunt amoliendae a se servitutis, qui pati iniurias amplius nolunt etc. formula sumta e Livio 6 16. *inania legionum nomina* vocat legiones infrequentes, invalidasque, quas nemo debeat timere; cum alias vel nomen legionum Romanarum, ut olim phalangis Macedonicae, terrori esset. ERN.

6. *esse* abest ab ABM^a, sed eius loco [in M^a a correctore a . . .]

in B et, ut ed pr. *Germanos* a BGM^a. in G tamen in margine ab eadem, ut videtur, manu additum est. verba sequentia *Gallias idem cupientes* exciderunt in ed IFGronovii, in V supra *Gallias* scriptum *Gallos*. ERN.

8. *ne Romanis quidem*] Flavianis et melioribus omnium Romanorum, quos erat credibile Vespasianum Vitellio praelatos, et ideo hos qui limitem obsidebant, tanquam portionem Vitellianae factionis, impediri proprio negotio, ne creato et subornato ab sese imperatori, si necessum foret, auxilio venire possent, visuros haud invitos. sic et *imputaturos* profecto Batavos, non Vitellianorum duces, ut putavit optimus Pichena. Gron. haec sunt subobscura, nec, ut opinor, vera. sensus est: Romanis gratum faciemus bello movendo, quia putabunt id in Vespasiani gratiam motum esse. itaque si male successerit, culpam Vespasiani fore iudicio Romanorum, sibi nil metuendum, mox *adigit barbaro* r. et p. *exec.* est imitatio formulae *adigere sacramento*. ERN.

15. *supra*] H. 2 69. ceteram cohortes Batavorum sunt ipsa Britannica auxilia, quod diu in Britannia

Magontiaci agentes. erat in Canninefatibus stolidae audaciae
 Brinno, claritate natalium insigni. pater eius multa hostilia
 ausus Gaianarum expeditionum ludibrium impune spreverat.
 igitur ipso rebellis familiae nomine placuit, impositusque scuto
 5 more gentis et sustinentium humeris vibratus dux deligitur.
 statimque accitis Frisiis (transrhenana gens est) duarum co-
 hortium hiberna, proxima occupatu, Oceano irrumpit. nec
 praeviderant impetum hostium milites; nec, si praevidissent,
 satis virium ad arcendum erat. capta igitur et direpta castra.
 10 dein vagos et pacis modo effusos lixas negotiatoresque Roma-

auxilliorum nomine militaverant.
 ERN.

2. *Brinno*] vide notam mox sequentem. ERN.

3. *Gaianarum exp. lud.*] intelligi planum est puerilem illam expeditionem, quam describit Suetonius in Caio 43 sq. ERN.

4. *nomine*] sive etiam *omine*. at *Brinionem* ipsum *Brunonem* scribi verius fortasse sit. LIPS. ed pr [cum BM^a] habet *homine*. Puteolannus edidit *omine*, quod omnes secuti sunt ante Lipsium, in cuius editione primum *nomine* reperi. videtur sic habuisse exemplum quod ille primum accommodavit novae editioni. id an habuerit hanc lectionem e ms consulto positam, ignore. Pichena, qui *nomine* dicit se praeferre lectioni *omine*, non dicit quid sit in M^a, nec IGronovius. in eo tamen esse *nomine*, ut in GR et aliis, videtur. *omine* reperiit Broterius in HO et alio, idque prae tulit. nunc vulgatum nec mihi displicet; videturque fortius *nomine*, si id est pro *caussa*, non ut illud nomen illi familiae usitatum, proprium ac perpetuum fuerit. AM^a *Brinno*: quibus consentiant G et ed pr, in quibus *Brino*; nisi quod haec semel *Bruno*, quod favet Lipsii coniecturae. nec aliud est *Breno* et *Brenno*, quod Puteolannus Beroaldus Alciatus habent. Rhenanus induxit e B *Brinio*: ipse tamen magis inclinat in *Brinno*. et tamen illud omnes secuti sunt, usque ad Ryckium, qui *Brinno* cum IGronovio edidit. ERN.

5. *more gentis*] mos igitur ille ignotus Romanis, eo quidem aevo. nam postea irrepsit, sed non nisi cum barbaris. Galli Gothi Franci hunc in cooptando principe ritum habuerunt; et notavit atque exemplis firmavit PPithoens. illum vide Subseciv. 2 6. sed addo etiam Graecis levationem hanc in scutum usurpata inter solennia principatus. Zonaras de Hypatio 14 6, qui seditione contra Iustinianum electus, καὶ ἐπὶ ἀσπίδος αὐτὸν μετὰ ῥοσίων ἄραντες ἀναγορεύουσι βασιλέα. Nicephorus Gregoras 1 2 de Theodoro Ducae filio: ἀνηγορεύετο δ' ὑπὲρον βασιλεὺς παρ' ἐκόντων τῶν ὑπάρχων ἐπιάντων, καθεσθὲις ἐπ' ἀσπίδος κατὰ τὸ ἐν τούτοις ἐπικρατοῦν ἔθος. Curopalates de officiis Aulae c. 17: ὁ νέος βασιλεὺς ἐπὶ σκουταρίου καθεσθὲις ἐπαίρεται ἐς ὕψος. in Excerptis Georgii Pachymerii 2 4: imperatorio clypeo insidet is qui imperio destinatur. adde Zosimum 3 9 in electione Iuliani. LIPS. umeris M^a.

7. *proximo occupato Oceano*] legam *proxima occupatu Oceano irrumpit*, hac mente ut Brinio duarum cohortium castra, quae finitima Caninefatibus, per Oceanum irrupit. et accedit quod in M^a est *proxima occupata*. LIPS. recepit Pichena. ABG *proximo occupata Oceano*. ed pr consentit cum M^a, ceterae usque ad Pichenam *proximo occupato Oceano*. ERN.

8. *providissent* M^a.

nos invadunt. simul excidiis castellorum imminabant; quae a praefectis cohortium incensa sunt, quia defendi nequibant. signa vexillaque et quod militum in superiorem insulae partem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis exercitus quam robur: quippe viribus cohortium abductis Vitellius e proximis Nerviorum Germanorumque pagis segnem 16 numerum armis oneraverat. Civilis dolo grassandum ratus inculpavit ultro praefectos quod castella deseruissent: se cum cohorte, cui praeerat, Canninefatem tumultum compressurum; 10 illi sua quisque hiberna repeterent. subesse fraudem consilio et dispersas cohortes facilius opprimi, nec Brinnonem ducem eius belli sed Civilem esse patuit, erumpentibus paulatim indicitiis, quae Germani, laeta bello gens, non diu occultaverant. ubi insidiae parum cessere, ad vim transgressus Canninefates Frisios Batavos propriis cuneis componit. directa ex 15 diverso acies haud procul a flumine Rheno, et obversis in hostem navibus, quas incensis castellis illuc appulerant. nec

4. congregantur] ed pr congregabantur, non male. ERN. Aquilio vulgo.

6. viribus cohortium abductis] bona et fida lectio e libris. frustra Rhenanus e B ad mutilato codice turbat, miscet. Vitellius quidem non cohortes ipsas aut legiones omnes e Germania abduxit: sed illis, manentibus nomine et specie, valentissimum quemque militem subtraxit. id est, vires cohortium abduxit, ut hic ait. LIPS. nempe quia in ms abfuerat quippe viribus, Rhenanus correxerat robur, cohortibus abductis, Vitellius etc. eadem verba absunt a G, qui insuper habet abductum, refertque ad numerum. ed pr quibus viribus c. adductis. Puteolanus quippe v. c. adductis cum seqq usque ad Rhenanum, quem ceteri deinde secuti sunt usque ad Lipsiam, qui edidit quod est in textu. mox pro proximis ed pr primis, solenni confusione. ERN.

9. tumultum B. compressurum bene e B edidit Rhenanus. sic ante ed pr, sic R. ceteri ante Rhenanum dedere oppressurum, quod est

et in G. paullo post R et ed pr ducem esse belli, sed Civilem, eis patuit. in vulgata lectione eius languet, in altera eis; quod si deleatur, ducem esse belli praetulerim. ERN.

11. A et ed pr nec Brinnonem esse ducem belli sed Civilem eis patuit. mox indicitiis quae occultaverant, pro indicitiis coniurationis quam etc. v. ad A. 1 4. deinde in G verba propriis cuneis in margine sunt a manu secunda. ERN. eius pro esse M_a et, omisso patuit, B.

15. directa ex diverso acies] sic libri omnes, nisi quod pr (et B) detecta, vitiose. [directa M^a.] at Pichena corripuit acie, quia sequitur obversis navibus; quod placet. mox pro quas ed pr (et B) quasi. et sic volebat Rhenanus: sed operae non parvere. itaque illud in omnibus sqq est, et simul appulerat, vitio operarum; quod tamen usque ad Lipsium servatum. infra centurionesque eadem volentis in G sunt in margine a manu secunda. ERN.

diu certato Tungrorum cohors signa ad Civilem transtulit; percussique milites improvisa proditione a sociis hostibusque caedebantur. eadem etiam navibus perfidia. pars remigum e Batavis, tanquam imperitia, officia nautarum propugnatorumque impediabant. mox contra tendere, et puppes hostili ripae obicere. ad postremum gubernatores centurionesque, nisi eadem volentis, trucidant donec universa quattuor et viginti navium classis transfugeret aut caperetur. clara ea victoria in praesens, in posterum usui; armaque et naves, quibus indigebant, adepti magna per Germanias Galliasque fama libertatis auctores celebrabantur. Germaniae statim misere legatos auxilia offerentes. Galliarum societatem Civilis arte donisque affectabat, captos cohortium praefectos suas in civitates remittendo, cohortibus, abire an manere mallerent, data potestate. manentibus honorata militia, digredientibus spolia Romanorum offerebantur. simul secretis sermonibus admonebat malorum quae tot annis perpassi miseram servitutem falso pacem vocarent. Batavos, quanquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepisse. prima acie fusum victumque Romanum. quid si Galliae iugum exuant? quantum in Italia reliquum? provinciarum sanguine provincias vinci. ne Vindicis aciem cogitarent: Batavo equite protritros Aeduos Arvernosque; fuisse inter Verginii auxilia Belgas, vereque reputantibus Galliam suismet viribus concidisse. nunc easdem omnium partes, addito, si quid militaris disciplinae in castris Romanorum vigerit. esse secum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. servirent Syria Asiaque et suetus regibus Oriens: multos adhuc in Gallia vivere ante tributa genitos. nuper certe caeso Quintilio Varo pulsam e Germania servitutem, nec Vitellium principem sed Caesarem Augustum bello provocatum. liber-

22. *Vindicis]* deest B spatio relicto.

28. *multos adhuc in Gallia]* caute vide legas. si enim de prima servitute et stipeudio quod Caesar imposuit capis, capieris. quomodo enim vera haec adsertio, cum ab eo tempore ad hunc diem anni sint inter

fere cxx? nec tam vitales, ut opinor, tunc nostri Galli. sed ad Augustum eiusque aevum id referri verius erit; qui censum tributumque instituit, quod penderent Galli, idque in consulatu suo septimo. ad quam rationem nihil absurdi aut vani in hac oratione Civilis. LIPS.

tatem natura etiam mutis animalibus datam, virtutem proprium hominum bonum. deos fortioribus adesse. proinde adriperent vacui occupatos, integri fessos. dum alii Vespasianum alii Vitellium foveant, patere locum adversus utrum-

18 que. sic in Gallias Germaniasque intentus, si destinata provenissent, validissimarum ditissimarumque nationum regno imminebat. at Flaccus Hordeonius primos Civilis conatus per dissimulationem aluit. ubi expugnata castra, deletas cohortes, pulsum Batavorum insula Romanum nomen trepidi nuntii

10 afferebant, Munium Lupercum legatum (is duarum legionum hibernis praeerat) egredi adversus hostem iubet. Lupercus legionarios e praesentibus, Ubios e proximis, Treverorum equites haud longe agentis raptim transmisit, addita Batavorum ala, quae iam pridem corrupta fidem simulabat, ut pro-

15 ditis in ipsa acie Romanis maiore pretio fugeret. Civilis captarum cohortium signis circumdatus, ut suo militi recens gloria ante oculos, et hostes memoria cladis terrentur, matrem suam sororesque, simul omnium coniuges parvosque liberos consistere a tergo iubet, hortamenta victoriae vel pul-

20 sis pudorem. ut virorum cantu, feminarum ululatu sonuit acies, nequaquam par a legionibus cohortibusque redditur

1. *mutis*] Acidalius concilic *brutis*, quasi non *muta* eadem quae *bruta*, et quidem elegantius. v. ad Senecam ep. 90. Gron. Cicero N. D. 2 53: *an bestiarum? nihilo probabilius deos mutarum et nihil intelligentium causa tantum laborasse*. sc. *mutae* non intelligendum quae soni nihil edant, sed quae loqui non possint. G tamen *multis*, sed ita ut l supra adscriptum sit; item ed pr. ea verba in mss confundi dudum alii notarunt. ERN.

2. *hominis*] ABM^a et ed pr *hominum*; quod cum IGronovio recipimus. nam et alia sunt in Tacito similiter desinentia. v. IGronovium ad H 3 11. ERN.

3. *vacui occupatos*] intellige in utroque aliis bellis. arripere autem pro vim inferre, bellum, eleganter. ERN.

4. *utrinque* Ma.

10. *Munium*] BGM^a et alii *Munium*. idem videtur dare voluisse Spirensis in ed pr, ubi *munivit*. nam aliis locis est *Munius*, ut c. 22. ubi et Pteolanus sic, ceterae edd *Munius*. vera et antiqua scriptura *Mummius*, quam et Ryckius expressit. fuisse legatum legionis, non legatum simpliciter, patet e c. 22. ERN. Ma ubique *Munius*, B c. 22 *Munius*.

13. *agentes* vulgo.

15. *fugeret*] B *fungeretur*, male. ERN.

19. *pulsus* Ma.

21. *nequaquam par*] quod valde Romani observabant, et velut omen habebant eventus. Appianus in Parthicis 27: *Crassus iussit eos clamorem tollere; in quo maxime militum maestitia deprehensus est, exilem et dissonum clamorem edentium. contra a barbaris clarus et fortis est redditus*. LIPS.

clamor. nudaverat sinistrum cornu Batavorum ala transfugiens statimque in nos versa. sed legionarius miles, quanquam rebus trepidis, arma ordinesque retinebat. Ubiorum Treverorumque auxilia, foeda fuga dispersa, totis campis palantur. illuc incubuere Germani; et fuit interim effugium legionibus in castra quibus Veterum nomen est. praefectus alae Batavorum Claudius Labeo, oppidano certamine aemulus Civili, ne interfectus invidiam apud populares vel, si retineretur, semina discordiae praeberet, in Erisios avehitur.

19 Isdem diebus Batavorum et Canninefatium cohortes, cum iussu Vitellii in urbem pergerent, missus a Civile nuntius assequitur. intumescere statim superbia ferociaque, et pretium itineris donativom, duplex stipendium, augeri equitum numerum, promissa sane a Vitellio, postulabant, non ut assequerentur, sed causam seditioni. et Flaccus multa concedendo nihil aliud effecerat quam ut acrius exposcerent quae sciebant negaturum. spreto Flacco inferiorem Germaniam petiverunt, ut Civili iungerentur. Hordeonius adhibitis tribunis centurionibusque consultavit num obsequium abnuentes vi coereret. mox insita ignavia et trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus et subito delectu suppletas legiones angebant, statuit continere intra castra militem. dein paenitentia, et arguentibus ipsis qui suaserant, tanquam secuturus, scripsit Herennio Gallo legionis primae legato, qui Bonnam obtinebat, ut arceret transitu Batavos: se cum exercitu tergis eorum haesurum. et opprimi poterant, si hinc Hordeonius inde Gallus, motis utrinque copiis, medios clausissent. Flaccus omisit inceptum, aliisque litteris Gallum monuit ne terreret abeuntes. unde suspicio sponte legatorum excitari

7. *Claudius Labeo*] in G est in margine, B deest. mox G habet *oppidanorum*. male. deinde *esset invidia* A et ed pr. Ryckius coniecit *invidiae esset*, non male. mox *advehitur* ed pr ceteraeque ante *Rhe nanum*. v. ad A. 16 2. ERN.

8. *invidia* BMa.

10. *Bat. et Cann. cohortes*] ego auxiliares scriptas ex istis populis puto. quod patet e c. 20 initio. aliter sentit Schelius ad Hygin. p. 87. ERN.

16. *aliud* B deest.

24. *Bonnam*] G B. *partem*, et in margine insuper additum *exercitus post obtinebat*. sed *partem* est in litura, nempe est lectio ed pr, *bonnam obtinebat partem exercitus*. mox *terreret* BGMa et edd pr, *Puteolani Beroaldi Alciati*; idque restituit Pichena. ceterae inde a *Rhe nano teneret*, quod melius videbatur Freinshemio. ERN. *bona* B, *bonam* Ma.

bellum, cunctaque quae acciderant aut metuebantur, non in-
 20 tia militis neque hostium vi sed fraude ducum evenire. Ba-
 tavi cum castris Bonnensibus propinquarent, praemisere qui
 Herennio Gallo mandata cohortium exponeret. nullum sibi
 5 bellum adversus Romanos, pro quibus totiens bellassent: longa
 atque irrita militia fessis patriae atque otii cupidinem esse.
 si nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin arma occurrant,
 ferro viam inventuros. cunctantem legatum milites perpule-
 rant, fortunam praelii experiretur. tria milia legionariorum
 10 et tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum lixarum-
 que ignava sed procax ante periculum manus, omnibus portis
 erumpunt, ut Batavos numero impares circumfundant. illi
 veteres militiae in cuneos congregantur, densi undique et
 frontem tergaque ac latus tuti. sic tenuem nostrorum aciem
 15 perfringunt. cedentibus Belgis pellitur legio, et vallum por-
 tasque trepidi petebant. ibi plurimum cladis: cumulatae cor-
 poribus fossae, nec caede tantum et vulneribus, sed ruina et
 suis plerique telis interiire. victores colonia Agrippinensium
 vitata, nihil cetero in itinere hostile ausi, Bonnense praelium
 20 excusabant, tanquam petita pace, postquam negabatur, sibi-
 met ipsi consulissent.

1. *cunctaque quae acc.*] haec est scriptura AM^a, G (in quo tamen *quae* excidit), edd ante Rhenanum omnium, nisi quod in *pr* *que* abest. itaque merito restituit IGronovius pro vulgato *quin cuncta*, quod est e coniectura Rhenani, ducta e B, in quo corrupte erat *qui cunctaque*. ERN.

2. *fraude ducum evenire*] vocem sustuli, *metuebantur*, auctore V, quae perperam hic inserta et de priorē linea repetita. LIPS. est vitium operarum [immo B], quod ex ed Rhenani ad ceteras propagatum est. ERN.

3. *Bononiensibus* B, qui 19. *Bononiense*.

4. *exponeret*] BMa et ed *pr* *exponeret*, quod probat IGronovius. sic et R. ad rem nihil interest. recepit tamen Broterius. ERN. *Herennio* M^a.

11. *ignavia*] sic mss et edd ante Rhenanum, qui correxit *ignava*,

recte; nec ullo modo *ignavia* ferri potest; ut mirum sit a Gronovius id esse repetitum. mox *circumfundant* male B; quod tamen probat Rhenanus. syllaba excidit, ut alias. ERN. mox *manibus* B, *rumpunt* BM^a.

13. *veteres militiae*] ipsa est Taciti phrasis, et egregia restitutio Florentino codici debetur atque industriae Pichenae. LIPS. sic et in V et ed *pr*. altera lectio *veteris militiae memores* alii ms et edd inde a Puteolano usque ad Lipsii posteriores edd, quae post Pichenae ed prodire. post *in cuneis* male edd Puteolani, seqq usque ad Pichenam. *in cuneos* verum est, quod habent AMa et ed *pr*, ex qua male in nota Gruteri apud Gronovios laudatur *in acieis*. ERN. B *veteris militie inciviles* congr.

14. vulgo *aciem nostrorum*.

18. *interire* M^a.

19. *bonense* M^a.

- 21 Civilis adventu veteranarum cohortium iusti iam exercitus ductor, sed consilii ambiguus et vim Romanam reputans, cunctos qui aderant in verba Vespasiani adigit, mittitque legatos ad duas legiones quae priore acie pulsae in Vetera castra concesserant, ut idem sacramentum acciperent. redditur responsum, neque proditoris neque hostium se consiliis uti: esse sibi Vitellium principem, pro quo fidem et arma usque ad supremum spiritum retenturos; proinde perfuga Batavus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, sed meritas sceleris 10 poenas exspectaret. quae ubi relata Civili, incensus ira universam Batavorum gentem in arma rapit. iunguntur Bructeri Tencterique et excita nuntiis Germania ad praedam famam- 22 que. adversus has concurrentis belli minas legati legionum, Munius Lupercus et Numisius Rufus, vallum murosque firmabant. subversa longae pacis opera, haud procul castris in modum municipii exstructa, ne hostibus usui forent. sed parum provisum ut copiae in castra conveherentur: rapi per-

8. *perfuga*] edd Puteolani Beroaldi Alciati *perfugus*, videtur Puteolanus in codice *profuga* habuisse, atque inde fecisse *perfugus*. nam illae voces saepe in mss permittantur a librariis, ignavis *perfugam* pro desertore dici. v. Drak. ad Liv. 22 23. post *arbitrium* BGM^a et ed pr. ceterae omnes *arbitrum*. illud praefert IGronovius, recte. v. ad A. 13 14. ceterum utrumque latine dicitur. mox pro quae male quippe edd Beroaldi Alciati. puto esse vitium operarum in ed Beroaldi. ERN.

13. *concurrentis*] non est *ingruentis* simpliciter, ut Ryckius interpretatur, sed undique ingruentis, propter concursum populorum ad Civilem. sic *concursum occupationum* dixit Cicero ep. 7 33. ERN. vulgo *belli concurrentis*, munius M^a.

14. *Numisius Rufus*] *μνημονεύων* ἀμείνων putat Savilius. nam solum Lupercum duarum legionum hiibernis praefuisse c. 18, nec Numisium ad Vetera fuisse sed apud legionem XVI, cuius castra ad Novesium, primum argumentum infirmum.

nam etsi pares legati legionum, tamen ei potuit a legato Hordeonio summa rei tradita esse, ut ei alter parere cogeretur, ut Voculae c. 24. dein c. 26 XIII legio Novesii est, legato Gallo; quamquam de legione ambigu potest. v. ibi not. ERN.

15. *longae pacis opera* i. e. procestria, et quae aedificari ante castra solent, usibus lixarum aut advenarum. me vide Milit. 5 1. Lips.

16. *parum provisum ut*] itane in litterae unius salebra viri docti haeserint? nam *ni* antea legebatur, non ut, velut nos emendavimus. itaque consensu Vertranus et Rhenanus corrigunt, sed *parvum provisum, ni copiae*, et provisum interpretantur commeatum, annonam. ludibria. nostra sententia clara. peccatum, inquit, in eo a ducibus, quod, dum aedificia pro castris diruuntur, commeatum aliaque tolerandae obsidioni diripi permisere potius quam ut in castra conveherent ad usum. Lips. ed pr (et BM^a) *vi. ni* tamen defendunt Salinerius et Ryckius, et sic capiunt: sed parum consultum castris erat diruendis procestris, si non curaretur simul ut inde copiae

misere. ita paucis diebus per licentiam absumpta sunt quae adversus necessitates in longum suffecissent. Civilis medium agmen cum robore Batavorum obtinens, utramque Rheni ripam, quo truculentior visu foret, Germanorum catervis complet, assultante per campos equite. simul naves in adversum amnem agebantur. hinc veteranarum cohortium signa, inde depromptae silvis lucisve ferarum imagines, ut cuique genti inire praelium mos est, mixta belli civilis externique facie obstupescerant obsessos. et spem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus situm vix quinque milia armatorum fuebantur. sed lixarum multitudo turbata pace illuc congregata et bello ministra aderat. pars castrorum in collem leniter exsurgens, pars aequo adibatur. quippe illis hibernis obsideri premique Germanias Augustus crediderat, neque unquam id malorum ut oppugnatum ultro legiones

in castra convehentur alendis per obsidionem militibus. non male. et sic mss plures, unde recepit Broterius. mihi tamen ut rectius videatur sensu meo, propter formam orationis. nam rapi permiscere. ERN.

3. vox utramque B abest. et vero, cur utramque ripam milite compleverit, cum haec in altera gesta? inducatur igitur id verbi, aut rescribatur *utramque*. id enim veri speciem habet, supra infraque castra militem locatum, ad obsessorum terrorem. Lips. sed bene defenditur *utramque* a Pichena; idque habent libri praeter B omnes. consulto utramque ripam implevit milite, ut abundare copiis videretur, et tanto plus adspectus terroris intruderet. ERN. mox B *visui*.

7. *lucisque*] sic libri nostri, non *jugisque*. enimvero in sacris Germanorum lucis ferina ista signa. Tacitus de moribus gentis 7: *effigiesque et signa quaedam detracta lucis in proelium ferunt*. Lips. ed pr *lucisve*. ceterae usque ad Lipsium *jugisque*, quod et BG habent. [M^a *iusque*.] Broterius suspectum habet *lucisque* l. c. ut e Mor. Germ. additum. proprium in hac re est verbum *lucis*, ut ex illo loco et aliis patet; id adeo deleri non potest,

si *silvis* quis deleri malit, frequens est verbo speciei addere genus, lucis silvas. ERN.

8. *iuxta*] puto germanum esse. Romanus tamen codex itemque M^a *mixta belli civilis*. non item male. Lips. Romanus codex est ed pr. eam lectionem bene recepit Pichena. G edd Puteolani Beroaldi Aiciati *iuxta*, Rhenani seqq *iuxta*; quod sane eundem sensum efficeret, si a libris scriptis firmaretur. ERN. est in B. cf. IF Gronovius Obs. 1 17.

11. *armatorum Rom.*] verbum *Romanorum* agnoscunt omnes mss praeter B et edd ante Rhenanum; a quo deletum restituit Pichena. recte *Romanorum* additum dicit Pichena, ut *armatos* a lixis et id genus hominibus distinguantur, quos ad belli ministeria adsumtos mox dicit Tacitus. ERN.

13. *assurgens*] ABM^a et ed pr *exsurgens*. eodem verbo usus est H. 2 14. et huic potius alteram substitutum a libris videtur, quod tritum est usu, quam *exsurgens* illi. ERN.

14. *crediderat*] intellige timuerat; numquam eo rem redituram putarat. est durus loquendi modus, sed in quo libri omnes consentiunt. ERN.

nostras venirent. inde non loco neque munimentis labor additus: vis et arma satis placebant. Batayi Transrhenanique, quo discreta virtus manifestius spectaretur, sibi quaeque gens consistunt, eminus lacescentes. post ubi pleraque telorum turribus pinnisque moenium irrita haerebant et desuper saxis vulnerabantur, clamore atque impetu invasere vallum, appositis plerique scalis, alii per testudinem suorum. scandebantque iam quidam, cum gladiis et armorum incussu praecipitati sudibus et pilis obruuntur, praeferoces initio et rebus secundis nimii. sed tum praedae cupidine adversa quoque tolerabant. machinas etiam, insolitum sibi, ausi. nec ulla ipsis sollertia: perfugae captivique docebant struere materias in modum pontis, mox subiectis rotis propellere, ut alii superstantes tanquam ex aggere praeliarentur, pars intus occulti muros subruerent. sed excussa balistis saxa stravere informe opus. et crates vineasque parantibus adactae tormentis ardentes hastae, ultroque ipsi oppugnatores ignibus petebantur, donec desperata vi verterent consilium ad moras, haud ignari paucorum dierum inesse alimenta et multum imbellis turbae. simul ex inopia proditio et fluxa servitiorum fides ac fortuita belli sperabantur. Flaccus interim cognito castrorum obsidio, et missis per Gallias qui auxilia concirent, lectos e legionibus Dillio Voculae duodevicesimae legionis legato tradit, ut

1. *labor additus*] formula Virgiliana, G. 1 150: *mox et frumentis labor additus*, sed alio sensu. h. i. est, nihil artis aut operae adsumtum ad locum munitiorem operibus reddendum, ut maior in oppugnando labor esset. ERN.

3. *sibi quaeque gens*] durius dictum pro *seorsim*, non permixti inter se. Rhenanus coniiciebat *simul*; quae verba et alibi confusa notarat. si quid mutandum, malim *soli*. sic infra c. 46: *separatim assistere*. mox (5) pro *haerebant* AV et ed pr *pendebant*, quod magis placebat Grutero. ERN. mox B *oppositis*.

7. *per testudinem suorum*] explico in Poliorc. 1 §. Lips.

scandebantque iam quidam] haec interpunctio est a Pichena, auctore

M^a. nam ante coniungebantur haec cum antecedentibus et punctum erat post *vallum*. sed eadem interpunctio in ed pr. infra ed pr. nec ullam sibi ipsis solertiam, et post ducebant. ERN. *scandebant* sine copula B.

12. *struere materias*] sic edidit primus Rhenanus (e B), idemque est in G. ante erat *machinas*. materias struebant in modum pontis, i. e. e trabibus conficiebant machinas altas, in quibus ut pontibus consisterent. ERN.

13. *suprstantes* B.

22. *e legionibus*] praepositio addita a Pichena [auctore Mureto]. duodevicesimae idem restituit, ut alibi. at duo et vicesimae edd pr. Rhenani, seqq usque ad Pichenam et BMO. unde restituit Broterius. v. ad H. 1 55. ERN.

quam maximis per ripam itineribus celeraret, ipse pavidus, invalidus corpore, invisus militibus. neque enim ambigue fremebant emissas a Magontiaci Batavorum cohortes, dissimulatos Civilis conatus, adsciri in societatem Germanos. non
 5 Primi Antonii neque Muciani ope Vespasianum magis adolevisse. aperta odia armaque palam depelli: fraudem et dolum obscura eoque inevitabilia. Civilem stare contra, struere aciem: Hordeonium e cubiculo et lectulo iubere quicquid hosti conducatur. tot armatas fortissimorum virorum manus
 10 unius senis valetudine regi. quin potius interfecto traditore fortunam virtutemque suam malo omine exsolverent. his inter se vocibus instinctos flammavere insuper adlatæ a Vespasiano litteræ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitavit, vinctosque qui attulerant ad Vitellium mi-
 25 sit. sic mitigatis animis Bonnam, hiberna primæ legionis, ventum. infensior illic miles culpam cladis in Hordeonium vertebat: eius iussu directam adversus Batavos aciem, tanquam a Magontiaci legiones sequerentur; eiusdem proditione caesos, nullis supervenientibus auxiliis. ignota hæc ceteris
 20 exercitibus, neque imperatori suo nuntiari, cum accursu tot

1. *pavidus torpere*] quædam editiones *navibus invalidus corpore*. forte *pavidus, invalidus: torpere*. duplex certe vitium et segnitias huic seni, corporis animique. LIPS. lectio *navibus invalidus corpore* est et in AMR et ed pr; nec in alia ed reperi. unde Pichena coniiciebat *pavidus, invulidus corpore*. IGro-novius *navibus* suspicatur factum ex *ignavis*. ceterum Pichenæ correctionem recepit. ERN. B *navibus corpore invisus mil.*

2. *premebant* ABM^a.

4. *adsciri* M^a et edd ante Rhenanum qui e B prætulit *acciri*. vetus Pichena restituit. idem verbum c. 80. de eo diximus ad Agr. 19. ERN.

6. *aperta odia, armaque*] Sallustiana imitatio est in or. 2 ad Caesarem. *hostem adversum deprimere homini strenuo haud difficile est;*

occulta pericula neque vitare neque facere bonis in promptu est. LIPS.

10. *traditorem* pro *proditore* non dixere veteres. nec huc pertinent *traditores* Christiani, quos Ryckius affert. NHeinsius corrigit *interfecto traditove*, nempe custodiæ, quæ ad imperatorem adduceret. alii malunt *proditore*, quod magis placet: nam illud durius, sive custodiæ intelligas sive hostibus. mox ei c. 25 *proditio* exprobratur. *tradere* et *prodere* in libris permutari aliquot locis notavit ad Livium Drakenborchius. mox ed pr a malo omine. ERN. M^a *homine* exsolveret.

12. *vocis* B. *insistentes*] alii *instinctos*. LIPS. hoc verum, beneque receptum a Pichena, auctore M^a. consentit AR et ed pr. similiter Tacitus A 2 46. ERN.

15. *Bonam* M^a et

17. *derecta*.

provinciarum exstingui repens perfidia potuerit. Hordeonius exemplaria omnium litterarum, quibus per Gallias Britanniamque et Hispanias auxilia orabat, exercitui recitavit, instituitque pessimum facinus, ut epistolae aquiliferis legionum traderentur; a quis ante militi quam ducibus legebantur. tum e seditiosis unum vinciri iubet, magis usurpandi iuris quam quia unius culpa foret. motusque Bonna exercitus in coloniam Agrippinensem, affluentibus auxiliis Gallorum, qui primo rem Romanam enixe iuvabant: mox valescentibus Germanis pleraeque civitates adversum nos armatae spe libertatis et, si exuissent servitium, cupidine imperitandi. gliscebat iracundia legionum, nec terrorem unius militis vincula indiderant. quin idem ille arguebat ultro conscientiam ducis, tanquam nuntius inter Civilem Flaccumque falso crimine testis
 15 veri opprimeretur. conscendit tribunal Vocula mira constantia, prehensumque militem ac vociferantem duci ad supplicium iussit. et dum mali pavent, optimus quisque iussis parere. exin consensu ducem Voculam poscentibus, Flaccus
 26 summam rerum ei permisit. sed discordes animos multa efferebant, inopia stipendii frumentique, et simul delectum tributaeque Galliae aspernantes, Rhenus incognita illi caelo sic-

2. BGM^a *exemplares*, edd omnes *exemplaria*. ERN.

4. *cur aquiliferis?* quia legendarum nimirum ad signa i. e. in principiis. facit omnino ad hunc morem, quod Spartianus in Pescennio Nigro 4 refert ex epistola M Antonini imperatoris: *itaque misi litteras recitandas ad signa*. Lips. *si aquiliferi centuriones primipilares*, ut supra diximus placere Fabretto, alia causa instituti erit. nam per centuriones talia vulgari solita. mox Lipsius volebat legi *legantur*, sine necessitate. verba posteriora dicuntur e persona Taciti. A duci, ERN.

6. *usurpandi iuris*] Vaticanum inre sequor in elegantissimo genere dicendi, nam vulgati scilicet *caussa* inculcaverant, sine *caussa*. prisci autem hac brevitate sermonis usi saepe. Sallustius Iug. 88: *quae postquam gloriosa modo neque belli*

patrandi cognovit, Livius 27 9: *ea prodendi imperii Romani, tradendae Annibali victoriae esse*. Plautus Rud. 5 3 18: *iusiurandum rei servandae, non perdyndae conditum est*. Ulpianus: *signis evitandi criminis id egit, ut rei publicae causa abesset*. recte enim ita liber M^a. Lips. *abest causa etiam ab ed pr*. ERN. et a BR.

10. *armatae*] BM^a et ed pr *arma*, quod recepit Gronovius, intelligique vult *sumere*, quod additur in A. sane *armis* saepe *armati* substituti in libris scriptis, ut pluribus locis ad Livium docuit Drakenborchius. sed mihi durior illa ellipsis videtur. haesit fortasse librarius in verbo, quod hic significat *arma* cepere. itaque non ausus sum imitari Gronovium. in ed pr excidit *nos*, ut in A. ERN. *arma* Furia.

21. *illi* abest a BG. ERN.

citae vix navium patiens, arti commeatus, dispositae per omnem ripam stationes, quae Germanos vado arcerent, eademque de causa minus frugum et plures qui consumerent. apud imperitos prodigii loco accipiebatur ipsa aquarum penuria, tanquam nos amnes quoque et vetera imperii munimenta desererent. quod in pace fors seu natura, tunc fatum et ira dei vocabatur.

Ingressis Novesium tertia decima legio coniungitur. additus Voculae in partem curarum Herennius Gallus legatus; nec ausi ad hostem pergere, loco cui Gelduba nomen est castra fecere. ibi struenda acie, muniendo vallandoque et ceteris belli meditentis militem firmabant. utque praeda ad virtutem accenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui societatem Civilis acceperant, ductus a Vocula exercitus. pars cum Herennio Gallo permansit. forte navem haud procul castris, frumento gravem, cum per vada haesisset, Germani in suam ripam trahebant. non tulit Gallus, misitque subsidio cohortem. auctus et Germanorum numerus, paulatimque adgregantibus se auxiliis acie certatum. Germani multa cum strage nostrorum navem abripiunt. victi, quod tum in morem verterat, non suam ignaviam sed perfidiam legati culpabant. protractum e tentorio, scissa veste, verberato corpore, quo pretio, quibus consiliis prodidisset exercitum, dicere iubent. redit in Hordeonium invidia. illum auctorem

8. XIII legio] A. et ed pr XVI. ceterae edd vulgatum habent. eiusdem legionis iterum mentio infra c. 62. ibi quoque XVI M^a. sed A. et ed pr XIII. ex quibus patet ex priori loco petitum argumentum Pichenae pro legione XIII adversus Mercerum, corrigentem c. 62 XVI, nil valere. illud efficacius, quod 3 22 legio XVI a Vitellio in Italiam abducta dicitur, sed et aliae ab eo abductae tum, in hoc bello memorantur. ERN.

10. loco Gelduba nomen est] ed pr habet loco, cui G. n. est, quod cum Grutero verum puto. scio formulam illam usitatam Livio: sed ubi ea occurrit, semper praecedit ibi aut simile quid. idque ubi est,

male pronomen inseritur, ut sit subinde in libris. quod hic secus est, ubi nil praecessit ad quod verba loco G. n. est referantur. noster infra c. 84: loco cui nomen Rhacotis. ita omnes libri. mox incendetur edd Puteolani sqq usque ad Pichenam. G incendetur vitiose. paulo post Vocula sine praepositione BM^a et edd pr, Rhenani, Gryphii. ceteri libri addunt, A Voculae. ERN. B accederetur.

13. Gugernorum] de scriptura nominis v. ad 5 16. ERN.

18. et] edd Puteolani Beroaldi Alciati est, male. item mox abripiunt, quod est etiam in ed pr. ceterae inde a Rhenano omnes abripiunt, consentiente BG. ERN.

sceleris, hunc ministrum vocant, donec exitum minitantibus exterritus prodicionem et ipse Hordeonio obiecit; vinctusque adventu demum Voculae exsolvitur. is postera die auctores seditionis morte affecit. tanta illi exercitui diversitas inerat licentiae patientiaeque. haud dubie gregarius miles Vitellio fidus, splendidissimus quisque in Vespasianum proni. inde scelerum ac suppliciorum vices et mixtus obsequio furor, ut contineri non possent qui puniri poterant.

28 At Civilem immensis auctibus universa Germania extol-
lebat, societate nobilissimis obsidum firmata. ille, ut cuique proximum, vastari Ubios Treverosque, et aliam manum Mosam amnem transire iubet, ut Menapios et Morinos et extrema Galliarum quateret. actae utrobique praedae, infestius in Ubiis, quod gens Germanicae originis eiurata patria Romanorum nomen, Agrippinenses, vocarentur. caesae cohor-

9. *immensum*] locum recte ita purgavimus, cum legeretur *immensis auctibus* vulgo. in Covarruviano erat *auctibus*, in Rodolphi codice *laudibus*. quae omnes externae et additiae voces, pro libito explentium. at mihi V ille bonus bene praeivit, qui legit *immensis universa Germania*: ex quo phrasin facile elici Tacito et Sallustio notam, noster A. 3 30: *opumque, quis domus illa immensum vixit, primus accumulator*. Sallustius 3 Hist. ap. Non. 1 83: *neque iam sustineri poterant, immensum aucto mari et vento gliscente*. nec tamen absurde etiam scripseris *immensum quantum*. nam Vaticano certe spatium aliquod post eam vocem est, quasi altera defiat. Pichenae quidem placere video ex Ma *immensis auctibus*; quod interpretatur auctum valde viribus copiisque, a Germanis. ut quisque volet: at nimia pro re et vero illa locutio sit *immensis auctibus*. ubi haec tam magna? ne dicam *immensa*. Lips. Pichenae correctionem omnes postea receperunt. recte. *auctibus* edd omnes ante Lipsium. *actus* et *auctus*, ut ipsa verba agere et augere, saepe in libris confunduntur, v. Drak. ad Liv. 4 2, 21 61. bene comparavit

Acidalius Vell. 2 40: *huius viri fastigium tantis auctibus fortuna extulit*; ususque eo verbo aliquoties Livius, ut II. cc. ERN. B *immensis artibus*.

12. *transire*] Faernus Acidalius Freinshemius corrigunt *transiri*, aut et aliam manum. excusari vulgatum [*alia manie*] utcumque potest, si intelligas *duces populorum*. mox *quateret* mss et edd veteres ante Rhenanum, nisi quod pr vitiose *quaereret*. refer ad *manum*. Rhenanus correxit (e B) *quaterent*, quod omnes secuti sunt usque ad Ryckium. ERN.

14. *quos genus*] e B et Romano colligas, *quod gens*, et statim *vocarentur*. Lips. ita placebat et Rhenano aliisque: aliis aliter. mox Lipsius alique Romano: Gruterus per glossam additum *Romanorum nomen* (quod habent ABMR et ed pr), idque in textum venisse, dein mutatum esse in *R. nomine*, favente Ryckio. at Gronovius illud ipsum *Romanorum nomen* recepit, comparans illud nomen ego *Ausonius*; quem nos ob auctoritatem librorum secuti sumus. iidem libri *vocarentur*: ceteri inde a Puteolano usque ad Pichenam *vocarent*. ERN. B *quos gens*.

tes eorum in vico Marcoduro incuriosius agentes, quia procul ripa aberant. nec quievire Ubii quo minus praedas e Germania peterent, primo impune, dein circumventi sunt, per omne id bellum meliore usi fide quam fortuna. contusis
 5 Ubiis gravior et successu rerum ferocior Civilis obsidium legionum urgebat, intentis custodiis, ne quis occultus nuntius venientis auxilii penetraret. machinas molemque operum Batavis delegat: Transrhenanos praelium poscentis ad scindendum vallum ire, detrusosque redintegrare certamen iubet, su-
 10 perante multitudine et facili damno. nec finem labori nox
 29 attulit. congestis circum lignis accensisque, simul epulantes, ut quisque vino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur. quippe ipsorum tela per tenebras vana: Romani conspicuam barbarorum aciem, et si quis audacia aut insignibus
 15 effulgens, ad ictum destinabant. intellectum id Civili, et restincto igne misceri cuncta tenebris et armis iubet. tum vero strepitus dissoni, casus incerti, neque ferendi neque declinandi providentia. unde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus. nihil prodesse virtus, fors cuncta
 20 turbare, et ignavorum saepe telis fortissimi cadere. apud Germanos inconsulta ira: Romanus miles periculorum gnarus

10. *nec finem labori nox attulit*] ed Veneta *nec finem quidem labori*. videtur iste codex significare: *ne nox quidem finem labori attulit*. GRON. similiter OG *ne finem quidem labori*. ed Venetae (i. e. Puteolani) consentiunt Beroaldus Alciatus. vulgatum est ab ed pr et Rhenano; idque verum, quod et R habet. Gronovianam tamen correctionem, si libri magis faverent, probarem. ERN.

con
 13. *perspicuam* M^a.

14. *insignibus effulgens*] A addit *armis*, *insignia arma* non uno loco dixit Livius: sed et infra c. 46 *insignia et arma* distinguuntur. *insignia* de toto ornatu militari capienda. H. 1 38: *ut praetorianus aut legionarius suis insignibus distingueretur*. [et *fulgens* M^a.] mox *miscere* IGronovius; quod et ipsum latinum est, sed *misceri* melius, quod mss et edd veteres habent. ERN.

17. *casus incerti* omittit M^a. *caus* margo *corsus incepti*.

19. *tendere arcus*] mihi suspectam, et tibi, si attendes. quorsum hic arcus? de Germanis sermo est, quibus haud crebra ea arma, sed nec ille sensus ad Taciti sensum. mihi videbatur *tendere armis*. et ita solet. ubi periculum, eo armis tendimus. LIPS. Acidalius malebat *iactus. arcus* certe verum esse vix potest. nam intelligitur *eo*, quod respondet *quod unde*. sed *arcus tendi* vulgo dicitur simpliciter, non *aliquo*: tela diriguntur in certum locum, non arcus, proprie. itaque Lipsiana correctio valde aridet; nec sufficit pro vulgata lectione demonstrasse aliquem usum *arcus* etiam inter Germanos fuisse. mox in ed pr excidit *virtus*. ERN.

21. *gnarus*] edd ante Rhenanum omnes, cum BGMP^a, *ignarus*. ERN.

ferratas sudes, gravia saxa non forte iaciebat. ubi sonus molientium aut appositae scalae hostem in manus dederant, propellere umbone, pilo sequi; multos in moenia egressos pugnionibus fodere. sic exhausta nocte novam aciem dies aper-
 30 ruit. eduxerant Batavi turrim duplici tabulato, quam praetoriae portae (is aequissimus locus) propinquantem promoti contra validi asseres et incussae trabes perfregere, multa superstantium pernicie. pugnatumque in percussos subita et prospera eruptione. simul a legionariis peritia et arte prae-
 10 stantibus plura struebantur. praecipuum pavorem intulit suspensum et nutans machinamentum, quo repente demisso praeter suorum ora singuli pluresve hostium sublime rapti verso pondere intra castra effandebantur. Civilis ommissa oppugnandi spe rursus per otium assidebat, nuntiis et promissis
 15 sis fidem legionum convellens.

31 Haec in Germania ante Cremonense praelium gesta, cuius eventum litterae Primi Antonii docuere, addito Caecinae edicto. et praefectus cohortis e victis, Alpinus Montanus, fortunam partium praesens fatebatur. diversi hinc motus
 20 animorum. auxilia e Gallia, quis nec amor neque odium in partes, militia sine affectu, hortantibus praefectis statim a Vitellio desciscunt: vetus miles cunctabatur. sed adigente Hordeonio Flacco, instantibus tribunis, dixit sacramentum, non voltu neque animo satis affirmans; et cum cetera iuris-
 25 iurandi verba conciperent, Vespasiani nomen haesitantes aut
 32 levi murmure et plerumque silentio trans mittebant. lectae

9. *ruptione* B.

10. *pavorem*] AR *terrorem*.

13. *verso pondere*] machina fuit similis Archimedeae ap. Liv. 24 34. sed est aliquid obscuritatis in *verso pondere*. nam in sublime rapiebantur pondere tollentis, e quo manus ferrea pendeat, in solum depresso, ut naves apud Livium. sed *rapti in altum* deinde dicuntur in castra *effusi verso pondere*, sc. conversione quadam ponderis et tollentis ipsius, ut manus ferrea versus castra torqueretur, et rapti supra castra penderent atque ita in castra praecipites darentur, vel ma-

chinae totius, verso eius cardine. ERN. *infra* M^a.

17. *Caecinae edicto*] is enim tum consul. videtur cohortatus esse edicto alias legiones, ut partes Flavianas amplecterentur. ERN.

18. *evictus alpinus* M^a.

20. *neque* M^a; vulgo *nec*. mox M^a *militiae*.

21. *praefectis*] tribunis B.

25. *verba conciperent*] ita, ut praeibantur verba, pronuntiarent. verbum proprium in iureiurando; unde *conceptis verbis iurare*. eadem formula mox c. 41. ERN.

deinde pro concione epistolae Antonii ad Civilem suspiciones militum irritavere, tanquam ad socium partium scriptae, et de Germanico exercitu hostiliter. mox adlatis Geldubam in castra nuntiis eadem dicta factaque, et missus cum mandatis
 5 Montanus ad Civilem, ut absisteret bello neve externa armis falsis velaret: si Vespasianum iuvare adgressus foret, satisfactum coeptis. ad ea Civilis primo callide: post ubi videt Montanum praeferocem ingenio paratumque in res novas, orsus a questu periculisque quae per quinque et viginti annos
 10 in castris Romanis exhausisset, "egregium" inquit "pretium laborum recepi, necem fratris et vincula mea et saevissimas huius exercitus voces, quibus ad supplicium petitus iure gentium poenas reposco. vos autem Treveri ceteraque servientium animae, quod praemium effusi totiens sanguinis exspe-
 15 ctatis nisi ingratham militiam, immortalia tributa, virgas, secures et dominorum ingenia? en ego praefectus unius cohortis et Canninefates Batavique, exigua Galliarum portio, vana illa castrorum spatia excidimus, vel septa ferro fameque premimus. denique ausos aut libertas sequetur, aut victi iidem
 20 erimus." sic accensum, sed molliora referre iussum dimittit. ille ut irritus legationis redit, cetera dissimulans, quae
 33 mox erupere. Civilis parte copiarum retenta veteranas co-

5. *externa armis*] clarius *externa arma*, hoc sensu, ne Civilis ultra tegeret perfidiam et rebellionem, neu, quod revera externum bellum erat, tegeret et velaret quasi pro Vespasiano sumtum et civile. Lrs. nulla est necessitas ita corrigendi. *externa* sunt hostilia, hostilis animus, ut alibi. *armis* omnes scripti et edd ante Lipsium. itaque id post Ryckium et IGronovium restitui. sensus est, ne specie belli pro Vespasiano gerendi hostilem adversus Romanos animum tegere conaretur. ERN.

11. *laborum* M^a: vulgo *laboris*. *cepi*] edd Puteolani Beroaldi Alciati *coepi* vitiose pro *cepi*, quod ceterae edd habent inde a Rheno. sed BM^a *recipi*, A et ed pr *recepti*; quod verum esse locus Virgilii arguit, quem haud dubie in animo habuit, Aen. 4 93: *egregiam*

*vero laudem et spolia ampla refer-
 tis*; ubi etiam sufficiebat *fertis*. itaque recepi in textum. infra cum Ryckio edidi *praemium* pro *pretium*, quod alibi defendi, quia illud ABM^a et ed pr habent, et ne his eodem verbo utatur. sic placebat et IGronovio. ERN.

13. *vos autem*] *vosque* B.

19. *idem* M^a.

20. *molliora*] sic M^a, unde recepit Pichena cum seqq. consentit ed pr. at Puteolanus Beroaldus dedere *molliora*, quod eodem redit: nam saepe talis scriptura in veteribus libris. id mutatum est in *meliora* in ed Alciati, forte ab operis, velut vitiosum: nam alias presse Beroaldum sequitur. inde omnes *meliora*, quod tamen et AR habent. illud h. l. melius putavi. v. tamen ad 1 69, ubi paullo aliter est. ERN.

21. *redit* vulgo.

hortes, et quod e Germanis maxime promptum, adversus Voculam exercitumque eius mittit, Iulio Maximo et Claudio Victore, sororis suae filio, ducibus. rapiunt in transitu hiberna alae Asciburgii sita; adeoque improvisi castra involavere ut non adloqui, non pandere aciem Vocula potuerit. id solum, ut in tumultu, monuit, subsignano milite media firmare. auxilia passim circumfusa sunt. eques prorupit, exceptusque compositis hostium ordinibus terga in suos vertit. caedes inde, non praelium. et Nerviorum cohortes, metu seu perfidia, latera nostrorum nudavere. sic ad legiones perventum; quae amissis signis intra vallum sternebantur, cum repente novo auxilio fortuna pugnae mutatur. Vasconum lectae a Galba cohortes ac tum accitae, dum castris propinquant, audito praeliantium clamore intentos hostis a tergo invadunt,

3. *filio*] Romanus codex et Rodolphus viro. Lips. in ed Romana, quam Lipsius laudat, non est viro sed victores, vitiose repetito verbo, quod ante erat Claudio victores pro victore. mox quae edd habeant capiunt pro rapiunt, ut tradit Gruterus, nescio, meae omnes rapiunt. v. ad 2 17. ERN.

6. *subsignani militis* et supra 1 70 mentio a Tacito injecta. is qui sit, parum inter eruditos convenit. adhuc nihil melius vidi quam quod Salmasio de Mil. R. 4 p. 40 et Schelio ad Hyginum p. 40 placet, *subsignanos* dici qui sint sub signis, et armati sua signa, sive in acie sive in agmine, sequantur. nam *legiones* dicuntur *sub signis* esse Polioni apud Cic. ep. 10 33, et duci ad Att. 16 8. itaque antesignani primi subsignanorum, postsignani postremi, sed tamen adversatur locus Livii 8 8, ubi dicit: *hoc xxx manipulorum agmen antesignanos appellabant* (sic enim legendum, non antepilanos), quia *sub signis alii xv ordines* locabantur; qui locus est huic nostro similis. unde suspicor *subsignanum* militem h. l. esse subsidia, quibus acies firmatur, h. l. media, idque est verbum proprium de subsidiis. ceterum non negem *subsignanos* etiam eo modo dici

quo Salmasius vult, sicut et formula *sub signis* esse duobus modis dicitur. sed illud h. l. est aptius. ceterum illud convenit ex h. l. intelligere, eo nomine solos legionario intelligi. distinguuntur enim clavo ab auxiliis, itaque dicuntur discessu Nerviorum (ea erant auxilia) Romanorum i. e. legionariorum latera nudata. sensus igitur loci hic: mediam aciem, in cuius robore et firmitate res maxime verteretur, firmarent milite non novis, sed legionario, cuius maxima vis: h. e. quam plurimum legionarii militis ibi locarent, ceterum moenia pro media habent A et ed pr. male. item uterque liber *latera nostra*. ERN.

8. *terga in suos vertit*] non est argutandum in verbis cum Mureto, qui in suos deleri volebat, quod terga hostibus darentur, non in eos verterentur qui fuga petuntur. fugam direxere versus suos. ERN.

13. *appropinquant B.*

14. *intentos hostes*] intellige in milites, qui in castris. Liv. 2 53: *pars Romanos toto impetu intentos in castra adoriantur*; et sic alibi saepe. [BMA *intento hostis*.] etiam sequens forma, *latiore* quam pro numero terroris faciunt, est e Livio. mox *Romanis* aberat a B, nec

latioremque quam pro numero terrorem faciunt, aliis a Novesio aliis a Magontiaco universas copias advenisse credentibus. is error Romanis addit animos, et dum alienis viribus confidunt, suas recepere. fortissimus quisque e Batavis, quantum
 5 peditum erat, funduntur: eques evasit cum signis captivisque, quos prima acie corripuerant. caesorum eo die in partibus nostris maior numerus et imbellior; e Germanis ipsa
 34 robora. dux uterque pari culpa meritis adversa, prosperis defuere. nam Civilis si maioribus copiis instruxisset aciem,
 10 circumiri a tam paucis cohortibus nequisset, castraque perrupta excidisset. Vocula nec adventum hostium exploravit, eoque simul egressus victusque; dein victoriae parum confusus, tritis frustra diebus castra in hostem movit, quem si statim impellere cursumque rerum sequi maturasset, solvere
 15 obsidium legionum eodem impetu potuit. tentaverat interim Civilis obsessorum animos, tanquam perditae apud Romanos res et suis victoria provenisset. circumferebantur signa vexillaque; ostentati etiam captivi. ex quibus unus, egregium facinus ausus, clara voce gesta patefecit, confossus ilico a
 20 Germanis; unde maior indici fides. simul vastatione incendiisque flagrantium villarum venire victorem exercitum intellegebatur. in conspectu castrorum constitui signa, fossamque et vallum circumdari Vocula iubet: depositis impedimentis sarcinisque expediti certarent. hinc in ducem clamor pugnam
 25 poscentium; et minari assueverant. ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompositi fessique praelium sum-

est in AM^a aut ed pr: sed vix commode abfuerit. IGronovius hoc sentiens, interpunctionem mutandam putat sic: *aliis* (i. e. Romanis) a Novesio, *aliis* a — *cre-*
dentibus, *is error addit animum*; quod probari non potest. in verbis *is error* initium esse novae sententiae, facile sentiat quisvis. scriptum fuit olim *is error Rom.* itaque facile hoc excidere potuit. ENN.

10. *circumiri*] AR et ed pr *circumveniri*. eadem ed *nequisset* et *excidissent*, ut R. mox AMR et ed pr *potuit*; idque recepit Ryckius. [omittit B.] pro *eodem* Rhenanus (e B) edidit eo, quod secuti sunt

ceteri usque ad Lipsium. ENN. B *circui* — *nequisset* — *excidisset*.

17. *promovisset* B.

19. *illic*] Freinshemius corrigebat *illico*, non male, sed tamen sine necessitate. *illic* est *αὐτόν*, ibi, in illo ipso loco. adeo ira incensierant hostes, ut ne differre quidem caedem possent, et hoc ipso rem suspectiorem facerent. ENN.

23. *ut depositis* habent edd inde a Puteolano omnes. at *ut* omittunt ABM^a et ed pr. itaque cum IGronovio delevi. commode enim abesse potest. mox vitio operarum in ed Puteolani *asseverant*, quod inde in edd Beroaldi et Alciati fluxit. ENN.

psere. nam Civilis aderat, non minus vitiis hostium quam virtute suorum fretus. varia apud Romanos fortuna, et seditiosissimus quisque ignavus. quidam recentis victoriae memores retinere locum, ferire hostem, seque et proximos hortari, et redintegrata acie manus ad obsessos tendere, ne temporis deessent. illi cuncta e muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. ac forte Civilis lapsu equi prostratus, credita per utrumque exercitum fama vulneratum aut interfectum, immane quantum suis pavoris et hostibus alacritatis indidit.

10 sed Vocula omissis fugientium tergis vallum turresque castrorum angebant, tanquam rursus obsidium immineret, corrupta

35 totiens victoria non falso suspectus bellum malle. nihil aequae exercitus nostros quam egestas copiarum fatigabat. impedimenta legionum cum imbelli turba Novesium missa, ut inde

15 terrestri itinere frumentum adveherent: nam flumine hostes potiebantur. primum agmen securum incessit, nondum satis firmo Civile. qui ubi rursum missos Novesium frumentatores datasque in praesidium cohortes velut multa pace ingredi accepit, rarum apud signa militem, arma in vehiculis, cunctos

20 licentia vagos, compositus invadit, praemissis qui pontes et viarum angusta insiderent. pugnatum longo agmine et incerto Marte, donec praelium nox dirimeret. cohortes Geldubam perrexere, manentibus, ut fuerant, castris, quae relictorum illic militum praesidio tenebantur. non erat dubium quantum

6. *cuncta e muris cernentes*] haec desunt B.

7. *credita*] Rhenanus *edita*. ego *dedita* vel *didita*. Lips. *credita* quoque bene habet, nec contra liberos mutandum. v. Gronovium Obs. 3 10 p. 520. ERN.

9. *inmanem* M^a.

14. *novaesium* M^a, qui ita solet. *ut inde terrestri*] praecessit de *impedimentis legionum et imbelli turba*: an illi igitur frumenta adveherent, inter medios ita hostes? ridiculum. puto defectum aliquem esse, et asteriscum ante haec verba ponendum *ut inde terrestri*. vide sequentia, agnosces. Lips. *impedimenta*, i. e. currus et iumenta. *imbelli turba*, laxis et calonibus, ut

multae manus citius expedirent negotium frumentandi. sed qui medios inter hostes? primum praesidio cohortium additarum, quod hic tacuit, mox nominaturus. deinde minus in itinere timebant ob recentem victoriam. GRON.

17. *reversus*] magis placet quod e quibusdam libris eruas, *ubi reversus*. sententiam certe aptius nectit. Lips. sic et AGM^a, nisi quod *urbi* pro *ubi* in margine G, quae scriptura et in ed pr. Puteolanus dedit *qui rursus missos* cum seqq. (sic et B.) *reversus* nusquam in meis, nisi in ed Lipsii reperi, quod nescio unde ductum sit. haud dubie e vitio operarum natum est, aut ex ed ignobili. ERN. *rursum* M^a.

in regressu discriminis adeundum foret frumentatoribus onustis percussisque. addit exercitui suo Vocula mille delectos e quinta et quinta decima legionibus apud Vetera obsessis, indomitum militem et ducibus infensum. plures quam iussum
 5 erat profecti palam in agmine fremebant non se ultra famem, insidias legatorum toleraturos. at qui remanserant, desertos se abducta parte legionum querebantur. duplex hinc
 36 seditio, aliis revocantibus Voculam, aliis redire in castra abnue[n]tibus. interim Civilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubam atque inde Novesium concessit. Civilis capit Geldubam;
 10 mox haud procul Novesio equestri praelio prospere certavit. sed miles secundis adversisque perinde in exitium ducum accendebatur. et adventu quintanorum quindecimanorumque auctae legiones donativom exposcunt, comperto pecuniam a
 15 Vitellio missam. nec diu cunctatus Hordeonius nomine Vespasiani dedit. idque praecipuum fuit seditionis alimentum. effusi in luxum et epulas et nocturnos coetus veterem in Hordeonium iram renovant, nec ullo legatorum tribunorumve ob-
 sistere auso (quippe omnem pudorem nox ademerat) protrac-
 20 tum e cubili interficiunt. eadem in Voculam parabantur, nisi servili habitu per tenebras ignoratus evasisset. ubi sedato impetu metus rediit, centuriones cum epistolis ad civitates
 37 Galliarum misere, auxilia ac stipendia oraturos. ipsi, ut est

2. *pauculisque*] ed Romana *percussisque*. Lips. deceptit Lipsium, quisquis ei dixit in illa ed esse *percussis*: at est in A, a quo non longe abeunt BM^a et ed pr, in quibus *periculis*. itaque bene *percussis* receptum a Ryckio et IGro-
 novio. *percussi* erant frumentatores e calamitate paullo ante accepta. GO *vehiculisque*. edd inde a Puteolano usque ad Ryckium *pauculisque*; quod pro correctione *rou periculis* habeo. ERN.

3. XIV] Mercerus recte indicabat scribendum [cum B] *quintadecima*, et pluribus id demonstrat Freinshemius. nam c. 36 clare *quintadecimani*, consentientibus libris, et *quartadecima* legio tum in Britannia, H. 3 23, ubi v. Lipsium. in AR et ed pr *quinta et decima*;

quod recte Ryckius indicat ei correctioni favere: nam nullam aliam ob causam excidit verbum nisi quod librarius eandem vocem vitiose bis positam putaret. itaque non dubitavit sic corrigere. ERN.

7. *se*] que M^a.

12. *proinde* M^a.

16. *effusi — renovant*] A et ed pr *effusus in luxum — coetus miles — renovavit*. sic et ceterae ante Rhenanum, nisi quod *miles* omittunt. ERN.

23. *auxilia ac stipendia* i. e. milites et pecuniam, sc. quae in stipendiis militum consumeretur. Livius 2. 54: *induciae in annos XL pelentibus datae, frumento stipendioque imperato*. mox *pavidum* BGM^a, edd Puteolani Beroaldi ceteraeque usque ad Lipsium, qui edidit *pavi-*

volgus sine rectore praeceps pavidum socors, adventante Civile, raptis temere armis ac statim omissis, in fugam vertuntur. res adversae discordiam peperere, iis qui e superiore exercitu erant causam suam dissociantibus. Vitellii tamen
 5 imagines in castris et per proximas Belgarum civitates repositae, cum iam Vitellius occidisset. dein mutati in paenitentiam primani quartanique et duodevicesimani Vocolam sequuntur; apud quem resumpto Vespasiani sacramento ad liberandum Magontiaci obsidium ducebantur. discesserant obsessores, mixtus ex Chattis Usipiis Mattiacis exercitus, satietate
 10 praedae nec incruenti. in via dispersos et nescios miles noster invaserat. quin et lorica vallumque per fines suos Treveri struxere, magnisque in vicem cladibus cum Germanis certabant, donec egregia erga populum Romanum merita
 15 mox rebelles foedarent.

38 Interea Vespasianus iterum ac Titus consulatum absentes inierunt, maesta et multiplici metu suspensa civitate, quae super instantia mala falsos pavores induerat, descivisse Africam res novas moliente Lucio Pisone. is praeerat pro-

du, quod et ed pr exhibet. Pichena pavidum restituit. Tacitus nec illud genus refugit, sed libri plures et potiores sequendi. ERN.

6. occidisset] ita AGM^a, edd ante Rhenanum, Pichena, sqq. at Rhenanus edidit *corruisset*, quod servatum usque ad Pichenam. nec id minus bene dicitur. ERN. B *occurrisset*.

8. liberandum pro solvendum, antiquius genus dicendi; cui simile Ciceronis de Off. 1 10: quae promissa liberantur iure praetorio, pro a quibus, a quorum servandorum necessitate liberantur homines iure praetorio. alias usitatum urbem obsidione liberare. ERN.

10. ex Cattis] primo BM^a et ed pr et, solenni errore. A *Caucis*, ed pr *Cautis*, BM^a *Caitis*. vulgatum verum vicinia populorum arguit. deinde [usipis M^a.] *societate pro satietate* AR et ed pr, ut referatur non ad *discesserant* sed ad *mixtus*. *societas praedae* sane barbaris istis caussa se iungendi et alibi

traditur. itaque blanditur ea lectio Ryckio; cui non vero simile videtur in illa obsidione praedae multum factum. neque ipse adeo ab illa sententia abhorreo. sed tamen non ita firma ista, ut propterea aliquid mutare sustinuerim. et alioqui *societas* passim in libris vitiose pro *satietas* datum est. vide v. c. ad Liv. 7 40. ERN.

11. nec incruentati. ita dispersos] indicabam deesse quippiam. nunc restituere iuvante Romano codice posse videor, nec incruenti. in via dispersos. LIPS. nempe illa editio habet, ut BM^a, nec incruentari via dispersos, A incruenti. via. ERN. via a disp. Furia.

19. praeerat non est in BM^a et ed pr, frustra que tentat explicare Rhenanus ita: non turbidus provinciae, natura ingenii sui. immo excidit vox, ut aliae alibi. turbidus ingenio usitata Tacito phrasis. IGro novius suspicatur fuisse *is proc.* vel *pro. provinciae* i. e. proconsul, atque hinc omissum verbum, non ad-

vinciae, nequaquam turbidus ingenio: sed quia naves saevitia hiemis prohibebantur, vulgus alimenta in dies mercari solitum, cui una ex re publica annonae cura, clausum littus, retineri commeatus, dum timet, credebat, augmentibus famam
 5 Vitellianis, qui studium partium nondum posuerant, ne victoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoque bellis inexplebiles nulla unquam civilis victoria satia-
 39 vit. calendis Ianuariis in senatu, quem Iulius Frontinus praetor urbanus vocaverat, legatis exercitibusque ac regibus laudes gratesque decretae; et Tertio Iuliano praetura, tanquam
 10 transgredientem in partes Vespasiani legionem deseruisset, ablata, ut in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equestris data. et mox eiurante Frontino Caesar Domitianus praeturam cepit. eius nomen epistolis edictisque praepone-
 15 batur, vis penes Mucianum erat, nisi quod pleraque Domitianus, instigantibus amicis aut propria libidine, audebat. sed praecipuus Muciano metus e Primo Antonio Varoque Arrio, quos recentes clarosque rerum fama ac militum studiis etiam populus fovebat, quia in neminem ultra aciem saevierant. et
 20 ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregiis maioribus et fraterna imagine fulgentem, ad capessendam rem publicam hortatus, haud defutura consociorum manu, ni Scribonianus abnuisset, ne paratis quidem corrumpi facilis, adeo metuens

sequente et vitiosum putante Libarrio. non credo. ERN.

3. una ex re p. annonae cura] nihil mutandum. tale illud Iuvenalis de populo Romano est 10 80: duas tantum res anxius optat, panem et circenses. nam Pana substituant leguntque male. LIPS. cui una exciderant e B, iterum tendente defendere Rhenano, frustra. ERN.

5. nec M^a.

10. Tertio G et edd Rhenanum sqq. ut infra c. 40, quamquam et ibi Ursinus e codice vetere laudat Titio, et 2 85. sed ABM^a et edd ante Rhenanum Titio, mox tanquam M^a, ed pr, Pichena, sqq. ceteri scripti et editi quod. illud verum. praetextui ficto aptius est. ERN. B nec quod nec tanquam habet.

14. praeferebatur edd Puteolani Beroaldi Alciati. proponebatur edd Rhenani, sqq usque ad IF Gronovium, qui tacite edidit praeponebatur, quod servavit filius; idque verum est. firmant, praeter latinitatem, AG, Ursini, ed pr. deinde vis primus edidit tacite Lipsius, cum mss et edd veteres habeant ius. sed illud res et latinitas probat. supra 2 39: honor imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum; et centies vis et ius permittantur, ut iam alibi diximus. denique erat AGM^a, edd ante Rhenanum, Pichena, seqq. ERN.

17. Varoque Arrio] B varioque ario.

20. Scribonianum] fratrem LPisonis, quem Galba adoptaverat. ERN. mox B patris.

incerta. Igitur Mucianus, quia propalam opprimi Antonius nequibat, multis in senatu laudibus cumulatam secretis promissis onerat, citeriorem Hispaniam ostentans discessu Cluvii Rufi vacuam; simul amicis eius tribunatus praefecturasque largitur. dein postquam inanem animum spe et cupidine impleverat, vires abolet dimissa in hiberna legione septima, cuius flagrantissimus in Antonium amor. et tertia legio, familiaris Arrio Varo miles, in Syriam remissa. pars exercitus in Germanias ducebatur. sic egesto quicquid turbidum, redit
10 urbi sua forma legesque et munia magistratuum.

40 Quo die senatum ingressus est Domitianus, de absentia patris fratrisque ac iuventa sua pauca et modica disseruit, decorus habitu; et ignotis adhuc moribus crebra oris confusio pro modestia accipiebatur. referente Caesare de restituendis Galbae honoribus, censuit Curtius Montanus ut Pisonis quoque memoria celebraretur. patres utrumque iussere: de Pisone irritum fuit. tum sorte ducti per quos redderent bello rapta, quique aera legum vetustate delapsa noscerent
15 figerentque, et fastos adulatione temporum foedatos exonarent, modumque publicis impensis facerent. redditur Tertio Iuliano praetura, postquam cognitus est ad Vespasianum confugisse: Gripho honor mansit. repeti inde cognitionem inter Musonium Rufum et Publium Celerem placuit, damnatusque Publius et Sorani manibus satisfactum. insignis publica seve-
20 ritate dies ne privatim quidem laude caruit. iustum indicium

5. *inanem* i. e. inanis gloriae et honorum cupiditate captum, adeoque facilem deceptu talibus promissis. mox ed pr vitiose *adolet*, A *adimit*. ERN. B *abolet*.

9. ed pr *redit sua forma legibus* et *munis magistratuum*. vulgatum melius est. non forma legibus redit, sed vis. ERN. mox B *de essentia*.

13. *ignotis adhuc moribus*] G *ignotus*. et in ed pr punctum post *moribus*. vulgatum verum est. ERN.

17. *tum sorte ducti*] B *tum rapta*, omissis intermediis. et hanc lacunam tueri nititur Rhen.

18. *aera*] G *erant*, vitio, quod natum e scriptura *era*, ut est in ed

pr. deinde edidi *dilapsa* pro *delapsa*, quod nihili est, ex ed pr. adde ad Ann. 4 43, ubi similiter Tacitum correximus. de re v. Suet. Vesp. 8. ERN. B *erat*. mox *delapsa*.

19. *adulatione foedatos*] adscriptis honoribus per adulationem, qui non contigerant hominibus; de quo et apud Ciceronem Liviumque reperiantur querelae. ERN. cf. Ruhken. Bibl. crit. 7 p. 78.

20. *tettio* M^a.

25. *iustum indicium explesse*] sic edd. enim vero non convenit hoc accusatori, sed iudicibus, qui iustum indicium explesse dici possunt, igitur correxi *iudicium*, quod est accusatoris ut A. 4 31, ubi accusa-

explesse Musonius videbatur: diversa fama Demetrio Cynicam sectam professo, quod manifestum reum ambitiosius quam honestius defendisset. ipsi Publio neque animus in periculis neque oratio suppeditavit. signo ultionis in accusatores dato, petit a Caesare Iunius Mauricus ut commentariorum principalium potestatem senatui faceret, per quos nosceret quem quisque accusandum poposcisset. consulendum tali
 41 super re principem respondit. senatus inchoantibus primoribus ius iurandum concepit, quo certatim omnes magistratus,
 10 ceteri ut sententiam rogabantur, deos testes advocabant nihil ope sua factum quo cuiusquam salus laederetur, neque se praemium aut honorem ex calamitate civium cepisse, trepidis et verba iuris iurandi per varias artes mutantibus, quis flagitii conscientia inerat. probabant religionem patres, periu-

tor indicio perculisse aliquem dicitur. sic *iusta indicia*, quamquam alia in re, sunt H. 1 3. porro *iudicium* dicitur *labare* A. 15 55. saepe in veteribus libris ex *iudicium* factum est *iudicium*, praesertim in tali re. mox *diversa fama* male abest ed pr. ERN.

3. vox *neque* addita auctore V. LIPS. firmant M^a, G, qui tamen in margine habet, ed pr. a B voces ipsi *Publio* neque aberant, ut mox dato. ERN.

5. *Mauricus*] BGM_a *Maricus*, A et ed pr *Martius*. vulgatum defendit Ryckius e Plin. ep. 4 22, ubi idem nomen. sed et ap. Plin. 15 codices fluctuant inter *Mauricus* et *Maricus*. item 3 11, ad quae loca v. Cortium; quem dissensus librorum in hoc Taciti loco latuit. mox male *princeps* edd Puteolani Beroaldi Alojati. Domitianus princeps non erat. ERN.

8. *inchoare* dicitur exquisitius, ut passim apud Livium, pro *relationem facere*; quod hic per egressionem relationis factam. dicitur etiam apud eundem Livium *mentionem facere*. iterum noster clare sic infra c. 44. ERN.

9. *iusiurandum quo certatim* est iuramentum a toto senatu editum, de

calumnia quam nemini capitalem intulissent. sed hic non video cur ita *certatim* magistratus praestiterit. neque enim in honorem principis aut adulatio aliqua fuit, immo cunctanter potius hoc agendum. sane ea vox suspecta est, et *seriatim* aut tale quid malim, quia certum habeo ordine quodam magistratus omnes id praestitisse, et digniores primo. LIPS. *certatim* omnes libri habent, idque ponitur ad indicandam alacritatem et studium. sic *certamen* de studio H. 1 32. mox in B erat *omnis inens* [vel *mens*: dubium enim], e quo Rhenanus faciebat *iniens*. male. nam nec magistratus illius anni esse possunt, quia haec non kalendis Ianuariis acta, nec designati in proximum annum, qui nondum creati. si quid hic latet, quod a Tacito sit, puto esse *deinceps*, i. e. ex ordine dignitatis ac loci, quod bene convenit sequentibus, *ceteri ut s. r. i. e.* eo ordine, quo rogati essent. ERN.

14. *probabant* — *arguebant*] recte hoc sic capit Pichena: patres hos de quibus ultimo loco dixit, laudasse quidem hactenus, quod non iurassent eodem modo quo ceteri, quamquam per ironiam; ceterum tamen periuros esse, qui ne cetera quidem vere iurassent, et ea re

rium arguebant. eaque velut censura in Sariolenum Voculam et Nonium Actianum et Cestium Severum acerrime incubuit, crebris apud Neronem delationibus famosos. Sariolenum et recens crimen urgebat, quod apud Vitellium molitus eadem foret. nec destitit senatus manus intentare Voculae, donec curia excederet. ad Pactium Africanum transgressi eum quoque proturbant, tanquam Neroni Scribonios fratres concordia opibusque insignes ad exitium monstravisset. Africanus neque fateri audebat neque abnuere poterat: in Vibium Crispum, cuius interrogationibus fatigabatur, ultro conversus, miscendo quae defendere nequibat, societate culpae invidiam declinavit.

42 Magnam eo die pietatis eloquentiaeque famam Vipstanus Messalla adeptus est, nondum senatoria aetate, ausus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum subversa Crasso-

conscientiam scelerum prodidisse. ERN.

1. Sannolenum A et ed pr, quae tamen mox Sariolenum exhibet. mox G ed pr Novium, edd Puteolani Beroaldi Alciati Nomium. ERN. tationum M^a.

5. destit M^a.

6. paccium M^a.

7. perturbant B.

Scribonianos fratres] iunctim eos iterum nominat A. 13 48: ad Scribonios fratres ea cura transfertur. nec temere aut iungit aut concordiam laudat. andi Xiphillinum, qui unus haec illustrat, in Nerone 63 17. ἐδελγὸς τὲ, ἔνquit, καὶ ἡλικιωτὶ τρόπον τινὰ ὄντες, καὶ μὴδὲν μὴδέποτε ἀνεν ἀλλήλων προἰστέλλεσθαι, ἀλλ' ὥσπερ τῷ γένει, οὕτω καὶ τῇ προαιρέσει τῇ τε οὐσίᾳ συμπλεκόμενοι. addit deinde: cum utriusque Germaniae praefuissent, vacatos a Nerone in Graeciam, ibique incisis sponte venis perisse, sed recte Scribonianos hic legimus? non opinor. Taciti loco dicto Scribonios habes, et in Xiphilino Σαριβωρίων. Lips. Scribonios plane ABM^a et ed pr. itaque bene recepere Ryckius et Gronovius. mox quod Rhenanus corrigere se dicit Vibium Crispum, id et aliae ante habent edd. nam in ed Alciati

Crispium manifeste est vitium operarum. ed pr Iubium, inversa, ut saepe, prima syllaba. ERN. B urbium scriptum.

10. fatigabatur] sola ed pr fatigaretur; quod non spernendum. mox verba miscendo quae defendere nequibat sic accipienda sunt: dum iis quae in Vibium Crispum conferebat, admiscet ea quae abnuere ipse ac defendere non poterat, eaque cum Vibio communicat, impunitatem oblinat societate alterius. sic Or. 5: non patiar Maternum societate plurium defendi. ERN.

12. Vipstanus] sic cum Ryckio, ut alibi, edimus. miss et edd inde a Pateolano usque ad Lipsium Vipsanus. at ed pr [cum BM^a] Viptanus. quibus lectionibus comparatis, prorsus confirmatur correctio Ryckiana, quam lapides veteres etiam desiderant. sed iam supra pluribus locis sic correctum est. ceterae edd Vipstantius inde a Lipsio. ERN.

14. Aquilio Regulo] est omnino ille Regulus Plinio in Epistolis 1 5, 2 20, 4 2, 6 2 meritissimo flagellatus, et alibi bipedum nequissimus dictus. observa ergo de Messalla diversissimo fratre. Lips. mox A et ed pr Orfita, G Orficii. ERN. B Orphici.

rum et Orfiti domus in summum odium extulerat. sponte [ex SC] accusationem subisse iuvenis admodum, nec depellendi periculi sed in spem potentiae videbatur. et Sulpicia Praetextata Crassi uxor quattuorque liberi, si cognosceret senatus, ultores aderant. igitur Messala non causam neque reum tueri, sed periculis fratris semet opponens flexerat quosdam. occurrit truci oratione Curtius Montanus, eo usque progressus ut post caedem Galbae datam interfectori Pisonis pecuniam a Regulo appetitumque morsu Pisonis caput obiectaret. "hoc certe" inquit "Nero non coëgit, nec dignitatem aut salutem illa saevitia redemisti. sane toleremus istorum defensiones, qui perdere alios quam periclitari ipsi maluerunt. te securum reliquerat exsul pater et divisa inter creditores bona, nondum honorum capax aetas, nihil quod ex te concupisceret Nero, nihil quod timeret. libidine sanguinis et hiatu praemiorum ignotum adhuc ingenium et nullis defensionibus expertum caede nobili imbuisti, cum ex funere rei publicae raptis consularibus spoliis, septuagiens sestertio

1. *sponte ex SC.*] non de nihilo ambigit Rhenanus. si enim ex SC subit, quomodo sponte? divinat sponte ex se. hand inepte. quid si sponte nec SC? Lips. ex se plane A. sed ea lectio *καταλογίζαν* ineptam meo sensu habet. Lipsiana ratio melior, probata et Pichenae; nec tamen mihi satisfacit. Gruterus insititum putat; quod non adeo displicet. sed non ex eo natum hoc *ἐμβλημα* putem cum Grutero, quod aliquis sponte interpretatus erat in libro scripto ex se. facilius *τὸ ex se* per sponte glossator explicuerit quam hoc per illud. sed potuit aliquis ad explicandum sponte adscripsisse non ex SC, et hinc illud *ἐμβλημα* nasci. sed haec incerta sunt sine libris. vitiosum quidem esse vulgatum, de eo non ambigitur. post subisse dedimus pro subisse ex HMO et ed Puteolani. ERN. accusatio M^a.

4. vox uxor abest Romana editione, rectissime. vix enim aliter prisci locuti aut scripsere, quam Terentia Tullij, Livia Drusi, cum

intellebant uxorem. Lips. BM^a et ed pr *supplicia*, vitiose. at uxor et ab A abest. ERN.

9. *appetitumque*] copulam que addidit ex Mª Pichena; quam habet et ed pr. mox hoc certe e A Mª Ryckius. consentit, ed pr. ceteri libri omnes (etiam B) haec certe. ERN.

11. *aut salutem*] ex ductu scripturae Vaticanae restitui. nam ibi hausta litem. vulgo aut ista lucem. Lips. Vaticano consentit ed pr et G, sed a manu secunda. ERN. *aut ista litem* M^a.

18. *consularibus spoliis*] eo dictum, quia consulatum acceperat praemium accusationis. nam ita obtinebat ut accusanti et damnaanti non pecuniae solum merces esset, sed et honoris aut magistratus, quem reus habuisset. Dio 46 49, de accusatoribus percussorum Caesaris, pulchre, *χορηγιά τε γὰρ ἐκ τῆς τοῦ ἀλόγτος οὐσίας, καὶ τὴν τιμὴν ἢ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐκείνου, εἴ τινα ἔρα ἔχων ἦν, ἐλάμβανον*. Tacitus saepe indicat et olare, ini-

saginat^{us} et sacerdotio fulgens, innoxios pueros, illustres senes, conspicuas feminas eadem ruina prosterneret; cum segnitiam Neronis incusares, quod per singulas domos seque et delatores fatigaret: posse universum senatum una voce subverti. retinete, patres conscripti, et reservate hominem tam expediti consilii, ut omnis aetas instructa sit, et quomodo senes nostri Marcellum, Crispum, iuvenes Regulum imitentur. invenit etiam aemulos infelix nequitia: quid si floreat vigeatque? et quem adhuc quaestorium offendere non audemus, praetorium et consularem visuri sumus? an Neronem extremum dominorum putatis? idem crediderant qui Tiberio, qui Gaio superstit^{es} fuerunt, cum interim intestabilior et saevior exortus est. non timemus Vespasianum: ea principis aetas, ea moderatio. sed diutius durant exempla quam auctores. elanguimus, patres conscripti, nec iam ille senatus sumus qui occiso Nerone delatores et ministros more maiorum puniendos flagitabat. optimus est post malum principem dies primus.²

Tanto cum assensu senatus auditus est Montanus, ut spem caperet Helvidius posse etiam Marcellum prosterni. igitur a laude Cluvii Rufi orsus, qui perinde dives et eloquentia clarus nulli unquam sub Nerone periculum facessisset, crimine simul exemploque Eprium urgebat, ardentibus

tia libri 1: nec minus praemia delatorum — cuncta. Lips. immo consulatum nondum adeptus erat Regulus; quippe mox diserte quaestorius vocatur. spolia consularia sunt praemia, quae everso per accusationem consulari acceperat. ERN.

1. signatus] volebam dignatus, ut in Virgilio 3 475: coniugio Anchisa Veneris dignate superbo, et ipso alibi Cicerone. at nunc placet magis Faerni coniectura saginatus. Lips. sic et Scaligero placebat. recepit Berneggerus. scripti et editi ante omnes signatus, nisi quod Lipsius in prioribus edd et adhuc in tertia dignatus edidit, quod inde in Pichenae ed fluxit. postremis edd Lipsius signatus reposuit. ERN.

5. retinete P. C.] imitatio bella Ciceronis Verr. 2 31. ERN.

10. visuri] Lipsius in margine auctori. vulgatum bene habet, et videre sic eleganter passim dicitur pro ferre, tolerare, perpeti. mox ed pr exceptus est pro exortus. ERN.

14. exempla quam mores] inepta aut nihili sententia. Rodolphus, quam homines. vis ad verum duci? lege amores: tum alteram litteram divide, habes auctores, id est rem et sententiam meram. o quam levia saepe turbant! Lips. mihi, uti Ryckio, vulgatum sanum videtur. malorum exemplorum vis, inquit, longius durat quam virtus bonorum principum. mox A et ed pr elanguemus. vulgatum melius puto. ERN.

22. facessisset] AH et ed pr fecisset, quam formam iam aliis locis apud nostrum vidimus. A. 1 74, 13 33. ERN.

patrum animis. quod ubi sensit Marcellus, velut excedens curia, "imus" inquit, "Prisce, et relinquimus tibi senatum tuum: regna praesente Caesare." sequebatur Vibius Crispus, ambo infensi vultu diverso, Marcellus minacibus oculis, Crispus renidens, donec accursu amicorum retraherentur. cum glisceret certamen, hinc multi bonique, inde pauci et validi pertinacibus odiis tenderent, consumptus per discordiam dies. 44 proximo senatu, inchoante Caesare de abolendo dolore iraque et priorum temporum necessitatibus, censuit Mucianus prolixo pro accusatoribus: simul eos qui coeptam, deinde omis- 10 sam actionem repeterent, monuit sermone molli et tanquam rogaret. patres coeptatam libertatem, postquam obviam itum, omisere. Mucianus, ne sperni senatus iudicium et cunctis sub Nerone admissis data impunitas videretur, Octavium Sa- 15 gittam et Antistium Sosianum senatorii ordinis egressos exsilium in easdem insulas redegit. Octavius Pontiam Postumiam, stupro cognitam et nuptias suas abnuentem, impotens amoris interfecerat; Sosianus pravitate morum multis exitio- sus. ambo gravi senatus consulto damnati pulsique, quamvis 20 concesso aliis reditu, in eadem poena retenti sunt. nec ideo lenita erga Mucianum invidia. quippe Sosianus ac Sagitta viles, etiam si reverterentur: accusatorum ingenia et opes et exercita malis artibus potentia timebantur.

45 Reconciliavit paulisper studia patrum habita in senatu 25 cognitio secundum veterem morem. Manlius Patruitus sena-

1. *Marcellus*] hic homo eloquens magis quam sapiens aut bonus, ea vi accusatores omnes repressit aut reiecit; et simul Vespasianum mox suum fecit. quod idem in Vibio Crispo. auctor Dialogi de caussis corr. eloq. c. 5 super hac re: *quid aliud infestis — sapientiam elusit.* iam et de gratia apud principem, ibidem de illis duobus c. 8: *multos iam — feruntque cuncta.* Lips.

10. *deinde* M^a: vulgo *dein*.

12. *coeptam*] prisci libri *coeptatam*; ex quo velim *coeptam tantum*. Lips. *coeptatam* BGM^a, edd Puteolani Beroaldi Alciati sqq usque ad Rhenani secundam, in qua errore operarum *ceptam* editum,

unde in Lipsianas venit et alias. Pichena vetus reddidit. sed ed pr *coeptam voluntatem*. ERN.

14. *Octavium Sagittam*] adiciunt *Sabinum ABGHMO*, ed pr, Puteolanns Beroaldus Alciatus *Octavium Sabinum Sagittam*. supra A. 13 44 dicitur modo *Octavius Sagitta*. sed in tanto librorum consensu addendum putavi. ERN.

16. *postuminam* M^a.

25. *Patricius*] V et Romanus *Patruitus*. fortasse *Patruinus*, quod nomen in Symmachi epistolis plus semel leges. Lips. *Patruitus* etiam ABM^a et ed pr, et simul *senator*. illud Pichena, hoc IGronovius recepit. vulgo *senatorii ordinis*, quod

tor pulsatum se in colonia Seniensi coetu multitudinis et iussu magistratum querebatur; nec finem iniuriæ hic stetit: planctum et lamenta et supremorum imaginem praesenti sibi circumdata cum contumeliis et probris quæ in senatum universum iacerentur. vocati qui arguebantur, et cognita causa in convictos vindicatum. additumque senatus consultum quo Seniensium plebes modestiæ admoneretur. isdem diebus Antonius Flamma Cyrenensibus damnatur lege repetundarum, et exsilio ob saevitiam.

46 Inter quæ militaris seditio prope exarsit. praetorianam militiam repetebant a Vitellio dimissi, pro Vespasiano congregati; et illectus in eandem spem e legionibus miles promissa

e c. 44 natum videtur. G ordinis senatorum. veteres libri scripti et editi etiam *Malus* vel *Mallius*, usitata in veteribus libris scriptura in hoc nomine. ERN. senator vel ordinis senatorii deest B.

1. *pulsatum se in colonia*] grande priscis illis moribus crimen. nam nec convicio senatorem aspergere licebat impune. Arnobius 4 p. 150: *magistratum in ordinem redigere, senatorem aut convicio prosequi, suis esse decrevis periculosissimum poenis*. Salvianus l. 6: *illustrem ac praepotentem virum nequaquam exhonori a quoquam licet; et si quisquam exhonorerit, decretis legalibus reus sistitur et iniuriarum auctor iure damnatur*. LIPS.

Senensi] *Seniensi* in V semper. LIPS. item ABM. in G *Senihensi*. ed pr *Semensi*, vitiose sive pro *Senensi* sive pro *Senensi*. ceteræ edd omnes ante Lipsium *Senensi*, ut mss quatuor apud Broterium. a *Senis* (Etruriæ oppidum est) fieri *Senensis* et *Seniensis* putat Ryckius. atque etiam ipsam urbem *Seniam* dictam voluit ex inscriptione antiqua docere IGronovius. quibus et ad stipulatur Cellarius in Geogr. ant. 2 9. mihi tutius visum est cum Broterio sequi usitatam scripturam huius nominis et mss, qui eam retinent, quam qui ab ea abeunt, praesertim cum scirem quam saepe et varie nomina hominum et loco-

rum in libris scriptis et edd vitia sint, imprimis in libris Plinii maioris. ERN. B mox *Semensium*.

6. *in convictis vindicatum*] imitari videtur Sallustium Cat. 9 et aliis locis. sed tamen et Cicero hac forma usus est, ut Verr. 5 50. ERN.

8. *Cyrenensibus*] pro a *Cyrenensibus*, ut corrigi volebat vir doctus in margine Gryphianæ. *damnare* quo sensu hic accipiendum, supra dictum A. 3 36. sed *Cyrenensibus* primus edidit Rhenanus. mss et edd ante Rhenanum *Cyrensis* vel *Cirensibus*. in A supra scriptum *Cretensibus*. nihil in silentio aliorum de hoc Flamma scriptorum certi dici potest. ERN.

10. *praetorianam militiam*] de hoc loco agit Perizonius de Praetor. diss. 2 p. 134. ERN.

12. *lectus in eandem spem*] sic libri, nisi quod ed pr *lectus eadem specie*, vitiose pro *spe*; quod eodem reddit. sed pro *lectus* Muretus malebat *erectus*; quod placebat etiam Ursino. *erecti in spem* dicantur, qui sua sponte spem concipiunt. at hic promissa stipendia flagitant; quod indicio est iis spem praetorianæ militiæ factam. itaque malim *illectus* vel *allectus*, ab *allicere*. in spem allicere est usitata bonis scriptoribus phrasis. fraudi fuere verba e *legionibus*, quæ ad participium referebant librarii, cum

stipendia flagitabat: ne Vitelliani quidem sine multa caede pelli poterant. [sed immensa pecunia fer... qua tanta vis hominum retinenda erat.] ingressus castra Mucianus, quo rectius stipendia singulorum spectaret, suis cum insignibus armisque victores constituit, modicis inter se spatiis discretos. tum Vitelliani, quos apud Bovillas in deditionem acceptos memoravimus, ceterique per urbem et urbi vicina conquisiti producantur prope intecto corpore. eos Mucianus diduci, et Germanicum Britannicumque militem, ac si qui aliorum exercituum, separatim assistere iubet. illos primus statim aspectus obstupefecerat, cum ex diverso velut aciem telis et armis trucem, semet clausos nudosque et illuvie deformes aspicerent. ut vero huc illuc distrahi coepere, metus per omnes et praecipua Germanici militis formido, tanquam ea separatim ad caedem destinarentur. prensare commanipularium pectora, cervicibus innecti, suprema oscula petere, ne desererentur soli, neu pari in causa disparem fortunam paterentur; modo Mucianum, modo absentem principem, postremum caelum ac deos obtestari, donec Mucianus cunctos eius-

ad miles referenda sint. miles e Legionibus est legionarius, ut alibi. facta erat legionarii spes praetorianae militiae, ut eo firmiores essent et constantiores in partibus Flavianis. promissa stipendia sunt stipendia praetoriana, militia praetoriana. ERN.

2. pelli poterant] in M^a sequuntur verba sed immensa pecunia fer- item in G, in quo est ferunt, et ed pr, in qua fer; quod idem est. in A alia verba adduntur e c. 53. sed post haec transpositio in tribus prioribus libris. sequuntur enim e c. 52 ne criminantium nunciis usque ad finem c. 53 retinenda erat. Puteolanus eo ordine, qui nunc est, edidit. [poterant. ingressus]. ERN.

4. spectaret] usitatus dixisset nosceret, ut causas noscere dicunt, et similia. mox cum insignibus suis v. ad c. 29. infra pro separatim GM^a et ed pr separati, omissa virgula supra litera ultima. nam vulgatum verum haud dubie. sic su-

pra 3 59 contenti pro contentim vidimus in libris. ERN.

8. deduci B.

15. destinarentur] sic edidit (e B) Rhenanus. ante editi omnes et GM^a destinaretur. ERN.

prensare commanipularium] ita lego. non tamen male, prensare commanipulares, pectori, cervicibus innecti. Lips. consentit lectioni Lipsianae [non coniecturae] M^a, item G, in quo tamen prensare est in margine tantum. at A et ed pr iniecta, Puteolanus Beroaldus Alciatus Aldus iniecti; quod placet Ryckio. Rhenanus et Gryphius innecti [cum M^a]; et ante cum manipularium, Aldus cum prehensare manip. p. pro pectora Acidalius malebat dexteris. ego vulgatum probo. prensare dicitur pro amplecti, ut ambire pectora apud Lucanum 8 67. deinde innecti cervicibus eleganter, ut Ann. 12 47 implicare dexteris. ERN. B prensare deest.

17. in deest M^a, deleta, ut videtur, post pari. vulgo in pari.

dem sacramenti, eiusdem imperatoris milites appellans, falso timori obviam iret. namque et victor exercitus clamore lacrimas eorum iuvabat. isque finis illa die. paucis post diebus adloquentem Domitianum firmati iam excepere. sper-
 5 nunt oblatos agros, militiam et stipendia orant. preces erant, sed quibus contradici non posset. igitur in praetorium accepti. dein quibus aetas et iusta stipendia, dimissi cum honore, alii ob culpam, sed carptim ac singuli; quo tutissimo
 47 remedio consensus multitudinis extenuatur. ceterum verane
 10 pauperie an uti videretur, actum in senatu ut sexcenties sesterrium a privatis mutuum acciperetur; praepositusque ei curae Pompeius Silvanus. nec multo post necessitas abiit, sive omissa simulatio. abrogati inde, legem ferente Domitiano, consulatus quos Vitellius dederat, funusque censorium
 15 Flavio Sabino ductum, magna documenta instabilis fortunae summaque et ima miscentis.

48 Sub idem tempus Lucius Piso proconsule interficitur. ea de caede quam verissime expediam, si pauca supra repet-
 20 tioro, ab initio causisque talium facinorum non absurda. legio in Africa auxiliaque tutandis imperii finibus sub divo Augusto Tiberioque principibus proconsuli parebant. mox Gaius Caesar turbidus animi, ac Marcum Silanum obtinentem Africam metuens, ablatam proconsuli legionem misso in eam rem legato tradidit. aequatus inter duos beneficiorum nume-

5. *oblato*] sibi addidit (e B) Rhenanus; quod bene delevit Pichena. *militiam* intellige inter praetorianos, et *stipendia* praetorianorum, qui mox *praetorium* vocantur, ut recte explicat Perizonius l. c. ERN.

8. *quod* M^a.

12. *Poppaeus*] v. ad 2 86. hic quoque eadem librorum varietas. *curae* abest ab A et ed pr. ERN.

13. *legem ferente*] ne tirones errant, relatio in senatu facta intelligenda, ut alibi monitum. v. A. 11 13. vitiose BG et ed pr *abroganti*. ERN.

16. *etiam*] Rodolphus acute et ima. Lips. immo A. recepit Berneggerus. mox *pro consule* M^a et

ed IGronovii. sic fuit et in G, sed litera ultima erasa est. ERN.

18. *petiero*] Rhenanus et Muretus emendant *repetiero*, quo verbo in hac phrasi alibi noster usus est. ERN.

22. *ac*] ad M^a.

MSilanus] Dio 59 20 haec in rebus Caii mire confundit ac miscet, nec MSilano proconsule evenisse divisionem hanc vult, sed ipso LPisone. vide eum; et de hac ipsa caede Plinium ep. 3 7. Lips. adde Wesselingium Obs. 1 17, qui Dionem bene refellit. ERN.

24. *proprie* et ex aevi eius usu accipe *beneficia*, promotiones ad altiores ordines sive gradus. castrense in ea re verbum est, Livio

rus, et mixtis utriusque mandatis discordia quaesita, auctaque pravo certamine. legatorum vis adolevit diurnitate officii, vel quia minoribus maior aemulandi cura; proconsulum splendidissimus quisque securitati magis quam potentiae consuebant. sed tum legionem in Africa regebat Valerius Fe-

sic usurpatum 9 30: ut tribuni militum a populo senidendi crearentur; quae antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis, dictatorum et consulum ferme fuerant beneficia. Ciceroni etiam epistola ad Rufum quaestorem 5 20: de centurionibus tamen et tribunorum militum contubernalibus res est in integro: genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat. nec Valerius alio sensu 4 7 5 scripsit: ad equestrem ordinem et splendidae militiae stipendia PCAlii beneficio pervenerat. item Suetonius Tib. 12 clare: venit in suspicionem per quosdam beneficii sui centuriones. noster adaeque 1 25: primores militum per beneficia Nymphidii ut suspectos. hi tales beneficiarii dicti. Caesar B. C. 1 75: Petreius cum praetoria cohorte barbarisque equitibus paucis, beneficiariis suis. passim in lapidibus *bf. cas. et bf. pr. pr. i. e. beneficiarius consulis, beneficiarius praetoris, beneficiarius praefecti praetorio aut propraetoris*. Vegetius restringere nomen videtur; et beneficiarii, inquit 2 7, ab eo appellati quod beneficio tribunorum promoverentur. et ad eius mentem in lapidibus lego ista. in Piceno (ap. Grut. 551 3.) *beneficiarius tribunus*, deinde optio in centuria. Romae (ib. p. 538 8.) *Cornelio Marciano militi cohort. xii urb. benef. tribun.* abiisse in aliud officii nomen videtur, ex Tertulliano de Fuga c. 13: in matricibus beneficiariorum et curiosorum inter tabernarios et lanios et aleones et lenones Christiani quoque vectigales continentur. LIPS. et Pancirollus (ad Notit. Dign. Occ. c. 9) volebat corrigi *beneficiariorum*, male. nam hoc posterioris aetatis verbum. sed ut hoc obiter addam, duo sunt apud veteres beneficiorum genera, quae

subinde confunduntur a doctissimis, ut h. l. ab ipso Lipsio. alia sunt beneficia quae ad aerarium deferuntur, ad quae spectat locus ex epistola Ciceronis ad quaestorem suum; alia beneficia imperatorum aut aliorum. in illis nihil est nisi commendatio virtutis et rei bene gestae, quae deponitur apud aerarium et venit in civium notitiam, unde aditus munitur ad honores maiores: in his est gradus aut honoris collatio, ut tribunatus, praefecturae, centurionatus, verbo honoratoris et utilioris militiae in quocunque genere: nam et centurionum beneficia sunt. neque vero solum de militia dicitur, sed et aliis, velut ap. Plin. ep. 10 48 sunt *buleutae beneficio* Caesaris. nam ibi aut *additi beneficio tuo* cum Casaubono legendum, aut *qui sunt beneficio tuo*. ut ad Tacitum veniamus, aequatus beneficiorum numerus nihil est aliud quam numerus locorum militarium, quae adsignarentur arbitrio proconsulis, fuisse inter utrumque ita divisum ut uterque totidem crearet. ERN.

2. *pravo certamine legatorum.*] distinguendum censeo: *pravo certamine. legatorum* —. hoc enim ait: dum imperant iisdem uterque suo iure saepe contraria, discordia exorta est, et ea *pravo certamine*, dum neuter alteri concedere sustinet, *aucta*. sed legatorum potestas praevaluit, quia complures per annos eam curam habebant, proconsules quotannis mutabantur. GRON. ea interpunctio est in A et ed pr. in BG omnia uno tenore sine interpunctioe scripta. recepit Ryckius, quem imitatus sum. mox pro ius G et alii apud Broterium vis; quod non temere spreverim. saltem ius h. l. sic dicitur. ERN.

5. *Valerius Festus*] Plinius ep.

stus, sumptuosae adolescentiae neque modica cupiens, et affinitate Vitellii anxius. is crebris sermonibus tentaveritne Pisonem ad res novas an tentanti restiterit, incertum, quoniam secreto eorum nemo affuit; et occiso Pisone plerique ad gratiam interfectoris inclinavere. nec ambigitur provinciam et militem alienato erga Vespasianum animo fuisse; et quidam e Vitellianis urbe profugi ostentabant Pisoni nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipsius et in pace suspecta tutius bellum. inter quae Claudius Sagitta, praefectus alae Petronae, prospera navigatione praevenit Papirium centurionem a Muciano missum, asseveravitque mandata interficiendi Pisonis centurioni data; cecidisse Galerianum consobrinum eius generumque. unam in audacia spem salutis, sed duo itinera audendi, seu mallet statim arma, seu petita navibus Galliam ducem se Vitellianis exercitibus ostenderet. nihil ad eam moto Pisone, centurio a Muciano missus ut portum Carthaginiensis attigit, magna voce laeta Pisoni omnia tanquam principi continuare, obvios et subitae rei miraculo attonitos, ut eadem adstreperent, hortari. vulgus credulum ruere in forum, praesentiam Pisonis exposcere. gaudio clamoribusque cuncta

3 7: nuper LPiso, pater illius qui a Valerio Festo per summum facinus in Africa occisus est. LIPS.

1. cupiens, sed] primum BG cupido. deinde B si, A et ed pr et: ceteri scripti et editi sed. Ryckius recepit et. ambigo utrum praefendum putem. nihil enim in contextu reperio, unde ratio cum fiducia aliqua pronunciandi sumi possit. itaque libros plures secutus sum. ERN.

6. alienato] ed pr alienatam. post in ante pace deletam volebant Faernus Muretus Grotius, quam omnes libri exhibent. ERN.

8. suscepta M^a.

9. praefectus alae Petrinae] in Notitia Imperii sect. 63 praefectus alae Petrianae legitur in Britannia, per lineam valli. ubi linea valli non aliud est quam tractus ille ad vallum a Severo aliisque extru-

ctum. LIPS. de ala Petrina v. Lips. ad A. 11 4. ERN. B omisum.

12. cecidisse] B cesisse, M^a cecidisse. unde Rhenanus caesos esse corripbat. at cecidisse iterum sic mox c. 51. ERN.

16. a deest B.

17. omnia] vere Acidalius corripbat omnia. idque adeo evidens e sequentibus ut eadem adstreperent, ut recipere in textum non dubitarim; secutusque est nos Brotierius. omnia laeta Pisoni ut principi continuare est laetis ominibus eum omnibus locis assidue prosequi, usurpato principis nomine et quicquid appellari principes solent. Grossetius corripbat conclamare, non adsecutus verbum vulgatum. laeta omnia nunciare poterat homo, non clamore continuare. mox indigentia veri bene correctum a Rhenano. ed pr (et B) indigentia viri. ceterae ante Rhenanum cum G indigentia viri. ERN.

miscabant, indiligentia veri et adulandi libidine. Piso, indiclo Sagittae vel insita modestia, non in publicum egressus est neque se studiis volgi permisit. centurionemque percunctatus, postquam quaesitum sibi crimen caedemque comperit, animadverti in eum iussit, haud perinde spe vitae quam ira in percussorem, quod idem ex interfectoribus Clodii Macri cruentas legati sanguine manus ad caedem proconsulis rettulisset. anxio deinde edicto Carthaginiensibus increpitis, ne solita quidem munia usurpabat, clausus intra domum, ne qua
 50 motus novi causa vel forte oreretur. sed ubi Festo consternatio volgi, centurionis supplicium, veraque et falsa more famae in maius innotuere, equites in necem Pisonis mittit. illi raptim vecti, obscuro adhuc coeptae lucis domum proconsulis irrumpunt dstrictis gladiis, et magna pars Pisonis
 15 ignari, quod Poenos auxiliares Maurosque in eam caedem delegerat. haud procul cubiculo obvium forte servum, quisnam et ubi esset Piso, interrogavere. servus egregio mendacio se Pisonem esse respondit; ac statim obtruncatur. nec multo post Piso interficitur: namque aderat qui nosceret,
 20 Bebius Massa e procuratoribus Africae, iam tunc optimo cuique exitiosus, et in causas malorum quae mox tulimus saepius rediturus. Festus Adrumeto, ubi speculabundus substi-

10. *consternatio vulgi* h. e. concursus in forum ex instinctu et fraude centurionis, clamore praesentiam Pisonis exposcentium, ominibus laetis ut principem prosequentium. tironum caussa dictum. paullo post ed pr *Poenos auxiliaresque Mauros*. ERN. cf. A. 1 39.

20. *hebius masse procuratoribus* M^a.

e procuratoribus] ed pr *procurator*. si plures in Africa procuratores Caesaris, vulgatum praeferam. sed in Africa, proconsulari provincia, plures fuisse nondum reperi et vix credo. in Britannia quidem, provincia Caesaris, unus tantum fuit, ut patet ex Agr. 15, Ann. 14 39. nisi forte illo tempore praeter primarium procuratorem alii minores extra ordinem missi fuere, qui certam aliquam

partem rei fiscalis, sub primario procuratore, curarent; quod interdum factum docet Bynkersh. Obs. 2 21 extr, et variis legum inscriptionum locis patet. id si non placet, et illis temporibus, praesertim in proconsulari provincia unus tantum (nam loca quae afferuntur, non attingunt hanc aetatem), aut lectio ed pr praefereatur, aut *Africae* putabitur esse a mala manu. nam potuit esse *Bebius e procuratoribus*, pro *procurator*, non addito provinciae nomine; ut supra vidimus *e tribunis* pro *tribunus*; quod illi male ab imperitis librariis substitutum in libris veteribus notavimus. item *e primipilaribus* pro *primipilaris* H. 3 70. ERN.

21. *in causis malorum rediturus* i. e. qui postea saepe in causis malorum nostrorum futurus erat,

terat, ad legionem contendit, praefectumque castrorum Cetro-
nium Pisanum vinciri iussit, proprias ob similitudines: sed Pi-
sonis satellitem vocabat, militesque et centuriones quosdam
puniit, alios praemiis affecit, neutrum ex merito, sed ut op-
5 pressisse bellum crederetur. mox Oeensium Leptitanorumque
discordias componit, quae raptu frugum et pecorum inter
agrestes, modicis principiis, iam per arma atque acies exer-
cebantur. nam populus Oeensis multitudine inferior Gara-
mantas exciverat, gentem indomitam et inter accolae latroci-
10 niis fecundam. unde artae Leptitanis res, lateque vastatis
agris intra moenia trepidabant, donec interventu cohortium
alarumque fusi Garamantes et recepta omnis praeda, nisi
quam vagi per inaccessa mapalium ulterioribus vendiderant,
51 At Vespasiano post Cremonensem pugnam et prosperos

saepe acturus quae nos adfigerent. leii, ut ipse Apologia commemorat.
ERN.

1. tendit] sequentia perfectum
desiderant. tendit pro perfecto non
accipiam, propter ea quae ad A.
3. 24. dixi. Cogitavi olim et hic
legendum tetendit. sed in ed pr
contendit reperi, quod recipere non
dubitavi. sic et R. idem fecit Bro-
terius. eadem habet mox puniit,
quod post edidit Rhenanus cum sqq
omnibus; idque est et in M^a, cum
Puteolanus Beroaldus Alciatus edi-
dissent puniit, quod est et in G.
ERN.

5. Ophensium] Rodolphus vo-
luit Ruspensium: sed a conjectura.
Ophensium quidem non alibi men-
tio in hoc tractu; et putamus re-
ctissime emendatum iri Oeensium,
statimque populus Oeensis. rem te-
tigi. te advoco, CPlini, in meam
fidem et Taciti lucem. scribis 5 5,
his ipsis verbis: ad Garamantas
iter inexplicabile adhuc fuit. pro-
ximo bello, quod cum Oeensibus Ro-
mani gessere initis Vespasiani im-
peratoris, compendium viae quadri-
dui deprehensum est. quod illud
bellum sub initia Vespasiani nisi
istud? itaque Plinio quoque prae-
scent clare haec Corneliana. tem-
pus, situs, nomen, omnia conve-
niunt; et est hoc illud ipsum cele-
bre opidum, unde Pudentilla Apu-

leii, ut ipse Apologia commemorat.
scripsit et orationem pro statua sibi
Oeae locanda. Lires. A Aspen-
sium, non Ruspensium. ed pr et
BM^a Offensium. Lipsii correctio-
nem recepit Ryckius; de qua v.
quos laudat IGronovium qui vulga-
tum servat, imprimisque Suritam ad
Anton. Itin. p. 62 ed Wessel., ibi-
que etiam Wesselingium; unde pa-
tebit saepe istius urbis nomen cor-
ruptum in libris et restitutum a
doctis viris. adde Oudend. ad Suet.
Aug. 4 extr. sed in primis ex ed
pr apparet vere Suritam coniecisse
de origine corruptelae, nempe ex
Oeensis primum factum Ofensis. etiam
tabula Peutingeriana habet Osa. Pe-
lerin (Recueil de méd. suppl. 2
p. 48 — 49) e numo antiquo in pri-
mis verum nomen defendit esse Oeae,
inde Oeensis. in numo est Col. Aug.
Oce. ceterum Leptis intelligenda
magna, in cuius vicinia Oea. ERN.

10. artae ABGM^a et edd ante
Rhenanum, qui edidit arta. vetus
restituit Ryckius; et hoc consue-
tudo latine loquentium desiderat,
ut vidit Freinshemius. dubitat
IFGronovius, ad Liv. 10 6, an
recte arta res sollicitetur, laudans
duram rem e Virgilio, non dubita-
turus, si consensum veterum li-
brorum cognitum habuisset. mox
A vastis. v. ad 2 32. ERN.

undique nuntios, cecidisse Vitellium multi cuiusque ordinis, pari audacia fortunaque hibernum mare adgressi, nuntiavere. aderant legati regis Vologesi quadraginta Parthorum equitum milia offerentes. magnificum laetumque tantis sociorum auxiliis ambiri, neque indigere. gratiae Vologeso actae, mandatumque ut legatos ad senatum mitteret et pacem esse sciret. Vespasianus in Italiam resque urbis intentus, adversam de Domitiano famam accipit, tanquam terminos aetatis et concessa filio egrederetur. igitur validissimam exercitus partem Tito tradit ad reliqua Iudaici belli perpetranda. Titum, antequam digrederetur, multo apud patrem sermone orasse dicebatur ne criminantium nuntiis temere accenderetur, integrumque se ac placabilem filio praestaret. non legiones, non classes perinde firma imperii munimenta quam numerum liberorum. nam amicos tempore, fortuna, cupidinibus aliquando aut erroribus imminui, transferri, desinere: suum cuique sanguinem indiscretum, sed maxime principibus, quorum prosperis et alii fruuntur, adversa ad iunctissimos pertineant. ne fratribus quidem mansuram concordiam, ni parens exemplum praeberet. Vespasianus haud aequè Domitiano mitigatus quam Titi pietate gaudens, bono esse animo iubet, belloque et armis rem publicam attollere: sibi pacem domumque curae fore. tum celerrimas navium frumento onustas saevo adhuc mari committit. quippe tanto discrimine urbs nutabat ut decem haud amplius dierum frumentum in horreis fuerit, cum a Vespasiano commeatus subvenere.

53 Curam restituendi Capitolii in Lucium Vestinum

2. *aggressi*] Ferretus malebat *ingressi*, quod cuivis in mentem veniat. at vulgatum quoque rectum. ERM.

3. *XL Parthorum*] nec nimis pro illo rege et militia totius gentis equestri. idem numerus in Suetonio c. 6: *Vologesum promississe XL milia sagittariorum*. non pugnat, nempe equites illi sagittarii, ut solent, et hippotoxotae. quidam tamen libri in Suetonio xv m; nec audio. LIPS. milia omittit M^a.

14. *proinde* M^a, et monumenta.

16. *suum cuique sanguinem in-*

discretum h. e. liberos cuiusque esse ei arctissimo vinculo coniectos, ut omnia parenti liberisque communia sint. mox *parens* pro *pater* edidi ex ABM^a et ed post attolleret G et edd Pateolus Beroaldi Alciati, male. ERM. B deest iubet.

27. *LVestinum*] estne ille de quo oratione pro Gallis Claudius Caesar? ex qua colonia (Viennensi) inter paucos equestris ordinis ornamentum LVestinum familiarissime diligo. ego puto, idque paulo certius quam eundem Martiali in-

confert, equestris ordinis virum, sed auctoritate famaue inter proceres. ab eo contracti haruspices monuere ut reliquiae prioris delubri in paludes aveherentur, templum isdem vestigiis sisteretur: nolle deos mutari veterem formam. undecimo calendas Iulias serena luce spatium omne, quod templo dicabatur, evinctum vittis coronisque. ingressi milites, quis fausta nomina, felicibus ramis. dein virgines Vestales, cum

telligi 4 73: cum gravis extremas Festinus duceret horas et iam per Stygias esset iturus aquas, ultima volentes oravit pensa sorores ut traherent parva stamina pulla mora. tum, largas partitus opes, a luce recessit; seque mori post hoc credidit ille senem. nam hic fuerit potius filius eius; qui videtur e clausula invenis obisse. LIPS.

1. confert in illum iam dictum. sed adfuit igitur Vespasianus, an absuit? adfuisse Suetonius fortiter dicit c. 8: ipse restitutionem Capitolii aggressus ruderibus purgandis manus admovit primus, ac suo collo quaedam extulit. simile et in Dionis compendio legas 66 10. at Taciti verba et narratio aliorum eunt, et omnia sunt ut Vespasiano absente, si praesens, cur in alium transfert? cur ne nominatur quidem? cur cetera omnia, quae temporum serie narrantur, illo absente gesta? ego nihil nisi pugnam manifestam hic video, et libens audiam (paci amicus sum) conciliantem. LIPS. quae vel pro Tacito, ut a Savilio ad h. 1, vel contra eam ab aliis dicta sunt, aut quomodo conciliare cum Suetonio aliisque tentari viri docti, veluti Philippus a Turre apud Burmannum ad Suet. Vesp. 8, non referam. in G ante curam est spatium vacuum duorum versiculorum, et par in fine loci huius de Capitolio. porro, ut supra diximus ad c. 46, in mss et ed pr sunt verba sed immensa pecunia ferunt, eaque paullo ante transpositionem, de qua ibi dictum; adde dicta ad extrema huius capitis. quae mihi suspicionem movere hoc caput aliunde, h. e. ex sequente libro, huc translatum esse,

ant saltem aliquid ante id omisum. nam clarum satis est ex initio statim capitis curam reficiendi Capitolii Vespasiano fuisse mandatam. id autem ubi dictum est? res autem est tanta ut a Tacito praeteriri non potuerit. nam quae c. 9 extr dicuntur, non sufficiunt, neque facile credam absente Vespasiano de ea re aliquid esse statutum. at hoc tempore nondum Romae fuisse, sed circa finem aetatis demum eo venisse, series tota rerum declarat. v. c. 81, Ioseph. B. Ind. 7 4. Paganus quidem non dubitat advenisse Romam mense Septembri. sed haec de coniectura; quam incertam esse facile largiar, et sunt alia de Capitolio instaurato ambigua etiam in Iosepho, de quibus iam dicere nil attinet. ERN.

3. ed pr adveherentur, male. v. ad 16 2. ERN.

6. ingressi milites] Acidalius haec cum antecedentibus coniungenda putabat, et sic in ed pr reperi. ERN.

7. nomina] non omina, ut vulgo. V ita inbet et mos religionis prae-scae. quibus magnae curae ut in his talibus initiis homines praesent bono nomine, i. e. e quorum nominibus captari velut augurium aliquod posset prosperitatis et diuturnitatis. talia sunt Salvius, Longinus, Statorius. mala contra, e quibus triste aliquod, infirmum, breve, ut Curtius, Minucius, Furius, Hostilius. Cicero de divinat. 1 45: cum imperator exercitum, censor populum lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur; quod idem in delectu consules observant, ut primus miles fiat bono nomine. Plinius 28 2

pueris puellisque patrimis matrimisque, aqua vivis e fontibus
 annibusque hausta perluere. tum Helvidius Priscus praetor,
 praeunte Plautio Aeliano pontifice, iustrata suovetaurilibus

(5): publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera
 eligimus. tale vaticinium Ienonis
 illius Plantini, in Lucride Persa 4
 4 73. nomen atque omen quantivis
 est pretii. mihi quoque Lucridem
 confido fore i.e. adi et Festum in
 Lucus Lucrinus. Lips. firmiter
 MRV et ed pr. sed insuper quis.
 ERN. B quibus fausta nomina.

felicibus ramis i. e. e felici ar-
 bore (dis grata, interpretatur Ma-
 crobius 2 16) decerptus. Amma-
 nus in religione simili 29 1: linteis
 quidam indumentis amictus, torulo
 capiti circumflexo, verbenas felicitis
 arboris gestans. huic usui maxime
 laurus. Livius 40 37: omnes coro-
 nati et lauream in manu tencntes
 supplicaverunt. Suidas: Αἰαχὸς
 ὁ κλαδὸς τῆς δάφνης, ὃν κατέχον-
 τες ἔδουν τοὺς θεοὺς. Lips.

1. aqua perluere] solenni et
 usitata lustratione, publice priva-
 timque recepta. Tertullianus de
 Bapt. 5: ceterum villas, domos, tem-
 pla, totasque urbes aspergine cir-
 cumlatæ aquæ expiant passim; huic
 rei et περιρραντήρια vasa in tem-
 plicis, aqua lustrali plena, qua sa-
 cerdotes aut aeditui intrantes asper-
 gerent aut etiam ipsi sese. Sozo-
 menus 6 6: ὁ αὐτοὺς τινὰς διαβρο-
 χῶς κατέχων δ' ἑρπεδὸς νόμον ἑλλη-
 νικῶ περιέροισιν τοὺς εἰσιόντας.
 Ovidius Fast. 4 728: udaqve rora-
 les laurea misit aquas. insignem
 ad hanc ablutionem locum abluo,
 Asconii in Divinationem: alii de-
 lubra dicunt ea templa, in quibus
 sunt labra corporum abluendorum
 mortuorum, ut Dodonæi Iovis aut
 Apollinis Delphici, in quorum de-
 lubris lebetes tripodesque visuntur.
 fallor, aut τὸ mortuorum ab ine-
 pto glossographo est; nec aliunde
 delubra derivari vult quam ab ista
 in templorum vasis aqua ad de-
 luendum. Lips. ceterum lectio
 haec [aqua vivis et fontibus] est e
 correctione Rhenani. firmatur ta-

men initium aqua vivis G. ceteri
 libri aqua trimis vel trinis; quod
 repetitione fortuita natum e voce
 matrimis. Ryckius corrigit e vici-
 nis e Cic. N. D. 3 20. poterat
 addi Liv. 1 45 extr. ferri posse
 vulgatum videtur, ut periphrasis
 aquæ vivæ per μετὰ τὸν. et vi-
 deri possunt hæc sumta ex inscrip-
 tione aut SC, in quibus talia re-
 periri satis constat. sed verissime
 emendavit Gronovius vivis e fon-
 tibus, praesertim cum τὸ e sit in
 iisdem libris antiquis. idque rece-
 pimur. voluit et ipse exprimi; sed
 operæ non paruerunt. nihil tri-
 stius vivo flumine in sacris. v. Gron.
 ad h. 1. in extremo omnes scripti
 et editi ante Rhenanum pluere, pro
 quo Antonius Augustinus malebat
 perpluere, quod magis placet quam
 perluere. etenim adpersio illa fuit
 areae lustrandae causa, de quo per-
 pluere dici potest, non perluere.
 ERN.

3. Plauto Eliano] sic V. barbare
 vulgo Eliatio. Lips. consentit ed
 pr. etsi habet Eliano. Ryckius con-
 siliit scribendum Plautio Aeliano,
 ut intelligatur TPlantius Silvianus
 Aelianus, clarus illis temporibus
 vir; de quo est nota inscriptio apud
 Gruterum p. 453, etiam a Ryckio
 ad h. 1. allata et accuratius (e Pi-
 ranesi Antichità Rom. tab. xi) a
 Broterio, qui et sic edidit ut Ale-
 mannus. idque et nos imitati su-
 mus. in ea et pontificatus tribuitur
 Plantio. ERN. plauto aeliano M.
 bove taurisque] vera dictio su-
 ovetaurilibus. praeit V, in quo bo-
 vetaurilibus: et Covarruviae, qui
 bovetauribus. scilicet prisci in lu-
 strationibus aut piaculis hoc sa-
 crificii genus adhibebant, solenni
 ritu. Livius 8 10: telo potiri ho-
 stem fas non est: si potiat, Marti
 suovetaurilibus piaculum fieri. Ta-
 citus A. 5 (6 37): sacrificantibus,
 cum hic more Romano suovetaurilia
 daret, ille equum placando animi.

area et super cespitem redditis extis, Iovem Iunonem Miner-
 vam praesidesque imperii deos precatus uti coëpta prospera-
 rent sedesque suas pietate hominum inchoatas divina ope at-
 tollerent, vittas quis ligatus lapis innexique funes erant con-
 stigit. simul ceteri magistratus et sacerdotes et senatus et
 eques et magna pars populi, studio laetitiaeque connixi, saxum
 ingens traxere. passimque iniectae fundamentis argenti au-
 rique stipes et metallorum primitiae, nullis fornacibus victae,
 sed ut gignuntur. praedixere haruspices ne temeraretur opus
 10 saxo aurove in aliud destinato. altitudo aedibus adiecta, id
 solum religio adnuere, et prioris templi magnificentiae
 defuisse creditum.

54 Audita interim per Gallias Germaniasque mors Vitellii
 duplicaverat bellum. nam Civilis omissa dissimulatione in
 15 populum Romanum ruere, Vitellianae legiones vel externum
 servitium quam imperatorem Vespasianum malle. Galli sustu-

Cato RR. c. 141 (142): cum divis
 volentibus, quodque bene eveniat,
 mando tibi Mani, uti illace suove-
 taurilia, fundum, agrum, terram-
 que meam, quota ex parte circum-
 ferenda censeas, uti cures lustrare.
 quae victimae in hoc sacro, etsi
 vox indicat, clare etiam Varro RR.
 2 1: populus Romanus cum lustrat-
 ur suovetaurilibus, circumaguntur
 verres aries taurus. et Quintil. 1
 5 67: nam suovetaurilia iam. per-
 suasim est esse ex sue ovis et tauro.
 solitaurilia haec etiam dicta doce-
 bit te Festus. nec abeunt a Grae-
 corum veteri sacro, quod illi *τρί-
 τόν* dicebant, de quo Eustathius p.
 1676 ad Od. 2 130, aliique. Lips.
 AM³ et ed pr bovetaurilibus, [M³
 post lustratas]. ERN. B bove tau-
 risque.

1. super] edd Puteolani Beroaldi
 Alciati secundum. male, ut alibi
 quoque peccatum vidimus. reddere
 proprium de extis verbum esse,
 etiam tirones scire arbitror. ERN.

2. ceptas M³.

4. quis] quibus B.

7. argenti et aurique M³ et c.
 54 Gallias et Germaniasque.

8. victae pro coctae. nam ignis
 eleganter dicitur vincere, quae du-

rora sunt et igni diu resistunt,
 deinde pro ut gignuntur M³ et ed
 pr ut signantur [signuntur Furia],
 A et signanter, quod non displicet
 Ryckio, sed ut cum sequentibus
 coniungatur sitque diserte. vulga-
 tum verum puto, etsi id redundat.
 ERN.

11. primoris B.

12. defuisse creditum, quo tanta
 vis hominum retinenda erat] non
 credo haec ad praecedentia referen-
 da, nam illa ad altitudinem ope-
 ris spectant, hoc ad spatium et am-
 plitudinem. non satis spatiosum tem-
 plum esse credebatur, in quod tanta
 saepe hominum multitudo conflueret
 ut eam capere non posset. sed ita
 sententia non est absoluta, nec cre-
 dibile nil amplius de aedificatione
 Capitolii dictum, unde confirmatur
 suspicio ab initio indicata. ERN.
 crede M³.

15. vel [in Lipsianis omissum]
 habent ABGM³, ed pr, Puteolanus
 Beroaldus Alciatus. restituit Pi-
 chena. paullo post (4) cum Ryckio
 et IGronovio recepi finem imperio
 pro imperii, quod et ed pr habet.
 ERN. B extremum, imperii, versus
 Vitellium.

lerant animos, eandem ubique exercituum nostrorum fortunam rati, volgato rumore a Sarmatis Dacisque Moesica ac Pannonica hiberna circumsideri paria de Britannia fingebantur. sed nihil aequae quam incendium Capitolii, ut finem imperio adesse crederent, impulerat. captam olim a Gallis urbem; sed integra Iovis sede mansisse imperium. fatali nunc igne signum caelestis irae datum, et possessionem rerum humanarum Transalpinis gentibus portendi, superstitione vana Druidae canebant. incesseeratque fama primores Galliarum
 10 ab Othone adversus Vitellium missos, antequam digrederentur, pepigisse ne deessent libertati, si populum Romanum continua civilium bellorum series et interna mala fregissent. ante
 55 Flacci Hordeonii caedem nihil prorupit quo coniuratio intellexeretur. interfecto Hordeonio commeavere nuntii inter Ciceronem
 15 vilem Classicumque praefectum alae Treverorum. Classicus nobilitate opibusque ante alios. regium illi genus et pace belloque clara origo. ipse e maioribus suis hostis populi Romani quam socius iactabat. miscuere sese Iulius Tutor et Iulius Sabinus, hic Trevir, hic Lingon, Tutor ripae Rheni
 20 a Vitellio praefectus; Sabinus, super insitam vanitatem, falsae

12. vulgo bellorum civilium.

16. anteibat alios] brevius et verius V et Covarruyiae, ante alios. sic H. 5 12: templum in modum arcis, propriumque muri labore et opere ante alios. A. 1 27: Cn. Lentulus ante alios aetate et gloria belli. Lips. consenti ABM^a, ed pr. itaque bene ibat a Pichena deletum. ERN.

17. hostis populi Romani, quam socius, iactabat] sic restitui. transmarinum et elegans dicendi genus est, iactat esse socius; quod plebs dixerit, iactat se socium esse. Homerus II. 13 54: "Ἐντοῦ ὅς Αἰὼς εἴη, ἔτι ἐκιδεῖνός παῖς εἴηαι, et crebro Graeci; quos saepe et vulgo imitati Latini, sed locis hodie fere corruptis. Plautus Asinaria 3 3 43: argenti viginti minae me modo ad mortem appulerunt, quas hodie adolescens Diabolus ipse daturus dixit. ita enim consensu mss. sicut et illo Bacchidibus 1 2 47: etia, nunc esse ego opinor Hercules, tu autem Li-

nus. Apuleium eo exemplo scripsisse censeam l. 7: summos illi promitterent honores habituri mihi. nec mutem. Virgilius Aen. 2 377: sensit medius delapsus in hostes. Lips. consentit ed pr. BG et edd ceterae ante Lipsium is se. e maioribus est ad exemplum maiorum suorum. dicebat maiores suos hostes populi R. fuisse, eorumque exemplum se sequi. nec absurdum, ut opinor, foret: is e mai. s. hostis p. R. quam socios iactabat: magis laudabat et se imitari dicebat eos qui hostes, quam qui socii populi Romani fuissent. certe in vulgata e maioribus suis durius est. ERN.

19. hic alterum in ille mutari cupiunt Rhenanus et Pichena; quod non necessarium esse hodie constat. v. Ryck. M^a autem habet Lingonius, AR et ed pr. Lingonius, Broterius suspicatur Romanos dixisse Lingonus pro Lingo vel Lingon, ut habet Martialis 8 75 2. ERN. B Lingon.

stirpis gloria incendebatur: proaviam suam divo Iulio per Gallias bellanti corpore atque adulterio placuisse. hi secretis sermonibus animos ceterorum scrutari. ubi quos idoneos rebantur conscientia obstrinxere, in colonia Agrippinensi in domum privatam conveniunt. nam publice civitas talibus inceptis abhorrebat. attamen interfuere quidam Ubiorum Tungrorumque. sed plurima vis penes Treveros ac Lingonas. nec tulere moras consultandi. certatim proclamant furere discordiis populum Romanum, caesas legiones, vastatam Italiam, capi cum maxime urbem, omnis exercitus suis quemque bellis detineri: si Alpes praesidiis firmentur, coalita libertate dispecturas Gallias quem virium suarum terminum velint. haec dicta pariter probataque. de reliquiis Vitelliani exercitus dubitare. plerique interficiendos censebant, turbidos, infidos, sanguine ducum pollutos. vicit ratio parcendi, ne sublata spe veniae pertinaciam accenderent. adliciendos potius in societatem. legatis tantum legionum interfectis, ceterum vulgus conscientia scelerum et spe impunitatis facile accessurum. ea primi consilii forma. missique per Gallias concitatores belli. simulatum ipsis obsequium, quo incautiorem Voculam opprimerent. nec defuere qui Voculae nuntiarent. sed vires ad coercendum deerant, infrequentibus infidisque

1. *incendebat* BM^a.

3. *scrutari*] Pichena corrigebat *scrutati*, et cum sequentibus coniungebat: eleganter, sed sine libris et non necessario. mox ed pr *adstrinxere*, item *Tungrorum*, ut Rhenanus edidit. v. ad 2 14. ERN. mox *obstrinxere* M^a.

10. vulgo *omnes*.

11. *detineri*] sic edidi ex ed pr, ex quo ab Puteolano factum *detineri*, pro quo Rhenanus dedit *distineri*, quod tamen est et in BGMa. *detineri*, i. e. occupatos esse, verum est ex iis quae supra ad A. 11 12 diximus. singula singuli exercitus bella habebant, non pluribus distinebantur, distrahebantur. ante bene Rhenanus e B cum maxime edidit pro tum vel tunc maxime, ut aliae habent. ed pr tamen maxime. ERN.

12. *dispecturas*] *discepturas* M^a, *disceptas* B, *altius dispecturas* A, ed pr *alias dispecturas*. vulgatum verum. mox ABM^a *reliquis*. ERN.

16. *pertinaciam accenderent*] hoc, ut mollius et Taciti stilo congruentius, recepi ex AM^a et ed pr. vulgo *pertinacia accenderentur*; quod ferrem tamen, si esset *accenderetur*. imitatus est Broterius. ERN. B *pertinaciam attenderent*. mox M^a *aliciendo*.

19. *consilii*] sic edidi ex ed pr. quod verum esse facile patet. refertur enim ad rationem quae vicit. et ante consultationis facta mentio. alibi quoque hoc Tacito restituiimus. vulgo *concilii*. imitatus nos est Broterius, qui et in R reperit. ERN. *consilii* B.

22. *infidisque legionibus*] non erat in B, sicut nec ablativus arti-

legionibus. inter ambiguos milites et occultos hostes, optimum e praesentibus ratus mutua dissimulatione et isdem quibus petebatur artibus grassari, in coloniam Agrippinensem descendit. illuc Claudius Labeo, quem captum et extra
 5 conventum amandatum in Frisios diximus, corruptis custodibus perfugit; pollicitusque, si praesidium daretur, iturum in Batavos et potiorē civitatis partem ad societatem Romanam retracturum, accepta peditum equitumque modica manu, nihil apud Batavos ausus quosdam Nerviorum Betasiorumque in
 10 arma traxit, et furtim magis quam bello Canninefates Marsacosque incursabat. Vocula Gallorum fraude illectus ad hostem contendit, nec procul Veteribus aberat, cum Classicus
 57 ac Tutor per speciem explorandi praegressi cum ducibus Germanorum pacta firmavere. tumque primum discreti a legionibus proprio vallo castra sua circumdant, obtestante Vo-
 15 cula non adeo turbatam civilibus armis rem Romanam ut Treveris etiam Lingonibusque despectui sit. superesse fidas provincias, victores exercitus, fortunam imperii et ultores deos. sic olim Sacrovirum et Aeduos, nuper Vindicem Gal-
 20 liasque singulis praeliis concidisse. eadem rursus numina,

bus paullo post. abest [artibus] et a Ma et ed pr, omittique vult IGronovius, negans de tam subdolis fraudibus dici. frustra. est imitatio Liviani loci, iam ad Annales prolatis: *Annibal sentiebat se suis artibus peti a Fabio.* reperit et in aliis mss Broterius et recepit. *grassari* item est verbum Sallustianum et Livianum in tali re. pro optimum A. et ed pr oportunitum. ERN.

4. *Claudius*] *gladius* M^a.

extra conventum] accipio conventum sociale. eiectum ab iis omnibus qui arma in Romanos iunxissent. si tamen pura est lectio; nam libri quidam commentum habent, M^a cōtum. nihil melius elicio. LIPS. recte se habet vulgata. v. Obs. 3 22. GRON. non placet filio, quod ea vox non est in M^a. GO habent extra continentem amnem; quo firmatur Boxhornii conjectura extra continentem amandatum. sed alias hoc dicitur tantum de iis qui

e continente in insulam maris amandantur. B, ed pr, seqq commentum emendatum. conventum primus tacite edidit Rhenanus. ERN. commentum amandatum M^a.

9. *Bethasiorumque*] sic Lipsius edidit primus. priores rectius sine h. A et ed pr Becasiorumque, G Bertasiorumque. ERN.

10. *Marsacos*] Plin. 4 15 (29) *Marsatios* s. *Marsacios*: ed Parisiensis supra laudata *Morsacios*, vitio operarum, ut opinor. Dio quoque 60 8 *Μαρσακίους* vocat. ERN.

16. *non adeo turbatam*] similem et e Romano pectore vocem emisit ille Stilico apud Claudianum de bello Getico 382: *non ita Romanum fati violentia nomen obruit, ut vestros nequeat punire tumultus.* LIPS.

19. *haeduos* M^a.

20. *numina*] sic edidit primus Rhenanus, idque ab omnibus servatum. AM^a et ed pr nomina, B

eadem fata ruptores foederum expectarent. melius divo Iulio divoque Augusto notos eorum animos: Galbam et infracta tributa hostiles spiritus induisse. nunc hostes, quia molle servitium; cum spoliati exutique fuerint, amicos fore. haec
5 ferociter locutus, postquam perstare in perfidia Classicum Tutoremque videt, verso itinere Novesium concedit. Galli dum milium spatio distantibus campis consedere. illuc com-
meantium centurionum militumque emebantur animi, ut (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa verba iu-
10 rarent, pignusque tanti sceleris nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quanquam plerique fugam suadebant, audendum ratus, vocata concione in hunc modum disseruit.
58^c "nunquam apud vos verba feci aut pro vobis sollicitior aut pro me securior. nam mihi exitium parari libens audio,
15 mortemque in tot malis [hostium] ut finem miseriarum ex-

nomine. at *G omnia*. edd Puteolani Beroaldi *omina*; ex quo in ed Alciati lapsu operarum factum *omnia*. atque hinc lectionem hanc protulisse intelligendus est Rheanaus, cui frustra hic obloquitur Ryckius. *omnia* mihi non adeo displicet: sed *numina* praefero. *eadem numina* i. e. aequae irata et periculum ultura. solennis deorum mentio in terrendis foedifragis. et pro *numina* scribi *nomina* solere, id quoque supra vidimus. ERN.

2. *Galban*] ego potius artem oratoris esse censeo quam *μνημονὸν ἀμάρτημα*, ut vult Savilius, ad invidiam faciendam defectoribus Gallici nominis, quod quaedam civitates accepissent, quasi omnibus datum esset interpretantis, et quasi pro eo quod nonnulli eiusdem gentis populi adepti forent, alii quoque gratiam deberent. Asconius in Divinationem: *Siculis omnibus. elatorie: cum enim a duobus quaestoribus Sicilia regi solet, uno Lilybaetano altero Syracusano, ipse vero Lilybaetanus quaestor fuerit Sexto Peducaeo praetore, omnibus tamen se placuisse dixit.* GRON.

15. in tot malis hostium] haud plane damno. quid si tamen faciamus portum et finem? quid si in

tot malis honestam? LIPS. *tentabam otium et finem miseriarum*, Obs. 1 14. GRON. melius hoc Lipsiano remedio, aut Pichenae, qui *hodie* tentabat; quod sane frigide additum foret: sed tamen nec ipsum satis placet. ingeniosius est, quod Trillero in mentem venit Obs. p. 423, *hostium et finem*, ita ut *hostium* sit *ostium*, scriptura in libris antiquis saepe obvia, ductusque loquendi modus et Stoicorum schola, qui mortem ianuam, ostium vocabant, ut locis Senecae et Arriani ostenditur. adde plura et Lipsii Manud. ad philos. Stoic. 3 23. sed in istis locis aut mentio *carceris et custodiae*, ut in loco Senecae, aut aliud quid praecedit, ut in locis Arriani 1 9 et 24, propter quod ostii vel ianuæ appellatio conveniat morti, velut abeundum esse e vita, relinquendas miseras, simpliciter mortem appellari *ostium* aut *ianuam miseriarum* nondum reperi, nec doceri posse credo. immo ostium miseriarum per latinitatem foret *aditus ad miseras*, ut *ianua leti* apud poetas et centum alia. ego cum Acidalio delendum puto, et huic male tractum esse et proximo, ubi *ius hostium*. ceterum est imitatio Sall. Cat. 51: *in luctu atque miseriis mortem æ-*

specto. vestri me pudet miseretque, adversus quos non praelium et acies parantur; id enim fas armorum et ius hostium est: bellum cum populo Romano vestris se manibus gesturum Classicus sperat, imperiumque et sacramentum Galliarum ostentat. adeo nos si fortuna in praesens virtusque deseruit, etiam vetera exempla deficiunt, quotiens Romanae legiones perire praeoptaverint, ne loco pellerentur. socii saepe nostri exscindi urbes suas seque cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt; neque aliud pretium exitus quam fides famaue. 10 tolerant cum maxime inopiam obsidiumque apud Vetera legiones, nec terrore aut promissis demoveantur. nobis, super arma et viros et egregia castrorum munimenta, frumentum et commeatus quamvis longo bello pares. pecunia nuper etiam donativo sufficit; quod sive a Vespasiano sive a V-
15 tellio datum interpretari mavoltis, ab imperatore certe Romano accepistis. tot bellorum victores, apud Geldubam, apud Vetera, fuso totiens hoste, si pavetis aciem, indignum id quidem: sed est vallum murique et trahendi artes, donec e proximis provinciis auxilia exercitusque concurrant. sane ego
20 displiceam. sunt alii legati, tribuni, centurio denique aut miles. ne hoc prodigium toto terrarum orbe volgetur, vobis satellitibus Civilem et Classicum Italiam invasuros. an, si ad moenia urbis Germani Gallique duxerint, arma patriae in-

rumnarum requiem, non cruciatum esse. Broterius vulgatum explicat mala ex hostibus. sed mala Voculae non modo ab hostibus, etiam a suis erant, ut tota narratio docet. ERN.

4. *imper. et sacr. Gall. ostentat* i. e. iactat Gallorum sub ductu et auspiciis Romanos militaturos, sacramentoque Gallis dicturos. mox *virtus* aberat a B. Ryckius autem ex A. edidit adeo vos. sic et H. videturque efficacius Broterio. ERN.

10. *cum maxime*] G. *cur nunc maxime*; quod factum e *cum maxime*, ut est in ed pr, ediditque Rhenanus. ceterae ante Rhenanum *nunc maxime*, solenni in hac voce corruptione. v. ad c. 65. in ed autem pr est *tulerant*, vitiose, et

coniunctum cum antecedentibus. ERN. mox B. *veteres*, M^a *veteras*.

14. *sufficit*] immo *suffecit*. nuper enim donativum acceperant. supra. LIPS. recepit recte Pichena. ERN.

15. *mavoltis* vulgo.

19. *sane ego displiceam*] hic et in sequentibus ante oculos habuit locum Livii in oratione P. Scipionis post seditionem exercitus in Hispania, 28 27: *denique ego sim cuius imperii tacere exercitum.* precum formula deinde ex alio loco sumta, ut Lipsius monuit. ERN.

20. *centurio denique*] *centurioque* G, edd Rhenanum sqq usque ad Lipsium. ERN.

21. *friget toto.* puto Tacitum dedisse *tantum*, non adverbialiter, ut Broterius putabat, sed ut ad pro-

imperio Galliarum. interfectorem Voculae altis ordinibus, ceteros, ut quisque flagitium navaverat, praemiis attollit.

Divisae inde inter Tutorem et Classicum curae. Tutor valida manu circumdatos Agrippinenses, quantumque militum
 5 apud superiorem Rheni ripam, in eadem verba adigit, occisis Magontiaci tribunis, pulso castrorum praefecto, qui detrectaverant. Classicus corruptissimum quemque e deditis pergere ad obsessos iubet, veniam ostentantes, si praesentia sequerentur: aliter nihil spei, famem ferrumque et extrema pas-
 60 suros. adiecere qui missi erant exemplum suum. obsessos hinc fides, inde egestas inter decus ac flagitium distrahebant. cunctantibus solita insolitaque alimenta deerant, absumptis iumentis equisque et ceteris animalibus, quae profana foedaque in usum necessitas vertit. virgulta postremo et stirpes
 15 et internatas saxis herbas vellentes miseriarum patientiaeque documentum fuere, donec egregiam laudem fine turpi macularent, missis ad Civilem legatis vitam orantes. neque ante preces admissae quam in verba Galliarum iurarent. tam pactus praedam castrorum dat custodes, qui pecuniam calo-
 20 nes sarcinas retentarent, ac qui ipsos leves abeuntes prosequerentur. ad quintum fere lapidem coorti Germani incautum agmen adgrediuntur. pugnacissimus quisque in vestigio, multi palantes occubere: ceteri retro in castra profugunt, querente sane Civile et increpante Germanos tanquam fidem
 25 per scelus abrumperent. simulata ea fuerint, an retinere

4. *agrippienses* M^a. idem c. 63 *agrippiensem* et *agrippiniensi*, c. 64 *agrippiniensium*, c. 65 et 66 *agrippiniensium*.

5. *adigit*] hic olim punctum vulgo. ex admonitione Merceri Pichena sustulit, et post *detrectaverant* posuit. ita et G et edd ante Rhenanum omnes praeter primam. male interpunctio in ed Rhenani mutari coepta. ed pr et B *occisi tribuni*, vitiose. ERN.

20. *ac qui*] ita editum inde a Rhenano. favent M^a et ed pr, in quis *at qui*. B *atqui*. G et edd ceterae ante Rhenanum *aut qui*. Pichena edidit *atque ipsos*, male, nam copula quidem desideratur, sed

etiam *qui*. non enim custodes *idem* prosecuti sunt abeuntes, sed alii, ut bene monuit Ryckius: qui e suo ms edidit *et qui*. ego vetus restitui. forte fuit *atque qui*, quam formam Tacitus non refugit. *leves* Broterius intelligit de spoliatis, qui eam ob causam leves essent, ut et alii cepere; Ryckius *levis* armaturae milites, qui prosequerentur. de Romanis melius foret *inermes* aut simile quid quam *leves*, quod naspian in tali contextu additur ad exprimendum periculum. et nescio an verbum sit a glossa, praesertim cum durius concurrat cum *abeuntes*; nec, opinor, simile exemplum reperietur. ERN.

saevientes nequiverit, parum affirmatur. direptis castris fa-
ces iniiciunt; cunctosque qui praelio superfuerant, incendium
61 hausit. Civilis barbaro voto, post coepta adversus Romanos
arma, propexum rutilatumque crinem patrata demum caede
5 legionum deposuit. et ferebatur parvulo filio quosdam capti-
vorum sagittis iaculisque puerilibus figendos obtulisse. cete-
rum neque se neque quemquam Batavum in verba Galliarum
adegit, fisis Germanorum opibus et, si certandum adversus
Gallos de possessione rerum foret, inclitus fama et potior.
10 Munius Lupercus legatus legionis inter dona missus Veledae.
ea virgo nationis Bructerae late imperitabat, vetere apud
Germanos more, quo plerasque feminarum fatidicas et au-
gescente superstitione arbitrantur deas. tuncque Veledae au-
ctoritas adolevit: nam prosperas Germanis res et excidium le-
15 gionum praedixerat. sed Lupercus in itinere interfectus. pauci
centurionum tribunorumque in Gallia geniti reservantur pignus
societatis. cohortium alarum legionum hiberna subversa cre-
mataque, iis tantum relictis quae Magontiaci ac Vindonissae
62 sita sunt. legio sexta decima cum auxiliis simul deditis a
20 Novesio in coloniam Treverorum transgredi iubetur, prae-
finita die intra quam castris excederet. medium omne tem-
pus per varias curas egere, ignavissimus quisque caesorum
apud Vetera exemplo payentes, melior pars rubore et infa-
3. barbaro voto] patrium et so-
lenne Germanis hoc votum. Tacitus de moribus eius gentis 31: aliis
Germanorum populis usurpatum rara
et privata cuiusque audentia, apud
Cattos in consensum vertit, crinem
barbamque summittere, nec nisi
hoste caeso exuere votivum obliga-
tumque virtutis oris habitum, man-
sit inferiore aevo. et lego apud
Diaconum de Gestis Longob. 3 7:
sex millia Saxonum, qui bello su-
perferant, devoverunt se neque bur-
bam neque capillos rasuros, nisi se
de Suevis hostibus ulciscerentur. pul-
chre igitur et decore Silius Sar-
menti Gallo hoc affingit Pun. 4 200:
occumbit Sarmens, flavam qui ponere
victor caesariem crinemque tibi, Gra-
dive, volebat. quin et Romani usur-
parunt interdum, ut Iulius Caesar,

de quo Suetonius 67: diligebat quo-
que milites usque adeo, ut audita
clade Tituriana barbam capillum-
que submiserit, nec ante dempserit
quam vindicasset. Lips. A per-
plexum, ed pr perpexum, vitiose
utrumque. ERN.

6. fingendos M^a.
10. Munnius] v. ad c. 18. mox
Veledae [uno l] ex ABM^a edidit
Ryckius et Gronovius. sic et ed
pr. sic Graeci. v. Ryck. ad h. l.
de ea noster et in Germania, ubi
v. Lips. ad c. 8. ERN.

13. arbitrantur] sic volebat cor-
rigi Muretus. recte: nec enim ulla
ratio est quare coniunctivo usus sit.
atque ita plane est in ed pr, unde
sic edidimus. ceteri editi et scripti
arbitrentur. ERN. tunc B, sine
coniunctione.

mia. quale illud iter? quis dux viae? et omnia in arbitrio
 eorum quos vitae necisque dominos fecissent. alii, nulla de-
 decoris cura, pecuniam aut carissima sibimet ipsi circumdare.
 quidam expedire arma, telisque tanquam in aciem accingi.
 5 haec meditantibus advenit proficiscendi hora, exspectatione
 tristior, quippe intra vallum deformitas haud perinde nota-
 bilis: detexit ignominiam campus et dies. revolsae impera-
 torum imagines, inhonora signa, fulgentibus hinc inde Gallo-
 rum vexillis; silens agmen, et velut longae exsequiae; dux
 10 Claudius Sanctus effosso oculo, dirus ore, ingenio debilior.
 duplicatur flagitium, postquam desertis Bonnensibus castris
 altera se legio miscuerat. et volgata captarum legionum fama
 cuncti, qui paulo ante Romanorum nomen horrebant, procur-
 rentes ex agris tectisque et undique effusi insolito spectaculo
 15 nimium fruebantur. non tulit ala Picentina gaudium insul-
 tantis volgi, spretisque Sancti promissis aut minis Magontia-
 cum abeunt; ac forte obvio interfectore Vocolae Longino,
 coniectis in eum telis initium exsolvendae in posterum cul-
 pae fecere. legiones nihil mutato itinere ante moenia Tre-
 20 verorum considunt.

63 Civilis et Classicus, rebus secundis sublatis, an coloniam
 Agrippinensem diripiendam exercitibus suis permetterent du-

5. haec meditantibus] quis ne-
 get a Liviano exemplari esse? qui
 in deditione illa turpi ad Farculas,
 9 5, haec fremtentibus, inquit, hora
 fatalis ignominiae advenit, omnia
 tristiora experiundo factura. LIPS.

8. innexa] B inhora, Romanus
 in ora. divinabam olim inversa, quod
 ignominiae fuit et victos se faten-
 tium. Spartianus in Severo 7: in
 palatium eodem habitu perrexit,
 praelatis signis quae praetorianis
 ademerat, supinis, non erectis. idem
 usurpatum in dolore. Tacitus A. 3
 2: praecedebant incompta signa,
 versi fasces. Peto Albinovanus ad
 Liviam v. 141: quos primum vidi
 fasces, in funere vidi; sed vidi ver-
 sos indiciumque mali. at nunc pu-
 tem commodius legi inhonora signa,
 id est squallida, non uncta, non ni-
 tidata; quae opponit fulgentibus
 Gallorum vexillis: aut potius reti-

neri illud innexa cum explicatione,
 signa innexa i. e. sine nexu et nuda
 fuisse. nam solent imagines prin-
 cipum, clypei, etiam coronae et ta-
 lia innecti. LIPS. inhora etiam
 M^a, in ora A. inhonora iam cor-
 rexit Victorius, loco supra indicato
 ad 15 25. Lipsii correctionem re-
 cepit Pichena cum seqq. omnibus.
 Gronovius tamen e lectione Flo-
 rentina potius extricabat viliora.
 ERN.

9. dux] dncem viae deditis da-
 tum intelligi iam a Pichena moni-
 tum. is dirus ore dicitur ob defor-
 mitatem ab effosso oculo. atque
 hinc intelligi debet alterum debilis
 ingenio. nam debiles dicuntur ca-
 pti aliquo membro. itaque nil aliud
 est quam si dixisset, foedus ore,
 ingenio foedior. ceterum colon esse
 debet post oculo, ut in edd primis,
 non comma. ERN.

bitavere. saevitia ingenita et cupidine praedae ad excidium civitatis trahebantur. obstabat ratio belli, et novum imperium inchoantibus utilis clementiae fama. Civilem etiam beneficii memoria flexit, quod filium eius primo rerum motu in
 5 colonia Agrippinensi deprehensum honorate custodierant. sed Transrhenanis gentibus invisa civitas opulentia auctuque; neque alium finem belli rebantur quam si promisca ea sedes omnibus Germanis foret, aut disiecta Ubios quoque disper-
 64 sisset. igitur Tencteri, Rheno discreta gens, missis legatis
 10 mandata apud concilium Agrippinensium edi iubent; quae ferocissimus e legatis in hunc modum protulit. "redisse vos in corpus nomenque Germaniae, communibus deis et praecipuo deorum Marti grates agimus; vobisque gratulamur quod tandem liberi inter liberos eritis. nam ad hunc diem
 15 flumina ac terras et caelum quodammodo ipsum clausurant Romani, ut colloquia congressusque nostros arcerent, vel, quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac prope nudi sub custode et pretio coiremus. sed ut amicitia socie-
 20 tasque nostra in aeternum rata sit, postulamus a vobis, munus coloniae, munimenta servitii, detrahatis: etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliviscuntur; Romanos omnes in finibus vestris trucidetis: haud facile libertas et domini miscentur. bona intersectorum in medium cedant, ne quis

1. *ingeniti*] sic editum a Pichena e lectione M^a *ingenti*, quae est et in ABGV, ed pr ceterisque ante Rhenanum. *ingenita* primus tacite edidit Rhenanus. ERN.

5. *honorata custodiae erant* M^a.

8. *Ubios*] *ubihos* M^a.

10. *iuberent* M^a.

12. *sed*] mss ABM^a et ed pr et; unde cum Ryckio recepinus. *sed* ferri non potest, nisi intelligas, *sed* praecipue praecipuo deorum. verum etiam *et* hanc vim habere potest, e more Taciti, ut supra vidimus pluribus locis. ERN.

17. *ac prope*] *nec probe* B.

18. *sub custode et pretio*] hoc quo pertineat, patet e responsione Agrippinensium: *vectigal et onera com-*

merciorum resolvimus. sint transitus incustoditi. ERN.

19. *sit*] sic edidimus ex ed pr, cui consentit A et R. vulgo *sint*. si *ratae* esset, nihil mutandum foret: nam eius formae exempla multa. altera illa excusari quidem potest Graecorum more, qui etiam post femininum unum neutrum ponunt, intellecto *ἡρώα*, sed nonnisi in summo consensu omnium librorum. mox [M^a *vera*. deinde] ed pr si *clausa tenetis*; nec hoc male. ceterum sententiae de animalibus feris et de libertate cum servitute non consistente in parenthesi accipiendae. nam ista coniuncta sunt, *detrahatis - trucidetis, - bona - cedant*; quod in vulgata interpunctione non satis perspicuum est. ERN.

occulere quicquam aut segregare causam suam possit. liceat nobis vobisque utramque ripam colere, ut olim maioribus nostris. quomodo lucem diemque omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. instituta cultum-
 5 que patrium resumite, abruptis voluptatibus, quibus Romani plus adversus subiectos quam armis valent. sincerus et integer et servitutis oblitus populus aut ex aequo agetis aut
 65 aliis imperitabitis." Agrippinenses sumpto consultandi spatio, quando neque subire condiciones metus futuri neque palam aspernari condicio praesens sinebat, in hunc modum respondent. "quae prima libertatis facultas data est, avidius quam cautius sumpsimus, ut vobis ceterisque Germanis, consanguineis nostris, iungeremur. muros civitatis, congregantibus se cum maxime Romanorum exercitibus, augere nobis
 15 quam diruere tutius est. si qui ex Italia aut provinciis alienigenae in finibus nostris, fuerant, eos bellum absumpsit, vel in suas quisque sedes refugere. deductis olim et nobiscum

3. *lucem noctemque*] perspicue rectum, atque ita in V. vulgo *lucem diemque*, quasi ea differant. LIPS. male Lipsius. recte Pichena, qui veterem lectionem reposuit, quam tuerentur ABM^a, edd inde a Puteolano omnes. Vaticano consentit ed pr. Latini verba nonnulla solent coniungere, quamvis idem fere significantia, etiam qui brevitatem adamarant, ut multis exemplis e Sallustio et Tacito doceri potest. sic statim *sincerus et integer*, alibi *instructus armatusque*, *quies et otium*. ex eo genere *lux et dies*. ERN.

5. *voluptatibus*] ambigua lectio. quam posui, libri firmant nec ratio impugnatur. vere enim inter Romanas artes fuit, ad homines in imperio retinendos, mollire vires eorum et per delicias amoenasque voluptates frangere. Tacitus in Agricola 21: *sequens hiems saluberrimis consiliis absumpta, ut homines dispersi ac rudes, eoque bello faciles, quieti et otio per voluptates assuescerent. et paulo post: paullatimque discessum ad delinimenta vitiorum, porticus et balnea et conviviorum ele-*

gantiam; idque apud imperitos humanitas vocabatur, cum pars servitutis esset. at veteres tamen editiones vectigalibus. quod stabiliri prorsus responso Ubiorum videtur, ad hanc orationis partem: vectigal et onera commerciorum resolvimus. LIPS. voluptatibus etiam ABG. in ed pr et R vitiose voluntatibus. ceterae edd ante Lipsium vectigalibus. ERN.

9. *metu* male G et edd Puteolani Beroaldi Alciati. post tum maxime libri iidem. nam perpetua in hoc verbo est in libris veteribus aberratio a librariis orta, qui illud cum maxime pro nunc, eo tempore non concoquebant. ERN.

17. *eductis*] scribe *deductis*. colonos veteres intellegit. LIPS. sic ABGM^a ed pr, omnes ante Lipsium quas vidi; ut nesciam, unde illud *eductis* sit. ex quacumque ed laudetur, est in ea vitium operarum, quod hanc notam, ut alias in hunc auctorem, peperit. qui provenire, sunt nati e nobis. verbum provenire usitatum de prole, ut *proventus. ERN. societatis BM^a.*

per connubium sociatis, quique mox provenere, haec patria est; nec vos adeo iniquos existimamus ut interfici a nobis parentes fratres liberos nostros velitis. vectigal et onera commerciorum resolvimus. sint transitus incustoditi, sed diurni et inermes, donec nova et recentia iura in vetustatem consuetudine vertantur. arbitrum habebimus Civilem et Veledam, apud quos pacta sancientur.” sic lenitis Tencteris, legati ad Civilem et Veledam missi cum donis cuncta ex voluntate Agrippinensium perpetrare. sed coram adire adloquique Veledam negatum. arcebantur aspectu, quo venerationis plus inesset. ipsa edita in turre: delectus e propinquis consulta responsaque, ut internuntius numinis, portabat.

6 Civilis societate Agrippinensium auctus proximas civitates affectare aut adversantibus bellum inferre statuit. occupataque Sunicis, et iuventute eorum per cohortes composita, quominus ultra pergeret, Claudius Labeo Betasiorum Tungro-^{ma}rumque et Nerviorum tumultuaria manu restitit, fretus loco, quia pontem Mosae fluminis anteceperat. pugnabaturque in angustiis ambigue, donec Germani transnatantes terga Labeonis invasere. simul Civilis, ausus an ex composito, intulit se agmini Tungrorum, et clara voce “non ideo” inquit “bellum sumpsimus, ut Batavi et Treveri gentibus imperent. procul haec a nobis adrogantia. accipite societatem. transgredior ad vos, seu me ducem seu militem mavoltis.” movebatur volgus condebantque gladios, cum Campanus ac Iuvenalis, ex primoribus Tungrorum, universam ei gen-

5. *in vetustatem consuetudine*] aptius et concinnius visum quam illud tritum *vetustatem et consuetudinem*. quod autem posui, in F est. LIPS. sic et AM^a. copula et ab ed pr abest. sed tamen est *consuetudinem*. BG *in vetustate et consuetudine*. ERN.

11. *ipsa edita in turre*] Romana ed et Rodolphus: *ipsa adyta intrare, dilectus e prop.* quam lectionem haud temere spernam. ut de fatidico numine quopiam loquitur; cui rei apta haec adytorum vox. vulgata nihilo secius valde probro.

TACITUS II.

LIPS. editio Lipsio laudata habet *edita*, non *adyta*. ERN.

16. *Sunicis*] haec scriptura in Ma teste IGronovio, GHO, edd inde a Puteolano. nam ed pr valde perverse sumas. habitasse inter Ubios et Tungros putantur. ERN. B *Sunucis*.

20. *tranantes* B.

22. *intulit se*] *intulisse* M^a.

25. *seu me ducem*] insidiosa modestia dictum, ut a Sallustii Catilina 20: *vel imperatore vel milite me utimini*. LIPS.

tem dedidere. Labeo antequam circumveniretur, profugit. Civilis Betasios quoque ac Nervios in fidem acceptos copiis suis adiunxit, ingens rerum, percussis civitatum animis vel sponte inclinantibus.

67 Interea Iulius Sabinus proiectis foederis Romani monumentis Caesarem se salutari iubet, magnamque et inconditam

2. betasios Ma.

3. ingens rerum] AB et ed pr, item G, sed a manu secunda, in margine addunt *tumultus*; unde Heinsius apud Ryckium facit *cumulus* e 2 24, elegantissima correctione, de qua vix dubitem. edd Puteolani Beroaldi Alciati *vigens rerum*, post ed pr corrupte *perculsit civitates animis*, ut correxit manus secunda in G, cum ante fuisset id quod editur. ERN. *perculsit* etiam BM^a.

5. Iulius Sabinus] alius ab isto qui Senecae patri nominatur Controv. 27. s. 9 4. in quo corrupte legas *et ab Iulio et a Sabino*. scio innotum fuisse *ab Iulio Sabino*. qui Gallis praefuit sub Caio, paterne huius? Dionem vide 66 3. LRS.

proiectis foederis] aut nihil aut nimis in hoc loco video. quale istud est, prolicere monumenta foederis? pingue et insulsum. aliorum emendatione traxerim: *proiectus Romani generis monumentis*. Sabinus, inquit, invitatus et inductus stirpis suae origine, Caesarem se appellat. quid mirum? ecce supra 55 scriptum: *Sabinus falsae stirpis gloria incendebatur, proaviam suam divo Iulio per Gallias bellanti corpore et adulterio placuisse*. possis eodem sensu *prolatis R. generis*. LRS. atqui omnia plena moris, quem significat his verbis Tacitus. Dionysius Halic. 4 26, de pactis a Servio Tullio cum Latinis: *ὅνα δὲ μηδεὶς χρόνος αὐτοὺς (τοὺς νόμους) ἀφανίσῃ, στήλην κατασκευάσας χαλκῇν ἐγράψεν ἐν ταύτῃ τὰ τε δοξάντα τοῖς συνέδροις καὶ τὰς μετασχούσας τῆς συνόδου πόλεις*. eodem de foedere, quod Gabinis dedit Superbus, ib. 4 58: *τούτων ἐστὶ τῶν ὀρκίων μνημεῖον ἐν Πώ-*

μῇ κείμενον ἐν ἱερῷ Διὸς πιστῶν, δὲ Ρωμαῖοι Σάγκον καλοῦσιν, ἀπὸ ξυλῆν βύραρ βοεῖα πεποιητός, τῷ σφραγισθέντος ἐπὶ τῶν ὀρκίων τῶν βοῶς, γραμμασίην ἀρχαῖοις ἐπιγεγραμμένη τὰς γενομένας αὐτοῖς ὁμολογίας. Cicero pro Balbo 23: *cum Latinis omnibus foedus ictum*. SpCassio Postumo Cominio *coss qui ignorat? quod quidem nuper in columna aenea meminimus post* *incisum et proscriptum fuisse*. eodem Livius 2 33: *nisi foedum Latinis columna aenea insculptum monumento esset*. apud Appianum de exped. Alex. 2 p. 83 Pharnabazus cavet ab obsessis deditisque *Μιτυληναῖους καθελεῖν τὰς πρὸς Ἀλέξανδρον σφίσι γενομένας σήλας, συμμάχους δὲ εἶναι Ἀσασίους*. Livius rursum 26 24: *haec continerunt, conscriptaque biennio post Olympiae ab Aetolis, in Capitolio ab Romanis, ut testata sacralis monumentis essent, sunt posita*. foedus Smyrnaeorum et Magnetae in marmoribus Arondelianis: *ἀνεγγραψάτωσαν δὲ καὶ τὴν ὁμολογίαν ἐν στήλει ἐκότεροι, τὰς δὲ ἀντιθέτωσαν*. Σμυρναῖοι μὲν ἐν τῇ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Στροιτονικίδος ἱερῷ καὶ ἐν Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς τὴν Μαιάνδρῳ ἐν τῷ τῆς Ἀστυνίδος τῆς Λευκοφρυγῆς ἱερῷ, οἱ δὲ ἐν Μαγνησίᾳ καύονται ἐν τῇ ἑστῇ πρὸς τὸν βομὸν τοῦ Διονυσίου καὶ τὰς τῶν βασιλέων εἰκόνας etc. Polybius in Excerpt. Vales. lib. 2 (ed. Schweigh. t. 4 p. 385): *ὑπερχουσῆς γὰρ αὐτοῖς οὐ μόνον γίλλας ἀλλὰ συμπολιτείας πρὸς Ἀπυλωνιάτας, καὶ καθόλου κοινωσίας πάντων τῶν ἐν ἀνθρώποις νομιζομένων δικαίων, καὶ περὶ τούτων κειμένης ἐνόρχου συνθήκης πρὸς τὸν Δία τὸν Ἰδαῖον*. Memnon de

popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam civitatem et nobis fidam. nec Sequani detrectavere certamen. fortuna melioribus affuit: fusi Lingones. Sabinus festinatum temere praelium pari formidine deseruit. utque famam exitii sui faceret, villam in quam perfugerat cremavit, illic voluntaria morte interisse creditus. sed quibus artibus latebrisque vitam per novem mox annos traduxerit, simul amicorum eius constantiam et insigne Epponinae uxoris exemplum, suo loco reddemus. Sequanorum prospera acie belli impetus stetit. resipiscere paulatim civitates, fasque et foedera respicere, principibus Remis, qui per Gallias edixere ut missis legatis in commune consultarent, libertas an pax placeret.

8 At Romae cuncta in deterius audita Mucianum angebant, ne quanquam egregii duces (iam enim Gallum Annium

Romanis et Heracliensibus ap. Phot.

c. 224 p. 229: καὶ χαλκοὶ πύλακες δύο τῆς ὁμολογίας ἴσας καὶ ὁμοίας ἔφερον, ὡς ὁ μὲν παρὰ Ῥωμαίοις ἐν τῷ κατὰ τὸ Καπιτώλιον ἱερῷ τοῦ Διὸς καθηλώθη, ὁ δὲ κατὰ τὴν Ἡράκλειαν καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τοῦ Διὸς ἱερῷ. Auctor 1 Maccab.

14: καὶ κατέγραψαν ἐν δέλτοις χαλκαῖς, καὶ ἔθεντο ἐν στήλαις ἐν ὄρει Σιών. Iosephus contra Apionem 2 4: ἀναγνοὺς τὴν στήλην τὴν ἐστῶσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τὰ δικαιώματα περιέχουσαν, ἃ Καΐσαρ ὁ μέγας τοῖς Ἰουδαίοις ἔδωκεν. huiusmodi igitur στήλαις, cippis vel columnis, tabulisve aut δέλτοις, quibus foedus, quod Romani Lingonibus dederant, incisum erat publiceque propositum, eversis et confectis intellige. Gron.

3. fusi Lingones] tangit hoc bellum, quod in Iohanne Salisberienſe legitur 5 7: auspiciis imp. Caesaris Domitiani Germanico bello, quod Iulius Civilis in Gallia moverat, Lingonum opulentissima civitas, quae ad Civilem desciverat, cum advententem ab exercitu Caesaris populationem timeret, quod praeter spem inviolata nihil ex rebus suis amiserat, ad obsequium reducta, lxx millia armatorum tradidit ei. quae

totidem verbis apud Frontinum Strat. 4 3 14. Lips.

6. interisſe vulgo.

8. insigne] vere insigne et rarum, plenumque fidei in sexo infido. non est in libris, qui exstant. servavit enim Tacitus in ultimum Vespasiani annum, cum et Iulius hic Sabinus, qui gloriabatur a Caesare genus ducere, et ista ipsa Epponina interfecti, tota historia, dignissima lectu, apud Plutarchum diffuse est in Erotico extremo. aliquid et Dionis compendium in Vespasiano 66 3. Lips.

Epponinae] at Plutarchus Empoſiam scribit, et id nomen Gallis heroinam signare addit: ἦν δὲ γυναικα, inquit, πασῶν ἀρίστην ἡμέρος, ἣν ἐκεῖ μὲν Ἐμπονήν ἐκάλου, ἑλληνιστὶ δὲ ἂν τις Ἡρωΐδα προσαγορεύσειεν. Lips.

14. nequaquam egregii] Mercero accedo: ne, quanquam egregii duces (iam enim — delegerat) summam belli parum tolerarent. Lips. recepit Merceri correctionem Pichena. ante erat in omnibus Mucianum angebant. nequaquam egregii duces. iam enim — tolerare. nec in mss aliquid auxilii. vir doctus in ed Gryphii nec, quamquam -- poterant, tolerare. Ern.

et Petilium Cerialem delegerat) summam belli parum tolerarent. nec relinquenda urbs sine rectore. et Domitiani indomitae libidines timebantur, suspectis, uti diximus, Primo Antonio Varoque Arrio. Varus praetorianis praepositus vim
 5 atque arma retinebat. eum Mucianus pulsum loco, ne sine solatio ageret, annonae praefecit. utque Domitiani animum Varo haud alienum deleniret, Arretinum Clementem, domui Vespasiani per affinitatem innexum et gratissimum Domitiano, praetorianis praeposuit, patrem eius sub Gaio
 10 Caesare egregie functum ea cura dictitans; laetum militibus idem nomen, atque ipsum, quanquam senatorii ordinis, ad utraque munia sufficere. assumuntur e civitate clarissimus quisque, et alii per ambitionem. simul Domitianus Mucianusque accingebantur, dispari animo, ille spe ac iuventa pro-
 15 perus, hic moras nectens quis flagrantem retineret, ne ferocia aetatis et pravis impulsoribus, si exercitum invasisset, paci belloque male consuleret. legiones victrices sexta et octava, Vitellianarum unaetvicesima, e recens conscriptis secunda, Penninis Cottianisque Alpibus, pars monte Graio tra-

1. *Cerialem delegerat*] immo ex Iosepho *ἀλωσ.* 7 4 (23) proprie non delegerat ipse aut Vespasianus, sed casu et bona sorte Petilius consul creatus a Vespasiano in Britanniam missus erat. ille vero audita hac rebellione opportune supervenit et hostes vicit. notat et Dio 66 3. LIPS.

4. *varrus praetorianis praeposito* M^a.

7. *Arretinum Clementem*] sic vocant omnes scripti et edd et h. l. et apud Suetonium Dom. 11. recte. frustra Ursinus inscriptionem opponit tot libris, in qua *Arricinus* vocetur. aut vitiosus est ille titulus, ap. Grut. 4 6, aut ad alium pertinet, ut visum Ryckio ad h. l. ERN. *Arrecinum* BM^a.

11. *senatorii ordinis*] Suetonium igitur culpae quis purgat, scribentem Titum primum e senatorii praetorio praefectum? in Tito 6: *praefecturam quoque praetorii suscepit, numquam ad id tempus nisi ab equite Romano administratam.* oc-

culte adsentitur Plinius praef. operis: *dum illud patri pariter et equestri ordini praestas, praefectus praetorio eius.* tamen noster palam adfirmat Clementem hunc Arretinum et praefectum et senatorem fuisse. adde quae notavi ad A. 4 40. LIPS. sed vide quae pro Suetonio ibi diximus. ed pr pro *quamquam* habet *tamquam*, male; nec in eo quicquam pro Suetonio auxilii, ut Gruterus sperabat. ERN.

12. *assumuntur*] post brevem quasi digressionem redit ad rem, de expeditione a Muciano suscepta, et commemorat quos secum in Galliam abduxerit. mox G *dispersi*, at in margine *dispari*. ERN.

16. *si exerc. invasisset* i. e. si exercitum regere et bellum gerere per festinationem coepisset. ERN.

17. *sexta et octava*] M^a XI et VIII, G et edd Puteolani seqq usque ad Pichenam VI et XVIII, A *tertia decima octava*, ed pr XXVIII. bene Savilius correxit VI et VIII.

ducuntur; quarta decima legio e Britannia, sexta ac decima ex Hispania accitae.

Igitur venientis exercitus fama et suoapte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum civitates in Remos convenere. 5 Treverorum legatio illic opperiebatur, acerrimo instinctore belli Tullio Valentino. is meditata oratione cuncta magnis imperiis obiectari solita contumeliasque et invidiam in populum Romanum effudit, turbidus miscendis seditionibus et ple- 69 risque gratus vecordi facundia. at Iulius Auspex e primori- 10 bus Remorum, vim Romanam pacisque bona dissertans, et sumi bellum etiam ab ignavis, strenuissimū cuiusque periculo geri, iamque super caput legiones, sapientissimum quemque reverentia fideque, iuniores periculo ac metu continuit. et Valentini animum laudabant, consilium Auspiciis sequebantur. 15 constat obstitisse Treveris Lingonibusque apud Gallias, quod Vindicis motu cum Verginio steterant. deterruit plerosque provinciarum aemulatio: quod bello caput? unde ius auspiciumque peteretur? quam, si cuncta provenissent, sedem imperio legerent? nondum victoria, iam discordia erat, aliis 20 foedera, quibusdam opes viresque aut vetustatem originis per iurgia iactantibus. taedio futurorum praesentia placuere. scri-

recepit Pichena. H. 2 83 et 85. ERN. Ma vim XI VIII, B viz XI. VIII.

1. *tertia ac prima*] Savilius legit *sexta ac decima*. nam supra sic in Hispania collocavit. tamen et tertia ibi fuit, et diuturna; nec aliam causam arbitror cur Hispani hodieque legiones suas *Tertios* adpellent. LIPS. recepit et hoc Pichena. M^a quidem VI ac prima. ERN.

6. *Iulio* M^a.

15 *obstitisse* ABG edd ante Rhenanum omnes. Rhenanus, non Pichena, ut putat Ryckius, primus edidit *obstitisse*; quod omnes quos vidi secuti sunt praeter Lipsium et Ryckium. aliis quidem locis editur *obstitit, obstitisse*. itaque haec scriptura et h. l. tenenda. adde ad 3 31. ERN.

17. *ius* ABGM^a, ed pr, Rhenanus, sqq. ceterae ante Rhenanum vis, solita confusione, de qua saepe dictum. ut in imperatore summo ius

s. potestas et auspicia et ius potestasque sine auspiciis esse potuit sub Caesaribus, sic h. l. apte haec duo coniunguntur. quem illum fore Gallorum, qui potestatem belli gerendi daret, penes quem essent auspicia, verbo, quem imperatorem in Gallia fore. sic apud Livium 22 1 iunguntur *iustum imperium* et *auspicium*. ERN.

20. *per iurgia*] sumpsit lectionem a PMahutio, qui amice mihi in pomeridiano sermone contribuit. nam vulgo est *periuriaque*. in mss *periuria*, quod Manutianam coniecturam firmat. Romano tamen *pro est pro iure*; quod relicere injuria sane sit. LIPS. si Romanus liber est ed pr a Spirensi edita, ut alibi in notis Lipsii et Gruteri, falsus est Lipsius. nam habet *periuria* sine copula. (sic et B.) at *A pro iure*, quocum in hoc libro quarto valde alias consentit haec editio.

buntur ad Treveros epistolae nomine Galliarum, ut abstinerent armis, impetrabili venia et paratis deprecatoribus, si paeniteret. restitit idem Valentinus, obstruxitque civitatis suae aures, haud perinde instruendo bello intentus quam frequens
 70 concionibus. igitur non Treveri neque Lingones ceteraeve rebellium civitates pro magnitudine suscepti discriminis agere. ne duces quidem in unum consulere, sed Civilis avia Belgarum circumibat, dum Claudium Labeonem capere aut exturbare nititur; Classicus segne plerumque otium trahens velut
 10 parto imperio fruebatur. ne Tutor quidem maturavit superiorem Germaniae ripam et ardua Alpium praesidiis claudere. atque interim unaetvicesima legio Vindonissa, Sextilius Felix cum auxiliariis cohortibus per Raetiam irrupere. accessit ala Singularium, excita olim a Vitellio, deinde in partes Vespasiani transgressa. praeerat Iulius Briganticus sorore Civilis
 15 genitus, ut ferme acerrima proximorum odia sunt, invisus avonculo infensusque. Tutor Treverorum copias, recenti Van-

idque ille nixus consensu ed Romanae recepit. quod non imiter. nam *pro iure* iam intelligitur in verbo *iacrantibus*. ista enim iactabantur, ut sibi maxime imperium et sedem imperii deberi appareret. Lazarus Superantius et Salinerius non adeo absurde defendebant vulgatum *perituri*que, et interpretabantur de crebra defectione a Romanis et rebellionem, velut ea re meritos se dixerint principatum. vix tamen credo *perituri* simpliciter in tali contextu, ubi non sermo de foederibus, dici de defectione et rebellionem. rebellibus perituri exprobrari saepe scio. *per iurgia* autem aptissimum huic loco, propter antecedentia illa *tam discordia erat*. ERN.

11. *claudere*] Romana *capere*. quod recipio. LIRS. immo *claudere*, ut BG et edd ante Lipsium, quas habui, omnes. ERN.

12. *Vindonissa* i. e. ab statione sua, quae Vindonissae erat, Helvetiorum oppido; hodie vulgo *Windisch*, apud monasterium Kungsfelden, ubi sepultura comitum Habsburgicorum. nam ibi legio XXI stabat. unde inscriptiones in istis re-

gionibus repertae, in quibus legio XXI occurrit; quas vide in Breitingeri Comm. in antiqua monum. Tigur. § 18, ap. Schelhorn. Amoenit. Liter. t. 7 p. 49. ERN.

14. *Singulares equites* qui sint, nondum satis convenit. mihi placet esse gradum honoratioris militiae equestris, qualis fuit etiam praetorianorum; etsi inhonoratioribus illis. olim iam, libera republica, tales gradus; unde equites extraordinarii, selecti etc. haec genera ab Augusto instituta, nova genera honorum ubivis quaerente, ut hoc plures beneficii sui facere ac sibi obstringere posset. sic post *singulares* dicti clerici non modo *μὲν ἄλλοι*, quamquam hi quoque, sed etiam ceteri, quod ii perfectionem Christianam appeterent. v. Glossar. Nomic. cod. Theodos. ERN.

16. *acerrima proximorum odia*] exsequitur Aristoteles Politic. 7 7, et causam donat: vide. sed breviter, pro nostra re: proverbio iactatum sit, *χαλεποὶ πόλεμοι ἀδελφῶν· καὶ οἱ τε πέρα στέφαντες, οἱ δὲ καὶ πέρα μισοῦσι*. LIRS.

17. *avonculo* M^a: vulgo *avunculo*.

gionum Caeracatium Tribocorum delectu auctas, veterano pedite atque equite firmavit, corruptis spe aut metu subactis legionariis; qui primo cohortem praemissam a Sextilio Felice interficiunt, mox ubi duces exercitusque Romanus propinquant, honesto transfugio rediere, secutis Tribocis Vangionibusque et Caeracatibus. Tutor Treveris comitantibus, vitato Magontiaco, Bingium concessit, fidens loco, quia pontem Navae fluminis abruperat. sed incursu cohortium quas Sextilius ducebat, et reperto vado proditus fususque. ea clade perculsi Treveri, et plebes omissis armis per agros palatur: quidam principum, ut primi posuisse bellum viderentur, in civitates quae societatem Romanam non exuerant perfugerunt. legiones a Novesio Bonnaque in Treveros, ut supra memoravimus, traductae se ipsae in verba Vespasiani adigunt. haec Valentino absente gesta; qui ubi adventabat furens cunctaque rursus in turbas et exitium conversurus, legiones in Mediomatricos, sociam civitatem, abscessere. Valentinus ac Tutor in

1. *Caracatium*] Cluverius *Nemetum* et mox *Nemetibus*. sed haec nimis abeunt a veterum et vulgatorum vestigiis. suspicabar *Vangionum*, *Tabernatium*, *Tribocorum*. deinde *Tribocis Vangionibusque et Tabernatibus*. ipsum Cluverium vide *Germ. Ant.* 2 12. Gron. non mihi haec correctio quam Cluveriana. *Ma Caeracatium*, B *Ceracatium*, A ed pr *Ceratacium*. lectionem Florentinam probat Ryckius, intelligitque *Caeracos* Caesaris B. G. 2 4; quod situi populi istius non convenire bene docet Cellarius G. A. t. 1 p. 245, nihil ipse defluens, quod optimum factu puto. Rhenanus (*Rer. Germ.* 3 p. 326) suspicatur fuisse in eo loco ubi arx *Drakensfels* fuerit. eam sic fortasse dictam a loco, quasi *Racatium* h. e. *Caracatium*. mox lectu BG et edd Puteolanum seqq omnes ante Pichenam. at infra, ubi similis varietas c. 77, nihil a Pichena mutatum. ERN.

4. *Romani*] *Ma Roman*; quod Ryckius explicat *Romanus*: quippe ista syllaba subinde in libris scriptis et edd pr hac figura exprimi-

tur. consentiunt ABG et ed pr. ceterae ante Rhenanum per compendium *Ra* exprimunt. primus Rhenanus edidit *Romani* tacite, nec scio an e libro (immo ex ingenio). igitur tutius putavi scripturam librorum mss. et edd veterum sequi. ERN.

5. *secutis*] sicut is *Ma*.

7. *Navae*] *BMa* ed Puteolani Beroaldi Alciati *Navas*. item G a manu pr. at secunda fecit *naves*, ut est in ed pr. A *vis fluminis*. Rhenanus edidit *Navae*. ERN. ex ingenio.

12. *perfugerent* *Ma*. sed ultimae litterae expunctae sunt.

14. omnes libri, quos scio vidi, habent *se ipsas*, pro quo haud dubie rescribendum *se ipsae*. v. ad c. 11. ERN. B *se ipsa*.

16. *excidium* *Ma*.

17. *civitatem*] auctores docti novi operis diplomatici (t. 3 p. 172 not. 1) non improbabile esse dicunt, quod Hadrianus Valesius (*Notit. Gall.* p. 328) h. l. civitatem Mediomatricorum non de urbe sed de populo capiendam indicet, propter notitias veteres Gall. ap. Bouquetum. immo

arma Treveros retrahunt, occisis Herennio ac Numisio legatis, quo minore spe veniae cresceret vinculum sceleris.

- 71 Hic belli status erat, cum Petilius Cerialis Magontiacum venit. eius adventu erectae spes. ipse pugnae avidus et contemnendis quam cavendis hostibus melior, ferocia verborum militem incendebat, ubi primum congregi licuisset, nullam praelio moram facturum. delectus per Galliam habitos in civitates remittit, ac nuntiare iubet sufficere imperio legiones: socii ad munia pacis redirent, securi velut confecto bello, 10 quod Romanae manus exceperant. auxit ea res Gallorum obsequium: nam recepta iuventute facilius tributa tolerare, proniores ad officia, quod spernebantur. at Civilis et Classicus ubi pulsum Tutorem, caesos Treveros, cuncta hostibus prospera accepere, trepidi ac properantes, dum dispersus 15 suorum copias conducunt, crebris interim nuntiis Valentinum monuere ne summae rei periculum faceret. eo rapidius Cerialis, missis in Mediomatricos qui breviori itinere legiones in hostem verterent, contracto quod erat militum Magontiaci quantumque secum transvexerat, tertiis castris Rigodulum 20 nit; quem locum magna Treverorum manu Valentinus insecderat, montibus aut Mosella amne septum. et addiderat fossas obicesque saxorum. nec deterruere ea munimenta Romanum ducem quo minus peditem perrumpere iuberet, equitum aciem in collem erigeret, spreto hoste, quem temere collectum haud 25 ita loco iuvare ut non plus suis in virtute foret. paulum morae in ascensu, dum missilia hostium praevehuntur: ut ventum in manus, deturbati ruinae modo praecipitantur. et pars

res et latinitas docent ita esse, sed antiqua et vera. ERN.

4. erectae] B erepte. mox loci pro socii.

7. facturis Ma.

18. mogontiaci Ma.

19. Rigodulum] V Ridogulum. hodie dimidiatum nomen tenet, aliquot milliariis supra Confluentes, pagus Rigol dictus. Lips. A et ed pr Rigodulum. mox aut Mosella BMa, edd Rhenanum sqq ante Pichenam, et IGronovius i. e. alio loco montibus, alio amne. ceterae edd et M., G ac. illud melius. re-

liqua loca arte septa, ut patet e sequentibus. ERN.

26. ascensu ed pr, Rhenani, sqq omnes. ceterae ante Rhenanum ascensu, quod etiam est in G. quae scriptura nata est a pronunciatione molliori literae tertiae; cuius generis multa in libris medio aetate scriptis, ut ascissere pro asciscere, et alia. ERN.

27. in manus] sic ABM et ed pr. recte. sic A. 2 80: ut venire in manus. cf. c. 76. et sic alii quoque. Livius 2 46, ubi v. Gronovium, quem iam laudavit Ryckius, qui et

equitum aequioribus iugis circumvecta nobilissimos Belgarum,
 2 in quis ducem Valentinum, cepit. Cerialis postero die colo-
 niam Treverorum ingressus est, avido milite eruendae civita-
 tis. hanc esse Classici, hanc Tutoris patriam; horum scelere
 clausas caesasque legiones. quid tantum Cremonam meruisse,
 quam e gremio Italiae raptam, quia unius noctis moram victo-
 ribus attulerit? stare in confinio Germaniae integram sedem
 spoliis exercituum et ducum caedibus ovanthem. redigeretur
 praeda in fiscum: ipsis sufficere ignes et rebellis coloniae
 10 ruinas, quibus tot castrorum excidia pensarentur. Cerialis a
 metu infamiae, si licentia saevitiaque imbuere militem crede-
 retur, pressit iras. et parnere, posito civium bello ad ex-
 terna modestiores. convertit inde animos accitarum e Medio-
 matricis legionum miserabilis aspectus. stabant conscientia
 flagitii maestae, fixis in terram oculis. nulla inter coeuntes
 exercitus consalutatio. neque solantibus hortantibusve re-
 sponsa dabant, abditi per tentoria et lucem ipsam vitantes.
 nec perinde periculum aut metus quam pudor ac dedecus
 obstupefecerat, attonitis etiam victoribus, qui vocem preces-
 20 que adhibere non ausi lacrimis ac silentio veniam poscebant,

sic edidit cum IGronovio. ceteri ad. chio laudantur. in illo loco defen-
 post deturbati intellige hostes. pro dit bene Lipsius adversus eos libros,
 modo A more. ERN.

3. eruendae i. e. delendae fun- runt, cum a pro propter non con-
 ditus. sumtum e Virgilio. Aen. 2 coquerent. itaque hic quoque resti-
 611: totamque ab sedibus urbem tui. ERN.

4. hanc] B ac.

8. ducum] cum M^a. redigeretur praeda] sic ABM^a
 et ed pr, nisi quod M^a redigetur. ut camp^{us} Martis, vidimus, et li-
 edd Puteolani et ceterae ante Pi- brarios adiectivum substituisse. ERN.
 chenam redigeret praedam, ut et vulgo civili.

6. ERN. B redigeretur praedam. 16. consalutatio] consultatio B.
 11. metu] vulgati a metu. mihi 18. proinde BM^a.
 vox aliqua excidisse videtur, et al- 19. qui vocem] Muretus deletum
 ternasse causas, ut solet, Tacitus: it qui; Acidalius corrigit qui.
 Cerialis emptus an metu infamiae. Ryckius occurrit sic ut interpun-
 sive Cerialis clementia an metu. ctionem mutet: obstupefecerat, at-
 Lips. praepositio est in BGM^a, ed tonitis etiam victoribus: qui v. p.
 pr, seqq ante Lipsium omnibus. referatque rō qui ad exercitum vel
 exempla, quibus eam defendit Sa- milites. sed sic quoque durissima
 linerius, sunt aliena. sed sunt per- structura. ego Muretum sequor. qui
 multa apud Livium idonea. vide vi- temere et alienis locis intrusum non
 ros doctos ad 24 30, 26 1. et qui uno loco vidimus. ERN.

12. civium ABM^a et ed pr; quod
 exprimendum curavi; quod imitatus
 est Broterius. etiam aliis locis sub-
 stantivo pro adiectivo uti Tacitum,
 ut camp^{us} Martis, vidimus, et li-
 brarios adiectivum substituisse. ERN.
 vulgo civili.

16. consalutatio] consultatio B.

18. proinde BM^a.

19. qui vocem] Muretus deletum
 it qui; Acidalius corrigit qui.
 Ryckius occurrit sic ut interpun-
 ctionem mutet: obstupefecerat, at-
 tonitis etiam victoribus: qui v. p.
 referatque rō qui ad exercitum vel
 milites. sed sic quoque durissima
 structura. ego Muretum sequor. qui
 temere et alienis locis intrusum non
 uno loco vidimus. ERN.

donec Cerialis mulceret animos, fato acta dictitans quae militum ducumque discordia vel fraude hostium evenissent. primum illum stipendiorum et sacramenti diem haberent: priorum facinorum neque imperatorem neque se meminisse. tunc
 5 recepti in eadem castra, et edictum per manipulos ne quis in certamine iurgiove seditionem aut cladem commilitoni obiectaret. mox Treveros ac Lingonas ad concionem vocatos
 73 ita adloquitur. "neque ego unquam facundiam exercui, et populi Romani virtutem armis affirmavi. sed quia apud vos
 10 verba plurimum valent, bonaque ac mala non sua natura sed vocibus seditiosorum aestimantur, statui pauca disserere, quae profligato bello utilius sit vobis audisse quam nobis dixisse. terram vestram ceterorumque Gallorum ingressi sunt duces imperatoresque Romani nulla cupidine, sed maioribus vestris
 15 invocantibus, quos discordiae usque ad exitium fatigabant; et acciti auxilio Germani sociis pariter atque hostibus servitutem imposuerant. quot praeliis adversus Cimbrōs Teutonōsque, quantis exercituum nostrorum laboribus quōve eventu Germanica bella tractaverimus, satis clarum. nec ideo Rheum
 20 insedimus ut Italiam tueremur, sed ne quis alius Ariovistus regno Galliarum poteretur. an vos cariores Civili Batavisque et Transrhenanis gentibus creditis quam maioribus eorum patres avique vestri fuerunt? eadem semper causa Germanis transcendendi in Gallias, libido atque avaritia et mutandae
 25 sedis amor, ut relictis paludibus et solitudinibus suis fecundissimum hoc solum vosque ipsos possiderent. ceterum libertas et speciosa nomina praetexuntur; nec quisquam alienum servitium et dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista
 74 vocabula usurparet. regna bellaque per Gallias semper fuere,

1. *fato acta*] vereor ne Tacitus dederit *fato facta*; idque est perpetuum in ea sententia verbum. Cic. Phil. 2 1: *quoniam fato meo fieri dicam* etc. post *ducumque* bene edidit Pichena pro *ducumve*; sic et B et ed pr. item mox vitiose edd ante *Rhenanum illorum*, praeter pr. quae habet *illum*, ut et BG. ERN.

8. *neque ego unquam*] est imitatio orationis Livianae 28 27. ERN.

11. *extimantur* B.

19. *clarum*] AR et ed pr. *claret*, verbo poetico, quod Tacitus non ruerit. nec displicet Ryckio, et sic correxerat quoque manus doctae in ed Gryphii. ERN.

20. *insedimus*] intellige colonias, classibus. ERN.

26. *ceterum*] *ceterorum* B.

donec in nostrum ius concederetis. nos, quanquam totiens
 lacessiti, iure victoriae id solum vobis addidimus quo pacem
 tueremur. nam neque quies gentium sine armis neque arma
 sine stipendiis neque stipendia sine tributis haberi queunt.
 5 cetera in communi sita sunt. ipsi plerumque legionibus nostris
 praesidetis, ipsi has aliasque provincias regitis. nihil separa-
 tum clausumve. et laudatorum principum usus ex aequo,
 quamvis procul agentibus: saevi proximis ingruunt. quomodo
 sterilitatem aut nimios imbres et cetera naturae mala, ita
 10 luxum vel avaritiam dominantium tolerate. vitia erunt, donec
 homines: sed neque haec continua, et meliorum interventu
 pensantur. nisi forte Tutore et Classico regnantibus modera-
 tius imperium speratis, aut minoribus quam nunc tributis pa-
 rabuntur exercitus quibus Germani Britannique arceantur. nam
 15 pulsis, quod dii prohibeant, Romanis quid aliud quam bella
 omnium inter se gentium existent? octingentorum annorum
 fortuna disciplinaque compages haec coaluit, quae convelli
 sine exitio convellentium non potest. sed vobis maximum dis-
 criminen, penes quos aurum et opes, praecipuae bellorum
 20 causae. proinde pacem et urbem, quam victi victoresque eo-
 dem iure obtinemus, amate, colite. moneant vos utriusque

2. suavius hoc addidimus, quam
 bonus Fulvius putavit (qui ademi-
 nus malebat). significat enim inter-
 dum, quae Menander vocat ἐπιθε-
 τα κἀκὰ, ut sit, oneris imposui-
 mus, durius in vos statuimus. ut
 Maroni 6 90: Teucris addita Iuno.
 vide ad Senecae H. F. 1237. GRON.

7. laudatorum principum] acuta
 gnome; quam non abest quin cal-
 lide abductam Sallustio credam, in
 oratione Sullae ad Bocchum Jug. 102:
 tibi vero nulla amicitia opportunior
 nostra, primum quod procul absi-
 mus, in quo offensae minimum, gra-
 tia par ac si prope adessemus. LIPS.

8. quomodo sterilitatem] pul-
 chrum documentum in mala publica
 et ad ea fortiter sustinenda. Seneca
 praeiverat, de Const. sapientis
 9: omnia itaque sic patitur ut hie-
 mis rigorem et intemperantiam caeli,
 ut fervores morbosque et cetera forte
 accidentia. at Dio Ciceronem ita

loqui facit, ubi amnestiam suadet,
 post caedem Caesaris 44 32: ὥστε
 τὰ μὲν γεγεννημένα ταῦτα χαλά-
 ζης τε τινος καὶ καταχλυσμοῦ τρό-
 πον συμβεβηκέναι νομίσαντες λή-
 θη παράδοτε. plane gemina sunt,
 et aut ab inventionione aut imitatione.
 LIPS. infra vitiose edd Pteolani
 Beroaldi Alciati parabantur. ERN.

15. quid aliud quam bella] ora-
 culum, cuius fidem proavi viderunt,
 et nos videmus, videbimusque, quam
 diu secta in tot dominos Europa
 non audiet unius aurigae habenas.
 Plutarchus igitur vere, de Fort.
 Rom. p. 316, imperium Romanum
 velut ancoram esse scripsit fluctu-
 anti mundo, et nonne a Crispo suo
 hoc effatum sumpsit noster? sumpsit.
 ille sic ad Caesarem in fine: quip-
 pe si morbo iam aut fato huic im-
 perio secus accidat, cui dubium est
 quin per orbem terrarum vastitas
 bella caedes oriuntur? LIPS.

fortunae documenta ne contumaciam cum pernicie quam obsequium cum securitate malitis." tali oratione graviora metuentes composuit crexitque.

75 Tenebantur victore exercitu Treveri, cum Civilis et Clasicus misere ad Cerialem epistolas, quarum haec sententia fuit, Vespasianum, quanquam nuntios occultarent, excessisse vita; urbem atque Italiam interno bello consumptam; Muciani ac Domitiani vana et sine viribus nomina. si Cerialis imperium Galliarum velit, ipsos finibus civitatum suarum contentos; si praelium mallet, ne id quidem abnuere. ad ea Cerialis Civili et Classico nihil: eum qui attulerat, ipsas epistolas ad Domitianum misit.

Hostes divisis copiis advenere undique. plerique culpabant Cerialem passum iungi quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra fossa valloque circumdedit, quis temere antea intus consederat, apud Germanos diversis sententiis certabatur. Civilis opperiendas Transrhenanorum gentes, quarum terrore fractae populi Romani vires obtererentur. Gallos quid aliud quam praedam victoribus? et 20 tamen, quod roboris sit, Belgas secum palam aut voto stare.

5. vulgo *epistolas ad Cerialem*.

6. *nuntios*] AFR *nuntii*. idem voluit dare Spirensis, qui edidit *nutu*. placebatque Lipsio et Ryckio. vulgatum verum puto. vult duces occultare domi suae nuntios, ne colloqui cum militibus et patefacere mortem Vespasiani possent. sic ille *λογονοιδὸς* apud Theophrastum, Char. 9, λέγει ὥς καὶ παρακῆχοι παρὰ τοῖς ἐν τοῖς πράγμασι κορυπτομένον τινα ἐν οἴκῳ ἤδη πέμπτην ἡμέραν ἔχοντα ἐκ Μακεδονίας, ὃς πάντα ταῦτα εἶδε. si *nuntii* probetur, legendum simul *occultarentur*. nam cum Cerialis epistolas occultaret, ut e sequentibus patet, profecto idem in tabellario fecit. ERN.

9. *velit* — *proelium mallet*] alterutrum est vitiosum, et aut *vellet* legendum aut *malit* posterius latinus est; itaque sic correxi. ERN.

11. quisvis attentus lector haereat necesse est in *ipsas*, quod hic certe

friget. itaque aut delendum est, aut, quod melius est, cum Acidalio scribendum *ipsasque epistolas*. ERN.

16. valde variant libri in voce *intutis*. G in *tutius*, ed pr *intutus*, ed Puteolani in *tutis*, ceterae inde a Beroaldina *intutis*. (sic et B.) etsi parum referre arbitror utrum in *tutis* an *intutis* legas, quippe illud significare potest causam quare castra non munierit, quia in *tutis* locis se consedisie putarat (nam et Livio dicuntur castra in *tuto* collocari et *legiones in tutum* duci), tamen, quia *intuta* est usitatum castrorum apud Livium epitheton, atque ea scriptura in plerisque libris est, *intutis* praetuli. ne *intutus* quidem absurdum. mox BG et ed IF Gronovii vitiose *obterrentur*; item ed pr *obterentur*, M^a *opterentur*. ERN.

20. *aut voto stare*] BG *vastare*. hic tamen alteram lectionem in margine habet. mox a Britannia edd

Tutor cunctatione crescere rem Romanam affirmabat, coeuntibus undique exercitibus. transvectam e Britannia legionem, accitas ex Hispania, adventare ex Italia; nec subitum militem, sed veterem expertumque belli. nam Germanos, qui ab ipsis sperentur, non iuberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere; pecuniamque ac dona, quis solis corrumpantur, maiora apud Romanos, et neminem adeo in arma pronum ut non idem pretium quietis quam periculi malit. quodsi statim congregiantur, nullas esse Ceriali nisi e reliquiis Germanici 10 exercitus legiones, foederibus Galliarum obstrictas. idque ipsum, quod inconditam nuper Valentini manum contra spem suam fuderint, alimentum illis ducique temeritatis. ausuros rursus venturosque in manus non imperiti adolescentuli, verba et conciones quam ferrum et arma meditantis, sed Civilis 15 et Classici; quos ubi aspexerint, redituram in animos formidinem fugam famemque ac totiens captis precariam vitam. neque Treveros aut Lingonas benevolentia contineri: resumpturos arma, ubi metus abscesserit. diremit consiliorum diversitatem approbata Tutoris sententia Classicus; statimque 77 exsequuntur. media acies Ubiis Lingonibusque data; dextro cornu cohortes Batavorum, sinistro Bructeri Tencterique. pars montibus, alii viam inter Mosellamque flumen, tam im-

Puteolani sqq ante Pichenam, item BG. ERN.

5. *sperentur*] G vitiose *seperentur*. ed Beroaldi *spernentur*, vitio operarum, quod servatum in ed Alciati notulam Rhenani peperit. *non iuberi* est non pati posse imperia, non adsuetos imperiis accipiendis. ERN.

7. *in arma pronum*] sic ABMR et ed pr. idque cum Ryckio et IGronovio recepi, cum etiam alibi in Tacito *promptus*, quod ceteros scriptos et edd obtinet, illi verbo substitutum viderimus; etsi ceterum etiam *promptus in arma* bene dici puto de eo qui facile impelli ad arma capiendi potest, sed ita ut animum ferocem indicet; quod hic non est. H. 2 33: *Otho pronus ad decertandum*, non *promptus*, h. e. melius putans decerni praelio. mox

Germanici ab Rhenano est (e B): scripti et edd ante Rhenanum omnes Germani. ERN.

9. *e reliquiis germanicis* M^a.

13. *non imperiti adolescentuli*] sic primus edidit Rhenanus, cum ante esset inde a Puteolano editum *non imperitia militum sed adolescentuli*, testatus in nota se edere *imperitia adolescentuli*. sed operae in nota videntur aberrasse, id tamen in ed secunda et ab omnibus servatum est, qui notas Rhenani recoxere. ed pr (et B) *imperitia adolescentuli*. ultima litera nata est e prima sequentis verbi, ut alibi. at G ut ed Puteolani. ERN. deletum aliquid inter *imperitia* et *adolescentuli* M^a. mox B *famamque*.

22. *viam inter Mosellamque flumen*] Savilium, qui reprehendit Tacitum velut non bene descripserit

provisi assiluerunt ut in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat) pugnari simul vincique suos audierit, increpans pavorem nuntiantium, donec universa clades in oculis fuit, perrupta legionum castra, fusi equites, medius Mosellae pons, qui ulteriora coloniae adnectit, ab hostibus insessus. Cerialis turbidis rebus intrepidus et fugientes manu retrahens, intacto corpore promptus inter tela, felici temeritate et fortissimi cuiusque accursu recuperatum pontem electa manu firmavit. mox in castra reversus palantes
 10 captarum apud Novesium Bonnamque legionum manipulos et rarum apud signa militem ac prope circumventas aquilas videt. incensus ira "non Flaccum" inquit, "non Voculam deseritis. nulla hic proditio; neque aliud excusandum habeo quam quod vos Gallici foederis oblitos redisse in memoriam
 15 Romani sacramenti temere credidi. adnumerabor Numisiis et Herenniis, ut omnes legati vestri aut militum manibus aut hostium ceciderint. ite, nuntiate Vespasiano vel, quod propius est, Civili et Classico, relictum a vobis in acie ducem. venient legiones quae neque me inultum neque vos impunitos
 78 patiantur." vera erant, et a tribunis praefectisque eadem in-

locum pugnae, refellit Ryckins. mox *improvisa BGM^a*, ed pr ceteraeque ante Rhenanum, qui tacite *improvisi* edidit. forte fuit *alia*, sed Tacito solenne post *pars* dicere *alii*; idque omnes libri habent; et quidem *BM^a* et ed pr his deinceps. IGronovius pro neutro habet. ERN.

9. *lecta*] *ABM^a* et edd ante Lipsium omnes *electa*. idque restitui. v. ad c. 70. ERN.

14. *oblitos praedixerim m.*] vocem *praedixerim* corruptam aut superfluere vides. Rodolphus pro ea legisse videtur *oblitos*, *proximam memoriam*. in *M^a* est *temere pro tenere*. quo leni ductu haec concinno: *oblitos, redisse in memoriam R. s. temere credidi*. et collineavi atque attigi. LIPS. veniebat sub acuminis stili: *quod vos, Gallici foederis oblitos, repetisse memoriam Romani sacramenti temere credidi*. Iustinus 35 2: *prioris sacramenti religionem novi regis superbiae prae-*

ferentes. Suetonius Claudio 13: *legionibus, quae sacramentum mutaverant, in poenitentiam religione conversis*. cum *memoriam* dicit, intelligit reverentiam. GRON. B *praedixi* [immo *predixerim*], quod melius respondet verbo *credidi*. sed verbum ipsum suspectum est. Pichenet et *retinere m. R.* alii aliter. *tenere credidi* AG et edd ante Pichenet omnes, a quo recepta hodie lectio est. in ed pr neque *temere* est neque *tenere*. sensus loci non est obscurus: at lectio certa non est. ERN. B *temere didi*.

17. *ite, nuntiate Vespasiano*] similis invidiae metum suis militibus iam fugientibus Sulla iniicit: *si quis vos, milites, rogaverit ubi Sullam imperatorem vestrum reliqueritis, respondete apud Orchomenum pugnantem*. atque ille hac increpatione rem labentem sustinuit. Plutarchus Sulla 21 p. 75 et Appianus Mithr. 49. LIPS.

gerebantur. consistunt per cohortes et manipulos: neque enim poterat patescere acies effuso hoste et impredientibus tentoriis sarcinisque, cum intra vallum pugnaretur. Tutor et Classicus et Civilis, suis quisque locis, pugnam ciebant, Gallos pro libertate, Batavos pro gloria, Germanos ad praedam instigantes. et cuncta pro hostibus erant, donec legio unaetvicesima patientiore quam ceterae spatio conglobata sustinuit ruentes, mox impulit. nec sine ope divina mutatis repente animis terga victores vertere. ipsi territos se cohortium aspectu ferebant, quae primo impetu disiectae summis rursus iugis congregabantur ac speciem novi auxilii fecerant. sed obstitit vincentibus pravom inter ipsos certamen, hoste omisso, spolia consectandi. Cerialis ut incuria prope rem afflixit, ita constantia restituit; secutusque fortunam castra hostium eodem die capit excinditque. nec in longum quies militi data. orabant auxilium Agrippinenses, offerebantque uxorem ac sororem Civilis et filiam Classici, relicta sibi pignora societatis. atque interim dispersos in domibus Germanos trucidaverant; unde metus et iustae preces invocantium, antequam hostes reparatis viribus ad spem vel ad ultionem accingerentur. namque et Civilis illuc intenderat, non invalidus, flagrantissima cohortium suarum integra, quae ex Chaucis Friisiusque composita Tolbiaci in finibus Agrippinensium agebat. sed tristis nantius avertit, deletam cohortem dolo Agrippinensium; qui largis epulis vinoque sopitos Germanos, clausis foribus, igne iniecto cremavere. simul Cerialis propero agmine subvenit. circumsteterat Civilem et alius metus, ne quarta

6. *legio unaetvicesima*] sic latinitas inbet legi. male in ed Alciati, quod ante erat XXI, expressere operae *vicesima prima*; idque propagatum ad omnes ante Pichenam. *unaetvicesima A.* ed pr hic valde corrupte *legio ex prima potentiore* etc. adde ad 1 61. ERN. B XXI potentiore.

12. *omisso hoste* M^a.

13. *rem*] ita BR, edd pr, Rhennani, sqq. at mediae, item G, res. ERN.

22. *integra et e Chaucis*] Roma-

nus codex et editiones aliae *integra manu, et e Chaucis*. legam *integra manente, e Chaucis*. M^a porro, *integraque ex*: si plene, facias cum Pichena *integra quae*. LIPS. vox manu abest a G. ERN. et B, qui *integra et e cauchis*. M^a *integraque et ex cauchis*.

23. *Tolbiaci*] F *Colbiaci*. in Itinerario Antonini *Tobiaci*. LIPS. AM^a et ed pr *Tolbiaci*. at BG et ed Puteolani *Calbiaci*, Beroaldus Alciatus *Galbiaci*, quod est vitium operarum. *Tolbiaci* restituit Rhennanus. hodie dicitur *Zullich*. ERN.

decima legio adiuncta Britannica classe affligeret Batavos, qua Oceano ambiuntur. sed legionem terrestri itinere Fabius Priscus legatus in Nervios Tungrosque duxit, eaeque civitates in deditiorem acceptae. classem ultro Canninefates adgressi sunt, maiorque pars navium depressa aut capta. et Nerviorum multitudinem, sponte commotam ut pro Romanis bellum capesseret, iidem Canninefates fudere. Classicus quoque adversus equites Novesium a Ceriale praemissos secundum praelium fecit. quae modica sed crebra damna famam
10 victoriae nuper partae lacerabant.

80 Isdem diebus Mucianus Vitellii filium interfici iubet, mansuram discordiam obtendens, ni semina belli restinxisset. neque Antonium Primum asciri inter comites a Domitiano passus est, favore militum anxius et superbia viri, aequa-
15 lium quoque, adeo superiorum intolerantis. profectus ad Vespasianum Antonius ut non pro spe sua excipitur, ita neque averso imperatoris animo. trahebatur in diversa, hinc meritis Antonii, cuius ductu confectum haud dubie bellum erat, inde Muciani epistolis: simul ceteri ut infestum tumi-
20 dumque insectabantur, adiunctis prioris vitae criminibus. neque ipse deerat adrogantia vocare offensas, nimius commemorandis quae meruisset. alios ut imbelles, Caecinam ut captivum ac dediticium increpat. unde paulatim levior viliorque haberi, manente tamen in speciem amicitia.

81 Per eos menses quibus Vespasianus Alexandriae statos aestivis flatibus dies et certa maris opperiebatur, multa miracula evenere, quis caelestis favor et quaedam in Vespasia-

4. *ultro*] A vero; quod placet Ryckio. ERN.

17. *averso*] ed pr (cum BM^a) *adverso*. mox pro *vocare* A *provocare*. vulgatum exquisitius. Virg. G. 4 76: *magnisque vocant clamoribus hostem*; ubi Servius interpretatur *provocant*. sic etiam cape G. 1 388: *tum cornix plena pluviam vocat improba voce*. et noster ipse *hostem vocare* dixit in Germ. c. 14. ed pr *notare*; quae et in aliis libris confusio observata est. v. Drak. ad Liv. 7 2, et quos ibi laudat. ERN.

26. *aestivis*] Lipsius in margine coniecit *etesiarum*, Acidalius *etesis*. frustra, ut patet e sequentibus; quibus declaratur nihil aliud expectatum nisi tempus aestivum, quo tuta navigatio, nec facile tempestas ingruit. Iosephus *finem hiemis* vocat. et *etesiarum* flatus adversi navigantibus Alexandria, auctore Caesare B. Civ. 3 107, ut bene notat Savilius. ERN.

27. *coelestis* e coniectura Rhenani editur in omnibus inde a Rhenano. edd Puteolani Beroaldi Alciati e *coelis*. at G et ed pr *coeli*; quod

num inclinatio numinum ostenderetur. e plebe Alexandrina quidam oculorum tabe notus genua eius advolvitur, remedium caecitatis exposcens gemitu, monitu Serapidis dei, quem de- dita superstitionibus gens ante alios colit; precabaturque s principem ut genas et oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. alius manum aeger, eodem deo auctore, ut pede ac vestigio Caesaris calcaretur orabat. Vespasianus primo irridere, aspernari; atque illis instantibus modo famam vani- tatis metuere, modo obsecratione ipsorum et vocibus adulan- 10 tium in spem induci. postremo existimari a medicis iubet an talis caecitas ac debilitas ope humana superabiles forent. medici varie disserere: huic non exesam vim luminis, et re-

recipere non dubitavi, certe vulga- to praeferendum ut merae coniec- turae. BMa celis est, A coelitum; quod probari non potest, quia mox numinum sequitur, quod ab illo nil differt. mox e plebe AB et ed pr. ERN.

2. *oculorum tabe* si est ea quae Graecis *οφθαλμια* dicitur, ut placet viro docto apud Ryckium (nec causam dissentiendi video), intelligitur caecitas e nimia pupillae contractione, cui contrarium est alterum genus e nimia dilatatione, sine vi contrahendi se. de ea phthisi extat erudita disputatio Maucharti medi- ci Tubingensis, quem tamen hic locus Taciti fugit. ERN.

3. vix credam Taciti aures tulisse gemitu monitu. meas quidem offendit. gemitu aut spurium (sufficit enim exposcens, ut orantes ap. Suetonium c. 7) aut corruptum puto. ceterum in libris nihil auxilii, nisi quod in G est in gemitu; unde non absurde corrigas, *ingenitum*. orat remedium coecitatis sibi ab illo adhiberi, quod ei insitum divinitus esset, sic Plutarchus in Pyrrh. c. 3 tradit Pyrrhum lienosos curasse dextro pede pressos, existimatumque in maiore eius pedis ungue esse *δελαι δὲ καὶ πυρρῶν*, unde illum cremato reliquo corpore illaesum ab igni mansisse. mox *Serapidis*, quod edidit pro *Sarapidis* e Mª Pichena, est in (B et) omnibus edd inde a

Puteolano. solus Lipsius edidit *Sa- rapis*, nescio unde. A et ed pr *Se- rapis*; et sic correxerat vir doctus in margine Gryphii. mox ed pr *dicta gens superstitionibus*, item paullo post *respuere oris excremento*. ERN.

6. *manu* M^a *manum*; quod recepit Gronovius. consentit G. nec indignum Tacito, Graecismi amatore; unde Gronovium imitati sumus. ceterum dissensus Suetonii iam aliis notatus, de crure eadem tradentis. ERN. B *magnum*.

10. *existimari* sic accipienda et legenda vetus mss et ed pr scriptura *extimari*, quam Puteolanus primus [cum M^a] convertit in *estimari*; unde vulgatos omnes hic *aestimari* obtinet, male, ex iis quae ad Ann. 13 17 de hoc verbo diximus. etenim iudicium medicorum requirit, an eae res fieri possint; quae est *existimatio*, non *aestimatio*. ERN.

12. aut excidit *videri* ante *vim*, aut tamen intelligendum, ut *ratus* et similia apud nostrum non uno loco. ed pr *excessam*, et sic correctum in G a manu secunda. mox idem ms *parvum* a manu prima, sed *pravum* a secunda. *integrare* ed pr, et sic laudat Rhenanus in nota ad h. l. intelligique vult vim salubrem. denique *parati*, quod eidem Rhenano placebat, e vestigiis B, in quo *parati*, iam reperi in ed pr, et sic

dituram, si pellerentur obstantia; illi elapsos in pravam artus, si salubris vis adhibeatur, posse integrari. id fortasse cordi deis, et divino ministerio principem electum. denique patrati remedii gloriam penes Caesarem, irriti ludibrium penes miseros fore. igitur Vespasianus cuncta fortunae suae patere ratus nec quicquam ultra incredibile, laeto ipse voltu, erecta quae adstabat multitudo, inssa exsequitur. statim conversa ad usum manus, ac caeco reluxit dies. utrumque, qui interfuere, nunc quoque memorant, postquam nullum mendacio pretium.

82 Altior inde Vespasiano cupido adeundi sacram sedem, ut super rebus imperii consuleret. arceri templo cunctos iubet. atque ingressus intentusque numini, respexit pone tergum e primoribus Aegyptiorum nomine Basiliden, quem pro-

edidit Lipsius et seqq omnes. ceteri *peracti*. ERN.

2. *integrare* M^a.

6. *patere*] in hoc quoque loco mihi accidit, ut, cum primum legem, vitium operarum putarem; pro *parere*. post et in aliis libris *patere* vidi, et nunc in omnibus esse cognovi. tamen *parere* esse a Tacito non dubito. atque ego non ignoro etiam *patere* dici pro *esse in potestate* alterius, eique subinde male substitui *parere*, ut bene docet Cortius ad Sall. Cat. 10. sed in istis locis semper aditus quidam ad aliquam rem intelligi potest, ut in maria, fines, rem familiarem alterius, oppida; quod hic non est. sed ut *fortuna rerum domina* dicitur, *omni in re dominari*, sic *omnia fortunae parere*. ceterum illa verba confundi centies in libris scriptis saepe a viris doctis notatum est. in ed pr est *fortunae primae* ratus. ERN.

7. *erecta*] B *erepta*.

9. *nullum mendacio pretium*] quis autem gratuito mendax sit? cum sint *praemia falsi nulla*, *ratam debet testis habere fidem*, ait Ovidius Tr. 3 10 35. Lirs. ceterum super hac re quae disputentur, non vacat commemorare, nec ratio notarum desiderat. Tacitus non vi-

detur alienus fuisse ab ea parte ut fidem facti agnosceret. nam et *notum tunc tabe oculorum* hominem illum vocat, ut nulla simulatio coecitatis locum habuisse innuat, et actam rem praesente magna hominum multitudo, in loco publico, et memoratam suis quoque temporibus a testibus oculatis, sublata Flaviorum gente, ubi nulla adulandi aut mentiendi causa, quae contra haec miracula disputantur a quodam Iacobo Serces in libro de miraculis, quo a daemonibus miracula patrari negat, p. 276, non admodum probabilia puto, et concionatorie magis quam subtiliter et dialectice disputata; vereorque ut divinis miraculis valde consulant, qui in tam diligenter narratis rebus nihil nisi fraudes humanas agnoscant. ERN.

13. *respexit pone tergum*] nempe cum se precibus factis repente convertisset, omnis captandi causa. v. quae dixi ad Suet. Vesp. 7. ERN.

14. *e prim. Aeg. Basiliden*] firmat hoc valde viri eximii coniecturam Laevini Torrentii, in Suet. Vesp. *Basilides libertus obtulisse ei visus est*. quomodo libertus, si sacerdos? si, quod hic dicitur, *e primoribus Aegyptiorum*? bene igitur ille magnus amicus noster *Basilides obtulisse*, deleta voce *libertus*, perperam in-

cul Alexandria plurium dierum itinere et aegro corpore detineri haud ignorabat. percunctatur sacerdotes num illo die Basilides templum inisset; percunctatur obvios num in urbe visus sit: denique missis equitibus explorat illo temporis momento octoginta milibus passuum afuisse. tunc divinam speciem et vim responsi ex nomine Basilidis interpretatus est.

83 origo dei nondum nostris auctoribus celebrata: Aegyptiorum antistites sic memorant, Ptolemaeo regi, qui Macedonum primus Aegypti opes firmavit, cum Alexandriae recens conditae

10 moenia templaque et religiones adderet, oblatum per quietem decore eximio et maiore quam humana specie iuvenem, qui moneret ut fidissimis amicorum in Pontum missis effigiem suam acciret: laetum id regno, magnamque et inclitam sedem fore quae exceperet. simul visum eundem iuvenem

15 in caelum igne plurimo attolli. Ptolemaeus omine et miraculo excitus sacerdotibus Aegyptiorum, quibus mos talia intellegere, nocturnos visus aperit. atque illis Ponti et externorum parum gnaris, Timotheum Atheniensem e gente Eumolpidarum, quem ut antistitem caerimoniarum Eleusine exciverat, quaenam illa superstitio, quod numen, interrogat.

20 Timotheus quaesitis qui in Pontum meassent, cognoscit urbem illic Sinopen, nec procul templum, vetere inter accolae fama, Iovis Ditis: namque et muliebrem effigiem assistere, quam plerique Proserpinam vocent. sed Ptolemaeus, ut sunt

25 ingenia regum, pronus ad formidinem, ubi securitas rediit, voluptatum quam religionum appetens, neglegere paulatim aliasque ad curas animum vertere, donec eadem species terribilior iam et instantior exitium ipsi regnoque denuntiaret,

farta. LIPS. v. quae ad Suetonium diximus pro vulgata Suetonii, quorum nondum poenitet. post pro equitibus A et ed pr militibus. ERN.

5. *afuisse* M^a: vulgo *abfuisse*.

7. *origo dei*] totum hunc locum si per partes illustrare libuisset comparandis aliorum scriptorum locis, larga fuisset materies. sed hoc nec institutum nostrum fert, nec valde utile putamus. videant, qui volent, Plutarchum de Iside et Osiride, Cy-

raldum in Hist. deor. synt. 6, Voss. de Idol. 1 29. ERN.

19. *Eleusi*] Tacitum scripsisse puto Eleusine. vide quae ad Senecae p. 343. GRON. adiuvant BMR et ed pr, in quis *Eleusin*. ERN.

21. *quaesitis*] ed Alciati *quaesitus*, errore operarum. edd Puteolani Beroaldi Alciati *Synopem*, male. prima et reliquae *Sinopen*. [B *Synopen*.] eadem mox corrupte *veteres* — *Iovis ditissimum*. ERN.

27. *eudem*] *cedem* M^a. idem

ni iussa patrantur. tum legatos et dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopensibus imperitabat) expediri iubet, praecipitque navigaturis ut Pythicum Apollinem adeant. illis mare secundum, sors oraculi haud ambigua: irent, simulacrumque
 84 patris sui reveherent, sororis relinquerent. ut Sinopen venire, munera preces mandata regis sui Scydrothemidi adlegant. qui versus animi modo numen pavescere, modo minis adversantis populi terreri; saepe donis promissisque legatorum flectebatur. atque interim triennio exacto Ptolemaeus
 10 non studium, non preces omittere. dignitatem legatorum, numerum navium, auri pondus augebat. tum minax facies Scydrothemidi offertur, ne destinata deo ultra moraretur. cunctantem varia perniciēs morbiq̃ue et manifesta caelestium ira graviorque in dies fatigabat. advocata concione iussa nu-
 15 minis, suos Ptolemaeiq̃ue visus, ingruentia mala exponit. volgus aversari regem, invidere Aegypto, sibi metuere templumque circumsidere. maior hinc fama tradidit deum ipsum ap- pulsas littori navis sponte conscendisse. mirum inde dictu, tertio die tantum maris emensi Alexandriam appelluntur.
 20 templum pro magnitudine urbis exstructum loco cui nomen Rhacotis. fuerat illic sacellum Serapidi atque Isidi antiqui-

1. cum B *paterentur*.

Scydrothemidi] A *Ciarotemidi*, ed pr *Ciarotemadi* semper, G. mox AGM^a et edd ante Rhenanum *praecepitque*, quod recepit IGronovius. sed *praecipit* verum, quia sequitur *adeant*. et saepe sic turbatum in temporibus his vidimus. post *Pythicum* ABM⁹. at ed pr *Phiti-* cum. ERN. vulgo *Pythium*. B *verteret*.

7. *diversus*] ABM^a *versus*, male. in utramque partem animo distrahebatur, modo volens accipere condiciones, modo nolens. infra A et ed pr *a deo*. sed praepositio orta est ex ultima praecedentis verbi. in ed pr *moraretur* excidit. ERN.

16. *aversari*] recte Muretus *aversari* corrigit: nam renitendi atque obistendi significatio locum hic non habet, ut visum Pichenae. vulgus audire regis dicta volebat, quod est *aversari*. v. ad H. 1 1. ed pr et A

reges, quod placet Ryckio, ut ad Scydrothemidem et Ptolemaeum pertineat. male, ut e dictis patet. invidebant porro Aegypto possessionem illius dei sui gloriamque ex deo ad se translatam; denique metuebant ne sibi perniciosum foret, si deum suum a se abduci sinnerent. ERN.

17. *maior*] G *maiorum*. *maior* fama est mirabilior, ob rei miraculum maius fide. mox ed pr *totum maris*. ERN.

21. *Serapidi*] Savilius tentat *Osi-* ridi, quia tum demum adeductus deus non ante sacellum habere potuerit. atque etiam Bochartus Hieroz. 1 3 34 erroris arguit Tacitum, quem putat natum e male intellecto scriptore Graeco, unde haec hausta, verbo *τετιμνηται* (quo et Clemens Alex. Protrept. p. 31 nititur hanc rem narrans) accepto *cultus est*, cum sit *colitur*. sed Serapidis cultus iam ante apud Aegyptios: nunc Serapis

tus sacratum. haec de origine et advectu dei celeberrima. nec sum ignarus esse quosdam qui Seleucia urbe Syriae accitum, regnante Ptolemaeo quem tertia aetas tulit; alii auctorem eundem Ptolemaeum, sedem ex qua transierit Memphis perhibent, inclutam olim et veteris Aegypti column. deum ipsum multi Aesculapium, quod medeatur aegris corporibus, quidam Osirin, antiquissimum illis gentibus numen, plerique Iovem ut rerum omnium potentem, plurimi Ditem patrem, insignibus quae in ipso manifesta, aut per ambages
10 coniectant.

85 At Domitianus Mucianusque antequam Alpibus propinquarent, prosperos rerum in Treveris gestarum nuntios accipere. praecipua victoriae fides dux hostium Valentinus, nequaquam abiecto animo, quos spiritus gessisset, voltu ferebat.

15 auditus ideo tantum ut nosceretur ingenium eius, damnatusque, inter ipsum supplicium exprobranti cuidam patriam eius captam accipere se solatium mortis respondit. sed Mucianus quod diu occultaverat, ut recens exprompsit: quoniam benignitate deum fractae hostium vires forent, parum decore Domitianum confecto prope bello alienae gloriae interventurum.
20 si status imperii aut salus Galliarum in discrimine vertere-

Sinopensis eiusque simulacrum inde advectum coli coepit, ut diserte tradit Plutarchus de Iside et Osiride p. 362: εἰς Ἀλεξάνδρειαν κομισθεὶς τὸ παρ' Αἰγυπτίους ὄνομα τοῦ Πλούτωνος ἐκίησάτο τὸν Σαρκάν. ERN.

1. *advectu*] G et edd ante Rhenanum omnes *adventu*. an e B illa lectio sit, nescio. (est.) alioqui verba haec *veho* et *venio*, et ducta hinc, passim in scriptis libris confunduntur, sed tamen et *adventus* solenne verbum in hac re. Cicero N. D. 3 23: *Apollo tertius Iove tertio natus, quem ex Hyperboreis Delphos ferunt advenisse*. Ovid. Fast. 4 247 de Rhea: *unde petita venerit*. ibidem 1 239: *at bona posteritas puppim servavit in aere, hospitis adventum testificata dei*, unde et tales dii advenae dicuntur. noster in Germ. c. 2: *Germanos indigenas crediderim minimeque aliarum*

gentium adventibus et hospitibus mixtos. sed tamen idem c. 9 *advectam religionem* dixit. quare si notatum reperissem *adventum* esse in Ma, id restituissem; nunc suspicor *advectum* ibi esse. itaque servavi. ERN.

3. *Ptolemaeo Ma*. est is qui Euergeta cognomine dicitur. mox copula et e Ma a Pichena addita, est etiam in BG et edd veteribus. excidit temere in ed Rhenani secunda, unde et a Lipsio neglecta. ERN.

19. *vires hostium* vulgo.

21. *in discrimine* ABGMa et edd pr, Rhenani, seqq ante Pichenam; unde restitui. pnto dictum pro *in discrimine versaretur*; non sic legendum, ut Broterius accepit. Iacobus tamen Gronovius accipit ut 2 28: *sin victoriae sanitas in Italia verteretur*. edd Puteolani Berroaldi Alciari Pichenae seqq *in discrimen*. ERN.

tur, debuisse Caesarem in acie stare: Canninefates Batavosque minoribus ducibus delegandos. ipse Lugduni vim fortunamque principatus e proximo ostentaret, nec parvis periculis immixtus et maioribus non defuturus. intelligebantur artes; sed pars obsequii in eo ne deprehenderentur. ita Lugdunum ventum. unde creditur Domitianus occultis ad Cerialem nuntiis fidem eius tentavisse, an praesenti sibi exercitum imperiumque traditurus foret. qua cogitatione bellum adversus patrem agitaverit an opes viresque adversus fratrem, in incerto fuit: nam Cerialis salubri temperamento elusit ut vana pueriliter cupientem. Domitianus sperni a senioribus iuventam suam cernens, modica quoque et usurpata antea munia imperii omittebat, simplicitatis ac modestiae imagine in altitudinem conditus, studiumque litterarum et amorem carminum simulans, quo velaret animum et fratris aemulationi sub-

8. *qua cogitatione*] *spernimus* ut spurcum, *cogitare cogitatione*. Romanus codex *qua contagione*; ex quo vere emendo *contatione*. contrari velut conto explorare; et proprie noster hic usus. Lips. *contagione cogitaverit* etiam A; quod praefereundum putat vulgatae e M^a lectione Ryckius. utinam dixisset quis ille melior sensus foret, qui ex hac lectione existeret. *agitaverit*, quod e M^a recepit Pichena, probro, idque verbum et alibi Tacitus in tali re usurpat. sed tamen adhuc in *cogitatione* haereo; nec *cunctatione* aut Gruteri *rogitatione* satisfacit. forte scripsit Tacitus *qua sollicitatione*. nam *solicitari* dicuntur, quorum fides tentatur. ERN.

9. *virosque* B.

12. *ante ea* ABM^a.

13. *simplicitatis ac modestiae*] G et edd Puteolani ceteraeque ante Rhenanum addunt *simul*. ERN. illud *simul* nec est in M^a nec in B.

in altitudine A et ed pr. in altitudinem conditus interpretantur abdens et occultans cupiditates suas. altitudinem sic dici docuimus ad A. 3 44. sed in altitudinem se condere aliquid duri habet. mihi Tacitus scripsisse videtur in solitudinem con-

ditus, quod et lepius et contextui aptius est, praesertim cum faveat mirifice locus Quintiliani Inst. Or. 10 1 91, qui mox a Lipsio proferitur (secundum Lipsii correctionem, quae probatur et Schellio, ad Dial. de Or. c. 9, et recepta est a Gesnero), ubi *secessisse* dicitur iuvenis Domitianus et in isto secessu carmina scripsisse. *secedere* planissime est in solitudinem condi. nam qui secedunt, *abditis agris*, domo saepe dicuntur a Suetonio et aliis. atque hoc ipsum est modestiae, e stilo Taciti, abstinere se a publicis negotiis et, remotum a celebritate, vacare studiis litterarum aut alii rei, quae nihil coniuncti habet cum re publica. ERN.

15. *simulans* tantum? ita. Suetonius 2: *simulavit* (Domitianus hic iste) *mire modestiam*, in primisque poeticae studium, tam *inusitatum* antea sibi quam postea spretum et abiectum. at scriptores eius aevi campum hunc adulatorum egregie exercent, et vatem faciunt supra vates. omitto poetas (more mentiri aliquid et extollere iis fas): ecce nostrum senem Fabium l. c. *hos nominavimus*, quia Germanicum Augustum (cave alium ab isto intellegas) ab institutis studiis deflexit

duceretur, cuius disparem mitioremque naturam contra interpretabatur.

cura terrarum, parumque diis visum est esse cum maximum poetarum, quid tamen iis ipsis operibus eius, in quae donatus imperio iuvenis successerat (scribo secesserat), sublimius, doctius, omnibus denique numeris praestantius? ite, Homere et Virgili, erepta vobis a Paride hoc palma. Plinius etiam praefatione ad Titum: quantus in poetica es! magna fecunditas animi! quem admodum fratrem quoque imitaretis, excogitasti. haec turpia, atque utinam tamen timeam ne quis ho-

die apud principes sic peccet. LIPS. poetarum Sillii, Valerii Flacci, Martialis loca indicat Dodwellus Annal. Vellei. §. 14. mox BG subduceret. ERN.

1. *interpretabatur*] scripti libri [non M^a] subtexunt neque vos impunitos patiantur. perperam, quia verba sunt ex oratione Cerialis supra repetita. F adscribit *deest hic aliquantulum*. cui fidem habeo. LIPS. verba neque vos i. p. sunt etiam in ed pr. A *interpretabantur*. ERN.

LIBER QUINTUS.

BREVIARIUM.

Titus in Iudaeos urbemque sacram expeditio. ea occasione de gentis origine, moribus, religione, urbisque ipsius opere et situ accuratius et uberius dictum. Germanici belli progressus. praelia aliquot inter Civilem et Cerialem; quae denique pax (ita apparet ex fine admutilati libri) excepit. LIPS.

Eiusdem anni principio Caesar Titus, perdomandae Iudaeae delectus a patre et privatis utriusque rebus militia clarus,

2. *delectus*] ed pr *delegatus*. immo ei potius Iudaea perdomanda delegata; qua phrasi saepe Suetonius utitur, ceterum saepe tentatus sum corrigere *relictus*. nam profecto verbum *delectus* non satis dignum imperatoris filio aut aptum videtur. consentit Suetonius Tit. 5, qui eum ad perdomandam Iudaeam *relictum* dicit; quod e nostro sumtum videtur. et Tacitus c. 10: *simul manere apud exercitus Titum utilis videbatur*. ERN.

privatis utriusque] probam lectionem censeam et sententiam, absque libris sit; qui consensu omnes *preliatis utriusque* aut *prelatis*. ego, quamquam intentus, nihil elicio. LIPS. *praelatis* AM^a et ed pr. *preliatis* B. *praeliantis* G et ed Puteolani Beroaldi Alciati. *privatis* est e correctione Rhenani, sumta ex H. 3 65: *Flavius Sabinus privatis utriusque rebus auctoritate pecuniaque Vespasianum anteibat*. ERN.

maiores tum vi famaue agebat, certantibus provinciarum et exercituum studiis. atque ipse, ut super fortunam crederetur, decorum se promptumque in armis ostendebat, comitate et adloquiis officia provocans, ac plerumque in opere, in agmine gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. tres cum in Iudaea legiones, quinta et decima et quinta decima, vetus Vespasiani miles, excepere. addidit e Syria duodecimam et abductos Alexandria duodevicesimanos, tertianosque comitabantur viginti sociae cohortes, octo equitum alae, simul Agrippa Sohaemusque reges, et auxilia regis Antiochi, validaque et solito inter accolae odio infensa Iudaeis Arabum manus; multi quos urbe atque Italia sua quemque spes acciverat occupandi principem adhuc vacuum. his cum copiis fines hostium ingressus composito agmine, cuncta explorans paratusque decernere, haud procul Hierosolymis castra facit.

2. *superior sui iam*] hic quoque me locus diu torsit, per singulos apices et ductus scripturae veteris euntem. sed exclamare tandem cum philosopho possum *εὐφρα*. B habuit *superior unam*, V *superiori unam*. ex quo, vix duabus litteris leviter mutantibus, facio *super fortunam*, eleganti sententia. Titus, inquit, iam tum privatus clarus bello: hunc multo promptior, ut parem vel superiorem se potius fortuna hac imperatoria ostenderet. Rhenanus divinabat *ut superiori via ingrederetur*. F autem codex et Romanus abent ab hoc scripto longius, *ut superior omnibus crederetur*. LIPS. Lipsii correctionem recepit Pichena, servaruntque sequentes edd. Vaticano ms. consentit Ma, Farnesiano AR, eamque lectionem praefert Ryckius, quae mihi nimis languida videtur. GO *ut imperio dignus iam crederetur*. mihi et hoc et alterum, Ryckio probatum, conatus corrigentium corruptum locum videtur, sed hoc tamen Ryckiano melius. Lipsii correctio an vera sit, non pro certo dicam, praesertim cum a multis impugnari videam: dignam quidem Tacito esse credo. nec spernam Trilleri coniecturam,

Obs. p. 312, e vestigiis codicis B legentis *superior animo*. licet etiam nobis coniectare? forte fuit *ut suae par fortunae cr.* quae certe sententia huic loco est aptissima. ERN.

6. *cum G* et inde a Rhenano omnes edd. at B *cum*; edd. Puteolani Berroaldi Alciati *tum*, ed. pr. *tres in Iud.* ERN.

7. *e Syria*] sic edidi ex ed. pr.; quae est vera lectio. sic est et in R. praepositio *e* est in edd. omnibus ante Rhenanum. ea in G mutata est in *ei*, ut a Rhenano in *et*, ut sensus constaret, sed *tradidit* vitiosum esse patet ex eo quod id verbum plane alienum est a sequentibus *adductos Alexandria d. t.* cum haec contra aptissima sint verbo *addidit*. ERN.

13. *vacuum*] forma dicendi a provinciis ducta est, quae vacuae dicuntur, cum non habent rectorem. ita *princeps vacuus* est, cuius animus nondum inclinat in aliquem, cui in primis credat se, quem in primis audiat etc. a quo genere principes plerumque reguntur. est ergo bellissime expressa sententia. ERN.

2 sed quia famosae urbis supremum diem tradituri sumus, congruens videtur primordia eius aperire.

Iudaeos Creta insula profugos novissima Libyae insedissememorant, qua tempestate Saturnus vi Iovis pulsus cesserit
5 regnis. argumentum e nomine petitur: inclitum in Creta Idam montem; accolae Idaeos aucto in barbarum cognomento Iudaeos vocitari. quidam regnante Iside exundantem per Aegyptum multitudinem, ducibus Hierosolymo ac Iuda, proximas in terras exoneratam; plerique Aethiopum prolem, quos
10 rege Cepheo metus atque odium mutare sedes perpulerit. sunt qui tradant Assyrios convenas, indigum agrorum populum, parte Aegypti potitos, mox proprias urbes Hebraeasque terras et propiora Syriae coluisse. clara alii Iudaeorum initia, Solymos, carminibus Homeri celebratam gentem, condi-

2. *primordia eius aperire*] si, quae de rebus Iudaicis tradit Tacitus, omnia excutere diligentius vellemus, plurima dicenda forent. sed istas disputationes non capiunt notae, in quibus maxime spectatur ut emendata verba sint et intelligatur sensus eorum, adspargemus tamen subinde aliquid, ubi opus videbitur. illud ab initio mirari libet, qui commiserit Tacitus ut Iosephi libros non consuleret, qui illis temporibus non obscuri erant Romae, et e scriptoribus externis potius hauserit quam auctore Iudaico. verum hoc quoque pro Tacito dicam, non omnia enim pro certis tradere, sed quae vulgo traderentur, in compendium congesta lectoribus proponere voluisse. late totum hunc locum exsecutus est Christ. Wormius, in *Corruptis antiquitatum Ebr.* apud Tacitum et Martialem vestigiis. Hafniae 1693. ERN.

6. *iudeos M^a*:

aucto in barbarum cognomento] morem addunt G et edd Puteolani Beroaldi Alciati, male. *barbarorum* est in A et ed pr. vulgatum tuenitur M^a et B, unde edidit Rhenanus, et Tacitus ipse A. 6 42: *neque in barbarum corrupta*. additur *quasi Iudeos* in G et edd Puteolani Beroaldi ceterisque ante Piche-

nam (*quasi Ydeos* in B) post *vocitari*, male. ceterum magis de Graeca quam Latina pronuntiatione intelligenda sunt Taciti verba, nam in Graeca e trisyllabo fit quadrisyllabum: angeli autem verba dicuntur ab accessione novarum syllabarum; quamquam et accessio literae u intelligi potest. ERN.

11. *tradunt G et edd Puteolani Beroaldi Alciati*. *tradant* verum est. semper Tacitus coniunctivo in hac forma utitur. sed saepe sic peccarunt librarii, ut non uno loco ad Livium notavit Drakenborchius. nec mirum, cum etiam hodie vulgo hanc elegantiam ignorent fugiantque in scribendo. post ed pr *indignum*, B *partem*. deinde *ac* ante *max* delevi cum Ryckio et Gronovio: quod addiderat de coniectura Rhenanus, quia in B erat *an* *max*. abest *ac* ab AGMO et edd ante Rhenanum. ceterum hic in bonum auctorem incidit Tacitus, et haec verissima traditio. nam e Mesopotamia gentis origo, quae est veteris regni Assyriaci pars. ERN.

14. *carminibus Homeri*] locus Homeri notus, sententia tantum valde ambigua inter natantes scholiastas. sunt qui designari Lycios aut finitimos quosdam velint; quo Strabo 14 p. 667 et Eustathius ad Il. 5

3 tam urbem Hierosolymam nomine suo fecisse, plurimi auctores consentiunt, orta per Aegyptum tabe quae corpora foedaret, regem Bocchorim adito Hammonis oraculo remedium petentem purgare regnum et id genus hominum ut invisum deis alias in terras avehere insum. sic conquisitum collectumque volgus, postquam vastis locis relictum sit, ceteris

184 et Pindari interpretes ad Ol. 13 129 inclinant. sunt qui Pisidas; quo Plinius 5 27 (24), et Stephanus sunt qui Indaeos; quod noster hic suggerit, et Tzetzes Chil. 7 149. Eusebius etiam, Pr. Ev. 9 p. 243. Choerili poetae testimonio Hebraeos Solymos olim dictos censet evinci. nec OCalaber sane aliter apud Homerum accepit, ideoque 2 120 Σολυμων ἱερὸν σιγαῖον dixit, sacri epitheto sacram indicans gentem. Lrs.

1. conditae urbi Hierosolymam nomen e suo fecisse] sic edidit Rhe-
nanus e vestigiis B, in quo conditae urbi ierosolimam nomine suo fecisse, ut in G. ceteri mss et edd ante Rhenannum conditam urbem. Rhenani correctionem adiuvat species imitationis Virgilianae G. 1 137: stellis numeros et nomina fecit; quamquam et Livius aliique hac forma utuntur, cum contra vix doceri possit urbem facere bene dici. ceterum omnes libri consentiunt in Hierosolymum, pro quo facile concedo Oudendorpio legendum Hierosolyma, quo genere et alibi noster ngitur. vide ipsum ad Suet. Aug. 93, et quae nos diximus ad A. 6 33 de Artaxatis. rursus tamen Hierosolymam in quibusdam libris infra c. 10. ERN.

2. tabe] vitiliginem appellat Iustinus 36 2, uti optime restituit optimus et doctissimus Bongarsius. Lrs.

3. Occhorim] ita libri veteres, quos sum secutus, non Bocchorim, etsi vulgatae huic scripturae adsertor Iustinus venit, λόγω παρανε-
τιχῶ c. 9, nam ait: ἱερατικὸν δὲ
γεσσι νομοθέτην γεγενῆσθαι Βόχ-

χοριν τὸν βασιλέα, σοφὸν τινα καὶ
παρονομα διαφέροντα. etiam Oro-
sius 1 10, qui locum hunc totum
transscribens, Bocchorim tamen ap-
pellat. sed et Plutarchus ita nomi-
nat, libello περὶ δυσωνίας p. 529.
itaque iure vacillo, nam Clemens,
Strom. 1 p. 320, nimis diversus a
nobis abit, qui Omosim hunc vel
Amasim appellat, at quod ad rem
ipsam, falsa est, et refellunt libri
sacri. tamen sumsit haec a Lysi-
macho, uti videre potes apud Iose-
phum contra Apionem 1 34, ubi
item scriptum Bocchoris. Lrs. Ocho-
rim A et ed pr, ut Bocchorim GMA
et edd Puteolani ceteraeque ante
Lipsium, qui Occhorim recepit: Boc-
chorim restituit Pichena. ceterum
hic rex omnium consensu diu post
bellum Troianum demum imperavit.
v. Perizon. Orig. Aegypt. c. 19
p. m. 333. ERN. Bocchorim B.

5. avehere] G a manu prima sic
habuit, sed correctum est in abire.
ed pr abiicere. ante edd Puteolani
Beroaldi Alciati et invisum, male.
ERN.

6. vastis locis] mirum non adde-
re enim quibus in locis, at sane ex
Tertulliano legendum videatur vas-
tis Arabiae locis. is enim Apolog.
c. 16 narrat Tacitum scripsisse, H.
5, Indaeos Aegypto expeditos sive
extorres in vastis Arabiae locis
aquarum egenos etc. Orosio tamen
1 c. non aliter lectum quam nostri
libri praeferunt. Lrs. memoriter
protulit locum Tertullianus, et ad-
didit Arabiae nomen de suo. mox
exsulem ed pr, movisse pro monis-
se Orosii ed. Veneta 1500. in ea-
demque mox deorum templorumque
hominumque, ut in Parisina 1510.
ERN.

per lacrimas torpentibus, Moysen unum exsulum monuisse ne quam deorum hominumve opem expectarent utrisque deserti, sed sibi ut duci caelesti crederent, primo cuius auxilio praesentes miseras populusset. assensere atque omnium

1. non placet satis per lacrimas torpere. non solent homines, cum stupent, flere: immo stupore excusso, cum ad se rediere, solent lacrimare. sed mollius explicari potest. per lacrimas est inter lacrimas, et torpere nullum consilium vincendi mali reperire, quomodo non uno loco dictum reperimus. ERN.

Moysen B: Ma hic cum vulgo Mosen, deinde bis Moyses.

2. utrinque sic AMR et ed pr, quod bene receperit Ryckius et Gronovius. ceteri ab utrisque, quae est glossa tot utrinque, quod de personis exquisitis dicitur. ceterum haec verba in mss omnibus Orosii ab Havercampo inspectis abfuerunt, ut et edd pr, Augustana, Parisina; in cuius notula monitum "in nostris vetustis verba ab utrisque deserti non leguntur." ERN. utrisque sine praepositione BM.

3. sed sibi met. tentabam: se sibi met, et, ut duci coelesti, crederent primo, cuius auxilio praesentes, ante omnia, inquit, sibi met ipsi quisque Hebraeorum, deinde fortunae, sive primo cuique obvio per quem utcumque iuvarentur, non secus ac misso de coelo duci, sese crederent ac permitterent. GRON. unus Gronovius vidit, ut ex eius correctione patet, sibi met non ad Mosen sed ad Iudaeos referri debere. si ad Mosen pertineret pronomen, deberet esse sibi. nam sibi met est sibi ipse, in singulari, sibi ipsi in plurali, cuius rei incitiae et alibi turbas dedit et tenebras obfudit. ceterum correctio viri excellentis propter inusitatum loquendi modum se sibi credere non magis satisfacit quam Schellii, qui ad Hyginum p. 137 corrigit adessent sibi met: ut duci coelesti crederent primo etc. nam durum est e sed facere adessent; et sibi met ita ad Mosen refertur, quod latinitas non patitur. in hoc tamen verum vidit Grono-

vius, quod induci Mosen suadentem iudicat ut primum a semet ipsi auxilium peterent ac sperarent, et a fortuna sua, h. e., ut post explicatur, fortuitum iter ingrederentur pergerentque, qua impetus, quo pedes ferrent, etsi omnium rerum locorumque ignari; deinde si cuius praesens auxilium cognovissent, ei se crederent: cui respondent ea quae mox de aqua inventa traduntur. sed ad hanc sententiam quomodo accommodanda sint verba, difficile est dicere. an partem Gronovianae correctionis probabimus: sed sibi met, et ut duci coelesti crederent primo c. au sic faciemus: sed sibi met, ut d. c. crederent, et primo cuius a. sive, ut Groslochio placebat, cuius primo aux. nihil enim impedit quo minus iubeat populum se suamque fortunam pro coelesti duce habere, qui nihil opis coelestis expectandum dixerat, humanam opem autem ab eo qui eos primus ab hac difficultate liberasset, primus opem tulisset. forte etiam verba ut duci coelesti sunt a glossa, male referentis sibi met. ad Mosen; nam his sublatis, et interposito et eo quo dixi loco, omnia bene procedunt. de reliqua parte loci v. not. seq. ceterum M^a habet et sibi met duce celesti, ut et ed pr et Orosii ed Augustana, quae interponunt post primo. A ut sibi met duci coelesti, sed manus secunda superscripsit et. ceteri libri mei vulgatum habent. Orosii edd pr, Veneta, Parisina, sed sibi met duci coelesti c. Havercampus putat credentes in Tacito delendum, quod nec in Orosio edidit, et porro pro prima. sibi met (Mosi) crederent porro, cuius auxilio recentes m. p. i. e. Aegyptiacas. sed sibi met, ut dixi, ad Mosen referri non potest. ERN.

3. auxilio credentes praesentes] citat etiam ita Orosius. ambigo ta-

ignari fortuitum iter incipiunt. sed nihil aequè quam inopia aquae fatigabat. iamque haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex asinorum agrestium e pastu in rupem nemore opacam concessit. secutus Moyses coniectura herbidi soli largas aquarum venas aperit. id levamen; et continuum sex dierum iter emensi, septimo pulsus cultoribus obtinuerunt 4 terras in quis urbs et templum dicata. Moyses quo sibi in posterum gentem firmaret, novos ritus contrariosque ceteris mortalibus indidit. profana illic omnia quae apud nos sacra; 10 rursum concessa apud illos quae nobis incesta. effigiem animalis quo monstrante errorem sitimque depulerant, penetrali sacravere, caeso ariete velut in contumeliam Hammonis. bos quoque immolatur, quem Aegyptii Apin colunt. sue abstinent

men et contor, an non vox credentes elicienda sit. et iam video abesse in Othonis Frisingensis 1 18, ubi haec citat. Lips. ab ipso Orosii loco abfuisse reperio in ms apud Petrum Danielem. nec est in aliis Orosii mss, edd pr Veneta Parisina Angustana, recteque omissum ab Havercampio. ERN.

3. asinorum agrestium] ed pr corrupte assinorum agrestum, et mox consendit. ERN.

5. id] G idem, male. ceterum post levamen interpunctio maior esse debet, ut in edd Puteolani Beroaldi aliisque veteribus, non comma, ut in recentioribus, intelligendamque fuit, quod alibi in hac forma narrandi addit. incipit enim deinde nova sententia. mox in quis M^a et ed pr. eadem post dedicata sunt. sed sunt abest ab AM^a, quod elegantius est. itaque delevi. ERN. B continuare t. in quibus — dicata sunt.

9. indidit] imposuit, praescrisit, sic et alibi de legibus loquitur. mox frustra Acidalius, pro illic volebat illis. nam illic pro apud illos dixit variandae orationis causa. sic paullo ante utrinque pro ab utrisque, et infra c. 5 illuc pro ad illos. ERN.

10. effigiem animalis] hoc de capite asini magno consensu omnes veteres tradiderunt, ne tantopere

noster culpetur tamquam mendaciorum plenissimus scriptor. et sane Strabo, Plutarchus, Democritus apud Snidam multo maiora deliria delirarunt contra gentem et libros sacros. Lips. quid locum fabulae dederit, quaesivere Stephanus Morinus peculiari disputatione (in eius Diss. octo Gen. 1683 p. 157), Bochartus Hierozoic. 1 2 18, TFaber Epp. 1 6, et alii. in nonnullis edd recentioribus, ut Gronoviorum, irrepsit effigies. ERN.

11. errorem suspectum est viris doctis, Acidalio et aliis, quia asinis indicibus sitim depulere, non errorem. Trillerum verbum id tentantem refellit Elsnerus Sched. Crit. p. 80. nempe inventa in desertis locis aqua, cum paucis diebus post domini terrae cultae facti sint, nihil impedit quo minus ducibus asinis et ab errore et ab siti liberati dicantur. ERN.

12. caeso ariete] de his commentitii rituum causis disputare Bochartus, opere laudato, 1 2 50, et alii. illud universe monendum videtur, hoc exemplo patere, quas ineptias proferant qui ritum aliarumque talium rerum, arbitrio sive divino sive humano sancitarum, causas ingenio reperire conantur potius quam e monumentis genuinis et idoneis eruere. ea ubi desunt, nihil tentandum, si delirare nolis. atque id Tacitus ipse videtur intel-

memoria cladis qua ipsos scabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium. longam olim famem crebris adhuc ieiuniis fatentur; et raptarum frugum argumentum panis Iudaicus nullo fermento retinet. septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit; dein blandiente inertia septimum quoque annum ignaviae datum. alii honorem eum Saturno haberi, seu principia religionis tradentibus Idaeis, quos cum Saturno pulsos et conditores gentis accepimus, seu quod de septem sideribus quis mortales reguntur, altissimo orbe et praecipua potentia stella Saturni feratur, ac pleraque caelestium vim suam et cursum septimos per numeros conficiant. hi ritus, quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. cetera instituta sinistra foeda pravitae valere. nam pessimus quisque spretis religionibus patriis tributa et stipes illuc gerebant; unde auctae Iudaeorum res, et quia apud

lexisse, cum addat *hi ritus quoquo modo inducti*, et tantum partes egisse narrantis quid scriptores tradiderint vulgo. ERN.

1. *qua* BM^a et edd veteres, praeter primam, omnes ante Lipsium, quas vidi. G a prima manu habuit *quam*, unde secunda fecit *quod*, ut est in ed pr. caussa est in verbis *memoria cladis*: ea clades qualis fuerit, deinde explicatur, quod desiderat *qua*. itaque restituimus. clades autem non intelligenda de expulsiōe ex Aegypto, sed de morbo. ERN.

4. *detinetur* Ma.

7. *Idaeis*] BGMA et edd omnes ante Lipsium *Iudaeis* (vel *iudeis*), male. mox GM^a et edd ante Rhenanum *de septem sid.* ERN.

11. *conficiant*] vera lectio, quam e V prompsi referente *coniciant*, ex quo ego *conficiant*. aliter vulgati. de re autem ipsa Dionem vide 37 16, et in primis Alexandrinum Clementem Strom. 6 16 p. 290. LIPS. *coniciant* etiam ed pr. A *coniciant*. at BM^a *commearent*. G et edd ceterae ante Rhenanum *ac plerisque coelestium vim suam et cursum - commearo*. Rhenanus ceterique ante Lipsium *dedere*: *ac pleraque*

c. vi sua et cursu commearo. mox G *his quoquo m.* ERN.

14. *stipes illuc congregabant*] Cicero pro Flacco 28: *cum aurum Iudaeorum nomine quotannis ex Italia et ex omnibus provinciis Hierosolymam exportari soleret, Flaccus sanxit edicto ne ex Asia exportari liceret*. Philo de Legatione ad Caium p. 1023: καὶ ἑκαστὸν ἐνιαυτὸν ἱεροπομποὶ στέλλονται χουρσὸν καὶ ἀργυρὸν πλείστον κομίζοντες εἰς τὸ ἱερὸν ἀθροισθέντα ἐκ τῶν ἀπαρχῶν. et p. 1014: ἡλίστατο (Τιβέριος) καὶ χοήματα συναγαγόντας ἀπὸ τῶν ἀπαρχῶν ἱερὰ, καὶ πέμποντας εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τῶν τὰς θυσίας ἀναφέροντων. sed et Iosephus notat *immensam vim auri congestam in templum ab omni Asia et Europa*, Ant. 14 12 (7). nos plura in Magnitudine Hebraea. LIPS. copiosius haec tractantem v. Gothofredum ad cod. Theod. l. 14. de Ind., et Zornium de Patr. Ind. auro Cor. ceterum *pessimus quisque intelligendi de proselytis*. pro *congregabant* G *congregabant*, ABM^a et ed pr *gerebant*. forte fuit *ferebant*. ERN.

15. *et quia apud ipsos*] non satis apte cohaerere orationem in promittu

ipsos fides obstinata, misericordia in promptu, sed adversus omnes alios hostile odium. separati epulis, discreti cubilibus, proiectissima ad libidinem gens, alienarum concubitu abstinent; inter se nihil illicitum. circumcidere genitalia instituerent, ut diversitate noscantur. transgressi in morem eorum idem usurpant, nec quicquam prius imbuuntur quam contemnere deos, exuere patriam, parentes liberos fratres vilia habere. augendae tamen multitudini consulitur. nam et necare quemquam ex agnatis nefas, animasque praelio aut
 10 suppliciis peremptorum aeternas putant. hinc generandi amor et moriendi contemptus. corpora condere quam cremare, e more Aegyptio; eademque cura et de infernis persuasio. cae-

est. quosdam e suis libris habere ait Acidalius atque ut — sic adversus etc. sed qui sint isti libri, scire pervelim. mei omnes vulgatum habent. videtur autem nunc sententia haec cum antecedente coniungenda, ut altera causa potentiae: quod adversus suos populares quidem (i. e. apud suos) fidem constantissime servant, et misericordes sunt etc. ERN.

3. alienarum i. e. alienigenarum, quod frustra reponere tentabat NHeinsius, cum hodie lexica doceant alienos dici etiam externos, peregrinos, ut alieni mores, alienus orbis. ERN. B cubitu.

7. exuere] Romanus codex exire. Lips. exuere verum est, diciturque pro contemnere, negligere, more Graeco. ERN.

9. necare quemquam ex agnatis] qui otiose legerit, nihil offendet: fortasse is qui intente. si enim de caede capis tantum, quid in eo novi? sane et Romanis et barbaris plerisque necare consanguineos nefas, sed alium ego hic sensum odoror, et scribo necare quemquam ex gnatis. scimus Graecis Latinisque in promiscuo usu fuisse abiectiones infantum et expositiones, immo necesse. id aliter in Iudaeorum moribus, et gentem in primis suboli studuisse, adeo ut nulliusmodi partum necare fas, notat ut novum noster. itaque quia de liberis, iare addit

hinc generandi amor; quoniam matres scilicet certae prolem tollendam. simile prorsus, quod de Germanis, de moribus 19: numerum liberorum finire aut quemquam ex agnatis necare, nefas habetur. nam et ibi scribo gnatis. Lips. defendunt vulgatum Salinerius et Acidalius, sed ita ut adgnatos pro natis dictos contendant. immo adgnati sunt gentis suae homines, quos omnes pro fratribus habebant et pro suis. et hinc securitas et cupido generantium, quod sciebant sacrosanctam esse vitam in populo suo, et si tamen vi aliqua perirent, aliam vitam restare. mox animos aeternos AM^a et ed pr. quod non spernendum puto. ERN.

11. condere] Trillerus emendat condire. frustra, ut docet Elsnerus in Sched. Crit. p. 81. mos condiendi latet in verbis eademque cura. et cum de moribus sepeliendi sermo est, cremationi opponitur mos condendi, non condiendi. ERN.

e more] amore B.

12. varie hic locus legitur in libris. A eademque cura de infernis, et persuasio coelestium contra; quod miror placuisse Ryckio. G eademque cura et de i. et p. coelestium. contra etc. atque sic edd Pateolani Beroaldi Alciati. sed ed pr habet vulgatum, nisi quod male interponit post coelestium; atque sic edidit (e B) Rhenanus, correctae in-

lestium contra. Aegyptii pleraque animalia effigiesque compositas venerantur; Iudaei mente sola unumque numen intellegunt: profanos qui deum imagines mortalibus materiis in species hominum effingant; summum illud et aeternum neque imitabile neque interitum. igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum templis sinunt. non regibus haec adulatio, non Caesaribus honor. sed quia sacerdotes eorum tibia tympanisque concinebant, hedera vinctebantur, vitisque aurea templo reperta, Liberum patrem coli, domitorem Orientis, quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis. quippe Liber festos laetosque ritus posuit, Iudaeorum mos absurdus sordidusque.

6 Terra finesque, qua ad Orientem vergunt, Arabia terminantur; a meridie Aegyptus obiacet; ab occasu Phoenices et mare; septentrionem a latere Syriae longe prospectant. corpora hominum salubria et ferentia laborum. rari imbres, uber solum. fruges nostrum ad morem, praeterque eas bal-

super interpunctione. M^a videtur vulgatum habere, quod nihil varietatis notatum est neque a Pichena neque a IGronovio. eadem cura intelligenda de ratione condiendi. similiter Curtius *curare* de pollinctura cadavere: Aegyptii *iussi corpus suo more curare*. persnatio Aegyptiorum de infernis qualis fuerit, docet Diodorus Siculus 2 93 p. 58. per *coelestia* intelligit deos; quos diversos Aegyptii habebant, neque ita ut Iudaei de numine divino sentiebant. ERN.

2. Iudaei — intelligunt] bene et vere haec Tacitus. ideoque nec statuae Iudaeis, et ipsum templum sub dio et apertum. dico maius illud et exterius templum: nam *interius clausum*, ut mox dicit. Dio 37 17: οὐδ' ἀγαμία οὐδέν ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις ἔσχον. ἀρρηκτον δὲ δὴ καὶ αἰεδὴ θεὸν νομίζοντες εἶναι περισσώτατα ἀνθρώπων θρησκείουσι, καὶ αὐτῷ νέων τε μέγιστον καὶ περικαλλέστατον, πλὴν καὶ ὅσον ἀγανὴς τε καὶ ἀνώροφος ἦν, ἐξεπονήσαν. sunt haec verissima, pro Iudaeorum sano sensu. sed

quem illi depravarant, et quia sub coelo et in illud adspicientes precabantur, rati sunt coelum ipsum ab iis adorari. Iuvenalis 14 97: *nil praeter nubes et coeli lumen adorant*. alius Satyricus (Petronius in fragm. p. 683) *et coeli summas advocat auriculas*, quasi putarent caelum aures habere, idque invocarent. LIPS. eadem de Germanis tradit in Germ. c. 9. ERN.

5. imitabilem M^a: vulgo *mutabile*.

nulla — templis sunt] ego quoque, ut Acidalius, relinquo *suas*. sed ut commodè accipere possim, scribo *nulla — templis sinunt*. nam quicquid congerant huiusmodi, vulgata *σολοιζέσι*. GRON.

8. *continebantur* M^a.

15. a] GM^a et edd ante Rhena- num c. ERN.

17. *exuberant fruges*] mihi vero vox ea ipsa exuberare videtur, legamque *uber solum*: fruges nostrum ad morem. LIPS. ERN. BM^a *exuperant*.

balsamum] propriam eam arborum Iudaeae esse plerique tradiderunt, nec alibi gigni. Iustinus

samum et palmae. palmetis proceritas et decor. balsamum modica arbor: ut quisque ramus intumuit, si vim ferri adhibeas, pavent venae, fragmine lapidis aut testa aperiuntur; humor in usu medentium est. praecipuum montium Libanum ⁵erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumque nivibus. idem amnem Iordanen alit funditque. nec Iordanes pelago accipitur, sed unum atque alterum lacum integer perfluit, tertio retinetur. lacus immenso ambitu, specie maris, sapore corruptior, gravitate odoris accolis pestifer, neque ¹⁰vento impellitur neque pisces aut suetas aquis volucres patitur. incertae undae superiacta, ut solido, ferunt; periti im-

36 3: opes genti ex vectigalibus opobalsami crevere, quod in his tantum regionibus gignitur. atque ita sane tunc fuerit. postea non dubium stirpem eam in Aegyptum transisse, atque illic crevisse. Claudianus in Epithal. Palladii 121: gemmatissimi alii per totum balsama tectum effudere cadis, duro quae saucius ungue Niliacus pingui desudat vulnere cortex. perseverare etiam illic nostro aevo, qui peregrinati sunt, affirmant. LIPS.

2. adhibeas, pavent venae] sic interpungenda ista; et in pavendi verbo elegans metaphorā. Plinius de eadem arbore 12 25 (54): inciditur vitro, lapide, osseisve cultellis: ferro laedi vitalia odit. Iosephus, qui indigena, ὅξει λίθῳ aut ὀξέσι λίθοις incidi adserit Ant. 14 4. falsus ergo cum Theophrasto 9 6 Dioscorides, qui ferreis unguibus secari arborem credidit 1 18. falsus compiler Isidorus, qui 17 8: percussus ferreis unguibus corticem. Pausanias 9 28 nescio quid de balsamo Arabiae nugatur et circa eum viperis. LIPS. ed pr intumuit. B non habebat si. ERN.

4. Libanum erigit] intellige e superioribus terra; quod non videns Vertranus locum temere tentavit. montes eleganter attolli, erigi dicuntur. omnino magna est venustas in descriptionibus locorum et rerum naturalium, deligere verba ab animalibus ducta, qualia hic plura posuit Tacitus. quod deinde

e Libano nasci Iordanem dicit, proprie ille quidem ex Antilibano oritur, sed et hic a scriptoribus subinde Libanus dicitur. in sacris quidem libris uterque mons Libanus vocatur. ERN.

6. Iordanem vulgo.

7. unum atque alterum lacum] ita et Egesippus 3 26: duos lacus victor egressus tertio retinetur. at Pausanias repugnat clare, et quidem oculatus, ut ait, testis 5 74: ἐν δὲ τῇ γῇ ποταμὸν τινα Ἐβραίων καὶ αὐτὸς οἶδα Ἰόρδανον λίμνην Τιβεριοῦσα ὀνομαζομένην διδοῦντα, ἐς δὲ λίμνην ἑτέραν, καλουμένην Θάλασσαν νεκρὰν, ἐς ταύτην ἐσίουσα, καὶ ὑπὸ τῆς λίμνης αὐτὸν ἀναλούμενον. sed Tacito nos iure fidem habemus, qui in Trachonitide lacum minorem esse scimus, quem primo Iordanis ingreditur, cui Samochonitis nomen. LIPS.

11. incertae undae] emendatio e libris. vulgo est incertum unde: quod sententiam etiam aptam recipere potest. vide de tota re Egesippum 4 18. LIPS. incertum unde: superiacta G, edd inde a Puteolano omnes ante Lipsium, item ed Berneggeri. nec id absurdum, modo scribatur undae. nam id idem est quod incerta unda vel incertae undae, intelligendumque est. at AB incerte unde, quod est incertae undae: sed tamen super ultima primae vocis syllaba adscriptum est tum. ed pr incertae undae. atque hinc et V est lectio a Lipsio in-

peritique nandi perinde attolluntur. certo anni tempore bitumen egerit; cuius legendi usum, ut ceteras artes, experientia docuit. ater suapte natura liquor et sparso aceto concretus innatat. hunc manu captum, quibus ea cura, in summa navis trahunt: inde nullo iuvante influit oneratque, donec abscindas. nec abscindere aere ferrove possis: fugit cruorem vestemque infectam sanguine quo feminae per menses exsolvantur. sic veteres auctores. sed ghari locorum tradunt undantes bitumine moles pelli manumque trahi ad littus; mox, 10 ubi vapore terrae, vi solis inaruerint, securibus cuneisque ut 7 trabes aut saxa discindi. haud procul inde campi quos ferunt olim uberes magnisque urbibus habitatos fulminum iactu arsisse; et manere vestigia, terramque ipsam, specie torri-

ducta, cui et M^a (et B) consentit; unde et ipse servavi. *incertae undae* sunt quae eam speciem naturamque habent, ut dubium videri possit, aqua sit an solum, solida loca; ut recte explicat IF Gronovius ad Sen. Cons. ad Marciam c. 10. sic *ambigua natura, ambiguus vultus*, et alia saepe apud poetam. sed ambiguum esse potest utram post *undae* interpungendum sit necne. nam utrumvis facias, commodus sensus et idem. sed mihi magis placet interpungi. ita in sequentibus est explicatio verborum *incertae undae*, quae in nominativo accipiendae. atque veteres libri omnes, etiam ed pr, sic interpungunt; qui non sine gravi caussa sunt deserendi, praesertim cum et totius orationis structura hanc interpunctionem desideret. series enim haec est. *incertae lacus undae* sunt: nam primum iniecta natant omnia; deinde periti nandi et imperiti eodem modo feruntur, nihil submergitur. vincula orationis omisit Tacitus, denique e BMRV et ed pr edidi *ferunt*, ut volebat etiam IF Gronovius. ita variatur constructio et oratio sit Taciti consuetudini et elegantiae aptior. *attolli* de natantibus et c. 14. *vulgo feruntur*. ERN. mox B *attollunt*.

1. *certo anni*] ita libri; et phrasia nota et Tacito frequens. vulgati vocem addunt, *certo anni tempore*.

LIPS. *tempore* abest ab ed pr. ERN. est in B et super versum, ab eadem manu, in M_a.

12. *habitatatos*] ms Orosii Perizonianus, edd Veneta Augustana *habitos*. ERN.

iactu] ex Orosio 1 5, qui haec expresso etiam Cornelii nomine transscripsit, legas *ictu*. LIPS. at mss optimi et veteres edd Orosii habent *iactu*; quod et edidit Havercampus. et *fulminum iactus* Cicero non uno loco dixit, ut docet ad h. l. Pichena. ceterum *fulminum* edidit primus (e B) Rhenanus, et sic G. ceteri ante Rhenanum *fulminis*. *fulminum* etiam Orosius. ERN.

13. *terramque specie torridam*] in eodem Orosio *terramque ipsam, specie solida*. LIPS. *ipsam* etiam M^a, unde edidit Pichena; ABG, ed pr et Orosius. *solidam* Orosii plerique mss et edd veteres. sed tamen quidam scripti et editi etiam *solida* i. e. integra, ut visu sterilitatem non deprehendas. certe verbum quod *sp̄e* addatur, aliquid boni indicare debet: quamquam *specie bona* est, tamen *vim* frugiferam non habet. sed tale non est *torridam*. itaque hoc verbum sanum iudicare non possum. adde ubi proxime seq. ERN. *torrida* M^a.

dam, vim frugiferam perdidisse. nam cuncta sponte edita aut manu sata, sive herba tenuis aut flore, seu solitam in speciem adolevere, atra et inania velut in cinerem vanescunt. ego sicut inclutas quondam urbes igne caelesti flagrasse concesserim, ita halitu lacus infici terram, corrumpi superfusum spiritum, eoque fetus segetum et autumnii putrescere reor, solo caeloque iuxta gravi. et Belus amnis Iudaico mari illabitur; circa cuius os lectae arenae admixto nitro in vitrum excoquantur. modicum id litus et egerentibus inexhaustum.

8. Magna pars Iudaeae vicis dispergitur; habent et oppida. Hierosolyma genti caput. illic immensae opulentiae templum,

2. *sive herba tenuis aut flore*] sic edidit Rhenanus, cum ante [e M^a] legeretur edd pr, Beroaldi Alciati *herbas tenues aut flores*, quod in B erat *tenuis*. id sane et a prima manu habuit G, habet et Puteolanus; quod non est temere. itaque Rhenanum bene correxisse puto, nec imiter Ryckium, qui ex A edidit *sive herbae tenues aut flores, ut solitam in speciem adolevere*, consentiente tamen ed pr, nisi quod *herbas* praefert. nam quorsum addiderit Tacitus herbas tenues aut flores, quae sane sunt in rebus sponte natis aut manu satis. Immo vult dicere nihil ibi in usum hominum nasci, ne ea quidem in quibus herba et folia tantum spectantur, aut flores, habere suam utilemque naturam, nedum frugifera: hoc est, cum, pro sua quodque natura, vel herba tenuis vel flore vel in solitam speciem adolevere etc. ceterum Salmasius (ad Solinum p. 430) corripbat in *solidam speciem*, capiebatque de fructibus; quod ego non adeo spernam: aptum enim contrariis, *inania velut in cinerem vanescunt*. sed tamen et *solitam* commodum sensum facit. ac suspicari licet *solidam* pro *torridam* apud Orosium hinc natum. ERN.

4. *ego*] et M^a.

Iudaicas] libri aliquot *inclitas*, nec aliter Orosius. LIPS. sic diserte ed pr, A. favet et M^a cum B habens *indicas*: quo motus Pichena recepit. *inditus* et *inclitus*

confundi supra vidimus; quod non longe ab hac lectione differt. ERN.

5. *infici*] G *interfici*, in margine autem *infici*, manu secunda. *interficere messes*. apud Virgilium G. 4 330 et similia non ignoro, unde haec scriptura defendi possit: sed vulgatum h. l. melius puto. *infici* terram velut veneno aliquo. per *superfusum spiritum* intellige aërem. ERN.

7. *Belus*] GM^a edd ante Rhenanum *Bellus*. ERN.

8. *conlectae*] non *coniectae*. F etiam recte *lectae*. Plinium adi 36 26 (65), Strabonem 16 p. 758. LIPS. *lectae* etiam AM^a et ed pr. ceterae edd ante Lipsium omnes *coniectae*. item omnes ante Rhenanum *vitro*, quod ille correxit e Plinii l. c. ERN. B tecte et vitro. M^a *harenae*.

9. *modicum id litus*] Plinio auctore *quingentorum passuum* spatium; Iosepho B. I. 2 9 (10) *centum cubitorum*: unde Bochartus Hieroz. 2 5 9 in Plinio bene corrigit *quingenta*, ut iam monuit Ryckius: nam 50 passus 100 cubitos efficiant. Isidorus 16 15 *quinque millium*, manifeste confusa totius fluminis mensura apud Plinium cum mensura Istoris arenosi. sed de coniectura induxit Rhenanus. mss et edd veteres et, quod centies pro sed apud nostrum occurrit, et frustra passim tentatur, ut saepe monuimus. itaque vetus restituimus. v. ad A. 5 3. ERN.

11. *genti*] edd ante Rhenanum, G et alii *gentis*, nil interest. ERN.

et primis munimentis urbs, dein regia, templum intimis clausum. ad fores tantum Iudaeo aditus; limine, praeter sacerdotes, arcebantur. dum Assyrios penes Medosque et Persas Oriens fuit, despectissima pars servientium: postquam Macedones praepotuerunt, rex Antiochus demere superstitionem et mores Graecorum dare adnixus, quo minus teterrimam gen-

1. *primis*] ex Iosepho et Zonara legam *trinis*. nam triplici muro circumdatam eam fuisse, uterque is scriptor te docebit, Iosephus Haloseos 6 1, Zonaras 6 19. LIPS. *munimentis* mss, edd pr, Puteolani. at ed Beroaldi *vitiose munimentis* dedit, quod fideliter expressit ed Basileensis Alciati. *primis mun. urbs* est, urbs et eius munimenta primum aduenti occurrunt: intra urbem est regia et omnium munatissimum templum. sed vide notam seq. ERN.

urbs de iugis] iure nato, et mecum libri. F(MR) *urbs deingia templum clausum*, V *urbs ob deingia*. at Iosias Mercerus legit *primis munimentis urbs, dein regia*. feliciter. Tacitus ipse iuvat, infra c. 11: *alia intus moenia regiae circumiecta*. LIPS. recepit Pichena cum seqq praeter Ryckium. G, ed pr ceteraeque ante Rhenanum *dein iugis*. in ed Rhenani est *de iugis* divisim, nescio unde et quo consilio, tacite editum, ut vitium operarum videatur. et ea lectio tamen constanter ab omnibus servata. unde apparet frustra laborare, qui reverentia antiquae lectionis conantur explicare quomodo Hierosolyma *urbs deingis* vocentur. ERN. B *urbs de vigia s. de iugia*.

Quomodo *intimis*? ablego eam vocem cum nonnullis libris, et lego *trinis munimentis * urbs, ob deingia. templum clausum*. ad fores tantum Iudaeo aditus. aut si retineri placet, scribam apposite *templum intimum*, sive magis *interius*. duplex enim templum, exterius et interius, ut Zonaras 6 23 et Iosephus Ant. 6 9 (4) et 15 14 (11) et B. I. 5 5 describunt appellant-

que; et exterius patet, sola interior domus clausa. Rodolphus haec omnia concinnat (sed ab ingenio, opinor): et *primis munimentis urbis. alienigenis templum interius clausum*. LIPS. id tamen recepit Ryckius. ex pr. m. *urbis* probari possit nam profecto templum praecipuum urbis munimentum. v. c. 12. ita sensus sit: templum illud est primum urbis propugnaculum: proximum est regia. *urbis* vestigia in ed pr, in qua est *ursob*, quod ex *urbis* factum videtur. deinde punctum esse debet post *regia*. at *alienigenis* insititium manifeste. nam templum interius non externis magis quam Iudaeis non sacerdotibus clausum. *templum* hoc loco non ita late sumitur ut vulgo, sed de interiori aede, *vacq*, si *clausum* ad homines referas et adentam facultatem aduendi. ita omnibus clausum fuit, ut legere possis *cunctis, aduentibus*, aut simile quid. sed refertur *clausum* ad *munimenta*, ut *intimis* moveri non debeat. ERN.

2. *tantum*] G non male, opinor, tamen; praesertim si *intimis* ad eam rationem, quam dixi, corrigatur. ceterum illustratur hic locus Lucae 1 10, ubi, dum sacerdos intus sacris operatur, populus precatur *ἐξω*, foris, ad fores. transire limen nefas omnibus praeter sacerdotes. ed pr *vitiose Iudaeae* et *lumine*. mox pro *arcebantur* legendum *arcentur* totus contextus clamat. ERN.

3. *persatas* M^a.

4. haec distinctio est a Rhenano, quoad comma hodie est ante rex, cum olim punctum esset. qua ante *postquam* interpungitur, iam est in mss et ed pr. ERN.

6. *adnixus* vulgo.

tem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus est: nam ea tempestate Arsaces desciverat: tum Iudaei, Macedonibus invalidis, Parthis nondum adultis (et Romani procul erant) sibi ipsi reges imposuere; qui mobilitate volgi expulsi, resumpta per arma dominatione fugas civium, urbium eversiones, fratrum coniugum parentum neces aliaque solita regibus ausi superstitionem fovebant, quia honor sacerdotii firmamentum potentiae assumebatur. Romanorum primus Gnaeus Pompeius Iudaeos domuit, templumque iure victoriae ingressus est. inde vulgatum nulla intus deum effigie vacuum sedem et inania arcana. muri Hierosolymorum diruti, delubrum mansit. mox civili inter nos bello, postquam in dicionem Marci An-

1. *nam ea tempestate*] errare hic Tacitum convenit, confuso Antiocho Epiphane cum Antiocho cognomine Σεπ: nam sub hoc Arsaces defecit. in quo valde diligentiam tanti scriptoris desideres. nam satis magnum est intervallum inter utrumque, cum Theus sit tertius, Epiphanes octavus Syriae rex, et pueri in elementis discant sub quo Parthi defecerint, a quo Antiocho maxime Iudaei vexati. accedit quod epochae Arsacidarum initium ita clarum et nobile sit, ut nullo modo vel mediocri scriptor in hoc potuerit errare. itaque credo verba haec *nam ea tempestate Arsaces desciverat* esse additamentum imperiti hominis, quod e margine in textum venerit, ut alia de quibus aliis locis vidimus. Parthorum bello sane prohibitus Antiochus Epiphanes dici potest, quo minus Iudaeos opprimeret, nam cum maxime premeret Iudaeos, in Parthos belligeratum abiit, ibique mortuus est. id non intelligens homo imperitus, credensque bellum Parthorum esse quod a Parthis illatum sit, hanc stultam et imperitam notulam adiecit, quae ne in puero quidem ferenda. nec conveniunt sequentia. nam si Tacitus ista dedisset, putassetque de Antiocho Σεπ esse accipienda quae de vexatis Iudaeis traderentur, an dixisset ab eo tempore Macedonas invalidos fuisse? cum post fuerit

Antiochus Magnus. et post Epiphanem sane invalidi Syri fuere. itaque verba ista ancis inclusi. quae si quis Tacito adserat, feram: ab Tacito quidem nihil gratiae ferat. ERN.

3. *erant*] sic ABM^a et ed pr, quod recepi. reliqui libri *aberrant*. ERN.

9. *Iudaeos omnes scripti et edd veteres*, quos insexpi. Lipsius tacite omisit. unde Pichena, pro more suo, a vulgatis abesse dicit restituitque. sane melius abesset. sed supra iam monui nimis multis locis ita poni nomina, ut salvo sensu possent abesse. mox *nullas effigies* G et edd Puteolani Beroaldi Alciati. ERN.

12. *bello civili interno*] cur haec geminat civile et internum? placet immo Romana scriptio, *bello civili inter nos*. Lrs. A *civili inter nos bello*, concunius. per scriptionem Romanam Lipsius aut non intelligit editionem Romanam i. e. Spirensis, aut falso laudat. nam in meo exemplo est *civili interno bello*, ut in M^a. et tamen Romanae scripturae nomine alibi hanc ed laudat. etiam alibi falso landari hunc librum vidimus a Lipsio. ceterum *inter nos* quidem tolerabilius est quam *interno*, sed tamen et ipsum supervacuum et correctoris manum redolens. mihi alterutrum *civili* vel *interno* spurium videtur.

tonii provinciae cesserant, rex Parthorum Pacorus Iudaea po-
titus, interfectusque a Publio Ventidio, et Parthi trans Eu-
phraten redacti: Iudaeos Gaius Sosius subegit. regnum ab
Antonio Herodi datum victor Augustus auxit. post mortem
5 Herodis, nihil exspectato Caesare, Simo quidam regium no-
men invaserat. is a Quintilio Varo obtinente Syriam punitus;
et gentem coercitam liberi Herodis tripartito rexere. sub
Tiberio quies. dein iussi a Gaio Caesare effigiem eius in
templo locare, arma potius sumpserē; quem motum Caesaris
10 mors diremit. Claudius, defunctis regibus aut ad modicum
redactis, Iudaeam provinciam equitibus Romanis aut libertis
permisit; e quibus Antonius Felix per omnem saevitiam ac
libidinem ius regium servili ingenio exercuit, Drusilla Cleo-
patrae et Antonii nepte in matrimonium accepta, ut eiusdem
10 Antonii Felix progener, Claudius nepos esset. duravit tamen
patientia Iudaeis usque ad Gessium Florum procuratorem:
sub eo bellum ortum. et comprimere coeptantem Cestium
Gallum Syriae legatum varia praelia ac saepius adversa exce-

ERN. B civili interno, omisso bello. idem paulo ante dirupti.

1. provinciae cesserant] utrum provincia cesserat, an Oriens cesserat? GRON. provinciae verum. intellige Orientis, ut Ryckius iubet. ERN.

3. Sosius] sive Sossius. male quidam libri Sestius. LIPS. Sosius G et ed pr ceteraeque. ERN.

4. sanxit] prisci aliquot libri auxit. LIPS. idque verum. sanxit est ab Rhenani ingenio. (B ausit.) auxit restituit Pichena. de scriptura Simo ad c. 12. de ipso, Herodis servo, Iosephus A. 17 11 (10). ERN. simon M^a.

9 quem motum] de quo legenda Philonis Legatio ad Caium, et noster 12 54. ERN.

14. matrimonia M^a.

17. coeptantem] sic bene editum a Rhenano. BM^a et ed pr receptantem, temere repetita ultima prioris verbi syllaba, unde factum reos in aliis mss et edd ceteris ante Rhenanum. ERN.

Cestium Gallum] idem Suetonio narratur Vesp. 4. Iudaei rebella-

runt, caesoque praeposito legatum insuper Syriae consularem, suppetias ferentem, raptā aquila fugarunt. in Iosepho haec ipsa, et plane omnia vide A. 20 9 (11), B. I. 2 23 (18). sed quis tamen praepositus ille caesus? ita enim Suetonius, nec rem tam notabilem vel Iosephus vel Tacitus dixere. immo ille plane contra, Florum, qui tunc praepositus, evasisse et bellum iis fecisse. an caesoque praesidio? ita enim Eutropius, qui sua solet ex Tranquillo describere, extinctis Romanis praesidiis, legatum quoque Syriae suppetias ferentem raptā aquila fugarunt. sunt ipsa, ut vides, Tranquilli. an verius Gessiumque praepositum? ut hoc dicat, Gessium Florum (id ei nomen) fugatum, ac tum etiam Cestium Gallum? interpretes nihil hic pro re dicunt, tu serie historiarum, lector, arbitrare. LIPS. vide dicta a me ad locum Suetonii, item quae Dukerus et Quidendorpius. ERN.

18. exceperē] BM^a excipere, ed pr accipere. ERN.

pere. qui ubi fato aut taedio occidit, missu Neronis Vespasianus fortuna famaue et egregiis ministris intra duas aetates cuncta camporum omnesque praeter Hierosolymam urbes victore exercitu tenebat. proximus annus civili bello intentus, 5 quantum ad Iudaeos, per otium transiit. pace per Italiam parta et externae curae rediere. augebat iras quod soli Iudaei non cessissent. simul manere apud exercitus Titum ad omnes principatus novi eventus casusve utilius videbatur.

Igitur castris, uti diximus, ante moenia Hierosolymorum 11 positis instructas legiones ostentavit. Iudaei sub ipsos muros struxere aciem, rebus secundis longius ausuri, et si pellerentur, parato perfugio. missus in eos eques cum expeditis cohortibus ambigue certavit. mox cessere hostes, et sequentibus diebus crebra pro portis praelia serebant, donec assiduus 15 damnis intra moenia pellerentur. Romani ad oppugnandum versi. neque enim dignum videbatur famem hostium opperiri; poscebantque pericula, pars virtute, multi ferocia et cupidine praemiorum. ipsi Tito Roma et opes voluptatesque ante oculos; ac ni statim Hierosolyma conciderent, morari 20 videbantur. sed urbem arduam situ opera molesque firmaverant, quis vel plana satis munirentur. nam duos colles immensum editos claudebant muri per artem obliqui aut introrsus sinuati, ut latera oppugnantium ad ictus patescerent. extrema rupis abrupta; et turres, ubi mons iuvisset, in sexa- 25 genos pedes, inter devexa in centenos vicanosque attollebantur, mira specie, ac procul intuentibus pares. alia intus moenia, regiae circumiecta, conspicuoque fastigio turris Antonia, in honorem Marci Antonii ab Herode appellata. tem-

2. *intra* edidit Rhenanus. superiores edd et G *inter*. mox BGMR et ed pr *Hierosolymam*. v. supra ad c. 2. ERN. B omittit praepositionem.

6. *parta*] BGM^a et edd ante Rhenanum *parata*, male. v. ad A. 16 2. ex ingenio bene correxit Rhenanus. mox et aut tolli et ad sequentia reiici vult Freinshemius, aut mutari in *ut*. illud melius, sed tamen non necessarium. Livius 2 52: *urbi cum pace etiam laxior annona*

rediit. abesse et hic posset etiam: sed propterea non vitiosum est. [mox M^a *redire*.] infra edd ante Pichenam cum AG *utile*, BM^a *utilis*. ERN.

22. *in immensum* B.

25. *in centenos vicanosque*] B *in centenosque*, GO *in centenos quoque*. mox ed pr *circumvecta*. et O *honore M Antonii*; quae phrasis Tacito et alibi usurpata. ERN. B *in honore*.

plum in modum arcis propriique muri, labore et opere ante alios, ipsae porticus, quis templum ambiebatur, egregium propugnaculum. fons perennis aquae, cavati sub terra montes, et piscinae cisternaeque servandis imbribus. praevid-
 5 rant conditores ex diversitate morum crebra bella: inde cuncta quamvis adversus longum obsidium. et a Pompeio expugnatis metus atque usus pleraque monstravere. atque per avaritiam Claudianorum temporum empto iure muniendi struxere mu-
 10 urbium clade aucti: nam pervicacissimus quisque illuc perfugerat, eoque seditiosius agebant. tres duces, totidem exercitus. extrema et latissima moenium Simo, quem et Bargioram vocabant, mediam urbem Ioannes, templum Eleazarus firmaverat. multitudine et armis Ioannes ac Simo, Eleazarus
 15 loco pollebat. sed praelia dolus incendia inter ipsos, et magna vis frumenti ambusta. mox Ioannes, missis per speciem sacrificandi qui Eleazarum manumque eius obtruncarent, templo potitur. ita in duas factiones civitas discessit, donec propinquantibus Romanis bellum externum concordiam pare-
 20 ret. evenerant prodigia, quae neque hostiis neque votis piare fas habet gens superstitioni obnoxia, religionibus adversa. vi-
 25 sae per caelum concurrere acies, rutilantia arma, et subito nubium igne collucere templum. expassae repente delubri fores, et audita maior humana vox, excedere deos; simul
 25 ingens motus excedentium. quae pauci in metum trahebant: pluribus persuasio inerat antiquis sacerdotum litteris contineri

1. *opere*] AGM^a et edd ante Rhenanum omnes *opera*. quod videtur natum ex initiali sequentis verbi. nam *opus* proprium in hac re verbum. mox M^a *ambibatur* [Gronovio teste, non Furia]. ERN.

4. *praeviderant*] AB et ed pr Rhenani *providérant*, quod servatum usque ad Lipsium, qui vetus tacite restituit; quod h. l. melius. ERN.

9. *ceterarum*] alii *exterarum*. LIPS. velut ed pr et A. male. nam intelliguntur urbes Iudaicae. adde ad G. 32. ERN.

12. *Simo*] ita BGMO et ed pr.

sed haec tamen, ut M^a, semel tantum. alii mss *Simon*. ERN.

Bargioram] Iosepho B. I. 2 23 (19), 4 7 (9), Simo Giorae filius vocatur; unde cum Ryckio probo Salinerii coniecturam, qui transpositum hoc incisum putabat et post *Simo* ponendum. [erat post *Ioannes*.] mss et edd ante Lipsium omnes *Bargioram*. pro *Eleazarus* ed pr et *Lazarus*, item *Lazarus*, *Alazarus*, ut BM^a. ERN.

23. *expassae*] M^a *expertae*. (B ex parte). A et ed pr *apertae*; quod pro glossa habet Ryckius. nec

eo ipso tempore fore ut valesceret Oriens profectique Iudaea rerum poterentur. quae ambages Vespasianum ac Titum praedixerat: sed vulgus, more humanae cupidinis, sibi tantam factorum magnitudinem interpretati ne adversis quidem ad vera
 5 mutabantur. multitudinem obsessorum, omnis aetatis, virile ac muliebre secus, sexcenta milia fuisse accepimus. arma cunctis qui ferre possent; et plures quam pro numero audebant. obstinatio viris feminisque par; ac si transferre sedes cogentur, maior vitae metus quam mortis. hanc adversus urbem
 10 gentemque Caesar Titus, quando impetus et subita belli locus abnueret, aggeribus vineisque certare statuit. dividuntur legionibus munia, et quies praeliorum fuit, donec cuncta expugnandis urbibus reperta apud veteres aut novis ingeniis struerentur.

14 At Civilis post malam in Treveris pugnam reparato per Germaniam exercitu apud Vetera castra consedit, tutus loco,

andet IGronovius aliquid contra vulgatum e M^a moliri. ERN.

1. *profectique Iudaea rerum potirentur*] v. dicta ad Suet. Vesp. 4. sed etiam quae monuit Oudendorpius, mox *praedixerat* BM^a et ed pr, quod quaerit IGronovius cur mutatum sit. nam profecto et *ambages* in singulari de vaticiniis dicitur. ERN.

5. *virile ac muliebre secus*] sic M^a a manu prima; quod recte receptum a IGronovio. adde ad A. 4 62. ceteri libri *virilis ac muliebris sexus*; inde a Pichena *virile ac muliebre sexus*. in ed pr *sexus* excidit, ob initium sequentis verbi. ERN.

6. *de milia fuisse accepimus*] numerus mihi non certus, et quem ex B codice et Orosio substitutum video parum cante. nam ille scribit, *de milia Iudaeorum interfecta Cornelius et Suetonius referunt*. sed interfecta ait, cum noster hic univ[er]se, de obsessis, qui certe paullo plures. libri etiam instabiles, et quidam *ducenta milia*. fortasse *dena* aut *undena milia*. quod paullo propius ad Iosephum 6 17 (9) et Zonaram 6 26 et Iornandem acce-

dat, qui omnes *undecies centena milia* periisse obsidione illa clare tradunt. periisse, inquam, fame, morbo, ferro. nam Sulpicio Severo fidem vix habeo, qui 1. 2 *num[er]um peremptorum ad undecies centena milia* profert, *capta vero centum milia ac venundata*. sed peremptos fortasse largius accepit, et nostro illo sensu. LIPS. *sexcenta milia* clare praeter B etiam AM^a et ed pr. reliquae ante Rhenanum *ducenta*; quod quomodo natum, patet e G, in quo *dec[im]a*. ceterum in numero caesorum discrepare auctores frequentissimum est in omni historia. ERN.

7. *plures quam pro numero*] id valet, fuere obsessi *sexcenta milia*; credas quartam aut quintam circiter partem (pro communi ratiocinatione) arma tulisse: at hic aliter fuit, et plures impetu atque ardore ceperunt, qui? infra aut supra legitimam aetatem, pueri senesque. LIPS. paullo post *impetus*, quod e M^a inductum a Pichena, etiam est in BG. ceteri *impetum*. ERN.

15. *castra abest ab edd Lipsii*. in antiquioribus meis omnibus re-

et ut memoria prosperarum illic rerum augescerent barbarorum animi. secutus est eodem Cerialis, duplicatis copiis adventu secundae et sextae et quartae decimae legionum. cohortesque et alae iam pridem accitae post victoriam properaverant. neuter ducum cunctator. sed arcebat latitudo camporum suapte ingenio humentium. addiderat Civilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu revolutus amnis adiacentibus superfunderetur. ea loci forma, incertis vadis subdola et nobis adversa: quippe miles Romanus armis gravis et nandi pavidus; Germanos fluminibus suetos levitas armorum et proceritas corporum attollit. igitur lacescentibus Batavis ferocissimo cuique nostrorum coeptum certamen; deinde orta trepidatio, cum praecaltis paludibus arma equi haurirentur. Germani notis vadis persultabant, omissa plerumque fronte latera ac terga circumvenientes. neque ut in pedestri acie, comminus certabatur; sed tanquam navali pugna, vagi inter undas aut, si quid stabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, vulnerati cum integris, periti nandi cum ignavis in mutuam perniciem implicabantur. minor tamen quam pro tumultu caedes, quia non ausi egredi paludem Germani in castra rediere. eius praelii eventus utrumque ducem, diversis animi motibus, ad maturandum summae rei discrimen erexit. Civilis instare fortunae, Cerialis abolere ignominiam. Germani prosperis feroces; Romanos pudor excitaverat. nox

peri; ne quis erret, credens Pichenaë ab editis abesse. ERN.

3. et xvi] *Mercerus acute corrigit et sextae, quia xvi dudum cum Ceriali fuerat, et sexta ex Hispania demum accesserat. et sic recensentur infra, c. 16, quadridecimani, sexta legio, secundani. adde H. 4 68. adiuvat forte et ordo numerorum. xivtam opinor xvitae praeposuisset; quod visum et IGronovium. ERN.*

13. *arma, equi*] ita IGronovius
e M^a edidit. consentiunt B et ed
pr, in quis *arme qui. aurirentur*,
quod e M^a notat IGronovius sine
adspiratione, etiam G, qui frequen-

ter hoc verbum et alia sic exhibet;
in quo supra tamen subinde ad-
scripta nota adspirationis. ERN.

14. *omissa*] B *diversa*.

16. *cominus*] Ma et ed pr ut R
comminus minus; unde Gronovius
faciebat *cominus eminus*; quod
recepit Broterius. ego non imiter.
pedestris acies h. l. opponitur *na-*
vali; estque adeo *terrestris*, in qua
non modo *cominus* sed et *eminus*
pugnatur. ERN.

18. *volneratis* M^a.

21. *redire* B.

23. *cerealis* M^a, ut saepe.

24. *exercitaverat* B.

apud barbaros cantu aut clamore, nostris per iram et minas
 16 acta. postera luce Cerialis equite et auxiliariis cohortibus
 frontem explet; in secunda acie legiones locatae; dux sibi
 delectos retinuerat ad improvisa. Civilis haud porrecto
 5 agmine sed cuneis adstitit. Batavi Gugernique in dextro;
 laeva ac propiora fluminis Transrhenani tenere. exhortatio
 ducum non more concionis apud universos, sed ut quosque
 suorum advehebantur. Cerialis veterem Romani nominis glo-
 riam, antiquas recentesque victorias: ut perfidum ignavum
 10 victum hostem in aeternum exciderent, ultione magis quam
 praelio opus esse. pauciores nuper cum pluribus certasse,
 ac tamen fusos Germanos, quod roboris fuerit. superesse qui
 fugam animis, qui vulnera tergo ferant. proprios inde sti-
 mulos legionibus admovebat, domitores Britanniae quartade-
 15 cumanos appellans; principem Galbam sextae legionis aucto-
 ritate factum; illa primum acie secundanos nova signa no-
 vamque aquilam dicaturos. hinc praevectus ad Germanicum
 exercitum manus tendebat, ut suam ripam, sua castra san-
 guine hostium recuperarent. alacrior omnium clamor, quis
 20 vel ex longa pace praelii cupido vel fessis bello pacis amor,
 17 praemiaque et quies in posterum sperabantur. nec Civi-
 lis silentem struxit aciem, locum pugnae testem virtutis

5. astitit M^a.

Gugernique] ita edidi, ne Tacitus in eiusdem populi nomine sibi non constaret. nam supra 4 26 *Gugerni* editum, ut apud alios vocantur. vulgo [e BM^a] h. l. est *Cugerni*, ed pr *Eugenii*. infra c. 18 G *Gugerni*, ed pr *ecugerni*. mox eorum pro suorum edd veteres inde a Puteolano usque ad Pichenam. suorum ABGM^a et ed pr. post dedi exciderent pro excinderent, ex ABM^a et ed pr; idque voluit edere I Gronovius, sed operae non paruerunt. G et edd veteres excinderent. adde ad Agric. 19. ERN.

12. attamen] melius M^a ac tamē, ut voluit Muretus. ed pr male Romanos. ERN.

15. sextae legionis auctoritate i.

e. initio a sexta legione facto Caesarem appellandi, quod exemplum ceteras secutas. mox novam aquilam et nova signa tribuit secundanis, quod vetera signa in bello civili amiserant. mox pervectus A. ERN. B prevectos.

20. ex M^a: vulgo e. mox sperabatur BM^a.

22. silentem struxit aciem h. e. quae non silentio exciperet hortantibus voces, sed clamore probaret. sed quoniam id post iterum dicitur (ubi sono armorum — approbata sunt dicta), credo legendum esse silens vel silentio, ut viri docti voluere. sed posterius malim. mox omnia G et edd Beroaldi seqq ante Pichenam, qui omnia edidit e scriptura M^a oia, quae est et in ed

ciens. stare Germanos Batavosque super vestigia gloriae, cines ossaque legionum calcantes. quocunque oculos Romanus intenderet, captivitatem clademque et dira omnia obversari. ne terrentur vario Treverici praelii eventu. suam illic
 5 victoriam Germanis obtitisse, dum omissis telis praeda manus impediunt: sed cuncta mox prospera et hosti contraria evenisse. quae provideri astu ducis oportuerit, provisa, campos madentes et ipsis gnaros, paludes hostibus noxias. Rhenum et Germaniae deos in aspectu; quorum numine capesse-

Puteolani. omnia plane A et ed pr. scriptura Ma sane et omnia significare potest, estque eius verbi usitatum compendium; nec id adeo absurdum puto. dira per se possunt infausta omnia significare deinde ed pr. observari. denique eadem et A Treveriani, G Treviri. ERN.

1. sciens BM^a.

5. victoriam] V materiam. quae lectio involvit aliud verbi, quod nondum educo. certe de avaritia aut cupidine id dici verius quam de victoria. neque enim ea, sed quod ea per securitatem et insolentiam abusi, cladem dedit. LIPS. materiam etiam ed pr. Acidalius corrigit avaritiam, quod et in promptu Lipsio fuisset, si non nimis a vulgata differret. idem dicere voluisse videtur quod 4 78: obstitit vincen-
 10 tibus pravum inter ipsos certamen, hoste omisso, spolia consecrandi. videtur ergo requiri quod respondeat pravo spoliandi certamini. tale quid si quis repererit, non admodum discrepans a lectione librorum, audiam. nunc liceat credere Tacitum captasse acumen, et alia sententia uti voluisse, quae non sit nimis ad vivum resecanda, quales plures in Tacito. victoria est abusus victoriae, nimia fiducia e victoria, verbo vitia victorum. ERN.

6. impediunt] hoc sine dubio viciosum, saltem impediunt esse debebat, sed vera lectio est impedi-
 15 rent, e necessaria et perpetua ra-

tionē latinitatis. ne terrentur-obstitisse-dum impediunt. ERN.

7. quae provideri etc. sententia nostro aliisque in tali oratione trita. libri fluctuant inter providisse, ut est in vulgatis inde a Rhenano (idemque habet G) et praevidisse, quod est in edd Puteolani Beroaldi Alciati, et previse, ut habent BMR et ed pr, denique provisa in A. video viros doctos inclinare in provisa, ut Rhenanum et Pichenam; quod est utique optimum, et sic aliis saepe locis reperi. praevisae autem esse e compendio scribendi pro praevidisse; nisi fuit potius provisa esse; in quo genere quam saepe in libris peccatum, ad alium locum notavimus. ERN.

8. noxias] A medias; quod verum videtur Ryckio. consentit ed pr et fuere paludes inter utramque aciem. sed cur hostibus medias vocet, quae inter utramque aciem? ERN.

9. quorum numine i. e. auspiciis, favore, auxilio sublevati ac freti; ut saepe, apud poetas in primis. mox verba inter maiores, si ad vivum resecemus, perinepta sint. nam dies praesens quomodo gloriosus esse inter maiores, celebrari, laudari a maioribus potest? sed acumen quaesivit Tacitus in antithetis gloriosissimum inter maiores et ignominiosum apud posteros. sensus est: illo die aut plus gloriae consecuturos quam maiores ipsorum antea consecuti sint, aut tantum igno-

- rent pugnam, coniugum parentum patriae memores. illum diem aut gloriosissimum inter maiores aut ignominiosum apud posteros fore. ubi sono armorum tripudiisque (ita illis mos) approbata sunt dicta, saxis glandibusque et ceteris missilibus
 5 praelium incipitur, neque nostro milite paludem ingrediente,
 18 et Germanis, ut elicerent, lacessentibus. absumptis quae iaciuntur, et ardescente pugna, procursum ab hoste infestius. immensis corporibus et praelongis hastis fluitantem labantemque militem eminus fodiebant; simul e mole quam eductam
 10 in Rhenum rettulimus, Bructerorum cuneus tranatavit. turbata ibi res, et pellebatur sociarum cohortium acies, cum legiones pugnam excipiunt, suppressaque hostium ferocia praelium aequatur. inter quae perfuga Batavus adiit Cerialem, terga hostium promittens, si extremo paludis eques mitteretur:
 15 solidum illa, et Gugernos, quibus custodia obvenisset, parum intentos. duae alae cum perfuga missae incauto hosti circumfunduntur. quod ubi clamore cognitum, legiones a fronte incubuere, pulsique Germani Rhenum fuga petebant. debellatum eo die foret, si Romana classis sequi maturasset.
 20 ne eques quidem institit, repente fuis imbris et propinqua nocte.
- 19 Postera die quartadecima legio in superiorem provinciam Gallo Annio missa; Cerialis exercitum decuma ex Hispania legio supplevit. Civili Chaucorum auxilia venere. non tamen
 25 ausus oppida Batavorum armis tueri, raptis quae ferri pote-

miniae ut etiam posteri male de ipsis existimaturi sint. G habet tantum gloriosum. ERN.

6. *elicerent* bene Rhenanus e B. sic et AGM^a et ed pr. primus Puteolanus edidit *eluderent*, quod Beroaldus Alciatus secuti. ERN.

8. *fluitantem labantemque*] interpunxi et voce addita explevi locum, fide V. LIPS. nempe *labantem*, quod et in margine G et ed pr reperi. mox cum IGronovio edidi *tranatavit* ex AM^a; eodemque redit, quod corrupte in ed pr *renatavit*. sic et alibi apud no-

strum exhibetur. post ABGM^a et ed pr *aequatur*. quod recepi pro vulgato *exaequatur*, idque legitimum in hac re verbum. ERN. B *fluitantemque*.

15. *solidum illa*] O *solidam* illam sc. paludum partem. vulgatum melius et verum est. A *solida illa*. ERN.

23. *Hispania*] B *Spagna*.

25. *oppidum Batavorum*] quod oppidum? nominare enim certe debuit. an *Batavodurum* scribendum? an cum Romano codice legimus *oppida Batavorum*? et intellegam

rant, ceteris iniecto igni, in insulam concessit, gnarus deesse
naves efficiendo ponti, neque exercitum Romanum aliter trans-
missurum: quin et diruit molem a Druso Germanico factam,
Rhenumque prono alveo in Galliam ruentem, disiectis quae
5 morabantur, effudit: sic velut abacto amne, tenuis alveus in-
sulam inter Germanosque continentium terrarum speciem fe-
cerat: transiere Rhenum Tutor quoque et Classicus et cen-
tum tredecim Treverorum senatores; in quibus fuit Alpinus
Montanus, quem a Primo Antonio missum in Gallias superius
10 memoravimus: comitabatur eum frater Decimus Alpinus:
simul ceteri miseratione ac donis auxilia concibant inter gen-
20 tes periculorum avidas: tantumque belli superfuit ut prae-
sidia cohortium alarum legionum uno die Civilis quadripartito

tunc ea oppida quae extra insulam.
nam Batavorum veterum sedes non
dubie supra et extra etiam insulam,
in ora Gallica. Tacitus clare supra,
4 12: *extrema Gallicae ora vacua*
cultoribus, simulque insulam inter
vada sitam occupavere. LIPS. sen-
tentias Claverni, qui *Bateburgum*
intelligebat, et Pontani, qui *Novio-*
magum, examinat Ryckius ad h. l.
quia *oppida* est in AR et ed pr,
recepti, ut Alemandus et Broterius
fecere. ERN.

3. *molem a D. G. factam*] fuit
agger Rheno in ripa Gallica, humi-
liori, et in quam Rhenus magno
impetu rueret, oppositus, ut coer-
ceret flumen; et quidem ea in parte
insulae Batavorum, qua proxime in-
tratur venientibus a Batavorum op-
pido. eius aggeris auctor Drusus,
qui opus instituit anno vitae ultimo
h. e. n. c. 745. id opus continua-
vit Paullinus, auctore Tacito A. 13
53. adde Altingium in Notit. Bat.
et Fris. Ant. t. 1 p. 54. ERN. di-
cunt BM.

5. *abacto BG* et edd inde a Rhe-
nano omnes. *A amoto*, ed pr *ab*
amoto, edd Pateolani Beroaldi Al-
ciati *ablato*. ERN.

8. *vox senatores* aberat a B,
nec est in G. mox *quis* M^a et ed

pr. ceteri libri ante Pichenam *qui-*
bus. ERN.

9. *quem — memoravimus*] haec
verba absunt ab O. cum 3 35, 4
31 in Germaniam missus dicatur,
non in Gallias, I Gronovius spuria
haec verba indicabat. qui hoc no-
lent, legendum putabunt *Germaniam*.
mox D. *Alpinus* omnes libri, prae-
ter A, in quo Dr. i. e. Drusus.
ERN. et BM^a, qui *Alpinus*.

13. *una die Civilis quadripartita*
invaserit] sic scribendum ex A pu-
tavit Ryckius. quia consentit ed
pr, et *Civilis* post *quadripartita*
etiam a G abest, denique in eodem
codice et edd ceteris ante Rhena-
nam *modicis villis*, id recepi. BM^a
et edd Rhenani sqq omnes *modicis*
vicis; quod contra Ryckium defendit
quidem I Gronovius, sed nullo
alio argumento quam antiquitate M^a,
cum multis aliis locis eius lectioni-
bus alias praetulerit. vellem do-
cuisset quid esset *praesidia modicis*
vicis quadripartita, et quae forma
loquendi. non urgebo id quod
Ryckius, oppida fuisse, non modi-
cos vicos: quorsum et quo consilio
additum putabimus *modicis vicis*?
fateor *una die* potuisse intelligi, si
abesset; sed id tamen valet ad cla-
rius perspicendum magnitudinem re-

invaserit, decumam legionem Arenaci, secundam Batavoduri, et Grinnes Vadamque cohortium alarumque castra, ita divisit copiis ut ipse et Verax, sorore eius genitus, Classicusque ac Tutor suam quisque manum traherent; nec omnia patrandi fiducia, sed multa ausis aliqua in parte fortunam affore: simul Cerialem neque satis cautum, et pluribus nuntiis huc illuc cursantem posse medio intercipi. quibus obvenerant castra decumanorum, oppugnationem legionis arduam rati egressum militem et caedendis materiis operatum turbavere, 10 occiso praefecto castrorum et quinque primoribus centurionum paucisque militibus: ceteri se munimentis defendere et interim Germanorum manus Batavoduri rumpere innotatum pontem nitébantur. in ambiguum praelium nox direxit. 21 plus discriminis apud Grinnes Vadamque. Vadam Civilis,

liquiarum Germanicarum, et aliis quoque locis brevis temporis eodem consilio additur, nempe rei augendae causa. ceterum ne sic quidem locum persanatum puto. corrigendum iussu *quadripartito invaserit*; qui modus loquendi frequens Livio, v. c. 21. 7: *urbem tripartito adgreditur*. Caesar B. G. 1. 25: *signa bipartito intulerunt*; ubi v. Ondendorpium. observandum autem librarios in hoc et similibus verbis valde proclives fuisse ad terminationem mutandam, ut proximo substantivo congereret. sic apud eundem Livium 4. 59, cum esset *tripartito ad devastandos fines discessere*, librarius Vossiani primi fecit *tripartitos*, referens ad *fines*. in loco ante laudato alius addidit loco. apud Caesarem l. c. in variantibus e pluribus codicibus notatum in margine habeo *bipartita*, quod debetur librario genus ad *signa* accommodanti, et sic saepe turbatum, quo minus dubitavi hanc correctionem in textum recipere. ceterum in G est *legionem m. v. quadripartitam invaserint*. ERN. *legionem* etiam M^a, qui deinde *modis civilis quadripartita*. neque aliter B.

1. *Arenaque B*, omissis secundam Batavoduri et Grinnes Vadamque.

2. *divisi M^a*.

3. *Verax*] in Beroaldi ed est vera, hand dubie operarum vitia, quod ut alia conservavit ed Basileensis Alciati. *Verax* Rhenaui restituit. ERN.

6. *pluris M^a*.

11. *ceteri se munimentis*] B *milibus eminentis*. ed pr *ceteris iminentibus*. ERN. *ceteris eminentis M^a*.

12. *irrumper pontem* nihili esse quivis animadvertat. itaque tentabam *abrumper*; quod in ed pr aliisque libris antiquis passim reperi *arrumpere* pro *abrumper*, et *assumere* pro *absumere* et similia. sed cum ex O *rumpere* notatum a Gronovio reperissem, id probavi, secutusque exemplum est Alemannus, sed Broterius notat in O esse *irrumper*. sed tamen *rumpere* servavi, quia *irrumper pontem* non dicitur, et sine dubio vitium ortum est e finali in verbo praecedente. ERN.

Grinnes Classicus oppugnabant. nec sisti poterant interfecto fortissimo quoque; in quis Briganticus praefectus alae ceciderat, quem fidum Romanis et Civili avonculo infensum diximus. sed ubi Cerialis cum delecta equitum manu subvenit, versa fortuna praecipites Germani in amnem aguntur. Civilis dum fugientes retentat, agnitus petitusque telis relictio equo tranatavit. idem Veracis effugium. Tutorem Classicumque appulsae lintres vexere. ne tum quidem Romana classis pugnae affuit, ut iussum erat: sed obstitit formido et remiges per alia militiae munia dispersi. sane Cerialis parum temporis ad exsequenda imperia dabat, subitus consiliis, sed eventu clarus. aderat fortuna etiam ubi artes defuissent. hinc ipsi exercituique minor cura disciplinae. et paucos post dies, quanquam periculum captivitatis evasisset, infamiam non vitavit. profectus Novesium Bonnamque ad visenda castra quae hiematuris legionibus erigebantur, navibus remeabat, disiecto agmine, incuriosis vigilis. animadversum id Germanis; et insidias composuere. electa nox atra

1. *nec sisti poterant*] sic omnes libri, quos vidi. suspicatus sum olim legendum esse *nec sisti poterat* sc. res, malum: actum erat de castris et obsessis. sed nunc credo vulgatum verum esse, et defendi posse ex H. 3/71, ubi eadem forma. ibi refertur ad *scandentes*, hic ad Civilem et Classicum, qui oppugnabant. mox M^a *brigantibus*. *ceciderat* est in omnibus libris; sed rem e consuetudine Taciti aestimanti videtur hoc verbum esse a mala manu. etiam supra c. 19, in *quis fuit*, languet *tò fuit*, sed est tamen tolerabilius quam h. l. *ceciderat*, nec illius generis exempla desunt. nam praecedit verbum diversae significationis: hic autem synonymum. (H. 3/77: *sex Liburnicae in primo tumultu evasere*; in *quis praefectus classis Apollinaris*. Agric. 37: *nostrorum trecenti quadraginta cecidere*; in *quis Atticus praefectus cohortis*. et sic saepe alibi. ERN.

4. *duximus* M^a.

7. *tranatavit*] v. ad c. 18. *ed pr. transnavit*. ERN. *idem Germanis effugium*] de militum fato iam dixit. sequebatur ut de ducum casibus diceret: tres comparent, quartus, Verax, abest. unde prona coniectura legendum esse *Veracis*; quod iam in mentem venit Gronovio. in ed pr est *idem germani transfugium*. si Verax eadem matre potius quam e sorore Civilis natus fuisset, *germani* teneremus. *transfugium* sic dici ut in scriptura illa, nondum reperi. ERN. *Germani* etiam BM^a.

9. *ut*] et M^a.

15. *vitavit*] *mutavit* B.

bonamque M^a.

17. *disiecto agmine*] cum alio loco classis, alio castra militum tex-

nubibus; et prono amne rapti, nullo prohibente, vallum in-
eunt. prima caedes astu adiuta: incisis tabernaculorum fu-
nibus, suismet tentoriis coopertos trucidabant. aliud agmen
turbare classem, inicere vincla, trahere puppes. utque ad
5 fallendum silentio, ita coepta caede, quo plus terroris adde-
rent, cuncta clamoribus miscebant. Romani vulneribus exciti
quaerunt arma, ruunt per vias, pauci ornatu militari, plerique
circum brachia torta veste et strictis mucronibus. dux semi-
sommus ac prope intectus errore hostium servatur. namque
10 praetoriam navem vexillo insignem, illic ducem rati, abri-
piunt. Cerialis alibi noctem egerat, ut plerique credidere,
ob stuprum Claudiae Sacrae mulieris Ubiae. vigiles flagi-
tium suum ducis dedecore excusabant, tanquam iussi silere,
ne quietem eius turbarent; ita intermisso signo et vocibus se
15 quoque in somnum lapsos. multa luce revecti hostes, capti-
vis navibus, praetoriam triremem flumine Lupia donum Vele-
23 dae traxere. Civilem cupido incessit navalem aciem osten-

restri itinere Cerialem prosequen-
tunt. ERN.

1. *prono amne*] difficultatem mo-
vet Pichena ex eo quod, quemad-
modum Cerialis adverso amne Bon-
nam profectus est, sic Germani quo-
que ita occurrere regredienti de-
buerint. quasi fugati eodem loco
manserint, ac non per ambages in
loca superiora venire potuerint, ut
eum persequi defluentem amne pos-
sent. per *vallum* deinde intelli-
genda castra nocturna prope flumen,
ubi classis stabat. ERN.

3. *coriis*] *tentoriis* AGRV et ed
pr. etiam M^a non longe abluat,
in quo *toriis*: itaque, cum nupiam
coria pro tentoriis dicantur, ne
pellis quidem, nisi in una illa for-
mula *sub pellibus, tentoriis* edidi
pro vulgato *coriis*. ERN.

5. *copula et*, quam auctore M^a
sustulit ante quo Pichena, etiam
ab ed pr abest. mox *ornatu mili-
tari* ex eodem M^a dedit Pichena

pro *ornati militariter*. in M^a est
ornati militari, in ed pr plane *or-
natu militari*. sed nec alteram le-
ctionem spernam, cum etiam H. 2
80 sit *loqui militariter*. ERN. et
ut quo B.

8. *semisomnus*] ita cum IGrono-
vio edidi ex ABGM^a ed pr. cete-
rae *semisomnis*, quod saepe illi a
librariis substituitur. paullo post
[non *noctem* M^a, sed *navem*.] pro
Ubiae. vigiles BGM^a et edd omnes
ante Rhenanum *ubi et vigiles*. ERN.

14. v. Roth. p. 53.

16. *triremem*] AR et ed pr *bire-
mem*. post Rhenanus *Luppia* se
restituisse ait e lectione B *impia*,
quod et in GM^a et ed Pateolani;
unde factum in ed Beroaldi *impio*.
sed ante iam ed pr plane *Lupia*.
pro *donum* porro edd Pateolani Be-
roaldi *domum*. in ed pr nihil est
nisi *flumine Lupia detraxit*. ERN.

17. *incessit*] BM^a *invasi incessit*.

tandi. complet quod biremium, quaeque simplici ordine agebantur. adiecta ingens lintrium vis, tricenos quadragenosque ... armamenta Liburnicis solita; et simul captae lintres sagulis versicoloribus haud indecore pro velis iuvabantur. spatium velut aequoris electum, quo Mosae fluminis os amnem Rhenum Oceano affundit. causa instruendae classis, super

unde Pichena corrigit *inanis incessit*, frustra. *invasit* fuit glossa τοῦ *incessit*, eaque antiquitus in textum venit; aut cum fluctarent libri inter utramque verbum, librarius utrumque posuit, ut et alibi factum in Tacito (v. ad H. 2 1, 3 13) et centias in aliis. v. Drak. ad Liv. 3 44, et quos ibi laudat. etiam ed pr *invasit cessit*. in seqq *biremium quaeque* etc est clarum testimonium, biremes, triremes etc ordinibus remigum censeri. ERN.

1. quod] et quod B.

3. locum vitiatum et mutilum correxī et auxi e V, qui sic: *armamenta liburnicis solite et simul capte lintres sagulis versicoloribus haud indecore pro telis iuvabantur*. Hergesippi verba commodē adtexam et corrigam, 2 9, de Rheno: *itaque iam non copiis Germanorum repletur, sed Romanorum Liburnis*. vetus lectio *copolis Germanorum*, quae recta est, sive *caupulis*; et cape exiguas illas lintres, quam vocem Agellio 10 25 etiam restituimus in Electis 1 7. at hic insignis locus tunc me fugit. Lips. locus hic in omnibus libris mire corruptus, ut frustra eius correctio tentari videatur. M^a *tricenos quadragenosque set armamenta Liburnicis solitae*. omninoque in accusativis numerorum consentiunt ABGR, ed pr omnesque ante Lipsinm, qui *tricenis quadragenisque* induxit, utrum e V an e superiore aliqua mihi non visa editione, nescio. sed hoc videtur. itaque accusativi haud dubie tenendi. post *fere s. ferre* AR et ed pr, ita tamen ut in isto ar-

mamenta, in illo *armatos*, in hac arma sequatur. *Liburnicae* solus A. at *solitae* praeter ipsum iidem libri. edd ceterae ante Rhenanum et G *Liburnicas soli*, at Rhenanus *liburnicas olim*. unde sane probabilis sit lectio A, quam Ryckins in textum recepit: *tricenos quadragenosque ferre armatos Liburnicae solitae*. reliqua scriptura codicis V et simul etc itidem est in ed pr. pro *telis* etiam AR. at ceterae edd et scr tantum *haud indecore pro velis iuvabant*, omissis praecedentibus in hodie vulgato sex vocibus, sed nihil attinet laborare in loco sine melioribus libris insanabili. ERN. B *tricenos quadragenosque seu armente taliburnicis soli haud indecore*.

5. *electum* G, ed pr, ceterae ante Rhenanum, quo alludit etiam M^a lectio *ieictum*; idque restituit Pichena, cum a Rhenano inde fuisset *captum*, e B, in quo *ceptum*. ERN.

Mosae fluminis amnem Rhenum] probe. nec improbe in libris quibusdam, *Mosae fluminis os amnem Rhenum*. res quidem ipsa eadem, aliter elata. Lips. quo mss et edd ante Rhenanum, qui dedit *ubi* e B, in quo ut erat. illud restituit Pichena. lectio a Lipsio laudata est in AMR et ed pr, et congruit cum alio loco Taciti de Rheni cursu, A. 2 6. unde hanc potius secutus sum, ut etiam IGronovius fecit. praeterea ed pr (cum BR) *effundit*. ERN. B *ut mos est fluminis amnem*.

insitam genti vanitatem, ut eo terrore commeatus Gallia ad-
 ventantes interciperent. Cerialis miraculo magis quam metu
 direxit classem, numero imparem, usu remigum, gubernato-
 rum arte, navium magnitudine potiozem. his flumen secun-
 dum; illi vento agebantur. sic praevecti, tentato levium te-
 lorum iactu dirimuntur. Civilis nihil ultra ausus trans Rhe-
 num concessit. Cerialis insulam Batavorum hostiliter popu-
 latus, agros villasque Civilis intactos nota arte ducum sine-
 bat, cum interim flexu autumnii et crebris per hiemem im-
 10 bribus superfusus amnis palustrem humilemque insulam in
 faciem stagni opplevit. nec classis aut commeatus aderant,
 24 castraque in plano sita vi fluminis differebantur. potuisse
 tunc opprimi legiones, et voluisse Germanos, sed dolo a se
 flexos imputavit Civilis. neque abhorret vero, quando paucis
 15 post diebus deditio insecuta est. nam Cerialis per occultos
 nuntios Batavis pacem, Civili veniam ostentans, Veledam pro-
 pinquosque monebat fortunam belli, tot cladibus adversam,
 opportuno erga populum Romanum merito mutare. caesos
 Treveros, receptos Ubios, ereptam Batavis patriam; neque
 20 aliud Civilis amicitia paratum quam volnera fugas luctus.
 exsulem eum et extorrem recipientibus oneri; et satis pecca-
 visse quod totiens Rhenum transcenderint. si quid ultra mo-
 liantur, inde iniuriam et culpam, hinc ultionem et deos fore.

1. *commeati galliam adventan-
 tes interciperentur* Ma.

2. *miraculo magis quam metu*]
 magis quia mirabatur Civilem hoc
 audere, quam quod timeret. nam
 re vera Romanis hic peritissimis ni-
 hil periculi; et nondum Batavi in
 mari aut aquis quales nunc mira-
 mur. LIPS.

4. *magnitudine potiozem*] hic
 desinit textus huius libri in ed pr.
 ERN.

his flumen secundum] edd ante
 Pichenam *is flumine secundo*. mox
praevecti edd ante Rhenanum. *prae-
 vecti* est praetervecti, ut alibi.
 ERN.

9. *flexu*] edd ante Rhenanum
 vitiose *fluxu*. flexus autumnii ele-
 ganter posterior eius pars, vergens
 in hiemem. unde ducta loquendi
 forma, docui in Clave Cicer. mox
 MR *et crebris per hiemem imbri-
 bus*. ERN.

11. *nec classis-aderat*] nempe di-
 missa, cum plana Batavorum loca
 populandi caussa peteret. mox *de-
 ferebantur* G et edd ante Rhenan-
 um, male. ERN.

20. hic *paratum* edidi e BG pro
 vulg. *peractum*, quod hic alienum.
 saepe illa verba confusa scimus.
 imitatus est Broterius. ERN.

25 miscebantur minis promissa. et concussa Transrhenanorum fide inter Batavos quoque sermones orti. non prorogandam ultra ruinam, nec posse ab una natione totius orbis servitium depelli. quid perfectum caede et incendiis legionum nisi ut
 5 plures validioresque accirentur? si Vespasiano bellum navaverint, Vespasianum rerum potiri; sin populum Romanum armis provocent, quotam partem generis humani Batavos esse? respicerent Raetos Noricosque et ceterorum onera sociorum: sibi non tributa sed virtutem et viros indici. proximum id
 10 libertati; et si dominorum electio sit, honestius principes Romanorum quam Germanorum feminas tolerari. haec vulgus. proceres atrocior Civis rabie semet in arma trusos; illum domesticis malis excidium gentis opposuisse. tunc infensos Batavis deos, cum obsiderentur legiones, interficerentur
 15 legati, bellum uni necessarium, ferale ipsis sumeretur. ventum ad extrema, ni resipiscere incipiant et noxii capitis
 26 poena paenitentiam fateantur. non fefellit Civilem ea inclinatio, et praevenire statuit, super taedium malorum etiam spe vitae, quae plerumque magnos animos infringit. petito
 20 colloquio scinditur Nabaliae fluminis pons; in cuius abrupta progressi duces, et Civilis ita coepit. "si apud Vitellii legatum defenderer, neque facto meo venia neque dictis fides debebatur. cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo coepta, a me aucta erant. erga Vespasianum vetus mihi observan-
 25 tia; et cum privatus esset, amici vocabamur. hoc Primo

4. *profectum* B. idem ut *fures*, et 7 *vocent*.

9. *virtutes*] Rhenanum audiebam corrigentem *iuventutem*. nunc magis cum M^a legam *virtutem*, i. e. bellicum ab iis robur exigi, non pecuniam aut opes. LIPS.

12. malim *atrociora*. Civilis —.

20. *Nabaliae fluminis*] nusquam id fluminis in hoc tractu. an oppidum eo nomine? quod Iunio Hadriano videtur, legitque *Navaliae*. et urbem Campos ita indigitat, ad sinum hodie australem, Ptolemaeo

param firmiter innixus. ego ambigo ne *Vahalis* corrigendum sit. pontem quidem aliquem coeptum Romanis paullo supra legas, sed Batavoduri; de quo haec non vane intellegas, nisi quod Batavodurum ad Rhenum fuisse volunt, quos arguat hic locus. LIPS. idem visum ante Rhenano (quia in B *flabaliae*). aliis aliter; quae commemorare, cum incerta sint omnia, nihil refert. ERN.

21. et B non habet.

Vitellium legatum M^a.

25. et cum privatus esset] de hoc

Antonio notum, cuius epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicae legiones et Gallica iuventus Alpes transcenderet. quae Antonius epistolis, Hordeonius Flaccus praesens monebat, arma in Germania movi, quae Mucianus in Syria, Apollonius in Moesia, Flavianus in Pannonia."

loco sensit Sidonius in Epistolis 4
14: *CTacitus, e maioribus unus
tuis, sub verbis cuiusdam Germa-
nici ducis in historia sua retulit
"cum Vespasiano mihi vetus amicitia,
et dum privatus esset, amici
vocabamur."* Lips.

3. epistolis e M^a edidit Piche-
na, ante edd omnes absens. mox
in ed Rhenani vitio operarum fa-

ctum movebat: id fideliter ab omni-
bus conservatum usque ad Piche-
nam, qui a M^a admonitus correx-
it. ERN. epistolis, Hordeonius Flac-
cus desunt B.

4. movit Ma.

5. Fabianus] lego Flavianus.
Lips. consentit BM^a, unde edi-
dit Pichena. ERN. in pania M,
in Parma B.

CORNELII TACITI

DE SITU

MORIBUS ET POPULIS GERMANIAE

LIBELLUS.

CORNELLI TACITI

DE SITO

MORIBUS ET POPULIS GERMANICIS

LIBELLUS

CORNELII TACITI

DE SITU

MORIBUS ET POPULIS GERMANIAE

LIBELLUS.

Germania omnis a Gallis Raetisque et Pannoniis Rheno et Danubio fluminibus, a Sarmatis Dacisque mutuo metu aut montibus separatur. cetera Oceanus ambit, latos sinus et insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibus-

Ordinem descriptionis si sequimur, ante Historias et Annales sibi locum vindicet hic libellus, scriptus enim est Traiano secundum consule, i. e. Nerva adhuc vivo. ipse ostendit c. 37: *Caecilio Metello ac Papirio Carbone coss. ex quo si ad alterum Traiani consulatum computemus, eo fere et x anni colliguntur.* at Historiae coepit Nerva iam mortuo et inter divos, ut docui. Lips. * quod c. 37 additur, *imperatoris*, docet, Nervam mortuum fuisse. si vero cum *Walch.* ad T. Agr. p. 122 stateris, paulo post editum esse hunc libellum, intelligitur, quomodo Tacitus saepe scribere potuerit, quibus contraria legantur in libris Annalium et Historiarum. admiratione abreptus vitam Germanorum vividioribus quam verioribus coloribus descripsisse satis habuit. postea historiam strenue perscrutans de multis veriora edoctus veriora docuit. *

1. a *Galliis Raetiisque* mss et edd veteres a *Gallis Raetiisque*. Lipsius editione sexta dedit a *Galliis*, unde in ceteras fluxit. resti-

tuimus veterem lectionem, itemque cum Broterio *Rhaetis*, quia et in altero membro non regionum, sed populorum, nomina, decepit editores, ut videtur, nomen *Pannoniis* itemque recentior adpellatio *Rhaetiarum.* sed *Rhaetiae* et *Pannoniae* sunt inferiores Taciti aetate, ut monuit dudum Cellarius. ERN. * *Galliis P. recis et pannonis St. rhaetisque* Vs. *

2. *mutuo metu* vitiat acutam sententiam Bambergense exemplar, *mutuo victu.* immo vero *metu*; qui inter aequae potentes pro termino et repagulo. Thucydides 3 11 bene et apposite: τὸ δὲ ἀντίπαλον δέος μὲρον πιστὸν ἐς ξυμμαχίαν. Lips.

* 3. *latos sinus* de terra *Passov.* coll. c. 32 explicat, sed *Becker.* p. 22 zeugma inesse intellexit, ita ut ad *sinus* ex *complectens* suppleri debeat *efficiens.* *

4. *nuper* Domitiani imperio, opinor, cui bella cum Cattis Suevis Sarmatis, et ea occasione illustratae magis vicinae gentes. Lips. * de Tiberii expeditionibus, coll. Vell. 2 106, capiendum. et reg. St. *

dam gentibus ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Raeticarum Alpium inaccessio ac praecipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem versus septentrionali Oceano miscetur. Danubius molli et clementer edito montis Abnobae iugo effusus plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpit: septimum enim os paludibus hauritur. ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium

3. in Occidentem versus] pleonasmus elegans, Ciceroni aliisque usurpatus. v. Clav. Cic. in versus. adde Manutium ad Cic. ep. 8 15. cautio est ne enim iis locis quaeramus, ubi versus participium est, ut bene monet Dukerus ad Liv. 38 51. hoc loco participium agnoscere non licet. nam copula deberet esse post ortus, sic: et modico flexu etc. modico fl. i. O. v. est: ubi modice versus Occidentem se flexit. mox molli et clementer edito iugo synonymice: ne Tacitum brevitatis auctorem talia refugere putes, ubi exquisita verba in promptu sunt. ERN. *versus participium esse bene indicant Pass. Hess. sed male haec Becker. p. 23 de fluminis cursu inter Brigantium et Basileam intellexit, quum Rhenus toto cursu suo in occidentem flecti recte dicatur. septentrionali P. de re cf. A. 2 6. H. 5 23.*

4. montis Abnobae] Plinius nominat 4 12 (24). sed ibi quoque infida scriptura: alii enim libri Arnobae. Bambergensis hic Anribae, Romanus Arbonae. Ptolemaeo sunt Αἰνὸβόλῃ montes: Lips. Arnobae K * St, * Arbonae * T, P, * Poggius, Rhagius Puteolanus ceteri ante Rhenanum. ms Arundelianus Anribae, ut Bambergensis: nam in eo sic, non Anribae credo fuisse. Rhenanus ex ed ab Artolpho medico secum communicata prodidit Abnobae, et quidem in ed 1533. nam in ed 1519 huius libelli adhuc est Arbonae. ex quibus patet lectionem Abnobae h. l. niti sola illa editione vetere, quam Artolphi librum vocat Rhenanus. si codex Artolphi est idem quem nos K vocamus, ut mihi visum est propter summum consensum in ceteris le-

ctionibus inde prolatis, aliud hic egit Rhenanus. in Plinio lectionem Abnoba non certam esse Lipsius monuit. ego Arnoba reperi in edd primis omnibus, quas habeo e seculo xv. in ed a. 1497 in margine primum Abnoba, sc. e coniectura Hermolai Barbari, e cuius castigatione est illa ed. in textu primum reperi in edd Benedict., ut 1507. sed post eam etiam in Germanicis et Paris. 1526. in textu Arnoba, interdum in margine Abnoba est. Rezzonicus tamen in ms reperit Abnova, eiusdemque lectionis vestigia in alio, quam lectionem veram putat. sed nil interest inter Abnobam et Abnovam, sicut Ptolemaeus habet Αἰνὸβ. cuius etiam testimonium firmat lectionem Abnoba apud Plinium et nostrum. ERN. in ipsa Nigra silva sive monte Abnoba reperta est a. 1778 ara inscripta hoc titulo: in h. d. d. Deanae Abnobae Cassianus Cassatius I l m et Alianus frater Falcone et Claro coss. quae proinde a. u. c. 946, a. C. 193 posita fuerat. tum vero a. 1784 Badavillae in iugo eius montis e ruderibus thermarum Romanarum extracta est ara vel basis columnae sive statuae inscripta Dianae Abnob. vide Gerbert. hist. silvae nigrae t. 1 p. 7 et t. 2 p. 243. OBERL.

6. erumpit] K * P, St, Vs * erumpat, itemque edd Rhenanum seqq ante Pichenam, qui ex ed Puteolani edidit erumpit, quod et ceteri mei veteres habent. ceterum utrumque rectum. ERN. * ob A. 2 6: misceatur. non statim hic corrigendum.*

* enim deest K, P, St. de re cf. Kruse, de Istriiis, Vratisl. 1820.*

adventibus et hospitibus mixtos, quia nec terra olim sed classibus advehebantur qui mutare sedes quaerebant, et immensus ultra utque sic dixerim adversus Oceanus raris ab orbe nostro navibus aditur. quis porro, praeter periculum horridi et ignoti maris, Asia aut Africa aut Italia relictæ Germaniam peteret, informem terris, asperam caelo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit. celebrant carminibus antiquis, quod unum apud illos memoriae et annalium genus est, Tuisconem deum terra editum, et filium Mannum, originem gentis conditoresque. Manno tres filios assignant, e quorum nominibus

1. adventu P et advehebant. paulo ante minime al.

3. adversus] haud satis capio. an adversum dicit oppositum et contrarium? an obversus verius sit legi, idque ex situ ipso? an vox aliqua durior aut remotior fuit, praesertim quam praefatione ea leniit? tamen haud male adversum ceperis, quasi mari Italico et Tyrrhæno oppositum; eodemque sensu etiam diversus. sic in Agricola scripsit c. 23: Glota et Bodotria diversi maris aestu in immensum revecti, angusto terrarum spatio dirimuntur. LIPS. quomodo adversus Oceanus: numquid aliter quam secundum et adversum mare, 2 98: mare quoque Etesiarum flutu in orientem navigantibus secundum, inde adversum erat. sumtum inde quod secundo flumine, anni secundo, et vicissim adverso flumine vel fluvio, adversa aqua per flumen dixerere. sic etiam, qui ex Italia Oceanum per Germaniam proprie dictam ingreditur, adversa aqua videtur vehi, sive aestu contrario, praecipue versus septentriones: ibi enim consurgere mundum, qui in austros Libyae premeretur; ibi erectum borean, ex opposito notum iacentem credebant. Plinius 2 70: navigantium hac maxime cursus deprehendunt, in alia adverso, in alia prono mari, subitoque conspicuis atque ut e freto emergentibus, quae in amfractu pilae latere, sideribus. GRON. *cf. G. 34: sed obstitit Oceanus. Liv. 28 30: adversum aestum.*

7. nisi si] T * H St * nisi sibi. ERN.

quod unum apud illos] uti apud barbaros fere omnes et rudes litterarum. nec Hispani aliter comperere apud novos Indos. Eginhartus in Vita Caroli Magni c. 29: barbara et antiquissima carmina, quibus veterum regum actus et bella canebantur, scripsit memoriaeque mandavit. Iornandes de Gothis c. 5: in priscis eorum carminibus paene historico ritu recolitur etc. at proprie de Germanis noster A. 2 88, de Arminio: caniturque adhuc barbaras apud gentes. Iulianus egregie in Antiochico ab initio, qui haec ἀγρία μέλη vocat, παραλήθσια τὰς χλαγγαῖς τῶν τραχὺ βοῶντων ὀρχισθῶν. LIPS.

8. Tuisconem] ita edidi e KT * H in mg ead m * et ed Rhagii, ut dudum vulnere viri docti. ceterae edd meae inde a pr Spirensis Tuisconem. in veteribus edd autem saepe observavi si esse pro sc. sic mox c. 3 in edd Spirensis et Poggii stutis pro scutis. in T ante abest etiam est. bene, ut opinor. *sit est in T, uti in ed pr.* in ed Rhagii sit reperi. post liber Artolphi^{et} ci filium*, ci filium St, cui filium P*: ms Arnudeliannus eius f. M. o. g. conditore^{rem}que*, conditore^{rem}que H, conditoriosque St*; quod favet coniecturae Rhenani: ci f. M. o. g. conditore^{rem}que: Manno tres filios assignant. ed Poggii conditorisque, item Spirensis. ERN.

proximi Oceano Ingaevones, medii Hermiones, ceteri Istaevones vocentur. quidam autem, licentia vetustatis, plures deo ortos pluresque gentis appellationes, Marsos Gambrivos Suevos Vandalios affirmant, eaque vera et antiqua nomina. ceterum Germaniae vocabulum recens et nuper additum, quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sint. ita nationis nomen, non gentis, evaluisse paulatim, ut omnes primum a victore ob

1. *Herminones*] codices KV, edd Puteolani Rhagii *Hermiones*, ut fere in libris Plinii scribuntur. mox ed Alciati vitiose *Deos*. ERN. *cf. *Hagen*, *Irmin* p. 27.*

2. *autem*] K. *St P* ut in, plane ut e codice Artolphi laudat Rhenanus, et est in duobus V apud Broterium. ERN.

4. *Vandalios*] K. *Vandilios*. *mg H Vandileos.* ms Arundelianus, edd Rhagii *Put.* Beroaldi *Vandalos*. ergo vulgatum non ita firmum, ut Harduino visum ad Plin. 4 14 (28). ERN.

5. *additum*] nos *auditum* malimus legi quam *additum*. quod ait nuper, non Hercules ita nuper, quippe cum ab aevo Iulii Caesaris, quo constat Germanos Galliam irrupisse. Lips. multo magis *additum* demulcet quam *auditum*. intellige datum, inditum, impositum. Virgilius 1 267: *puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo additur*. Seneca Herc. Fur. 1237: *quis nomen unquam sceleris errori addidit?* ut ex Florentino restitimus. Claudianus Cons. Olybrii et Probrini v. 9: *nam saepe soles ductoribus illis instaurare vias et cursibus addere nomen*. Gron. nuper de satis longo tempore, uno alterove etiam saeculo dici hodie satis constat inter latine doctos. v. dicta in Clave Cicer. in h. v. *auditum* placebat etiam Pighio in *Hercule Prod.* p. m. 9. ERN.

6. *primi enim Rhenum et transgr.* K.

nunc *Tungri, nunc Germani*] valde amplector Bambergensem scripturam, quam et Pichena repperit

in veteri editione Bononiensi: *ac nunc Tungri, tunc Germani*. atque ita evolam me ex obscura origine nominis, quod hodieque haeret in pace et bello optima gente. sententiam enim hanc reor (quidquid dissertum aliis): eos qui transgressi primitus Rhenum sint, esse eum ipsum populum qui nunc Tungri appellantur, at tunc Germani. quod tamen unius nationis peculiare nomen, paulatim transfusum ad omnes. Lips. *tunc T. H.*, omisso *ac*, edd Bononiensis 1472 ap. Pichenam, Spirensis, Poggii. ceteri editi mei ante Pichenam bis *nunc*. K inverse *ac tunc Tungri, nunc G.*, ut Acidalio placebat. *sunt KP* edd Rhagii et Rhenani 1519. post pro *non gentis* Acidalius malebat *in nomen gentis evaluisse*; quod non displicet. est enim haec legitima verbi *evalescere* constructio, ut H. 1 80 et alibi. ERN.

8. *a victore ob metum*] vox *Germani* eidem Bambergensi recte abest. ista ipsa enim noviter interpretari posse videor, et praeter mentem omnium, etsi non praeter verum. censeo eum hoc dicere. factum ut omnes, qui Rhenum accolerent, nomen ab ista victrice natione invenirent, ob metum scilicet recentem Gallorum, qui quoties de transgressu vel adventu Transrhenanae nationis audirent, aiebant trepidi adventare Germanos; at isti proprie Germani novum nomen invenirent a se ipsis, discriminaudimur nimirum caussa, et dicerent se Tungros. possum vulgatam tueri et explicare. sed cur nuger? haec mera veritas. Lips. vir doctus apud Bro-

metum, mox a se ipsis invento nomine Germani vocarentur. 3 fuisse apud eos et Herculem memorant, primumque omnium virorum fortium ituri in praelia canunt. sunt illis haec quoque carmina, quorum relatu, quem barritum vocant,

terium corrigit ad metum, quod est facilius, sed ob metum idem significare posset. ERN.

1. a se ipsis invento nomine] si mordicus hanc retines, legam a re ipsa invento. Germani enim etymo prisco bellaces viri sunt. gerra bellum. invenere ergo id nomen ab ipsa re, quia tales. vulgatam quomodo expedies? aut qui a se ipsis nomen hoc invenere, quod ante in Tungris? sane interpretes hic fluctuant, et fluctuabunt aeternum. LIPS. locus ex illis in quibus maiore cum fiducia destruas aliena quam moliaris et struas tua. utcumque autem defendi possit a victore, malim tamen a victrice, ut referatur ad nationem. deinde utrobique admitto scripturam Bambergensium. sensus: ut transrhenanae gentes inter Gallos, et ab his ad Romanos Graecosque potissimum per Massilienses propagata communi appellatione, a victrice natione, metu dictante, omnes Germani, (quod primis experimentis virtutis appellabantur, qui postea Tungri dici mauerem) mox, postquam non metus sed ratio valuit, et interius eae transrhenanae gentes sunt cognitae, proprio et a se ipsis invento nomine, velut Suevi, Catti, Sicambri, Cherusci, Usipetes etc. vocarentur. GRON. ms Arundelianus, H, St, P, Vs max et a se i. i. ERN. *Explicationum huius loci tres sunt familiae. alii scribi voluerunt a victis ob metum (sive a victorum metu, Sell. II p. 7); alii, sensu eodem, a victore explicuerunt: secundum victorum nomen; alii, ita ut a victore et a se ipsis opponantur, sententiam hanc esse dixerunt: Tungri victores Gallorum, sibi metuentes (aut: ut metum incuterent), hoc suae nationis nomen ad gentem transtulerunt. quomodo Gallos metus movere potuerit ut nomen ita

transferrent, non intelligitur; Tungri vero, qui Gallos inopinato impetu expulerant, se diutius resistere posse desperantes, ut metu hostes arcerentur, bene dixisse putantur, se parvam tantum magni populi esse partem. post Tungri recte suppleant vocentur: conf. Bött. L. Tac. p. LXXIX. taceo coniecturas quibus verba nationis nomen, non gentis tentarunt.

3. virorum fortium. ituri] recte distincti. non enim ea mens, quod Herculem canant, sed quod alacres et cum cantu incipient pugnas. Tacitus H. 2 22: temere subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci et more patrio nudis corporibus. 4 18: ut virorum cantu, feminarum ululatu sonuit acies. noto autem etiam Hispanos praeliis praecinuisse, ex Silio 10 230: ritu iam moris Iberi carmina pulsata fundentem barbara cetra. Diodorus Siculus de Lusitanis 5 34: ἐν τοῖς πολέμοις πρὸς ἑαυτὸν ἐμβαλνόντων καὶ παύνας ἔδουσιν, διὰν ἐπὶ τοῖς ἀνιπταμένοις. similia in Thracibus aliisque barbaris fuisse, notavi ad A. 4 47. LIPS. antiquam distinctionem revocavit Pichena. ERN.

4. barditum vocant] ita F. et scio Bardos Gallos dictos cantores sive poetas. placet tamen nunc magis baritum; quae mera vox nostras, quibus beren aut baeren clamare, vocem tollere. errabit enim, qui ab elephantis barritu deducet, Germanis tunc ignoti. Althamerus bla-ritum vellet, Germanico item verbo. quidquid de nomine sit, Ammianus hunc describit 16 12 (30): clamorem fuisse maximum, qui ipso fervore certaminum exoriens identidem, paullatimque adulescens, ritu extollitur fluctuum cantibus illisorum. LIPS. Barditum etiam ms Arundelianus et K * et St: sed ex A Burn. ad Anth. L. t. 2 p. 440 assert

accendunt animos, futuraeque pugnae fortunam ipso cantu augurantur. terrent enim trepidantve, prout sonuit acies; nec tam vocis ille quam virtutis concentus videtur. affectatur praecipue asperitas soni et fractum murmur, obiectis ad os scutis, quo plenior et gravior vox percussu intumescat. ceterum et Ulixem quidam opinantur longo illo et fabuloso errore in hunc Oceanum delatum adisse Germaniae terras, Asciburgiumque, quod in ripa Rheni situm hodieque incolitur, ab illo constitutum nominatumque; aram quin etiam

Blandicum.^{*} ceteri libri mei omnes *baritum*. *relatum* vocat ipsum cantum, ut poetae *referre* de quocumque genere orationis dicunt. ERN.^{*} carmina, quibus viros fortes celebrarent, ante pugnam, hunc baritum sub ipsum pugnae initium canebant: sed de vano clamore, qui verbis non contineretur, cogitari non potest. cf. H. 4 18. de haec v. G. 20: in hos artus, in haec corpora.^{*}

*1. *accensus animus* P.^{*}
2. *nec tam voces illae*] sic KT, edd Spirensis, Poggii, Rhagii, Puteolani, Bononiensis, Beroaldi, Rhemani 1519. at post edidit *nec tam vocis ille*; quod omnes ante Pichenam edd servant; idque praeferebam, si a libris firmaretur. ERN. ^{*}*voces ille* TS(KP).^{*}

3. *virtutis*] Bambergensis *mentis*. quod haud praeferam vulgatae. Lips. *mentis* etiam ms Arundelianus; quae vox sane bonum sensum facit. sed et *virtutis concentus* bene habet. etiam Cicero *virtutum concentum* dixit, sed alio sensu, ut *concentum doctrinae, naturae* etc. ERN.

6. *Ulixem quidam*] interque eos Strabo, magni et directi iudicii scriptor, libro 3 p. 149, qui adfirmate tradit Ulysseam Lusitaniae (Ulyssiponem aliter dicimus) Homerici Ulyssis monumentum esse. sed et in Britanniam eum venisse, ex ara Graecis litteris inscripta collegit Solinus c. 25, itemque Mela. cui mirae et blandienti opinioni si indulgemus, quidni Ulissinga nostra in Zelandia ab eodem sit? quidni Circzea a Circe? sed vani et lascivi,

vereor, Insus isti ingeniorum sunt; quibus tamen hodie nonnemo se ostentat et superbit. Ioannes Brodaeus haec de Ulyssis errore in Miscellaneis 3 4 scite coarguit, Brodaeus vir, sive adolescens potius, acris ingenii, probi iudicii, lectionis diffusae, quem non magis in ore famae esse miror, immo indignor. Lips. mox *adisse* veteres edd, non *adiisse*. ERN.

*8. *Asciburgiumque* P: cf. H. 4 33. *hodieque*] Tet edd Spirensis Puteolani Rhagii *hodie*. ERN.

9. *nominatumque ἀσκιπύργιον*] vel, ut Rhenanus, ἀστυπύργιον. etsi abesse vox ea potest incolumi sensu: praecessit enim. at libri quidam magis hic diversi, qui ἀσκιπύργιον referunt; ex quo placet quibusdam ἀστυπύργιον, a Nerito, ut volant, Ithacae monte, locus quidem hic ipse, quem indicari putamus, clivosus est, haud procul Veteribus vicus, *Aschelburg* nunc dictus. Lips. ms Arundelianus ἀστυπύργιον. codex Artolphi, K, ed Rhemani 1519 *Acrinprion*. a ceteris meis ante Rhenanum abest: sed in quibusdam, velut Spirensis Puteolani Beroaldi, ut lacuna sit, signum vocis Graecae, quam exprimere typis non possent. Rhemani lectio servata est in omnibus ante Lipsium, qui recte delevit. scripserat aliquis Graece nomen in margine: inde corrupte in textum venit. restituit in textum ἀσκιπύργιον Broterius; quod forma orationis non sinit imitari, si pro *Asciburgium* esset *oppidum*, locum haberet nomen Graecum. ERN. ^{*}cod.

Ulixi consecratam, adiecto Laertae patris nomine, eodem loco olim repertam, monumentaque et tumulos quosdam Graecis litteris inscriptos in confinio Germaniae Raetiaeque adhuc exstare. quae neque confirmare argumentis neque refellere in animo
4 est: ex ingenio suo quisque demat vel addat fidem. ipse eorum opinionibus accedo qui Germaniae populos nullis [aliis] aliarum nationum connubiis infectos propriam et sinceram et tantum sui similem gentem exstitisse arbitrantur. unde habitus quoque corporum, quanquam in tanto hominum numero,
10 idem omnibus, truces et caerulei oculi, rutilae comae, magna

Venetus Pertzii (Ital. Reise p. 45) Ἀσκληπιονον.*

1. Ulixi consecratam] intelligo, ab Ulixē, ut apud Suetonium Aug. 1, ara Octavio consecrata, accipiunt quidam viri docti. Tacitus A. 15 41: aedes statoris Iovis vota Romulo. ERN.

* 2. monumentaque T, K, ed pr. cf. Roth. de synon. p. 47: de quē et vero Pass. ad G. p. 82.*

Graecis litteris] litteris fortasse, vix credo lingua. quid autem mirum de illis, cum etiam Helvetii et Galli litteratura Graeca usi sint, Romanis characteribus iuxta cum imperio ignotis? LIPS. Graecarum literarum usum etiam Gallis tribuit Caesar B. G. 6 14, ubi v. Davies et Oudendorpius, lectionem vulgatam recte defendentes. ERN. * cf. Dahlmann. histor. Forsch. I p. 172.*

* 3. Rhaetiae Germaniaeque H: deinde qui neque P.*

4. confirmare] scriptus olim Bilibaldi Pircheimeri adfirmare, ut monimus ad Liv. 22 13. GRON. libri mei omnes vulgatum habent. sed non modo adfirmare probo, verum et argumentis suspectum habeo. quorsum addat scriptor brevitatē amans, cum non addat copiosus ille Livius, a quo etiam totum hoc sumtum est, e praef. ea nec adfirmare nec refellere in animo est. etiam sequentia e Livio sumta. ERN.

6. accedo] Livium si sequi voluisset, dixisset accedam. ERN.

aliis] redundat. LIPS. recte. Pichea conicit nullis alienigenarum. ERN.

* 7. infectos] non, in deterius mutatos, sed ita ut gentis sinceritas admixto aliarum gentium sanguine perderetur. Bött. L. Tac. p. 261 male comparat G. 46: in Sarmatarum habitum foedantur.*

propriam] Bambergensis perpetuam. LIPS. τὸ perpetuam huic rei accommodatum non videtur. tria enim quae ponit hic Tacitus, nihil aliud sunt quam idem alio modo, maioris affirmationis et ἐν γένει ἑαυτοῦ χέειν. ita et proprius suus, οἰκείος, cum pluribus non communis, eoque impermixtus, sincerus et tantum sui similis. GRON. ms Arundelianus propterea, male. sed mihi tantum *P tamen* suspectum est: neque enim intelligi potest tantum sui similem esse, quis sic dixit unquam? scripserim totam. error forte natus est e mox sequentibus, et tantum ad impetum valida. ERN. *gentium St.*

10. rutilae] sive flavae et colore auri. ideo auricomi Batavi Silio 3 608: at puer auricomo iam formidate Batavo. Wandali χροατοειδής Procopio dicti. rufum Seneca dixit 3 26 de Ira: non est Aethiopsis inter suos insignitus color, nec rufus crinis et coactus in nodum apud Germanos. et Martialis rufum ea mente Batavum Epigr. 176: sum figuli lus, ruffi persona Batavi. Graeci plerumque ξανθὸν verterunt; etsi Galenus (Commentario

corpora et tantum ad impetum valida. laboris atque operum non eadem patientia; minimeque sitim aestumque tolerare, 5 frigora atque inedia caelo solove assueverunt. terra etsi aliquanto specie differt, in universum tamen aut silvis hor-

ad Polybium de victu c. 6) velit Germanos magis proprie πυρρός dici quam ξανθός. Calpurnius Flaccus Declamat. 2 de hoc Germanorum connato habitu: *miramur hanc legem esse naturae, ut in subolem transeant formae, quae quasi descriptas species custodiunt? sua cuique genti etiam facies manet. rutili sunt Germaniae vultus, et flava proceritas Hispaniae. non eodem omnes colore tinguntur. diversa sunt mortalium genera, nemo tamen est suo generi dissimilis. quem obiter emendo: et flava proceritas. (apage enim hoc de Hispanis.) Hispani an non eodem omnes colore tinguntur? nec a natura solum rutilus hic crinis, etiam ab arte. lavabant enim crebro et medicamento rutilabant. Ammianus: videbat (Germanos) lavantes alios, quosdam comas rutilantes ex more. medicamentum sapo. Martialis 14 26: caustica Theutonico accendit spuma capillos. Plinius 28 12 (51): prodest et sapo. Galliarum hoc inventum rutilandis capillis, ex sevo et cinere. ita Caligula procerissimum quemque e Gallis ad Germanicum triumphum legit, coegitque rutilare et submittere comam, ut Germani scilicet germani viderentur. Suetonius narrat c. 47. Herodianus item de Antonino Germanos aemulante 4 12: κόμας τε τῇ χειρὶ ἐπειθετο ξανθὰς καὶ εἰς κόρυδα Γερμανῶν ἡσχημένας. caussam huic coloris studio adsignat Clemens (Paed. 3 3 p. 98) terrorem. τῶν ἐθνῶν, inquit, οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Σκύθαι κομῶσιν, ἀλλ' οὐ κοσμοῦνται. ἔχει τι φοβερὸν τὸ εὐτρίχον τοῦ βαρβάρου, καὶ τὸ ξανθὸν αὐτοῦ πόλεμον ἀπειλεῖ, συγγενές τι χρώμα τῷ αἵματι. (vide Diodorum Sic. 5 28.) Romanae etiam matronae veteres amare hunc colorem, et summa diligentia capillos cinere rutilabant,*

ait Valerius 2 1 5. posteriores magis avide, quae capillicium ipsum emebant a Germanis et pro comis suis supponebant. Ovidius ad puellam Am. 1 14 45: iam tibi captivos mittet Germania crines, culta triumphatae munere gentis eris. quamquam Servium notare video (in 4 Virgilli 698) matronis nigram comam, meretricibus flavam probatam fuisse. quod videatur satyricus respexisse de Messallina matronam sedulo dissimulante (Juven. 6 120): et nigrum flavo crinem abscondente galero. de hac ipsa re doctissimus Tertullianus de Cultu 2 6: video quasdam et capillum croco vertere. pudet eas etiam nationis suae, quod non Germanae aut Gallae procreatae sint: ita patriam capillo transferunt. male ac pessime sibi auspicantur flammeo capite. nam quod mali auspicii ait flammeum caput, intellegit omen ad flammam aeternas. LIPS.

* 1. corpora] opera P. antea idem: omnibus alii. ceruli H. mutius me iudice Bambergensis, qui spreta priori voce "magna" scribit: corpora tantum impetu valida. nam proceritas etiam inter Germanorum proprias notas. * v. Agr. 11: magni artus Germanicam originem asseverant. LIPS. et accipe dictum pro sed, ut saepe: ne tentes cum Acidalio corrigere sed. Bambergensi consentit ms Arundelianus. res ipsa multis Taciti, Livii, Caesaris aliorumque testimoniis nota. ERN. assueverint K. frigora vero atque Vs.*

4. differt] nescio quid idem liber (B) sibi velit, etsi aliquando specie aret. an variet? terra enim al. St.* LIPS. aliquanto i. e. non parum. v. ad Suetonium Caes. 86. etsi debebat esse aliquantum. ERN. * sed v. Hand. Tursell. I p. 252 sqq. qui tamen p. 254 male h. l. explicat: aliquot in partibus.*

rida aut paludibus foeda, humidior, qua Gallias, ventosior, qua Noricum ac Pannoniam aspicit; satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fecunda, sed plerumque improcera. ne armentis quidem suus honor aut gloria frontis. numero gaudent, eaeque solae et gratissimae opes sunt. argentum et aurum propitii an irati dii negaverint dubito. nec tamen affirmaverim nullam Germaniae venam argentum aurumve gignere: quis enim scrutatus est? possessione et usu haud perinde afficiuntur. est videre apud illos argentea vasa, legatis et principibus eorum muneri data, non in alia vilitate quam quae humo finguntur, quanquam proximi ob usum commerciorum aurum et argentum in pretio habent, formasque quasdam nostrae pecuniae agnoscunt atque eligunt: interiores simplicius et antiquius permutatione mercium utuntur. pecuniam probant veterem et diu notam, serratos bigatosque.

1. *ventosior, qua Noricum*] vix fides. loca certe quae humida et ad mare, magis obnoxia ventis quam sicca et mediterranea. quod utique verissimum experimur in omni Germaniae isto tractu, qui ad septentrionem. sed nec ventorum proprie hic res est: de humore agitur aut siccitate. an *verticosior* ausim legere? i. e. magis alta et montana? Mela quidem ita disparat, in hac ipsa terra describenda, 3 3: *terra multis impedita fluminibus, multis montibus aspera et magna ex parte silvis aut lapidibus invia*. an frustra angimur? et ventosam accipi pro sicca atque aerea simplicius et verius sit? LIPS. Colerus non male defendit vulgatum *ventosum*, pro silvestri, pro montano dictum dicens. ERN.

*2. *vatis P.**

3. *plerumque*] malo *pleraque*. de re ipsa autem, ita hodie contra est, ut armenta nostra Bataviae aut Frisiae palmam poscere audeant contra omnia Europae. LIPS. sed ad armenta non videtur pertinere, quae satis clare excipit Tacitus: *ne armentis quidem*; in quibus solum nitorem et cornuum magnitudinem desiderat. ERN. *Wolf. ad A. 1 10: „improcera terra est ob

improcera corpora pecudum.“ melius ex *pecorum* suppletur *pecora*.*

4. *honor* est pulchritudo e pinguedine et nitore. *gloriam frontis* poetice cornua vocavit. ERN. v. Roth. p. 48.

*5. et] *his P.* deinde *propitium* HStPK.*

8. *possessione* — *haud perinde*] subaudienda particula, quasi esset *sed possessione haud perinde*, puta, ac nos Romani et omnes fere aliae nationes. GRON. ceterum veteres quidam libri, ut KT'H', proinde; cuius confusionis iam supra exempla vidimus. ERN.

10. *non in alia vilitate* i. e. pari, non minori. Rhenanus 1519 edidit *utilitate*, sed post *vilitate*. *utilitate* *quod est in P* tamen et Lipsius edidit. si *utilitas* pro usu diceretur et libri faverent, praeferrem: apud nos in alio usu vasa argentea, h. e. diebus festis, in epulis utimur, non vulgo: at illi non ita. ERN.

*11. *proximi*] *proximi Oceano*. P.*

15. diu hos *serratos* numos quaero, homo alias non appetens valde numum. nam vulgo leviter defunguntur, et *serrati*, inquit, numi, quibus serrae forma impressa sive incusa; ut bigati, quibus bigarum.

argentum quoque magis quam aurum sequuntur, nulla affectione animi, sed quia numerus argenteorum facilius usui est
 6 promiscua ac vilia mercantibus. ne ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur. rari gladiis aut maioribus
 5 lanceis utuntur. hastas, vel ipsorum vocabulo frameas, ge-

et de his quidem clarum est. oculi me docent cotidie. at de serratis, quis, obsecro, in tanta ista copia numorum veterum unum aliquem protulit aut proferet cum serra? non vidi, non legi. Fulvius sane Ursinus in gente Manlia numum repraesentat, cuius in postica parte caput nr̄bis et inscriptum ROMA SER. quod ipse interpretatur serratum. sed quo argumento? mille numi cum illo capite, in quis nihil tale. et potius id referendum ad Serrani cognomen, quod ex alia gente haerere huic potuit per adoptionem. an lectio sollicitanda in Tacito? an *aceratos*, aut *ratitos*, aut *Servianos* legendum? de prioribus quid fuerint, clarum: Servianos autem interpreter veteres regios, quos in pretio fuisse notat Suetonius Augusto 75. Servius certe primus regum aes signavit. adde quod in codice Bambergensi *servatos*. an servamus lectionem, et capimus serratos eos quorum ambitus dentatus atque asper sit in modum serrae? quae proba nota, et nihil periisse longo usu aut resectione. numos ego quosdam argenteos ita formatos usurpasse his oculis sum certus. spectasse autem id eos in numis vulgo, ratio et Tertullianus de Poenit. 6 addocent: *qui venditant, prius numum, quo paciscantur, examinant, ne sculptus neve rarus, ne adulter sit.* sed tu, erudite lector, cogita. nam de me Tullianum illud habe, *cedo, eia manum tollo.* LIPS.

1. *affectione*] K et edd Rhenanum sqq ante Lipsium *affectione*. ERN. "quoque deest K."

2. *facilior* omnes libri mei praeter ed Lipsii, in qua est *faciliori*, nescio unde. illud verum est. argentei numi opportuniore sunt ad usum eorum hominum qui res viles

mercantur, quia varia genera, varii pretii etiam perparvi numos argenteos habemus, quod secus est in aureis. ERN.

4. *gladiis*] iisque grandibus et oblongis. Plutarchus de Cimbris in Mario c. 41 p. 420: *μεγάλας ἐχούοντο καὶ βαρεῖας μάχαιρας*. Caesar item, Livius, et historici passim. illud dignum nota e Widi-chindo Annal. 1 ab initio: *erat illis diebus Saxonibus longorum cultellorum usus, quibus usque hodie Angli utuntur morem gentis antiquae sectantes.* cultelli autem nostra lingua *sahs* dicuntur; ideoque aiunt quidam Saxones nuncupatos. de veritate etymi nescio: illud scio, falces oblongas et grandes frumentarias eo nomine etiam hodie nobis dici. LIPS.

5. *lanceis*] mirum quod hic rarum id telum facit: at in Annalibus vulgat. ut 1 64 de Cheruscis: *hastae ingentes ad vulnera quamvis procul facienda.* et 2 14 universe de Germanis: *immensa barbarorum scuta, enormes hastas.* iterumque c. 21: *artis locis praelongas hastas non protendere, non colligere.* H. 5 18: *praelongis hastis.* nusquam de istis brevibus, quas frameas vocat. LIPS.

frameas] quod genus teli fuerit, quaero. Isidorus vult gladium fuisse. *framea*, inquit, *gladius ex utraque parte acutus, quam vulgo spatham vocant.* ipsa est et *romphaea*, valde a Tacito abijt, qui clare appellat hastam, et addit eodem telo cominus eminisque pugnasse. non ergo gladius. numquid *romphaea*? nam et hoc addidit. pariterque Glossae veteres, *framea ῥομφαία*. ambigo, nec facile inducor credere, si Valerii quidem descriptio haec proba, Argonaut. 6 98: *aequaque, nec ferro brevior nec romphia ligno.* facit enim genus

runt angusto et brevi ferro, sed ita acri et ad usum habili
 ut eodem telo, prout ratio poscit, vel comminus vel eminus
 pugnent. et eques quidem scuto frameaque contentus est:
 pedites et missilia spargunt; plura singuli, atque in immen-
 5 sum vibrant, nudi aut sagulo leves. nulla cultus iactatio:
 scuta tantum lectissimis coloribus distinguunt. paucis loricae,
 vix uni alterive cassis aut galea. equi non forma, non velo-
 citate conspicui. sed nec variare gyros in morem nostrum
 docentur: in rectum aut uno flexu dextros agunt, ita con-
 10 iuncto orbe ut nemo posterior sit. in universum aestimanti
 plus penes peditem roboris; eoque mixti praeliantur, apta et
 congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum, quos ex
 omni iuventute delectos ante aciem locant. definitur et nu-
 merus: centeni ex singulis pagis sunt; idque ipsum inter
 15 suos vocantur, et quod primo numerus fuit, iam nomen et
 honor est. acies per cuneos componitur. cedere loco, dum-
 modo rursus instes, consilii quam formidinis arbitrantur. cor-
 pora suorum etiam in dubiis praeliis referunt. scutum reli-
 quisse praecipuum flagitium, nec aut sacris adesse aut con-
 20 cilium inire ignominioso fas; multique superstites bellorum
 7 infamiam laqueo finierunt. reges ex nobilitate, duces ex vir-
 tute sumunt. nec regibus infinita aut libera potestas; et du-

teli, in quo hostile et mucro pari fuerint longitudinis modo. Tacitus autem aliud fuisse in sua framea docet, quam statuit *brevi et angusto ferro*. itaque magis est ut ad exemplum hastae sive *spiesse* nostrae fuerit, brevior tamen ligno. LIPS.

4. *plura singuli*] sic Tst et edd Spirensis Poggii Beroaldi Puteolani Rhagii, idque melius quam aliorum *pluraque*, ut quisvis facile sentiet. ERN.

6. *distinguantur* H teste Hummelio (v. *Pass.* praef. p. X.) tacente *Sellingio*.

7. *galea*] K et Spirensis ceteraeque ante Rhenani ed 1533 *galeae*. Rhenanus correxit *galea* ex ingenio, odoratus e adhaesisse e verbo sequente. T *galea*. mox idem liber *et K* *varietate*, ut edd Spirensis et Poggii. ERN.

9. *ita — sit*] primum eleganter

TACITUS sequitur sequi

dnbs zednbs zednbs zednbs

{ 003 } { 003 } { 003 } { 003 }

sequitur sequitur sequitur sequitur

pro in orbem, ut orbis fiat. formula Plinio maiori usurpata. sed hic simpliciter orbem coniungere dicit: alterum per se intelligitur. nam in orbe nihil prius aut posterius esse quis nescit? ERN. *si equites, qui uno ordine constiterant, flectuntur, celerius procedunt qui sinistra, lentius qui dextra parte agunt, ita ut semper recta ordinis linea servetur.

fluxu St, fluxu P. cuncto HSt.*

13. diffinitur T.

14. *centeni*] K *centum*. *immo *centim*. ac nescio an sunt melius abesset. ERN. *primum HSt.*

*16. *componunt* St. de cuneis vide c. 7.*

19. *concilium*] K *consilium*. vulgatum verum. ignominiosus est ob flagitium bello commissum infamis. ERN. *nec s. ad. ac conc. St.*

22. *aut*] Tst, edd Spirensis et seqq

ces exemplo potius quam imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione praesunt. ceterum neque animadvertere neque vincere, ne verberare quidem nisi sacerdotibus permissum, non quasi in poenam nec ducis iussu, sed velut deo imperante, quem adesse bellantibus credunt; effigiesque et signa quaedam detracta lucis in praelium ferunt. quodque praecipuum fortitudinis incitamentum est, non casus nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed familiae et propinquitates. et in proximo pignora, unde
 10 feminarum ululatus audiri, unde vagitus infantium. hi cuque sanctissimi testes, hi maximi laudatores. ad matres, ad coniuges vulnera ferunt; nec illae numerare aut exigere plagas

ac, usque ad ed Rhenani, *de particula aut synonyma coniungente v. Roth. p. 15. Hand. Turs. I p. 540. sic c. 6 nudi aut sagulo leves, neque de prorsus nudis cogitari potest.* in sequentibus interunctionem correxerit et colon feci post imperio. duces exemplo potius se duces praestant quam imperio. si prae ceteris fortes se probant, cum admiratione ducatum obtinent. ante colon erat post conspicui. ERN. *verba exemplo magis quam imperio per appositionem addita sunt, i. e. duces, qui duces sunt exemplo magis quam imperio, admiratione praesunt, de repetito si-si cf. Bött. Lex. Tac. p. LXL sq. H si pr. ac conspicui.*

2. neque animadvertere] repugnare Caesar videtur 6 22: cum bellum civitas aut illatum defendit aut infert, magistratus, qui ei bello praesint et vitae necisque habeant potestatem, deliguntur. sed Caesar de belli tempore tantum: noster in pace intellexit. LIPS.

3. neque verberare quidem] scribere ne verberare quidem. GRON. ego sic rescripsi, ut alibi. et sic habet ms Arundelianns, *H, St.* idem liber mox deo inspirante. ERN.

6. effigies ferarum et signa quaedam] intellige ferarum. v. H. 4 22. *G. 45.* detracta lucis, indicat ea signa, ubi pax esset, in lucis servata. ERN. *ac signa H.*

10. ululatus feminarum T. male

Bött. L. Tac. p. 264 velle et posse in infin. hist. latere dicit: loci quos attulit aliter explicandi.*

11. et coniuges K.

12. exsugere plagas] ita Rhennus; spectatque suctus ille ad medicinam Homero etiam non ignotam, qui de Machaone II. 8 218: αἰὲν ἐκφυγῆσας ἐπ' αἶσ' ἤπια φάρμακα εἶδως πασσε. F tamen codex et Romanus exigere, quod robur femineum magis exprimere videtur, tamquam illae non numeraverint solum plagas sed exegerint, exposcularintque cum suis, si illaesi redissent tamquam ignavi et vitae suae parci. LIPS. placet exigere, sed ut sarta texta exigere, ad summam veritatem ius exigere, quasi taxare ac plus aut minus in illis virtutis agnoscere. vide Obs. 1 8. GRON. idque nos restitimus, repertum in omnibus praeter ms Arundelianum libris ante Rhennanum, qui ex ingenio exsugere scripsit et contra libros. verbum paucis non convenit τῷ exsugere, in quo misericordia potius est quam fortitudo. T insuper nec exigere, ut et in ed Spirensis Poggii Rhagii Puteolani Beroaldi, sed ms Arundelianns etiam ante mirari. ERN. *multos hic congresserunt locos, ubi neque aut sibi respondent, sed hic neque periodi membra copulat, aut membri verba, uti de neque et annotavit Pass. ad G. p. 82.*

Spavent. cibosque et hortamina pugnantibus gestant. memoriae proditur quasdam acies inclinatas iam et labantes a feminis restitutas constantia precum et obiectu pectorum et monstrata comminus captivitate, quam longe impatientius feminarum suarum nomine timent, adeo ut efficacius obligentur animi civitatum quibus inter obsides puellae quoque nobiles imperantur. inesse quin etiam sanctum aliquid et providum putant, nec aut consilia earum aspernantur aut responsa negligunt. vidimus sub divo Vespasiano Veledam diu apud

1. *hortamina*] nungatur strenue Colerus (qui de potu vini loco accipit *hortamina*), non videns Tacitum ludere in verbo *gestare*, quod aliter accipitur cum refertur ad cibos, aliter cum ad *hortamina*. haec enim sic *gestantur* ut fertur *salus*, ut *portatur ave*. Plantus Poen. 3 3 7: *salutamus te, Lajce, quanguam hanc salutem ferimus inviti tibi*. Martialis 1 56: *et matutinum portat ineptus ave*. et cibos eis ministrant, inquit, et verbis stimulos ad virtutem addunt. similia coll. Bött. L. Tac. p. LXXVIII. GRON. et tamen nuper aliquis adeo corrigere tentavit *hordei viua*, male acceptus ab Elsnero in Spec. Crit. p. 80. ERN. *pavent*. aliqñ et St. *bel-lantibus* Vs.

4. *quam longe*] ab his verbis usque ad c. 16 verba solent et subterraneos specus aperire est lacuna in T. ERN.

6. *inter obsides puellae quoque*] igitur ad Germanos referam, quod generatim a Suetonio scriptum, in Augusto c. 21: *a quibusdam novum genus obsidum feminas exigere tentavit*, quod negligere marium pignora sciebat. etsi cur id Tranquillo novum? Romani ipsi virgines obsides Persenae olim dederunt, interque eas Cleoliam. Athenaeus id primum inventum Cleonymo Spartano vult, parum vere, 13 28. *ἐμοὶ γὰρ, inquit, κατὰ φύσιν δοκεῖ πεποιημένα Κλεώνυμος ὁ Σπαρτιάτης, πρότερος ἄνθρωπος εἰς ὁμηρίαν λαβὼν παρὰ Μεταποντίνων γυναικίας περδένους τὰς ἐνδοξοτάτας καὶ καλλίστας διακο-*

ύλας, ubi discis Metapontinos, immo credo ceteros Italiae populos, habuisse antiquitus hunc morem. Lips.

7. *sanctum aliquid et providum* i. e. divinum et futura praesentens. sanctitatem pro divinitate, maiestate dici, ad Suetonium dictum, Caes. 6. ERN.

8. *nec consilia earum*] hocne supererat? ben ipsos parum firma mente, qui eam quaesivere apud amentem sexum! et tamen adeo vera Taciti affirmatio, ut Plutarchus narret consultationibus omnibus apud Celtas (ita Germanos Graeci vocant) de pace deque bello feminas adhiberi, et lites cum foederatis aut sociis populis exortas earum interventu decidi. verba ipsa in re parum credibili dabo. in li-bello de virtutibus mulierum p. 246: *ἐκ τούτου διετέλουν, inquit, περί τε πολέμου καὶ εἰρήνης βουλευόμενοι μετὰ τῶν γυναικῶν, καὶ τὰ πρὸς τοῖς συμμαχοῦς ἀμφιβολαὶ δι' ἐκείνων βραβεύοντες.* Lips. H. 5 25: *honestius principes Romanorum, quam Germanorum feminas tolerari.*

9. *Veledam*] de qua multa noster H. 4 61 et 65, 5 22 et 24, quam captivam et in triumpho postea ductam colligas ex Statio Silv. 1 4 89: *non vacat Arctos acies Rhenumque rebellem captivaeque preces Veledae*. qui nomen tamen id corripit; cuius germanam scripturam fuisse censeo *Weldam*. huic successit in dignatione et divinatione *Gauna*, sub Domitiano celebris. Dio in fragm. XLIX (67 5): *καὶ Γαῦνα παρθέ-*

plerosque numinis loco habitam. sed et olim Auriniam et compluris alias venerati sunt, non adulatione, nec tanquam facerent deas.

9 Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant. pars Suevorum et Isidi sacrificat: unde causa et origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quod signum ipsum in modum liburnae figuratum

vos μετὰ τὴν Βελήδαν ἐν τῇ Κελτικῇ θειάζουσα, addit ad Domitianum venisse et praemiis ab eo affectam, quae ipsa ex Dione Suidas (tacito nomine, ut solet) in voce θειάζουσα. Lips.

1. *Auriniam*] F. liber *Fluriniam*. putem fuisse *Aluriniam*: quod Iornandes mihi auctor, in rebus Gothicis c. 24, non proprium nomen sed commune omnium sagarum fuisse. reperit, inquit, in populo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone *Aliorunas* ipse cognominat: de fatidicis autem feminis Germanorum, praeter Caesarem B. G. 1 50, Plutarchum in Mario et Caesare c. 19 p. 121, Strabonem 1. 7 p. 294, vide etiam Clementem Stromate 1 p. 131. Lips. *alii St.*

2. *nec tanquam facerent deas* scil. consecratione aliqua, uti Romani, sed divinum aliquid in earum animis inesse putantes. v. H. 4 61: *arbitrantur deas*. male quidam *sed tanquam*.

4. *Mercurium colunt*] plura igitur ac certiora de religione Germanorum Tacito nota quam Caesari, qui contra scribit 6 2: *deorum numero eos solos ducunt quos vident, Solem, Vulcanum et Lunam; reliquos ne fama quidem acceperunt*. falso. nam noster etiam A. 13 57 scriptum reliquit: *ab Hermunduris diversam aciem Marti ac Mercurio sacratam*. H. 4 64: *praecipuo deorum, Marti*. Paullus Diaconus 1 9 notat Longobardis (ii autem Germani) *Wodan* Mercurium appellari. ego legerim *Wondam* vel *Wonstam*, a lucro scilicet, cui praest. maioribus quidem nostris ita dictum claret vel ex Mer-

curii die, qui veteri et gentili appellatione nobis *Wonsdach*. Lips. nempe quicquid noster de diis in Germania cultis dicit, intelligendum, ut infra ait, interpretatione Romana. appellat deos Germanorum nominibus Romanis, similitudine eorum quae de diis tradebantur ductus. id semel monuisse sat erit, idque et ad ceteros deos, Herculem, Martem, Isidem pertinet. ERN.

5. *humanis quoque hostiis*] quod Gallis Germanisque commune; et priscis testatum crebro. illud noto, mansisse eam diritatem etiam inferiori aevo. Procopius, 2 25 de bello Gothico, ait Francos, etsi Christum iam colerent, humanis tamen ad sum aevum hostiis usos. Ditmarus libro 1 Nortmanos et Danos quotannis mense Ianuario dis suis immolasse 99 homines, totidem equos cum canibus et gallis; ab eaque barbarie Henricum ancipem primum eos abduxisse. Lips. *huius pro humanis P.*

6. *Martem concessis animalibus*] non certe Gothi; de quibus Iornandes c. 5: *Martem semper asperima placavere cultura: nam victimae eius mortes fuere captorum*. Lips. concessa animalia vocat, quibus aliae humaniores gentes sacrificant, humanis victimis litare nefas putantes, ut est. ERN. *et Martem K. concisis Vs.*

7. *sacrificant Vs.*

8. *in modum liburnae figuratum*] qui aliquid sui moris reperire volunt aut causas rerum incognitarum indagant et nomina, saepe plus vident quam alii, aut quam in re est. in numis subinde vidi antiqua-

docet advectam religionem. ceterum nec cohibere parietibus deos neque in ullam humani oris speciem assimilare ex magnitudine caelestium arbitrantur. lucos ac nemora consecrant, deorumque nominibus appellant secretum illud quod 10 sola reverentia vident. auspicia sortesque ut qui maxime observant. sortium consuetudo simplex. virgam frugiferae arbori decisam in surculos amputant, eosque notis quibusdam

rios videre, quae mei aliorumque oculi non viderent; et physici per microscopia saepe cernunt quae nemo alius, tale quid Tacito sive aliis ista indagantibus accidere potuit. ego lignum informe fuisse crediderim, temere in eam figuram factum in qua Romani liburnae aliquam similitudinem agnoscerent; e qua nihil aliud colligere liceat nisi antiquitatem signi et ruditatem illorum temporum. v. dicta ad 2 3. quis unquam legit originem religionis novae figura statuae esse expressam et significatam? nam *signum* est nihil nisi statua deae, quam Romani Isidem interpretabantur. multae navibus advectae religiones apud Graecos et Romanos: nunquam tamen propterea eius dei vel deae signum in navigii figuram factum. aliud esset, si deae signum liburnae impositum fuisset aut liburnam in humero gestasset. ceterum, ut e sequentibus patet, super ruditate signorum suorum etiam sententias loquebantur. mox edd Spirensis Poggii Puteolani Beroaldi Rhagii adiectam. ceteri libri mei advectam. ERN.

2. omnes libri habent *assimilare*. ego *assimulare* rescripti, cum hodie certum sit *assimilare* esse verbum nihili, quod inscitiae librariorum imperitorum debeatur. et illa vera scriptura iam est in vulgatis A. 15 39, 16 17. et ex h. l. quoque prodit in Indice Berneggeri. adde dicta ad Agric. 10. ERN.

3. *lucos ac nemora consecrant*] fatuam religionem, quam Claudianus item iis opprobrat, de laud. Stil. 1 228: *ut procul Hercyniae per vasta silentia silvae venari tulo liceat, lincosque vetusta religione*

truces et robora numinis instar barbarici nostrae feriant impune secures. sed et Lucanus apposite, in obsidione Massiliae 3 399: *lucus erat, longo nunquam violatus ab aevo. hic barbara ritu sacra deum, structae diris altaris arae, omnisque humanis lustrata cruoribus arbor.* bene ergo et merito religione *truces* eos fecit Claudianus, quoniam victimae, imo et homines, ad arbores has (e Lucano hauries) immolatae. ait etiam *robora numinis instar*. illustrabit Tyrius Maximus diss. 38, qui *Celtas excelsam quercum coluisse* ait, et Iovis nomine *sollenniter appellasse*. atque adeo posteriori etiam aevo mansit hic cultus. Luitprandi regis Longobardorum lex est tit. 38 de ariolis: *qui ad arborem, quam rustici Sanctivum vocant, atque ad fontanas adorationes fecerit, componat medietatem pretii sui in sacro palatio*. Tacitus hunc ipsum ritum saltem indicatum H. 4 14 voluit, cum scripsit *Civilem Batavos specie epularum sacrum in nemus vocasse*; nec putaverim sane *sacri* vocem illic peculiare aut proprium silvae nomen. haec in Germanis merito nos ridemus. sed cur Romani? illi in eadem navi. Plinius de arboribus 12 1 (2): *haec fuere numinum templa, priscoque ritu etiam nunc simplicia rura deo praecellentem arborem dicant*. Seneca ep. 41: *si tibi occurrit vetustis arboribus et solitam altitudinem egressis frequens lucus, illa proceritas silvae et secretum loci et admiratio umbrae fidem numinis facit*. LIPS. *solum P.*

7. *descisam* K et cod. Longolii. antea *fortesque* utique m. P.

discretos super candidam vestem temere ac fortuito spargunt. mox, si publice consulatur, sacerdos civitatis, sin privatim, ipse pater familiae, precatus deos caelumque suspiciens, ter singulos tollit, sublato secundum impressam ante
 5 notam interpretatur. si prohibuerunt, nulla de eadem re in eundem diem consultatio; sin permissum, auspiciorum adhuc fides exigitur. et illud quidem etiam hic notum, avium voces volatusque interrogare: proprium gentis equorum quoque
 10 praesagia ac monitus experiri. publice aluntur iisdem memoriis ac lucis candidi et nullo mortali opere contacti; quos pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps civitatis comitantur, hinnitusque ac fremitus observant. nec ulli auspicio maior fides, non solum apud plebem, sed apud proceres, apud sacerdotes: se enim ministros deorum, illos
 15 conscios putant. est et alia observatio auspiciorum, qua gravium bellorum eventus explorant. eius gentis cum qua bel-

tenent
 1. temere] tenent H. temere St: sed cf. Roth. p. 16.

fortuito] K fortuitu, quod non spernam, cum ei centies fortuito substitutum hodie constet. v. Oudendorpium ad Suet. Tib. 39. in primis in coniunctione cum alia eiusdem sensus voce reperitur. Cicero Off. 1 29: temere ac fortuitu. ERN.

2. consulatur] *H St (qui consoletur) P* K et edd omnes ante Rhenanum 1533 consuletur; quod nescio quare mutatum sit, cum hoc tempus sit in ista structura nsitatis-simum. ante focum, si frigus erit; si messis, in umbra. itaque restitui. ceterum et consulatur et consulitur rectum foret. ERN. *aliis virgae surculis adnuendi, aliis prohibendi nota incisa, tres tolluntur, non simul, sed unus post alterum; aut omnes prohibebant, aut duo, tertio permittente; aut duo, tertio prohibente, aut omnes adnuebant.*

7. etiam] et P.

8. equorum quoque praesagia] Ditmarns l. 6 Lnizicis, qui veterem superstitionem adhuc retinebant, hoc idem praesagium equinum adtribuit, sed diversa paullum forma. equum,

inquit, qui maximus inter alios habetur et ut sacer ab his veneratur, super fixas in terram daorum cuspides hastilium inter se transmissorum supplicii obsequio ducunt; et praemissis sortibus, quibus id exploravere prius, per hunc quasi divinum denuo augurantur. LRS. monitus vocat ipsa praesagia. id verbum de omni genere significandae voluntatis divinae dici hodie satis notum est. ERN.

10. candi K.

11. pressos] IF Gronovius corripbat pressos, ut aliis locis in hac forma, Diatr. in Stat. c. 9, explicans iunctos. sed eam rationem late et bene refellit Marklandus ad Statium p. 18, 19, 20. exemplis Marklandi adde Ovid. Met. 1 124: pressique iugo gemuere iuveni; ubi omnes libri pressi, nec verbum gemuere aliter patitur. ERN. *cf. Hand. Antidiatr. t. 2 p. 139.*

13. sed deest H St K P. antea hinnitus ac Puteolanus.

15. conscios sc. deorum. similiter locutus est Tibullus 1 9 3: conscia fibra deorum. ERN.

est et aliud genus alia St.

lum est, captivum quoquo modo interceptum cum electo popularium suorum, patriis quemque armis, committunt. victoria huius vel illius pro praeiudicio accipitur.

- 11 De minoribus rebus principes consultant, de maioribus omnes, ita tamen ut ea quoque quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur. coeunt, nisi quid fortuitum et subitum inciderit, certis diebus, cum aut inchoatur luna aut impletur: nam agendis rebus hoc auspiciatissimum initium credunt. nec dierum numerum, ut nos, sed noctium computant. sic constituunt, sic condicunt. nox ducere diem videtur. illud ex libertate vitium, quod non simul nec ut iussi conveniunt, sed et alter et tertius dies cunctatione coeuntium absumitur. ut turba placuit, considunt ar-

* 1. populorum P. deinde patriis quoque a. H. *

6. pertractentur] Muretus, Grotius, Acidalius, Boxhornius corrigunt magna cum veri specie praetractentur e Graeco verbo προβαλλειν. Suetonius dixit ante tractare, Aug. 35: instituit sibi consilia sortiri semestria, cum quibus de negotiis ad senatum referendis ante tractaret. sed tamen id verbum alibi in scriptore Romano non reperitur. ERN. *coniecturae praetractentur bene Pass. verba ea quoque opposuit, principem H. *

* 7. incidit ed pr, P, Vs, Kt. *

8. auspiciatissimum] K et edd Spirensis Poggii Puteolani Rhagii auspiciatissimum. primus auspiciatissimum dedit Beroaldus, dubium an e libro, recte tamen. nec enim quisquam illa forma usus est; quae alias analogiae non repugnat, cum et perspicax habeamus. sed usus audiendus. ERN.

10. sic constituunt, sic condicunt] sunt verba forensia, quae illustrantur a Gronovio Obs. 1 1. vult dicere in rebus forensibus, cum tempus certum constituendum est, ut in vadimoniiis et similibus, noctes finiunt, non dies; neque diei apud illos, sed noctis dictio. adde Caesarem B. G. 6 18. mox nox diem ducere videtur, est nox prior die, dies sequi noctem, ut Caesar ait. ERN.

12. nec iussi] Bambergensis nec iussu. Rhenanus in veteri codice legi ait nec iniussi. ex quo bene etiam scripseris nec ut iussi. Lips. ms quondam Pirckheimeri, deia comitis Arondelii nec ut iussu conveniunt. et sic legendum, aut quemadmodum Lipsius, ut iussi. hoc est, non tanquam ex lege et imperio, ut ad diem edictum religiosa observatione occurrant; non quasi parentes imperio indicentis vel indicentium, sed velut commodo et arbitrio suo. ut illi advocati Plantini Poen. 3 1 19, qui liberos homines per urbem modico magis par esse gradu ire censebant. Gron. nihil aliud fuit in libro unde K editus est, qui habet iniussi. ego ut iussi edere non dubitavi, quod et Burmannus probabat. habuisse videtur in animo locum Virgilii Aen. 3 236: haud secus ac iussi faciunt. paullo post K pro coeuntium habet coetium. ERN. *nec ut iussi HSt PVs, i. e. uti iussi sunt, constituto tempore. *

* 13. absumitur St. *

ut turbae placuit] scripsit omnino Tacitus ut turba placuit, sua ipsis scilicet. postquam satis frequentes convenisse sibi visi sunt. et habet τὸ placuit suam Venerem. sic Livius 33 31: Antiochum transgressurum in Europam, cum primum

mati. silentium per sacerdotes, quibus tum et coercendi ius est, imperatur. mox rex vel princeps, prout aetas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi magis quam iubendi potestate. 5 si displicuit sententia, fremitu aspernantur; sin placuit, frameas concutiant. honoratissimum assensus genus est armis 12 laudare. licet apud concilium accusare quoque et discrimen capitis intendere. distinctio poenarum ex delicto. proditores et transfugas arboribus suspendunt; ignavos et imbelles et 10 corpore infames coeno ac palude, iniecta insuper crate, mer-

ei res suae placuissent, non dubitabant. 39 30: ubi satis placuere vires, et iam miles quoque ad delendam priorem ignominiam hostem poscebat. Velleius 2 112: ita placebat barbaris numerus suus, ita fiducia virium, ut ubicunque Caesar esset, nihil in se spei reponerent. Seneca ep. 42: non minus ausura, cum illi vires suae placuerint. Statius 2 326 Thebaidos de tauro: cum profugo placuere tori, cervixque recepto sanguine magna redit. GRON. recepit turba Alemanus. nec dubito melius esse vulgato. ERN. *ut turbae placuit codd et edd vet omnes, i. e. non ordine quodam et sedibus certis sed ita considunt, uti cuique ex turba placuit.*

1. tum et] ex Artolphi codice tamen Rhenanus notat. in K, quem a codice Artolphi non diversum puto, est tñ; quod Rhenanus legit tamen, *uti in P est sine compendio.* mihi videtur esse operarum vitium pro tñ. ERN.

2. prout aetas cuique] Claudianus hoc etiam in Getico consensu notat, de bello Getico 479: primosque suorum consultare iubet bellis annisque verendos. erinigeri sedere patres. LIPS. *P rex et pr., deinde deus et suadentur magis quam iubentur.*

5. sin placuit, frameas concutiant] adde H. 5 17. ERN.

*7. quoque] St in margine quemque.

10. corpore infames] hoc lego de Germanis? feri illi et horridi fe-

mineo morbo et mollitie corporis infames? numquam credam, et Quintilianus certe eos purgat in Declam. 3 16 pro milite, cuius pudicitia tentata a tribuno: nihil tale novere Germani, et sanctius apud Oceanum vivitur. scribamus igitur (gratiam mihi age, magna patria) et torpore infames. non enim alia mens hic Taciti quam quod ignavos, torpentes, bello inutiles crate imposita merserint. idem in eodem verbo vitium apud Agellium 19 12, in extremo: omnibus vehementioribus (vehementioris) animi officiis amputatis, in corpore ignavae et quasi enervatae vitae consenescent. scribe torpore. hoc mihi certum, quatinus tamen nonnihil Athenaeus 13 8, qui foedum illud vitium, remotum a me, rursus imponit Germanis. Κελτοὶ δὲ τῶν βαρβάρων, inquit, καὶ τοὶ καλλίστας ἐχόντες γυναῖκας, παιδιχοῖς μᾶλλον χαίρουσιν, ὥς πολλὰ κίς ἐν τοῖς ἐν ταῖς δοχαῖς μετὰ δύο ἐρωμένων ἀναπαύεσθαι. quem falli tamen scio; nec ulla illa unquam tetigit maiores nostros. Austri et Orientis ista infamia sit; quae ne nunc quidem Septemtriones habitat aut frigidum castumque hunc orbem. haec labefacere conati alii, sed firmavimus in excursu A. LIPS. corpore infames haud dubie non vitiiis omnibus commaculati, ut placet Pichenae, sed detestabilis patientiae. nescimus ista, deo gratias, et sanctius vivitur ad Oceanum. non quod nunquam contingeriat contingantve, sed quod raro, raroque sint impa-

gunt. diversitas supplicii illuc respicit, tanquam scelera ostendi oporteat, dum puniuntur, flagitia abscondi. sed et levioribus delictis pro modo poena: equorum pecorumque numero convicti multantur. pars multae regi vel civitati, pars ipsi qui vindicatur vel propinquis eius exsolvitur.

Eliguntur in iisdem conciliis et principes, qui iura per pagos vicosque reddunt. centeni singulis ex plebe comites, **13** consilium simul et auctoritas, assunt. nihil autem neque publicae neque privatae rei nisi armati agunt. sed arma su-
10 mere non ante cuiquam moris quam civitas suffecturum pro-

nita. sic Aelianus V. H. 2 31 disputat *οτι μηδεις των βαρβαρων αδεος*. hoc satis ad Fabium cum Tacito in concordiam redigendum. nam illa Salinerii nimis addictos et gentes eo nomine infames cum flagitioso contendit, vana sunt et intolerabilia, denique Germaniam ignorantis. nec vero militem stupraverat tribunus, sed in conatu stuprandi a milite occisus erat. GRON. *in-formes St.*

'1. H illud manu priore, paullo ante *insuper* et *cr*.'

3. poena] sic scribendum esse res ipsa docet et vidit Acidalius. syllaba ultima in vulgato *poenarum* adhaesit e sequentibus verbis, ut alias in Tacito factum aliquoties notavimus. forte tamen fuit *poenae*, quod eodem redit. ERN. *vulgatam Passovius bene explicat: „ut poena levior graviorve, ita equorum pecorumque numerus minor vel maior.“ levioribus delictis sunt ablat. absoluti; v. Bött. L. Tac. p. 341. de discrimine vocum *scelus*, *flagitium*, *delictum* cf. Doederl. Synon. II p. 139 sqq.

6. qui iura — reddunt] in alia verba et sententiam it Bambergensis liber, qui *vita* — excellunt. sed non avellor a vulgata. LIPS. sic et ms Arundelianus. elegantius deinde foret *reddant*; et sic Tacitum dedisse puto. eliguntur enim ut reddant, non ii qui reddunt: illud est qui reddant. et saepissime in talibus peccavere librarii inscitia la-

tini sermonis, qua etiam vulgo hodie sic peccant. ERN.

7. centeni singulis] hoc est quod in lege Alamannorum prisca lego t. 36: *conventus autem, secundum consuetudinem antiquam, fiat in omni centena, coram comite, aut suo misso, et coram centenario ipsum placitum fiat*. ERN.

9. armati agunt] quem eundem morem Graecis priscis fuisse, eosque solitos *σκληροκορεϊσθαι*, Thucydides notavit 1 6. idemque de Gallis Livius 21 20: *in his nova terribilisque species visa est, quod armati (ita mos gentis) in consilium venerunt. quin convivia etiam Germani adibant in armis*. Tacitus hoc ipso libro c. 22: *tum ad negotia, nec minus saepe ad convivia procedunt armati*. Athenaeus 4 13 famulos adstitisse vel adsedisse convivantibus iis vult, cum scuto lancea et iustis armis. καὶ οἱ μὲν, αὐτ, τοὺς θυρεοὺς ὀπλοφοροῦντες ἐκ τῶν ὀπίσω παρεσιῶσιν, οἱ δὲ δορυφόροι κατὰ τὴν ἀντιζῶν καθήμενοι κύκλῳ καθάπερ οἱ δεσπότηαι συνενοχῶνται. denique templata ipsa adiere armati. Panegyristes: *nec maiores vestri templagrediebantur nisi armati*. LIPS.

10. quam civ. suff. probaverit] intellige, quam civitas eum probaverit ut suffecturum armis gerendis ac tuendis. sed mihi locus vix sanus videtur. conieci *quam civitati se maturum probaverit*. ERN. *v. IF Gron. Obs. p. 500 (ed Platn.), probaverat St.*

baverit. tum in ipso concilio vel principum aliquis vel pater vel propinquus scuto frameaque iuvenem ornant. haec apud illos toga, hic primus iuventae honos; ante hoc domus pars videntur, mox rei publicae. insignis nobilitas aut magna partum merita principis dignationem etiam adolescentulis assignant: ceteris robustioribus ac iam pridem probatis adgregantur. nec rubor inter comites aspicitur. gradus quin etiam

1. concilio] sic edidi, latinitate iubente, et addicente K et veteribus omnibus. recentiores quaedam male consilio. sed ms Arundelianus et edd ante Rhenanum *exceptis KP* addunt eum post tum; quod sequens deinde iuvenem non patitur, nisi hoc deleas. K habet cum pro tum; quae verba saepe confusa, atque hinc eum natum videtur. deinde pro vel pater codex Artolphi vel ipsi. ERN. *deinde K propinquus.*

2. scuto frameaque] originem moris vides avis nostris ad insaniam amati, equites creandi. fallor, aut tangit eumpse Diaconus in Longobardicis 1 15 (23): scitis non esse apud nos consuetudinem ut regis filius cum patre praeudeat, nisi prius a rege gentis exterae arma suscepit. adde, si lubet, caput sequens. LIPS.

nec apud K.

3. domus] cf. G. 25: cetera domus officia uxor ac liberi exsequuntur.*

6. ceteris] lege ceteri. statim liber vetus aggregant, non adgregantur. quod Taciti et veterum phrasim olet. LIPS. frustra Lipsio obloquuntur in ceteri Pichena Salinerius et alii. nam si de iisdem haec intelligenda forent, sensusque, et hos, quamquam principibus dignitate pares, tamen aliorum comites fieri, deberet esse ceterum, non ceteris. tum res non patitur, si principum loco sunt et habentur, quomodo aliorum comites fiant? immo ipsi comitatum habent; unde apparet eos principum numero haberi, nec ex ulla alia re. et clarum est discrimina equitum tradi. alii ipsi principes, alii principum comites. in hac evidenti ceteri rescribere

non dubitavi; probavitque Gebaenus in Diatr. de comitatu principum Germ. 1754. et imitatus me est Broterius. obfuit sequens dativus, ut supra c. 12 genitivus, praecedenti verbo. aggregantur omnes mei. ERN. *Orellius alique dignationem hic activa significatione, coll. Liv. 10 7 et Suet. Calig. 24, dici putant, i. e. nobilitate aut patrum meritis insignes, etiamsi adolescentuli adhuc sint, comitibus a principe adduntur, quum hoc honore robustiores tantum et iam pridem probati ornari soleant. sed dignationem assignare alicui sic dici non potest, atque nimis obscure dictum est, quum quae sit illa dignatio principis, ex sequentibus divinare tantum aliquo modo possis. redeundum videtur ad veterem explicationem, ut dignatio principis passive intelligatur, coll. H. 1 69: dignationem Caesaris. G. 26: secundum dignationem. et H. 1 30: desertores — imperium assignabunt. sententia haec est: Adolescentuli etiam si nobiles sunt honorem principatus nanciscuntur, sed ad ceteros tum demum si robustiores ac iam pridem probati sunt hic honor defertur i. e. ceteris se aggregant robustioribus, coll. Curt. 4 5: aggregant se Amphotero. tres sunt principatus causae: nobilitas, robur, gloria. iam de honore comitatus exponere incipit: nec--.*

7. rubor] licet suspicari Tacitum dedisse rubori, et ultimam litteram a sequente absorptam. nam haec est forma legitima, et Tacitus alibi sic locutus est. A. 11 17: nec patrem illi rubori. 14 55: unde etiam rubori mihi est. vulgata defendi potest ex eo quod etiam pudor est dicitur apud Ovidium pluribus lo-

et ipse comitatus habet, iudicio eius quem sectantur; magna-
que et comitum aemulatio, quibus primus apud principem
suum locus, et principum, cui plurimi et acerrimi comites.
haec dignitas, hae vires, magno semper electorum iuvenum
globo circumdari, in pace decus, in bello praesidium. nec
solum in sua gente cuique, sed apud finitimas quoque civita-
tes id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute comitatus
emineat: expetuntur enim legationibus et muneribus ornantur
et ipsa plerumque fama bella profligant. cum ventum in
aciem, turpe principi virtute vinci, turpe comitatui virtutem
principis non adaequare. iam vero infame in omnem vitam
ac probrosum superstitem principi suo ex acie recessisse. il-
lum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriae eius
assignare praecipuum sacramentum est. principes pro victo-

cis. igitur sine libris nil mutem.
ERN. *robur H, robor St, deinde
pro quin St quinque.*

1. et deest ed pr, P, Vs, Kt.

2. quibus] Acidalius malebat
cui; quod praeferrem et ipse, si
libri addicerent. in primo comitum
gradu plures possunt intelligi. si-
militer Tiberius tres classes comi-
tum suorum faciebat, auctore Sue-
tonio c. 46; nec propterea in primo
gradu unus tantum. ERN.

*3. principium H, in margine,
et P.*

4. electorum] ms Artolphi K
et electorum. videtur fuisse et le-
ctorum; quamquam et alterum pro-
bum. nec copulam hic spernam.
nam et mox distinguit utrumque, si
numero ac virtute comitatus emi-
neat. infra bella profligant, v ad
H. 2 4. ERN. *H post verba haec
dignitas, hae vires punctum habet,
ita ut illa ad antecedentia referantur,
infinitivus circumdari autem subie-
ctum sit eiusque praedicatum verba
decus et praesidium. sed sententia
male procedit; languet additamen-
tum: magno semper — praesidium.
haec et hae ad antecedentia refe-
rantur quidem, sed repetitur sen-
tentia prius posita aliis verbis, si-
milium periodorum exempla vide
apud Schoemannum ad Isaicum p. 187.

cf. G. 35: id praecipuum - - asse-
quantur. deinde cuique deest K.*

11. adaequare] edd Spirensis
Puteolani Poggii Rhagii Beroaldi
aequare. ERN.

*12. superstite principe H, sed
lineola super e inducta.*

14. praecipuum] liber scriptus
principum. Lrs. hoc ita observant,
ut religiosius non possent, si pri-
mum ac praecipuum caput sacra-
menti, quo rogati sunt, quoque se
principibus devovere vitam, fuisset.
male liber ille qui principum. id
enim foret, quo principes quasi a
populo rogati essent, non a prin-
cipibus clientes. Gron. principum
etiam ed Spirensis et post ceterae
ante Rhenanum. sed K. *et P.*
praecipuum ea verba et alibi per-
mutata vidi in Taciti libris aliisque.
etiam princeps et praeceps permu-
tari solent. praecipuum sacramen-
tum verum puto. neque tamen ve-
rum quod Gronovius ait, principum
sacramentum esse quo ipsi a populo
rogati essent, quod populo praesti-
tissent. vir summus non memine-
rat tum apud Livium occurrere sa-
cramentum consulis h. e. quo mili-
tes consuli obstringuntur s. quo con-
sul milites sibi obstringit. atque
etiam apud Tacitum haec forma non
nno loco. ut H. 1 76 sacramentum

- ria pugnant, comites pro principe. si civitas in qua orti sunt longa pace et otio torpeat, plerique nobilium adolescentium petunt ultro eas nationes quae tum bellum aliquod gerunt, quia et ingrata genti quies, et facilius inter ancipitia clarescunt, magnumque comitatum non nisi vi belloque tueare. exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque frameam. nam epulae et, quamquam incompti, largi tamen apparatus pro stipendio cedunt. materia munificentiae per bella et raptus. nec arare terram aut exspectare annum tam facile persuaseris quam vocare hostes et vulnera mereri. pigrum quin immo et iners videtur sudore acquirere quod possis sanguine parare.
- 15 Quotiens bella non ineunt, multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno ciboque, fortissimus quisque

Othonis, 2 55 *sacramentum Vitellii*.
ERN.

*3. *ultra K.**

5. *clarescunt*] sic K *H St; *quam scripturam rursus induxit Rhenanus. et ut *clarescant* Puteolanus Rhagius Beroaldus. at Spirensis et *P et *Poggius et *facilius clarescant*; quod non spernam, quia etiam sequitur *tueare*, quod idem est ac *tueantur*. hinc etiam apparet unde ut natum sit non intelligebant unde coniunctivus penderet. ERN.

tueantur] scriptus *tueare*. LIPS. haud dubie *tueare* elegantius; et sic etiam habetur in Aron- deliano. ipse Tacitus A. 6 8: *abditos principis sensus exquirere illicitum, anceps; nec ideo adsequare*. hoc opusculo c. 36: *inter impotentes et validos falso quiescas*. GRON. *tueare* etiam edd. Spirensis Poggii Puteolani Beroaldi. Groslotio placebat *tutantur*. ERN.

6. *bellatorem equum*] genus loquendi illustrat Bronkhusius ad Tibullum p. 202. ERN.

7. *epulae et q.*] ita edidit Rhenanus a. 1533. ita et K. sed ed Spirensis et sequentes *epulae et convictus* *quang*. ERN.

10. *exspectare annum* i. e. dum maturae sint fruges, quas severis, ut inde habeas victum. *v. *Walch*. ad T. Agr. p. 337. **vocare ho-*

stes et vulnera mereri sunt phrasae Virgilianae. illam ad H. 4 80 illustravimus. haec est fortiter pugnare, ubi acerrima pugna est, unde sine vulnere vix discedas. similiter Silius 4 141: *petere vulnus et invenire*. ERN. *hostem HStPKVs. v. Bött. L. Tac. p. 430.*

*12. *quae P.**

13. *non multum venatibus*] pugnam cum Caesare hic video, imo cum usu et ratione. Caesar ait B. G. 6 21: *vita Germanorum omnis in venationibus atque in studiis rei militaris consumitur*. iterum de Suevis 4 1: *multum sunt in venationibus*. usus etiam et ratio suadent gentes acres, feras, ubi silvarum copia, venatui addictas. nec aliter in hac ipsa gente hodie. pacem vera emendatio faciet: *quoties bella non ineunt, multum venatibus*, negatione eiecta, quae haud dubie male geminata et petita e prioribus verbis. LIPS. recte nugantur Salinerius et Colerus, qui Lipsio obloquantur. ERN. **Longolius, Passovius, Hessius* negationem defendunt. bene. *St ornatibus*.*

per otium transigunt] benignior huius otii apud Aelianum est interpretatio V. H. 10 14. Σω-
ζήτης ἔλεγεν ὅτι ἡ ἀργία ἀδελφῇ
τῆς ἐλευθερίας ἐστὶ, καὶ μαρτυροῦν
ἔλεγεν ἀνδρειοτάτους καὶ ἐλευθε-

ac bellicosissimus nihil agens, delegata domus et penatium et agrorum cura feminis seuibusque et infirmissimo cuique ex familia: ipsi hebent, mira diversitate naturae, cum iidem homines sic ameat inertiam et oderint quietem. mos est civitatibus ultro ac viritim conferre principibus vel armentorum

ῥωπιάτους Ἰνδοὺς καὶ Πέρσας, ἀμφοτέρους δὲ πρὸς σχηματισμὸν ἀγογιότατους εἶναι. Φρύγας δὲ καὶ Ἀνδοὺς ἐργαστικωτέρους, δουλεύειν δέ. Plutarchus Lycurgo c. 24 p. 117: καὶ γὰρ ἐν τῷ τούτῳ τῶν καλῶν ἦν καὶ μαζαλῶν ἢ παρῆσκένασε τοῖς ἑαυτοῦ πολλοῖς ὁ Ἀλκίνοος, ἀφ' ὧν ἔστιν ἀσχολῆς. quibus interdixerat artibus sordidis, et pecuniae quaerendae nulla erat cura, et agrum colebant illos. itaque Laco quidam Athenis πυνθόμενος τινα δίζην ἀργίας ὡφελήσεται, rogat proximos δεῖξαι αὐτῷ τίς ἐστὶν ὁ τὴν ἐλευθερίαν ἐλευθέρως δίζην. Cicero de Orat. 2 2: mihi liber non videtur, qui non aliquando nihil agit; in qua permaneo sententia, neque, cum huc veni, hoc ipsum nihil agere et plane cessare delectat. Gron. transigere absolute dici, intellectu substantivo, quod negabat Colerus, ipse Tacitus doceat, qui modo transigere bella dixit, modo transigere eodem sensu, intell. bella. Ern.

3. ipsi hebent: mira] expressi F scripturam, nec quia ea germana sit dubitaveris. vulgati ipsi habent miram diversitatem. Lips. eadem scriptura K. St et H, si Sellingii silentio fides, iam prodita a Rhénano, qui tamen non induxit in textum, ed Spirensis: ipsi habent mira div. unde Puteolanus Vs fecit habent miram diversitatem. ita unus error peperit alterum. diversitas naturae est quasi repugnantia: nam diversa apud Tacitum saepe contraria. Ern. P habitant, deinde, cum Vs, oderunt. K iisdem.

5. ultro ac viritim conferre] imminutum locum esse res et sermo ipse clamant. Rhénanus ex vestigiis, ut ait, libri ultro equitium conferre. et scio vocem equitii probam, Iuriconsultis usurpatam; et morem ipsum in Armeniis etiam

obtinnisse, qui equos regi alebant in tributum. Xenophon id me docuit 4 5 de expeditione Cyri. at ne sic quidem pendente verba firmaveris, quae sequuntur. an equitium armentorum dices? an frugum? ridiculum. mihi nota excidisse videbatur x, quae decimam significat vel decimas, sicut eadem geminata, xx, vigesimam, in lapidibus saepe. scribesque meo sensu ultro ac viritim x conferre. quia mos quidem ille etiam hodie obtineat apud plerosque, de conferendis decimis in nobilitatis usum, negari non potest. vel explere etiam possis vel frugum, quod pro. Lips. brevis Taciti haudquaquam sollicitanda. talia sunt Varronis RR. 3 16. si ex alvo minus frequenter evadunt ac subsidit aliqua pars, suffumigandum et prope apponendum bene olentium herbarum, maxime apiastrum et thymum. et Horatii Serm. 2 6 83: neque illi sepositi ciceris nec longae invidit avenae. Aelianus V. H. 11 5: τούτοις ἐπιβουλευόντες Δελφοὶ εἰς τὰ ξανὰ, ἐνθα ἦν αὐτοῖς ὁ τε λεβανωτὸς καὶ τὰ πόπανα, ἐνέβαλον τῶν ἱερῶν χορημάτων λάθρα. idem de animal. 5 13: εἰ δὲ αὐτῇ παρὰ δόξαν γένοιτο τὸ τοῦ πνεύματος, ὅπῃ φέρουσαν λίθον ἐκαστὴν ἀνθρώποις τοῖς ποσὶν. Appuleius met. 5: sic ille novae nuptae precibus veniam tribuit, et insuper quibuscunque vellet eas auri vel monilium donare concessit. ipse Tacitus A. 15 53: tribuni et centuriones et caeterorum ut quisque audientiae habuisset, accurrerent trucidarentque. Gron. liber ille Rhénani, quem Artolphi codicem vocat, est is quem ego K vocavi. in hoc autem exemplo, mundo illo et bene conservato, non est ac virium sed ac iurium; quod est sine dubio natum e viritim. locum cor-

vel frugum, quod pro honore acceptum etiam necessitatibus subvenit. gaudent praecipue finitimarum gentium donis, quae non modo a singulis sed publice mittuntur, electi equi, magna arma, phalerae torquesque. iam et pecuniam accipere do-
5 cuimus.

- 16 Nullas Germanorum populis urbes habitari satis notum est; ne pati quidem inter se iunctas sedes. colunt discreti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. vicos locant non in nostrum morem, connexis et cohaerentibus aedificiis:
10 suam quisque domum spatio circumdat, sive adversus casus ignis remedium, sive inscitia aedificandi. ne caementorum quidem apud illos aut tegularum usus: materia ad omnia utuntur informi et citra speciem aut delectationem. quaedam loca diligentius illinunt terra ita pura ac splendente ut picturam
15 ac lineamenta colorum imitetur. solent et subterraneos specus aperire, eosque multo insuper fimo onerant, suffugium hiemi

raptelae fecit inversio primae syllabae, qua nil frequentius est in edd priscis, ut saepe ex ed Taciti prima indicavi. ERN. **principibus aliquid* Vs. deinde exceptum P.

3. a deest H, quae erat con-
flectura Perizonii.

sed] K *St P* sed et. ERN.

*6. populos Vs, nullos-populos P, deinde 8 KP longant et 11 K insticia; de rev. UBecherum, Annot. et Excurs. ad T. Germ. c. 1-18, p. 84 sqq.

9. in n. morem] ms Arundelianus nostro more. ERN.

15. imitetur] ed Seb. Gryphii *Rhenani (1533) Aldi* invitet; vitio operarum, ut opinor. tum veteres edd fere linimenta. ERN. *et splendente ed pr. Puteolanus.

specus aperire] idem Pomponius Mela de Sarmatis 2 1: atque ob saeva hiemis adsiduae demersis in humum sedibus, specus aut suffossa habitant. Xenophon de frigida Armeniorum regione, Exp. Cyri 4 5: αἱ δ' οἰκίαι ἦσαν κατέγειοι, τὸ μὲν στόμα ὥσπερ γράβιτος, κάτω δὲ εὐρείαι. αἱ δὲ εἰσόδου τοῖς μὲν ὑποστυλοῖς ὀρυκταί, οἱ δὲ ἀνδρωποὶ κατὰ κλίμακας κατέβαινον. ἐν

δὲ ταῖς οἰκίαις ἦσαν αἶγες, βόες, οἴες, ὄρνιθες καὶ τὰ ἔργονα τούτων. frustra autem originem stubarum (ita Ditmarus et illa aetas appellant) petunt istinc: quid enim simile? quae tamen antiquae, et nisi fallor, Iuliano intellectae in Antiochico post initium, ubi de Lutetia urbe: ἐδάκρυτο δὲ τὸ δουάτιον οὐδάμῳς, οὐπὲρ ἐκάδενδον, οὐπὲρ εἰώθει τρόπον ὑπὸ τοῖς καμύνοις τὰ πολλὰ τῶν οἰκημάτων ἐκεῖ θεωρεῖσθαι. quamquam et Romanos aëro Senecae nescio quid tale commentos reperio, effectum quidem pari cum stubis, non prorsus forma. Seneca de Providentia c. 4: quem specularia semper a flatu vindicant, cuius caenationes subditus et parietibus circumfusus calor temperavit. quod fieri solitum per ambientes quosdam tubos. idem ep. 91 (90): quaedam nostra demum prodisse memoria scimus, ut speculariorum usum, ut suspensuras balnearum et impressos parietibus tubos, per quos circumfunderetur calor, qui ima simul et summa foveret aequaliter. quos tubos vidisse et notasse me in ruinis balnearum Romae probe memini. ceterum quod

res exquisitius, ut quibus nullus per commercia cultus. eligunt feras, et detracta velamina spargunt maculis pellibusque beluarum quas exterior Oceanus atque ignotum mare gignit. nec alius feminis quam viris habitus, nisi quod feminae saepius lineis amictibus velantur, eosque purpura variant, partemque vestitus superioris in manicas non extendunt, nudae brachia ac lacertos. sed et proxima pars pectoris patet, 18 quanquam severa illic matrimonia, nec ullam morum partem magis laudaveris. nam prope soli barbarorum singulis uxori- 10 bus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libi-

qui tota membra permutabat, *ulteriores negligenter*, quibus proximi-*ripae exquisitius eligunt feras*; quod est vim facere. et quam frigidum foret *exquisitius eligere*, illud *exquisitius* explicatur sequentibus. adde dicta nota proxima. ERN. *negligentius* H a manu prima.

2. *spargunt maculis pellibusque* suspectus mihi locus. nec sat scio quomodo detractas feris pelles sparserint maculis et pellibus aliis piscium, an Tacitus ipse haec parum intellexit? an *maculae* vox non sine macula? ego de mastrucis aliquid libens supposuissem, si velificata mihi libri alicuius aura. Isidorus 19 23: *mastruca vestis Germanica ex pelliculis ferarum*. Prudentius in Symm. 2 698: *mastrucis procures vestire togatos*. Cicero fragmento pro Scauro Sardis etiam tribuit: *Sardorum mastruca tentavit*, ceterum non dubium quin duplici ornatu eos usos Tacitus velit, sive e feris sive e piscibus. Instinus 2 2 clarius paullo idem tradidit de Scythiis: *lanae iis usus ac vestium ignotus. pellibus tantum ferinis aut murinis vestiuntur*. LIPS. in verbis *spargunt maculis* non haeream. ars est pelles, v. c. albas, nigris maculis variegare; quod hodie quoque fieri apud nos vidi. istis rudibus temporibus forte factum adsutis alius coloris segmentis. *mastruca* sordidior est quam ut ei exquisiti vestitus nomen conveniat, pelles porro belluarum, quas exterior Oceanus gignit atque igno-

tum mare, non intelligam de piscibus. pelles quis tribuat piscibus? et durae piscium membranae quomodo vestibus aptae? locus Iustini e vitioso libro sumtus est. boni libri habent *murinis*, quod verum est. immo intelligendae pelles transmarinarum ferarum, quales hodie zibellinae. tales pelles a Suionibus potuerunt accipere, qui Oceanum accolebant, et per quos etiam Romani postea eas pelles accepere. v. Voss. ad Catull. p. 190. ubi de zibellinis digna lectu. ERN. cf. Lobeck. ad Sophoclis Aiac. p. 360 * et Walch. ad T. Agr. p. 316.*

5. *lineis*] Plinius 19 1: *iam quidem et transrhenani hostes vela e lino texunt, nec pulchriorem aliam vestem eorum feminae novere*. linigeræ igitur feminae, nec tamen solae. bene ait *saepius*. Diaconus in viris agnoscit, 4 7 (23): *vestimenta eis* (de priscis Longobardis ait, indubie Germanis) *erant laxa et maxime lineae, qualia Angli-Saxones habere solent, ornata institis latioribus, vario colore contextis*. sed profecto quae hic de variegatis latisque institis dicit, nos qui vidimus, scimus etiam nunc proprium amictum esse Germanicarum mulierum. LIPS. *antea aliis P. eosque et p. Vs. deinde T et lacertos.*

* S. Tacitus, quum quae antea dicuntur suspicionem faciant de feminarum Germanarum paullo licentiore vita, bene se corrigit, addens: sed pudicitia illaesa, matrimonia sancta.*

dine sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert. intersunt parentes et propinqui, ac munera probant, munera non ad delicias muliebres quaesita, nec quibus nova nupta comatur, sed boves et frenatum equum et scutum cum framea gladioque. in haec munera uxor accipitur, atque in vicem ipsa armorum aliquid viro affert. hoc maximum vinculum, haec arcana sacra, hos coniugales deos arbitrantur. ne se mulier extra virtutum cogitationes extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in praelio passuram ausuramque. hoc iuncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant. sic vivendum, sic pereundum: accipere se quae liberis inviolata ac digna reddat, quae nurus acci-

1. *libidine - ambiuntur*] *ambiant* H. zengma est; ex *ambiantur* actum aliquod est eliciendum; *quaerunt, expetunt*, v. H. 1 83; *tumultus - initium non cupiditate* (sc. excitatum est), *nimia pietas - excitavit*.

2. *illud marito abest* Bambergensi, et sine fraude. LIPS. item ab Arundeliano. sed: *Venus sententiae perierit, si tollas, etsi salva sententia restet*. ERN. *uxor deest K.*

3. *delicias muliebres*] intellige monilia, armillas et similia ornamenta exquisitiora; et mox *comatur* accipe pro ornetur, ne de hasta celibari cum Colero cogites. Terentius Heaut. 2. 2. 11. *dum moriantur, dum comuntur, annus est, hinc inconti pro horridis, non ornatis; et supra inconti apparatus*, c. 14. ERN. *ad muliebres cultus ornatur*. St.

4. *sed boves*] Pichena suspicatur excidisse vocem, *sed binos boves*. nam infra, ubi haec dona recenset, ait *hoc iuncti boves, hoc paratus equus*. ERN. *et fr. equum: equum et P.*

5. *in haec munera*] e Graeco sumpta loquendi forma, *ἐν τοῖς δώροις*. his muneribus datis, sub conditione veluti talium munerum,

talis dotis. ERN. *armorum ipsa* St. verbis *hoc maximum - arbitrantur* Romanorum mores, qui matrimonia arcanis sacris et Deorum coniugium praesidio firmata susque deque habeant, oblique tangi monet UBeckerus l. 1. p. 100 sq. *hic archana et deinde incipientibus matrimonium P. extra bell. Ys.*

13. *denunciant*] K. *P. renunciant*, ut iam notavit Rhenanus, qui non improbat. frustra, *denunciant* refertur ad ea quae ante dixerat de societate laborum et periculorum; in qua re proprium verbum est *denunciare*, non *renunciare*; quod inde accepit etiam vim minandi. permutata autem et alibi haec verba in libris veteribus. ERN. *parata arma K.* *sic vivendum, sic pereundum*] pendet ab *denunciant*. sic est, eadem lege atque conditione qua maritos. vivendum laboriose, moriendum fortiter, K. *sic viventes, sic parientes*, quod accipit Rhenanus. vulgatum verum. ERN. *pariendum HP.*

14. *vox digna non sincera videtur*, sed et paullo ante Rhenanus *sic viventes sic parientes* alibi legisse ait. LIPS. nisi tamen non mendum hic, sed specimen brevitatis Taciti, qua fit ut vox *liberis* ceu

19 piant rursusque ad nepotes referant. ergo saeptae pudicitia agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis conviviorum irrationibus corruptae. litterarum secreta viri pariter ac feminae ignorant. paucissima in tam numerosa gente adulteria; 5 quorum poena praesens et maritis permissa. accisis crinibus,

his posita intelligi debeat, et quidem relata ad *τὸ reddat dandi*, ad *τὸ dignā* auferendi casu. sensus enim, quae salva et honesta liberis atque iisdem digna (generosae scilicet matris dignum magna indole ac spe filiorum donum) olim restituat, quaeque ab his aliquando sponsis ac speratis suis rursus dotis vicem ferant nurus, et suis filiis, illius nepotibus, pari cura sarta tecta praestent perhibeantque. Gron. K, ed Spirensis ceteraeque ante Rhenanum 1533 rursus quae ERN. *involuta* K, reddant et deferantur P. *involuta ac digna* per hendiadyn dicuntur. rursusque bene defendit Selling. p. 153; Tacitus dicturus erat: uxores accipiunt, ut reddant, et nurus accipiunt, ut reddant; his tantum acceptionem et traditionem cogitavit. tertium quae dici quidem potest pendere ab accipient (i. e. ut ea ad nepotes rursus referantur), sed tum oratio mire contorta erit: ex acensativo quae pendente ab accipient ad referantur, quod codd exhibent et edd usque ad Rhenanum; supplendus est nominativus; cf. Sall. Jug. 14: quae aut amisi aut — facta sunt.

1. *septa pudicitia* agunt] Livium imitatur 3 44: postquam omnia pudore septa animadverterat, est autem septa pudicitia tuta et inexpugnabilis, sive custodiis; sive moribus gentis, sive ingeniis ipsarum. Gron. ms Arundelianus septae pudicitia, T separata. Immo separata. ERN. Passovius etiam aliique septae receperant, sed septa defenditur eo quod opponitur: publicatae pudicitiae. ergo referendum ad ea quae antecedunt: sic vivendum, sic pereundum. — quae involuta et digna reddat, pudicitia earum neminis incursionibus aperta, sed strenue clausa.

3. *litterarum secreta*] quare hoc matrimonii aut pudicitiae intererit? mireris. nimirum quia et litteris occulte missis corrumpi feminae solent, sicut de ludis et convivii praerit, ut eae non sunt. ERN. hoc vult Tacitus: scribere ac per epistolas suspecta secreta fovere atque exercere nesciunt. Suetonius de Nicia (Ill. Gramm. c. 14): cum codicillos Menmii ad Pompeii uxorem de stupro perulisset, notum (ex Plut. Cat. min. c. 24 p. 238) δελτίαρον μικρόν ἔξωθεν ἐλατομιάδην altercanti cum Catōne Caesari, quod ille cum poposcisset, quaerens inde adversario invidiam, Σπονδίας τῆς ἀδελφῆς ἐπιστολίαν ἀνύλαστον πρὸς τὸν Κούρακα γρηγομένον, ἐρώσας καὶ διεγδαγμένης ὑπ' αὐτοῦ, agnovit. Martialis 14 6: tunc triplices nostros non vilia dona putabis, cum se venturam scribet amica tibi. ceatun alii. Gron. mirandum est potuisse viris doctis in mentem venire de scriptura universa. quis ista secreta unquam appellavit? secreta litterarum per latinitatem nil aliud esse possunt quam litterae secretae: hae, nisi forte ubi de Aegyptiorum arcana scriptura sermo sit, nil nisi epistolae furtivae, quarum passim in rebus amatoriiis, ut apud Ovidium in Arte Amandi, mentio. ERN. litterarum nullam habent notitiam, itaque iis abuti non possunt.

5. *poena praesens*] ad ius et Romanos mores propius in Bambergeni scriptum, quorum poena parentibus et maritis. nam maritos solos hic esse arbitros satis cradum. tamen e Tacito non aliter apparet. Lips. consentit Arundelianus. ERN.

accisis crinibus] poena duplex, crines accisi et fastigatio, quam reperi etiam alias usurpam Ger-

nudatam, coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verberare agit. publicatae enim pudicitiae nulla venia: non forma, non aetate, non opibus maritum invenerit. nemo enim illic vitia ridet, nec corrumpere et corrumpi saeculum vocatur. melius quidem adhuc eae civitates in quibus tantum virgines nubunt et cum spe votoque uxoris semel transigitur. sic unum accipiunt maritum quomodo unum corpus unamque vitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum sed tanquam matrimonium ament.

10 numerum liberorum finire aut quemquam ex agnatis necare

manis in hoc sexu. in Legibus Luitprandi regis Longobardorum haec est in feminas violentas et quae saeviant aut feriant, 1 17 5. *publiens, in quo loco factum fuerit, comprehendat ipsas mulieres, et faciat eas decollare et fustare* (ita lego: vulgo frustrare) *per vicos vicinantes ipsius loci.* paullo aliam et magis saevam adulterii poenam tribuit priscis Saxonibus Bonifacius archiepiscopus epistola 19 ad Ethelbaldum Anglorum regem. *in antiqua, inquit, Saxonia, ubi nulla Christi cognitio, si virgo in materna domo vel maritata sub contingere adulterata, manu propria strangulatam cremant.* (et addit, quod huc magis facit) *aut cingulo tenus vestibus abscessis flagellant eam caestae matronae, et de villa in vallum missae occurrunt novae flagellantes, et cultellis pungunt, donec interimant.* LIPS. mox ms Arundelianus verberans agit. male. ERN. *abscessis* TSst, *adcessis* K.

2. *enim*] scribam etiam. non enim hoc ad adulteras refero, sed ad eas quae adhuc iniuges vulgo tamen se vulgabant. LIPS. enim accipio pro particula transeundi. nam quod ad pudicitiam publicatam attinet, omnino nulla venia est. sed praeferrem etiam, si libri addicerent. ERN. *rupte enim* St, sed in margine *publicate.*

3. *invenit* T, ed pr, Put, Vs. *maritus invenitur* St.

4. *saeculum vocatur*] gravis et acuta sententia. Seneca similiter. *desinit esse remedio locus, ubi, quae*

fuerant vitia, mores sunt. LIPS. K *vocantur*; quod iam notavit Rhennans. ERN. *vel corrumpi* ed pr. *se saeculum* St.

5. *eae civitates*] inter quas civitates fuisse Erulos reperiō; apud quos adeo secundo matrimonio non locus, uti uxor marito mortuo laqueo sese statim iuxta sepulchrum indueret, nisi invisā vivere mallet et infamis. Procopius tradit 2 14 de bello Gothorum. LIPS.

6. *simul* Vs. cf. Agr. 34: *transigite cum expeditionibus.*

8. *ne*] Groslotius ter volebat nec, e veterē codice. primo loco facile probem, non reliquis; nisi etiam corrigas *amant*: quod probarem, si libri faverent. ERN. *nec longior* Vs. ad *cogitatio* et *cupiditas* supplendum est sit, cf. A. 12 40: *ut maior laus compositi* (hostes, v. H. 1 85: *compositi*, vel - *venia iustior* tribueretur. H. 4 18: *ut suo militi recens gloria* — et *hostes* — *terrerentur.* alia v. apud Bött. L. Tac. p. LXXXIV.

9. *maritum*] in Lipsii tertia est meritum, quod, ut in aliis forte, est vitium operarum. in ultima est *maritum*; quod in omnibus meis ante Lipsium est. ERN.

10. *numerum liberorum finire*] v. Lipsium ep. 85 cent. 1 ad Belgas. ERN. *finire* K.

ex agnatis] cf. H. 5 5. *agnatos* hic accipies non ἀγγιωτῆς aut οὐγγυεῖς, sed liberos, qui adnascuntur. etsi mallet omniū scribi *gnatis*. illud autem mirum, Tacitum omittere insignitum illum ritum et peculiarem

flagitium habetur; plusque ibi boni mores valent quam alibi
 20 bonae leges. in omni domo nudi ac sordidi in hos artus, in
 haec corpora, quae miramur, excrescunt. sua quemque ma-
 ter uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. do-
 5 minum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas: inter
 eadem pecora, in eadem humo degunt, donec aetas separet
 ingenuos, virtus agnoscat. sera iuvenum Venus, eoque inex-
 hausta pubertas. nec virgines festinantur; eadem iuventa,
 similis proceritas. pares validaeque miscentur, ac robora pa-

Germanis de exploratione libero-
 rum. prolem enim natam ad Rhe-
 num ferebant clypeoque impone-
 bant. si undis abriperetur, notham
 censebant, si innataret, vere suam.
 Clandianus in Rufinum 2 112: et
 quos nascentes explorat gurgite Rhe-
 nus. Iulianus in epistola 16 ad Ma-
 ximum: πάντως οὐδὲ ὁ Πῆγος
 ἀδίκει τοὺς Κελτοὺς, ὅς τὰ μὲν
 νόθα τῶν βρεφῶν υποβρύχια ταῖς
 δίναις πέμπει, καθάπερ ἀκολά-
 στου λέγοντος τιμωρὸς πρέπων, ὅσα
 δ' ἂν ἐπιγνῶ καθαρὸν σπέρμα-
 τος, ὑπερανῶ τοῦ ὕδατος αἰωρεῖ
 καὶ τῇ μητρὶ τρομοῦσθ πάλιν εἰς
 χεῖρας δίδωσιν, ὥσπερ ἀδέκαστον
 τινα μαρτυρίαν αὐτῇ καθαρῶν καὶ
 ἀμέμπτων γάμων τὴν τοῦ παι-
 δός σωτηρίαν ἀντιδωρόμενος. me-
 minit et Galenus de sanitate tuen-
 da 1 10, et Nazianzenus carm 49
 ad Nicob. v. 142. Nonnus in Dio-
 nysiis 46 55 ab hac caussa Rhe-
 num ἐλεγχίλαμον agnominat, velut
 indicem vindicemque coniugii: et
 vidi qui Rhēni etymon hinc peten-
 dum adseveraret, quasi purgatoris.
 purus quidem sermone nostro *reyn*
 dicitur. sed addo Valerium Flaccum
 6 336 ad Scythas et ad Phasim
 hunc ritum (nescio an ex vero)
 transferre. ita enim ibi quispiam:
*subitam saevi duravimus anne pro-
 geniem, natosque rudes?* LIPS.

4. insignem elegantiam obser-
 vent tirones in verbo *delegantur*.
 sumta metaphora ab iis qui credi-
 toribus, omninoque quibus debent,
 non ipsi solvunt ex arca, sed ad
 alios amandant, a quibus suo no-
 mine pecuniam accipiant, quod di-

citur etiam *solvere per delegatio-
 nem*. omnino Cicero et elegantissi-
 mus quisque tropico huius verbi usu
 delectatur. vide v. c. Clav. Cic. in
 h. v. et Gronovium Obs. 1 20. ERN.
ubere St, qui paullo ante *miran-*
tur.

5. *dignoscas*] antiquissimi libri
dinoscas, TP K et ed Spirensis.
 ERN.

6. *aetas separet ingenuos, vir-*
tus agnoscat] vide, si libet, Obs.
 nostras 1 4. *separet* est faciat ut
 separentur: *agnoscat*, faciat ut
 agnoscantur. GRON. *seperet* K, St
 qui confirmat etiam distinctionem
 loci a Thierschio propositam (Act.
 phil. Mon. III 3 p. 464): *donec*
aetas separet, ingenuos virtus agno-
scat, probaverim.

8. *pubertas*] Isaacus Vossius ad
 Melam 3 explicat ἀναρροδιῶν,
 quae ibi *pueritia*. pueritiam recte
 accipit, sed *pubertas* aliud est,
 nempe vis iuvenilis generandi. quae
 sero consumitur. ERN. *inexhausta*
 K.

9. *pares validique*] K et edd
 Bononiensis Spirensis omnesque ce-
 teri mei ante Lipsium magno con-
 sensu *validaeque*; quod restitui. in
 Lipsianam, sed alia quaedam, venit
 ex obscura editione, intellige, pa-
 res maritis aetate aliisque rebus
 ducuntur, in primisque validae.
 paullo post pro *magis* ms Arn-
 delianus *maxime*. ERN. *eadem iu-*
venta i. e. eadem educatio, quae a
 puerorum educatione nihil differat;
 ideoque in eandem etiam qua iu-
 venes excellunt proceritatem ex-
 crescunt.

rentum liberi referunt. sororum filiis idem apud avunculum qui apud patrem honor. quidam sanctiorem artioreque hunc nexum sanguinis arbitrantur, et in accipiendis obsidibus magis exigunt, tanquam ii et animum firmitus et domum latius teneant. heredes tamen successoresque sui cuique liberi; et nullum testamentum. si liberi non sunt, proximus gradus in possessione fratres, patru, avunculi. quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto gratiosior senectus; nec ulla orbitatis pretia. suscipere tam inimicitias seu patris seu propinqui quam amicitias necesse est. nec implacabiles durant: luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus, utiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitiae iuxta libertatem.

Convictibus et hospitibus non alia gens effusius indulget. quemcunque mortalium arcere tecto nefas habetur; pro fortuna quisque apparatis epulis excipit. cum defecere, qui modo hospes fuerat, monstrator hospitii et comes, proximam domum non invitati adeunt. nec interest: pari humanitate accipiuntur. notum ignotumque, quantum ad ius hospitii, nemo discernit. abeunti, si quid poposcerit, concedere moris; et poscendi in vicem eadem facilitas. gaudent muneribus; sed nec data imputant nec acceptis obligantur. victus inter hospites comis.

*2. *apud*] *ad* codd et edd usque ad Rhenanum, bene. v. *Hand. Tur-*
sell. I p. 94 sq. ^{hunc} *habet et sanguinis-*
que St.

*4. *ii et*] *et in* THSt ed pr K Put et PVs. *et ii* ed Alciati. *ii et* Rhenanus (1533) repo suit.*

*8. *quod tanto* HStK.*

*gratior TH, ed pr, P, Put. *tanto* deest P. Tacitus ipse interdum omittit, v. A. 2 5, 3 43. H. 3 18 et 58.*

*9. *tam*] *tamen* T. deinde *patris propinqui* P.*

13. *utiliter*] solus K *utilitate*. mox *iuxta libertatem* est inter liberos homines, in civitate libera. ERN.

*15. *convictibus hospitibus non alia* gens et St.*

17. *cum defecere*] sc. epulae: cum

epulas amplius praebere hospiti non possunt. infra c. 24: *cum omnia defecerunt*, sc. quae ludendo perdere possint. edd veteres meae ante Lipsium omnes *defecere*; quod restituit Pichena. *defecerit* est in ed Lipsii; quod eodem modo intelligere licet. sed illud verum puto. vide tamen ad c. 24. ERN. *malim sic distingui: *comes* (sc. est). *proximam* - *adeunt* (sc. qui exceptus modo erat hospitio et qui exceperat); *nec interest*: - -.*

*20. codd et edd usque ad Lipsium *hospitis*, bene.*

21. *poposcerit*] sic ms Arundelianus et edd ante Rhenanum 1533 omnes. is invexit, sive potius error operarum, *poposceris*, quod mirror tamdiu toleratum, cum illud latinitas desideret. ERN.

23. *victus inter hosp. comis*] haec

22 Statim e somno, quem plerumque in diem extrahunt, lavantur, saepius calida, ut apud quos plurimum hiems occupat. lauti cibum capiunt: separatae singulis sedes et sua cuique mensa. tum ad negotia, nec minus saepe ad convivia procedunt armati. diem noctemque continuare potando nulli probrum. crebrae, ut inter vinolentos, rixae raro conviciis, saepius caede et vulneribus trahuntur. sed et de reconciliandis in vicem inimicis et iungendis affinitatibus et asciscendis principibus, de pace denique ac bello plerumque
10 in conviviis consultant, tanquam nullo magis tempore aut ad simplices cogitationes pateat animus aut ad magnas incalescat. gens non astuta nec callida aperit adhuc secreta pectoris li-

pro spuris omisit in versione Francica de la Bleterie. et sunt sane suspecta saltem de loco. ERN. *Passovius priora de ignotis, haec de amicis mutuo amicitiae foedere iunctis dici, Orellius haec opponi putat iis, quae sequuntur c. 22: crebrae — rixae. uti has, sic aliorum explicationes facile videbis admittere non posse. Sellig. II p. 18 coniecit communis, coll. Caes. B. G. 6 23: victusque communicatur. bene. quod victus communis est, nec imputant munera nec obligantur iis. ita enim omittitur etiam G. 11: honoratissimum — .*

1. e] enim K. deinde dies et levantur P. calida aqua sicuti St. saepius sc. quam frigida. v. de altero comparationis membro omisso Roth. synon. p. 41.

3. sedes] quae sedes e gramine aut frondibus, et proprie thori. Strabo suggerit, qui de Gallis p. 197: καθήμενοι δειπνοῦσιν ἐν σιβάσι. Posidonius apud Athenaeum 4 13 foenum sibi substraxisse scribit, ab eadem mente: Κέλτοι τὰς χοάς προτίθενται χορόν ὑποβέλονται, καὶ ἐπὶ τῶν ἐξῶν ἐκλίνον, μίχρον ἀπὸ τῆς γῆς ἐνθουμένων. plura de ratione Germanici victus ibi vide. Lips. *ac convivia St.*

5. diem noctemque] uti et de Persis Xenophon scribit in Paedia 8 8 extremo. qui mirum (studiosè enim notavi et comparavi) quam in pleraque omni ratione vitae, immo

et lingua, consentiant cum Germanis. Lips. *continuando potare St. probrum K.*

6. vinolentos] frustra Rhenanus *Castigat, p. 427* tentat vinolentos, quod posteriores Germani vino caruerint. intelligendum vinum hordeaceum, ἄλφιτος οἶνος, non ἀπὸ νέκυνος. veteres edd vinolentos. mox bene Rhenanus edidit sed et de reconciliandis. sic KT. at ms Arundelianus et edd ante Rhenanum sed de reconciliatis. male. ERN. *inimicitias T, ed pr, P, Put Vs. transigitur. sed de conciliandis St. plerique P.*

11. simplices cogitationes i. e. faciles, lenes. refer ad ea quae dixerat de inimiciis ponendis, amicitias ad finitibusque iungendis, item de pace. magnae pertinent ad bellum. ERN. *animus patet, ergo simplices sunt sententiae i. e. nulla inest simulatio, nullae ambages ac tergiversationes; animus incalescit, ergo sententiae ad maximum quodque adspirant.*

12. aperit adhuc secreta pectoris licentia ioci] ms Arundelianus et K ad hoc, vetus ed apud Gronovium *P* ad haec; quorum alterutram reponendum videbatur Groslothe, illud Colero. adhuc verum puto, quod et T habet. id dupliciter licet interpretari: vel insuper, etiam, vel nunc quoque, noudum edocta

centia loci. ergo detecta et nuda omnium mens postera die retractatur, et salva utriusque temporis ratio est. deliberant,

artes dissimulandi et fingendi alia quam sentiat. male *Hand. Tursell.* l. p. 165 explicat per *adeo*. deinde K. et ed *Spirensis* omnesque mei libri ante Lipsii ed *licentia ioci*, quod merito restitui. in Lipsianam *loci* quod est in H venit aut operarum vitio, aut potius ex alia ignobili ed, in qua ipsa vitium operarum fuit, non enim tacitus veterem lectionem mutasset, et id tamen temere ab omnibus servatum est. *iocum* latius accipe dictum, quae opponitur rebus seriis, deque carminibus conviviis similibusque dicitur, ut saepe apud poetas in primis. pro *iocus* centies librarii et operae dederunt *locus*. v. Burmannum ad Suet. Cal. 9. Ern.

1. *mens. postera* Vs et Passov. quam distinctionem unice veram esse arguit *omnium*.

2. *et salva* ego scribo *et sua*. interpretor: Germani in conviviis et computationibus deliberant quidem agitantque res graves, sed easdem sobrii recoquunt et retractant. utrique rei sua quaedam ratio est, rationem autem addit, *deliberant, dum fingere nesciunt: constituunt, dum errare non possunt.* ex quo discimus Germanos in conviviis illa licentia proposuisse quidem seria, sed eadem conclusisse et finisse nonnisi matutinos et serios. Persarum similis mos, qui, ut Strabo ait l. p. 734, ἐν οἴνῳ τὰ μέγιστα βουλευόμενοι, καὶ τὰ τὰ βέλτερά τῶν ἐν νήψει τίθεται. idemque de iis Ammianus 18. 5. sed et Cretensium ex Athenaeo 4. 10, Graecorum omnium veterum ex Homero Il. 9. 225 sq et Plutarcho diffuse Symposiacorum lib. 7. Q. 9. propius ad Tacitum Herodotus 1. 133: quae Persae in conviviis deliberaverint, postridie proponi sobriis, et si tunc placuerint, rata esse. LIPS. rationem constare et rationem salvam esse sensu eodem dicuntur, et proprie in pecuniae rationibus domicilium habent. constat enim et *salva est ratio*, quae non

conturbata et implicita, sed explicata vel expedita est; ubi accepta et expensa quadrantur, ubi paria sunt aut fieri possunt, ubi nulla reliqua, nec plus erogati est quam accepti, sic *constare ac salvum esse* dicitur, quicquid utiliter expensum vel impensum est, ut eius nomine actio vel crimen non detur, neque oriatur dolor aut poenitentia; cuius nihil male collocatum vel insumptum. ita Plinius in Paneg. c. 92: *salva diligentiae tuae ratione*, i. e. ut tibi ratio diligentiae tuae constet, ut nihil tibi videaris contra consuetam diligentiam tuam fecisse. defendimus adversus optimum Buchnerum eidem Plinio ep. 2. 17 *salvo et composito die*, ad Senecam de ira 3. 36, ergo et apud Tacitum, et *salva utriusque temporis ratio est*, accipiendum, ut sit: et utrumque tempus non omnino otiose atque inutiliter, et sic ut nullam eius operam edant, agunt; et utrumque tempus non male collocant aut sibi collocare videntur. quum Romani et Graeci convivantes εἰς αὐτοῦν τὰ σπουδαῖα proferant, et sic eis alterius temporis ratio non constet nec salva sit, quippe quod et per merum lusum et lasciviam trahatur, boni Germani temperant, inquit, suas ferias utili negotio deliberandi, atque adeo non tantummodo cum retractant consulta sobrii, sed etiam dum consultant avidi ac saucii, temporis salvam rationem habent. alludit ad dictum Catonis, quod Iustinus in praefatione ac pro Plancio 27 refert Cicero, *clarorum virorum atque magnorum non minus otii quam negotii rationem constare oportere*. GRON. mihi, qui et ipse *salva* probo, simplicius videtur sic accipere: quae in conviviis dicta, non pro ratis statim habentur: neque enim seria proprie conveniunt temporibus convivandi ita salva est ratio illius temporis; quam perturbes, si, quae inter vina dicta sunt, pro certis et firmis habeas, et quae revo-

dum fingere nesciunt; constituunt, dum errare non possunt.
 23 potui humor ex hordeo aut frumento, in quandam similitudinem vini corruptus. proximi ripae et vinum mercantur. cibi simplices, agrestia poma, recens fera aut lac concretum. sine apparatu, sine blandimentis expellunt famem. adversus sitim non eadem temperantia. si indulseris ebrietati suggerendo quantum concupiscunt, haud minus facile vitiis quam armis vincentur.

care non liceat. iterum ergo in de liberationem a sobriis vocantur, et ut tum constitutum est, ita ratum habetur. merito: nam sobrii in potestate mentem et libertatem habent. ita et huic tempori sua salva est ratio, nec quod ei convenit, alteri tribuitur. atque hanc interpretationem sequentia videntur confirmare. salvam temporum rationem relinquit, qui ea non perturbat, nihil alieno tempore agit. ERN. „singula fere huius capituli verba institutis Romanis opposita sunt. surgebant Quirites ante lucem, lavabantur post pillam, iunctis sedibus coenabant, ne quis in urbe cum armis esset, legibus XII tabularum cautum erat, ante lucernas potare ignominiosum habebatur, per convivia denique mutua diffidentia regnabat. de convictibus Germanorum plura servavit Posidon. Rhod. p. 136. 141. (Bake.)“ Passovius p. 102.*

2. ordeo T et ed Put.

3. corruptus hactenus dici potest ille humor, qua omnia naturalia per artem in suavins, ad sensum hominum, mutata dicuntur corrumpi; ut apud Virgilium G. 2 466 *corrumpitur usus olivi*, unguentis sc. adfusus. sic quoque Callimachus H. in Lav. Pall. 16 *ἐλαία μίχτη* dicit opponitque *λίτοις*, ea dicuntur a Graecis *φθίρεσθαι*, *συνφθίρεσθαι*, de quo v. Kusterum ad Aristoph. Plut. 530 et Hemsterhusium ad Lucian. Prometh. p. 31, et quos ibi laudat. sed potest etiam respexisse eo, quod Romanis, vino vero et aquae adsuetis, vinum illud foedam putredinem olere videbatur, ut patet e noto Iuliani

Caesaris epigrammate in cerevisiam. verum illud melius. ms Arundelianus *corrupti*. ERN. „coquendo, fermentando variisque artibus in usum propriae suae naturae alienum mutatus.“

4. recens i. e. cruda. altera enim explicatio, ex qua Germanorum, qui carnes ferarum modo ictarum coxerint, morem opponi dicunt Romanorum consuetudini (de qua v. intpp ad Hor. S. 2 8 6), ferri non potest, quum hic non de minutis quibusdam differentiis, sed in universum tantum de cibis Germanorum sermo sit.

5. et adversus St.

7. vitis] Bambergensis vino. LIPS. vix est ut *tò vino* non sit a mala scholiastae manu. nam *vitis* prorsus est nimio vino et hoc amplius *τῇ ὀλκωλύτῃ* consequentibus malis. Iustinus de Philippo et Alexandro 9 8: *vini nimis uterque avidus, sed ebrietatis diversa vitia*. quorum et Horatius quaedam decantat Ep. 1 5 16: *quid non ebrietas* etc. *vinci* autem suis eos *vitiis* dicit, ut apud eundem Iustinum 1 8 Scythae prius *ebrietate quam bello vincuntur*. et Antiochus Floro 2 8 *rex iam luxuria sua debellatus*. neque enim invictos et vino et armis significari puto (nam si vino invicti, cur crebrae inter vinolentos rixae? cur caedes? vino utique sunt haec succumbentium, *ἡττώων*, non *χρεϊπτόρων*). neque tamen etiam facile armis *vinci* Germanos; sed si quis ea irretire possit eos illecebra, iuxta facile victum iri hoc genere vitiorum quam inexsuperabili vi armorum, quam

- 24 Genus spectaculorum unum atque in omni coetu idem. nudi iuvenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se atque infestas frameas saltu iaciunt. exercitatio artem paravit, ars decorem, non in quaestum tamen aut mercedem: quamvis saudacis lasciviae pretium est voluptas spectantium. aleam, quod mirere, sobrii inter seria exercent, tanta lucrandi perdendive temeritate ut, cum omnia defecerunt, extremo ac novissimo iactu de libertate et de corpore contendant. victus voluntariam servitutem adit: quamvis iuvenior, quamvis ro-
 10 bustior, adligari se ac venire patitur. ea est in re prava pervicacia: ipsi fidem vocant. servos condicionis huius per commercia tradunt, ut se quoque pudore victoriae exsolvant.
 25 ceteris servis non in nostrum morem, descriptis per familiam ministeriis, utuntur. suam quisque sedem, suos penates re-
 15 git. frumenti modum dominus aut pecoris aut vestis, ut colono, iniungit; et servus hactenus paret. cetera domus offi-

armis, i. e. ea mole armorum quibus vinci possunt. GRON. *haud minus facile i. e. multo facilins. cf. Liv. 2 60: laudes quibus haud minus quam praemio gaudent militum animi.

*3. saltu] se H, sed inductum et mg ead m saltu. antea ludicrum St.

paravit] *Tst et* edd Spirensis et sqq ante Rhenanum parat. at *HP K paravit, unde Rhenanus dedit. ERN.

*5. exspectantium HSt.

7. cum omnia defecerunt] bene vulgata habet. adde supra c. 21. sed tamen magis placet lectio T defecerint, in hoc contextu. ERN.

8. de libertate et de corpore] hoc aleae studium pertinax Hunnis adtribuit DAMBROSIVS, de Tobia c. 11. ferunt Hunnos, cum sine legibus vivant, aleae solius legibus obedire, in procinctu ludere, tesseras simul et arma portare, et plures suis quam hostilibus ictibus interire, in victoria sua captivos fieri et spolia suorum perpeti, quae pati ab hoste nequiverint. et statim: frequenter autem tanto ardore rapi ut, cum ea quae sola magna

aestimant, arma victus tradiderit, ad unum aleae iactum vitam suam potestati vel victoris vel foeneratoris addicat. denique constat quod quidam et imperatori Romano cognitus, in fide pretium servitutis, quod sibi tali sorte superatus intulerat, supplicii imperatae mortis exsolverit. o foeda, o barbara! et scio apud quosdam Septemtrionalium hodie hanc insaniam pro parte vigere. LIPS. *et Lipsius invexit, ac codd et edd vett.*

9. iunior] *sic T et ed pr.* K iuvenior. mox alligari pro vinciri. sic fere Cicero Tusc. 2 17 vulnus alligari. vide plura in Clav. Cic. et, quem ibi laudavi, Gronovium ad Liv. 7 24. ERN.

10. alligaris e ed pr. deinde H parva, in mg al. prava.

15. aut colono P. ut servus K.

16. cetera domus officia — exsequuntur. sensus est hic: haec sola sunt servorum officia (sc. certum frumenti aut pecoris aut vestis modum praestare domino): cetera officia sc. domestica, quibus apud nos servi funguntur, uxor atque liberi exsequuntur. sic non offendes in cetera. et liberi St.

cia uxor ac liberi exsequuntur. verberare servum ac vinculis et opere coercere rarum. occidere solent, non disciplina et severitate, sed impetu et ira; ut inimicum, nisi quod impune. liberti non multum supra servos sunt, raro aliquod momentum in domo, nunquam in civitate, exceptis duntaxat iis gentibus quae regnantur. ibi enim et super ingenuos et super nobiles ascendunt: apud ceteros impares libertini libertatis argumentum sunt.

26 Fenus agitare et in usuras extendere ignotum; ideoque
10 magis servatur quam si vetitum esset. agri pro numero cul-

1. verberare] K sic: verberant servum, ac vinculis et opere coercere, rarum occidere solent. ERN.

2. et servitute St. in utroque membro est hendiadys. cf. H. 1 51: severitate disciplinae. sed dial. c. 28: disciplina ac severitas.

3. impetu et ira] hoc ita in Septemtrionis tractu, ut Holsatia atque alibi, etiam hodie Germani; et per mores licet. LIPS. T'HSi ed pr PVsPut* mox impune est. ERN. *v. Walch. Em. Liv. p. 241. de nisi quod Roth. p. 40.

4. liberti] sic vulgati omnes, at nos castigavimus libertini. ultima syllaba absorpta est a sequente verbo, nam de ordine hominum loquitur, qui est libertinorum, non libertorum. Cicero Verr. 1 47. deinde mox discrete libertini in omnibus libris. denique non ad singulas domos, sed ad civitates referuntur. similiter infra c. 44, in simili argumento, libertinus, non libertus. similis est etiam locus Livii 4 3: et proinde hoc valet tamquam servum aut libertinum aliquis consulere fore dicat. nam quod in Agric. c. 19 Agricola dicitur nihil per liberos servosque publicae rei egisse, sermo est de libertis et servis Agricolae, non de ordine hominum in genere. ERN. Taciti aetate liberos et domini et conditionis, libertinos vero conditionis tantum ratione habita dici, certatim observant.

aliquod momentum] ms Arundelianus aliquod momenti. vulga-

tum melius. supra in H. 1 59 habuimus grande momentum, de homine. ERN.

5. his KP. is Vs. regnant H.

6. ibi] illi St. deinde impare ed pr et augmentum P.

7. impares libertini libertatis argumentum sunt i. e. ex hoc ipso apparet libertas populi, quod libertini inferiores sunt ingenuis et nobilibus. ERN. cf. A. 14 39.

9. fenus de pecunia dici, quae sub usuris collocatur, facile cuius patet, monuitque Salmasius de Usur. p. 24. et sic alibi centies. in usuras extendere intelligo dictum pro per usuras extendere, ut apud Virgilium 10 468 famamque extendere factis. forte etiam fuit et usuris vel per usuras extendere, ut mox confunduntur in vices et per vices, nam profecto fenus non augetur in usuras, sed usuris fenus. ERN. i. e. pecuniam fenori dare inque usuras extendere ignotum est.

10. servatur] quid servatur? immo non servatur fenus, nec est eius usus. aliquid in hac scriptura vitii: an spernitur, vel spernatur? ac tale sententia petit. aut pro sensu capiendum, quasi de interdicto praeivisset. LIPS. Salmasius l. c. corrigit aversantur. quomodo aversari possunt quod ignorant? non magis quam appetere, recte Heraldus (in Salmasii Obs. ad ius Att. et Rom. p. 583) monuit ex antecedentibus esse ἀπὸ τοιούτου intelligendum aliquid, ad quod servatur referatur, nempe ut abstineant

torum ab universis in vices occupantur, quos mox inter se secundum dignationem partiuntur. facilitatem partiendi camporum spatia praestant. arva per annos mutant; et superest ager. nec enim cum ubertate et amplitudine soli labore contendunt, ut pomaria conserant et prata separent et hortos

a fenore exercendo, abstinencia ab fenore agitando. ERN.

1. Bambergensis ab universis vicis occupantur, longe alia nec deteriore sententia. LIPS. satis placet per vices. Caesar B. G. 6 22: agriculturae non student, neque quisquam agri modum certum ac fines proprios habet: sed magistratus in annos singulos gentibus nationibusque hominum, qui una coierunt, quantum eis et quo loco visum est, attribuit agri, atque anno post alio transire cogunt. ergo quia nulla perpetua possessio, et quotannis alius tribus patrisvefamilias in alterius arationem successio, vices. sic vices excipere, succedere, Phaedro 2 8. idem de veteribus Aegyptiis Herodotus 2 168. ταῦτα μὲν (τὰ ἱερῶν γέρεα, ἀρουραὶ) δὴ τοιοῦτ' ἔπασσι ἢ ἐξουασημένα· ταῦτε δὲ ἐν περιτροπῇ ἐκαρποῦντο, καὶ οὐδ' αὖ μὴ οὗτοί· scilicet ἐν περιτροπῇ per vices est, ἐκ περιόδου. simile quid de Dalmatis Strabo, etsi vices istae octo annorum essent, libro 7 p. 315: ἴδιον δὲ τῶν Δαλματῶν τὸ διὰ τῆς ὀκταετηρίδος χώρας ἀναδασμὸν ποιεῖσθαι. GRON. recte. Gronovius vulgatum defendit. K. et P. in vices. in T. et St. (inducta s) et ed Spirensis vices sine praepositione. frustra Pichena cum Broterio tentant per vicos. per vices primum reperi in ed Puteolani. vice H. ERN. lectiones per vices, in vices, vice ipsa varietate insititiae esse arguuntur, atque evincunt verba quos mox - partiuntur nominari debere corpus aliquod, cuius deinde singulae partes afferri possint, quare vicis unice verum videtur, hoc sensu: agri non singulis ab hominibus, sed ab universo quoque vico occupantur, ita ut sua cuique portio deinde partitione assignetur. quae partitio facilis est,

quod uno quoque anno peracto, nova instituta partitione, aliam quisque nanciscitur partem agrorum, qui ad vicum pertinent. una quaeque vero portio pro illorum populorum ratione, qui hortos, pomaria, prata ignorant, segetem tantum terrae imperant, abunde magna est. v. Eichhorn. deutsche Rechtsgesch. I §. 13. a.

*2. dignatio, mox pariendi P. deinde praebent H.

*3. et superest H.

4. amplitudine soli labore contendunt] Columella RR. 1 3: acutissimam gentem Poenos dixisse convenit, imbecilliores agrum quam agricolam esse debere, quoniam, cum sit colluctandum cum eo, si fundus praevaleat, allidi dominum. GRON. T. edd Bononiensis Spirensis Puteolani Rhagii Beroaldi Rhenani 1519 laborare. sed post labore edidit. ERN. laborare contendunt cum ubertate - soli si significare potest: omni adhibita contentione, omni labore certare cum -, sensus male convenit; ne enim minimum quidem contentionis adhibuerunt Germani, neququam non omnem. at ne potest quidem illud significare, unice vera lectio: labore. labor non certat cum ubertate soli.

5. separent] sic veteres edd. Rhenanus a. 1533 edidit sepiant, e libro nescio quo, e K, male inspecta. illud restituit Pichena. si libri plures faverent, sepiant non spernerem. Virgilius G. 1 270 segeti praetendere sepe inter labores rusticos ponit et rigandi curae iungit. ERN. ne pomeria T. deinde seperent HK (sed H in mg ead m al. secent). — ut hortos HPKV, ut ortos St, et ortos T et ed pr.

rigent: sola terrae seges imperatur. unde annum quoque ipsum non in totidem digerunt species: hiems et ver et aestas intellectum ac vocabula habent; autumnus perinde nomen ac bona ignorantur.

- 27 Funerum nulla ambitio: id solum observatur ut corpora clarorum virorum certis lighis crementur. struem rogi nec vestibis nec odoribus cumulant: sua cuique arma, quorundam igni et equus adiicitur. sepulcrum caespes erigit. monumentorum arduum et operosum honorem, ut gravem defunctis, 10 aspernantur. lamenta ac lacrimas cito, dolorem et tristitiam tarde ponunt. feminis lugere honestum est, viris meminisse.

Haec in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. nunc singularum gentium instituta ritusque, quatenus differant, quae nationes e Germania in Gal- 15 lias commigraverint, expediam.

- 28 Validiores olim Gallorum res fuisse summus auctorum divus Iulius tradit; eoque credibile est etiam Gallos in Germaniam transgressos: quantulum enim amnis obstat quo minus, ut quaeque gens evaluerat, occuparet permutaretque 20 sedes promiscuas adhuc et nulla regnorum potentia divisas? igitur inter Hercyniam silvam Rhenumque et Moenum

1. imponitur St, sed in mg imperatur.

3. intellectum habent] tres partes tantum ab iis intelliguntur, tres tantum sciunt. ERN. *et vocabula T.*

9. operosum] peroperosum *T* edd Spirensis Puteolani Beroaldi. operosum e K edidit Rhenanus, ut mox ut gravem defunctis pro et gravem, quod in Beroaldi ed vitio operarum irrepserat. nam priores omnes ut gr. item T. mox deponunt ms Arundelianus, quod e repetitione praecedentis syllabae ortum. ERN.

11. viris meminisse] acute. Seneca communiter ita praecipit, ep. 100 (99): vir prudens meminisse perseveret, lugere desinat. LIPS. *est deest H. deinde communi P, communi omni in G. St.*

17. tradit] B. G. 6 24. ERN.

20. divisas] codex ille ipse (F) di-

versas. quod probum scio. LIPS. sic et *T et* ed Spirensis ceteraeque ante Rhenanum. is primum a. 1519 pro varia lectione in margine, deinde a. 1533 in textu edidit *divisas* e codice Artolphi, quem nos K vocamus. ERN. *divisas etiam HSIP; sed cf. G. 16: colunt discreti ac diversi.*

21. Moenum] ms Arundelianus *Moenum*; quam terminationem a Mela 3 3 firmari notat IGronovius. et sic edidit Rhenanus a. 1533 cum sequentibus. at Spirensis Puteolanus Beroaldus *Moeni*. *T Moeni, Vs Moenin.* primus Lipsius e meis edidit *Moenum* *ex F*, nescio an casu; quod tamen est in K. itaque servavi *Moenum*, etsi magis inclino h. l. in *Moenin*. certe hoc loco pro altera terminatione non licebit uti cum Cellario in Geogr. Antiqua. ERN. *Oenum coniecit Schwarzius, Lemanum vero Longolius. Moc-

amnes Helvetii, ulteriora Boii, Gallica utraque gens, tenere. manet adhuc Boiemi nomen, significatque loci veterem memoriam, quamvis mutatis cultoribus. sed utrum Aravisci in Pannoniam ab Osis Germanorum natione, an Osi ab Araviscis in Germaniam commigraverint, cum eodem adhuc sermone institutis moribus utantur, incertum est, quia pari olim inopia ac libertate eadem utriusque ripae bona malaque erant. Treveri et Nervii circa affectationem Germanicae originis ultro ambitiosi sunt, tanquam per hanc gloriam sanguinis a similitudine et inertia Gallorum separentur. ipsam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes. ne Ubii quidem, quanquam Romana colonia esse meruerint ac libentius Agrippinenses conditoris sui nomine vocentur, origine erubescunt, transgressi olim et expe-

num defendit IMüller. hist. Helv. I. I c. 2 extr.*

1. utraque] veraque Put.

2. Boiemi nomen] latere aliud videtur in scriptura Bambergensi *Bois e munere nomen*. scribo, *Boiasmi e re nomen*, vel *Boiasmum e re*. apte ad haec vestigia et rem ipsam. Strabo quidem 7 p. 290 clare *Boiataquor* regiam Maroboduui nominat; quam dictam a Boiis vult nunc noster. possis et *Boiasmum* scribere, verius propiusque ad etymon, quasi Boiorum domum. Lips. omnes edd. et T. *Boiemi*. solus K *Boihemi*. *H *Boihemi*, sed in mg *Boheni*, uti est in P. St *Bohiemi*, Vs *Boilemi*.*

veterem memoriam] voculam inserit Bambergensis, *veterem viae memoriam*; qua quid faciam, sum incertus. Lips. Colerus inde facit et *veterem viciniae memoriam*. ERN. *H *signatque*, de re v. G. 42.*

*4. verba Germanorum natione inde a Passovio solent damnare, coll. c. 43. sed hi duo loci illis verbis deletis non magis consentiunt. si enim Osorum Pannonica est origo, certum est, hos in Germaniam immigrasse. manet igitur negligentiae crimen; itaque manebunt etiam verba ista. T *Aramisci* — *Araviscis*.

K a *Bois*, H ab *ois* et *boi* (in mg, *osi* quod scriptum fuerat inducto), St a *boys* — *boy* (sed mg *osi*).*

8. Nervii] edd ante Rhenanum 1533 omnes *Neruli*. mox K *affectio-nem*. *immo cura affectionem K, circa affectionem H. quo verbo noster etiam supra usus est. item edd ante Rhen. num *Germaniae*; neque tamen KPVs, quae *Germanicae*. ERN. *amitiosi K.*

11. Treboci T, ed pr, Put.

13. conditoris sui] Agrippam intellegit, qui Rhenum eos primus traduxit et in iis sedibus collocavit. ille tamen non est coloniae conditor, neque auctor nominis: sed ab Agrippina id habent, eius filia, *immo nepte,* ut Tacitus clare A. 12 27 scripsit, itaque dubitavi, num conditoris suae legerem; neque novam eius flexus verba in femineum etiam genus usurpari, Virgilius de Innone 12 159: *auctor ego audendi*. Ovidius de Venere Heroid. 16 114: *sponsor coniugii stat dea picta sui*. et plura sunt eiusmodi. Lips. mox T *custodirent*. ERN. *sui esse genitivum pronominis reflexivi, non possessivi, intellexit Sellingius (II p. 23), coll. A. 11 24: *conditor nostri Romulus*. mox *colati* K, de re cf. H. 4 28.*

14. erubescunt] immo vero non

rimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, ut arcerent, non ut custodirentur.

- 29 Omnium harum gentium virtute praecipui Batavi non multum ex ripa, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus et seditione domestica in eas sedes transgressus in quibus pars Romani imperii fierent, nianet honos et antiquae societatis insigne: nam nec tributis contemnuntur,

erubescunt. quamvis, inquit, Ubii nomen matariint, colonico iam iure libentius Agrippinenses dicantur a conditore, tamen nec Germanicae originis eos pudet, libenterque se iis inserunt. Lirs. meo iudicio Gruterus hic *πένυτα*, τοὶ δὲ οὐκ αἰσχροῦσι. sic et ipsi olim conieceramus. origo sine dubio est avita statio et incolatus Germaniae, antequam colonia fierent. nam pudere quemquam populum quod coloniae Romanae honorem adeptus esset, praesertim Ubios (qui essent sponte translati, ut arcerent, non ut custodirentur, non ut essent in obsidione ipsi, sed ut seque commodius tuerentur ac fines Romanos, et virum imperantis populi pars, non servientium accessio forent; qui inter Vitellii et Vespasiani arma Galliarum simul et Batavorum defectione et coniuratione grassante tam constantes in fide atque integri manserint et specioso nomini libertatis praesentia praetulerint; qui decique Agrippinenses quam Ubii vocari mallet) nemo Romanorum, illo nique seculo, diceret. necessario igitur requiritur negandi particula; quam melius poni a fronte huius orationis quam ubi Lipsius inseruit, non obscurum esse censeo consideranti *ut quidem*. hoc libro H. 4 52: *ne fratribus quidem mansuram concordiam*. ne Ubii quidem, inquit, patriam ejurant aut Germanum sanguinem sedemque veterem diffidentur, etsi ad id nobilitatis evecti, ut in colonia meritis et beneficiis erga populum Romanum impetraverint, placeantque sibi magis, cum Agrippinenses quam cum Ulis salutantur. est autem haec nimium vulgaris vanitas et hominum et populorum, ut

successibus suis deesse auctoritatem existiment, si humiliora prima incrementa confiteantur. Gron. nempe Gruterus legi volebat *Ne Ubii quidem*, e vestigiis ed Spirensis, in qua Nubii. quia sic etiam KT HSt et ed Poggii, resque per se evidens, eam correctionem merito recepi. ERN. P Ubii. Si qui pro quidem.

3. Batavii TK ed pr. bathi H, sed mg ead in batavi. batani St, in mg bathi. deinde insula P. cf. de rebus Batavorum Bruiningii Commentarius — de rebus belgicis, batavicis, frisicis etc. (LB. 1818.) et Kruse in Ersch. et Grub. Encyclop. vol. VIII p. 70 sqq.

7. contemnuntur] sive continentur. in promptu erat conterantur. sed parum elegans, cum idem verbi statim sequatur, nec publicanus atterit. ferri et vulgata potest. nam quibus tributa imponuntur, hoc ipso, ut victi, pro contentis habentur et despretis. Stephanus Pighius in Hercule Prodigio (p. m. 13) mallet *contenuantur*. Lirs. post omnes τοὶ ἐνὶ γαλῇ μύρον Ludovicus Aurelius consternantur. recte Colerus, (qui vulgatum eleganter dictum putat) et δευτεροὶ γοοριδὲς Lipsii. placuit antiquis verba λόγον τὸν τε οργωμενον καὶ ἐνδον ἐπιστορεόμενον καὶ τὸν προσηγορευόν τε καὶ ἀνοούμενον, oris puta vocem aut animi sensum significantia ita transferre interdum ut facta demonstrent. ut obiurgare *ferula*, *colapho*, *flagris*; *laudare armis* supra hoc libro; *increpare saltu* apud Florum 1 1; *petrauroque iubente modo superior*, ubi male coniciunt *iuvante*, apud Petronium (Fragm. p. 674 ed. Burm.); *iussu aces spi-*

nec publicanus atterit. exempti oneribus et collationibus, et tantum in usum praeliorum sepositi, velut tela atque arma, bellis reservantur. est in eodem obsequio et Mattiacorum gens. protulit enim magnitudo populi Romani ultra Rhenum 5 ultraque veteres terminos imperii reverentiam. ita sede finibusque in sua ripa, mente animoque nobiscum agunt, cetera similes Batavis, nisi quod ipso adhuc terrae suae solo et caelo acrius animantur.

30 Non numeraverim inter Germaniae populos, quanquam 10 trans Rhenum Danubiumque consederint, eos qui decumates

rare caminis Statio et similia. laudare armis est in honorem alicuius collis armis sonitum edere, quod valet atque est pro laude, *increpare saltu transillire*, quod signum est arguentis atque improbantis et opus et vetitum. *obiurgare flagro*, severe atque aspere accipere verbere, ut verbis et vultu sit in iurgio. sic *tributis contemnere* est tributa imponere, quod est insultantium victis et pro vilibus ignavis obnoxii eos tractantium et contemnentium. Velleius 2 39 de Gallis: quippe eius ductu auspiciisque infractae paene idem, quod totus terrarum orbis, ignavum conferunt stipendium. quod etiam frustra tentatur. *ignavum stipendium*, quod argumentum est in bello segnes minusque fortes constantesque fuisse atque esse, quod non facerent, si viri essent. ipsum verbum etiam sic Cicero ad Att. 4 16: *in monumentum illud, quod tu tollere laudibus solebas, ut forum laxaremus et usque ad atrium libertatis explicaremus, contempsimus sexcenties sestertium*. i. e. vile habuimus et libenter erogavimus, impendimus, unde apparet tantum pecuniae prae istius monumenti adfectione ad aream fori Caesariani velle nobis et contemptum fuisse. simillimum Claudiani de bello Get. 178: *facile contemptum Strymona saltu*. Gron. alterum, *nec publicanus atterit*, pertinet ad vectigalia, quae publicanis locantur. sensus ergo est, a tributis et vectigalibus liberi sunt. T

tamen coneruntur. ERN. *v. H. 4 12 et 5 25.*

3. Mattiacorum H. Matticorum P.

4. *ultra Rhenum*] ergo non sunt Mattiaci, ut doctis viris visum, qui nunc Zelandi appellantur, etsi Matiorum vox familiari appellatione inter eos duret. Taciti haec infra: abnnet, atque ultra Rhenum propinqui Batavis, an ubi pars Northollandiae nunc est et vicinissimus? Lips.

6. mente (mg manente): animo nobiscum H. ceterum St. c. silens Batavis n. q. i. a. terra et et solo suo: coelo P.

8. *acrius animantur*] quia mari et frigori propiores. neque opinor equidem vel ex hoc Taciti loco Zelandos esse, sed *ultra Rhenum*, Septemtrionem versus populos; qui nunc in Frisiis aut Northollandis censentur. at mare multa abrasit. Lips. *acrius animantur* i. e. animosiores ferociioresque sunt. ERN.

*9. numeraverim] *T* edd Spiensis et seqq ante Rhenanum numeramus. is numeraverim e K'HSIP* edidit. ERN.

10. *qui decumates agros*] errare censeo; qui proprium hic gentis aut loci nomen quaerunt. quomodo vero iidem populi sive agri trans Rhenum et Danubium simul sint? quod tamen ponit noster. ego communiter decumates agros interpreter, qui decumas solvunt. Cicero decumanos dixit Verr. 3 G. omnis,

agros exercent. levissimus quisque Gallorum et inopia audax dubiae possessionis solum occupavere. mox limite acto promotisque praesidiis sinus imperii et pars provinciae habentur.

(30) Ultra hos Catti initium sedis ab Hercynio saltu incho-

inquit, *ager Siciliae decumanus est*, nam hi agri non aliud sunt quam trans litem capti ab hoste et militibus dati, si qui ex iis fructus. qui haud multi aut uberes, quoniam hostibus expositi, et ut ipse ait, dubiae possessionis id solum. Tacitum de his ipsis loqui ego sentio A. 13 54: *Frisii imbellem aetatem admove re ripae, agrosque vacuos et militum usui sepositos insedere*. hos ipsos agros non fructu tantum sed mancipio militum esse iussit imperator Alexander, de quo Lampridius c. 58: *sola, quae de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus et militibus donavit, ita ut heredum essent, si heredes militarent, nec unquam ad privatos pertinerent*. addidit sane his animalia et servos, ut possent colere quod acceperant. videntur autem id securitatis causa fecisse Romani, et ne hostes aut suspecti prope coleant. itaque vacua loca, ad multa milliaria, saepe relinquebant. in *Fragm. Dionis LXXIV (72 3)* Commodus imperator Buris populis Germaniae ea lege, inter alias, pacem dat, *ὥστε μὴ ἐνοικίσειν ποτὲ μήτε ἐννεύειν τεσσαράκοντα στάδια τῆς χώρης σφῶν τῆς πρὸς τῇ Αακλυούσης*. de Germanis priscis Caesar simile 6 23. Lips. *cf. *Wilhelm. German.* p. 290 sqq. *thecumates H.*

2. *limite acto promotisque praesidiis*] certe promotis praesidiis dixit Tacitus, et tamen limite acto, non acto. proprium enim id verbum, et non potest sine culpa mutari. *Agrimensores* p. 3: *Sabinorum ager, qui dicitur Quaestorius, cum limitibus actis diviserunt*. p. 19: *itaque limitibus actis cum centuriarum eximerentur*. p. 162 habes *limites actuarios et lineares*. et hi qui sunt per viam publicam militarem acti. p. 187: *multi perpetuos limites egerunt*, et sequenti: *pluri-*

mum enim agentibus praestat acti limitis perpetua rectura. p. 263: *quem actis limitibus quibusque laterculis quinquagena iugera incluserunt*. Frontinus Strateg. 1 3 10: *limitibus per 120000 passuum actis*. et c. 5 10: *ab altera litem agere coepit, tanquam per eum erupturus*. sic utrobique recte Petrus Scriberrus. alludunt Virgilius 10 513: *latumque per agmen ardens litem agit ferro*. Ovidius de arte 3 558: *idem limes agendus erit*. et imitati Silius 9 379 ac Statius. quid autem hic proprie sit Tacito limes, cognoscere ex dictis ad A. 1 50. hoc ergo significat, extra praesidia Romana, quippe trans Rhenum Daubiumque, iacuisse spatium campi diu incultum, dum et Romani omittunt, neque barbari, quippe nimis vicinum castellis et praesidiis ripensibus, vindicare audent, donec ab hominibus quibusdam temerariis et inopia audacibus occuparetur concessu quodam et conniventia hinc Romanorum inde Germanorum; tandem transgressos utrumque amnem Romanos, nec contentos naturalibus terminis, vindicasse alteram ripam, et quatenus ipsis visum fuit, litem egisse manu, qui barbaricum a Romano discerneret, ac promovisse praesidia; quem intra litem quaeque intra praesidia recepti decumates isti agri cultioresque pars provinciae Germaniae Romanis et sinus imperii, hoc est extremum et quasi reconditum aliquid, habeantur. *Gron.* de sinu adde Obs. 1 4. *acto* Lipsius tantum pro coniectura in margine posuit: male recepit Pichena. ne latine quidem dici puto *litem augere*, sed *proferre, promovere*. ERN.

*3. *sinus*] simul P. deinde par K.

*4. *Hercynio* ed pr et K, hic et infra; *Herquinio H.*

ant, non ita effusis ac palustribus locis ut ceterae civitates in quas Germania patescit, durant siquidem colles paulatimque rarescunt; et Catos suos saltus Hercynius prosequitur simul atque deponit, duriora genti corpora, stricti artus, minax vultus et maior animi vigor. multum, ut inter Germanos, rationis ac solertiae: praepondere electos, audire praepositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare, quodque rarissimum nec nisi Romanae disciplinae concessum, plus reponere in duce quam in exer-

2. K et edd Spirensis ceteraeque ante Rhenani, ed. 1533 interpungunt post *durant*, idque ad praecedentia referunt; quomodo et Albertum Kranzium (in praef. ad Saxon.) laudasse hunc locum monet Colerus, et deinde exhibent *paullatim* sine *que*. Rhenanum sic ex ingenio edidisse patet, ceterum etsi illa quoque vetus interpunctio et lectio bonum sensum facit, tamen ei recentiorem praefero, quod in illa deberet esse copula ante *non*. ERN. *codd et edd usque ad Rhenanum omnes: *patescit, durant: siquidem colles paullatim rarescunt; et --, verissime, initium - inchoant et durant opponuntur. Chattorum sedes inchoant in montibus, durant locis editoribus.*

* 4. simul deponit St, deinde 7. noscere. H animis. P multum inter.*

*7. occasiones] necessitates K.
disponere diem] Persius Sat. 5
43: una opus et requiem pariter
disponimus ambo. Plinius ep. 9 36:
quaeris quemadmodum in Thuscis
diem aestate disponam. idem ordi-
nare diem Senecae ep. 12. Gron.
"sensus est: die stationes dispo-
nunt, noctu valla insuper circum-
dant."

*8. *inter caetera P.**

9. ratione disciplinae] Bamber-
gensis Romanae disciplinae. et
neutram sane lectionem iure sper-
nas. Lips. teneo mordicus, ut olim,
Bambergensem concessum est a fa-
tis datum, ut 13 46: sibi conces-
sam dictans nobilitatem, pulcritu-

dinem, vota omnium et gaudia felicitum. Silius 1 13: propiusque fuisse periculum, quæis superare datum. nec mirum Romanos scriptores factorum erga se indulgentiam prædicare. Livius in persona Asdrubalis 30 42: raro simul hominibus bonam fortunam bonamque mentem dari, populum Romanum invictum esse, quod in secundis rebus sapere ac consilare didicisset. Tacitus A. 13 56: id diu, quos implorarent, placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret. ita ergo, ait, etiam Romanæ disciplinae a fatis maximum telum ad res gerendas datum, ut scirent plus referre qui regerent quam quot regerentur. Livius 2 39: ut facile appareret ducibus validiorem quam exercitu rem Romanam esse. eodem pertinet Severi dictum in Britannia ap. Spart. 18: tandem sentitis caput imperare, non pedes. imitatur autem et Livii 24 37: vir acer et qui plus in eo, non posset decipi, quam in fide sociorum reponeret. Gron. Romanæ etiam ms Arundelianus et HP, idque et ipse verum puto. vulgati sensus est: nec cuiquam nisi per disciplinam contingit. quod quorsum additur, cum per se intelligatur? Schelius emendabat ratione ac disciplina; eodem sensu, ad Hyginum p. 110. infra c. 32: disciplinae ars. ERN. *ratione ut difficilior et codd auctoritate magis confirmata lectio multum præstat alteri, Romanæ, ex mala compendii rone explicatione

agros exercent. levissimus quisque Gallorum et inopia audax dubiae possessionis solum occupavere. mox limite acto promotisque praesidiis sinus imperii et pars provinciae habentur.

(30) Ultra hos Catti initium sedis ab Hercynio saltu incho-

inquit, *ager Siciliae decumanus est*, nam hi agri non aliud sunt quam trans limitem capti ab hoste et militibus dati, si qui ex iis fructus. qui haud multi aut uberes, quoniam hostibus expositi, et ut ipse ait, dubiae possessionis id solum. Tacitus de his ipsis loqui ego sentio A. 13 54: *Frisii imbellem aetatem admoveere ripae, agrosque vacuos et militum usu sepositos insedere*. hos ipsos agros non fructu tantum sed mancipio militum esse iussit imperator Alexander, de quo Lampridius c. 58: *sola, quae de hostibus capta sunt, limitancibus ducibus et militibus donavit, ita ut heredum essent, si heredes militarent, nec unquam ad privatos pertinerent*. addidit sane his animalia et servos, ut possent colere quod acceperant. videntur autem id securitatis causa fecisse Romani, et ne hostes aut suspecti prope colerent. itaque vacua loca, ad multa millia, saepe relinquebant. in *Fragm. Dionis LXXIV (72 3)* Commodus imperator Buris populis Germaniae ea lege, inter alias, pacem dat, *ὥστε μὴ ἐνοικίσειν ποτὲ μῆτε ἐνέσειν τῆς παρακροῦς στάδια τῆς χώρης σφῶν τῆς πρὸς τῇ Ἀαλίᾳ οὐσῆς*. de Germanis priscis Caesar simile 6 23. Lips. cf. *Wilhelm. German.* p. 290 sqq. *thecumates H.*

2. *limite acto promotisque praesidiis*] certe promotis praesidiis dixit Tacitus, et tamen limite acto, non actum, proprium enim id verbum, et non potest sine culpa mutari. *Agrimensores* p. 3: *Sabino-rum ager, qui dicitur Quaestorius, cum limitibus actis diviserunt*. p. 19: *itaque limitibus actis cum centuriae eximerentur*. p. 162 habes *limites actuarios et lineares*. et hi qui sunt per viam publicam militarem acti. p. 187: *multi perpetui limites egerunt*. et sequenti: *pluri-*

mum enim agentibus praestat acti limitis perpetua rectora. p. 283: *quem actis limitibus quibusque laterculis quinquagena iugera iacaserunt*. *Frontianus Strateg.* 1 3 10: *limitibus per 120000 passuum acti*. et c. 5 10: *ab altera limitem agere coepit, tanquam per eum eruptum*. sic utrobique recte Petrus Scriverius. alludunt Virgilius 10 513: *latumque per agmen ardens limitem agit ferro*. Ovidius de arte 3 558: *idem limes agendus erit*. et imitati Silius 9 379. ac Statius. quid autem hic proprie sit *Tactio limes*, cognoscas ex dictis ad A. 1 50. hoc ergo significat, extra praesidia Romana, quippe trans Rhenum Danubiumque, jacuisse spatium campi diu incultum, dum et Romani omittunt, neque barbari, quippe nimis vicinum castellis et praesidiis ripensibus, vindicare audent, donec ab hominibus quibusdam temerariis et inopia audacibus occuparetur concessu quodam et conniventia hinc Romanorum inde Germanorum; tandem transgressos utrumque annum Romanos, nec contentos naturalibus terminis, vindicasse alteram ripam, et quatenus ipsis visum fuit, limitem egisse manu, qui barbaricum a Romano discerneret, ac promovisse praesidia; quem intra limitem quaeque intra praesidia recepti decumates isti agri cultoresque pars provinciae Germaniae Romanis et sinus imperii, hoc est extremum et quasi reconditum aliquid, habeantur. *GROS.* de sinu adde *Obs.* 1 4. *aucto* Lipsius tantum pro coniectura in margine posuit: male recepit Pichena, ne latine quidem dici puto *limitem augere*, sed *proferre, promoveri*. *ERN.*

3. *sinus*] simul P. deinde per K.

4. *Hercynio* ed pr et K, hic et infra; *Herquinio H.*

ant, non ita effusis ac palustribus locis ut ceterae civitates in quas Germania patescit, durant siquidem colles paulatimque rarescunt; et Catos suos saltus Hercynius prosequitur simul atque deponit, duriora genti corpora, stricti artus, minax vultus et maior animi vigor. multum, ut inter Germanos, rationis ac solertiae: praeponere electos, audire praepositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare, quodque rarissimum nec nisi Romanae disciplinae concessum, plus reponere in duce quam in exer-

2. K et edd Spirensis ceteraeque ante Rhenani ed. 1533 interpungunt post *durant*, idque ad praecedentia referuat; quomodo et Albertum Kranzium (in praef. ad Saxon.) laudasse hunc locum monet Colerus. et deinde exhibent *paullatim sine que*. Rhenanum sic ex ingenio edidisse patet. ceterum etsi illa quoque vetustis interpunctio et lectio bonum sensum facit, tamen ei recentiore praefero, quod in illa deberet esse copula ante *non*. ERN. *codd et edd usque ad Rhenanum omnes: *patescit, durant: siquidem colles paulatim rarescunt; et --. verissime. initium - inchoant et durant* opponuntur. Chattorum sedes inchoant in montibus, durant locis editoribus.*

4. simul deponit St, deinde 7. noscere. H animis. P multum inter.

7. occasiones] necessitates K.
disponere diem] Persius Sat. 5 43: *una opus et requiem pariter disponimus ambo*. Plinius ep. 9 36: *quaeris quemadmodum in Thuscis diem aestate disponam. idem ordinare diem Senecae ep. 12*. Gron. *sensus est: die stationes disponunt, noctu valla insuper circumdant.*

8. inter caetera P.

9. ratione disciplinae] Bambergensis Romanae disciplinae. et neutram sane lectionem iure spernas. Lips. teneo mordicus, ut olim, Bambergensem. concessum est a factis datum, ut 13 46: *sibi concessam dictans nobilitatem, pulcritudinem*, vota omnium et gaudia felicitium. Silius 1 13: *propiusque fuerit periculum, quaeis superare datum*. nec mirum Romanos scriptores factorum erga se indulgentiam praedicare. Livius in persona Asdrubalis 30 42: *raro simul hominibus bonam fortunam bonamque mentem dari. populum Romanum invictum esse, quod in secundis rebus sapere ac consulere didicisset*. Tacitus A. 13 56: *id diis, quos implorarent, placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret*. ita ergo, ait, etiam Romanae disciplinae a fati maximum telum ad res gerendas datum, ut scirent plus referre qui regerent quam quot regerentur. Livius 2 39: *ut facile appareret ducibus validiorem quam exercitu rem Romanam esse*. eodem pertinet Severi dictum in Britannia ap. Spart. 18: *tandem sentitis caput imperare, non pedes*. imitatur autem et Livii 24 37: *vir acer et qui plus in eo, ne posset decipi, quam in fide sociorum reponeret*. Gron. Romanae etiam ms Arundelianus *et HP,* idque et ipse verum puto. vulgati sensus est: nec unquam nisi per disciplinam contingit. quod quorsum additur, cum per se intelligatur? Schelius emendabat *ratione ac disciplina*; eodem sensu, ad Hyginum p. 110. infra c. 32: *disciplinae ars*. ERN. *ratione ut difficilior et codd auctoritate magis confirmata lectio multum praestat alteri, Romanae, ex mala compendii rone explicatione

dinem, vota omnium et gaudia felicitium. Silius 1 13: *propiusque fuerit periculum, quaeis superare datum*. nec mirum Romanos scriptores factorum erga se indulgentiam praedicare. Livius in persona Asdrubalis 30 42: *raro simul hominibus bonam fortunam bonamque mentem dari. populum Romanum invictum esse, quod in secundis rebus sapere ac consulere didicisset*. Tacitus A. 13 56: *id diis, quos implorarent, placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret*. ita ergo, ait, etiam Romanae disciplinae a fati maximum telum ad res gerendas datum, ut scirent plus referre qui regerent quam quot regerentur. Livius 2 39: *ut facile appareret ducibus validiorem quam exercitu rem Romanam esse*. eodem pertinet Severi dictum in Britannia ap. Spart. 18: *tandem sentitis caput imperare, non pedes*. imitatur autem et Livii 24 37: *vir acer et qui plus in eo, ne posset decipi, quam in fide sociorum reponeret*. Gron. Romanae etiam ms Arundelianus *et HP,* idque et ipse verum puto. vulgati sensus est: nec unquam nisi per disciplinam contingit. quod quorsum additur, cum per se intelligatur? Schelius emendabat *ratione ac disciplina*; eodem sensu, ad Hyginum p. 110. infra c. 32: *disciplinae ars*. ERN. *ratione ut difficilior et codd auctoritate magis confirmata lectio multum praestat alteri, Romanae, ex mala compendii rone explicatione

citu. omne robur in pedite, quem super arma ferramentis quoque et copiis onerant. alios ad praelium ire videas. Catos ad bellum. rari excursus et fortuita pugna. equestrium sane virium id proprium, cito parare victoriam, cito cedere. 5 velocitas iuxta formidinem, cunctatio propior constantiae est. 31 et aliis Germanorum populis usurpatum rara et privata cuiusque audentia apud Catos in consensum vertit, ut primum adoleverint, crinem barbamque submittere, nec nisi hoste caeso exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum. su- 10 per sanguinem et spolia revelant frontem, seque tum demum pretia nascendi rettulisse dignosque patria ac parentibus ferunt. ignavis et imbellibus manet squalor. fortissimus quisque ferreum insuper anulum (ignominiosum id genti) velut vinculum gestat, donec se caede hostis absolvat. plurimis

ortae. sed omni etiam loci contextui convenientius esse videtur, causam aliquam addi, quam languidam rerum Romanarum comparationem. disciplina vero sana viaque et ratione incedente bene indicat effici, ut honorificentius de ducis gravitate sentiat. *consensus St.**

*1. *ferramentis* i. e. securi, ligone, rastro. *ferramentis H.* paullo ante *impedite Vs.* *impedire P.**

2. *copiis coonerant*] certe per copias intelligit et cibaria et quae salubris in castris cura corporis desiderat, et si necesse sit, vallum. id onus barbarae nationes detrectabant. cur enim potissimum Virgilius G. 3 347: *non secus ac patriis acer Romanus in armis iniusto sub fasce viam dum carpit.* cur potissimum *acer Romanus* sub iniusto fasce, si nihil hoc apud quasvis gentes novi? eundem in Romano milite imputat declamator apud Fabium 3 16: *nemo nostrum recusat itinerum laborem nec iniustum super arma fascem*, ut ibi legendum docebamus. iam *copidis* (ut corrigit Barthius Adv. 23 16) quasi a *copida*, quae *κονίς* est, quale? *copides* vocem veteris linguae Gallorum esse? atque hoc tradere Plutarchum, apud quem hoc

tantum est: τοῦ μὲν ἐγθασε διηγεμένου κονιδεῖ τῷ ἔλκει τὴν δεξιὰν ἀποκόπας. GRON. *coonerant T.* edd. Spirensis et sqq. omnes ante Lipsium, qui tacite edidit *onerant*; cni. vetus statim substituit *Pichena*, a quo ad sequentes propagatum est. quia K habet *onerant*, deinde *coonerare* nullo exemplo dicitur, denique frigidus pleonasmus esset, cum iam quoque abundet (non tamen contra morem Taciti elegantiorumque), *onerant* restitui, ut supra H. 1 5 *adspersantes pro coadspersari*, ad quod frustra *Pichena* provocat, syllaba co nata est e voce praecedente. ERN.

4. *cedere*] intellige *victoriam*, non *hosti*: ne tirones errent. mox *velocitas iuxta formidinem* est similis *formidini*, ut alibi *iuxta libertatem* esse dixit imperium Romanum. ERN. **caedere P.**

*5. *proprior HP.**

6. *rara*] T. *et ed pr. raro. ERN.

7. *consensus*] Groslotius e veteri codice laudat *conventum*. ERN.

8. *nec nisi*] hoc teneo prae eo quod scriptis, *nec non*. at de more ipso supra dixi. Lips. *deinde *ceso T.* exso ed pr.

*10. *frontes T.* ed pr. *Put. noscendi KPVs.**

Cattorum hic placet habitus; iamque canent insignes et hostibus simul suisque monstrati. omnium penes hos initia pugnarum; haec prima semper acies, visu nova. nam ne in pace quidem vultu mitiore mansuescunt. nulli domus aut ager aut aliqua cura; prout ad quemque venere, aluntur, prodigi alieni, contemptores sui, donec exsanguis senectus tam durae virtuti impares faciat.

32. Proximi Cattis certum iam alveo Rhenum, quique terminus esse sufficiat, Usipii ac Tencteri colunt. Tencteri su-

1. *hic placet habitus* i. e. conservant hunc habitum oris atque squalorem, velut perpetuo voto obligati et in omnem vitam, non in unam pugnam. vide not. seq. ERN.

Conliciebam: iamque canent insignibus his hostibus simul suisque monstrati. et sunt, inquit, iam cruda senectute quidam canescentes, his insignibus, nempe squalore crinium et annulo ferreo ex voto tali sumptis, conspecti ac notabiles tam suis quam hostibus. non enim tantum eam adolescentium disciplinam esse significat, sed et provectoris aetatis, quoties scilicet hostis exoriri visus et bellum exspectatur, aut etiam quoties libuit sumere superbiam meritis quaesitam aut fiduciam ostentare. GRON. sensum commodum Gronoviana emendatio facit. sed auribus meis durum est insignibus his hostibus. vide an mollius sit: itaque canent insignes et hostibus i. e. et ita, hoc squalore, hoc oris habitu, insignes ad canitiem manent, etiam canentes videre licet. sequentia explicant rō insignes. possis etiam insuper conlicere manent; quod tamen necessarium non puto. itaque et iamque confundi in libris docet Drakenborchius ad Livium 7 40. Heinaius (ep. ad Graev. t. 4 p. 164 coll. Burm.) iamque cani, i. e. canuntur, ut insignes et — monstrari; quod probat Graevius p. 170, non ego. ERN. *cavent — monstrari Vs, cavent P. suisque quisque monstrati St.*

3. *visu nova*] ratio adiecta vide.

tur poscere visu non nova. quare? quia eodem cultu habituque, barbis puta ac crinibus submissis annulisque ferreis, virtutem promittentes et ante bellum visi sunt, neque alio vitae genere quam armis tractandis se mitiores mansuetioresque praestiterunt. GRON. eadem mens Freinsheimii, qui corrigit nota. ERN. *v. G. 43: nullo hostium sustinente novum ac velut infernum aspectum. nemo horridae eorum speciei adsuescit; quanquam saepe visorum semper novus est horror.*

4. *vultu*] ms Arundelianus *et St, PVs* cultu, ut placebat Pichenae. quia tamen sermo de habitu oris, quod esserabatur submittenda barba, et mitior aptius verbum vultui quam cultui, vulgatum servandum puto, cui et alibi cultum in libris substitui vidimus. illud forte probabilius conicias: in vultum mitiorem mansuescunt. saltem Tacito non indignum sit. ceterum et vulgatum ferri potest. ERN.

aut ager deest Put. deinde dura H.

9. Usipi T, St, ed pr, P, K, Vs. sic Mª A. 13 55 et H. 4 37. Tencteri T et ed pr, Tencteri Vs, Usipiet Tencteri St. de sedibus Usipiorum et Tencterorum v. Ledebr, Land u. Volk der Brukterer, p. 53 et 66. Rheni superioris alveum latius patere, cursumque saepius mutatum esse docebunt geographi. angustior iam alveus efficit, ut limitibus munitis Romanus non indigeat.

per solitum bellorum decus equestris disciplinae arte prae-
cellunt; nec maior apud Catos peditum laus quam Tencteris
equitum. sic instituere maiores: posterius imitantur. hi lusus
infantium, haec iuvenum aemulatio; perseverant senes. inter
5 familiam et penates et iura successionum equi traduntur: ex-
cipit filius, non, ut cetera, maximus natus, sed prout ferox
bello et melior.

- 33 Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Cha-
mavos et Angrivarios immigrasse narratur, pulsus Bructeris
10 ac penitus excisis vicinarum consensu nationum, seu super-
biae odio, seu praedae dulcedine, seu favore quodam erga
nos deorum. nam ne spectaculo quidem praelii invidere. su-
per sexaginta milia non armis telisque Romanis, sed quod
magnificentius est, oblectationi oculisque ceciderunt. maneat,
15 quaeso, duretque gentibus, si non amor nostri, at certe odium
sui, quando urgentibus imperii fatibus nihil iam praestare for-
tuna maius potest quam hostium discordiam.
- 34 Angrivarios et Chamavos a tergo Dulgibini et Chasuari

*2. peditus P. laus est H. deinde hic lusus — hac iuvenum St, hi
l. — hic iuvenum P.*

6. ut cetera] T ut extat. quod
vulgato praefero et saepe observa-
vi in verbis ab istis syllabis incipi-
entibus confusionem in libris antiquis,
ut in ceteri, exteri. extat in T ex
correctione, prius extera fuisse vi-
detur ed Spirensis Put Vs quo-
que hic habent extera. ERN.

ferox bello et melior] Acidalius
bene ferox et bello melior. ERN.

*8. Bructeri excurrebant St. Cha-
mavos T.*

*10. penitus excisis] vide Ledebur.
l. 1. p. 66 et 240 sqq. neque
hunc locum afferre debebat Becke-
rus l. 1. p. 11 de tempore dubi-
tans, quo hic libellus scriptus sit.*

12. invidere] int. dii. sensus est:
dii non modo hoc nobis dedere ut
Germanos vinceremus ipsi, sed etiam
hoc nobis voluptatis concessere ut
spectatores otiosi esse potuerimus
proelii, in quo 60 amplius millia
hostium suis armis cecidere ut eo
spectaculo possemus oculos pasce-

re, sicut cum gladiatorum pugnas
in amphitheatro delectationis causa
videmus. de forma loquendi in-
videre spectaculo ad Annales *1 22^a
dictum. ERN.

14. oblectatione H.

16. urgentibus] scriptus liber non
male vergentibus. Lips. ms Arnun-
delianus in vergentibus: T et ed Spi-
rensis cum seqq ante Rhenanum in
urgentibus. IGronovius e vetere ed
citatur iam urgentibus; putaturque le-
gendum iam vergentibus, ut A. 12
44 vergentibus iam annis. vulga-
tum est a Rhenano, qui e vetere
ed (nos vocamus K) P et St
duxit. nec quid in eo displiceat
video. v. ad A. 5 3; ubi similiter
Lipsius vergens praefert tū urgens.
sed tamen urgens fatum etiam Li-
vius dixit 5 36: iam urgentibus
Romanam urbem fatibus. v. Dukerum
ad 22 43. et similiter centies alii.
itaque nihil mutandum puto. ERN.
*in gentibus H. de sententia v.
IMüller. hist. Helv. I p. 64.*

*18. de his populis eorumque se-
dibus v. Ledebur l. 1. p. 67. 102.

cludunt aliaeque gentes haud perinde memoratae; a fronte Frisii excipiunt. maioribus minoribusque Frisiis vocabulum est ex modo virium. utraque nationes usque ad Oceanum Rheno praetextuntur, ambiuntque immensos insuper lacus et Romanis classibus navigatos. ipsum quin etiam Oceanum illa tentavimus. et superesse adhuc Herculis columnas fama vulgavit, sive adiit Hercules, seu quicquid ubique magnificum est, in claritatem eius referre consensimus. nec defuit audientia Druso Germanico: sed obstitit Oceanus in se simul atque in Herculem inquiri. mox nemo tentavit, sanctiusque ac reverentius visum de actis deorum credere quam scire.

35 Hactenus in Occidentem Germaniam novimus. in Septentrionem ingenti flexu redit. ac primo statim Chaucorum gens, quanquam incipiat a Frisiis ac partem littoris occupet, omnium quas exposui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos usque sinuetur. tam immensum terrarum spatium non tenent tantum Chauci, sed et implent, populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinem suam malit iustitia tueri.

153. — ^{cultrini} *Dulcubini* H, *dulgibini* St. *Thasuarii* KP, *Chasuarii* H. — deinde T *cludunt*, v. *Walch*. ad T. Agr. p. 421. ed pr *cludunt*.*

*1. *haud perinde memoratae*, v. c. *Ansibarii*, v. A. 13 54 sqq. *Tubantes*, v. A. 1 51.*

*2. *Frisi* H, deinde *Frisis* T ed pr K, hic et c. 35. *minoribusque Frisii* voc. P.*

3. *utraque nationes*] T *iureque nationis*, ERN.

5. *Romanis classibus*] respicit ad expeditionem Germanici, de qua A. 2 initio tradidit, et Drusi patris. mox T*PVs* *illac*. ERN.

*6. *tentaverim* K, *tenravimus* ed pr.*

*7. *sive*] seu T ed pr Put Vs. v. Bött. L. Tac. p. 434 sq.*

8. *consensimus*] scriptus liber* et H* *consuevimus*. Lrs. recepit Pichena. at ceteri libri veteres mei omnes *consensimus*; quos non deseram, cum etiam *consensimus* commode dicitur, faciliusque librarias e *consensimus* fecerit *consuevimus* quam ex hoc illud. K*P et cod Longolii*

ante etiam habet *magnum*, non *magnificum*. ERN.

9. *Druso Germanico*] Freinsheimius coniecit *Druso et Germanico*. *cf. A. 13 55 *Tiberio et Germanico*, ubi M^a deest et.* at Germanicus Oceanum tantum tentavit ut per eum ingrederetur hostium fines, non ut inquireret de famae veritate. *obstitit inquiri* fortasse defendi aliquo alterius scriptoris loco poterit, dicens potest eadem analogia qua *impedit inquiri*, pro quo minus *inquireretur*. sed tamen valde pronus sum in hanc partem, ut Tacitum dedisse putem *inquirenti*, et illud e compendio scribendi natum esse. ERN. *de structurae insolentia vide Bött. L. Tac. p. 266 sq. 269. et Roth. gramm. quaest. e C. Corn. T repetit. c. V. — antea Freinsheimii coniectura placet aut *Druso, Germanico*. nam Tacitus neque tacere Germanicum poterat neque ignorare: cf. G. 37.*

*10. *templavit* T et ed pr.*

*13. *a primo* codex Longolii.*

*16. *sinuetur*] H mg *al. sinatur*.*

*17. *et deest* K.*

sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretique nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniiis populantur. idque praecipuum virtutis ac virium argumentum est, quod ut superiores agant non per iniurias assequuntur. prompta tamen omnibus arma ac, si res poscat, exercitus, plurimum virorum equorumque; et quiescentibus eadem fama.

- 36 In latere Chaucorum Cattorumque Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illaccessiti nutrierunt. idque iucundius quam tutius fuit, quia inter impotentes et validos falso quiescas: 10 ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt.

*1. *impotentia* T et c. 36 *impotentes*. deinde *prouocent* P.*

*2. *que* omnibus codd et edd vett deest neque habent edd Rhemani. Lipsius demum addidit, male. id praecipuum v. ac virium praecipuum argum. est T ed pr Put Vs. deinde per iniuriam K. agunt — assequuntur St.*

5. T exercitus plurimus vir. oratio sane durior est et abruptior, etsi ea non est insolens Tacito. an plurimum factum est e plurimum? exercitus plurimum virorum equ. ERN. *Walch. Em. Liv. p. 124 aliique voluerunt: ac, si res poscat exercitus, plurimum — uti habent Vs et Alciati editio. sed res poscit exercitus non placet; legendum videtur: ac, si res poscat, exercitus plurimum, virorum equorumque. exercitus est genitivus, quem verba virorum equorumque explicant.*

7. de Cheruscorum sedibus vide Ledebur. 1. I. II § 8.

*nimiam] *nursiam* s. *nursiam* T. diu p. i. diu nutr. St.*

*8. *iocundius* T ed pr Put.*

9. inter impotentes i. e. vicinos cum habeas, qui propter indomitam imperandi cupiditatem non vident quid aequum iustumque sit, neque dubitant minus validum per iniuriam opprimere. sic supra de Cattis: sine cupiditate, sine impotentia. T habet *impotentes*; quod fortasse nonnullis placeat. sed inferioris aetatis verbum hoc puto. laudari quidem etiamnum video in lexicis auctores eius verbi Varronem

R. R. 3 16: sed ibi recte editur hodie *insectantes*; et Senecam Hippol. 255, ubi verum est *impotens*, quod a Gronovio editum ego quoque in Iuntina aliisque veteribus edd reperi. librarii medii aevi, quo in usu erat *impetere* (v. Gangii Glos. Lat. med. in *impechiare*) libenter hoc verbum, ut alia sibi trita, auctoribus priscis obtrusere. ERN.

impotentis K. deinde ^{ubi} nisi manu agatur St.

10. *modestia ac probitas nomina superioris sunt* IF Gronovius in nota proxima haec verba sic *ναπαφφαίει*. cum res vi agitur, non ii modesti et probi censentur qui nihil agunt, sed qui sibi temperant tum cum plus valent et superiores sunt. quae sententia est commoda et contextui apta: sed ea desiderat ut verba ubi m. agitur ad antecedentia referantur et post ea interpungatur. alii ad sequentia referunt, et sic fere accipiunt: tum cum vi opus est, ut adversus hostem, in bello, stultum est nihil agere sub specie modestiae et probitatis, quae ab illo tempore est aliena. sed ei sententiae sane non convenit *superioris*. unde Tanaquil Faber p. 1 ep. 22 p. 74 ingeniose sequioris, si modo id verbum ita diceretur. Heinsius ad Vellei. 2 30 4 corrigit *nomina superiori sunt*, i. e. a potentiore ut inania nomina spernuntur. adde ep. ad Graev. t. 4 coll. Burm. p. 539. ceterum K HP*

ita qui olim boni aequique Cherusci, nunc inertes ac stulti vocantur: Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit. tracti ruina Cheruscorum et Fosi, contermina gens, adversarum rerum ex aequo socii, cum in secundis minores fuissent.

37 Eundem Germaniae sinum proximi Oceano Cimbri tenent, parva nunc civitas, sed gloria ingens. veterisque famae late vestigia manent, utraque ripa castra ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manusque gentis et

et ed Spirensis nomine superioris, T nomine superiores sunt: si corrigas nomine, sensus commodus exoritur. ERN. *nomina superioris St.*

1. inertes ac stulti] Cheruscos ait pace longa et a nemine turbata in torporem segnitiamque solutos armorum curam intermisisse, imprudenter et maiore cum sua voluptate ad tempus quam in perpetuum securitate. nam qui circumdatus hominibus ad iniuriam promptis et robustis marcet, nec se parat adversus ea quae nec opinanti possunt ingruere, non tam quietus est quam obnoxius. igitur in his quoque tum bonitas videbatur et modestia contentos suis et nemini graves esse. et mansisset illis ea existimatio, si post diuturnum illud otium tandem lacessiti fortiter restitissent et statum tenuissent. postquam vero succubuerunt, ne prius quidem bene considerata ratione ac tranquillitate insita, sed pravitate consilii et taedio belli laborum quiescere feruntur. etenim ubi maiorem partem res vi tractantur, ut inter bellicosos Germaniae populos, non qui sedent, incerto possintne an nequeant μέγα τι καὶ ἐσσομένους πύδεται patrare, probi et modesti censentur, sed qui, cum plus valeant et superiores sint, sibi temperant ita factum ut qui olim boni aequique Cherusci (dum rebus secundis in alta pace fruuntur et ferociam dediscunt) vocabantur, nunc (postquam prosperis corrupti et emolliti atque ad vim sustinendam imparati Cattis cesserunt,) inertes ac stulti vocentur. GRON.

2. tacti] sic in omnibus libris reperi, nisi quod T habet Chatti. at mihi nullum dubium est legendum tracti, ut placuit etiam Burmanno ad Lucani 7 655. nam legitima formula est tracti ruina, ut etiam ex h. l. video laudari in indice Berneggerano. noster H. 3 29: ruina traxit pinnas. ERN. *tracti, quod Pichena coniecerat, est in H, qui in mg etiam habet Tracti, litteris rubris. sed placet tacti, nam ruit, quem ruina tangit. de Fosis v. Ledebur. p. 120. deinde adv. r. pares et equi s. St. in mg al. ex equo. codd et edd vett omnes socii sunt. Lipsius demum sunt omisit, male.*

5. eundem Germaniae sinum] vellem, quorum in manu mss librorum copia, attentiores hic fuissent. nam quin eundem Germaniae sinum bene dicatur, nemo ambigit: sed si calamo exarati et fide digni codices eundem Germaniae situm habuere, male omnino mutatum est, nec translativae propinationis sermo est. vide quae notavimus ad Plinii H. N. 21 13. GRON. situm habent KVP* et Arundelianus et alia vetus ed apud Gronovium. nullius sinus ante facta mentio; nec ille sinus Germaniae, quem descripsit. eundem situm dicit habere, h. e. versus septentrionem. itaque sic rescripsi. mox lata vestigia V et edd veteres, quod praefert Broterius. ERN. *lata codd et edd vett omnes, late est conjectura Rhenaui, non opinor, necessaria.*

8. ambitum HP. deinde H sedem, in mg al. fidem.

tam magni exitus fidem. sexcentimum et quadragesimum annum urbs nostra agebat, cum primum Cimbrorum audita sunt arma, Caecilio Metello ac Papirio Carbone consulibus. ex quo si ad alterum imperatoris Traiani consulatum computemus, ducenti ferme et decem anni colliguntur. tam diu Germania vincitur. medio tam longi aevi spatio multa in vicem damna. non Samnis, non Poeni, non Hispaniae Galliaeve, ne Parthi quidem saepius admonuere. quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. quid enim aliud no-
 10 bis quam caedem Crassi, amisso et ipse Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? at Germani Carbone et Cassio et Scauro Aurelio et Servilio Caepione, Gnaeo quo-

1. *exercitus*] a coniectura reposui, cum in libris sit *exitus*. LIRS. *exitus i. e. interitus. tantam fuisse multitudinem eorum qui caederentur qui caperentur (v. Liv. epit. 68.) ut credas persuadet magnitudo castrorum. ne de migratione accipias vetat latinitas.*

*2. *cum pr. audita sunt Cimbrorum arma* Vs.*

*4. *si deest K.* falsum esse quod dixi de h. l. ad c. 1, docebit Plinius paneg. 9; post mortem tamen Nervae editum esse hunc libellum vero simile est quum Nerva die 27 eius anni mortuus sit, quo Traianus alterum consul fuit.*

*consulatum] *conventum K.**

7. *Samnis*] T *Samnites*. ERN.

8. *admonuere*] recta, immo et sapiens scriptura est. admonemur in felicitate sortis humanae per adversa. hoc, inquit, Parthi nobis fecere, ne invictos nos putaremus; neque tamen saepius quam Germani. LIRS. T *admove*re, plane ut Rhenanus conticiebat, intellectu *exercitum*. certe in vulgato interpretando est aliquid contorti et nimis acuti. ERN. *v. I Fr *Gronovium* diatribae in Stat. silv. p. 501 ed. Lips.*

regno — libertas i. e. Germani multo acrius pugnant, quia pro libertate sua pugnant, cuius acerrimi sunt stimuli, quam Parthi, qui pro regno Arsacidarum arma gerunt. mox K et edd Spirensis Puteolani Be-

roaldi *et Parisina* *amisso et ipso et ipse*. *in ipso et ipse St. sed H amisso et ipse Pacoro.* prius et ipso delevit Rhenanus. apparet duplicem lectionem in libris fuisse, quae a librariis coniuncta est; cuius generis iam aliquot exempla vidimus. T quidem habet *amisso et ipso Pacoro*; quod coniecturae Rhenani praetuli, non quo ipse me offenderet, quod elegantius puto; sed quod et in illa lectione nimis friget, non in nostra. ERN. **devectus St. obiecerunt K.**

10. hunc locum bene illustrat Florus 4 9 et 10 initio. de Ventidio vero mulione cf. Tullius epp. ad div. 10 18, Gellius 15 4.

12. *Cassio et Scauro*] duplex difficultas ex h. l. nectitur. prima (quam movet Freinshemius ad Flor. 3 3) e dissensu Caesaris B. G. 1 7 12, qui Cassium ab Helvetiis, nominatim Tigurinis, pulsum et sub iugum missum tradit. ei occurrit Pighius in Annal. ad a. u. 646. adde Oudendorpium ad Caes. 1 12, qui bene docet Gallos sub Germanorum nomine contineri. altera est e temporis ratione. nam cum Scaurus ante Cassium consul fuerit, e fastis Cassiodori, Scauri clades Cassiana prior videtur Sigonio in Fastis. contra quem disputat diligenter Cellarius (in diss. de Cimbris et Tent. § 17 sqq), qui cladem Aurelii Scauri acceptam putat Scauro

que Manlio fuis vel captis, quinque simul consulares exercitus populo Romano, Varum tresque cum eo legiones etiam Caesari abstulerunt. nec impune Gaius Marius in Italia, divus Iulius in Gallia, Drusus ac Nero et Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. mox ingentes Gai Caesaris minae in ludibrium versae. inde otium, donec occasione discordiae nostrae et civilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectavere; ac rursus pulsi inde, proximis temporibus triumphati magis quam victi sunt.

38 Nunc de Suevis dicendum est, quorum non una, ut Cat-torum Tencterorumve, gens: maiorem enim Germaniae partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusque discreti, quanquam in commune Suevi vocentur. insigne gentis obliquare crinem nodoque substringere. sic Suevi a ceteris Ger-

legato, non consule, adstipulante Epit. Liv. 67, et post Cassii consulatum. ERN.

M.] Freinshemius corrigebat C, e Liv. epit. 67. male. verum praenomen est *Cn*, quod ei tribuitur apud Ciceronem, consentientibus bonis libris (loca vide in Clave Cic.) inser. antiq. ap. Grnt. p. 207. in epitome Liviana libri modo *M* modo *C* habent, quidam tamen *Cn*. idque recte ibi restituit Drakenborchius, qui bene monet huic praenomini saepe *M* et *C* substitui. consentiant alii viri docti, ut Cortius ad Sall. Iug. 114, qui tamen *M* servavit; non bene, cum etiam codicem scriptum haberet in quo *Cn* esset. ego verum et minime dubium praenomen, quod Tacitus ignorare nullo modo potnit, (ut nec illud ignoravit, Manlios praenomine *M* plane abstinnisse) reponere non dubitavi, secutus exemplum nostrum est Broterius. K *Mallio*; quod saepe est in libris scriptis et editis pro *Manlio*. idem mox *populi Romani*, male. ERN. **Marcoque M. H, Marco quoque M. P.**

1. consularis HK Put Vs. deinde trisque KP.

3. nec impune, CMarius ed pr, Put et P. probat quidam, male.

4. et deest St.

*5. Gai Caesaris] *Cesaris T*: de re v. H. 4 15: *Gaianarum expeditionum ludibrium.**

*6. vide H. 4 12 sqq et 5 14 sqq. ^{nibus} deinde *legionum H* ead m. et *Gallias P.**

8. inde] nam H, tum St sed mg inde. codd et edd ante Rhenanum pulsi, inde pr. bene.

proximis temporibus] referendum ad Domitiani tempora, qui de Cat-tis triumphum duxit, sed vanum et irrisum. Suetonius c. 6. et noster Tacitus in Agricola 39: *inerat conscientia derisui nuper fuisse falsum e Germania triumphum.* LIPS.

11. Tencaterorumque T, Tenceterorumve P, fecteterorumve St, cuius tamen mg verum exhibet.

*13. in commune] in communi P, universi St. pro *quantquam K* quam.*

obliquare crinem quin significare possit crispare, non dubito sed id non est h. l, ut sequentia verba indicant, quibus haec explicantur. obliquantur crines, cum ex ipsis fit nodus, ut bene Salmasius ad Solinum p. 535. ERN. *obligare H, tacente tamen *Sellingio.**

14. *nodoque substringere*] quod Suevis proprie tribuit noster, alii Germanis vulgo. Seneca de Ira 3 26: *non est Aethiopis insignitus in-*

manis, sic Suevorum ingenui a servis separantur. in aliis gentibus, seu cognatione aliqua Suevorum seu, quod saepe accidit, imitatione, rarum et intra iuventae spatium: apud Suevos usque ad canitiem horrentem capillum retro sequuntur, ac saepe in solo vertice religant. principes et ornatior

ter suos color, nec crinis ruffus et in nodum coactus apud Germanos virum dedecet. idem ep. 124: quid capillum ingenti diligentia comis? cum illum vel effuderis more Parthorum, vel nodo Germanorum vinxeris, vel, ut Scythae solent, sparseris. Martialis etiam Sigambri, de Spectac. 3: crinibus in nodum tortis venere Sigambri. idem universe alibi 5 38: Rhenique nodos. Tertullianus cirros in Germanis agnoscit, fortasse ab hac crinium obliquitone et flexu, De virginibus velandis c. 10: debebant et ipsi aliqua insignia sibi defendere, aut pennas Garamantum aut crobylos barbarorum aut cicadas Atheniensium aut cirros Germanorum. ideo quia, ut hic scriptum, crinem obliquabant. Iuvenalis 13 164: caerulea quis stupuit Germani lumina, flavam caesariem et madido torquentem cornua cirro? Taciti tamen locum huncce de obliquando crine fateor ita etiam capi posse, ut crinem non in rectum passi sint descendere, sed reducerint in posteriorem verticem et obliquariunt. Lips. mox male et per vitium operarum sic repetitur post separantur in edd Rhenani 1519 et sqq omnibus ante Pichenam; unde nota nata Acidalio. nam ab antiquioribus et T abest. ERN.

2. quod accidit] ms Arundelianus et K et edd Spirensis ceteraque veteres addunt saepe; quod casu omissum restitui. ERN. eorum H, in mg ead m rarum; cf. G. 31: et alius — usurpatum rara — audentia apud Catos in consensum vertit.

4. retro sequuntur] si quid video, discrimen non est in numero nodorum (ut placet Conringio), sed in loco ubi firmanantur nodi, nempe aliis retrosecus sive circa occiput, aliis

in vertice ipso. in vertice autem et retrosecus collecti et renodati vel religati capilli cirri, non posterius tantum modo genus. cornua autem nihil aliud sunt quam nodi capillorum et implicationes. vide Salmasium ad Solinum p. 762 (535). Gron. nempe idem Conringius putabat plures nodos capillorum esse cirros et cornua Germanorum prae scriptoribus memoratos. retrosecus est ex emendatione Iosephi Scaligeri (ad Martialem), quae et Freinshemio et Conringio placebat. sed libri veteres in h. l. non consentiunt. K interpungit post sequuntur, et mox habet ac saepe in solo vertice religatur. unde confirmatur suspicio alterutrum e verbis ipso solo esse spurium. et apparet ipso nasci potuisse facile inter in et solo. forte etiam variarunt codices inter has duas voces, et dein utraque in textu est coniuncta; quod iam aliquoties accidisse in Tacito vidimus. sed utrumque verbum iam reperitur in ed Spirensi. sed eadem cum edd Puteolani et Beroaldi habet ligant. primus Rhenanus cum HP edidit tacite religant a. 1533, cum a. 1519 ligant edidisset, et in margine pro varia lectione notasset religant, nescio unde sumtum. iam locus varie tentatus est. Scaligeri emendationem vidimus. Marcellinus sic corrigebat: retrorsum, ac saepe in solo vertice ligant. ERN. secuntur T et ed pr. capillum retro sequi dictum est — pro vulgatiore capillum promittere, non ita tamen ut recta descendat, sed ut retro in verticem flectatur. inversa est metaphora, quae inest in verbo promittere. Orellius p. 30. — in ipso vertice St, solo in v. P. ipso solo TH, bene: v. Dial. de or. 5: sed ipsum solum — arguam. — deinde H ornatorem habet.

rem habent. ea cura formae, sed innoxia: neque enim ut ament amenturve, in altitudinem quandam et terrorem adi-
39 turi bella compti, ut hostium oculis, ornantur. vetustissimos se nobilissimosque Suevorum Semnones memorant. fides an-
5 tiquitatis religione firmatur. stato tempore in silvam augu- riis patrum et prisca formidine sacram omnes eiusdem san-

1. *innoxiae*] Muretus et Acidalius corrigunt *innoxia*, recte, ut facile patet e sequentibus: idque et probasse IF Gronovium eius paraphrasis nota proxima docet. cura noxia esse, malo consilio suscepta esse potest: formae illud attributum non convenit; saepeque apud poetas querelae de mala formae cura. saepe iam vidimus librariorum terminationes adiectivorum temere conformasse substantivo proximo. ERN. *innoxiae* defenderim: formam quidem curant, sed quae non noceat morum integritati. paullo post *ut terrorem H.*

3. *ornantur*] placet Bambergensis *armantur*. LRS. possis suspicari comati. sed haec sententia est: hoc unum formae adhibent lenocinium, sed innocens. haudquaquam enim, ut vel suam eo pudicitiam prostituant vel alienae insidias struant, sed ut staturae aliquid adiciant et terrorem sui angeant, hostiumque oculis formidabiliores occurrant, tum maxime comuntur et ornantur cum in aciem ituri sunt. *ut hostium oculis ornantur*, i. e. tanquam hostibus approbaturi terrificam speciem. GRON. *armantur* etiam K. *oculi armantur P*, *ornantur* *armantur St.* ceteri libri mei omnes *ornantur*; quod verum puto. mihi autem comati pro spurio suspectum est. redundat enim, et si illam redundantiam concoquamus maxime, nimis tamen duram orationem facit; quae mollissima fiet, si legas *adituri bella, veluti hostium oculis, ornantur*, probat Broterius. ERN.

4. *Semnones*] recte, etsi in Velleio 2 106 *Senones* scriptum legas, qui eos cum Hermunduris coniungit. in Dionis fragmentis Electo

LXXI (71 20) probissime scriptum erat πρὸς Σεμόνας ἐπιχειρήσαι, de Antonini bello in Quados et Marcomannos. item Electo XLIX (67 5) Μάσνος ὁ Σεμόνων βασιλεύς. late errat vir doctus (Ursinus) qui utrobique Nasamones substituit et edidit, Africae nimirum gentem. at isti Semnones ad Albim sunt; et manifesta illa Dionis spectant ad Germanica bella. LRS. hodie et apud Velleium *Semnones* eduntur. an etiam Floro 4 12 4 haec scriptura debeatur, ut placet viris doctis, dubium est. vide Dukerum ad illum locum. Ptolemaeus 2 11 vocat Σεμόνας. ERN. *vet. seu nobilissimos S. H, Semones K, Senones Put Vs.*

fides antiq. rel. firmatur i. e. ut credamus gentem antiquam esse, etiam religionis ratio suadet. *antiquitatis religione H.* stato *P. K, Rhenanus et sqq. mediae T ed pr Put Vs. statuto.* *St estivo sed mg stato.* ERN.

5. *auguriis — sacram*] legitimus versus longus est (monuit me GFalckenburgius), sponte effusus, an a veteri poeta? LRS. fortuitus videtur Colero. et sunt sane et alii tales hexametri in libris Taciti, ut notavimus ad A. 1 1. *cf. G. 18: bellorum casus putet, ipsis incipientis. 32: praecellunt; nec maior apud Chattos peditum laus.* sed hunc credo esse e poeta, adscriptumque in margine in textum venisse, ut supra verba Lucretii et versus e Senecae Octavia, scriptores prosaici neque *auguria* pro consecratione dicunt, ut h. l. dicuntur, neque *patres* de maioribus, nec denique *formidinem*, praesertim absolute, pro religione. ceterum versus poetae cuiuscunque ductus est e Virgiliis

guinis populi legationibus coeunt, caesoque publice homine celebrant barbari ritus horrenda primordia. est et alia luco reverentia. nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, ut minor et potestatem numinis prae se ferens. si forte prolapsus est, attolli et insurgere haud licitum: per humum evolvuntur. eoque omnis superstitio respicit, tanquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cetera subiecta atque parentia. adiicit auctoritatem fortuna Semnonum: centum pagis habitant; magnoque corpore efficitur ut se Suevorum caput cre-

40 dant. contra Langobardos paucitas nobilitat. plurimis ac

locis, Aen. 7 172 et 608. Iocum autem interpolationi dedit forte imperitis librariis, quod existimabant silvam aliquo epitheto egere, nescii id verbum et similia, *lucum*, *nemus*, simpliciter saepe dici, sanctitatem e ceteris quae tradantur intelligi. apud Virgilium Aen. 8 104: *solenem rex Arcas honorem Amphitryoniadae magno divisque ferebat ante urbem in luco*. sic noster *silvas* et *lucos* simpliciter dixit supra c. 7 et 10, H. 4 22. sed forte illa tantum verba insititia auguriis patrum et prisca formidine. ceterum *P*K patrium, et deinde sacrum. *Vs sacra.* post ms Arundelianus nominis eiusdemque s. *sacram nominibusque eiusdem s. St, sed mg omnis. H sacram ois (mg nois) eiusdem.* copula etiam est in K. *P omnis eiusdemque.* edd Spirensis et sqq omnis eiusdem s. p. l. cohaerent. Rhenanus 1533 edidit coeunt e K. *cohaerent etiam T.* ERN.

2. *primordia* dixit ut *initia*, *μυστήρια*. K *horrentia*. mox post *prolapsus* in T *ed pr Put Vs* non reperitur est. infra idem habet *adducit* pro *adiicit*. ERN.

*5. *evolvuntur* i. e. se evolvunt. cf. A. 1 13 et 6 49: *advolveretur*. 15 71: *advolvi*. H. 4 81: *advolvitur*. pro *humum* Put *humanum*.*

*8. *adiicit* P, quod restituit Rhenanus (1533); *adducit* T ed pr Put Vs, *adicit* K, *aditur* St. — deinde *auctorem* ed pr Put et Vs, autem St, sed mg *auctoritatem*.*

habitantur veteres ante Rhenan-

num, qui ex ingenio *habatur* dedit, *quod est in St.* vetus restituit Pichena. aut *habatur* verum est, aut *habitant* potius. nam *habitantur* nominativum loci desiderat. Livius 2 62: *vicis frequenter habitabatur*. 9 28: *frequenter ibi habitabatur*. ubi vide Drakenborchium. Broterius coniecit *pagi iis habitantur*; quod est durius. malim *pagi habitantur*, si tamen *habitantur* servandum sit. ERN. *placet *pagi iis*, quod dudum ipse conieceram.*

9. *magnoque corpore efficitur* mihi hoc durius et nequaquam Tacito dignum videtur, qui dixisset potius *tantoque*, vel et *magnitudine corporis*. sed quo modo corrigendum sit, nondum reperire potui. mss duo V habent *tempore**, idem mg St et H qui tamen in mg ead m *al. corpore, numero*.* ERN. *cf. Bött. L. Tac. p. 133.*

10. *nobilitat quod* ita F. vulgo erat *nobilitasque*. H *nobilitat, plurimis* *LIPS. ms T, K et edd Spirensis *P* Rhenani 1519 *Longobardis paucitas nobilitas. plurimis* etc. post Puteolanus et Beroaldus edidere *Longobardis p. nobilitasque. plurimis* etc. Rhenanus deinde edidit *paucitas nobilitasque, quod pl. ex ingenio. nobilitas verum. quod ob consensum librorum veterum delevimus*; et haud dubie elegantius abest. ERN. **Largobardos K, Lar-*
gobardos pauca nobilitas pl. St.*

valentissimis nationibus cineti non per obsequium, sed praeliis et periclitando tuti sunt. Reudigni deinde et Aviones et Angli et Varini et Eudoses et Suardones et Nuithones fluminibus aut silvis muniuntur. nec quicquam notabile in singulis, nisi quod in commune Herthum, id est terram matrem, colunt, eamque intervenire rebus hominum, inveli populis arbitrantur. est in insula Oceani castum nemus, dica-

* 2. ac periclitando KP.

Reudigni] K. Vendigni. immo Vendigni. Angli-Suarines. Angli etiam codd et Spirensis, Puteolanus, Beroaldus. pro Nuithones Anchersen (in Origg. Danic. p. 152) corrigit Tuithones, quos Teutonas accipit; quem bene refellit Elsnærus in Comment. Acad. Berolin. a. 1748 p. 459. ipse non magis certa coniectura Gutthones, qui et Giotthones, Iutones. ERN. *Rendigni St. idem suarines seu suardones, P. Suarmes. deinde Vuithones HSt, Nuithmes P. panlo post et silvis St.

5. Herthum] libri alii Nerthum aut Verthum. ego veram vocem censeo Aerthum. ita enim nostratē eam vocem efferimus scribimusque cum adspiratione focum nobis signet, non terram. Martiauis Capella an huc adspexerit, dum Heroes ab Hera derivat i. e. terra, nescio. verba eius libro 2: a medietate aeris usque in montium terraeque confinia Hemithei Heroesque versantur, qui ex eo quod Heram terram veteres dixerunt Heroes nuncupati. nam alias certe a crasso errore enim non excuses. LIPS. Nerthum T. K. et edd Spirensis Puteolani Beroaldi. Herthum Rhenanus a. 1549 in margine pro coniectura, mox in textu edidit. alii volunt Hertam vel Hertham, feminine genere, quo post de hoc nomine loquitur Tacitus, deam clare faciens; quod verum puto. Elsnærus autem (in Comment. cit. a. 1747) probans hanc formam, negat pro terminatione accusativi habendam ultimam syllabam, sed esse verbum Germanicum

indeclinabile erdammi, e. Erdamme, ex erd terra et amme mater, nutrix (Hesychius *ἔρδα, μήτηρ, τροφός*, ubi v. intt et in *ἄμμις*), quia Tacitus interpretatur terra mater. mirum est viro elegantis doctrinae hoc inventum adeo placuisse, nam primo Tacitus semper verbis barbaris Latinam formam induit, ut omnes scriptores elegantes fecere; deinde erdammi ex analogia linguae Germanicae non esset terra mater, sed terrae mater; denique Tacitus terram matrem interpretatur more loquens Romano, non subtilitate grammatica usus et etymologiam secutus. ERN. *Mammenerthum St.

7. castum] tentant viri docti sacrum vel vastum. senserunt scilicet castum non satis commodum epitheton esse. nam castus dicitur illud quidem de sanctitate, sed non ea quae est a consecratione aliqua, sed quae ab animo et vita hominis venit; unde casti opponuntur sceleratis, culpa aliqua sua aliorumve pollutis, qui et incesti dicuntur, et casta sunt pura, nulla re polluta aut corrupta. igitur ut silva non consecrata diis non statim incesta, sic nec ea, quae consecrata sit, proprie casta dicitur; et aqua casta non est sacra sed pura, quae sacris adhiberi possit, ut incesta contra quae non possit, impura, potuit tamen fieri ut, quia sacra debent caste coli, casta servari, id verbum etiam cum altero illo permicaretur, si quid tamen tentandum, pronior sim ad credendum hanc quoque vocem e margine in textum venisse. nam profecto commode abfuerit, quid occasionem interpolationi dare potuerit, dictum ad c. 39. ERN. *nemus nemus K, dicatum in Rhena-

tumque in eo vehiculum, veste contextum. attingere uni sacerdoti concessum. is adesse penetrati deam intelligit, victamque bubus feminis multa cum veneratione prosequitur. laeti tunc dies, festa loca, quaecunque adventu hospitioque dignatur. non bella ineunt, non arma sumunt; clausum omne ferrum; pax et quies tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem sacerdos satiatam conversatione mortalium deam templo reddat. mox vehiculum et vestes et, si credere velis, numen ipsum secreto lacu abluatur. servi ministrant, quos statim idem lacus haurit. arcanus hinc terror sanctaque ignorantia, quid sit illud quod tantum perituri vident.

41 Et haec quidem pars Suevorum in secretiora Germaniae porrigitur. propior, ut quomodo paulo ante Rhenum, sic iunc Danubium sequar, Hermundurorum civitas, fida Romanis; co-

15 que solis Germanorum non in ripa commercium, sed penitus atque in splendidissima Raetiae provinciae colonia. passim

nus (1533) et Lipsius, in ea codd et edd ante Rhenanum, qui e conjectura in eo reposuit. est tamen in eo iam in P, si fides Hessio. Rngiam intelligendam esse hodie fere consentiunt.

1. uni Sacerdotum P, antea *Veste* ed pr, commissum seu concessum St.

2. penetrati] per penetratam ipsam vehiculum veste contextum intelligi, facile liquet attendenti. mox T ed pr Put Vs multa veneratione. ERN.

victamque et duobus bubus (priori voce inducta) H.

4. quaecunque] K quemcunque; quod non spernam. pro adventu Rhenanus coniecit *adventu*; male. vide ad H. 4 84. de *ἐνδημία* deae h. l. sermo, qui est *adventus*. ERN. *quemcunque* *adventum* eod Longolii, *que enim* H, sed *ing* ead in *quaecunque*.

6. tunc] item T ed pr Put Vs.

8. templo i. e. sacro nemori. Latinis templum omnis locus sacer. vide dicta in Clave Cic. in h. v. sic et Graecis *ἱερόν*. aliud aedes, *αἶος*. ERN.

9. numen ipsum] frustra Elsne-

rus de simulacro deae hic cogitare nos iubet, idque credere lapidem nigrum, quale signum deae Penuntiae fuit. quorsum Tacitus addidisset si credere velis? nam signa deorum ablui notissimum. putabant Germani ipsam deam, quae accessisset mortales, velut sordibus inde susceptis purgari. infra pro *quid sit illud* T *St ed pr Vs* *quid sit illud* placet Broterio, qui et in textum recepit. *quid si id Put*. sed *tribus* meis durius est *quid sit id quod*. malim illud deleri. et alia quoque veterum scriptorum loca reperi pronomina haec inculcata esse. ERN. *pro servi K Suevi*, *deinde lucus H in pr.*

12. sed St. deinde Sacerdotum primus reposuit Rhenanus, omittit Put Vs, *verborum* T, *verborum* Hst ed pr K. de P tacet Hessio. deinde pro *propior* T *propior*, H prior. deinde *quoquo modo* P, *quomodo* Vs.

14. coque solis] T *coque soli*. ERN. *coque soli* P.

16. colonia passim] T *coque soli*. distinguo, colonia. passim sine custode transseunt. quod ait sine custode, morem ingerit rarum et so-

et sine custode transeunt; et cum ceteris gentibus arma modo castraque nostra ostendamus, his domos villasque patefecimus non concupiscentibus. in Hermunduris Albis oritur, flumen inclitum et notum olim; nunc tantum auditur.

- 42 Iuxta Hermunduros Narisci, ac deinde Marcomani et Quadi agunt. praecipua Marcomanorum gloria viresque, atque ipsa etiam sedes pulsus olim Boiis virtute parta. nec Narisci Quadive degenerant. eaque Germaniae velut frons est, quatenus Danubio praetexitur. Marcomanis Quadisque
10 usque ad nostram memoriam reges manserunt ex gente ipsorum, nobile Marobodui et Tudri genus: iam et externos patiuntur. sed vis et potentia regibus ex auctoritate Romana. raro armis nostris, saepius pecunia iuvantur.

tabilem. Romani enim in limite imperii hoc servabant, ut externa neminem admitterent acciperent nisi custode dato et arbitrio actionum. discis ex hoc loco, et H. 4 64, ubi acris querela de hac re Germanorum, ad Ubios: nam ad hunc diem — coiremus. et in responso Agrippinensium 65: sint transitus incustoditi, sed diurni et inermes. fuit aliquando et alia Romanorum cautio in hac re, ne conventus haberent suspecti populi nisi certo loco et numero, idque coram aliquo Romano. fragmentum Dionis LXXIII (72 2). Commodus pacem Marcomannis et Quadis dedit, sed cum lege, ne saepe aut pluribus locis conventus haberent, ἀλλ' ἑκατὲς ἐν ἑκάστῳ μὲν καὶ ἐς τόσον ἔνα, ἐκατονταχόων τινὸς ποταμὸν παρόντος. LIPS. copula et, a Pichena e veteribus libris addita, est et in T. mox idem liber nostra commendamus etc. colonia Rhaetiae provinciae putatur esse Augusta, quam vulgo *Vindelicorum* appellant. ERN. paullo ante ac in spl. T. et tunc caeteris P. de Augusta vero dubitare coeperunt.

3. non concupiscentibus] refer ad id quod dixerat, fidos Romanis esse Hermunduros. scimus eos, etiamsi viderint nostra, tamen fideles mansuros, nec ea quae viderint cupituros. ERN. patefacimus StP.

4. notum olim] quod Romani ipsi vidissent, cognovissent, cum expeditiones in eas regiones susceptae essent sub Druso et aliis. T novum. ERN.

5. Norisci St. et deinde T. paullo post etiam ipsa H. codd et edd vett Marcomani, post Lipsium demum Marcomanni. St. tamen Marchomanni. ed pr et Put Marcomani. deinde Bois KPVs, Naristi P.

9. praetexitur] scriptus liber peragitur. male, quidam pergitur; nec id tam probe. LIPS. peragitur etiam KT Bambergensis et ed Spirensis. pergitur Puteolani et seqq ante Lipsium; qui unde hanserit praetexitur, nescio. pergitur restituit Pichena. quid si pergitur est natum e porgitur, quod per compendium poeticum erat pro porrigitur, quod est in P. id magis convenit lectioni veteri peragitur. mox Quadisque codd et K, ut correxit Pichena; ceteri Quadisve. ERN. peragitur UBeckerus in Seebodii bibl. cr. 1825, I. p. 215 bene defendit ita, ut frons fere sit pro finis, limes. cf. intpp ad G, 29: limite acto.

11. Tudri] K Trudi; quod non displicebat Rhenano. ERN. paullo ante mansere HKVs.

13. iuvantur. nec manus valet, Retro T. iuvantur; nec minus valent. Retro StVs. hanc distinctio-

- 43 Nec minus valent retro Marsigni, Gothini, Osi, Buri.
terga Marcomanorum Quadorumque claudunt. e quibus Mar-
signi et Buri sermone cultuque Suevos referunt: Gothinos
Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos,
5 et quod tributa patiuntur. partem tributorum Sarmatae, par-
tem Quadi ut alienigenis imponunt. Gothini, quo magis pu-
deat, et ferrum effodiunt. omnesque hi populi pauca cam-
pestrium, ceterum saltus et vertices montium [iugumque] in-
sederunt. dirimit enim scinditque Sueviam continuum mon-
10 tium iugum, ultra quod plurimae gentes agunt. ex quibus la-
tissime patet Lygiorum nomen in plures civitates diffusum.
valentissimas nominasse sufficit, Arios, Helveconas, Manimos,
Elysios, Naharvalos. apud Naharvalos antiquae religionis lu-
cus ostenditur. praesidet sacerdos muliebri ornatu; sed deos
15 interpretatione Romana Castorem Pollucemque memorant.
ea vis numini. nomen Alcis. nulla simulacra, nullum pere-

nem restituit *Passovius*, verissime.
sensus est hic: pecunia maxime Ro-
manorum inveniuntur, quae pecunia
non minorem iis potestatem conci-
liat, quam arma nostra conciliare
possint.

1. *Gothini*] *Gothini* semper Clau-
diano. LRS. HVs] K *Gotini*. *Gol-
hini* ed pr, deinde *Gothinos* P, *Got-
tinos* St. mox Grosloius corrigiit
Buri: ii terga; quod non probo,
quia mox sequitur e quibus. sed
Buri tamen his K PVs et HSt in
quorum mss *Siburi*. ex quo pun-
ctum post *Buri* feci, ut est etiam
in edd Spirensis et Puteolani. ERN.

2. *Quadorumque*] retro H, sed
inductum est.

4. *Pannonia* P, deinde *Serma-
tae* cod Longolii, *Sarmathae* T,
Sarmathae ed pr.

6. *pudeat*] sc. tributa pati, nec
armis se in libertatem vindicare.
ERN. *serviunt*, quanquam ferrum
habent armis faciundis, quod libe-
ris Germanis non superest (v. G. 6).
affodiunt Put. *omnisque* K, *his* po-
puli P.

8. *iugumque*] ms Arundelianus
iugaque. Acidalius *iugumque* insi-
titium putat, male huc relatum e

sequentibus. sed tamen et in Agric.
c. 10 *iuga et montes* iunguntur. an
fuit *iugorumque*? a T abest *mon-
tium*. non hicy sed post *conti-
num*. ERN.

11. *Lygiorum*] K TSPPutVs
Legiorum: sed mox *Lygios* habent.

VsP *Ligos*, St *Lugros*. eadem
varietas in ed Spirensis. ERN.

12. K *Harios*, *Helvetonas*, *Mam-
mos*, *Helisios*, *Nahanarvalos*. post
tamen *Naharvalos*. in ultimo simi-
liter variant edd Spirensis et Pu-
teolani, *et omnes ante Rhenan-
num*. at T constanter *Nahanarva-
los* vocat. ERN. *harios* StP. *Hel-
harios*

vetionas P, *helvecanas* St. *Lanimos*
H, *Mammos* StK, *Manimos* P.
Elisios T, *Helisios* KSt, *Helysios*
P, *helisios* H et in mg *haliosuae*.
nahanarvalos Apud *nahanarvalos*
St. regionis KP.

15. *Romana*] ita KT StH edd
Spirensis, Bononiensis, P, Pute-
olani, Beroaldi. *Romani* primum
editum a Rhenano 1519, quod ab
omnibus ante Pichenam servatum.
ERN.

16. *eius numinis nomen* A] K HSt

grinae superstitionis vestigium. ut fratres tamen, ut iuvenes venerantur. ceterum Arii super vires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedunt, truces, insitae feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra scuta, tincta corpora. atras ad praelia noctes legunt, ipsaque formidine atque umbra feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hostium sustinente novum ac velut infernum aspectum: nam primi in omnibus praeliis oculi vincuntur.

Trans Lygios Gotones regnantur, paulo iam adductius quam ceterae Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. protinus deinde ab Oceano Rugii et Lemovii; omniumque harum gentium insigne rotunda scuta, breves gladii et erga reges obsequium.

Suionum hinc civitates, ipso in Oceano, praeter viros armaque classibus valent. forma navium eo differt quod utrinque prora paratam semper appulsui frontem agit. nec

sic habent: *ea vis numini. nomen Alcis.* quod nescio cur spretum Rhenano, qui illo libro usus est. reddit rationem quare Castorem et Pollucem interpretetur. quia *ea vis illius numinis* apud Naharvalos, quae Castorum apud Romanos: sed aliud apud illos nomen. corruptelae locum fecit, quod scriptum fuit *ea eius*, inversis literis in *vis*, ut saepe. inde factam *eius*. non dubitavi ita in textu corrigere. usitatissimum est apud Latinos *vim et nomen* coniungi. Groslotius verba *eius n. n. Alcis* poni volebat post *ornatu*. ea res ipsi non venisset in mentem, si prius illam lectionem cognitam habuisset. ceterum *Alcis* est dativus numeri pluralis. ERN. **eius nominis numen* T, *ei numini nomen* P, deinde pro *superstitionis* St *suspicionis*."

*2. *Arii*] *ali* THKP, sed mg T *arii*. deinde *enumeratis* P. *trucis* TH ed pr KPPutVs. deinde *feritatis* H."

4. post *corpora* punctum feci, ut est in edd veteribus. ERN.

9. *addictius*] Bambergensis et Romanus *adductus*, etiam recte. et dixi de eo verbo supra ad H. 3 7.

TACITUS II.

LIPS. male Colerus interpretatur quasi esset *addictius regnant*, quod aliqua ex parte subierint iugum Romanum. nam *regnantur* (inquit, non *regnant*) *adductus*, i. e. adductionibus habenis, minori specie libertatis, et maiore solutioreque potestate regia. GRON. *adductus* etiam K et edd Bononiensis, Puteolani, Beroldi, Rhenani 1519. *addictus* primum reperi in ed Rhenani 1533, in quam vitio operarum irrepsisse puto. vetus restituit Pichena. ego vero etiam restitui *regnant*, quod in iisdem libris omnibus et ms Arundeliano duobusque V reperitur. idem est in TH. primus Rhenanus eodem libro tacite edidit *regnantur* ex H. 1 16, ut opinor, ubi est *gentes regnantur*. *regnare* etiam populi dicuntur, ni fallor, apud quos regium imperium est. mox T *exterae*. v. ad c. 5. K *protenus*. ERN. *deinde *Lemonii* TSStKP."

14. *ipso*] ita primus tacite et ex ingenio edidit Rhenanus a. 1533. *sic St. ante omnes et ms Arundelianus *ipsae*. *ipse TKVs: *ipsae* facile defendas. deinde StP K etiam in *Oceanum*. ERN.

16. *utrinque prora*] huius gene-

velis ministrant, nec remos in ordinem lateribus adiungunt: solutum, ut in quibusdam fluminum, et mutabile, ut res pōscit, hinc vel illinc remigium. est apud illos et opibus honos, eoque unus imperitat, nullis iam exceptionibus, non precario iure parendi. nec arma, ut apud ceteros Germanos, in promiscuo, sed clausa sub custode, et quidem servo, quia subito hostium incursus prohibet Oceanus, otiosae porro armatorum manus facile lasciviunt. enimvero neque nobilem neque ingenuum, ne libertinum quidem armis praeponere regia utilitas est.

45 Trans Suionas aliud mare, pigrum ac prope immotum, quo cingl cludique terrarum orbem hinc fides, quod extremus cadentis iam solis fulgor in ortus edurat adeo clarus ut sidera hebetet; sonum insuper audiri formasque deorum et

ris navium A. 26, H. 347 iam facta mentio. Hyginus fab. 168 *bi-proras* vocat; de quibus alibi dictum a nobis. Schefferus et Munckerus ad Hyginum negabant se earum navium rationem intelligere. ERN. *utriusque* et antea *vires* St.*

1. ministrantur] melius ministrant. Virgilianum est ex Aen. 6 302: *velisque ministrant*. Lips. adde Broukhusium ad Propert. 3 14 15, ubi hunc Taciti locum non praeterit. mox K *hinc vel hinc*. ERN. *ministrantur* codd et edd ante Lipsium omnes. bene; siquidem dici potest: *navibus vela ministrant*.*

exempt

4. exceptionibus H.

5. in promiscuo] T neque promiscuo. ERN. *neque* codd et edd, K tantum et, si Hessii et Sellingii silentio fides. HStP habent in. deinde pro *quidem* P quod.*

*7. otiosa codd et edd omnes, bene. *otiosae* primum legitur in ed Amstelodamensi 1734.*

9. ingenum Put.

12. claudique TSt ed pr PutVs. *extremus cadentis*] sic omnes edd praeter K, in quo corrupte *extraninus catientis*. Isaacus Vossius (ad Melam 3 3 p. m. 534) e vetere libro (non nominat) profert *extremum radens* — adeo clare; idque

probat, quod in istis regionibus sol non cadit, ut in sphaera recta aut non admodum obliqua, sed tantum circuit horizontem et lambit. id est verum ad subtilitatem mathematicam. nec ignoravit Tacitus, ut patet ex Agric. c. 12. sed vulgarem consuetudinem loquendi secutus est, neglecta subtili astronomiae ratione, ut solent scriptores populares. ac mirum, quem *cadens sol* offenderit, eum non offendisse *ortum solis*. nam ad veram rationem sol ibi non magis oritur quam occidit. nec credam Tacitum loqui de populis sub ipso coeli axe: nam illa loca non habitantur: sed de propinquis, in quibus sane solis species auferitur oculis, sed ad breve tempus et residua multa luce. vide Agricolae l. c. ERN. *in ortu se durat* HSt. deinde ^{ebet et} *habet*. s. St, *habet* s. Put Vs, *hebetet et* s. H.*

14. sonum insuper emergentis] malim *se mergentis*. nam haec persuasio rudis et cascae plebis fuit, solem, dum in Oceanum cadit, stridorem edere non aliter quam si ignitum ferrum condatur in aquam. Posidonius apud Strabonem 3 p. 138: λέγειν γησι Ποσειδώνιος τοῖς πολλοῖς μέλῳ δύνειν τὸν ἥλιον ἐν τῇ παρωκεανίτιδι, μετὰ ὕψους πάρα πλησίως ὡσανεὶ αἰζόντος τοῦ πέ-

radios capitis aspici persuasio adiiicit. illuc usque et fama vera tantum natura. ergo iam dextro Suevici maris littore Aestiorum gentes adluuntur; quibus ritus habitusque Suevorum, lingua Britannicae propior. matrem deum venerantur. ^sinsigne superstitionis formas aprorum gestant: id pro armis omnique tutela securum deae cultorem etiam inter hostes

λαγούς κατὰ σφῆσιν αὐτοῦ, διὰ τὸ ἐμπνέειν εἰς τὸν πυθῶν. Florus de Decimo Bruto in Hispaniis bellante 2 17: non prius signa convertit quam cadentem in maria solem obrūtumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegii metu et horrore, deprehendit. Iuvenalis ab illo aevo 14 280: audiet Herculeo stridentem gurgite solem. quid divus Hieronymus? nonne in eodem errore aut sermone? in Eccles. c. 1: sol ipse postquam ardentem rotam Oceano tinxerit, per incognitas nobis vias ad locum unde exierat regreditur. Lips. emergentis abest ab T et edd. Bononiensi Spirensis Puteolani Beroaldi. sed Rhenanus iam a. 1519 edidit e HStP et codice quem nos K, ille Artolphi vocat. atque secundum illam opinionem strepitus solis non minus emergentis quam occidentis intelligi potest. si de occidente tantum loquitur, intelligi cadens sol ex antecedentibus potest. itaque tanto facilius credo spuriam vocem esse. ERN.

formasque deorum] Colerus formasque equorum, TFaber formas equorum; quod melius. etiam T immo omnes codd et edd ante Rhenanum praeter HStPK formas sine copula. at Heinsius ad Velleium 1 17 initio formaeque decorum s. decorum; ubi et Lipsii correctionem se mergentis probat. vulgatum quidem vitiosum est. ERN. * v. Schloezeri Gesch. d. Nord. p. 139. *

1. illuc usque (et fama vera) tantum natura] ajunt corruptum locum, si quem alium in his libris. at ego silentio transieram ut puram et liquentem. et sane est. loquitur ut physicus, sed illius aevi: qui censebant Oceanum finem rerum neque ultra naturam (hanc inferam)

esse. Avitus declamator (apud Senecam Suas. 1): ita est rerum natura. post omnia Oceanus, post Oceanum nihil. Albutius Alexandrum Magnum compellans: eundem fortuna victoriae tuae, quem natura, finem facit, de hoc ipso Oceano. Fabianus ad eundem, dissuadens tentare Oceanum; sine potius rerum naturam quam fortunam tuam deficere. Peto Albinovanus carmine quo Germanicum revocat ab Oceano v. 20: dii revocant, rerumque vetant cognoscere finem. crassuli fuerunt, nec orbem hunc vere orbem esse satis sciverunt. facit, quod iam nunc de sole in Oceanum lapsodixit. Lips. varie locum tentant. Vossius e libro vetere l. c. profert probatque: illuc usque, ut fama, non tamen natura; quod esse dicit: ibi terminari famam, non rerum naturam. sensus bonus, sed non ex verbis istis. Grotius: i. u., si fama vera, t. n. sed vix attinget ceteras coniecturas referre. ERN.

* 2. Saevici K, Sici P. deinde Estiorum St, effluorum T, effluorum ed pr et Put, Efflorum Vs. *

* 4. propior Put. matrem Deam Put. Martem Deum PVs. *

6. omniumque] fortasse melius omnique. Lips. sed maior interpunctio esse debet post tutela, sic: id pro armis omnique tutela: securum, deae c. et quia T plane exhibet omnique tutela, ita rescripsi. secuti sunt Allemannus et Brouterius. ERN. * omnium est genitivus neutrius generis (cf. A. 2 22: veniam omnium) obiectivus, i. e. contra omnia (cf. G. 46: ferarum — suffugium). formas illas aprorum bene monuerunt de amuletorum genere intelligendas esse, deinde Dei Vs, hostis KPVs. *

praestat. rarus ferri, frequens fustium usus. frumenta ceterosque fructus patientius quam pro solita Germanorum inertia laborant. sed et mare scrutantur, ac soli omnium succinum, quod ipsi glesum vocant, inter vada atque in ipso litore legunt. nec quae natura quaeve ratio gignat, ut barbaris, quaesitum compertumve. diu quin etiam inter cetera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis in nullo usu: rude legitur, informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt. succum tamen arborum esse intelligo gas, quia terrena quaedam atque etiam volueria animalia plerumque interlucent, quae implicata humore mox durescente materia cluduntur. fecundiora igitur nemora lucosque, sicut Orientis secretis, ubi tura balsamaque sudantur, ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim; quae vicini solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in adversa littora exundant. si naturam suc-

3. *succinum* — *legunt*] hic locus est quem Cassiodorus indicatum voluit ep. 5 2: *hoc succinum, quodam Cornelio scribente, legitur in interioribus insulis Oceani, ex arboris succo defluens, unde et succinum dicitur, paulatim solis ardore coalescens.* sed itane contemptim ille de nostro quodam Cornelio? non scripsit, sed *quondam*. quod autem in inscriptione eius epistolae est, *Haestis Theodericus rex, e Tacito esset Aestys, qui appellat Aestyorum gentes succinum hoc legentes.* LIPS. *quod ipse PVs, quibus ipse St, deinde atque ipso P, atque in proprio St.*

4. *glesum*] Salmasius (ad Solin. p. 165) scribendum putat *glaesum*, atque etiam *Glaesarias insulas*, quas inde dictas Plinius 4 16 (30) arguit, et sic scriptas in libris Solini se reperisse testatur, ducto nomine a Germanico *glas*, vitro, quia pellucet succinum illud. ERN.

*5. *nec quae*] neque H.*

*quae vero ratio K; *gignit* T, ed pr, Put, Vs.*

*7. *eructamenta* St et *dabat nom.* P.*

8. *in nullo usu: rude*] sic in-

terpuximus e K aliisque veteribus edd. recentiores cum sequentibus iungunt, sicut ed Spirensis. mox frustra Groslotius *profertur*. *quod est in St et K, P *porfertur*.* imo intellige *Romam* sive *ad nos*. ERN. *ullo ed pr.*

9. *succum tamen arborum*] haec vulgaris opinio in dubium adducitur a Wigando in vera succina historia, et aliis qui de succino scripsere. succinorum, quibus insecta aliaque animalia interlucent, dives thesaurus ostenditur Dresdae inter ceteras naturae, congestas in regiae porticus, opes. eorum exquisitor pars edita est Lipsiae 1742: quae utinam elegantiore et disertiore interpretem nacta fuisset. ERN. *arboris H, omisso esse, deinde *volucra durescunt* P. T *clauduntur*.*

*12. *igitur*] ergo K. deinde *thura* TP, *balsama* quoque St. deinde *radius* KP, *liquentia* T ed pr Put, *labuntur* mare H.*

14. *crediderim, quae — labuntur, — exundant*] haec non credo bene latina esse et Tacito digna. ratio latinitatis postulat certe *labantur* et *exundant*. ERN.

cini admoto igne tentes, in modum taedae accenditur, alitque flammam pinguem et olentem; mox ut in picem resinamve lentescit.

Suionibus Sitonum gentes continuantur. cetera similes uno differunt, quod femina dominatur: in tantum non modo a libertate sed etiam a servitute degenerant.

Hic Sueviae finis. Peucinorum Venedorumque et Fennorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam dubito, quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone cultu sede ac domiciliis ut Germani agunt. sordes omnium ac torpor: procerum connubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum foedantur. Venedi multum ex moribus traxerunt: nam quicquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant. hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia et domos fingunt et scuta gestant et

*1. igni HKPVs. paulo post resinamque H, resinamque T, rascinamque ed pr, Put, rastinamque Vs.

*4. continuant Vs, contra differuntur II.

6. degenerant] a libertate, quia ceteri Germani fere omnes liberi, hi servi. degenerant a servitute, quia servientes populi regibus, ideoque hominibus, servire solent, hi feminis. sic Pichena. fortasse recte. ego tamen ambigebam mecum an non scripsisset Tacitus: non modo a libertate, sed etiam in servitute degenerant. GRON. et pro etiam P.*

7. finis] KT'StP et ed Spirensis fines; quod ipsum quoque ferri posset: sed illud usitatus ac melius. Gryphiana vitio operarum hinc. ERN. ex H finis protulit Hummelius, fines invenisse videatur Schlingius, quam taceat.

Fennorum] sic e codice Artolphi edidit Rhenanus; sic constanter T, ed Spirensis Femorum, ceteraeque ante Rhenanum. ille tamen mox Fennosque et Fennis, ut ed Puteolani. Fennis etiam Beroaldi. at Rhagiana constanter Femios habet. ERN. *Peuccinorum et deinde Peuccini, sed Peucinos P, Peucurorum H, sed

^{peucutorum} mg al. Peucini, Prutinorum St et sic bis infra. Venetorumque et deinde Veneti codd et edd omnes ante Rhenanum (1533), Venetorumque St et deinde Venethi.*

8. Sarmathis T, ed pr et K; et sic infra, sed G. 1 Sarmatis.

*9. quidem H, Bastranas T et ed pr.

11. procerum connubiis mixtis] Rhenanus coniicit sic fuisse scriptum, caeterum connubiis mixtis, consentientibus Althamero, Mureto. quod et mihi placet. quare enim inter proceres tantum connubia fingamus? connubia mixta forent promiscua. sed quis ita locutus est? legendum potius mixti, ut Colerus voluit. K mistos, *HStP mixtos, K* ante omniumque. ERN. *paulo post habitu P et traxerunt. deinde Paucinos KPutVs.*

15. domos fingunt] sic ex meis libris primae Lipsii edd. sed id est vitium operarum, quod fuit in editione ignobili, cuius exemplum Lipsius accommodavit praelis typographorum. et tamen id ab omnibus seqq editoribus Taciti servatum est: Colerus etiam explicavit. edd veteres et bonae ante Lipsium omnes, quibus usus sum, habent fingunt;

pedum usu ac pernecitate gaudent; quae omnia diversa Sarmatis sunt in plaustro equoque viventibus. Fennis mira feritas, foeda paupertas: non arma, non equi, non penates; victui herba, vestitui pelles, cubile humus. sola in sagittis spes, quae inopia ferri ossibus asperant. idemque venatus viros pariter ac feminas alit: passim enim comitantur, partemque praedae petunt. nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium quam ut in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt iuvenes, hoc senum receptaculum. sed beatius arbitrantur quam ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasque fortunas spe metuque versare. securi adversus homines, securi adversus deos, rem difficillimam assecuti sunt, ut illis ne voto quidem opus esset. cetera iam fabulosa: Hellusios et Oxionas ora hominum vultusque, corpora atque artus ferarum gerere. quod ego ut incertum in medium relinquam.

quod restitui. *fingunt aedes* hi populi, e luto scilicet, ut rustici nostri, cum Sarmatae in planstris figant vehantque, a quibus illos populos hoc nomine diserte distinguit. sic apud Ovidium Fast. 1 158 hirundo sub trabe celsa luteum fingit opus, omninoque aves *fingere nidos* apud Ciceronem dicuntur de Or. 2 6. ERN.

1. *peditum* omnes *codd et* edd vett. *pedum* in Lipsianis primum reperi; quod e correctione nescio cuius natum alibi in has venit. nec dubito veram esse correctionem: sed quia tamen et altera utnuncque ferri et explicari potest, eam potius exhibendam, alteram recentiorem et e Lipsianis ad omnes recentiores propagatam pro coniectura, sed bona et vera, apponendam censui. ERN. *pecudum P, deinde *didiversa* Put, *iuventibus* P.*

4. codd et edd omnes ante Rhenanum 1533 (praeter TSik in quibus sola) habent *solae*, bene.*

6. *ac*] et T, ed pr, Put, Vs. deinde *ymbriumque* T, *ymbriumque* St et ed pr, *ferarumque imbrium* s. H.*

8. huc] K nunc, ut supra Nerthum pro Herthum. post *sed* veteres edd. Rhenanus a. 1533 ex ingenio correxit *id*, bene fortasse:

sed illud quoque bonum, nec de coniectura tollendum. forte fuit a Tacito *sed id*, sed *ro id* commode intelligi potest. ERN.

11. *securi adversus deos*] non quod nullos credant, sed quod nihil habentibus adimere dii nihil possunt. sed est vel sic parum decora maiestati deorum sententia. ERN. *effecuti P.*

13. *esset*] sic omnes edd ante Rhenanum, qui iudicium suum secutus edidit *sit*; quasi non et illud rectum esset. si potuit dicere *assecuti sunt* pro *assequuntur*, cur non et *opus esset*? atque secundum *azolbetur* grammaticam perfectum excipere debet imperfectum, non praesens, et sunt multa talia apud veteres, in quibus, si rem vernaculo nostro loquendi modo aut hodierna latine scriptionum consuetudine iudices, praesens imperfecto substituendum sit. itaque vetus iure restituiimus. ERN. *pro ut ed pr et Puteolanus in. deinde *caeteta* iam Put, *exionas* St, *ora* K, *vultusque et corpora* T, ed pr, K, Put. denique *terarum genere* K.*

Deesse quaedam videntur, quibus quae nationes e Germania in Gallias commigravissent expederat: cf. G. 27 extr.

CORNELII TACITI

V I T A

IULII AGRICOLAE.

CORNELIUS TACITI

VITAE

IULII AGRICOLAE

CORNELII TACITI

VITA

IULII AGRICOLAE.

Clarorum virorum facta moresque posteris tradere, antiquitus usitatum, ne nostris quidem temporibus quanquam incuriosa suorum aetas omisit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac supergressa est vitium parvis magnisque civitatibus commune, ignorantiam recti et invidiam. sed apud priores ut agere memoratu digna primum magisque in aperto erat, ita celeberrimus quisque ingenio ad prodendam virtutis memoriam, sine gratia aut ambitione, bonae tantum conscientiae pretio ducebatur. ac plerique suam ipsi vitam narrare fiduciam potius morum quam adrogantiam arbitrati sunt; nec id Rutilio et Scauro citra fidem aut obtreptionem fuit. adeo virtutes iisdem temporibus optime aestimantur, quibus facillime gignuntur. at mihi nunc narraturo vitam defuncti hominis venia opus fuit; quam non petissem ni incusaturus tam

Libellus hic, si quis alius, vere disertus, vere prudens, scriptus videtur sub idem tempus cum illo de Germania, vel certe haud longe secus, nam quadriennio post mortem Agricolae hunc contexuisse videtur, ipso quidem indice c. 45: nobis tam longa absentiae conditio, ante quadriennium amissus est. atque obiit Agricola Pompeio Collega et Cornelio Prisco cons. uti hac ratione scriptum syntagma hoc esse oporteat sub ipsum initium imperii Traiani. LIPS. locus ille aliter accipiendus, sicut ibi diximus post alios. ERN.

11. *Rutilio*] Rutilium Rufum intelligit, qui et historias scripsit et orationes et de vita sua. citant eum latini graecique scriptores passim,

et nominatim Charisius haec de vita. etiam Isidorus, sed corruptus, Orig. 20 11: *lecticæ sive plutei lecti*, de quibus Sallustius Rufus de vita sua primum inquit "consuetudine imperatorum ipse pro lecticis utebatur." emenda Rutilius Rufus. LIPS. Scauro] de quo Cicero in Bruto 29: huius et orationes sunt, et tres ad L. Fufidium libri scripti de vita ipsius acta, sane utiles. Plinius 33 6: L. Fufidium illum, ad quem Scaurus de vita sua scripsit. Valerius Max. 4 11: M. Scaurus quantulum a patre hereditatem acceperit, in primo libro eorum quos de vita sua scripsit refert. LIPS.

14. ed Veneta *cursaturus*. forte *incusaturus*. LIPS. *cursaturus* edd. Puteolani Beroaldi Alciati. at Rhe-

2 saeva et infesta virtutibus tempora. legimus, cum Aruleno Rustico Paetus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Helvidius laudati essent, capitale fuisse, neque in ipsos modo auctores sed in libros quoque eorum saevitum, delegatis
5 triumviris ministerio ut monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur. scilicet illo igne vocem populi Romani et libertatem senatus et conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulsis insuper sapientiae professoribus atque omni bona arte in exsilium acta, ne quid usquam
10 honestum occurreret. dedimus profecto grande patientiae documentum; et sicut vetus aetas vidit quid ultimum in libertate esset, ita nos quid in servitute, adempto per inquisitiones et loquendi audiendique commercio. memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in nostra potestate
3 esset oblivisci quam tacere. nunc demum redit animus; et quanquam primo statim beatissimi saeculi ortu Nerva Caesar res olim dissociabiles miscuerit, principatum ac libertatem, augeatque quotidie felicitatem imperii Nerva Traianus

nanus e coniectura dedit *incursaturus*. antiquum restituit Pichena; quod verum puto. *cursare* dixit amans frequentativa et simplicia verba scriptor pro *decurrere*, ut etiam poetae *currere* dicunt pro *decurrere*. Virgilius Aen. 3 191: *vastumque cava trabe currimus aequor*. v. Heinsium ad Ovid. Tr. 5 7 36. atque ut Ovidius saepe de scribente dicit *currere*, ingeniumque scribentis *navem* appellat allegorice, ut in Fastis 1 4, 4 18, sic Tacitus dicit se *cursare*, *decurrere tempora*, cum scribit res talibus temporibus gestas. sic Cicero *decursum temporis*, quamquam alio sensu, dixit ad fam. 3 2. atque etiam *decurrere* de scribente et explicante aliquid Or. 1 32. ERN.

1. iane legimus? immo vidimus. nam haec sub Domitiano gesta, ut in extremo libello c. 45 indicas, te vivo atque adeo praesente. LRS. quasi de se modo loqueretur, et non ad lectores suos oratio pertineret. ERN. cf. Niebuhr. opusc. 1 p. 331.

5. triumviris capitalibus, quibus

talia mandari solita, ut et aedilibus, interdum utrisque; ut docet Savilius ad h. l. ERN.

8. *arbitrabantur*] Barclajus describit *arbitrabatur* scil. Domitianus. verum et alii intelligi possunt, qui snasere Domitiano, probaverunt etc. ERN.

expulsis sap. profess.] adde Suetonium Dom. 10. ERN.

11. *quid ultimum* h. e. quid summum. ut maiorum aetate tanta libertas fuit ut modus excederetur, sic nunc tanta servitus est ut maior vix intelligi possit. ERN.

13. *et malo etiam*. LRS. sed et eodem sensu dicitur. ERN.

18. *facilitatem*] an ne felicitatem? tametsi vulgatum quoque aptum ad scriptoris mentem. LRS. vide, si lubet, quae notavimus ad Liv. 33

11. Gron. nempe improbat Pichena factum, qui *felicitatem* recepit; quod omnes deinceps sunt secuti, abusus est Pichena ad Vellei Puteolani, quasi in ea sit *felicitatem*; quod non est, sed *facilitatem* perturbatione syllabarum, pro *se-*

nec spem modo ac votum securitas publica sed ipsius voti fiduciam ac robur assumpserit, natura tamen infirmitatis humanae tardiora sunt remedia quam mala; et ut corpora lente augescunt, cito exstinguntur, sic ingenia studiaque oppressis facilius quam revocaveris. subit quippe etiam ipsius inertiae dulcedo, et invisā primo desidia postremo amatur. quid, si per quindecim annos, grande mortalis aevi spatium, multi fortuitis casibus, promptissimus quisque saevitia principis interciderunt? pauci, ut ita dixerim, non modo aliorum
 10 sed etiam nostri superstites sumus, exemptis e media vita tot annis, quibus juvenes ad senectutem, senes prope ad ipsos exactae aetatis terminos per silentium venimus, non tamen pigebit vel incondita ac rudi voce memoriam prioris servitutis ac testimonium praesentium bonorum composuisse.
 15 hic interim liber honori Agricolae socieri mei destinatus, professione pietatis aut laudatus erit aut excusatus.

4 Gnaeus Iulius Agricola, vetere et illustri Foroiliensium colonia ortus, utrumque avum procuratorem Caesarum habuit,

cilitatem; quod restituimus. *facilitas* imperii est *lenitas*, lenitas, clementia. v. Gronovium l. c. de qua hic sermo, non de universis boni imperii bonis. adde ad A. 6 15. ERN.

1. *votum securitas publica*] respicit ad inscriptiones et numos, in quibus et sub Domitiano securitas et vota pro securitate frustra expressa. ERN.

5. *subit quippe ipsius inertiae dulcedo*] est sententia quam in me aliquoties experior; et consonat Ausonius ad Paulinum v. 28: *agnosco pudorem, quodd vitium fovet ipsa suum cessatio iugis; dumque pudet tacuisse diu, placet officiorum non servare nices, et amant longa otia culpam*. Apuleii hoc etiam simile Flor. post medium: *desuetudo omnibus pigritiam, pigritia veterum parit*. LIPS.

8. *multi*] vulgati hic confusi nec sani. nos ab ingenio restituimus, ut

pleraque alia in hoc libello; quem non invenimus in illis manuscriptis, etsi germanissimum Taciti foetum. LIPS. nempe edd veteres vitiose habent *multis*. ERN.

9. *et ut ita dixerim*] edd veteres et *uti dixerim*. Rhenanus correxit, ut nunc est, ex ingenio. ERN.

13. *prioris servitutis*] correximus vere, cum in libris esset *prioribus senectutis*, nisi quod Venetus *prioris*, at non de senectute sua Tacitus, sed de priorum temporum servitute clare loquitur, et praesentium sub Nerva felicitate. LIPS. *prioris* etiam Beroaldus Alciatus Rhenanus. *prioribus* operum vitio irrepsit, quod est iam in ed Gryphii 1542. ERN.

17. *Gnaeus Iulius Agricola*] ad quem pertinere videri epigramma quoddam Antiphili, probabiliter observavit Io. Brodaeus, 1. 37 *Antholog.* εἰς ἑνάτοι. LIPS. Anth. Palat. 2 p. 194.

quae equestris nobilitas est. pater Iulius Graecinus senatorii ordinis, studio eloquentiae sapientiaeque notus, iisque virtutibus iram Gaii Caesaris meritis: namque Marcum Silanum accusare iussus et, quia abnuerat, interfectus est. mater Iulia Procilla fuit, rarae castitatis. in huius sinu indulgentiaque educatus per omnem honestarum artium cultum pueritiam adolescentiamque transegit. arcebat eum ab illecebris peccantium, praeter ipsius bonam integramque naturam, quod statim parvulus sedem ac magistram studiorum Massiliam habuerat, locum Graeca comitate et provinciali parcimonia mixtum ac bene compositum. memoria teneo solitum ipsum narrare se in prima iuventa studium philosophiae acrius, ultra quam concessum Romano ac senatori, hausisse, ni prudentia matris incensum ac flagrantem animum coercuisset. scilicet sublime et erectum ingenium pulchritudinem ac speciem excelsae magnaeque gloriae vehementius quam caute

1. quae equestris nobilitas est] quo honore equites ita splendidi nobilesque fiunt, ut senatorii ordinis homines magistratibus maioribus gerendis. ERM.

Iulius Graecinus] de quo Seneca de Benefic. 2 21: si exemplo magni animi opus est, utemur Graecini Iulii viri egregii, quem C. Caesar occidit ob hoc unum, quod melior vir esset quam esse quemquam tyranno expediret. et ep. 29: Iulius Graecinus vir egregius. scripsit de re rustica, aut certe de vineis, ex Columella, 1 1: Iulii Attici velut discipulus. duo volumina similium praeceptorum de vineis Iulius Graecinus composita facilius et eruditius posteritati tradenda curavit. citat et Plinius eundem inter scriptores, indice libri 14 et 15. LIPS.

4. Acidalins et deleri vult. foret elegantior oratio. sed et in aliis locis sic Tacitus, ut c. 7: nuncio affectati a Vespasiano imperii deprehensus, ac statim transgressus in partes est. ERM.

10. habuerit] sic omnes edd veteres; quod restituit Pichena. habuerat Lipsius primus edidit, nescio unde. id non magis verum quam

habuerit. scripsisse Tacitum opinor haberet. sermo est enim de temporibus pueritiae et adolescentiae. ea aetate, quae est prona ad peccandum, arcebat ab illecebris, quod Massiliae vivebat. ERM.

12. ultra] nihil verius quam legi ultraque, cum copula. LIPS. haud quaquam arguerim tō acrius, aut mutaverim. est enim studium acrius interius, subtilius, vehementius; et vocabulum ea in re amatū antiquis. Cicero 2 3 de Oratore: quisquam summis ingeniis, acerrimis studiis, optima doctrina, maximo usu cognosci ac percipi potuisse arbitraretur. Trognus de Alexandro 12 16: puer acerrimis literarum studiis eruditus fuit. auctor dialogi c. 33: acerrima et secundissima eorum studia. vita Persii: doctissimorum et sanctissimorum virorum acriter philosophantium. GRON. rectissime, itaque cum omnes edd veteres acrius teneant, ac iuris sola Pichenae conjectura nitatur, illud restitui. totus contextus indicat de sola philosophia esse sermonem: nec Massiliae, civitate Graeca, iuris studia viguisse credam; idque saltem debebat docere Pichena. nec

appetebat. mox mitigavit ratio et aetas; retinuitque, quod est difficillimum, ex sapientia modum.

- 5 Prima castrorum rudimenta in Britannia Suetonio Paulino, diligenti ac moderato duci, approbavit, electus quem
 5 contubernio aestimaret. nec Agricola licenter, more iuvenum qui militiam in lasciviam vertunt, neque segniter ad voluptates et commeatus titulum tribupatus et inscitiam rettulit: sed noscere provinciam, nosci exercitui, discere a peritis, sequi optimos, nihil appetere in iactationem, nihil ob formidinem
 10 recusare, simulque anxius et intentus agere, non sane alias exercitatio magisque in ambiguo Britannia fuit. trucidati veterani, incensae coloniae, intercepti exercitus; tum de sa-

propterea Lipsii correctionem repudiem. nam *acrius ultra quam* habet aliquid offensionis. *hausisse* est pro *hausurum fuisse*. ERN.

2. *ex sapientia modum*] immo hoc docet et praeit sapientia, servare modum. fortasse *et sapientiae modum*. difficile omnibus studiis temperare, sed huic utique. LIPS. probō. sententia ceterum nota est, etiam e Cicerone, cuius loca e Tusc. 2 1 et de Fin. 1 1 iam attulit Vir-dungus. ERN.

5. *aestimaret* non satis videtur convenire verbo antecedenti *electus*. an legendum *adhiberet*? vulgatum sic interpretare: quem in contubernium assumptum exploraret; cui satis respondet praecedens *approbavit*. adde Plinium ep. 10 95. ERN.

7. *commeatus*] ieiune et imperite Boxhornius explicat per excursiones militum promiscuas et non necessarias. nam *commeatus* nihil est aliud quam venia et ius absentiae a signis concessae ducum, per causam quamcunque. sic et H. 1 46: *pars manipuli sparsa per commeatus*. Donato ad Hecyram Terentii 1 2 100 *commeatus est ex aliqua commoratione temporalis abscessus*. Cicero in Verrem 5 43: *qui propter gravem morbum oculorum tum non navigavit, et iussu eius qui potestatem habuit cum commeatu Syracusis remanserit*. Vegetius et le-

ges constitutionesque Romanae passim. Gron.

9. *ob iactationem*] ita Rhenanus. Venetus in *iactationem*. alii libri particula utraque vacui. scribo *appetere iactatione*. LIPS. sic et Rhenano placebat, ediditque Pichena. librarii videntur sequentibus conformare voluisse. mox V s. *et anxius et i.* quod recepit Bröterius. ERN.

11. *exercitatio*] Acidalius corrigebat *exercitior*. sane *exercitus* hoc sensu est legitimum verbum; quamquam et *exercitatus* prope simili sensu interdum dicitur. Horatius Epod. 9 31: *exercitatae Syrtis Noto*. Cicero ep. 4 5: *in illis rebus (malis) exercitatus animus*. ERN.

12. *incensae coloniae*] coloniam unicam deletam reperio Camalodunum. Tacito ipsi id crede 14 31, atque hoc ipso libello infra c. 16. magis ergo ex rei fide scribes *incensa colonia*. LIPS. vulgatum quoque defendi potest, si non historice, at e consuetudine loquendi in talibus, quae pluralem pro singulari non refngit; eiusque consuetudinis exempla aliquot in superioribus libris vidimus. ERN.

intercepti] Freinshemius corrigit *intersepti*, non male. non enim *intercepti* sunt i. e. oppressi, *cisici*, sed interclusi, ut patet ex 14 32; quamquam et legio fuit

lute, mox de victoria certavere. quae cuncta etsi consiliis ductuque alterius agebantur, ac summa rerum et recuperatae provinciae gloria in ducem cessit, artem et usum et stimulos addidere iuveni; intravitque animum militaris gloriae cupidus, ingrata temporibus quibus sinistra erga emittentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama quam ex mala.

6 Hinc ad capessendos magistratus in urbem digressus, Domitiam Decidianam, splendidis natalibus ortam, sibi iunxit.
10 idque matrimonium ad maiora nitenti decus ac robur fuit. vixeruntque mira concordia, per mutuam caritatem et in vicem se anteponendo, nisi quod in bona uxore tanto maior

3. *artem et usum*] commodius, ni fallor, *attamen et usum*. LIRS. vulgatum defendit Schefferus. nam et artem militarem et imperatoriam disci a bono imperatore. *tamen* omitti etiam aliis locis Taciti observatum. ERN.

9. *Domitiam Decidianam*] Rupertus (ep. 34 ad Reinesium p. 215) producit lapidem, in quo sit *Domitio T. f. Vol. Decidio*, quem Claudii temporibus clarum et patrem huius Domitiae fuisse putat; nec opus esse adoptionem cum Virgungo statuere. consuetudo nominum imponendorum liberis, quae illis temporibus fuit, suadeat potius credere matrem eius *Decidium* fuisse, unde *Decidiana* dicta sit, ut e cognominibus Vespasiani et Domitiani aliisque constat; nisi duas ille filias habuit, quarum maiorem pater Domitius a se, Decidianam alteram a matre appellavit, ut Flavius Sabinus apud Suetonium, et imperator Vespasianus in duobus filiis fecere. ERN.

12. *maior*] assentior vero Pichennae, minore ingeniose adstruente. quod ego tamen aliter ab illo explico. non est maxima laus in femina bonam esse et mariti sequentem, quid ita? quia sic facta a natura est, mitis, mollis, imbecilla, ad parendum. si ergo non facit, tanto plus culpanda, quia et in naturam pugnat. at ille vult, vitis carere laudem

non esse; quod ita est: sed nihil ad istam feminam, quam non dicit non malam, sed bonam fuisse. LIRS. admirabile illud in vicem se antepondere, non coniugalis modo societatis, sed et omnium amicitiarum verique amoris unicum glutinum et coagulum. quod quoniam, quo magis aetate procedo, eo minus terrarum aut gentium usquam reperio, propemodum in eam desperationem venio, ut neminem cuiquam et nemini quemquam, ut nunc vivitur, amicum esse censeam. Graecis eleganter, ut omnia, ἀντιπείλει, divino Apostolo ad Romanos 12 10: τῇ τυχῇ ἀλλήλοις προηγουμένοι. quod sequitur, ex iudicio vulgi accipio: nam apud sanos sapientesque dubium non est laudem mereri quemvis, qui est, qualis, cum optimo more modoque est, esse debet. vulgus neque intelligit bona quibus fruitur, neque grates habet pro illis quae interpretatur deberi. quem sensum praeclare exprimit Herodianus ore Pertinacis 2 11: ἐπεὶ μὴ οὐλὸς ἐνδοῦναι ἐλευθερία, ἀλλὰ λύπη δουλεία· οὐδὲ τις ἀδελφὸς τὰ ἑαυτοῦ ἔχων ἐν χάριτος μορῇ τίθει, τὰ ἴδια κερήσασθαι βούλων. ὁ δὲ τῶν οὐλῶν στενηθεὶς αὐτοῦ ἔχει τὴν μνηστὴν τοῦ λελυπηκότος, eodem pertinet Livii 30 21: segnius homines bona quam mala sentire etc. cacterum brevitatis Taciti sic supplenda est: in vicem

aus quanto in mala plus culpa est. sors quaesturae provinciam Asiam, proconsulem Salvium Titianum dedit. quorum neutro corruptus est, quanquam et provincia dives ac parata peccantibus, et proconsul in omnem aviditatem pronus quantalibet facilitate redempturus esset mutuam dissimulationem mali. auctus est ibi filia, in subsidium et solatium simul: nam filium ante sublatum brevi amisit. mox inter quaesturam ac tribunatum plebis atque etiam ipsum tribunatus annum quiete et otio transit, gnarus sub Nerone temporum, quibus inertia pro sapientia fuit. idem praeturae tenor et silentium: nec enim iurisdictio obvenerat. ludos et inania honoris moderationis atque abundantiae duxit, uti longe a luxuria, ita fa-

se anteponendo, quod utrique honestum, nisi quod vulgo bonae uxoris multo dilutius habetur gloria quam malae culpa. GRON. sequitur ergo Pichenam, qui legendum censet minor pro maior, quod aliis quoque placuit. at vulgatum defendit Schefferus, et sic explicat: tanto maior laus est, si maritus bonam uxorem colit, sibi anteposit, quanto turpius est id facere in mala, cum hominem mulierosum indicet et imperiosam mulierem. ita res omnis refertur ad officium mariti. cur vero non etiam sic? tanto plus laudis debetur feminae tali, quanto plus reprehenditur quae secus facit. sed utraque explicatio non satis convenit verbis nisi quod, quae correctionem sententiae praecedentis in contrarium indicant. unde viris doctis minor laus corrigere visum. sed est haec sententia ex eo genere, quod facile in varias partes trahi interpretando potest, ut difficile sit aliquid certi reperire. ERN. cf. Roth. p. 40.

3. parata peccantibus h. e. magnam facultatem et materiam peccandi praebens, propter abundantiam divitiarum et voluptatum, his qui ad vitia sunt proni. ERN.

8. annum — transit] verbum annum etiam ad illa inter qu. et tr. plebis referendum. pro transit Rhe-nanus malebat transit. probro. de verbo ipso supra dictum. ERN.

11. iurisdictio] quae est praetorum urbani et peregrini, eaque valde negotiosa, ut patet e Verrina prima. hoc loco nisi sumus in disputatione de vi iurisdictionis veteris republica, in Clave Cic. in v. iurisdictione. ERN.

modo rationis atque abundantiae] id esset, modo quodam et temperie inter rationem et abundantiam. rationem, quae dissuadet in talibus effundere. subiit aliquando legere moderationis suae atque, vel potius moderationi, satisque abundantiae. utrique satisfecit, et moderationi et abundantiae; medius igitur. LIPS. etiam alii locum tentarunt varie, qui sanus est nec male a Lipsio explicatur. est autem modus loquendi abruptior et concisior; quales plures in Tacito. plene esset: ludis edendis et inanibus honoris ita se gessit, ut non minus rationem duceret honestatis et famae, cuius studium ratio ipsa et sapientia suadet, quam rei familiaris et opum; ut scilicet laudaretur quidem liberalitas, sed ea tamen non excederet modum rei familiaris, nec esset profusio potius quam liberalitas, e praeeptis Ciceronis in epistolis ad Curionem et de Officiis 2 15 sqq. quem posteriorem locum iam laudavit Pichena. verbum duxit enim nullo modo coniungi potest cum ludis. non dicimus ludos ducere, sed edere. duxit est verbum ratio-

mae propior. tum electus a Galba ad dona templorum recognoscenda, diligentissima conquisitione fecit ne cuius alterius sacrilegium res publica quam Neronis sensisset.

7 Sequens annus gravi vulnere animum domumque eius
5 afflixit. nam classis Othoniana licenter vaga dum Intemelios (Liguriae pars est) hostiliter populatur, matrem Agricolae in praediis suis interfecit, praediaque ipsa et magnam patrimonii partem diripuit, quae causa caedis fuerat. igitur ad solennia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati a Vespasia-
10 no imperii deprehensus ac statim in partes transgressus est. initia principatus ac statum urbis Mucianus regebat, admodum iuvene Domitiano, et ex paterna fortuna tantum licentiam usurpante. is missum ad delectus agendos Agricolam, integreque ac strenne versatum, vicesimae legioni tarde ad
15 sacramentum transgressae praeposuit, ubi decessor seditiose agere narrabatur: quippe legatis quoque consularibus nimia ac formidolosa erat, nec legatus praetorius ad cohibendum potens, incertum suo an militum ingenio. ita successor simul et ultor electus, rarissima moderatione maluit videri invenisse bonos quam fecisse. praeerat tunc Britanniae Vettius Bolanus, placidius quam feroci provincia dignum est. tem-

num, et dicimus *rationem ducere alicuius*, ut Suetonius Aug. 42. *rationem* deinde subiicit: nam ut longe aberat a profusione, ita tamen non minus studiosus erat famae, quae a liberalitate venit. ERN.

1. *templorum*] sic Rhenanus edidit. ante vitiose edebatur *temporum*. de re adde Suetonium Ner. 32. ERN.

5. *in templo*] audio Savilium (videre nondum contigit, etsi valde optanti) correxisse *Intemelio*, certe acute et sagaciter, quantum potest. Fulvius tamen in veteri codice reperisse ait *Intemelium*, *Liguriae urbs est*. in re consentio, in verbo mutem: *Intemelios*. nam populi sunt hoc nomine; et pro urbe, aut singulari si legas, vix phrasid et textus admittit. Lips. *Intemelio* ante Savilium confecit HSurita ad Antonini Itinerar. ed. Wessel. p. 296. *Intemelios* placuit et Colero et

Scheffero; idque et ipse verum puto. de re v. H. 2 13, ubi diserta Intemelii mentio. recepinus cum Broterio. ERN.

14. *vicesimae legioni*] erat legio Britannica. decessor Agricolae Roscius Celer. H. 1 60. ERN.

21. *placidius* est, non tam alacris arrectusque et intentus ad bellandum, quam oportebat esse ducem, ubi quotidie hostis ante oculos exsultabat et lacescebat. ab hoc torpore longissime remotus Agricola, ardebat ille quidem cupidine rei gerendae, non tamen eam sic praetulit, ut legatum consulare offenderet, et vel audendo vel censendo fortia et ferocia, segnitiam ei suam exprobraret. Gron. interpretatur velut legeretur esset, ut volebat Acidalius. sed si e persona Taciti dictum accipimus, est ferri

peravit Agricola vim suam ardoremque compescuit, ne incre-
 sceret, peritus obsequi eruditusque utilia honestis miscere.
 brevi deinde Britannia consularem Petilium Cerialem accepit.
 habuerunt virtutes spatium exemplorum. sed primo Cerialis
 5 modo labores et discrimina, mox et gloriam communicabat:
 saepe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus
 copiis ex eventu praefecit. nec Agricola unquam in suam
 famam gestis exsultavit: ad auctorem et ducem, ut mi-
 nister, fortunam referebat. ita virtute in obsequendo, ve-
 10 recundia in praedicando extra invidiam nec extra gloriam
 erat.

9 Revertentem ab legatione legionis divus Vespasianus in-
 ter patricios ascivit, ac deinde provinciae Aquitaniae prae-
 posuit, splendidae in primis dignitatis administratione ac spe
 15 consulatus, cui destinarat. credunt plerique militaribus in-
 genii subtilitatem deesse, quia castrensis iurisdictio secura
 et obtusior ac plura manu agens calliditatem fori non exer-
 ceat. Agricola naturali prudentia, quamvis inter togatos, fa-

potest. si quid corrigendum esset, mallem erat. ERN.

1. *ne incresceret*] sc. vis, ardor, sed redundare verba ista meliusque abfore, quemvis videre arbitrabar. Broterius putat inesse iis acumen, ne Bolano maior videretur; quod sequentibus non consentire videtur, nolebat adversari praesidi in disciplina exercenda. cf. in fin. cap. ERN.

4. ego sic lego: *habuerunt virtutes spatium et exemplum, sed primo Cerialis modo labores* etc. hac sententia. Cerialis et spatium campumque exercendis virtutibus dedit et exemplum: ipse enim bonus strenuusque dux. sed tamen initio labores dumtaxat et pericula cum Agricola partiebatur, mox virtute eius clare cognita etiam laudem. Pichena autem retinet vulgatam, et capit de utriusque virtutibus, Cerialis et Agricolae, quae spatium habuerint exempla prodendi. LIRS. quid vero impedit quo minus de unius Agricolae virtutibus capiamus, quae sub bono consulari campum nactae sunt

in quem excurrerent, et exempla ederent fortitudinis etc. ERN.

14. *administr. ac spe cons.*] sensus: ea provincia magnam dignitatem adfert, primo propter magnitudinem rerum ibi gerendarum omninoque provinciae, deinde quia spem adfert consulatus. ERN.

16. *secura* et minus anxia, sollicita, *μικρολογουσα*, in apicibus nodisque et aenigmatibus commenticii iuris. GRON. atque illud ipsum est obtusior, pinguior, crassa Minerva. ERN.

18. *inter togatos*] miror quomodo magno Grotio in mentem venerit *sugatos* vel *non inter togatos*, cum totus contextus clamet Taciti mentem esse, Agricolam, etsi militarem virum et calliditati fori non adusum, tamen naturali solertia consecutum esse ut iurisdictionem in conventibus, per provinciam pacatam habendis, bene exerceret. *facile* dictum est exquisitè, ut apud Ciceronem de Off. 2 19 *facile laborare* etc. nempe ei iurisdictione nullam molestiam afferebat; facile

cile iusteque agebat. iam vero tempora curarum remissionumque divisa. ubi conventus ac iudicia poscerent, gravis, intentus, severus, et saepius misericors: ubi officio satisfactum, nulla ultra potestatis persona. tristitiam et adrogantiam et avaritiam exuerat; nec illi, quod est rarissimum, aut facilitas auctoritatem aut severitas amorem deminuit. integritatem atque abstinenciam in tanto viro referre iniuria virtutum fuerit. ne famam quidem, cui etiam boni saepe indulgent, ostentanda virtute aut per artem quaesivit: procul
 10 ab aemulatione adversus collegas, procul a contentione adversus procuratores, et vincere inglorium et atteri sordidum arbitrabatur. minus triennium in ea legatione detentus ac statim ad spem consulatus revocatus est, comitante opinione Britanniam ei provinciam dari, nullis in hoc suis sermonibus,
 15 sed quia par videbatur. haud semper errat fama; aliquando et elegit. consul egregiae tum spei filiam iuveni mihi de-

se expediebat e caussarum tricis etc. ERN.

4. *nulla — persona*] sic bene correxit Rhenanus, cum ante esset *nullam personam*. item mox ostentando pro ostentandam virtutem, quod iterum natum est, dum librariorum casus sequentibus accommodat. ERN.

10. *collegas*] magistratus provincialis proprie collegas non habet. ergo improprie collegas Agricolae vocat praepositos reliquarum provinciarum Gallicarum. quia parti quisque Galliae praeerant, quodam modo collegae poterant dici. porro unus tantum in ista provincia procurator, ut in aliis. vide ad H. 4 50. clare de Britannia patet ex A. 14 39 initio et infra e c. 15. itaque aut per triennium illud plures procuratores habuit, aut pluralis pro singulari positus. potest etiam univse accipia: contentionem adversus procuratores, qua sc. plerumque praepositi provinciarum utantur, ab eo abfuisse. ERN.

11. *atleri* est vinci, quia victus a procuratore iacturam dignitatis facit. id sordidum putabat et indi-

gnum, quia procuratores fere libertini. ERN.

13. *comitante opinione*] facile tolero, et recte dictum credo. Plinius quidem in H. N. passim hoc verbo in hunc fere modum utitur. 37 1: *comitante fabula vanitatem eius*. 9 35 (58): *comitatur fama* i. e. adiuncta est, fertur insuper etc. sic infra c. 40: *additque opinionem Syriam provinciam Agricolae destinari*. sed aliquando suspicatus sum Tacitum dedisse *constante opinione*. Suetonius Tib. 39: *secessum Campaniae petit, constanti opinione et sermone paene omnium, quasi neque rediturus unquam* etc. *constans rumor* est etiam infra c. 43. ERN.

16. *elegit*] sic libri ante Rhenanum. is ex ingenio edidit *eligit*, sed illud quoque rectum, atque etiam exquisitius, itaque restitui, et similia veterum loca, in primis Plinii iunioris, me legere memini. ceterum *elegit* exquisitè dixit, pro vere iudicat et opinatur, quia de electione sermo. ERN.

Frustra haeret Acidalius. *filiam egregiae tum spei* vocat, quod tum sperabant tantum eam bonam coniugem et matremfamilias fore. mox

spondit, ac post consulatum collocavit, et statim Britanniae praepositus est, adiecto pontificatus sacerdotio.

- 10 Britanniae situm populosque multis scriptoribus memoratos non in comparationem curae ingeniive referam, sed
 5 quia tum primum perdomita est. itaque quae priores nondum comperta eloquentia percoluere, rerum fide tradentur. Britannia, insularum quas Romana notitia complectitur maxima, spatio ac caelo in Orientem Germaniae, in Occidentem Hispaniae obtenditur, Gallis in meridiem etiam inspicitur;
 10 septentrionalia eius, nullis contra terris, vasto atque aperto mari pulsantur. formam totius Britanniae Livius veterum, Fabius Rusticus recentium eloquentissimi auctores oblongae scutulae vel bipenni assimulavere. et est ea facies citra Caledoniam, unde et in universum fama est transgressa. sed
 15 immensum et enorme spatium procurentium extremo iam littore terrarum velut in cuneum tenuatur. hanc oram novissimi maris tunc primum Romana classis circumvecta insulam esse Britanniam affirmavit, ac simul incognitas ad id tempus insulas, quas Orcadas vocant, invenit domuitque. dispecta

libri ante Rhenannum vitiose collavit pro collocavit. ERN.

4. *non in compar.* h. e. non ea de causa ut cum superioribus scriptoribus comparer, laudemque maioris diligentiae et eloquentiae feram; non quo consequar ut de his rebus accuratius et disertius scripsisse puter. ERN.

5. *quae priores*] sensus: in quibus rebus tradendis superiores scriptores eloquentiam tantum suam expromserunt, eiusque lenociniis commendarunt lectoribus, cum essent ipsae incertae, nondum cognitae nostris, in iis nihil aliud sequar nisi veritatem. ERN.

8. *spatio ac caelo*] quid sibi velint haec verba, quaerunt; nec immerito. aio distinctione illustranda: *maxima spatium, ac caelo in Orientem.* est maxima spatium: si coelum intueare et ab eo situm, in Orientem Germaniae obiacet. LIPS. Isaacus Vossius ad Melam defendit vulgatum locum Melae 2 2: *divisus spatium pelagoque terras.* ERN.

13. *scutulas accipio sensu* geometricarum latinorum, qui ita appellant quae vulgo *trapezia* vocantur in elementis. deinde *assimulavere* edidi, quod reperi in edd Puteolani Beroaldi ceterisque omnibus meis ante Lipsium. mirandum Gronovios etiam *assimilavere* servasse, cum pater is fuerit qui illud verbi nihili esse vel maxime docuerit ad Statium, ut ad A. 4 8 dixi. ERN.

14. *unde et in univ.*] scripsisse auctorem censeo unde ea in univ. GRON.

18. *incognitas ad id tempus*] si nunc demum inventae, falsum quod Eusebius Chronico tradidit: *Claudius de Britannis triumphavit, et Orcadas insulas Romano adiecit imperio.* quem tamen plerique epitomarii scriptores secuti sunt. LIPS. mentio quidem Orcadum iam apud Melam 3 6, qui sub Claudio vixit. ERN.

19. *dispecta*] bene delectum verbum *dispicere*; quod dicitur de iis qui a coecitate vel sublati tene-

est et Thule, quam haecenus nix et hiems abdebat; sed mare pigrum et grave remigantibus perhibent ne ventis quidem perinde attolli: credo, quod rariores terrae montesque, causa ac materia tempestatum, et profunda moles continui maris tardius impellitur. naturam Oceani atque aestus neque quaerere huius operis est, ac multi rettulere. unum addiderim, nusquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec littore tenus accrescere aut resorberi, sed influere penitus atque ambire, et iugis etiam atque montibus inseri velut in suo. ceterum Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenae an advecti, ut inter barbaros, parum compertum. habitus corporum varii, atque ex eo argumenta. namque rutilae Caledoniam habitantium comae, magni artus Germanicam originem asseverant. Silurum colorati vultus et torti plerumque crines, et posita contra Hispania, Iberos veteres traiecissee easque sedes occupasse fidem faciunt. proximi Gallis et similes sunt, seu durante originis vi, seu

bris vident. v. dicta in Clav. Cic. ERN.

1. *abdebat* est e correctione Rhenani. libri ante Rhenanum editi *appetebat*. ego potius rescripserim *abdiderat*; quod latinitas postulat potius, et vestigiis corruptae lectionis similis est. ERN.

3. *proinde attolli*] correxi *perinde*, ut latinitas postulat et aliis locis Rhenanus aliique fecere. vide v. c. H. 2 97 extr, ubi omnes Rhenanum recte secuti. centies in Tacito *proinde pro perinde* in priscis edd reperi. ERN.

10. *in suo*] Pichena coniicit legendum *insulis*. frustra. iuga et montes non sunt in dominio maris. ea ubi opplet mare, eleganter dicitur ibi dominari tanquam in suo. sed tamen forte melius *veluti suo*. ante V et *iugis etiam*, quod praetulit Broterius. ERN.

13. *rutilae Caledoniam habitantium*] adspexit, immo transscripsit in parte hunc locum Iornandes de origine Gothorum c. 2. *Silurum* (male

in eo *sylosum*) *colorati vultus: torti plerique crine et nigro nascuntur. Calidoniam vero incolentibus rutilae comae, corpora magna sed fluida, qui Gallis sive Hispanis a quibusque attenduntur adsimiles*. LIPS. adde German. c. 4. mss V et edd veteres namque r. quod quia Tacito usitatum, recepi. [alii nam.] ERN.

15. *posita contra Hispaniam*] haec est lectio vetus. Rhenanus coniicit *positu c. H.* id tacite recepit Lipsius, nisi ante fuit in ed ea ex qua Lipsiana fluxit; unde in omnes sequentes edd venit. inde Pichena Acidalius Schefferus faciebant *positus* (i. e. positio). vera lectio est quam nos in textu posuimus, probata Mureto et viro docto in margine Gryphianae. librarii *contra* praepositionem esse putarant, (quamquam subinde *contra*, etiam ubi e regione significat, casum regit: v. Heinsium et Burmannum ad Vell. 2 76.) eoque *Hispaniam* fecerant. certe multo maiori iure hoc recepimus, quam superiores correctionem Rhenani, quam constructio loci non patitur. nominativus desideratur. ERN.

procurrentibus in diversa terris positio caeli corporibus habitum dedit. in universum tamen aestimanti Gallos vicinum solum occupasse credibile est. eorum sacra deprehendas, superstitionum persuasione; sermo haud multum diversus, in deprecandis periculis eadem audacia, et ubi advenere, in detrectandis eadem formido. plus tamen ferociae Britanni praefereunt, ut quos nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoque in bellis floruisse accepimus; mox segnitia cum otio intravit, amissa virtute pariter ac libertate. quod Britannorum olim victis evenit: ceteri manent quales Galli fuerunt. in perditate robur; quaedam nationes et curru praeliantur. honestior auriga: clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus et studiis trahuntur. nec aliud adversus validissimas gentes pro nobis utilius quam quod in commune non consulunt. rarus duabus tribusve civitatibus

1. *procurrentes in diversa terrae* non sunt disiunctae ac divisae (ut Boxhornio placet) sed id ipsum quod procurrentes inter se terrae. nam a Britannia procurrunt terrae in *diversam* h. e. adversam Galliam; et vicissim e Gallia procurrunt terrae in *diversam* h. e. adversam Britanniam. frequens autem veteribus *diversum* pro adverso ponere. Gron. vidit verum sensum Gronovius. sed nescio quomodo mihi in sequentibus aliquid deesse videtur. possis legere: *positio caeli corporibus habitum eundem dedit*. nam *eundem* inter ista verba excidere vel absorberi potuisse in promptu est. sed nil definiam. mox nec abnuam pro *eorum* legendum *eadem*, quod iam in mentem venit Groslo-
tio. ERN.

13. quicquid dicat Boxhornius, non efficiet ut hic Tacito iidem sint *reges* qui *principes*. nam *principes* pro rege, aut eo qui unius summum imperium quocumque nomine obtinet, tum extra Romam nemo dicebatur; sed in Graecis barbarisque gentibus *principes* apud veteres Latinos nihil aliud est quam aliquis procerum, optimatum, nobilium, ut Ismenias Thebanorum *princeps*, Ari-

stotimus etiam ante tyrannidem occupatum Hellanicusque *principes Eliensium*, Miltiades caeterique *principes Atheniensium*, et *principes civitatis Argorum*: in regnis satrapes, praetor, praefectus, purpuratus, amicus regius. olim, inquit, in certis personis familiisque fundabantur regna, gentes complurium populorum complexa; dein, ut et nunc, fato illis aut destitutione sublati, dissiluit validorum illorum corporum unitas, et distrahuntur, prout aliquis procerum et quondam regibus proximorum vi et artibus ad homines adiungendos clientesque parandos et retinendos evaluit. sic Alexandro et maioribus eius regibus parebant Macedones; et eo mortuo factionibus et studiis distrahebantur, donec pauci oppressis aliis nova regna firmarent. talis erat status Galliae, cum a potentioribus atque iis qui ad conducendos homines facultates habebant, vulgo regna occuparentur, verbis Caesaris 2 1. Gron.

15. *tribusve* omnes ante Pichenam *tribusque*. is ex ingenio correxit. post haereo in *conventus*. scio *κοινὸν τῶν τριῶν* et similia, concilium s. conventum Amphictyonum, et alia

ad propulsandum commune periculum conventus: ita, dum singuli pugnant, universi vincuntur. caelum crebris imbris ac nebulis foedum; asperitas frigoribus abest. dierum spatia ultra nostri orbis mensuram, et nox clara et extrema Britanniae parte brevis, ut finem atque initium lucis exiguo discrimine internoscas. quodsi nubes non officiant, aspici per noctem solis fulgorem, nec occidere et exsurgere sed transire affirmant. scilicet extrema et plana terrarum humili umbra non erigunt tenebras, infraque caelum et sidera nox cadit. 10 solum, praeter oleam vitemque et cetera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, fecundum. tarde mitescunt, cito proveniunt; eademque utriusque rei causa, multus humor terrarum caelique. fert Britannia aurum et argentum et alia metalla, pretium victoriae. gignit et Oceanus margarita, sed 15 suffusca ac liventia. quidam artem abesse legentibus arbi-

quae huc trahi possunt. sed hic non de foederibus, conventibus ex foedere, sermo: non communiter bella gerere dicit. igitur legam consensus. id commodum cum ad construatur, ut consentire. Suetonius Cal. 5: barbaros ferunt consensisse ad inducias, ubi v. Burm. adde German. c. 33 extr. ERN.

1. *dum singuli pugnant*] dictum, quod aetas nostra et alia comprobavit. Iustinus eleganter 8 1: Graeciae civitates dum imperare singulae cupiunt, imperium omnes perderunt. quippe in mutuum exitium sine modo ruentes, omnibus perire quod singulae amitterent nonnisi oppressae senserunt. LIPS.

3. *dierum spatia*] res hodie testis; atque etiam viri ab illo aeo. scriptor Panegyricus (Eumenius) ad Constantinum, de Britannia c. 9: *longissimae dies, et nullae sine aliqua luce noctes, dum illa litorum extrema planities non attollit umbras, noctisque metam coeli et siderum transit adspectus*. causa tamen futili et a solo petita, quae revera a sole. sed nimirum orator ille palam argutiolam a nostro hic sumpsit. Plinius de longissimis die-

bus H. N. 2 75 (77): *in Italia horarum quindecim, in Britannia septemdecim, ubi aestate lucidae noctes haud dubie repromittunt id quod ratio cogit credi, solstitii diebus accedente sole propius verticem mundi, angusto lucis ambitu, subiecta terrae continuos dies habere senis mensibus, noctesque e diverso ad brumam remoto. quem corrigo transiens: haud dubie repromunt*. LIPS.

7. *occidere*] sic legitur e correctione Rhenani. edd ante Rhenanum concidere. ERN.

9. *infraque coelum et sidera*] id est (pro Taciti sensu) nox ibi humilis, quia ab umbris est; umbrae autem non illic eriguntur: ergo longi dies et serенаe noctes, ac sidera lucem suam spargunt sine obstaculo. nos alias causas scimus, et a solis cursu. LIPS. aliis verbis Taciti mentem expressit Eumenius Orator 1. cit. ERN.

11. Schefferus pro glossa repudiat fecundum. frustra. non modo accipit cultum Britannia, sed etiam copiosas fruges effert; unde Britannia cella penaria occidentalis imperii, ut bene e Zosimo 3 5 docet Virdungus. ERN.

trantur: nam in rubro mari viva ac spirantia saxis avelli, in Britannia, prout expulsa sint, colligi. ego facilius crediderim naturam margaritis deesse quam nobis avaritiam.

Ipsi Britanni delectum ac tributa et inluncta imperii munera impigre obeunt, si iniuriae absint: has aegre tolerant, iam domiti ut pareant, nondum ut serviant. igitur primus omnium Romanorum divus Iulius cum exercitu Britanniam ingressus, quanquam prospera pugna terruerit incolas ac litore potitus sit, potest videri ostendisse posteris, non tradidisse. mox bella civilia et in rem publicam versa principum arma, ac longa oblivio Britanniae etiam in pace. consilium id divus Augustus vocabat, Tiberius praeceptum. agitasse Ga-

1. in rubro mari] caveant tiro-
nes ne sinum Arabicum, quem con-
suetudo vulgaris hodie rubrum mare
appellat, intelligant. Oceanum In-
dicum vetus consuetudo sic vocat.
mox expulsa sint intellige flucti-
bus. ERN.

3. naturam margaritis deesse
vellem, ut vult ὁ πόντος (Box)
ninus, qui naturam interpretatur vim
insitam se absque arte aut industria
humana expellendi in litus. sed
haec quoque venustius quam verius.
quosdam scribit auctores putare non
omnia margarita, quae gignit Ocea-
nus Britannicus, esse naturaliter
subfusca et liventi, sed ea quae
vulgo leguntur, omnia non leguntur
arte atque ita ut in Rubro mari ea
piscari consueverint, ubi viva et spi-
rantia saxis avellantur; quod si etiam
apud Britones fieret, futurum ut illa
quoque cantore commendarentur. sed
hos tantum ἐξβοασθέντι in litus col-
ligere. sic censere istos. at si nihil
obstaret aliud, haud dubie nostri
(inquit Tacitus) iamdudum eandem ra-
tionem, qua in Rubro mari utun-
tur, in Britannico malo tentassent.
quod quia non fecerunt, certum ha-
beo nihil in eo a hanc rem esse
emolumentum, et potius rerum natu-
ram non dedisse Britannico litori
nitores Indicis equales, quam no-
stram avaritiae cessaturam fuisse
in illis vivis et spirantibus avellen-
dis, si dedisset. GRON.

12. praeceptum] valde blanditur
mihi correctio praeceptum, hoc sen-
su: abstinere a Britannia Augustus
consilio visus, Tiberius praecepto,
atque id uterque prae se ferebat.
incipit in Augusto illud quod A.
11 de eo scriptum: addideratque
consilium coercendi intra terminos
imperii, incertum metu an per in-
vidiam. at hoc Augustaeum consi-
lium Tiberius, qui omnia dicta fa-
ctaque eius vice legis observabat
(ipse ita apud Tacitum loquitur A.
4 37), habebat ut praeceptum sive
interdictum. caussae porro ipsae
huius consilii in Strabone sunt, lib. 4
p. 200, instae, et ex mente, nisi
fallor, Augusti. ait enim principem
contentum fuisse amicitiam cum Bri-
tannis colere, et tributum loco nescio
quid minutarum rerum accipere:
ὥστε, addit, μηδὲν δεῖν φρονεῖν
τῆς νήσου. τοῦλάχιστον γὰρ ἑνὸς
τάγματος χοῖροι ἂν καὶ ἱππικοῦ
τινός, ὥστε καὶ φόρους ἀπάγεσθαι
παρ' αὐτῶν. εἰς ἴσον δὲ καθίστατο
πᾶν τὸ ἀνάλωμα τῇ στρατιᾷ τοῖς
προσφερομένοις χοήμασιν. ἀνάγκη
γὰρ μειοῦσθαι τὰ τέλη φόρων ἐπι-
βαλλομένων, ἅμα δὲ καὶ κινδύ-
νους ἀπαντῶν τινὰς βλάβας ἐπαγο-
μένης. LIPS. Ursinus praeceptum
in vetere codice se reperisse testa-
batur. primus in textum recepit Ber-
neggerus, cuius exemplum omnes
secuti sunt. frustra obloquitur Sa-
linerius more suo. de consilio illo

ium Caesarem de intranda Britannia satis constat, ni velox ingenio, mobilis paenitentia, et ingentes adversus Germaniam conatus frustra fuissent. divus Claudius auctor operis, transvectis legionibus auxiliisque, et assumpto in partem rerum
 5 Vespasiano; quod initium venturae mox fortunae fuit. domitiae gentes, capti reges, et monstratus fatis Vespasianus.
 14 consularium primus Aulus Plantius praepositus, ac subinde Ostorius Scapula, uterque bello egregius; redactaque paulatim in formam provinciae proxima pars Britanniae. addita
 10 insuper veteranorum colonia. quaedam civitates Cogiduno regi donatae (is ad nostram usque memoriam fidissimus mansit) vetere ac iam pridem recepta populi Romani consuetudine, ut haberet instrumenta servitutis et reges. mox Didius Gal-
 15 lus parta a prioribus continuit, paucis admodum castellis in ulteriora promotis per quae fama aucti officii quaereretur. Didium Veranium exenit, isque intra annum exstinctus est. Suetonius hinc Paulinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus firmatisque praesidiis; quorum fiducia Monam insulam, ut vires rebellibus ministrantem, adgressus terga
 15 occasiōni patefecit. namque absentia legati remoto metu, Britanni agitare inter se mala servantis, conferre iniurias et interpretando accendere. nihil profic patientia nisi ut graviora, tanquam ex facili tolerantibus, mperentur. singulos sibi olim reges fuisse, nunc binos impon, e quibus legatus
 25 in sanguinem, procurator in bona saeviret. neque discordiam

Augusti adde Strabonem 2 p. 115 et 116. ERN.

2. *adversus*] Bletorius conicit, ut *adversus*, eleganter. ERN.

6. *monstratus fatis*] acute. ea expeditio prima fundamenta iecit futurae felicitatis, primus tum gradus factus; et ita Vespasianus quasi commendatus est fatis ac fortunae, ut qui se iam tum dignum imperatorio fastigio praebuisset. ERN.

10. *veteranorum colonia*] Camulodunum. A. 12 32. ERN.

12. *vetere ac i. p.*] haec subiicienda verbis *quaedam civitates Cogiduno regi donatae*. itaque videantur transponenda. sed verba is

— *mansit* ut in parenthesis dicta accipi debent. in eo ne quis error aut haereat, signis solitis indicavi. ERN.

18. *Monem*] v. ad A. 14 29. add ante Rhenaum viros. ERN.

24. *e quibus legatus*] non voluit eo consilio sibi duos imponi, ut in sanguinem et bona sua saeviant, itaque putem verum esse: *e quibus legatum* (s. legatos) *in sanguinem, procuratorem* (i. procuratores) *in bona saevire*. nansi nominativi veri, deberet esse *saevit*, non *saeviret*. in his accusativis cum infinitivo post verba relativa saepe turbantur librarii. ERN.

praepositorum, aequae concordiam subiectis exitiosam. alterius manus, centuriones alterius vim et contumelias miscere. nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum. in praelio fortiores esse qui spoliet: nunc ab ignavis plerumque et imbellibus eripi domos, abstrahi liberos, iniungi delectus, tanquam morti tantum pro patria nescientibus. quantum enim transisse militum, si sese Britanni numerent? sic Germanias excussisse

1. *aequae concordiam*] dubitanter alicubi tentavi atque concordiam. nam *tō aequae* comparat duo inter se, h. l. discordiam et concordiam, inter quae semel tantum locum habet, ut *perinde*. Schwarzius tamen, ad Tursellini librum de particulis, rarissimum hoc esse dicebat, sed conferebat locum alium Taciti H. 1 7: *eademque novae aulae mala, aequae gravia, non aequae excusata*; qui est plane dissimilis, ut iam alibi dixi. nam cuius apparet hic mala novae aulae comparari malis veteris aulae. illa dicit fuisse aequae gravia atque veteris aulae mala, sed non aequae excusata atque illa. similior et ad locum praesentem tuendum accommodatio locus Horatii Epist. 1 1 25: *aequae pauperibus prodest, locupletibus aequae*; quem mihi suggestit Gesnerus. ERN.

alterius manus centuriones, alterius vim et c. m.] corrigo, alterum manus, centuriones, alterum vim et contumelias miscere. legatus quidem, inquit, manus militum et centuriones immittit: procurator vim et contumelias infert. fortasse etiam melius: *alternis manus, centuriones, alternis vim et contumelias miscere*: ut velit eos alternis et vicissitudine quadam saevisse. immo forte etiam: *alterius munus, centuriones*. alter velut pro munere et ordinaria opera habet immittere centuriones et milites, alter etc. LIPS. legendum, ut monuimus olim (Diatr. in Stat. c. 40 p. 264) et in commentario suo laudavit Boxhornius, huius academiae celebris doctor: *alterius manus, centuriones alterius vim et contumelias miscere*. nempe vim et contumelias miscebant et sine discrimine ingerebant utrumque genus, et manus

procuratoris et centuriones legati. per manus intelliguntur et servi procuratoris et alia cohors eius, qui circa erant. Cicero in Verrem 2 10: *comites illi tui delecti manus erant tuae; praefecti, scribae, medici, accensi, haruspices, praecedentes manus erant tuae. quo quisque te maxime cognitione, assinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur. cohors tota illa tua, quae plus mali Siciliae dedit quam si centum cohortes fugitivorum fuissent, tua manus sine controversia fuit*. centuriones autem non intelligimus sine militibus, quae formidabiliores etiam legati manus. adde nostrum A. 4 15 et 14 31. GRON. verum vidit Gronovius; qui cum nihil nisi interpunctionem mutet, quae in veteribus edd vitiosissima est, ad eius rationem textum interpunxi. ceterorum conjecturas referre nihil attinet; quas qui cognoscere velit, Gronovianas edd adeat. edd ante Rhenanum habent *centurionis*. ERN.

5. *tamquam — nescientibus*] sensus: tamquam pro Romanis tantum pugnare possent, nec auderent libertatem patriae cum vitae periculo defendere. ERN.

6. *militum*] sc. Romanorum, a quibus sub imperio teneantur. quantum est quantillum, quam parum; nec cum Boxhornio opus est corrigere *quantillum*, ut recte monet Burmannus ad Lucani 3 392, ubi plura exempla vide, si lubet. similiter apud Livium 3 20: *non ita aegram civitatem esse, pro non tam parum aegram*. ERN.

7. *sic Germ. exc. iugum*] intellige de Varo caeso. sed punctum feci post *iugum*. nam in sqq est

ingum: et flumine, non Oceano defendi. sibi patriam coniunges parentes, illis avaritiam et luxuriam causas belli esse. recessuros, ut divus Iulius recessisset, modo virtutes maiorum suorum aemularentur. neve praelii unius aut alterius
 5 eventu pavescerent: plus impetus, maiorem constantiam penes miseros esse. iam Britannorum etiam deos misereri, qui Romanum ducem absentem, qui relegatum in alia insula exercitum detinerent; iam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare. porro in eiusmodi consiliis periculosius esse de-
 16 prehendi quam audere. his atque talibus in vicem instincti, Boudicea generis regii femina duce (neque enim sexum in imperiis discernunt) sumpsere universi bellum; ac sparsos per castella milites consecrati, expugnatis praesidiis ipsam coloniam invasere ut sedem servitutis. nec ullum in barbaris
 15 saevitiae genus omisit ira et victoria. quodnisi Paulinus cognito provinciae motu propere subvenisset, amissa Britannia foret; quam unius praelii fortuna veteri patientiae restituit, tenentibus arma plerisque quos conscientia defectionis et propius ex legato timor agitabat. hic cum egregius cetera

argumentatio e dictis. et pro atqui, Graece *καὶτοι*. iterum deinde *τελεσθε σιγῇ* debet esse post *defendi*. sequitur enim novum argumentum, nihil pertinens ad Germanias, idque valde usitatum in talibus, et supra iam obvium in cohortatione Civilis. denique etiam post *aemularentur. neve proelii unius* etc. quodsi tamen semel iterumque, quamvis fortiter pugnantes, vinceantur, non statim abiicerent animos. ERN.

5. *plus impetus, maiorem const. p. miseros esse*] utrumque verum. in miseris plus impetus est propter desperationem, sed et plus constantiae. verum tamen non omnino spernendam esse Aecidalii coniecturam, post *impetus* omissum esse *integris* aut simile quid, quod ad Romanos pertineat opponaturque miseris, facile concedat, opinor, qui contextum satis perpenderit. non agitur de *impetu*, sed de *constantia*, etiam ubi adversa fortuna sit. ERN.

7. *relegatum*] placet. nec male tamen *relegatum*. LIPS. immo vulgatum elegantius multo. per contentum amandatos aut missos aliquo relegatos aut exsules vocant; eiusque rei exempla et alibi. ERN.

11. *Voadica*] A. 14 31 Boudicea, quod et hic reponendum puto. non enim, ut opinor, Tacitus duobus modis idem nomen scripsit. mox *coloniam* intelligit Camulodunum. ERN.

15. *omisit* est e correctione Rhemani pro *amisit*, quod est h. l. alienum. mox dedi *cognito pr. motu*, deleta eo, quod e prima syllaba verbi sequentis natum est. sic ed Puteolani et V. ceterum non sum ignarus apud Tacitum subinde id pronomen redundare, ut ad A. 14 51 docui. ERN.

19. *propius* h. e. magis, maiori sollicitudine. plus timebant legatum ipsum, cuius acerbitem et arrogantiam sciebant. *propiora* exquisita dicuntur quae magis ad nos pertinent, adeoque magis nos sollicitant,

adroganter in deditos et, ut suae quoque iniuriae ultor, durius consuleret, missus Petronius Turpilianus tanquam exorabilior et delictis hostium novus eoque paenitentiae mitior, compositis prioribus nihil ultra ausus Trebellio Maximo provinciam tradidit. Trebellius segnior et nullis castrorum experimentis, comitate quadam curandi provinciam tenuit. didicere iam barbari quoque ignoscere, vitiis blandientibus; et interventus civilium armorum praebuit iustam segnitiae excusationem. sed discordia laboratum, cum assuetus expeditionibus miles otio lasciviret. Trebellius fuga ac latebris vitata exercitus ira, indecorus atque humilis precario mox praefuit; ac velut pacti, exercitus licentiam, dux salutem. haec seditio sine sanguine stetit. nec Vettius Bolanus, manentibus adhuc civilibus bellis, agitavit Britanniam disciplina. eadem inertia erga hostes, similis petulantia castrorum, nisi quod innocens Bolanus et nullis delictis invisus caritatem paraverat loco auctoritatis. sed ubi cum cetero orbe Vespasianus et Britanniam recuperavit, magni duces, egregii exercitus, minuta hostium spes. et terrorem statim intulit Petilius Cerialis, Brigantum civitatem, quae numerosissima provinciae totius perhibetur, adgressus. multa praelia, et aliquando non incruenta; magnamque Brigantum partem aut victoria amplexus aut bello. et cum Cerialis quidem alterius succes-

ut *propior cura* apud Ovidium Met. 13 578. Rhenani ed autem exhibet *proprius*, vitio operarum (nam nihil hic tacite immutavit): ut saepe etiam in scriptis ista verba permutantur. id omnes ante nos mira negligentia retinuerunt, cum paullulum attendendo animadvertere potuissent vitium, quando *proprius timor* hic sensum nullum habere potest commodum. ERN.

3. *et delictis*] Pichena corrigebat *qui delictis*. bene. possis etiam *is*. iaterea, dum nil libri iuvant, interpunctionem maiorem adhibui ex ed Puteolani. ERN.

5. *nullis*] vitiose edd Gronovianae *nullus*. ERN.

11. *indecorus*] V *indecoris*, verbo poetico. ERN.

14. *eadem inertia*] poetae ergo illi non fides, qui Bolanum hunc magnum bellatorem facit apud filium et trophaea eius Britannica ostendit. Statium dico, in Silvis 5 148, ad Crispinum: *cernis adhuc titulos, hunc ipse vacantibus armis induit, hunc regi rapuit thoraca Britanno*. quaeque alia in eodem Protreptico vatam more inflat. LIPS.

23. *friget tō quidem*, nisi alter successor diversus a Iulio Frontino. id ni sit, putem verum esse *cuiusvis* vel *cuiusque alt.* s. ita praeclaras res gesserat, ut cuiusvis successoris cura parva et gloria obscura futura esset prae cura gloriaque ipsius: sed tamen et Frontinus se parem ei bello praestitit. ERN.

soris curam famamque obruisset, sustinuit quoque molem Iulius Frontinus, vir magnus, quantum licebat, validamque et pugnacem Silurum gentem armis subegit, super virtutem hostium locorum quoque difficultates eluctatus.

- 18 Hunc Britanniae statum, has bellorum vices media iam aestate transgressus Agricola invenit, cum et milites velut omissa expeditione ad securitatem et hostes ad occasionem verterentur. Ordovicum civitas, haud multo ante adventum eius, alam in finibus suis agentem prope universam obtriverat; eoque initio erecta provincia, ut quibus bellum volentibus erat, probare exemplum aut recentis legati animum operiri. tum Agricola, quanquam transacta aestas, sparsi per provinciam numeri, praesumpta apud militem illius anni quies, tarda et contraria bellum inchoaturo, et plerisque custodiri
15 suspecta potius videbatur, ire obviam discrimini statuit; contractisque legionum vexillis et modica auxiliorum manu, quia in aequum degredi Ordovices non audebant, ipse ante agmen,

2. *vir magnus, quantum licebat*] Gruterus Virdungus Berneggerus Gronovius referunt ad tempora, quibus periculosa erat magnae virtutis opinio, quibus et ego accedo. Boxhornius autem refert ad praecedentia *sustinuit belli molem*. mox edd ante Rhenanum *locorumque diffie*. ERN.

10. *ut quibus*] vellem *ut quibusque*. LIPS. formula *quibus b. volentibus erat*, alio loco illustrata est. V *et quibus*, quod recepit Broterius. bene. mox edd ante Rhenanum *transvecta aestas*. ERN.

13. *numeri*] intellige cohortes; quas *numeros* sc. legionum dici hodie satis notum est. frustra igitur Ursinus tentat *innumeri*. ERN.

14. *plerisque custodiri suspecta potius videbatur* i. e. plerique legati tribuni censebant melius fore, si suspectae provinciae partes praesidiis imponendis custodirentur, cavereturque ne quid movere possent, ut recte capit Pichenæ. ERN.

16. *legionum vexillis*] veteranos intelligit Virdungus. nisi tamen ista *vexilla legionum* significant nullam

eum integram legionem duxisse, sed de singulis idoneam et sufficientem manum, ut licet tot numeris absentibus per castra et praesidia eadem summa legionum constaret atque ipso nomine relecta in fide retineret, neque occasione terga patefacta, ut a Suetonio, Britanni cogitarent. quo consilio ad Rhenum et Vitellianos usos legimus, quum in Italiam proficiscerentur. nam et hoc genus *vexillarii* dicebantur, qui expeditionis causa delecti ab legionum suarum corpore ad tempus discesserant et sub vexillis habebantur. similiter *modicam auxiliorum manum* appellat, ut indicet maiorem partem ad stativa mansisse. GRON.

17. *recte degredi*. sed *erigere aciem* est in arduum versus montem ducere, ut apud Livium 1 27: *inde, ubi satis subisse sese ratus est, erigit totam aciem*. 3 18: *hunc ducem secuti nequicquam reclamantibus tribunis in clivum Capitolinum erigunt aciem*. sed et saepius sic Tacitus. GRON. *digredi* male edd ante Pichenam. mox, pro *fore universa*, V apud Broterium *terrorem ceteris fore*. ERN.

quo ceteris par animus simili periculo esset, erexit aciem. caesaque prope universa gente, non ignarus instandum famae ac, prout prima cessissent, fore universa, Monam insulam, cuius possessione revocatum Paulinum rebellione totius Britanniae supra memoravi, redigere in potestatem animo intendit. sed, ut in dubiis consiliis, naves deerant: ratio et constantia ducis transvexit. depositis omnibus sarcinis lectissimos auxiliarium, quibus nota vada et patrius nandi usus, quo simul seque et arma et equos regunt, ita repente immisit ut
 10 obstupefacti hostes, qui classem, qui naves, qui mare expectabant, nihil arduum aut invictum crediderint sic ad bellum venientibus. ita petita pace ac dedita insula clarus ac magnus haberi Agricola, quippe cui ingredienti provinciam, quod tempus alii per ostentationem aut officiorum ambitum
 15 transigunt, labor et periculum placuisset. nec Agricola prosperitate rerum in vanitatem usus, expeditionem aut victoriam vocabat victos continuisse: ne laureatis quidem gesta prosecutus est. sed ipsa dissimulatione famae famam auxit,
 19 aestimantibus quanta futuri spe tam magna tacuisset. ceterum animorum provinciae prudens, simulque doctus per aliena experimenta parum profici armis, si iniuriae sequerentur, causas bellorum statuit excidere. a se suisque orsus primum

4. *cuius possessione i. e. a qua sub potestatem redigenda, occupanda.* v. Gronovium ad A. 2 5. adde ad H. 3 59. ERN.

6. *ut in dubiis consiliis*] videtur scripsisse auctor: *ut in subitis consiliis.* GRON. rectissime. frustra alii de transpositione vel supplemento cogitavere. ERN.

10. *obstupefacti hostes*] credo in animo habuisse locum Livii 2 10: *ipso miraculo audaciae obstupefecit hostes.* adde infra c. 25. ERN.

expectabant] Indit Tacitus ut solet, uno verbo duabus significationibus respondente nominibus diversis. *qui classem, qui naves expectabant*, est, qui putabant nunquam fore ut Romani possent eos aggredi sine classe aut qualibuscumque navibus. *qui mare expectabant*: qui

sibi persuaserant ipsum mare pro muro ipsis fore atque accessu prohibiturum Romanos. GRON.

17. *laureatis*] intellige *litteris*, quas Romam ad imperatorem senatumque de more mitteret. *gesta laureatis* *prosequi* est ornare, ut *triumpho* *prosequi* et similia. mox bene punctum a Pichena factum post est. ERN.

22. *excidere* habent edd veteres, nisi quod Aldus *excindere* dedit, temere haud dubie et operarum errore: nam Rhenani editionem expressit. at inde a Lipsio omnes habent *excindere*; quod unde ductum sit nescio. quia tropus ductus est a *radicibus*, hae autem, ut et arbores, *excidi* potius dicantur quam *excindi*, quantum observavi, veterem lectionem praetuli; quae et praeferenda erat, si in hac quoque

domum suam coercuit; quod plerisque haud minus arduum est quam provinciam regere. nihil per libertos servosque publicae rei; non studiis privatis nec ex commendatione aut precibus centurionum milites ascire, sed optimum quemque fidelissimum putare. omnia scire, non omnia exsequi. parvis

forma promiscue utrumque verbum diceretur. adde ad H. 5 16. ceterum veteres libri inde a Rhenano male interpungunt post *orsus*, mox *coercuit* est ab Rhenani correctione. ed. Puteolani habet *coerant*, Beroaldi *coerceant*. omnes autem veteres *primam*, quod ut elegantius merito reduxi. *primum* reperi demum in ed. Gronovii patris. ERN.

2. *nihil per lib. s. publicae rei*] intelligi volunt *agere*; cuius ellipseos exempla requiro. Groslotius corrigebat *publice geri*; quod non placet. activum requiritur. *agere* excidisse putes, quod mox praecedit *regere*. ERN.

4. *centurionum milites*] sic edd omnes. quod ut haud dubie corruptum varie tentant viri docti. Boxhornio neganti ad locum inter milites obtinendum precibus aut commendatione opus fuisse, IFGronovius opponit verba Varronis l. 3 de vita populi Romani apud Nonium: *referentibus centurionibus adoptati in cohortes subibant, ut semper plenae essent legiones. a quo optiones in turmis decurionum, et in cohortibus centurionum appellati*. bene, si sermo esset de re militari. at de disciplina domestica sermo est. nec milites *fideles* dicuntur: ministrorum domesticorum et amicorum illud epitheton est. igitur credo Tacitum scripsisse *expeditionum comites*, intelligoque eos de quibus Cicero ad Qu. Fr. 1 1 4 (quam partem epistolae hic ante oculos habuisse Tacitus videtur): *quos vero ex domesticis convictionibus aut ex necessariis apparitionibus tecum esse voluisti, qui quasi ex cohorte praetoris appellari solent, quorum non modo facta sed etiam dicta omnia praestanda nobis sunt*. idem Verr. 2 10: *comites illi tui delecti manus erant tuae; praefecti, scribae,*

medici etc. Suetonius Tib. 46 *plane comites expeditionum* vocat. hi tales comites, quorum opera praesides utebantur in provinciae administratione, sive, ut Tacitus infra, officiis et administrationibus praeponebant, et salaria publice constituta habebant, adsumebantur saepe vel propter gratiam, quae *studia privata* Tacitus vocat, vel commendatione aliorum, vel precibus suis, ut legati fere. unde Verris allegationes amicorum ad Dolabellam Ciliciae praesidem, ut sibi legationem impetrarent apud Cic. Verr. 1 16. et preces eius qui praefecturam ab Africano frustra petebat apud eundem Verr. 2 11. neque mirum est *expeditiones* et *centuriones* confusos a librariis. initium corruptelae natum in prima syllaba ex, cui centies *ce* substituta; unde *ceteri* et *exteri* confusi, ut supra notavimus, H. 5 12. Germ. c. 32 extr. ERN.

adscire] pronum est rescribere *adsciscere*, ut volebat Danesius; quod est proprium in ea re verbum, ut *adsumere*. neque ego dubito quin ita rescribendum sit h. l.; aliis, ubi eadem forma verbi in libris occurrat, vel eodem modo, vel *adcire* aut *accire*, prout sensus cuiusque loci postulet. velut H. 4 24: *adciri in societatem Germanos*, c. 80: *Antonium Primum adscisci inter comites*. apud Virgilium Aen. 12 38, ubi Heinsius e mss edidit *adscire*, legendum *adcire* vel *accire*. nam nondum demonstrari potuit hanc formam latinam esse; meritoque putatur a librariis invecta in libros a vitio pronunciationis. ceterum haec Taciti loca latebant Heinsium ad Virgilii l. c. aliosque qui locum Virgilianum laudavere. *conscisse* pro *conscisse* mss apud Livium 3 53. ERN.

5. *notabis exsequia* hic valere pu-

peccatis veniam, magnis severitatem commodare; nec poena semper, sed saepius paenitentia contentus esse; officiis et administrationibus potius non peccaturos praeponere, quam damnare cum peccassent. frumenti et tributorum auctionem aequalitate munerum mollire, circumcisis quae in quaestum reperta ipso tributo gravius tolerabantur. namque per ludibrium assidere clausis horreis et emere ultro frumenta ac vendere pretio cogeantur. devortia itinerum et longinquitas

nire, ulcisci. quod in Suetonii Iulio c. 67, Vesp. c. 14, Calig. c. 12, in Seneca et alibi observatum. Lips. sic etiam Livius v. c. 3 13. ERN.

1. *nec poena semper*] intellige uti, quod in altero membro quodammodo latet. ERN.

3. *admin. potius non peccaturos*] Fulvii vetus codex, toties venditans quod certum est nullo in ms reperi- tum, sed conjecturae doctorum hominum deberi, iamdudum apud me tesseram confregit. verbum autem quod desideratur, censeo latere sub τὸ potius, quod, ut et τὸ magis, intelligere saepe. Tacitum Livium Plautum alios ante τὸ quam in confesso est; adeoque auctorem edidisse administrationibus imponere non peccaturos, quam damnare cum peccassent. est autem etiam Taciti imponere legionibus, cohortibus, custodiis, summae rei. Gron. desiderari verbum, id quidem perspicuum est. Ursinus praepone addebat velut e veteri codice, ut solet: quia sic est in mss V duobus apud Broterium, cum eo recepi. ERN.

4. *auctionem*] legam exactionem, nisi tamen tributa aucta recenter intellegit; quod Vespasianus fecerat, ut in Suetonio legas c. 16. Lips. sic ante iam tentarat Rhenanus; idemque placebat Mureto. Broterius exactionem reperit in V uno in textu, in altero in margine. mox munera sunt ipsa vectigalia et tributa, quae praestantur. ERN.

5. transponit Rhenanus relativum quae. nam veteres libri habent: circumcisis in quaestum reperta, quae etc. Pichena notabat etiam corrigi

potuisse repertis. Rhenani ratio magis placet. ERN.

7. *horreis*] an publicis horreis, in quae publicani frumenta decumarum condiderant? et quamquam haberent fortasse domi frumenta, cogeantur ab istis emere. talia sane horrea in provinciis, et de iis Tacitus in Aegypto A. 2 59: *Germanicum apertis horreis pretia frugum levasse*, inter popularia eius facta. an *ludibrium* hoc (ea voce utitur) spectat propria horrea? quae clauderant publicani, neque aperiri volebant, nisi pacti arbitrio suo super decumis essent. tale sane Cicero Verri obicit, in libro tertio; atque edictum etiam vulgasse in aratores, *ne tollas ex area, nisi pactus eris*. itaque pacisci pro libidine publicanorum debebant, qui, ut idem ait, *dimidias partes* pro decumis auferebant. quid deinde? *emere ultro cogeantur*, inquit. cum videlicet tantum frumenti attributum iam publicanis esset, ii rursus vendebant aratoribus iubeantque emere. satis? immo amplius, etiam *vendere*. quomodo? cum grandi pecunia suum vendidissent, redibant, et quasi in usum militum eorumque annonae emebant, sed vili pretio scilicet, et quod praeses aut potius procurator principis, ex eius re, dixisset. id quoque a Verrinis factum; ubi omnes hae fraudes relatae et revelatae ab illustri oratore. Lips.

8. *pretio*] suspicor parvo. Gron. res videtur postulare. male huc trahit Broterius *frumentum aestimatum*. ERN.

devortia itinerum] iterum ex Cicerone (nam quis fraudes melius

regionum indicebatur, ut civitates a proximis hibernis in remota et avia deferrent, donec quod omnibus in promptu erat, 20 paucis lucrosum fieret. haec primo statim anno comprimendo egregiam famam paci circumdedit, quae vel incuria vel tolerantia priorum haud minus quam bellum timebatur. sed ubi aestas advenit, contracto exercitu, militum in agmine laudare modestiam, disiectos coercere; loca castris ipse capere, aestuaria ac silvas ipse praetentare; et nihil interim apud hostes quietum pati, quo minus subitis excursibus popularetur; at- 10 que ubi satis terruerat, parcendo rursus irritamenta pacis ostentare. quibus rebus multae civitates, quae in illum diem ex aequo egerant, datis obsidibus iram posuere, et praesidiis

retegat?) lux esto. frumenti aestimatio introducta fuit, sed primo, inquit in Verr. 3 82, in commodum aratoris, cum in eum locum quo imperabatur frumentum portare nollet. quid fecerunt boni praesides? instituerunt semper ad ultima ac difficillima loca apportandum frumentum imperare, ut vecturae difficultate ad quam vellent aestimationem pervenirent. et id vulgo factum ostendit, non solum a Verre aliquo. at Agricola emendavit, itemque postea Valerianus mandavit: ne praeses provincialem aut possessorem cogat frumenta illic ubi non habet dare, equum, ubi non potest, pascere. quia, inquit, non est ulla provisio melior quam ut in locis suis erogentur quae nascuntur, ne aut vehiculis aut sumptibus rempublicam gravent. LIPS.

2. aut non assequor acumen sententiae, aut merus lusus est in omnibus et paucis. nam sensus, ut opinor, hic est, donec pauci illi, praeses, legati, quaestores, publicani, lucrum magnum caperent, etiamsi tanta copia frumenti esset, ut quisvis salubri pretio emere abivis posset, nec ipsi aratores multum lucrarentur. nisi aliud quid in verbis in promptu latet, quod non assequor. ERN.

6. militum in a. l. modestiam i. e. si ita iter facerent, ut in devia non degrederentur, nec vicinis quicquam per vim eriperent. disiecti sunt qui

aliter facerent, ab agmine discedendo rapiendi causa. ceterum militum est a Rhenani conjectura, primum recepta in Rhenani secundam. in edd ante omnibus multum. V apud Broterium multus, quod ille et in textum recepit. sed sensit ita non expleri sensum, itaque addit militum ante laudare: in agmine manifeste coniungitur cum modestiam et disiectos. cum milites iter facerent, h. e. in agmine, laudabat modestiam sc. eorum qui in agmine manebant: qui deserebant praedandi causa, eos coercerat. mihi multum tamen suspectum est, malimque deleri. ita omnia plana. ERN.

10. irritamenta] Acidalius tentat invitamenta, quod Lipsio quoque placebat, sive etiam imitamenta. ingeniose utrumque. invitamenta quidem et irritamenta facile contentantur, ut invitare et irritare saepe confusa scimus in libris. et imitamenta pacis bene opponerentur terroribus. sed et irritamenta pacis recte dicuntur, ut opinor. nam irritare etiam in bonam partem dicitur, et facilius ac saepius ex irritare factum est invitare, quam contra. v. Drakenborchium ad Liv. 1 15, et quos ibi laudat. irritamenta pacis sunt res quibus homines ad pacem alliciuntur. sic irritamenta malorum sunt illecebrae malorum, delinimenta. ERN.

12. ex aequo egerant i. e. non-

castellisque circumdatae, tanta ratione curaque ut nulla ante Britanniae nova pars illaccessita transierit.

- 21 Sequens hiems saluberrimis consiliis absumpta. namque ut homines dispersi ac rudes, eoque in bella faciles, quieti et otio per voluptates assuescerent, hortari privatim, adiu-
vare publice, ut templa fora domus exstruerent, laudando promptos et castigando segnes. ita honoris aemulatio pro necessitate erat. iam vero principum filios liberalibus artibus erudire, et ingenia Britannorum studiis Gallorum anteferre,
10 ut qui modo linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiscerent. inde etiam habitus nostri honor et frequens toga. paulatimque discessum ad delinimenta vitiorum, porticus et balnea et conviviorum elegantiam. idque apud imperitos humanitas vocabatur, cum pars servitutis esset.

- 22 Tertius expeditionum annus novas gentes aperuit, vastatis usque ad Taum (aestuario nomen est) nationibus. qua

dum in potestate Romanorum fuerant, sed sui iuris, liberae. sed fatendum est id lenius esse quam pro eo quod opponitur, *iram possuere*. ERN.

2. *nova*] scribendum videtur *nota*. et prospicit quod mox dicturus est c. 22: *tertius expeditionum annus novas gentes aperuit*. ante hunc igitur tentatae partes non erant novae, sed notae. GRON. bonus sensus, sed, ut opinor, non aptus antecedentibus. non enim, si urbes deditae bene munitur, propterea omnes notae Britanniae partes bello tentatae. suspicor excidisse *sic* vel *ita* post *pars*. ita bene munita opida ut nunquam ab hostibus lacesita sint bello, cum alias novae partes provinciae Romanae adiectae crebro ab barbaris tentarentur, si forte recipere possent. ERN.

4. *bello*] edd ante Rhenannum *in bello*; nude magis probem alteram Rhenani coniecturam *in bellum* sive *in bella*; quod non minus recte dicitur. ERN.

10. non recte olim putabam pro *abnuebant* legendum *abnuerent*. si in hoc verbo aliquid tentandum es-

set, conicerem *abnuerant*, sed et illud rectum est. ERN.

12. *discessum*] Picheua suspicatur legendum *descensum*. eleganter. *delinimenta vitiorum* Graevius (ep. ad Heins. in coll. Burm. t. 4 p. 706) interpretatur vitia, quibus homines deliniuntur et alienantur a severiore vita. *delinimenta* esse philtra, laudatis locis Livii 30 13, 39 11, item notis Afranii versiculis: *si possent homines delinimentis capi, omnes haberent nunc amatores anus*. pro philtris loco Livii posteriori capiebat et Broukh. ad Tibull. 1 6 7. sed bene refellit hanc vocis interpretationem Dukerus ad Liv. l. c, ubi copiose de hoc verbo. *delinimenta vitiorum* sunt res quibus animi hominum blande paulatim capiuntur, ut vitia non amplius abhorreant sed pro felicitate amplectantur. porticus, balneae, convivia lauta sunt illa delinimenta, quibus facile homines adsuescunt, iisque capti ad omne genus vitiorum proni et faciles fiunt. ERN.

16. *Taum*] aestuarium et ostium fluminis Tai, in latere orientali Britanniae, hodie *Twede*, Scotiam ab Anglia separans. ERN.

formidine territi hostes quanquam conflictatum saevis tempestatibus exercitum lacessere non ausi; ponendisque insuper castellis spatium fuit. adnotabant periti non alium ducem opportunitates locorum sapientius legisse; nullum ab Agricola positum castellum aut vi hostium expugnatum aut pactione ac fuga desertum. crebrae eruptiones: nam adversus moras obsidionis annuis copiis firmabantur. ita intrepida ibi hiems, et sibi quisque praesidio, irritis hostibus eoque desperantibus, quia soliti plerumque damna aestatis hibernis eventibus
 10 pensare tum aestate atque hieme iuxta pellebantur. nec Agricola unquam per alios gesta avidus interceptit: seu centurio seu praefectus, incorruptum facti testem habebat. apud quosdam acerbior in conviciis narrabatur, ut bonis comis, ita adversus malos iniucundus. ceterum ex iracundia nihil super-
 15 erat; secretum et silentium eius non timeres. honestius putabat offendere quam odisse.

23 Quarta aestas obtinendis quae percurrerat insumpta; ac si virtus exercituum et Romani nominis gloria pateretur, in-

6. *crebrae eruptiones*] nempe per aestatem, adversus Britannos. mox tum aestate atque hieme iuxta pellebantur. sequentia referuntur ad superiora. nullum castellum pactione desertum, quam exprimere solet famines in obsidione. nam transitioni servit. ERN.

11. *πονηζώτερον* additum est *avidus*, i. e. per aviditatem landis et gloriae. mox edd veteres ut erat bonis, quod restituit Broterius; non bene, ut opinor. nec enim aptum est Taciti in talibus consuetudini illud erat. ERN.

14. *iniucundus*] posuit pro iracundus, asper, molliendi causa, ut Cicero ad Att. 1 20 coniunxit *asperius atque iniucundus*. ERN.

17. *obtinendis quae percurrerat*] Barclains Berneggerus et Boxhornius habent hic aliquid boni et veri, sed nemo se satis explicat. omnino enim iam redegerat sub ditionem, cum percucurrerat: sed obtinuit est, quae celeri quodam virtutis ac victoriae cursu obierat, subegerat, occuparat, eorum annuae morae

continua possessione, administratione, usurpatione ius populi Romani fundavit; in eis tenendis obduravit obfirmavitque sese, atque ostendit non se, ut praedam aut gloriolam peteret, sed ea possesurum venisse, ac nec relinquere neque eripi sibi velle. quod quin et praesidiis castellisque firmandis, ut Berneggero placet, consecutus fuerit, mihi dubium non est. idem *to percurrit* explicat continuat, haud male; sed vulgata verbi significatione, non ea qua Tacitus utitur, cum *to percurre* aliud facit, aliud *obtinere*. huic enim obtinere est perseverare in tenendo, quod Galli dicunt *maintenir*; providere ne qua vis possessionem interrumpat, et si qua tentetur, eam fortiter feliciterque repellere, vide quae notamus ad Livium 3 36. Gron. edd ante Rhenanum habent *praecucurrerat* vel *praecurrerat*, ut ed Puteolani et Alciati; quod Rhenanns tacite mutavit in *percurrerat*, nisi librarium aberratio est. ego nec *praecucurrerat* spernam, pro praetercu-

ventus in ipsa Britannia terminus. nam Clota et Bodotria diversi maris aestibus per immensum revectae, angusto terrarum spatio dirimuntur. quod tum praesidiis firmabatur; atque omnis propior sinus tenebatur, summotis velut in aliam insulam hostibus.

- 24 Quinto expeditionum anno nave prima transgressus ignotas ad id tempus gentes crebris simul ac prosperis praeliis domuit; eamque partem Britanniae quae Hiberniam aspicit copiis instruxit, in spem magis quam ob formidinem, si quidem Hibernia medio inter Britanniam atque Hispaniam sita et Gallico quoque mari opportuna valentissimam imperii partem magnis in vicem usibus miscuerit. spatium eius, si Britanniae comparetur, angustius, nostri maris insulas superat. solum caelumque et ingenia cultusque hominum haud multum
15 a Britannia differunt, nec in melius. aditus portusque per

currebat, ut *praevehi* pro *praetervehi* habuimus H. 5 23. ERN.

3. qui *dirimuntur*? haud dubie *Glotta* et *Bodotria* fluvii. quomodo? angusto terrarum spatio. quare? quia *diversi maris aestu per immensum revecti* h. e. hinc atque inde occurrentis impetu et affluxu maris detenti et velut repulsi ac retroacti. atque eo intervallo non longo castellis septo, quicquid interiorum terrarum erat, parebat Romanis. GRON. primum edd pr *Clota*, ut mss V habent duo, et Ptolemaeus; quod recepi. deinde edd ante Rhenanum omnes *diversi maris aestibus per immensum revectae*. Rhenanus tacite edidit *d. m. aestus p. i. revecti*, quod servatum ab omnibus usque ad Lipsium, qui *aestu* edidit, iterum tacite ex ed nescio qua. atque haec iam Gronovius explicat, securus quid Tacitus scripserit, cum verisimile sit et *aestus* et *aestu* esse vitia operarum, illud in ed Rhenani, hoc in ea unde textus Lipsianus fluxit, nam in *aestibus* nihil est quod vitii suspicionem habeat, *revecti* videtur edidisse Rhenanus, quod *Clotta* et *Bodotria*, fluminum nomina, masculinum genus desiderare putaret, quasi non

per terminationem feminini generis esse possint, atque adeo proprie esse debeant, ut *Allia*, *Albula*, *Mosella*. vide Vossium de Analogia 1 10. itaque veterem lectionem, quae haud dubie e ms libro fluxit, reduxi, sine dubio praeferendam alteri, quae partim a coniectura partim ab errore operarum nata est. sensus est: aestus contrarii maris vi sua fecere ut aestuaria *Clota* et *Bodotria* quam longissime se insinuaverint in continentem, et vix angustum isthum reliquerint. ERN.

9. *in spem*] vel potius *in speciem*. LIPS. sed sequentia videntur *spem* magis desiderare. ea non erant per punctum ab his dirimenda, ut in vulgatis factum. ERN.

10. bene monet Pichena *medio sitam* non esse aequo distantem a Britannia et Hispania. *media* sunt interiecta quaevis. omninoque hic *medio* per pleonasmum additum est. ERN.

13. *nostri maris insulas*] intellige maris mediterranei insulas. ERN.

15. *differunt. melius aditus*] edd ante Rhenanum *differt. in melius a*. lectio quae nunc est in textu, ex ingenio est Rhenani. sed idem pro *melius* malebat *eius*, sc. insulae. alii

commercia et negotiatores cogniti. Agricola expulsum seditione domestica unum ex regulis gentis exceperat, ac specie amicitiae in occasionem retinebat, saepe ex eo audiui legione una et modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam posse; idque etiam adversus Britanniam profuturum, si Romana ubique arma, et velut e conspectu libertas tolleretur.

- 25 Ceterum aestate qua sextum officii annum inchoabat, amplexus civitates trans Bodotriam sitas, quia motus universarum ultra gentium et infesta hostili exercitu itinera timebantur, portus classe exploravit; quae ab Agricola primum
10 assumpta in partem virium sequebatur egregia specie, cum simul terra simul mari bellum impelleretur, ac saepe iisdem castris pedes equesque et nauticus miles, mixti copiis et laetitia, sua quisque facta, suos casus attollerent, ac modo silvarum et montium profunda, modo tempestatum ac fluctuum
15 adversa, hinc terra et hostis, hinc victus Oceanus militari

aliter tentant, sed nihil expediunt sine libris. ERN. nec in melius Acidalius.

8. *amplas civitates trans Bodotriam sitas*] venit ecce sub acumen stili: *amplae civitatis trans Bodotriam sitae, quia — timebantur, portus classe exploravit.* et *portus*, non *portum*, quia civitatem ponit non pro oppido, sed pro gente vel regione aliquot populos complexa et late per tractum litoris patente, ad quam erat veri simile naturam ab Oceano complures aditus portusque patefecisse. ut civitas Helvetiorum Caesari, civitas Hyrcanorum Trogo Pompeio. GROX. *portus* sane est in omnibus ante Pichenam, qui e conjectura Rhenaui edidit prius, sed in Gronoviana ratione displicet, quod substantivum *portus* a suo genitivo nimis longe et aspere, contra consuetudinem elegantium scriptorum, interposita duorum membrorum, divellitur, ed Puteolani sic locum exhibet: *amplas c. t. B. sitas: quia motus — et infesta hostilis exercitus itinera timebantur. portus classe exploravit.* in ed Beroaldi nil praeter interpunctionem mutatum est, deleta puncto ante *por-*

tus, Rhenaui novam interpunctionem secutus correxerat modo *hostili exercitu*, quod latinitas postulabat. Lipsius porro tacite edidit *ampla civitate tr. B. sita*, quod ex eodem quo cetera tacite mutata fonte fluxit, ceteri Pichenam secuti sunt. ego post *sitas* aut ante *amplas* aliquid excidisse putavi de exercitu terrestri, cuius mox mentio, aut expeditione universa, velut *aggressurus*: nisi id in ipsum verbum *amplas* corruptum est, quod non desiderarem, si abesset. voluit dicere novam expeditionem ab Agricola in populos ultra Bodotriam susceptam, neque modo terrestribus copiis, sed etiam classe assumpta, quibus urbes et portus exploraret illarum regionum. ceterum ms V apud Broterium habet *amplexus* pro *amplas*, quod ille recepit, comparato *amplectitur rempublicam* A. 15 59. sed ea sententia nimis lenis in hac re. ERN.

12. *bellum impelleretur*] forma loquendi mihi non cognita, nec ab nullo interpretum illustrata. puto *inferretur, impingeretur*. ERN.

16. *auctus Oceanus*] putabam *victus*. sed quid si *auctus*, quia in-

iactantia compararentur. Britannos quoque, ut ex captivis audiebatur, visa classis obstupesciebat, tanquam aperto maris sui secreto ultimum victis perfugium clauderetur. ad manus et arma conversi Caledoniam incolentes populi, paratissimo magno, maiore fama, uti mos est de ignotis, oppugnasse ultro, castella adorti metum ut provocantes addiderant; regrediendumque citra Bodotriam, et excedendum potius quam pellerentur, specie prudentium ignavi admonebant, cum interim cognoscit hostes pluribus agminibus irrupturos. ac ne superante numero et peritia locorum circumiretur, diviso et ipse in tres partes exercitu incessit. quod ubi cognitum hosti, mutato repente consilio universi nonam legionem ut maxime invalidam nocte adgressi, inter somnum ac trepidationem caesis vigilibus irrupere. iamque in ipsis castris pugnabant, cum Agricola iter hostium ab exploratoribus edoctus et vestigiis insecutus, velocissimos equitum peditumque assultare tergis pugnantium iubet, mox ab universis adici clamorem. et propinqua luce fulsere signa. ita ancipiti malo territi Britanni; et Romanis redit animus, ac securi pro salute de glo-

cognitum mare iam navigatum et reliquo Oceano quasi adiectum? LIPS. non profecto inepte auctus editur, ut Pichena putat, sed magnifice: ab his addita provinciae regio ampla terrarum, novusque quaesitus ac domitus hostis; ab illis, quod Oceanus Romanum agnoscebat imperium, promotum auctumque et ei accessio facta. GRON. victus primus recepit Pichena, idque exemplum omnes imitati sunt. vellem Gronovius non modo utcumque explicasset auctum Oceanum, sed etiam ita latine dici posse aut consuesse docuisset. mihi victus placet. sic domitus Oceanus est apud Suetonium Claud. 17, et spolia Oceani Calig. 46. victa maria et flumina apud poetas. ERN.

5. oppugnasse ultro, castella adorti] fortasse oppugnare ultro, castella adoriri. LIPS. nec dura παραθέσει et constructione opus est, nec mutatione temporum. sed rectissime Pichena τό oppugnasse regi a τῷ

fama; ut fama oppugnasse sit, rumor quod oppugnarint. castella, inquit, adorti et apparatu magno et maiore fama, vel ex eo quod sponte oppugnatum venissent, metum addiderunt. GRON. nempe Pichena per parenthesis accipi posse aiebat a maiore — ultro; nec tamen satis probabat. ERN.

7. potius quam pellerentur] nec male foret priusquam pellerentur. GRON. mox edd ante Rhenanum prave, specie ignavi prudentium. item post edd Lipsii circummirentur. singularem omnes veteres habent, quem restituit Pichena. ERN.

19. pro salute de gloria] recte Aci-dalius monuit pro et de permutari debere. si Rhenanus transposuisset, ut alia, iam pro bona et recepta lectione teneremus. nunc mutare nemo ausus est. post idem erupere sc. e castris, quod in V repertum recepit Bröterius. recte. paullo ante irrupere errori locum fecit. ERN.

ria certabant. ultro quin etiam erupere; et fuit atrox in ipsis portarum angustiis praelium, donec pulsi hostes, utroque exercitu certante, his, ut tulisse opem, illis, ne eguisse auxilio viderentur. quodnisi paludes et silvae fugientes texissent, debellatum illa victoria foret. cuius constantia ac fama

5. *constantia*] fallor, aut *conscientia* legendum. conscius sibi exercitus egregiae victoriae et ex ea famae, maioraolvebat. video et Pichenae hoc placuisse. Lrps. quod viris optimis fastidio, nobis aureum et gemmeum est. *constantia* aliquando opponitur non tam levitati aut infirmitati eius qui varius et mutabilis semper, quam timori seu levitati ex timore, atque est imperterritus et immobilis animus iis quae terrere possunt et infirmiores inducere vel vi vel ambitione ad mutanda coepta et ad aliter et minus honeste fere consulendum. sic *constantiam* Cyri pueri in Astyagis aula praedicat Iustinus 1 5, et *constantiam* Alexandri rapientis ad supplicium de tumultuantibus armatis; cui convenit apud nostrum Vocolae *constantia* H. 4 25. item Perdiccae ultro accedentis et increpantis pedestrem exercitum, qui percussorem ad eum miserat Iustin. 13 3. talis *constantia* Germanici reficientis imperium cum maximis minis delatum Suetonio Cal. 1. et Titi conspiratis adversum se assidere sibi iubentis et gladiatorum arma explorare apud Aurelium Victorem. non aliter Pius apud Capitolinum c. 5: fuitque ea *constantia* ut septenis et novenis annis in provinciis bonos praesides detineret. quod recte cepit Casaubonus; eoque minus ferendum quod ei obloquitur Salmasius. cavillatur scilicet bonos tantum detinuisse, et ab his nihil periculi aut metus. parum πολιτικός. immo legibus boni quam mali suspiciores sunt; et saepe non iniuria. non enim ἡθικὸς ad legem philosophorum intelligimus, sed iuste ac fortiter et cum gratia provincialium rempublicam gerentes; qualibus profecto gloriae et imperii cupido non sequitur inna-

scitur. noster de Tiberio A. 1 80: neque enim eminentes virtutes sectabatur, et rursum vitia oderat. ex optimis periculum, a pessimis dedecus publicum metuebat. non aliter Capitolinus Salmasio in subsidium vocatus de Marco c. 12: *quamvis esset constans, erat etiam verecundus*. his enim locum dederunt haec superiora: fisco in causis compendii nunquam iudicans favit. decebat *constantiam* principis nihil decidere de republica, nihil pati publico detrahi, etsi hominum odia et famae invidia foret subeunda. talis *constantia* fuit MCatonis omni opum vi repugnantis ne Asianorum locatio induceretur, apud Ciceronem in primo ad Atticum, at Marcus *quamvis constans, quamvis Fabianae constantiae* in spernendis rumoribus et simultatibus, modo recte ageret, *quamvis salubris nec largitor aut iactura reipublicae ambitiosus*, tamen pudoris sui putabat non nimium pro fisco tendere. opportunum est etiam, quod adhibet Salmasius ex eodem Marco Capitolini c. 4, *verecundus sine ignavia*. hoc prorsus est istud inversum: *quamvis esset verecundus, erat etiam constans*. nam hinc significationi *constantiae* adversatur *ignavia*, si memineris *ignaviam* et *segnitiem* optimis auctoribus interdum esse timorem, formidinem, quod Galli dicunt *poltronerie et manquement de courage*. sic Tacitus H. 2 94: *nec coercerat istas voces Vitellius, super insitam inertem animo ignaviam, conscius sibi instare donativum*. hoc est, praeterquam quod natura nihil habebat *constantiae* et horrebat vanos strepitus, nec audebat militaris turbae insolentiam imperatoria severitate compescere. hinc et intelligendum illud Vellei 2 125, in seditione Germanici Pannonicique

ferox exercitus nihil virtuti suae inuium, penetrandam Caledoniam inveniendumque tandem Britanniae terminum continuo praeliorum cursu fremebant. atque illi modo cauti ac sapientes prompti post eventum ac magniloqui erant. iniquissima haec bellorum condicio est: prospera omnes sibi vindicant, adversa uni imputantur. at Britanni non virtute sed occasione et arte ducis rati, nihil ex adrogantia remittere, quo minus iuventutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, coetibus ac sacrificiis conspirationem civitatum sancirent. atque ita irritatis utrinque animis discessum.

28 Eadem aestate cohors Usipiorum, per Germanias conscripta, in Britanniam transmissa, magnum ac memorabile

exercitum post excessum Augusti: quo quidem tempore ut pleraque ignave Germanicus, ita Drusus prisca antiquaque severitas etc. h. e. parum constanter, parum severe. nam hoc quoque constantiae est tumultuantibus non cedere atque etiam obviam ire, ut Suetonius loquitur Iulio c. 69. nec dubium quin turpiter et mendaciter aduleatur patri et filio, factumque constantissimi, qualicuit, exempli, ut agnoscit Suetonius, ignaviae crimine traducat. sic igitur eam vocem et hic accipimus, ut cuius victoriae constantia et fama ferox exercitus sit, cuius praesentissimis interritisque tanto periculo animis partae tantaque fama passim celebratae memor atque inde inflatus miles. A. 22 33: at Suetonius mira constantia medios inter hostes Londinium perrexit. his omnibus in locis constantia non quaevis perseverantia et propositi pertinacia, sed καὶ ἔξοχον permansio in sententia et instituto atque habitu mentis contra graviter obstantem urgentemque vel metum vel gratiam vel subrusticum pudorem. Gron. bene ista de constantia disputantur, nec quisquam de hac significatione dubitat. at victoriae constantia an dicatur, et quo sensu, praesertim ubi adiungitur ferox, id mihi dici velim. clarum est, quod alias dicitur simpliciter victoria ferox miles, aut recenti v. ferox, id hic cum duplici

additamento dici. victoriam miles et ipse credebat amplam et fama ferebat: hoc est conscientia et fama victoriae. ERN.

6. uni imp.] sic recte Rhenanus. ante erat prave cum imp. ERN.

7. arte ducis rati] haeret sententia. putabam olim et explebam: arte ducis victos rati. nunc magis et propius verbis: non ut virtute, sed occasione et arte ducis superati. nam illud super compendio saepe scriptum et unica littera; quae et in fine anteaentis verbi est. occasione autem victos se volunt, quia superventu subito Agricolae (prius proelium vide) oppressi. Lips. alii tentant verbum rati, idque varie. frustra. melius Lipsius. forte tamen nec displicat arte vicisse sc. Romanos. ad meum quidem sensum id mollius est, et ad vulgatam lectionem propius accedit. ERN. Freins-hemius non virtutem, sed occasionem et artem ducis rati.

12. magnum ac memorabile facinus] hodie rideamus: at olim hoc tanti fuit, quanti nunc penetrasse Magellani sinum et orbem hunc circumdedisse. Ambrosius 3 Hexaem. 3 3: illud magnum et inausum navigantibus atque intentatum nautis mare, quod Britannias frementi includit aequore atque in ulteriora et ipsis fabulis inaccessa secreta se porrigit. hac autem circumvectione relecta Britannia, et iusula bona

facinus ausa est. occiso centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis exemplum et rectores habebantur, tres liburnicas adactis per vim gubernatoribus ascendere; et uno remigrante, suspectis duobus eoque interfectis, nondum vulgato rumore ut miraculum praevehebantur. mox hac atque illa rapti, et cum plerisque Britannorum sua defensantium praelio congressi, ac saepe victores, aliquando pulsi, eo ad extremum inopiae venere ut infirmissimos suorum, mox sorte ductos vescerentur. atque ita circumvecti
 10 Britanniam, amissis per inscitiam regendi navibus, pro praedonibus habiti, primum a Suevis, mox a Frisiis intercepti sunt. ac fuere quos per commercia venundatos, et in nostram usque ripam mutatione ementium abductos, indicium tanti casus illustravit.

15 Initio aetatis Agricola domestico vulnere ictus, anno ante natum filium amisit. quem casum neque, ut plerique fortium

fide approbata. Dionem in Tito vide. LIPS. vir eruditissimus (Virdungus) et haud quaquam τῶν τυγχόντων, (qui longe maior apparuisset, nisi vix notum suis morbi et paupertas depressissent) mihi etiam inter primos adolescentiae meae fautores venerabilis, nimis anguste modum huius facinoris metitur (de circumjectione sola Britanniae capiens.) magnitudinis eius, quam Tacitus intelligit, pars exigua et fortuita est, quam praecipuam putat Virdungus. magnum erat et memorabile tali tempore ac loco tales rebellionem moliri, et tali modo tantisque casibus ac periculis propositis exsequi, dein per omnia extrema tam diu aerumnosam vitam trahere ac durare. inceptu, profligatu, exitu magnum hoc et memorabile facinus, non cursu tantum, quem ne cogitarunt quidem, cum rem ingentis ausi susciperent, quamquam et huius fortuna ipsis miseriis magna et memorabilis. GRON.

4. remigrante] clam se subducente, et in patriam remeante, ut capit Pichena. V remigante, male. mox V praevehebantur, quod placet Broterio. sententia loci non vi-

detur pati. successum navigationis mirabantur homines in hominibus rei nauticae rudibus. [vulgo provehebantur.] ERN.

12. in nostram ripam] sc. Rheni fluminis, cuius altera ripa sinistra provinciae Gallicae terminus erat, altera a Germanis tenebatur. ERN.

15. initio aetatis] alia haec aetas ab ea quae c. 25 incipitur. nam quae illa aestate gesta sunt, clare ab Agricola c. 34 initio superiori anno tribuuntur. itaque hic vel numerus aetatis excidit, vel sequentis, proximae, quia paullo ante praecedat eadem aetate. ad aetatem septimam haec pertinere etiam Virdungus vidit. si fuit septimae initio aetatis, quod mihi maxime placet, primum verbum per notas scriptum facillime potuit absorberi a terminatione praecedentis verbi vit. numerum vii excidissee putat etiam Broterius. ERN.

16. ut plerique fortium virorum ambitiose] viri fortes sunt militares: hi fere ambitiose in talibus rebus, h. e. ostentant patientiam, et nimis volunt constanter ferre incommoda videri, contra humanitatis communis rationem. ERN.

virorum, ambitiose, neque per lamenta rursus ac maerorem
 29 muliebriter tulit. et in luctu bellum inter remedia erat. igitur
 praemissa classe, quae pluribus locis praedata magnum
 et incertum terrorem faceret, expedito exercitu, cui ex Bri-
 5 tannis fortissimos et longa pace exploratos addiderat, ad mon-
 tem Grampium pervenit, quem iam hostes insederant. nam
 Britanni nihil fracti pugnae prioris eventu, et ultionem aut
 servitium exspectantes, tandemque docti commune periculum
 concordia propulsandum, legationibus et foederibus omnium
 10 civitatum vires exciverant. iamque super triginta milia arma-
 torum aspiciebantur, et adhuc affluebat omnis iuventus et
 quibus cruda ac viridis senectus, clari bello ac sua quisque
 decora gestantes, cum inter plures duces virtute et genere
 praestans, nomine Calgacus, apud contractam multitudinem
 30 praelium poscentem in hunc modum locutus fertur. "quo-
 tiens causas belli et necessitatem nostram intueor, magnus
 mihi animus est hodiernum diem consensumque vestrum ini-
 tium libertatis totius Britanniae fore. nam et universi servi-
 tutis expertes, et nullae ultra terrae, ac ne mare quidem se-
 20 curum imminente nobis classe Romana. ita praelium atque
 arma, quae fortibus honesta, eadem etiam ignavis tutissima
 sunt. priores pugnae, quibus adversus Romanos varia for-
 tuna certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus ha-
 bebant, quia nobilissimi totius Britanniae, eoque in ipsis pe-

6. *Grampium*] hodie vocatur
 Grantzbaine. ERN.

8. *commune periculum concordia*] o verba aurea! utinam imbibamus! nempe hoc est quod Hermocrates ille Syracusanus pulcherrime monuit, apud Thucydidem 4 64: τοὺς δὲ ἀλλοφύλους ἐπελθόντας ἀθρόοι, ἢν σωφρονώμεν, ἀμυνόμεθα, εἴ-περ καὶ καθ' ἐκάστους βλαπτόμε-νοι συμπαῖτες κινδυνεύομεν. Lips.

12. *sua quisque decora*] praemia ob virtutem bellicam accepta intel- ligo. mox *Calgacus* pro *Galgacus* edidimus. ex edd pr, quibus consentiant mss apud Broterium. ERN.

22. *pugnae* delet Freinshemius; probatque Boxhornius. ego vulga-

tum fero. nec ratio viri docti ullo modo vera: quod homines pugnent, non pugnae certentur, centies et *pugnis certari* dicitur, et *pugnae pugnari*. sensus: in prioribus pugnis aliquod periculum reliquum erat in nostra virtute: ea spes restabat. ERN.

24. *quia nobilissimi t. Brit. eo- que in ipsis penetralibus siti*] haec quomodo cohaereant non video: cur nobilissimi in penetralibus, h. e. in recessu ultimo, habitent, an novissi- mi, ultimi? id sequentibus bene convenit. nam eosdem mox dicit *extremos. ipsa penetralia* sunt inti- mi et ultimi recessus Britanniae, ut mox vocat. mirifice hic obloqui- tur Broterius. ERN.

netralibus siti nec servientium littora aspicientes, oculos quoque a contactu dominationis inviolatos habebamus. nos terrarum ac libertatis extremos recessus ipse ac sinus famae in hanc diem defendit. nunc terminus Britanniae patet. atque omne ignotum pro magnifico est. sed nulla iam ultra gens, nihil nisi fluctus et saxa, et infestiores Romani; quorum superbiam frustra per obsequium et modestiam effugeris. raptiores orbis, postquam cuncta vastantibus defuere terrae, et mare scrutantur, si locuples hostis est, avari, si pauper, ambitiosi; quos non Oriens, non Occidens satiaverit. soli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiscunt. auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium, atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant. liberos cuique ac propinquos suos natura carissimos esse voluit: hi per delectus alibi servituri auferuntur. coniuges sororesque etsi hostilem libidinem

2. *contactu*] edd ante Rhenum male *contractu*. ERN.

nos terrarum ac libertatis] animosa et alta haec oratio Galgaci. in qua, quod suos maxime hortatur ad robur, quoniam ultimi Britannorum sint nec ulla gens ultra, facit quod Homericus ille Ajax Il. ó 734: *ἀνέρες ἐστέ, φίλοι, μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλλῆς. ἢ τίνας φάμεν εἶναι ἀρσσητήρας ὀπίσσω; ἢ τι τεῖχος ἄρειον, ὃ κ' ἀνδράσι λοιγὸν ἀμύναι*; LIPS.

3. *recessus ipse ac sinus famae*] mirifice dictum. defendit nos, inquit, quod longinqui, occulti et vix fama noti fuimus (in sinu famae conditi): nunc omnia aperta. LIPS. i. e. sinus ac recessus orae habitabilis. perperam sollicitant. sinus est pars secreta et locus maxime remotus. ut in libro de Mor. G. 29. Gallos, qui decumates agros in limite Romani iuris colebant, designans: *mox limite acto promotisque praesidiis sinus imperii et pars provinciae habentur*, i. e. pars ultima et extrema velut lacinia. ubi homines nulli, ibi nec fama, quae hominum ore seritur. GRON. Obs. 1 4. Broterius mox permutat haec

duo, *atque omne i. p. m. est*, et *nunc terminus Br. patet*, quasi melius sic cohaereat oratio. mihi sed ob stare videtur, quod illi *atque o. etc.* videtur respondere. id si corrigas *et*, offendet alterum *et*, quod mox sequitur. ERN. *atque* Rhennus.

6. *interiores*] veteres editiones inferiores; e quo Rhennus infestiores. ego divisim iis feriores. magis feri et duri quam fluctus et saxa. LIPS. scribe mecum: *sed nulla iam ultra gens, nihil nisi fluctus et saxa et infestiora Romanis*. contra hos enim virtus potest valere, contra ista nulla. huc igitur incumbendum significat, et in hos impetum faciendum. GRON. mihi Rhennani correctio magis placet, quod sententiam efficit melius cum sequentibus coeuntem. non quid Romanis infestum ac timendum sit, sed quid victis illa die Britannis, hoc quaeritur. itaque, quia sic Broterius in V reperit, cum ipso in textum recepi. ceterum interiores, quod Lipsius cum sequentibus omnibus edidit, natum est e vitio operarum pro inferioribus; unde vetus restituimus. mox edd ante Rhennum male *cunctis*. ERN.

effugiant, nomine amicorum atque hospitem polluantur. bona fortunasque in tributum egerunt, annos in frumentum. corpora ipsa ac manus silvis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. nata servituti mancipia semel veneunt, atque ultro a dominis aluntur: Britannia servitutem suam quotidie emit, quotidie pascit. ac sicut in familia recentissimus quisque servorum et conservis ludibrio est, sic in hoc orbis terrarum vetere famulatu novi nos et viles in excidium petimur. neque enim arva nobis aut metallâ aut
 10 portus sunt, quibus exercendis reservemur. virtus porro ac ferocia subiectorum ingrata imperantibus; et longinquitas ac secretum ipsum quo tutius, eo suspectius. ita sublata spe veniae tandem sumite animum, tam quibus salus quam quibus gloria carissima est. Brigantes femina duce exurere co-
 15 loniam, expugnare castra, ac nisi felicitas in socordiam ver-

1. *bona fortunasque in tributum egerunt*] hic locus sic est correctus a Rhenano. ante erat in edd: *bona fortuna quae in tributum agerat annus, in frumentum. corpora ipsa ac manus silvis ac paludibus verbera emuniendis inter a. c. c.* corruptissime. nec minus vitiosi sunt libri scripti. an sic dederit Tacitus ut nunc editur, nemo dicat. *annonam* Rhenanus sine dubio cepit de annona militari, quae est pars stipendii. sed *annonam* Taciti tempore iam sic dictam, non potest, ut opinor, doceri. ERN. annos Walchius.

3. *silvis ac p. emuniendis* i. e. viis per silvas et paludes muniendis. verbum Livianum. ERN.

4. *mancipia semel veneunt*] egregium vero membrum, et qualia multa in pulcherrimo corpore huius orationis. qua, moriar, si quid meo sensu prudentius, disertius, argutius est in omni Romana lingua. ceterum huic sententiae plane compar, et velut hinc hausta, illa Salviani lib. 6 extremo, ubi queritur Romanos tributa barbaris pendere, quae munera vocabant: *dicimus donum esse quod pretium est, et quidem pretium conditionis durissimae ac miserrimae. omnes quippe capti-*

vi, cum semel redempti fuerint, libertate potiuntur: nos semper redimimur, et nunquam liberi sumus. LIPS.

6. *emit* tributis pandendis, *pascit* frumento praebendo. ERN.

7. *recentissimus quisque servorum*] itaque servi recentiores non in magno pretio. Suetonius aliter praefert in Iulio c. 47: *servitia recentiora politoraque immenso pretio comparasse dicitur.* sed ipsum emendo, et interpretes aestu libero, scriboque *servitia decentiora.* firmat Plinius ep. 1 21: *credo decentes esse servos, qui mihi sunt empti consilio tuo.* LIPS.

9. *metalla*] quid? nonne ante dictum *aurum et argentum* in Britannia esse? dictum: sed hic de sese Caledonii loquuntur et sentiunt, ubi tunc nihil horum. *arva* autem non esse, cape illa fertilia et gleba ubere. LIPS. edd ante Rhenanum *arma.* exercere verbum proprium est in hac re. ERN.

14. *Brigantes*] Camdenus corrigebat *Trinobantes* ex A. 14 31, recte. coloniam intellige Camulodunum, ex eodem loco. res ita evidens est ut ita rescribere non dubitarim. ERN.

tisset, exuere iugum potuere: nos integri et indomiti, et libertatem non in praesentia latūri, primo statim congressu
 32 non ostendamus quos sibi Caledonia viros seposuerit? an eandem Romanis in bello virtutem quam in pace lasciviam adesse
 5 creditis? nostris illi dissensionibus ac discordiis clari vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt; quem contractum ex diversissimis gentibus ut secundae res tenent, ita adversae dissolvent, nisi si Gallos et Germanos et (pudet dictu) Britannorum plerosque, licet dominationi alienae sanguinem

2. *libertatem non in praesentia latūri*] Romana editio et in *libertatem non in praesentiam latūri*. ex quo M Antonius Muretus ingeniose, diductis vocibus litterisque, in *libertatem*, non in *p. r. servitium nati*, id est populi Romani. ambigo tamen; et malim, *libertatem non in praesenti ablaturū vel illaturū*. in hoc enim sententiae huius penetrantis vis et velut acies est, integros adhuc Caledonios esse, et libertatem sine ullo iugo illibatam habere. irent igitur pugnarentque, non ut amissam iterum inferrent, sed tot saeculis retentam ut ne quis auferret. LIPS. vereor ut excogitem quod iudicium cuiusquam mereatur. tentabam tamen aliquando: et *libertatem nunc demum periclitaturū*. aut etiam: et *libertatem omnem in procinctu latūri*. quem admodum Seneca, 1 1 de clementia: *severitatem additam, clementiam in procinctu habeo*. GRON. Schelius vulgatum sic explicat: qui non libertatem in rerum nostrarum conditionem inferemus demum, ut illi, sed tantum tuebimur. ad Hyginum p. 141. temerarium videtur in hoc loco aliquid tentare. dicam tamen quid mihi in mentem venerit. est argumentatio a minori ad maius; cuius ratio maxime usitata est, ut posterius membrum per interrogationem exprimitur forma negativa, ut voluit hic et Pichena. sed non in lectione hodie vulgata est alieno loco, debetque esse ante *primā*. putem igitur non locum mutasse, ut alias tales in hoc libello particulas, quas passim restituit

Rhenanus, et locum sic corrigendum esse: *nos integri et indomiti, et libertatem in praemium (s. in praemio) latūri, non primo statim congressu ostendamus* etc. libertatem in praemium ferunt tam qui conservant quam qui recuperant, ut pro libertate pugnant tam qui defendunt quam qui amissam repetunt. Broterius sic locum constituit: et in *libertatem non in praedam certaturū, primo statim congressu vivide ostendamus*. ultimum *vivide* e lectione librorum, qui habent *unde*, eruit Iosephus Scaliger. (sic et Rutgers. Lect. Venus. p. 415.) sed in hac forma orationis perit argumentatio a minori ad maius, quae manifesta est. propter eam etiam corrigam ostendamus: quod tempus semper est in altera talis argumentationis parte. ERN.

primo st. congressu unde ost.] corrigo vere, *prima statim congressione ostendamus*. vel congressu *nonne*, interrogando. LIPS. subscribo Lipsiano, *prima statim congressione ostendamus*. GRON. in omnibus ante Pichenam est *unde ostendamus*. ERN.

5. *dissensionibus*] sic e iudicio Rhenani edidit Pichena. superiores omnes *dissensionibus*. ERN.

8. *pudet dictu*] usitatus foret *pudet dicere*; hoc accipe ut, *pudet*, dum dico. non admodum dissimile illud Valerii M. 9 13 2: *quā dictu fastidienda sunt*. ERN.

9. *licet* — *commodent*] sic ex ed pr restitui. etiam Beroaldus habet *commodent*, sed omisso temere *licet*. consentit V apud Broterium, nisi

commodent, diutius tamen hostes quam servos, fide et affectu teneri putatis. metus et terror est, infirma vincula caritatis; quae ubi removeris, qui timere desierint, odisse incipient. omnia victoriae incitamenta pro nobis sunt. nullae Romanos
 5 coniuges accendunt; nulli parentes fugam exprobraturi sunt; aut nulla plerisque patria aut alia est. paucos numero, trepidos ignorantia, caelum ipsum ac mare et silvas, ignota omnia circumspectantes, clausos quodammodo ac vinctos dii nobis tradiderunt. ne terreat vanus aspectus et auri fulgor
 10 atque argenti, quod neque tegit neque vulnerat. in ipsa hostium acie inveniemus nostras manus: agnoscent Britanni suam causam; recordabuntur Galli priorem libertatem; deserent illos ceteri Germani, tanquam nuper Usipii reliquerunt, nec quicquam ultra formidinis: vacua castella, senum coloniae, inter
 15 male parentes et iniuste imperantes aegra municipia et discordantia. hic dux, hic exercitus: ibi tributa et metalla et ceterae servientium poenae; quas in aeternum perferre aut statim ulcisci in hoc campo est. proinde ituri in aciem et
 33 maiores vestros et posteros cogitate." excepere orationem
 20 alacres et barbari moris cantu et fremitu clamoribusque dissonis. iamque agmina et armorum fulgores audentissimi cuiusque procursu: simul instruebatur acies, cum Agricola quam laetum et vix munimentis coercitum militem adhortatus

quod habet commendent, vulgatum commodantes e Beroaldina lectione factum est. ERN.

3. qui timere] nec male, quos timere. LIPS.

5. accendunt] edd ante Rheanum male accedunt. ERN.

6. quibus nulla patria, sunt Britanni Romanis partibus addicti. ERN. paucos numero] lego numeros, et accipio cohortes, ut notavi ad H. 16. LIPS. recepit Pichena. sed circum [quod erat ante trepidos] quo pertinet, aut quam vim habet? an scripsit Tacitus civium? nam intelliguntur sane in primis cohortes legionum, quae sunt e civibus Romanis. ERN.

8. alii] qui alii? immo vero dii repone, mea fide et iussu. LIPS. recepit Pichena. ERN.

14. senum coloniae] senes per

contentum vocat veteranos et emeritos, qui fere in coloniis collocati, aegra porro municipia vocat ambiguum fidem habentium. ERN.

17. proferre] de Romanis intellige proferre, ut Rhenanus monuit, nisi malis perferre, ut habet V. ERN.

21. armorum fulgores capio de vibratione armorum in principio pugnae. Livius 1. 25: ut prima statim concursu increpere arma micantesque fulsere gladii, nam ita capi postulant verba subiecta, audentissimi cuiusque procursu, alias fulgor armorum etiam dici solet de galeis clypeisque splendentibus extra concursum, ut ad h. 1. notavit Barclaius. mox instruebatur V. [vulgo instruebantur.] ERN.

23. militem adhuc ratus] vox planissime excidit, militem acuendum

ita disseruit. "octavus annus est, commilitones, ex quo virtute et auspiciis imperii Romani, fide atque opera vestra Britanniam vicistis. tot expeditionibus, tot praeliis, seu fortitudine adversus hostes seu patientia ac labore paene adversus
 5 ipsam rerum naturam opus fuit, neque me militum neque vos ducis paenituit. ergo egressi, ego veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniae non fama nec rumore sed castris et armis tenemus. inventa Britannia et subacta. equidem saepe in agmine, cum vos paludes montesve et flumina fatigarent,
 10 fortissimi cuiusque voces audiebam 'quando dabitur hostis, quando acies?' veniunt e latebris suis extrusi, et vota virtusque in aperto, omniaque prona victoribus, atque eadem victis adversa. nam ut superasse tantum itineris, silvas evasisse, transisse aestuaria pulchrum ac decorum in frontem,
 15 ita fugientibus periculosissima quae hodie prosperrima sunt. neque enim nobis aut locorum eadem notitia aut commeatuum eadem abundantia, sed manus et arma et in his omnia. quod ad me attinet, iam pridem mihi decretum est neque exercitus neque ducis terga tuta esse. proinde et honesta mors
 20 turpi vita potior, et incolumitas ac decus eodem loco sita sunt. nec inglorium fuerit in ipso terrarum ac naturae fine
 34 cecidisse. si novae gentes atque ignota acies constitisset,

adhuc ratus, aut incitandum, sive aliud tale. LIPS. tentabam, quamquam laetum et vix munimentis coercitum militem adhortaturus, ita disseruit. GRON. in superioribus edd Gronovianis editur *quemquam-militum militem*; quod intelligi non potest. arbitror me recte correxisse. Gronovii mens fuit: non opus esse videbatur adhortari militem, qui prae aviditate pugnandi castris vix coerceri posset; quod convenit iis quae dicta sunt c. 27 initio. *munimentis* est in V. [vulgo *monitis*.] ERN. *adhortatus* a Grotio est.

1. *octavus annus est*] unde numerat? ab introitu suo in provinciam, et ad res suas aptat. LIPS.

8. *addidi saepe* cum Broterio e V. mox idem habet *voces*, quod pariter recepimus, quia est *quando*

dabitur hostis? quando acies? mox *dedit e latebris* ex edd pr. vulgo *a latebris*. ERN.

12. *in aperto*] quod Polybius dixit 6 12 et 34 *ἐν ὕψι τοῖς*. LIPS.

14. *in frontem* i. e. in speciem, specie, ut recte explicat Lipsius ad Senecam, Cons. ad Helviam c. 5. sic *prima frons* apud Phaedrum 4 1 6. mox pro *superasse* edd ante Rhenanum male *superesse*. ERN.

15. *ita*] edd ante Rhenanum *item*, male. sed illud *hodie* non satis concoquo, valdeque vereor ne verum sit *hostibus*; quod et sequentia desiderare videntur: *neque enim nobis aut locorum eadem notitia* etc. nam *eadem* quo referatur alias non habebit. ERN.

aliorum exercituum exemplis vos hortarer. nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate. ii sunt quos proximo anno unam legionem furto noctis adgressos clamore debellastis; ii ceterorum Britannorum fugacissimi, ideoque tam diu superstites. quomodo silvas saltusque penetrantibus fortissimum quodque animal ruere, pavida et inertia ipso agminis sono pelluntur, sic acerrimi Britannorum iam pridem ceciderunt, reliquus est numerus ignavorum et metuentium. quos quod tandem invenistis, non restiterunt, sed deprehensi sunt novissimi, et extremo metu corpora defixere in his vestigiis, in quibus pulchram et spectabilem victoriam ederetis. transigite cum expeditionibus; imponite quinquaginta annis magnum diem; approbate rei publicae nunquam exercitui imputari potuisse aut moras belli aut causas rebellandi.” et

6. robore] edd ante Rhenanum ruere, V contra ruere; quod recepit Broterius. vulgata melius sequenti membro, et universae sententiae consentit. mox agmen intellige venantium, equorum, canum. ERN.

9. deprehensi sunt novissimi] vetus lectio est: d. s. novissime, id et extremo metu corpora defixere aciem in his vestigiis. eam Rhenanus sic correxit: d. s. novissimi, et extremo metu corpora defixere in his vestigiis; quod omnes secuti sunt ante Pichenam, qui induxit ideo. sed nondum persanatus est locus, nec sine libris facile sanari potest. interim et mihi licebit apponere, quod in mentem venit: sed deprehensi sunt ignavissimi, et extremo metu torpidi defixere aciem in his vestigiis. ita servatur rō aciem, quod habent veteres edd et per coniecturam sublatum est a Rhenano. novissime servarem, si diceretur pro tandem, aliquando; quod non est. nam est ultimo loco, ut novissimi, qui sunt ultimo loco; quod utrumque est ab h. l. alienum. nec ullo modo video quem commodum sensum alterutrum verbum hic habere possit. e gnavus s. navus in mss fieri solere novus con-

stat, eaque varietas est in mss Liv. 3 41 extr. metu porro aut stupore torpidi, torpentes saepe occurrunt, ut apud Livium 22 53: cum stupore ac miraculo torpidos defixisset. torpere et corpore confundi vidimus etiam H. 4 24. Broterius e V dedit res et ext. m. corpora defixere. sed res commodum sensum hic habere non potest. ERN.

12. transigite cum expeditionibus] id est, finite expeditiones. sumtum e re pecuniaria et forensi. finita est controversia, ubi cum litigatore, debitore, creditore transeginus. ERN.

13. magnum diem] ita vocant Latini diem, quo res in ultimum discrimen adducitur, res maxime clara patrat. v. Burmannum ad Ovidii Amor. 3 9 27 et Lucani 7 90, Dukerum ad Flor. 2 6 58. ERN.

14. causas debellandi] quaerenti apud me Guilelmo Barclaio, erudito et sagaci viro, ex tempore emendabam, causas rebellandi. sententia proba, ista: per vos aut ignaviam vestram minus debellatum, nec per proterviam rebellatum, sive etiam, per ignaviam; quae visa hostes animavit et excitavit. Lips. rebellandi iam edd veteres ante Rhenanum, in cuius ed

adloquente adhuc Agricola militum ardor eminebat, et finem orationis ingens alacritas consecuta est, statimque ad arma discursum. instinctos ruentesque ita disposuit ut peditum auxilia, quae octo milia erant, mediam aciem firmarent, equis tum tria milia cornibus affunderentur. legiones pro vallo stetero, ingens victoriae decus citra Romanum sanguinem bellanti, et auxilium, si pellerentur. Britannorum acies, in speciem simul ac terrorem, editioribus locis constiterat ita ut primum agmen in aequo, ceteri per acclive ingum connexi velut insurgerent; media campi covinarius et eques strepitu ac discursu complebat. tum Agricola superante hostium multitudine, veritus ne simul in frontem simul et latera suorum pugnaretur, diductis ordinibus, quanquam porrectior acies futura erat et arcessendas plerique legiones admonebant, promptior in spem et firmus adversis, dimisso equo pedes ante vexilla constitit. ac primo congressu eminus certabatur. simul constantia simul arte Britanni, ingentibus gladiis et brevibus cetris, missilia nostrorum vitare vel excutere, atque ipsi magnam vim telorum superfundere, donec Agricola tres Batavorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus est ut rem ad mucrones ac manus adducerent; quod et ipsis vetustate militiae exercitatum et hostibus inhabile, parva scuta et enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladii sine mucrone complexum armorum et in arto pugnam non tolera-

irrepsit operarum errore *debellandi*: nam in notis *rebellandi* explicat. is error servatus a seqq. et notam Lipsii peperit, vetus restituit Pichena. ERN.
 3. *instinctos*] Lipsius mallet *instructos*, quod auctoris sententiae non congruens recte videtur Pichena, qui et verbum *instincti* in hac re solenne Tacito docet. ut supra c. 16. ERN.

6. *bellanti*] edd ante Rhenanum *bellandi*, male. Rhenanus bene correxit: et sic habet ms V. mox ex eodem dedimus cum Bröterio *aciem*, quia sequitur *primum agmen*. nam *acies* in plurali recte dicitur: sed ut deinde sit *prima acies*, non *primum agmen* ut pars aciei. ERN.

10. *covinarii* sunt *essedarii* Ciceronis et Caesaris. nam *covini* sunt vehicula, ut e Mela 3 6, Silio 17 418, aliisque dudum docere viri docti et ad h. l. et in lexicis, maximeque Schefferus de Re Vehic. 2 22. itaque et male abest edd veteribus. ERN.

15. *promptior in spem*] quamquam non omnino damnamus hanc formam, tamen non dubito verum esse *promptior in spem*. ei verbo iam saepe *promptior* substitutum a librariis vidimus in A. et H. libris. Suetonius Ner. 40: *cui spei promptior*. ERN.

24. *complexum armorum* i. e. pugnam, quae fit cominus, conserendis manibus. ERN.
in aperto pugnam] quid ais? im-

bant. igitur ut Batavi miscere ictus, ferire umbonibus, ora foedare, et stratis qui in aequo obstiterant erigere in colles aciem coepere, ceterae cohortes aemulatione et impetu commixtae proximos quosque caedere. ac plerique semineces aut integri festinatione victoriae relinquebantur. interim equitum turmae fugere, covinarii peditum se praelio miscuere. et quanquam recentem terrorem intulerant, densis tamen hostium agminibus et inaequalibus locis haerebant; minimeque eque-

mo vel maxime optent, adeo non refutent, faciebam *in aperto*, qui sub armis sentisque pugnant et statim invadunt, spernunt hos praelongos gladios: hodieque res dicit. tamen placet etiam Francisci Medicis coniectatio, *in arcto pugnam*: et quis stirpem e patronis illis Musarum non amet? hodie veram gloriam ipsi sic ament. LRS. *in arcto* verum puto; quod etiam non improbat, atque adeo e Livio 28 33 illustrat Schelius ad Hyginum p. 140. ipse malit *in aperta* i. e. corporis loca nuda. sed quis dixit *pugnam in aperta corporis loca*? et num alii hoc magis ferunt Britannis? immo Britannii pugnam, quae sit communis, non ferebant, quae est *pugna in arcto*, ut et Livius vocat 28 33: *quod in arcto pugna Romano aptior quam Hispano militi futura videbatur*. ERN.

2. *tractis*] Muretus corrigebat *fractis*. vulgatum quidem vitiosum esse non ambigo. sed malim *stratis*: nam in mss fere est *tratis*, unde *tractis* factum. mox pro *obstiterant* ms V *adstiterant*, quod non displicet. ERN.

5. *interim equitum turmae fugere*] alii in sequentibus, ego hic offendo. nam unde haec fuga, cum nec de pugna ulla praecesserit? mira vel ipsorum ignavia vel scriptoris nostri incogitantia. at vitium hic esse palam odoror. ecce antea, pro more gentis, instruxit et iunxit: *media*, inquit, *campi covinarius et eques discursu ac strepitu complebant*. itaque isti, ut apparet, aciei interiecti: sed Agricola neglexit, et parte alia invasit Britannos pedites,

quod robur censebat. coepta autem pugna iam equites et covinarii miscentur, sed verbis corrigendis. quid dicam, critica? suavis et molesta es: rem video, verba requiro. puto, *interim equitum turmae effudere, et covinarii peditum se proelio miscuere*. aut potius, *turmae effusae et covinarii*. profecto iam pugnarunt, et sequens narratio tota dicit: attende. LRS. non male. ego tamen malim *erupere*, sc. ad impetum faciendum, quod esse verbum usitatum in hac re, II. 2 26 vidimus. corruptela orta est, quod prima littera absorpta fuerat a finali praecedentis verbi. *fugere* defendit Broterius, sed eius rationes mihi non satis faciunt. ERN. post *turmae* excidisse versus duos opinatur Walchius.

7. *hostium agminibus*] non placet ipsum Romanos hic *hostes* appellare, quasi respectu ad Britannos habito. multo commodius videtur ut legamus cum Mureto *nostrorum*. GRON. probo et ipse. licet tamen etiam conicere *cohortium*. ERN.

8. *equestris ea pugnae facies*] vides equestre proelium? nondum ergo fugerunt, ut vulgata lectio volebat. LRS. veter lectio: *minimeque equestres*. *ea enim pugnae facies erat, cum aegra diu aut stante* etc. quod nunc legitur, est ab ingenio Rhenani, non magis illud intelligendum quam prius. bene Pichena monet Tacitum potius debuisse dicere, minime *pedestris* pugnae faciem fuisse. docet enim mox pedites impeditos esse ab equis et essedis, ut pugnare suo more non

stris ea pugnae facies erat, cum aegre diu stantes simul equorum corporibus impellerentur, ac saepe vagi currus, exterriti sine rectoribus equi, ut quemque formido tulerat, transversos aut obvios incursabant. et Britanni qui adhuc pugnae expertes summa collium insederant et paucitatem nostrorum vacui spernebant, degredi paulatim et circumire terga vincentium coeperant, ni id ipsum veritus Agricola quattuor equitum alas, ad subita belli retentas, venientibus opposuisset, quantoque ferocius accurrerant, tanto acrius pul-
 10 sos in fugam disiecisset. ita consilium Britannorum in ipsos versum, transvectaeque praecepto ducis a fronte pugnantium alae aversam hostium aciem invasere. tum vero patentibus locis grande et atrox spectaculum: sequi, vulnerare, capere, atque eosdem oblati aliis trucidare. iam hostium, prout cui-
 15 que ingenium erat, catervae armatorum paucioribus terga praestare, quidam inermes ultro ruere ac se morti offerre. passim arma et corpora et laceri artus et cruenta humus; et aliquando etiam victis ira virtusque. postquam silvis appropinquarunt, collecti primos sequentium, incautos et locorum
 20 ignaros, circumveniebant. quodni frequens ubique Agricola validas et expeditas cohortes indaginis modo, et siubi artiora erant, partem equitum dimissis equis, simul rariores silvas equitem persultare iussisset, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. ceterum ubi compositos firmis
 25 ordinibus sequi rursus videre, in fugam versi, non agminibus

possent. post Trillerus Obs. p. 424 coniicit: *cum aegre clivo stantes* sc. pedites Romani. Broterius recepit lectionem *V cum aegre diu stantes*; quod veteri lectioni bene convenit. ERN.

1. *in gradu stantes*] haerebant enim locis iniquis, ut dixit, tum et conferta Romana vel sociali acie. LIPS. vide notam proxime superiorem. ERN.

simul equorum corporibus] quid clarius quam haec ad singulares equites referenda; qui stantes haerentesque, sine suo impetu, facile cum ipsis equis pellebantur a pedite, vi ingruente. LIPS.

4. *transversos aut obvios*] quos? Romanos? non: sed ipsos suos equites, quos turbabant aut evertabant. LIPS. immo Romanos, ut opinor. mox *degredi* edidit Pichena. superiores male *digredi*. ERN.

13. *sequi, vulnerare, capere*] e Sallustio sumpta haec scio, qui in Ingurth. 101: *tum spectaculum horribile in campis patentibus, sequi, fugere, occidi, capi, equi atque viri afflicti*. LIPS.

18. *victis ira virtusque*] e Virgilio Aen. 2. 367: *quondam etiam victis redit in praecordia virtus*, ut bene Pichena monuit. ERN. unde Bosius est *aliquando*.

- ut prius, nec alius alium respectantes, rari et vitabundi in vicem longinqua atque avia petiere. finis sequendi nox et satietas fuit. caesa hostium ad decem milia: nostrorum trecenti sexaginta cecidere, in quis Aulus Atticus praefectus
- 38 cohortis, iuvenili ardore et ferocia equi hostibus illatus. et nox quidem gaudio praedaeque laeta victoribus: Britanni palantes, mixtoque virorum mulierumque ploratu, trahere vulneratos, vocare integros, deserere domos ac per iram ultro incendere, eligere latebras et statim relinquere; miscere in
- 10 vicem consilia aliqua, dein separare; aliquando frangi aspectu pignorum suorum, saepius concitari. satisque constabat saevisse quosdam in coniuges ac liberos, tanquam misererentur. proximus dies faciem victoriae latius aperuit: vastum ubique silentium, secreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obviis. quibus in omnem partem dimissis, ubi incerta fugae vestigia neque usquam conglobari hostes com-
- 15 pertum, et exacta iam aestate spargi bellum nequibat, in fines Horestorum exercitum deducit. ibi acceptis obsidibus, praefecto classis circumvehi Britanniam praecepit. datae ad
- 20 id vires, et praecesserat terror. ipse peditem atque equites lento itinere, quo novarum gentium animi ipsa transitus mora terrerentur, in hibernis locavit. et simul classis secunda tempestate ac fama Trutulensem portum tenuit, unde proximo latere Britanniae lecto omni redierat.
- 39 Hunc rerum cursum, quanquam nulla verborum iactantia epistolis Agricolae auctum, ut Domitianus erat, fronte lae-

1. *nec alius*] Acidalius *sed alius* legebat. ERN.

4. *quadraginta*] V *sexaginta*, quod praetulit Broterius. ERN.

9. *miscere invicem*] tota hac periodo ornatum ex oppositis quaesivit. ideoque hic legam *dein separare*. aliquando, inquit, cum aliis, aliquando rursus secum deliberabant. LIPS. probat et Pichena. quia sic habet V, cum Broterio recepi. [vulgo *sperare*.] accurate opponuntur *miscere consilia* et *separare*. primum communiter consilia capiebant, post suum quisque consilium; sibi quisque consulebat. ERN.

14. *secreti colles* sunt remotiores; quod ab h. I. alienum. legendum *puto deserti*, qui ante habitati et ab hominibus frequentati. ERN.

23. *Trutulensem portum*] ignotus est. itaque alii volunt *Rutupensem*. LIPS. is hodie dicitur *Sandwich*. ERN.

unde proximo latere Britanniae lecto omni redierat] exierat malebat Rhenanus. *unde, proximo litore Britanniae lecto, omnis redierat*, Pichena. recte. sic ergo edidimus. *unde refer ad lecto*, unde egressa legerat proximum latus Britanniae.

26. *actum*] haesi olim. nunc levi

tus, pectore anxius exceperit. inerat conscientia derisui fuisse nuper falsum e Germania triumphum, emptis per commercia quorum habitus et crines in captivorum speciem formarentur: at nunc veram magnamque victoriam, tot milibus hostium
 5 caesis, ingenti fama celebrari. id sibi maxime formidolosum, privati hominis nomen supra principis attolli: frustra studia fori et civilium artium decus in silentium acta, si militarem gloriam alius occuparet; et cetera utcumque facilius dissimulari, ducis boni imperatoriam virtutem esse. talibus curis
 10 exercitus, quodque saevae cogitationis indicium erat, secreto suo satiatum, optimum in praesentia statuit reponere odium, donec impetus famae et favor exercitus languesceret: nam
 40 etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. igitur triumphalia ornamenta et illustris statuæ honorem et quicquid pro triumpho
 15 datur, multo verborum honore cumulata, decerni in senatu iubet; additque insuper opinionem Syriam provinciam Agricolae destinari, vacuum tum morte Atilii Rufi consularis et maioribus reservatam. credere plerique libertum ex secretioribus ministeriis missum ad Agricolam codicillos, quibus

emendatione me expedito, *auctum* pro *actum* rescribens. LIPS. recepit Pichena. *auctum* est verbum proprium in hac re, idque saepe cum *actum* confundi iam supra vidimus. mox V ut erat Domitianus: alius idem habet in margine. nominativus quidem placet. [vulgo ut Domitiano moris erat.] ERN.

4. at] edd ante Rhenanum ac; et mox millium. ERN.

8. alius] putabam altius, vel artius sive arctius. de Agricola Domitianus ratiocinatur, et sese exstimulat: frustra silentio transitus civiles artes, si in militari praepolleret. quodsi vulgata placet, de ipso Domitiano accipies, querente frustra se liberalia studia initio principatus neglexisse (ita Suetonius c. 20), ut ad militaria et imperatoria se daret scilicet, si ecce alius eam gloriam occuparet. atque hanc veram sententiam puto. videbatur enim sibi in studiis et eloquentia potuisse excellere, si perseverasset. LIPS. Pichena recepit altius, sed id posteri

editores non sunt ita imitati ut alia fere. consilio an casu, nescio. nec ego necessarium puto hic aliquid mutari. ERN.

facilius glossam sapit interpretantis rō utcumque, quod solum sufficiebat huic sententiae exprimendae, eleganterque sic dicitur: ceteras laudes etsi non aequo satis animo, tamen tolerari. infra legendum etiamnum pro etiam tum. ERN.

13. triumphalia ornamenta] palam est haec a Domitiano tributa; quod Tacitus de socero non potuit, credo, ignorare. tamen Dio vult a Tito 66 20: ἐσφάγη διὰ ταῦτα ὑπὸ Δομιτιανοῦ, καίπερ τὰς ἐπιτυχίας τιμὰς παρὰ τοῦ Τίτου λαβὼν. LIPS. mox statua illustris est triumphalis, laureata. vide A. 4 23, H. 1 79. ERN.

16. addique] additque Muretus. bene. nam opinio non in SC inferri iussa, sed eam ipse sparsit. potest tamen vulgatum intelligi: iussit insuper spargi opinionem. ERN.

ei Syria dabatur, tulisse, cum praecepto ut, si in Britannia foret, traderentur; eumque libertum in ipso freto Oceani obvium Agricolae, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeasse, sive verum istud sive ex ingenio principis fictum ac compositum est. tradiderat interim Agricola successori suo provinciam quietam tutamque. ac ne notabilis celebritate et frequentia occurrentium introitus esset, vitato amicorum officio noctu in urbem, noctu in Palatium, ita ut praeceptum erat, venit; exceptusque brevi osculo et nullo sermone tur-
 10 bae servientium immixtus est. ceterum ut militare nomen, grave inter otiosos, aliis virtutibus temperaret, tranquillitatem atque otium penitus auxit, cultu modicus, sermone facilis, uno aut altero amicorum comitatus, adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem aestimare mos est, viso aspe-
 15 ctuque Agricola quaerere famam, pauci interpretarentur. 41 crebro per eos dies apud Domitianum absens accusatus, absens absolutus est. causa periculi non crimen ullum aut que- rela laesi cuiusquam, sed infensus virtutibus princeps et glo- ria viri ac pessimum inimicorum genus, laudantes. et ea in-
 20 secuta sunt rei publicae tempora, quae sileri Agricolam non sinerent: tot exercitus in Moesia Daciaque et Germania Pan- noniaque temeritate aut per ignaviam ducum amissi, tot mili- tares viri cum tot cohortibus expugnati et capti; nec iam de

14. per ambitionem aestimare h. e. e specie externa, splendore vi- tae, frequentia deducentium etc. ERN.

15. quaerere famam, pauci in- terpretarentur i. e. plerique desi- derarent in eo splendorem quem tanta fama postulare, vix crede- rent hunc esse illum tantum tamque celebratum virum, pauci causas re- quirerent propter quas ita se de- miserit et ad illas angustias se re- degerit, aut intelligerent id invidi- ae effugiendae causa factum. Rhe- nanus frustra pro famam legi vo- lebat tamen. ERN.

19. pessimum inimicorum genus, laudantes] guone ex ipsis adytis humanae vitae, cui Mamertinus in- terpres, Panegyrico ad Iulianum c. 4 cum, inquit, sancti principis merces (legimus mores) atque instituta sal-

sarum vituperationum licentiam sub- moverent, callido nocendi artificio accusatoriam diritatem laudum ti- tulus peragebant, in omnibus con- venticulis quasi per benivolentiam illa iactantes, Iulianus Aleman- niam domuit, Iulianus urbes Gal- liae excitavit. statimque c. 5: hae voces fuerunt ad inflammanda odia probris omnibus potentiores. si enim comminisci aliqua flagitia tentas- sent, facile ipso splendore laudis et gloriae refutarentur. invenerunt ac- cusandi genus, quod nullus refelle- ret. LRS.

22. militares viri] ego dubito an non militares numeri. atqui de co- hortibus iungit. ita, sed illos Ro- manos intellegit; has sociales. LRS. legendum videtur vici. supra A. 12 38: ac n̄ cito vicis et castellis proxi-

limite imperii et ripa, sed de hibernis legionum et possessione dubitatum. ita cum damna damnis continuarentur atque omnis annus funeribus et cladibus insigniretur, poscebatur ore vulgi dux Agricola, comparantibus cunctis vigorem constantiam et expertum bellis animum cum inertia et formidine ceterorum. quibus sermonibus satis constat Domitiani quoque aures verberatas, dum optimus quisque libertorum amore et fide, pessimi malignitate et livore pronum deterioribus principem exstimulabant. sic Agricola simul suis virtutibus simul
 42 vitiis aliorum in ipsam gloriam praeceps agebatur. aderat iam annus quo proconsulatum Asiae et Africae sortiretur, et occiso Civica nuper nec Agricolae consilium deerat nec Domitiano exemplum. accessere quidam cogitationum principis periti, qui iturusne esset in provinciam ultro Agri-
 15 colam interrogarent. ac primo occultius quietem et otium laudare, mox operam suam in approbanda excusatione offerre; postremo non iam obscuri, suadentes simul terrentesque pertrahere ad Domitianum. qui paratus simulatione, in adro-

mis subventum foret, copiae tum occidione occubuissent. A. 14 30: praesidium posthac impositum vicis, excisique luci saevis superstitionibus sacri. H. 5 20: tantumque belli superfuisset, ut praesidia cohortium alarum legionum modicis vicis quadripartita Civilis invaserit. GRON. hoc melius, sed tamen exempla desidero epitheti huius loco tributi, in quo praesidia posita, quid impedit quo minus militares viri sint duces? sic c. 40 militare nomen est ducis bello clari. A. 15 26 Corbulo dicitur vir militaris. et infra funera ad duces, ut clades ad exercitus pertinent. ERN.

6. *eorum*] Grotius corripbat ceterorum. possis etiam conicere caesorum. non enim de vivis adhuc videtur dicere, sed de interfectis. Grotianum tamen melius. ERN. *eorum* Walchius.

9. *exstimulabant*] Tacito alias solenne praesens isti particulae (*dum*) iungere, ut supra ad Historias notavimus. ERN.

10. *in ipsam gloriam praeceps*

agebatur] mirum loquendi genus, ut monet Virdungus; quod peperit acuminis captatio. alii praecipites aguntur in perniciem, ipse in gloriam. cum se ipse ad otium et silentium redigeret omni modo, invitum attollebatur, cum summo periculo. ERN.

11. *Asiae et Africae*] non potest ut sortitus fuerit utrumque simul, nec ferunt Romani mores. scribo *Asiae aut Africae*. LIPS. sic et Danesio visum. sed et vulgatum rectum, ut monet Mercerus ad A. 3 32, utraque provincia in sortem coniecta. ERN.

12. *nec Agricolae — exemplum* i. e. nec Agricola nesciebat quomodo periculum effugeret, nec Domitianus quomodo eum forte depelleret, cum exemplum ante oculos haberet, quod ipse edidisset in Civica. paullo post edd ante Rhenum vitiose tam obscuri. ERN.

18. *qui paratus simulatione, in arrog. c.*] haesit hic Boxhornius; qui se expediit interpungendo post *paratus*; quo difficultas non tolli-

gantiam compositus, et audiit preces excusantis, et cum ad-
nuisset, agi sibi gratias passus est nec erubuit beneficii in-
vidiam. salarium tamen proconsulari solitum offerri et quibus-
dam a se ipso concessum Agricolae non dedit, sive offensus
5 non petitus, sive ex conscientia, ne quod vetuerat videretur
emisse. proprium humani ingenii est odisse quem laeseris:
Domitiani vero natura praeceps in iram et, quo obscurior,
eo irrevocabilius, moderatione tamen prudentiaque Agricolae
leniebatur, quia non contumacia neque inani iactatione liber-
10 tatis famam fatumque provocabat. sciant; quibus moris est
illicita mirari, posse etiam sub malis principibus magnos vi-
ros esse; obsequiumque ac modestiam, si industria ac vigor
assint, eo laudis excedere, quo plerique per abrupta, sed in
nullum rei publicae usum, ambitiosa morte inclaruerunt.

tur, si lectio incorrupta, copula esse
debet ante in, sed vereor ne Tacitus scripserit, qui parata simulatione: simulatione, quam in potestate haberet, qua facile quavis in re et quovis tempore uteretur. sic parata dici hodie notissimum est post crebras virorum doctorum admonitiones. v. Cort. ad Plin. ep. 3 5 8. ERN.

2. beneficii invidia i. e. invidiosis sermonibus, quos tale beneficium concitaturum esset. nam invidia dicitur et de re invidiosa. nisi Tacitus scripsit iniuria, ut ὀξύμωρον esset, et Pichena vulgatum ita interpretatur ac si ita scriptum esset. ERN.

3. salarium tamen proconsulari] nihil magis ad huius loci lucem (ut ne ab alto aut longinque petam) quam quae Dio Cassius in fragmento rerum Macrini conscripsit, 78 22. ait Aufidium Frontonem neque Africae proconsulatu donatum a Macrino, etsi sortitus eam esset, neque item Asiae. et addit: τόγε μὴν ἐκνοούμενον γέρας καὶ οἷον μέρη αὐτῷ, τὰς πέντε καὶ εἰκοσι μυριάδας, δοθῆναι εἰσηγήσατο. οὐ μέρη καὶ ἐκείνος αὐτὰς ἔλαβεν, εἰπὼν οὐκ ἀγούρου ἀλλ' ἡγεμονίας δεῖσθαι. vides retineri solitos; vides salarium tamen accipere;

vides et ipsam summam, serio notandam, ea est decies HS, sive 25 millia Philippicum. LIPS. vir doctus apud Broterium malebat sal. tamen proconsulare, s. o. quod placet. ERN.

6. odisse quem laeseris] Seneca de Ira 2 33: hoc habent pessimum animi magna fortuna insolentes. quos laeserunt, et oderunt. LIPS.

8. eo irrevocabilius i. e. implacabilior; hoc minus revocari ab ira et proposito perdendi poterat. ERN.

13. excedere] malo accedere, vel potius escendere. sequentia huius comprehensionis parum integra censeo. LIPS.

in nullum rei post usum] non displicet iunctum et quasi compositum, post - usum. id est, morte ea nec in posterum aliquando consuluisse vel utiliter praestitisse. Mercero placebat: in nullum reipublicae usum. ingeniose, et fortasse vere. LIPS. alii rei postusum. Mercerus et Pichena reipublicae usum. male. rei post i. e. accusati post et damnati. nec enim quaerebatur de exitu reorum, cum unus esset. GRON. non animadvertit vir magnus haec verba sed in nullum etc. pertinere ad effectum ambitiosae mortis et gloriae per talem mortem quaesitae. post mortem autem rei non sunt. Mercerus ve-

43 Finis vitae eius nobis luctuosus, amicis tristis, extraneis etiam ignotisque non sine cura fuit. vulgus quoque et hic aliud agens populus et ventitavere ad domum et per fora et circulos locuti sunt; nec quisquam audita morte Agricolae aut
 5 laetatus est aut statim oblitus. augebat miserationem constans rumor veneno interceptum. nobis nihil comperti affirmare ausim: ceterum per omnem valetudinem eius, crebrius quam ex more principatus per nuntios visentis, et libertorum primi et medicorum intimi venere, sive cura illud sive inquisitio
 10 erat. supremo quidem die momenta deficientis per dispositos cursores nuntiata constabat, nullo credente sic accelerari quae tristis audiret. speciem tamen doloris animo vultuque prae se tulit, securus iam odii, et qui facilius dissimulare gaudium quam metum. satis constabat lecto testamento Agri-
 15 colae, quo coheredem optimae uxori et piissimae filiae Domitianum scripsit, laetatum eum velut honore iudicioque tam

rum vidit, cuius correctionem recepit Pichena, quem omnes secuti sunt. eadem sententia et alibi et apud nostrum in Annalibus. ERN.

3. aliud agens populus i. e. publicas res nihil curans, sed suis negotiis intentus, ut bene Pichena. edd ante Rhenannum male *alius*. mox alterutrum est delendum esse, Muretus monuit. ERN.

6. rumor veneno interceptum] hunc rumorem secuti sunt, e quibus Dio Cassius 66 20 tradit Agricola ab Domitiano interfectum esse. ERN.

nobis pro vobis bene Rhenannus correxit. ceterum non opus de sententia Acidalii inserere quod ante affirmare. ordo est, nihil comperti nobis a. a. alias etiam nec inseri posset: nec affirmare ausim. sed non esse necessarium puto. Sallustius B. Ing. 17: de iis haud facile compertum narrauerim; ubi v. Cor-tius: favet tamen Acidalio alterique correctioni locus roū nobis, qui in vulgari lectione est alienus. omnino durior est oratio, etiam hac de causa, quod in eadem sententia et pluralis nobis et singularis ausim est. ERN.

8. libertorum primi et medicorum

intimi] videtur epithetorum permutatio facta esse. libertorum intimi noti sunt, et sic Ammianus 15 35. tum medicorum primi aptius quae intimi dicuntur. ERN.

11. constabat] edd ante Rhenannum constabant. ERN.

12. animo] forte mimo. Gads. sane animo praeferrī dolor interius non potest, ut aut mimo legendum videatur, quod pro eadem voce poni in Suetonii Tib. 24 et Flori 2 14 voluere magni viri, idem Gr-novius, Dukerns, Graevius, quibus nos plane assentimur; vel habito, qui cum vultu saepe coarctatur, etiam apud nostrum aliquoties. idque forte et hac de causa melius, quod, si mimo scripsisset Tacitus, non addidisset vultuque, in causa simulatione vel maxime minus ille inest. ERN.

13. securus iam odii i. e. quod odium non curaret, facile iam deponeret, ut in mortuum; ideoque et doloris affectum facile induit. Lxx.

16. honore iudicioque i. e. iudicio honorifico. de iudiciis testamentorum et honore inde redundante nota res e Ciceronis Philippica 2 42 et Suetonii Augusto c. 101. Eav.

caeca et corrupta mens assiduis adulationibus erat, ut nesciret a bono patre non scribi heredem nisi malum principem.

Natus erat Agricola Gaio Caesare primum consule idibus Iuniis; excessit sexto et quinquagesimo anno, decimo calendae Septembris. Collega Priscoque consulibus, quodsi habitum quoque eius posteri noscere velint, decentior quam sublimior fuit. nihil metus in vultu; gratia oris supererat. bonum virum facile crederes, magnum libenter. et ipse quidem, quam medio in spatio integrae aetatis ereptus, quantum ad gloriam, longissimum aevum peregit. quippe et vera bona, quae in virtutibus sita sunt, impleverat, et consularibus ac triumphalibus ornamentis praedito quid aliud astruere fortuna poterat? opibus nimis non gaudebat; speciosae contingerant. filia, atque uxore superstitibus potest videri etiam beatus, incolumi dignitate, florente fama, salvis affinitatibus et amicitiiis futura effugisse. nam sicuti durare in hac beatissimi saeculi luce ac principem Traianum videre [quod] augurio votisque apud nostras aures ominabatur, ita festinatae mortis grande solatium tulit evasisse postremum illud tempus, quo Domitianus non iam per intervalla ac spiramenta temporum, sed continuo et velut uno ictu rem publicam exhaustit. non vidit Agricola obsessam curiam et clausum armis senatum et eadem strage tot consularium caedes,

3. *tertium*] edd veteres omnes meae ante Lipsium *ter*, male. *tertium* iam corripbat Ursinus. ERN. primum Buchnerus.

7. *metus*] V alter *impetus*. alter in textu utramque lectionem coniungit. sane *metus* in descriptione tali vix locum habere videatur: sed expressit, ut opinor, ἀτακτῶν perpetuam, tranquillitatem vultus. *impetus* de vultu vix dicitur aut commode intelligi potest. ERN.

16. *nam sicuti durare*] excidisse hic aliquid non dubito, simile illi quod Ursinus affert, e veteri codice more suo, *magnae cuiusdam felicitatis est*. nam quod ante augurio est in libris ante Rhenanum idque nos reposuimus; neque eo deletis satis loco consulitur. in hanc lucem corrigit Acidalius. bene. ERN.

17. *videre ominabatur*] mirum si tot annos ante praesagit. nec de Traiano ulla spes aut suspicio, nisi si deus mentem illi movit, aut nostro scriptori blanditia; quod non solet. LIPS. hanc notam peperit omissum a Rhenano *quod*, unde *ominabatur* cum *videre* coniungit Lipsius. ominatus tantum est fore ut meliora tempora venirent non ita multo post, in quibus optabilis foret longissima vita; quod post eventum ad Traianum refert Tacitus. sed Rhenanus videtur delevisse *quod*, ut infinitivi *durare videre* haberent verbum e quo pendeant. vix dubito, aut excidisse hic aliquid, nempe, cui respondeat, *ita g. solatium tulit*, aut scripsisse Tacitum: *nam sicut beatissimum, durare in hanc seculi lucem etc.* ERN.

43 Finis vitae eius nobis luctuosus, amicis tristis, extraneis etiam ignotisque non sine cura fuit. vulgus quoque et hic aliud agens populus et ventitavere ad domum et per fora et circulos locuti sunt; nec quisquam audita morte Agricolae aut
 5 laetatus est aut statim oblitus. angebat miserationem constans rumor veneno interceptum. nobis nihil comperti affirmare ausim: ceterum per omnem valetudinem eius, crebrius quam ex more principatus per nuntios visentis, et libertorum primi et medicorum intimi venire, sive cura illud sive inquisitio
 10 erat. supremo quidem die momenta deficientis per dispositos cursores nuntiata constabat, nullo credente sic accelerari quae tristis audiret. speciem tamen doloris animo vultuque prae se tulit, securus iam odii, et qui facilius dissimularet gaudium quam metum. satis constabat lecto testamento Agri-
 15 colae, quo coheredem optimae uxori et piissimae filiae Domitianum scripsit, laetatum eum velut honore iudicioque. tam

rum vidit, cuius correctionem recipit Pichena, quem omnes secuti sunt. eadem sententia et alibi et apud nostrum in Annalibus. ERN.

3. aliud agens populus i. e. publicas res nihil curans, sed suis negotiis intentus, ut bene Pichena. edd ante Rhenannum male alius. mox alterutrum est delendum esse, Murretus monuit. ERN.

6. rumor veneno interceptum] hunc rumorem secuti sunt, e quibus Dio Cassius 66 20 tradit Agricolam ab Domitiano interfectum esse. ERN.

nobis pro vobis bene Rhenannus correxit. ceterum non opus de sententia Acidalii inserere quod ante affirmare. ordo est, nihil comperti nobis a. a. alias etiam nec inseri posset: nec affirmare ausim. sed non esse necessarium puto. Sallustius B. Ing. 17: de iis haud facile compertum narraverim; ubi v. Curtius. favet tamen Acidalio alterique correctioni locus totū nobis, qui in vulgari lectione est alienus. omnino durior est oratio, etiam hac de causa, quod in eadem sententia et pluralis nobis et singularis ausim est. ERN.

8. libertorum primi et medicorum

intimi] videtur epithetorum permutatio facta esse. libertorum intimi noti suat, et sic Ammianus 15 35. tum medicorum primi aptius quam intimi dicuntur. ERN.

11. constabat] edd ante Rhenannum constabant. ERN.

12. animo] forte mimo. GRON. sane animo praeferrī dolor interius non potest, ut aut mimo legendum videatur, quod pro eadem voce reponi in Suetonii Tib. 24 et Flori 2 14 volvere magni viri, idem Gronovius, Dukerus, Graevius, quibus nos plane assentimur; vel habitu, qui cum vultu saepe coniungitur, etiam apud nostrum aliquoties. idque forte et hac de causa melius, quod, si mimo scripsisset Tacitus, non addidisset vultuque, in cuius simulatione vel maxime mimus ille inest. ERN.

13. securus iam odii i. e. qui odium non curaret, facile iam deponeret, ut in mortuum; ideoque et doloris affectum facile induit. LIPS.

16. honore iudicioque i. e. indicio honorifico. de iudiciis testamentorum et honore inde redundante nota res e Ciceronis Philippica 2 42 et Suetonii Augusto c. 101. ERN.

caeca et corrupta mens assiduīs adulationibus erat, ut nesciret a bono patre non scribi heredem nisi malum principem.

44 Natus erat Agricola Gaio Caesare primum consule idibus Iuniis; excessit sexto et quinquagesimo anno, decimo calendis Septembris. Collega Priscoque consulibus. quodsi habitum quoque eius posteri noscere velint, decentior quam sublimior fuit. nihil metus in vultu; gratia oris supererat. bonum virum facile crederes, magnum libenter. et ipse quidem, quam medio in spatio integrae aetatis ereptus, quantum ad 10 gloriam, longissimum aevum peregit. quippe et vera bona, quae in virtutibus sita sunt, impleverat, et consularibus ac triumphalibus ornamentis praedito quid aliud astruere fortuna poterat? opibus nimis non gaudebat; speciosae contingerant. filia atque uxore superstitionibus potest videri etiam 15 beatus, incolumi dignitate, florente fama, salvis affinitatibus et amicitiiis futura effugisse. nam sicuti durare in hac beatissimi saeculi luce ac principem Traianum videre [quod] augurio votisque apud nostras aures ominabatur, ita festinatae mortis grande solatium tulit evasisse postremum illud 20 tempus, quo Domitianus non iam per intervalla ac spiramenta temporum, sed continuo et velut uno ictu rem publicam exhaustit. non vidit Agricola obsessam curiam et clausum armis senatum et eadem strage tot consularium caedes,

3. *tertium*] edd veteres omnes meae ante Lipsium *ter*, male. *tertium* iam corripbat Ursinus. ERN. primum Buchnerus.

7. *metus*] V alter *impetus*. alter in textu utramque lectionem coniungit. sane *metus* in descriptione tali vix locum habere videatur: sed expressit, ut opinor, ἀτακτὰς perpetuam, tranquillitatem vultus. *impetus* de vultu vix dicitur aut commodè intelligi potest. ERN.

16. *nam sicuti durare*] excidisse hic aliquid non dubito, simile illi quod Ursinus affert, e veteri codice more suo, *magnae cuiusdam felicitatis est*. nam quod ante augurio est in libris ante Rhenanum idque nos reposuimus; neque eo deletō satis loco consulitur. in hanc lucem corrigit Acidalius, bene. ERN.

17. *videre ominabatur*] mirum si tot annos ante praesagii. nec de Traiano ulla spes aut suspicio, nisi si deus mentem illi movit, aut nostro scriptori blanditia; quod non solet. Lips. hanc notam peperit omissum a Rhenano *quod*, unde *ominabatur* cum *videre* coniungit Lipsius. ominatus tantum est fore ut meliora tempora venirent non ita multo post, in quibus optabilis foret longissima vita; quod post eventum ad Traianum refert Tacitus, sed Rhenanus videtur delevisse *quod*, ut infinitivi *durare videre* haberent verbum e quo pendeant. vix dubito, aut excidisse hic aliquid, nempe, cui respondeat, *ita g. solatium tulit*, aut scripsisse Tacitum: *nam sicut beatissimum, durare in hanc seculi lucem etc.* ERN.

tot nobilissimarum feminarum exsilia et fugas. una adhuc victoria Carus Metius censebatur, et intra Albanam arcem sententia Messalini strepebat, et Massa Baebius iam tum reus erat. mox nostrae duxere Helvidium in carcerem manus; nos Maurici Rusticique visus, nos Innocenti sanguine Senecio per-

2. *Carus Metius*] edd ante Rhenanum male *chârus nuncius*. sensus est: Carus Metius una tantum victoria, uno tantum viro claro per accusationem everso inclamnerat inter oratores sive potius accusatores. ERN.

Albanam villam] veteres editiones *Albanam arcem vilam*. opinor *villam* glossematum esse, et germanum *Albanam arcem*. certe Domitianus delectatus eo loco, eumque habuit velut arcem. Dionis compendium (67 1): τοῦτο τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ ὄρος τὸ Ἀλβανόν, ἀπ' οὗ πρὸς οὐτως ὀνομάσθη, ὅν ὥσπερ τινὰ ἀκρόπολιν ἐξέλετο. Pichena vellet: intra Albanam arcem nulla sententia, quasi dicat nondum tunc auditum ibi Messalinum. ego putarem dicere, quod adhuc intra Albanam arcem, non in senatu et publico calumniator ille audiretur. at pestes illas hominum et districtos eius aevi accusatores Plinius passim nominat. etiam Sidonius ep. 5 7: hi sunt quorum comparatione digitum tollerent Narcissus, Asiaticus, Massa, Marcellus, Carus, Parthenius, Licinius, Iuvenalis 1 35: quem Massa timet, quem munere palpat Carus. LIPS. puto et hic duas diversas lectiones esse coniunctas, ut aliis locis factum notavimus. forte et fuit tantum *Albanum*, quod alii in margine arcem alii villam interpretati sunt, idque utrumque postea in textum illatum. *Albanum* quidem ea villa vocatur apud Suetonium Domit. 4. ERN.

3. *Massa Baebius*] qui damnatus quidem postea est accusantibus Baeticis, ut disces ex Plinii ep. ult. lib. 7. LIPS.

iam] forte etiam. GRON.

4. *nostrae duxere*] nam in senatu accusatus, et manus ibi ei injectae sunt, maxime et primum a quodam Certo. Plinii epistola legatur 9 13. haec autem referenda, ne quis er-

ret, ad Helvidium filium, quem Domitianus occidit (Suetonius c. 10), cum patrem eius ipse Vespasianus. idem Suetonius Vesp. c. 15. sed Helvidius hic filius qua matre natus? habuit sane Helvidius pater Fanniam uxorem, filiam Thraseae Paeti; quod in ep. 7 19 apud Plinium clare scriptum. non tamen haec mater sed noverca, et ita idem Plinius appellat ep. 9 13: fuerat cum Arria et Fannia, quarum altera Helvidio noverca, altera mater novercae. nam Fannia haec uxor Helvidii Prisci, ut Arria uxor Thraseae; et ergo Fanniae mater. ex his liquet Helvidium patrem aliam uxorem ante Fanniam habuisse, et ex ea prolem, etsi quaestorius adhuc a Thrasea gener sit electus, ut H. 4 5 scriptum. LIPS.

5. *Maurici Rusticique visus*] scriptura apud me fidei fluxae. quo enim illud visus? nec melius tamen video: aut potius in sententiola hac nihil video. viri ipsi mihi notiores. e quibus Maurici Iunius est Mauricius, quo viro nihil firmitus, nihil melius, ait Plinius ep. 4 22. eum a Domitiano in exsilium pulsum redisse principatu primo Nervae, docebit te idem ep. 1 5. at Rusticum hunc Iunium Rusticum nominat Suetonius in Domitiano 10: occidit Iunium Rusticum, quod Paeti Thraseae et Helvidii Prisci laudes edidisset. etiam lapis vetus, sive inscriptio basis (ap. Grut. p. 426 10) L. Iunii Rustici philosophi Stoici L. Iunius L. L. Myrinus s. p. p. at noster Aruleum Rusticum appellat, initio huius libelli; et Plinius, ep. 1 5, de Regulo: Rustici Aruleni periculum foverat, exultaverat morte, adeo ut librum recitaret publicaretque in quo Rusticum insectatur, atque etiam Stoicorum simium appellat, ut omnino nomina illi fuerint L. Iunius Aruleus Rusticus. Pli-

fudit. Nero tamen subtraxit oculos, iussitque scelera, non spectavit: praecipua sub Domitiano miseriarum pars erat videre et aspici, cum suspiria nostra subscriberentur, cum de notandis tot hominum palloribus sufficeret saevus ille vultus et rubor, quo se contra pudorem muniebat.

Tu vero felix, Agricola, non vitae tantum claritate, sed etiam opportunitate mortis, ut perhibent qui interfuerunt novissimis sermonibus tuis, constans et libens fatum excepisti, tanquam pro virili portione innocentiam principi donares. sed mihi filiaeque, praeter acerbitem parentis erepti, auget maestitiam, quod assidere valetudini, fovere deficientem, satiari vultu complexu non contigit. excepissemus certe mandata

nus ipse hunc velut doctorem monitoremque habuit, et in laudes eius erumpit ep. 1 14. etiam Plutarchus, extremo libello de Curiositate p. 522, factum eius plenum constantiae recensuit, et Antoninus epistolam inseruit 1 de sua vita. at Senecio Herennius Senecio est, Plinio non semel item nominatus. reus et interfectus fuit, quod de vita Helvidii libros composuisset, ait Plinius ep. 7 19. sed vos magnae animae mihi salvete; quos iure miramur, colimus, factis dictisque sapientes et legitimos robustae porticus alumnos. Lips. ceterum quod laborant viri docti, quo visus referant, idque ipsum verbum varie tentant, puto per σύλληψιν referri posse ad perfudit, cuius exempla multa extant apud veteres. nos aspectus abentis in exsiliu Maurici Rusticique excruciauit, nos cruor innocentem occisi Senecionis. hoc mihi certe melius videtur quam cum Urhino et Broterio legere nos Mauricum Rusticumque divisimus i. e. alterum exulare alterum interficere iussimus; quod est utique valde durum. ERN.

3. subscriberentur] intelligunt accusarentur; quod quidem et ipsum factum: sed de eo hic nondum sermo. cape: exciperentur, notarentur a male curiosis et speculantibus. Suetonius Aug. 27: Pinarium equitem Romanum cum concionante se, admissa turba paganorum, apud milites subscribere

vertisset, curiosum ac speculatorem ratus eorum confodi imperavit. ERN.

5. rubor a quo] particulam superesse puto, et lego rubor quo. porro de hoc Domitiani fallaci habitu Plinius in Paneg. c. 48: ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa. item Suetonius 18. et communiter Seneca ep. 11: quidam nunquam magis quam cum erubuerint timendi sunt, quasi omnem verecundiam effuderint. Sulla tunc erat violentissimus, cum faciem eius sanguis invaserat. Lips. res est ita evidens ut Lipsio parere non dubitavim. imitatus est Broterius. ERN.

9. tanquam — donares i. e. veluti hoc ageres ut, quantum in te esset, innocentiam Domitiani ostenderes. nempe cum libenter mori se ostenderet, apparebat nullam ei vim adhibitam per venenum. ERN.

10. filiaeque] sic Rhenaanus edidit e conjectura, cum ante esset male filioque eius. nam filium amiserat, c. 28. sed addendum etiam erat tuae, ut bene monet Pichena: alias ambiguum est utrum suam an Agricolae filiam intelligat. ERN.

12. excepissem certe mandata] plane Homericum est. ita enim apud eum Andromache lugens Hectorem Π. ω 744: οὐδέ τί μοι εἶπες πυκινὸν ἔπος, οὐδέ τί κεν αἰεὶ μαινέην νύκτας τε καὶ ἡμέρας δακρυχέουσα. Lips. Pichena bene correxit excepissemus. sequitur enim figeremus. ERN.

vocesque, quas penitus animo figeremus. noster hic dolor, nostrum vulnus; nobis tam longae absentiae condicione ante quadriennium amissus es. omnia sine dubio, optime parentum, assidente amantissima uxore superfuere honori tuo: 5 paucioribus tamen lacrimis compositus es, et novissima in
46 luce desideravere aliquid oculi tui. si quis piorum manibus locus, si, ut sapientibus placet, non cum corpore exstinguuntur magnae animae, placide quiescas, nosque, domum tuam, ab infirmo desiderio et muliebribus lamentis ad contemplationem virtutum tuarum voces, quas neque lugeri neque plangi 10 fas est. admiratione te potius et immortalibus laudibus, et si natura suppetit, aemulatu decoremus. is verus honos, ea coniunctissimi cuiusque pietas. id filiae quoque uxori praeceperim, sic patris, sic mariti memoriam venerari, ut omnia
15 facta dictaque eius secum revolvant, famamque ac figuram animi magis quam corporis complectantur, non quia intercedendum putem imaginibus quae marmore aut aere finguntur: sed ut vultus hominum, ita simulacra vultus imbecilla ac mortalia sunt, forma mentis aeterna; quam tenere et expri-
20 mere non per alienam materiam et artem, sed tuis ipse moribus possis. quicquid ex Agricola amavimus, quicquid mirati sumus, manet mansurumque est in animis hominum, in aeternitate temporum, fama rerum. nam multos veterum velut inglorios et ignobiles oblivio obruet: Agricola posteritati nar-
25 ratus et traditus superstes erit.

2. nobis tam longae absentiae i. e. nobis quidem iam quadriennio ante mortuus es, cum nempe una cum uxore quatuor annis ante mortem tuam Roma abiiimus. ERN.

3. optine] sic ed Puteolani, unde restituit Pichena, intermediae optima. ERN.

8. nosque] copula casu excidit in Rhenani secunda. restituta est a Pichena. ERN.

11. admiratione te potius — militum decoramus] caenum et lutum, quod non purgo. priora tentem: admiratione te potius, te immortalibus laudibus. Lirs. bene Lipsius, nihil certi sine melioribus libris extricari potest. Heinsius (ep. ad Graev. p.

173) posteriora corrigenda censebat aemulatu decoremus; quod placebat Graevio. in prima parte quam aut addendum aut intelligendum. ita sensus erit: potius te ornabimus admiratione, quae perpetua erit, quam laudibus brevibus verborum, cito transitaris. sic temporalia dici dubio caret. in altera parte pro militum bene Grotius similitudine decoremus corrigit, quod et recepit Broterius. similitudine verum est, idque et ipsi recepimus, sed e decoramus fecimus decorabimus; e quo genere futuri, sicut ex imperfecto, saepe factum est praesens. ERN.

15. famamque] formamque scribendum, non famamque, pridem monuere Muretus et Acidalius. ERN.

DE ORATORIBUS
DIALOGUS.

DE ORATIONIBUS

DIACONUS.

DE ORATORIBUS DIALOGUS.

Superioribus libris lucem aliquam industria nostra attulit, huic, vere possum dicere, salutem. nam cum depravatissimus vulgo circumferretur, nulla pagina sine vulnere et viciis, admirabile est quantum a Farnesiano codice (nam Vaticanis aberat) in eo sanando simul adiuti. multi hiatus expleti, verba et lineae integrae insertae, centeni aliquot loci (latine, non oratorie loquor) emendati; quorum omnium numerum inire aut longum aut supervacuum. moderabor, et in his notis ea saltem tangam quorum vel insignis correctio est vel ambigua. reliqua recepta in contextum, satis sit verbo iam nunc praedixisse, e Farnesiani libri fide esse. at de scripto et scriptore ipso pauca etiam hic libanda sunt. scriptum sane optimum, stilo, inventionem, iudicio; et quod in hoc genere (integrum esset modo) conferre nihil verear cum iis quae optimi saeculi et optimaee notae. scriptor tamen ipse incertus, ita olim indicavi; neque etiam muto. nam Tacitum fuisse qui credam? stilus valide abnuat, non fallax in hoc genere argumentum; qui in nostro restrictus ubique, teres, acutus, et severus magis quam lepidus: hic omnia contra. at mutari is in aetate aut argumento potest, inquinat. non nego. sed nunquam ita ut abeat prorsus a sese. quidquid Cicero scripsit, senex, iuvenis, philologum, philosophum, in iis tamen lineamenta quaedam apparent eiusdem viri et vultus. nec aliter fit in omnibus nobis. aetatem etiam vide, si non pugnat. hic scriptor sermonem hunc habitum inducit sexto Flaviani imperii anno, eique interfuisse se admodum iuvenem. quomodo vero tunc admodum iuvenis Ta-

citus, si honores, etiam coepit sub Vespasiano? id enim de se fatetur, et dignitatem suam a Vespasiano inchoatam ait Historiarum primo. sed exemplaria omnia Tacito adserunt. quae illa? vix bina aut terna credo ea esse in omni Europa. quae tam facile et primum est hic mentiri quam in aliis libris saepe. sed etiam Pomponius Sabinus. ita enim politissimus doctissimusque Pithoeus nos docuit, notis ad hunc libellum. is igitur Sabinus mediae aetatis grummaticus, in carmen de obitu Maecenatis: *Cornelius, inquit, Tacitus appellat scripta Maecenatis calamistros*. nec negare certe possumus quin is locus hodieque in hoc libello exstet (c. 26). quid dicam? serio et ingenue, nihil me credere huic ignobili Sabino, qui, ex veteri verbo, somniavit fortasse quod voluit. dico me: nam aliis nihil praeco quid sequantur. incommodi quid erit, siue Tacito tribuamus, siue M. Fabio Quinctiliano, ut mihi olim visum? nam et stilus ipse plane geminus; et ille se de causis corruptae eloquentiae scripsisse plus uno loco fatetur; quem titulum valde appositum scio huic argumento. praecipuam enim materiem et velut fundum scripti hoc fuisse, evincunt illa quae superant, et magis evincerent quae a fine desunt. ipse Maternus hic ad Messalam: *exprime nobis non laudationem antiquorum, sed causas cur in tantum ab eloquentia eorum recesserimus*. aetas tamen Quinctiliani paullo grandior fuisse videtur quam ut hic sermo illo iuvene. itaque ambigo. et cum multa dixerim, claudo tamen omnia et signo hoc responso, mihi non liquere. LIPS.

Saepe ex me requiris, Iuste Fabi, cur, cum priora saecula tot eminentium oratorum ingeniis gloriaque floruerint, nostra potissimum aetas deserta et laude eloquentiae orbata vix nomen ipsum oratoris retineat. neque enim ita appellamus nisi antiquos: horum autem temporum disertis causidici et advocati et patroni et quidvis potius quam oratores vocantur. cui percontationi tuae respondere et tam magnae quaestionis pondus excipere, ut aut de ingeniis nostris male existimandum habeam, si idem assequi non possumus, aut de iudiciis, si nolumus, vix Hercule auderem, si mihi mea sententia preferenda ac non disertissimorum, ut nostris temporibus, hominum sermo repetendus esset, quos eandem hanc quaestionem pertractantes iuvenis admodum audiui. ita non ingenio sed memoria ac recordatione opus est, ut quae a praestantissimis viris et excogitata subtiliter et dicta graviter accepi, cum singuli diversas vel easdem sed probabiles causas afferrent, dum formam sui quisque et animi et ingenii redderet, iisdem nunc numeris iisdemque rationibus persequar, servato ordine disputationis. neque enim defuit qui diversam quoque partem susciperet, ac multum vexata et irrita vetustate nostrorum temporum eloquentiam antiquorum ingeniis anteferebat. 2 nam postero die quam Curiatius Maternus Catonem recitave-

1. *Iuste Fabi*] hunc Fabium Iustum amicum etiam minoris Plinii fuisse ex ep. 1 11 et 7 2 intelligimus. GRON. cum deest F.

2. *floruerint* F: vulgo *effloruerint*.

3. *deserta et laude orbata*] forte *defecta ea laude et orbata*. GRON. alii aliter. V addit *eloquentiae*, quod recepinus cum Broterio; qui praeterea corrigit *diserta*, at l. *eloq. orbata*, bene. nam mox in hoc ipso capite sunt horum temporum disertis. ERN. *aeloquentiae* F, qui c. 9 ut quae, c. 10 praetium, c. 21 aequidem, c. 33 ingraessi. et similiter poenitus c. 2 et 30. rursus c. 35 ipse vero.

4. *appellemus* F.

8. *male existimandum sit*] ita F. at in Romano codice *existimandum habeam*. LIPS. *sit* abest ab omni-

bus ante Lipsium, item mox ut ante nostris t. ERN. abest sit ab ipso F.

15. *cum*] *quom* F, et c. 5 *quom optimum*, c. 10 *quom tibi*, c. 19 *quom vix*, c. 35 *quom pueri*.

16. *vel easdem, sed probabiles*] id vero non probabile, ut in uno sermone easdem causas repeterent. ego verba ea superesse censeo, *vel easdem*. LIPS. idem placebat Mureto. Acidalius tamen tentat *sed easdem* (vel *cas*) *valde probabiles*. ERN.

18. *iisdemque* F: vulgo *iisdem*.

22. *accuratius Maternus*] F *Curiatius Maternus*. putabam *curatius*. sed sententiam attendenti magis placeat *Curiatius*; quod proprium nomen Materni poetae fuerit. LIPS. quia sic est in V, recepi. nam *accuratius* nihili est. ERN.

Maternus Catonem] Dio 67 12

rat, cum offendisse potentium animos diceretur tanquam in eo tragoediae argumento sui oblitus tantum Catonem cogitasset, eaque de re per urbem frequens sermo haberetur, venerunt ad eum Marcus Aper et Iulius Secundus, celeberrima
 5 tum ingenia fori nostri, quos ego in iudiciis non utrosque modo studiose audiebam, sed domi quoque et in publico assectabar mira studiorum cupiditate et quodam ardore iuvenili, ut fabulas quoque eorum et disputationes et arcana semotae dictionis penitus exciperem, quamvis maligne plerique
 10 opinarentur nec Secundo promptum esse sermonem, et Aprum ingenio potius et vi naturae quam institutione et litteris famam eloquentiae consecutum. nam et Secundo purus et pressus et, in quantum satis erat, profluens sermo non defuit, et Aper omni eruditione imbutus contemnebat potius litteras
 15 quam nesciebat, tanquam maiorem industriae et laboris gloriam habiturus, si ingenium eius nullis alienarum artium ad-
 3 miniculis inniti videretur. igitur ut intravimus cubiculum Materni, sedentem ipsum et, quem pridie recitaverat, librum intra manus habentem deprehendimus.

20 Tum Secundus, Nihilne te, inquit, Materne, fabulae malignorum terrent, quo minus offensas Catonis tui ames? an ideo librum istum apprehendisti, ut diligentius retractares, et sublatis si qua pravae interpretationi materiam dederunt, emitteres Catonem non quidem meliorem sed tamen secu-
 25 riorem?

Tum ille, Leges quid Maternus sibi debuerit, et agno-

in Domitiano: *Μάτερνον δὲ σοφιστὴν, ὅτι κατὰ τυράννων εἰπὲ τὸ ἀσπῶν, ἀπέκτεινε.* GRON.

3. *habetur* F.

13. *in quantum*] veteres edd male *in quem.* ERN.

14. *communi eruditione*] male vulgo *cum eruditione.* LIPS. communis eruditio dicitur de disciplinis, quibus liberales homines vulgo imbuebantur. ERN. *omni* F.

18. *ipsum, quem*] Romanus copula addita *et quem,* recte. LIPS. recepti Pichena. ERN. mox Cuiacius *inter manus.*

20. *nihilne* F: erat *nilne.*

21. *ames*] perspicue verum. vulgo *aures.* LIPS.

22. *apprehendisti*] alii libri *deprehendisti.* ego *reprehendisti* propria significatione huius verbi. LIPS. *apprehendisti* est a Rhenano. ERN. est in F.

23. *si qua pravae interpretationi* F: *legebatur si quae pravam interpretationi.*

26. *leges tu quidem, si volueris*] scriptus liber longe aliter, *leges quid Maternus sibi debuerit.* LIPS. sic et V duo. alius *quod Maternus.* ERN.

scēs quae audisti. quodsi qua omisit Cato, sequenti recitatione Thyestes dicet. hanc enim tragoediam disposui iam et intra me ipse formavi. atque ideo maturare libri huius editionem festino, ut dimissa priore cura novae cogitationi toto spectore incumbam.

Adeo te tragoediae istae non satiant, inquit Aper, quominus omissis orationum et causarum studiis omne tempus modo circa Medeam, ecce nunc circa Thyesten consumas, cum te tot amicorum causae, tot coloniarum et municipiorum clientelae in forum vocent, quibus vix sufficeres etiamsi non novum tibi ipse negotium importasses, Domitium et Catonem, id est nostras quoque historias et Romana nomina, Graecorum fabulis adgregare.

Et Maternus, Perturbarer hac tua severitate, nisi frequens et assidua nobis contentio iam prope in consuetudinem vertisset. nam nec tu agitare et insequi poetas intermittis, et ego, cui desidiā advocationum obiicis, quotidianum hoc patrocinium defendendae adversus te poeticae exerceo. quo laetor magis oblatum nobis iudicem, qui me vel in futurum vetet versus facere, vel, quod iam pridem opto, sua quoque auctoritate compellat ut omissis forensium causarum angustias

1. misit F. idem 7. obmissis.

tractatione] fortasse *recitatione*. ipse Maternus infra *recitatione* *tragoediarum famam se auspicatum* ait. LIPS. quia sic est in V, cum Broterio recepi. ERN. est etiam in F.

4. festino] forte gestio. GRON.

7. *curarum studiis*] omnino scribendum *concilio causarum studiis*. LIPS. monumenta et opera ingenii non raro, et quidvis aliud in quod intenditur animus, *curas* appellant hic noster, Tacitus, alligae eius aevi scriptores; peculiariter autem si quarum rerum tractatio molestiarum et sollicitudinis multum habet. *curarum* tamen *studia* durum ac insolens pro studiis. legerem *rerum*, vel cum Lipsio *causarum studiis*. GRON. Lipsii coniecturam recepit Pichena. ERN. *causarum* F.

9. te accessit e F.

10. suffeceris F.

11. importasses] Livius 24 22: discordia civilis quas importet clades. 39 14: ne quid eae coniurationes fraudis oculitiae aut periculi importarent. GRON.

13. aggregares F.

15. ac assidua] corrige atque assidua. ERN. et F. qui mox contentio.

17. *desidiā advocationum*] praeclare meus liber, antea corrupte et mutilate, *desidiā advocatur*. LIPS.

18. *defendendae — poeticae*] bene liber meus. alii *defendens — poetice*. LIPS.

21. *Musarum angustias*] si *Musae forenses* dici posse concedamus, quod negat Burmannus ad Petronii c. 5, tamen *angustiae Musarum* non placeant. itaque cum Burmanno l. c. valde probo Schelii coniecturam *causarum*; quam etiam, quia sic habent V (et F), cum Broterio recepi. Hein-

stiis, in quibus satis mihi superque sudatum est, sanctiorem illam et augustiorem eloquentiam colam.

5 Ego vero, inquit Secundus, antequam me iudicem Aper recuset, faciam quod probi et modesti iudices solent, ut in
 5 iis cognitionibus se excusent, in quibus manifestum est alteram apud eos partem gratia praevalere. quis enim nescit neminem mihi coniunctiorem esse et usu amicitiae et assiduitate contubernii quam Saleium Bassum, cum optimum virum
 10 alium video reum locupletiore.

Securus sit, inquit Aper, et Saleius Bassus et quisquis alius studium poeticae et carminum gloriam fovet, cum causas agere non possit. ego enim, quatenus arbitrum litis huius inveni, non patiar Maternum societate plurium defendi: sed
 15 ipsum solum apud vos arguam, quod natus ad eloquentiam virilem et oratoriam, qua parere simul et tueri amicitias, asciscere necessitudines, complecti provincias possit, omittit studium quo non aliud in civitate nostra vel ad utilitatem fructuosius vel ad dignitatem amplius vel ad urbis famam

sio placebat curarum vel tricarum. ERN.

2. *illam* F: vulgo *istam*. sic *ille* pro *iste* c. 19, *illa* pro *ista* c. 28, 36, 40.

5. *is* F, non *his*. item c. 11, 14, 24, 26, 31, 37, 41. et *ii* pro *hi* c. 13 et 23. *cae* pro *hae* c. 21.

excusent] intellige *se*; nisi id ipsum excidit ante *excusent*, quod facile fieri potuit ab omnia litterarum duplicatione, ut saepe in libris veteribus factum sciunt omnes qui veteres libros tractarunt, et centies a criticis observatum est. Broterius recepit. ERN.

6. *gratia*] ita Lipsius in margine correxit pro vulgato *gratiae*. Pichena recepit. ERN. ita F.

12. *alium* F.

13. totum locum P. Pithoeus legit, *quatenus arbitrum litis huius inveni, non patiar Maternum societate plurium defendi*. hoc sensu, quando te, Secunde, huius litis arbitrum nactus sum, quod rectum omnibus iis qui-

bus mens non curva. *societate plurium* F. LIPS. Pithoei correctionem recepit Pichena (cuius nota in Gronovianis edd casu omisa est), nisi quod et ab initio servavit, quod nescio consulto factum nec ne. hoc videtur potius. ante legebatur: *et ego enim, quatenus arbitrium litis huius inveni non patiar, Maternum sollicito plurimum defendi. quatenus* est quando, quoniam; quo sensu haec aetas saepe dixit. sic infra c. 19 initio (et A. 3 16). eius rei immemor Muretus tentabat *quando te nunc*. mox [ubi erat *sed et ipsum*] Rhenanus corripbat *sed id ipsum*, Muretus [cum F] *sed ipsum*, quod probio. ERN.

15. *apud vos*] ita malo quam *apud eos*. LIPS.

16. *parere et necessitudines* F: vulgo *parare et nationes*.

17. *amittit*] Rhenanus malebat *omittit*. sed eodem sensu *amitti* dici alio loco iam notavimus. ERN. *amitti* F.

pulchrius vel ad totius imperii atque omnium gentium notitiam illustrius excogitari potest. nam si ad utilitatem vitae omnia consilia factaque nostra dirigenda sunt, quid est tutius quam eam exercere artem qua semper armatus praesidium amicis, opem alienis, salutem periclitantibus, invidis vero et inimicis metum et terrorem ultro ferat, ipse securus et velut quadam perpetua potentia ac potestate munitus? cuius vis et utilitas rebus prospere fluentibus aliorum praesidio et tutela intelligitur: sin proprium periculum increpuit, non Hercule
 10 lorica aut gladius in acie firmitus munimentum quam reo et periclitanti eloquentia praesidium simul ac telum, quo propugnare pariter et incessere sive in iudicio sive in senatu sive apud principem possis. quid aliud infestis patribus nuper
 15 Eprius Marcellus quam eloquentiam suam opposuit? qua accinctus et minax disertam quidem sed inexercitam et eiusmodi certaminum rudem Helvidii sapientiam elusit. plura de utilitate non dico, cui parti minime contradicturum Maternum

3. *factaque nostra*] ita Romanus liber. alii *facta nostra*. LIPS. *factaque per nostra* F. est F, non crit.

tutius] Acidalius legendum putat *utilius*. bene, ut opinor. securitas pars utilitatis est ex eloquentia forensi capiunda; cuius mox mentio. sic mox, cum proposuisset de voluptate oratoriae eloquentiae, subiicit quid enim dulcius. ERN.

6. *ferat* F: ceteri *feras*.

8. *rebus probe fluentibus*] recte Pithoeus legit et distinguit, *rebus probe* (nec male si *prosperare*) *fluentibus*, aliorum pr. LIPS. *prosperare fluere* etiam Tacitus dixit A. 15 5. et Cicero Off. 1 26: *rebus prospere et ad voluntatem nostram fluentibus*. lectionem et distinctionem Pithoei recepit Berneggerus, ante erat: *rebus prope fluentibus aliorum*, pr. ego *prosperare* scripsi. nam *prosperare prope* et *prope* solent in libris antiquis confundi, et sic in V reperit Broterius [, in F Niebuhrus]. mox *perfugio pro praesidio* V. ERN.

9. *increpuit*] alii libri *irrepat*. sed hoc Farnesianum planissime verum est. Cicero in Catilinam 1 7:

quicquid increpuerit, Catilinam timeri. Livius 4 43: *unde si quid increpet terroris*. LIPS.

10. *loricae gladius*] sic ante Rhodanum legebatur; a quo est quod nunc editur. mox Acidalius malebat *eloquentia*, et sic est in edd pr. non *eloquentiae*; unde restitui. ERN.

11. *ac* F pro vulgato *et*. idem c. 6 *ac prope*, c. 14 *ac litterarum*, c. 16 *ac respectum*.

12. *vel in iudicio*] Muretus malebat *sive in iudicio*. [id est in F.] mox Ursinus et Acidalius [pro *qui a.*] qua accinctus, recte. ERN. F qui.

14. *Eprius*] prius F.

16. *Helvidii sapientiam elusit*] cf. H. 4 6. GRON.

17. *cui parti*] ita vetus. non tamen male vulgati cum *praesertim*. LIPS. praiceps Acidalius male fecisse Lipsium ait, cum veterem lectionem praeponit vulgatae. quod nos ei credimus haudquaquam, et multo suavius exquisitiusque censemus, *cui parti minime contradicturum Maternum meum arbitrer*. infra c. 25: *ne illi quidem parti sermonis eius repugno*. GRON. recte Gronovius. itaque lectionem a Li-

6 meum arbitror. ad voluptatem oratoriae eloquentiae transeo, cuius iucunditas non uno aliquo momento sed omnibus prope diebus ac prope omnibus horis contingit. quid enim dulcius libero et ingenuo animo et ad voluptates honestas nato quam
 5 videre plenam semper et frequentem domum suam concursu splendidissimorum hominum? idque scire non pecuniae, non orbitati neque officii alicuius administrationi, sed sibi ipsi dari? illos quin immo orbos et locupletes et potentes venire plerumque ad iuvenem et pauperem, ut aut sua aut amico-
 10 rum discrimina commendent. ullane tanta ingentium opum ac magnae potentiae voluptas quam spectare homines veteres et senes et totius orbis gratia subnixos in summa omnium rerum abundantia confitentes, id quod optimum sit, se non habere? iam vero qui togatorum comitatus et egressus! quae
 15 in publico species! quae in iudiciis veneratio! quod gaudium consurgendi assistendique inter tacentes, in unum conversos! coire populum, et circumfundi coronam, et accipere affectum quemcunque orator induerit! vulgata dicentium gaudia et imperitorum quoque oculis exposita percenseo. illa secretiora
 20 et tantum ipsis orantibus nota maiora sunt. sive accuratam meditatamque profert orationem, est quoddam sicut ipsius dictionis, ita gaudii pondus et constantia; sive novam et recentem curam non sine aliqua trepidatione animi attulerit,

psio inductam, mox a Pichena et sequentibus omnibus repudiatam revocavi. ERN. arbitror F.

2. aliove] forte alterove. infra c. 9: intra unum aut alterum diem. GRON. FV aliquo, quod recepi. post (5) verbo domum FV addunt suam. ERN.

7. sibi ipsi] malim tibi ipsi. GRON. paullo ante erat ante Lipsium officiis al. administrandis. ERN. administrationis F.

8. locupletes et potentes] auxi e libro scripto. LIPS. addito et potentes. ERN.

12. orbis] Pithoeus urbis, probe. LIPS. recepit Pichena. antea veteres delendum censet Acidalius. ERN. rerum omnium F.

13. id quod optimum sit] vide-

tur dedisse auctor id quod apud te sit. GRON.

15. quod id gaudium F.

16. assistendique] vereor ne verum sit dicendique, quod rō tacentes opponatur. post copulam addi vult Acidalius: et in unum, et deinde idem Schelliusque coronam pro coram; quod ita evidens est ut recipere non dubitarim. ERN.

18. quemcunque or. induerit] ante Lipsium edd quacunque or. induerit. ERN. dedit Lipsius quod est in F.

19. percenseo] bene ita liber. antea parva censeo, cum pernicie totius sententiae. LIPS.

21. perfert F. profert V: erat affert.

23. curam frustra suspectam habet Acidalius. v. notam Gronovii

ipsa sollicitudo commendat eventum et lenocinatur voluptati. sed extemporalis audaciae atque ipsius temeritatis vel praecipua iucunditas est. nam in ingenio quoque, sicut in agro, quanquam alia diu serantur atque elaborentur, gratiora tamen
 7 quae sua sponte nascuntur. equidem, ut de me ipse fatear, non cum diem laetorem egi quo mihi latus clavus oblatus est, vel quo homo novus et in civitate minime favorabili natus quaesturam aut tribunatum aut praeturam accepi, quam eos quibus mihi pro mediocritate huius quantulaecumque in
 10 dicendo facultatis aut reum prospere defendere aut apud centumviros causam aliquam feliciter orare aut apud principem ipsos illos libertos et procuratores principum tueri et defendere datur. tum mihi supra tribunatus et praeturas et consulatus ascendere videor, tum habere quod, si non in animo
 15 oritur, nec codicillis datur nec cum gratia venit. quid fama et laus cuiusvis artis cum oratorum gloria comparanda est, qui non illustres in urbe solum apud negotiosos et rebus infentos, sed etiam apud iuvenes et adolescentes, quibus modo recta et indoles est et bona spes sui? quorum nomina prius

ad c. 3. sed nova et recens cura non satis accurate opponitur accuratae et meditatae orationi. nec sic dici posse arbitror extemporalem orationem, de qua sermo est. puto scripturam veram esse *repentem* i. e. repentinam; quo sensu dicta vox saepe cum *recens* confunditur, ut ad A. 6 7, 11 24 vidimus. *nova et repens cura* est oratio subita, de re nondum nec meditando nec dicendo nobis tractata et cognita, mox animi edidit Pichena. ante erat male *animus*. ERN. *animus* F.

3. ingenio] in ingenio Acidalius, bene. sed nec illa sana puto: *quamquam alia diu serantur*. non enim satis respondent sequentibus *gratiora tamen*. an fuit *quamquam utilia* vel *utiliora*, quae serantur etc. ERN. *alia* omittit F.

5. ipso F.

14. *tum abire quod si non in alio*] corruptio clara, nec medicina hic a libro. Pithoeus tentat, *tum habere quod non in alio oritur*. quod capio haud satis. anne in albo vo-

luit dicere? et praetorum ius formulasque intellexit? fortasse etiam, *quod scilicet* (ita enim illud si diducam et extendam) *non in atrio oritur*. praecesserat enim de plena et splendenti domo, concursu salutantium. Rodolphi lectionem, sive coniectura est, non omitto, qui in prioribus verbis legit *tum supra me abire*. LIPS. simile est quod Doussa ad Petron. 1 16: *tum in coelum abire*. melius Muretus: *tum habere quod*; si modo et cetera ad hanc rationem perpurgasset. nam verba si non in alio haud dubie corrupta sunt. Huetius corripbat: *tum habere quod in se, non in alio, oritur*. id recepit Broterius, estque sensu optimum. conieci: *habere quod, si non in ipso oritur* etc. nam se in hac forma latinum non est, in aut codicillis recte abest FV. ERN. in animo Freinshemius.

15. quid F: vulgo quae.

17. *illustres et in urbe nosdum* apud F, obscurioribus litteris *um*.

18. *quibus morum indoles*] Ro-

parentes liberis suis ingerunt? quos saepius vulgus quoque imperitum et tunicatus hic populus transeuntes nomine vocat et digito demonstrat? advenae quoque et peregrini iam in municipiis et coloniis suis auditos, cum primum urbem attigerunt, requirunt ac velut agnoscere concupiscunt. ausim contendere Marcellum hunc Eprium, de quo modo locutus sum, et Crispum Vibium (libentius enim novis et recentibus quam remotis et obliteratis exemplis utor) non minus esse in extremis partibus terrarum quam Capuae aut Vercellis, ubi nati
 10 dicuntur. nec hoc illis alterius ter milies sestertium praestat, quanquam ad has ipsas opes possunt videri eloquentiae beneficio venisse, [sed] ipsa eloquentia; cuius numen et caelestis vis multa quidem omnibus saeculis exempla edidit ad
 15 sed haec, ut supra dixi, proxima et quae non auditu cognoscenda sed oculis spectanda haberemus. nam quo sordidius et abiectius nati sunt, quoque notabilior paupertas et angu-

mana editio quibus minor indoles. LIPS. Acidalius quibus et maiorum indoles. nihil patior mutari. Plautus Trinummus 2 2 42: qui ipse se contemnit, in eo est indoles industriae. Cornelius Nepos in Eumene 1: fulgebant iam in adolescentulo indoles virtutis. Iustinus 29 1: in suorum quisque vestigia intentis magna indoles virtutis enituit. nam mores zar' ἐξοχῆν boni mores, ut apud Senecam periere mores. diximus in Obs. 1 24. itaque morum indoles et indoles virtutis et indoles industriae hic eadem res est. GRON. Broterius e FV dedit quibus modo recta et ind. est. ERN.

1. quoque additum e F.

5. velut F: legebatur vultus.

6. Eprium] proprium F, et mox vibum.

7. novis] in margine scripsi notis. LIPS.

8. esse] vox deest; quam a me repono: esse notos. LIPS.

10. nec hoc] in morbo locus et defectu. scribas et distinguas: nec hoc illis alterius ter milies, alterius bis milies HS praestat (quam-

quam — pervenisse) sed ipsa eloquentia. quae addidi satis mihi certa sunt, numero tantum excepto. nam certe utriusque opes exprimere propositum habuit. Rodolphus scribat: nec hoc illis utriusque ter milies HS. quod amplectar, si a libris. LIPS. Huetius illi alterive; quod Broterius recepit. sermo autem est de duobus. rectius sit illis alterive, vel alterisve. alii aliter locum expedire tentant. ceterum bene Freinshemius monuit orationem non esse absolutam, ni mox legas venisse: sed ipsa. 10. sed absorbit finalis praecedentis verbi. sed et infra c. 9 similis locus ἀναχολούθος est ERN.

13. hominibus seculis F. idem quam dedit, ubi erat quantam.

15. ut supra dixi] totam periodum scripsi uti in F concepta. non displiceat tamen e vulgatis libris propria pro proxima. LIPS.

17. quosque F.

angustia rerum] F. ERN. editio [et F] angustia erepti quo Rodolphus angustia pt. angustiae rerum. LIPS.

stiae rerum nascentes eos circumsteterunt, eo clariora et ad demonstrandam oratoriae eloquentiae utilitatem illustriora exempla sunt, quod sine commendatione natalium, sine substantia facultatum, neuter moribus egregius, alter habitu quoque corporis contemptus, per multos iam annos potentissimi sunt civitatis, et donec libuit, principes fori, nunc principes in Caesaris amicitia agunt feruntque cuncta, atque ab ipso principe cum quadam reverentia diliguntur, quia Vespasianus, venerabilis senex et patientissimus veri, bene intelligit ceteros quidem amicos suos niti iis quae ab ipso acceperint, quaeque ipsi accumulare et in alios congerere promptum est, Marcel- lum autem et Crispum attulisse ad amicitiam suam quod non a principe acceperint nec accipi possit. minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines ac tituli et statuæ, quae neque ipsa tamen negliguntur, tam Hercule quam divitiae et opes, quas facilius invenies qui vituperet quam qui fastidiat. his igitur et honoribus et ornamentis et facultatibus refertas domos eorum videmus qui se ab ineunte adolescentia causis forensibus et oratorio studio dederunt. nam carmina et ver- sus, quibus totam vitam Maternus insumere optat (inde enim omnis fluxit oratio), neque dignitatem ullam auctoribus suis conciliant neque utilitates alunt; voluptatem autem brevem, laudem inanem et infructuosam consequuntur. licet haec ipsa, et quae deinde dicturus sum, aures tuae Maternae respuant, cui bono est, si apud te Agamemnon aut Iason diserte loquitur? quis ideo domum defensus et tibi obligatus redit?

1. eos circumsteterunt] minus latine dictum, ut et mox illud substantia facultatum. ERN.

5. potentissimi sunt civitatis] Rodolphus potentissimi in iudiciis. LIPS. in edd est lacuna inter potentissimi et ac. eam [e F] explevit sic Lipsius. ERN. non ac, sed et in F.

7. agunt feruntque cuncta] valde hoc alieno loco, in laude hominum; nec verum est. aut scriptor libelli alio quocumque loco solent sensu dixit, aut vitio quod est. ERN.

9. pati. Patientissimus veri] Acidalius quaerit quare hic patientia veri lau-

detur, corrigitque sapientissimus vir. vir reperi in edd omnibus ante Lipsium. pari iure quaeras quare hic venerabilis senex dicatur. ERN. veri F.

ceteros] et ceteros F.

11. ipsi] ipsis F.

14. imagines] in imagines F.

ac tituli] praeclare liber. vulgo erat, Attali. quis ingenio suo dace repperisset? LIPS. qui addidi ex edd veteribus postquam. ita et V. ERN.

18. ineunte aetate adolescentia F.

24. maternae F.

25. cui bono est si] optime quoque liber. antea crebro etsi. LIPS.

quis Saleium nostrum, egregium poetam, vel si hoc honorificentius est, praeclarissimum vatem, deducit aut salutatur aut prosequitur? nempe si amicus eius, si propinquus, si denique ipse in aliquod negotium inciderit, ad hunc Secundum 5 recurret, aut ad te Materne, non quia poeta es, neque ut pro eo versus facias: hi enim Basso domi nascuntur, pulchri quidem et iucundi, quorum tamen hic exitus est ut, cum toto anno, per omnes dies, magna noctium parte unum librum excudit et elucubrat, rogare ultro et ambire cogatur, ut 10 sint qui dignentur audire, et ne id quidem gratis: nam et domum mutuatur et auditorium exstruit et subsellia conducit et libellos dispergit. et ut beatissimus recitationem eius eventus prosequatur, omnis illa laus intra unum aut alterum diem, velut in herba vel flore praecepta, ad nullam certam et solidam 15 pervenit frugem; nec aut amicitiam inde refert aut clientelam aut mansurum in animo cuiusquam beneficium, sed clamorem vagum et voces inanes et gaudium voluere. laudavimus nuper ut miram et eximiam Vespasiani liberalitatem, quod quingenta sestertia Basso donasset. pulchrum id quidem, 20 indulgentiam principis ingenio mereri: quanto tamen pulchrius, si ita res familiaris exigat, se ipsum colere, suum genium propitiare, suam experiri liberalitatem? adice quod poetis, si modo dignum aliquid elaborare et efficere velint, relinquenda conversatio amicorum et iucunditas urbis, deserenda cetera officia, utque ipsi dicunt, in nemora et lucos, 25 id est in solitudinem, secedendum est. ne opinio quidem et

5. recurret] puto decurret. Justinus 16 3: iterato ad oraculum decurrunt. et c. 4: ad Clearchum, quem ipsi in exilium egerant, decurrunt. GRON.

non quia poeta es] hic quoque est ἀναζωλόουτος. sequi enim debebat haec sententia, sed ut pro eo dicas. ERN.

9. excudit F: vulgo extudit.

11. auditorium] sic iam ed pr. in seqq ante Rhenanum irrepsit adiutorium, ut et in ed IF Gronovii. ERN.

12. recitationem] ita scribe. antea recitationum. LIPS.

21. se ipsum colere, suum genium propitiare] auxi a libro et partim correxi. nam in illo erat suum ingenium propitiare, pro quo sensus ipse facile suggessit genium. LIPS. sed in hac lectione intelligendum e praecedentibus ipsum, aut addendum. Broterius putat forte melius haec deleri, quia a mss quibusdam et edd veteribus absint, et per glossam addita esse in nonnullis libris. sed propitiare g. vel i. non simile est glossae. ERN. in F genium esse videtur.

26. recedendum] secedendum corrigi Schelius, recte. ERN.

fama, cui soli serviunt et quod unum esse pretium omnis sui laboris fatentur, aequae poetas quam oratores sequitur, quoniam mediocris poetas nemo novit, bonos pauci. quando enim rarissimarum recitationum fama in totam urbem penetrat? nedum ut per tot provincias innotescat. quotus quisque, cum ex Hispania vel Asia, ne quid de Gallis nostris loquar, in urbem venit, Saleium Bassum requirit? atque adeo si quis requirit, ut semel vidit, transit et contentus est, ut si pieturam aliquam vel statuam vidisset. neque hunc meum
 10 sermonem sic accipi volo, tanquam eos quibus natura sua oratorium ingenium denegavit deterream a carminibus, si modo in hac studiorum parte oblectare otium et nomen inserere possunt famae. ego vero omnem eloquentiam omnesque eius partes sacras et venerabiles puto; nec solum cothurnum ve-
 15 strum aut heroici carminis sonum, sed lyricorum quoque iucunditatem et elegorum lascivias et iamborum amaritudinem et epigrammatum lusus et quaecumque aliam speciem eloquentia habeat, anteponendam ceteris aliarum artium studiis credo. sed tecum mihi Materne res est, quod cum natura
 20 tua in ipsam arcem eloquentiae ferat, errare mavis et summa adeptus in levioribus subsistis. ut si in Graecia natus esses, ubi ludieras quoque artes exercere honestum est, ac tibi Nicostrati robar ac vires dii dedissent, non paterer immanes illos et ad pugnam natos lacertos levitate iaculi aut iactu
 25 disci vanescere, sic nunc te ab auditoriis et theatris in forum et ad causas et ad vera praelia voco; cum praesertim

1. omnes laboris sui fatentur atque p. F.

3. mediocris F: vulgo mediocres. idem fontis dedit c. 13.

5. nedum] restitui, cum in scripto esset medium, in vulgatis metrum. LIPS.

7. loquar F: vulgo loquamur.

8. ut Acidalius: codices et.

17. et ab Acidalio additum. idem

21. adepturus.

23. Nicostrati] de quo Quintilianus 2 8 (9): ut si fuerit, qui docebitur, ille, quem adolescentes senem vidimus, Nicostratus, omni-

bus in eo docendi partibus similiter utetur, efficietque illum, qualis hic fuit, luctando pugnandoque (quo utroque certamine iisdem diebus coronabatur) invictum. quod ipsum suadet de Quintiliano libelli huius auctore. ac de Nicostrato palaestrita etiam Pausanias 5 21. LIPS.

25. ab auditoriis] sc. ubi recitationes habitae, item ubi declamari solebat. auditoria etiam apud Plinium et Quintilianum foro et veris causis opponuntur; quae loca collegit Perizonius de Praetorio p. 202. ERN.

ne ad illud quidem confugere possis quod plerisque patrocina-
 tur, tanquam minus obnoxium sit offendere poetarum quam
 oratorum studium. effervescit enim vis pulcherrimae naturae
 tuae; nec pro amico aliquo, sed quod periculosius est, pro
 Catone offendis. nec excusatur offensa necessitudine officii
 aut fide advocationis aut fortuitae et subitae dictionis impetu:
 meditatus videris, aut elegisse personam notabilem et cum
 auctoritate dicturam. sentio quid responderi possit: hinc in-
 gentis exciri assensus, haec in ipsis auditoriis praecipue lau-
 10 dari et mox omnium sermonibus ferri. tolle igitur quietis et
 securitatis excusationem, cum tibi sumas adversarium supe-
 riorem. nobis satis sit privatus et nostri saeculi controversias
 tueri, in quibus expressis si quando necesse sit pro periculi-
 tante amico potentiorum aures offendere, et probata sit fides
 15 et libertas excusata.

11 Quae cum dixisset Aper acrius, ut solebat, et intento
 ore, remissus et subridens Maternus, Parantem me, inquit,
 non minus diu accusare oratores quam Aper laudavit (fore
 enim arbitrabar ut a laudatione eorum digressus detractaret
 20 poetas atque carminum studium prosterneret) arte quadam
 mitigavit, concedendo iis qui causas agere non possent, ut
 versus facerent. ego autem sicut in causis agendis efficere
 aliquid et eniti fortasse possum, ita recitatione tragoediarum
 et ingredi famam auspicatus sum, cum quidem in Nerone

1. *illud F: vulgo id. sic etiam c. 33.*

2. *offendere]* Acidalius corrigit
offensae, recte. ERN.

3. *effervescet enim ius F. et*

5. *offendes.*

7. *aut addidit F.*

8. *hinc ingentis ex his]* defectum
 odoror, et asteriscum poni velim ante
 verbum *hinc*. LIPS. placet Acidalii
 existere pro *ex his*. sed quod se-
 quitur, mirum est neminem notasse
 scribendum: *haec in ipsis auditoriis*
praecipue laudari. GRON. V *hic* -
hic. bene, ut opinor. nam in primo
 membro *hinc* et *ex his* eadem sunt.
 ERN. F *hic ingentis ex his assen-*
sus. haec —. a Wolfio est exciri.

13. *in quibus expressis si quando*
necesse sit] pro his verbis fortasse:

in quibus expressit si quando neces-
sitas. LIPS.

17. *parant enim quid non F:*
vulgo paravi inquit me non.

18. *laudavit Acidalius, laudave-*
rat F.

19. *detractaret F: vulgo detre-*
ctaret.

20. *prosterneret: arte quadam]*
 non satis cohaerere orationem ob-
 servavit Acidalius, addique vult *id*
 ante *arte*. verum ita initium periodi
 esse debebat quod enim fore. ma-
 lim sed. ERN.

24. *ingredi mihi glossam olet.*
famam auspicari est ingredi fa-
mam. ERN. et e F additum.

cum quidem F: vulgo tum qui-
dem cum.

improbatam et studiorum quoque sacra profanantem Vatini
 potentiam fregi; et hodie si quid in nobis notitiae ac nomi-
 nis est, magis arbitror carminum quam orationum gloria par-
 tum. ac iam me deiungere a forensi labore constitui, nec co-
 5 mitatus istos et egressus aut frequentiam salutationum con-
 cupisco, non magis quam aera et imagines, quae etiam me
 nolente in domum meam irruerunt. nam statum hucusque
 ac securitatem melius innocentia tueor quam eloquentia; nec
 vereor ne mihi unquam verba in senatu nisi pro alterius
 12 discrimine facienda sint. nemora vero et luci et secretum
 ipsum, quod Aper increpabat, tantam mihi afferunt volupta-
 tem, ut inter praecipuos carminum fructus numerem quod
 nec in strepitu nec sedente ante ostium litigatore nec inter
 sordes ac lacrimas reorum componuntur, sed secedit animus
 15 in loca pura atque innocentia, fruiturque sedibus sacris. haec
 eloquentiae primordia, haec penetralia; hoc primum habitu
 cultuque commoda mortalibus in illa casta et nullis contacta
 vitiis pectora influxit; sic oracula loquebantur. nam lucrosae
 huius et sanguinantis eloquentiae usus recens et ex malis
 20 moribus natus, atque ut tu dicebas Aper, in locum teli re-
 pertus. ceterum felix illud et, ut more nostro loquar, au-
 reum saeculum, et oratorum et criminum inops, poetis et va-

1. *improbam et st. q. s. prof. vaticinii*] scribendum, cum in Nerone improbatam et studiorum quoque sacra profanantem Vatini potentiam fregi, diximus Obs. 3 4. GRON. sermonem esse de homine manifestum est. itaque Vatini recepi. sic et Broterius fecit. ERN. Vatini habere videtur F.

2. *hodie*] Romanus [cum F] addit copulam, et *hodie*, recte. LIPS. numinis F.

5. Schelius malebat *salutantium*. ERN. Cuiacius mox *ceras*.

7. *statum cuiusque*] malo *statum hucusque*. de se loquitur; et respondet illi parti Aprinae orationis, quae eloquentiam telum esse voluit ad pericula omnia propulsanda. LIPS. recepi. Schultingius malit *quoque*. ERN. pro ac V ad.

13. *hostium* F, et

14. *lachrimas*.

15. *sedibus sacris* i. e. ubi Musae et Nymphae habitant. ERN.

16. *penetralia* hoc omittit F.

17. *commoda*] *commodata* vel *comta*. LIPS. melius Muretus *commendata*, ut opinor, quod et Schellio placuit. ERN.

19. *sanguinantis*] fortasse *saginantis*, uti ad commodum lacrumve haec tantum referat, nam *sanguinare* probum quidem verbum, sed non aliud quam sanguinem emittere. *artus sanguinantes, vulnera sanguinantia*, in Quintiliani declam. 10 9 et 18 mihi lecta. quae significatio parum hic apta, si ad accusationes et sanguisugam illam eloquentiam respexit. LIPS. ex addidit F.

tibus abundabat, qui bene facta canerent, non qui male admissa defenderent. nec ullis aut gloria maior aut augustior honor, primum apud deos, quorum proferre responsa et interesse epulis ferebantur, deinde apud illos diis genitos sacrosque reges, inter quos neminem causicorum, sed Orpheus et Linus, ac si introspicere altius velis, ipsum Apollinem accepimus. vel si haec fabulosa nimis et composita videntur, illud certe mihi concedis Aper, non minorem honorem Homero quam Demostheni apud posteros, nec angustioribus terminis famam Euripidis aut Sophoclis quam Lysiae aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam quam qui Virgilii detractent; nec ullus Asinii aut Messalae liber tam illustris est quam Medea Ovidii aut Varii Thyestes. ac ne fortunam quidem vatum et illud felix contubernium comparare timuerim cum inquieta et anxia oratorum vita. licet illos certamina et pericula sua ad consulatus evexerint, malo securum et quietum Virgilii secessum, in quo tamen neque apud divum Augustum gratia caruit neque apud populum Romanum notitia. testes Augusti epistolae, testis ipse populus, qui auditis in theatro Virgilii versibus surrexit universus et forte praesentem spectantemque Virgilium veneratus est sic quasi Augustum. ne nostris quidem temporibus Secundus Pomponius Afro Domitio vel dignitate vitae vel perpetuitate famae cesserit. nam Crispus iste et Marcellus, ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac sua fortuna

1. abundat] Muretus et Acidalius bene corrigunt abundabat; quod ita evidens est ut dudum recipi debuerit. reperit post sic in V Broterius. ERN. est etiam in F.

amissa F.
2. maior] e vestigiis scripturae praeae restitui, nam F more. vulgati plane turbant. LIPS.

6. et F: vulgo ac.

12. quam qui] addidi qui e FV cum Broterio, ut supra c. 8. ERN. mox F Messallae.

13. deest antiquo [F] illud aut Varii. LIPS.

14. felix contubernium] aut vitium hic aut lacuna. cogitabam il-

lud secum contubernium. ex Persio 4 52: tecum habita. explicat mox securum et secretum secessum. Cicero ad Curionem 2 7: tecum loquere; te adhibe in consilium; te audi, tibi obtempera. GRON.

16. ad] et F.

17. quietum V, secretum F, ut vulgo.

20. Virgilii versibus F: vulgo versibus Virgilii.

21. frigide Virgilii nomen hic repetitur, meliusque abfuerit. sed similia in Tacito vidimus. ERN.

24. iste accessit e F.

25. pro in hac praesenti f. V in hac sua f.; quod Broterius melius iudicat. ego vero et recepi. nam

concupiscendum? quod timent, an quod timentur? quod, cum
 quotidie aliquid rogentur, ii quibus praestant indignantur?
 quod adligati cum adulatione nec imperantibus unquam satis
 servi videntur nec nobis satis liberi? quae haec summa eo-
 5 rum potentia est? tantum posse liberti solent, me vero dul-
 ces, ut Virgilius ait, Musae, remotum a sollicitudinibus et
 curis et necessitate quotidie aliquid contra animum faciendi,
 in illa sacra illosque fontis ferant; nec insanum ultra et lu-
 bricum forum famamque pallentem trepidus experiar. non me
 10 fremitus salutantium nec anhelans libertus excitet; nec in-
 certus futuri testamentum pro pignore scribam; nec plus
 habeam quam quod possim, cui velim, relinquere, quando-
 cunque fatalis et meus dies veniet. statuarque tumulto non mae-
 stus et atrox, sed hilaris et coronatus; et pro memoria mei
 15 nec consulat quisquam nec roget.

14 Vixdum finierat Maternus, concitatus et velut instinctus,

praesenti est nil aliud quam hac.
 porro Broterius delevit primum *ant*
 [post concup.], quod a FV abest.
 forte rectius alterum deleatur. ERN.

2. aliqui F.

quibus praestant] inepte et fal-
 so. negationem addo, *quibus non*
praestant. etsi abesse alterum mem-
 brum sentio periodo plenae. LIPS.
 fallitur Lipsius. significat enim quod
 Florus de Caesare 4 2 92: *clemen-*
tiam principis vicit invidia, gravi-
sque erat liberis ipsa beneficiorum
potentia. Cicero pro Sulla 26: *quam*
multi sunt summi homines et orna-
tissimi et nostri et equestris ordi-
nis, quorum pro salute se hic Sul-
lae obligavit! quos ego nominarem:
neque enim ipsi nolunt et huic ani-
mo gratissimo adsunt: sed quia ma-
ius est beneficium quam posse de-
bet civis civi dare, ideo a vobis
peto ut, quod potuit, tempori tri-
buitis, quod fecit, ipsi. Cato apud
 Plutarchum: οὐ βούλομαι τῷ τυ-
 γάνῳ χάριν ἔχειν ὑπὲρ ὧν παρα-
 ρομῇ. παραρομῇ δὲ σώζων, ὡς
 κυρίως, ὧν αὐτὸν δεσπόζων οὐδὲν
 προσήκειν. GRON.

7. cotidie F, ut fere solet.

9. pallantem F.

11. *testamentum pro pignore scri-*
bam i. e. securitatis caussa, sc. he-
 redes adscribendo meis eos, quo-
 rum potentia mihi pignori sit, fore
 ut ratum sit, meique partem saltem
 bonorum meorum ferant. ERN.

12. *quandocunque*] *quandoque*
enim F.

13. *addidisse meus dies videtur,*
 ut mortem naturalem sibi eventu-
 ram ominaretur. dein legitima ratio
 scribendi postulabat *venerit.* ERN.
 F *veniat.*

15. *consulat vates, roget princi-*
pem. quid ita? quia crebrum ut me-
 moria damnaretur defunctorum, i. e.
 tituli, imagines, honores. LIPS. ma-
 lim *consulat* i. e. referat ad sena-
 tum, quem his rebus interponebant
 ipsi principes. § 4. Inst. de ind. cu-
 ius poena animae amissionem susti-
 net, et memoria rei etiam post mor-
 tem damnatur. lapis: M. Annaeo
 Lucano Cordubensi beneficio Neronis
 fama servata. Artemidorus Oneiro-
 crit. 1 5: ὡς μηδὲ ἀποθανόντων ἔχειν
 ὄνομα. τούτους γὰρ μόνους ἐν νε-
 κρώων δέλτοις οὐ κηλοῦσιν οἱ προσ-
 ῆκοντες. GRON.

cum Vipstanus Messala cubiculum eius ingressus est, suspicatusque ex ipsa intentione singulorum altiore inter eos esse sermonem, Num parum tempestivus, inquit, interveni secretum consilium et causae alicuius meditationem tractantibus?

5 Minime, minime, inquit Secundus; atque adeo vellem maturius intervenisses. delectasset enim te et Aprī nostri accuratissimus sermo, cum Maternum ut omne ingenium ac studium suum ad causas agendas converteret exhortatus est, et Materni pro carminibus suis laeta, utque poetas defendi de-

10 cebat, audentior et poetarum quam oratorum similior oratio. Me vero, inquit, et sermo ipse infinita voluptate affecisset, atque id ipsum delectat, quod vos, viri optimi et temporum nostrorum oratores, non forensibus tantum negotiis et declamatorio studio ingenia vestra exercetis, sed eiusmodi

15 etiam disputationes assumitis, quae et ingenium alunt et eruditionis ac litterarum iucundissimum oblectamentum cum vobis, qui illa disputatis, afferunt, tum etiam iis ad quorum aures pervenerint. itaque Hercule non minus probari video in te, Secunde, quod Iulii Asiatici vitam componendo spem

20 hominibus fecisti plurimum eiusmodi librorum, quam in Apro, quod nondum a scholasticis controversiis recessit et otium suum mavult novorum rhetorum more quam veterum oratorum consumere.

15 Tum Aper, Non desinis, Messala, vetera tantum et antiqua mirari, nostrorum autem temporum studia irridere atque contemnere? nam hunc tuum sermonem saepe excepi, cum oblitus et tuae et fratris tui eloquentiae, neminem hoc

1. *Vipsanius*] legebatur antea *Urbanus*. at vetus *Vibanius*. e quo pronum reddere viro celebri gentile nomen. LIPS. immo *Vipstanus*, ut aliis locis. post eius videtur additum a manu glossatoris. ERN. F *stinctus tum urbanus*.

10. scribo *poetarumque*. GRON. recte indicavit excidisse copulam. addidi et ex edd veteribus, quod et in V reperit Broterius. ERN.

15. *assumitis* FV: vulgo *adiungitis*.

[

cum Rodol-

pho [et F] *eruditionis*. LIPS. recepit Pichena. *eruditionem* est a Rhemano: ante quem erat *eruditiones*. ERN.

16. *cum* omittit F. qui mox non *illa* sed *iam*.

20. *plurimum* F.

27. *fratris tui*] quis hic Messalae frater? puto Regulum intellegi, illum qui cum Plinio vixit et floruit, lingua magis quam vita laudatus. suspicor ex Tacito H. 4 42: *magnam eo die pietatis eloquentiaeque famam Vipsanius Messala ade-*

tempore oratorem esse contenderes; atque id eo, credo, audacius, quod malignitatis opinionem non verebaris, cum eam gloriam quam tibi alii concedunt ipse tibi denegares.

Neque illius, inquit, sermonis mei paenitentiam ago, neque aut Secundum aut Maternum aut te ipsum Aper, quamquam interdum in contrarium dispuces, aliter sentire credo, ac velim impetratum ab aliquo vestrum ut causas huius infinitae differentiae scrutetur ac reddat, quas mecum ipse plerumque conquiro. et quod quibusdam solatio est, mihi auget
10 quaestionem, quia video etiam Graiis accidisse ut longius absit Aeschine et Demosthene Sacerdos iste Nicetes, et si quis alius Ephesum vel Mytilenas contentis scholasticorum clamoribus quatit, quam Afer aut Africanus aut vos ipsi a Cicerone aut Asinio recessistis.

16 Magnam, inquit Secundus, et dignam tractatu quaestionem movisti. sed quis eam iustius explicabit quam tu, ad cuius summam eruditionem et praestantissimum ingenium cura quoque et meditatio accessit?

Et Messala, Aperiam, inquit, cogitationes meas, si illud a vobis ante impetravero, ut vos quoque sermonem hunc nostrum adiuvetis.

ptus est, nondum senatoria aetate, ausus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. LIPS.

1. oratorem esse contenderes. antiquis] expressi scripturam veterem, quae tamen ipsa fortassis mutila, et scribendum contenderes parem antiquis. eo credo audacius. aut si inseri vocem displicet: contenderes. atque id eo credo audacius. LIPS. hoc verum puto; nec quicquam deesse. mox pro in iis Acidalius legebat iudicis. ERN. malignitatis Rhenanus.

9. solatio est] Acidalius corregebat solutio; recepit Broterius ERN.

10. Graiis — absit] gratis — abisset F.

11. sacerdos iste enilet] vere et εὐτοχως emendavi Sacerdos iste Nicetes. Nicetes Sacerdos declamator nobilis eo aevo. Plinius ep. 6 6 audisse eum fatetur. erat non stu-

diosorum tantum verum etiam studiorum amantissimus, ac prope quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quinctilianum et Sacerdotem Nicetem ventitabat. exstat Philostrati Lemnii de hoc Nicete in Vitis Sophistarum 1 19 elogium, de quo Pithoeus nos monuit, ipse monitus a Niveleto. nominat et Seneca pater Cont. 9 2: nec Iulio nec alii contigisse suo (scribam nec Vibio nec alii contigisse scio) quam apud Graecos Nicetae, apud Romanos Latroni, ut a discipulis non audiri desiderarent. et eodem libro Cont. ult. Nicetes egregie dixit in eodem loco. LIPS.

12. contentis] continuis legit Freinshemius. Lipsii ed et seqq [cum F] contentus. ERN.

16. movistis F.

explicabit FV: vulgo explicaverit.

19. si deest F.

Pro duobus, inquit Maternus, promitto. nam et ego et Secundus exsequemur eas partes, quas intellexerimus te non tam omisisse quam nobis reliquisse. Aprum enim solere dissentire et tu paulo ante dixisti, et ipse satis manifestus est iamdudum in contrarium accingi, nec aequo animo perferre hanc nostram pro antiquorum laude concordiam.

Non enim, inquit Aper, inauditum et indefensum saeculum nostrum patiar hac vestra conspiratione damnari. sed hoc primum interrogabo, quos vocetis antiquos, quam oratorum aetatem significatione ista determinetis. ego enim cum audio antiquos, quosdam veteres et olim natos intelligo; ac mihi versantur ante oculos Ulysses et Nestor, quorum aetas mille fere et trecentis annis saeculum nostrum antecedit: vos autem Demosthenem et Hyperidem profertis, quos satis constat Philippi et Alexandri temporibus floruisse, ita tamen ut utrique superstites essent. ex quo apparet non multo plures quam quadringentos annos interesse inter nostram et Demosthenis aetatem. quod spatium temporis si ad infirmitatem corporum nostrorum referas, fortasse longum videatur; ad naturam saeculorum ac respectum immensi huius aevi perquam breve et in proximo est. nam sicut Cicero in Hortensio scribit, is est magnus et verus annus quo eadem positio caeli siderumque, quae cum maxime est, rursus existet, isque annus horum quos nos vocamus annorum duodecim milia

2. eas addidit F.

10. significatione] Romana editio signatione. LIPS. restituit Pichena signatione, quod omnes veteres edd meae habent ante Lipsium. non bene restituit Broterius significatione e FV. nam in verbo antiqui non est significatio, sed designatio temporis. mox [F menestor,] FV. ecc. annis. ERN. non cc.

13. antecedit] caedit F.

17. quam trecentos] omnino legendum quam cccc. annos. anno imperii Vespasiani sexto habitus hic sermo, h. e. anno n. c. 828. is incidit in annum quartum Olympiadis 213. at mortuus Demosthenes primo Olympiadis 114. numerus rotundus a morte Demosthenis qua-

dringenti anni, ab aevo quo floruit, non multo plures, ut ait Mercerus. in margine addidi cccc, verius. LIPS. recepit hanc correctionem Pichena; ERN. tercentos F.

19. videtur F, omisso, quod sequi solet, si.

21. si sicut] sic Puteolanus. correxit lectionem ed pr sicut. Broterius in V reperit si ut, quod recepi. ERN. idem est in F.

22. est. deest F.

24. edd ante Rhenanum pro quos habent nos. forte melius erat quos nos. ERN.

[XII MD CCC LIV] variat hic numerus in exemplaribus Servii in illud Aen. 1 273 triginta magnos, et 3 284 interea magnum. itemque apud

nongentos quinquaginta quattuor complectitur, incipit Demosthenes vester, quem vos veterem et antiquum fingitis, non solum eodem anno quo nos, sed ferme eodem mense existisse. sed transeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium, ut puto, Agrippam, qui potest videri antiquus, nostrorum temporum disertis anteponeere soletis, sed Ciceronem et Caesarem et Coelium et Calvum et Brutum et Asinium et Messalam. quos quidem cur antiquis temporibus potius ascribatis quam nostris, non video. nam ut de Cicerone ipso loquar, Hirtio nempe et Pansa consulibus, ut Tiro libertus eius scripsit, septimo idus Decembris occisus est, quo anno divus Augustus in locum Pausae et Hirtii se et Quintum Pedium consules suffecit. statue sex et quinquaginta annos, quibus mox divus Augustus rem publicam rexit; adice Tiberii tres et viginti, et prope quadriennium Gai, ac bis quaternos denos Claudii et Neronis annos, atque ipsum Galbae et Othonis et Vitellii longum et unum annum, ac sextam iam felicis huius principatus stationem, qua Vespasianus rem publicam fovet: centum et viginti anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, unius hominis aetas. nam ipse ego in Britannia vidi senem, qui se fatebatur ei pugnae interfuisse qua Caesarem inferentem arma Britanniae arcere lit-

Censorinum c. 18 de die natali ad Q. Cerellium, Macrobius comment. in Soma. Scipionis 2 11, et Iulium Firmicum 1. 1 Mathes., ut bene Pithoeus monet. verus numerus est XII MDCCCLIV, explanate scriptus in fragm. Hortensii Ciceroni, quem et recepimus. ERN.

1. *incipit — existisse*] vix credam hoc recte dictum esse: sed videtur in *incipit* vitii quid latere. ERN.

3. *eodem mense*] immo ex analogia, inquit Pithoeus, *eodem die*. ego non mutem. LRS. reposui *eodem anno q. n.* ex edd veteribus, quibus consentiant FV. excidit temere in editione aliqua *eodem*, nec animadversum est a sequentibus editoribus. ERN.

ferme eodem mense] fere c. m. vulgo, fama eodem modo F.

4. *Menenium*] *me nimium* F. mox antiquos.

7. *Coelium*] *alium* F.

8. *quidem cur*] *quid* F. et paulo post ascribitis.

9. *ipse* F.

11. in F tantum erat *septimo idus*, spatio tamen alteri voci relicto, quam non temere ex historia addidi. LRS. D. quoque ante *Augustus* deest F.

13. *sex*] *novem* F.

17. *unum* pro glossa τοῦ ipsum habet Acidalius. ERN. *longum et* addidit F.

21. *fatebatur* F: ceteri *futere-*

et pugnae] *ei pugnae* Muretus. quod et Pithoeo placuit; idque propter evidentiam rei recepi. sic et Broterius. mox aut *aggressae sunt* legam aut *Britanni*. ERN.

toribus et pellere adgressi sunt. ita si eum, qui armatus Gaio Caesari restitit, vel captivitas vel voluntas vel fatum aliquod in urbem pertraxisset, idem Caesarem ipsum et Ciceronem audire potuit et nostris quoque actionibus interesse. proximo
 5 quidem congiario ipsi vidistis plerosque senes, qui se a divo quoque Augusto semel atque iterum accepisse congiarium narrabant. ex quo colligi potest et Corvinum ab illis et Asinium audiri potuisse: nam Corvinus in medium usque Augusti principatum, Asinius pene ad extremum duravit. ne divi-
 10 datis saeculum, et antiquos ac veteres vocitetis oratores quos eorundem hominum aures agnoscere ac velut coniungere et
 18 copulare potuerunt. haec ideo praedixi, ut si qua ex horum oratorum fama gloriaque laus temporibus acquiritur, eandem docerem in medio sitam et propiorem nobis quam Servio
 15 Galbae, Gaio Carboni, quosque alios merito antiquos vocaverimus. sunt enim horridi et impoliti et rudes et informes, et quos utinam ne in illa parte imitatus esset Calvus vester aut Coelius aut ipse Cicero. agere enim fortius iam et audentius volo, si illud ante praedixero, mutari cum tempori-
 20 bus formas quoque et genera dicendi. sic Catoni seni comparatus Gaius Gracchus plenior et uberior; sic Graccho politior et ornatio Crassus; sic utroque distinctior et urbanior et altior Cicero, Cicerone mitior Corvinus et dulcior et in verbis magis elaboratus. nec quaero quis disertissimus: hoc
 25 interim probasse contentus sum, non esse unum eloquentiae vultum, sed in illis quoque quos vocatis antiquos plures species deprehendi; nec statim deterius esse quod diversum est; vitio autem malignitatis humanae vetera semper in laude,

3. *idem*] et quidem F.

9. *nec dividatis seculum* i. e. nec hoc vobis concedi potest ut dividatis seculum. nec opus videtur correctione Acidalii: *ne div.* ERN. *ne* F.

10. *vocitetis* F: ceteri *voctetis*.

15. *merito antiquos* FV: vulgo antiquos merito.

vocavimus] Broterius praefert *vocaverimus* in FV. sed *docerem* requirit *vocavimus*. ERN.

17. *et quos utinam*] et tales ut optandum sit ut ab eorum imitatione se abstinuissent Calvus, Coelius etc. pro non FV nulla parte [, *ne in illa parte* Muretus]. mox (20) *iidem formas quoque*, bene. [deerat quoque.] ERN.

20. *sicut*] V sic. quod verum est. est particula usitata in exemplis afferendis; nec comparatio hic apta satis. ERN.

26. *in* deest F.

praesentia in fastidio esse. num dubitamus inventos qui prae Catone Appium Caecum magis mirarentur? satis constat ne Ciceroni quidem obtrectatores defuisse, quibus inflatus et timens nec satis pressus, sed supra modum exsultans et superfluens et parum Atticus videretur. legistis utique et Calvi et Bruti ad Ciceronem missas epistolas, ex quibus facile est deprehendere Calvum quidem Ciceroni visum exsanguem et attritum, Brutum autem otiosum atque diunctum; rursusque Ciceronem a Calvo quidem male audisse tanquam solum et
 10 enervem, a Bruto autem, ut ipsius verbis utar, tanquam fractum atque elumbem: si me interrogas, omnes mihi videntur verum dixisse. sed mox ad singulos veniam: nunc mihi cum
 19 universis negotium est. nam quatenus antiquorum admiratores hunc velut terminum antiquitatis constituere solent, quem
 15 usque ad Cassium Severum faciunt, quem primum affirmant flexisse ab illa vetere atque directa dicendi via, non infirmitate ingenii nec inscitia litterarum transtulisse se ad id di-

11. *pro Catone*] Groslotius malebat *prae Catone*, alii magis deleri volunt; alius *pro delendum* decerneret. ERN.

2. *nec Ciceroni quidem*] scribe ne Ciceroni quidem. GRON. sed ante supra (4) addidi e-FV, quod et coniectura intelligi poterat. ERN.

5. *parum antiquus*] legam *parum Atticus*. quod Ciceroni obiectum etiam vivo; et (cur negemus?) in quibusdam eius scriptis vere. LIPS. Pichena recepit, recte. ERN.

Calvi et Bruti ad Ciceronem] ex iisdem Fabius hausit 12 1: neque ipse Ciceroni Demosthenes videatur satis esse perfectus, nec Cicero Bruto Calvoque, qui certe compositionem ipsius etiam apud ipsum reprehendunt. adde sequentia. LIPS. scripsi autem in principio [*pro legisti*] *legistis*, ut est in V. nam et supra c. 17 est *vidistis*, idem post Calvus vester. ERN.

7. *Calvum quidem*] patet idem, de Calvo, ex epistola Ciceronis ad fam. 15 21. ERN.

8. *otiosum*] fortasse odiosum i. e. adfectione quadam et asperitate dictionis molestum. nam ex reliquiis

epistolae unius aut alterius nihil minus quam otiosus Brutus, acer ubique et intentus. *disiunctum* autem capio, quo sensu Senecam dixere (apud Suet. Cal. 53) arenam sine calce. nec muto. LIPS. *pro otiosum* Schelius malebat *concisum*. id verbum lenius est quam pro reprehensione. ERN. *disiunctum* rursusque F: ceteri *disiunctum* rursusque. idem audisse, ubi erat *audivisse*.

11. *interrogas* F: vulgo *interroges*.

12. *nec*] in margine scripsi *nunc*. LIPS. recepit Pichena, bene et orationis consecutione postulante. ERN.

15. *Cassium Severum*] probum censeo. vetus tamen Cassium *quem reum faciunt*. LIPS. Broterius e vestigiis V et edd pr textum sic refingit: *solent usque ad Cassium Severum, quem reum faciunt, quemque pr. etc.* mihi non placet. *constituere terminum ad aliquem* non dicitur latine. an verum est *faciunt*? hunc — quem est pro *ita ut eum, quod faciunt* desiderat. ERN.

16. *dicendi via directa*] Muretus transponit: *directa dicendi via*. sic V. ERN.

cendi genus contendo, sed iudicio et intellectu. vidit namque, ut paulo ante dicebam, cum condicione temporum ac diversitate aurium formam quoque ac speciem orationis esse mutandam. facile perferebat prior ille populus, ut imperitus et rudis, impeditissimarum orationum spatia; atque id ipsum laudi dabatur, si dicendo quis diem eximeret. iam vero longa principiorum praeparatio et narrationis alte repetita series et multarum divisionum ostentatio et mille argumentorum gradus, et quicquid aliud aridissimis Hermagorae et Apollodori libris praecipitur, in honore erat; et si quis odoratus philosophiam videretur atque ex ea locum aliquem orationi suae insereret, in caelum laudibus ferebatur. nec mirum: erant enim haec nova et incognita, et ipsorum quoque oratorum paucissimi praecepta rhetorum aut philosophorum placita cognoverant. at Hercule pervulgatis iam omnibus, cum vix in cortina quisquam assistat quin elementis studiorum, etsi non instructus, at certe imbutus sit, novis et exquisitis eloquentiae itineribus opus est, per quae orator fastidium aurium

1. intellectu] fortassis delectu. Cicero pro Clu. 46: quod idem facere censores in delectu dignitatis et iudicio civium. pro Plancio 4: populus non delectu aliquo aut sapientia iudicat. noster infra c. 22: nec ulla re magis eiusdem aetatis oratores praecurrit quam iudicio. primus enim excoluit orationem et verbis delectum adhibuit. Gron. an haec aetas potius verbum intelligere pro deligere et diligere dixit? Plin. ep. 8 23: quem legatum tribunus ita intellexit et cepit. ubi et ego aliquando tentavi dilexit. immo ipse auctor libelli iterum sic dixit c. 31. ERN.

5. imperitissimarum] Muretus impeditissimarum. ERN.

6. iam F: vulgo ita.

8. gradus] Romana editio genera. LIPS.

9. Hermagoras is qui sub Augusto vixit intelligendus; non alter, cuius apud Ciceronem mentio in Brut. 76 et alibi. v. Clav. Cic. Apol-

lidorus Pergamenus Augusti praeceptor fuit. [et deest F.] mox quod si quis V. atque abesset melius. ERN. aberat enim, quod F nunc dedit, videtur sive videretur.

14. paucissimi] ante Rhenanum erat paucissima. ERN.

16. cortina] alii corona legunt. si illud rectum, non aliud ceperim quam subselliorum iuxta tribunal locum, in quo non advocati solum, sed scribae praecones atque id genus operae forenses consistebant. Severus in Aetna v. 295 pro theatri incurva parte dixisse videtur: magni cortina theatri. vide etiam an non assistere hic proprie de asseclis aut fautoribus, qui oratori se adiungebant. ita statim: vulgus quoque assistentium et affluens et vagus auditor. distinguit ab auditore fortuito et incerto. LIPS.

17. imbutus sit] sententia Pich-nae negationem requirere videtur, imbutus non sit. lenius fuerit legere ab initio quin. ERN.

effugiat, utique apud eos iudices qui vi et potestate, non iure et legibus cognoscunt, et nec accipiunt tempora, sed constituunt, nec exspectandum habent oratorem dum illi libeat de ipso negotio dicere, sed saepe ultro admonent atque
 20 alio transgredientem revocant et festinare se testantur. quis nunc feret oratorem de infirmitate valetudinis suae praefantem? qualia sunt fere principia Corvini. quis quinque in Verrem libros exspectabit? quis de exceptione et formula perpetietur illa immensa volumina quae pro Marco Tullio aut
 10 Aulo Caecina legimus? praecurrit hoc tempore iudex dicentem, et nisi aut cursu argumentorum aut colore sententiarum aut nitore et cultu descriptionum invitatus et corruptus est, aversatur dicentem. vulgus quoque assistentium et affluens et vagus auditor assuevit iam exigere laetitiam et pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudiciis tristem et im-
 15 pexam antiquitatem quam si quis in scena Roscii aut Turpionis Ambivii exprimere gestus velit. iam vero iuvenes et in ipsa studiorum incude positi, qui profectus sui causa oratores sectantur, non solum audire sed etiam referre domum
 20 aliquid illustre et dignum memoria volunt; traduntque in vicem ac saepe in colonias, ac provincias suas scribunt, sive sensus aliquis arguta et brevi sententia effulsit, sive locus

1. et F: vulgo aut.

2. nec deest F.

8. *exspectaverit*] sic Puteolanus correxit lectionem ed pr *exspectavit*. FV *exspectabit*. sic mox *perpetietur*; idque recepit Broterius. sed auctor videtur variasse consulto orationem: *ferat*, *exspectaverit*, *perpetietur*. nam *exspectaverit* idem est quod *expectet*. ERN. *feret* F. idem mox qui pro *quis de*.

13. *adversatur* F.

15. *perfert*] sic edidit Rhenanus. ante erat *praefert*. ERN.

16. *scenam* F.

Turpionis Ambivii] male disiungunt libri: *Turpionis aut Ambivii*. eundem enim hominem fuisse Terentianae epigraphae et Cicero de senectute 14 docent. Symmachus nominat ep. 1 25 et 10 2: non

idem honor in pronunciandis fabulis PPolliōni quam Baviō fuit, neque par Aesopo Etrusco fama processit. quae verba simul ut legi, emendata a me, qui *Ambivio* fuit, neque par Aesopo et Ruscio (sive Roscio) fama. fortasse et Pellioni hic scribendum, ut sit ille Pellio Plantinus Bacch. 2 2 37. LIPS.

17. et in ipsa stud. incude positi] imitatus est Sidonius Apoll. ep. 4 1, ubi *philosophica incude formatus*. ceterum et commodē absit. ERN.

19. *adire* F, et

20. *voluit*.

22. *in suis*] *sensus* corrigunt Muretus Acidalius et Freinsheimius. *sensus* est res quae dicitur, *sententia* oratoria expolitio et acuta enun- ciatio. similiter alibi distinguuntur et infra c. 23 et 32. ERN.

exquisito et poetico cultu enituit. exigitur enim iam ab oratore etiam poeticus decor, non Attii aut Pacuvii veterino inquinatus, sed ex Horatii et Virgilii et Lucani sacrario prolatus. horum igitur auribus et iudiciis obtemperans nostrorum oratorum aetas pulchrior et ornatior exstitit. neque ideo minus efficaces sunt orationes nostrae, quia ad aures iudicantium cum voluptate perveniunt. quid enim, si infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi caemento et informibus tegulis exstruuntur, sed marmore nitent et auro radiantur? equidem fateor vobis simpliciter me in quibusdam antiquorum vix risum, in quibusdam autem vix somnum tenere. nec unum de populo Canutium aut Arrium Furniumve

7. quid enim, si infirmiora] vitii aliquid his verbis inesse puto. ERN.

10. fateor F: vulgo fatebor.

11. somnum tenere pro cavere somnum, id Latinis sic non dicitur; sed in hac conjunctione cum risum ferri potest, magisque refertur ad risum quam ad somnum. ERN.

12. nec de populo Canuti] liber vetus: nec unum de populo Ganuti aut Atti [attii] de Furnio et Coranio alios in eodem valetudinario. fortasse: nec unius de populo Arii de Furnio a. Toranio quique alii in. alias mihi nulla mens aut manus, qua medear huic plagae. Lips. desperatum locum sic iuvare posse videbatur. equidem fatebor vobis simpliciter, me in quibusdam antiquorum vix risum, in quibusdam vix somnum, tenere. nec unum de populo Canutium aut Arrium Furniumve nominabo, quosque alios in eodem valetudinario haec ossa et haec macies probant. novam periodon facio, nec unum. est enim, ut Petronii c. 70 (100): nec se tra-goedias veteres curare, aut nomina seculis nota; sed rem sua memoria factam expositurum esse, si velle-mus audire. sic enim resectis alienis legendum. unum de populo, aliquem ex minutis oratoribus, media de plebe oratorum; qui apud vulgus valuerunt, et aliqua monumenta ingenii reliquerunt, non tamen magnis sunt inserti nominibus. Ca-

nutium Publium vocat Cicero in Bruto 56 et pro Cluentio 18: accusabat PCanutius, homo in primis ingeniosus et in dicendo exercitatus. at Titum Philippica 3 9: TCanutius, a quo erat honestissimis contentiōibus et saepe et iure vexatus. Caium Suetonius de clar. rhet. c. 6. Arrium discimus ex Bruto Ciceronis 69. quod idem faciebat QArrius, qui fuit MCrassi quasi secundarum. is omnibus exemplo debet esse, quantum in hac urbe polleat multorum obedire tempori multorumque vel honori vel periculo servire. his enim rebus, infimo loco natus, et honores et pecuniam et gratiam consecutus, etiam in patronorum, sine doctrina, sine ingenio, numerum pervenerat. CFurnium putamus esse, cuius ad Ciceronem meminit Caesar lib. 9 post ep. 6 ad Atticum; et cui scribit ipse Cicero ad fam. ep. 10 25 et 26. ubi patronum nobilem et sic disertorum numero fuisse haec verba produnt: o mi Furni, quam tu causam tuam non nosti, qui alienas tam facile discas! ipso nominabo gaudet, ut mox: neminem nominabo, genus hominum signasse contentus. item si testes desiderantur, quos potiores nominabo. postremo, quosque alios. recte sic etiam Acidalius constituit. non de audientibus aut populo auditorum alicuius, sed de dicentibus et solitis audiri auctorem agere liquet ex opposito:

nominabo, quosque alios in eodem valetudinario haec ossa et haec macies probant. ipse mihi Calvus, cum unum et viginti, ut puto, libros reliquerit, vix in una et altera orationcula satisfacit. nec dissentire ceteros ab hoc meo iudicio video: quotus enim quisque Calvi in Asitium aut in Drusum legit? at Hercule in hominum studiosorum manibus versantur accusationes quae in Vatinius inscribuntur, ac praecipue secunda ex his oratio. est enim verbis ornata et sententiis, auribus iudicum accommodata, ut scias ipsum quoque Calvum intellexisse quid melius esset, nec voluntatem ei, quo sublimius et cultius diceret, sed ingenium ac vires defuisse. quid ex Coelianis orationibus? nempe eae placent, si non universae, at partes earum, in quibus nitorem et altitudinem horum temporum agnoscimus. sordes autem illae verborum et hians compositio et inconditi sensus redolent antiquitatem; nec quemquam adeo antiquarium puto ut Coelium ex ea parte laudet qua antiquus est. concedamus sane Gaio Caesari ut propter magnitudinem cogitationum et occupationes rerum minus in eloquentia effecerit quam divinum eius ingenium postulabat; tam Hercule quam Brutum philosophiae suae relinquamus: nam in orationibus minorem esse fama sua etiam admiratores eius fatentur. nec fere quisquam aut Caesaris pro Decio Samnite aut Bruti pro Deiotaro rege ceterosque eisdem lentitudinis ac teporis libros legit, nisi qui et carmina

ipse mihi Calvus. GRON. frustra hic sine libris melioribus coniecturae exercentur. mox V. *satisfacit*, quod recepit Broterius. ERN.

3. et F: vulgo aut.

5. *Asitium*] anne *Asinium*? LIPS. alii aliter. ERN. mox *Acidalius omnium*, non *hominum*.

7. *conscribuntur*] in margine scripti *inscribuntur*. LIPS. recepit Pichena. ERN. scribuntur F.

12. *sive in universa parte factum*] mendosa ista. liber scriptus *sive* [immo *sive in*] *universa parte serum*, valde placet lectio, quam Franciscus Modius mihi annotavit, *haec placent, si non universae, per partes attamen*. LIPS. magis placet *Acidalii* coniectura.

18. *rerum — quam*] F *rerum in aeloquentiam effecerit quae, quasi fuerit in eloquentia non eff.*

22. *nisi forte quisquam*] *Acidalius* laborat in eo quod sequitur (24) et scribit *nisi que et carmina*. sed vitium hic erat. edidit enim auctor nec fere (vel ferme) *quisquam*. GRON.

24. *teporis*] vera nostra coniectura, cum esset *temporis*. nisi placeat magis *tenoris*. de tepore adfirmat; quod pari metaphora de Cicerone mox scribit, *tardè commoveatur, raro incalescit*. agnosco idem vitium in Plinii loco ep. 5 6: *coelum est hieme frigidum et gelidum; myrtos, oleas, quaeque alia aestivo tempore luctantur, aspernatur ac*

eorundem miratur. fecerunt enim et carmina et in bibliothecas rettulerunt, non melius quam Cicero, at felicius, quia illos fecisse pauciores sciunt. Asinius quoque, quanquam prioribus temporibus natus sit, videtur mihi inter Menenios et Appios studuisse. Pacuvium certe et Attium non solum tragediis sed etiam orationibus suis expressit: adeo durus et siccus est. oratio autem, sicut corpus hominis, ea demum pulchra est, in qua non eminent venae nec ossa numerantur, sed temperatus ac bonus sanguis implet membra et exsurgit toris ipsosque nervos rubore tegit et decore commendat. nolo Corvinum insequi, quia non per ipsum stetit quo minus laetitiam nitoremque nostrorum temporum exprimeret. viderimus, inquam, iudicio eius vis aut animi aut ingenii suffecit. ad Ciceronem venio, cui eadem pugna cum aequalibus suis fuit quae mihi vobiscum est. illi enim antiquos mirabantur, ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat; nec ulla re magis eiusdem aetatis oratores praecurrit quam iudicio. primus enim excoluit orationem, primus et verbis delectum adhibuit et compositioni artem; locos quoque laetiores attentavit et quasdam sententias invenit, utique in iis orationibus quas se-

respuat. scribo aestivo tempore. Lips. sic placebat et Pithoeo. Schelius mallet torporis. Ern.

9. et exsurgit toris] possis malle et exauget toris, ipsos quoque nervos rubore tingit et decore commendat. omnia enim de sanguine dicuntur. sed tamen et belle exsurgit. ipse enim sanguis, quantum satis ac salubre est, se accumulans exsurgit toris factis. Rigaltius ad Minucium 3. venarum toros, inquit, medici dixerunt, et iubarum toros poetae. prius ei concedo. Celsus 7 18: praeterquam quod et tumoris aliquid est pro venarum magnitudine et modo, et id prementi magis renititur, ac per ipsos venarum toros inaequale est. at qui iubarum toros dixerit, praeter ipsum, neminem novi. decepit enim, opinor, Virgilius. 12 6: movet arma leo, gaudetque comantes excutiens cervice toros. sed ibi tori cervicis sunt, non iubarum: habent autem tori iubas, non iubae toros. Gron. simili-

liter pectus exuberat toris apud poetam. ac nescio an legendum sit pectus exs. i. nam sanguis certe non exsurgit toris, sed pectus, et id in oratione, aut oratio ipsa. mox ipsosque nervos melius V. [pro ipsos quoque n.] Ern.

10. rubor tegit et decor commendat] ante Pichenam erat rubore et decore in Lipsianis. veteres edd rubor et decor. Ern. rubore F.

12. lego viderimus, inquam, an iudicio eius vis animi aut ingenii suffecerit. Lips. mihi vitium in viderimus latere videtur. Ern. Freinsheimius stetisse — videmus, in quantum. F deest vis.

19. laetiores] edd ante Rhenanum latiores. ipse edidit, nescio an dedita opera, altiores. laetiores e correctione Mureti edidit iam Lipsius. idque verum est. laetiores loci sunt qui capiunt oratum verborum et sententiarum. V locos quoque, non male. Ern. erat locosque.

nior iam et iuxta finem vitae composuit, id est postquam magis profecerat, usuque et experimentis didicerat quod optimum dicendi genus esset. nam priores eius orationes non carent vitiis antiquitatis. lentus est in principiis, longus in narrationibus, otiosus circa excessus; tarde commovetur, raro incalescit; pauci sensus apte et cum quodam lumine terminantur. nihil excerpere, nihil referre possis; et velut in rudi aedificio, firmus sane paries et duraturus, sed non satis expolitus et splendens. ego autem oratorem, sicut locupletem
 10 ac lautum patrem familiae, non eo tantum volo tecto tegi quod imbrem ac ventum arceat, sed etiam quod visum et oculos delectet; non ea solum instrui suppellectile quae necessariis usibus sufficiat, sed sit in apparatu eius et aurum et gemmae, ut sumere in manus, ut aspicere saepius libeat.
 15 quaedam vero procul arceantur ut iam oblitterata et olentia; nullum sit verbum velut rubigine infectum; nulli sensus tarda et inertī structura in morem Annalium componantur; fugitet foedam et insulsam scurrilitatem, variet compositionem, nec
 23 omnes clausulas uno et eodem modo determinet. nolo irridere rotam fortunae et ius Verrinum et illud tertio quoque
 20 sensu in omnibus orationibus pro sententia positum "esse videatur." nam et hoc invitus rettuli, et plura omisi, quae tamen sola mirantur atque exprimunt ii qui se antiquos orato-

3. *dicendi*] Ursinus rectissime *discendi* si vulgata vera esset, scribi deberet *esset*, non *est*. itaque recepimus. haec duo verba saepe in libris oratoriis Ciceronis confusa sunt. ERN.

6. *pauci sensus opt. et cum quodam lumine terminantur*] vetus *sensus optet cum*. Romana editio *sensus opacus*. forte *opacius* et cum q. l. *terminantur*. ut ad picturam respectus sit, in qua lumen nos delectat, sed cum umbra quadam. LIPS. melius Acidalius et Freinshemius *apte*. Ciceronianum est in Orat. 64: *clausulae apte numeroseque cadentes*. idque reposuimus in texto. ERN.

7. *nihil excerpere*] perspicua libri bonitas. alias *nihil ex tempore referre possis*. LIPS.

10. *laudatum*] ego non dubitem scribere *lautum*. LIPS. recte. ERN.

14. *ut aspicere* F: ceteri et *aspicere*.

liceat] Rodolphus bene *libeat*. LIPS. mox F *arcentur*.

16. *vel rubigine infectum*] scripsit velut *rub. infectum* Rhenanus. ERN.

17. *fugitet* V, *fugiet* F: vulgo *fugiat*.

19. *determinet* FV pro *terminet*.

21. *in omnibus*] V et edd veteres addunt *orationibus*, nade reposuit Broterius. ERN

22. *invitus*] Romanus codex (et F) *invitatus*, non male, quia lacesitum significat sese ad haec promenda ab Messala. LIPS. *invitus* melius. item *haec*, ut Acidalius placet. ERN.

res vocant. neminem nominabo, genus hominum significasse contentus: sed vobis utique versantur ante oculos qui Lucilium pro Horatio et Lucretium pro Virgilio legunt; quibus eloquentia Aufidii Bassi aut Servilii Noniani ex comparatione
 5 Sisennae aut Varronis sordet; qui rhetorum nostrorum commentarios fastidiunt oderunt, Calvi mirantur. quos more prisco apud iudicem fabulantes non auditores sequuntur, non populus audit, vix denique litigator perpetitur: adeo maesti et inculti illam ipsam, quam iactant, sanitatem non firmitate sed ieiunio consequuntur. porro ne in corpore quidem valetudinem
 10 medici probant quae animi anxietate contingat. parum est aegrum non esse: fortem et laetum et alacrem volo. prope abest ab infirmitate, in quo sola sanitas laudatur. vos vero, disertissimi, ut potestis, ut facitis, illustrate saeculum nostrum
 15 pulcherrimo genere dicenti. nam et te, Messala, video laetissima quaeque antiquorum imitantem; et vos, Materne ac Secunde, ita gravitati sensuum nitorem et cultum verborum miscetis, ea electio inventionis, is ordo rerum, ea, quotiens causa poscit, ubertas, ea, quotiens permittitur, brevitatis, is
 20 compositionis decor, ea sententiarum planitas est, sic exprimitis affectus, sic libertatem temperatis, ut etiamsi nostra iudicia malignitas et invidia tardaverit, verum de vobis dicturi sint posterī nostri.

1. *vocabant*] scribe *vocant*. Lips. mox *signasse* est *notasse*, nec opus corrigere *significasse*, ut est in FV. ERN.

4. *Aufidii*] *tui fidi* F.

7. *secuntur* F.

9. *sanitatem infirmitate et ieiunio consequuntur*] Rodolphus haec legit, *inculti*, ut illam ipsam quam iactant sanitatem, non infirmitate sed ieiunio consequuntur. Lips. edd. Puteolani et seqq. *sanitatem, sed ieiunio consequuntur*. at ed pr. addit *infirmitatem*. inde factum *infirmitate et ieiunio*: quod primum in ed Lipsii reperi. Schelius corregebat *non firmitate, sed ieiunio*. id recepit Broterius. ERN. *sanitatem infirmitatem sed ieiunio consequuntur* F.

11. *quae animi anxietate contin-*

gat h. e. quam teneas, dum perpetua quadam solitudine te abstineas ab omnibus, in quibus, etiam falso, suspicere obesse aliquid valetudini posse. bona et vera sententia, quam non cepere qui hunc locum tentaverunt. Grossetius tamen non male: *a nimia anxietate*. infra c. 30 *stili anxietas*. ceterum V *contingit*. vulgatum latinus est. ERN.

12. *prope*] *proprie* F.

13. *vero*] *vero viri* Acidalius.

15. *lectissima* Rhenanus.

17. *summum nitorem*] bene, ut opinor, Acidalius *sensuum nitorem*. id quia est in FV recepi. item pro *gravitate* alii [et F] habent *gravitati*. ERN.

18. *ea* Wopkensis: codices et.

20. *planitas*] nescio an *sanitas*. Lips. addidi *ea* ex edd. veteribus

24 Quae cum Aper dixisset, Agnoscitisne, inquit Maternus, vim et ardorem Apri nostri? quo torrente, quo impetu saeculum nostrum defendit! quam copiose ac varie vexavit antiquos! quanto non solum ingenio ac spiritu, sed etiam eruditione et arte ab ipsis mutuatus est per quae mox ipsos in-
cesseret! tuum tamen, Messala, promissum immutasse non debet. neque enim defensorem antiquorum exigimus, nec quemquam nostrum, quanquam modo laudati sumus, iis quos insectatus est Aper comparamus. ac ne ipse quidem ita sen-
10 tit, sed more veteri et a vestris philosophis saepe celebrato sumpsit sibi contradicendi partes. igitur exprome nobis non laudationem antiquorum (satis enim illos fama sua laudat), sed causas cur in tantum ab eloquentia eorum recesserimus, cum praesertim centum et viginti annos ab interitu Ciceronis
15 in hunc diem effici ratio temporum collegerit.

25 Tum Messala, Sequar praescriptam a te Materne formam. neque enim diu contradicendum est Apro, qui primum, ut opinor, nominis controversiam movit, tanquam parum proprie antiqui vocarentur quos satis constaret ante centum an-
20 nos fuisse. mihi autem de vocabulo pugna non est, sive illos antiquos sive maiores sive quo alio mavult nomine appellet, dummodo in confesso sit eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuisse. ne illi quidem parti sermonis eius repugno, si comminus fatetur plures formas dicendi etiam

et FV, qui et addunt est. Lipsii tar, sed expromuntur. ERN. igitur coniecturam veram puto. ERN. e F additum.

6. *immutasse*] vereor ne verum sit *mutasse*. Terentius Andr. 1 13: *haud muto factum*. prima syllaba adhaesit e terminatione praecedentis verbi. ERN. debet FV, defensorem F: vulgo debes et defensores.

8. *quos*] quos modo F.

10. *aliis vestris*] ex veteri lego *alias a vestris*. LIPS. recepit Pichena, sed sine praepositione. idem placuerat Pithoeo, FV habent et a vestris. ERN.

11. *exprime*] *exprome* Acidalius malebat; quod placet. sic FV. ed pr *exprimo*. causae non exprimun-

14. *cum praesertim*] frigida ratio haec. sed excidisse videtur *tantum*. 120 modo anni sunt, et tamen tantopere immutata est dicendi ratio. nec valde placet *ratio temporum collegerit*. an *ratione temporum collegerit*, sc. Aper. sic et alios coniecisse Broterius tradit. ERN.

16. *sequar perscriptam et Materne formam* F: vulgo *sequar a te praescriptam formam Materne*.

18. *nominis controversiam movit*] haec stigmatibus vulgo iniusta. nos dempsimus et elinuius, adiuti a libro. LIPS.

19. *constaret* F: ceteri constat.

24. *cominus*] Pithoeus *commu-*

iisdem saeculis, nedum diversis exstitisse, sed quomodo inter
 Atticos oratores primae Demostheni tribuuntur, proximum
 autem locum Aeschines et Hyperides et Lysias et Lycurgus
 obtinent, omnium autem consensu haec oratorum aetas ma-
 xime probatur, sic apud nos Cicero quidem ceteros eorun-
 dem temporum disertos antecessit, Calvus autem et Asinius
 et Caesar et Coelius et Brutus suo iure et prioribus et se-
 quentibus anteponiuntur: nec refert quod inter se specie dif-
 ferant, cum genere consentiant. strictior Calvus, numero-
 10 sior Asinius, splendidior Caesar, amarior Coelius, gravior
 Brutus, vehementior et plenior et valentior Cicero: omnes
 tamen eandem sanitatem eloquentiae ferunt, ut si omnium
 pariter libros in manum sumpseris, scias, quamvis in diversis
 ingeniis, esse quandam iudicii ac voluntatis similitudinem et
 15 cognationem, nam quod in vicem se obtrexerunt, et sunt
 aliqua epistolis eorum inserta ex quibus mutua malignitas de-
 tegitur, non est oratorum vitium sed hominum, nam et Cal-
 vum et Asinium et ipsum Ciceronem credo solitos et invidere
 et livere et ceteris humanae infirmitatis vitiis affici: solum
 20 inter hos arbitror Brutum non malignitate nec invidia, sed
 simpliciter et ingenue iudicium animi sui detexisse. an ille
 Ciceroni invideret, qui mihi videtur ne Caesari quidem invi-
 disse? quod ad Servium Galbam et Gaium Laelium attinet,
 et si quos alios antiquorum agitare non destitit, non exigit

nus. LIPS. veteres edd omnes quo-
 minus. quod restitui; etsi id ipsum,
 ut et verbum *fatur*, vitiosum est.
 sed nec hoc sensum commodum ha-
 bet. Acidalius *quin omnes fatemur*,
 bene. ERN.

4. *consensu* — sic] *consessu* —
 sicut F.

7. *sic iure*] lego suo iure. liber
 tamen scriptus *sic vere* [vel *si vere*].
 LIPS. Pichena hoc quoque recepit.
 ERN.

9. [at *strictior* F:] una voce, ad-
 strictior, Acidalius volebat, rectis-
 sime, idque recepinus. ERN.

12. *ferunt* i. e. prae se ferunt.
 Tacitus quoque aliquoties dixit *vultu*
ferre pro vultu praeferre. ERN.
sanctitatem F.

13. *sumpserit, quamvis*] monere
 me in prima editione aliquid de hoc
 loco fugit. qui non difficilis alias
 emendata et expleta ex libro scripto.
 nam is voculam inserit, *sumpseris*
sciam quamvis. lego: in manus sum-
 pseris, scias, quamvis in diversis
 ingeniis esse quandam iudicii ac
 voluntatis similitudinem et cognat-
 tionem. LIPS. mox (15) pro super-
 sunt FV sunt. ERN.

21. *ille Ciceroni invideret* FV:
 vulgo *invideret Ciceroni*.

23. *Caelium* F.

24. *destitit*] Beroaldus *desistit*,
 quod recepit Broterius. non video
 quare, cum et supra sit *invidisse*.
 ERN.

pq = pq = p
 bd a bd a bd a bd

pq = pq = pq = pq = i

defensorem, cum fatear quaedam eloquentiae eorum, ut
 26 nascenti adhuc nec satis adultae, defuisse. ceterum si omisso
 optimo illo et perfectissimo genere eloquentiae eligenda sit
 forma dicendi, malim Hercule Gai Gracchi impetum aut Lu-
 5 cii Crassi maturitatem quam calamistros Maecenatis aut tin-
 nitus Gallionis. adeo melius est oratorem vel hirta toga in-
 duere quam fucatis et meretriciis vestibus insignire. neque
 enim oratorius iste, immo Hercule ne virilis quidem cultus
 est, quo plerique temporum nostrorum actores ita utuntur ut
 10 lascivia verborum et levitate sententiarum et licentia compo-
 sitionis histrionales modos expriment. quodque vix auditu fas
 esse debeat, laudis et gloriae et ingenii loco plerique iactant
 cantari saltarique commentarios suos. unde oritur illa foeda
 et praepostera, sed tamen frequens quibusdam exclamatio,
 15 ut oratores nostri tenere dicere, histriones diserte saltare
 dicantur. equidem non negaverim Cassium Severum, quem
 solum Aper noster nominare ausus est, si iis comparatur qui
 postea fuerunt, posse oratorem vocari, quanquam in magna
 parte librorum suorum plus vis habeat quam sanguinis. pri-
 20 mus enim contempto ordine rerum, omissa modestia ac pu-
 dore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis incompositus
 et studio ferendi plerumque deiectus, non pugnat sed rixa-

4. *malim* est e correctione Pi-
 chenaë: ante erat *melius*; quod et
 ipsum tolerabile. mss V etiam ad-
 dunt *est*. ERN.

9. *temporum*] optime vetus. erat
 antea *ipsorum*. LIPS.

12. *debeat*] Muretus *debebat*, be-
 ne. ERN.

14. *quibusdam*] *sicut bis cta* et F.

15. *tenere*] audacter reposni, etsi
 a coniectura. nam libris omnibus est
temere. Plinius illustrat correction-
 nem hanc satis et firmat, ep. 2 14.
pudet referre, quae quam fracta
pronunciatione dicantur, quibus
quam teneris clamoribus excipian-
tur. plausus tantum, ac potius sola
cymbala et tympana, illis cantibus
desunt. LIPS. *tenere* in F esse vi-
 debatur Niebubrio.

19. *plus vis quam sanguinis*] etiam-
 si sensui satisfaceret, vox tamen pla-

cere non posset. lege: *plus irae*
habeat quam sanguinis. Tacitus A.
 1 72: *Cassii Severi libidine, qua*
viros feminasque illustres procaci-
bus scriptis diffamaverat. et 4 21:
relatum et de Cassio Severo exsule,
qui sordidae originis, maleficae vi-
tae, sed orandi validus per immo-
dicas inimicitias, ut iudicio iurati
senatus Cretam amoveretur, effece-
rat, atque illic eadem agitando
recentia veteraque odia advertit.
 GRON. at ira, quae alioqui bene
 convenit Severo, non bene conve-
 nit sanguini. mox *ipsarum virium*
 robore de eodem hoc. vim assuisse
 dicit, suavitatem et pulchritudinem
 defuisse. ERN.

prius enim contento F.

22. *deiectus*] Romanus codex de-
 tectus, optime. LIPS. in meo exem-
 plo est *deiectus*. aliud quid hic la-

tur. ceterum, ut dixi, sequentibus comparatus et varietate eruditionis et lepore urbanitatis et ipsarum virium robore multum ceteros superat; quorum neminem Aper nominare et velut in aciem educere sustinuit. ego autem expectabam ut ⁵ incusato Asinio et Coelio et Calvo aliud nobis agmen produceret, plurisque vel certe totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Caesari, singulis deinde singulos opponeremus. nunc detractasse nominatim antiquos oratores contentus, neminem sequentium laudare ausus est nisi in publicum ¹⁰ et in commune, veritus, credo, ne multos offenderet, si paucos excerpisset. quotus enim quisque scholasticorum non hac sua persuasione fruitur ut se ante Ciceronem numeret, sed ²⁷ plane post Gabinianum? at ego non verebor nominare singulos, quo facilius, propositis exemplis, appareat quibus ¹⁵ gradibus fracta sit et deminuta eloquentia.

Appropera, inquit Maternus, et potius exsolve promissum. neque enim hoc colligi desideramus, disertiores esse antiquos, quod apud me quidem in confesso est, sed causas exquirimus, quas te solitum tractare paulo ante dixisti, plane ²⁰ mitior et eloquentiae temporum nostrorum non iratus, antequam te Aper offenderet maiores tuos lacessendo.

Non sum, inquit, offensus Apri nostri disceptatione;

tere pnto. non detegebatur studio feriendi h. e. nudabatur, sed in turpitudinem aliquam incidebat, cum rixaretur, quod sordidum ac plebeum est, non pugnaret. itaque vetus servavi. *detectus* recepit, ut alia Lipsiana, Pichena. ERN. *devectus* F., et paulo ante *studiis*.

5. *novum*] Romanus codex nobis. LIPS. recepit Pichena. ERN.

6. *plerisque* F.

7. *deinde* F, non *demum*.

8. *nunc*] non F.

10. *in commune veritus*] in omne veritum F.

13. *post Gabinianum*] rhetor fuit Vespasiani aevo, de quo Eusebii Chronicon ad Vesp. a. 8: *Gabinianus celeberrimi nominis rhetor in Gallia docuit*. ita liber, qui apud me manuscriptus, probus vetusque. vulgo *Gabinus*. nominant et Hiero-

nymus et Suetonii index de claris rhetoribus, quod doctissimus et optimus Nicolaus Faber adnotavit. LIPS.

15. *freta* F.

16. *appropera*] *appara te* F.

18. *equidem*] correxi [cum F] *quidem*, ut latinitas postulat. *litera e* adhaesit ex ultima in *me*. ERN.

19. *quas te solitum tractare paulo ante plane mitiore eloquentia et temporum nostrorum miratus* F. quidam liber paulo ante dixisti, plane mitiore. sed haec et sequentia tamen in mendo. LIPS. Lipsius ex quodam libro interponit *dixisti*. sed huius verbi vis latet in *miratus*; pro quo reponebam *narrabas*. GRON.

21. *incessendo* Henmannus.

22. *Aprina*] commodè videmur ita fecisse, cum libri praeferrerent *a prima*. LIPS. Lipsii inventum ex libro, in quo *a prima*. nec repugno.

nec vos offendi decebit, si quid forte aures vestras perstringet, cum sciatis hanc esse eiusmodi sermonum legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre.

Perge, inquit Maternus, et cum de antiquis loquaris, & utere antiqua libertate, a qua vel magis degeneravimus quam ab eloquentia.

28 Et Messala, Non reconditas Materne causas requiris, nec aut tibi ipsi aut huic Secundo vel huic Apro ignotas, etiamsi mihi partes assignatis proferendi in medium quae omnes sen-
10 timus. quis enim ignorat et eloquentiam et ceteras artes descri-
visse ab illa vetere gloria non inopia hominum, sed desidia iuventutis et negligentia parentum et inscientia praecipientium et oblivione moris antiqui? quae mala primum in urbe nata,
mox per Italiam fusa, iam in provincias manant; quanquam
15 vestra vobis notiora sunt. ego de urbe et his propriis ac vernaculis vitiis loquar, quae natos statim excipiunt et per singulos aetatis gradus cumulantur, si prius de severitate et disciplina maiorum circa educandos formandosque liberos pauca praedixero. iam primum suus cuique filius, ex casta parente
20 natus, non in cella emptae nutricis sed gremio ac sinu matris educabatur, cuius praecipua laus erat tueri domum et inservire liberis. eligebatur autem maior aliqua natu propinqua, cuius probatis spectatisque moribus omnis eiusdem familiae suboles committeretur; coram qua neque dicere fas
25 erat quod turpe dictu, neque facere quod inhonestum factu videretur. ac non studia modo curasque, sed remissiones etiam lususque puerorum sanctitate quadam ac verecundia temperabat. sic Corneliam Gracchorum, sic Aureliam Caesa-

malim tamen *Apri nostri disputatione*. nam *nri* facile degeneravit in *ma*. GRON. *disceptatione* F.

1. nec] nam nec F. et mox perstringit.

3. citra damnum affectus proferre i. e. sine amissione benevolentiae diversa sententium. ERN.

4. inquit Maternus, de antiquis] scribe e scripto: inquit Maternus, et cum de antiquis. LIPS.

5. a deest F.

8. et iam] e vestigiis priscis etiam-

si. nam in scripto est etenim iam si. LIPS.

14. in omittit F. idem mox vestra nobis.

17. de] a F.

20. in cellam F.

22. maior aliqua F: vulgo aliqua maior.

23. eiusdem F, non cuiuspiam paulo infra discere.

26. studia solum moresque] vana F studia modo curasque, aptius ad sequentia. LIPS.

ris, sic Atiam Augusti matrem praefuisse educationibus ac produxisse principes liberos accepimus. quae disciplina ac severitas eo pertinebat ut sincera et integra et nullis pravitatibus detorta uniuscuiusque natura toto statim pectore adriberet artes honestas, et sive ad rem militarem sive ad iuris scientiam sive ad eloquentiae studium inclinasset, id solum peteret, id universum hauriret. at nunc natus infans delegatur Graeculae alicui ancillae, cui adiungitur unus aut alter ex omnibus servis plerumque vilissimus nec cuiquam serio ministerio accommodatus. horum fabulis et erroribus teneri statim et rudes animi imbuuntur; nec quisquam in tota domo pensi habet quid coram infante domino aut dicat aut faciat. quin etiam ipsi parentes nec probitati neque modestiae parvulos assuefaciunt, sed lasciviae et dicacitati, per quae paulatim impudentia irrepit et sui alienique contemptus. iam vero propria et peculiaria huius urbis vitia pene in utero matris concipi mihi videntur, histrionalis favor et gladiatorum equorumque studia; quibus occupatus et obsessus animus quantum loci bonis artibus relinquit? quotum quemque inveneris qui domi quicquam aliud loquatur? quos alios adolescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intravimus? ne praeceptores quidem ullas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent: colligunt enim discipulos non severitate disciplinae nec ingenii experimento, sed ambitione salutationum et illecebris adulationis. transeo prima discentium elementa, in quibus et ipsis parum elaboratur, nec in auctoribus cognoscendis nec in evolvenda antiquitate nec in notitia vel rerum vel hominum vel temporum satis operae insumitur. sed expectantur quos rhetoras vocant; quorum professio quando primum in hanc urbem introducta sit quamque nullam apud maiores nostros auctoritatem habuerit, statim dicturus, referam

1. acciam F.

3. et in nullis F.

10. post erroribus F et viles, superscriptis alii vires.

13. quin F: vulgò quando.

14. libertati] vetus bibacitati.

Lips. vide Obs. 3 4. GRON. correxerunt Bipontini.

49. relinquitur F.

21. nec praeceptores quidem] lege et hic ne praeceptores quidem. GRON.

24. salutantium] Acidalius et Scheilius malunt [quod est in F] salutationum. recte. h. e. per salutationes parentum gratiam captaudo. ERN.

28. insumere F.

31. habuit, statim de curiis]

necesse est animum ad eam disciplinam qua usos esse eos oratores accepimus, quorum infinitus labor et quotidiana meditatio et in omni genere studiorum assiduae exercitationes ipsorum etiam continentur libris. notus est vobis utique Ciceronis liber qui Brutus inscribitur; in cuius extrema parte (nam prior commemorationem veterum oratorum habet) sua initia, suos gradus, suae eloquentiae velut quandam educationem refert: se apud Quintum Mucium ius civile didicisse, apud Philonem Academicum, apud Diodotum Stoicum omnis philosophiae partes penitus hausisse; neque his doctoribus contentum, quorum ei copia in urbe contigerat, Achaiam quoque et Asiam peragrasse, ut omnem omnium artium varietatem complecteretur. itaque Hercule in libris Ciceronis deprehendere licet non geometriae, non musicae, non grammaticae, non denique ullius ingenuae artis scientiam ei defuisse. ille dialecticae subtilitatem, ille moralis partis utilitatem, ille rerum motus causasque cognoverat. ita enim est, optimi viri, ita. ex multa eruditione et plurimis artibus et omnium rerum scientia exundat et exuberat illa admirabilis eloquentia; neque oratoris vis et facultas, sicut ceterarum rerum, angustis et brevibus terminis cluditur, sed is est orator qui de omni quaestione pulchre et ornate et ad persuadendum apte dicere, pro dignitate rerum, ad utilitatem temporum, cum voluptate audientium possit. hoc sibi illi veteres res persuaserant. ad hoc efficiendum intelligebant opus esse non ut in rhetorum scholis declamarent, nec ut fictis nec ullo modo ad veritatem accedentibus controversiis linguam modo et vocem exercerent, sed ut iis artibus pectus imple-

ita et vetus. suspicabar decursis his, ἑλλειπτικῶς, dicam videlicet, aut promam. sed placet magis Rodolphi scriptio *docuero*. Piithoeus edidit *audietis*, nescio an e libro. LIPS. scribendum esse *habuerit*, statim dicturus, monnimus Obs. 3 4. GRON. *habuerit* quidem certissimum est. [est in F.] itaque recepi. ERN.

1. quo ausos F.

3. assiduae accessit e F.

4. vobis] FV et edd veteres nobis. sed non est moris ita dicere in tali re et demonstratione. mox

pro omnis V omnes. est tantum varietas scripturae in eodem verbo. omnis ad partes refertur, non ad philosophiae. ERN.

8. referre F, et infra Diodorum.

17. cognoverat F et mox et plurimis: ceteri cognovit et ex (vel et) pluribus.

24. hoc — persuaserant. ad hoc efficiendum F. legebatur haec — persuadebant. ad haec efficienda.

26. ut in rhetorum F, non ut rhetorum in.

28. impleorent F.

rent in quibus de bonis ac malis, de honesto ac turpi, de iusto et iniusto disputatur. haec enim est oratori subiecta ad dicendum materia: nam in iudiciis fere de aequitate, in deliberationibus de honestate disserimus, ita ut plerumque haec ipsa in vicem misceantur; de quibus copiose et varie et ornatè nemo dicere potest, nisi qui cognovit naturam humanam et vim virtutum pravitatemque vitiorum et intellectum eorum quae neque in virtutibus neque in vitiis numerantur. ex his fontibus etiam illa profluunt, ut facilius iram iudicis vel instiget vel leniat, qui scit quid ira, promptius ad miserationem impellat, qui scit quid sit misericordia et quibus animi motibus concitetur. in his artibus exercitationibusque versatus orator, sive apud infestos sive apud cupidos sive apud invidentes sive apud tristes sive apud timentes dicendum habuerit, tenebit venas animorum, et prout cuiusque natura postulaverit, adhibebit manum et temperabit orationem, parato omni instrumento et ad omnem usum reposito. sunt apud quos astrictum et collectum et singula statim argumenta concludens dicendi genus plus fidei meretur: apud hos dedisse operam dialecticae proficiet. alios fusa et aequalis et ex communibus ducta sensibus oratio magis delectat: ad hos permovendos mutuabimur a Peripateticis aptos et in omnem

8. quae neque F: vulgo quae nec.

10. qui scit, quid ira; promptius] ita scripsi et distinxī, turbantibus libris. Lips. F irae.

13. versatur F.

15. pro habenas ed pr et FV venas. male. ERN. tuetur venas Doederlinus allato Ciceronis loco de Orat. 1 52.

16. postulaverit F: ceteri postulatib.

19. fidem F.

22. m. aliquid a Peripateticis: hi aptos et in omnem] valde mihi placeat cum Rodolpho Agricola haec omnia scribi et distinguī: a Peripateticis. aptos et in omnem disciplinam paratos iam locos dabunt Academicī, Stoici pugnacitatem. Lips. at illi vehementer falluntur. nam loci nulla ratione auferuntur Peripateticis vel propter topica, qui-

bus disciplinam inveniendorum argumentorum, ut sine ullo errore ad eam rationem via perveniremus ab Aristotele inventa, contineri tradit Cicero in libro quem sic ipse inscripsit, c.1. idem in Oratore 14: in hac Aristoteles adolescentes non ad philosophorum morem tenuiter disserendi, sed ad copiam rhetorum in utramque partem, ut ornatus et uberius dici possit, exercuit; idemque locos (sic enim appellat) quasi argumentorum notas tradidit, unde omnis in utramque partem traheretur oratio. Plutarchus in 1 Συμπος, p. 616: ἀλλὰ δεῖ, καθάπερ ὑπόδειξιν μελετῶντα συζητητὴν, τοὺς Ἀριστοτέλους τόπους ἢ τοὺς Θρασυμάχου ὑπερβάλλοντας ἔχειν προχείρους. nec pugnacitatem involari sibi aequo animo ferant Academicī. Fabius 12 2: Academicam

disputationem paratos iam locos. dabunt Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem: ne Epicuri quidem et Metrodori honestas quasdam exclamationes assumere, hisque prout res poscit uti, alienum erit oratori. neque enim sapientem informamus neque Stoicorum civitatem, sed eum qui non quasdam artes haurire sed omnes liberaliter debet. ideoque et iuris civilis scientiam veteres oratores comprehendebant, et grammatica musica geometria imbuebantur. incidunt enim causae plurimae quidem ac pene omnes
 10 quibus iuris notitia desideratur, pleraeque autem in quibus
 32 haec quoque scientiae requiruntur. nec quisquam respondeat sufficere ut ad tempus simplex quiddam et uniforme doceamur. primum enim aliter utimur propriis, aliter commodatis; longaque interesse manifestum est, possideat quis quae profert,
 15 an mutuetur. deinde ipsa multarum artium scientia etiam aliud agentes nos ornat, atque ubi minime credas, eminet et excellit. idque non doctus modo et prudens auditor sed etiam populus intelligit ac statim ita laude prosequitur, ut legitime studuisse, ut per omnes eloquentiae numeros isse, ut denique
 20 oratorem esse fateatur; quem non posse aliter existere nec exstitisse unquam confirmo, nisi eum qui tanquam in aciem omnibus armis instructus, sic in forum omnibus artibus arma-

quidam utilissimam credunt, quod mos in utramque partem disserendi ad exercitationem forensium causarum proxime accedat. Cicero de Oratore 1 18: Carneades vero multo uberius de iisdem rebus loquebatur, non quo aperiret sententiam suam (hic enim mos erat patrius Academiae, adversari semper omnibus in disputando), sed tum maxime tamen hoc significabat — neque posse quemquam facultatem assequi dicendi, nisi qui philosophorum inventa didicisset. GRON. non aptos F, sed apertos.

4. *poscit]* Broterius sine libris corrigit *poscet*, melius videtur; et haec confusio horum temporum in praeceptis etiam apud Ciceronem in Rhetoricis frequens est. ERN.

6. *audire]* malo *adire* vel *haurire*; et statim *liberales*. LIPS. etiam

liberaliter commodum sensum habet, estque exquisitius. ERN. qui quasdam artes audire omnes liberaliter debet F, unde facias, praeeunte aliquatenus Acidalio, qui quasdam artes haurire, omnes libare debet.

8. *grammaticae musicae geometricae F, omisso et ante geom.*

10. *plerumque F.*

11. *respondeat: sufficit]* nec male foret respondeat sufficere. GRON. cum Pithoeo.

12. *ut ad tempus simplex]* sensus est, ut e sequentibus patet, ut, si causa tempusque inciderit in quis opus sit aliqua particula iuris, eam tum partem cognoscere studeamus, et e libris, vel ab iis qui iuris scientiam profitentur, petamus. ERN.

20. *esse Muretus: codices etiam.*

tus exierit. quod adeo negligitur ab horum temporam disertis, ut in actionibus eorum vis quoque quotidiani sermonis, foeda ac pudenda vitia deprehendantur; ut ignorent leges, non teneant senatus consulta, ius civitatis ultro derideant, sapientiae vero studium et praecepta prudentium penitus reformident, in paucissimos sensus et angustas sententias detruant eloquentiam velut expulsam regno suo, ut quae olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circumcisa et amputata, sine apparatu, sine honore, pene dixerim sine ingenuitate, quasi una ex sordidissimis artificiiis discatur. ergo hanc primam et praecipuam causam arbitror cur in tantum ab eloquentia antiquorum oratorum recesserimus. si testes desiderantur, quos potiores nominabo quam apud Graecos Demosthenem, quem studiosissimum Platonis auditorem fuisse memoriae proditum est. et Cicero his, ut opinor, verbis, quicquid in eloquentia effecerit, id se non rhetorum sed Academiae spatiis consecutum. sunt aliae causae, magnae et graves, quas a vobis aperiri aequum est, quoniam quidem ego iam meum munus explevi, et quod mihi in consuetudine est, satis multos offendi; qui si forte haec audierint, certum habeo dicturos me, dum iuris et philosophiae scientiam tanquam oratori necessariam laudo, ineptiis meis plausisse.

Et Maternus, Mihi quidem, inquit, susceptum a te munus adeo peregissem nondum videris, ut inchoasse tantum et velut vestigia ac lineamenta quaedam ostendisse videaris. nam quibus instrui veteres oratores soliti sint dixisti, differentiamque nostrae desidia et inscientiae adversus acerrima et fecundissima eorum studia demonstrasti: cetera exspecto, ut quemadmodum ex te didici quid aut illi scierint aut nos

2. *vis*] *fex* Rhenanus.

11. *ergo*] Broterius e V dedit *ego*. non bene. est enim clausula disputationis ac demonstrationis. ERN.

12. *cur* omittit F. praepositionem *in* dedit.

16. *his, ut opinor, verbis*] intellige testatur, profitetur. Ursinus tamen et Muretus malebant *ait se*

pro *id se*, Acidalius insuper non *in rh.* sed Broterius in V reperit *refert*, idque recepit. non est necesse. ERN.

18. *a* deest F.

20. *quā*] quod F. et deinde *haec*, non *hoc*. mox *audierint* Lipsii marginis: vulgo *audirent*.

28. *scientiae* F, et 30 *quod*.

nesciamus, ita hoc quoque cognoscam, quibus exercitationibus iuvenes iam forum ingressuri confirmare et alere ingenia sua soliti sint. neque enim dum arte et scientia sed longe magis facultate eloquentiam contineri nec tu, puto, abnuēs, et hi significare vultu videntur.

Deinde cum Aper quoque et Secundus idem adnuissent, Messala quasi rursus incipiens, Quoniam initia et semina veteris eloquentiae satis demonstrasse videor, docendo quibus artibus antiqui oratores institui erudiri soliti sint, perse-
 10 quar nunc exercitationes eorum. quanquam ipsis artibus inest exercitatio, nec quisquam percipere tot reconditas aut tam varias res potest, nisi ut scientiae meditatio, meditationi facultas, facultati vis eloquentiae accedat. per quae colligitur eandem esse rationem et percipiendi quae proferas, et pro-
 15 ferendi quae perceperis. sed si cui obscuriora haec videntur isque scientiam ab exercitatione separat, illud certe concedet, instructum et plenum his artibus animum longe paratiorem ad eas exercitationes venturum quae propriae orato-
 34 rum videntur. ergo apud maiores nostros iuvenis ille qui
 20 foro et eloquentiae parabatur, imbutus iam domestica disciplina, refertus honestis studiis deducebatur a patre vel a propinquis ad eum oratorem qui principem in civitate locum

1. nesciamus] [F resciamus.] structura orationis postulat nesciremus. nec male Schurzfleischius ante sciunt: nam et post est soliti sint. [legebatur sciunt.] mox ingressuri V, rectius sane, ut res ipsa docet, pro ingressi. sed malim etiam iam transponi, et iam f. i. nam in illo loco friget. ERN. vulgo iam et f. i.

3. dum a F est.

4. facultate et eloquentia F. Rodolphus apposite inserit: facultate et meditatione eloquentiam: [et usu Tyrwhittus.] LIPS. vulgata est a Rhenano. ERN.

5. hi ii F. idem (6) cum V addidit quoque.

8. videtur F.

10. exercitationes FV. non est necesse: nam et singularis sequitur.

ceterum est usitatio pluralis, qui et in fine capitis est. ERN.

11. aut deest F.

12. nisi ut] Acidalius ut deleri volebat, et mox usus pro vis legi. ERN.

17. paratiorem] aperte F.

18. propriae circa oratorium videntur] Rodolphus propriae esse oratorum videntur. sed ab ingenio, ut solet, non a libris. ego insigni metaphora locum ornem: propriae circa oratorio videntur. quia de exercitationibus loquitur, eleganter circum adiungit, qui pugnis et exercitiis destinatus. LIPS. probat Schellius, sed oratorum mavult quam oratorio. et in ed pr est oratorium. possis etiam corrigere curae oratorum. Broterius deleri circa et legi iubet propriae oratorum. ERN. F proprie et oratorium.

obtenebat. hunc sectari, hunc prosequi, huius omnibus dictionibus interesse, sive in iudiciis sive in concionibus, assuescebat, ita ut altercationes quoque exciperet et iurgiis interesset, utque sic dixerim, pugnare in praelio disceret. magnus
 5 ex hoc usus, multum constantiae, plurimum iudicii iuvenibus statim contingebat, in media luce studentibus atque inter ipsa discrimina, ubi nemo impune stulte aliquid aut contrarie dicit, quo minus et iudex respuat et adversarius exprobet, ipsi denique advocati aspernentur. igitur vera statim et incorrupta
 10 eloquentia imbuebantur; et quanquam unum sequerentur, tamen omnes eiusdem aetatis patronos in plurimis et causis et iudiciis cognoscebant; habebantque ipsius populi diversissimarum aurium copiam, ex qua facile deprehenderent quid in quoque vel probaretur vel displiceret. ita nec praeceptor de-
 15 erat, optimus quidem et electissimus, qui faciem eloquentiae, non imaginem praestaret; nec adversarii et aemuli ferro, non rudibus dimicantes: sed auditorium semper novum, semper plenum, ex invidis et faventibus, ut nec bene dicta dissimularentur. scitis enim magnam illam et duraturam eloquentiae
 20 famam non minus in diversis subselliis parari quam suis; inde quin immo constantius surgere, ibi fidelius corroborari. atque Hercule sub eiusmodi praeceptoribus iuvenis ille de quo loquimur, oratorum discipulus, fori auditor, sectator iudiciorum, eruditus et assuefactus alienis experimentis, cui
 25 quotidie audienti notae leges, non novi iudicum vultus, freuens in oculis consuetudo concionum, saepe cognitae populi

1. *huius omnibus dictionibus*] versus hic aliquot inserui a F libro, magno libelli huius honore. alii enim omnes hic mutili. LIPS. ante FV principem in civitate locum obtinebat; eleganter: ita et clausula hexametri vitatur. ERN. legebatur principem locum in civitate tenebat.

3. *codices excipere et interesse.*

12. *populi diversissimarum aurium*] Rodolphus copula adiecta populi et diversissimarum, credo fuisse populi i. diversissimarum, quae nota significat, id est. LIPS. lectio deprehendebatur est a Puteolano, ante erat deprehenduntur. V deprehende-

rent; quod recepi cum Broterio. ERN.

17. *sudibus*] manifesto *rudibus*. nam haec a gladiatoribus sumpta. LIPS.

semper novum, semper plenum F: vulgo *semper plenum, semper novum*.

18. *nec bene*] Rodolphus auctius *nec male nec bene*, sententia quidem valde favente. LIPS. F non *bene*, sed *breviter*.

21. *inde* addidit F.

22. *praeceptionibus*] forte *praeceptoribus*. GRON. sic FV, rectissime. ERN.

aures, sive accusationem suscepit sive defensionem, solus statim et unus cuicunque causae par erat. nonodecimo aetatis anno Lucius Crassus Gaium Carbonem, unoetvicesimo Caesar Dolabellam, altero et vicesimo Asinius Pollio Gaium Caetonem, non multo aetate antecedens Calvus Vatinius iis orationibus insecuti sunt quas hodieque cum admiratione legimus. at nunc adolescentuli nostri deducuntur in scenas scholasticorum, qui rhetores vocantur; quos paulo ante Ciceronis tempora exstitisse nec placuisse maioribus nostris ex eo manifestum est, quod Lucio Crasso et Domitio censoribus cludere, ut ait Cicero, ludum impudentiae iussi sunt. sed ut dicere institueram, deducuntur in scholas, in quibus non facile dixerim utrumne locus ipse an condiscipuli an genus studiorum plus mali ingeniis afferant. nam in loco nihil reuerentiae, sed in quem nemo nisi aequae imperitus intrat. in condiscipulis nihil profectus, cum pueri inter pueros et adolescentuli inter adolescentulos pari securitate et dicant et audiantur. ipsae vero exercitationes magna ex parte contrariae. nempe enim duo genera materiarum apud rhetoras tractantur, 20 suasoriae et controversiae. ex iis suasoriae quidem, tanquam plane leviores et minus prudentiae exigentes, pueris delegan-

2. statim et unus cuicunque] ita vetus. non male etiam vulgo statim unicuique. LIPS.

3. uno et vicesimo] Suetonius in Jul. 4 accusationem hanc confert in tempus compositi belli Lepidiani, id est MAemilio Lepido Diano Bruto consulibus. atqui Caesar tunc 24 annum egerit, ex Fastis et anno eius natali. corrigimus igitur; an, ut saepe, dissensus est? ego hoc malo. LIPS.

7. scenas] divinabam olim scholas, male. nam apposite scenas appellat loca in quibus fucata illa et personata eloquentia exercetur, velut per lusum. LIPS. item sicut in scena fictae personae, fictae res, sic in scholis rhetorum fictae causae tractabantur. ERN. non scenas F, sed se in, nec Ciceronis, sed Cicero.

11. ut ait Cicero] Or. 3 24, unde patet, sicut ex aliis locis veterum, LCrassum censorem hoc edictum fecisse, itaque non dubitavi L pro M reponere. at vereor ut Tacitus praenomen addiderit, cum et in Domitio nullum sit. ERN.

12. deducimur in scholas] non hoc convenit superioribus: adolescentuli nostri deducuntur in scholas. itaque cum V apud Broterium [et F] habeant hic quoque deducuntur, id recepi. mox [in ante quibus deest F. deinde (15)] in sed in quem mallet deleri sed. item (17) et dicant et audiantur dedi e FV. vulgo primum et abest. ERN.

20. suasoriae quidem etsi tanquam F. hic quoque lineas quasdam adtexui, bonam copiam mihi faciente libro. nam alias turpiter haec habebant. LIPS.

tur; controversiae robustioribus assignantur, quales, per fidem, et quam incredibiliter compositae! sequitur autem ut materiae abhorrenti a veritate declamatio quoque adhibeatur. sic fit ut tyrannicidarum praemia aut vitiatarum electiones aut pestilentiae remedia aut incesta matrum, aut quicquid in schola quotidie agitur, in foro vel raro vel nunquam, ingentibus verbis persequantur: cum ad veros iudices ventum est

rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat.
 36 magna eloquentia, sicut flamma, materia alitur et motibus
 10 excitatur et urendo clarescit. eadem ratio in nostra quoque civitate antiquorum eloquentiam provexit. nam etsi horum quoque temporum oratores ea consecuti sunt quae composita et quieta et beata re publica tribui fas erat, tamen illa perturbatione ac licentia plura sibi assequi videbantur, cum mix-
 15 tis omnibus et moderatore uno carentibus tantum quisque orator saperet quantum erranti populo persuaderi poterat. hinc leges assiduae et populare nomen, hinc conciones magistratuum pene pernoctantium in rostris, hinc accusationes potentium reorum et assignatae etiam domibus inimicitiae, hinc
 20 procerum factiones et assidua senatus adversus plebem certamina. quae singula etsi distrahebant rem publicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiam et magnis cumu-

1. *per fidem*] pro formula indignandi accipio, ut *proh fidem!* nisi hoc ipsum reponendum. Groslothus corripbat *super fidem*. ERN.

3. *declamatio quoque adhibeatur*] deesse vox videtur: *declamatio quoque par vel similis vel talis adhibeatur*, ut Acidalius monuit. ERN.

4. *vitiatarum electiones*] respicit ad legem scholasticam, quae raptarum dicitur, *rapta raptoris mortem vel nuptias optet*, ut Pithoeus iam observavit. ERN.

5. *pestilentiae remedia*] Petronius haec talia in Satyrico exagitat, et diserte *responsa in pestilentiam data*. locum totum sis vide. Lips.

7. *prosequuntur* F.
cum ad veros iudices ventum est]

magna vero hic lacuna, de qua vulgo nec suspicantur. at liber vetus praefert et, spatio grandi interposito usque ad ea verba, *rem cogitare*, adicit *hic multum deficit*. [immo *multum deficit in exemplaribus quae reperiuntur.*] et clarum, quia sermo sequens non Messalae amplius, sed Materni. Lips. lacuna magna hic est in V relicta, et alius notat sex pagellas deesse. ERN.

17. *conciones magistratuum*] a libro est. quam ridicule autem alii *conciones migrantium?* quod a concisa illa ratione scribendi natum. Lips.

18. *paene pernoctantium*] eodem modo Cicero pro Mur. 9 *habitare in foro* dicit assiduos caussidicos. ERN.

lare praemiis videbantur, quia quanto quisque plus dicendo poterat, tanto facilius honores assequebatur, tanto magis in ipsis honoribus collegas suos anteibat, tanto plus apud principes gratiae, plus auctoritatis apud patres, plus notitiae ac 5 nominis apud plebem parabat. hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant; hos ituri in provincias magistratus revehebantur, hos reversi colebant; hos et praeturae et consulatus vocare ultro videbantur; hi ne privati quidem sine potestate erant, cum et populum et senatum consilio et au- 10 ctoritate regerent. quin immo sibi ipsi persuaserant neminem sine eloquentia aut assequi posse in civitate aut tueri conspicuum et eminentem locum. nec mirum, cum etiam inviti ad populum producerentur; cum parum esset in senatu breviter censere, nisi quis ingenio et eloquentia sententiam suam 15 tueretur; cum in aliquam invidiam aut crimen vocati sua voce respondendum haberent; cum testimonia quoque in iudiciis non absentes nec per tabellam dare, sed coram et praesentes dicere cogentur. ita ad summa eloquentiae praemia magna etiam necessitas accedebat; et quomodo disertum ha- 20 beri pulchrum et gloriosum, sic contra mutum et elinguem 37 videri deforme habebatur. ergo non minus rubore quam praemiis stimulabantur, ne clientulorum loco potius quam patronorum numerarentur; ne traditae a maioribus necessitudines ad alios transirent; ne tanquam inertes et non suffecturi ho- 25 noribus aut non impetrarent aut impetratos male tuerentur. nescio an venerint in manus vestras haec vetera, quae et in

5. *probat*] melius *parabat*. LIPS.

13. *ad populum producerentur*] velut a tribunis, ut dicerent de re quae ageretur ad populum; ut Apuleius produxit Ciceronem consule Antonio; quo tempore Philippicam vi dixit. mox arbitror esse legendum deleta *qui, nisi ing. et el. s. s. tuerentur*. pluralem antecedentia et sequentia postulant. ERN. quis F.

16. *in publicis*] Rodolphus in *publicis iudiciis*, insitione valde apta. LIPS. suffecerit fortasse pro *publicis legere iudiciis*. ERN. paulo ante F *testimonio*. mox *absentis*.

19. *magna et accedebat* omittit F.

et commoda] redundare haec planum est. sunt qui transposita putent ac post *praemia* collocent. Schellius autem corrigit *et non modo*. favet ed pr, in qua ante *et commoda* interpungitur. ERN. *et quomodo* Acidalius, sic pro *codicum* sed Schurzfleischius.

22. *stimulabantur* reposuit Rhennanus, ante erat *stipulabantur*; quod nescio quo consilio postliminio revocatum in ed IFGronovii. mox edd pr *clientularum*, unde post factum *clientulorum*. sed ea est vox Latinis ignota; scribendumque *clientelarem* videtur. ERN. *clientulorum* F.

26. *et e* F accessit. ex eodem

antiquariorum bibliothecis adhuc manent et cum maxime a Muciano contrahuntur, ac iam undecim, ut opinor, Actorum libris et tribus Epistolarum composita et edita sunt. ex iis intelligi potest Gnaeum Pompeium et Marcum Crassum non
 5 viribus modo et armis sed ingenio quoque et oratione valuisse; Lentulos et Metellos et Lucullos et Curiones et ceteram procerum manum multum in his studiis operae curaeque posuisse, nec quemquam illis temporibus magnam potentiam sine aliqua eloquentia consecutum. his accedebat splendor
 10 reorum et magnitudo causarum, quae et ipsa plurimum eloquentiae praestant. nam multum interest utrumne de furto aut formula et interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, de expilatis sociis et civibus trucidatis. quae mala sicut non accidere melius est, isque optimus civitatis status
 15 habendus in quo nihil tale patimur, ita cum acciderent, ingentem eloquentiae materiam subministrabant. crescit enim cum amplitudine rerum vis ingenii, nec quisquam claram et illustrem orationem efficere potest nisi qui causam parem invenit. non opinor Demosthenem orationes illustrant quas ad
 20 versus tutores suos composuit; nec Ciceronem magnum oratorem Publius Quintius defensus aut Licinius Archias faciunt: Catilina et Milo, et Verres et Antonius hanc illi famam circumdederunt. non quia tanti fuit rei publicae malos ferre cives, ut uberem ad dicendum materiam oratores haberent:
 25 sed ut subinde admoneo, quaestionis meminerimus, sciamusque nos de ea re loqui quae facilius turbidis et inquietis temporibus exstitit. quis ignorat utilius ac melius esse frui pace quam bello vexari? plures tamen bonos praeliatores bella quam pax ferunt. similis eloquentiae condicio. nam
 30 quo saepius steterit tanquam in acie, quoque plures et intulerit ictus et exceperit, quo maior adversarius et acriores

antiquariorum repositum, ubi erat antiquorum.

1. *nunc maxime*] legendum *cum maxime*; ut alibi in Tacito saepe correctum. et sic plane in ed pr, unde et hic recepi. prius FV in *ante antiquorum* addunt. bene, ut opinor. ERN.

9. *aliqua e F sumptum, qui mox accedat.*

10. *reorum* V: vulgo *rerum*.

13. *de* addidit F.

civibus] *comitibus* F.

15. in F: vulgo *est*.

31. *eo acrior qui pugnans sibi aspectus*] *vetus* (F) *eo acrior per pugnans*

pugnas sibi ipsa desumpserit, tanto altior et excelsior et illis nobilitata discriminibus in ore hominum agit, quorum ea natura
 38 est ut secura velint. transeo ad formam et consuetudinem veterum iudiciorum; quae etsi nunc aptior est veritati, elo-
 5 quentiam tamen illud forum magis exercebat, in quo nemo intra paucissimas horas perorare cogebatur, et liberae comperendinationes erant, et modum dicendi sibi quisque sumebat, et numerus neque dierum neque patronorum finiebatur. primus haec tertio consulatu Gnaeus Pompeius astrinxit, im-
 10 posuitque veluti frenos eloquentiae, ita tamen ut omnia in foro, omnia legibus, omnia apud praetores gererentur; apud quos quanto maiora negotia olim exerceri solita sint, quod maius argumentum est quam quod causae centumvirales, quae nunc primum obtinent locum, adeo splendore aliorum iudi-
 15 ciorum obruebantur, ut neque Ciceronis neque Caesaris neque Bruti neque Coelii neque Calvi, non denique ullius magni oratoris liber apud centumviros dictus legatur, exceptis orationibus Asinii quae pro heredibus Urbinae inscribuntur, ab ipso tamen Pollione mediis divi Augusti temporibus habitae,
 20 postquam longa temporum quies et continuum populi otium et assidua senatus tranquillitas et maximè principis disciplina
 39 ipsam quoque eloquentiam, sicut omnia alia, pacaverat. par-

[*sibi ipsas*]. aliquid hic ulceris. fortasse maior adversarius et acrior, quo plures. et statim illis nobilitatus discriminibus. LIPS.

2. *in ore*] emendavi etiam in Historiis 3 36, et produxi hanc dictionem. vulgo more. LIPS. emendavit cum F.

3. *ut secura velint*] clausula addita Rodolphus: *ut dubia laudent, secura nolint*. quod qui neget aptum ad sensum esse, ipse sine sensu. LIPS.

4. *et si nunc aptior est, ita erit eloquentia, tanto*] nobis corrupta haec videbantur aut mutila. Rodolphus autem concinnat: *etsi nunc aptior est veritati, eloquentiam tamen*. acute si ab ingenio, feliciter si a libro. LIPS. Acidalius non potest amplecti *veritatem*. sed vide no-

stra ad L Senecam de ira 2 29. Gron. erit F deest.

7. *dicendo F.*

9. *primus tertio*] addit etiam Rodolphus: *primus huius rei spatia tertio*. nec haec talia sane ab ingenii fonte videntur. ego ex eo scribam: *primus huiusce spatia*. sane etiam post in hac translatione persistit: *quomodo nobiles equos cursus et spatia probant, sic est aliquis oratorum campus*. LIPS. [*haec addidit F.*] (11) in ante legibus debebant Grossetus et Acidalius. si ex esset, ferretur. quia abesse mss V notat Broterius, delevi. ERN.

18. *Urbinae*] Quintilianus mduxit ad emendationem, quem vide 4 1 11 et 7 2 5 et 26. nam Asinium disertim pro heredibus Urbinae laudat. in tertiis libris erat *Ironiae*. in veteri *Urbinae*. LIPS. in *Furiace*.

vum et ridiculum fortasse videbitur quod dicturus sum: dicam tamen, vel ideo ut rideatur. quantum humilitatis putamus eloquentiae attulisse paenulas istas, quibus astricti et velut inclusi cum iudicibus fabulamur? quantum virium detraxisse orationi auditoria et tabularia credimus, in quibus iam fere plurimae causae explicantur? nam quomodo nobiles equos cursus et spatia probant, sic est aliquis oratorum campus, per quem nisi liberi et soluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. ipsam quin immo curam et diligentis
 10 stili anxietatem contrariam experimur, quia saepe interrogat iudex causam quando incipias, et ex interrogatione eius incipiendum est. frequenter probationibus et testibus silentium patronus indicit. unus inter haec dicenti aut alter assistit, et res velut in solitudine agitur. oratori autem clamore plausu-
 15 que opus est et velut quodam theatro; qualia quotidie antiquis oratoribus contingebant, cum tot pariter ac tam nobiles forum coartarent, cum clientelae quoque ac tribus et municipiorum etiam legationes ac pars Italiae periclitantibus assisteret, cum in plerisque iudiciis crederet populus Romanus
 20 sua interesse quid iudicaretur. satis constat Gaium Corneli-um et Marcum Scaurum et Titum Milonem et Lucium Be-

1. videtur] magis placet videbitur Ursino Mureto et Acidalio. recte. sic et res et latinitas postulat. ERN.

3. de paenulae angustiiis notus est etiam locus Ciceronis pro Milone c. 20. adde Rubenium de Lat. Clav. p. 18, ubi et hunc locum laudare non neglexit. ceterum ex h. l. intelligi fere tempus scripti dialogi potest. nam paenularum usus in publico, praesertim in iudiciis, a Domitiani temporibus demum invaluisse videtur, ut placet et Magio de utraque paenula p. 318 ad calcem libri Rubeniani. ERN.

4. virum F.

5. auditoria et tabularia] de hoc loco late egit Perizonius de Praetorio p. 203 sqq. docens enim non obstande sententiae suae, primo Caesarum seculo causas non in statis auditoriis sed in foro actas. nam primo tantum de iudicibus sermonem esse, qui leviores et privatas
 carent, non de principe

aut magistratu aut causis gravioribus; deinde auctorem c. 10 auditoria clare opposuisse foro et veris causis; tertio poni auditoria pro quocunque loco clauso, non peculiari et rei publicae destinato, quia dicit auctor plurimas causas in auditoriis agi, fortasse expeditius sit existimare, hinc quoque intelligi, serius quam videri scriptor velit, hunc librum, et secundo demum seculo scriptum. ERN. tabulariae F.

9. ipsa F.

diligentis stili anxietatem] sic corrigenda erat lectio ed. pr. diligens, non diligentem, ut factum a Puteolano. FV plane diligentis. post (13) ac alter. corrigendum atque alter. ERN. immo cum F aut alter.

2. cum

11. iudex quam quando F: vulgo iudex quando.

17. ac tr. et m. etiam l. ac pars — assisteret F; vulgo et tr. et m. l. ac partes — assisterent.

26128. 26129. 26130. 26131.

in. in. in. in. in. in. in. in.

26132. 26133. 26134. 26135.

stiam et Publium Vatinium concursu totius civitatis et accusatos et defensos, ut frigidissimos quoque oratores ipsa certantis populi studia excitare et incendere potuerint. itaque Hercule eiusmodi libri exstant, ut ipsi quoque qui egerunt
 40 non aliis magis orationibus censeantur. iam vero conciones assiduae et datum ius potentissimum quemque vexandi atque ipsa inimicitiarum gloria, cum se plurimi disertorum ne a Publio quidem Scipione aut Sulla aut Gnaeo Pompeio abstinere, et ad incessendos principes viros, ut est natura in-
 10 vidiae, populi quoque adrectioribus auribus uterentur, quantum ardorem ingeniis, quas oratoribus faces admovebant!

non de otiosa et quieta re loquimur, et quae probitate et modestia gaudeat: sed est magna illa et notabilis eloquentia alumna licentiae, quam stulti libertatem vocabant, comes se-
 15 ditionum, effrenati populi incitamentum, sine obsequio, sine servitute, contumax, temeraria, adrogans, quae in bene constitutis civitatibus non oritur. quem enim oratorem Lacedaemonium, quem Cretensem accepimus? quarum civitatum severissima disciplina et severissimae leges traduntur. ne Ma-
 20 cedonum quidem ac Persarum, aut ullius gentis quae certo imperio contenta fuerit, eloquentiam novimus. Rhodii quidam, plurimi Athenienses oratores exstiterunt, apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia (ut sic dixerim) omnes poterant. nostra quoque civitas, donec erravit, donec se par-
 25 tibus et dissensionibus et discordiis confecit, donec nulla fuit

6. *ius quoque*] malim i. cuique. GRON. immo delendum quoque. abest FV. ERN.

8. *abstinerint*] sic scripsit Rhenanus pro veteri *abstinerunt*. at Acidalius malebat *abstinerent*, quia sequitur *uterentur*. recte. assentiuntur FV. ERN. paulo ante F Sila.

10. *adrectioribus* Heumannus: F et *histriones*.

13. *est*] et F.

17. *quem enim oratorem Lacedaemonium*] miratur hoc idem Velleius 1 18, nec caussam dat; quam veram hic habes. LIPS. Cicero Bruto 13: *hoc autem studium non erat commune Graeciae, sed proprium Athenarum. quis enim aut Argivum*

oratorem aut Corinthium aut Thebanum scit fuisse temporibus illis? nisi quid de Epaminonda, docto homine, suspicari libet. Lacedaemonium vero usque ad hoc tempus audivi fuisse neminem. Quinctilianus 3 7: *minus Lacedaemone studia literarum quam Athenis honoris merebuntur: plus patientia, fortitudo.* GRON.

19. *nec M. quidem*] scripsi *ne M. quidem*. et mox legendum *aut ullius*; quod nunc, quia est in FV, pariter recepi. ERN. legebatur *ac ullius*.

22. *plurimi Athenienses* FV: vulgo *Athenienses plurimi*.

24. *donec erravit*] nullo certo imperio usa, ut ante dixit. ERN.

in foro pax, nulla in senatu concordia, nulla in iudiciis moderatio, nulla superiorum reverentia, nullus magistratuum modus, tulit sine dubio valentiorē eloquentiam, sicut indomitus ager habet quasdam herbas laetiores. sed nec tanti rei
 5 publicae Gracchorum eloquentia fuit ut pateretur et leges,
 41 nec bene famam eloquentiae Cicero tali exitu pensavit. sic quoque, quod superest antiqui oratoribus, forum non emendatae nec usque ad votum compositae civitatis argumentum est. quis enim nos advocat nisi aut nocens aut miser? quod
 10 municipium in clientelam nostram venit nisi quod aut vicinus populus aut domestica discordia agitat? quam provinciam tuerimur nisi spoliata vexataque? atqui melius fuisset non

1. nulla in senatu concordia] sequentia verba pluscula addidimus a libro. LIPS.

3. sicuti domitus F. et mox laetiores.

4. tanti] tuta F.

6. bonae formae eloquentiae] Muretus famam, non subscribente Acidalio, qui sine sententia esse putat Cicero tali exitu pensavit, et mirifice transponendis verbis locum conturbat. ego nihil hic agnosco vitii. bonam eloquentiam dicit salubrem et publice utilem; qualem fuisse Ciceroni notum est; et ad stipulatur Crematius Cordus apud MSe-necam Snas. 7. qui rostra eum ait coluisse piis concionibus. pensare exitu eloquentiam est parem eloquentiae exitum nascisci; ut Instino 5 2 pensare parta cum amissis, de quo Obs. 4 13. potuisset igitur dicere: nec respública eloquentiam Gracchorum legibus eorundem pensavit; nec Ciceroni tanti fuit salubrior eloquentia, ut ob eam talem exitum faceret. sane rō famam adderet aliquid sententiae, ut non modo utilitatibus sed etiam gloria et magnitudine eius praeferretur Gracchis. potest tamen retineri formam, ut sit idem quod genus. melius fuisset rei publicae Gracchos non fuisse disertos, quam facundia ad seditiosas leges ferendas uti; melius Ciceroni quamvis salubris eloquentiae genere vel fama caruisse, quam propter illam sic perire. GRON. pro tali melius foret pari:

sed hoc ipsum potuit auctor illo verbo exprimere voluisse. pro bonae Broterius coniicit legendum bene, quod in V supra scriptum reperit. ERN. bene F.

7. non emendare nec usquam] si nihil hic deest, scribam non emendatae nec usque. sequentia etiam in libro F: argumentum est. quis enim nos. LIPS. recte Lipsius, non emendatae nec usque. sed quae sententia in illis, superest antiquis oratoribus, clamat Acidalius, qui solus haec ausus post Lipsium tentare. et tamen una litera expuncta nos expediet. scribe: sic quoque, quod superest antiqui oratoribus, forum, non emendatae nec usque ad votum compositae civitatis argumentum est. nempe conciones sustulerunt Caesares. una ratio ex tot apud antiquos occasionibus ostentandi ingenii et eloquentiae exercendae relicta erat, forum et causarum patrocinia. hoc antiqui solum oratoribus supererat. Livius 34: quod maturi erat circa, demessum et convectum est. quod sequitur, accipiendum ex codice F: quis enim nos advocat nisi aut nocens aut miser? de verbo advocare diximus ad Senec. de clementia 1 9. GRON. ego malim excidisse ex per finalem syllabam praecedentis verbi. idque etiam in textu dedit Broterius. ERN. non forum F, sed horum.

10. in civitatem] in clientelam edit Pithoeus; idque rectius videtur Schelio, merito. ERN.

queri quam vindicari. quodsi inveniretur aliqua civitas in qua nemo peccaret, supervacuus esset inter innocentes orator sicut inter sanos medicus. quomodo tamen minimum usus minimumque profectus ars medentis habet in iis gentibus
 5 quae firmissima valetudine ac saluberrimis corporibus utuntur, sic minor oratorum obscuriorque gloria est inter bonos mores et in obsequium regentis paratos. quid enim opus est longis in senatu sententiis, cum optimi cito consentiant? quid multis apud populum concionibus, cum de re publica non
 10 imperiti et multi deliberent, sed sapientissimus et unus? quid voluntariis accusationibus, cum tam raro et tam parce peccetur? quid invidiosis et excedentibus modum defensionibus, cum clementia cognoscentis obviam periclitantibus eat? credite, optimi et in quantum opus est disertissimi viri, si aut
 15 vos prioribus saeculis aut isti quos miramur his nati essent, ac deus aliquis vitas vestras ac tempora repente mutasset, nec vobis summa illa laus et gloria in eloquentia neque illis modus et temperamentum defuisset. nunc, quoniam nemo eodem tempore assequi potest magnam famam et magnam quietem,
 20 bono saeculi sui quisque citra obtrectionem alterius utatur.
 42 Finierat Maternus. tum Messala, Erant quibus contradicerem, erant de quibus plura dici vellem, nisi iam dies esset exactus. Fiet, inquit Maternus, postea arbitrato tuo, et si qua tibi obscura in hoc meo sermone visa sunt, de his
 25 rursus conferemus. ac simul assurgens et Aprum complexus, Ego, inquit, te poetis, Messala antiquariis criminabimur. At ego vos rhetoribus et scholasticis, inquit.

Cum adrisissent, discessimus.

1. iudicari] lego vindicari. LIPS. Acidalius ait bene Lipsium legere vindicari. sed non id satis: Muretum optime totum locum emendas: atqui melius fuisset non fieri quam vindicari. immo peius. non queri est, illos non fuisse iniuria affectos, eoque nec querelarum causam habuisse. GRON.

8. cum optima cito consentiant?] lego cum optimis. Rodolphus autem cum optima cito censeantur. [optimi Rhenanus.] a fine autem libelli, ut

cnivis videre est, multa desunt, atque adeo praecipua dissertationis pars. sed mihi, cum deo, pausa hic et finis; cui gratia et gloria in aeternum. LIPS.

16. vestras ac] F ac vestras, Rhenanus vestras vestra.

20. bonis] FV bono, quod melius videtur. ERN. post utatur ia F spatium vacuum.

21. tum] cum F.

26. Messala cum antiquariis FV.

IUSTI LIPSII

EXCURSUS

AD ANNALIUM LIBRUM I.

A. CAP. 7.

Ignis originem nescio: nisi quod antiquum video et a temporibus Antoninorum. Herodianus sane in Commodo statim meminit ut rei vulgatae, ubi de Lucilla sorore eius 1 20. οὐδὲν ἦπτον μὲν τοι καὶ ὁ Κόμμοδος ἐφύλαττε τιμὰς τῇ ἀδελφῇ. καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ βασιλείου θρόνου καθήστο ἐν τοῖς θεάτροις, καὶ τὸ πῦρ προεπόμπειεν αὐτῆς. idem de Marcia Commodi concubina c. 40. ἢ οὐδὲν inquit ἀπέχε γαμετῆς γυναικός, ἀλλὰ πάντα ὑπῆρχεν ὅσα σεβαστῇ, πλην τοῦ πυρός. et de Pertinace 2 9. κατηλθεν ἐπὶ τὸ συνέδριον τῆς βουλῆς οὔτε τὸ πῦρ ἐάσας ἑαυτοῦ προπομπεῦσαι οὔτε τι ἄλλο τῶν βασιλικῶν συμβόλων εἰς ὕψος ἀρθῆναι. nec ambigimus de more. illud tamen mirum, bis mirum, non alium e Graecis Latinisque exprimere tam insignitam rem praeter Herodianum. non Dionem, non Capitolinum, Spartianum, Lampridium, qui eadem scripserunt illi. recte enim, quod sciam, meminerunt verbo. quis tamen iste ignis? non e carbonibus aut ligno, nec qualis ille apud Horatium Sat. 1 5 36 prunae batillus: lampas tantum fuit. rem adhuc ignotam doceo, firmoque ex M. Antonino in libris suae vitae 1 17. ὅτι δυνατόν ἔστιν inquit ἐν αὐτῇ βιοῦντα μήτε δορυφορήσεως χορῆζειν, μήτε ἐσθῆτων σημειωτῶν, μήτε λαμπάδων καὶ ἀνδριάντων τοιῶνδ' ἑτιῶν, καὶ τοῦ ὁμοίου κόμπου. describit recensetque insignia omnia principatus. ut ergo in deorum cultu adhibitae lucernae facesque, ut docui in Electis 1 3, sic imperatorum. opinor autem Romam tractum morem e Persis. illorum enim regi praelatus ignis. Xenophon Παιδείας 8 3. καὶ πῦρ ὅπισθεν τοῦ ἄρματος ἐπ' ἐσχάρας μεγάλης ἄνδρες εἵποντο φέροντες: et post ignem illum secutus Cyrus. immo et Asiaticis, si recte capio Ammianum 23 6. feruntque etiam, si iustum est credi, ignem caelitus lapsum apud se sempiternis foculis custodiri; cuius portionem exiguum ut faustam praeisae quondam Asiaticis regibus dicunt. diadema autem primus Romanorum principum usurpavit Aurelianus, uti in vita eius Victor. etsi alibi male id refert ad Caligulam. purpuram quis primus sumpserit, adhuc quaero.

B. CAP. 10.

Seneca Suas. 1. Cum Antonius vellet se Liberum patrem dici et hoc nomen statui subscibi, occurrerunt venienti ei Athenienses cum coniugibus ac liberis et Dionysium salutaverunt. bene illis cesserat, si nasus Atticus ibi substitisset. dixerunt despondere ipsos (malim ipsi) in matrimonium Minervam Musam suam, et rogaverunt ut duceret, et

Antonius ait ducturum, sed dotis nomine imperare se illis mille talenta. tum ex Graeculis quidam ait . . . . . huic quidem impune fuit, sed Atheniensium sponsalia mille talentis aestimata sunt. quae cum exigenter, multi contumeliosi libelli propositi sunt, sicut ille qui subscriptus est statuae eius, cum eodem tempore Octaviam uxorem haberet et Cleopatram: Hoc tu evita, restituas, tibi habe. primum offendimus in Minerva Musa, quoniam neque Dio 48 39 nominat in hac historia, Ἀθηνᾶν dixisse contentus; nec cognomen nostrarum dearum scio alias adhaesisse Minervae. itaque inducta ea voce scribo *Minervam suam*: nata fuit ex confusa repetitione litterae vocisque sequentis. in summa discrepat idem Dio, qui ἐκατὼν μυριάδας imperatas pro dote ait, id est Romano ritu HS quadragies. mille autem talenta Senecae paullo minus faciunt ducenties quadragies, sexto tanto immaniore summa. tamen non muto. Graeculi iocum, cui spatium vacuum, doleo abesse^{a)}; et latinum commode restituo, *Octavia res tuas tibi habe*. quicunque ille, comiter iocatus est ex devotii Romani forma. cum enim Cleopatram amaret haberetque Antonius, ecce subscripsit iste quasi nomine Antonii Octaviam repudiantis, *Octavia res tuas tibi habe*. quae solennia in libello repudiij verba fuisse, iam notum. Apuleius Met. 5. post med. tu quidem ob istud (ita emendo) tam durum facinus confestim thoro meo divorce, tibi que res tuas habeto.

In Senecae loco de Minerva Musa, mente nunc et manu amplexor sententiam Iani mei Grotii, amoenissimi et acutissimi viri, reponentis *Minervam Musicam*. inter nobiles Athenis statuas fuit Minerva hoc cognomento; sic dicta, quoniam dracones in Gorgone eius ad ictus citharae tinnitu resonant. Plinius 34 8. (19 15.)

a) cum e vetere libro dedit Covarruvias, teste Andrea Schotto. ita habet: *εὐρίε, ὁ Ζεὺς τὴν μητέρα σου Σεμέλην ἀπροίκον εἶχε.*
OBERL.

C. CAP. 10.

Nec viri solum ad sacerdotium adscripti magni huius divi, sed, quod rideamus, feminae. adeo projecti in adulationem tunc mores. marmor (apud Grut. p. 320 10): *P. Postumiae P. f. Paullae sacerdos*. *D. Iuli August.* item in Hispaniis (ib. p. 101 3): *Lucr. L. f. Campana flam. perp. domus Aug.* id est *Luc. retia L. filia, flaminica perpetua*. exemplum huius rei a Livia, quae miro exemplo sacerdos sui viri^{a)}, et quidem ex decreto senatus. Dio 56 extremo: τότε δὲ ἀθανάτισσας αὐτὸν, καὶ διασώσας οἱ καὶ ἱερὰ καὶ ἱερῶν τὴν Αἰουλίαν ἀπέδειξαν, quod noto eo libentius, ut lux inde adfulgeat tenebricoso Ovidii loco de Ponto 4 9 105. nec pietas ignota mea est, videt hospita tellus in nostra sacrum Caesaris esse domo. stant pariter natusque pius coniuxque sacerdos, numina iam facto non leviora deo. natus pius Tiberius est, coniux sacerdos Livia. puto ad haec sacerdotia, quae cum ambitu et sumptu adfectabant in provinciis passim, pertinere Arriani locum elegantem, de sermonibus Epicteti 1 19. σημερόν τις ὑπὲρ ἱερωσύνης ἐλάλει μοι τοῦ Ἀγούστου. λέγω αὐτῷ, ἄνθρωπε, ἄφες τὸ πρᾶγμα· δαπανήσεις πολλὰ εἰς οὐδέν. ἀλλ' οἱ τὰς φωνὰς, φησί, γράφοντες γράφουσι τὸ ἑμὸν ὄνομα. μήτι οὖν σὺ τοῖς ἀναγινώσκουσι λέγεις παρών, ἐμὲ γεγράφαι; εἰ δὲ καὶ νῦν δύνασαι παρίναί πᾶσιν, ἔὰν ἀποθάνῃς, τί ποιήσεις; μενεῖ μου τὸ ὄνομα γράψον αὐτὸ εἰς λίθον, καὶ μενεῖ. ἄγε, ἔξω δὲ Νικοπόλει τις σου μνῆα; ἀλλὰ χρυσὸν στέφανον φορήσω. εἰ ἅπαξ ἐπιθυμῆς στεφάνου, ῥόδιον λαβὼν περιθῶ· ὅψει γὰρ κομψότερον. lepidus et ad philosophum dialogismus. hodie, inquit, locutus mecum quidam super

sacerdotio Augusti. dico ei, mi homo mitte rem, sumptum multum facies frustra. at scribae publici, inquit, (corrupta hac parte Graeca) nomen meum adnotabunt. num tu igitur legentibus omnibus coram dices, me inscripserunt? et ut tunc possis adesse omnibus legentibus, mortuus quid facies? manebit meum nomen. inscribe ipsum lapidi, et manebit. age, extra Nicopolim autem quae memoria tui? at coronam auream gestabo (qua scilicet ornati sacerdotes, dum faciunt, ex Livio, Plutarcho, aliis.). si prorsum appetis coronam, roseam indutus circumi; aspectu enim id iucundius.

a) adde Felleii locum huic rei, quem correxi *Annal.* 13 2.

D. CAP. 14.

Primus praetor Romae institutus a. u. 388 Furius Camillus. Livius 7 1 et Suidas in voce *Ἡγαιτωρ*. additus alter a. 510, cui cognomen datum peregrini, quod plerumque inter cives ius diceret et peregrinos. Epitoma Livii 19. additi duo alii a. u. 520, Sicilia et Sardinia in provinciam redactis, qui illuc cum imperio mitterentur. Epitoma 20. iterum duo victis Hispaniis, a. 557. ita in universum ad id tempus praetores sex, e quibus duo iuri dicundo praeerant, reliqui in provincias mittebantur expertes iudiciorum. id mansit, donec quaestiones perpetuae constitutae, a. 605, L. Censorino M. Manilio coss. patribusque tunc visum ut in totum magistratus sui annum praetores in urbe manerent, e quibus duo more prisco ius dicerent, reliqui quatuor publicis iudiciis praessent; iidem omnes exacto anno sorte in provincias praetorias mitterentur. Cornelius deinde Sulla dictator auxit quaestionum publicarum numerum, pariterque praetorum. non tamen eatenus, ut quot quaestiones essent, totidem praetores (errat largiter Pomponius de Orig. iuris D. 1 tit. 2, qui id sensit; quia plures saepe quaestiones apud eundem praetorem exercitas constat), sed in universum addidit duos. ita non plures octo praetores ad Ciceronis aevum; idque ex variis eius scriptis clarum: non decem, ut voluit iurisconsultus. oppressa mox republica C. Caesar dictator primus instituit decem, quo pluribus bellorum sociis honorem eum gratificaretur. Dio 42 51: *ἵνα πλείους ἀνδρῶν (συναγωνιστῶν intelligo) ἀμελήηται, στρατηγούς τε δέκα ἐς τὸ ἐπιὸν ἔτος ἀποδείξαι καὶ ἱερέας ὑπὲρ τὸ νυνὸς μισθόμενον*. qui Pomponium refellit disertim. sed nec in eo numero stetit Caesar, creavitque biennio post xiv, iterumque anno post xvi. idque, ut Dio idem (43 49) ait, in multos annos. at Augustus republica et imperio potitus pariter varium se in hac creatione gessit. a. u. 731 minuit Caesarianum numerum, retraxitque ad decem. Dio 53 32: *ταῦτά τε οὕτως ὁ Αὐγουστος ἐποίησε, καὶ στρατηγούς δέκα ὡς οὐδὲν ἔτι πλείονων δέσμενος ἀπέδειξε*. Velleius 2 89: *imperium magistratuum ad pristinum redactum modum. tantummodo octo praetoribus adlecti duo. anno 764 creavit xvi propter turbam competitorum; ita tamen (ait Dio 56 25) ut posterioribus deinceps multis annis xii dumtaxat crearet. atque hoc est quod hic Tacitus de duodenario numero tradito ab Augusto adseverat, vere et recte, si respicias instituta eius extrema. nam ad prima adiecit oculos Pomponius, qui xvi praetores constituit sub Augusto. et in tempore saltem errat. at quod Tiberium iurasse Tacitus ait se numerum xii non excessurum, quis pontifex periurio eum solvet? nam ego manifesto hominem teneo, ex Dionis testimonio 58 20, qui adfirmat Tiberium a. u. 736 xv praetores creasse, addiditque καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλὰ ἔτη συνέβη, ὥστε ἔστι μὲν ὅτε ἐκκαδέκα, ἔστι δὲ ὅτε καὶ παρ' ἑνα ἢ καὶ δύο χειροτονεῖσθαι*.

immo Claudius imperator alias XIV, alias XVIII creavit; interdum medio inter hos numero. vide eundem Graecum 60 10

E. CAP. 15.

Iulius Caesar ius creandi magistratus non totum a populo tulit, cruda adhuc servitute, sed cum eo divisit. Suetonius satis clare c. 41^a): *comitia cum populo partitus est, ut exceptis consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur (iustam comitiorum verbum esset, renuntiarentur), pro parte altera, quos ipse dedisset (scribe edidisset). et edebat per libellos circum tribus missos, scriptura brevi: Caesar dictator illi tribui. commendo vobis illum et illum, ut vestro suffragio suam dignitatem teneant.* ubi vides, consulibus exceptis, in ceterorum suffragia aequale ius principi fuisse cum plebe. nam consules quidem, summi imperii olim nomen, et ipse et secuti principes seposuerunt senatui sibi. Augustus deinde comitiorum pristinum ius (verba Suetonii sunt c. 40) *reduxit; ac multiplici poena coercito ambitu, die comitiorum tribulibus suis etc.* quo loco pristinum ius non vetus illud accipio, quod integra libertate, sed hoc idem, quod a patre eius Iulio institutum. pristinum tamen ideo, quia per bella civilia et impotentem triumviratum abolutus Caesarianus mos, quem reduxit longo intervallo nunc Augustus. eum Suetonii sensum (nam interpretes silent aut vacillant) adstruo ex Dione 53 21. *ὁ τε δῆμος ἐς τὰς ἀρχαῖας καὶ τὸ πλῆθος αὐτὸ συνέλεγετο, οὐ μέντοι καὶ ἐπρωτίετό τι δὲ μὴ καὶ ἐκείνῳ ἤρεσκε. τοὺς γοῦν ἄρχοντας τοὺς μὲν αὐτὸς ἐκλεγόμενος προεβάλλετο, τοὺς δὲ καὶ ἐπὶ τῷ δήμῳ τῷ τε ὁμίλῳ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ποιούμενος, ἐπεμελεῖτο ὅπως μὴ ἀνεπιτηδεῖοι μὴ ἐκ παρακελεύσεως ἢ καὶ δεκασμοῦ ἀποδείκνυνται.* aliquid tamen plebi etiam cum consulum comitiis fuisse, videtur colligi ex Dione 54 6 in actis anni 732. Tiberius primus, animis Quiritium fractis iam et ad servitium factis, ius omne sibi et senatui sumpsit, populi nullo loco. quod Tacitus his verbis voluit, *comitia e campo ad patres tralata. sed in consulibus quid eius aevo fuerit, Tacitus ipse effari non potest sine huius libri: de comitiis consularibus, quae tum primum illo principe ac deinceps fuere, vix quidquam firmare ausim. adeo diversa non modo apud auctores, sed in ipsius orationibus, reperiuntur.* potest Dio, qui videtur omnem consulum renuntiationem ad Tiberium referre, aliorum magistratum ad senatum, commendatione principis interposita; quem l. 58 vide. ex eo tempore experts suffragiorum populus, donec Caius tentavit comitiorum more revocato suffragia populo reddere, ait Suetonius c. 16, scilicet Tiberii instituto omisso, Augusti revocato. sed idem ille omisit. Tiberianumque morem apud secutos principes valuisse deinceps, clarum ex memoriis rerum.

a) v. Dion. 43 47, actis anni 709.

F. CAP. 17.

Originem et progressum stipendii Romani docui nuper in Electis 1 2. et vere. aureus in mensem fuit, i. e. deni in diem asses, ut hic milites fatentur. quomodo ergo iidem milites statim denarium petunt, quasi ad stipendium augendum? *ut singulos denarios mererent, et ut denarius diurnum stipendium foret.* nonne enim, inquit, denarius idem quod deni asses? et Aemilius Ferretus quidem post multum aestum haesit in hoc vado. locos eos pugnantes sic conciliat, quasi milites petant, inquit, duplicari stipendium, id est alios denos asses

praeter illos datos. vir optimus non didicit conciliaturas. quod Suetonius dicit, voluisse eos aequari stipendio praetorianis (si autem binos denarios capiebant), de Germanico milite dixit, non de Pannonio, ut censet ipse, et post eum vir doctus. Dio de hac seditione nimis clare 57 4: τὸ τε σύμπαν οὐθ' ὑπὲρ ἑκατάδεκα ἔτη στρατεύεσθαι ἠθέλον, καὶ δραχμὴν ἡμερησίαν φέρειν, τὰ τε ἄλλα εὐθὺς αὐτοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ λαμβάνειν ἤξιον. en, petebant, ait, δραχμὴν ἡμερησίαν. non ergo duas, ut volunt illi. sed quid alludo? res sic se habet. aliud illo aevo denarius, aliud deni asses. per bella videlicet civilia (et sentimus etiam nunc) creverat auri pretium et argenti. itaque denarius xvi primo assibus (et pro ratione sestertius item assibus iv, quod ex Maeciano et Vitruvio 3 1 disco), tandem aestimari xii coepit. in eo- que stetit Augusti et sequentium aliquot principum aevo. quo argu- mento? claro quidem, e loco Suetonii, ut nos eum emendavimus, or- chestrae non dubio consensu, in Dom. c. 7. ex quo clarum aureum Romani militis stipendium fuisse in menses. at si aureus, ergo non plus xxv denariis. abi nunc ad mensurarios, et reduc denos in diem asses, ita ut mensis dies habeat xxx, ad denarios xxv. reperies de- narium ipsum planissime valuisse xii asses. quid ergo miraris, si mi- lites pro denis assibus denarium petant; ut quinque scilicet denarios in mensem faciant lucri? at acriter in hanc sententiam pugnat Plinius 33 3, qui ait in militari stipendio semper denarium pro x assibus da- tum. pugnet: ego eum tam tranquillum reddam quam alcedo olim mare. nam Plinius quidem plane a me est. ea, inquit, severitas disci- plinae militaris fuit ut, quamquam denarii pretio saepius aucto, miles tamen nihil inde commodi senserit, sed proinde illi in stipendium de- narius processerit quasi si esset tantum assium denum. ea Plinii mens: aut si alia, de prisca republica sensit, non de hac Augustaea. simile prorsus ante annos paucos vidimus in urbe urbium oculo. Hi- spani militis in petulanti illa seditione praecipuum postulatum fuit ut aureos in solum acciperet prisca aestimatione, non hac grandi, quae obtinebat. nec impetravit; fecitque lucri in auri pretio fiscus, quod olim in argenti republica Romana. porro, quod ad modum hunc sti- pendii attinet, scire licet eundem propemodum fuisse Graecis. Dari- cum enim in menses accipiebant, id est xx drachmas: in expeditione Cyri sesquidarium extorserunt, tantum non per seditionem. Xeno- phon 1 3 21 περὶ ἀναβάσεως Κύρου: ὁ Κύρος ὑπὸσχενταί ἡμιόλιον πᾶσι δώσειν οὐ πρότερον ἔφερον, ἀντὶ Δαρεικοῦ τρία ἡμιδράχμια τοῦ μηνὸς τῷ στρατιώτῃ. et similis de Darico menstuo locus 7 6 1. melior ergo conditio militis Romani.

G. CAP. 17.

Suetonius id quoque ab Augusto esse ostendit, sed obscurius, c. 49: quicquid ubique militum esset, ad certam stipendiorum praemio- rumque formulam adstrinxit, definitis pro gradu cuiusque et tempori- bus militiae et commodis missionum, ne aut aetate aut inopia post missionem solicitari ad res novas possent. nam commoda missionum hanc pecuniam accepit. sed clarissime Dio 55 23, summa etiam prae- mii expressa. χαλεπῶς δὲ δὴ τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὴν τῶν ἄθλων σμικροτήτα διὰ τοὺς πολέμους τοὺς τότε ἐνεστηκότας οὐχ ἥκιστα ἐχόντων, καὶ μηδενὸς ἔξω τοῦ τεταγμένου τῆς στρατείας σφίσι χρό- νου ὅπλα λαβεῖν ἐθέλωντος, ἐψηφίσθη τοῖς μὲν ἐκ τοῦ δορυφορικοῦ πεντακισχίλλας δραχμῆς, ἐπειδὴν ἑκατάδεκα ἔτη, τοῖς δὲ ἐτέροις τρι- σχίλλας, ἐπειδὴν εἰκοσι στρατεύωνται, δίδοσθαι. ex quo loco pro- num mihi eluere vetustam Suetonii maculam Cal. 44. ceterorum in- crepita cupiditate, commoda emeritae militiae ad sexcentorum millium

summam recidit. haec praemia enim haud dubie intellegit, at quomodo constat inmanis illa sexcentorum millium summa, si ex Dione verissimum est *τρισχιλλὰς δραχμὰς* tantum, id est, Romano more, duodena millia nummum destinata iis fuisse? Caligula autem de ea ipsa summa aliquid recidit. scribe igitur *ad sex millium summam.* ea enim veritas; et Caligula dimidium imminuisse putandus est praemii militaris. pretium operae est sane haec loca inter se conferri, et non per caliginem ultra scribi rationem militiae sub Augusto. haec pecunia alio nomine emeritum dicta, quia scilicet emeritis debebatur. Modestianus l. 3 de re mil. *qui militiae tempus in desertione implevit, merito privatur.* et ut veteranus restitueretur et emerita accipiet. Menander Arrius ib. l. 5: et praemia et emeritum capiet. Suetonius in Aug. 24: *alias legiones immodeste missionem postulantes citra commoda emeritorum praemiorum exauctoravit.* ubi malo emeritorum et praemiorum. commoda iustae militiae idem scriptor dixit Vitellii c. 15: *delectum ea conditione in urbe egit, ut voluntariis non modo missionem post victoriam, sed etiam veteranorum iustaeque militiae commoda polliceretur.* Dio 54 25 adserere videtur eam pecuniam adtributam pro agris, his verbis: *καὶ διέταξε* (Augustus scilicet) *τὰ τε εἴη ὅσα οἱ πολῖται στρατεύσαντο, καὶ τὰ χοήματα ὅσα πανσάμενοι τῆς στρατείας ἀντὶ τῆς χώρας, ἣν ἀεὶ ποτε ἤτιον, λήψοιντο.* cui ambigo an adsentiar, quia non semel hic in Tacito et pecuniae mentio et agrorum.

H. CAP. 20.

Describit Vegetius 2 10. erat enim castrorum praefectus, licet inferior dignitate, tamen occupatus non mediocribus caussis. ad quem castrorum positio, valli et fossae destinatio (nescio an designatio) pertinebat. tabernacula vel casae militum cum impedimentis omnibus nutu ipsius curabantur; praeterea aegri contubernales, et medici a quibus curabantur, vehicula, sagmarum, nec non ferramenta quibus materia secatur vel caeditur; item ligna vel stramina, arietes, onagri, balistae, ceteraque genera tormentorum procurabat aliquando ne deessent. is post longam probatamque militiam legebatur, ut certe (potius recte) doceret alios quod ipse cum laude fecisset. quae verba ad lucem huius loci pertinent et plurimum infra, in quibus de castrorum praefecto. cuique autem legioni suus castrorum praefectus fuit, si tamen tenderet seorsum. colligo ex Tacito 14 37: *Poenius Posthumus praefectus castrorum secundae legionis.* et Velleio 2 119: *at e praefectis castrorum duobus, quam clarum exemplum LEggius, tam turpe Ceionius prodidit.* supra tribunos militum collocare eos visus noster H. 2 89 in pompa Vitelliana: *ante aquilam praefecti castrorum, tribunique et primi centurionum candida veste.* vir egregius, cuius memoriam amo colo, in Semestribus suis 1 2 censuit hunc eundem esse cum praetorii praefecto, et Vespasiani ayum etiam auget hac dignitate, quoniam Suetonius scripserit Vesp. 1: *Polla patrem habuit Vespasium Pollionem, ter tribunum militum praefectumque castrorum.* abi, vir maxime, lucrifac, reliquae virtutis tuae caussa, censoriam hanc notam.

I. CAP. 24.

Rebus laetis et militia prospera ornari signa mos fuit lauru, floribus, unguentis. Claudianus 10 187: *laetaturque tamen: Mavortia signa rubescunt floribus, et subitis animantur frondibus hastae.* Suetonius Claudii c. 13: *verum intra quintum diem oppressus est, legionibus, quae sacramentum mutaverant, in poenitentiam religione conversis, postquam denunciato ad novum imperatorem itinere, casu quadam*

an divinitus, neque aquilae^{a)} ornari neque signa convelli potuerunt. et Orosius eadem de re 7 6: die dicto ut in unum undique ad novum imperatorem convenirent, neque aquilae ornari neque convelli quoquo modo signa movere potuerunt. signa ergo in eiusmodi laetitias obviamque itionibus ornabantur. cui rei adhibita etiam unguenta. Plinius 13 3 (4): aquilae certe ac signa, pulverulenta illa ac custodiis horrida, inunguntur etiam festis diebus. utinamque dicere possemus quis primus instituisset. ita est: hac mercede corruptae terrarum orbem devicere aquilae. nec aliud est quod noster hic appellat insignium fulgorem. ita 15 29: hinc agmina legionum stetero fulgentibus aquillis signisque et simulacris deum in modum templi. et Livius etiam 23 14: Asdrubal clamore equitum excitatus ut ex tabernaculo prosiliit, tumultumque ante vallum et trepidationem suorum et procul signa legionum fulgentia plenosque hostium campos vidit. etsi paulo aliter id accipio de fulgore argenti, pulvere deterso, quia nondum illo aevo notus luxuriae mos. contra in tristitia et rebus artis signa horrida et incompta. Tacitus in funere Germanici 3 2: praecedebant incompta signa, versi fascies. H. 4 62: revulsae imperatorum imagines, innixa signa, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis. 15 16 de fuga Paeti: Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obvius non eam speciem insignium et armorum praetulit, ut diversitatem exprobraret. nec plura mihi notata de hoc parum cognito adhuc militiae ritu. illud addo, manasse videri a statutis deorum, quas melioribus diebus unguentis perfundebant quasi in cultum et honorem. aquilae autem novae dii militares? Cicero in Verr. 4 35: omnes Segestanas matronas et virgines convenisse, cum Diana exportaretur; unxisse unguentis, complexse et coronis et floribus. Arnobius 1 p. 22: si quando conspexeram lubricatum lapidem et ex olivi unguine ordinatum; ubi malum odoratum. Apuleius Florid. 1 init. lapis unguine delibutus. Seneca Fragn. de superstitione apud August. de civ. dei 6 10: alius fictor est, alius unctor. lapis vetus Romae (apud Grut. p. 124) deinde coronis. inlatis. signisque. unctis. vide quae notavi Elect. 2 18.

a) male in Suetonio aquila. plures enim legiones.

K. CAP. 31.

Res initium habuit non a Iulio Caesare, ut famam esse video, sed ab Augusto. nam Caesar quidem tributum nomine HS quadringenties imposuit Galliae victae, uti apud Suetonium Caes. 25 et Eutropium 6 17 in melioribus libris legi: censendi provincialem rationem non ipse, non priores instituerunt ante Augustum. ille auctor rei. Claudius oratione quam in senatu habuit censor: sed districte iam Comatae Galliae causa agenda est, in qua si quis hoc intuetur, quod bello per decem annos exercuerunt Diliium, idem opponat centum annorum immobilem fidem obsequiumque, multis trepidis rebus nostris plus quam expertum. illi patri meo Druso Germaniam subigenti tutam quiete sua securamque a tergo pacem praestiterunt, et quidem cum ad census (nescio an a censu) novo tum opere et inadsueto Galliis ad bellum advocatus esset. quod opus quam arduum sit, nobis nunc cum maxime, quamvis nihil ultra quam ut publice notae sint facultates nostrae exquiratur, nimis magno experimento cognoscimus. ait clare, novo tum opere et Galliis inadsueto. rem insignem epitoma Livii non tacuit 134: cum Augustus conventum Narbone ageret, census a tribus Galliis, quas Caesar pater vicerat, actus. idque accidisse ex Dione disco septimo Augusti consulatu, 53 22: ἐς δὲ τὰς Γαλατίας ἐλθὼν ἐνταῦθα διέτριψεν· ἐκείνοι τε γὰρ ἐπικηρυκέσασθαι οἱ ἐδόκουν, καὶ τὰ τούτων

ἀκατάσιστα ἔτι, ἔτε τῶν ἐμφυλίων πολέμων εὐθὺς ἐπὶ τῇ αἰώσει
 σφῶν ἐπιγεγομένων, ἦν. καὶ αὐτῶν καὶ ἀπογραφὰς ἐποιήσατο, καὶ
 τὸν βίον τὴν τε πολιτείαν διεκόσμησε. huius autem census duplex
 modus. videntur enim tributum et in capita contulisse et in agros, lac-
 cus, pecudes aliasque facultates. prius illud eleganter ab Ammiano
 suggestum 16 5, ubi de Iuliano Caesare verba: *quam profuerit anhe-*
lantibus extrema penuria Gallis, hinc maxime claret, quod primitus
partes eas ingressus pro capitibus singulis^{a)} *tributi nomine vicenos*
quinos aureos repperit flagitari, discedens vero septenos tantum mu-
nera universa complentes. Tertullianus Apolog. 13: *sed enim agri*
tributo onusti viliores, hominum capita stipendio censa ignobiliora:
nam hae sunt notae captivitatis. Panegyricus scriptor in laudibus
 Constantini (Eumenius 11): *septem millia capitum remisisti, quartam*
amplius partem nostrorum censuum. et statim: *remissione ista septem*
millium capitum, viginti quinque millibus dedisti vires, dedisti opes,
dedisti salutem. iterumque 12: *certe et tum liberi parentes suos ca-*
riores habent, et mariti coniuges non gravate tuentur, et parentes
adulterum non poenitet filiorum, quorum onera sibi remissa laetantur.
 quae postrema non est ut ullo modo transferas ad capita, quae voca-
 bant, agrorum. alias non sum ignarus illud ipsum tributum, quod pro
 modo agrorum penderent, capitationem dictam a iuriconsultis et Sal-
 viano Massiliensi 5 8. plerique pauperculorum atque miserorum spoliati
 resculis suis et exterminati agellis suis, cum rem amiserint, amisa-
 rum tamen rerum tributa patiuntur; cum possessio ab his recesserit,
 capitatio non recedit, scilicet a numero iugorum et capitum, quibus
 agri coluntur. sed persevero ut Galli in capita contulerint etiam hu-
 mana. de agris autem, lacubus, aliisque quae obnoxia tributo, habes
 apud iuriconsultos de censibus et Panegyristem illum ipsum c. 5: *ia-*
cebat illa civitas non tam innixa^{b)} *Romanis quam virium defectione*
prostrata; ex quo eam novi census exanimaverat acerbitas. nec tamen
iuste queri poterat, cum et agros qui descripti fuerant haberemus, et
Gallicani census communi formula teneremur, qui fortunis nemini pos-
sumus aequari. utrique censui olim praepositi ex prima nobilitate viri,
 ut Drusus ab Augusto, Germanicus hic a Tiberio. videturque ea non
 exigua dignitas fuisse, ex Tacito 14 46: *census per Gallias a QVo-*
lusio et Sexto Africano Trebellioque Maximo acti sunt, aemulis inter
se per nobilitatem Volusio atque Africano. Trebellium dum uterque
 dedignatur, supra tulere. in lapide (apud Grut. p. 431 6) Q. Manilio
 C. f. Cordo t. leg. XII Rapac. praef. equit. exact. tribut. civitat. Gall.
 fac. cur. Certus lib. id est, exactori tributorum civitatum Galliae. hi
 census in tabulis perscripti. Dio in vita Caligulae 59 22: *κυβέων δέ*
ποτε, καὶ μαθὼν ὅτι οὐκ εἴη τὸ ἀργύριον, ἤτησέ τε τὰς τῶν Γαλα-
τῶν ἀπογραφὰς, καὶ ἐξ αὐτῶν τοὺς πλουσιωτάτους θανατωθῆναι κε-
λεύσας etc. unde tabulae censuales in codice Theodosiano, et Iustini-
 niani l. 4 de Agric. et censit. et alibi paginae censuales. actique vi-
 dentur singulis lustris. Panegyricus c. 12: *quinque annorum nobis re-*
liqua remisisti. o lucrum omnibus lustris felicius! aut etiam singulis
 annis. nam ecce in Tacito anno post P. Vitellius et Scantius mittun-
 tur ad census Galliarum 2 6. tributum tamen ipsum videtur olim de-
 scriptum fuisse in singulos menses. docet factum Licinii procuratoris
 apud Dionem, qui, ut ait, eo malitiae pervenerat, ut quoniam singulis
 mensibus tributum erat Gallis pendendum, quattuordecim definiret anni
 menses. vide rem non iniucundam apud optimum scriptorem, quod
 quidem ad ritus priscos attinet, 54 21.

a) capita etiam pro pabulis iumentorum Ammianus lib. 22.

b) puto legendum invisa.

L. CAP. 41.

Suetonius Cal. 8 non spernit solum sententiam hanc, sed longa et acri disputatione evertit. cui manus ego nondum do. quid enim? an vulgus eius aevi (nam versiculi illi Caligula principe statim divulgati sunt) nescit imperatoris sui solum genitale? tam impudenti mendacio ludere ius fuit? non Plinius et Tacitus ea quae Suetonius perviderunt? scilicet iis cura non fuit inspiciendi Acta? logi. non copia? nugae. at enim, inquit, natus est Caius patre suo et CFonteio coss. pater autem consulatum eum anno toto gessit, et quidem in urbe. non igitur nasci potuit in castris, quoniam pater demum exacto consulatu in Germaniam est missus. primum, Suetoni, quod tu sumis ut datum, fieri potest ut quis illorum iubeat te reponere. ambigo, inquam, utrum illae meae partes consentiant consciscantque natum eo anno Caium esse. video enim dissentire alios in numero annorum quos dicitur vixisse. et quid si paullo ante natus sit, cum pater in Germania esset? quid si paullo post? deinde, mi homo, quaeritur quando natus Caligula sit, non quando satus. nonne ipso patre consule, ut tu vis, nasci potuit in castris? nec enim opus credo eam ad rem praesentia patris. nam Germanicum constat ex Dione (57 18) statim a clade Variana continenter in Germania mansisse ad hunc usque consulatum. suspicari autem probabiliter possum uxorem, quae tumida et vicina partui, relictam ab eo in Germania, donec uterum posuisset. nam circumduci in longo itinere feminas, ut prisci dicebant, incientes, non ex more, non ex usu. potuit ergo nasci in castris et tamen in consulatu patris. sed in Actis reperio, ais, natum eum Antii. quid si nomen tibi imponit et Acta de alio quopiam Caio, filio pariter Germanici, senserunt? non enim Caligulae cognomen discriminis caussa, opinor, apponi potuit Actis, quoniam professio apud Acta nato statim puero fieri solita, cognomen autem illud postea in castris illi datum, a veste. denique contra tabulas Actorum Plinii pagina est et hic noster fidelissimus senex, mihi quidem testis *ἐκ τῶν Διὸς δέλτων*. addis amplius ex Augusti epistolis liquere bimulum demum perductum in castra: non ergo ibi natum. batuis tu, non pugnas: rude, non gladio feris. quid enim obstat Agrippinam peperisse in Germania, rediisse in urbem mariti sui consulatu; deinde ipsam et infantem in Germaniam revertisse? quod Antium praetulerit omnibus secessibus Caius, quin tu hoc argumento Tiberium Capreis genitum dicis, Tibure aut Lanuvii Augustum? itaque quidquid Suetonius conetur, me quidem iudice, haec pars adhuc, ut in formula senatoria est, maior esse videtur. cui, praeter consulares illos, subscribunt pedanii senatores, Sextus Victor et Athenaeus 4 12 p. 148.

M. CAP. 75.

Provinciarum divisio a Caesare Augusto in sexto consulatu facta duplex. aliae populo datae, aliae Caesari. in eas quae populi, proprie dicti proconsules mittebantur; in Caesaris legati aut praepaetores, qui interdum tamen et praetores dicti, aut coniunctim legati praepaetores, ut in lapidibus plerumque. rectorum et praesidum nomen generale est, etsi praeses praesidialesque provincias de Caesarianis reperies etiam, significatione arta. discrimen inter proconsules legatosque multum. primo quod ii in populi provincias missi, quae fere inermes; hi in Caesaris, quae copiis instructae. 2. quod illorum annua tantum administratio (unde in Tacito 3 58 flamen ait, *quanto facilius se abfuturum ad unius anni proconsulare imperium?* et Appuleii Florid. 1 p. 347: *quid nobis cum istis proconsulum vicibus? quid cum annis brevi-*

bus et festinantibus mensibus?), horum longior contractiorve, ut Caesari visum. 3. proconsules sorte missi eoque Suetonius Ang. c. 47: ceteras provincias proconsulibus sortito permisit. et Tacitus 3 32: eo-que etiam Asiae sorte depellendum incusavit. at legati Caesaris dilectu, ἀλλήλωται, ut ait Dio 58 25^a). Statius Silv. 1 4 92: cum tanti lectus rectoris habenas, Gallicae, fortuna non admirante subisti. 4. proconsules statim egressi urbe insignia imperii sumunt (τὰ τῆς ἀρχῆς ἐπίσημα, ait Dio 53 13), puta lictores, fascies; nec deponunt nisi ingressi iterum urbem: at legati non antequam provinciam attigerint, et in ipsa provincia deponunt. 5. proconsules pacato habitu^{b)} et gladio non accincti fuerunt (ex instituto quidem Augusti, quod tamen postea mutavit): legati τὴν στρατιωτικὴν στολὴν, id est paludamentum, gestarunt, et gladium, ut quibus ius esset militis animadvertendi. 6. proconsules sex lictoribus fascibusque usi; quinque dumtaxat legati, qui consulatum nondum gessissent. Dio auctor 53 13. proconsuli tres legati fuere, legato unus. Dio ibidem c. 14. atque haec discrimina. sed ex iis nihil eruas cur provinciarum Caesaris conditio, quod tamen hic ex Tacito clarum, melior pensiorque. nisi id tamen in bonum provincialium vertit, quod utraque provincia uni credita legato, ideoque minus onerum in alendo ipso et canibus illis qui tribunal lambunt. clare Tacitus 5 10: is Macedoniae tum intentus Achaia quoque curabat.

a) coniungit utrosque Tacitus A. 2 43: qui sorte aut missu provincias tenerent.

b) statim hinc intellige Silv. 5 57 ad Crispinum: mille urbes Asiae sortito rexerit anno, imperium mulcente toga.

N. CAP. 83.

Sed quis olim, quaeso, modus lucaris? omnia enim aut pervadit aut tentat nostra curiositas. vulgaris actoris videntur fuisse denarii quinque. Seneca epist. 80 (81): ille qui in scena elatus incedit et haec resupinus dicit, imperito Argis, servus est, quinque modios accipit et quinque denarios. aut certe septem, ut apud Lucianum in Icaromenippo 29, in loco qui re et verbis Senecae illi par: εἰκότες μά- λιστα τοῖς τραγικοῖς ἐκείνοις ὑποκριταῖς, ὧν ἦν ἀγέλης τὰ προσω- πεῖα καὶ τὴν χρυσόπαστον ἐκείνην στολὴν, τὸ καταλειπόμενόν ἐστι γελοῖον, ἀνθρώπιον ἐπὶ δραχμῶν ἐς τὸν ἀγῶνα μεμισθωμένον. mutata tamen saepius res, cum vulgus editoresque multa adderent histrionibus famosis praeter morem. ideo Tiberius apud Suetonium 34 ludorum ac munerum impensas corripuit, mercedibus scenicarum recis- sis; et MAntoninus imperator apud Capitol. 11 temperavit scenicas dona- tiones, iubens ut quinos aureos scenici acciperent, ita tamen ut nul- lus editor decem aureos egrederetur. magno tamen corruptis moribus incremento, si pro quinque denariis ventum ad aureos quinque. sed Seneca, fortasse et Lucianus, de diurna mercede agunt, Capitolinus de menstrua, aut certe productione tota. aut denique merces tam ampla ad principes scenae pertinet, non ad pueros histrionum. quod ait de editore, video labi virum doctum. hoc iubet imperator, ut nemo edi- tor, id est praetor aut magistratus qui ludos praebet, suggerat iis sup- pra decem. estque quasi correctio in capite eiusce legis. sed unde haec pecunia? saepe ab editoribus, saepe a fisco. ideo Glossae: lu- car μισθὸς ἀπὸ φίσκου. alias lucar τὸ θεατρικόν. Plutarchus: τὸ τε- λούμενον εἰς τὰς θέας.

Add. Notavi e Capitolino quinque aureos statim mercedem fuisse

scenicorum. adde Scholiastem Iuvenalis in illud 7 243 *victori populus quod postulat aurum. ut in theatro, inquit, solent petere quinque aureos. nam non licebat amplius dare.*

AD ANNALIUM LIBRUM II.

A. CAP. 2.

Parthorum reges, qui innexi rebus Romanis: ulteriora mihi non sunt curae.

I. ORODES, Iustino 42 4 Herodes, { PACORUS a P Ventidio victus caesus-
Plutarcho in Crasso 33 $\Upsilon\omega\delta\alpha\varsigma$ } que. Dio 49 19 sq et alii.
δης. qui vicit Crassum. { PHRAATES, Plutarcho in M Anton. c.
37 Phraortes.

II. PHRAATES, cum quo Manto- { SARASPADES,
nius bellum gessit. Teridates { CEROSPADES,
eum regno pepulit: sed ipse { PHRAATES,
brevi pulsus, Phraate restituto. { VONO-
cui legitimi filii quattuor { NES; } MEHERDATES.

unus ex concubina Romana muliere, {
Thermussa, genitus. qui astu matris { PHRAATACES, nothus.
in Parthis remansit. de quo Iosephus }
18 3 (2).

III. PHRAATACES, patris interfector, maritus matris. brevi pulsus, facinorum odio, moritur. idem Iosephus 18 3.

IV. ORODES, Iosepho l. c. Herodes, nescio cuius proles. coetu popularium facto caesus in sacrificio vel venatu ob crudelitatem.

V. VONONES. de quo hic Tacitus et loco dicto Iosephus.

VI. ARTABANUS. non ex recta priorum regum stirpe, tamen Arsacides et Medorum antea rex, ait Iosephus 18 4. contra eum rex missus a Tiberio Phraates, de quo supra, Vononis frater. sed in via periiit. postea Teridates (nescio cuius proles, nepos tamen Phraatis), qui pepulit Artabanum, iterumque ab eo pulsus. regnum tenuit ad Claudii principatum.

Eius filii { ORODES. qui Armeniae rex. Tacit. 6 33.
DARIUS. qui Vitelliano foedere cum Artabano obses missus Romam. Iosephus 18 4. is est quem nominat Suetonius Cal. 19.

VII. GOTARZES, Artabani frater, qui necem ipsi filiisque maturavit. Tacit. 11 8 et 10.

VIII. VARDANES, item Artabani frater. pepulit Gotarzem. Tacit. 13 7. vide et Philostratum 1 21.

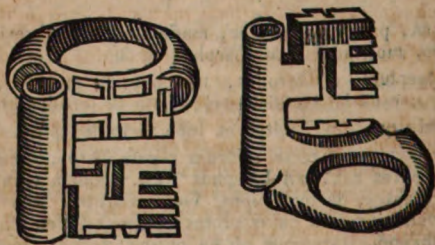
IX. GOTARZES iterum, mortuo fratre. contra eum submissus MEHERDATES, filius Vononis, imperante Claudio. frustra. victor praelio Gotarzes.

X. VONONES, (ignoro stirpem) antea { VOLOGESES.
Mediae rex, lectus accitusque a Par- { TIRIDATES. sub Nerone Ar-
this, sed brevi et inglorio regno. Ta- { meniae rex.
cit. 12 14.

XI. VOLOGESSES, vel ut Graeci, VOLOGAESUS, Vononis huius filius, per tempus Neronis. vixit ad Vespasiani imperium, ut liquet ex Taciti H. 4 51.

B. CAP. 2.

Apud Plautum Cas. 2 1 1 mater familias, obsignate cellas, referte anulum ad me, ego huc transeo in proximum ad meam vicinam. et alibi servus, Persa 2 3 15, isti parcipromi, qui salinum servis obsignant cum sale. Plinius 33 1 (6): at nunc cibi quoque et potus anulo vindicantur a rapina. ab hoc more Martialis 9 88: septem post calices Opimiani denso cum iaceam triente laesus, adfers nescio quas mihi tabellas, et dicis, modo liberum esse iussi Zenam: servulus est mihi paternus. signa. cras melius, Luperce, fiet: nunc signat meus anulus lagenam. et simile, quod mater Ciceronum amphoras vinarias signare solita etiam inanes. Clemens Paedag. l. 3 p. 245 feminis Christianis talem anulum dat. δίδωσιν οὖν (ὁ παιδαγωγὸς) αὐταῖς δακτύλιον ἐκ χρυσοῦ, οὐδὲ τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸ ἀποσημαίνειν τὰ οἴκοι φυλακῆς ἄξια διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς οἰκονομίας. εἰ γὰρ εὖ πάντες ἦσαν παιδαγωγούμενοι, οὐδὲν τῶν σφραγίδων ἔδει, ἐπ' ἴσης ὄντων δικαίων καὶ οἰκειῶν καὶ δεσποτῶν. ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαίδευσις πολλὴν ἐξδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν, σφραγίδων ἔδειξημεν. ubi vides etiam illo aevo. morem priscum. anulos eiusmodi signatorios (ferreos tamen, ut appareat servorum fuisse aut vulgarium militum) complures erutos ipsi vidimus in Batavis, cum adiuncta clavi. ad duplicem scilicet usum, signandi aperiendique ^{a)}, eorum haec forma, magnitudine minimissimi digiti:

Plinius 33 1 (4) Iliacis temporibus ignotum anulorum usum fuisse docet. quoniam conditas arcis vestes vasaque aurea et argentea, et ea colligata nodi non anuli nota, Homerus indicat. versus Homeri, quos respexit, sunt Odyss. 9 424, 443, 447.

αὐτὸς νῦν ἰδὲ πῶμα, θοῶς δ' ἐπὶ δεσμὸν ἦλον,
μή τίς τοι καθ' ὁδὸν δηλήσεται.

ad hos anulos pertinere velim Valerii locum 7 8 9: insuperque anulos suos ei tradidit, videlicet ne quid ex ea hereditate, quam non erat aditurus, amitteret. quos ocys vir diligens, sed morientis amici plenum contumeliae ludibrium, in locellum repositos et a praesentibus obsignatos diligentissime, heredibus illius exheres ipse reddidit.

a) cf. Museum Schoepflin. p. 122. tab. 13. OBERL.

C. CAP. 17.

Exemplum credo esse a Persis, quibus in militia aquila praecipuum et regale signum. Xenophon de exp. Cyri 1 10: καὶ τὸ βασί-

λειον σημεῖον ὁρᾶν ἔφασαν, αἰτόν τινα χρυσοῦν ἐπὶ πέλιγς ἐπὶ ξύλου ἀνατεταμένον. et Paedia Cyri 7 2: ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον αἰτός χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. καὶ νῦν δὲ ἐν τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει. sed diversa tamen ea paullum ab aquila Romanorum. nam haec non aliud quam modica ex argento aquila, quae summae hastae insisterat, alis expansis, pede fulmen aureum tenens. ita, praeter MANTONII nummos, etiam Dio describit 43 35, de prodigiis ante pugnam Mundensem: οἱ δὲ δὴ αἰτοὶ τῶν στρατοπέδων αὐτοῦ τὰς τε πτέρυγας σείσαντες, καὶ τοὺς κερανοὺς, οὓς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν τινὲς χρυσοῦς ἔφερον, ἐκβαλόντες, ἐκείνῳ τε τὸ κακὸν ἀντικρὺς ἐνέσκηπτον καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸν Κατσαρά ἀπεπέοντο. dixi modicam fuisse. collige ex his Flori verbis 4 12: tertiam aquilam signifer, priusquam in manus hostium veniret, evulsit, mersamque intra baltei sui latebras gerens in cruenta palude delituit. neque enim baltei latebris tegi potuisset aquila admodum magna. vide Militiam nostram 4 4.

D. CAP. 26.

Silius 15 119: laurumque superbam in gremio Iovis excisis deponere Poenis. Statius Silv. 4 1 41: et nondum in gremio Iovis Indica laurus. dixi in fascibus lictorum: et eum ritum clare ponit Dio 54 25, de Augusto: καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνελθὼν τὴν τε δάφνην ἀπὸ τῶν ῥάβδων περιεῖλε καὶ ἐς τὰ τοῦ Διὸς γόνατα κατέθετο. sicut et Iulius Obsequens c. 123: CANTONIUS cum in agro Pistoriensi Catilinam viciisset, laureatos fasces in provinciam tulit. apparuit eum hostibus portendisse victoriam, cum ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. recte ergo in Plinio scriptum 15 30 (40): fasces imperatorum laurus decorat. ex his in gremio Iovis optimi maximi deponitur, quotiens laetitiam nova victoria adtulit, nec recte mutavit e libro vetere, ut ait, vir doctus, ex hinc in gremio. Senecam turpi nota deformavit quicumque nebulo ignarus huius ritus, Consol. ad Elbiam c. 10: scilicet minus beate vivebat dictator noster, qui Samnitum legatos audiit, cum vilissimum cibum in foco manu sua versaret illa, qua tam saepe hostem percusserat lancemque in Capitolini Iovis gremio reposuerat, quam Apicius nostra memoria vicit, qui etc. et molestiam obiecit quaerendae lancis, quam nunquam invenies. libri aliquot lanceamque. emendo laureamque. verissime ad hunc triumphum morem. sequentia etiam scribe quam Apicius nostra memoria vixit, non vicit: et sententia omnis clara. ne haereas, simillimus de hisdem Fabriciis Panegyristae (Pacati) c. 9 locus Laudatione Theodosii: Curri, Coruncanii, Fabricii, cum induciae bella suspenderant, inter aratra vivebant; et ne virtus quiete languesceret, depositis in gremio Capitolini Iovis laureis triumphales viri rusticabantur. sed et laurea etiam deposita sine iusto triumpho. ut in Suetonio Dom. 6: de Sarmatis lauream modo Iovi Capitolino rettulit. itemque Nero ob Teridatis in urbem adventum imperator consalutatus, laurea in Capitolium lata, in eodem Suetonio c. 13.

E. CAP. 27.

<p>L. SCRIBONIUS LIBO, qui consul cum Antonio a. u. 719. uxor incerta. ex his</p>	<p>(SCRIBONIA, quae nupsit SEXTO POMPEIO, filio Magni, per bellum Siculum. Dio, Appianus Civ. 5 53. ex his</p>	<p>POMPEIA quae desponsata M. MARCELLO, pignus pacis cum triumviris initae, sed non deducta, nupsit ut conicio, post SCRIBONIO LIBONI. ex quis</p>	<p>(L. SCRIBONIUS LIBO, qui consul initio libri huius. SCRIBONIUS LIBO DRUSUS. de quo hic, qui tantum praetor.</p>
---	--	--	--

SCRIBONIA, eius	{ IULIA, cui maritus VIPSANIUS AGRIPPA. ex his	{ CAIUS { LUCIUS { IULIA nupta L. Paulo. AGRIPPINA nupta Germanico.
SOROR, UXOR OCT.		
AUGUSTI. ex his		

SCRIBONIUS LIBO, de { SCRIBONIUS, de { SCRIBONIUS LIBO, quem volo
 quo nihil legi.   quo nihil.   maritum Pompeiae fuisse.

Priores duae lineae huius generis verae, et ex historia Dionis Apiani collectae. tertia a sola coniectura est: sed aliter de amita Scribonia explicari a me non potest. LScribonium Libonem, qui consul fuit hoc ipso anno quo damnatus adolescens, non patrem eius fuisse sed fratrem, ex narratione Taciti liquet. patrem enim nusquam nominat: nominat fratrem. hunc fuisse arbitror a quo Scribonia lex denominata; quem vir magnus (Iacobus Raevardus) in libello singulari ad eam legem imperite confundit cum isto qui nunc reus.

F. CAP. 30.

Actores Graeci διοικητὰς, πραγματοειτὰς vertunt. itaque fere cum procuratoribus aequiparantur, sic tamen ut minus late vegetet eorum potestas. Plinius in laudatione Traiani 36: *dicitur actori atque etiam procuratori tuo, in ius veni, sequere ad tribunal.* idem ep. 3 19, ad Calvisium: *deinde, quod non minus utile quam voluptuosum, posse utramque eadem opera, eodem viatico invisere, sub eodem procuratore ac pacne iisdem actoribus habere.* Salvianus 4 3: *pavent quippe actores, pavent silentiarios, pavent procuratores, prope ut inter istos omnes nullorum minus servi sint quam dominorum suorum.* in marmore prisco (ap. Grut. p. 45 12) *Herculi defensori pro itu et reditu DClodi Septimi Albini Caesaris DClodius D. I. Felix actor.* *Caes. n. d. d.* id est, actor Caesaris nostri dedicavit. sic actores praediorum, l. 16 C. de procuratoribus. actores rerum, l. ult. de offic. praesid. et in Suetonii Domitiano 11 *actorem summarum* rite fortasse reposuit Torrentius. certe enim pecuniae recipiendae et expendendae praecerant. Apuleius Met. 2 (p. 126. ed. Elmenh.) *Philodespotum requirit actorem* (ita e codice scripto Gisellini nostri legimus, cum male adhuc auctorem), *eique praecipit, bono custodi redderet sine mora praemium.* ut ergo isti in privata familia, sic et in republica actores. de quibus Plinii locum correctum imputo iuventuti. ep. 7 18, ad Caninium: *equidem nihil commodius invenio quam quod ipse feci. nam pro quingentis millibus nummum, quae in alimenta ingenuorum promiseram, agrum ex meis longe pluris exactori (corrigo, inquam, actori) publico mancipavi, eundem vectigali imposito recepi, tricena millia annua daturus.* quibus verbis nihil clarius potest ad Taciti mentem. ut enim ibi ager actori publico mancipatur, sic hic servi. vide quae de reipublicae servis scripsi Electorum 1 22. et adde (quod tunc me fugit) de appellatione eorum a magistratibus Varronis insignem locum, quem secius accepit vir doctus, de LL. 7 41. *nomina habent plerique liberti a municipio manumissi: in quo, ut societatum et fanorum servi non servarunt proportionem et rationem, et Romanorum liberti debuerunt dici, ut a Faventia Faventinus, a Reate Reatinus, sic a Roma Romanus; ut nominantur libertini a libertis orti, et e publicis servis populi Romani, qui manumissi antequam sub magistratum nomina, qui eos liberarunt, succedere coeperunt.* dicit Varro. servi publici manumissi dicti sunt liberti populi Romani, uti reapse erant, manumissi quidem priusquam ambitiosa haec

consuetudo inualesceret nominandi a magistratibus. nam ecce coeperunt a consule quopiam aut praetore Cornelianum dici, Gelliani, Clodiani. et adde istis quae notavi ibi. ille amicus noster ad successiones refert et testamenti factionem. acute. sed quo tam acute?

G. CAP. 32.

A. u. 614 MPopillio Laenate CnCalpurnio coss CCornelius Hippollus praetor edicto Chaldaeos intra decimum diem abire ex urbe atque Italia iussit, levibus atque ineptis ingenii fallaci siderum interpretatione quaestuosam mendacis suis caliginem iniucentes, ait Valerius 1 3 2. a. 721 MAgrippa aedilis τοὺς ἀστρολόγους καὶ τοὺς γόητας ἐκ τῆς πόλεως ἐξήλασεν. auctor Dio 49 43. iterum a. 761 ab Augusto interdictum severe omni vaticinio ac praedictione. notat idem Graecus 56 25. sed serio in primis et cum cura ea res habita hoc anno. senatus consulti, quod factum, formam et verba certo reperi in fragmentis iurisconsultorum, quae dedit nuper doctissimus PPithoeus (libro cui titulus: collatio Mosaic. legum et Rom. tit. 15). ait ibi Ulpianus l. 7 de offic. procons. praeterea interdicta est (ita legit Pithoeus) mathematicorum callida impostura et obstinate persuasio. nec hodie primum interdici eis placuit, sed vetus haec prohibitio est. denique exstat SC Pomponio et Rufo coss factum, quo cavebatur ut mathematicis, Chaldaeis, ariolis et ceteris, qui similem incertum fecerunt (Pithoeus similem artem: ego legerim similem cestum sive quaestum), aqua et igni interdicatur omniaque bona eorum publicentur; et sic aeternus gentium qui si id fecerit, in eum animadvertatur. dico Domitium intellegere SC hoc ipsum. at enim ille refert ad Pomponium et Rufum coss, hoc autem anno Taurus et Libo coss fuerunt. non hoc novum, ut inter scriptores anni unius discrimen sit. Caelius enim Rufus et LPomponius consules fuerunt sequenti hunc anno. addit Ulpianus alia quae ad cognitionem istam: saepissime denique interdictum est fere ab omnibus principibus, ne quis omnino huiusmodi ineptiis se immisceret; et varie puniti sunt hi qui id exercuerunt, pro mensura scilicet et consultationis (legerim sceleris et consultationis, vel inducta copula scilicet consultationis). nam qui de principis salute, capite puniti sunt vel qua alia graviore poena adfecti. non omittam oraculum nostri vatis de his vanis vatibus, H. 1 22: mathematici genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax; quod in civitate nostra et vetabitur semper et retinebitur.

H. CAP. 33.

Plautus Mil. gl. 2 4 6: credo ego istoc exemplo tibi esse eundum actutum extra portam, dispressis manibus, patibulum quom habebis. itaque et carnifex domicilium habuit extra urbem. Cicero pro Rabirio perduellionis reo 5: sed moreretur prius acerbissima morte millies Gracchus, quam in eius concione carnifex consisteret. quem non modo foro, sed etiam caelo hoc ac spiritu censoriae leges, atque urbis domicilio, carere voluerunt. ideo Plautus Pseud. 1 3 97: extra portam Metiam currendum est prius, lanios inde accersam duo cum tintinnabulis. intelligit enim carnifices, quorum extra eam portam domus, ad solemnem supplicii locum. immo et coriarii ac vispelliones urbe submoti a pari causa: morticina enim tractant. Artemidorus 1 53: τὸ δὲ θυροδορεῖν πᾶσι ποιηρόν. νεκρῶν γὰρ ἀπτεται σωμάτων ὁ θυροδορεῖς, καὶ τῆς πόλεως ἀπώκισται. sed quid est quod Tacitus hic diserte nominat Esquilinam? non temerarium est. nec facile reperies, ut ego censeo, ubi supplicii res, nominari portam aliam; nisi tamen

Metiam, ut iterum apud Plautum Cas. 2 6 2: *illum aedepol videre ardentem te extra portam Metiam, credo, ecastor velle.* sed profecto, quae Metia Plauto, eadem est cum Esquilina. argumento loci de suppliciis, tum numeri situsque portarum urbis. idque ante me censuisse audio Octavium Pantagathum, virum magnum, altum, et qui esse doctus eligeret quam videri. non, inquam, reperies aliam nominatam ab istis, nisi forte Collinam in Vestalium morte; quod aliud a supplicio vulgato. facit ad portam Esquilinam, quod Suetonius in Claudio 25 scripsit: *civitatem Romanam usurpantes in campo Esquilino securi percussit.* quod Horatius Epod. 5 97 anus illas lapidatas in Esquilis abiicit: *vos turba vicitim hinc et hinc saxis petens contundet obscenas anus.* post insepulta membra different lupi et Esquilinae alites. itaque et puticuli ibi, quo vilium damnatorumque hominum cadavera proiciebantur. Varro 4 5, Festus alique. ibidem locum fuisse qui Sestertius diceretur, infra docebo ad A. 15 60.

I. CAP. 33.

Byssina e lino, bombycina e verme, Serica ex arborum lana confectae. bombycina eadem est cum Cea sive Coa (nihil enim interest) manetque hodie: reliquarum nihil superest praeter nomen. byssum cum Serico^a) imperite confundit Philostratus 2 20, et vult ex arbore Indica nasci, quae altitudine quidem populos aequet, foliis salici non absimilis. Sericum debuisset dicere. nam byssus e terra gignitur, ut linum, circa Elidem praecipue, Achaiae urbem. eadem imperitia bombycinam Sericam facit Isidorus 19 27. si tamen imperitia est, et non recepta opinio inferioris aevi. nam et Zonaras in Iustiniani vita scribit, *eius temporibus telam Sericam a Romanis* (id est Graecis Byzantinis) *teri coeptam, cum antea a Persicis mercatoribus tantum importaretur, nec Romani scirent fila illa esse vermium.* et addit duos monachos ova illa vermium ex India attulisse et mori foliis aluisse et inde Sericum confecisse. Otho item Frisingensis in historia Friderici (1 33) ait Rodericum (Rogerium) Siculum expugnatis in Graecia Athenis Corintho Thebis, opifices qui Sericos pannos texebant, deduxisse captivos et in Siciliae urbe Palermo collocasse. inde factum ut, quam textrinam prius soli Graeci inter Christianos habuerint, cum Romanis communicata sit ingeniis. nec abhorrent ab hac sententia Pausanias 6 26, Pollux 7 17, Servius ad Virg. G. 2 121. at magis veteres discriminant clare; et lanam arborum esse Sericum volunt, apud Seres Indos. Virgilius l. c. *velleraque ut foliis depectant tenuia Seres.* Plinius 6 17 (20): *Seres lanicio silvarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondium canitiem.* Seneca poeta Hippol. v. 389: *quae fila ramis ultimi Seres legunt.* Marcellinus 23 6: *apud Seras sublucidae silvae, in quibus arborum foetus aquarum asperginibus crebris velut quaedam vellera mollientes, ex lanugine et liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque subtemine conficiunt Sericum.* de his Seneca de Benef. 7 9: *video Sericas vestes, si vestes vocandae sunt, in quibus nihil est quo defendi corpus aut denique pudor possit, quibus sumptis mulier parum liquido nudam se non esse iurabit.* haec ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium gentibus accersuntur, ut matronae nostrae ne adulteris quidem plus sui in cubiculo quam in publico ostendant. pellucebant enim tenerrima, ut Ammianus loquitur, subtilitate. ideoque quotiens pellucidam vestem, pellucentem togam taliaque legis, capito de Serica aut Coa. Iuvenalis 2 77: *acer et indomitus libertatisque magister, Cretice, pelluces.* ceperim de Serica. Tibullus de bombycina 2 3 53: *illa gerat tenues vestes, quas femina Coa texuit auratas disposuitque vias.* et Horatius

Serm. 1 2 101: *altera nil obstat Cois tibi. Serica* quando venerint in usum, planissime non scio. suspicor Iulii Caesaris aeo (nam ante non invenio), qui etiam ludis theatrum totum velis contextit Sericis, ut ex quorundam fide Dio refert 43 24. eam vestem etiam Medicam diciam scriptum reliquit Procopius de bello Pers. 1 20. genera eius facta postea holoserica, subserica, ususque primus holoserica Elagabalus, de quo adi Lamprid. 26.

- a) Pollux 7 17. *byssinas vestes in Aegypto repertas tempore Semiramidis vult Clemens Stromat. 1 p. 307.*

K. CAP. 59.

Quod ait pedibus intectis, non plane verum est, sed in comparatione cum calceis Romanis; qui altiusculi non solum imos pedes sed tibias velabant crure tenus. Horatius Serm. 1 6 27: *nigris medium impediit crus pellibus.* Titinnius in Setina apud Festum in *mulleis: iam cum mulleis te ostendisti, quos tibiatim calceas.* Tertullianus de Pallio 4: *impuro cruri purum aut mulleolum inducit calceum.* et exstat exemplum hodie in calceis Turcarum Pannoniorumque. at crepidae, soleae plantarum calces tantum imas tegebant, ceteris fere nudis. ideo bene noster *pedibus intectis.* hunc sensum firmat ipse, dum subdit *Psicopionis aemulatione, quem eadem factitavisse apud Siciliam accepimus.* Scipio autem ibi crepidatus. Livius 29 19: *ipsius etiam imperatoris non Romanus modo sed ne militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidisque inambulare in gymnasio.* quod tamen molle et effeminatum censebatur; et Manilius delicatos insignit hac nota 5 152: *femineae vestes, nexae sine tegmine plantae.* ut Scaliger emendavit, etsi vetus lectio nec insunt tegmina; ex qua tentabam nec in usum tegmina. Dionem etiam non aliter exaudio, de Caligulae ludis 59 7: *καὶ ξὴν καὶ ἀνυποδήτοις βουλευμένοις θεάσασθαι, νομιζόμενον μὲν πού ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου καὶ δικάζειν τινὰς^{a)} ἐν τῇ θέρει οὕτως, καὶ πολλάκις καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀγνούσιου ἐν ταῖς θερμαῖς πανηγύρεσι γενομένων, ἐκλειψθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ Τιβερίου.* ubi *ἀνυποδήτους* vere verteris soleatos aut crepidatos; quomodo etiam convivia frequentabant Romani, calceis, qui inter forensia censebantur, omissis. in omni ergo remissione, per convivia, per ludos, per otium, Romani soleati. nota etiam Ciceronis increpatio in Verrem, qui in littore soleatus, et in Antonium, qui Gallicis indutus.

- a) intelligit Catonem, de quo Plutarch. in eius vita c. 44 p. 260: *ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων πολλάκις ἐπὶ τὸ βῆμα προσερχόμενος, καὶ θανατικὰς δίκας οὕτω βραβεύων* etc.

L. CAP. 70.

Mos, qui publice obtinebat privatimque. publice, Livius 36 3: *consulti faciales Macilio consule, num prius Actolis renuntianda amicitia esset quam bellum inferendum.* idem 42 25: *missi legati Perseo amicitiam renuntiaverunt.* privatim, infra 6 29: *morem fuisse maioribus, quotiens dirimerent amicitias, interdicare domo eumque finem gratiae ponere.* et 3 24: *quamquam non ultra foret saevitum quam ut amicitia Caesaris prohiberetur.* Suetonius Aug. 66: *Cornelio Gallo ob ingratum et malevolum animum domo et provinciis suis interdixit.* idem in Claris Grammat. de Curtio Nicia 14: *Pompeium offendit, domoque ei interdictum est.* sic Badius Campanus apud Livium 25 18 palam omnibus renuntiat hospitium Crispino. atque hoc est quod Cicero inimicitias de-

nunciare ait, pro L. Flacco 1: etenim cum a clarissimis viris iustissimas inimicitias saepe cum bene meritis civibus depositas esse vidissem, non sum arbitratus quemquam amicum patriae novas huic inimicitias nulla accepta iniuria denuntiaturum. Seneca ep. 76 (77): inimicitias mihi denuntias, si quidquam ex iis quae cottidie facio ignoraveris. idem quod indicere inimicitias Seneca de Ira 3 42: quid invat tamquam in aeternum genitos iras indicere et brevissimam aetatem dissipare? unde inimicitiae indictae, ut indictum bellum. Sidonius l. 7 in concione: inimicitias indictas honeste exercet, tarde credit, celeriter deponit. item inimicitiae testatae, quasi quae litterarum testimonio signatae. Valerius 4 1 12: acerrime cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorumque ab aemulatione virtutis profecta contentio ad graves testatasque inimicitias progressa fuerat. nec aliud censeo, cum legimus inimicitias ex professo. huic aperto mori utinam his moribus locus! sed ut omnia vitia nostro aevo, sic fraus simulatio dolus succrevit, et pessimum amicitiae venenum blanditiae fallaces. novimus nos eiusmodi stelliones, qui amicos quibus arrident mox arrodunt, et quibus nulla spes famae est nisi in labe famae alienae. datum est nobis grande exemplum praecavendi, quomodo fraudibus involutos aut flagitiis commaculatos, sic specie bonarum artium falsos et amicitiae fallaces, ut vere dixit noster vates 16 32.

M. CAP. 75.

Quid vocat laetum cultum? vestemne albam, posita nigra? an aurum et ornamenta, quae in luctu ponebant feminae eoque finito recipiebant? non tam proclive id statuere propter veteres scriptores, qui hac in re sententiis diversi. Dionysius 8 62 nigram vestem feminis attribuit. γυναῖκες Ῥωμαίων, ἃ νόμος ἐστὶν αὐταῖς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις καὶ ἀναγκαίοις ποιεῖν κήδεσιν, ἀποθέμεναι χρυσὸν τε καὶ πορφύραν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρώμεναι τὸν ἐνιαύσιον ἐπέπνευσαν χρόνον. apud Suidam incertus scriptor, de Marci funere: καὶ αἱ γυναῖκες ἀποθέμεναι χρυσὸν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, καὶ μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρῶσθαι, καὶ πένθησασαι ἐνιαύσιον χρόνον. et Varro clare l. 3 de vita populi Romani: ut dum supra terram esset, ricinis lugerent; funere ipso, ut pullis pallis amictae. ibidem propinquae anthracinis, proximae amiculo nigello, capillo demisso sequerentur lectum. Valerius 1 1 15 de Cannensi clade: itaque matres ac filiae coniugesque nuper interfectorum, abstersis lacrimis depositisque doloris insignibus, candidam induere vestem et aris dare thura coactae sunt. at alii ecce consensu albam. Herodianus in funere Severi 4 3: αἱ γυναῖκες λιτὰς ἐσθῆτας λευκάς ἀμφιεννύμεναι σῆμα παρέχουσαι λυπὸν μένων. Statius in Lacrimis Etrusci Silv. 3 3: huc vittata comam niveoque insignis amictu mitibus exsequiis ades. adsignat, ut vides, niveam vestem, quia mulier. sed clarissime Plutarchus Quaest. Rom. p. 270: διὰ τί λευκὰ φοροῦσιν ἐν τοῖς πένθεσιν αἱ γυναῖκες ἱμάτια καὶ λευκοὺς κεχυφάλους; et vide apud eum caussas. quid statuemus in dissensu tam aperto? pacem, quam facile conficio ex temporum ratione. variatum scilicet hac in re apud Romanos fuit. priscis temporibus dum res publica vixit et libertas, nigrae vestes etiam feminis in luctu. id docent ii scriptores qui omnes consentiunt in narratione moris, qui illo aevo. at sub imperatoribus re publica extincta, in usum venerunt lugubrium albae. docent ii alterius classis testes, qui non id referunt nisi de temporibus secutis. hoc nisi tenes, numquam erit ut solvas eum nodum. sed quae caussae huius mutationis? credo, divitiae et luxus. matronis antiquis color albus et niger cogniti, iisque solis vel praecipuis usae. at post Sericam tractatam vestem et vulgatam

Coam, post galbanam caeruleam amethystinam et tot genera reperta colorum rarus dignioribus feminis albi usus. spretus, inquam, quod ex poetis facile discas, contemptusque color albus, adeo ut nota luctus fuerit superbo sexui eum induisse. hoc constanter censeo. movet me leviter Appuleii locus Met. 2 (post med. p. 125), qui inferiori illo aevo *matronam flebilem fusca veste contectam* describit, non ut debuit, alba; nec tamen demovet, quia aut priscum ritum in animo habuit, ut solet, Appuleius, aut aliud in provinciis fuit, ubi id gestum, more Graeciae videlicet retento, apud quos feminae in luctu nigrae.

Add. Pro veste nigra Tibullus clare est 3.2.17: *pars quae sola mei superabit corporis, ossa incincta nigra candida veste legant.* at Livius suspicionem facit nihil in veste mutatum, sed dumtaxat in muliebri mundo. Valerii certe tribuni in legem Oppiam verba apud eum sunt 34.7: *mulieres quid aliud in luctu quam purpuram atque aurum depouunt? quid cum eluxerunt, sumunt?* nam quod Festus tradidit, lugentes in pellibus fuisse, *ἀνιγματοῶδες* est. pellem, inquit, habere Hercules fingitur, ut homines cultus antiqui admoneantur. lugentes quoque diebus luctus in pellibus sunt. nihil tale reperio, nisi consentis mihi, magne Festi interpres (te, Scaliger, appello), ut accipiam de laneis vittis; quas mulieres in luctu sumpsisse e variis scriptorum locis certum. an hoc mavis, insititium istud emblemata a Paulo, esse? qui respexerit scilicet ad barbaricum morem sui aevi, quo etiam nunc apud nos receptum pelles extremis oris vestium assui in luctu. tu nos doce.

N. CAP. 83.

Plinius 35.3 (4): *scutis, qualibus ad Troiam pugnatum est, continebantur imagines. unde et nomen habuere clypeorum* (ἀπὸ τοῦ γλύψειν), non, ut perversa Grammaticorum subtilitas voluit, a cluendo. scuta autem apud Homerum forma orbis. Livius 25.39 in cetera praeda Hasdrubalis clypeum argenteum repertum ait cum imagine ipsius. Suetonius Domitiano 23: *senatus adeo laetatus est, ut repleta certatim curia scalas etiam inferri, clypeosque et imagines eius coram detrahi et ibidem solo affigi iuberet.* Capitolinus in Antonino 3: *ceteris honoribus refutatis clypeum Hadriano magnificentissimum posuit, sacerdotes instituit.* Trebellius in Claudio 3: *illi clypeus aureus, vel ut grammatici loquuntur, clipeum aureum, senatus totius iudicio in curia collocatum est, ut etiam nunc videtur.* quod ait grammaticos malle clipeum, verum est, hunc puto in Capro legisse, clipeum imago, clypeus ἀσπίς. sed et Livius grammaticis paruit 40.51: *ab his columnis, quae incommodè posita videbantur signa amovit, clypeaque de columnis et signa militaria affixa dempsit.* in monumento prisco (ap. Grut. p. 374) huic decuriones funus publicum, statuam equestrem, clipeum argenteum, locum sepulturae decreverunt. nec tamen semper hi clypei cum effigie: saepe sine ea, cum nudo nomine ponentis et cui ponebantur, sive etiam cum ponendi causa. Philo Iudaeus egregie de legat. ad Caium (p. 1033): *Πλάτος ἦν τῶν ὑπάρχων ἐπιτροπὸς ἀποδεδειγμένος τῆς Ἰουδαίας. οὗτος οὐκ ἐπὶ τιμῇ Τιβερίου μάλλον ἢ ἔνεκα τοῦ λυπῆσαι τὸ πλῆθος, ἀνατίθηναι ἐν τοῖς κατὰ τὴν Ἱερσόπολιν Ἡρώδου βασιλείοις ἐπιχρῶσους ἀσπίδας, μήτε μοσφὴν ἔχουσας μήτε ἄλλο τι τῶν ἀπαγορευόμενων, ἕξω τινὸς ἐπιγραφῆς ἀναγκαίας, ἢ δύο ταῦτα ἐμῆννε, τὸν τε ἀνάθεντα καὶ ὑπὲρ οὗ ἡ ἀνάδειξις²⁾.* nec vero publice solum hos clypeos, sed et privatim sibi quisque ponebat. Plinius 35.3: *suorum vero clypeos in sacro vel publico privatim dicare primus instituit Ap. Claudius, qui consul cum Servilio fuit a. u. 259, et quae sequuntur.* reperioque exemplum clypei privati in lapide veteri (apud Grut. p. 441 7) *Nestori Aug. Nepete hic ludos fecit et dedicatione statuæ patrōni,*

quam ipse posuit, et clupei sui iterum municipibus Nepesinis epulum dedit.

a) at Philonem hic non audiendum, sed effigies in his clypeis fuisse, et a Philone rem tantum oratoris extenuari, docent Scaliger ad Euseb. p. 187 et Wesseling. *Observ.* 1 17 p. 64. ERN.

O. CAP. 85.

Quae tamen professio irrita facta postea ex nova lege; eleganterque ad hanc rem Papinianus l. 10 de adult. *mulier quae evitandae poenae adulterii gratia lenocinium fecit aut operas suas scenae locavit, adulterii accusari damnarique senatus consulto potest.* sed apud aediles cur ea professio, non apud censores aliosque? quia comperio ab antiquo aedilibus curam fuisse fornicum, popinarum, locorum eorum in quibus Honos non colitur aut Virtus; itemque personarum quae saepius in iis locis quam in templo Mariano. ideo Seneca, ut solet, eleganter de vita beata c. 7: *invenies voluptatem circa balnea et sudatoria ac loca aedilem metuentia* i. e. fornices et popinas. et illuc alludens Iustinus 21 5 scribit Dionysium apud aediles adversus lenones iurgari solitum. itaque aedilibus curae nosse publica scorta, habere ea in tabulis, ut sic dicam, et albo; et si quam vulgantem se extra eum numerum nacti, multabant. Livius 10 31: *eo anno QFabius Gurgis consulis filius (is autem tunc aedilis) aliquot matronas ad populum stupri damnatas pecunia multavit.* nec pecunia solum, sed et exsilio. idem 25 2: *LVillius Tappulus et MFundanius aediles plebei aliquot matronas apud populum probri accusarunt; quasdam ex eis damnatas in exilium egerunt.* deducebantque iidem in iudicium etiam hoc crimine viros, ut in Livio 8 22: *data a MFlavio visceratio.* erant qui per speciem honorandae parentis meritam mercedem populo solutam interpretarentur, quod cum die dicta ab aedilibus crimine stupratae matrisfamilias absolvisset. pertinere ad hanc rem Laberii versum puto, ut ego eum restituo apud Agellium 16 7. *cocionem pervulgate dicit, quem veteres arilatores dixerunt. verba Laberii haec sunt. "duas uxores, hoc Hercle plus negotii est, inquit cocio. sex aediles viderat."* scribo: *duas uxores? hoc Hercle plus negotii est, inquit cocio. sed aediles viderint* a). non alia Laberii scriptio aut mens. duasne uxores ille habet? inquit. Hercle satis negotiosum negotium homini, ut ait cocio. verum id aediles viderint, quorum haec cura. dixi eiusmodi infames feminas cecisisse dignitate matronali, etiam ornamentis. de dignitate, liquet ex Suetonio, de ornamentis, ex Tertulliano, de cultu 2 12: *quid minus habent infelicissimae illae publicarum libidinum victimae, quas si quae leges a matronis et matronalibus decoramentis coercebant, iam certe saeculi improbitas honestissimis quibusque feminis usque ad errorem dinoscendi coaequavit.* v. eundem in Apol. c. 6. censeo autem posuisse eas institam, stolum, vittas; immo sumpsisse meretriciam togam. inducor a Iuvenali 2 69: *Carfinia talem non sumet damnata togam;* qui de matrona aliqua stupri damnata sentire videtur, cui ex more sumenda toga. de ea satis dictum aliis et praesertim MANTONIO Mureto; cuius doctrina, iudicium, facundia semper mihi magna. unum addo, manasse videri morem eum ab Atheniensibus, apud quos scorta pariter veste a matrona discreta, idque ex lege. Suidas in *Ἐταίρων νόμος Ἀθήνησι τὰς ἑταίρας ἀνδρῶν πορεῖν.* idem Artemidorus notat 2 3.

a) *proverbialis forma est hoc plus negotii est, inquit cocio. et cociones saepe in vulgi dicto veniebant ut Plauti Asin. 1 3 51 illud vetus est, nihili cocio.*

P. CAP. 87.

Tamen reperio Augusti aeo et infra a liberis patres appellatos dominos, et a fratribus blandientibus fratres, quod tamen Augustus in sua domo vetuit. Suetonius 53: *dominum appellari se ne a liberis quidem aut nepotibus suis vel serio vel ioco passus est; atque huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit, tangit ecce utrumque morem, et vellem interpretes monuissent, quod patres domini, etiam ex Diadumeni Caesaris epistola (ap. Lamprid. in eius vita 10) cognosco, ad matrem: dominus noster et Augustus nec te amat nec ipsum se, qui inimicos suos servat. et clare ex illo Martialis 1 82: e servo scis te genitum, blandeque fateris, cum dominum appellas, Sosibiane, patrem, quod fratres sic dicti, locus elegans Senecae ep. 104 (105): illud mihi in ore erat domini mei Gallionis, qui cum in Achaia febrim habere coepisset, confestim navim conscendit, clamitans non corporis esse sed loci morbum, nam loquitur de fratre Iunio Gallione. itemque coniuges inter se eo nomine usi. Virg. Aen. 4 214: dominum Aeneam in regna recepi. Suet. Claudio 39: occisa Messallina, paullo postquam in triclinio decubuit, cur domina non veniret requisivit. Virg. 6 397: dominam Ditis thalamo deducere adorti. ubi Servius: de Graeco tractum est, qui uxorem *δέσποιναν* dicunt. apud Iurisconsultos de legat. peto abs te, *domina uxor*. Epictetus c. 40: *αἱ γυναῖκες εὐθὺς ἀπὸ τῆς παρὰ τὸν ἀνδρῶν ἐξὶ τῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν νοῦται καλοῦνται*. uti et adversum amicas, passim in poetis. sed et obvios vulgo dominos vocabant. idem Seneca ep. 3: *quomodo obvios, si nomen non succurrit, dominos salutamus*. Iusit eleganter in eo more poeta Graecus (Pallada Alex.) in Anthologia (Palat. 2 p. 293).*

ἦν ὁ φίλος τι λάβῃ, Δόμινε φράτερ εὐθὺς ἔγραψεν.
 ἦν δ' αὖ μή τι λάβῃ, τὸ φράτερ εἶπε μόνον.
 ὦνια γὰρ καὶ ταῦτα τὰ δῆματα. αὐτὰρ ἔγωγε
 οὐκ ἐδέλω Δόμινε· οὐ γὰρ ἔχω δόμενα.

AD ANNALIUM LIBRUM III.

A. CAP. 4.

Mos adeo tritus, ut Isidorus 12 2 *funus dictum a funibus accensis* velit, quos ante feretrum papyris circumdatis ferebant. Ambrosius de viduitate 1 15: *vel cum accensis funalibus mox ducitur, nonne pompae funebres exsequias magis putat quam thalamum praeparari?* alludit Ambrosius illuc quo saepe poetae, ut *virinus insignes inter utramque facem*. Appuleius Florid. 2 post initium: *comœdiam eius prius ad funebrem facem quam ad nuptialem venisse*. Calpurnius Flaccus Declam. 29: *facem nubenti filiae praeferam, an rogum iacentis accendam?* quod Isidorus ait, funes papyro circumdatos, non a se habet sed a prisco scriptore. nec errat. Plinium ita capio 16 37 (70): *nec in fruticum nec in veprium genere scirpi fragiles palustresque, e quibus detracto cortice candelae luminibus et funeribus serviunt*. cortex ille non aliud quam similitudo Aegyptiae papyri, quem utebantur fortasse homines tenuiores. faces autem candelasque in funeribus plerumque adulatorum reperias: in puerorum, i. e. acerbis immaturisque, cereos fere. ut appareat, quod interpres vetus Persii ad Sat. 3 103 monuit, pueros

ad cereos solitos efferri, facibus tamen immixtis. Senecae aliquot loca sunt quae id pervincunt, ut ep. 122 (123): *isti mihi vero defunctorum loco sunt. quantum enim a funere absunt, et quidem acerbo, qui ad faces et cereos vivunt?* de tranq. vitae 11: *totiens in vicinia mea conclamatum est, totiens praeter limen immaturas exsequias fax cercusque praecessit.* de brev. vitae c. ult. *quidam vero disponunt etiam illa quae ultra vitam sunt, moles magnas sepulcrorum et operum publicorum dedicationes et ad rogum munera et ambitiosas exsequias.* at *mercule istorum funera, tanquam nimium vixerint, ad faces et cereos deducenda sunt.* ubi scribi sententia vult tanquam minimum. pertinet ad funebres faces etiam Suetonii locus Aug. 98: *Masgabae tumulum cum ex triclinio animadvertisset magna turba multisque luminibus frequentari etc.* qui tamen ad parentationem annuam spectat, non ad funeris deductionem.

B. CAP. 22.

Carcer triplex est (ait vetus interpres Iuvenalis), urbanus, rusticus, castrensis. urbanus, ut sunt turre; rusticus, ut ergastula; castrensis, quando captivi trahuntur catenati. notat hoc ad eum locum Iuvenalis 6 560: *inde fides arti, sonuit si dextera ferro laevaque, si longo castrorum in carcere mansit.* sed potuit, imo debuit, paulo distinctius. nam in urbe ipsa triplex ratio adservandi captivos. aut enim in carcere habebantur locoque concluso, sine ullo milite, ut vere serviti et capita viliora, aut in custodia militari, aut in aedibus magistratuum. custodia militaris frequentissima et Romae et in provinciis. eiusque modus, ut is qui in noxa esset, catenam manui dextrae alligatam haberet, quae eadem militis sinistram vinciret custodiae eius praefecti. satis aperte Seneca de tranq. 10: *sed quid refert? eadem custodia universos circumdedit, alligatique sunt etiam qui alligacerunt.* nisi tu forte leviores in sinistra catenam putas. item ep. 5: *quemadmodum eadem catena et custodem (emendo custodiam: ita enim ipse captivus dicebatur, ut mox docebo) et militem copulat, sic ista, quae tam dissimilia sunt, pariter incedunt.* et optime Athenaeus 5 13 p. 213, ubi Athenion res Mithridatis extollit: *Ρωμαίων δὲ στρατηγὸς μὲν Παμφυλίας Κορίντος ὁ Ἰππίος παραδοθεὶς ἀκολουθεῖ δεσμιός. Μάρλιος δὲ Ἀκύλλιος ὁ ὑπατευκώς, ὁ τὸν ἀπὸ Σικελίας καταγαγὼν Σπρίαννον, συνδέτην ἔχων ἀλύσει μακρὰν Βαστάρην πενιάρην, περὶ ὅς ἐκ τῆς ἰππέως ἔλκεται.* i. e. e Romanis vero praetor Pamphylicae QOppius (male enim in Graeco Ἰππίος) deditione acceptus sequitur in vinculis. Manius autem (ita corrige, non Μάρλιος) Aquilius consularis, qui de Siculis triumphavit, colligatum secum habens longa catena Bastarnam quandam quinque cubitorum, pedes ab equite trahitur. nam ita ego vere interpretor: Natalis insulsa, fatua, aliena; quem, si libido ridendi est, vide. simile est quod Iosephus narrat 18 13 de captivo Agrippa rege: centurionem illi satis benignum appositum, et militem cum quo vinciretur humanum. Augustinus in Psalm. 128 2: *ligantur duo et mittuntur ad iudicem, latro et colligatus; ille sceleratus, iste innocens, una catena ligantur et longe sunt a sese.* addo duos saepe milites uno reo datos, maiori custodiae. in Apostolorum Actis 12 6 de DPetro: *dormiebat inter duos milites, duabus alligatus catenis.* catenae autem eiusmodi, uti ex Athenaeo clarum, longiusculae erant, ut ambulare incedere pariter non incommode possent. ad quas item pertinet quod Suetonius in Dom. scribit c. 14: *nec nisi secreto atque solus plerasque custodias, receptis quidem in manu catenis, audiebat.* ubi iterum custodiae pro iis ipsis qui custodiuntur, ut Plinio 21 3 (9): *inde eductam custodiam bibere iussit.* ita veteres: male vulgo eductum e custodia.

emendandusque ita Suetonius Nerone 31: *quorum operum perficiendorum gratia, quot ubique essent custodiae, in Italiam deportari iussit.* vulgata lectio et interpretes turbant. Paullus in Sentent. 5 31 de poen. mil. *si pecunia miles custodiam dimiserit, capite puniendus est.* haec de custodia militari: de ea quae apud magistratus, opportunius dicam ad 6 3.

C. CAP. 25.

Fas mihi ut cum Tacito hic leviter exorbitem, et quae faciunt huic legi, collecta a me et digesta proponam. non subtiliter omnia, cui enim bono? sed ea saltim capita quae ad usum historiae praeae. Romanis semper coniugiorum sobolisque magna cura. ideo censoria illa solennis quaestio "*ex animi tui sententia, tu uxorem habes?*" ideo Ciceroni ficta lex, de Leg. 3 3, *caelibes esse prohibento.* nec ignominiae solum caelibatus, sed poenae erat. ita apud Valerium 9 2 1: *Camillus et Postumius censores aera poenae nomine, eos qui ad senectutem caelibes pervenerant, in aerarium deferre iusserunt.* et Festus auctor, *uxorium pependisse dici qui, quod uxorem non habuerit, aes populo dedit.* exemplum videtur ab Spartanis petitus, apud quos ἀγάμλου ζημία, imo ὀψιγάμλου καὶ κακογάμλου, ut notat Pollux 3 3, nec tamen lege aliquid cautum reperio, nisi quod C. Caesar post bellum Africanum, vehementer exhausta urbe, praemia proposuit multitudini liberorum, idque praefectus morum et quasi censor. Dio 43 25: *ἐπειδὴ τὸ θεῖν ὀλιγαριθμῶσα διὰ τὸ τῶν ἀπολωλότων πλῆθος, ὡς ἐκ τῶν ἀπογραφῶν (καὶ γὰρ ἐκείνας τὰ τε ἄλλα ὥσπερ τις τιμητῆς ἐποίησε) καὶ ἐκ τῆς ὀψείας αὐτῆς ἡλέγχετο, ἦν, πολυπαιδίας ἄδλα ἐπέθηκεν.* primus Augustus a. u. 736 certam legem posuit, et praemia poenasque distinxit. ea dicta Iulia de maritandis ordinibus. quam tamen prae multitudine recusantium perferre non potuit nisi adempta lenitate parte poenarum. hanc Propertius intellexit 2 6: *gavisa est certe sublatam Cynthia legem, qua quondam edicta flemus uterque diu, ne nos divideret, elegia illa tota.* et Horatius in Cantu saeculari, 17 sq: *patrumque prosperes decreta super iugandis feminis prolisque novae feraci lege marita.* ubi scholiastes vetus: *lex marita dicitur, quae de maritandis ordinibus lata erat, quae et Iulia dicta est.* Caesar enim post bellum legem tulit ne quis aut caelebs esset aut vidua nubilus, quo posset iactura iuvenum reparari, quae bellis civilibus contigerat. nam prope octoginta millia armatorum interierant. et de eadem in actis eiusce anni Dio 54 16: *ὁ δ' Αὐγουστος τὰ τε ἄλλα ἐνομοθέτησε, τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάνδροις βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια ἐπέταξε, καὶ ἔμπαλιν τοῦ τε γάμου καὶ τῆς παιδοποιίας ἄδλα ἔθηκεν.* ex Dionis verbis clarum etiam ante curam eam fuisse Augusto. ait enim βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια, et addit ἔμπαλιν ἔθηκεν. et non dubie aliquid super ea re latum in eius sexto consulatu, annis decem ante. suadet Tacitus c. 28: *sexto demum consulatu Caesar Augustus potentiae securus, quae triumviratu iusserat, abolevit; deditque iura, quis pace et principe uteremur. acriora ex eo vincla, inditi custodes; et lege Papia praemia induci etc.* sed latum imperfecte. capita legis Iuliae fuerunt, uti libertinas ducere liceret omnibus praeter senatores, uti sponsiones pactionesque nuptiales non ultra biennium differri ius esset, uti divortiorum certus esset modus, aliaque quae postea in legem Papiam mixta et inserta. Iulia ergo tempore a Papia distincta. praecessit enim 25 solidis annis; et alucinati concinnatores legum, qui confuderunt. dico Iuliam. verius fortasse Iulias, quia non semel tot annorum intervallo eadem de re latum ac relatum ideoque proprie locutum Ta-

citum censeo, cum hic *πληθυντικῶς* scripsit, Papiam latam post Iulias rogationes.

Lata autem Papia a. u. 762, sene iam Augusto; et lata per senatum. itaque et nomen a consulibus illis, Papio Mutilo et QPoppaeo Secundo. dicta enim *Papia Poppaea*. Isidorus 5 15: *sub Octaviano Caesare suffecti consules Papius et Poppaeus legem tulerunt, quae a nominibus eorum Papia et Poppaea nominatur, continens primum (censu emendandum patrum, cum scriptum concise fuerit primum) praemia pro suscipiendis liberis, caussa iterum ferendae et Tacito duplex, incitandis caelibum poenis et aerario augendo. incitandis poenis i. e. augendis, sincera modo lectio sit. ambigo enim, et possit rescribi incitandi caelibes poenis, sive intendendis caelibum poenis, sensu clariore. capita legis Iuliae confusa cum istius; ideoque passim scripta iurisconsultorum laudata ad legem Iuliam et Papiam. ita, inquam, ut Papia, quae plenior acerbiorque, aboleverit et velut absorbuerit Iulias leges. latam dixi per senatum; et verum est. eoque Paullus libro 5 ad legem Iuliam et Papiam (l. 71 de hered. instit. et l. 44 de ritu nupt. l. capite de ritu nupt.) auctorem senatum nominat. sed illud quaeri potest, inquit, an idem servandum sit quod senatus censuit, etiamsi in aliam personam captionem direxerit. capita eius legis plura fuerunt, adeo ut 35 laudet alibi l. 19 de ritu nupt. Marcianus. ea ut distincte proponam, ab homine me exigit nemo homo: confuse quaedam recensebo, et uti dabunt se sub manum.*

Caput de eruptione extra gentem ordinemque, uti omnibus ingenuis libertinas uxores ducere ius esset, senatoribus exceptis. concepta capitis eius verba apud Paullum lib. 1 ad hanc legem l. 44 de ritu nupt. lege Iulia ita cavetur, *qui senator est, quive filius neposve ex filio proneposve ex filio nato cuius eorum est erit, ne quis eorum sponsam uxoremve sciens dolo malo habeto libertinam aut eam quae ipsa cuiusve pater materve artem ludicram facit fecerit; neve senatoris filia neptisve ex filio proneptisve ex nepote filio nato nata libertino, eive qui ipse cuiusve pater materve artem ludicram facit fecerit, sponsa nuptave sciens dolo malo esto, neve quis eorum dolo malo sciens sponsam uxoremve eam habeto.* et e lege quidem Iulia recenset Paullus: sed insitum in Papiam fuisse clare docet Celsus. *lege Papia, inquit, cavetur omnibus ingenuis, praeter senatores eorumque liberos, libertinam uxorem habere licere.* meminit et Dio eiusce capitis 54 16: *ἐπειδὴ δὲ πολὺ πλεῖον τὸ ἄρσεν τοῦ θήλεος τοῦ εὐγενοῦς ἦν, ἐπέτρεψε καὶ ἐξελευθέρας τοῖς ἐθέλουσι, πλὴν τῶν βουλευόντων, ἀγεσθαι, ἐννομοῦν τὴν τεκνοποιᾶν αὐτῶν εἶναι κελεύσας.* ubi tamen interpretis supina *μετεωρία* vertentis, ac quoniam masculi^{a)} patricii generis numerum patriciarum feminarum multo anteibant, liberum fecit ut qui vellent, modo senatores ne essent, libertas etiam (cautius et verius libertinas: *ἐξελευθέρας* enim Dio dixit, non *ἀπελευθέρας*. *ἐξελεύθεροι* autem οἱ τῶν ἡλευθερωμένων υἱοὶ, ait Hesychius^{b)}) ducere possent, eorumque liberos legitimos esse iussit. en, τὸ εὐγενὲς patricium ubique vertit. at ingenuum debuerat, ex vi verbi legisque. meminit iterum Dio 56 7 in persona Augusti: *καὶ ἐξελευθέρας τοῖς γε ἔξω τοῦ βουλευτικοῦ οὖσιν ἀγεσθαι συνεχώρησα.* et eodem errore ibi interpretes τὸ βουλευτικὸν patricios vertit, cum senatorios vere posset. latum hoc caput matrimonii frequentandis, ut si quem digniorem amor aut voluntas traxisset ad impar iugum, lege iungi liceret. nam antea vetitum. neque decemviri lege patricio cum plebeia neque ingenuo cum libertina connubii ius. prius abolitum. meminitque Livius 4 1 et 4 in oratione Canuleii tribuni; et 10 23, ubi matronae patriciae Virginiam, quod e patribus

enupsisset, sacris arcuerunt. mansit posterius ad hanc legem. vide quae Cicero Antonio de Fadia obiecit Phil. 2 2.

a) mirum et praeter id, quod philosophis visum, usque doctum. nam praepollet fere sexus sequior.

b) tamen ex ritu eius aevi libertini iidem cum libertis, uti notum.

Caput subnexum forte priori, de connubio patronorum cum libertabus. verborum partem Ulpianus appendit libro 3 ad legem Iuliam et Papiam D. l. 45 de ritu nupt. in eo iure quod dicit invito patrono, libertam quae ei nupta est, alii nubere non posse, patronum accipimus etc. et idem iterum l. 11 de divortiis: quod ait lex, divortii faciendi potestas libertae, quae nupta est patrono, ne esto, quam diu patronus uxorem eam esse velit. vide interpretem eumpse Ulpianum; et adde l. 1 de concub.

Caput de sponsalibus, quando et qua fini contrahenda. sumptum e Iulia de maritandis ordinibus, indice Suetonio 34. cumque, inquit, immaturitate sponsarum et matrimoniorum crebra mutatione vim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coartavit. sponsalium enim olim licentia, ad aspectu nullo aetatis. at Augustus, cum quidam immaturas plane virgines desponderent et mariti essent non mariti, arcendae huic fraudi tempus definiit aetatemque sponsonum, ita ut non ante decimum annum sponsa quaequam esset, clare Dio 54 16: ὥς δὲ οὖν βραχὴν τινὲς ἐγγυόμενοι τὰς μὲν τιμὰς τῶν γεγαμηκότων ἔκαρπούντο, τὸ δὲ ἔργον αὐτῶν οὐ παρέχοντο, προσέειπε μηδεμίαν ἐγγύην λαχύνειν μεθ' ἣν οὐδὲ δύοιν ἐτοῖν διελλόντων γαμήσει τις, τοιούτου δέκεται πάντως ἐγγυᾶσθαι τὸν γέ τι ἂν αὐτῆς ἀπολαύσονται. δώδεκα γὰρ ταῖς χρόναις ἐς τὴν τοῦ γάμου ὥραν ἔτι πλήρη νομίζεται. id est: at cum quidam pueros desponderent, et praemia nihilo minus ferrent maritorum, rem opusque mariti non praestarent, statuit nullam sponsonem firmam esse, post quam biennio exacto nuptiae non sequerentur: hoc est ut omnino decennem despondere opus esset, si quis sponsonis eius vellet fructum. puellis enim duodecimus annus plenus ad nuptias definita aetas censetur. Xylander Dionis mentem plane hic non cepit. facit huic capiti quod Caius lib. 1 ad Iuliam et Papiam l. 17 de sponsalibus scripsit: saepe iustae ac necessariae causae non solum annum vel biennium, sed etiam triennium et quadriennium et ulterius trahunt sponsalia, veluti valetudo sponsi sponsaevae, vel mortes parentum.

Caput de aetate eorum qui ducerent quaeve nuberent. eo capite cautum ne mulier quinquaginta annis minor sexagenario nuberet, neu vir minor sexaginta quinquagenariam duceret. Lactantius 1 16, Senecae verbis: quid ergo est quare apud poetas salacissimus Iupiter desiderit liberos tollere? utrum sexagenarius factus est, et illi lex Papiam fibulam imposuit? an impetravit ius trium liberorum? et Appuleio (in Apol. post med.) in iudicio obiectum quod Pudentilla ei anno aetatis sexagesimo ad libidinem nupsisset, videlicet contra legem Papiam. huic tamen capiti Claudius abrogavit, ut Suetonius notat 23. capiti, inquit Papiae Poppaeae legis a Tiberio Caesare, quasi sexagenarii generare non possent, edicto abrogavit. legerim addito vel edito. edictum certe Claudii non fuit, sed SC. Ulpianus in Fragm. tit. 16: sed SC Claudiano maior sexagenario, si minorem quinquagenaria duxisset, perinde habebatur ac si minor sexaginta annorum duxisset uxorem. causae quae Tiberium, quae Claudium moverint, in aperto. ille, quod plurimum fieri solet, spectavit; hic, quod per naturam potest. adeo autem amare et virum exercere sexagenarius potest, ut sint octogenarii senes iidemque patres inter exempla. at mulier quinquagenaria maior vix est ut impleatur.

Caput de libertate coniungendi; quod tamen xxxv in ordine fuit. Marcianus l. 19 de ritu nupt. capite trigesimo quanto legis Iuliae, qui liberos, quos habent in potestate, iniuria prohibuerint ducere uxores vel nubere, vel qui dotem dare non volunt, ex constitutione etc. simile in libertis, etiamsi iuraverint, l. 7 de operis libert.

Caput de intervallo temporis a morte coniugis vel divortio ad coniugium novum. neque enim probata Iulii legibus monogamia, sed ad matrimonium compulsi iterum vidui aut disparati. discreparunt in tempore Iulia et Papia. nam, ut Ulpianus notat tit. 14, feminis lex Iulia a morte viri anni vacationem tribuit, a divortio mensium sex. at Papia clementior a morte biennium indulsit, a repudio annum et menses sex. in Suetonio Aug. 34 triennium leges; nec id te turbet. exsolvit eum nodum Dio in oratione Augusti ad caelibes 56 7. καὶ οὐδὲ ἐς ταῦτα μέντοι κατήπειθα ὑμᾶς, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον τρία ἔτη ὅλα πρὸς παρασκευὴν ὑμῖν ἔδωκα, τὸ δὲ δεύτερον δύο.

Caput de praemiis maritorum patrumque; quod in ordine septimum fuisse colligas ex Agellii 2 15. praemiis enim invitandi fuerunt ad matrimonia et prolem frequentandam. praemia duorum generum, honores et commoda. quae largiora utraque apud patres: quaedam tamen seorsim data etiam maritis. veluti honestior in spectaculis locus. Suetonius Aug. 44: militem secrevit a populo; maritis e plebe proprios ordines adsignavit. et ad eam sententiam accipio quod poeta Hispanus facete scribit 5 42: spadone cum sis eviratio fluxo, theatra loqueris et gradus et edicta trabeasque et idus fibulasque censusque. sedere in equitum liceat an tibi scamnis videbo, Didyme: non licet maritorum. praecesserunt item mariti in magistratu et in fascibus. Agellius l. c. capite septimo legis Iuliae priori ex consulibus fasces sumendi potestas est, non qui plures annos natus est, sed qui plures liberos quam collega aut in sua potestate habet aut bello amisit. sed si par utrique numerus liberorum est, maritus, aut qui in numero maritorum est, praefertur. in numero maritorum, i. e. opinor, sponsus, vel etiam qui ius habeat ab imperatore mariti. id enim quoque dari solet, pariter ac ius liberorum. didici ex unico Dionis loco 60 24, de Claudio: τοῖς στρατευομένοις, ἐπειδὴ γυναῖκας οὐκ ἔδυναντο ἔκ γε τῶν νόμων ἔχειν, τὰ τῶν γεγαμηκότων δικαίωματα ἔδωκεν. sed et plura maritis privilegia in sorte, in administratione provinciarum; quae hauries ex praemiis patrum statim, ne eadem iteranda sint. patribus certe, ut praedixi, praemia uberiora et pleno velut dimenso legum. idque non solum e Iulia aut Papia, sed more Romano prisco. lex sociis ac nominis Latini, qui stirpem ex sese domi relinquerent, dabat ut cives Romani fierent, ait Livius 41 8. item a censoribus in quattuor urbanas tribus (eae autem minus honestae) descripti erant libertini, praeter eos quibus filius quinquenni maior ex SC esset, ait idem 45 15. Iulius Caesar agrum Campanum divisit extra sortem xx millibus civium, quibus terni pluresve liberi essent, ut notat Suetonius c. 20 et Appianus Civ. 2 10 p. 433. et exempla reperies fors sit plura. sed Augusto in primis ea cura, non lege Papia solum, ut censent quidam haud e vulgo, sed iam diu ante. quod clarum ex iis quae Dio scribit 53 13 de praesidibus provinciarum, et 55 2 ante Papiam latam. fateor tamen, quod Papia praesertim. praemia πολυπαιδίας ex ea lege, non absurde fecero, si ordine proponam. primum, ut in petitione candidati praeferrantur, quibus liberi plures. Tacitus A. 2 51: contra plerique nitebantur ut numerus liberorum in candidatis praepolleret, quod lex iubebat. lex non alia quam haec Papia. secundum, uti praeferrantur proletarii in sorte provinciarum, et eandem diutius obtineant. prius membrum e Tacito firmo 15 19: percrebuerat ea tempestate pravissimus mos, cum propinquis comitiis aut sorte provinciarum plerique orbi fictis adoptio-

nibus adsciscerent filios, praeturasque et provincias inter patres sortiti statim emitterent manu quos adoptaverant. alterum e Dione 53 13: praesides, inquit, annuos et sorte lectos esse voluit, πλὴν εἰ τῷ πολυ- παιδίᾳ ἢ γάμου προνομία προσέλη. quamquam id ad sortem tantum referri fortasse par est, non etiam ad mansionem. tertium, praeeant emineantque in omni magistratu. colligas ex Agellii 2 15 verbis, quae supra. et ab hoc exemplo est quod, qui plures liberos habet, in curia vel collegio primus sententiam rogatur, in albo et processu ceteris praefertur. l. 9 C. de Decur. quartum, in honoribus petendis gratia fit annorum, qui liberos habent, et quidem pro numero liberorum. exempli causa, minores 25 annis ad honores non admittuntur nisi beneficio prolis. qui ergo quinque habent, anno vigesimo admittuntur, qui tres, vigesimo secundo, et sic deinceps. vide l. 2 de minoribus, quae ad hanc sententiam clara. et Plinii locum eodem traho Ep. 7 16, praeter meam supra aliorumque mentem. Calestrium Tironem familiarissime diligo. simul quaestores Caesaris fuimus. ille me in tribunatu liberorum iure praecessit, ego illum in praetura sum consecutus, cum mihi Caesar annum remisisset. ubi vides remitti etiam annos beneficio Caesaris solere, quasi liberos haberent. quintum, qui plures liberos habet, i. e. in urbe tres, in Italia quatuor, in provinciis quinque, a cura tutela ceterisque muneribus personalibus immunis est l. 2 de excusationibus. l. 1 C. qui num. liberorum. sextum, damnatorum liberi plures assem accipiunt, e constitutione Hadriani l. 7 de bonis damnat. et ab ea mente Dio 69 23 scripsit Hadrianum mitiores poenas reis irrogasse liberos habentibus; quod Cuiacius notavit pridem. et plura, quae facile colliges ex iis quae dicam de multis. ex his ortum celebre illud ius trium liberorum (auctoritatem trium liberorum Tertullianus dixit contra Valentin. c. 18), quod orbis pro beneficio princeps dabat. Plinius Ep. 2 13: nuper ab optimo principe trium liberorum ei ius impetravi; quod quamquam parce et cum dilectu daret, mihi tamen, tamquam eligeret, indulgit. idem ad Traianum Ep. 10 2: exprimere, domine, verbis non possum quantum mihi gaudium attulerit, quod me dignum putasti iure trium liberorum. Martialis 9 67: uxor cum tibi sit formosa, pudica, puella, quo tibi natorum iura, Fabulle, trium? quod petis a nostro supplex dominoque deoque, hoc dabis ipse tibi, si potes arrigere. idem de se 3 95: praemia laudato tribuit mihi Caesar uterque, natorumque dedit iura paterna trium. origo eius e lege Iulia, uti discas ex Dionis apto ad hanc rem loco, 55 2. ἡ δὲ δὴ Διοῦσα ἐς τὰς μητέρας τὰς τοῖς τεκοῦσας ἐξεργάζη. οἷς γὰρ ἂν τὸ δαιμόνιον εἴτ' οὐδ' ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν μὴ δῶ τοσαύταις τεχνῶσαι, τοῦτων πᾶσιν ὁ νόμος πρότερον μὲν διὰ τῆς βουλῆς, νῦν δὲ διὰ τοῦ αὐτοζωάτορος τὰ τῶν γεγεννηκότων δικαιώματα χαρίζεται, ὥστε σῆās μὴτε τοῖς τῆς ἀπαιδίας ἐπιτιμοῖς ἐνέχεσθαι, καὶ τὰ τῆς πολυπαιδίας ἄλλα πλὴν ἁλγίων τινῶν καρποῦσθαι. ubi vides et feminis tribui solere id beneficium; quod primo et ex lege Iulia a senatu petebatur, postea a principe; quamquam ea verba perperam in longe aliam sententiam abduxit interpretes. Plutarchus de Vestalibus notat in Numa c. 10 p. 144, eas sine tutore aut curatore res suas administrasse, ὥσπερ, inquit, αἱ ἰσθμίδες. at quod id solus princeps dederit, clare Martialis 2 92: natorum mihi ius trium roganti Musarum pretium dedit mearum solus qui poterat. valebis, uxor. non debet domini perire munus. hoc idem ius parentum Iuvenalis appellat 9 87: iura parentis habes, propter me scriberis heres. et Tacitus hic privilegia parentum. alii simpliciter etiam ius liberorum. in fragmento iuris veteris, quod evulgavit doctissimus Pitheaeus: mulier sine auctoritate tutoris manumittere potest, si ius habeat liberorum. et Paullus lib. 4 Sentent. ad SC Tertullianum plus semel. ius liberorum tamen propria qua-

dam et alia significatione capi in Ulpiani Fragm. tit. 16 et l. 1 C. de iure liber. non vane notat nostri aevi iurisconsultus ad Fragmenta ea ipsa; et nodum quem Duarenus ligaverat Disputat. 1 c. 40, docte solvit. iubeo lucem huic rei mutuari te ab illo sole, in eapse Fragmenta. sed et quattuor liberorum ius fuit; quod pertinuit, nisi in aliena regione abhero, ad libertinas, non ingenuas. certe ita distinguit SC Tertullianum, de quo vide Paullum l. 4 tit. 9. quod tamen ius vetustius est illo SC, et mentio eius in Suetonii Claudio 19, ubi princeps feminis (quae naves scilicet mercaturae caussa fabricarent) ius tribuit quattuor liberorum. de praemiis ista.

Caput de poenis multisque caelibum et orborum, quae etiam in lege Iulia fuerant: sed Augustus, ut ipse apud Dionem fatetur, intendit auxitque. poena prima et maxima, uti caelibes ex testamentis nihil caperent nisi e proxime iunctorum, orbi nonnisi dimidium. melior ergo conditio orborum; et iure, quia mariti saltem. Sozomenus Eccles. hist. 1 19 discrimen hoc bene notat: νόμος ἦν Ῥωμαίοις παλαιὸς ἀπὸ ἐκκοσι καὶ πέντε ἐτῶν τῶν ἰσῶν ἀξιοῦσθαι κολῶν τοὺς ἀγάμους τοῖς μὴ τοιοῦτοις, περὶ ἅλλα τε πολλὰ καὶ τὸ μηδὲν κερδαίνειν ἐκ διαθήκης τοὺς μὴ γένει ἐγγυτάτω προσήκοντας, τοὺς δὲ ἀπαίδας ζημιῶν τὸ ἥμισυ τῶν καταλειμμένων.

Caelibes ergo nihil capiunt, adeo ut scripserit Ulpianus, tit. 17 de caducis, caelib relicto legatum caducum fieri, nisi legi intra centum dies paruerit. et respexit ad has poenas Plutarchus περὶ φιλοστοργίας p. 493. Ῥωμαίων πολλοὶ, inquit, γαμοῦσι καὶ γεννῶσιν οὐχ ἵνα κληρονόμους ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα κληρονομήν δύνωνται, nec vane imputat adulter apud Satyricum marito 9 87: propter me scriberis heres, legatum omne capis, nec non et dulce caducum. Tertull. de Monogamia c. 16: aliud est, si et apud Christum legibus Iulii agi credunt, et existimant caelibes et orbos ex testamento dei solidum non posse capere. ideo toties apud iurisconsultos de solidi captionem lectum quaesitumque, ut l. 72, l. 77 de her. inst. l. 6 de vulg. et pupil. substit. l. 13 § si de iure fisci; quae omnia proprie ad orbos spectant patresque solitarios. quidquid autem hoc modo praeter legem legatum aut relictum, caducum fiebat ibatque in fiscum, ideoque caducaria lex Iulia dicta alibi Ulpiano t. 28 7 de possess. dand. Tacitus c. 28: lege Papia praemiis inducti, ut si a privilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret, i. e. aerarium publicum bona, quibus dominus non esset, occuparet. ea enim mens; nec audio Vertranum emendantem ne si a pr. par. ces. v. p. o. populus vacantia teneretur. quae emendatio frigidior est, ut ille ait, Gallica nive. Ferretum potius audio, de corruptione et defectu loci vere iudicantem. prior enim pars ad praemia delatorum attinet; quibus sequentia filo orationis non respondent. Raevardus noster, ad l. 208 de reg. iuris, ex his Corneliis verbis efficit lege Papia discrimen nullum fuisse inter caelibes orbosque, et pariter omnes ab hereditatibus legatisque submotos. discrimina quae deinde reperta, esse a Tiberio, qui legis eius nexus multos exsolvit et nodos. ambigo. illud scio, ex Ulpiani tit. 13 totum hoc zetema definiri potuisse: integer exstaret modo, at nunc nihil praeter indicem est, de caelibe, orbo et solitario patre. et quidem si caelibes nihil acceperint, uti certum, orbos semessem habuisse, solitarios patres maiorem aliquam portionem, ratio consentit.

Caput de iis quae coniuges inter se capiunt, adfina priori. Ulpianus tit. 15: vir et uxor inter se decimam matrimonii nomine capere possunt. quodsi ex alio matrimonio liberos superstites habeant, praeter decimam, quam matrimonii nomine capiunt, totidem decimas pro numero liberorum accipiunt. vide eundem Ulpian. tit. 16 de solidi capa-

citare inter virum et uxorem. caussae enim sunt, e quibus solidum interdu coniuges capiunt; quas omnes clare ibi recenset iuriconsultus. respexit huc orator vetus: *placet ergo, o leges diligentissimae pudoris custodes, decimas uxoribus, quartas meretricibus dari?* decimaria ea lex sublata. l. 2 C. de inf. poen. cael. et orb.

Caput de bonis libertorum. vide Ulpianum tit. ult. et inst. l. 3 L. 3 tit. 8 de Success. libert. caput item de liberatione operarum; cuius verba l. 37 de operis libert.

Caput de divortiiis, quo modus impositus eorum crebritati. clare Suetonio traditum, in Aug. 34. iuvat aliquid Quinctilianus, qui de quinquennio suggerit in sterilitate, themate Declam. 151: *intra quinquennium non parientem repudiare liceat.* eodem capite iniusti divortii poenae; et ut dotem amittat, cuius culpa divortium factum. eoque de dote multa in Comment. iuriconsultorum ad Papiam legem. vide l. 64 soluto matrimonio. plura capita omitto sciens volensque, quia ad subtilitates potius iuris pertinent quam cognitionem antiquitatis.

Ego si quid in his humanitus omisi commis, adde, corrige, ignore. illud moneo, in veteri Pandectarum Graecanico indice Iuliam et Papiam *κατ' ἑξοχήν*, et quia in iure plurimi usus, appellari *ἀπλῶς* leges. ita invenies *Μαυριζιανῶν* ad leges βιβλία *ἑξ*, *Τροεντίου Κλημεντος* ad leges βιβλία *εἰκοσι*, *Μαρζέλλου* ad leges βιβλία *ἑξ*, *Ταύτου* ad leges βιβλία *δεκαπέντε*, *Παύλου* ad leges βιβλία *δέκα*, *Οὐλπιανῶν* ad leges βιβλία *εἰκοσι*. et cave aliter acceperis quam ad Iuliam et Papiam leges. argumenta clara, quoniam et numerus librorum fere convenit; et nusquam ii scriptores in Pandectis simpliciter ad leges laudantur, sed ad Iuliam et Papiam saltem. scies et illud, valuisse has leges ad Severi Imperatoris aevum, qui non abrogavit quidem sed imminuit, maxime ea parte qua fuit de gignendis liberis. Tertull. Apol. 4: *nonne et vanissimas Papias leges, quae ante cogunt liberos suscipi quam Iuliae matrimonium contrahi, post tantae auctoritatis senectutem heri Severus constantissimus Principum exclusit?* caelibatus deinde poenas sustulit Constantinus propter Christianos *παρθένων καὶ ἀναίδων διὰ θεὸν ἀσχοῦντας*. Eusebius in vita Constantini 4 2 6 et Sozomenus 1 9 carpsit Papiam et in parte Theodosius, ut habes l. 1 C. de iure liberorum; et principes secuti. sed nos satis exspatiati ad lineas redeamus, quod dicitur, et in gradum.

D. CAP. 29.

Opinor Augusti et deinceps aevo fuisse annum vigesimum quintum. sed incipientem. vigesimus quartus, inquam, expletus sufficiebat. argumento, quod Tiberius quaestor fuit undevicesimum annum agens, ait Velleius 2 94. atque ille ipse non nisi quinquennio maturius quam per leges, ut Dio 53 28 et Tacitus statim notat: ergo ille legitimus annus. certe non intra. argumento Quinctiliani verborum 12 6: *Calvus, Caesar, Pollio multo ante quaestoriam omnes aetatem gravissima iudicia susceperunt.* atqui anno uno et vigesimo Caesar Dolabellam, altero et vigesimo Asinius Pollio Catonem, non multo aetate antecedens Calvus Vatinius iis orationibus insecuti sunt, quas hodieque cum admiratione legimus, ait idem scriptor in Dial. de Orat. 34. nec multum citra, quia reperio Catonem vigesimo nono aetatis, Gracchum vigesimo septimo quaesturam gessisse. Plinii locus est, qui vigesimo secundo adstruere videatur, ad Traianum Ep. 10 80 (83): *cautum est, domine, Pompeia lege ne quis capiat magistratum neve sit in senatu minor annorum xxx.* secutum est dein edictum DAugusti, quo permisit minores

magistratus ab annis duobus et viginti capere. sed cum is ad provincias et proprie ad Bithyniam spectet, nihil muto. quod vero diserte finierim vigesimumquintum, inducit me Dio 52 20, qui ex decreto Maecenatis (quod secutus haud dubie Caesar, aut, ut melius dicam, accommodata a Dione tota oratio illa ad formam rei publicae Augustae) senatoriae aetati definit annum xxv. quaestura autem primus gradus in senatum: illa ergo etiam quaestoria aetas. colligas et non obscure idem ex l. 1 de minoribus.

E. CAP. 31.

Olim censoribus viarum cura. Cicero de Legibus 3 3: *censores urbis templa, vias, aquas, aerarium, vectigalia tuentor.* deinde quattuorviri instituti, quorum proprie id munus. Pomponius De orig. iuris § 30: *eodem tempore et quattuorviri, qui curam viarum gererent, constituti.* tempus intellegit post creatum praetorem peregrinum, qui fuit annus urbis 510. ii videntur a Varrone L. L. 4 32 non inconcinne dicti Viocuri. antiqui ergo quattuorviri viarum. sed non sufficientibus iis additi duo factique seviri, uti docebo mox ex Dione. etiam curatores extra ordinem reperti, quos destinabant singulis viis. ita Caesar curator viae Appiae Plutarcho in eius vita c. 5 dicitur; Thermus Flaminiae Ciceroni ad Att. 1 1. Augustus deinde, *quo plures parlem administrandae rei publicae caperent* (ait Suetonius 37), *nova officia excogitavit, curam operum publicorum, viarum, aquarum.* sed quomodo nova, si iam ante quattuorviri viarum, si curatores? silent scholiastae: sed vere dicam ego. curatores ante Augustum, fateor: sed nec perpetuum id nec certum munus. fecit utrumque Augustus. quod ad iv viros, scito discretum a curatoribus eorum munus. quattuorviri vias urbis curabant, curatores eas quae extra urbem. docuit me hoc Dio 54 26 de vigintiviris; ubi clare scriptum e seviris viarum amotos ab Augusto duos, qui vias curabant extra muros, τοὺς (ait) ἔξω τοῦ τεύχους ὁδοὺς ἐγχειρίζομένους, retentos quattuor, qui in urbe. ergo sub Augusto et curatores viarum et quattuorviri, quorum munera locis regionibusque distincta. et digniores sane curatores, quia in vias illas grandes extra urbem sumptus et moles maior. ideo Plinius gratulatur Cornuto de eo munere Ep. 5 15: *recesseram in municipium, cum mihi nunciatum est Cornutum Tertullum accepisse Aemiliae viae curam.* exprimere non possum quanto sim gaudio adfectus et ipsius et meo nomine. et Statius Plotium dilaudans Silv. 4 9 17: *te Germanicus arbitrum sequenti annonae dedit, omniumque late praefecit stationibus viarum.* et in lapidibus passim inter alios honores insculptum *curatori viarum* aut plurimum *curatori viae Appiae, Salariae, Flaminiae* etc. nominibus expressis, quia fere curatores dabantur certis viis, uni pluribusve. et hos quidem curatores fuisse censeam, a quibus mancipēs redimebant et quorum negligentia hic culpata.

F. CAP. 36.

Euripides Suppl. v. 267: . . . ἔχει γὰρ καταφυγὴν θεῶν μὲν πλεον, δοῦλοι δὲ βομῶνς θεῶν. servulus apud Plautum Mostell. 5 1 45: *ego interim hanc aram occupabo.* Tibullus alludens 4 13 23: *et Veneris sanctae considam victus ad aram.* et bene considam, quia supplicum sedere. nec diis modo is honos, sed etiam heroibus quibusdam, ut Theseo Athenis. Plutarchus in Thes. 36 p. 35: *κεῖται μὲν ἐν μέσῃ τῇ πόλει, παρὰ τὸ νῦν γυμνάσιον, ἔστι δὲ πρῶτον οὐδένα καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινοτέροις καὶ δεδιόσι χρεῖττονας.* itemque regibus, uti Decium Magium Cyrenas tempestate delatum ad statnam Ptolemaei

regis confugisse Livius tradit 23 10. Romae haud ita frequens ille mos, nec libera republica quidquam reperio praeter Romuli asylum initium ei fuit a templo Iulii Caesaris, quod triumviri extruxere, cum hoc iure ut perfugium in eo cunctis esset. Dio 47 19: ἀπηγόρευσαν δὲ μηδένα ἐς τὸ ἡρώων αὐτοῦ καταφυγόντα ἐπ' αἰεὶ μῆτε ἀνδραγατεῖσθαι μῆτε συλασθαι, ὅπερ οὐδενὶ οὐδὲ τῶν θεῶν, πλὴν τῶν ἐπὶ τοῦ Ῥωμύλου γενομένων, ἐδεδώκεσαν. quae postrema Dionis caute lege. vereor enim ut erret. nam praeter Romuli asylum etiam Dianae in Aventino monte templum idem ius habuit; quod clare notat Dionysius Halic. Antiq. 4 26. sed sub imperatoribus tamen maxime invaluit; nec templa solum, sed statuæ eorum imaginesque passim perfugium servis. Seneca de clementia 1 18: servis ad statuam licet confugere, cum in servum omnia liceant, est aliquid quod in hominem licere commune ius animantium vetat. Ulpianus in Pithoeanis Fragmentis: ideoque cognosce de querelis illorum qui ex familia Iulii Sabini ad statuum confugerunt, et sive durius habiti quam aequum, vel infami iniuria adfectos cognoveris, venire iube, ut in potestatem Sabini non revertantur. etiam ingenuis iniuria adfectis. Suetonius in Aug. 17: Antonium inveniem simulacrum Dii, ad quod post multas et irritas preces confugerat, abreptum interemit. in Tiberio 53 de Agrippina: novissime calumniatus modo ad statuam Augusti, modo ad exercitus confugere velle. resque eo evasit ut non periculi solum fuga imago imperatoris esset, sed calumniae occasio. ea arrepta inferre iniuriam licebat, non solum vitare. vides hic in Tacito, et eleganter in Philostrato de vita Apollonii 1 15. erat, ait, apud Aspendios asylum Tiberii, statuæque sanctiones illis in locis venerabilioresque quam Iovis Olympii simulacrum habebantur, ita ut impietatis damnatus quidam fuerit, quod servum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberii imagine signatam gestabat. itaque subvenerunt mox leges; et ne ad statuas vel imagines quis confugiat, senatus censuit; eumque qui imaginem Caesaris in invidiâ alterius praetulisset, in vincla publica coerceri D. Pius rescriptis, ait Callistratus l. 28 De poenis. sed et statuæ deorum eodem iure; itaque quibusdam adscriptum, a servo non tangi. Lavinii marmorea basis (ap. Grut. p. 57 2): *Marcortio sacr. hoc signum a servo tangi nefas est.*

G. CAP. 37.

Liceat ἐν παρόργῳ lucem facere optimo scriptori, qui saepe nobis. ego non alios censuerim gladios Drusianos quam illos quibus usi gladiatores. mos enim, priusquam paria committerentur, ut siccae sive gladii, quibus pugnaturi, editori publice exhiberentur, satisne essent acuti. Suetonius in Tito 9. de coniuratis duobus: ceterum ipsos non solum familiari coenae adhibuit, sed et insequenti die gladiatorum spectaculo circa se ex industria collocatis oblata sibi ornamenta pugnantium inspicenda porrexit. ad quem locum nihil videre interpretes, quod per gratiam eorum dicam, scio. intellegit Suetonius hos ipsos gladios ex more iam dicto; ideoque Victor petiisse eum gladium dicit quasi ad explorandam aciem. sed apertius ipse Dio in Nerva 48 3, de Crasso et Calpurnio: παρεκαθίσαιτο δὲ αὐτοὺς ἐν τινὶ θεᾷ ἀγροῦντας ὅτι καταμεμήνυται, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἔλκη, λόγῳ μὲν ἴν' ἐπισκέψονται αὐτὰ, ὅπερ εἶπωκε γενέσθαι, εἰ ὁῦσα ἐστὶν, ἔργῳ δὲ ἐπίδεικνύμενος ὅτι οὐδὲν αὐτῷ μέλει. caussa ergo huic quasi proverbio, quod cum Druso crebro edenti gladiatores gladii explorandi offerrentur, non admittere solitus nisi acutissimos sit. iure ergo ille sanguinari; lenissimus contra M. Antonius, qui gladios acutos iis non permisit, sed hebetes dumtaxat et obtusos.

H. CAP. 43.

Rhenanus in orat. Eumenii rhetoris c. 14, qua est merentur et Galli nostri ut eorum liberis, quorum vita in Augustodunensium oppido ingenuis artibus eruditur etc., contra veterem editionem rescribere audent Augustoclivensium, itaque edidit. os hominis! scilicet tota ea oratio in Cliviensium scholis instaurandis occupatur; quarum memoria (nisi apud hunc dormitorem) nusquam aut nomen. adsero tibi tuam gloriam, Augustodunum, vel uno ictu, quem vitabit ipse. scriptum ibi enim c. 4: civitatem istam et olim fraterno populi Romani nomine gloriam. qui autem e Gallis fratres populi Romani praeter Aeduos? quorum haec urbs caput. at enim ibidem scriptum (id nuper homo amicus mihi obiciebat) latrocinio eam Bataviae rebellionis obsessam fuisse; quod vix convenire putabat in Aeduos, qui a Batavis siti longo intervallo. sed vito facile petitionem eius, et discedo latere tecto. nam corruptus locus, scriboque Bagaudicae rebellionis. Batavi latrones numquam ad ea remota loca; nec latrocinii Batavici mentio in mediterraneis sub id aevum. at de Bagaudis auctores credendi, qui res scripserunt Diocletiani. Victor c. 39: namque ubi comperit Carini discessu Aelianum Amandumque per Galliam excita manu agrestium ac latronum, quos Bagaudas incolae vocant, populatis late agris plerasque urbium tentare, Maximianum imperatorem . . . iubet. Salvianus de Gubernat. dei 5 5: itaque passim vel ad Gothos vel ad Bagaudas vel ad alios ubique dominantes barbaros migrant, et migrasse non poenitet. vide et Orosium 7 25, ubi tamen Baticadae in ms codice, qui apud me est, legitur, sicut et Baccharidae in Eusebii Chronicis ad Ol. 266. spernimus ergo Augustoclivenses, Rhenani colonos novos; et Maeniana illa Augustoduni constituimus, ut hic ex Tacito vides, vetustissima post Massiliam bonarum artium sede.

Add. Ergone certamen mihi novum pro veteribus Maenianis? novum et magnum cum viro magno. tecum, Stephane Pighi, qui in Hercule Prodicio nuper, ipso aditu tui operis, ita acriter et multis machinis eas oppugnasti, ut nesciam an sim repugnando. tamen quia causae bonitas, nisi fallor, a me est, nitamur pro veritate. disponam hanc stili aciem, manus tecum conseram; sed ut cum amico, plane amice, ut non solum sine plaga pugna haec sit, sed sine sigillatione aut morsu, sicut decet mitium dearum alumnos. ἀγαθὴ δ' ἐστὶν ἡδε βοιωτία. quisquis haec leges, affectum in me aut pro me pone, μισθὸν πορνείων τοῦ Αὐπλου, τῆς δὲ ἀληθείας πολὺ μᾶλλον. dixi ego nobiles illas oratione Eumenii scholas (Maenianas ipse appellat) Augustoduni in Celtica fuisse: tu, Pighi, Augusto-Clivii eas collocas in extrema Belgica ad Rhenum. ita toto solo et caelo, quod dicitur, dissidemus. tua argumenta praevidebo, subseram mea. ais primo niti te sacra Constantii Caesaris epistola (ea Orationi inserta est), in qua Augusto-Cliviensium oppidum diserte nominatur, verba: merentur et Galli nostri ut eorum liberis, quorum vita in Augusto-Cliviensium oppido ingenuis artibus eruditur, et ipsi adolescentes, ut eorum indoli consulere cupiamus. hoc, Pighi, adfers? vide ne lunam hanc, quod Graeci dicunt, in te detrahas, aut, quod Latini, asciam tuis ipse cruribus illidas. nam ita quidem Rhenanus vulgavit, fateor: sed, quod scire te tua interest, aliter et a mea mente diu ante illum Cuspinianus (in Panegyricis ed. Viennae 1513), in quo reperies Augustodunensium oppido, clare. utri credendum magis? ego huic censeam, non solum quia vir simplicissimae probitatis, sed magis quia libris probis et vetustis usus (tota editio docet, infinitis partibus illa Rhenani melior, imo et auctior), quos alter habuisse (in ipsa praefatione) fatetur nullos. igitur hoc telum

anceps, aut tibi adversum; ideoque validiore iam pugnas. exstat ipsius Eumenii, inquis, Clivii etiamnunc statua, monumentum et scholae olim et eius doctrinae. commovisti me eo argumento, cum legi, fateor: sed idem facile in gradum reposuisti descriptione quam addis. qui enim evincis aut illam talem statuam Eumenii esse aut prisci omnino aevi? stat, inquis (nam verba tua usurpo), *in vestitu sui temporis. tunica videlicet talari tectus, et calcei ex alula pedem ac talos cingunt, et supra pedem exsecti atque fenestrati sunt. comam in fronte et cervice decurtatam aequaliter constringit vitta, sicut ventrem latus baltheus atque bullatus. dextra massam vel auri vel argenti in patera positam praesentare videtur. sinistra tenuit ferulam demissam, magisterii insignis. tuam fidem, Pighi. haec insignia Eumenio rhetori conveniunt? baltheusne? qui militum esse solet; quod adeo magis apparet, quia bullatus. vittane? quae sacerdotum. ferula? quae paedagogorum, non istorum (ne id nobis suadeas) qui publice et cum dignitate docebant. iam coma illa si plures fuerunt Eumenii. si non est; quid urges nos accipiti coniectura? sed transis ab hoc musculo ad duplicem arietem; quos intorques verbis et viribus Eumenii, et moenia nostra valde quatis. primum, inquis, Eumenius ipse docet sentire se de Clivio, cum ait urbem suam latrocinio Batavicae rebellionis obsessam Romani principis auxilium flagitasse. belle hoc in Rhenanos accolae convenit, qui vicini Batavis: in Augustodunenses qui potest? aut quis credat Batavos ab extremo Oceano, per tot sola terrarum, in mediam Celticam penetrasse? idque cum tot oppida interiecta, et praesidia ubique Romana. ne ego quidem, mi Pighi, credo. sed arietem hunc tuum pridem haud incalide laqueo averti. nam vitium hic verbi esse et Bagaudicae legendum docui in commentario meo; quem peto legas. Aetolica haec audacia est, inquires. non est. vide tempora, vide historiam: optime de Bagaudis omnia conveniunt, haud aequae de Batavis, qui Romanis tunc fidi, qui fracti, et iniurias a barbaris varias acceperunt, non ipsi aliis intulerunt. tu ipse haeres et ambigue obsidionem hanc ad Taciti imperatoris tempora refers, sub quo Franci aliaeque Germanorum gentes Bataviam et Galliam vastarint. sed qui doces ipsos Batavos aliena tunc vastasse? id enim necessum est, si proba verba Batavicae rebellionis. vocat etiam latrocinium; quod a me est, quia Victor alique Bagandas hos appellat *agrestes ac latrones*. argumentum ultimum. verba, inquis, Eumenii c. 18 ita clare et graphice Clivium et finitimae regionis situm describunt, ut trahi aliorum nulla vi possint. videamus: ponam ipsa pluscula. nisi forte non gravior Britanniam ruina depresserat quam si perfuso tegeretur Oceano; quae profundissimo Poenorum (ita Rhenanus; tu Pictorum legis, Cuspinianus poenarum, quem sequor) gurgite liberata ad conspectum Romanae lucis emerit. aut haec ipsa quae modo desinit esse Barbaria, non magis feritate Francorum velut hausta desederat, quam si eam circumfusa flumina et mare alluens operuisset. en, velut in tabula, ut ais, depictam exponit Bataviam cum vicina Germania; quos ramis suis Rhenus circumfundit et Mosa alluit et Oceani sinus ubique tangunt. ubi autem Aeduis mare alluens? ubi circumfusa flumina? pax, mi Pighi, obiecto lanæ sacco arietis huius ictum mollio et excipio. Aeduis non describi fateor: affirmo totam Galliam, in qua Aedui. Franci quae loca magis vastarunt, imo ceperunt sibi et insedesunt, quam Galliam? itaque cum Francos nomet, vides quam apposite et omnium historiarum eius aevi consensu ad Galliam id trahamus. sed ubi mare, inquis, et flumina? conspicua et in*

aperto. quid enim clarius quam Galliam mari utrimque allui? quid certius quam Rheno et Rhodano circumfundi et multis aliis fluminibus perfundi? itaque, mi optime et doctissime Pighi (talis re vera es), vide ne, dum nimium pro gloria Cliviensium tuorum principum (cui et nos ex animo favemus, sed vanis rerum eam non augemus) pugnās, veritatem deserās. quam nos fulcimus his etiam argumentis.

Primum quaero, ubi aut a quo scriptore idoneo et veteri nominatum istud Clivium? adfers nullum. nam quod Antoninus Clevum nominat, in Britannia scilicet id ponit, in hoc limite nusquam. coniecturas aliquot recenses, et nescio quid ex vulgi fama de Iulio Caesare: sed obsecro, si tam vetustum hoc oppidum sive castrum, nonne mirum silentio id ab omnibus superis mediis imis scriptoribus, quasi de compacto, praeteritum? et ferrem, si in vili loco. sed urbem Maenianis istis celebrem, coloniam populi Romani (nam hoc quoque Eumenius tradit) verbulo nusquam nominari, quae incuria vel potius iniuria est?

Deinde Clivium tuum in Rheni limite situm est, in confinio tot barbarorum. quis acri pectore tibi dabit scholam institutam in officina illa Martis?

Tertio. magna et ampla ea urbs fuit de qua Eumenius agit; templa pulcherrima habuit, capitolium et aquaeductus et omnia more Romano. vide c. 9. cedo, ubi apud vos haec vestigia? suspensio levi ea quaeris: sed re et veritate reperiēs Augustoduni. eius *muros spatiosi ambitus* Ammianus 16 2 appellat; *moenium Augustoduni magnitudinem vetustam* 15 11. et clara indicia etiam nunc exstant, indice et teste Petro San-
Juliano, qui Burgundiam Gallice descripsit nuper.

Quarto. scribit Eumenius c. 4 *civitatem istam et olim fraterno populi Romani nomine gloriatam*. nonne verissimum et testatissimum illud in Aeduis? de Clivio ubi tale reperis? perfugium quaeris in Batavis. et illi etiam, inquis, appellati fratres et amici populi Romani. scio et commentariis meis iam pridem inserui: sed hoc quoque scio, quod non vulgo. et si Batavi, non tamen ideo vicini Galli. alia illorum caussa est, qui tributorum immunes, semiliberi, arma tantum et viros imperio suppeditabant. itaque iure socios se dixerunt, fratres, amicos. in vobis quid simile? qui veri Galli et tributarii iam diu grave iugum ferebatis Romanae servitutis.

Quinto. vetustissimae sunt illae Eumeniae Maenianae. colligas vel ex his verbis c. 9: *Maenianae illae scholae quondam pulcherrimo opere et studiorum frequentia celebres*. quod de Augustoduno certum, tibi scholam a nobilitate omni Gallica frequentatam Tacitus iam inde sub Tiberio agnoscit A. 3 43. de Clivio nihil tale habemus praeter suspicari.

Sexto. Maenianas illas inter Apollinis templum atque Capitolium Eumenius ponit c. 3. atqui Apollinis quoque templum in Flavia Aednorum sive Augustoduno inclutum fuisse, alius panegyristes testatur in oratione Constantino dicta.

Postremo. Eumenius c. 4 *artifices transmarinos et ex amplissimis provinciarum ordinibus incolas novos indultos suae civitati ob imperatoribus scribit*. alius orator in Paneg. ad Maximinum *civitas Aednorum*, inquit, *ex hac Britannicae facultate victoriae plurimos, quibus illae provinciae redundabant, accepit artifices*. nonne eadem de re palam atque urbe loquuntur? et quid verba facio? citius pili nascantur in hac manus vola quam opinio tua, Pighi, in mea mente. ex iis quidem quae adhuc dixisti, nam firmiora si adfers, facile ego Plancus aut Deillius, nec morabor transfugii, dummodo in veritatis castra, ullam notam. haec candide a me scripta, homo candidissime, sine ulla frontis nubecula, sic leges.

I. CAP. 53.

Seneca de Benef. 7 9: *video uniones non singulos singulis auribus comparatos (iam enim exercitatae aures oneri ferendo sunt): iunguntur inter se et insuper alii bini supponuntur (forte suppanguntur). non satis muliebris insania viros subiecerat, nisi bina ac terna patrimonialia singulis auribus pependissent.* Tertullianus acute, de cultu fem. 1 9: *graciles aurium cutes calendarium expendant, et in sinistra per singulos digitos saccis singulis ludit.* Augustinus hoc amplius queritur, suo aevo insanisse in turpi isto aurium cultu etiam viros. quem vide, si lubet, Ep. 84. eum luxuriae ritum referre quidam conantur ad aevum priscum, ex Valerii verbis 5 2 1, de Marcio Coriolano exorato a feminis: *in quarum honorem senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornavit. sanxit namque uti feminis semita viri cederent, confessus plus salutis rei publicae in stola quam in armis fuisse; vetustisque aurium insignibus novum vittae discrimen adiecit.* legunt enim inaurium insignibus. non probo, et fortasse nec notae quidem tunc Italiae gemmae. scripserim vetustisque crinium insignibus. crinibus enim posituque comarum matronae antiquitus discretae ab innuptis. Tertullianus de Virg. velandis c. 12: *simulque se mulieres intellexerunt, vertunt capillum et acu lasciviore comam sibi inserunt, crinibus a fronte divisim apertam professae mulieritatem.* Plautus Milite 3 1 196: *utique eam ornatam adducas matronarum modo, capite compto; crines vittasque habeat.* Mostellaria 1 3 69: *soli gerundum morem censeo et capiundos crines, i. e. nubendum.* Festus: *senis crinibus nubentes ornantur, senis crinibus i. e. sex crinium orbibus sive sertis. implexi igitur capilli matronales, ut exemplum petere licet a statuis nummisque, virginum puerorumque cirri et cincinni.* Ammianus 14 6: *et licet, quocumque oculos flexeris, feminas affatim multas spectare cirratas; quibus si nupsissent, per aetatem ter iam nixus poterat suppetere liberorum.* cirratas capio innuptas; uti Persius 1 29 eodem epitheto de pueris, *ten cirratorum centum dictata fuisse pro nihilo pendas?* Valerii ergo mens, praeter crinium discrimen adiectam illis et alteram vittam. de qua Capellam accipio de nupt. Philol. 1 (p. 3 ed. Grot.): *Iuno quoque ex purgatoris auri splendente vena addiderat crinibus sociale vinculum.* Propert. 4 11 34: *vinxit et acceptas altera villa comas, ubi legi in vetere codice aspersas; et placet. referoque ad asperisionem aquae nuptis solennem.* de qua idem 4 3 15: *et Stygio sum sparsa lacu, nec recta capillis vitta data est.* sed redeo ad nostrum.

AD ANNALIUM IV 42.

Romuli lege matrona adulterii rea marito permissa cognatisque. ii, uti visum, multabant puniebant. sed utrumne morte? puto, verecunde contra virum doctum, licuisse. ex Dionysio 2 95, qui lege regia maritum constituit *ἄρχοντος τοῦ μεγέθους τῆς τιμωρίας*, arbitrum magnitudinis poenae, ex iure ipso, quia mulier, quae iuxta sacratas Romuli leges nupta, ita in manu viri ut proles in patris. ex Tacito A. 13 32, apud quem *Plautius prisco instituto de capite famaue coniugis, propinquis coram, cognovit et insontem nuntiavit, ait capite famaue.* si in superstitionis crimine marito id iuris, credo et in adul-

terii. in eas quae sacris Bacchanalium incestu usae, cognati maritique intra domos animadverterunt, aiunt Livius 39 18 et Valerius 6 3 7; nec dubito quin ea animadversio ad caput pertinuerit. denique Egnatius quispiam uxorem, quod vinum bibisset, fusti interemit. v. Valer. 6 3 9. idque factum non modo accusatore sed etiam reprehensore caruit: quidni iuris in graviori culpa sit? argumentum a Catone non petam, qui ait: *in adulterio uxorem tuam siprehendisses, impune necares.* vanum enim, et pertinere tantum videtur ad deprehensam. tamen hoc fateor, eo severo iure perquam raro maritos usos; moribusque receptum videtur ut adulteram apud cognatos convictam domo saltem exigerent multarentque dote. id ius (sive mos fuit) Plautus indicat Amphitruone 2 2 219: *quid si adduco tunc cognatum huc a navi Nauclatem, qui mecum una vectus est una navi, atque is si denegat facta quae tu facta dicis, quid tibi aequum est fieri? numquid causam dicis quin te hoc multem matrimonio?* et respondet mulier, si deliqui, nulla causa est. et clare Valerius 8 2 5: *cum C. Titinius Minturnensis Fanniam uxorem, quam impudicam de industria duxerat, eo crimine repudiatam spoliare dote conaretur.* Portius Latro contra adulteram apud Sen. Contr. 15: *illud, indices, mihi tormento est, quod notata iudicio vero, ut multiplicatam dotem perdat, plus tamen ex quaestu habet, plus habitura est quam quantum damnatae perdendum est.* haec antiquitus obtinuisse videntur, quibus addo: si mariti cognatique dissimulabant, aut, ut Livii verbis utar, idoneus in privato supplicii exactor nemo erat, non raro publico iudicio persequeretur id crimen magistratus, et praesertim aedilis. ac damnatos damnatasque apud populum reperio pecuniaria multa, imo exsilio interdum. exempla adduxi supra 2 85 de Vistilia; et nunc non repono. adde e Valerio 6 1 8 de Cn. Sergio Silo, *cui promissorum matrifamiliae nummorum gratia dies ad populum dicta, damnatusque.* nec plura reperio prisco aevo. lex Iulia secuta est ferente Augusto. poena eius in volumine Digestorum, quod miremur, non expressa; et ideo serram inter se reciprocant viri docti. capitalem eam fuisse plures senserunt deterioresque, relegationem tantum pauci bonique. et Hercle non fuit mors²⁾. ex Taciti verbis 3 24, de Iulia filia neptique: *adulteros eorum morte aut fuga punivit.* statimque addit, *culpans Augustum: clementiam maiorum suasque ipse leges egrediebatur.* nam intelligit Iulias leges. ne exsiliium quidem, ex eodem loco: sic enim interpretor fugam. et ex hoc qui in manibus, ubi Tiberius contra legem Iuliam, severitatem pervicaciter amplexus, Aquiliam exsilio damnat. exsiliium intellego perpetuum, quod sit vice deportationis. esto igitur relegatio. facit huc illud Taciti de Vistilia A. 2 85: *eaque in insulam Seriphon abdita est,* i. e. in insulam relegata. et paullo clementius de Manlio, relegatione simplici, 2 50: *adultero Manlio Africa atque Italia interdictum.* invat aliquid illud Ovidii, qui ob adulterium damnatus, Trist. 2 137: *namque relegatus, non exsul dicor.* et rationes quaedam ex iure scripto, quas pete a Cuiacio Obs. 6 11. nodus aliquis esse possit in iurisconsulti verbis ad l. Iuliam: *adulterii damnata si quis duxerit uxorem, lege eadem tenetur.* quod tollere videtur relegationem. et in verbis Porcii Latronis, quae supra; e quibus multa dotis saltem erui potest et infamiae nota. Porcius autem posterior Iulia lege. dicam vere, parum certa res est. et exempla relegationis, quae in historia in personis eximiis, videri possunt a severitate principum, non a lege; aliudque servatum fortasse in hominum vulgo. ni fuisset, non illae tam frequentes essent de adulteriis apud scriptores id aevi querelae. Seneca audent scribere de Benef. 3 16: *numquid iam ullus adulterio pudor est? postquam eo ventum est ut nulla maritum habeat, nisi ut irritet adulterum.* aliaque passim reperies in eam sententiam, parum probabilia, si relegatio et fuga adul-

terii poenae. quidquid eius est, capitale postea id crimen factum, ut ex Apuleio notat idem Cuiacius l. c. cui adde Arnobium l. 4: *adulteria tamen legibus vindicant, et capitalibus adficiunt eos poenis quos in aliena comprehenderint foedera genialis se lectuli expugnatione iecisse.* et gladio animadverterunt non in adulteros modo, sed omnes impudicos stupratoresque, Wandalicae leges, ut legi apud Salvianum 7 22: *addiderunt quoque hoc ad libidinem comprimendam, severas pudicitiae sanctiones decretorum, gladio impudicitiam coercentes.*

a) *velim considerari etiam Suetonii locum in Aug. 5, ubi graviorem adulterii poenam nominat.*

AD ANNALIUM V. 4.

Acta senatus vocabant commentarios (ὑπομνήματα vertunt Graeci) quibus breviter inscriptum, quidquid apud patres diceretur agereturque, tantum apud patres. origo eorum, ut videtur, a Iulio Caesare; qui consul inito honore primus omnium instituit ut tam senatus quam populi diurna acta conficerentur et publicarentur^{a)}, confectio mansit, publicatio abrogata ab Augusto. Suetonius c. 36: *auctor et aliarum rerum senatui fuit; in quis ne acta senatus publicarentur.* conficiebat ea quispiam e senatu, scilicet ne arcana patrum sciret non e patribus. colligimus ex Tacito hic, qui Iunium hunc Rusticum senatorem ostendit infra c. 5: *quod fraude unius senatoris elusa maiestas imperatoria esset.* et Spartiano, qui c. 3 Hadriano munus hoc tribuit post quaesturam, *post quaesturam*, ait, *acta senatus curavit.* eumque vocabant a cura Actorum vel ab Actis senatus. lapis vetus (apud Grut. p. 458 6) C. Porcio C. f. Quir. xviro stlitibus iudicandis adlecto inter quaestor. *ab actis sen.* conficiebat, dixi, senator, sive praeerat conficiendis; cui tamen adiuncti scribae censualesque, quos a re Actuarios item dicebant. Capitolinus SC tacitum ita describit in Gord. 4: *ut non scribae, non servi publici, non censuales illis actibus interessent: senatores exciperent, senatores omnia officia censualium scribarumque complerent, ne quid forte proderetur.* censuales illa aetas dixit librarios scribas tabellionesque: inde titulus 69 in codice l. 10 conceptus, *de tabulariis, scribis, logographis et censualibus.* inde et censuale officium, haud absimili sensu, l. 18 C. de testamentis. eaque mente Tertullianus Apol. c. 19: *Graecorum censuales conferendi.* actuarii qui excipiunt scribuntque^{b)}, ut Iulio Suetonii c. 55. Senecae ep. 33: *non quidem haec quae alienis verbis commodatur et actuarii vice fungitur.* et Glossis Graecis: ὑπομνηματογράφος actuarius, memorialis, qui non in urbe solum, sed in provinciis militaque, actuarii in militia l. 5 C. de erogatione militar. annonae. et Spartiano de Victorino: *ipse quod matrimonis militum et militarium corrumpendis operam daret, a quodam actuario, cuius uxorem stupraverat, percussus est.* quos eleganter et cum adfectu describit Victor in Gallieno. actuarii, inquit, *genus hominum nequam, venale, callidum, seditiosum, habendi cupidum atque ad patrandas fraudes velandasque quasi ab natura factum; annonae dominans, eoque utilia curantibus et fortunis aratorum infestum; prudens in tempore his largiendi quorum vecordia damnoque opes contraxerit.* satis de actis senatus: venio ad populi. ea dicta publica acta

Suetonio in Tiberio c. 5 et alias passim. item *diurna*, quia in dies conficerentur, Tacito 16 22 et 13 31. item *urbana*, saepius etiam *αἰνῶς* acta, καὶ ἑσπέρην. iis continebantur res rationesque populi, iudicia publica, supplicia, comitia, aedificia, natiuitates, illustres mortes, matrimonia, divortia. de iudiciis supplicisque admonuit Ammianus 22 3: et acta super eo gesta non sine magno legebantur horrore, cum id voluminis publici contineret exordium consulu Tauri et Florentii, inducto sub praeconibus Tauro, ubi et formam aliquam servabis conficiendorum actorum. de aedificiis Tacitus A. 13 31. de natiuitatibus Suetonius saepe; qui plerumque argumenta sibi sumit de die cuiusque principis natali ex Actis, ut Tib. 5, Cal. 8. origo eius instituti a Servio Tullio, qui ut numerum sciret nascentium morientium vivorum, adinvenit uti propinqui nata prole certum aliquem numum in aerarium Iunonis Lucinae inferrent, iidem aliquo mortuo in Veneris Libitinae, et sumente quopiam virilem togam in Iuventutis. exolevisse is mos videtur, sed in pueris natis retraxit Augustus; eaque adnotata in Actis cum cura habita, utique post Iulias Papiasque leges. Iuvenalis 9 84: *tu libris actorum spargere gaudes argumenta viri*. Apuleius in Apol. p. 330: *pater natam sibi filiam ceterorum more professus est*. Scaevola l. 29 de probationibus: *mulier gravida repudiata, absente marito filium enixa, ut spurium in actis professus est*. Capitolinus in Gordianis 4: *filium Gordianum nomine Antonini et signo illustravit, cum apud praefectum aerarii more Romano professus filium, publicis actis eius nomen insereret*: non fallit te idem Capitolinus in Maurelio 9, qui ita de hac professione disserit quasi ille invenerit primus. *inter haec, inquit, liberales causas ita munivit, ut primis inberet apud praefectos aerarii Saturni unumquemque civium natos liberos profiteri, intra tertium diem nomine imposito*. quod aliter est: sed addidit quaedam immutavitque. de matrimonii divortiisque clarum est, in Acta relata fuisse propter praemia poenasque legum. imo etiam ante Iuliam Papiamque. Coelius ad Ciceronem ad fam. 8 7: *Paulla Valeria (scribo Valerii, i. e. coniunx) soror Triarii divortium sine causa fecit. nuptura est DBruto: nondum^{c)} rettulerat*. rettulerat, scilicet in acta. Seneca de Benef. 3 16: *quia vero nulla iam sine divortio acta sunt, quod saepe audiebant, facere didicerunt*. et ad matrimonia pertinet versus Iuvenalis 2 136: *fient ista palam, cupient et in acta referri*. haec Acta a scribis tabulariisque confecta videntur, et ad atrium Libertatis in tabulario adservata. Livius 43 16: *censores extemplo in atrium Libertatis^{d)} ascenderunt, et ibi signatis tabellis publicis clausoque tabulario et dimissis publicis servis*. cui vetus inscriptio curatores tamen quosdam adsignat (apud Grut. p. 237 8): *CCalpetanus Statius, Sex. Metrobius, MPennina Lurco, TSatrius Decianus curatores tabul. publ. fac. cur.* at ex Taciti 13 28 colligas curam eam quaestoribus fuisse aut aerarii praefectis. princeps, inquit, *curam tabularum publicarum a quaestoribus ad praefectos transtulit*. eoque facit quod Maurelius apud Capitol. c. 9 professiones infantium rettulit ad aerarii praefectos. tabularii mentio etiam Ciceroni, pro Rabirio perduellionis reo c. 3, Virgilioque G. 2 502: *aut populi tabularia vidit*; ubi Servius quaedam. Lampridius in Alexandro c. 33 referre videtur Actorum confectionem ad praefectum urbis. *fecit Romae, inquit, curatores urbis XIV, sed exconsulares viros, quos audire negotia urbis iussit, ut omnes aut magna pars adessent, cum acta fierent*. sed intelligit iudiciaria acta. fuerunt et registra quaedam publica, praeter haec acta, de quibus Vopiscus in Probo: *usus sum etiam registris scribarum porticus Porphyreticae, actis etiam senatus ac populi*. perierant haec publica acta (γραφικὰ δὲ μόνια appellat Dio) qua vetustate qua incendio: sed reparavit primo principatu suo Tiberius, tribus senatoribus ad describendum conquiren-

dumque dilectis, adi Graecum eum scriptorem 57 16, in actis anni 769. dixi ista uberius et praeter rem, ut constaret in parte iuventuti quae essent illa acta, quorum testimonio totiens noster aliique in memoria rerum usi, quaeque habita semper historiae materia et seges.

- a) et confecit primus, aut certe publicavit. Sueton. c. 20. Lips. vido ibi dicta a me. ERN.
- b) inepte Velius Longus apud Putsch, p. 2234. *actuarii diversis actibus occupati: actarii scriptores tantum dicuntur actorum.*
- c) *Fulvius tamen legit mundum; de quo etiam cogito,*
- d) *sive etiam aedem Nympharum ex Cicerone pro Milone c. 27.*

AD ANNALIUM VI 2.

Olim qui damnati gravioris criminis, puta maiestatis, perduellionis, tyrannidis, non ipsi solum adflicti et perdit, sed nomen et memoria eorum. detertere omnes a culpa simili volebant, non poenae modo sed ignominiae metu. itaque haec duo fere usurpata, ut nomen deleteretur, ut effigies tolleretur. de nomine Cicero Philipp. 13 12, cum Antonii nomen e Fastis sublatum decreto senatus esset: cuius totus consulatus est ex omni monumentorum memoria revulsus. noster 3 17: nomen Pisonis radendum fastis censuit. Lampridius in Elagabalo 16: nomen Antonini erasum est senatu iubente. radebant igitur. sed et saepe contenti erant per dedecus oblinere aut lutare. Lampridius 13: misit qui et in castris statuarum eius titulos luto tegerent, ut fieri solet de tyrannis. Eusebius pulchre Eccl. Histor. 9 11, de Maximino: γοργαί τε ὄσαι εἰς τιμὴν αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων κατὰ πᾶσαν ἀνέκειντο πόλιν, αἱ μὲν ἐξ ὕψους εἰς ἑδάφος διπτοῦμεναι συνεπίβοντο, αἱ δὲ τὰς προσόψεις ἤχραιοῦντο, σχοτεινῶ χρώματι καταμελανοῦναι. at de effigie fracta et abolita Ambrosius de Interpell. Dav. 4 8: vide quemadmodum in civitatibus bonorum principum imagines perseverarent, deleantur tyrannorum. Capitolinus in Gordianis c. 9: statuas Maximini deiecerunt, imagines perfregerunt, nomen publicitus eraserunt. Livius de Atheniensibus 31 44: rogationem extemplo tulerunt plebsque scivit ut Philippi statuæ imagines omnes nominaque earum tollerentur deleterenturque. Iuvenalis 8 18: frangenda miseram funestat imagine gentem. Eusebius, loco quem dixi: ἀνδράντας τε ὁμοῦς, ὅποσοι εἰς τὴν αὐτοῦ τιμὴν διανεστήχουσιν, ὡσαύτως διπτοῦμενοι συνεπίβοντο, γέλως καὶ παιδιὰ τοῖς ἐνυβόλῃν καὶ ἐμπαροῖνιν ἐθέλονσιν ἐκχεῖμενοι. ratio autem ista abolendi duplex. prior ut modeste id fieret et per magistratum submoverentur e publico conspectu. Cicero in Verrem 2 67: Centuripinorum senatus decrevit populusque iussit ut quae statuæ CVerri ipsius et filii essent, eas quæstores demolendas locarent, dumque ea demolitio fieret, senatores non minus xxx adessent. Suetonius Dom. 23: senatus scalas inferri clypeosque et imagines eius coram detrahi et affligi solo iussit. altera ut per impetum et tota res permitteretur furori cuidam plebeio. tum receptum laqueos statuīs altioribus iniicere atque ita detrahere. Iuvenalis 10 58: descendunt statuæ restemque sequuntur. Seneca, seu quis alius, in Octavia, de statuīs Poppææ, v. 797: membra per partes trahunt deducta laqueis. ita enim recte illic legimus, non diducta. Plinius graphice hoc totum depingit, Paneg. 52: ergo istae quidem aereae et

paucac manent manebuntque quam diu templum ipsum; illae autem aureae et innumerabiles strage et ruina publico gaudio litaverunt. iuabat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, saevire securibus, ut si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur. nemo tam temperans gaudii seraeque (velim scribi serusque) laetitiae, quin instar ultionis videretur cernere laceros artus, truncata membra, postremo truces horrendasque imagines abiectas (lege obiectas) excoclasque flammis, ut ex illo terrore et minis in usum hominum ac voluptates ignibus mutarentur. mos autem hic damnandi imagines sane antiquus. ex Cicerone colligo, pro CRabirio 9: Sextus Titius, quod habuit imaginem LSaturnini domi suae, condemnatus est. ubi et hoc vides, culpa fuisse vel privatim damnatorum imagines habere. qua mente illud Taciti scriptum 11.35: ac primum in vestibulo imaginem patris Silii SC abolitam demonstrat. pulchre Ambrosius Offic. 1.49: si tyranni aliquis imaginem habeat, nonne obnoxius est damnationi?

AD ANNALIUM XI 24.

Tabulae aeneae duae Lugduni erutae ad latus aedis S. Sebastiani a. 1529, quae Claudii imperatoris orationem continent super civitate Gallis danda.

PAGINA PRIMA.

mae rerum nostr . . . si . . . . . equidem primam omnium illam cogitationem hominum, quam maxime primam occursum mihi provideo, deprecor, ne quasi novam istam rem introduci exhorrescat, sed illa potius cogitetis, quam multa in hac civitate novata sint, et quidem statim ab origine urbis nostrae, in quot formas statusque res publica nostra diducta sit. quondam reges hanc tenuere urbem. nec tamen domesticis successoribus eam tradere contigit. supervenere alieni et quidam externi, ut Numa Romulo successerit ex Sabinis veniens, vicinus quidem, sed tunc externus, ut Anco Marcio Priscus Tarquinius. propter temeratum sanguinem, quod patre Demarato Corinthio natus erat et Tarquiniensi matre generosa sed inopi, ut quae tali marito necesse habuerit succumbere, cum domi repelleretur a gerendis honoribus, postquam Romam migravit, regnum adeptus est. huic quoque et filio nepotivae eius (nam et hoc inter auctores discrepat) insertus Servius Tullius, si nostros sequimur, captiva natus Oeresia, si Tuscos, Caeli quondam Fivennae sodalis fidelissimus omnisque eius casus comes, postquam varia fortuna exactus cum omnibus reliquiis Caeliuni exercitus Etruria excessit, montem Caelium occupavit, et a duce suo Caelio ita appellavit, mutatoque nomine (nam Tusce Mastarna ei nomen erat) ita appellatus est ut dixi, et regnum summa cum rei publicae utilitate optinuit. deinde postquam Tarquini Superbi mores invisi civitati nostrae esse coeperunt, qua ipsius motu difficiliore uterentur? aut in auxilium plebis creatos tribunos plebei? quid a consulibus ad decemviros translatum imperium, solumque postea decemvirali regno ad consules rursus reditum? quid imp . . . . . uris distributum consulare imperium, tribunosque

militum consulari imperio appellatos qui seni et saepe octoni crearentur? quid communicatos postremo cum plebe honores non imperi solum sed sacerdotiorum quoque? iam si narrem bella, a quibus coeperint maiores nostri et quo processerimus, vereor ne nimio insolentior esse videar et quaesisse iactationem gloriae prolati imperii ultra Oceanum. sed illoc potius revertar. civitatem

PAGINA SECUNDA.

..... sane . . . novo . . . . . divus Augustus . . . . . et patrus Tiberius Caesar omnem florem ubique coloniarum ac municipiorum, bonorum scilicet virorum et locupletium, in hac curia esse voluit. quid ergo? non Italicus senator provinciali potior est? iam vobis cum hanc partem censurae meae approbare coepero, quid de ea re sentiam rebus ostendam. sed ne provinciales quidem, si modo ornare curiam poterint, recipiendos puto. ornatissima ecce colonia valentissimaque Viennensium quam longo iam tempore senatores huic curiae confert! ex qua colonia inter paucos equestris ordinis ornamentum L Vestinum familiarissime diligo et hodieque in rebus meis detineo; cuius liberi fruuntur quaeso primo sacerdotiorum gradu, postmodo cum annis promoturi dignitatis suae incrementa. ut dirum nomen latronis taceam, et odi illud palaestricum prodigium, quod ante in domum consulatum intulit quam colonia sua solidum civitatis Romanae beneficium consecuta est. idem de fratre eius possum dicere, miserabili quidem indignissimoque hoc casu, ut vobis utilis senator esse non possit.

Tempus est iam, Ti. Caesar Germanice, detegere te patribus conscriptis quo tendat oratio tua: iam enim ad extremos fines Galliae Narbonensis venisti. tot ecce insignes iuvenes quot intueor, non magis sunt paenitendi senatores quam paenitet Persicum nobilissimum virum, amicum meum, inter imagines maiorum suorum Allobrogici nomen legere. quod si haec ita esse consentitis, quid ultra desideratis quam ut vobis digito demonstrarem solum ipsum ultra fines provinciae Narbonensis iam vobis senatores mittere, quando ex Lugduno habere nos nostri ordinis viros non paenitet. timide quidem, patres conscripti, egressus adsectos familiaresque vobis provinciarum terminos sum. sed districtae iam comatae Galliae causa agenda est, in qua si quis hoc intuetur quod bello per decem annos exercuerunt divom Iulium, idem opponat centum annorum immobilem fidem obsequiumque multis trepidis rebus nostris plus quam expertum. illi patri meo Druso Germaniam subigenti tutam quiete sua securamque a tergo pacem praestiterunt, et quidem cum a censu, novo tum opere et inadsueto Gallis, ad bellum advocatus esset; quod opus quam arduum sit nobis nunc cum maxime, quamvis nihil ultra quam ut publice notae sint facultates nostrae exquiratur, nimis magno experimento cognoscimus.

AD ANNALIUM LIBRUM XII.

A. CAP. 6.

De Crispo Passieno libet paullo amplius adtexere, illustri cum primis viro et oratore, et maxime ea quae scholiastes vetus Iuvenalis curiose rettulit ad versum satyrae 4 81: venit et Crispi iucundu senectus.

Crispus, inquit, *municipis Viselliensis, tirocinio suo in senatu ita coepit "patres conscripti et tu Caesar"*^{a)}; propter quod simul oratione (ma-
lim orationem, ut duplex causa laudis fuerit, et libertas et eloquen-
tia) plenissime a Tiberio conlaudatus, plurimas sponte causas apud
centumviros egit. pro qua re in basilica Iulia eius statua posita est.
consulatus duos gessit. uxores habuit duas, primam Domitiam, deinde
Agrippinam, illam amitam, hanc matrem Neronis Caesaris. possedit
bis mille sestertia (scribo bis milles sestertium, quia homo praedives,
et Suetonius ait Neronem hereditate eius ditatum). omnium principum
gratiam adpetiit, sed praecipue Caesaris (excidit nota praenominis C,
i. e. Caii: nam hunc intelligit), quem iter facientem secutus est pedi-
bus. hic nullo audiente a Nerone interrogatus (a Nerone? imo vero a
Caio, in quem scelus hoc incesti competit. nisi mavis hic illo audiente,
ea mente ut Caio praesente a quopiam Nerone, qui adularetur foedo
principi et simul huic insidiaretur, sit rogatus.) haberetne, sicut ipse,
cum sorore germana consuetudinem? nondum, inquit, quantumvis de-
center et caute, ne aut negantem eum argueret, aut adsentientem sibi-
met mendacio dehonestaret (corrigo ne aut negando eum arg. aut ad-
sentiendo semet dehon.). periit per fraudem Agrippinae, quam heredem
reliquerat, et funere publico elatus est. scita narratiuncula, quam ta-
men ego ad Passienum hunc traho; auctore eius valde invito. nam
ille (dormiit an stertuit?) refert ad Crispum, qui sub Domitiano. atqui
Vibius ille nomine fuit; nec quadrant in eum re aut aeo quae hic
dicta. mira *περὶ τοῦτο* scholiastae alias docti. sed et noster amicus cur
rescribit *municipis Vercellensis? ἐν λόγῳ* ad Vibium illum, fateor: at
non ad Passienum. quamquam Viselliae municipium etiam mihi igno-
tum. an *Vitelliensis?* an *Vicelliensis?* quae loca Italiae reperies. de
morte autem hominis, quod Hieronymus ecce Chronico eam principe
Caligula ponit, anno eius secundo, *Passienus filius fraude hereditatis
suae necatur*, sane falsum est. constat enim sub initia Claudii obisse,
ex Suetonii Nerone 6. itaque traiecitia ea nota Hieronymi, ut in
Chronico illo multa. sed et emendanda sic: *fraude heredis suae.*
Agrippina enim illi heres, et per eius fraudem, ut diserte in scholia-
stae extremis hic verbis legis, periit. fuit et Passienus pater, Senecae
nominatus Controv. 2 5 sive 13; ad quem pertinere censeo Velleii ver-
ba 2 116, *triumphalia ornamenta ex Africa ei tribuentis*, idque sub
Augusto^{b)}.

a) praeposuit patres principi sane quam libere in servitute.

b) vid. etiam Ryckius ad Ann. 6 20, qui nec laudat hunc excursum, nec
tum videtur eius memor fuisse.

B. CAP. 60.

In provincias Caesaris olim legati aut propraetores missi. in pro-
vincias dico maiores. nam quaedam minores nec tantae rei procurato-
res saltem acceperunt. quorum praecipuum ac proprium munus ut
reditus ac tributa colligerent aliaque quae ad fiscum: sed quoniam,
nullo alio praeside, res saepe cogebat ius inter provinciales dici, etiam
in re criminum, factum ut iurisdictionem aliquam sibi sumerent, prae-
sidum exemplo. id procuratorum genus, notae et discriminis causa,
dicti passim in libris legum procuratores vice praesidis, aut cum pote-
state, ut l. 2 C. de poenis, l. 3 C. ubi caus. fisc., l. 4 C. ad leg.
Flav. de plag. dixi, iurisdictionem sumerent. re vera enim non habe-
bant, equites quoniam erant aut liberti. Tacitus in vita Agricolae 4:
utrumque avum habuit procuratorem Caesarum, quae equester nobilitas
est. Dio 53 15: *καὶ τοὺς ἐπιτρόπους* (non recte interpretes vertit cura-

tores: procuratores sunt) — οὕτω γὰρ τοὺς τὰς τε κοινὰς προσόδους ἐκλέγοντας καὶ προστεταγμένα σφίσιν ἀναλίσκοντας ὀνομάζομεν — ἐς πάντα ὁμοίως τὰ ἔθνη, τὰ τε ἑαυτοῦ καὶ τὰ τοῦ δήμου, τοὺς μὲν ἐκ τῶν ἱππέων, τοὺς δὲ ἐκ τῶν ἀπελευθέρων πέμπει. itaque nec iudicia nec acta eorum rata, vocarique poterant ad disquisitionem principis aut senatus, quoniam lege apud eos agi, ut ad rem et solenniter loquar, nefas. apud magistratum solum populi Romani prove magistratu actio legis fuit, ut consules, proconsules, praetores, praetores; qui omnes e senatu. apud equites non fuit, multo minus apud liberos. inter equites excipio unum praefectum Aegypti, apud quem, ut Tacitus notat H. 1 11, lege agi permisit Augustus decreto quodam singulari. attamen procuratores isti provinciae praecerant, et ius saepe in crimine et caussa capitis dicebant. exemplum in Pontio, qui Iudaeae procurator (non enim illi provinciae proprie praeses) sententiam tulit de capite nostri capitis, Christi servatoris; exempla in Petronio, Cumano aliisque vulgo apud Iosephum. idemque in ceteris minutis provinciis factum, quibus regendis solum procurator. quarum aliquot Tacitus recensuit l. c. duae Mauretaniae, Rhactia, Noricum, Thracia, quaeque aliae procuratoribus cohibentur. et praeter eas notabilis Alpium maritimarum procuratorem, item Ponti, Epiri^a) pluresque. haec clara satis et certa. ad hos procuratores Claudii, me iudice, accommodamus edictum, iubentis ut in provinciis eorum decreta perinde rata sint ac si ipse statuisset. nam ad fiscum solum si aptas, quid fiet communibus et late conceptis Corneliis verbis? rerum, inquit, a procuratoribus suis indicatarum. pariterque indefinite extulit Tranquillus Claud. 12: quae procuratores sui in iudicando statuerent. adde subsequentem omnem Taciti orationem: videbis non aliud eum indignari quam quod iurisdicatio communicata cum equitibus et libertis; de quo toties inter ordines olim certatum seditione aut armis erat. at procuratores, qui rei familiari tantum impositi, qui in provinciis proconsulum aut legatorum, plane privati erant^b), et insigne in eos exemplum a Tiberio editum, de quo Dio 57 23: Καρίτωνα τὸν τὴν Ἀσίαν ἐπιτροπεύοντα εἰς τὸ συνέδριον ἐσήγαγε, καὶ ἐγκαλέσας αὐτῷ ὅτι στρατιώταις ἐχορήσατο καὶ ἄλλα τινὰ ὡς ἀρχὴν ἔχων ἐπραξεν, ἐφυγάδευσεν. οὐ γὰρ ἐξῆν τότε τοῖς τὰ αὐτοκρατορικὰ χρήματα διοικοῦσι πλέον οὐδὲν ποιεῖν ἢ τὰς νενομισμένας προσόδους ἐκλέγειν καὶ περὶ τῶν διαφορῶν ἔν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ κατὰ τοὺς νόμους ἐξ ἰσῶν τοῖς ἰδιώταις δικάζεσθαι. et Tacitus A. 4 15: procurator Asiae Lucilius Capito accusante provincia causam dixit, magna cum adseveratione principis, non se ius nisi in servitia et pecunias familiares dedisse. quodsi vim praetoris usurpasset manibusque militum usus foret, spreta in eo mandata sua: audirent socios. plane ergo privati, tunc quidem. nam postea ius acceperunt de fiscali saltem pecunia^c) cognoscendi, ut praemonui. idque Dio etiam adsignificans ait οὐ γὰρ ἐξῆν τότε. hi posteriores procuratores multi erant et sparsi per provincias omnes, illi pauciores dignioresque. Dio excipuas habere proconsulum provincias videtur ab administratione procuratorum. addit enim ad verba 53 15, quae supra, πλὴν καθόσον τοὺς φόρους οἱ ἀνθρώποι παρ' ὧν ἀρχουσιν ἐσπράσσουσιν, quasi proconsules redditus colligerint ipsi in provinciis suis. fallacia verba, quae virum doctum nuper induxerunt, non me. planissime enim in proconsulum etiam provinciis procuratores. Dio ipse docet, ἐς πάντα inquires ὁμοίως τὰ ἔθνη τὰ τε ἑαυτοῦ καὶ τὰ τοῦ δήμου. atqui provinciae omnes populi proconsulum fuisse. Ulpianus item l. 9 de off. procons. sane, inquit, si fiscalis pecuniaria causa sit, quae ad procuratorem principis respicit, melius fecerit si se abstinere. cuius vana et irrita monitio, si in proconsulum provinciae procuratores nulli. quae ergo Dionis verborum vera mens? non alia quam

procuratorem in aliis quidem provinciis omnes redditus colligere, quia omnes Caesaris fisci sunt, at in proconsularibus non omnes, quoniam vectigalia^{d)} quaedam vetera ipse proconsul colligat in populi aerarium usumque mittenda. dictum satis, si addo procuratores solius rei rationales postea dictos, ut a prioribus illis distinguerentur, quoniam illi rem publicam etiam, hi solam privatam tractabant, rationesque pecuniae principalis.

- a) *de Epiri procuratore loco praesidis Arrianus in Epict. 3 4. vocat ἄρχοντα καὶ ἐπίτροπον.*
 b) *ante Claudium quidem. nam postea ampliatum et illorum ius.*
 c) *etiam de lege Fabia, de plagiariis; ex constitut. imp. M. Antonini. Ulpian. l. 9 de offic. Procons.*
 d) *quae tamen videtur sustulisse Theodosius et in fiscum suum vertisse, vide Symmachum 10 50.*

AD ANNALIUM LIBRUM XIII.

A. CAP. 2.

Formam dandae tesserae petendaeque in parte expressit Appianus Civ. 5 46: καὶ ὁ Αἰνίκιος, inquit, ἐπέμψεν τοὺς χιλιάρχους τὸ σύνθημα τῷ στρατῷ ληψομένους παρὰ τοῦ Καίσαρος. οἱ δὲ ἔφερον αὐτῷ τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιῶν, καθὰ καὶ νῦν ἔθος ἐστὶ τὸν αἰτοῦντα τὸ σύνθημα χιλιάρχον ἐπιδιδόναι τῷ βασιλεὶ βιβλίον ἐξημέροον τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ παρόντος. atque olim ea data videtur sine voce, inscripta vel insculpta brevi ligno; unde tesserae nomen; de quo Polybium adi 6 33. sub imperatoribus vocale id signum. dabant autem plerumque nomina deorum aut heroum: etiam Graeci. Pausanias 10 1: cum utrimque a ducibus de more militi tesserae darentur, fortuito ad oraculi verba appositae datae sunt, a Thessalis Itonia Minerva, a Phocensibus gentis auctor Phocus. etiam Persae, si Xenophonti fides 7 1 Παιδείας, et 3 3, ubi a Cyro tessera data Ζεὺς σύμμαχος καὶ ἡγεμὼν aut Ζεὺς σωτήρ. Suetonii loci bini non sani in hac re. alter Cal. 58: signum, ait, more militiae petisse, et Caio Iovem dante Chaeream exclamasse "accipe ratum." ubi restituo magnanimi viri vocem littera addita accipe iratum a). alter 56: solitus modo signum petenti priapum aut Venerem dare, modo osculandam manum offerre formatam commotamque in obscenum modum. libri veteres commitamque aut cammatamque. scribo gammatamque. gammata manus, insertis commixtisque digitis ad formam eius litterae; qui mos in Italia et nunc. sic lapides gammati non solum qui insculptum gamma habebant, sed qui literam eam exprimebant transversim. scriptor Gromaticus (ap. Goes. p. 228, 255, 309): solent termini occurrere, qui lapides tam longiores sunt quam qui latiores sequendi: hoc est, aut si cursum dirigunt lineares, aut si gamma faciunt transversim. malo etiam in Suetonii verbis obscenum nodum quam modum. facit ad lucem infamis huius signi Lampridii locus Elagabalo 10: neque umquam verbis pepercit infamibus, cum et digitis impudicitiam ostentaret, nec ullus in conventu et audiente populo esset pudor. scies amplius, tu tiro, tesseram duplicem fuisse, unam quae ad excubias, alteram quae ad pugnam. de postrema Tacitus H. 3 22:

eadem utraque acie arma; crebris interrogationibus notum pugnae signum.

a) solemus enim, quibus male precamur cupimusque factum, Iovem iratum optare.

B. CAP. 29.

Olim aerario praepositi quaestores: notum. caussa immutandi sub Julio Caesare orta a. u. 709. quia enim absente Caesare quaestores creati nulli, aerarii cura aedilibus duobus commissa est; nec rediit post illa ad quaestores. Dio diserte notat 43 48. aediles ergo praefuisse videntur (non enim immutationem reperio) per annos fere decem et septem, donec Augustus praetorios substituit. factum a. 726. Dio 53 2: καὶ ἐπειδὴ χρημάτων τῷ δημοσίῳ ἐδέχθη, ἐδανείσασθαι τινα καὶ ἐδώκεν αὐτῷ, πρὸς τε τὴν διοίκησιν σφῶν δύο κατ' ἔτος ἐκ τῶν ἐστρατηγησάντων αἰρεῖσθαι ἐκέλευσε. Suetonius 36: auctor fuit ut cura aerarii a quaestoribus urbanis ad praetorios praetoresve transiret. Tacitus hic. ideo in monumentis id aevi historiisque praetores aerarii inscripti passim. mansit ad Claudium, qui curam aerarii Saturni quaestoribus reddidit, quam medio tempore praetores aut utique praeturae functi sustinuerant, ait Suetonius c. 24. ita tamen ut honores iis eodem ordinem permitteret, ait Tacitus, ne metu offensionum segnius consulerent. quem Dio explicat in Claudio, 60 24. τοὺς στρατηγούς τοὺς ἐπὶ τῆς διοικήσεως καταλύσας ταμίαις αὐτὴν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐπέτρεψεν, οὐχ ὥστε καὶ ἐπιστάτους σφῶς (ὅπερ ἐπὶ τε ἐκείνων πρότερον καὶ ἐπὶ τῶν στρατηγῶν μετὰ ταῦτα ἐγίνετο) ἄρχειν, ἀλλ' οἱ δύο οἱ αὐτοὶ τρία ὅλα ἔτη αὐτὴν διώκουν, καὶ οἱ μὲν στρατηγὸς εὐθὺς ἐλάμβανον, οἱ δὲ καὶ μισθὸν ἔφερον, ὅπως ποτὲ καὶ ἔδοξαν ἄρξαι. honores ergo extra ordinem iis dati sunt praeturae. sed ipsum immutans rursus Nero rediit non ad praetores (non enim ita appellati amplius) sed ad praefectos, quos e praetoriis elegit. itaque clare Tacitus praetura perfunctos dilegit, non praetores. ita enim in Tacito corrigendum. per bella tamen civilia, et principe nullo Romae, iterum praetores praefecti videntur; innuitque Tacitus H. 4 9: praetores aerarii (nam tunc a praetoribus tractabatur aerarium) publicam paupertatem questi. insita enim admonitio facile ostendit aliud fuisse Taciti, i. e. Traiani aevo. Gellius 13 24 praefectum nominat. quod per quaestorem dixi, inquit, intellegi nunc oportet praefectum aerario. nam cura aerarii a quaestoribus ad praefectos (ita legerim, non praefectum) translata est. praefuisse autem eos censeo biennium: ex hac sanctione Neronis: certe quidem ita servatum sub Traiano. Plinius Paneg. 91, de se et Tertullo: nondum biennium compleramus in officio laboriosissimo et maximo, cum tu nobis consulatum obtulisti. et statim c. 92: nobis praefectis aerario consulatum ante quam successorem dedisti. in iure crebra mentio praefectorum aerarii, ut l. 12 de his quae ut indigis, l. 15 et 42 de iure fisci.

C. CAP. 31.

Ad hanc vicesimam Arriani insignis locus dissert. 4 1: ὁ δοῦλος εὐθὺς εὐχεται ἀφελθῆναι ἐλευθέρους. διὰ τί; δοκεῖτε ὅτι τοῖς εἰκοσιτῶναις ἐπιθυμεῖ δοῦναι ἀργύριον; οὐκ, ἀλλ' ὅτι φαντάζεται etc. in quo loco vide ut caecutiat vir alias doctus. nam vertit: servus in primis cupit se donari libertate. quam ob causam? an quia desiderat pro tessera vendentibus argentum numerare? non, sed quia opinatur etc. et in notis ait εἰκοσιτῶνην esse qui rem emit exhibitio signo aut tessera, manumissos autem emere publice frumenta potuisse exhibita

tessera; unde Persius 5 74: *scabrosum tesserula far. somnia et augmenta mera.* corrigo in Arriano τοῖς εἰκοσιώταις. Glossae: εἰκοσιώτης ὁ τὰς εἰκοσιὰς ἀπαιτῶν, vicesimarius^{a)}. verte igitur: *an quia vicesimarius argentum dare desiderat?* idem Arrianus 2 1: *ὅταν οὐκ στρέψῃ τις ἐπὶ στρατηγῷ τὸν αὐτοῦ δοῦλον, οὐδὲν ἐποίησεν; ἐποίησεν. τί; ἐστρεψε τὸν αὐτοῦ δοῦλον. ἄλλο οὐδέν; καὶ καὶ εἰκοσιὴν αὐτοῦ δοῦναι ὀφείλει.* Cicero ad Attic. ep. 2 16: *portorius Italiae sublatis quod vectigal superest domesticum praeter vicesimam?* haec in manumissis. at in servis receptum ut, quoties vaenirent, vectigal pro iis penderet emptor. id Tacitus fuisse ait quintam et vicesimam: lectio modo sit certa. ambigas enim iure, quoniam de hac xxv nihil alibi scriptum. immo scriptum contra, Augustum, cum pecunia ad bellum et nocturnos vigiles ei opus, instituisse quinquagesimam venalium mancipiorum. Dio 55 31, in actis a. 760: *τὸ τέλος τὸ τῆς πεντηκοστῆς ἐπὶ τῇ τῶν ἀνδραπόδων πράσει ἐσήγαγεν.* et Heracle, in aliarum rerum vaenaliū centesima fuit, sic quinquagesima mancipiorum. ausimque in Tacito reponere quinquagesimae^{b)}. alia quinquagesima est, de qua in Symmacho ep. 5 62 et 65, et infra hoc ipso libro fuit et vicesima hereditatum, instituta ab Augusto ad aerarium militare; de qua Dio 55 25, actis anni 759: *τὴν εἰκοσιὴν τῶν τε ζήλων καὶ τῶν δωρεῶν, ἃς ἂν οἱ τελευτῶντές τισι, πλὴν τῶν πᾶν ἀγγελλόνων ἢ καὶ πενήτων, καταλείπωσι, κατεστήσατο.* temperavit eam Nervus et magis Traianus; de quibus multa Plinius in laudatione c. 37 sq. qui omnino videndus, si vim intelligere aves eius vectigalis. postque illos Antoninus Philosophus, de quo Capitolinus c. 11: *leges etiam edidit (sive edidit) de vicesima hereditatum, de tutelis.* videndus item Paullus Sent. l. 4 t. 6 lib. ult. C. de edicto DHadriani toll. de vicesimae legibus primus scripsit AOfilius, et post eum Macer libros duo. invenio et in lapidibus (apud Grut. p. 437 3) *procurator xx hereditatum.* item (ib. p. 426 7) *promagister xx hereditatum.* qui postremo titulus ab eo quod, uti e Plinio ep. 7 14 discis, publicani colligebant hoc vectigal; quorum magistri et promagistri. satis. nec enim iuriconsultorum frugem demetere propositum nobis.

a) perperam. εἰκοσιώτης in glossis est corrupte pro εἰκοσιώτης, qui est conductor vicesimae, ut τελώνης publicanus. ERN.

b) at in libro de Magn. R. 2 4 retractat sententiam et in Dione corrigiτ πεντηκοστῆς quod etiam suspicatur in notula addita ad marginem in ed. ultima; et sic quoque Cuiacius Obs. 6 28. Burmannus autem de Vectig. P. R. c. 5 p. 69 et 70 putat sic Dionem cum Tacito conciliari posse, ut dicamus primo quinquagesimam fuisse, procedente tempore auctum id vectigal et quintam et vicesimam factam, forte ex instituto Caligulae. Lipsium etiam ex inscript. in quibus *publici xx libertatis et xxv venal.* et socii publici *xxv venalium* refellit Fabretius in Inscr. c. 1 p. 36. ERN.

AD ANNALIUM LIBRUM XIV.

A. CAP. 2.

Tempus enim ut tarde aliquando iuventus nostra discat, quid tempestiva convivia, quid intempestiva. discat, et dediscat illa quae super hausit a magnis magistris. aiunt convivium tempestivum esse quod tempore celebretur, verbo reque honestum; nec in vitio poni unquam

nisi in libris vitiatis. ecce alii qui tempestivum nihilum differre dicant ab intempestivo, et in culpa habitum utrumque. tertium vidi, qui convivia tempestiva vellet esse quae statis certisque temporibus praeberent sacerdotes. inducunt et seducunt. audite me, iuvenes, et cum bono Mercurio inite viam rectam. legitima convivii hora apud Romanos priscos sol occasus. Salvianus 1 2: *numquid parcam illam tunc agrestemque vitam cum gemitu et dolore tolerabant, cum viles ac rusticos cibos ante ipsos quibus coxerant focos sumerent, eosque ipsos capere nisi ad vesperam non liceret?* itaque quia vespere caena, ideo proverbii forma in Plauto Mil. glor. 4 2 5 *de vespere suo vivere*, postea autem decima haberi coepta. clare ex Cornificio ad Herennium, ubi describit hominem vane gloriosum 4 51. is ad eos quos vocaverat ad caenam non in suas aedes: *itane? eamus, inquit, hospites. frater venit ex Salerno. ego illi obviam pergo, vos huc decima veniote. hospites discedunt. ille se raptim domum suam coniecit. illi decima, quo iusserat, veniunt.* et ab ea mente Philippus Vulteium invitans, apud Horat. Ep. 1 7 71: *post nonam venies*. imo actuosi homines et forenses post decimam saepe, quoniam res et iudicia in foro exercita ad decimam horam, uti ex Miloniana Asconii discas. at labente imperio moribusque octava hora balnei haberi coepta, nona ipsa caenae. Plinius de Spurinna ep. 3 1: *ubi hora balnei nuntiata est (est autem hieme nona, aestate octava), in sole ambulat nudus, lotus accubat.* Martialis praeter locos alios Epigr. 4 8: *imperat exstructos frangere nona thoros*. hanc horam qui praeveniebant, tempestive epulari dicebantur et praemature, et convivia eorum tempestiva. qui in longum trahebant inque noctem intempestam, iure eorum epulae intempestivae. qui de multo die, inquam, epulari incipiebant, in eos gulones haec nota et nomen. Plautus probrose in senem Asin. 4 2 16: *cum suo sibi gnato unam ad amicam de die potare*. hinc apud Catullum 47 5 *convivia lauta de die*, apud Horatium S. 2 8 2 *dictus here illic de medio potare die*. Suetonius de Nerone 27: *epulas a medio die ad mediam noctem protrahabat*. Plinius in laud. Traiani 49: *non enim ante medium diem distentus miliaria caena, spectator adnotatorque convivii tuis immines*. Livius de Annibale Capuae lasciviente 23 8: *coeperunt epulari de die, et convivium non ex more Punico aut militari disciplina esse*. Cicero de Pisone: *qui numquam solem orientem aut occidentem viderit. culpaturque eum vitii utriusque*. uti et Silius Campanus 10 41: *medioque dierum regales epulae atque ortu convivia solis deprensa*. haec tempestiva convivia saepe usurpari solita diebus laetis festisque. Iuvenalis Persicum suum invitans 11 204: *iam nunc in balnea salva fronte licet vadas, quamquam solida hora supersit ad sextam*. vult ecce eum ad balneas ire hora quinta, praeter morem, et ad epulas venire sexta septimave. Saturnalibus item vulgo convivia ordiebantur a multa luce. Tertull. Apol. 42: *non labor diluculo Saturnalibus, ne et diem et noctem perdam: attamen labor honesta hora et salubri*. nam lautio semper ante cibum. item nuptiis. Apuleius Apol. 1: *nuptiae illae fuerunt, an aliud celebratum officium ac convivium tempestivum?* ea sunt convivia quae Catoni placita apud Cic. de Sen. 14: *ego vero propter sermonis delectationem tempestivis conviviis delector*. item Claudio, de quo Tacitus A. 11 37: *Claudius domum regressus et tempestivis epulis delinitus*. quae epulae si media nocte fuissent, non potuit inter eas Messalina esse interfecta sine querela aut verbo historicorum. Alexandro, de quo Curtius 8 1: *iamque iter parare in postremum iussu sollenni et tempestivo adhibetur convivio*. tamen haec convivia iure in vitio. Cicero ad Atticum 9 1: *audio bonis viris hanc cunctationem nostram non probari, multaque et severe in me in conviviis quidem tempestivis disputari*. ibid. 13: *quas eos caenas et facere*

et obire scripsit ad me Sextius? quam lautas, quam tempestivas? idem in Verrem 3 25, de Apronii caena in foro: *statuitur Lollius in illo tempestivo gladiatorum convivio*, et de ipso Verre 5 10 ait eum diem convivii, noctem stupris contrivisse. Quinctilianus Decl. 331: *neque enim senectutem adfert summus dies, sed longus ordo vitae; nec ebrietatem facit illa potio post quam concidendum est, sed tempestivum convivium et aviditas nimia*. Seneca de Ira 2 28: *aliena vitia in oculis habemus, a tergo nostra sunt*, inde est quod tempestiva filii convivii pater deterior filio castigat. addo Taciti locum H. 2 68: *discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio, legati tribunique ex moribus imperatorum severitatem aemulantur vel tempestivis conviviis gaudent*, qui vel solus locus sententiae meae firmandae. cedo enim, si non de die illud epulum, quomodo subiungit de lucta inter milites? quomodo pulvis procul et arma adspiciebantur in tenebris? sane iterum de Vitellio noster 1 62: *medio die temulentus*, et Xiphilinus 65 2: *τὸ πλείστον τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἔδαντα*. diurnum ergo convivium (intelligo a meridie aut circiter) tempestivum, quia initium temporis nimis, nocturnum contra intempestivum. describit Propertius 4 6 85: *sic noctem patera, sic ducam carmine, donec iniiciat radios in mea vina dies*. Suetonius Calig. 45: *senatum populumque obiurgavit edicto, quod Caesar proeliantem intempestiva convivia circum et theatra et amoenos secessus celebrarent*. Cicero pro Murena 6: *intempestivi convivii, amoeni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio*. Curtius 6 2: *intempestiva convivia et perpotandi pervigilandique insana dulcedo*, et exempla plura. sed iis qui cor habent, haec satis: *μωρὸν αὐτὸν οὐτε πείσαι οὐτε ῥῆσαι ἔστι*, ait verbum vetus.

B. CAP. 15.

Sed et munera peti darique solent eo die ad barbam. Ammianus 17 9: *Caesar cum petenti ex usu gregario cuidam, ut barbas detonderet, dedisset aliquid vile, contumeliosis calumniis appetitus est a Gaudentio*. Iuvenalis 3 186: *ille metit barbam, crinem hic deponit amati, plena domus libis venalibus (alii genialibus)*. quin etiam deo alicui sacrari solita, ut apud Graecos virginum puerorumque comae. Suetonius de Nerone 12: *barbam primam posuit, conditamque in auream pyridem et pretiosissimis margaritis adornatam Capitolio consecravit*. ubi emendo Capitolino, Iovi scilicet, ex Dione 61 19. Earinus, apud Martialem 9 17, primam lanuginem comamque Pergameo posuit dona sacrata deo. Tertullianus de anima: *quis non exinde aut totum feli (lego filii) caput reatui vovet, aut aliquem excipit crinem, aut tota novacula prosequat, aut sacrificio obligat, aut sacro obsignat pro publica aut privata devotione?* Censorinus de die nat. c. 1: *quidam etiam pro cetera bona corporis valetudine crinem deo sacrum pascabant*. quando is mos Romae coeperit (nam antiquos barbam aluisse satis constat) quaero. Livius eum agnoscere videtur sub a. u. 369 satis clare, ubi de Manlio Capitolino in carcerem coniecto, 6 16: *satis constat magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum ac barbam promississe*. si in luctu promiserint barbam, ergo alias rasa, refellit tamen eum Varro R. R. 2 11: *omnino tonsores in Italia primum venisse ex Sicilia dicuntur post R. c. a. 454, ut scriptum in publico Ardeae in litteris exstat, eosque adduxisse PTicinium Menam*. olim tonsores non fuisse adsignificant antiquorum statuae, quod pleraeque habent capillum et barbam magnam. nec ambigo quin ex ritu sui superiorisque aevi aberraverit Livio mens et manus. Cicero certe pro MCoelio etiam ApClaudium Caecum barbatus inducit, aliquot post notatum Varroni aevum annis. bellis Punicis in usu crebro iam rasuram fuisse docent

Annalium prisca verba, quae de Scipione Agellius 3 4 retulit et mirabundus parum cepit. iuvenes ergo alebant barbam. et ideo a Cicerone ad Attic. 1 16 *comessatores coniurationis barbatuli iuvenes* appellati sine ulla lasciviae, ut volunt, nota. et pro MCoelio l. c., ad iuvenes alludens, *non hac barba qua ista delectatur*, inquit. iuvenemque a barba descripsit Iuvenalis 6 215: *iam senior, cuius barbam tua ianua vidit*. ponebant eam serius citius, plerumque sub XXI annum. Macrobius certe, in Somanium Scipionis 1 6, *ter septenarium numerum requiri ad radendam barbam* adfirmavit. atque ita Neronem posuisse colliges ex Fastis annisque. Caligula tamen XX anno posuit, Suetonii 10. at Caesar Octavianus anno demum XXV, uti clarum ex Dione 48 34. natus enim MTullio CANTONIO COSS, posuit LMarcio CSABINO. mutavit ab hoc more primus Romanorum imperatorum Hadrianus, adnotante Xiphilino 68 15, et ostendentibus nummis. haec Romae. apud Graecos quid? barbam in pretio mansisse ad tempora Alexandri Athenaeus ex Chrysippo adserit 13 2 p. 565. sub eo rege radi repertum, inter philosophos primus barbam aluisse traditur Antisthenes Suidae in voce *αἰδέϊναι*. haec propemodum aliena a Tacito: sed per eum non absurde, ut spero, nec ingratis tuis, lector, mihi nata.

C. CAP. 28.

Olim in populi libertate non frequens appellationum usus, non certe in causa civili (nam provocationem ad populum, in re maiori criminumque, frequentem scimus), usus tamen. a praetore enim appellatum reperio, alias ad collegam eius, alias ad tribunos. ad collegam, Cicero uno loco sed claro, in Verrem, de praetura urbana 1 46. LPiso, inquit, *multos codices implevit earum rerum, quibus ita intercessit, quod iste aliter atque ut edixerat decrevisset, quod vos oblitos esse non arbitror, quae multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto praetore solitus sit convenire. quem iste collegam nisi habuisset, coopertus lapidibus esset in foro*. Asconiusque ibi: *intercedere, ut vides, etiam praetor praetori solet, ut Piso Verri, appellatione caussae ad collegam facta*. ad tribunos appellatum docet idem Cicero pro PQuintio c. 7: *appellantur tribuni, a quibus cum esset certum auxilium petitum etc.* clarius infra c. 20: *cuius procurator a praetore tribunos appellare ausus sit*. haec olim; nec appellatum reperio ad senatum. at Augustus imperium adeptus appellationes quotannis urbanorum quidem litigatorum praetori delegavit urbano (timide ambigo num scribendum praefecto delegavit urbis); at provincialium consularibus viris, quos singulos cuiusque provinciae negotiis praeposuisset, ait Suetonius 33. quem ita intellego, ut appellationes a minoribus magistratibus iudicibusque Romae ad praetorem fierent, in causis dumtaxat auxilibus, e provinciis ad consulares. nam quin Augustus ipse, firmandae dominationi et iure potestatis tribuniciae, graviorum rerum appellationes sibi servavit, ambigendum vix puto e Dionis verbis 52 33, ubi Maecenas ad Augustum: *δὲ αὐτὸς ἰδίᾳ τὰ τε ἐφέσιμα καὶ τὰ ἀνατόμιμα, ὅσα ἂν παρὰ τε τῶν μεγίστων ἀρχόντων καὶ παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ τε πολιάρχου καὶ τοῦ ὑποτιμητοῦ καὶ τῶν ἐπαρχῶν τοῦ τε τὸν σίτον ἐπισκοποῦντος καὶ τοῦ νυκτοφυλακοῦντος ἀφικνῆται*. etsi quaedam ibi miscet magis ex ritu sui aevi Dio quam Augusti. certe a senatu ad principem appellatum Tiberii imperio, sunt exempla in nostro scriptore, ut 6 5: *usque instantibus ad imperatorem provocavit*, et alibi. post eum Caius magistratibus liberam iurisdictionem permisit, ait Suetonius 16, i. e. sine appellatione plenam priscamque. sed id diuturnum fuit, non magis quam permissa ab eo comitiorum libertas. Dio mihi auctor 59 18 sub Caio receptum ut iudicia quaedam senatus tractaret,

ita tamen ut ab eo princeps appellaretur. sed appellatio principis, ut apparet, non sine poena fuit. poena dico in eos qui temere appellassent. quo exemplo nunc Nero auctum honorem senatus it; statuitque ut eadem poena, qui illum temere a privatis iudicibus appellassent, tenerentur, qua qui principem. sententiam hanc satis capio: confirmationem quaero et exempla. nihil enim prae manu mihi quod istuc faciat, nisi forte quae de poena praedjudiciali eorum qui a praefecto urbis appellassent Symmachus scribit ep. 10 29 et 51. quem tu, cupide lector, vide. mihi a latere tragulam iniicit Tranquillus, qui hanc ipsam rem tangens Ner. 17 nihil eorum quae Tacitus, sed hoc tantum dicit, *cautum ut omnes appellationes a iudicibus ad senatum fierent*. haeret id spiculum, et non evello.

AD ANNALIUM LIBRUM XV.

A. CAP. 41.

Certa investigatio eius diei a clade Aliensi capi potest et debet, quam certum est anteriorem fuisse et fastis perpetuis traditam et signatam, ideoque et vulgo notam. Cicero ad Atticum 9 5: *maiores nostri funestiorum diem esse voluerunt Aliensis pugnae quam urbis captae, quod hoc malum ex illo; itaque alter religiosus etiam nunc dies, alter in vulgus ignotus*^{a)}. quis igitur ille? Livius ex professo tradit 6 1: *diem a. d. xv kal. Sextiles duplici clade insignem, quo die ad Cremeram Fabii caesi, quo dein ad Aliam cum exilio urbis foede pugnatum*. eadem Taciti nostri assertio H. 2 91, de Vitellio, quem tradit *funesto omine de caerimonius publicis edixisse xv kal. Augusti, die antiquitus infausto Cremerensi Aliensique cladibus*. ergo eorum mente pugnae ille dies. sequens autem urbis captae et incensae. quod Livius idem tradit 5 41: *ingressi, inquit, postero die urbem, patente Collina porta*. haec si ita vera, quis non videt xiv kalendas ipsum incendii diem fuisse, et recte igitur hic ita in Tacito scriptum. at alii fortasse dissentiunt. minime. imo Agellius e Verrio Flacco refert 5 17, cum caussam quaerit cur dies postriduani atri Romanis habiti, refert, inquam, *Q. Sulpicium tribunum militum, ad Aliam adversus Gallos pugnaturum, rem divinam dimicandi gratia postridie idus fecisse; et post diem tertium eius diei urbem a Gallis occupatam esse*. quibus verbis si haec sententia est, ut velit tres dies medios et quarto demum pugnatum, profecto cum Livio sentit ac Tacito, et pugnae dies erit *decimus quintus calendarum*. esse autem ex ipso Livio dixeris, in quo pariter ita scriptum 6 1: *quod postridie idus Quintiles non litasset Sulpicius et post diem tertium obiectus hosti exercitus Romanus esset*. at si quis aliter et velit post diem tertium significare ipsum diem tertium, tum certe fateor *xvi kalendas* diem pugnae fuisse, quomodo in Viris illustribus (quocumque auctore) c. 23 est scriptum. sed vel sic ipse incendii dies xv sit, non Hercules xvi. itaque nihil video quod virum illum tegat, nisi forte Macrobius, qui describens Agelliana illa, ut solet, adserere videtur *die postero*, quam Sulpicius male sacrificasset, pugnatum fuisse. sed hoc sane falsum, et improvide a Macrobio scriptum, sicut item a Plutarcho in Caussis p. 269, *ὅτι μετὰ τὰς Κύντιλλας εἰδοὺς, ἃς γὰρ Ἰουλλας καλοῦσιν, ἐξάγοντες οἱ χιλιάρχοι τὸ σπράγγμα περὶ τὸν Ἀλλαν ποταμὸν ἐκρατήθησαν ὑπὸ Κελτῶν μάχῃ*. indefinite aut falso aio dictum. quo argumento? certo, quod Livium eius rei auctorem dat, qui

alam contra scripsit, ut iam ostensum. nam Plutarchus ibi ὡς οἱ αἰεῖστοι νομιζουσιν καὶ Ἀλβίος ἱστορεῖ. ille vero hoc non scribit; et quocumque rem vertas, xiv kalendas incendii erit. imò xiii fortasse tanto longius a xvi), si Plutarcho et Polybio credam. ille in Camillo l. 22 p. 308, iste 2 18, scribunt non postero, ut Livius, sed tertio denique die a pugna Gallos irrupisse. et consentit etiam, aut certe distinguit et conciliat Io. Zonaras Annal. 7 23, qui postera quidem die visse ad urbem vult, sed cum portas apertas viderent, substitisse insidias veritos, et tertia denique die ingressos. itaque, ut finiam, nihil erroris in Tacito: cum Livio sentit et priscis, quos adduxi.

a) quia scil. non servabatur aut secernebatur.

B. CAP. 69.

Paedagogia Seneca describit ep. 95 (96): transeo agmina exoletorum, per nationes coloresque descripta, ut eadem omnibus levitas sit, eadem primae mensura lanuginis, eadem species capillorum. Iulianus in Antiochico p. 350: οὐ χρῆττον ἦν ὁδωδέναι μύρων τὴν ἀγορὰν βαδίζοντός σου, καὶ παιδάς ἡγεῖσθαι καλοὺς, εἰς οὓς ἀποβλέπουσιν οἱ πολῖται. hi pueri plerumque ad illicita dominis. Suetonius Nerone c. 28: super ingenuorum paedagogia et matronarum concubinatus. paedagogia enim non culpant, sed quod ex ingenuis. Tertullianus Apol. 13: cum de paedagogis aulicis nescio quem cinaedum (Antinuum intellegit) deum facitis. Notitia Imperii sect. 11: sub dispositione viri spectabilis castrensis collocantur paedagogia, ministeriales dominici, curae palatiorum. Plinius 33 12 (54): iam vero et paedagogia ad transitum virilitatis custodiantur argento; quod de fibulis argenteis exaudio, Veneri arcendae. usus etiam eorum ad mensam. Ulpianus l. 12 § 32 de Instructo vel instrum. leg. si instructum fundum legasset, ea paedagogia quae ibi habebat, ut cum ibi venisset praesto essent in triglinio, legato continentur. hos habebant in veste pretiosa. Seneca de vita beata c. 17: quare paedagogium pretiosa veste succingitur? imo aurata. idem de tranq. c. 1: praestringit animum apparatus alicuius paedagogii, diligentius quam intra privatum larem vestita et auro culta mancipia et agmen servorum nitentium. Ammianus 26 6: tunica auro distincta, ut regius minister, indutus a calce in pubem, in paedagogiani pueri speciem. nec aliud sensit cum de auro Plinius scripsit 33 3 (12): honestius viri paedagogis id damus, balineasque dives forma puerorum convertit. nescio an convestit. Seneca de puerorum istorum deliciis ep. 123: omnium paedagogia oblita facie vehuntur, ne sol, ne frigus teneram cutem laedat. turpe est neminem esse in comitatu puerorum, cuius sana facies medicamentum desideret. vides ergo, ubique paedagogia pro coetu et quasi collegio puerorum. pro loco non accipio, nec apud Plinium quidem ep. 7 27: puer in paedagogio mistus pluribus dormiebat, rescriboque puer e paedagogio. intellegit enim puerum paedagogianum. Ammianus 29 3: adultus quidam ex his quos paedagogianos appellant, ad observandam venaticiam praedam, Spartanum canem retinere dispositus. res nomenque in parte mansit apud paigios Gallorum Italarumque.

AD ANNALIUM LIBRUM XVI.

A. CAP. 22.

Libera re Romana non iuratum scio in cuiusquam acta, *iuratum* in leges quidem. sed acta finito magistratu vocari poterant ad disquisitionem senatus. is probabat aut rescindebat. primi triumviri, nisi fallor, calendis Ianuariis et ipsi iurarunt et alios adegerunt, rata se habituros omnia acta D. Iulii. inde secutis principibus exemplum. Dio opportune 47 18: ἐν τε τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ αὐτοὶ τε ὅμοσαν καὶ τοὺς ἄλλους ὥρκωσαν βέβαια νομιεῖν πάντα τὰ ὑπ' ἐκείνου γινόμενα, καὶ τοῦτο καὶ νῦν ἐπὶ πᾶσι τοῖς τὸ κράτος ἔχουσιν ἢ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ποτὲ γενόμενοις καὶ μὴ ἀτιμωθεῖσι γίνεται. id accidit sub a. u. 712. factum idem vivo Augusto; de quo idem Graecus 53 28: ἐν δὲ τῇ νομμηνίᾳ ὄρκους ἢ βουλὴ βεβαιούσα τὰς πράξεις αὐτῷ ἐποιήσατο. idque iuramentum semper abususque Divo Iulio repetitum ad principem eius anni. Tacitus mox: eiusdem animi est Poppaeam di-
vā non credere, cuius in acta D. Iulii et Augusti non iurare. nisi tamen si quis sceleribus et flagitiis aliter meruisset. Dio 60 4 de Caio: καὶ διὰ ταῦτα τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν αὐτοκρατόρων, ὧν μνήμην ἐπὶ τοῖς ὄρκοις καὶ ἐπὶ ταῖς εὐχαῖς ποιούμεθα, ὥσπερ οὐδὲ τὸ τοῦ Τιβερίου. iuratum vero non viritum, sed uno aliquo ex quoque magistratu verba praeunte, reliquis assentientibus. quem morem senatus adulatione nova transgressus est sub Tiberio, ut narrat idem Dio 58 17: νομιζομένου συχνὸν χρόνον ἔδει μὲν καὶ ἀνδρά τὴν βουλὴν ἐν τῇ νομμηνίᾳ ὁμνῆναι, ἀλλ' ἔτι, ὥσπερ εἰρηται μοι, προομνύντος καὶ τοὺς λοιποὺς συνεπαινεῖν, οὐκ ἐποίησαν αὐτό, ἀλλ' αὐτεπαγγέλτοι, μηδενὸς σφᾶς ἀναγκάσαντες, ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ἐπιστάθησαν, ὥσπερ τι παρὰ ταῖς μᾶλλον εὐδοκήσοντες. sed praeiurationem Claudius iterum reddidit, explicatque Dio 60 25: Κλαύδιος δὲ αὐτὸς μὲν πάντα τὰ εἰδικμένα διώμοσε, τοὺς δ' ἄλλους ἐκώλυσε καὶ ἀνδρά ὁμόσαι, καὶ οὕτως οἱ τις τῶν στρατηγούντων, ὥσπερ ποτὲ, καὶ ἕτερος τῶν δημαρχούντων, ἀπὸ τε τῶν ἄλλων ὥς ἐκάστῳ εἰς ἐξῆρξε τῶν ὄρκων τοῖς ὁμοῖοις. καὶ τοῦτο ἐπὶ πλείω ἔτη ἐπράχθη. quam tamen abrogatam denuo esse redditumque ad singularia iuramenta, indicio sunt quae hic et postea Thraseae obliiciuntur. et Dionis sane verba ultima satis ostendunt in aliquot annos dumtaxat id servatum.

B. CAP. 22.

Ea vota in tabulis concipi solita et signari. Suetonius Aug. 97: nam se, quamquam conscriptis paratisque iam tabulis, negavit suscipiturum vota quae non esset soluturus. Plinius ad Traianum ep. 10 44: solennia vota pro incolumitate tua, qua salus publica continetur, et suscepimus et solvimus, precati deos ut velint ea semper solvi semperque signari. concepta non calendis ipsis, sed in nonas. Plutarchus in Cicerone c. 2 p. 441: τεχθῆναι Κικέρωνα λέγουσιν ἡμέρας τῶν τῶν νέων καλανδῶν, ἐν ἣ νῦν οἱ ἄρχοντες εὐχονται καὶ θύουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος. Capitolinus in Pertinace 6: tertio nonarum die votis ipsis. Eunapius in vita Maximi circa finem: ἡ τρίτη δὲ ἡμέρα τῶν καλανδῶν, ἣς αὐτὰς Ἰανουαρίας ἡμέρας Ῥωμαῖοι προσορομύουσι, καὶ προσκυνήσαντες πάντες αὐτῶν ὑπέσχοντο τὴν εὐωχίαν. adde hunc Caui lecti locum de verborum signif. post kalendas Ianuarias die

tertio pro salute principis vota suscipiuntur. denique hunc Dionis clarum 59 24: καὶ τῇδε δὲ ἡμέρᾳ τῇ τὰς εἰχὰς ἐχούσῃ συνῆλθον μὲν etc. *tertia autem die, qua vota fiunt, convenerunt quidem* etc. firma haec videbantur: tamen concutit nos nonnihil Tacitus A. 4 70: *Caesar sollennia incipientis anni kalendas Ianuarias epistola precatus. et subdit: quem enim diem vacuum poena, ubi inter sacra et vota vincla et laqueus inducatur?* et Tibullus ad Messallam 4 1 121: *Tyrio subtermine vestem indueras, oriente die duce fertilis anni, cum fera discordes tenuerunt flamina venti, et largita tuis sunt multa silentia votis.* sed stamus. et ad Taciti locum aio non ita districtè verba capienda, quasi illo ipso die vota, sed quasi in propinquo. aut verius, etiam tunc vota fuisse, sed ex ritu prisco, quae soli consules nuncupabant, pro imperii et populi salute. haec autem pro principe subtexta, et die quidem laetiore et augustiore pompa. quod ipsum de Tibullianis illis censeo. sane veteri re publica negari non potest, quin vota ipsis kalendis. omitto plures Livii locos: hunc do firmum et clarum 21 63 extremo, consulem CFlaminium conscientia praeteritorum et Capitolium et sollennem votorum nuncupationem fugisse, ne die initi magistratus Iovis O. M. templum adiret. fieri etiam potest ut plures dies votorum fuerint, ille tamen tertius ante nonas praecipuus. concepta autem et in castris apud signa et in Capitolio. Tertullianus de Corona c. 12: *ecce annua votorum nuncupatio quid videtur? prima in principiis, secunda in Capitoliis. accipe post loca et verba. hunc tibi, Iupiter, bovem cornibus auro decoratis vovemus esse futurum. ubi et formulae pars; in qua tamen corrigo esse facturum^{a)}.* est enim eo exemplo dictum quo illud Gracchi: *credo ego inimicos meos hoc dicturum.* dies hic publice laetus; ideoque Aelius Caesar votorum causa ab Hadriano lugeri est vetitus. v. Spartian. 24. eundem etiam sollennia ἀπλῶς appellaverunt^{b)}. quod observo ex Tertulliani his verbis Apol. 35: *verae religionis homines etiam solennia imperatorum conscientia potius quam lascivia celebrant. grande videlicet officium focos et choros (nescio an thoros, ut ad lectisternia referatur) in publicum educere, vicatim epulari, civitatem tabernae habitu abolefacere. haecne sollennes dies principum decent, quae alios dies non decent? o nos merito damnandos! cur enim vota et gaudia Caesarum casti et sobrii et probi expungimus?*

a) ita poeta vetus: *Mars tibi voveo facturum bidente verre.*

b) et Plinius supra: *solennia vota.*

AD HISTORIARUM III 5.

Ceterum ut transmitteret in Italiam (p. 176 12) — recitatae pro concione epistolae addidere fiduciam etc. (p. 182 14) *eo ordine quo deinceps vulgati.*

AD GERMANIAE CAP. 12.

Germanos liberatum ire volui a foeda aversae Veneris nota; et ecce ego non sine nota. nam quidam me culpât (modeste tamen fateor, nec plane ἀλόγως) quod temere mendacem dixerim Athenaeum. ab eo enim, inquit, Diodorus, Aristoteles, Strabo, primus quidem de Celtis sic scribit 5 32: γυναικας δ' ἐχοντες εὐειδεις ἤμιστα ταύταις προσέχουσιν, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῶν ἀρσένων συμπλοκὰς ἐκτόπως λυσσῶσιν. et quae subdit, turpia mihi nimis, turpia relatu. at Aristoteles Polit. 2 9: plerasque militares gentes, et Celtas in iis, masculum coitum palam admisisse. iam Strabo negat turpe apud eos fuisse τὸ τῆς ἀκμῆς ἀφειδεῖν τοὺς νεοὺς, florem aetatis prostituere iuniores. quid ad hos ego? ignosce quisquis legis, paene idem quod in Athenaeum. falsi, inquam, isti, falsi, si tamen de Germanis hoc scripserunt ac senserunt, non potius de Gallis. quod ego omnino assero, praesertim de iis qui Massiliae et Italiae magis propinqui. ab ea parte labes haec in candidam per se gentem. nonne mores Massilienses proverbio ab hac mollitie innotuere? Graeci ergo illi, qui vix limen illud ipsum Galliae noverant, Germaniae certe penetrali numquam, illic repertum vitium fama et stilo sparserunt perperam in omnes. non mihi creditur? Tacito igitur nostro, qui diserte hoc ipso loco scribit, ex vestra quidem mente, molles istos et flagitiosos caeno et palude mersos, crate iniecta tuam fidem, o optime! si fidi illi Graeci, et si vitium hoc tam commune Germanis, tam receptum, qui constat ut iidem tam severiter illud puniant? itaque ne sic quidem Germani inquinabuntur, etiamsi inquinata illa lectio retinebitur. nec tamen a me, qui haud paullo tutius Tacito et in primis Fabio, qui claris verbis ignotum id flagitium Germanis asserit, te dissimulante, hic crediderim, quam Graecis. quippe isti levi et longinqua fama aliquid de ea gente acceperunt: at illorum aevo cognita iam Germania, imo lustrata Romanis et calcata.

S T E M M A

AUGUSTAE DOMUS.

Iustus Lipsius Iano Lernutio s. dico.

Stemma Augusteum, Iane Lernuti, rem a se implexam et in historia multi usus, digestum a me compositumque tibi mitto. tentatum ante aliis, sed, libere dixerim, tentatum potius quam perfectum. nec enim pauca correcta a nobis pluriusque eruta, et in re tenuiter indaganda non tenuis labor. quae clara promptaque visa, non firmavi: aliis addidi notas, quas scies indices esse numerorum novitiae editionis. fateor tamen esse quae fu-

gerint me fugiantque etiam nunc; quae vestigiis odorari potui tantum. velut de Apuleia Varilia, quam sororis Augusti neptem noster ait p. 61; item de Claudia Pulchra, quam sobrinam ponit Agrippinae uxori Germanici p. 128. nec adsequor, quia nihil inventum nobis de marito aut stirpe Marcellae minoris, a qua haec derivem. tibi quidem, Lernuti, quaecunque hoc munus, ut amor tuus est, placebit, scio; utinamque in reliquis meis scriptis alii pariter aut iudicent tecum aut errent. vale, mi ocelle, cum Giselino tuo meoque; quibus in summa concordia unum hoc certamen est, uter me magis amet.

ex priore marito.	C. Mar- cello	{ <i>M. Marcellus</i> , cui prima uxor Pompeia Sexti: altera, Iulia Augusti filia. ex neutra liberi. obiit adolescens in Baiano. }	
		{ <i>Marella maior.</i> ex I marito } <i>MVipsanio Agrippa</i> }	
		{ liberi, ait Suetonius Aug. 63. sed nobis irreperiti. nam de Vipsania Tiberii uxore falsum. }	
C. Octa- vius C. F. qui Mace- doniae praefuit, ex An- charia priore uxore	{ Octavia maior:	{ ex II marito Iulo }	
		{ Antonio Africano }	
		{ Triumviri filio, de quo Plut. in Anto- nio, et noster A. 3 18. }	
		{ <i>L. Antonius Africanus</i> , qui Massiliae obiit, A. 44. ex eo aut fratre aliquo, ut ar- bitror, }	
		{ <i>Ser. Anto- nius Africa- nus</i> , de cu- ius nobilita- te A. 14 46. }	
		{ <i>Marella minor</i> , de qua silent. }	
	{ Octavia minor:	{ <i>Domitia</i> , cui vir Crispus Passienus, uti suspicor ex Quinctil. 6 1. }	
		{ <i>Domitia Lepida.</i> }	
		{ ex I ma- rito M. Valerio Barbaro Messalla }	
		{ <i>Valeria Messallina</i> , Claudii principis uxor. adi com- mentarium nostrum ad A. 11 37. et adde Senecam in Menippea, qui Messallinae maiorem avunculum facit Augustum. }	
ex II marito	{ M. Anto- nio III viro	{ <i>Antonia maior.</i> }	
		{ ex ma- rito L. Domitio Ahenobarbo }	
		{ II. Ap. Iunius Silanus. qui tamen antea ma- ritus fuisse videtur Aemiliae Lepidae prone- ptis Augusti (vide com- mentarium nostrum ad A. 13 1, etsi res haec adhuc nubila:) exque iis forte }	
		{ <i>L. Silanus</i> spon- sus Octaviae. }	
		{ <i>M. Silanus</i> pro- consul Asiae. }	
		{ <i>Iunia Calvina</i> Vitellii nurus, quaeque ad Ves- pasiani aevum supervixit ex Suet. Vesp. 23. }	
		{ <i>Cn. Domitius</i> , cui uxor Agrippi- na, et ex ea }	
		{ Imp. }	
		{ <i>Antonia minor.</i> cuius stirpem ex marito Druso quaere infra. }	

<i>Octavia minor, de cuius coniugio aut stirpe nobis non lectum.</i>			
<i>C. Octavius C. F. qui Macedoniae praefuit, ex Attia II. uxore</i>	<i>C. Octavius, qui postea C. Iul. Caesar. Octavianus Augustus. ex Scribonia uxore</i>	<i>Iulia, cui primus maritus M. Marcellus, tertius Tiberius Imperator. sed uterque sine prole. medius autem M. Vipsanius Agrippa. ex hoc</i>	<i>C. Caesar, cui uxor Livia soror Germanici. A. 4 40.</i>
			<i>L. Caesar, cui destinata uxor Aemilia Lepida, postea P. Quirinii uxor. A. 3 23.</i>
			<i>Agrippa postumus.</i>
		<i>Iulia, cui vir L. Aemilius Paullus Censoris F. ex eo</i>	<i>Aemilius Lepidus, cui Drusilla uxor. ex Dione 59 11 et Suetonio Calig. 24.</i>
			<i>Aemilia Lepida, sponsa Claudii. Suet. Claud. 26. nec scio an eadem quae nupta Druso filio Germanici, A. 6 40.</i>
			<i>Nero, cui uxor Iulia, Drusi filia, A. 6 27.</i>
			<i>Drusus, cui uxor Aemilia Lepida, A. 6 40.</i>
			<i>Caligula, cuius matrimonia e Suetonio pete.</i>
			<i>Agrippina, cui mariti Cn. Domitius, Crispus Passienus, Claudius imperator.</i>
		<i>Agrippina, cui vir Caesar Germanicus. et ex eo</i>	<i>Drusilla, cui prior maritus L. Cassius, alter M. Aemilius Lepidus.</i>
			<i>Livia sive Livilla, Suetonio; quae eadem Iulia est Tacito A. 2 54, 6 15, et Dioni 60 27. nupsit M. Vinicio, A. 6 15. huic sive alteri e sororibus maritus antea Quinctilius Varus, quem generum Germanici vocat Seneca Contr. 1 3. et aliquid Tacitus A. 4 66.</i>

Habes Augusti stemma, quod ad sanguinem quidem attinet. superest uxor stirps, quae ad finitatem primo, mox adoptione insita in domum Augustam. eam, lucis causa, seorsum hic expressi.

Ti. Claudius Nero , cui uxor Livia Drusilla, postea Augusta. ex hac	Ti. Nero , qui imperator. cui I uxor Vipsania Agrippina, M. Vipsanii Agrippae, ex Pomponia, Attici filia. ex hac	Drusus , cui uxor Livia, sive Livilla, soror Germanici. ex hac	Tiberius Gemellus , quem Caius sustulit. Suet. c. 23.
	II uxor Iulia Augusti f. ex ea proles, sed infans extincta.		Gemellus , alter, cuius nomen non proditum, ex A. 2 84. qui periit quadrimus. ex A. 4 15.
			Iulia , cui vir post Ner. Germ. f. Rubellius Blandus, A. 6 27. ex hoc
			Rubellius Plautus , quem Nero sustulit, cui uxor Pollutia, A. 16 10.
		Germanicus Caesar , cui uxor Agrippina. stirps posita supra.	
	Drusus Nero Germanicus , cui uxor Antonia minor. ex hac	Livilla , cui vir C. Caesar, dein Drusus frater patruelis: desponsa etiam postea Seiano, ex A. 4 40.	
		Claudius , qui imperator. cui I uxor Plautia Urgulanilla. ex hac	Drusus , cui desponsa Seiani filia. Suet. Claud. 27. Tac. A. 3 29.
			Claudia , quam abiecit.
		II uxor Aelia Petina, ex hac	Antonia , cui vir Pompeius Magnus, a Claudio interfectus. postea, Faustus Sulla.
		III uxor Valeria Messalina. ex hac	Octavia , cui sponsus L. Silanus. postea maritus Nero imperator.
			Claudius Britannicus , a Nerone sublatus.

I O. AUG. ERNESTI EXCURSUS.

I. DE VEXILLARIIS.*)

Vexillarii quod genus militum fuerint, non convenit inter eruditos. sunt autem tres, quantum scio, opiniones. *prima* est Lipsii, putantis fuisse veteranos, qui post legitima stipendia, extra legionem, sub vexillo haberentur, de Mil. Rom. 1 8 et 5 19; quem sequitur Ferrarius Elect. 1 3. *altera* est cum aliorum, tum Pichenaë ad A. 1 38 et IFGronovii ad Agric. 18, qui legionarios quidem milites faciunt, sed qui seorsim a legione sua aliquo missi essent privis sub vexillis; de quibus illis in locis agi putant. atque etiam Lipsius hoc genus militum vexillarios a Tacito vocari agnoscit, ad H. 2 100. eademque est ratio Schelii ad Hygin. p. 35, duo genera vexillarium facientis, nempe veteranorum et legionariorum, e legione ob necessitatem aliquam aut usum delectorum, et quasi partis a legione sua ob talem aliquam causam decerptae: Franci vocant *un détachement*. *tertia* ratio est Salmasii, qui de Mil. R. c. 19 intelligi putat levis armaturae milites cuique legioni attributos, nixus in primis loco Taciti H. 2 66. has sententias probari non posse nec convenire locis Taciti, facile docuerim.

Ac veteranos quidem non intelligi apud Tacitum per vexillarios (nam alioqui sic appellari potuisse non negem: verum consuetudo loquendi in talibus audienda) hinc planissime patet, quod in multis Taciti locis vexillarii certae legioni aut legionibus pluribus tribuuntur, ut *vexillarii quartae decimae legionis*, *vicesimarii*, *trium Britannicarum legionum* etc dicantur. non autem credibile est aut ullo modo demonstrari potest, veteranos e singulis legionibus separatim habitos sub vexillis et eiusdem legionis vexillarios vocatos. sed ex omnibus legionibus lecti sub uno pluribusve vexillis habiti sunt. apud Tacitum quidem A. 1 39 plurium legionum veterani sub uno vexillo habentur, simpliciterque veterani dicuntur. neque A. 1 38 veterani intelligi ullo modo possunt, quia hi in castris fuerant et exauctorati sub vexillo ad Ubiorum aram missi, dum vexillarii alio loco tumultuantur. atque etiam H. 2 18 vexillarii opponuntur veteranis: tantum abest ut ipsi veterani sint. *certum erat Spurrinae* — *nec tris cohortes praetorias et mille vexillarios cum paucis equitibus veterano exercitui obicere.*

Altera sententia, quae decerptos a sua legione milites facit, convenit illa quidem quibusdam locis, veluti A. 1 38, ubi vexillarii occurrunt in Chaucos missi ad praesidia agenda, sed non aliis. ac primo non est probabile militibus ad certum negotium aliquo missis peculiare nomen attributum esse illis temporibus, cum olim tales legionum partes a numero dicerentur, veluti unius, duorum signorum milites, duo

*) cf. Walchius Agr. p. 240 — 258.

manipuli, duae cohortes etc. sed potius planum certum genus militum gradumve militiae fuisse, cui peculiare nomen repertum, quo ab aliis discernerentur. deinde nomen a legione certa inditum, et quod omnibus legionibus vexillarii tribuuntur, id indicio est fuisse certum et perpetuum quoddam corpus militum, certae legioni proprium, quod vexillarium illius legionis nomine veniret. quod in sequentibus planius intelligetur.

Contra Salmasii sententiam iam disputatum est a Ferrario et Schemlio l. c. quae hic repetere nihil attinet. unum posuisse sufficiat. Salmasius ipse fatetur, estque notum satis, velitum usum tantum fuisse in acie, et quidem ad irritandam pugnam. atqui A. 1 38 missi sunt ad praesidia in Chaucis agenda, a vicinia hostium infestis. quis ibi velitum usus, ubi castra vel urbes tuendae erant? atque etiam multitudo vexillarium repugnat. H. 2 83 est *sexta legio cum tredecim millibus vexillarium*. una legione pugnante quo tot velites? in magno plurimarum legionum exercitu non tot velites fuisse crediderim. in eodem libro c. 24 vexillarii legionis XIII cum cohortibus auxiliariorum et equitibus in latere aciei collocantur ad tegendum latus. an is locus velitum in acie? nullo modo. iam his an meliora sint nostra, lector intelligens iudicet.

Dico primum *vexillarios fuisse peculiare genus militum, sive peculiarem militiae gradum*, qui certo numero essent cuique legioni attributi, sed non sub iisdem cum legione sua signis militarent, verum sub propriis vexillis; ut si vexillum s. vexillarii alicuius legionis desiderarentur, statim, quibus eundum esset, constaret. clare patet ex A. 4 73: quod ubi *Lapronio inferioris Germaniae propraetori cognitum, vexilla legionum e superiore provincia peditumque et equitum auxiliarium delectos accivit*. si essent quicumque legionarii, delecti et decerpti e legionibus, non peculiaris ordinis milites vexillarii, cur non diceret brevitatibus amans scriptor *legionum peditumque et equitum auxiliarium delectos*? accedit nominandi ratio et alia supra dicta.

Secundo *vexillarii fuere milites legionarii*. ex eodem loco Taciti intelligi potest. Tacitus dicit *Apronium accitis illis vexillariis et auxiliariis proxima aestuaria aggeribus et pontibus firmasse, traducendo graviore agmini*. grave agmen vocari legiones, nemo ignorat aut dubitat. atqui etiam vexillarii illo graviore agmine intelligendi. addit enim: *interim repertis vadis alam Canninefatem, et quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet*. atqui hi sunt pedites et equites auxiliares, quos acciverat. ergo etiam illa vexilla legionum per aggeres illos pontesque traducta, et graviore agminis nomine comprehenduntur. H. 2 11 missis ex urbe *quinque cohortibus praetoriis, legione prima et equitum vexillis*, praeficiuntur *Annius Gallus et Spurinna*, ita ut iis copiae dividantur. post c. 18 *Spurinna dicitur habuisse tris cohortes, mille vexillarios et paucos equites*. c. 23 *Annius Gallus auxilium Spurinnae laturus dicitur primam legionem in auxilium duxisse*. unde igitur illi mille vexillarii? non e legione prima? favet etiam locus ex c. 24 ante allatus, ubi *vexillarii legionis XIII cum auxiliariis latera aciei tegunt*, quod non nisi de legionariis intelligi potest. nam praeter auxiliares nulli quibus tale quid mandetur. planissime autem intelligitur e locis, in quibus de iis ita loquitur Tacitus ut de parte legionum atque etiam cohortium. H. 3 48 *vexillarii e legione memorantur*, et, qui locus valde perspicuus, c. 6 e *cohortibus: Antonio vexillarios e cohortibus et partem equitum ad invadendam Italiam rapienti* etc. ecce tibi primum milites legionarios, deinde ex ipsis cohortibus sumtos, qui ad certas cohortes referrentur essentque partes cohortium atque adeo legionis. quibus locis ne utantur qui delectos et decerptos e legione (*détachemens*) faciunt,

videamus tandem quae ista legionum et cohortium pars, nostra de sententia, fuerit.

Dico igitur tertio vexillarios fuisse tirones in legionibus, eosdemque qui olim hastati. id e modis loquendi Cornelianis eorumque muneribus demonstrare me posse spero. ac primum vexillarii opponuntur, non illi quidem legionibus, sed robori legionum, H. 2 66 etiam viribus legionis. quartadecimani se victos abnuebant: quippe Bedriacensi acie, vexillarii tantum pulsus (sc. XIV leg.), vires legionis non adfuisse. adfuerat ergo pars legionis, sed non melior: vires abfuerunt. si vexillarii non pars legionis, legionem abfuisse dixissent: si pars quaecunque, potius dixissent parte tantum pulsa totam legionem non adfuisse. vires autem et robor legionum quid vocant Latini? nempe non tirones; ex veteris militiae more principes et triarios. ergo vexillarii tirones, ii qui olim hastati. auctores mihi primum Cicero ep. 10 33. suboles et robor militum interiit: subolem vocat tirones, robor ceteros. deinde Livius 8 8, ubi hastatos, i. e. tirones, vocat florem iuvenum pubescentium ad militiam, quae est illa ipsa Ciceronis suboles; robustiorem aetatem principes. triarii autem non uno loco robor exercitus vocantur.

Iam quia tirones minus firmi, eorum usus fuit maxime in defendendis oppidis castris, verbo praesidiis agendis, ubi vallum et muri addunt animum, defendunt minuuntque periculum; in tegendis aciei lateribus, in quae non incumbit tota hostilis acies etc. atqui eadem munia tributa vexillariis apud Tacitum locis iam laudatis vidimus, A. 1 38, H. 2 24 etc.

Restat ut videamus quare vexillarii dicti sint hi potius quam veterani, auxiliares etc, qui omnes sub vexillis. id potuit fieri in honorem militum qui iam plura stipendia fecissent, utque essent gradus militiae plures, honoratiorque militia (cuius passim mentio apud Tacitum) reliquorum legionariorum, honoratior iterum evocatorum veteranorum. maxime autem id factum puto propterea quia hoc genus militum frequenter a corpore legionis suae amandabatur, ad praesidia agenda, ad vias muniendas, pontes aggeres struendos, alias legiones firmandas exercitusque augendos; ut tamen suas vires legio haberet, et tirones firmarentur usu et exercitatione paullatim ad graviora militiae munera sustinenda. itaque saepe sub vexillis erant, de more militiae, propter absentiam a legione sua, saepe diuturnam. unde facillime factum ut vexillarii simpliciter et proprie dicerentur.

II. AD SENATUS CONSULTUM DE VESPASIANI IMPERIO.

AD HIST. VI 6.

Insigne est monumentum de imperio Vespasiani, repertum in aenea tabula, extatque Romae in Basilica Lateranensi, editum apud Gruterum p. 242, nuper denuo collatum cum edito exemplo a Broterio; quod exemplo Ryckii subiicere Taciti libris Historiarum placuit.

foedusve cum quibus volet facere liceat, uti licuit divo Augusto, Tiberio Iulio Caesari Augusto Tiberioque Claudio Caesari Augusto Germanico.

utique ei senatum habere, relationem facere remittere, senatus consulta per relationem discessionemque facere liceat, uti licuit divo Augusto, Tiberio Iulio Caesari Augusto, Tiberio Claudio Caesari Augusto Germanico.

utique, cum ex voluntate auctoritateve iussu mandatuve eius praesenteve eo senatus habebitur, omnium rerum ius perinde habeatur servetur ac si lege senatus edictus esset habereturque.

utique, quos magistratum potestatem imperium curationemve cuius rei petentes senatui populoque Romano commendaverit, quibusve suffragationem suam dederit promiserit, eorum comitiis quibusque extra ordinem ratio habeatur.

utique ei fines pomerii proferre promovere, cum ex re publica censebit esse, liceat ita uti licuit Tiberio Claudio Caesari Augusto Germanico.

utique, quaecunque ex usu rei publicae, maiestate divinarum humanarum publicarum privarumque rerum esse censebit, ei agere ius potestasque sit ita uti divo Augusto Tiberioque Claudio Caesari Augusto Germanico fuit.

utique, quibus legibus plebeive scitis scriptum fuit ne divus Augustus Tiberiusve Iulius Caesar Augustus Tiberiusve Claudius Caesar Augustus Germanicus tenerentur, iis legibus plebisque scitis imperator Caesar Vespasianus solutus sit; quaeque ex quaque lege rogatione divum Augustum Tiberiumve Iulium Caesarem Augustum Tiberiumve Claudium Caesarem Augustum Germanicum facere oportuit, ea omnia imperatori Caesari Vespasiano Augusto facere liceat.

utique, quaecunque ante hanc legem rogatam acta gesta decreta imperata ab imperatore Caesare Vespasiano Augusto iussu mandatuve eius a quoque sunt, ea perinde iusta rataque sint ac si populi plebisve iussu acta essent.

sanctio.

si quis huiusce legis ergo adversus leges rogationes plebisve scita senatusve consulta fecit fecerit, sive quod cum ex lege rogationeve plebisve scito senatusve consulto facere oportebit non fecerit huius legis ergo, id ei ne fraudi esto, neve quid ob eam rem populo dare debeto, neve cui de ea re actio neve iudicatio esto, neve quis ea de re apud se agi sinito.

In hoc monumento sunt nonnulla in quibus diligens lector haereat. primum illud est quod, cum apud Tacitum l. c. in senatu de imperio Vespasiani actum dicatur, tamen haec lex vocatur (n. 9) eaque rogata (n. 8). atqui satis constat illis temporibus leges, quae proprie dicebantur, factas non esse, sed omnia in senatu acta et senatus consultis sancita esse, sublati populi plebisque comitiis per Tiberium. sed contra doceri potest, etiamsi in principis senatusque potestate omnia fuerint, tamen in nonnullis rebus comitorum quaedam solennia dicis causa esse servata, veluti in consulibus creandis (v. Suet. Cal. 16, Vesp. 5, Dom. 10 et ibi dicta), in adoptionibus (Tac. H. 1 15, ubi legis curiatae mentio). ergo etiam post SC de imperio principis videtur de eadem re lex curiata, usurpandae veteris memoriae et solennitatis causa, rogata et facta esse; de quo infra plura dicemus.

Sed alia difficultas exoritur de comitiis, ex capite quarto legis, quo cavetur ut quibuscunque comitiis eorum extra ordinem ratio habeatur, qui senatui populoque Romano commendati sint a principe, quibusque suffragationem dederit promiserit. non quaeram quam bene dicatur suffragationem dare suam, qui sciam suffragium dare esse potestatem suffragii alicui dare, non suffragio suo creare quem; nec cur additum sit promiserit: cur dicit legislator quibuscunque comitiis, cum non, ut ante, centuriata tributa essent, quibus vel maiores vel minores

honores peterentur? cur *populoque Romano*, cum populi in creando honoribusque mandandis nulla tum pars esset? eis rebus sic occurri potest. primo, etsi comitia ea quae olim fuere sublata erant, tamen nomen comitiorum mansit; unde eorum etiam apud Plinium in Paneg. 64 mentio, et apud Tacitum A. 1 81, 2 36 etc. hoc tamen modo ut non amplius epitheta vetera haberent centuriataque et tributa dicerentur, sed *magistratum comitia* A. 2 36, *consularia* 1 81 etc. ergo quibuscunque comitiis esse potest in omnibus magistratibus creandis; quicumque creandi erunt magistratus. quod deinde *populi* mentio additur, id fit e veteri formula, *S. P. Q. R.*, quae et in aliis rebus est servata, etiamsi ad solum senatum, nihil ad populum pertinerent, sicut apud Ciceronem (de Leg. 3 16) dicuntur *iudicia populi* ea quae apud praetores exercentur, quod ea olim ab ipso populo exercita fuerant, ante quaestiones perpetuas. sed cetera ex ordine capitum persequemur.

Cap. 1 ergo aliquid insolentiae habet, quod Tiberius imperator vocatur *Tib. Iulius Caesar*, cum alias in monumentis antiquis vocetur *Tiberius Augusti f.* neque Ryckius, cum ad breviarium l. 1 Annalium, pro vulgato *Nerone Claudio Druso Caesare*, rescripsisset *Clulio Druso Caesare* (quod quare non imitatus sim, ibi docui), laboraretque ut huic suae correctioni colorem aliquem induceret, ullum antiquum monumentum afferre potuit, ubi ille Drusus Tiberii filius *Clulius* diceretur. nam quod ex indice consulum l. 57 Dionis profert, *Ἀροῦσος Ἰούλιος Τιβέριου υἱός*, satis hodie constat illos indices non esse a Dione, sed additos, incertum a quo, nec eorum auctoritatem hanc esse ut talem controversiam dirimere possint. atque si ratio Ryckiana recta esset, sequeretur ut multo magis pater Drusi *Clulius*, non *Tibulius* diceretur. neque tamen ea re nimis offendar. *Iulii* quidem nomen Tiberio convenire, dubitari non potest. Tiberii autem praenomen videtur assumptum esse pro *C.* ut discerni a dictatore posset. neque ipse Augustus eo, eadem de causa, videtur usus esse, quippe saepe in monumentis antiquis *DCaii filius* dicitur. eandem ob causam credo *Drusum*, ubi *Iulii* nomen usurpavit aut eo appellatus est, praenominis loco *Drusum* dictum, etsi id proprie cognomen Liviae gentis esset, non *Caium*. omnem mihi dubitationem eximit hoc, quod et libertos Tiberii reperio sic vocatos in inscriptionibus antiquis apud Murat. p. 928 et 929, in quibus est *Tibulius Aug. lib.* et video quidem Maffaeum in Critica lapidaria p. 435 hanc inscriptionem spuriam iudicare: sed si maxime sit, tamen Cannegieterus (de nomin. Rom. mut. c. 4 p. 16) alias inscriptiones attulit in quibus liberti Tiberii appellantur *Iulii*. enimvero an poterant sic appellari, nisi patronus ita appellaretur pleno nomine?

Cap. 2 Vespasiano permittitur primo *relationem facere et remittere*; quod ius ex h. l. laudat Zamosc. de Senatu R. 2 9 extr. non explicat. id videtur fieri, cum iubet a consulibus relationem fieri: nam hoc quoque iuris imperatores habuere. Plinius ep. 9 13: et *relationem quidem de eo Caesar ad senatum non remisit*, h. e. non iussit referri de ea re ad senatum, ut bene explicat Cortius. deinde permittitur Vespasiano *SCta facere per relationem discessionemque*. ex relatione fiunt omnia SCta, vel sententiis rogandis vel per discessionem. nam in quibusdam causis discessionem non factam, sed omnes sententiam rogatos, certus auctor Cicero Phil. 3 9; idque frustra negavit Ateius apud Gellium 14 7. sed ratio faciendi SCti conquisitis sententiis, dicitur etiam *per relationem*, ut praeter h. l. patet e Gellio l. c. causa videtur esse haec, quod in hoc genere consul nihil aliud quam refert ad senatum, in illo altero etiam iubet discedere in partes. hoc loco quaerit Spanius an Caesar, non consul, relationem habuerit? habuit utique, per tribunitiam potestatem.

Cap. 5 datur *potestas proferendi pomerii, uti habuit imperator Claudius*. cur non additur, ut in aliis, *uti habuit D. Augustus*? nam et hunc pomerium protulisse diserte tradit Tacitus A. 12 23. et quorsum haec potestas decernitur, quam sua sponte erat habiturus cum potestate proferendi fines imperii bellis fortiter ac feliciter gerendis?

Cap. 8 non ad vivum resecanda sunt verba *ac si populi plebisve iussu acta essent*; nec sic intelligenda quasi tum aliquid populi plebisve iussu fieri solitum esset, quorum illud de comitiis centuriatis, hoc de tributis dicitur, cum omnia per senatum secundum principem gererentur; sed ut dicta e more vetere, quo firma erant quae populus plebsve comitiis centuriatis tributisve iussisset.

Ultimum caput habet hanc inscriptionem: *sanctio*. enimvero caput legis potius videtur quam sanctio legis. nam in sanctione est constitutio poenae, aut aliud quo lex stabilitur; quod hic non est, sed potius tribuitur Vespasiano potestas alios legibus solvendi, ut possint eius iussu impune facere quae alii per leges facere non possunt.

Ceterum quoniam hoc fragmentum putatur esse *legis* eius quae a Iustiniano *regia* vocatur, nec male, de ea breviter dicendum videtur.

De ea quam varie existimatum sit a doctis viris, non ignorant qui in hoc genere litterarum versati sunt accuratius. nam alii *regiam* vocari putarunt, quod ab regibus orta esset, ut *leges regias* Livius Cicero alique commemorant; alii intellexerunt eam qua sub primordiis urbis Romae populus Romulo summam regiamque potestatem permisit, ut Manutius Cuiacius Hotomannus alique; alii e lege decemvirali repetivere, quae *regio imperio duos esse* voluerit, quaeque potestas a duobus ad unum translata sit; alii a Sullana dominatione et lege Valeria derivarunt, quae in Caesare Augusto ceterisque instaurata esset; alii ab Augusto subornatum qui talem legem ferret; alii sub Vespasiano demum latam statuerunt; alii plane ignorari illam legem, nihilque ex ea praeter nomen restare; alii denique totam rem commentitiam et inerum sine re nomen esse legem *regiam* putavere.

Quae omnia falsa esse, recte iudicavit vir summus IF Gronovius in oratione de lege regia ed. Lugd. Bat. 1678, et meliora docuit. primum igitur tenendum non uno eodemque tempore scriptam fuisse legem hoc nomine et hac formula, quae iam tum *regia* diceretur, qua populus omne ius suum imperiumque summum in principem transtulerit, minimeque omnium initio conversae rei publicae Romanae in monarchiam, quo adeo invisum adhuc nomen regium erat ut id sibi tribui nullo modo paterentur principes, regiae potestatis alias appetentissimi, atque etiam potentiam suam occultare verbis factisque mirifice studebant.

Sed illo ipso tamen tempore res paullatim coepit obrepere ignorantibus hominibus, donec eo crevisset, ita adueti essent ei rei homines, ut iam non vererentur ei rei legis regiae nomen imponere, praesertim cum regium nomen invidia sua paullatim liberatum esset, idque variis in rebus vulgo sine offensione diceretur, in *funere*, quod olim censorium appellatum esset, in *domo principis*, et sexcentis aliis, quae frequentia satis apud scriptores in primis tertii et quarti seculi historiaeque Augustae auctores occurrunt, ut vel lexica docent. gradus ipsos, per quos ista lex regia orta, breviter tradit Gronovius a p. 47 — 75; facileque e Suetonii Dionis Taciti aliorumque locis cognosci poterunt, quibus honores et iura diversis temporibus decreta C. Caesaris, Augusto, Tiberio etc. commemorantur.

Haec verissime a Gronovio disputari nemo inficias iverit. sed ubi ad illud ipsum monumentum, quod ab initio proposuimus, defertur, non omni ex parte satisfacisse virum magnum nobis fatemur. non dubitat primum hoc esse exemplum illustre potestatis plus quam civilis atque ipsa dictatoria maioris, similique modo omnibus imperatoribus summam potestatem, admixtis forte paucis, permissam; deinde genuinum hoc monumentum iudicat, eosque ieiuni et diluti iudicii arguit, qui id pro spurio repudiant; neque offenditur, quod *lex* in monumento vocatur, quod senatus consultum Tacitus A. 4 6 appellat, quia illis temporibus discrimen inter leges et SCTa desierit, sublatis comitiis populi, et SCTa quoque leges vocatae sint. quae diligentius considerata videntur.

Genuinum esse monumentum Romanum non praefracte negem, etiamsi quasdam dubitandi causas esse non abnuerim, quas vidisse eos puto qui pro spurio repudiavere. atque etiamsi ipse antea in difficultatibus diluendis laboraverim, tamen non ad omnes mihi paratam responsionem fuisse res ipsa docet. verum erunt fortasse alii acutiores, qui et his occurrere possint. magnum etiam in utramque partem momentum ac prope maximum fecerit, tabulam inspicere ipsam et videre an notas certas antiquitatis tantae habeat; quod quidem affirmare non dubitarunt Franciscus Blanchinus et Raphael Fabrettus, diligentissimi talium rerum iudices (v. ep. Fabretti ad I. V. Gravinam, ad calcem libri 1 de Orig. iur.), item post Maffeus in Crit. lapid. p. 161, Metastasius Italus, qui tractatum ad hoc SCTum edidit Romae 1757, quem contra disputavit Spanius libello proprio.

Secundo, non ignoro Caesarum temporibus SCTa legum nomine comprehendendi, et subinde in iure popularique loquendi ratione *leges* vocari. ipse in Taciti libris locum talem reperi, ad quem notavi legis nomine SCTum intelligi debere. sed in ipso senatus consulti contextu legem pro SCTo dici solitam, et quidem *legem rogatam*, id quidem nec credo nec doceri posse arbitror. itaque ei difficultati alia ratione occurrendum puto, qua simul universae huic rei aliqua lux adfundatur.

Silicet prima lex illa, qua Romulo imperium datum est, fuit curiata. idque institutum mansit sub regibus non modo, sed etiam libera re publica. consules centuriatis illi quidem comitiis statim ab initio creati sunt, auctore Livio 1 60: sed imperium iisdem datum est lege curiata, quae modum potestatis consularis definiit. auctor rei est Tacitus A. 11 22. *quaestores regibus etiam tum imperantibus instituti sunt; quod lex curiata ostendit, ab LBruto repetita; mansitque consilibus potestas deligendi* etc. lex curiata nulla alia est nisi lex de imperio et potestate regum, quae repetita est a LBruto, ut eadem consulum potestas esset quae regum fuit; atque eius pars fuit quaestores creare. idque sexcentis locis doceri potest mansisse, ut honos comitiis centuriatis daretur, imperium curiatis sive lege curiata; neque hodie attinet id docere, postquam locus de lege curiata tot doctissimorum hominum accuratis disputationibus explicatus et illustratus est.

Crediderim igitur ab eo tempore, quo Caesarum potestas certam formam acceperat, hoc quoque servatum esse ut honoribus decretis, qui adsolerent (v. H. 4 3 et ibi dicta), senatusque consulto post facto de imperio (v. ibid. 6), senatus decretum dicis causa sanciretur lege curiata, ad eum modum quo extremis reipublicae temporibus, triginta lictoribus pro curiis suffragia ferentibus. nam si in adoptionibus mansit lex curiata, ut ex H. 1 15 patet, quidni etiam manserit in imperio tribuendo? neque obest, quod apud Tacitum H. 4 6 aliisque locis nulla eius diserta mentio extat. satis constat apud scriptores veteres in rebus, quibus SCTum et lex intercessit, tamen raro utrumque, sed

modo S^Ctum solum modo legem solam commemorari, alterum intelligi debere. atque talem legem curiatam licet intelligere, ut supra dixi, hanc de imperio Vespasiani, diversam illam quidem a S^Cto, quod de imperio Vespasiani factum est auctore Tacito, sed forma, non materia et argumento. nam imperatores et in urbe imperium militare habuere, ut primum imperatores sunt appellati.

Atque hinc etiam confirmatur id quod H. 4 3 et 6 dixi, diversa esse decreta senatus, quorum istis in locis mentio fiat: loco priori decreta tradi facta de honoribus et nominibus honoris insignibus, posteriori de imperio; eaque diversis temporibus ac diebus facta. semper ista in republica Romana et bonis temporibus divisim et per intervallum data, etiam ipsi imperatores per intervalla sibi dari voluerunt, per speciem alicuius modestiae. extremae adulationis fuit omnia simul decernere. nihil dicam de Augusto ac Tiberio: etiam mali ominis habitum in Pertinaeae, quod omnia simul et ἀθρόως consecutus esset. v. Capitolinum in Pertinaeae c. 5, et ibi Casaubonum.

NICOLAI HEINSII
ANIMADVERSA
AD TACITI ANNALIUM LIBRUM I.

C. 3. p. 6 9. *bonum militia]* militiae malim.

C. 4. p. 10 14. *omnis]* omnes praestiterit, ut sit, omnes iussa principis adspectabant. H. 2, 38: *rebus modicie aequalitas facile habebatur.* Seneca Ep. 30: *quis queri potest in ea se conditione esse, in qua nemo non est?* prima enim pars aequitatis est aequalitas. Ep. 31: *aequalitas ac tenor vitae per omnia consonans sibi.* de Benef. 2 29: *naturam oderunt, quod infra deos sumus, quod non in aequo illis stetimus.*

C. 5. p. 14 1. *acrioribus namque custodiis]* paribus custodiis satius fore mihi videbatur olim: nam acres custodias vix alibi mihi lectas recorder. nunc praefero artius vel artioribus custodiis. sic Livius 26 4 *custodias artas dixit.* et ibid. c. 17: *huius saltus fauces, ut Nero, arte praeseptis.* sic lego. vide Gronovium. Iustinus 27 3: *servari eum artissima custodia iubet.* et 38 9: *Demetrium artioribus custodiis observari iubet;* ubi ms *acrioribus.* et ita Tacitus H. 1 88: *sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque arta custodia neque obscura.* A. 3 28: *artiora ex eo vincula, inditi custodes.* sic recte Pichena, non *acriora.* 13 28: *cohibita artius et aedilium potestas. intentas custodias dixit noster* H. 4 28.

C. 7. p. 16 2. *tanto magis falsi]* opinabar tanto magis *fassi.* quo illustriores, eo apertiores ruebant in servitium, dum Tiberii benevolentiam hoc ipso aucuparentur. sic *famem ieiunius fateri* H. 5 4. *fortuna fateri, aliaque compluria apud nostrum.* Quintilianus 8 3: *ut in his nullus sit ornatus, sed ut pressior et severior, eo minus confessus.* sed et vulgata ferri potest. A. 3 3: *ne omnium oculis vultum eorum scrutantibus falsi intelligerentur.* H. 2 17: *ita ceteros terruere, ut adesse omnem Cinnae exercitum trepidi et falsi nuntiarent.*

4. *questus adulatione miscebant]* sic scripti. sed *to m* geminari debuit ante *to* miscebant. *adulationem* scilicet oportet, etsi nec male Muretus.

C. 10. p. 24 16. *qui coepere]* ita scripti: an *fecere?* locus luxatus. forte *qui reperere,* ut ipsum Augustum oblique tangat; qui videri volebat invidus et necessitate adactus proscriptioni et agrorum divisioni consensisse. *qui reperere* sunt, qui auctores proscriptionis fuere. eo verbo saepius utitur noster A. 2 30: *callidus et novi iuris repertor Tiberius.* c. 83: *honores, ut quis amore in Germanicum validus, reperti decretique.* A. 3 5: *cuncta a maioribus reperta, aut, quae posteri invenere, cumulat.* c. 26: *repertiaque quaedam a Tullo et Anco.* c. 56: *id summi fastigii vocabulum Augustus reperit.* c. 69: *sapienter reperta et semper placita.* 4 11: *Sciānus facinorum omnium*

repor. c. 19: proprium Tiberio fuit scelera nuper reperta priscis verbis obtegere. c. 30: delatores publico exitio reperti. c. 71: Latinius atque Opsius ceterique eius flagitii repertoires. 6 3: reperisse prorsus quod D. Augustus non providerit. 11 25: mitem et recens repertam rationem adhibuit. 12 53: Pallanti, quem repertorem eius relationis ediderat Caesar, praetoria insignia censuit. 13 31: ex dignitate populi Romani repertum, quod male sollicitat Muretus, proprie tamen proscriptionis auctor Sulla, de quo Seneca de Benef. 16: proscriptionem commentus est, et Velleius 2 28: primus ille, et utinam ultimus, proscriptionis exemplum invenit. vides invenire dici Velleio, quod reperire Tacito dicatur. coepere est ex mutilatione vocis. ita A. 2 36 auretur pro augeretur in codice M. 4 51 sponte incorum pro incolarum in eodem codice, 65 tavisset pro ductavisset. vide et 5 4. laudavit vero proscriptionem a patre repertam Sullae filius Faustus. Valer. Max. 3 1 3.

p. 28 1. de habitu cultuque] de cultu Tiberii insolentiore quidquam sibi lectum homines eruditissimi negant, et recte. legendum enim de habitu vultuque. habitum pro vestitu accepit librarius imperitus, cui cultum rectius quam vultum adiungi credidit. ut A. 2 59: Tiberius cultu habituque eius lenibus verbis perstricto, et alibi saepe. atqui habitus corporis aequae animorum obviis apud scriptores; plerumque etiam cum ore aut vultu coniungitur. noster A. 16 22: habitum vultumque eius sectantur rigidi et tristes. H. 1 17: nihil in vultu habituque mutatum. 2 52: vultum habitumque trahere in deterius. de quo nos ad Claudiani Epith. Honorii 73 plura. utrumque coniungit noster A. 12 18: cultu vultuque ad praesentem fortunam comparato. unice coniecturam nostram confirmat Suetonius Tib. 68: incedebat cervice rigida et obstipa, adducto fere vultu, plerumque tacitus. tum, ne dubitare possis, quae omnia ingrata et arrogantiae plena animadvertit Augustus, et excusare tentavit saepe apud senatum et populum. vides arrogantiam vultus in Tiberio excusari apud senatum ab Augusto, nihil illie de cultu. noster A. 2 29: manum ad Tiberium tendens immoto eius vultu excipitur. de Pompeio Lucanus 8 665: nihil ultima mortis ex habitu vultuque viri mutasse fatentur. Seneca de Benef. 2 19: quid vultum habitumque oris pervertit. Ep. 52: insanum vultus habitusque demonstrat. Valerius Max. 5 10 ext. 1: vultu pristinum habitum retinente. de oris habitu vide locum a nobis restitutum A. 6 20. et de hoc ipso Tiberio noster 4 57: erant qui crederent in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse.

C. 11. p. 29 8. continebantur] eo continebantur, ni fallor.

C. 12. p. 30 10. unum esse reipublicae corpus] malo rempublicam, atque unius animo regendam. sic H. 1 30: si respublica et senatus et populus vana nomina sunt. 2 32: senatumque et populum, numquam obscura nomina.

C. 20. p. 45 4. dereptum vehiculo] sic bene vetusti codices apud Valerium Flaccum 2 159: nostrosque toros virgata tenebit, et plaustris derepta nurus.

9. vetus operis ac laboris] ita Lipsius et Pichena e scriptis, qui constanter cum priscis editionibus intus habent, non vetus. alii alia reposuerunt, quae apud Pichenam vide. quid si tamen intentus? aliud nempe operis ac laboris intentus, aliud, intentus operi ac labori. intentus operi, qui diligenter laborat ipse: intentus operis, severus exactor alieni laboris, et qui intendit laborem militis, ut verbo utar, quod nostro est perquam familiare. intendere et remittere contraria apud nostrum. nec vacat indices compilare. de Corbulone A. 11 18: originem tamen e severitate ducis traxere; intentumque et magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam adversus levia

credebatur. videantur quae praecedunt: nam mire coniecturam nostram illustrant. nec abludunt ista Plinii in Paneg. 19: sic imperatorem commilitonemque commiscueras, ut studium laboremque omnium et tanquam exactor intenderes et tanquam particeps sociisque relaxares. Seneca de Ira 1 1: pertinax et intentus. rursus noster A. 6 50: iam Tiberium corpus, iam vires, nondum dissimulatio deserebat. idem animi rigor, sermone ac vultu intentus, quaesita interdum comitate. 12 38: quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit. c. 42 habes intentiorem disciplinam militarem. 15 62: lacrimas eorum, modo intentior in modum coercentis, ad firmitudinem revocat. ita Sulpicius Quirinus impiger militiae dicitur A. 3 48. intus vero pro intentus fuit scriptum, quomodo et exaratum offendes apud Festum in *rabula*. sic in hostum pro inhonestum H. 2 31. et H. 2 16 tanta pro tentata Gronovius censebat scriptum fuisse. *vetus operis* posset etiam defendi, ut sit dictum quale illud Plinii in Paneg. 16: *innutritus bellicis laudibus Traianus*. et quia Tacito familiaris ille genitivi usus. ita *vetus stipendii*, Pichena corrigente, A. 2 66. *modicus voluptatum* ib. 73. *modicus severitatis* 6 30. *modicus pecuniae* 3 72. *formidolosus hostium*, pro metuens hostium, 1 62. *ferox scelorum* 4 12. *securus potentiae* 3 28. *anxius potentiae* 4 12. *occultus odii* 4 7. *Tullius eloquentiae ac fidei praeclarus* 4 34. *recens praeturae*, sic corrigo, 4 52. ut etiam *recens doloris et irae* 1 41. *stipendii recentes* 15 59, ut legendum puto. *erectus et fidens animi* 4 59. male a Pichena tentatum *silvae frequens fecundusque mons* 4 65. *noxius coniurationis* 5 11. *irae properus* 11 26. *penates vacui principis* 6 51. *trepidus admirationis et metus* 6 21. *aequus absentium* 6 36 pro *absentibus*. *insolens contumeliarum* 6 34. *indomita animi*, ut corrigo, 1 33. *retinens conditoris Seleuci civitas* 6 42. *providus futurorum* 6 46. C. 21. p. 46 6. quo minus invidiam, misericordiam, metum et iras permoverent] quo minus invidia, misericordia, metu et ira permoverent. ni fallor nempe commilitones permoverent.

C. 22. p. 47 1. *sepultura invidens]* *sepultura scripti* constanter. cur moverunt? est enim latine, si quid aliud, dictum, *invidere sepultura mortuis*. ne dubitare possis, audi Lucanum 7 798: *invidet igne rogi miseris*. Plinius in epistolis passim, ubi veterimus codex Mediceus huic loquendi modo suffragatur. Quintilianus 9 3 dicit Ciceronem solere dicere *invideo hanc rem*, non *huic rei*. sed forte legendum *haec re*: vide de hoc loco disputantem Vossium de constructione c. 34. noster A. 15 63: *tu mortis decus mavis: non invidebo exemplo*, hoc est non invidebo tibi meo exemplo. de mor. Germ. c. 31: nam ne *spectaculo quidem proelii invidere*. subauditur nobis.

C. 24. p. 49 11. *periculorum praemiorumque ostentator]* Seianus praesentia sua ostentabat et pericula, quae obierat plurima pro Tiberio, et praemia, quae illi accepta referebat, ad maximos honores proventus. quare nihil remedii huic loco adhibendum, quum sanus sit.

C. 28. p. 51 15. *ac suis]* opinor, hanc *suis laboribus defectio-* nem *sideris* adsimulans. tum mox prospereque cessura quo pergerent, non quae. cessura prospere ea ad quae pergerent patrandae. aliter Gronovius. *pergere iter* saepe apud nostrum.

C. 32. p. 57 12. *disiecti]* *distracti* corrigunt viri summi. sed id tantundem est. *disiecti* ponuntur pro separatis ac dispersis. infra c. 50: adeo incuria euncta *disiecta* erant. apposite H. 3 69: suo quisque metu, ne *disiectos* eoque minus validos *Vitelliani* consecrarentur, cunctantem in arma impellebant. A. 2 45: diriguntur acies non vagis incursibus aut *disiectas* per catervas. 4 46: ac tum rumor in-

cesserat fore ut disiecti aliisque nationibus permixti, diversas in terras traherentur. 3 2: magna pars populi viam complevere disiecti, et ut cuique libitum, flentes, vita Agric. c. 20: ubi aestas advenit, contracto exercitu militum in agmine laudare modestiam, disiectos coercere. A. 2 61: disiectae et vix perviae arenae. et ita passim noster. Valerius Max. 8 14. ext. 5: ut nomen eius per totum terrarum orbem disiceretur; nisi scribendum illic dideretur. piget plura conferre.

C. 33. p. 58 14. indomitum animum] puto indomita animi, ut erectus et fidens animi 4 59, lactus animi 2 26, incertus animi 6 46. posses et indomitus animus, vel indomito animo in bonum vertebat, pro vertebatur. vide Rhenani notas ad A. 11 37. et nostro hoc familiare in primis. sic 6 46: ne nomen Caesarum in ludibrium verteret, quod ibi asseruimus.

C. 35. p. 60 5. quaeruntur] immo queruntur. nempe lignorum adgestus et similia querebantur milites; quare post rō castrorum distinguendum. sequentia, neu mortem in iisdem laboribus, videntur mutilata.

p. 61 2. promptos] promptas liber M. an prompta? prompta omnia, i. e. res promptas ostentavere. A. 12 12: vocante Carrhene promptasque res ostentante. ibid. c. 1: suam quaeque nobilitatem formam opes contendere, ac digna tanto matrimonio ostentare; ubi frustra dignas vir summus.

9. quidam singuli propius incedentes] immo quidam et singuli propius incedentes h. e. exhortantes. sic A. 2 13: incendit ea contumelia legionum iras. c. 82: has vulgi sermones audita mors (eius) incendit. infra c. 47: ne postpositi contumelia incenderentur, atque ita passim. accendere offensiones similiter A. 2 57. primo agit de extrema concione, mox de singulis, qui propius adstabant, possis et intendentes. vide nos infra 4 47.

C. 36. p. 62 12. in ancipiti respublica] rempublicam scil. fore. quae et praecedentia castiganda forsitan, periculosam severitatem, flagitiosam largitionem, ut ad superiora referantur, augebat metum. sic 4 30: irritas leges, rempublicam in praecipiti conquestus.

C. 37. p. 63 1. non abscessere] an non adsensere? nempe conditioni supra propositae de missione aliisque.

C. 38. p. 64 2. Mennius] forte MEnnius. sic 3 70: LEnnium equitem habes, et Enniam Macronis uxorem 6 45. et ita 3 49 Clutorius pro Clutorius, 13 22 Panteius pro PAnteius, 12 7 Talledius pro TAlledius. forte etiam hic Menenius posset legi.

C. 40. p. 67 8. salus] malim salus sua.

11. diu cunctatus aspernantem uxorem] non debuit tentari a Lipsio, nec a Freinshemio. cunctandi quippe verbum cum quarto casu recte coniungitur, de quo nos pluribus ad Claudianum in Stilic. 2 284. nam supra c. 37: legiones nil cunctatas sacramento adiguit, rectius in M exhiberi, quam cunctatus, quod erat in vulgatis, quae illic subsequuntur facile evincunt, quartadecimani paullum dubitaverant.

C. 41. p. 68 2. quod tam triste?] quid scribendum. deinde pergere ad Treviros et externa fidei, non externae, quod nunc codices insedit. ad externa fidei, quasi dicas ad externam fidem, qui toto non creditur. externa rumorum sic Gruterus reponit 16 23. diversa terrarum, ut restituimus, 3 59. noxia conscientiae 6 4. et omnia flagitii 11 2. incerta noctis H. 1 26. tacita suspicionum A. 4 41. sic proxima maris 3 1, proxima litorum, municipiorum, intima Africae, amoena Asiae et Aethiopiae, longinqua imperii, incerta maris, tempestatum et belli, multa laudis et artium, idonea provinciarum, opportuna locorum, propinqua Seleucia, falsa simulationum, ardua castellorum, reliqua lacus, breviora litorum, montium edita, saeva ventorum, humida

paludum, aspera maris, praecipua rerum, et mille talia apud nostrum passim, ne de aliis dicam.

p. 69 6. *recens dolore et ira]* doloris et irae maluerim pro more Taciti, et sic puto scribendum. vide ad c. 20.

C. 43. p. 70 13. *detraxistis]* retraxistis. supra de hac re c. 35: *elatumque gladium deferbat ad pectus, ni proximi prensam manum vi adinuissent.* sed nihil potius muta. sic 2 26: *deportare lauream,* ubi alii *reportare, deicere manum* Seneca de constant. cap. 7.

p. 71 5. *diseedite a contactu* i. e. a contagione, ab iis qui sunt noxii. 4 49: *pollui cuncta sanie, odore, contactu.* H. 1 11: *Rhaetia, Noricum, Thracia, ut cuique exercitui vicinae, ita in favorem aut odium contactu valentiorum agebantur.* 2 60: *ceterae legiones contactu, et adversus Germanicos milites invidia, bellum meditabantur.* A. 6 7: *plures infecti valetudine et quasi contactu.* Seneca de ira 2 21: *puerum procul a contactu deliciarum retinebimus.* 3 8: *quaedam in contactos corporis vitia transiliunt.* de tranq. anim. 7: *vitia contactu nocent.* et Seneca pater contr. 9: *vitia contactu ipso nocent.* Iuvenalis 2 81: *uvaeque contactu livorem ducit ab uva,* ita legendum. sic et *contaminatus scelere* supra c. 35. et 2 2: *regem hostium artibus infectum.* 3 14: *infectos manibus eius cibos, et alibi non semel.*

C. 44. p. 72 17. *centurionatum inde egit]* centurionatus vocabulum dubito satisne sit latinum. puto censum Centurionum inde egit. omiserat librarius festinans censum ob consimiles literas in centurionum. quae vox cum non subsisteret, sciolus semiliteratus refigit centurionatum. sic peccatum H. 2 59: *circumdaret principis ministeria, comitaretur liberaliter,* ubi legendum *copiis comitaretur.* posses et legere censum centurionalem egit, h. e. singuli centuriones, alter post alterum citabantur. Seneca ep. 12: *non enim citamur ex censu,* ubi vide Lipsium. *centuriare militem saepe* apud Livium. et *centuriatus* pro *centurionatus* in Historia Augusta. percensuit ergo centuriones Germanicus, ut de reis inter illos inquireret. alius census ille de quo Porcius Latro apud Senecam Exc. contr. 2 1: *census senatorium gradum ascendit; census in castris ordinem promovet.*

C. 47. p. 74 27. *ac ne postp.]* scribe hac ne postp.

C. 51. p. 79 4. *porrigeretur]* progredieretur, ni fallor.

C. 58. p. 86 22. *maluerit]* satius sit maluerint, si quid video.

C. 59. p. 88 3. *hominem Germanos numquam satis excusaturol]* video quid ad hunc locum interpretes. mihi tamen a Tacito profectum videtur ignominiam Romanos numquam satis excusaturol. A. 2 46: *quoniam tres vacuas legiones et ducem fraudis ignarum perfidia deceperit, magna cum clade Germaniae et ignominia sua.* 15 24: *deos potentium populorum arbitros Armeniae possessionem Parthis, non sine ignominia Romana tradidisse.* H. 5 15: *Civilis instare fortunae, Cerialis abolere ignominiam.* de morib. Germ. c. 6: *concilium inire ignominioso nefas.* vide et ad 4 67. ut vero hic excusare ignominiam, ita H. 5 22 *excusare flagitium* et A. 3 60 *protegere flagitium.*

p. 89 1. *ille delectus]* forte ille deo delectus, deridet apotheosin Augusti, qui deus dictus. vide Muretum ad Senec. de benef. 6 32, qui de tranq. animi c. 14 *Caesari deo nostro.* Plinius 7 45 (46): *in summa deus ille etc.* 21 3 (6): *filia divi Augusti, cuius luxuria noctibus coronatum Marsyam literae illius dei gemunt.* ita enim corrigit Muretus ad Taciti A. 3 24; Lipsius ad A. 1 53 *degemunt, Torrentius describunt.* ita ludit in nomine dei de Caligula Seneca de tranq. animi c. 14: *nec procul erat tumultus, in quo Caesari, deo nostro, quotidianum fiebat sacrum.* deo ergo delectus scilicet successor, aut ad patrandum bellum Germanicum. similem li-

braviorum oscitantiam deprehendi 6 20, ubi pro *diem* scribendum de die.

C. 60. p. 90 1. *insepultae dicebantur*] profecto non dicebantur solum, sed spectari poterant, ut liquet ex sequentibus. fors sit ut fuerit *visabantur*. sic A. 3 23: *ipsumque Pompeium ciens*, cuius ea monumenta et adstantes imagines visabantur.

C. 61. p. 90 7. *deformes*] codex M. *deformides*. reor *deformi*. iidem prima etc.

C. 63. p. 93 6. *castra metari in loco*] sic 4 47: *castris in loco communitis*. forte tamen ilico scribendum.

C. 64. p. 93 15. *inclinantes tum*] *tum* vitiosum est. forte *multum* vel *opportune*. sed et *tum* potest servari. sic 2 9: *tum permissum*. 4 28: *tum catena vinctus*. 12 38: *copiae tum occisione occubuissent*.

C. 65. p. 95 6. *et eodem iterum fato v. l.] et eodemque iterum M.* ni fallor: en *Varus*, en uno eodemque iterum *fato v. l.* rō en secundo loco iam et Pichena advertit.

9. *rectoribus*] *vectoribus* a manu Taciti esse opinor. *tum* mox repetendus agger, non *petendus*. repetendum laborem viae, per angustum aggerem (de quo supra c. 63) faciendae, fuisse praeter alias molestias innuit, *petere aggerem habes* et A. 2 81, ideoque nil temere mutandum.

C. 68. p. 97 5. *haesere munimentis*] *inhaesere* vel *adhaesere* praestat. sic *adhaerere castris* restituit Pichena A. 3 21.

p. 98 2. *donec ira et dies permansit*] forte *donec iratis dies permisit*.

C. 69. p. 98 22. *faciens*] non prorsus damno. tamen sit rectius *acuens*.

C. 70. p. 99 4. *sicca humo, aut modice adlabante aestu*] credibile est Vitellium iter fecisse refluyente aestu. fortasse castigandum est, *primum iter siccata humo, aut modice uda, relabente aestu quietum habuit*. sic infra c. 76 *relabens Tiberis*, et 2 24 *relabente aestu*, et 2 8 *transeunt aestuaria nondum accrescente unda*, possis quoque ut *modice adlabante aestu*, *tum* mox (p. 100 3) scribendum *magna pars udo aut muleato corpore*, non *nudo*. quo spectat illud *sine igni*, quo vestes udae siccarentur. accedo etiam illis qui legunt *sapiens* ab *imprudenti*.

C. 72. p. 102 1. *specie legis eius*] rō eius suspectum merito est habendum, ut nomen legis nescio cuius latere hic possit videri. an, *specie legis vetustae retractavit vel iteravit?* meminit huius legis Horatius 2 1 81, ab Augusto latae: per vetustam legem intelligamus licet legem duodecim tabularum adversus famosa carmina. sic 2 30: *et quia vetere SC quaestio in caput domini prohibebatur, callidus et novi iuris repertor Tiberius mancipari singulos actori publico iubet*. sic et quum legem de maritandis ordinibus ferret Augustus, recitari curavit in senatu orationem QMetelli, velut in haec tempora scriptam. Livius Epitom. 59.

C. 74. p. 105 18. *poenitentia patiens*] varie tentant. lege *poenitentiae patiens*. sic contra *impatiens irae* et similia.

C. 76. p. 110 1. *movendasque populi offensiones*] *fovendasque* malim. sic *accendere offensiones* 2 57. 11 6: *nunc inimicitias accusationes odia et iniurias foveri*.

C. 77. p. 110 3. *proximo priore anno*] ante biennium puto, anno qui proximo prior fuit.

p. 111 2. *spectarentur*] *sectarentur* puto, quod proprium hac in re verbum. satis depravatam lectionem arguit, rō *spectantium*, quod sequitur: neque enim credibile est eodem vocabulo bis uti voluisse

nostrum. A. 4 68: *sectator domi, comes in publico*, 5 10: *multis sectatorum dilapsis*, 16 22: *habet sectatores seu potius satellites*.

C. 79. p. 112 5: *verterentur flumina] averterentur malim*, sic apud Claudianum in cons. Honor. 4 483: *iusserat querso fluvium migrare meatu*, tamen *vertere* pro *avertere* non est inusitatum nostro, sic 2 42: *versa Caesarum sabole*.

AD ANNALIUM LIBRUM II.

C. 2. p. 118 8. *sed prompti aditus, obvia comitas, ignotae Parthis virtutes, nova vitia*, et quia ipsorum maioribus aliena, perinde odium pravis et honestis] locus perplexus. primo recte Muretus ipsorum moribus; nisi quod propius accedit ad vetustam scripturam ipsorum a moribus aliena. deinde ignotae Parthis virtutes, nova vitia, i. e. virtutes sibi ignotas pro novis vitiis Parthi interpretabantur. ita capiunt homines eruditi, et tale quid voluit noster. sed tum concinnius foret, ignotae Parthis virtutes seu nova vitia, ut subintelligas habebantur. aut pro vitiis potius dixisset, ut H. 1 2 pro crimine. verum aut fallor, aut totus locus sic constituendus est, ignotae Parthis virtutes, novitate invisae, et quia ipsorum a moribus alienae, perinde odio pravis et honestis, nimirum erant. tale illud in vita Agr. 3: *invisa prima desidia deinde amatur*. A. 11 16: *temperantiam nulli invisam*. mox c. 33 dixit idque non novum sed e vetustissimis moribus, et H. 1 75 *novitas vultus*. Plinius ep. 9 33 de delphine: *constat Octavianum Avitum in litus educto superfudisse unguentum, cuius ille novitatem odoremque refugisset*. deinde odio pro odio erant. sic infra c. 70 *irae pro irae esse*, ut doceo in notis, et 11 17 *nec patrem rubori* ex Codice A, omissis *totis illi et esse*. 12 5: *quin et incestum*; ac si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. intellige incestum committi, nisi mavis cum Freinshemio referre ad *id metuebatur*.

C. 5. p. 120 17. *praeliorum vias] praeliorum dubia hariolor*, sequentia conjecturae subscribunt. ut et ipse Tacitus H. 2 33: *perpulere Othonem ut Brixellum concederet*, ac dubiis praeliorum exitus summae rerum et imperii se ipsum reservaret. ibid. c. 77: *mihi bellum et praeliorum incerta trade*. A. 4 23: *nec proconsul eius anni PDolabella retinere ausus erat, iussa principis magis quam incerta belli metuens*, contra comi via 4 7 male mutant.

p. 121 8. *et hostibus ignotam] lego ut h. ignotam*.

C. 9. p. 127 4. *tum permissum] forte tum, ut permissum*.

C. 12. p. 128 21. *fore] ferret] maluerim, h. e. efficeret, obtineret, consequeretur*.

C. 14. p. 131 1. *se operatum] se. Iovi; nisi id addendum forte, vidit quippe se operatum*, erat enim Germanicus Augur.

p. 131 3. *quae sapientia praevisa] sapienter provisa*. deinde elata humo virgulta praestiterint quam enata. elatum enim humo, quod terra altius exsurgit.

C. 15. p. 132 15. *para onusta vulneribus tergum] graecismus est familiaris latinis scriptoribus*. cur ergo sollicitant? sic 1 50: *latera concaedibus munitus*, 4 28: *Cornutum falsa exterritum*, 6 9: *clari genus*, c. 5: *cuncta revincebatur*, c. 42: *cetera degener*, c. 43: *adlevatur animus*, 12 3: *iuvemem alia clarum*, 13 35: *adnotatus miles ita praeriguisse manus pro manibus*. vide Gronovium ad H.

1 42 et 85. deinde opinor haud excidisse, haud aliud sibi reliquum.

C. 23. p. 139 8. *alvei manantes per latera*] locus haud dubie corruptus et variis obnoxius coniecturis. putabam aliquando *alvei mutantes latera*. sic *mutare latus* dicuntur aegri, qui decumbentes nunc in laevum nunc in dextrum latus iactantur. de quo ad Virgil. 3 511 et Ovid. Met. 13 937. Sulpicius Severus epist. 3 de b. Martino aegrotante: cum a presbyteris, qui ad eum confluxerant, rogaretur ut corpusculum lateris mutatione relevaret. naves hae instabiles dictae Maroni Georg. 4 195 et Ovidio Met. 2 164. sed cum *mutare* iam praecesserit, forte fuerit a manu Corneli alvei alternantes latera, vel innatantes alterno latere. Iuvenalis Sat. 12 30: quum plenus fluctu medius foret alveus, et iam alternum puppis latus evertentibus undis arboris incertae, nullam prudentia cani rectoris conferret opem. Seneca Nat. quaest. 6 6: sicut in navigiis evenit ut, si inclinata sunt et abiere in latus, aquam sorbeant, quae in omni onere eorum, quae vehit, si immodice depressa sunt, aut superfunditur aut certe dextro sinistroque solito magis surgit. et mox: sicut in fluminibus ac mari videmus accidere, ut incrementum aquae, quotiens navigia desidunt, in lateribus maxime appareat. inclinantes in latera dixit noster A. 14 5: iussum dehinc remigibus in latus inclinare atque ita navem submergere. sic rectius codex Agricolae quam vulgati, in unum latus inclinare. innatare etiam apud Livium 21 26: alveos infirmes (nihil dummodo innare aquae et capere onera possent, curantes) raptim faciebant. Silius 6 522: pinuque innante cavata aequora et immensas curva trabe findimus undas. sic Dausqueius, non iuvante. Seneca de benefic. 6 32: fracta classis, et intra paucos dies natavit nova.

C. 24. p. 140 2. *tantum illa clades*] ni fallor, *tantum alias illa clades*, ut apud Maronem Ecl. 1 25: verum haec tantum alias inter caput extulit urbes. deinde, ut credatur novissimum et sine terminis mare, non sine terris.

8. *elisa*] *enisa* malim. mactabant enim equos, qui e naufragio in idem litus natando se subdlexerant. neque enim credibile vitam sustentavisse carne equorum, qui in unda periissent. *eniti in aequum* infra c. 80. possis alioquin eodem illisa, vel vulgatam retinere, ut Aurelius explicat.

13. *intentis vestibus*] immo *restibus*. tales quae remulco trahuntur. Naso in Fastis contentum funem dixerat 4 297: *sedula fune viri contento brachia lassant*, de nave quae Magnam matrem advehebat. II. 2 34: *anchorarum funes non extenti fluitabant*. Lucanus 2 621: *ut tremulo starent contentae fune carinae*. Plautus Rud. 2 3 37: quia videmus ad saxa navem ferrier, properans exsolvi *restim*.

C. 25. p. 141 3. *ad coercendum*] subintelligi debet *ad coercendum Germanos*, non bellum. sic vetustiores loquebantur.

C. 27. p. 143 9. *fuerat*] fuerit puto.

C. 28. p. 144 1. *reperit*] *reperiti* probe Aurelius. putem praeterea, et qui e servis eadem noscerent *reperiti*.

C. 31. p. 146 13. *etiam in vestibulo*] iam et in vestibulo.

C. 34. p. 150 20. *missus est praetor*] an misso praetore?

C. 38. p. 155 11. *transmittere*] codex Rhenani *transmerei*. forte *transmere*, sed nihil temere mutandum, nisi minus mendosus liber eo invitet. domus Hortensii] forte Hortensia.

C. 44. p. 162 2. *et tum*] tum etc.

C. 47. p. 165 1. *visa in arduo*] lego *enisa in arduum*.

C. 52. p. 170 3. *in unum conductas ad hostem duxit*] *duxit conductos* non opinor nostrum dixisse. forte in unum *condictos* vel

coactos. cogere exercitum, copias passim habes apud scriptores vetustos.

C. 54. p. 173 1. igitur alio] optime Illo, non alio scribendum vidit Freinshemius, nisi quod ab Illo verum est. *Hectorem aemulatus est*, nunquam ab Illo recessit, apud veterem poetam. contra, *Aegyptum navigare* et similia. vide Gronovium infra c. 59.

C. 56. p. 175 10. regis Pontici] Ponti Lipsius, me nolente, sic Pontica tellus, et similia, de quibus ad Ovidium. noster alibi Pontica auxilia A. 15 6, Ponticum mare A. 13 39, Pontica ora H. 3 47.

C. 57. p. 177 3. discesserantque opertis odiis] nihil muta: odiis nondum manifestis, quae in maius postea prorupere. similis diversitas A. 4 71. sic condito odio H. 2 30. nam odii aperti certam argumentum renuntiare amicitiae, de quo videndus noster A. 6 29 atque illic interpretes. Suetonius in Calig. 3 de Germanico. vide et Gruterum et lurementum ad Senec. ep. 76. noster A. 3 64: *sincera adhuc inter matrem filiumque concordia, vel occultis odiis*. de occultis odiis mox. sed ille credebatur, ut inferius maiestate principis, gravi et dissimulata offensione abditisse. A. 4 67: *non iam occultis adversum Neronem et Agrippinam insidiis*. Valerius Flaccus 5 530: *talibus orantem vultu gravis ille mincei laudum premit, et fatus ignescit opertis*.

C. 59. p. 179 13. claustraque] claustra, opinor, per epexegein. quod pluribus illustratum vide a nobis ad Velleii 1 3. idque iam occupavit ô πᾶν Grotius.

C. 61. p. 182 3. nullis inquirentium spatiis penetrabilis] quenam illa spatia? puto, nulli inquirentium satis penetrabilis, vel nulli inquirentium spatiis penetrabilis. spatium refer ad profundam altitudinem.

C. 70. p. 189 5. haud minus ira quam per metum accepta] ira forte, nempe fuerunt. sic odio emendavi supra c. 2.

C. 85. p. 201 6. veherentur] malim deveherentur. Roma scilicet per Tiberim. 3 9: mox Tiberi devectus.

AD ANNALIUM LIBRUM III.

C. 3. p. 207 11. ut par maeror et matris exemplo] concinnius sit utique, ut pari maerore, et matris exemplo avia quoque et patris attineri viderentur.

C. 5. p. 209 8. praepositam toro effigiem] propositam in toro Muretus. sed verum est cum Grotio propositam toro. sic et Petronius c. 40 in fragm. Traguriano toralia proposuerunt toris, ubi nos plura.

C. 7. p. 211 13. ultionis] ultioni. sed vide Muretum et Pichenam infra ad c. 9. et nostrum 3 27 et 41.

vagus interim] forte itinerum. 6 15: devii plerumque itineribus declinans patriam.

C. 10. p. 213 3. nullas esse partes Trioni] Trionis perperam Muretus. infra c. 40: egregium resumendae libertati tempus. male Pichena libertatis.

C. 11. p. 215 2. an premeret] confidenter dele.

C. 12. p. 216 1. non principis ulciscar] novi principis scripti, alii non vi principis. vel ut privata has inimicitias, non ut principis, vel orbi principis.

C. 14. p. 217 21. *adstantium visa*] bene *visus* Pichena. deinde (p. 218 5) *scripsissent expostulantes* mutila haud dubie.

C. 16. p. 220 1. *atque illo*] ad quae illo.

C. 20. p. 224 13. *desertas suis*] pro a suis desertus.

C. 21. p. 225 14. *inligatus praeda*] an *inlectatus*? sed lento *veneno* inligare A. 6 32, et similia.

C. 24. p. 228 11. *in quae tendi*] in quae *intendi*. sic *intendi* ad curas H. 4 67. et infra c. 37: *huc potius intenderet*.

C. 25. p. 229 7. *incitandis caelibum poenis* pro *intendendis*. sed hoc longius abit, nisi ex *intendendis* corrupto fecere librarii *incitandis*. possis et *intentandis*, ut infra c. 28: *terror omnibus intentabatur*. forte *iterandis*. sic *iterare* tumulum pro *restituere* A. 27, vulnus 6 35, et *testudo iterata* H. 3 28. forte etiam *invitandis*, sequentia de delatoribus confirmant. huc refer A. 4 30: *delatores*, genus hominum publico exitio repertum, per praemia eliciebantur i. e. invitabantur. apud Nasonem Epist. 17 183: *invitant omnia culpam*, *invitata improbitas parvulo successu* Plinius Hist. Nat. 2 23 (21). Petronius 41 fragm. Trag. *libertatem sine tyranno nacti*, coepimus invitare convivarum sermones, vel forte *inritandis*, quod verius. sic A. 13 1: *lunius Silanus exitium suum ingenii violentia inritavit*. H. 2 17: *inritabat Batavos Padus ipse*. c. 53: *expositum ad invidiam Marcelli nomen inritaverat Caecinam*, ubi *Acidalius invitaverat*. 3 4: *Tamptius suspiciones militum inritabat*. c. 70: *inritare hominum oculos*. 4 32: *epistolae Antonii suspiciones militum inritavere*. 2 24: *inritato proelio sponte refugii milites*. apud Senecam de Benef. 3 14: *non est inritandus animus ad avaritiam*, ubi alii *invitandus*. vide illic *luretum*. excitare invidiam in bonos noster A. 3 36.

p. 229 10. *cum omnis domus — subverterentur*] *subverteretur* e scripto Pichena. mihi vulgatum longe elegantius, de quo ad Nasonem Fast. 3 189.

C. 28. p. 231 21. *quis pace et principe uteremur*] locus mendosus omnium consensu. opinor, *quis pacem se principe tueremur*. optimum enim pacis stabilientiae fundamentum leges. H. 4 74: *nos quamquam totiens lacessiti, iure victoriae id solum vobis addidimus quo pacem tueremur*.

p. 232 1. *aeriores ex eo vincula, inditi custodes*] recte primo Pichena *artiora vincula*. sed *indere custodes* pro *addere* nescio an satis latine. forte *artiora ex eo vincula inditi*, ac *custodes l. P. P. praemiis indueti ut sic* etc. nam M usi. A. 11 1: *repertus apud Baias, vinclisque inditis in urbem raptus*.

C. 29. p. 234 4. *at tamen*] *scribo iacta, vel iacti, tamen initia fastigii*, ut *iacere fundamenta, iacere semina caedibus* A. 6 47. infra hoc libro c. 54 recte a Lipsio castigatum opinor *simultates iaciunt ac mihi relinquunt*, quasi *simultatum fundamenta* dicat. c. 66: *Mamercus antiqua exempla iaciens*. Cicero de leg. Agrar. 2 15: *hunc quasi gradum quemdam atque aditum ad cetera iactum intelligetis*. vide infra 4 22.

p. 235 2. *adspiciebat*] *adspiciebant* rectius.

C. 34. p. 239 17. *multa duritiae veterum melius et laetius mutata*] *scribo multa duritiae veteris in melius et laetius mutata*.

C. 36. p. 243 3. *invidiam in bonos excitandi*] volebam aliquando *exertandi*. nunc refero ad illa supra c. 25: *incitandis caelibum poenis*.

13. et quidam] et quidem.

C. 38. p. 244 14. *Caelaetae etc.*] locus corruptus.

C. 39. p. 245 8. *leves cohortium*] putabam aliquando *velites*. nunc nil muto. sic *leves cohortes* A. 2 52, et *levem copiam* ibidem.

C. 41. p. 247 10. *dubitatione*] an *dilatione*?

C. 42. p. 247 22. *visis militibus*] malim *obvius militibus*. sic *Corbulo obvius* A. 15 16.

C. 43. p. 248 1. *nobilissimam Galliarum sobolem*] puto *nobilissima Galliarum sobole*, *liberalibus studiis* ibi operata.

C. 46. p. 250 19. *fugientibus consilite*] hic locus in varios errores perduxit homines eruditos; vide illos ad H. 2 53. pari modo A. 6 36: *aliosque occultos consulit*, ubi Lipsius male *conligit*. *Glossae* Labbei tamen *consilio*, *is συνέλλομαι*. quo verbo et Livius usus. sed *consilite* scriptum est pro *consulite*, h. e. curam habete *fugientibus*, ut locutus est A. 14 38: *legatum sine superbia victoris clementer deditis consuliturum*. sic *consulere vitae*, *famae*, *existimationi*, *fidei*, et *similia*. A. 2 26: *quando Romanae ultioni consultum esset*. H. 3 82: *ratio cunctandi*, *ne asperatus praelio miles non populo*, *non senatui*, *ne templis quidem ac delubris deorum consuleret*. ut *consulere sibi fuga* pro bene *consulere*, sic *consulere fugientibus* est, quibus bene, clementer *consulitur*. A. 11 36, de Mnestere histrione: *perpulere liberti ne*, *tot illustribus viris interfectis*, *histrioni consuleretur*. 14 22: *consuleret quieti urbis*, ex mss. 13 39: *hostem vagum exuerent sedibus*, *gloriaeque pariter et praedae consulerent*. 15 18: *adspectui consulitur*. 12 47: *visui tamen consuluit*, *ne coram interficeretur*. quod 15 61 dixit *voci tamen et adspectui pepercit*, nam *consulere* et *parcere* saepe coniungitur. *Lustinus* 12 7: *ut intelligeret*, *non tam oppidanis* (sic mss) *se parcendo quam exercitui suo consuluisse*. *Rufinus Hist. Eccles.* 6 2, de *Origene*: *rogabat mater ut sibi consuleret et parceret matri*. *Passione S. Perpetuae*: *parce canis patri tui*, *parce infantiae pueri*. saepe hoc verbo usus *Lustinus*, ut 16 4: *proinde consulant sibi*, *reliqua illic sunt corrupta*. forte: *sive iubeant abire*, seu *malint vel causa populari socium remanere*. 18 6: *si velit urbi consultum esse*. 24 5: *brevi sensurum*, *sibi an illi consulentes*. *Alexander apud Curtium* 4 1: *et vincere et victis consulere scio*. 5 12: *ite, consulite vobis*. ego hic *legem fati mei exspecto*. h. e. *fuga consulite vobis*. idem vero hic dicit quod A. 13 40: *iussit*, *instantibus comminus resisterent*, *refugos non sequerentur*. tale illud apud *Lucanum Caesaris* 7 318: *vos tamen hoc oro, iuvenes, ne caedere quisquam hostis terga velit*; *civis, qui fugerit, esto*.

C. 47. p. 251 16. *omissa urbe*] puto *omissam urbem*.

C. 52. p. 255 5. *fecerant curam*] sic infra c. 54 *simultates faciunt*; ubi tamen forsitan rectius Lipsius *iaciunt*. vide supra h. l. c. 29. an *accidunt*? et apud *Nasonem Am.* 1 8 82: *saepe simultates ira mutata facit*. *formidinem facere* H. 3 10. sed et alibi *metum*, *terrorem*, *pericula facere*. hic tamen fortasse rectius legamus *iniecerant vel acuerant curam*.

11. *resisti*] *sisti* Gronovius ad Liv. 4 12.

C. 54. p. 259 7. *exonerari laborum meorum partem*] *parte* maluerim, ut *me subaudiatur*.

C. 55. p. 260 19. *verum — maneat*] locum esse mutilatum arbitrantur, et variis vexant coniecturis. sed orationem Tacitus convertit ad maiores, i. e. veteres Romanos. *similia de mor. Germ.* c. 33: *maneant, quaeso, duretque gentibus, si non amor nostri, at certe odium sui*. solus hic vidit nonnihil *Salinerius*. ex *honesto*, ut A. 5 3 *quibus nulla ex honesto spes*.

C. 57. p. 262 2. *tantum infamia usurus*] *mendosa sunt ista*. scribo *tantum infamia ausurum*. non enim *senatui tantum deridiculo fuit*, sed ipsi quoque *Tiberio*, uti mox apparebit. sic *audere aciem, bellum*,

praelium, flagitium, facinus etc. dubito tamen. nam et uti morte A. 6 48, ibidem c. 51 ingenio suo.

C. 58. p. 263 4. ii et lxx annis] Gerardus Vossius ad Velleii 2 legit vi et lxx annis.

C. 59. p. 264 8. *diverso terrarum destineri*] lege diversa terrarum *destinere*. vide nos ad 1 40.

C. 62. p. 266 8. *proximo Magnetes*] scribunt *proximi*, ut respexerit noster ad superiora illa, *primi omnium Ephesii*. ceterum castigandum e *proximo*. absorpserat eam literam ultima vocabuli proxime praecedentis. H. 2 64: et *Triariae licentiam molestum e proximo exemplum onerabat*. Seneca ep. 121: *quia tutela certissima ex proximo est, sibi quisque commissus est. vicinus e proximo* Plautus. hoc autem vult, cum Ephesii prae vetustate fabulosa ac dubia creparent omnia, Magnetes certiora et e proximo, h. e. quae avorum memoria sibi contigissent, protulisse in medium. contra paullo post: *altius Hierocaesarienses exposuere*. c. 63: *ceteros obscuris ob vetustatem initia niti* etc. propiora *Sardianos, Alexandri victoris id donum*. possis et e proximo capere pro proximis. 6 35 e propiori restituimus. contra e longinquo. Frontinus 2 2: *ut sagittas, quibus ex longinquo usus est, eluderet*.

p. 267 6. *religionem tuebantur*] si quid video, *religione se tuebantur*. vidit ex parte Acidalius. tum paullo ante opinor post haec, non hac, vel post has, ut civitates subintelligas. A. 1 39: *illic aquilam amplexus religione sese tutabatur*. notum illud Lucani 1 127: *magno se iudice quisque tuetur*.

C. 66. p. 271 10. *propellebat*] magnus coniecturarum acervus huic loco datur ab hominibus eruditis. non inconcinne illi qui *propalabat* legunt, sed eo verbo Tacitus alibi non est usus, et Turnebus in *Adversariis* non satis latinum censet. Casaubonus invenit in mss ad Suetonium. contra *velare dedecus natalium* A. 11 21. et Suetonius Aug. 43: *clarae stirpis originem sic innotescere*. Nicolaus Faber ad 3 p. 110 Controv. Senecae legit *propolluebat*, vel potius *perpolluebat*. omnino scribendum *praepollebat*, quod alibi *praeellere* dixit. ita, opinor, A. 2 43: *Agrippina Germanici coniux fecunditate ac fama Liviam uxorem Drusi praecebat*. hoc vult, plus auctoritatis in senatu consecutum ausis impudentibus, quam obscuris eius natalibus debebatur. A. 4 21: *Cassius Severus, sordidae originis, maleficae vitae, sed orandi validus*. 6 2: *Togianus Gallus dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditus*. accusativum casum saepe Tacitus similibus verbis dat, ut *praeminere malos* 15 34, ubi vide omnino Pichenam. 12 12: *ea tempestate Cussius ceteros praeminebat peritia legum*, quem locum temere Lipsius immutavit. et c. 33: *ut ceteros imperatores praemineret*. praesidere cum quarto casu noster nonnunquam. vide Pichenam ad 12 14. *praefestinas Thermacum sinum* 5 10. *Campaniam praelegebat* 6 1, pro legebat oram Campaniae. praestare passim historici. campo, qui castra praeiacet 12 36, ex mss. *praepollere absolute* 2 45: *quibus additis praepollebat*.

C. 67. p. 272 19. *ausis ad Caesarem codicillis*] an ausus—codicillos? vide supra c. 57.

C. 68. p. 273 3. *alia parente*] an *Julia*, ut Freinshemius, vel *Aelia*? posterius verum. occulte innuit hoc datum Seiano, qui adoptione transierat in gentem Aeliam.

C. 70. p. 275 7. *Capito insignior infamia*] malim *Capitoni*, vel *insignior infamiae*, ut solet noster.

C. 72. p. 277 13. *tanta vis*] Muretus addidit *ignium*, male. nos plura ad Senec. Here. Oet. 563 et Val. Flac. 7 333. A. 4 63: *nec dum comperto quos illa vis perculisset, de ruina theatri apud Fidenas*.

AD ANNALIUM LIBRUM IV.

C. 1. p. 283 7. *raptum ierit*] sic Pichena, cum in M esset *raptum perit*. vulgo *captaverit*. noster H. 2 6: *secelestis armis res Romanas raptum ire*. sed scribe *abruperit*. *abrupit* dominationem Seianus sublatis e medio Tiberii liberis et heredibus dominationi proximis. A. 13 1 de Iunio Silano: *segnis et dominationibus aliis fastiditus h. e.* regnantibus ante Neronem. infra c. 11: *atrociore fama semper erga dominantium exitus*. ergo Drusus inter dominantes numeratus. ut et Livia infra c. 57. A. 6 48: *vi convellere et mutare dominationem*. tum *abrumper* saepe sic est, ut 4 50, 12 50. sic et *pacem, vitam, sermonem abrumper* noster.

C. 2. p. 284 15. *metus crederetur*] alii alia, quae non satisfaciunt. reor *metus e re* adderetur. addere metum pro augere. sic addere *alacritatem, animos, dignationem* alibi apud nostrum. *e re* dictum ad A. 11 1, 12 68.

C. 3. p. 286 9. *formae — indecorae*] concinnius *forma indecora*. tum mox c. 4. p. 287 14 non *aversus* habebatur.

C. 7. p. 291 1. *precandam posthaec modestiam, ut contentus esset*] *precandum post, hac modestia ut contentus esset*. vide tamen Lipsium et Gronovium Obs. 3 10.

C. 8. p. 293 10. *confirmaret*. rectum est; educaret, aleret.

C. 10. p. 294 11. *eo audacius provectum, ut verteret et occulto indicio*] forte *eo audaciae provectum veteratorem, ut occulto*. vel ut *veterator*. possis et *eo audaci provectum veteratoriae, veteratoris vocabulum* Ciceroni familiare.

14. *ea fraude tum senem*] *ro de in fraude cum iterandum esset*, *supinus* librarius omisit, et subsequentem syllabam *cep.* scribendum quippe *ea fraude deceptum senem*. possis et *ea fraude illatum senem*.

C. 12. p. 297 1. *superbiam fecunditate*] *superba iam fecunditate*.

2. *atque haec*] forte *iacta vel iactaque haec*. vide notas supra ad 3 29.

C. 13. p. 298 2. *Carfius sacerdos*] an *Carisius*?

C. 20. p. 304 8. *sed liberalitas Augusti avulsa*] *perplexum*. forte *liberalitate Augusti palam elusa*. Augustus liberalis. vide Senecam de benef. 2 25 et 27. A. 5 5: *Caesar questus apud patres quod fraude unius senatoris imperatoria maiestas elusa publice foret*. 6 46: *solitus eludere medicorum artes*. sic *illudere viribus principis* A. 15 42, et alia, in Indice notata. non alia de causa fisco addicta Silii bona a Tiberio, quam quod, quae Silius habebat, Augusti liberalitati magnam partem debebantur. parvus enim Tiberius. principum antiquae parsimoniae vocat noster 3 52. vide et supra c. 7. sic palam omissum erat 6 8. ita palam infra c. 30 et 36.

C. 24. p. 309 9. *primo sui incessu*] *primo sub incessu, vel primos sub incessus*. sed *sui cultus* 2 58, *sui metus* 14 43, *sui fama* et alia.

C. 25. p. 310 9. *effusis*] *affusis praestiterit*.

C. 27. p. 311 12. *Cales evenerat*] *Cales obvenerant* puto, ut 3 33: *cui provincia obvenerat*. infra c. 56: *cui ea provincia obvenerat*. vide Torrentium in Suet. p. 493. sed nil muta: utrumque enim dicitur. 13 15: *evenerat ea sors Neroni*.

C. 28. p. 312 7. *nomen utrique Vibius Serenus*] *Vibiis Serenis* flagitat elegantia sermonis latini. sic noster alibi. sed vidit iam Gronovius. A. 2 80: *cui nomen Celendris*. 4 72: *cui nomen Flevo*. sic scribe. ubi nos vide. et 5 1.

p. 313 2. *et tum catena vinctus, perorante filio: praeparatur adolens]* lege tum et catena vinctus, perorante filio in reum; pater. at adolescens.

14. *cogitavisse]* agitavisse. malim. paulo ante Cornutum falsa exterritum, nil muta. vide nos supra 2 15.

C. 30. p. 315 1. *poenis quidem]* poenis idem.

C. 31. p. 315 8. *nec occultum est]* nec occultum ei, si quando ex veritate, quando adumbrata laetitia facta imperatorum celebrarentur.

C. 32. p. 316 13. tollo erat cum Acidalio.

C. 33. p. 317 6. *neque alia rerum]* haec turbata sunt. sic converso, neque alio statu reip. Romanae, quomodo fere et alii.

p. 318 3. *animus]* alii nimis. puto, ut nimia; et ex propinquo. 6 7: quae ipsis nimia et moesta fuerant.

C. 35. p. 319 15. *sed maxime solutum]* exciderat rō metu ob cognitionem literarum. maxime solutum metu. tamen solutiora dicta factaque habes 16 18. supra c. 31: solutius promptiusque eloquebatur. quo solutius urbem extra lasciviret A. 13 47. solutus orator dial. de Orat. c. 18. ergo nil muta.

19. *quidem]* forte pridem.

C. 38. p. 323 16. *et deos ipsos]* M et deos et deos ipsos. an et deos hos ipsos? vel deos adeo hos ipsos? erant enim in senatu statuae, deorum, erat et ara Victoriae. sic et altaria in senatu 16 31.

p. 324 8. *speraverit]* an aspiraverit?

C. 40. p. 325 14. *simplicius acturum]* simplicius cum iis acturum.

p. 326 7. *te invito perrumpunt]* te invitum forte, et excessisse iam pridem. perrumpere aliquem ut 1 51: uno impetu perruptum hostem redigunt in aperta. 3 15: ne quo affectu perrumperetur. 4 67: ne quis quietem eius irrumperet. 12 43: militum globo infestos perrupit. H. 3 2: duae alae perrupere hostem. Seneca de Benef. 6 16: medicus, qui nihil amplius quam manum tangit, et me inter eos quos perambulat ponit. sic eidem Hannibal exsul pererrasse reges dicitur Praef. 1. 3 Nat. Quaest. noster 3 4: nihil Tiberium magis penetravit, non dissimili locutione. hoc ipso rescripto Tiberius, quibus necessitudinibus te mihi immiscere parem. de salutantium illa consultantiumque invidiosa turba ipse Seianus, mox in sequentibus. invisum cur malim quam invitum, quae sequuntur satis evincunt: per invidiam tui me quoque incusant. sed maneat rō invitum. 11 17: non enim irrupisse ad invitos, sed accitum.

C. 41. p. 328 3. *vera potentia augere]* scribendum vera potentiae augeri. sic mox praecipua rerum, c. 46 montium edita, c. 59 vana rumoris. vide ad A. 1 40.

C. 43. p. 330 1. *ad testimonia vocentur]* lege testimonia advocentur. advocare senatum sacramento restituimus H. 1 55. refer autem ad superiora, Laeadaemonii firmabant annalium memoria vatūque carminibus. alii alia hic commenti sunt. rō et subintelligitur. 11 24: sed terrae, gentes in nomen nostrum coalescerent. sic AM.

4. *Erycum]* Erycium vel Erycinum certe. sic et in Floro.

C. 47. p. 334 25. *aut incondita]* puto haud incondite (quod obvium apud Ciceronem) vel incondita.

p. 335 4. *incedentes]* languidum hoc. opinor intendentes. vide notas ad 1 35.

C. 48. p. 335 13. *lascivia epularum]* quid si lassi vi epularum? vi tormentorum victi 14 60. 12 67 vis violentiae, ut illic castigamus. et vi vini de mor. Germ. c. 23 ex emendatione nostra. vi vulnerrum ex pulcherrima Mureti castigatione H. 1 79. vis victoriae, vis pluviae alibi. vi metus A. 6 19, si locus est sanus. vi amoris subactus 13 13. vi frigoris ambusti 13 35.

C. 49. p. 336 5. *iam muniebat*] puto immunierat. vide nos ad 11 19. tum mox *arcteque circumdare*.

C. 52. p. 338 5. *recens praetura*] *praeturae* malim, ut *vetus stipendii*, corrigente Pichena, 2 66. sic et 15 59 emendabam *stipendii recentes*. vide nos ad A. 1 41.

13. *sed imaginem*] scribo *se*, *imaginem veram coelesti sanguine ortam*, impelli in discrimen. *se imaginem* Muretus iam occupavit. 3 34 de Messallino: *inerat imago paternae facundiae*. H. 4 7: *esse satis Marcello*, quod Neronem in exitium tot innocentium impulerit. ad voluntarium mortem perPELLI A. 11 2.

17. *raram*] scribe *rarum*, ut saepe noster. quod rarum erat in Tiberio, ut mentis occulta proderet verbis. vide notas Gronovii A. 13 2.

p. 339 2. *morum forma*] *morum fama* legendum. sed est error typographi, puto.

C. 53. p. 339 9. *esse in civitate . . . Germanici coniugem ac liberos eius recipere dignarentur*] sic codex M. arbitror haec sic supplenda ac corrigenda, *esse in civitate tanta*, qui Germanici coniugem ac liberos eius respicere dignarentur. respicere proprium de adfectis verbum, respice res humiles apud Papinium. eius liberos refer ad Tiberium, a quo adoptatus Germanicus.

C. 56. p. 342 5. *urbis Romae*] *urbi Romae* malim, ut et apud Livium 43 6: *Alabandenses templum urbi Romae se fecisse commemoraverunt*.

C. 57. p. 342 19. *Caesar in Campaniam*] *Caesar adit*, opinor.

p. 343 10. *Rhodi secreto*] *Rhodio praestiterit*. *Rhodium secessum* habuimus c. 15.

p. 344 1. *exprobrabat, reposebatque*] *exprobrando vel exprobrans, vel exprobrabat reposcendo*. sic *exprobrare excusando* 1 10, *vivendo exprobrare* 16 10, *memorando exprobrare beneficia* 13 21, *foeda acrius accendere exprobrando* 13 13.

C. 58. p. 344 7. *tolle fuit*.

C. 59. p. 345 8. *adsimulabatque iudicis partes*] nil novandum. subornabat Seianus delatores atque accusatores adversus Germanici stirpem, quibus a Tiberio auditis ipse postea quasi iudicem agebat, tanquam vera essent quorum illi insimularentur, atque hac arte Tiberium adversus illos paulatim instimulabat. idem Phaedrus prol. 3 Seiano exprobrat. Ovidius passim usus hoc verbo.

C. 61. p. 347 5. *vitaque non degener*] rectius *vitaque*, pro *genio* nostri. *patrii non degener oris* apud Nasonem ex Ponto 3 5 7.

C. 64. p. 350 16. *Claudiae Quintae*] sic et Naso in Fastis 4 305: *Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto*.

C. 65. p. 351 4. *appellatum ductavisset*] *M tavisset*, non *ductavisset*, deinde *appellatum* proxime praecesserat, unde illud *appellatum* videtur prognatum. forte, cum *auxilium popularium adductavisset*. supra c. 47: *rex Rhoemetaces cum auxiliis popularium*. 1 57: *auxilium orantes adversus vim popularium*. et est vocabulum id nostro in deliciis. 2 1: *fidei popularium diffusus*. cf. c. 10. 3 38: *popularium iniurias inultas sinebat*. nec improbo tamen *ductavisset*.

C. 66. p. 351 10. *adversum easum*] *casus* malim, ut ad ruinam theatri etiam referatur. et sic Acidalius. deinde mox in id tempus erat.

C. 67. p. 353 3. *malum otium*] *male in otium*, ni fallor. ni praefers coniecturam Gronovianam, *occultos in luxus*. paullo ante pro duodecim villarum nominibus et molibus insederat, forte scribendum duodecim villarum ignominiosis molibus vel ignominiosae molis. vide ad 1 59.

C. 69. p. 354 3. *metus visus, sonitus aut]* *metus ex improvise sonitus haud.*

p. 355 11. *egens]* *alibi tegens. an anxia magis et pavens sui civitas tegere se?*

C. 72. p. 359 11. *cui nomen Flevum]* *Flevo malim ex more Taciti.* vide supra 4 28 et mox ad 5 1. 13 12: *cui vocabulum Actae fuit, ut et illic scribendum. 15 37: cui nomen Pythagorae fuit.*

C. 74. p. 362 5. *idque vetitum]* *id quoque: et sic Muretus.*

AD ANNALIUM LIBRUM V.

C. 1. p. 363 1. *utrique Geminus cognomen erat]* scribe *Geminis.* sic apud Silium castigavi 13 32: *Dasio fuit haud ignobile nomen.* sic 15 45: *cui nomen Cleonico, ut illic scribendum monemus, et c. 59: nomen mulieri Arriae Gallae. H. 1 77: Caelio ac Flavio Sabinis in Kal. Iulias consulatus defertur. 2 4: sacerdoti id nomen erat, sic malo, non sacerdotis. Livius 31 4: C. et M. Servilii: Geminis ambobus cognomen erat. 32 2: creati P. et Sextus Aelii: Paetis fuit ambobus cognomen. 35 24: Clivius et Loppius: utrique eorum Salinatori cognomen erat. sic lego, non Salinator. apud Florum 2 6, de Fabio: hinc illi cognomen novum et reipublicae salutare Cunctator. ita scribe, non Cunctator. vide Gronovium ad Liv. 1 1 bis et c. 3.*

C. 3. p. 365 7. *multum]* *quid si multo?*

C. 4. p. 366 3. *dandumque interstitium poenitentiae senis]* M quandoque *Germanicis stitium poenitentiae senis.* locus pessime mercurius adfectus. mutila vocabula; quod sollemne huic codici. vide notas ad 1 10. sic et c. 20 *intus* pro *intentus.* infra 6 2 *tam* pro *tamquam* codex M, et 1 13: *quam Tiberio* pro *quamquam.* 6 21 *super ta negotio* pro *itali.* 11 22 *novi* pro *novissime* et *potus* pro *positus.* 12 1 *intonanti* pro *intoleranti.* c. 4 *fratrum* pro *fraternum.* c. 26 *quaestione* pro *quaesitione.* c. 46 *omis* pro *omissuros.* c. 64 *le* pro *lepida,* *prior* pro *propior.* 13 7 *Ioechum* pro *Antiochum.* c. 13 *seque nece* pro *seque Senecae.* c. 14 *indebilis* pro *inde debilis.* c. 19 *Iturios* pro *Titurios* et *etiam perio* pro *suetam imperio.* c. 32 *nuntiavit* pro *pronuntiavit.* c. 46 *ubi* pro *uni sibi.* c. 40 *cornu* in *sinistro* pro *cornuum sinistro.* c. 56. *terram vivam* pro *terra in qua vivamus.* 14 18 *ne probata* pro *Nero probata.* c. 22 *get urbis* pro *quiete urbis.* c. 28 *frisoribus* pro *fratris opibus.* 15 25 *inhosta* pro *inhonesta.* *inhostos* H. 2 31 pro *inhonestus.* H. 4 62 *inhora* pro *inhonora.* A. 15 69 pro *imminens exitum,* et *mense exitum.* c. 71 *ein supplicio* pro *sine.* 16 5 *longuas* pro *longinquas.* H. 1 46 *ins.* pro *insuper,* et c. 51. c. 47 *omisisse tot fensas* pro *omisisset offensas.* 2 21 *dum reportans gerant* pro *dum per tormenta ingerunt.* quare scribendum forte *dandumque domui Germanici interstitium poenitentiae senilis.* nunc quidem aliud nihil exsculpo: sic manus senilis A. 6 9, *senile corpus* 15 6, *seniles artes* 3 8. non *multum* a scopo hic aberravit Boxhornius.

C. 10. p. 370 6. *inanium spe]* immo *specie.* tantundem fuisset *inani specie.* 13 8: *Corbulo corpore ingens, verbis magnificus et super experientiam sapientiamque etiam specie inanium validus.* quem locum, ubi pari modo peccabatur, recte asseruit Lipsius, et M proxime vero. dixi ad Velleium 2 30 *specie in animum,* nam A *spe*

in animum. species amicitiae pro spes Lipsius ex mss ad Senecae de Benef. 7 31. speciem sive imaginem pro re vana ponit frequenter Tacitus, iisque vim opponit; ut pluribus nos ad Velleium l. c. A. 16 32 specie bonarum artium falsos dixit, qui fallunt sub specie bonarum artium. A. 4 44: hunc admodum adolescentulum seposuit Augustus in civitatem Massiliensem, ubi specie studiorum nomen exitii tegetetur. 6 1: speciem venturi simulare. atque ita passim noster.

AD ANNALIUM LIBRUM VI.

C. 1. p. 372 3. Campaniam] an Campaniae oram? ut A. 2 79 oram Lyciae ac Pamphyliæ praelegentes. nil tamen muto.

14. dona in promptos, minas adversum abnuentes] scribo, praepositique servi, qui quaerent, pertraherent, dono in promptos, minis adversum abnuentes, et sic retinerentur propinquus aut parens; non retinerent: quod postremum vidit et Rhenanus. simile mendum nos sustulimus alibi.

C. 2. p. 373 3. Scipiones haec] tanquam referret, Scipiones aequae ac Silani.

C. 3. p. 373 21. quos neque dicta imperatoris] quos neque dicta nisi imperatoris. edicta enim principum A. 1 8, 5 5. H. 4 45. alterum Muretus vidit, alterum Rhenanus.

C. 4. p. 375 3. praebebatur] Ursinus praebebant; nec improbo. praebebantur tamen propius accedit ad vulgatam; nec inelegans est epexegetis.

7. noxiam conscientiae] noxia conscientiae puto. vide nos ad 1 40 et 11 22. alii noxiae conscientiam, ut Muretus: et forte rectius.

C. 5. p. 376 9. pleraque] peraeque scribendum. Plinius Ep. 1 2: quod nihil eodem stilo peraeque scripsisse videor. vide H. 1 76. tum Caium Caesarem quasi incertae virilitatis, cum Lipsio partim, partim cum Freinshemio. peraeque, cum ipse solitus esset alios insimulare. alibi apud nostrum non semel a nobis id vocabulum restitutum. die natali Augustae sic capio, quasi ideo novendialem hanc coenam vocet, quod Augusta Tiberium peperisset, feralem ac exitiosum plurimis, ac proinde eam coenam pro funesta ac novendiali habendam.

p. 378 2. neque cuncta — revincebantur] forte quin aequae cuncta — revincebatur. sic revincere crimen verbis apud Livium 6 26. 40 16. nam et pro refellere quandoque sumitur, et est Graecismus. vide nos ad 2 15.

C. 7. p. 380 11. properat] properarat.

C. 8. p. 380 21. reus amplecti] malo reus palam amplecti. similis error commissus 4 20.

p. 382 2. nec ideo] nec adeo. alii alia. adeo passim in ideo apud scriptores degeneravit. infra c. 15: ne tecta quidem urbis, adeo publicum consilium nunquam adiit.

C. 9. p. 383 2. precatusque] malim deprecatusque.

C. 10. p. 383 13. qua pro quatenus. perperam quia Muretus infra 11 7.

C. 11. p. 386 6. finem accepit] lege sed finiens, vel, quod malo, finitam accepit. finita domus H. 1 16.

C. 14. p. 388 17. sanus] alii sane iis. videtur latere nomen oppidi aut vici, ubi repertus, forte Canusii. Aurelius Messanae. sed ea urbs in ipsa Sicilia.

C. 15. p. 390 2. *admodum vagis*] an *ambigus*? ita solebat Tiberius. *vagi sermones* alibi apud nostrum, et *vagi rumores* apud Nasonem.

8. *ambigens patriam et declinans*] mirum quod patriam pro Roma dixit. scribebam *ambiens* pariter ac *declinans*, *ambire* pro *circumire* dixit. apud Nasonem Met. 5 361: *ambibat Siculae cantus fundamina terrae*. et sic passim scriptores.

C. 17. p. 392 15. *praeceps dabat*] in *praeceps* corrigunt. tamen et 4 62 *praeceps trahit*.

C. 19. p. 393 21. *aurariasque eius*] nil muta. vide nos ad Velleium 1 8.

p. 394 5. *diutius dabatur*] lege *tutis dabatur* pro *tuto dabatur*.

10. *vi metus*] vim in usu esse nostro, ac pro potentia frequenter sumi minime ignoro. hic malim *sui metu*. vide ad A. 4 24.

C. 20. p. 395 2. *diem*] lege *de die*. *de die potare* apud Horatium et Plautum. *apparare de die convivium* apud Terentium, apud Ciceronem Philipp. 2 34: *cum perditissimis latronibus non solum de die sed etiam in diem vivere*. sic de nocte apud optimos scriptores. vulgatum tuetur Gronovius Obs. 1 2. *in diem*, illo die. Cato Orat. pro L. Antonio apud Priscianum l. 11 (apud Putsch. p. 868): *beneficii postridie iussisti adesse in diem*, ex die non ausi recusare. vel forte sic, *qualem die*, h. e. quoque die. Livius 44 5: *paullo plus septem millia die Romani processerunt*. nisi et illic *legas eo die*, vide Gronovium, et refer ad habitum oris: sive laetus sive tristis. vide nos supra ad 1 10. Statio Silv. 2 53: *vultumque tuo sumebat ab ore*. *induere habitum* A. 4 12, *affectum* Or. 6. Seneca Consol. ad Polybium c. 24: *indue dissimilem animo tuo vultum*, *vultum alicuius sequi* de Ira 3 8. *pendere ab alicuius vultu* de Benef. 6 1. ib. 7: *vultus tuus, cui regendum me tradidi, colligit rugas et attrahit frontem*. vide simillima A. 4 12. Seneca Consol. ad Polyb. c. 24: *animum ex tuo vultu sument*. sic Seneca Benef. 2 2: *itaque laetus facit, et induit sibi animi sui vultum*. Iuvenalis Sat. 3 104: *qui semper ex omni nocte dieque potest alienum sumere vultum*, ubi plura ad rem. *dissimilem fortunae suae indutus habitum* de Iulio Caesare Velleius 2 41. in Epigrammatis Corduba *solve comas et tristes indue vultus*. Ovidius Amor. 3 14 27: *indue cum tunica metuentem crimina vultum*.

11. *otium*] lege *otio*. dum apud Rhodum agit otiosus, vel per otium, ut 12 12: *militares artes per otium ignotae*.

C. 21. p. 395 12. *super negotio*] *ta negotio* M. unde recte Pichena *tali negotio*. vide nos 5 4.

p. 396 11. *praescium periculorum et incolumem fore*] voluit Tacitus, tum complexus eum Tiberius, ut *praescium periculorum*, at *incolumem fore* gratatur. sic 11 17: magno, ut inter barbaros, praelio victor rex, ex castigatione Lipsii. c. 25: *sed ipse cohibuit consulem ut nimium assentantem*.

C. 22. p. 396 18. *ideo creberrima et tristia in bonos, laeta*] Ie-go, ideo creberrima, ut tristia in bonos, ita laeta apud deteriores esse. vide Freinshemium 11 7. deinde non *eximatur* malo quam *eximitur*.

p. 397 6. *abierim*] scribe *aberrem*.

C. 24. p. 398 13. *imprecatur*] *imprecabatur*.

C. 25. p. 399 2. *aequi impatiens*] quae parem non ferebat, utpote mulier ambitiosa. male hic haerent homines eruditi. sic cape illa, *aeque regibus insolita* A. 2 42. et 1 68: *aequis locis aequi dii*. *aequalitatem* alibi vocat. hoc et Petronius voluit 34: *aequum Mars amat*.

C. 26. p. 399 10. *continuus principis*] an *principi*?

C. 27. p. 400 15. conlocavi] concumulavi forte. H. 2 80: omnia principatus vocabula cumulare. sed forte conlocavi tollendum.

C. 28. p. 401 6. ore] colore Pichena. sed distinctus pinnarum ad colorem referendus. scribe decore ac distinctu pinnarum.

p. 402 1. sed antiquitas quidem obscura] an fidei obscura? obscura fides H. 1 22.

5. annorum numero] lege annorum in numero. Lactantius Elogia de Phoenice v. 59: quae postquam vitae iam mille peregerit annos. Martialis 5 7: qualiter Assyrios renovant incendia nidos, una decem quoties secula vivit avis. Seneca Ep. 42: Phoenix semel anno quingentesimo nascitur.

6. suis in terris] terris paullo ante praecesserat. scribo surculis e turis vel tureis. sic et Plinius eadem de re 2: senescentem casiae turisque surculis construere nidum. Solinus c. 33 ed. Salmas. rogos suos struit cinnamisi. volebam aliquando suis inferiis. inferias Casaubonus ad Suet. Cal. 15 in loco Statii. inferias facere H. 2 95. — vel sui cineris. de Phoenice vide locum insignem apud Melam 3 8 sub finem, et Zenonem Veronensem Homilia de Resurrect. serm. 1 16 p. 422. sepulcrum nidus est illi, favillae nutrices, cinis propagandi corporis semen, mors natalitius dies. sermone 4 de Paschate, de Christo p. 272: morte sua vivens, sepulcri nido vegetatus, innumerabiles temporum metas perenni cursu una eademque orbita lustrans dies magnus advenit. p. 288, ad Neophytos sermone 5: sacri gurgitis unda sepultus, ut sepulcri nido vivificatus resurrectionis iura gustaret. vide varios auctores, qui de Phoenice scripserunt, in notis ad Clementis Epistolam ed. Angl. minoris formae, vide eius descriptionem apud Ezechielem, veterem tragicum, emendatum a Vossio ad Melam 3 8. Eusebium de Praep. Ev. 9 29, et Hexaemeron Eustathii p. 25.

8. myrrhae] cur non casiae, cinnami, nardi, costi, aut amomi? burrae fuit scriptura antiqua, absorpta priore syllaba a praecedenti vocabulo sublato. lege saburrae pondere. suntum a saburra navium, quae stabiliiores ut essent inter navigandum, ad iustam mensuram sabulo aut lapidum congerie saburrabantur. transtulit et Maro ad aves id ipsum in Georgicis 4 194: et saepe lapillos, ut cymbae instabiles fluctu iactante saburram, tollunt. Plinius de gruib. 10 23 (30): certum est pontum transvolaturas primum omnium angustias petere, mox saburra stabiliri. de iisdem Aelianus ubi agit, Hist. Anim. 3 13, saburram lapidem *ἔqua* vocat, quam volaturae grues inglutire dicuntur. Solinus c. 15 (10): grues volaturae arenas devorant, sublatisque lapillis ad moderatam gravitatem saburrantur. quo verbo et de echinis usus Plinius 18 35 (87): echini adfigentes sese aut arena saburrantes tempestatis signa sunt. hinc saburrata mulier Plauto Cist. 1 2 2 pro ebria; quod Suetonio est in Tiberio c. 62 larga meri portione onerari. sic et Curtius 5 7: mens ebrietate gravata. vide et Casaubonum ad Augustum Suetonii c. 77. cf. Arnobii locum, quae Salmasius in editione sua perperam immutavit. sed forte nihil hic mutari praestat. vide Herodotum 2 73 et Melam 3 8.

9. tentatoque per longum iter] per longum itinere scribendum. sic iter tentare via negata apud Horatium Od. 3 2 22. excursus breves tentare apud Maronem Georg. 4 194. tum tentanda via est, qua me quoque possim tollere humo apud eundem ib. 3 9. supra A. 1 69: odio in longum.

10. subire] male subiicere Salmasius. vide Vossium ad Melae 1. c. usus est exsequiali verbo noster. Peto de morte Drusi v. 207: certat onus lecti studiosa subire iuventus; ubi nos nonnihil. Persius 3 105: at illum hesterni capite induto subiere Quirites. apud Maro-

nem Aen. 6 222: *pars subiere feretro triste ministerium, subire humeris*. Aen. 2 708: *ipse subibo humeris, et aquilam humeris in proelio subire* Suetonius Aug. c. 10. sed et perperam idem Salmasius ad Solinum neque *adolere* pro atque *adolere*, sacrificare. infra 14 30: *exuore captivo adolere aras*. Nonius 1 288: *adolere verbum est proprie sacra reddentium, quod significat votis aut supplicationibus numen auctius facere*. apud Maronem Aen. 1 708: *flammis adolere penates*. Servius: *id est colere, sed adolere proprie est augere, in sacris autem adolere per bonum omen dicitur, nam in aris non adolentur aliqua, sed cremantur*. Aen. 3 547: *deo adolere honores*. Columella 12 31: *si quod animal in mustum ceciderit et interierit, uti serpens aut mus sorexve, ne mali odoris vinum faciat, id igne adoleatur*. ita optimae S. Germani membranae, non *aduratur*, ut vulgati. AGellius 17 10, de Virgilio: *petivit oravitque a suis amicissimis impense ut Aeneida, quam nondum satis elimasset, adolerent*. Cassius ad Tiberium apud Priscianum l. 9. p. 872. *at contra Aegyptios ubi integrum anserem adoleverunt, adolere altaria donis* Lucretio 2 679. et honores aris *adolere* Nasoni Met. 8 740. adi Scioppium Suspect. Lect. 2 6.

C. 29. p. 404 13. *Sexitia*] an *Cossutia*? certe tam obscurum nomen non convenit uxori Scauri.

C. 30. p. 404 17. *delationis*] *delationi*.

18. *Abudius*] an *Aufidius*?

p. 405 1. *modicus severitate*] *severitatis* Muretus et Ursinus, ut 3 72 *modicus pecuniae, modicus voluptatum* 2 73, *digitationis* 4 52. *modicus originis* infra hoc libro c. 39, et 45 *modicus aedificationis*, ut videtur scribendum. sic *formidolosus hostium pro hostium metuente* A. 1 62. *vetus stipendii*, Pichena sic corrigente, 2 66. *ferox scelerum* 4 12. *Augustus potentiae securus* 3 28. *anxius potentiae* 4 12. *occultus odii* 7. *TLivius eloquentiae ac fidei praeclarus* 34. recens praeturae, sic corrigo, 52. *erectus et fidens animi* 59, male a Pichena tentatum. *frequens et foecundus mons silvae* 65. *noxius coniurationis* 5 11. *penates vacui principis* 6 51. *irae properus* 11 26. *trepidus admirationis et metus* 6 21. *avidus Armeniae* 31. *aequus absentium pro absentibus* 36. *insolens contumeliarum* 34. *animi indomita*, ut lego, 1 33. *retinens conditoris* 6 42. *providus futurorum* 46. *impiger militiae* 3 48. *atrox odii* 12 22. *certa sceleris* 66.

C. 31. p. 405 20. *inermem*] *inertem* malo.

potentiam habet] an *adauget*? ut 4 41: *sublatisque inanibus veram potentiam augeri*. sed addit malim. 13 46: *id quoque vinculum potentiam adiiciebat*.

C. 32. p. 406 17. *cunctatio servilis*] *servile opinor*, sc. videtur, res servilis. sic *triste lupus stabulis* Maroni Ecl. 3 80. *triste rigor nimis* Claudiano de 4 Cons. Hon. 403. *turpe senex miles* Nasoni Am. 1 9 4.

p. 407 3. *resumit*] vulgo *sumit*. M *insumit*. optime. vide quae ad Papinium notamus. *redde et Livio* 2 9: *quia impenso pretio venibat in publicum omne insumto ademtum privatis*. sic scribo. aliter Gronovius. idem 10 17: *malle frustra insumtam operam, quam quicquam incidisse cur non satis esset Etruriae consularis exercitus*. Iustinus 6 5: *praedarum sumtu*. forte *praeda insumta*. Argumenta Trogi lib. 40: *cum sorore Cleopatra certamine insumto*. sic libri scripti constanter: male reponunt *sumto*. Statius Theb. 12 643: *dignas insumite mentes coeptibus*. 11 627: *italia dequestus paullatim insumerat iras mortis*. sic lego, non *sumserat*. 2 38: *medium caeva nubilum montis insumere latus*. 5 110: *modo par insumite robur luctibus*.

C. 33. p. 407 20. *auxilia mercede facerent*] parum latine: *mercede pacta accirent* puto. *mercede pacta* restitui Iuvenali et Phaedro. deinde mox rursus *accire* Sarmatas, non *accipere*, uti Gronovius iam monuit. nam *donis acceptis* mox sequitur. *pacto die* non semel apud nostrum. ut 13 38, 15 28. possis et *auxilia mercede paciscerentur*, sic Livius quoque 24 49. et Ciceroni Paradoxo 6 *pactiones mercedum*. H. 3 48: *pactus Aniceti exitium*. possis etiam *auxilia mercede arcesserent*. Caesar B. G. 1 31: *accersere mercede*, et 7 33: *atque eo pars, quae minus sibi confideret, auxilia a Vercingetorige accerseret*, atque ita malo quam *auxilia accire*, quamquam aequae est in usu, quod id mox denuo subsequitur, *accita Vitellii auxilia*. noster H. 4 73: *auxilio acciti socii pariter atque hostibus servitium imponunt*. A. 6 44: *nec ultra moratus quam dum Scytharum auxilia conciret*.

C. 35. p. 410 1. *ruerent*] *irruerent*, et deinde *conserta acie*, nam *frontis et tergi vice* iam occupavit Lipsius.

5. *a propioribus*] puto *e propiori* sc. loco, vide nos supra A. 3 62.

C. 36. p. 410 19. *occultos*] *occultus* vel *occulto*.

C. 37. p. 411 12. *capessere*] *capesseret*.

C. 38. p. 413 7. *continuo abscessu*] *continuos abscessus*.

C. 39. p. 414 1. *manus*] *manu*. aut sanguinem manu carnificum undantem, videlicet in carcere. nam *per domos sua manu* cadebant.

C. 41. p. 415 20. *Macedonibus sitae*] nihil mutandum. alibi dicemus.

C. 43. p. 417 4. *haud concelebrant*] sic Pichena *e* vestigiis libri scripti, cuius lectionem accuratius perpende.

C. 44. p. 417 20 *perculsus*] sic Rhenanus. ms eius *percussus*, quod ne temere damnes, vide quae nos ad Maronem eo de verbo annotamus.

C. 45. p. 418 13. *modicus privatis aedificationibus*] an et hic *privatae aedificationis*? dictum supra c. 30.

C. 46. p. 419 13. *verterent*] male sic Pichena *e* M. *vertere* pro *verteretur* probum est. nomen scilicet. vide nos ad A. 1 33.

p. 420 3. puto nihil *e* libidinibus omittebat *impatientia*, *firmitudinem simulans*. sic *impatientia silentii* A. 4 52, *caritatis* 13 21. *flagitiorum impatiens* infra c. 48. *firmitudo pro vegeta salute*. contra *defectio* apud nostrum infra c. 50. sic apud Nasonem 3 Pont. 4 7: *firma valent per se, nullumque Machaona quaerunt*.

C. 47. p. 420 8. *Acutiam*] corruptum nomen, ut puto. forte *Aquiliam*.

C. 48. p. 421 6. *pericula*] M *pericularia*. scribe *pericula varia*. sed sic Lipsius. possis et *paria*.

C. 49. p. 422 5. *diu ferret*] *dissereret* puto; et sic Boethorius. in eundem etiam colorem pro dolore, quomodo Acidalius.

C. 50. p. 422 17. *officii*] male Lipsius *osculi*. 12 56: *multitudo innumera visendi cupidine aut officio in principem*. H. 2 1: *officium erga principem*. et mox: *nullam officii gratiam*.

p. 423 15. *finivit*] pro *finitus* est, ut Martialis, Plinius in Epistolis, alii loquuntur. Iustinus 27 3: *equo praecipitatus finitur*, ubi v. interpr. *finitus est* Vorstius in Valer. Max. 3 2 24. sic *finitio* pro morte apud Gruterum p. 810 10: *Nevia Prisca si permanserit usque in diem finitionis suae. an repetendum id vitam? finivit vitam*, ut A. 14 37 de regina Boudicea: *vitam veneno finivit*. Petronius 103: *nec istud di hominesque patientur, ut vos tam turpi exi-*

tu vitam finiat. Seneca de provid. c. 6: *mors vos aut finit aut transfert.*

C. 51. p. 424 9. *egregium vita famaeque] vitae famaeque malim.*
sed vide Gronovium Obs. 1 2. *mox lego instabili saevitia.*

AD ANNALIUM LIBRUM XI.

C. 1. p. 425 6. *auri vim atque opes] quasi id per Sosibium do-*
oendus esset Claudius. ceteroquin scio magnam vim auri atque ar-
genti etiam apud Ciceronem occurrere in Tusculanis. in scriptis
caveri vim; nisi quod de M. tacet Pichena. unde legebam aliquan-
do caveri e re vim atque opes. vide 4 2. infra 12 16. A. 1 24:
nullis satis certis mandatis ex re consulturum. in rem esse A. 4 33.
an haec conquiri tradique in rem fuerit. sic et Paternulus. v. not.
ad 2 125. non abs re fuerit Suetonius Aug. 94, Dom. 11. at codex
A moneret Claudium, caveret vim. optime.

p. 426 2. *petere] an appetere?*

C. 2. p. 427 7. *victo silentio] sic M, recte. ceteri omnes indicto.*
sic 4 8 victo gemitu, ubi vide interpretes.

9. *me esse] rectius codex A esse me. paullo ante in omne fla-*
gitium obstrictos legit Rhenanus pro omni flagitio. scribe in omnia
flagitii obstrictos. vide ad 1 40. sic infra Lipsius c. 5: cuncta le-
gum et magistratum in se trahens princeps.

16. *atque ille — responderet] puto, ad quod ille — responderit.*
sequentia optime a Mercero et Gronovio explicantur, nisi quod cor-
rigendum initio periodi sed et consultanti. deinde tollendum forte
ei. nam codex A liberum mortis arbitrium ei permisit. sed rectius
reo permisit, ut mox denuo restitui.

C. 4. p. 431 1. *Petra] malo Petrae.*

p. 432 5. *dixisset quidam] lego praedixisse. etsi quidam etc.*
tum paullo ante: reorum nocturnae quietis specie alteri obiecta, non
verum aut species. rei nomen frequenter corruptum est apud no-
strum, ut paullo ante.

6. *albentibus foliis] labentibus malim. quae Plinio 6 24 (38)*
decidua dicuntur, Maroni Georg. 2 133 labentia ventis folia, et lapsa
cadunt folia eidem Aen. 6 310. vel flaventibus. idem Plinius 16 6
(8): flavescencia dum cadunt folia.

C. 5. p. 433 12. *munia] munera codex A. Farnesianus Lipsii*
nece. recte tollit Lipsius.

materiam] forte latam aream. sed Plinius Paneg. 31: materiam
et campum gloriae principis prosternere. 13 8: videbatur locus virtuti
patefactus.

C. 6. p. 434 8. *quod si in nullius mercedem negotia tueantur]*
ms Lipsii et A negotiantur. lego, quod si sine ullius mercede nego-
tia tueantur. vel si sine ulla sui mercede. pro sua mercede, ut saepe
alibi: sui dissimulatio 13 25. possis et sustineantur, ut apud
Horatium, cum tot sustineas et tanta negotia solus, quomodo et Ci-
cero in familiaribus. sed cum idem ad Att. 8 negotium tueri dixe-
rit, maneat id illibatum, hic loci praestat. deinde codex A pauciora
fore crimina.

p. 435 3. *et Messallae] et M. Messallae. malim mox, incor-*
rupta vita facundiaque A.

C. 7. p. 435 9. *postquam annuit tacens] A postquam annuit,*
dicere incipiunt. M tacere, et manu recentiori supra scriptum agere.

scribe, et postquam annuit, ita fere incipiunt. quod verum est. A. 11 24: ita exorsus est.

p. 436 5. ut quis se] rō se tollendum. nam codex A ut qui se. A. 3 37: neque luxus in iuvene displicebat: huc potius intenderet. H. 4 79: namque et Civilis illuc intenderat.

7. praeviderit] sic M. at A et ceteri providerit: quod malim.

13. cogitaret plebem, quae, toga enitesceret] sic M. at A quae toga. lego cogitare et plebem, qua toga enitesceret. tentat hunc locum Ferrarius de re vestiaria 1 33 p. 97. per togam recte Gronovius caudicem accepit. qua, qua via, quomodo. A. 12 58: utque studiis honestis et eloquentiae enitesceret. sic et ibi malo quam nitesceret aut notesceret eum Lipsio. A. 14 53: inter nobiles et longa decora praeferebant novitas mea enituit. Quintil. 2 5: cultus enitescit. Plinius Paneg. 4: enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace. Seneca de Benef. 3 32: quid si quis in tantum processit, ut aut eloquentia per gentes enotesceret aut iustitia aut bellicis rebus, malo enitesceret. 7 14: contra fortunam luctata virtus enituit. Liv. 4 3: dum nullum fastiditur genus, in quo eniteret virtus, crevit imperium Romanum. sic effulgere A. 13 13: forte illis diebus Caesar inspecto ornatu, quo principum coniuges ac parentes effulserant. Seneca de Provid. c. 4: itaque quidam ultro se cessantibus malis obtulerunt, et virtuti iturae in obscurum occasionem, per quam enitesceret, quacsi-verunt.

C. 8. p. 437 6. et ad praesentiam Caesaris vectum memoravi] A Armeniis Caesaris vinetum memoravi. vinetum etiam Lipsiani codices. forte, quem imperitasse Armeniis, et CCaesaris vi vinctum memoravi. sic Dio 60 8. ita passim noster. A. 1 55: vi Armenii cecidit. infra c. 9: casus Mithridati datus est occupandi Armeniam vi militis Romani.

p. 438 7. tria millia stadiorum invadii] nescio an satis latine. tutius sit evadit. evadere annum A. 12 35. discrimen evadere et facinus evadere A. 14 6 et 7.

C. 9. p. 439 10. faciunt] icipiunt recte codex A. sic et 12 62.

C. 10. p. 439 19. et recuperare Armeniam] tuetur hoc Gronovius. at M Armeniam habeat et Vat. A recuperare Armeniam in animo habebat. ni vulgatum tuemur, legam cum Lipsio recuperare Armeniam ibat, immo et recipere Armeniam auebat. quod et fluctuanti Lipsio venerat in mentem, auebant visere A. 12 36, auebat animus 4 71. possis et recuperandae Armeniae iam inhiabat. quod verbum et alias in Tacito corruptum. vel et recuperare Armeniam inhiabat. emtorem inducere hiantem Horat. S. 1 2 88. hiantes cupiditates H. 1 12. hiatus praemiorum H. 4 42. hians compositio de orat. 21. ad spem futuri hiare Seneca Ep. 72 (73). sic et inhiare dominationi A. 4 12, inhiare hortis 11 1 et 12 59, opibus 16 17. Romulus uberibus lupinis inhians apud Cic. Catil. 3 8. congestis undique saccis indormis inhians Horat. S. 1 1 70. inhiare gazis Seneca Herc. Fur. 167. tenuitque inhians tria Cerberus ora Virgilius Georg. 4 433. cum quarto casu iungit Plautus bis, ter et Virgilius.

p. 440 8. longinquam militiam] longinqua militiae sit pro Taciti genio. sic longinqua imperii A. 3 43. sed et vulgatum nostro in usu.

11. intolerantior] intolerabilior A.

p. 441 1. sed claritate paucos pares fuisse uni regum] sic A. forte sed claritudine paucis parem seniorum regum.

5. acciperetur] an acciretur? vel adscisceretur.

7. regiam] rerum codex A, non male.

C. 13. p. 444 2. iecerat] iecerant.

p. 448 1. *plebiscitis*] *plebeiscitis* A, *plebiscitis* Grotius. sed non tam plebi quam omnibus civibus publicabantur.

C. 16. p. 449 7. *forma decorus*] an *formae*?

6. ex *Caturno*] A et hic et infra ex *Acturno*, ut Vaticanus. idem a manu secunda nomine *Italicus*, non *Italus*. et sic denuo postea idem codex bis. quomodo et M.

10. *capessere*] *capesseret*.

p. 450 4. et *Romanas*] lege ei. apud Val. Flaccum 4 274: *pau- latim insurgere fesso integer*.

8. *alimonia*] codex M et A *alimonia*. sic Dictys 2 19: *quod eiusdem aetatis atque alimonii non sine magno dolore divelli poterant*. sic editio Merceri. codex tamen meus *alimoniae*.

C. 17. p. 450 15. *nec patrem rubori* A sine illi et esse. vide nos 2 2. abest et a Gruteri Covaruviano. 12 14 *quod unum reliquum*. libri veteres omittunt erat. mox *adversum Romanos* idem liber A.

C. 18. p. 451 5. *natione Caninefas*] A *nationis Caninefatis*, *auxiliaris et diu meritis*. forte Gannasco *nationis Canninefatis*. *auxiliaris* is ex diu meritis. et mox *oram infestabat*.

10. *ut quaeque habiles*] *lego habilis*.

13. *laboris ignaras*] *ignavas* A et Farnesianus Lipsii; et placet. 1 20 *similia habes*.

17. *vallum foderet*] nescio an latine. forte *feriret*. vide Freinshemium. aut *caederet*.

p. 452 4. *credebatur*] *scribendum e re videbatur*: vi in *videbatur* absorptum a simili syllaba in *levia*. H. 3 1: *quippe opperiri auxilia et trahere bellum e re videbatur*. ita *scribendum*. e re absorptum erat ab ultimis syllabis *toŭ trahere*. ut et 12 16: *obtineri relicto ibi praesidio e re visum*; ubi nos vide. in rem famamque *videbatur* H. 3 8.

C. 19. p. 452 10. *praesidium immunivit*] 14 30: *praesidium imponit*. 4 49: *obsidium coepit per praesidia*, quae opportune iam *muniebat*, ubi lege *immuniebat* vel *immunierat*. vidit illic nonnihil Freinshemius et hic Gronovius.

p. 453 6. *casura*] *casurus*, ni prospere A. *casuras* in M. forte *cur hostem conciret*, *adversis in temp. casuris*? sin prospere. quod posterius iam alij monuerunt.

pact] *pati* codex A, non male. et mox igitur *Claudius*, non ideo.

C. 20. p. 453 14. *miles otium exueret*] frustra fatigant se in hoc loco. otiosum fuisse Corbulonis militem ex superioribus c. 18 satis apparet. *exuere pacem* sic 4 72, *pacta* 6 43, *promissa* 13 44, et similia.

C. 22. p. 456 9. *nullis palam neque cognitis mox causis*] codex A *interim Romae neque cognitis* — CnNonius *insignis eques Rom.* forte *nullis palam clamve* (vel *neque palam neque clam*) *cognitis noxae causis*. v. et ad Vell. 1 12. deinde M Nonius.

p. 457 1. *de se Novius* — *conscios non edidit*] nihil necesse Novii nomen hic repeti. codex A *de se confessus conscios non edidit*, M et F *de se* — *novi conscios*. scribe *de se novissime*; *conscios non edidit*. *de se tandem fassus est*, tormentis laceratus, sed causas cur tentasset non addidit, ut liquet ex superioribus. A. 1 28: *ut novissimi ad culpam, ita primi ad poenitentiam*. c. 51: *tota vi novissimos incurrere*. atque ita passim noster.

C. 23. p. 460 8. *consanguineis populis* est sexti casus, non quarti; quare nil muta. *indigenae Itali olim populis suis ad senatum implendum*

p. 461 4. *inferatur*] *inseratur* ms Ursini, et bene. scribo *velut captae civitati inseratur*. simile mendum Lipsius sustulit 13 25, ubi is optime pro in modum captivitatis legit *captae civitatis*. apud Latinum 39 3 *cetera captivitatis mala*. mss nonnulli, teste Bongarsio, *captae civitatis*. *inseratur*, ut apud Ovidium Met. 13 33: *inserit Aeacidis alienae nomina gentis*. hinc *insitus* pro adoptivo 13 14. adde ad Ovid. Am. 3 7 9.

5. *aut si quis e Latio senator foret*] scribe quem ultra honorem residuis nobilium, aut si cui pauperi ex Latio senatori, fore?

7. *ferro vique*] nolim damnasset Salinerius. sic vim et arma coniunxit H. 4 23. *vis armata* A. 4 47. ni volumus tō vique temere repetitum e superioribus proavique.

9. *inoriretur*] *moretur* codex A et M. libri Lipsiani *memoretur*. tum manibus eorundem per se satis iidem cum M. A liber manubias eorundem per se satis. Acidalius arce pro ara, et iniretur pro inoriretur, quod et mihi venerat in mentem. sic inire dapes Statio. *consilium inire* Nasoni in Fastis 3 380. *inire verbis beneficium* Terentio Andr. 5 1 15. *aestimationem inire* Senecae de Benef. 3 8. *mensuras agrorum inire* Columellae 5 3. *inire somnum* Maroni Ecl. 1 56. *rationem* passim. aut lege iteretur. atque emenda Plinii locum H. N. 9 15 (20), in quo desudavit Lipsius ad A. 12 63. scribendum illic nec nisi iterantes pontum Byzantii capiuntur h. e. repetentes pontum. vulgo intrantes, male. vide Ambrosii locum a Lipsio productum. iterare culpam H. 3 11, tumultum A. 2 7, vulnus 6 35. *iterata testudo* H. 3 28. *iterare pugnam* Livio 6 32. *iterare dicta, terram, campum, agrum* Columella 2 4. *aciem alii*. *aequor iterare, cursus, fortunam* Horatio Od. 1 7 32, 1 34 4, 3 3 62. *vulnera* Statio. *revocatus in memoriam oraculi* dixit Iustinus 7 1, *repetitur memoria* Valerius Max. 2 2 7. alia Iustus Ryckius, Gerardus Vossius, Gronovius. en coniecturam nostram: quid si memoriae horum immoremur (vel quid si memoria eorum renovetur aut innovetur), quis e Capitolio et arce Romana manubias deorum pensastis. quam proxime vestigiis M libri et A institimus. ni mavis, quid si memoria eorum revocetur, quis Capitolium et arcem Romanam manubias deorum repensastis. forte et Senonum latet nomen sub nomine eorum. manubias erat in codice A, unde manubias facimus. pro eorundem, deorum. ara pro arx A. 14 31. Seneca de Benef. 7 19. vide Lipsium no. 157. pro per se satis, pensastis vel pensitastis, ut ad trutinam Senonum invidiose alludat. sic Silius 4 152: *et vertice sacro pensantes aurum Celtas umbone ferebat*. Horatius Ep. 2 1 29: *trutina pensantur eadem Romani*. Frontinus 1 1 10: *ne unius interitum multorum morte pensarent*. in Catal. Pith. p. m. 76: *sed vitae brevitatis pensatur laude perenni*. apud Livium 38 24, de bello Macedonico: *centurionem pensantem aurum occiderent imperavit*. pensandi certe verbum alibi apud nostrum quater occurrit quinquiesve. pensare cum aliqua re Vorstius ad Iustinum 5 2. Iustinus 23 2: *adversus Gallos urbem eos suam tueri non potuisse, captamque non ferro defendisse sed auro redemisse*. castigandus et Valerius Maximus in hac narratione, 4 p. 189 ed. Vorst. ubi corrigo mille pondo auri, quae Gallis pro obsidione Capitolii ommissa debebantur, non promissa. idem Valerius 7 4 3 p. 259 ed. Vorst. ad pactionem omittendae obsidionis compulerunt. apud Iustinum 43 extr. Massilienses publicum et privatum aurum et argentum contulerunt ad explendum pondus Gallis, a quibus redemptam pacem (per Romanos) cognoverant. ergo falsum est nullum supervenisse. manubias volunt esse Gellius 13 24 et Nonius 5 39 pecuniam ex hostili praeda vendita redactam, eoque differre ab ipsa praeda. certe Valerius Maximus sic videtur cepisse utcum-

que id vocabulum 7 6 5, de illo qui in obsidione Casilini murem captum ducentis denariis alteri vendebat, post fame mortuus: *fame consumto manubiis sordium suarum diu frui non licuit* h. e. pecunia ex mure vendita redacta. idem 8 14 2: *DBrutus Accii poetae versibus templorum aditus, quae ex manubiis consecraverat, adornavit.* vide marmor Ancyranum et Inscriptionem Marii (apud Grut. p. 436 3), ubi inter alia de manubiis Cimbricis et Teutonicis aedem Honori et Virtuti aedificasse dicitur. hinc *manubialis pecunia* apud Suetonium Aug. 30. apposite Asconius in Verr. 1 60: *manubias* quoque dici antiquis *spolia quaesita de hoste nobili per deditionem*, *manubiae* ad res sacras pertinent. Livius 29 8 de Pyrrho: *Proserpinae etiam intacti omni aetate thesauri, praeterquam quod a Pyrrho, qui cum magno piaculo sacrilegii sui manubias retulit, spoliati dicebantur.* mox vocat *sacram deae pecuniam*. 10 46: *aeris gravis tulit in aerarium trecenta nonaginta millia; de reliquo aere aedem Fortis Fortunae de manubiis faciendam locavit, prope aedem eidem deae a Servio Tullio dedicatam.* 33 27: *LSertinius ex ulteriore Hispania 1 millia pondo argenti in aerarium contulit, et de manubiis duos fornices in foro boario fecit.* 36 36: *ludos eos de manubiis, si quam pecuniam ad id reservasset, vel sua ipse impensa faceret.* ergo *manubiae* haud illatae aerario. 43 4 de Lucretio praetore: *is eo tempore in agro suo Antiati erat, aquamque ex manubiis Antium ex flumine Loricinae ducebat.* vide reliqua. Valerius Max. 1 1 3 extern. *detracto Iovi aureo amiculo, quo eum tyrannus Gelo e manubiis Carthaginensium ornaverant.* vide Vorstium p. 28. et sic Cicero de Nat. D. 3 34. invidiose autem deorum manubias vocat, quasi spolia diis Capitolinis detracta, aurum et argentum deorum cultui destinatum in Capitolio, quo deditionem redemerint suam Romani. facili autem mutatio e *manubiis* in *manibus*. nam et in marmore Ancyrano *manubiae*, non *manubiae* dicuntur. vide Vossium Gramm. 1 12 p. 60 et c. 29 p. 108. ex eorumdem fecimus deorum. nam *dem* enatum est ex diversa scriptura, cum deorum olim legeretur et *deum*, quod posterius ab ipso Tacito profectum. vel certe *dem* est correctio eorum, quasi librarius voluerit *deum* reponi oportere. fors et sit ut scripserit noster, *manubias deorum depensastis*. *dependere pecuniam habes* apud Senecam de Benef. 2 21: *etiam ab aliquo tali accipiam pecuniam, quam pro capite dependam.* 3 8: *hic pecuniam pro addicto dependit.* 5 1. *beneficium paratus es pro ingratis dependere.* et est id verbum apud veteres scriptores passim obvium. unde *depensare* quomodo dispensare. sed *repensastis* mihi videtur commodissimum. quo verbo frequenter usus Velleius. eidem *rependere caput auro*. Seneca Suasoria 6: *consularia capita auro rependuntur.* sic alibi in codice M. A. 11 4 pro *Poppaeae sentiam*, quod est in vulgatis, legebatur *assensentiam*. similia et alibi deprehendimus, ut in fragmento Petronii Traguriano. forte et *dem* pro *de*, ut foede voluerit. similes istius codicis errores conguessimus A. 1 10 et 5 4.

C. 24. p. 463 2. *nec minus insignes viros*] latet nomen gentis. paullo ante AM *sed terrae gentes in nomen nostrum coalescerent, non gentesque.* vide supra 4 40.

C. 25. p. 466 8. *nimum assentantem*] forte *nimum assentandi*, pro *nimum in assentando*.

C. 26. p. 467 1. *ut senectam principis opperirentur*] *senecta opperiretur* M Pichenae; et puto ferri posse.

2. *flagitiis manifestis*] *flagitii* scribe. atque ita Acidalius. vide Rhenanum Ann. 13 23. sic solet Tacitus. vide ad A. 6 30. *manifestus ambitionis* A. 14 29. *cogitationis magnae, coniurationis, criminum, delicti, offensionis, pavoris, vanitatis, et similia* apud nostrum.

8. *summa*] *summam* codex A, sc. imperii. et sic Rhenanus e B libro.

C. 27. p. 468 6. *subisse*] videtur aliquid excidisse. an *templa subisse*? paullo ante lege *suscipiendorum liberorum causa*.

p. 469 2. *tò sed* mendosum aut superfluum.

C. 28. p. 470 1. *exsultaverit*] lege omnino *persultaverit*. ni *mavis cubiculum per principis*. sic Catullus ep. 29 *perambulare omnium cubilia*. vulgatum tuetur Gronovius ad Livium 29 6.

C. 29. p. 471 6. *Caesaris*] *CCaesaris* bene Freinshemius. sic et nos castigamus supra c. 8.

p. 472 2. et *solum id imputans*] et abest a libro Rhenani et A, pro quo ut M. bene. forte ut *solum id imputans*. persistit, inquit, Narcissus in proposito, sed dissimulans et quasi collibertis imputans tantummodo silentium suum, pollicitus fore ne resciret ex se Messallina, quid inter illos actum esset. vide H. 1 87 et Savilium ad H. 1 71: *Celsus servatae erga Galbam fidei crimen confessus, exemplum ultro imputavit*; qui multa ex historiarum libris et Suetonio huc conguessit. quibus adde H. 1 38: *hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet*. 2 85: *posse imputari Vespasiano, quae apud Vitellium excusanda erant*. c. 31: *contra illi initium belli nemo imputabat*. Suetonius Ner. 36: *cum quidam erimen ultro faterentur, nonnulli etiam imputarent*. Iuvenalis Sat. 5 14: *imputat hunc rex, et quamquam rarum, tamen imputat*. ubi lege *haud rarum vel haud carum*. imputare passim apud Senecam. *imputatus a servo denarius de Ira* 3 33. videatur Vorstius in Iustinum 38 5.

C. 30. p. 472 12. *quod ei cis Vectium, eis Plautium dissimulavisset*] *quod ei cis Vetticis Plautio M. et A. quod Cicio Vectios Plautius dissimulavisset*. an *Cineios*? vide Senecam ludo de morte Claudii.

C. 31. p. 474 1. *potissimum*] *potissimum quemque bene* codex A, ut volebat Freinshemius. in eodem discidium, non dissidium, et sic semper. denique mox idem quibus dubitantibus et incertis ceteri circumstrepunt.

6. *eo pavore offusum*] *eo pavoris effusum* A, bene. sic *effundi in amplexus, lacrimas, questus noster alibi*. A. 1 54: *effusus in amorem Bathylli Maecenas*. alterum minus latinum, pro *eo pavore effuso*.

p. 475 1. *celebrat*] *celebrabat* A.

C. 32. p. 475 10. *puto tollendum tò incedunt, vel intendi legendum*. infra c. 37: *cum impetu venientium impulsae fores adstititque tribunus*. mox *Lucilianos in hortos*, ut et c. 37, A cum aliis.

p. 476 6. *adimerent*] *eximerent* A. sic *exemit dissimulationem nox*. diem unum supremo examini *eximere* H. 3 81. nec aliter BM.

8. *pergerent*] *malim deinde aures adiret, clementiam expeteret*.

p. 477 2. *repente*] *repentinae malim*.

4. *eripiuntur*] *egeruntur forte*. immo *excipiuntur*. *evchuntur* dixit Varro de L. L. 4 31: *sirpea in qua stercus aliudve quid evchitur*.

C. 33. p. 477 11. *vehitur*] *refertur vehiculo* A.

C. 36. p. 480 11. *paribus lasciviis*] *lego paris lasciviae*.

C. 37. p. 482 3. *pulsae fores*] *lege impulsae*. apud Nasonem Am. 1 6 51: *fallor, an impulsu est animoso ianua vento*. Seneca Nat. Quaest. 4 1: *adulationi opus esse non claudere ostium sed aperire, et quidem sic quemadmodum amicae solet, quae si impulit, grata est, gratior, si effregit*. qui locus adhuc mendosus. vide Lipsium et Gronovium ad A. 12 6.

C. 38. p. 482 16. *honesta quidem*] *locus difficilis*.

AD ANNALIUM LIBRUM XII.

C. 1. p. 484 3. *vitalis intonanti*] sic scripti. unde intoleranti fecere. at A *insolenti*; quod placet, nisi intoleranti confirmatur a scriptis; quod nondum liquet. mox pro digna ostentare frustra sunt qui censent legendum *dignas*. vide nos ad A. 1 35.

C. 2. p. 485 2. *odiis usura in Britannicum*] Pichena notat *usura Germanicum* ex antiquis editionibus, et puto in M quoque sic fuisse. certe A sic codex. lege *odiis usura Britannicum*, quomodo premere odiis. Val. Flaccus 7 93: *hoc omnes odiis urgete tyranni imperiisque caput*. A. 13 15: *urgentibus Agrippinae minis*. et *urgere ferro* ibidem.

9. *familiae Claudiae*] non est credibile Pallantem imprudenter ostentasse Claudio Neronem tanquam dignum imperatoria fortuna, cum in vivis esset Britannicus. deinde cur solius Claudiae familiae posteros hoc matrimonio coniungi dicit, cum Agrippina aequae ac Claudius Iuliam quoque familiam contingeret? praeterea occulte ostendit Octaviam quoque Domitio posse desponderi; quod et factum postea, uti liquet ex subsequentibus. apparet nimirum librarii propter error, qui post *ro familiae*, deceptus cognatione literarum, *Iuliae* omiserit. id ipsum et subodoratum Freinshemium serus adverti. post A codex *expertae foecunditatis*, non *expertae*, et paullo ante *dignam prorsus*, probe utrumque. sic concinna totum locum: *at Pallas id maxime in Agrippina laudare, quod Germanici nepotem secum traheret, dignam prorsus (nempe Agrippinam) imperatoria fortuna, stirpe nobilem et familiae Iuliae Claudiaequae quae posteros coniungeret: ne femina expertae fecunditatis, integra iuventa, claritudinem Caesarum aliam (vel alienam) in domum inferret. inferre, ut A. 3 30: Volusio vetus familia, neque tamen praeturam egressa; ipse consulatum intulit. H. 2 48: se primum in familiam novam imperium intulisse. familiam Iuliam Claudiamque pari modo coniungit A. 4 9, 5 1, 6 8 et 51, 15 23. Claudiae et Iuliae gentis Valer. Max. 5 5 3. A. 14 22: Rubellius Plautus, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia. nam A. 3 5 legendum, ut iam alii monuerunt, *circumfusae lecto Claudiorum Liviorumque imagines*.*

C. 3. p. 486 4. *pellicit*] forte eo *pellicit*.

9. *insigni triumphalium*] scribe *insignium triumphalium* sc. magnificentia. vel *insignium triumphi*, ut A. 12 38: *censentur Ostorio triumphi insignia*.

12. *induta*] *induta* verum est. sic Caligula eum de die habitum, quem Tiberius sumsisset, induebat. vide Indicem. Ovidius Amor. 3 14 27: *indue eum tunica metuentem crimina vultum. induere oris habitum noster* 6 20, *societatem induere* 12 13, *hostilia induere* c. 40.

C. 4. p. 486 16. *et prociac*] lege *sed*.

18. *fratrum*] *fraternumque* codex A. *fratrum* tamen cum aliis scriptis Gronovius tuetur.

p. 487 1. *accipiendis suspicionibus*] lege *arripiendis*, ut 15 54: *tunc primum arreptis suspicionibus*.

C. 5. p. 488 1. *quin et incestum*] diximus de hoc loco nonnihil ad A. 2 2.

5. *ubi ille unum se civium*] vide nos ad Velleium 2 31. malo tamen amplecti scripturam codicis A: *unum se, et civium consensui imparem*. forte et *tot civium*.

C. 6. p. 489 13. *immo*] forte modo, vel *in domo*, ut H. 1 15.

p. 490 3. *tempore addito*] nil muta. hoc est temporis auctu. sic *addita aetate* Plinius 11 48 (108).

- C. 7. p. 491 5. *illudenti*] lege *illudente*.
 C. 9. p. 493 1. *despondeturque*] *desponderet*.
 C. 10. p. 493 10. *plebeique* codex A, more antiquo.
 12. *bellis infaustus*] *belli* codex A, uti Lipsium Modius iam monuerat.
 C. 11. p. 494 2. *urbis*] lege *urbi*.
 C. 12. p. 494 7. *ceteros praeminebat*] *ceteris praecerat* codex A. sic et Lipsianus et alii. nil tamen mutandum, vel si quid mutetur, scribe *ceteros praere*. vide nos ad A. 3 66.
 p. 495 2. *summam fortunam*] *fortunae liber* A. an *summa fortunae*? etsi et scripta lectio proba.
 7. *occipiebat*] *occupabat* liber A, quomodo Muretus volebat. sic Germ. 22. H. 2 17.
 C. 13. ib. *campis propinquabant*] *campos* A, quomodo et apud Maronem libri nonnulli. Livius 30 25: *terras appropinquare* mss. vide Gronovium.
 12. *sedes Assyriae*] codex *Assyriae* addit et *Arbela castellum illustre fama*, non *insigne*, quomodo Lipsius coniecerat.
 p. 496 6. *equi ubi pharetras*] lege *qui*. deinde *ursum deus*, non *rursus*, liber A. sed *rursus* non est tentandum. vide 13 14.
 8. *nocturno visu demonstrat*] non demonstrat nocturno visu, sed per deiectas feras. puto, *deus qua silvas pererraverit nocturno cursu* (vel *incursu*) demonstrat.
 C. 14. p. 497 2. *unum erat reliquum*] bene A. non agnoscit *rò erat*. aberat et a B. et paullo ante *Acbarus Arabum rex*.
 5. *obversis*] *ebusis* A. latet gentile nomen. forte *Odrusis*.
 C. 15. p. 497 18. *iuenta rudem*] *iuventae* malim. dictum alibi. sic *fessa senum* ac *rudis pueritiae aetas* ex ms 15 38. 4 8: *rudis aetas nepotum*. *rudis certaminum* Orat. c. 5. *rudis bonarum artium* Agrippa Postumus A. 1 3. *facinorum non rudis* 12 51. *rudis animi* 3 26. mox *Iulio Aquilio* codex A.
 p. 498 1. *genti praecellebat*] forte *gentem*. vide nos A. 3 66.
 C. 16. p. 498 7. *nostris in armis*] *armati Romano more*, ut Romanis sic mentirentur.
 9. *relicto*] *scribo e re relicto*. vide nos A. 11 18. sed et mox c. 17 forte *scribendum*, *custodiâ cingere arduum visum e re*, ut *belli* potius iure caderent.
 C. 17. p. 499 11. *centurionum*] *consiliariorum* A et alii. forte *commanipulariorum*. ut H. 4 46. et infra c. 38: *praefectus tamen et promptissimus quisque e manipulis cecidere*.
 C. 18. p. 499 16. *rò nullis abest a libris veteribus*. A *propriis odiis non infensum*. laudavit iam Lipsius.
 C. 19. p. 500 1. *degenere*] *degeneri* A. deinde idem *quod suam dextram exemplum petendae veniae delegerit*.
 C. 20. p. 500 11. *atque*] forte *ad quae*. et deinde *dubitavit tamen acciperet*.
 14. *adigebat*] *adiacebat* A. an *adacuebat*? deinde idem codex *solum frugum egenum, taedium*.
 p. 501 3. *cui*] *quin* codex M. lego *quia*.
 C. 21. p. 501 13. *dimitte*] *quos dimitteret*? puto *i, mitte. mitte aliquem*.
 C. 24. p. 504 8. *Larium*] *Larum* A.
 C. 25. p. 505 11. *adnotabant*] adoptavit Tiberius Germanicum sed fratris filium, eiusdem proinde gentis, non externae.
 C. 26. p. 506 8. *sive verum*] lego *sive e vero*.
 C. 27. p. 506 12. *cui nomen*] A sic transponit, *cui nomen ex vocabulo ipsius inditum*.

C. 30. p. 509 15. *adipiscerentur dominationes*] lege *apiscerentur dominationis*, ut 6 45 *dum dominationis apisceretur*, ubi vide Pichonam. tum mox A *egregia adversus nos fide*, incertum suone an *servitii ingenio*, non male. sed *to incertum tolli potest*. sic infra c. 67: *nec vim medicaminis statim intellectam socordiane Claudii an vino-lentia*.

C. 31. p. 510 5. *cinctosque castris*] aestuant hic homines eruditi. et A *iunctisque castris*; quomodo ipsum Agricola legere vult Lipsius. M *cunctaque iunctis castris* i. e. continuatis castris. sed *verum est iunctoque castris*. sic ponte iungere fluvium et ripas. ni *ma-vis cunctaque castris Annonam inter et Sabrinam fluvios cohibere parat*.

C. 32. p. 512 2. *legum*] *legionum* Boxhornius, male. sic Statius in *Silvis* 1 1 28, ut lego: *et minor in leges iret socer et Cato nostras* h. e. sub leges.

C. 33. p. 512 6. *locorum*] *locorumque* bene A, ut Boxhornius coniecerat.

7. *pacem nostram*] *pacem an iram* quidam codices. forte *pacem irritam vel infidam*. sed vide Gronovium.

p. 513 2. *maiorum*] *maiore* A, et forsane recte, ut desinant torquere se hoc in loco interpretes.

C. 35. p. 513 17. *ardorem — incendebant*] *incendere ardorem* durius insolentiusque dictum videtur. malim igitur *intendebant*. deinde rectius A *dum missilibus certatur*.

p. 514 2. *pleraeque caedes oriebantur*] *peraeque caedis oriebatur* scribendum.

C. 36. p. 514 14. *insulas*] *insulam* puto h. e. ipsam Britanniam.

C. 37. p. 515 11. *tribunali*] *tribunal* malim ex more Taciti.

18. *nam*] non A. et deinde *oblivio sequetur*, ut volebat Lipsius.

C. 38. p. 517 4. *vicis*] *e vicis* lego cum Faerno. M *nunciis pro vicis*. deinde *copiae*, tum *copiarum occisione* A. lege *quantum copiarum*. A. 6 2 M *tam pro tamquam* et *quam pro quamquam*. H. 4 33: *fortissimus quisque e Batavis*, *quantum peditum erat*, *funduntur*. c. 59: *Tutor valida manu circumdatos Agrippinenses*, *quantumque militum apud superiorem Rheni ripam*, *in eadem verba adigit*. Agr. 15: *quantum enim traxisse militum*, *si sese Britanni numerent*. 15 37: *quantum iuxta nemoris et circumiecta tecta consonare cantu*. sic et *quod sociorum* A. 2 52, *quod auxiliariorum* A. 4 37, *militum* H. 2 44, *sociorum*, *roboris*, *alarum cohortiumque*, *frugum*, *armentorum*, *biremium*, *nationum*, *peditum*. atque ita porro. infra c. 56 *occidioni exempti sunt*.

C. 40. p. 518 14. *auctaque et*] forte *aucta aequae etc. fama*, atque illo.

20. *Iugantum*] *Brigantum* A, quod ipsi Agricolae Lipsius ascribit.

p. 519 7. *praevisum*] *provisum* A.

10. *honorum*] an *bonorum*?

C. 41. p. 521 5. *plebi*] *plebeis* A. lege *plebei*, ut et supra.

7. *triumphalum veste*] lege *triumphali in veste*. et sic Acidalius. vide Boxhornium. vel *cum veste*. cum *pullo conspectus est* Floro 4 2. Gronov. ad Livium 2 9. mox delet A *to sunt*.

p. 522 6. *impensa*] *impensa* A ac deinde *erupturam*. *impensa* etiam Lipsio e libris se probabat. *impensa cura* H. 1 31. *impensius* A. 1 34, 3 16 et 44.

C. 43. p. 524 16. *infestos*] *infensos* A. et deinde *commeatu portabantur*.

p. 525 4. tollo rō est.

C. 44. p. 525 16. *annis suis metuens*] *submetuens* A.

C. 45. p. 526 3. *promta*] *promota* malim.

7. *tradidit*] *tradit* A, et *irruptione*. tum *scelere* et *pecunia* *verte-*
rentur. ut *alibi*.

C. 46. p. 527 8. *in tempore*] *eo in tempore*. simile prorsus *su-*
pra ex M notat Pichena. et sic 15 7 etc, ubi male mutat Grotius.
et *satis*] an *ei*?

10. *ne dubitaret armis*] *ne dubiam rem armis q. in con. mallet* A.
in codice Ursini *ne dubitaret armatus*. lego *ne dubiam rem arma ac-*
qua ac *incruenta* *conditione* mallet. vel *dubiam rem in armis*.

p. 528 2. *accelerare*] *acceleraret*.

3. *seque praesidio abituros*] *praesidium tradituros* codex Piche-
nae. M *seque praesidium amnis*. recte *omissuros* Freinsheimius.

C. 47. p. 528 9. *sacrificium imperatum*] *lege provisum illie sa-*
cificio iam parato vel sacrificium iam paratum. ut provisum vena-
num 15 64, nisi et *illic veneno* legimus. vide aliorum coniecturas.
certe hic malo *provisum sacrificio* ob *gratiorem sonum*. A. 4 25: *ab*
Romanis cuncta proelio provisā. id rei prospectum esse Flor. 3 6 ex
vestigiiis optimi libri Nazar.

p. 529 1. *in artus extremos se affuderit*] *suffuderit* A. an *artus*
extremos suffuderit?

4. *decidis*] *cecidis* malo, scil. se. tum *qui ei vincula admo-*
vebat, non *ea*. nam de iis nihil dictum. sed verius est *clam vin-*
cula admovebat. immo *lege qui vim clam (vel clanculum) admovebat*.
sic et Celsus 7 26.

6. *quod dedecorum barbaris trahebatur*] forte quo *dedecore coram*
barbaris trahebatur. A. 13 5: ita specie pietatis obviam itum *dedecori*.
6 51: in *scelera simul et dedecora prorupit. coram barbaris*, in con-
spectum barbarorum. *coram aliquando pro palam*. 4 75: *Tiberius*
Agrippinam cum coram CnDomitio tradidisset. 6 8: *spectamus porro,*
quae coram habentur, abditos principis sensus exquirere illicitum. 4 8:
vos disque et patria coram obtestor. 3 14: *absurdum videbatur ipso*
Germanico coram id ausum. 13 38: *de his quae in commune consu-*
lerentur, totis exercitibus coram dissertaturis. 15 24: *legionibus co-*
ram. 13 32: *isque prisco instituto, propinquis coram, de capite fa-*
maque coniugis cognovit. 15 61: *Poppaea et Tigellino coram*. 11 2:
Messalina coram. 13 21: *Seneca coram*. ex quibus locis cum liqueat
coram a Tacito semper postponi substantivo, etiam hic legendum
videtur quo *dedecore barbaris coram trahebatur*. Cicero tamen in Pi-
sonem *coram* genero meo. immo et ipse Tacitus A. 14 39: *tolera-*
eum centurio trucidavit coram spadone. dedecorum non recorder la-
tine dici.

C. 48. p. 530 16. *omne scelus externum*] lego *plures tuta disse-*
runt in commune. scelus exter. vide Indicem. in communi ponere 13
27. in *commune nihil derogarent* ibidem.

C. 49. p. 531 9. *ignavi*] *ignavia lege; et sic alii*.

10. *cum privatus olim conversatione scurrarum iners otium oble-*
ctaret] sic castigavit Lipsius egregie, non tamen assecutus scopum in
omnibus. A *quin privatus olim comessationum curas et iners otium*
oblectaret. Lipsii codices: *cum privatis olim conversationes (V cur-*
sationes) curaret iners otium oblectaret. M *cum privatis olim. scribe*
cui in privatis olim comessationes scurrā et iners otium oblectarat. in
privatis, in re privata constitutus, privatis annumeratus. non dissi-
mili modo apud Livium in privato, in publico animadvertēbant. de
comessationibus Claudii vide locum Suetonii a Lipsio iam productum.
occurrit id vocabulum apud nostrum non semel. Suetonius Tito 7:

ad mediam noctem comissationes cum profusissimo quoque extendebat. scurrae parasiti. copreas vocat Suetonius Claud. 8, ut recte mss. a copreis per ludum excitabatur Claudius. Glossae mss: scurra, parasitus, buccellarius, scurra, qui copriatur, scurra, qui incopriat. horum usus in conviviis hilarioribus. vide Plinium ep. 9 17. hinc et scurra palati apud Iuvenalem 2 87. de Vitellio noster H. 2 87: aggregabantur e plebe scurrae, histriones, aurigae, quibus ille amicitiarum dehonestamenti mire gaudebat, de Gallieno Trebellius Pollio c. 17: mensam secundam scurrarum et mimorum semper habuit.

C. 51. p. 532 24. quati] quatitur lege, ut cum sequentibus haec cohaereant.

p. 533 2. timore aeger] terrore aeger A. forte terrere aegram, vel timere aeger. certe locus, ut circumfertur, non est sanus.

3. dstringit] destringit. mox A ripam ad Araxis trahit, sic alibi noster.

5. Hiberos] ad Hiberos A. lego, ad Hiberos patrum in regnum pervadit.

7. illuvie] eluvie, non illuvie Gronovius ad Livium 1 4; quem vide.

C. 52. p. 534 2. extinctus esset] extinctio, sine esset, puto. A extinctum esse.

C. 53 p. 534 8. statuiturque ut ignaro] F Lipsii et B et A in servitute: sin consensisset, pro liberta haberetur, truncatis intermediis. etiam bene. M in servitute sui consensisset, pro libertis haberentur. lege, ut ignaro domino (sc. eius servi, quocum rem habuerant) ad id prolapsae in servitute, sin consensisset (sc. dominus), pro libertis haberentur.

p. 536 9. fixum est aere publico] fixum publice A.

C. 54. p. 537 4. iam pridem] tum primum A, non male. vide Lipsium.

5. sibi impune ratus] parum latine. puto sibi itura ratus, vel abitura. idque rectius. Terent. Eun. 2 13: credin te impune abiturum.

7. caede Caii] caede eius A, ut et alii. forte, postquam cognita Caii caedes, et vi haud temperatum esset: nam manebat metus. vel postquam cognita Caii caede.

iussis haud obtemperatum est. sed manebat] paucis tangit seditionis causas, quas in rebus a Caio gestis uberius erat persecutus. infra H. 5 9: iussi a Caio Caesare effigiem eius in templo locare, arma potius sumere, quae confirmant id iussis. sed cum satis liqueat librum hunc esse mutilum, ut et priorem, multa deesse videntur de hoc Iudaeorum motu. sed sentit aliter Gronovius.

p. 539 5. interierissent] intercessissent A. forte interseruisent.

C. 56. p. 540 10. Claudius] scribe c. Claudius h. e. centum Claudius. vide nos ad Petronii fragm. Tragur.

12. ne vaga] puto ne qua vagis, vel ne vacua. vagis i. e. fugientibus. A. 13 39: hortatur ut hostem vagum, neque paci aut proelio paratum, sed perfidiam et ignaviam fuga confitentem exuerent sedibus. 15 10: disperso milite, qui vagum hostem promptius sustentavisset. deinde sat tamen spatii amplexus. nam Acidalii sat spatium, non facit ad gustum.

p. 541 6. praesedere] praesidere A.

C. 57. p. 541 9. et incuria] et abest ab A et a B.

10. lacus ima et media] manifeste corruptum. lego lacunae media. tollo etiam id fuit.

11. gladiatorum] malo gladiatorium.

15. aut fragore et sonitu exterritis] locus perplexus. puto, gravi

fragore et sonitu exterritos. refer ad cunctos. truncata vocabula in veteri codice passim occurrere, supra iam monuimus. vide 1 20 et 5 4.

C. 58. p. 542 7. *nitesceret*] *malim enitesceret*, ut monui 11 7. male Lipsius *notesceret*.

9. *vetera*] *verum A.* et sic Muretus.

10. *impetrat*] *perpetrat* M et Lipsius. quod notandum. certe Plautus quoque sic videtur usus hoc verbo Casina: *nam cur non ego id perpetrem, quod occepi, ut nubat mihi.* noster infra 14 11: *quanto suo labore perpetratum ne irrumperet curiam.* deinde publicum munus pro publico onere ponit. hinc immunis. H. 3 5: *remissum id munus.*

C. 59. p. 544 2. *legatus is Tauri*] *legato Tauri* non minus concinne A. deinde puto postquam reverterant, non revererant. sic passim scriptores castigatae latinitatis.

5. *indigna sorte*] *indignas sortes A.* *indignasque sordes*, ni fallor. quod ad reatum refer. *suscipere sordes A.* 4 52. 6 8: *quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur.*

C. 60. p. 544 11. *prolapsus*] *prolapsa* forte, vox nimirum, quod praecessit.

14. *proinde*] *perinde*, et sic Pichena.

p. 545 4. *in possessione locaretur*] *an in possessionem revocaretur?* tum lege bellarint: nam A *bellarent*, idem mox et quae vice-rant. sic et M. puto quae evicerant. sic solet noster.

C. 61. p. 546 8. *sacram et tantum dei ministram*] *et tanti dei, et mox dubium haberetur A.* forte *sacram ei tanto deo ministram, vel eius dei.* nam sacer regit subinde etiam secundum casum; de quo nos ad Prudentium. *tantum*, ut 14 64: *cum iam viduam se et tantum sororem testaretur.*

12. *quod uni*] *omnino scribendum quod doni.*

C. 62. p. 547 5. *simul vehendo*] *subvehendo lege.* 13 51: *temperata apud transmarinas provincias frumenti subvectio.* sic et c. 53: *copiae per mare subvectae.* 15 4: *provisi ante commineatus, quorum subvectu pauci avidius progressi sunt.* sic et Livius.

C. 63. p. 547 7: *in extrema Europa*] *in extremo Europae A.*

11. *utilitate*] *forte ubertate.* sic mox *fertili solo.*

C. 64. p. 550 1. *accipitrum*] *forte accipitrini.* paullo ante *exam apum*, non *apium A.* et *tribuno, praetore ac consule.*

p. 551 5. *devinciebat*] *demulcebat A.*

6. *quae filio dare imperium*] *forte, quae cum filio dare imperium, vel daret et nequiret.* sed vide hic Gronovium et interpretes 13 56. quibus tamen non accedo. nam de locis per illos productis, eos sanos esse nondum liquet.

C. 65. p. 552 1. *nullum principi meritum*] *nullum e principe metum* Muretus et Acidalius. sed cur ergo dixit supra *certam sibi perniciem, si Britannicus rerum potiretur?* locus corruptus. scribo *nullum principatui inferri meritum.* deinde M *ad novercae.* h. e. at.

2. *maiore flagitio*] *A flagitio maiore tacere. lege maiore flagitio id taceri.*

C. 66. p. 552 12. *propera*] *praepropera A.* est *exquisitum aliquid. rectius praeproperare idem codex infra 13 8.*

C. 67. p. 553 7. *to delectabili non placet.* lego *delecto ad id habili.* *habilis iuventa A.* 4 53. *legiones parum habiles proelio* 15 26. *capessendae reipublicae habilis A.* 12 41. sic in loco Hieronymi ad A. 6 11 de Messalla Corvino apud Lipsium *lege inhabilem potestate esse se.* Cicero de Or. 1 54: *si mihi calceos Sicyonios attulisses, non uterer, quamvis essent habiles et apti ad pedem.* apud Curtium 4 9: *opportuna explicandis copiis regio erat, equitabilis et vasta pla-*

nities. lege *equiti habilis*. *equitabilis* legit Loccenius, et interpretatur *ἐπιτάσιμος*, sed non persuadet. *habilis frumentis terra* Columella 22. *habilis pandendis retibus locus* Plinius 9 8. Curtius 8 14 4: *inequitabiles campi*, ubi forte *equiti inhabiles* legendum. de fungis et boletis vide Plinium N. H. 22 23 (47): *fungorum lentior natura et numerosa genera*, sed origo non nisi ex pituita arborum. *tutissimi qui rubent callo*, minus diluto rubore quam boleti. mox *candidi velut apice flammis insignibus pediculis*. *tertium genus suilli*, *venenis accommodatissimum*, quia esu fungorum multi periere, *incipitem cibum* vocat Plinius, et Iuvenalis 5 146: *vilibus ancipites fungi ponentur amicis*. Seneca Ep. 95: *quid tu illos boletos, voluptatum venenum nihil occulti operis iudicas facere, etiam si praesentanei non fuerant*. lege *obfuerant*. sic et de morte Agrippinae tale quid circumspicit Nero, quod fortuitum videri posset. infra A. 14 3.

8. *socordiane Claudii an vinolentia*] A liber *secordia mentis a Claudio bili an vinolentia*. M *socordiane an Claudii vi an vinolentia*. lege *socordiane Claudii, an vi vinolentiae*. vide ad 4 48, ubi habes *vim epularum*.

C. 68. p. 553 18. *dum res firmando*] *dum quae res forent firmando* A. lege *dum quae e re forent*. vide nos supra 4 2 et 11 1.

p. 554 1. iam] forte *tum*. et dolore *evicta*. sic *evictus* bis supra c. 25. *precibus uxoris evictus* 4 57. *evicta blandimentis vitae* 15 64. *ad miserationem evicta* 11 37.

AD ANNALIUM LIBRUM XIII.

C. 1. p. 556 2. *exitum*] *exitium* A, ut alii legunt. et mox idem *adigitur ad mortem*.

C. 2. p. 558 2. *et pari*] *et parum* M et A. unde optime Boxhornius *et rarum*. vide nos ad A. 4 52.

3. *honesta*] *modesta* malim. sed nil mutem. *honesta*, nullis malis artibus instructa.

14. *flaminium Claudiale*] *flamini Claudiali* A. an *flaminicae ut Claudiali*?

C. 3. p. 559 3. *intentus ipse et ceteri*] *et ceteris* A. an *intentis ipso et ceteris*? latet aliquid. an *intentius*? A. 1 52: *paucioribus Drusum laudavit, sed intentior et fida oratione. intentius se excusare* 3 35. *dicere intento ore* Dial. de Orat. 11.

10. *otiosum est*] *cur otiosum senioribus magis quam iuvenibus?* nec *otiosum* satis latine dicitur hoc sensu. lego quibus *ambitiosum est*. A. 14 22: *nova et ancipitia praecolere avida et plerumque fallax ambitio est*.

13. *quae*] *et quae bene* A. mox malo Caio Caesari quam C. Caesaris.

p. 560 2. *in alia*] *ad puerilia* A. an *vernilia*? *foedum studium* vocat 14 14.

C. 6. p. 562 11. *septendecim*] *septem et decem* A. deinde (13) idem *multi proelia*, non num. lege *simul si proelia*.

p. 563 4. *deligeret*] *delegerit* A.

C. 8. p. 564 11. *remaneret*] *rectius A remanerent*. deinde *cohortibus aliis quae Cappadociae hiemabant*, *eleganter*. mox *validissima est, consuleret, itinere praepropere idem, quod videtur e diversa ortum scriptura, cum alii codices famae inserviret, alii consuleret haberent*.

- C. 9. p. 565 11. *esset] essent* A. deinde (p. 566 2) *mutarat*.
 7. *forte prior ea de causa adito rege]* locus mendosus. *fortuito* forte, ut saepe alias.
 13. *hostium]* lege *hostes*. praefert ad emendationem Boxhornius.
 C. 10. p. 566 8. *argento vel auro]* auro, argento vel auro A. forte *aere*, argento vel auro.
 C. 11. p. 567 5. *iactandi ingenii]* causa iactitandi rectius A. paullo ante ordine emotum malo quam remotum. Livius 6 38: *lictiores, qui plebem de medio emoverent, misit*. sic idem et alibi. et Virgilius 6 524 etc.
 C. 12. p. 567 8. *Acte]* lege *Actae*. dictum alibi, 4 72. *severioribus]* senioribus A, ut M et alii. recte 14 54: *possumus seniores amici quietem spondere*.
 p. 568 2. *nobili quidem]* lege *nubilique eidem et. de nobilitate nugae*. possis etiam *nubili pridem*.
 C. 13. p. 568 10. *Senecaeque]* seque nec ei permetteret A. lege *aeque Senecae*, quomodo iam et Lipsius et alii subodorati. nam M saepe *nece*. Senecae se totum ex illo permittebat Nero, non adhibita matre in partem consilii.
 C. 14. p. 569 19. *demovet Pallantem cura]* A *demoliri Pallantem a cura rerum*. non male. *amoliri Octaviam* 14 59. H. 1 13.
 p. 570 2. *eiuraret]* lege *eiurarent*. et refer ad multitudinem, quae abeuntem comitabatur, quasi mox renuntiaturam eius amicitiae, *eiurare Pallantem*, ut *eiurare imperium, magistratum, provinciam*. adeo fortunam plerique sequuntur, pauci nos. exemplum et infra habemus c. 19, de Agrippina. Seneca Ep. 9: *florentes amicorum turba circumsedet; circa eversos ingens solitudo est*. ubi plura ad rem. Ep. 70, de Libone Druso reo: *cum aeger a senatu in lectica relatus esset non sane frequentibus exsequiis (omnes enim necessarii deseruerant impie non reum sed funus) habere coepit consilium de consciscenda morte*.
 p. 571 1. *trunca]* *tunicata* A, pro *truncata*.
 C. 15. p. 571 7. *ut quidem]* forte *futuli*. *futulis* Servio, qui *commissa non retinet*. *similia peccata vide* 5 4. et *quidem* A.
 9. *ludicra regnum lulum]* M R. *regnum*, A *Romae regnum ludo sortientium*. lege *de more regnum lusu sortientium*.
 p. 572 4. *constanter]* malim *incunctanter*. deinde (7) A *rectius exemerant*. vulgo *exemerat*. A. 4 22: *non cunctanter pergit Tiberius in domum*. H. 2 52: *ne cunctanter exceperat victoriam crederentur*. c. 86: *haud cunctanter Vespasiano accessere*.
 9. *occulta]* lege *occultam*, nempe *necem*.
 C. 16. p. 574 6. *spiritus eius raperunt]* aut *dele eius*, nam praecessit, aut lege *praeclusi vel elusi*. 15 64: *hausit frustra, clauso corpore adversus vim veneni*. Livius 22: *inventi sunt quidam mersis in effossam terram capitibus, quos interclusisse sibi spiritum apparebat*.
 8. *resistunt]* an *restant?* sed tantundem est.
 10. *primum]* *prima* A, ut volebat Acidalius.
 C. 17. p. 575 9. *cui plerique etiam hominum ignoscebant]* non capio. sed vide Gronovium. malo *plerique tamen*.
 C. 18. p. 577 5. *defuerunt]* *defuere* A.
 6. *villas, id temporis quasi praedam divisissent]* sic A, non *villasque et praedas*.
 15. *coniugi imperatoris olim]* sic Lipsius, aliter scripti. *imperatoris solitum et A. forte imperatoris solitae, tunc et ut matri. solita regibus* H. 5 8. *solita inertia* Germ. 45. *solita alimenta* 4 60. sic *sucta bello, verbitio, armis, regibus*, et similia noster. *alendis liberis sueti* A 14 27.
 C. 19. p. 578 10. *percara]* *praecara* A.

p. 579 5. *deferens*] *differens* M. lege *dissens*, infra c. 21 in
ine. sic passim noster. mox scribo pari ac *Neronem* gradu. ac *Nero*
ix latinum est. vide Gronovium. c. 55: *quasque vacuas, eas publi-*
as esse.

4. *ex clientibus suis*] *clientulos* A. lege *clientelis. clientelae* saepe
ro *clientibus*. sic *servitia, matrimonia. obsidia* pro *obsidibus* infra.

9. *coniugioque eius etiam imperio*] omnino legendum *coniugio*
retam et suetam imperio. vide Indicem in *suescere*. infra c. 42: *stu-*
liis inertibus et iuvenum imperitiae suetum. vel assuetam. Iustinus 31
negantes cum aequo animo sub legibus vivere, *assuetum imperio*;
ibi vide *Berneggerum*. M etiam *perio*; unde *perperam* etiam *Pichena*
diam pacto. A etiam *imperium et rempubl.*

C. 21. p. 584 2. *iudicaturus*] puto *vindicaturus*, sc. *sibi.* et
deinde *deerunt*. at A *inuasurus*. sed *iudicaturus* bene se habet, de
ne scilicet. *deerunt* omnino lege.

C. 22. p. 584 11. *et variis*] sed. deinde (12) *distingue at, Silana*
in exilium acta, Calvisius quoque etc relegantur.

C. 25. p. 586 10. *acciperet*] *exciperet* rectius A. sic *vulnera ad-*
verso pectore excipere. Cicero Verr. 5 3: *tunicamque eius a pectore*
abscidit ut cicatrices populus Romanus iudicesque aspicerent adverso
corpore acceptas. diximus ad Vell. 2 116. deinde idem codex et ore
perferret; et mox *feminasque illustres, quomodo et alii. denique*
adagnitum oraverat, non agnitum, quomodo et B liber.

p. 588 2. *metuentior*] an metu *cautior*? metu *intentior* *Boxhor-*
nus. vide nos ad A. 1 20. metu *occultior* 14 22.

plerosque gladiatorum] itane? tot *gladiatores*? forte *peritissimos-*
que gladiatorum, artis gladiatoriae peritissimos, quo certior esset.
H. 2 8: *mancipiorum valentissimum quemque armavit. an promissi-*
sum? A. 14 7: *iret prope duceretque promptissimos ad iussa.* H. 2
35: *plures transgressos per promptissimos gladiatorum aggreditur.*

4. *inferrent*] A *inserebant.* quod verum opinor. *inserere se du-*
bitantibus 5 4, *fortunae* H. 2 61. *Lucanus* 9 1071: *secreta quod*
arma movit et inseruit nostro sua tela labori. inserere nomen famae
de Orat. 10. inserere querelas H. 1 23. *inserit se terris mare Vita*
Agric. 10.

9. *theatro rursum assidenet*] *theatra* scribe; de quo nos ad *Val-*
er. Flac. 5 536. nam plura in urbe *theatra. theatris corrupti, emol-*
liti milites H. 2 21, 3 2.

C. 26. p. 589 2. *consensum senatus illi, an auctor*] sic A, quo-
modo *Lipsius* castigandum censebat. M *ille an auctor. illi* sc. *senat-*
tui. tum puto ut nequaquam aequo cum iure. mox A *intenderent im-*
pudentes vel poenarum.

C. 28 p. 593 15. *cum quibus*] quibuscum A. mox idem *conten-*
tiones proprias exercere, non exercuit.

C. 30. p. 594 25. *antevertit*] *anteiit* bene BM.

C. *Aminius*] L. *Annaeus* A.

p. 595 2. *misso*] lege *emisso.* sic apud *Lucanum* 7 625: *quis*
eruo missus perruperit aëra venis, inque hostis cadat arma sui. item
Seneca Ep. 70.

5. *praeicipuaeque*] puto *quaesitaeque opes bonis artibus, inoffensa*
tot imperatorum avaritia malitia fuere. A *militia.*

C. 31. p. 595 12. *reptum sit*] cave *mutes.* vide nos 1 10. deinde
A *res illustres scribendas annalibus.*

C. 32. p. 597 7. *qui ovasset de Britannis nupta*] sic A.

C. 33. p. 598 5. *senecta*] an *senatus consultum*?

11. *Lycii res repetebant*] *Ligures repetebant* A, recte, ut opinor.
sio repstundarum crimen.

- C. 34. p. 599 3. *sumitur*] praestat *resumitur*.
 C. 35. p. 599 12. *Romanorum*] lege *Romano more*. aliter Freins-hemius.
 15. *nova et mira*] quasi et *nova et mira* A. forte ut *nova ita mira*.
 p. 600 1. *levi*] *avi* A. *vili* lege. sic Ovidius Her. Ep. 15 75: *veste tegor vili*, nullum est in *crinibus aurum*, *vilis vestis* etiam est apud Lucanum *levis cultus*. contra Ovidius Am. 2 10 5: *operosae cultibus ambae*. *levis cultus*, *levis armatura* Lucan. 7 508.
 6. *reliquerat*] *reliquerant* et *luebant* A.
 C. 36. p. 601 4. *inque ea contumelia*] *quin ea in contumelia praestiterit* puto.
 C. 37. p. 601 9. *huc quoque et illic*] a Cornelii manu esse opi-nor *hucque et illuc*.
 14. *petere*] *peteret*. tum *proditore sui*. *ro sui* abest ab AM et aliis scriptis. puto *proditionis reo*.
 p. 602 2. *vertebantur*] *vertebant* puto. atque ita A et Muretus. sic infra c. 46.
 C. 38. p. 602 20. *ideo arma non numerum finire*] A tum, et hinc maiorem inferri. bene.
 p. 603 14. *abscedere militem*] scribe *abscedere milites sua quem-que in castra iubet*. sic H. 4 62: *pavescentes quisque*. *vincti quisque* A. 1 44, 15 35. *obiectantes* H. 2 44.
 13. *astitit*] A *abstinit*. sic Virgilius passim. vide Rhenanum ad c. 56.
 C. 39. p. 604 4. *paratum*] sat *paratum* malo. mox A *sed per-fidia et ignavia fuga confidentem*, non male.
 18. *veniebant*] *venere* A. et mox *itinere deductae legiones*.
 C. 40. p. 605 7. *dato die*] forte *enato* vel *elato*. vide ad Clau-dianum.
 p. 606 5. *audentius*] *ardentius* A, bene. mox *obsidioque circum-daret*, quod probro. *obsidium* pro *obsidione* usitatum nostro.
 C. 41. p. 606 12. *praemissaque levis armatura*] *praemissa levi armatura*, ni fallor. nam A *levi*.
 21. *velut numine*] puto *laevo velut numine*. nam mox *quasi in-fensantibus deis*.
nam cuncta extra tecta hactenus sole illustriora] sic A. tum quod repente *moenibus cingebatur*, ita *atra nube*. et *disiectum est*.
 C. 42. p. 608 10. *diu*] immo *dudum*. in M *diu* pro *dum*.
 C. 43. p. 609 12. *electum*] *delectum* M, bene.
 C. 44. p. 610 9. *adversam*] lege *aversam*. sic A. Virgilius 12 647: *quoniam superis aversa voluntas*.
 16. *cubuli*] *cubilis* A.
 19. et *questu incensus*] et *quaesiti census* A. lege *eo questu in-census*, vel *quo*.
 C. 45. p. 611 7. *fecit*] lege *ex* A *fuit*. deinde codex idem T. Ellio.
 C. 46. p. 612 7. *sibi concessam*] *ubi concessam* AB. lege *uni sibi concessam*. sic supra alicubi simile mendum sublatum ab Aci-dalio. et sic ille A. 14 52: *eloquentiae laudem uni sibi adsciscere*.
 p. 613 2. *accepto*] lege *arrepto*.
 3. *imparem cupidine se*] *tolle ro se*. in A *in partem cupidinis*. mox bene idem *matrimonium amittere*.
 8. *ibi se summa fortuna dignam videri*, at *Neronis pellicem an-cillam*] idem codex. lege *digna intueri*.
 12. *ageret*] *angeret* omnino scribendum. aestuavit in hoc loco vir summus Hugo Grotius. *bellica Germanici gloria* Tiberius ange-batur A. 1 52.
 15. *temperantior*] *temperator* A.

C. 47. p. 614 5. a Tiberio avo usque] sic idem codex. Tiberio
busque bene Lipsius.

6. Milvius] Mulvius idem codex, recte.

in eo tempore] lege eo in tempore; ut saepe alibi.

C. 48. p. 614 18. auditis Puteolanorum legationibus, quas diver-
as plebs et ordo A. et sic alii. vide Gronovium. ordo Mutinensis
E. 2 52.

C. 49. p. 616 3. quae si] quod A. ut volebat Muretus.

C. 53. p. 620 6. prohibentur] cohibentur A.

C. 54. p. 620 9. aetatem condentes admovere] codex idem.

p. 621 8. bona aemulatione] lego et bonae aemulationis; vel boni
temulatus, quomodo solet Tacitus. possis et honesti aemulatus, et
boni aemulatio legit Iuretus ad Symmach. 4 66. Cicero ad Att. 6 3:
licet eum solus ames; me aemulum non habebis. Seneca de Benef. 1
9: si quis nulla se amica fecit insignem, nec alienae uxori aemulum
praestat.

C. 55. p. 621 14. orabant] postulabant A.

p. 622 3. quinquaginta] et quinquaginta A et M. lege se quin-
quaginta.

6. aliquando] forte vix aliquando. et campi, non campis.

7. famam] sic A. sed famem emendatum.

11. respiciens] despicens A. puto suspiciens. lege dispiciens. Ca-
tullus 66 1: omnia qui magni dispexit sidera mundi. mox lege sidera
advocans.

C. 56. p. 623 7. deesse nobis terra, in qua vivimus] opinor ad-
dendum potest. in qua vivamus, potest. sic esse repetitum H. 1 3:
nec enim unquam atrocioribus populi Romani cladibus magisve iustis
iudiciis approbatum est, non esse curae deis securitatem nostram, esse
ultionem. ibidem 1 30: perdere iste sciet, donare nesciet. Seneca Sua-
sor. 2: nescio an vincere possimus, vinci non possumus. Seneca de
Ira 1 16: putavit aut sibi noceri ne a Iove quidem posse, aut se no-
cere etiam Iovi posse. interpretes hic non satisfaciunt, aiunt sic Li-
psium et Muretum restituisse ad A. 12 64: forte deesse nobis terra
quit vivis.

14. exterriti] puto exterritis et Bructeris. ceteris quoque.

C. 57. p. 624 11. arescente unda] unda non arescit. puto are-
scentem, sed unda.

p. 625 2. victa non erat in A. forte iumenta, vicos. vide Rhe-
nanum et Gronovium. infra 14 30: praesidium posthaec impositum vi-
cis. forte cuncta, ceu victimae, occidioni dantur.

3. Iuhonum] Vibonum M, Iubonum A. forte Ubiorum. confirmant
quae adduntur, ferebanturque in ipsa nuper conditae coloniae moenia.
Colonia Agrippina recens condita. bis terve in Historiis Vibiorum
pro Ubiorum. paullo ante bene idem codex A hostiles in se vertebant.

8. niterentur abest a M. A habet perfunderentur. omnino tol-
lendum est. sed scribo non vi fluvialis aquae. sic vi Nili apud Iu-
stinum 2 1, ubi nunc sive Nili male legitur. nam vis Nili praecesser-
at. paullo ante A passim arripiebant.

et ira cladis] puto et iniuria cladis irritati agrestes, vel vi irri-
tati, 16 4: laetabantur per iniuriam publici flagitii.

p. 626 3. direpta] derepta omnino cum A.

4. profana et usu] profano ex usu puto. viliori non habet A, et
puto ab aliis abesse.

C. 58. p. 626 6. et quadraginta] lego atque triginta.

AD ANNALIUM LIBRUM XIV.

C. 1. p. 627 9. *verum animum h. e. sincerum amorem et affectum*, perperam sollicitatus locus. sic *verus affectus* II. 1 15. Plinius Ep. 8 6: *scio quam sit tibi verus et ingenuus animus*, notante Grutero. noster infra 14 61: *an, quia veram progeniem Penatibus Caesarum datura sit*. Symmachus Ep. 1 8: *veri amoris indicium*. Cicero, suggerente Graevio Ep. 12 16: *non nescis quanti te faciam, et quam pro nostro veterino verissimoque amore omnibus tuis commodis gaudeam*. Curtius 10 5, de morte Alexandri: *Persae comis suo more detonsis non ut victorem, et modo hostem, sed ut iustissimum gentis quae regem vero desiderio lugebant*. Iustinus, 24 3: *quos Ptolemaeus ultra modum verae affectionis amplexus, osculis diu fatigat*. deinde scribe, *verum animum timeri, neve uxor saltum in iniurias patrum, iram populi aperiat? saltum aperire* Curtius 6 5: *una ratio erat caedendo aperire saltum, saltus ubi greges pascebantur, qui obsepri solitus, unde et septa pro saltu* Lucan. hac alludit Plautus Casina 5 2 41: *ubi illum saltum video obseptum, rogo ut altero sinat ire*. Livius 39 32: *aperuit saltum usque ad fluvium Macram*. 44 4: *Attalum et Misagenem praesidio esse saltum aperientibus iubet. aperire campum* noster H. 2 25, *portum A. 16 23. sinum pandere fortunae occurrenti* H. 1 52. *fenestram aperire famosis carminibus* Suetonius Tib. 28. ubi vide Casaubonum.

C. 2. p. 628 13. *suo periculo et infamia Neronis anxia* malim sui periculi et infamia Neronis. sic A. 4 59. H. 3 38. alterum tamen et Tacito in usu, si sana loca.

C. 3. p. 629 5. *otium lacesseret? an capesseret? capessere parata* A. 6 37. sic saepe noster. vel lege *otio marcesceret*. apud Iustinum 30 1: *otio ac desidia exercitus marcebat. marceus quotidiana luxuria* 34 2, ubi *marcescenti* quidam mss Bongarsii. *otio senescere* Livius 1 22: *senescere igitur civitatem otio ratus, alii torpescere, marcere pavore* Curtius 4 13 18. Ovidius ex P. 2 9 61: *ne tua marcescant per inertes otia somnos*. Livius 26 2: *nec Hercule mirum esse milites in acie non stetisse, cum primus omnium imperator fugeret. non stetisse abest a scriptis melioribus, teste Gronovio. lege milites in acie marcere vel marcuisse. vide A. 15 49.*

11. *atque ipsa praesumendo* forte et quae spissa praesumendo remedia munierit corpus. vel ut quae.

14. *classis* classi A.

21. *pietatis* pietati M, rectius.

C. 4. p. 630 3. *quo rumorem reconciliationis efficeret* bene A *quo rumore reconciliationis afficeret, acciperetque Agrippinam. lege quo rumore rec. adficeret; accipereque Agrippina i. e. accipiebat. vide hic Freinsheimium. affici solatiis* A 3 12, et alibi luctu affici.

7. *Baia* Baulos A et M et alii omnes.

p. 631 7. *blandimentum* blandimento A. scribe blandimen sublevavit metum comiter exceptae supraque ipsum collocatae. nec multum abludit coniectura Gronoviana.

8. nam pluribus sermonibus, modo familiaritate iuveni Nero] nihili est illa familiaritas iuvenilis. forte iamque ludicri sermonis admodis hilaritate iuveni Nero, et rursus adductis. adducti sermones severi. adductius imperitare H. 3 7, ubi vide Lipsium. de Mor. Germ. 43: *Gothones regnantur adductius*. A. 12 7: *adductum imperium, ubi plura interpretes*. H. 2 2 pari modo scribo adductioribus spatiis, ubi plura. sic et adductum supercilium. tum A. 6 2: *ludibria seriis permiscere solitus. (an et illic ludicra?) ludibria pari modo Trebel-*

Ilius Pollio in Gallienis c. 4: *cumque helluationi et ludibriis vacaret*. mox ibi denuo p. 177 ed. Salmas. *nox ludicra epulis solennibus A.* 1 50. legi etiam potest: iam plurimus sermonis, modo familiaris, ac hilaritate iuvenili, et rursum adductus. Silius 16 363: *et plurimus idem ludentis per colla iubae. possis et iocularibus sermonum usus. iocularis ineptiae Symmacho Ep. 5 37, ubi vide lurementum A.* 15 54: *quamvis laetitiam vagis sermonibus simularet*. Suetonius Tib. 21: *ut remissiones hilarioresque sermones eo superveniente abrumperet*. Seneca Cons. ad Helviam c. 15: *ubi ille occursus? ubi matre visa semper puerilis hilaritas?*

11. oculis] scribe osculis. Plinius Paneg. 86: *nec temperasti tibi quo minus exeunti in litore amplexus et osculum ferres. et pectori inhaerens; nec dubitare Lipsius debuit. et splendidae simulationi.* 13 18 de Nerone idem: *quotiens ad Neronem ventitaret, post breve osculum digressiens. oscula et complexus passim coniunguntur, etiam apud nostrum, ut infra c. 56: his adiecit oscula et complexum: oculis multum prosequi non potuit, quia nox erat.*

C. 5. p. 632 2. *matris] immo matri. sc. gratulabatur.*

3. *tectum loci] illico vel ocius opinor. vel tectum fori. pressusque Creperetius] bene A. oppressusque Creperetius, et statim exanimatus est. est etiam M.*

5. *eminentibus tecti partibus] haec omnia interpolata sunt. lego imminentis tecti cratibus, vel trabibus, vel tabulatis. Valerius Flaccus 3 462: pars ardua summis internunt tabulata foris. Curtius 4 3: ruere tabulata, et cum ingenti fragore milites secum in profundum trahere. possis etiam legere compagibus. sed tabulatis maxime placet. in A tecti, ita ut lecti primo fuisse videatur; unde legi possit imminentibus lecto tabulatis. decumbebat enim Agrippina in lecto, ut patet ex superioribus: *camaram* vocat Suetonius.*

p. 633 1. *iussu] visum A et scripti omnes, approbante Freinsheimio. et in latius inclinare, omisso ro unum, A.*

5. *imprudens] imprudentia A. et M. impudenter. forte imprudens doli vel rei.*

10. *vecta] subvecta vel directa malo.*

C. 6. p. 634 5. *si non intelligeretur] adde rata, quod excidit.*

7. *evasisse] lege evasisse se.*

C. 7. p. 634 13. *adito discrimine ne autor dubitaretur] addito discrimine auctor dubitare A. lego adito discrimine nec de auctore dubitari.*

19. *expurgiscerentur] M expgens, B expurgant, expromerent A. forte expurgiti suggerant. expurgiti, e somno excitati, Festus utitur. et Lucretius 3 942: nec quisquam expurgitus exstat. vide omnino Gronovium ad Livium 7 36. Prudentius Passione b. Perpetuae: Perpetua a quodam catechumeno suspecta et quasi a somno expurgita.*

p. 635 4. *ac si sciscitarentur] ac sciscitari A, ut Freinsheimius volebat. deinde idem codex an militi imperanda nex esset, non caedes. et sic Cicero non semel. etiam Sisenna.*

8. *ad illam] ad eam AM. et bene. illo sequitur.*

C. 8. p. 636 15. *magis ac magis] forte at magis ac magis.*

17. *aliam fere litore faciem nunc] aliam fore lateret M, aliam fere latere A. puto aliam aliamque fere parere faciem: nunc solitudinem ac repentinos strepitus, extremi mali indicia. vel a latere, ut alibi non semel. parere pro apparere etiam alibi dixit noster.*

p. 637 5. *nam in mortem centurioni] forte non tamen in mortem. centurioni.*

6. *ventrem feri, exclamavit] eleganter A hunc, exclamavit, hunc feri, monstrum qui tale tulit. sed ex Octavia tragoedia videntur de-*

sumpta. sic in tragoediis Senecae ex optimis membranis restitui locum similem de auribus.

C. 9. p. 637 8. *aspexeritne*] scribe *inspexeritne*, quod plus est, et refer ad nudum matris interfectae corpus; idque convenit historiae. vide Gronovium ad h. l. deinde eius non agnoscit A; quod malim abesse.

p. 638 5. *imperaret*] *imperitaret* A, ut solet noster. atque] melius *ad quae*. atque sequitur mox.

C. 11. p. 639 7. *eam poenam conscientia*] puto *clam poenam conscientiae*.

11. *optata*] sic et A. puto *coeptata*. *coeptata* habes et II. 4 44: *coeptata libertas* e scriptis. *patres coeptatam libertatem*, postquam obviam itum, omiser. *frustra cadere* H. 2 11: quoniam prima consiliorum frustra ceciderant. H. 1 75: *utrisque frustra fuit*. in M videtur oblata fuisse, etiam in Lipsianis. quare forte *conata* rectius scribemus. nihil praeterea mutandum. Vita Agric. c. 13: *ni ingentes adversum Germaniam conatus frustra fuissent*. mox *lege infernam militibus patribusque et plebi dissuasisse donativum*. tum post *instruxisse*. deinde A quanto sibi labore perpetratum.

17. *namque et naufragium*] forte nam quae de naufragio narrabat.

C. 12. p. 641 13. *Iturium*] *Titurium* bene A.

15. *concederat*] *ceciderat* maxime cod. Agric. et mox c. 13 regio non alia idem.

C. 14. p. 642 5. *copula*] *copula*, ni fallor, irrupta *copula amoris* Horatius Od. 1 13. tanquam illigatus Nero huic studio. et *copulatus*. sic *vinculum sceleris* H. 4 70. Curtius 5 11: *secundae adversaeque res tuae copulavere nos tecum*. Seneca de ira 3 8, ubi vide omnino Lipsium. idem Ep. 5: *eadem catena et custodiam et militem copulat*. *copulari cum fortuna* de Tranq. an. 10. in *copulam iniicere* de vita beata 6. *vinetae ad sodalitium manus copulatae* de Tranq. an. 11.

7. *ludicrum in modum*] *ludiorum* Lipsius. cave mutes. *ludicrum in modum*, *scenicum in modum*. noster sic saepe. *ludicrae artes* infra c. 16.

p. 643 5. *pervinceret*] sic M. lege *pervincerent*.

11. *amoliri*] *molliri* bene M et A. apud Propertium 4 11 41: *me neque censurae legem mollesce*.

p. 644 3. *promittere subegit*] A *promittere donis subegit*.

C. 15. p. 644 9. *modosque*] malim *motusque*. 15 37: *scorta visabantur nullis corporibus*; iam *gestus motusque obsceni*. *motus Ioni* pro saltu apud Horat. Od. 3 6 21; et ut *festis matrona moveri iusta diebus*.

p. 645 1. et *posita*] malim et *exposita*. mox *irritamenta luxuriae*, non *luxus*, A et V.

7. *scenam inscendit*] lego *scenae intendit*, vel in *scenam intendit*. sed A ipse *scenam incedit*. an ipse in *scenam se dedit*? tum idem *assistentibus ceteris abscesserat cohors centurionesque*. puto *centurionesque et tribuni*. pro *familiaribus* tres scripti apud Lipsium *facies*. locus corruptus. lego *amicis* ex Suetonio. scriptum fuerat *acis* pro *amicis*. *fonascis* Thuretus.

p. 646 5. *personare. formam*] *formam personare* A.

C. 16. p. 646 9. *nedum insignis aetatis nati*] haec corruptissima sunt. alii alia. scribo *nedum insignitae artis noti*. *notus artis*, et passim haec talia noster. *insignitior infamia* A. 3 70. *insignitius fugitum* 4 51. possis et *insigniti artis notitia* vel *nedum insignitis notitia artis*. idque verius.

p. 647 4. *ore*] *tenore* malim. et sic Acidalius. deinde A *inani impetu*, pro non impetu.

5. utque — discordiae eruebantur] discordias erueret A. B discordiae merentur. ed Veneta eruerentur. asseverant tum discordiae rueret M. lego idque ut contraria asseverantium discordias irrideret. A. 2 2: irridebantur et Graeci comites. c. 9: irridente Arminio vilia servitii pretia. sic passim. 4 35: quo magis socordiam eorum irridere libet. c. 60: insistentibus contra irridentibusque, qui Seiano fautores aderant. 5 2: Tiberium acerbis facetiis irridere solitus. 6 46: C. Caesari forte orto sermone Sullam irridenti. p. 648 1. voce vultuque] ore vultuque M et A. forte squalore. ad vestes proprie referendum. Gellius 2 6: in corporibus incultis squamosisque alta congeries sordium squalor appellatur. et est proprius philosophorum.

C. 17. p. 648 15. delet rō sunt A.

C. 18. p. 649 3. habitos] lege avitos. familiare mendum in Ta-cito. malim et regi Apioni. A. 11 35: tum quicquid avitum Neronibus ac Drusis in pretium probri cessisse, ubi ante Lipsium. et Ursinum pari modo peccabatur. etiam alibi. sic 13 34: quamvis per luxum avitas opes dissipasset. Valerius Max. 6 2: devictae Carthaginis avita spolia. sic recte e codice Cauchiano Pighius, cum habita ante legeretur. ita et restituit Schottus. Obs. Hum. 3 32. apud Iustinum initio operis: veterem et quasi avitum gentibus morem. Ninius. rex nova imperii cupiditate mutavit. ubi in mss habitum Bongarsius testatur. recte etiam scripti gentibus. nam aliquin genti potius dicendum esset quam gentibus: agit enim de gente Assyria. sic et gentibus mss 2 10, nec recte Vorstius gentium mavult. habe pro ave in vetustis libris et in scriptoribus antiquis, habena pro avena. sic avitum mancipium A. 14 43, avita ac paterna sacerdotia H. 1 77. apud Phaedrum quoque castigandum agros avitos, ubi vites nunc legitur, fab. 4 4 38: agros avitos, pecora cum pastoribus donate moechae. Seneca Ep. 88: paterno agro, inquit, et avito expellor. tamen A. 4 5: habebantur Hispaniae tribus legionibus. c. 44: habitae modeste opes.

8. Nero probata] tum princeps non improbata A. lege cum princeps.

C. 19. p. 649 13. elegantia vitae celebri] A non habet celebris. forte elegantis vitae. tum idem quae clariorem Africae effecit. an exegit?

C. 20. p. 651 3. si consideret] puto ne, si considerent theatro, dies totos ignavi continuarent. A ne si consideret. desiderare in theatris Seneca dicit.

10. otia] an repotia? paullo ante funditus eunti A, non everti.

p. 652 3. an iustitiam augurii et decurias] A nil iuvat. lege an vi institutas augurii, vel an instituta augurii decurias equitum egregium iudicandi munus expleturas. est epexegesis, pro decariis equitum augurio institutis. equitum decuriae augurato scriptae et institutae a Romulo. vide hic Gronovium et Lipsium. H. 1 84, ubi de senatu, hunc auspicato institutum a parente et conditore urbis nostrae posteris tradamus. ubi vide omnino interpretes de equitibus. ibidem 3 72: auspiciato conditum a maioribus nostris Capitolium. Livius 1 13: tres decurias equitum conscriptas scribit a Romulo, Rhemnenses, Titienses et Luceres. nihil hic de augurio. sed de augurio is ibidem c. 36: Tarquinius (Priscus), equitem maxime suis deesse viribus ratus, ad Rhmnenses Titienses Luceres, quas centurias Romulus scripserat, addere alias constituit etc. id quia inaugurato Romulus fecerat, negare Accius Navius novum constitui, nisi aves addixissent, posse. rursus c. 43, de Servio Tullio: sex item alias centurias, tribus ab Romulo institutis, sub iisdem quibus inauguratae erant nominibus fecit. Valerius Max. 1 4: L Tarquinius rex centuriis equitum, quas

Romulus auspiciato conscripserat, alias adlicere cupiens. de decuriis equitum in iudicio adhibitis vide omnino Lipsium ad Senecam de Ira 3 33 no. 284.

5. *perite audissent*] puto si fracto sono et dulcedine vocum perita adiuvisent. vide locum insignem A. 16 4: et plebs quidem vobis histrionum quoque gestus iuvare solita personabat certis modis plausuque composito. addatur Plinius Ep. 9 34, ubi agit de recitatione sua. vide et nostrum supra c. 15 et Suetonium in Ner. 2, et Gronovium ad Liv. 7 2. idem Plinius Ep. 7 24: per adulationis officium in theatrum cursitabant, exsultabant, plaudebant, mirabantur. ac deinde singulos gestus dominae cum canticis reddebant. Paneg. 2: populus Romanus quanto paullo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat, quibusque aliquando clamoribus gestum alterius et vocem, huius pietatem abstinentiam mansuetudinem laudat. de operis theatralibus vide interpretes ad A. 1 16. *perite audire tamen defendi* posset ex Suetonii l. c. solos scire audire Graecos, ubi puto *scite*. quomodo apud Gellium 18 5: tunc Iuliano nuntiat *anagnosten* quendam voce admodum scita et canora Ennii annales legere ad populum in theatro. vide omnino locum egregium Ep. 1 26 Aristæneti, et illic Mercerum. *scite loqui* idem Gellius 17 47. *eligenter audire* Seneca de Benef. 3 27.

C. 21. p. 653 5. *spectaculi*] *spectacula* malim, ut alibi.

1. *a Thuscis*] cave corrigas cum Freinshemio ab *Oscis*. *hister* pro histrionibus Thuscum vocabulum Livio 7 2: quia *hister* Tusco verbo ludio vocabatur. emenda versus apud Suetonium in Augusto c. 70: cum primum istorum etc.

p. 654 11. *primas*] *primitias* A. *primitiae metallorum* salis fornacibus victae H. 4 53. *iustae dolorum primitiae* Valerius Flacc. 3 515. de superbo rege Virgilius Aen. 11 16 et 156 et alibi. Symmachus: gaudeo mihi sermonis tui *primitias* obtigisse. Ep. 5 73: praebare *primitias* *scriptionis*. sed nil muto.

12. *Graeci amictus*] A *gratiam iactam* quo per eos dies tam exsolvent.

13. *incesserant*] ab incessendo. ne muta. sic infra c. 22. sed malo *incessebant*, vel *incesserant*, exoleverunt.

C. 22. p. 655 4. *celebratur* A. forte *celebratus*.

9. cui *sublaqueum nomen est*] lege quis *sublaquei nomen est*, vel *sublaqueo*. utrumque enim Tacito familiare. A. 5 1. forte tamen *villae sublaqueum nomen est*.

p. 656 2. *hunc*] *huc* lege.

8. *iuenta*] *iuventate* A, bene.

12. *incesserat*] *incestarat* A, *eleganter*. vide nos ad Patercul. 2 73 fin. et Claudianum de R. Pros. 2 217. deinde *scribo tote corpore*. sed hoc a Lipsio iam video praecoccupatum.

C. 23. p. 657 13. *fines suos praetergredientem*] in *fines suos progredientem* A. puto *fines suos praegredientem*.

C. 24. p. 657 18. *penuria aquae*] *aquarum penuria* A.

C. 25. p. 658 15. *at praesidium regium*] A *praesidium inerat*.

quod — *clauserat*] *mendosa*. forte quo *evaserat*. *praesidium pro arce* ponit, ut saepe alias. A. 3 21: *praesidium*, cui *Thala nomen*. atque ita passim. cum castellis *praesidia* coniungit 14 33.

p. 659 1. *et pulsi*] puto *sed pulsi*. deinde MA et Venetus *deum et irrumpentium*. scribe eo *irrumpentium*. 13 26: *coalitam libertate irreverentiam* eo *prorupisse*. eo *provehî*, eo *progradi*, et similia passim apud nostrum.

5. *ostentantes*] *ostentant* A.

C. 26. p. 659 11. *amittere*] *rectius omittere* A. et sic saepe *no-*
ster. pro *aversos animi* idem codex *alienos animis*, h. e. animi. de
 quo ad Nasonem.

p. 660 3. *additum et*] *lege additum ei.*

C. 28. p. 662 16. *Vibii — enixus*] *Iulii — enisus* A, bene.

C. 29. p. 664 12. *litus* abest ab A. forte *brevia et incerta.*

C. 30. p. 664 16. *deiectis horrorem facies*] sic A. an *deiectis in*
ora? deinde idem codex *druidaeque circum frementes preces*, et *per-*
culere militem. male mutavit Pichena ex M.

p. 665 3. *haerentibus*] an *rigentibus vel torpentibus?*

4. *se*] *sese* A. tum c. seq. (12) *regnumque et domum suam.*

C. 31. p. 666 8. *facti*] *fraeti* A, bene. vel *adacti.*

C. 32. p. 667 7. *in furore*] forte *repentino furore.* rō in abest
 a libro A. paullo ante *quasi cedens hostibus*, non *cederet*, A.

9. *corum*] *vellem equorum.* sed Dio videtur ob stare. an *coram*
auditos? Cicero Acad. 1 4: *coram etiam ex ipso audiebamur.* *coram*
cernere Virgilius 2 538.

p. 668 1. *occuli* malim. deinde (3) *emotis senibus*, vel *amotis.*

C. 33. p. 669 11. *laeti praeda et aliorum segnes*] *quod uberri-*
um et defendentibus in tutum spoliant laeti et gloria insignes pete-
bant A. et sic fere M. scribe *laeti praedae, laborum segnes.*

15. *praerepta*] scribe *praecepta.* A. 1 55: *Germanicus bellum,*
quod in aetatem summa ope parabat, initio veris praecepit. 2 35:
quia speciem libertatis Piso praeceperat. 3 57: *praeceperant animis*
orationem patres. H. 3 15: *ni Antonius, id ipsum metuens, festinato*
proelio victoriam praecepisset. vide Gronovium ad Liv. 22 41. *prae-*
reptam ultionem tamen habes H. 1 34.

reddituri supplicium] *subituri supplicium*, quo nunc alios affi-
 ciunt. sic *reddere odium* 16 5. *id poenae redditurum* Livius 7 19,
 male tentarunt alii *reddituri.*

C. 34. p. 670 10. *fero*] forte *obfirmato vel firmo.*

C. 36. p. 671 5. *ut spernerent*] *at spernerent*, ni fallor. vide
 nos ad Ep. Medae Nason. 1. *sonores etiam* A a manu secunda.
 deinde *quod modica manus* idem, ut volebat Acidalius.

5. *expedierant vetus miles* A, bene.

vetus miles et multa pr. exp.] *rectius fretus miles multa pr. exp.,*
ut certus eventui Suetonius. nam A *eventui.* H. 1. *incerta eventui.* sic
 et ibi lego. A. 4 33: *plures aliorum eventus docentur. fretus bellis*
 A. 6 31.

C. 37. p. 671 18. *propius suggestus hostis*] videtur scriben-
 dum *propius suggesto hoste*, vel *in propius suggestum hostem.* le-
 gio enim certo iactu tela exhauserat, quando erupit. bene et Li-
 psius *suggestis hostibus.* malo etiam *irrupit vel prorupit.*

p. 672 2. *eques perfringit*] *elegantior* A *perfringunt.* alibi *no-*
ster adsunt eques. vide nos ad Virgilium.

5. *etiam iumenta*] *tolle rō etiam*, ut vult A.

C. 38. p. 672 18. *auxiliariorum*] *auxiliarium* A.

22. *serendis frugibus*] an *serendae frugis?*

p. 673 4. *prospera fortunae referebant*] sic A. forte *prospera*
fortuitis accepta referebant. vide interpretes H. 1 4. *excidit certe*
aliquid.

C. 39. p. 673 16. *detentusque*] *mendosa.* forte *dein intentus*
aeque, aequae ac antea, et ubi post paucas.

C. 40. p. 674 8. *eius*] *et A. h. e. ei.* sic et alii.

C. 41. p. 675 8. *vendidissetve*] *venditassetve* A. deinde (9) *ac*
publico idem sine rō si, bene.

C. 42. p. 676 1. *infensus*] *ineensus.* et sic Pichena.

5. *senatuque in ipso erant studia] senatusque, in quo ipsa A. forte senatus quin et eo ipse ferebatur in studia, eo pro eo usque, deinde ex quis A et M, bene pro quibus.*

C. 43. p. 677 8. *ne in metu quidem] puto ne sui metu quidem pericula nostra avertit, sui metu avertit A. vide 4 24, 6 19. deinde (13) c. seq puto si libet argumenta conquirere.*

C. 44. *transiret, — recluderet — inferret, — patraret]. A transire, recludere, inferre, patrare, ut quivis subintelligatur.*

p. 678 5. *possumus] non possumus A.*

p. 679 4. *fusti feritur] A fustinetur, an fusti necatur? (vide nos ad Velleium 2 78.) vel fustigatur. Glossae Labbei, fustigatus βασιλοφεις. fustigo ξυλοφονῶ, τὸ πῶ ξύλω. fustigo μαστιγῶ. deinde sortiuntur sine τὸ non scripti omnes, bene.*

C. 47. p. 680 16. *oleum] oletum A. non puto. oletum Catoni locus in quo seritur olea. mox pro Antistio idem codex C. Antistius.*

C. 48. p. 681 6. *revocata ea lex credebatur] lege, revocata ea lex, credebaturque haud perinde exitium Antistio quam imperatori gloriam quaesivisse. nec multum abludit Freinshemius.*

p. 682 3. *in insula publicatis bonis] in insulam relegatus publicatis bonis A. deinde puto eo privatim ut miseriores, ita publicae clementiae etc. nam A eo privatus miserior.*

C. 49. p. 682 17. *datam etiam] lege ratam et, certe M habet et.*

C. 51. p. 683 16. *in se tumescentibus] in se non placebat, putabam insuetum tumescentibus. vana tumens apud Virgilium 11 854. sic rarum saepe alibi, vide A. 2 15. sed in se probum est. Seneca Ep. 95, de crapula: inde suffusio luridae bilis, et decolor vultus, tabesque in se putrescentium, et retorti digiti articulis obrigescentibus. deinde spiritus finiebat, ut 6 50.*

p. 684 9. *sine quaestu] forte sine questu, sine querela plebis. infra c. 60: inde crebri questus nec occulti per vulgum.*

10. *forte veterem impudicitiae atque infamiae vitam in reo secutus.*

p. 685 1. *cognitis] sic et A. sed emendat pro ingentis.*

2. *ex intimis] et in intimis A et V. lege et intimis libidinibus.*

C. 52. p. 685 8. *et ultra privatum modum evectas A.*

p. 686 5. *amor eorum venisset] eorum amor evasisset A. forte Neronem evasisset.*

C. 53. p. 687 1. *quod iuventae tuae rudimentis affuisse videor] scribe quod iuventae tuae rudimentis adfui, tulisse videor grande huius rei pretium. — et paullo ante munificentiae tuae, quomodo A. forte et quid munificentiae tantae redhibere potui pro adhibere. redhibere pro reddere Plauto non semel. vide Nonium et Festum et Iurisconsultos. forte et Symmacho reddendum Ep 3 1: tantum redhibeam beneficii pro tribuam. vide Iuretum p. 172. reliqua adhuc corrupta sunt. nam quid est e quibus claritudo venit? et fortassis illa tollenda, sed scribe, e quibus rara claritudo venit vel provenit.*

6. *enituit] emicuit A, non male. tamquam subito exorta novitas.*

7. *instruit] exstruit M et A. forte en struit.*

per haec — incedit] scribe pleraque — insedit. villam insidere A. 4 67, 13 54.

C. 54. p. 687 12. *cetera invidiam augent] A ceterum invidia agimur, pro angimur vel tangimur.*

p. 688 1. *in militia aut via fessus*] *militiae aut viae fessus* puto. A *in militia labore aut via fessus*.

8. *et tot per annos nixum fastigii regimen*] forte *et in tuta tot per annos enisum fastigii regimen. visum fastigii* cod. A. 15 29: *omissis praecipitibus tuta et salutaria capessere*.

9. *quiete respondere*] puto *quietem per te spondere*, vel, ut Lipsius, *iure spondere*; vel *quietem respondere* A. vide Gronovium Obs. 2 4. *quietem curis spondere*; paullo ante *levissimis curis imparem se dixit. vel quieti respondere*, sc. ad quam nos senium ipsum invitat. *favor non respondet meritis* Horatius Ep. 2 1 9. *optatis fortuna respondet* Cicero ad fam. ep. 2 1. et similia.

p. 689 1. *vexisse*] lege *evexisse*. deinde puto qui *e re modica tolerarent*. A. 4 40: *an in iisdem Penatibus tolerandum haberet*.

C. 55. p. 689 6. *in ea ipsa aetate*] legendum *ipse*, et sic A cum Faernō. deinde *quicquid id illis et quaecunque. illud abest* ab A.

10. *manus tuae defuissent*] *manus tua defuisset*.

C. 56. p. 690 2. *praeponis*] *anteponis* A. et *sed an quantum*.

5. *ornatumque robur subsidio*] puto *orbatumque roboris subsidio. orbatus spe salutis* et similia sunt apud Ciceronem.

10. *parat*] *paret* A, bene, *possis et pariat*. deinde (11) *adiicit*, non *adiicit*, A.

C. 57. p. 691 10. *praesentia*] *praesenti cura bene* A, ut Freinshemius coniecerat. M *praesentiora*.

21. *relatum*] *perlatum* A.

C. 58. p. 692 1. *moverat famam*] *foverat malim*, vel *commoverat*.

7. *una haec more famae credentium otio augebantur*] *vanae haec bene* Roxhornius. *an vitio? odio bene* Gronovius. sed scribe, *vana haec, more famae, credentium studio alebantur, vel odio acuebantur* A. 1 69: *odia in longum iaciens, ubi nos vide. alere dubitatione bellum* A. 3 41.

10. *otium suffugium*] forte *odiosum supplicium vel otiosum, i. e. superfluum, nil profuturum. sic otiosus orator* Or. 18, *otiosae sententiae* Quintil. 1 1, *otiosus sermo* 8 2. deinde lege *magni nominis miserationem reperturam bonos, consociaturam audaces*.

C. 59. p. 693 12. *pro incerta*] lege *prae*.

p. 694 7. *magna cura*] forte *magnae curae*.

9. *tamen*] iam A, ut voluit Freinshemius.

C. 60. p. 694 16. *tibiis*] per *tibias* M et A. lege *canere tibias perdoctus*, vel *canere perite tibia doctus*. H. 2 8: *libertinus ex Italia citharae et cantus peritus. an citharae cantus? perite audire habuimus* A. 14 20. *possis et canere pari tibia pro paribus tibiis. pares tibias* Lipsius, male. de *paribus tibiis* vide Salmasium ad Flavium Vopiscum in Carino c. 19. *canere cithara* supra c. 14, et 15 65. *tibia concinere* H. 5 5. deinde *natione Alexandrina omnes scripti, bene*.

p. 695 4. *movetur*] scribe *amovetur*, quomodo alii.

7. *cui minor sapientia*] malim *cui vis minor sapientiae. et deinde parciora pericula, non pauciora*.

8. *his haudquaquam Nero*] *his motus Nero an poenitentia flagitii* A, bene; quod Acidalius immerito coniecturam Agricolae vocat.

C. 61. p. 695 10. *deosque tandem venerantur*] *mendosum. forte deosque una devenerantur, vel ita devenerantur. possis et deosque victima devenerantur*. A. 15 71: *compleri interim urbs funeribus, Capitolium victimis. infra c. 64: dona ob haec templis decreta. A*

74: tum decreta dona et grates deis decernuntur. deos devenerari dixit Ovidius Ep. 2 17.

p. 696 1. repetitum venerantium] forte repetitam venerantur sc. Octaviam, apud Ovidium Ep. 8 19: sit socer exemplo, nuptiae repetitor ademptae. et Ep. 16 341: tot prius abductis ecqua est repetita per arma? mox malo immissi militum globi. immittere globos latronum A. 2 64, 12 54.

4. mutataque] forte restitutaque.

C. 62. p. 697 8. eluserat] elusa A, bene omnino. nil opus erat rō erat.

18. occulta] occultum A.

C. 64. p. 698 2. a vita] lege vitae.

4. communisque Germanicos] bene. Germanici Drusus, eius filius, et nepos Caligula, tum et Claudius. possis tamen communisque Germanici; quod verum est. Germanici enim frater Claudius, Agrippina filia.

C. 65. p. 700 9. creditum] creditus A.

AD ANNALIUM LIBRUM XV.

C. 1. p. 701 8. Armenia] Armeniam bene A. H. 3 30: altitudinem moenium egressa.

12. obsidis] obsidii codex idem, et recte fors. obsidia aspernatus pro obsidibus A. 3 21. obsidium pro obside, ut servitium pro servo, clientela pro cliente, adulteria pro adulteris, transfugia pro transfugis, vigiliae et custodiae pro vigilibus custodibusque A. 1 28. sacerdotium pro sacerdote ex ms H. 2 4. Suet. Calig. p. 394, et illic Casaubonus. Apuleius de doctr. Platon. 1 p. 3 ed. Elmenh. patrimonium in hortulo, qui Academiae iunctus fuit, et in duobus ministeriis. sic scripti nonnulli. (cf. Met. 3 p. 130, 11 p. 237.) vide Munckerum ad Hygini fab. 120. matrimonia pro uxoribus Iustinus 3 3. vide Graevium ad Iustinum 14 3. officia pro apparitionibus saepe apud Symmachum. vide Iurem p. 317.

C. 2. p. 702 12. in exitum] per obsidium A. an excidium?

C. 3. p. 703 4. habere] forte alere vel trahere. possis et procul habere.

C. 4. p. 703 15. qui occupaverat] qui abest ab A.

C. 5. p. 704 16. Vologesi vetus] ut vetus A.

C. 6. p. 705 3. patrata magnifice] peracta ac magnifica A.

C. 7. p. 706 4. lego hostiaque, quae praemuniebantur hibernaculis assiliens, semifacta opera propeta fuga perripit.

C. 10. p. 707 18. tunc] nunc A.

p. 708 3. ut instantem Corbuloni] ut vim instantem, puto instantem cladem Corbuloni, A. deinde c. seq. (11) factaque saepius eruptione. et sic M.

C. 12. p. 708 21. interritus] intentus A a manu secunda.

26. frumento] frumenti A.

p. 709 1. primum e percussis Pactium] primisque percussis Pacuvium A.

9. illud et] illud esse et A.

10. adipisceretur] forsitan acciperetur.

C. 13. p. 710 6. incedens] malo succedens vel intendens.

10. metu abest a M et A, bene. mox A Caudinae Numantinaeque deditionis.

p. 711 5. *faceret*] *malim coeptaret*. sic alibi saepe.

8. *iuvarent*] *lego innovarent*. usi eo verbo Cicero et Livius. Sulpicius Severus lib. 2: *credebaturque imperator gloriam innovandae urbis quaesisse*.

C. 14. p. 711 10. *illum locum tempusque*] *locum illis tempusque* A, bene omnino. sed *lego illis locum temp. condestinatum iri*.

11. *adiecisse deos dignum "Arsacidarum"*] A quo de Armenia cernerent. quod se fastigioque dignum *Arsacidarum*. A. 2 3: *eius filius Artaxias memoria patris nobis infensus Arsacidarum vi seque regnumque tutatus*. Vologeses infra c. 24, de hac eadem re: *post Pactum legionesque cum opprimere posset, incolumes dimisisse, satis approbatam vim; datum et lenitatis documentum*.

15. *Pompeios*] A *Pompeios et Scipiones obtinendae donandaeve Armeniae arbitros fuisse ait*. male.

p. 712 1. *donandive*] bene M et A *largiendive*. idem A *expendi*.

C. 15. p. 712 10. *iusserant*] *sumserant* A. an *praesumerat*?

p. 713 7. *aggregatis*] *aggeratis* malo, instar tropaei.

10. *elephanto*] scr. *elephantis*?

proximus quisque regem vi equorum perrumpere] sic A. *proximus Pompeium* Cicero ad Att. 1 14. sic et Plautus Poen. 5 3 1. etiam M et *proximus quisque regem*. *lego at. de ceteris nihil mutandum, ut ex Dione liquet*.

C. 16. p. 714 8. *non eam*] *non suetam forte, vel laetam*. qualis species infra c. 29. describitur. deinde *adversitatem* A. f. *adversa fati*.

11. *temperare*] *temperareve* M et A.

C. 17. p. 715 1. *respondit*] an *spondet*? ut supra in oratione Senecae. et hoc *conquerentium irritum laborem* M.

13. *ultra Euphraten*] *Euphraten ultra* A, bene.

C. 18. p. 715 18. *plebis*] an *reipublicae, vel urbis*?

19. *sustentaret*] bene *ostentaret* A.

p. 716 3. *Tiberi*] *Tiberim* A.

C. 19. p. 716 12. *qui abest ab* A.

14. *enumerant*] *asseruerant* A.

C. 20. p. 717 3. *ceteris criminibus*] *forte ceu tetri criminis, tetrum facinus* Seneca Thyeste v. 786. *tum vana vox eius, non una*.

19. *alibi quam in civium iudicio esse*] an *non alibi*? sed haec parum latina sunt.

C. 21. p. 718 2. *demeremur*] *meremur* A.

6. *aequalius*] *aequabilis* A. vide A. 1 4.

C. 23. p. 719 16. *Atticae*] *Antiatae* A. forte *Iselasticae*. *sacrae coronae* infra c. 33. vide 16 21.

p. 720 1. *collocarentur*] *locarentur* A.

C. 25. p. 721 20. *exsecutio*] an *ex Senatus consulto*?

25. *modum deleri velim*.

C. 26. p. 722 9. *prosperis*] *scribe perasperis*. sic *peridoneus consilio* A. 4 12. *perornare* 16 26. *peramoena aestas* 4 67. *peroperosus* ex mss de mor. Germ. 27. infra c. 45 *persimplex victus* e mss, et c. 48 *perseverum imperium*. *percarus* A. 2 74, 13 19. *perstimulare* A. 4 12. *percolere, permunire, perrogare* H. 4 9. sic *asperam militiam tolerare* H. 1 51.

14. *quia*] *qua bene* A.

17. *auctoritate*] an *austeritate*?

C. 27. p. 722 19. *apertis quae*] *apertisque quae* A. forte *apertis si quae*.

p. 723 5. *scire*] forte *sciri*.

C. 28. p. 723 14. *praefecturis*] forte *praefectus*. *Acidalius praefractor*.

16. *a barbaris*] *a tolle cum A.*

17. *non est a Corbulone vitatus*] *idem tum Corbuloni non vitatus*.

18. *angebatur*] *tangebatur rectius legatur*.

p. 724 1. *datus*] *additus alibi*. H. 3 25: *Iulius Mansuetus ex Hispania legioni rapaci additus*. atque ita hic forte legendum. sic *custodes additi alibi*, *inditi A.* 3 28.

C. 29. p. 724 13. *et colloquium*] *id colloquium*, puto.

p. 725 2. *sublatum capite*] *ablatum capiti puto*, vel *suo ablatum capiti*. infra *structam ante augustalem aram sub face succendi A.*

C. 30. p. 726 2. *extollens*] *attollens M et A.*

C. 31. p. 727 9. *erat*] *inerat*, ex iisdem.

C. 33. p. 729 12. *Neapolitanorum*] *Neapolitanum A.*

C. 34. p. 729 14. *adfuerat*] *malim adfluxerat*.

C. 35. p. 730 8. *iussi id acc.*] *id id tollendum cum A.*

9. *quin eum nobiles habere*, quos *ab epistolis*] *menda*. *qui ne ignobiles haberet A.* puto *quin eum non serviliter habere*. quia in *libertos conferebat eas partes*. vide omnino 16 8. *serviliter H.* 1 35. vel *quin eum non viles habere h. e.* supra *servilem conditionem*. vide H. 1 51. *punienti vilior fuit ibid.* 58. *Sallustius Catil.* 16: *fidem, fortunas vilia habere*. in *fragm. eius*, oratione *Cottae*: *perales meos patriamque et summum imperium vilia habeo*. *Iugurth.* 80: *nullam (uxorum) pro socia obtinet*; *pariter omnes viles sunt*. de *rep. ordin.* Ep. 2 7: *ubi divitiae clarae habentur, ibi omnia bona vilia sunt*. *Seneca de Benef.* 4 18: *quid sumus? praeda animalium, et victimae, ac vilissimus et facillimus sanguis*. ubi *mss teste Mureto bilissimus*, unde *alii bellissimus fecerant*. apud *Columellam* 3 3 S. *Germani codex*, *non vilitate principes esse pro nobilitate*.

p. 731 1. *meditamenta*] *an meditamenti?* *Lipsius*. male. paullo ante (p. 730 8) *malim prodigum largitionis*.

2. *et cum condemnatio instaret*] puto, *ut condemnatio instaret*.

C. 36. p. 732 3. *usui*] *sui cum A.*, vel *sibi*.

15. *volentia fuere*] *violentiora et emend. valentiora A.* forte *volentiora plebi quam senatui*.

10. *iter*] *malim itineris*. mox *privatis necessitatibus A.*

C. 37. p. 733 1. *lactum sibi*] *locum locis M.* forte *lactum sibi locorum*. deinde *luxu infamiaque A.*

4. *exemplar*] *exemplum M*, *exempla A.*

7. *per aetates et scientiam libidinum*] *scribe pares aetate et scientia libidinum*, vel *pari aetate*. *Virgilius Aen.* 1 709: *pares aetate ministri hinc dapibus onerant mensas*. *Ecl.* 7 4: *ambo florentes aetatibus*. *haud dispari aetate A.* 5 10.

9. *maris Oceano*] *mari Oceano fuerat a manu Taciti*. A. 1 9: *mari Oceano aut omnibus septum imperium*. H. 4 12: *insula, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus a latere circumluit*. forte et *scribendum litore Oceano*. *plura ad Claudianum*.

p. 734 1. *incidebant*] *incidebant puto cum Rhenano*, vel *intendebant*, ut apud *Silium Ital.* 8 339.

5. *missi*] *misit A et B*, *missi M*. an *admissi?* vel *summissi?*

C. 38. p. 734 10. *forte an dolo principis*] *malim fortuita vel fortuito exorta*.

p. 735 3. *impetu*] *uno impetu*, ni fallor, ut apud *Plinium* 14 22 (28): *tribus congiis epotis uno impetu*. sed et *dicere impetu Quintilianus* 2 11.

42 *

Calig. c. 58: *cunctatus an ad prandium surgeret, marcens adhuc stomacho*, noster A. 6 4: *somno aut libidinosis vigiliis marcidus*. H. 3 36: *desidem et marcentem*. Statius Theb. 8 219: *vario producant sidera ludo ante domos intraque: ipsaeque ad limina marcent excubidae*, apposite. *marcens deus*, pro Baccho, Martianus Capella 4 p. 96. Ed. Grot. *Pallas aliquanto concussior* (forte *confusior*) *iocum emergentis inhibuit*, scribe *dei marcentis*, nam Bacchi oratio proxime praecesserat: *ni mavis dei ingerentis*, vide p. 21 de Baccho et p. 135, 170, 171, 227, 236. *marcidula lumina, faces marcentes* p. 301. p. 13: *somnolento marcere torpere*, p. 2: *marcens hiemali pervigilio*, *marcidus* Evan Statio. Cyprianus Epist. ad Donatum: *bibat licet gemmas* (malim *gemma ex Marone: aut gemma bibat*) *et cum epulis marcidum corpus torus mollior alto sinu condiderit, vigilat tamen in pluma, marcere vino* Livius 23 45, ubi de Annibale hibernante Capuae, vide Salmas. ad Florum p. 89. *marcere Campana luxuria* Livius 1. I. *animi marcentis oblectare torporem* Seneca de Benef. 4 13. Velleius 2 84: *vigebat in hac parte miles atque imperator, illa marcebant omnia*, ut recte etiam restitutum: *ut mirer, hactenus legi patienter in plerisque editionibus, illam arcebant omnia*, idem 2 119: *exercitus omnium fortissimus marcere ducis, iniquitate fortunae, circumventus, maridi vino* Livio *semigraves* 25 24: *magna pars in turribus epulati, aut sopiti vino erant, aut semigraves potabant*. Apuleius 1 p. 109: *ad haec ille marcidus et semisopitus in alterum (i. alternum) latus revolutus, sic lege, non evolatus*.

C. 51. p. 750 11. *spem ac metum*] forte *spem inter ac metum*.

18. *Neronis*] lege *Neroni* scil. *provectus*.

crebras] et *crebras* A, bene.

ergo Epicharis plura et omnia scelera principis orditur] forte *ergo regere Epicharis plura et in commune scelera principis orditur*. *neque senatui iuris quid manere, sic regere maledicta, regere invidiam noster* H. 3 78 ex M: *dum regerit invidiam, crimen meruit, sic et Quinctil. 11 1. Glossae Labbaei Regero ἀντιθέω. ἀντιθέω ὀγ- gero, regeo*.

C. 52. p. 751 13. *crebro*] scribe *creber* eo.

p. 752 12. *ne a libertate eo moveretur*] M *ne ad libertatem moreretur*, *ne ad libertatem moraretur* A. *puto ne ad libertatem hortaretur, vel ad libertatem ferretur, vel ab eo iretur; et hoc videtur vero non alienum*.

C. 53. *celebratur*] *celebrantur* A cum Acidalio.

p. 752 16. *promptioresque aditus erant*] forte *promptiorisque aditus erat*.

p. 753 5. *animi validus*] *an manu?* ut *valida lacerare manu* apud Maronem 12 98.

6. *audentiae*] *audaciae* A. forte ut *quisque audacior habitus esset*.

10. *gestabatque mendosum, forte ostentabatque, deinde* M et A *magnoperis, lege magni operis*.

p. 754 6. *inanem ad spem Antoniam*] *inani spei* Ant. A. *quod Lipsius laudat ut coniecturam Agricolae, M inane aut spem, forte inania ad spei, sic alibi inania belli, honoris, famae*.

C. 54. p. 754 12. *multo sermone*] *puto usus multo sermone*.

p. 755 4. *vagis*] *variis* A. H. 1 25: *postquam vario sermone callidos audacesque cognovit, Virgilius Aen. 8 309: varioque viam sermone levabat, vagi sermones et apud Claudianum in Cos. Prob. et Ol. c. 31: complere aures vagis sermonibus*.

6. *parare eundem Milichum monet*] *locus mire corruptus, putoparet exhibeatque*.

8. de consequentibus videtur delendum ut glossa. aliter Grotius. nam cum secum] elegantius sit namque ut secum.

14. viderint] an audierint?

C. 55. p. 755 20. coniurationes] coniuratos M et A. lege coniuratus. rara vox, sed proba. cui similes Gronovius collegit in Observationibus.

p. 756 4. et vitam amoenam] egisse enim vitam A. latet aliquid. lege ut vitae amoenum.

7. adiungere crimen] malo id iungere, vel adiungere id crimen, cui.

C. 56. p. 756 12. cum exorta suspicio] forte cum, exorta suspicione, quia non congruentia responderant, indita utrique vincula. tum A. sed tormentorum.

18. sive internuntius fuit] A sive quia intern. — fuerit.

C. 58. p. 758 6. annuentique] innuentique A. deinde (8) malo iamiam manum ad capulum.

C. 59. p. 758 17. experiendo] expediendo voluerat Tacitus. alimenta arcu expedire A. 6 43. expedire consilia H. 2 52 et 3 73. vide Acidalius ad H. 2 99. dona expediri iubet H. 4 83.

18. corporibus] puto terroribus. H. 2 13: nec ullis terroribus, aut morte constantiam vocis egregiae mutavit. ubi alii tortoribus.

p. 759 6. stipendiis recentes] stipendii malo. sic A. 4 52 recens praeturae.

11. Arria Galla] lege Arriae Gallae et Domitio Silio. vide A. 5 1.

C. 60. p. 760 11. cohortis] praetoriae cohortis A.

16. globus] globis ex M et A.

C. 61. p. 761 3. seque ratione valetudinis et amore quietis excusavisse] haec lectio minime fuit sollicitanda, etsi aliter scripti, etiam A.

14. reditum] reditum a tribuno A.

C. 62. p. 762 2. bonarum artium, famam tam] forte bonarum cum artium famam, tum.

C. 63. p. 762 10. fortitudinem molitus] forte formidinem molitus, adversus praesentia alibi quoque. moliri 12 22. H. 1 5, 2 40 et 22, 3 26, 11 20. aliter Gronovius. possis et fortitudine mollita adversus praesentem formidinem. molitus A.

p. 763 1. ne aeternum] lego neve vel neu.

10. parvo] parco malim.

17. invertere] forsitan insertare.

19. inhibere] inhiberi A. forte iubet inhiberi mortem. mox idem codex oblata meliori spe.

C. 64. p. 764 8. multum v. sp. egestum] malim multo v. sp. egesto.

p. 765 3. etiam tum] etiamnum praestat.

C. 65. p. 765 7. insonti sub claritudine A. bene. sub crimine H. 2 26. insontib. M.

9. dedecori] dedecoris opinor, ut refert meas et demovetur idem A.

C. 68. p. 768 5. ratus] aversatus forte.

C. 70. p. 769 15. exin Manenii et Lucani] sic A.

C. 71. p. 770 7. id abest ab A. forte gaudio ut vero credens.

13. vanitate] an immanitate? forte postea occisus. H. 3 85 de Vitellio: deformitas exitus misericordiam abstulerat.

17. infamatis] forte insinulatis vel damnatis, ut 16 14.

C. 72. p. 772 12. quadam] quodam A. lege eodem.

C. 73. p. 772 17. viros et insontes] sic M. A viros claros et insontes. puto invisos, sed insontes. vel invisos ut sontes. 16 10: invisus principi.

p. 773 4. compositam aut oblitteratam mansuetudinem] sic A.

C. 74. p. 773 6. decreta dona] decora lures ad Symmachum 8 26. lege decreta dono et grates.

p. 774 2. *ad auspiciū praesagium bene A.*
 7. *lego venerationem in vita numinum merito. tum more par-*
rundam ad omen subdolum citi exitus verteretur. sic more sanct.
vide Indicem in more et in subdolum.

AD ANNALIUM LIBRUM XVI.

- C. 1. p. 775 4. *principis] et principis A.*
 7. *astantibus parte alia columnis] an sustinentibus penetralis?*
columnis. quae nihil portant, verum occultandis praesentibus bonis A.
 10. *Didonem] Dido malim.*
 p. 776 1. *forte ei.*
 C. 2. p. 776 4. *partam] puto partam iam.*
 p. 777 1. *et] lego id.*
 4. *lege ex vestigiis M unde rhetoribus oratoribusque nova.*
 5. *principis] forte principis inde.*
 C. 4. p. 779 4. *se aequum adversus aemulos et religione] alii alia*
scribo seque securum adversus aemulos de religione. A. 3 28: pota-
tiae securus.
 10. *viserentur] lege eiicerentur.*
 p. 780 4. *composito] apposito A.*
 5. *severaue et adhuc antiqui moris retinente] sic A. vide Lipsium.*
 C. 5. p. 780 12. *plerosque equitum] militum A. opinor plures*
atque equitum. sed vide H. 1 86, 4 80.
 p. 781 9. *mox] puto e noxa. noxae reus A. 3 13.*
 C. 6. p. 781 13. *venenum] lege de veneno.*
 16. *Romanis A.*
 C. 7. p. 782 13. *obiectavitque] obiectatumque A.*
 16. *tantum] forte in tantum. et ne memoria.*
 p. 783 2. *animo praeruptum] forte animi promptum A.*
 C. 8. p. 783 7. *exterritus] forte exercitus. 14 56: exercitus con-*
suetudine velare odium. 16 32: ore ad exprimendam imaginem honesti
exercitus. sic A cum vulgatis.
 C. 9. p. 783 16. *senatus ius exspectabatur] puto senectus, vel*
senecta, rei spectabatur. A et penates eius. paullo ante consulto Se-
natus. idem A et B.
 p. 784 4. *misso] malim immisso, quod proprium hac in re ver-*
bum. vide H. 1 34. immisso percussore A. 3 16. immissus accusator
A. 4 19. vide et 15 69: tribunum cum cohorte militum immittit. 11
1: Suilium accusandis utrisque immittit.
 C. 10. p. 784 23. *sanguine respersas vestes] sic bene A.*
implexa luctu continuo] vide Acidaliū. opinor exesa luctu con-
tinuo. deinde bene A nec ullis alimentis usa. A. 2 27: tum primum
reperita sunt quae per tot annos rempublicam exedere. exesa vis oculo-
rum H. 4 81. vide nos ad Valer. Flacc. 3 v. 693 et 365.
 p. 785 4. *egressa voce infensa] lege supergressa, et intentis*
voce. intento ore dicere Orat. c. 11.
 C. 11. p. 785 21. *sine arbitrio] suo arbitrio puto. aliter Grono-*
vius. vel sine arbitris. illos arbitros, qui supremis interessent, sub-
mittebat ipse.
 C. 14 p. 787 18. *consultationes] consultatores A.*
 p. 788 10. *rebus] opinor rebus novis.*
 15. *monitus prius Anteius] monito prius Anteio A.*
 16. *perosus] pertaesus malim.*

C. 16. p. 789 14. *puto aliam mei defensionem, et quam ne quid derim, ne me putent odisse tam segniter pereuntes. oderint A.*

C. 17. p. 790 16. *ad eum] ad reum lege. nam eius sequitur.*

21. *ita scripsisset] id adscripsisse lege.*

C. 18. p. 791 6. *de C. Petronio supra] forte sed C. Petronio super. Ovidius Met. 15 308: plurima cum subeant audita aut cognita vobis, pauca super referam. sed vide hic Freinshemium. A. 3 24: casum eius paucis repetam.*

8. *transigebantur A.*

10. *erudito luxu] forte eruditor luxus. Hannibalis eruditrix apud Florum 2 6.*

C. 21. p. 793 12. *cesticis] A. cerastis. Pignorius in Originibus Patavinis c. 8 legit Iselasticis. vide hic interpretes. supra 15 23. de Iselasticis copiose Plinius Ep. 10 119 et 120. vide Turnebum Advers. 27 c. 5. Scriverium ad Martialem p. 202.*

p. 794 3. *cum] dum lege. deinde funebribus non interfuerat. M funeri non interfuerit.*

4. *sponte] nulla iusta de causa. cave sollicitus.*

C. 22. p. 795 13. *etiamne] etiamnum A.*

18. *ad] in A.*

p. 796 7. *ira promptu] irae malim.*

C. 26. p. 798 3. *Augusti] alii alia. lego ingesturi vel aggesturi. ingerere probra H. 3 31, vulnera 3 85 et A. 1 65, voces 4 42, tum superesse et ingesturi etiam respondet ad probra, quod praecessit. zela ingerere A. 1 48 et 2 81.*

C. 27. p. 799 5. *forte quid mirum longinquis provinciis haud subveniri. M adveniri. vide Grotium.*

C. 28. p. 800 6. *agere] ageret A.*

C. 29. p. 800 17. *crebritate] celebritate A, et bene, sunt enim eiusdem significationis.*

p. 801 8. *sed quia] sic A.*

C. 30. p. 801 13. *sed recens et quod discrimini] sic A. forte sed recens ex aequo discrimini. H. 3 57. Agric. 20.*

C. 32. p. 802 23. *irae] invidiae A.*

C. 33. p. 803 8. *labantem ex A. labantibus Vitellii rebus H. 2 86.*

9. *aequitate] lego aequitatis et documento. H. 2 76: sibi ipse Vitellius documento est. aequitas pro aequalitate, ut saepe alibi apud nostrum. vide A. 1 4. aequi impatiens, qui parem non fert, A. 4 25. aequa regibus insolita 2 42. aequus locus, aequi dii 1 68. similis locus H. 1 3 extr. ubi interpretes.*

C. 34. p. 803 15. *ad Thraseam consilia mortis agentem A. idem quem illustrium virorum faeminarumque caetu frequentem egerat. malo degerat: nam alterum praecessit. vel exegerat. A. 3 16: qualem Piso diem noctemque exegisset. H. 1 47: exacto per scelera die. Dial. de Or. 42: erant de quibus plura dici vellem, nisi iam dies esset exactus.*

p. 804 4. *auditu] auditis A.*

p. 805 1. *miscere] miscerent A, recte. tum et lege facessero. ut et mox retineret et nec adimeret.*

2. *et exemplum] et ad exemplum bene A.*

C. 35. p. 805 8. *porrectis] productisque A. lego praesectisque, vel abruptisque, praesecare venas Scholiast. Iuvenalis de Seneca ad Sat. 5 109.*

9. *super aspargens A.*

AD HISTORIARUM LIBRUM I.

C. 1. p. 5 6. *dicere*] an *disserere*?

C. 2. p. 5 7. *opimum casibus*] lege omnino *inopinum casuum*, nam casus fortuiti infra c. 4. Cicero Ep. 15 12: *nec opinatus et improvisus provinciae casus*. noster A. 1 68: *sonus tubarum, fulgur armorum*, quanto inopina, tanto maiora offunduntur.

9. *tria*] terna A, trina M et B.

p. 7 6. *infecti c. scopuli*] *infecta c. scopula* A. quod non capio.

C. 3. p. 9 2. *iustis iudiciis*] *tuscis* (Ryckius habet *vetustis*) *iudiciis*, et emendatum *certis* A. forte *testatis iudiciis* H. 4 6. idem codex post approbatum tollit verbum substantivum. vel lege *magis manifestis iudiciis*. editio Romana *magis vetustis*.

C. 4. p. 10 6. *annexa*] an *innexa*? lego etiam *aut magnis domibus*.

C. 5. p. 10 13. *qui in bello*] quem bene A. et sic Gronovius ex codice Anglicano.

p. 11 4. *coaspernantes*] lege *eo aspernantes*. A *angebant aspernantes*.

6. *virtutes verebantur*] nil muta. vide nos ad Petronium. Liv. 39 31.

C. 6. p. 11 14. *hic ut dux Neronis*] nil puto mutandum. sic infra c. 71: *mox bello inter duces elegit*, et c. 79. lib. 2 12, 19, 33, 36. *tantum innocentes*] cave *mutes*. vide Plinium Ep. 4 11, de Cornelia virgine Vestali.

p. 12 4. *numeri*] numero A.

8. *audenti parata*] *audendi parato* forte. sed aliter 14 58.

C. 7. p. 13 10. *et invisio* — *premunt*] lege *ut invisos semel principes*. A *premuntur*.

11. *afferebant*] puto *auferebant*. ad se rapiebant. infra c. 80: *obsequia meliorum nox abstulerat. offerebant* A.

12. *subitis avidae*] forte *cupiti*, ut A. 4 3. *avidus offensionum* 3 54. *periculorum* H. 3 41. *avidus belli* infra 67, *avidus Armeniae* A. 6 31. *possis et turbidis*, ut c. 21: *omne in turbido consilium*, et c. 31. vel ut *turbidis*. vide infra c. 31.

C. 8. p. 14 1. *pacis artibus*] lege *et pacis par artibus. par negotiis* neque supra erat A. 6 39. *vigor animi negotiis par* A. 3 30. et sic passim. A *et pacis artibus clarus, bellis inexpertus. interpolatum*.

7. *irati*] forte *inflati*.

9. *Virginii an imperare voluisset*] sic A. forte *Virginii an imperare voluerit*, est dubium.

C. 9. p. 15 8. *doctae hostem potius odisse*] forte *obiectae* (s. *obnoxiae*) *hostem potius odissent*.

C. 10. p. 15 15. *atteritis*] vide Vossium de Analogia 3 30. *attritis* A.

p. 16 5. *secreto male audiebat*] A, quomodo Rhenanus *conlicit*.

C. 11. p. 17 4. *domi retinere*] forte *dominis renitentem*. sic A. 6 1: *Aegyptii seditiosi*.

6. *Africa*] *Africam* A. forte *Africamque* sc. regebat, *interfecto Clodio Macro*.

7. *minoris*] *peioris* A.

8. *procuratoribus*] *procuracionibus* A.

C. 12. p. 18 16. *dein fessa iam aetate Galbae*] cave cum Rhenano *mutes*.

17. *multi occulta spe*] *multis stulta spes* A. lege *multis occulta spes*.

p. 19 1. *actu*] bene Lectius *auctu*.

C. 13. p. 19 6. *minor gratia*] lege *nec in minore gratia Icelo etc*.

9. *tendentes*] *opinor intendentes*, h. e. *sibi studentes, sibi at-*
tendentes.

11. *aliquem*] forte *aequaliter*, vel *ex aequo*. *mors aequalis* mox c. 21. *adversam fortunam ex aequo detractare* H. 2 97.

p. 20 4. *egerat*] *rexerat* cod. A. forte *exegerat*.

5. *iam*] lege *clam*. vide Suetonium Oth. 3 et Plutarchum.

C. 15. p. 22 6. *tunc Pompeii* A. lege *Cneii Pompeii*. deinde malo *Sulpicia* ac *Lutatia decora*.

p. 23 3. *praeteritum*] malim *praeteriti*.

9. *sua cuique utilitas*] forte *sua cuique curae utilitas*; et *irrupent adulationis blanditiae*. deinde *etenim ego ac tu. adulatio et blanditiae* A.

C. 16. p. 24 14. *cogitare*] A *ostendes quid cogitare aut quid facere volueris sub alio principe*. haec interpolata sunt. forte *cogita, ferre quid aut volueris*.

C. 18. p. 25 19. *addit, aut*] *addita ut* M. forte *aut lenocinium addita aut pretium. additum aut pretium* A. deinde idem codex *gratia auditio*, non *auditio*. bene.

C. 19. p. 26 8. *publica cura*] malim *publici cura*.

6. *multi voluntate*] lege *multi voluntate: effusius, qui noluerant, metu: ac plurimi etc. metu qui obstiterant adoptioni. pars metu, quidam invidia* A. 6 43. vide notas Savillii et locum simillimum, H 2 87: *onerabant multitudinem obvii ex urbe senatores equitesque; quidam metu, multi per adulationem: ceteri ac paulatim omnes, ne aliis proficiscentibus, ipsi remanerent*.

p. 27 1. *remanendi*] A *retinendi*. forte *renitendi*. vide Schoppium Suspect. Lect. 4 10. *niti contra* A. 3 31. *nullo legatorum pro Galba nitente* H. 1 55.

C. 20. p. 28 1. *metus*] *motus* lego.

C. 21. p. 28 17. *acrioris viri*] sic et A. forte *et imperatoris et viri*. H. 3 85: *se tamen imperatorem se eius fuisse respondit*. 3 3: *unum virum ducemque laudibus ferunt. deinde forsitan mente interrita perire, mens interrita apud Nasonem* Met. 10 616. *imperator pro duce* A. 2 10: *ne gentis suae desertor quam imperator esse mallet*. 11 *Germanicus dare in discrimen legiones haud imperatorium ratus*. 26 *non nisi apud Germanias assequi nomen imperatorium. laus imperatoria* c. 52. A. 3 74: *Blaesus donatus postremo titulo imperatoris. possis et agi reos: at viri esse metum, interitum praevenire. imperatorem stantem mori oportere. vel viri esse non inertis metum praevenire. non est viri timere sudorem* Seneca Ep. 31. Livius 28 44: *id est viri et ducis, non deesse fortunae praebenti se, et oblato casu flectere ad consilium. viri pro fortibus*. A. 6 34: *acres esse viros*. Seneca de morte Claudii: *sed quid ego de tot acribus viris dicam?*

C. 22. p. 28 20. *adulteria, matrimonia*] forte *adulteria matrimonalia*, vel *matrimoniorum*. sic *matrimonia* passim pro *feminis nuptis* noster. vide Graevium in Sueton. p. 38. et Casaubonum p. 190. male tentat hunc locum Gronovius. *stupra concubinarum* mox 72. *matronales genae* Nasoni Fast. 2 828. *matronalis gravitas* Plinio Ep. 5 16. *matronale decus* Livio 34 6.

p. 29 12. *tanquam peritia*] lege *tanquam peritia artis*. A. 6 20. loco simili: *seram ac brevem potentiam significans scientia Chaldaeorum artis*. ibidem 21: *praeibat eum cuius artem Tiberius experiri statuisset*. et 22: *corrumpi fidem artis, cuius clara documenta et antiqua aetas et nostra tulit*. adde 4 58, 16 14. H. 2 3.

C. 24. p. 30 1. *animis male abest* a B, unde Iuretus tamen ad Symmach. 6 22 *flagrantibus* legit.

C. 26. p. 33 3. *peritos*] *proditores* A. fortasse *peritiores*.

C. 27. p. 33 10. *redemptoribus*] *reparatoribus* A.

C. 29. p. 35 9. *vocatos*] *evocatos* idem.

20. 14. cum maxime] forte certus cum maxime.

C. 30. p. 35 6. nesciet] A nescius.

13. vana] vacua M et B. A si respublica et senatus consultum et populus R. vacua nomina sunt. v. infra c. 55.

21. plus] forte pulcrius. tum et perinde. talis locus apud Valerium Flacc. 3 625 forte esto potius et scilicet perinde. deinde donativo M. forte sed perinde a nobis donativo ob fidem quam ab aliis pro facinore excipiunt.

C. 31. p. 36 3. ut turbidis rebus evenit] puto ut turbidis rebus (supple, fieri solet) eventui incerta (vel incerto) magis, et nullo adhuc consilio (vel non ullo adhuc consilio) raptat signa, quam quod postea creditum est, insidiis et simulatione. ut turbidis rebus. sic breviter selet Tacitus. ut in tumultu mox 55. ut in multa pace 77. vide supra c. 7. A. 15 51. eventui supra. raptat signa H. 3 22: huc illuc vexilla raptare. A. 1 30: signa turbine atque unda raptabantur. nullo consilio, AB nonnullo.

15. quia non ordine] forte vi, non ordine. infra c. 39: sine more et ordine militiae. mox post suspectior A delet erat.

C. 33. p. 38 8. pertinacia] malo pertinace.

C. 34. p. 38 17. mixtis iam] lege immissis clam. sic immissis percussoribus A. 3 16. alia supra allata.

C. 35. p. 38 21. intus] pro intro vix latinum, forte intentius. mox 56 non compescere ruentes ausus. possis et infestius. infra 65: multae invicem clades crebrius infestiusque. vel instantius. v. c. 62. porro 82: militum impetus ne foribus quidem palatii coercitus.

p. 39 1. corpore sistens] puto resistens, et torpore. insistens A. forte neque irruenti turbae artato corpore resistens. vel neque artato (vel in arto) corpore subsistens. corpore ut H. 2 42: corporibus et umbonibus niti. possis et neque auctoritate. 2 48: iuvenes auctoritate, senes precibus movebat.

C. 37. p. 41 11. Elui paraverunt] M Egiali perierant. forte rempublicam partiti erant. tum Tigillini et Elui. sic fere Gronovius. sed libertos cum libertis componit. porro forte legendum raptaverunt. et Egi et alii qui perierunt A. forte sibi pepererunt.

C. 38. p. 42 8. aperire deinde a. iussit] lege aperiri: deinde armamentario iusso. tum mox scribe miscerentur auxilia paribus galeis, vel disparibus. miscerent auxilia toriis A. arma legionaria A. 3 43. paribus armis Virgilius Aen. 9 655, 12 344, Valerius Flacc. 5 601. de armis quibus distinguebantur, vide locum insignem H. 2 89: quatuor et XXX cohortes, ut nomina gentium aut species armorum forent, discretas et seq auxilia pro auxiliariis Tacito passim in usu, infra c. 54: adsciscitur auxiliorum miles.

C. 39. p. 43 8. vel odio] lege aemuli odio. H. 2 73: tum ipse exercitusque, ut nullo aemulo, saevitia libidine raptu in externos mores proruperant. Plinius Ep 6 31: maritum non sine aliqua reprehensione patientiae amor uxoris retardabat; quam quidem, etiam post delatum adulterium, domi habuerat, quasi contentus aemulum removisse. Florus de bello Perusino 4 5: Fulvia gladio cincta, virilis militiae uxor, ubi insere virilis militiae aemula uxor. lege ibidem pientissimo ingenio. Casaubonus ad Suetonii Aug. 14 piissimum; quod Cicero negat latinum. sed Tacito Agric. 43 piissima filia.

p. 43 4. utque evenit in cons. inf.] utque evenire in cons. infelicibus solet A.

C. 40. p. 43 24. est] lege esset.

16. quale magni metus et magnae viae silentium est] malo quale in magno metu et magna ira silentium est.

C. 41. p. 43 25. *comitantis]* *comitatus* A et alii. *comitatae* puto.

p. 44 9. *si ita rcipubl.]* sic A. *lege si id e republica.*

13. *pectus tegebatur]* *pectus thorax tegebat* A.

14. *feritate et saevitia]* lego *efferrata saevitia* vel ab *efferratis saevitia.* *efferrare* H. 4 26. *efferratus exilio* supra c. 21.

C. 42. p. 44 18. *conscientia]* puto *conscientiam*, et sic Acidalius.

21. *ictu in poplitem]* malo *tolli rō in*, ut mox bene Gronovius *utrumque latus.*

C. 43. p. 45 1. *ac Galbae custodiae a Pisone additus]* AM a *Galba custodi et a Pisonis.* forte *custodiendi Pisonis.*

8. *ardentes]* forte *ordinatam.* immo *lege ardentis* sc. Othonis ipsius.

C. 44. p. 46 5. *qui vere qui falso]* *lege qua vere, qua falso.* vel *sive vero seu falso.*

10. *munimentum — ultionem]* *lege munimenti — ultionis.*

C. 46. p. 47 14. *sibi ipsi]* *sibi ipsis* A.

p. 48 18. *bella]* *lege in bella.*

C. 47. p. 49 14. *concedi permisit insolens, quare concedi lego* aut *condi.* tum *cremarive*, et mox *quaesitis redemptisve condi*, *sepeliri* ut A. 1 62. *concedi* H. 5 5.

C. 48. p. 50 7. *moribus]* malim *rumoribus*, sic *rumore adverso esse* A. 14 11. H. 2 26. *rumore claro esse* A. 15 48. 11 23 *multus ea super re variusque rumor.* A. 3 14: *vario rumore, custos salutis an mortis exactor sequeretur.* c. 19: *vario rumore iactata.*

12. *temerasset]* sic Rhenanus. vulgō *tentasset.* A *inspectasset.* forte *incestasset.* *incestare filiam* A. 6 19. vide ad Vellei. Patern. 2 73.

C. 49. p. 52 2. *pecuniae]* abest ab A. deinde *idem alieni non appetens, sui parvus, publicae avarus.* *lege publici.* et vide h. l. Pichenam.

4. *ignarus]* *lege ignavus.* iubent *sequentia*, et sic Lipsius.

C. 50. p. 52 16. *electos]* *evectos* malim. neuter enim *electus* a Senatu aut a praedecessore.

28. *solum id scires]* *solum ageretur ut scires* A.

C. 51. p. 53 8. *expeditionem et aciem]* *lege expeditionem aversari* vel *clam renuentes, praemia, quam stipendia malebant.* deinde *toleraverant bene* A.

p. 54 9. *publice donatos]* forte *publico* sc. agro. sic Lipsius et nos ad Velleium 2 81. infra c. 65. *possis et publico aere* vel *re publica.*

14. *pertinaci pro Nerone fide]* *pertinacis fidei* puto.

C. 52. p. 54 21. *adsignandisve militiae ordinibus]* *suae militiae* A. forte *adsignandisve militi suis ordinibus* vel *militi sine rō suis.* deinde ad *Vitellius apud severos ut vilis. vilis habebatur* H. 4 80. vide ad A. 15 35. A post *Vitellius* ut habet additum. rectius forte. mox lego *simul aviditatem imperandi, et ipsa vitia.* in his et *Vitellius* nil muto. tum malo cum Grotio ita in id mutari, quia ut ita mox denuo sequitur.

p. 55 6. *sicut modesti quietique]* male Colerus *immodesti.* *quieti* saepe apud Velleium occurrit.

7. *sed profusa]* malo *sed et profusa.*

p. 56 2. *tulisset]* *ingrate tulisset* A, *eleganter;* et sic edd. *ambitiose ac muliebriter tulit* Agrio, c. 28.

C. 53. p. 56 18. *Caccina aegre passus]* *lege id Caccina aegre* p.

C. 54. p. 58 2. *ceterorum*] forte *itinerum*, sed *malo locorum*.
peritia locorum Agric. 20. A. 6 36. an regionum? ignari regionum
alibi noster, item gnari locorum.

6. *volens*] *volvens*. *volvere bellum A. 3 38. animo supra supra c. 30. A. 6 22. vide Vossium ad Paterculum p. 126. infra c. 64 lege e Graevii coniectura nec militum animus in gaudium aut formidinem permotus: bellum volvebant.*

C. 55. p. 58 11. *quae piget*] *malo quae pigeat.*

18. *dirumpunt*] *diruunt malo, ut Acidalius.*

p. 59 2. in *S. P. Q. R.*] *lege senatum populumque Romanum obliterata iam nomina sacramento advocabant. supra c. 30: senatus et pop. vana nomina. c. seq. in senatus populi que Romani verba irrare. 2 32 S. P. Q. R. nunquam obscura nomina. A viderentur. S. P. Q. R. obl. i. no. sacramento advocabant. proxime verum.*

6. *aut suggestu*] *puto aut e suggestu.*

C. 56. p. 59 10. *et socordia innocens*] forte in *socordiam nocens.*

C. 57. p. 60 8. *ingressus*] *egressus A. forte praegressus.*

15. *ingenio*] *lege in gente sua.*

C. 58. p. 61 8. *Crispinus, qui se sanguine*] bene *A Crispinus sanguine s. C. c.*

C. 60. p. 62 2. *proruperant*] *malo proruperat, sc. odium. prorumpunt odia A. 6 3.*

8. *perfugerit*] *profugerit A.*

C. 62. p. 63 7. *cum tamen*] *cum tantum A. forte cum (vel quin) instantium. vide Indicem in instare. H. 4 83: terribilior iam et instantior.*

5. *consulto opus esset*] *esse lego.*

C. 63. p. 63 19. *raptis repente armis*] *raptivae M. forte raptis vi repentina armis. A. 11 9: vi militis Romani. 12 33: vi militum inferior. vis improvisa H. 3 71. repentina H. 3 68.*

p. 64 7. *non quidem in bello*] forte nota pridem bello insueta (vel insolita) paci protendebantur. forte saeviori pro pace. locus similis alibi est. Ovidius *velamenta manu protendens supplice.*

C. 64. p. 64 10. *permotus*] bene Graevius *permotus: bellum volvebant. v. c. 54.*

C. 65. p. 65 16. *occasione*] *lege occasionem more Taciti, ut sit epexegetis.*

p. 66 1. *uno*] *malim vicino.*

C. 66. p. 66 12. *restringi*] *restringi A, cohiberi. deinde vetusta dignitas coloniae.*

C. 67. p. 67 19. *clara*] *clari rectius A. post (p. 68 5) idem detinebant.*

p. 67 20. *festinatio*] *malim infestatio, transpositis litteris. sed haec duo vocabula etiam coniunguntur H. 3 50: festinatio atque aviditas praepediebant. mox pro quod olim Helvetii lege quod soli olim proxime praecessit.*

p. 68 5. *proximam quamque culpam*] *lege proximum quemque culpae. A. 4 27 proximis ausaciae in urbem traxit. vide Phaedrum 1 10, et nos ad Val. Flacc. 3 392 et ad Vell. Paterc. 2 114. affinis culpae Valerius Max. 8 4. Cicero saepe.*

C. 68. p. 68 12. *non arma noscere*] *an poscere? sed noscere quoque alibi. contra poscere proelium 6 34, 12 35.*

22. *direptis*] *dirutis M et A. lege cumque dirutis vicis omnibus. direptis praecessit c. sup. ubi pro locus forte vicus. vide A. 1 20.*

16. *et more militiae*] *lege et Romanae more militiae. similis error supra.*

p. 69 2. *editio*] *deditione* A, bene.

C. 69. p. 69 11. *immodicus saevitia*] *lege saevitiae*. sic passim noster. *immodicus animi* supra c. 53. *lactitiae* 15 23. *linguae* ut scribo H. 3 53. *modicus pecuniae* A. 3 72. *originis* A. 6 39. *immodicum* A. *lege ut est mos vulgo mutabili subitis*, et tam prono in misericordiam, quam immodici saevitiae fuerant vel fuerint. sic infra c. 80: *vulgus*, ut mos est. male interpolavit Freinshemius.

C. 70. p. 69 19. *remorati*] *revocati* A.

p. 70 11. *urbis procuratorem*] *urbi* A et M. forte *Turpil. pro Turpilianum*. quod *Petroniae gentis cognomen*.

15. *in ceterae*] *incerta* A, bene.

C. 71. p. 71 9. *ne hosti metum reconciliationis adhiberet*] mss *Pichenae sed ne hostes metueret conciliationis adhibens*. B *metu reconciliationis adhibens*. A *sed ne hostes metueret adhibens statim inter*. lego *sed ne hosti spem mutuae reconciliationis adimeret*. *mutua formido* A. 2 79. *dissimulatio* Agric. 6. *mutua asseveratio* A. p. 555. sic ibi forte legendum. *mutua ignorantia* mox c. 75.

C. 72. p. 72 10. *quia velocius erat vitii adeptus*] *lege via velociore vitii adeptus*. contra *segnis via* a me restituta *Statio*. H. 2 2: *adductioribus spatiis*. A. 1 54: *alia Tiberio morum via*. *hario* *lo velocior* apud *Phaedrum* 3 3. *qua velocius* A. tum mox ut *virilia scelera*, quae foeda iuxta iuventuti ac senectae eius opponuntur. utramque pathicam fuisse *virilia scelera* demonstrant. sic A. 6 5 restitui *incertae virilitatis*. *Iustinus* 27 2: *puer sceleratam virilemque sumit audaciam*.

p. 73 3. *unde multa innocentiae cura*] *scribe tuendae nulla innocentiae cura*, sed *vice impunitatis*. est sexti casus. sic alibi *tuendae libertatis*, ad *tuendam plebem*, *tuendum funus*. vice, ut A. 6 21: quae dixerat *vice oraculi accipiens*. vice *sermonum* *Virgilius* 6 535. *mutua impunitate*. *Suetonius* Calig. 22: *vicibus*. *Plinius* Ep. 4 19: nam cum *matrem meam parentis vice dilexeris*, meque a *pueritia*, statim *formare solebas*. sic ms *Med.* non *loco venerare*. vide infra c. 84.

10. *sero*] *lege saevo vel fero*. sed *saevo* praestat. forte etiam *aequavit*, sic supra c. 3: *pares exitus*. puto *infamem vitam exaequavit exitu tam saevo et inhonesto*, vel *exitu tam foedo*. *foeda mors* *Livius* 42 28 de Q. *Fulvio Flacco*.

C. 73. p. 74 2. *populi R.*] *po R. A.* *lege omnino populo Romano*.

3. *innixa*] *subnixa* A. malim ego *innexa*. A. 6 36: *innecti per affinitates*.

C. 74. p. 74 8. *offerebant*] *afferebantur* A, *offerebat* *Pichena* ex *coniectura*. lego *epistolae adferebantur*. *pecuniam et gratiam* etc. *paria Vitellius ostendebat*. vel quod malo, *ostentabat*, cum A. quo tota *periodus* referenda. et sic passim *Tacitus*. *paria Vitellius ostentabat* ac *Otho*. A. 4 40 *Tiberius ad Seianum*, quibus *necessitudinibus* te mihi *immiscere parem*.

15. *senatus*] forte *senatus consulti*.

C. 75. p. 75 3. *in pace*] *ita pace*. et sic *Acidalius*.

4. *mutata*] *mutari* A, bene.

C. 76. p. 75 17. *diu mansit*] forte *diu in fide* (vel *fida*) *mansit*. sed *fides* mox sequitur.

18. *mutabantur*] *mutabant*, quod malim *more* *Taciti*.

p. 76 9. *pleraque*] *lege peraeque*, ac *libertus ille*. vide ad A. 6 5.

C. 77. p. 77 6. *cumulum*] *culmen* A.

9. Cadio] Candio A. forte Canio. Canius Rufus Martiali laudatus.

C. 78. p. 79 2. in suspensio tenuit] sc. acclamantes puto.

p. 78 11. Othoni quibusdam diebus] lege subito iisdem diebus: nempe in ludicio theatri. possis et iisdem ludi diebus. rō Othoni supervacuum. ludorum dies A. 3 23. ludi Cereales H. 2 55. de militibus locus singularis, quem emendamus. lege et acclamant.

C. 79. p. 79 6. magna spe ad Moesiam] scribe magna spe addita. Virgilius 10 263: spes addita (menti). deinde novem millia equitum ferocia et successu. et ferociora successu A. rectius Acidilius ad novem millia.

14. advenere] puto adsiluisse vel advolavere.

p. 80 6. ubi saevitia h. et vi v. a.] ubi saevitia hiemis et dolores vulnorum absumti A, non male. forte etiam saevitia hiemis misere et vi vulnorum absumpti, vel vi vulnorum misere.

C. 80. p. 81 10. insidentes] rectius erit insilientes. Ovidius Fast. 2 735: nox superest: tollamur equis urbemque petamus. paulo ante etiam forte severissimum mox centurionum.

C. 83. p. 84 1. imus] forte cur ruimus. mox c. 84: in exitum ruamus. Seneca de Ira 3 42: quid ruimus in pugnam? quid certamina nobis arcessimus? possis et cur deficiamus ad bellum?

6. si ubi] si cur A. mox lege intercidet.

8. perditus] perditus stertit apud Martialem 3 82, pro ebrio. nil igitur mutemus.

10. imbuet] imbuent bene A. tum et paulo post scribe irumpent.

C. 84. p. 86 2. promiscua sunt] sic mss. forte tamen promiscue assolent.

C. 85. p. 86 8. et oratio] ea oratio A.

12. erat] forte haerebat vel terrebat. possis et facies belli vera, vel similis. nam erat non est in A.

16. noscenda] an dinoscenda?

19. animum] mss animo, etiam A et edd vetustae. forte animos eo vultumque conversi.

p. 87 8. aut tumultu verborum] excidit rō vice. vice aut tumultu per vices aut tumultuario clamore et confuso. supra c. 72: vice impunitatis. excidit et in Suetonii Galba 6, ubi lego Gaetulia vice. dicta factave alicuius vice legis observare noster A. 4 37. H. 3 71: nisi statuas in ipso aditu muri vice obiecisset. de vicibus militaribus supra locus emendatus.

C. 86. p. 87 18. prorupto] an praerupto? proruto Gronovius. vide quae ad Caesarem adnotamus.

C. 87. p. 88 14. quod reliquos Caesarum] nil mutandum. vide nos ad Claudianum.

p. 89 2. invitatus] imitatus A, M immutatus. lege imputatus, et vide supra A. 11 29. imputatus beneficii loco. ubique Tacitus libertos pungit.

C. 88. p. 89 15. mota] lego amota Flavio Sabino.

C. 89. p. 90 10. adversa pertimere] adversa in rep. pertimere. M reip. recte. hoc est pacem reipublicae adversam. et sic codices Lipsiani.

15. et quicquid utrimque] malo et utrimque quicquid. alibi: nec multum virium a tergo.

16. longo] longa A.

C. 90. p. 91 7. sed festinata exactione] M inserit iam prius. et sic A et alii.

17. *latum*] scribe *elatum*. Seneca Ep. 80 (81): *ille qui in scena elatus incedit, et haec resupinus dicit, imperito Argis*.

20. *servitii*] *servili* malim. et ut in *famulitiis* privata cuique est *aemulatio*. *simulatio* A. cives et *republicam* comparat cum privata domo. *familia* pro *famulitiis*. Phaedrus 3 19: *Aesopus solus cum domino esset familia*.

AD HISTORIARUM LIBRUM II.

C. 1. p. 93 10. *decor oris*] A. *decorus*.

p. 94 1. *fortuita*] A. *fortuna*. possis et *opportuna*.

4. *anxius animo*] malim *animi*. *anxius sui* A. 4 59. *anx* *anxia* *potentiae* 12.

6. *ac se Vitellio*] lege *ac seu Vitellio sive Othoni*.

10. *agitantibus*] *cogitantibus*, ni fallor.

C. 2. p. 94 11. *iactatum*] *iactato* praestat.

15. *modestior*] *moderator* AM. deinde *praetervectus*: bene M *praevectus*.

17. *audentioribus spatiis*] sic et A. lege *adductioribus*. H. 3

7: quia *adductus* quam civili bello *imperitabat*. Pomponius Mela 1

4: *fastigatque se molliter, et ideo paulatim adductor*. Gellius 16

3: *loco in quem cibus capitur vel stipato vel adducto*. Livius 5 27:

modo brevioribus modo longioribus spatiis. 35 40: *abstulerunt me*

velut de spatio Graeciae res immistae Romanis. 9 10: *cum apparitor*

Postumum laxe vinciret, quin, inquit, adducis lorum. Marcilius ad

Titum Suetonii c. 5 *lentioribus, quem vide*. idem legit c. 3: *acci-*

tum e Cilicia Thamyram. alii alia. sic et forte legendum vit.

Agric. c. 3. ibidem c. 8: *addiderant virtutes spatio exemplorum*.

immo *aperuerant virtutes spatia ex templo honorum, vel rapuerunt*,

quod postremum verius. possis et *addens prioribus spatiis*, vide

nos ad Maronem Georg. 1 513. *addito spatio rediturum* H. 3 2.

spatia iterum A. 14 56 et 58. de Oratore 39: *ut nobiles equos*

cursus et spatia probant.

C. 3. p. 95 1. *Aeriam*] *Venerianum* A, M *Verianum*. forte

conditorem templi Veneri regem Aeriam.

3. sed *scientia arteque arusp.* *accitam et linarae certamina attu-*

lis A.

5. *atque ita*] malo *atque id*.

8. *Cinyrades*] *Cynarides* A. ege *Cinyrides*. *Cinyreia virgo* Ovi-

dius Met. 10 569.

11. *altari*] *altaria* bene A. apud Maronem *adolere altaria*

flammi. vide ad A. 6 28.

C. 4. p. 96 2. *sacerdotis id nomen*] *sacerdoti* malo. vide A.

5 1. *sacerdotii* M. an pro sacerdote? ut *obsidium* pro obside

A. 15 1.

5. *ingens rerum fiducia*] *distingue*: *pervectus* etc. *suspensis* etc.

ingens fiducia accessit, sc. Tito et *suspensis animis*. aliter Pichena

et Lipsius: sed bene Gronovius.

p. 97 1. *et inexpertus belli labor*] forte ut *expertis bellici laboris*, vel

ut *inexpertis belli* et *inexperti belli labores* A. deinde malo *integris quies*

(non *integra*) et *inexperti bellici laboris* vel *belli*. *pulsi cum saucius*

integri H. 3 16, 28, 56. 5 15. *omnino inexpertus belli* H. 1 8, ubi

vide interpretes. *inexpertae bello legiones* infra c. 75, ubi et forte

belli legendum. expertus belli H. 4 76. *expertus bellis animus* Agric. 41, ubi lege *belli*.

C. 7. p. 98 17. *expectari belli exitum*] *expectari bellum. cum victoribus nunquam s. f. coalescere* A. *bellum cum in victores etiam* M et alii scripti et priscae editiones. c. 7: *cum in victores victosque nunquam solida fides coalesceret. vide Gronovium Obs. 3 10. exitum est e coniectura. lego expectari velut in commune. quin et victores etc. vel tolle bellum, ut repetitum e superioribus. H. 1 83: in commune omnes metu exterrebantur. H. 1 25 et 36 milites accendendos in commune ratus. in commune consulere et consultare passim, ut et in medium consulere. commis scribebant: hinc natus error. A. 15 12: in commune alacris. 52: haec in commune. infra 54: nec ultra in commune congressi. Germ. 27: haec in commune de omnium Germanorum moribus accepimus.*

p. 99 2. *ceteri olim mixtis consiliis*] *Mucianusque titi opera mixtis consiliis* A. alii codices omnes ceterum. lege *ceteri iam olim vel clam.*

C. 8. p. 99 8. *fingentibus*] *confingentibus* A. *Christiani rebantur adhuc vivere. vide Sulpicium Severum. malim quoque (7) varii super exitu eius rumores.*

11. *propior*] lege *pronior*. Ovidius. Am. 3 674: *prona vexit cupidus in sua vota fides.*

14. *Cythnum*] *Cynthum* A.

15. *et abnuentes*] vel M. lege *bella abnuentes. cum quarto casu passim Tacitus, abnuere praelia, congressus, etc. deinde scribe interfici iussit, spoliatis negotiatoribus et mancipiorum valentissimo quoque armatis.*

19. *Sisenna*] puto *is*. *Sisenna* e glossa.

C. 9. p. 100 7. *alloquendos sibi milites*] *vetus adaequandos. opinor adlectandos vel alliciendos. infra 85: per epistolas allicebant Pannonicum exercitum. adloqui militem est proprie imperatorum. hinc adlocutio militaris. vide H. 1 29. A. 4 50.*

10. *navis*] huius navis nulla ante mentio. forte cuius cohorte statio expugnata navalis, nisi latet nomen oppidi in Cythno insula. *stationes per ripam dispositae supra.*

C. 10. p. 100 21. *retinebatur*] lego *e re tenebatur*, prout *e re erat. deinde puto adactis* (sc. patribus) *terrore ut propria vi. vel addito terrore, ut vel quid simile. denique e more tamen audiendum.*

C. 11. p. 101 19. *eo agmen*] sic A. male *eo* (h. e. ideo) reiecerat Rhenanus.

p. 102 1. *et equitum vexilla*] et *quiritium vexilla* A. forte atque *velitum vexilla.*

10. *aeque et ante signa pedester. lege it vel ire. sed loricae ferreae usus: ire ante etc.*

C. 12. p. 102 13. *penitus*] forte et *Appenini.*

16. *dederat*] male *legerat* Freinshemius. possis et *addiderat*, sed nil necesse.

C. 13. p. 103 15. *sed*] forte *sic.*

19. *latere respondit*] hic *latere* A. sed *latere* est aequivocum.

C. 14. p. 104 8. *in colles*] *incolis mari propinquo* A.

10. *adnexa*] lege *admixta*. Virgilius 3 208: *admixi torquent spumas. deinde obversa.*

12. *Alpinos* A. *Alpinas* scribe, cohortes.

15. *ad iaciendum*] scribe *ad arcendum. nam erant collocati in Alpibus iugis, ut patet ex superioribus. locus similis H. 3 82, 4 15 et 26. arcere infra c. 17. deinde lego in victoriam idem audebant. sic c. 16 in summam profutura, non in summa.*

- C. 16. p. 105 9. *Decimi]* *Decumi* A.
 22. *et]* *lege ita.*
 25. *balineis]* *in balineis* malim.
 p. 106 1. *rerum]* *lego reorum. agmen reorum alibi noster. magna colluvies* H. 5 12. *colluvies nationum Athenienses* A. 2 55.
 C. 17. p. 106 4. *Syllana]* *Silana* semper A.
 C. 18. p. 106 22. *retinenti]* *lege renitenti.*
 p. 107 1. *proditionem et accitum Caecinam]* *lege proditos ee et. in ceteris Merceri coniecturam sequor.* A. *quin pro Othone et.*
 C. 19. p. 107 11. *opum validam]* *ms Anglicanus IGronovii opius, unde ille copius, ego opis, ad ferendam opem.*
 C. 21. p. 108 24. *regerunt]* *mss in hostes ingerunt. legendum per tormenta ingerunt vel regerunt.* Anglicanus Gronovii filii *per portas egerunt. ingerunt praestat, ni regerunt mavis. brevis locutio, intellige eadem quae iam nominata sunt, e tormentis ignem et faces iaculabantur.* H. 4 23: *adactae tormentis ardentis hastae.* Vegetius 5 14: *ardentes sagittae per ballistas in hosticarum navium alveos insiguntur.* A. 2 81: *erigi scalas iussit, alios tormentis hastas saxa et faces ingerere.* sic et illud capio A. 12 16: *facibus atque hastis turbabant obsessos, et A. 4 49: agger unde saxa hastae ignes iacerentur. e tormentis faces et hastas ineutere* A. 13 39. Livius 31 46: *ingerere tela ballistis et catapultis et alio genere tormentorum.*
 p. 109 1. *invidiae]* sic A. forte *livida*, sed sub finem huius libri utrumque coniungit.
 2. *acciderat]* *accidit scripti omnes, nec mutandum.*
 9. *obruendisque]* *malo obterendisque.* nam *operibus* abest a B et A. vel *proruendisque* *hostilibus*, ut *opera* subintelligantur. et mox c. 22 *malo pars subvenientium obruti quam obruti. forte ocus expediunt.*
 C. 22. p. 110 8. *fama et pudore]* *fama* praecesserat proxime. *lege infamia.* male Lipsius *fame.* alii aliter. *possis et flammatus.* Valerius Flaccus 4 655: *flammata pudore iuventutis.* infra 74: *omnes exercitus flammaverat arrogantia venientium a Vitellio militum.* H. 4 24: *his inter se vocibus instinctos flammavere insuper allatae a Vespasiano litterae.*
 10. *assideret]* *insideret* A.
 C. 23. p. 111 8. forte *firmato hoste fortuna praelii nutaret vel mutaret. partium versa fortuna, noster alibi fortuna pugnae mutatur, fortunam belli mutare.*
 9. *omnia quaecunque facta]* *lege in communi.*
 13. *incessebant]* *incessebant* A.
 p. 112 1. *rebus prosperis incertus, et inter adversa]* *lege rebus ut prosperis incertus, ita.*
 C. 24. p. 112 4. *coepit]* *incepta* malim. *arma incipere* A. 4 46.
 C. 25. p. 113 10. *victoriam incipi]* *puto insisti* *victoriae.* A. 2 62: *usque in exitum insisteretur. insistere spei* infra c. 46. *insistere scribendi munus* Symmachus Ep. 1 84. vide Iuretum p. 48.
 C. 26. p. 113 16. *vers]* *versis* malim.
 p. 114 6. *proditionem]* *proditorem* malo. Naso Ep. 2 78: *heredem patriae, perfide, fraudis agis.*
 C. 27. p. 114 21. *aequalius]* *aequabilis* A.
 C. 28. p. 115 16. *n. a. ut corpori, v. a.]* *lege non abrumpendos suo corpori val. artus.* Curtius 6 9 28 *truncum corpus milites vocat.* 10 3 10: *vos meorum militum corpori immiscui.* et 6 9 28: *militarem turbam sine duce corpus esse sine spiritu.* de mor. Germ. 39: *Se-mnones centum pagis habitantur, magnoque corpore efficitur ut se Suevorum caput credant.* A. 1 12: *unum esse reipublicae corpus.* Florus 4 3 5: *perturbatum ordinavit imperii corpus.*
 C. 30. p. 116 16. *duplicatus]* *lege duplicatis numeris.* infra c.

69: amputari legionum auxiliorumque numeros iubet, apposite. Vita Agric. c. 18.

C. 31. p. 117 9. nemo] nemo non bene A. vide Pichenam.

C. 32. p. 118 9. Alpibus] maritimis Alpibus A.

16. opulenta] forte opum lacta.

18. populum] A populum R, bene.

C. 33. p. 119 19. cui uni] bene Rhenanus ut cui uni.

C. 34. p. 119 24. quando hostis imprudentia rueret] lega quando hostilis imprudentia annueret, nempe coeptis illorum, contra H. 5 13: quando impetum et subita belli locus abnueret, 4 53: altitudo aedibus adiecta, id solum religio annuere.

p. 120 5. insuper] super AB, bene.

C. 36. p. 120 22. superfuerant] supererant AM. abruptae naues sc. ab ancoris. nil igitur muta. rupere apud Claudianum de classe Eidyll. 1 35.

p. 121 3. ad mutationem] et ad m. A.

4. infestum] forte incertam.

C. 37. p. 121 21. scelorum] et scelorum A.

C. 40. p. 123 2. ad bellandum] male Grotius ad debellandum, qui ad bella profisciscuntur, sarcinas secum ferunt, qui ad pugnam, eas in loco proximo relinquunt. quod non factum, etsi hostis in vicinia. vide infra 45.

12. mora] malo morae. Lucanus 7 240: aeger quippe morae flagransque cupidine etc.

11. segnitiae] segnitie A.

C. 41. p. 141 12. resumere] vel eximere, ut H. 3 81: eximere certamini unum diem, ut diem dicendo eximere.

2. postulantem] expostulantem A, ut alibi.

6. consilium] concilium lego.

18. volitantium] volantium F, vomantium M et V, volitantiumque A. volitare passim apud Tacitum.

20. revehebantur] bene relabebantur M. nam revehi proprie equitum est. sic supra in castra revectus.

C. 42. p. 125 3. an ipsa] malim an ab ipsa.

C. 43. p. 126 4. a parte] malim a parte.

C. 44. p. 126 11. id spatium] an in spatium? vel deleatur id.

19. eius abest ab A.

C. 45. p. 127 9. munimentum fuere arma et vict.] lege munimento arma fuere et victoriae. sic documento esse et odio.

C. 46. p. 128 3. furore quodam et instinctu] furore et amenti instinctu A.

10. induraverat] induruerat A.

C. 47. p. 130 2. este] estote A.

C. 49. p. 131 6. avertit] advertit malim.

C. 50. p. 133 1. aut circumvolitantium] puto aut vi circum.

C. 53. p. 134 3. disserentem invasit] disserentem ianna invasit A, et emend. manu invasit, ambigua disserentem illustra ex H. 3 1.

4. nec ceteri sententias aperiebant] puto nec ceterorum sententias opperiebatur. Livius 1 56. vide ibi Gronovium. interpellabat Caecina prius quam universus Senatus censuisset, sic saepe noster. A. 3 59. post lege adeo invisum.

12. eius] forte heri.

C. 54. p. 135 3. rapidus in urbem vectus] rapidum urbem A et B. forte rapidius Rigodulum venit, ut H. 4 71.

C. 55. p. 135 12. ut cessisse Othonem] intricata constructio et verba transposita. lege ut cessisse vita Othonem certi auctores in theatrum attulerunt, Vitellio plausore, et a Flavio Sabino praefecto urbis, quod erat in urbe militum, sacramento Vitellii adactum.

18. composita] an conquisita?

p. 136 2. *gaudio fungeretur*] *laude defungeretur* lego. nam de laude praecessit, sic H. 4 39: *regibus laudes et grates decretue*.

C. 56. p. 136 15. *vis*] *an ubivis*?

C. 58. p. 137 22. *exercitus fama spargebatur*. insuper A. et deinde Albinus pro Albinum.

C. 59. p. 138 10. *largus animo*] *malim animi*.

11. *comitaretur liberaliter*] *lege copii comitaretur*. vide A. 1 44 *centurionatum pro censum centurionum*. *copiae annuae* alibi sic et *capio*. *copiis et laetitia* pro *epulis*. A. 1 68 *copiae* opponuntur *ciborum egestati*, qui locus ad rem facit. *copiis onerare* de mor. Germ. 30 male mutant. de Vitellio similiter Valerius Max. 5 1 1. de Prusia rege *censuit senatus ut domus ei Romae quam optima conduceretur*. et *copiae non solum ipsi sed etiam comitibus eius publice praeberentur*. *copiae* saepe apud Symmachum, ut Ep. 6 81: *natalitii convivii copiae*. sic passim.

C. 84. p. 158 9. *largitus privatim*] *lego largus privati*, ut Virgilius Aen. 11 338 *largus opum*. ex Ryckio.

AD HISTORIARUM LIBROS III. IV. V.

H. III 13. p. 187 3. *cecidisse*] *lege recidisce*. ex R.

C. 30. p. 201 13. *trabibus*] *lege lateribus*. ex R.

C. 33. p. 205 3. *in igne considerent*] *lege in ignem*. ex R.

C. 58. p. 227 1. *officia metu profecta*] *lege a metu*. ex R.

C. 65. p. 232 7. *praeiuvissse*] *lege praes iuvissse*. ex R.

C. 80. p. 247 19. *telis*] *lege teli*. ex R.

H. IV 10. p. 265 7. *corruptorque*] *scribendum utique correptorque* h. e. delator. Iuvenalis hac de re 3 116: *Stoicus occidit Barcam delator amicum discipulumque senex*. ubi monet Scholiastes antiquus, hortatu Pëgnatii Celeris huius filiam Sorani ad magica descendisse, per quem Neroni sit delata. *corripere* Tacito passim pro *deferre*, accusare in senatu. A. 2 28: *statim corripit reum*, *consules adit*, *senatus cognitionem poscit*. 3 49: *sine anni Clutorum Priscum corripuit delator*, *obiectans aegro Druso composuisse*.

C. 66. p. 322 3. *ingens rerum*] A addit *tumultus*. *lege tumultus*. ex R.

C. 83. p. 339 16. *mos est*] *opinor dos est*. vide Axenium ad ista Phaedri initio, *duplex libelli dos est*. Symmachus Ep. 1 83: *qui te dote natura ditavit ubi vide Iuretum* p. 47.

H. V 6. p. 352 11. *incertae unde superiacta*, ut *solido*, *feruntur*] *feret*, et emend. *fert*, ms Spinae. *incertam undam* eleganter vocat, quae instar solidi *superiacta* non mergit. *incerta rivis aut tendena gravi coeno* A. 1 63. et 70: *eadem freto litori campis facies*, neque discerni poterant *incerta a solidis*, *brevia a profundis*. *incertum undae* ms Spinae a manu secunda. *inerti undae* Grotius et Freinshemius. Ovidius de Ponto Euxino Her. Ep. 9 122. *inertes undae superiacta*, ut *solidae*, *ferunt ex vestigiis codicis M*.

C. 7. p. 353 12. *iactu*] *lege tactu*. sic *tangi de caelo*. Virgilius Ecl. 1 17: *de caelo tactas memini praedicere quercus*, *tactae de caelo aedes* A. 13 24, *regiones* A. 14 12. sed vide Pichenam.

p. 354 2. *sive herba tenuis aut flore*, seu *solitam in speciem adolvere*] *solidam in speciem* Salmasius. sed *species* praecessit. *lege solidam in spem*. Ovidius Met. de herba 15 203: *turget et insolida est et spe delectat agrestes*, ubi forte legendum *in solido est*, vel *in solida iam spe delectat*. *spes anni* et *vota coloni* passim apud poetas. possis et *sive herba tenuis aut flore*, *sive ubi solidam in spicam adolvere*. sed *in spem verum est*. agit de segete. notum illud et adhuc *tua messis in herba est*.

C. 8. p. 355 1. *et primis munimentis urbs*] lege *septa trinis munimentis urbs*. vide commentatores infra c. 12. reliqua ex Spinae codice restituenda, alienigenis templum interius clausum, tum puto scribendum ad fores tantum Iudaeo aditus et limen, penetrati et sacerdotēs arcentur. possis et e trinis munimentis urbis. et tum templum, quod sequitur, pro glossemate eiiciendum. vidit Lipsius haec ab Agricola emendari, et putavit ex ingenio haec fieri.

C. 10. p. 358 4. *proximus annus*, bello civili intentus, quantum ad Iudaeos per otium transit] lege *proximis annis bello civili intentus*, nempe, quantum ad Iudaeos per otium transitia, annis per otium transitia, plus uno anno interquievit. A. 6: *annum quiete et otio transit*.

C. 12. p. 359 7. *atque usus*] atque denuo sequitur. lege igitur *metus aequae ac usus*, vel, quod malo, *metus atque usus peraeque*. vide A. 6 5.

C. 21. p. 367 12. *sed eventu clarus*] lege *et eventu elatus*. quod eventui nimium fideret, subita consilia testabantur. H. 4 63: *rebus secundis sublatis. elatus inflatusque*. sic H. 1 8 ex emendatione Lipsii, Germanici exercitus, quod periculosissimum in tantis viribus, solliciti et elati superbia recentis victoriae, tantis successibus Suet. Nerone 37, ubi alterutrum videtur superfluum.

C. 22. p. 368 14. *vocibus*] lege *vicibus*, scilicet vigiliarum. sic H. 2 29: *vices castrorum intermittere sine sono tubae*. apposite omnino. plura supra notamus ad H. 1 85. Germ. 26: *agri pro numero cultorum ab universis per vices occupantur*, quem locum, reponendo per vices, male sollicitabant, recte a Gronovio assertum et a Colero.

C. 23. p. 368 17. *cupido incessit*] lege *cupido inde incessit*. M *invasi incessi*; quod diversam scripturam testatur, et sane ms Spinae *invasit*.

p. 369 2. *tricenos quadragenosque se et armamenta*] sic M. forte *tricoeno quadragenoque quaeque remo, sed et armamenta*.

p. 370 9. *cum interim flexu autumnii et crebris pluvialibus imbribus superflusus amnis palustrem humilemque insulam in faciem stagni opplevit*] recte *flexu autumnii* Rhenanus, cum *fluxu* ante legeretur. sic *flexo in vespem die A. 1 16*. sed pluribus mendis inquinatus hic locus, nam cur amnis superflusi nomen non exprimitur? deinde cur *imbres pluviales*? cum aut *imbres* aut *pluvias* satis esset dixisse. deinde *superflusus amnis* pro redundante simpliciter vix satis latinum videtur. ne quid moremur aut suspensum te teneamus, opinor a Tacito relictum: cum interim flexu autumnii crebrae pluviae: et *Vahalis ripis superflusus amnis palustrem humilemque insulam in faciem stagni opplevit*. singula videamus. *Vahalis amnis* est qui Batavorum insulam superfluit. ipse Tacitus A. 2 6: *insula Batavorum, in quam convenienter dicta ob faciles appulsus . . . nam Rhenus uno alveoque continuus, aut modicas insulas circumveniens apud principium agri Batavi velut in duos amnes dividitur, servatque nomen, donec Oceano misceatur. ad Gallicam ripam latior et placidior adfluens adverso cognomento Vahalem accolae dicunt*. infra c. 26: *petito colloquio scinditur Nabaliae fluminis pons, in cuius abrupta progressi duces, ubi Lipsius et ante Lipsium Rhenanus Vahalis fluminis pons. an navalis Vahali pons? de Batavis H. 4 12: Batavi, donec trans Rhenum agebant, pars Cattorum seditione domestica pulsae extrema Gallicanae orae vacua cultoribus simulque insulam inter vada sitam occupare, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit. qui et ipse locus est vexatissimus; ubi monet Lipsius, in nonnullis codicibus legi *insulam vocatam sitam vel vacasitam vel invata sitam*. unde ille, sed dubie, *insulam Vahali assitam*. Rhenanus quod in B invenisset *inuata sitam*, sub vada sitam castigat. Grotius ex *vacasitam* vacantem, codex Spinae *insulam Vatasitam*, nam Pichena de M suo*

tacet, ego opinabar insulam in Vahali sitam occupavere, vel insulam inter vada Vahalidis sitam: quod verum est, nisi mavis insulam Bataviae assitam, sed alterum verius, et ita conieceram antequam Lipsiana coniectura mihi liqueret, in sequentibus malo cui mare Oceanum frontem, Rhenus amnis tergum ac latera, circumluit, sed ad rem, superfundit ripis, ut superfunditur adiacentibus amnis supra c. 14: addiderat Civilis aliquam in Rhenum molem, cuius obiectu revolutus amnis adiacentibus superfunderetur. A. 13⁵⁵: potius mare superfunderent, adversus terrarum ereptores: quo loco vulgatum posse ferri, nec ripis opus esse, utcunque apparet, sed vera forsane lectio: cum interim flexu autumnii crebrae vis pluviae, et alveos imbribus superfusus amnis, habet enim Rhenus duos alveos, quorum alter Vahalidis dictus: vide A. 2 6, sic Epicedio Drusi v. 226: vix capit adiectas alveus altus aquas. Ovidius Met. 8 558: dum tennes capiat suus alveus undas: per ora et alveos fluminum A. 2 5: possis etiam flexu autumnii, ut crebri pluvia alveo imbrium vi superfusus amnis, nisi mavis crebrae pluviae, et altius imbribus ac superfusus amnis, altius pro altius saepe apud Valerium Max. vide Pighium ad 3 4 4, quem super notas aluere ripas Horatio 4 2 6, vel legendum crebra diluvia et ripis imbrium vi superfusus amnis, Plinius Ep. 8 17: nam istie quoque immitte et turbidum caelum: hic assiduae tempestates et crebra diluvia, Tiberis alveum excessit, et demissioribus ripis alte superfunditur, vide reliqua, imbrium vis, ut A. 6 37: Euphraten nulla imbrum vis sponte et immensum attolli, vis aquarum prorumpens A. 12 57, vis fluminis A. 2 17, Ovidius de Eveno fluvio Met. 9 104: nimbis et hiemalibus auctus, apud Suetonium Aug. 72 legendum assiduo imbre hiemaret, non in urbe, quod praecessit.

C. 24. p. 370 17. *movebat mutare*] malim mutarent, sic mutare fortunam alibi, mutare fidem A. 4 47.

C. 25. p. 371 9. *virtutem et viros indicij*] sic M Pichenae liber, ante virtutes, unde iuventutem Rhenanus, alii alia, opinor virtutem, ut viris, indicij quid per virtutem intelligat, iam supra 4 12 exposuerat, nec opibus Romanis societate validiorum attriti viros tantum armaque imperio ministrant, sic alia scribenda sunt; nam codex Spinae societateve aliorum, vulgo societate validiorum, de morib. Germ. 29. omnium harum gentium praecipui Batavi... manet honos et societatis antiquae insigne, nam nec tributis contemnuntur (lege conteruntur) nec publicanus atterit, exempti oneribus et collocationibus, et tantum in usum praeliorum sepositi, velut tela et arma.

p. 371 12. *proceres: atrociores Civilis rabie*] legendum proceres atrociores: Civilis rabie semet in arma trusus.

AD LIB. DE MORIBUS GERMANORUM.

C. 2. p. 377 3. *adversus] alii aversus*. facit hic locus Ciceronis Somn. Scip. c. 6, quem Pichena adduxit, ubi *aversa pars terrae inhabitabilis*, ignotum mare infra c. 17. hoc est aversum, vide quae ad Florum noto, 2 12. Velleius 2 106: *classis, qua Oceani circumnavigaverat sinus, ab inaudito atque incognito ante mari flumine Albi subvecta*, sed neutrum satisfacit, forte inapertus Oceanus, Valerius Fl. 1 169: *quantos pelagus aperimus in usus, portum aperire A. 16 23. aperire saltum in annotatis supra. aperire Oceanum Curtius 9 4: ut sanguine suo aperirent ei Oceanum, possis etiam inaccessus vel avius.*

C. 3. p. 380 3. *voces illae*] revoca ex vetustis editionibus: *vocis ille*.

C. 4. p. 382 3. ultima littera proxime praecedentis vocabuli inediam est iteranda, ex qua ni facio, minimeque sitim aestumque tolerare, frigoraque et inediam, ni coelo solove assueverint, tum deinde pro satis sati ferax, frugiferarum arborum impatiens, ut inter sata et

frugiferas arbores distinguat; quanquam et arbores seri dicebantur. vide 26: *arva per annos mutant et superest ager, nec enim cum ubertate et amplitudine soli labore contendunt, ut pomaria conserant et prata reparent et hortos rigent: sola terrae seges imperatur, quibus haec mire illustrantur.*

C. 5 p. 383 10. *in alia vilitate*] parum latine, si quid video. scripserat puto Tacitus *in alia utilitatis*, in alios usus. amat sic loqui passim noster. tum et vult argentea vasa in promiscuo usu apud alios esse, ac si fictilia forent. hinc *utensilia*, utensilia cibaria: de quibus Gronovius ad A. 1. 70. *usus et utilitas eadem apud Tacitum A. 3. 70: quod effigiem principis promiscuos ad usus argenti vertisset, sed usus vocabulum iam praecesserat. forte et scribendum, quam quae limo finguntur. limus pro luto aut argilla, sed nil necesse. apud Nasonem Trist. 2. 489: alter lumum, de qua finguntur pocula, monstrat.*

C. 6. p. 385 5. *vibrant]* vibrare telum est manu concutere. scribe *librant*, dirigunt. H. 3. 27: *in Flavianos tela desuper librabantur. A. 1. 64: locus uligine profunda, idem ad gradum instabilis, neque librare pila inter undas poterant, apposite vim verbi expressit, ut et H. 2. 22: ingerunt desuper. Othoniani pila librato magis et certo ictu. hinc libratores. A. 2. 20: funditores libratoresque excutere tela iubeat. rursus 13. 39: libratoribus funditoribusque attributus locus, unde eminus glandes torquerent. H. 3. 23: libramenta tormentorum. vide Vegetium de libratoribus.*

14. *idque ipsum vocantur]* videtur latere nomen Germanicum. vide an ex vestigiis Glossarii Boxhorniani pervetusti sic scribendum: *centeni ex singulis pagis, hundrique ob id ipsam vocantur.* Glossarium enim: *centurio praefectus, hundo.*

C. 7. p. 386 12. *exigere]* *perperam exsugere* reposuerunt. *exigere* explorare, perpendere, examinare. *exigere* pensa sic dicitur. Suetonius Iulio 47: *sua manu exegisse margaritarum pondus. Aug. 45: gladiatorum pugnas severissime semper exegit. et rursus Tib. 19: disciplinam severissime exegit. quomodo et Aug. idem c. 24. in mss Fulvii Ursini et denuo c. 31. Aug: ut illorum ad exemplar et ipse dum viveret et alii principes exigerentur. male sollicitavit Casaubonus. vide Graevium. exigere supplicia coram idem Claud. 34: tormenta quaestionum poenasque parricidarum repraesentabat exigebatque coram. vide hic Gronovium, qui tamen minus recte visus est interpretari. Canace apud Nasonem Ep. 11. 8: ipse necis cuperem nostrae spectator adesset; auctorisque oculis exigeretur opus. hinc exactores supplicii. vide Lipsium ad A. 3. 14. *auspiciorum fides* exigitur infra c. 10 et 20 etc.*

p. 387 1. *et hortamina]* ut hortamina. sic c. 27: monumentorum arduum et operosum honorem, ut gravem defunctis, aspernantur. vide illic Rhenanum.

C. 8. p. 387 6. *nobiles]* an nobiles?

C. 11. p. 392 1. *tum et coercendi]* tamen *coercendi* ms Rhenani. lege *tantum coercendi*, non habent suffragia. mox etiam c. 12 malo: *ignavos et imbelles, ut corpore infumes, non et corpore.*

C. 14. p. 396 7. *perperam tollit convictus* ex suo codice Rhenanus, quod et alii temere secuti sunt. pro conviviis enim ponitur c. 21: *convictibus et hospitibus non alia gens effusius indulget.*

C. 15. p. 396 12. *non multum venatibus]* scribe sunt multi in venatibus. deinde plus temporis otio transigunt, ut vitam silentio transigere Sallustio Cat. 1. mox ipsi habent, possis etiam ipsi iubent.

p. 398 3. *magna]* an sagina? supra H. 2. 88.

C. 16. p. 398 13. *delectationem]* forte *delectus rationem.*

C. 17. p. 400 1. *eligunt feras, et detracta velamina]* malim *eligunt eas* (nam feras praecessit) et detracto velamine spargunt maculis

ria matrimonia ceterasque regnorum libidines avido talium, si auderet, ut sua ostentantes, quiescenti, ut aliena exprobrabant, urgentibus etiam mathematicis, dum novos motus et clarum Othoni annum observatione siderum affirmant, genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in civitate nostra et vetabitur semper et retinebitur. multos secreta Poppaeae mathematicos, pessimum principalis matrimonii instrumentum, habuerant; e quibus Ptolemaeus Othoni in Hispania comes, cum superfuturum eum Neroni promississet, postquam ex eventu fides, coniectura iam et rumore senium Galbae et iuventam Othonis computantium persuaserat fore ut in imperium adscisceretur. sed Otho tanquam peritia et monitu fatorum praedicta accipiebat, cupidine ingenii humani libentius obscura credendi. nec deerat Ptolemaeus, iam et sceleris instigator, ad quod facillime ab eiusmodi voto transiit. sed sceleris cogitatio incertum an repens: studia militum iam pridem spe successionis aut paratu facinoris affectaverat, in itinere, in agmine, in stationibus vetustissimum quemque militum nomine vocans, ac memoria Neroniani comitatus contubernales appellando; alios agnoscere, quosdam requirere, et pecunia aut gratia iuvare, inserendo saepius querelas et ambiguos de Galba sermones, quaeque alia turbamenta volgii labores itinerum, inopia comitatus, duritia imperii atrocius accipiebantur, cum Campaniae lacus et Achaiae urbes classibus adire soliti Pyrenaeum et Alpes et immensa viarum spa-

Poppaeae; in qua primum adulterium, deinde matrimonium. Ryckius coniicit adulteria matronarum. ERN.

1. ceterasque regnorum libidines] glossam praefert; ac fortasse germanis ceteraque regnorum avido talium. paullo ante etiam malim coniunctim legi adultera matrimonia. Lips. et sic erat in B. ERN.

7. principis B.

8. Ptolemaeus] Suetonius Seizicum vocat, ubi v. in tpp. eiusdem hominis nomina esse nuper defendit Oudendorpius. ERN.

11. computantium] possis e Livio 1.5 coniicere comparantium. sed non est necesse. ERN.

14. credi] assentior Pichenae,

credendi. Lips. quidni recipiamus quod latinitas necessario exigit? saepe iam talia vitia sublata vidimus, ex omissione syllabae mediae orta. v. ad 263. Petavius et Huetius corrigebant credentis, quod recepit Broterius. sed non ingenium humanum credit, verum homo, cupidine credendi obscura, ingenio insita. ERN.

18. in itinere, in agmine] sic omnes libri. et tamen in agmine nihil aliud quam in itinere, cum exercitus aut pars eius iter faceret. nam sic agmen dici vel tirones sciunt. ceterum haec cum antecedentibus cohaerent: explicant enim verba studia m. affectaverat. igitur mediam interpunctionem feci pro puncto. ERN.

24 ita aegre sub armis eniterentur. flagrantibus iam militum animis velut faces addiderat Maevius Pudens, e proximis Tigellini. is mobilissimum quemque ingenio aut pecuniae indigum et in novas cupiditates praecipitem adliciendo, eo paulatim progressus est ut per speciem convivii, quotiens Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti viritim centenos nummos divideret; quam velut publicam largitionem Otho secretioribus apud singulos praemiis intendebat, adeo animosus corruptor ut Cocceio Proculo speculatori, de parte 10 finium cum vicino ambigenti, universum vicini agrum sua pe-

1. *eniterentur*] sic M. PICHENA. probum; nec improbe idem Pichena *emetirentur*. LIPS. *eniterentur* scripti et edd pr. Rhenani, sqq. at Puteolanus Beroaldus *emitterentur*, male. ERN.

2. *animis deest* B.

4. *novas cupiditates* i. e. rerum novarum. saepe sic hoc adiectivum ad aliud substantivum refertur, ut supra iam notavimus. sic *spes* quoque *novae* dicuntur. A. 14 63, 15 42 et 51. ERN.

5. *per speciem convivii*] sportularum titulo erogatio ea facta, nisi fallor. LIPS.

7. *numos*] Suetonius aureos habet. nam sub Caesaribus aurei singuli centum numis sestertiis aestimati. v. intpp ad Suetonium Oth. 4 et Gronovium de Sestert. p. 82. ceterum *viritim* commodè abfuerit, non consentiens nec Taciti brevitati nec latinitati severae. nam inest in *centenos*. ERN.

9. *animosus corruptor* i. e. per magnas largitiones. sic Suet. Caes. 47 *animosissime comparare*, insanis pretiis emere. ERN.

speculatori] ubique hoc militiae nomen et munus ita scribo, et *speculatores* expello. libri omnes scripti suadent: etiam lapides, ut ille Romae (ap. Grut. p. 517 7) P. Ael. Mucianq. spec. leg. II *Adiut.* alius iuxta Aemiliam (ib. p. 386 4) L. Casurio L. f. Clu. *speculatori*. item (ib. p. 169 7) *schola speculatorum legionum* I et II

Adiutricum piarum fidelium. in nummis item M. Antonii *cohortis speculatorum*. sed et in Marci Evangelio 6 27: ὁ βασιλεὺς ἀποστέλλας τὸν σπεκουλάτωρα, et in Suetonii Cal. 52 *caliga speculatoria* scriptum. sed verine hi speculatores sive exploratores? vix opiner, et exempla refutant. potius censeam fuisse inter custodes corporis imperatorii certum genus, qui velut in specula eius salutis; unde nomen. certe Suidas clare σπεκουλάτωρα τὸν δορυφόρον interpretatur; et hic in Tacito atque in Suetonio reperias inter satellites principales. arma iis clypeus et lancea, ex Iosepho 'Ιουδ. ἀλώσ. 3 6: γέρονσι δὲ οἱ ἐπὶ τὸν στρατὸν ἐπὶ λεκτοὶ πεζοὶ λόγχην καὶ ἀσπίδα. et c. 8: μεθ' οὗς αὐτὸς Οὐεσπασιανὸς ἐξήλαυνε τοὺς τε ἐπιλέκτους τῶν πεζῶν καὶ ἱππέων καὶ τοὺς λογχοφόρους ἔχων. nam capiam ibi sane *λογχοφόρους* sive lancearios hos speculatores. Suetonius hortatur in Claudio 35: *neque convivium inire est ausus, nisi ut speculatores cum lanceis circumstarent.* et in Galba 18: *descendentem Galbam speculator impulsu turbae lancea prope vulneravit.* hi sunt quos sequens aetas *scultatores* dixisse videtur, quasi auscultatores. quod vere notatum censeo a Cuiacio Obs. 6 33; quem de alio etiam munere speculatorum adi et audi. LIPS. *speculatori* mss et ed pr. at Puteolanus Beroaldus *speculatori*. de scriptura verbi nuper et Oudendorpius ad Suet. ERN.

vel belluarum. Calpurnius Ecl. 5 72: sed tibi cum vacuas posito velamine costas denudavit opus.

C. 18. p. 401 14. digna reddat] scribe digna se reddat, dixi supra. tum scribe ad nepotes referant.

p. 402. 1. septa] an seposita? vide indicem in seponere. Agric. c. 31: quos sibi Caledonia viros seposuerat, possis et aperta pudicitia, sed nil muta. Livius 3 44: postquam omnia pudore septa animadverterat, artis custodiis domum et vias seperat Livia A. 1 5. mari Oceano aut omnibus septum imperium A. 1 9. Propertius 2 18 69: contra reiecto quae libera vadit amictu custodum et nullo septa timore placet, sic lege, non tumore.

C. 19. p. 403 4. saeculum vocatur] an saeculo imputatur? vel saeculi vocatur. Propertius 1 16 11: non tamen illa suae revocatur parcere famae, turpior et saeculi vivere luxuria, sic temporis arma de quibus ad Nasonem Trist. 4 10 106. vel saeculi mos vocatur, quod malo. Seneca Contr. 15: adeone iam ad omnem patientiam saeculi mos abiit, ut adversus querimoniam viri uxor alieno teste defendatur. Epit. Contr. 2 5: onerosa sumptibus, ut saeculi mos est. Florus 3 12: opes atque divitiae adflixere saeculi mores, mox lege melius adhuc quidem civitates.

C. 21. p. 405 22. facilitas] facultas, facultatem praebere criminantibus A. 4 41. 6 30: accusatores, si facultas incideret, poenis afficiebantur, sed vide c. 26: facilitatem partiendi camporum spatia praestant.

C. 22. p. 406 11. aperit adhuc secreta pectoris] forte aperitat udi secreta pectoris, udum pectus Statio restitui in Adversariis, possis et aperit ad udi, adudare apud Columellam ex ms. sed nil muta, bene Gruterus.

C. 23. p. 408 4. fera] lege ferina. Valerius Flaccus 3 569: captaeque dapes auxisse ferina, sic aprina, caprina, ovillae carnem subintellige.

7. vitis] ms. Lipsii vino, lege vi vicini, sed vide Gronovium.

C. 26. p. 410 10. magis servatur] forte magis aversantur, et sic Salmasius ad Ius Att. et Rom. sed vide Heraldum pag. 583.

p. 411 5. prata separent et hortos rigent] prata sepiant, ms. Rhemani, vide Colerum, qui hortos rigari quod neget, fallitur, sepiuntur et prata et horti et arva. Festus in retribus: retribus cum ait Cato, aquam eo nomine significat, qua horti irrigantur. v. Calpurnius Ecl. 2 49 et 98. hinc toties apud poetas perpetuo quasi epitheto, Nasonem in primis, rigui et irrigui horti, septa pro prato. Valerius Fl. 3 581: continuo, volucris ceu pectora tactus asilo, emicuit Calabris taurus per confraga septis. Ovidius Epist. Cydipp. 20 144: ad sepem alterius quis tibi fecit iter.

C. 27. p. 412 6. certis lignis] opinor acervis ligneis vel ligni, struem mox vocat, an ingestis lignis, vel iniectis, item aggestis lignis, vel congestis. Petronius 89: aggeritur ingens claustrum, sic lege aggerbatur cespes A. 1 19. lignorum aggestus ibidem 35. aggestis arboribus Livius 6 2. possis et aggesta materia, nam lignorum glossa, ut recte meus pater.

9. operosum] rectius scripti quidam peroperosum, et sic Pichena, sic perasper A. 15 26, ubi annotata vide.

C. 28. p. 413 11. dubie] dubii.

C. 30. p. 418 1. copius] cibi, alibi dictum, vide H. 2 59. male mutant, ferramenta et in Suetonii Tito c. 9 in mes pro ornamentis.

C. 31. p. 418 13. annulum] an catulam? quod vinculi genus est, eanem alii vocant, vel ferream catenulam, catellam Gronov. ad Plin. 33 14 (54). Livius 39 31. catellum Plauto Curc. 5 3 13. Horat. Epist. 2 17

55. nota refert meretricis acumina, saepe catellam. ubi vide Torrentium. vel forte ferream numellam. vide Festum in numella et Nonium. p. 419 1. iamque canent insignes et hostibus simul suisque monstratus] locus vexatissimus. scribo: iamque cani ut insignes, et hostibus simul suisque monstrari. insignis hosti H. 3 17. ut insignes, sic A. 4 34, de T. Livio, Scipionem Afranium, Cassium, Brutum nusquam latrones et parricidas, saepe ut insignes viros nominati. p. 70: complexus ut praescius periculorum; sic ibi lego. cantabant autem proelium ineuntes Germani. supra c. 2, ubi plura ad rem. de Batavis H. 4 18. adde H. 5 15, A. 1 65. A. 2 sub finem de Arminio: proeliis ambiguus, bello non victus; caniturque adhuc barbaras apud gentes. sic illa capienda sunt ex hoc loco. cf. A. 4 47, H. 2 22, Liv. 5 37 etc.

3. haec primis semper acies usu nova] hibili haec sunt. visu obvia scribo, hosti nimirum videnda, oculis hostium obvia. visu pro visu, ut fere semper Tacitus. visu obvia vel ovvia scriptum fuit hinc factum nova. aliter Gronovius et interpretes. mox et cultu malo quam vultu, quicquid dissentit idem Gronovius. non enim ad tonsos capillos refero, sed ad catulum ferreum.

4. domus iam ager, aliqua cura] scribe domus aut agri aut alia cura. C. 32. p. 419 8. alveo] alvei malo. p. 420 7. et melior] eo melior.

C. 33. p. 420 16. urgentis imperii] alii vergentibus. an urgentibus imperium? Velleius 2 12: at CMarius LSullam, ut praecaventibus fatis, copulat] sibi quaestorem habuit. ubi legè ut resp. (vel pop. R.) acutentibus se fatis.

C. 36. p. 422 10. modestia ac probitas nomina superioris sunt] locus et hic vexatissimus. scribe minima mutatione superiori. illi qui superior evadit in bello, probitas et modestia sunt inane nomen. Ovidius Am. 3 8 23: aut sine re deus est nomen. nomen inane passim apud poetas. vide supra H. 1 55. in Catalecticis Petronianis epigramma c. 80, quod sic castigandum: nomen amicitiae, sibi quatenus expedit, haeret; calculus ut tabula mobile ducit opus. vel nomen amicitiae est, sibi quatenus expedit, haerens. sed alterum verius. vide Casaubonum et Graetium ad Suetonii Caes. 77. nihil esse temp., appellationem modo sine corpore ac specie, ubi Casaubonus ac re. Salmasius legit ac speciem, bene. H. 1 30: si resp. et senatus et pop. R. vana nomina sunt, ubi libri scripti vacua nomina. H. 4 15: signa vexillaque congregantur, exercitus magis nomen quam robur. A. 6 43: neque penes Arsaciden imperium sed inane nomen. et sexcenties alii.

C. 37. p. 424 8. admonere] admovere Rhenanus. opinor ego voculam sui excidisse, qui admonere. de qua locutione nos ad Nasonis Ep. 3 132. sed et potest ferri vulgatum. pro saepius forte etiam legendum saevius.

C. 38. p. 425 13. in communi] in commune supra c. 27: haec in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. infra c. 40: nec quicquam notabile in singulis, nisi quod in commune Herthum id est terram matrem colunt. Orat. c. 2. mss. Aper cum eruditione pro communi, nisi si legendum illic comi eruditione. et c. 26. H. 4 74, A. 1 28.

p. 426 4. capillum retro sequuntur, ac saepe in ipso solo vertice religant] Scaliger ad Martialem legit capillum retrosecus, sic altrinsecus et alia apud Apuleium, de quibus nos ad Metamorphoses Ovidii. sed et solo mendosum. so repetitum ex praecedente syllaba. lego raro rescantur, ac hunc saetae pilo in ipso vertice religant.

C. 42. p. 431 9. pergitur] perrigatur vel tergatur putabam olim: nunc magis aridet, quod e mss proferunt, Danubio peragitur. de quo verbo copiose in Adversariis.

C. 43. p. 433 4. *nigra scuta, tincta corpora*] scribe *nigro scuta tincta ac corpora* sc. colore. *sparsis pellibus albo* apud Maronem Ecl. 2 41. nos plura ad Metam. Nasonis 3. fab. Actaeonis.

C. 44. p. 434 9. *regia utilitas est*] malim *regiae utilitatis*.

C. 45. p. 434 14. *emergentis*] *se mergentis*. haec enim de occasu solis valuit apud quosdam opinio; et sic Lipsius. de Hispania Statius Genethliaco Lucani 27: *stridoremque rotae cadentis audis*. deinde scribe *formae decorem* pro *formasque deorum*. apud Nasonem Met. 1 73 stellae sunt; sed hic de sole sermo est tantum.

p. 435 1. *illuc usque (et vera fama) tantum natura*] hic quoque locus conjecturis variis vexatur. puto *illuc usque* id *fama vera tantum naturae*. sic restitui A. 13 55: *famam intra hominum*. possis etiam *illuc usque* ac *fama vera intendit naturae*. vide indicem in *fama*, et Senecae Suasor. 1. aut *sinus famae*, ut Agric. 30. vel *it fama veri* vel *vera et intima naturae*. aut *illuc usque fama* in tantum naturae, ut in quantum de Orat. c. 2 ms, ubi vide Richenani. an vera tantum naturae, ut vera potentiae emendavi supra. vel forte *illuc usque fert fama*, et rerum in tantum natura. Seneca l. c. ita est. Alexander, rerum natura: post omnia Oceanus; post Oceanum nihil. vide illius Schultingium. aut *illuc usque fama*, et vera (vel verax) tantum natura. vera fama ut Livius 25 16. contra vana fama Curt. 10 10 5. vide Freinshemium ad Curt. 9 9 4 et 7 8 12.

C. 46. p. 438 5. *venatus viros pariter ac feminas alit*] apud Ovidium Met. 13 53 quoque forte legendum *venatque aliturque avibus*. Silius de Hirpinis 8 573: *hōs venatus alit*. Valerius Flaccus 6 146: *Exomatas venatus alit*.

8. aliquo] obliquo opinor. vide Colerum. Livius 40 22: *iter opacum*, ut prae densitate arborum immissorumque aliorum in alios ramorum perspicere coelum vix posset. apud Petronium quoque restitui-
mus, ubi legendum *obliqui viarum flexus* h. e. curvi. obliquo dente
timendus aper Nasoni Ep. 4 104. obliquare crinem supra c. 38.

AD VITAM AGRICOLAE.

C. 1. p. 441 14. *cursaturus*] *incursaturus* forte, quae hoc ipso incusantur quod petenda est venia rei laudabilis, vel ob indigne habitum a Domitiano Agricolam. A. 5 7: *cum in Blaesum multa foedatque incusavisset*. A. 1 35: *ac propriis nominibus incusant*, et sic passim. olim succurrebat *inlustratus*, ut c. 28: *indiciam tanti casus illustravit*.

C. 2. p. 442 13. *et loquendi*] an *eloquendi*?

C. 3. p. 443 5. quippe etiam] *subit quippe clam vel et clam* puto. hoc alii per verbum *subrepere* vel *obrepere* expresserunt. et pro etiam.

C. 4. p. 444 5. *in huius sinu indulgentiaque educatus*] immo contrarium videtur velle, non educatum indulgenter. deinde constructio non cohaeret, in *sinu* et *indulgentia*, opinor pro *aque prius scriptum fuisse cura* h. e. cura. in cuius sinu diligenter cura educatus. vide de hoc loco Schelium p. 870. vel *sine indulgentia*. Plinius Ep. 7 24: *vixit in contubernio aviae delicatae severissime et tamen obsequentissime*. sic lego: nam codex Mediceus avia Elica severissime. ibidem 8 11: *cum affectum tuum erga fratris filiam cogito etiam materna indulgentia molliorem*. possis etiam *indulgentia absque*.

C. 5. p. 445 12. *intersepti*] sic legunt, non *intercepti*. H. 3 53: *intercepta Germanorum Rhaetorumque auxilia*. ita illic et ms Spinae.

C. 6. p. 447 11. *ludos et inania honoris modo rationis atque abundantiae duxit*] puto *ludos*, ut *inania honoris*, *medios moderationis et abundantiae duxit*. *inania clementiae et gloriae* H. 3 19 restitui-
mus. ibidem 2 69: *inter inania belli adsumtus*. A. 2 76: neque

55: nota refert meretricis acumina, saepe catellam. ubi vide Torretium. vel forte ferream numellam. vide Festum in numella et Nonium. p. 419 1. iamque canent insignes et hostibus simul suisque monstratus] locus vexatissimus. scribo: iamque cani ut insignes, et hostibus simul suisque monstrari. insignis hosti H. 3 17. ut insignes, sic A. 4 34, de T. Livio, Scipionem Afranium, Cassium, Brutum nequam latrones et parricidas, saepe ut insignes viros nominati. p. 70: complexus ut praescius periculatorum: sic ibi lego. cantabant autem proelium ineantes Germani. supra c. 2, ubi plura ad rem. de Batavis H. 4 18. adde H. 5 15, A. 1 65. A. 2 sub finem de Arminio: proeliis ambiguus, bello non victus; caniturque adhuc barbaras apud gentes. sic illa capienda sunt ex hoc loco. cf. A. 4 47, H. 2 22, Liv. 5 37 etc.

3. haec prima semper acies una nova] nihili haec sunt. visu obvia scribo, hosti nimirum videnda, oculis hostium obvia. visu pro visu, ut fere semper Tacitus. visu obvia vel obvia scriptum fuit. hinc factum nova. aliter Gronovius et interpretes. mox et cultu malo quam vultu, quicquid dissentit idem Gronovius. non enim ad tonsos capillos refero, sed ad catulum ferreum.

4. domus iam ager, aliqua cura] scribe domus aut agri aut alia cura. C. 32. p. 419 8. alveo] alvei malo.

p. 420 7. et melior] eo melior.

C. 33. p. 420 16. urgentis imperii] alii vergentibus. an urgentibus imperium? Velleius 2 12: at CMarius LSullam, ut praecaventibus fatis, copulatum sibi quaestorem habuit. ubi lege ut reip. (vel pop. R.) acutibus se fatis.

C. 36. p. 422 40. modestia ac probitas nomina superioris] locus et hic vexatissimus. scribe minima mutatione superiori. illi qui superior evadit in bello, probitas et modestia sunt inane nomen. Ovidius Am. 3 3 23: aut sine re deus est nomen. nomen inane passim apud poetas. vide supra H. 1 55. in Catalecticis Petronianis epigramma c. 80. quod sic castigandum: nomen amicitiae, sibi quatenus expedit, haeret; calculus ut tabula mobile ducit opus. vel nomen amicitia est, sibi quatenus expedit, haerens. sed alterum verius. vide Casaubonum et Graevium ad Suetonii Caes. 77. nihil esse temp., appellationem modo sine corpore ac specie, ubi Casaubonus ac re. Salmasius legit ac speciem; bene. H. 1 30. si resp. et senatus et pop. R. vana nomina sunt, ubi libri scripti vacua nomina. H. 4 15: signa vexillaque congregantur, exercitus magis nomen quam robur. A. 6 43: neque penes Arsaciden imperium sed inane nomen. et sexcenties alii.

C. 37. p. 424 8. admonuere] admoveere Rhenanus. opinor ego voculam sui excidisse, qui admonuere. de qua locutione nos ad Nasonis Ep. 3 132. sed et potest ferri vulgatum. pro sapientius forte etiam legendum saevius.

C. 38. p. 425 13. in communi] in commune supra c. 27: haec in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. infra c. 40: nec quicquam notabile in singulis, nisi quod in commune Herthum id est terrarum matrem colunt. Orat. c. 2. mss. Aper cum eruditione pro communi, nisi si legendum illic comi eruditione. et c. 26. H. 4 74, A. 1 28.

p. 426 4. capillum retro sequuntur, ac saepe in ipso solo vertice religant] Scaliger ad Martialem legit capillum retrosecas, sic altrinaecus et alia apud Apuleium; de quibus nos ad Metamorphoses Ovidii. sed et solo mendosum. so repetitum ex praecedente syllaba. legi raro resecantur, ac hunc saetae pilo in ipso vertice religant.

C. 42. p. 431 9. pergitur] perrigatur vel tergatur putabam olim: nunc magis arridet, quod e mss proferunt, Danubio peragitur. de quo verbo copiose in Adversariis.

C. 43. p. 433 4. *nigra scuta, tincta corpora*] scribe *nigrò scuta tincta ac corpora* sc. colore. *sparsis pellibus albo* apud Maronem Ecl. 2 41. nos plura ad Metam. Nasonis 3. fab. Actæonis.

C. 44. p. 434 9. *regia utilitas est*] malim *regiæ utilitatis*.

C. 45. p. 434 14. *emergentis*] *se mergentis*. hæc enim de occasu solis valuit apud quosdam opinio; et sic Lipsius. de Hispania Statius Genethliaco Lucani 27: *stridoremque rotæ cadentis audis*. deinde scribe *formæ decorem pro formasque deorum*. apud Nasonem Met. 1 73 stellæ sunt, sed hic de sole sermo est tantum.

p. 435 1. *illuc usque (et vera fama) tantum naturæ*] hic quoque locus conjecturis variis vexatur. puto *illuc usque it fama vera tantum naturæ*. sic restitui A. 13 55: *famam intra hominum*. possis etiam *illuc usque se fama vera intendit naturæ*. vide indicem in fama, et Senecæ Suasor. 1. aut *sinus famæ*, ut Agric. 30. vel *it fama veri* vel *vera et intima naturæ*, aut *illuc usque vera fama in tantum naturæ*, ut in quantum de Orat. c. 2 ms, ubi vide Richenani. an *vera tantum naturæ*, ut *vera potentiae* emendavi supra. vel forte *illuc usque fert fama*, et rerum in tantum natura. Seneca l. c. ita est, *Alexander rerum natura: post omnia Oceanus, post Oceanum nihil*. vide illic Schellingium. aut *illuc usque fama*, et *vera (vel verax) tantum natura*. vera fama ut Livius 25 16. contra vana fama. Curt. 10 10 5. vide Freinshemium ad Curt. 9 9 4 et 7 8 12.

C. 46. p. 438 5. *venatus viros pariter ac feminas alit*] apud Ovidium Met. 13 53 quoque forte legendum *venatuque aliturque avibus*. Silius de Hirpinis 8 573: *hòs venatus alit*. Valerius Flaccus 6 146: *Exomatas venatus alit*.

8. aliquo] obliquo opinor. vide Colerum. Livius 40 22: *iter opacum, ut prae densitate arborum immissorumque aliorum in alios ramorum perspicere coelum vix posset*. apud Petronium quoque restitui-
mus, ubi legendum *obliqui viarum flexus* h. e. *curvi*. *obliquo dente* timendus aper Nasoni Ep. 4 104. *obliquare crinem* supra c. 38.

AD VITAM AGRICOLAE.

C. 1. p. 441 14. *cursaturus*] *incusaturus* forte, quæ hoc ipso incusantur quod petenda est venia rei laudabilis, vel ob indigne habitum a Domitiano Agricola. A. 5 7: *cum in Blaesum multa foedaque incusavisset*. A. 1 35: *ac propriis nominibus incusant*. et sic passim, olim succurrebat *inlustratus*, ut c. 28: *indiciam tanti casus illustravit*.

C. 2. p. 442 13. *et loquendi*] an *eloquendi*?

C. 3. p. 443 5. *quippe etiam*] *subit quippe clam vel et clam* puto. hoc alii per verbum *subrepere* vel *obrepere* expresserunt. et pro etiam.

C. 4. p. 444 5. *in cuius sinu indulgentiaque educatus*] immo contrarium videtur velle, non educatum indulgentem. deinde constructio non cohaeret, in *sinu* et *indulgentia*. opinor pro *aque* prius scriptum fuisse *cura* h. e. *cura*. in cuius sinu diligenti cura educatus. vide de hoc loco Schelium p. 870. vel *sine indulgentia*. Plinius Ep. 7 24: *vixit in contubernio aviae delicatae severissime* et tamen obsequentissime, sic lego; nam codex Medicæus *avia Elica severissime*. ibidem 8 11: *cum affectum tuum erga fratris filiam cogito etiam maternam indulgentiam molliorem*. possis etiam *indulgentia absque*.

C. 5. p. 445 12. *intersepti*] sic legunt, non *intercepti*. H. 3 53: *intercepta Germanorum Rhaetorumque auxilia*. ita illic et ms Spinae.

C. 6. p. 447 11. *ludos et inania honoris modo rationis atque abundantiae duxit*] puto *ludos*, ut *inania honoris*, *medios moderationis et abundantiae duxit*. *inania elementiae et gloriae* H. 3 19 restitui-
mus. ibidem 2 69: *inter inania belli adsumtus*. A. 2 76: *neque*

suspicionēs imbecillas aut inania famae pertimescenda, moderatio ut c. 7: rarissima moderatione maluit videri invenisse bonos quam fecisse, possis et ut inania honoris et modum.

p. 448 2. fecit] effectit.

C. 8. p. 448 21. dignum est] dignum, sed temperavit.

p. 449 4. habuerunt virtutes spatium exemplorum] opinor scribendum esse addiderunt virtutes spatio exemplorum (de quo ad H. 2 21), n. Circensibus locutione sumta, de qua nos ad Virgilium. Plinius Ep. 1 10: ut ille multum virtutibus suis addidit, addere flagitiis idem Ep. 6 22; addere gradum Lucanus 4, vel lege rapuerunt, idque vere rapere viam, rapere iter et similia, campum, rapit, sonipes Statius Theb. 6 3. corripere spatium Virgilius Aen. 6 6 34, spatium, et curriculum Cicero coniungit, ut in Laelio 12; deflexit enim iam aliquantulum de spatio curriculoque consuetudo maiorum, pro Rabirio: neque ex spatia defensionis in semihorae curriculum fedegisti, huc et Ovidius respexit Trist. 2 531; drato spatio coecere, spatium decurrere amoris Lucretius 4 1190; possis et aperuerunt spatium, sic aperire novas gentes infra c. 22, vide ad c. 2 de mor. Germ: forte et legendum spatium extemplo honorum. Olim coniciebam acuerunt se virtutes auspicio exempli.

C. 9. p. 449 16. secura] an secors? nam sic scribitur in veteri codice passim, non sacors.

p. 450 14. nullis in hoc suis sermonibus] opinor, nullis in Aeneasus prensationibus, h. e. non quod ipse ambiret. Cicero ad Att. 1 1: fuit haec illius praepropere prensatio, prensare quid sit, vide Voss. de Analog. 3 44. Plinius Ep. 2 9, pro Sextio Erucio candidato, itaque prendo amicos, supplico, ambio, ubi codex Mediceus preno, sic apprehendere, idem 1 5: apprehendit Caecilium Celerem, 7 31: hunc hominem appetentissimum tui (mihi crede) complectere, apprehende, immo et invita, et alibi, post et Britanniam ei provinciam destinari quam dari malim, sed nil muta, sic Syria destinata c. 40: Syriam provinciam Agricolaee destinari.

16. egregiae tum spei filiam] illud tum prorsus redundat, opinor egregia aetate ac specie filiam, vel egregiam aetate tum specie, sic infra c. 25: egregia specie classis, eximia Germanici species A. 2 41. Thraseae venerabilis species A. 16 29, 4 68.

C. 10. p. 451 8. spatio ac caelo] spatioso solo opinor, vel spatio soli, tum mox pro Gallis in meridiem etiam inspicitur, lego a Gallis in meridiem etiam dispescitur, vel fretum dispescit, aut freto dispescitur, vide Vossium ad Melam 2 2, nostro H. 2 58: Hispaniae ab Africa angusto freto diremtae imminabat, breve fretum, H. 3 2: Britanniam freto dirimi, ubi malim, brevi Britanniam freto diripi, infra c. 23: Glota et Badotria angusto terrarum spatio dirimuntur.

10. apert] lege inaperto, vide ad Germ. 2.

p. 452 7. huc atque illuc ferre] hinc atque illinc inferri rectius puto.

9. ambire] an ambedere? ad mansuetudinem.

10. in suo] an in solum? nam solum proprie planum.

C. 12. p. 453 13. trahuntur] distrahuntur lege, distrahere domum in partes A. 4 40 etc.

C. 15. p. 457 1. alterius manus, alterius vim] alternis manus, alternis vim, sed vide Gronovium, pro eripi domos, legendum diripi puto, vel erui.

3. exceptum] exemptum malim, exemptum discrimini H. 3 4.

C. 16. p. 458 15. ira et victoria] an ira victoris?

p. 459 9. sed discordia] sic, et mox forte sine sanguine stetit pro stetit, vel sistit pro sistitur.

14. Britanniam disciplina] forte Britannicam disciplinam, ut agitare consilia, cogitationes, res novas, plus quam civilia agitare A. 1 12 et c. 18: ut tres legiones miscere in unam agitaverint.

C. 17. p. 459 19. minuta] imminuta malim, vide ad c. 19.

23. quidem] idem vel prudens. deinde sustinuit quoquo, pro quoque h. e. aliquo modo.

C. 18. p. 461 11. invictum] invium melius videatur, invia virtuti nulla est via, sic infra c. 27: nihil virtuti suae invium. sed ideo hic malo vulgatum, ne his eadem utatur locutione, pro venientibus forte ingruentibus vel ruentibus.

C. 19. p. 463 3. potius] an potiri? vel officii et administrationis potiri, ut rerum potiri.

5. aequalitate munerum mollire] lege aequa (vel aequabili) vilitate imminuere et mollire. vel imminutam mollire. sic censuram legem mollire apud Propertium 4 ult. 41. vilitas, ut A. 6 17: copiam vendendi secuta vilitate. Suetonius Caes. 50: plerisque vilitatem praediorum mirantibus; ubi de praediis emtis agitur. sic et annonae vilitas opponitur caritati. Livius 30 26: annonae vilitas fuit, et c. 38: per eos dies commeatus ex Sicilia Sardiniaque tantam vilitatem annonae effecerunt. de vilitate frumenti loca similia habes A. 2 59 et 87. Plinius Ep. 4 6: Thusci grandine excussi; in regione Transpadana summa abundantia, sed par vilitas nuntiatur, ubi male alii codices sed parum utilitatis. Arnobius sic quoque abundantiam et vilitatem coniunxit l. 1 p. 9 ed. Salmas. numquid omnibus his annis continua fuerunt bella, continuae sterilitates, pax nulla in terris, nulla protinus vilitas aut abundantia rerum fuit? et mox saepenumero maximos annonae fuisse proventus, vilitates atque abundantias rerum tantas, ut commercia stuperent universa, pretiorum auctoritate prostrata. ubi codex Regius annorum proventus; et recte, ut puto, sic recte Excerpta Salmas. Dambrosius altero libello contra Symmachum si. Ep. 18: virentibus segetibus subito spes anni adulta moritur, frumenta vectigalia Romani fuisse, vide A. 4 6. pro auetionem alii exactionem, ut H. 1 20: exactioni equites Romani praepositi, novum officii genus et ambitu ac numero onerosum; ubique hasta et sector et inquieta urbs auctionibus. sed auetionem posuit pro venditione: exactioni hic locum non esse patet ex sequentibus. hinc auctionari pro emere Ascónio ad Cic. Verr. 1 23: sectores, qui spem lueri sui secuti bona condemnatorum semel (simul puto) auctionabantur. sic Tacitus A. 2 59: Germanicum apertis horreis pretia frugum levasse refert.

7. emere ultro frumento ac vendere pretio cogebantur] forte emere iterato frumenta, ac vendere praestinata cogebantur. non satis erat semel a publicanis emisse frumenti, quantum usibus suis satis esset, sed altero plus emere cogebantur, quod cogerent vendere postea. forsitan et scriptum fuerit pretio haud aeco i. e. aequo, vel pretio perinico i. e. periniquo. possis et praeter rem cogebantur; nisi praestiterit tertio quoque vel tertioque cogebantur. iterato et tertio emere ac vendere. idque verum opinor.

C. 20. p. 465 1. ut nulla ante Britanniae nova pars illacessita transierit] puto ut nulla arte Britanniae, iam (vel tunc) bona pars illacessita transierit vel manserit. sed et tollendum tò et ante praesidia. nova et bona promiscue confundi in vetustis exemplaribus, adeo in comperto est ut exemplis haud quaquam videatur indigere. forte et scripserit nobis pars illacessita vel invia pars. novae gentes infra c. 38. cogitabam aliquando ut nulla tantae Britanniae nova pars. tantae Britanniae, ut apud Ciceronem Ep. 7 10: quod si in Britanniam quoque profectus esses, profecto nemo in tanta illa insula te peritior fuisset, de Euboea Livius 35 extr: quod tanta insula et tot opportuna urbes in suam ditionem venissent. Propertius 2 51: foedavitque comas et tanti corpus Achillis, maximaque in parva sustulit ossa manu, tantam vim morbi Curtius 3 6.

C. 41. p. 485 23. vici] sic legendum, non viri, ut recte Gronovius, v. notata ad Vell. 2 115.

AD DIALOGUM DE ORATORE.

C. 2. p. 497 14. *communē eruditione*] mss *cum eruditione*, an *comi eruditione*? vide indicem in *comitas* et *comiter*, sic *communis* et *comis* saepe commutantur, vide Iuretum ad Symmachum p. 77 et 78.

C. 3. p. 497 21. *ames*] *aures* ms, lege *averseris*, vel *aversere*? sic *cum pro communi paullo ante* in libris, infra c. 10: *offensa excusatur*.

p. 498 3. *maturare libri huius editionem festino*] *festino maturare minus concinnum*, ne his idem dicat, *gestio Gronovius*; ego *destino minima mutatione*, Ovidius Met. 8 157: *destinat hunc Minos thalami remove pudorem*. Plinius sic saepe, ut Ep. 5 8: *egi magnas et graves causas*; *has destino retractare*.

C. 4. p. 498 21. *forensium Musarum*] *Martem forensem* vel ex Nasone novi Pont. 4 6 29. *musas forenses* non novi, vide tamen Ciceronis locum a Schelio productum, prima litera in *Musarum* videtur adhaesisse ex ultima praecedentis vocabuli *forensium*; ut *curarum* forte sit scribendum, vel *rixarum*, quid si *forensium tricarum*? sed prius malo, contra in Catalectis Virgilii p. 88 *curarum pro Musarum legitur*; et tu *meorum cura*, Sexte, *curarum*, *curae pro poematis supra c. 3: omissis orationum et curarum studiis*, infra c. 6: *sive novam et recentem curam attulerit*. A. 3 24: *si plures ad curas vitam produxero*, et 4 11: *quorum in manus cura nostra venerit*; ubi vide Gronovium, hinc adstrue coniecturam nostram in Nasone Pont. 4 16 39: *quorum quod inedita cura est*; ubi male legebatur *causa*, ipse Naso Trist. 2 1: *quid mihi vobiscum est, infelix cura, libelli*.

C. 5. p. 499 13. *et ego enim*] lege *etenim et ego*, vel *te ego enim*.

C. 6. p. 501 11. *veteres*] *putabam aliquando victos*, etiam in Tibulli et Plauti locis ab Acidalio productis, vel *homines divites*, aut *locupletes*, vel *locupletiores*: nunc malo *homines coelibes*, sic supra *orbos et locupletes et potentes*, sed nondum mihi satisfacio.

16. *consurgendi assistendique*] lege *consurgenti assistentique*, vel *assilendique*, deinde *circumfundi corona ex Silio*, non *coronam*, et sic fere iam alii, sic c. 19: *vix in corona quisquam assistat*, ubi vide notas, deinde malim in unum converso ore coire populum, denique in praecedentibus iam qui *togatorum comitatus est egresso*, non et *egressus*, sed vide tamen c. 11: *nec comitatus istos et egressus aut frequentiam salutationum concupisco*.

C. 7. p. 502 14. *tum abire, quod si non in alio oritur*] locus conclamatus, lege *tum in coelum abire*, et sic Dousa, forte etiam *quod fiducia non in alio oritur*.

C. 8. p. 504 5. *civitatis*] an *centumviratu vel centumvirali*? sic c. 7: *apud centumviros causam feliciter orare*, c. 38: *causae centumvirales splendore aliorum iudiciorum obruebantur*.

9. *patientissimus veri*] *vir* mss, an forte *paci intentissimus vir*, vel *attentissimus iuri*, lego *attentissimus p. rei*, vel *patriae attentissimus rei*, i. e. *publ. rei*, *attentus ad rem passim apud alios*, *intentus in res urbis* H. 4 51. sed propius vulgatae vestigiis insistit, si legamus p., h. e. *publicae*, *attentissimus rei*, sic fere semper in mss contracte, in Epistolarum Plinii codice Mediceo sic saepe inveni, subinde et *respu.* et *resp.* similis locus, longe mendosissimus, in eodem Plinio restituendus, 10 33. Traiani Imp. verba sunt, in quibus, ut nunc circumferuntur, nihil sani: *et mihi scripsit Gabius Bassus non sufficere sibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus sum, quid vero rescripserim* (Ed. Aldina *quid quaeris scripsisse me?*) ut notum haberes, his litteris subici iussi, multum interest reip. poscat, anne omnino nomine id suae utilitatis velit, vobis autem reip. utilitas demum spectanda est, et quantum fieri potest, curandum ne milites a signis absint, sic legendum, vel e re publica poscat.